فهرست حجج الکرامه فی آثار القیامه

تم الفہرس

الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات و
صلی الله تعالیٰ علی محمد سید الموجودات
وعلی آله وصحبه اہل الکرامات

یا ایها الناس اتقوا ربکم ان زلزلة الساعة شیء عظیم

دریں زمان سعادت نشان که سال یکهزار و دوصد و نود و سه از هجرت نبوی بعون خالق کون کتاب مستطاب مسمّی به

بعهد سعادت مهد جناب نواب شاهجهان بیگم صاحبه عالیه والیهٔ ریاست بهوپال دام اقبالها باهتمام سراپا غفران محمد عبد المجید خان

در مطبع شاهجهانی واقع بلدهٔ بهوپال حلیهٔ انطباع پوشید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی بث بنی آدم فی ارضه جمیعا یتقلبون وتتخالف فیهم الرسوم به لاهل العلوم یتنوعون ویتبدی عصابة منهم الی التفنن فی مسالک التدبر والکشف عما یبدین العبر وتشوقهم لاقتباس شوارد الخبر والاثر وارشدهم الی الالتقاط من عیون الحقائق الیه ووفقهم للاجتهاد فی کل امر علیه ثم حکم علی الکل بالفناء تقلیبهم جمیعا من دار التحیز الابتلاء الی برزخ البیوت والبلاء ویحشرهم اجمعین بنفخ الصور الثانی الی دار الجزاء والصلوة والسلام علی رسوله وعبده محمد سید الرسل وخاتم الانبیاء المبعوث الی الاسود والاحمر الفاضل علی من مضی وغبر الذی اخبر عن کل کائن وبائن الی آخر الدهر الی یوم الحشر وبین اشراط الساعة الصغری منها والکبری لیتدبر من یتذکر فیا له من نبی کریم واب رحیم بشیر ونذیر ورغب ورهب وخوف وحذر وعلی آله وصحبه الجامعین لمحاسن الاخلاق ومکارم السیر ما اشتاق المسلمون وکبر وحج المؤمنون واعتمر اما بعد می‌گوید قطره‌ای در نسب مشت خاکی در حسب اقل الخلیقه بل لاشی فی الحقیقة العبد الفانی والفقیر الجانی ابو الطیب صدیق بن حسن بن علی الحسینی القنوجی جعل الله غده خیرا من امسه بمده وقبل ان یخرج الامر من یده که پیش ازین در شهور سنه خمس وسبعین ومائتین والف هجریه بملاحظه مفسده هندوستان که در سنه ۱۲۷۳ اینان عساکر فرنج واقع شده بفحوای کلام صدق اسنام ظهر الفساد فی البر والبحر بما کسبت ایدی الناس تحریر رساله مختصره در بیان اشراط قیامت موسوم باقتراب الساعة اتفاق افتاده بود وآیه کریمه ان هو الا ذکر للعالمین تاریخ تالیفش یافته شد لیکن بر رهگذر حوادث زمان وطوارق دوران نوبت تبییض آن نرسیده بود نظر ثانی صورت نبسته و درین هنگام مدت پانزده سال کامل باز عنان خاطر بسوی تحریر ما اساس منعطف شد و بنیاد تالیفش بطرز دیگر نهاده آمد و آنچه در رسم نقش اول را برهم شکسته کتابی مبسوط در بیان اشراط ساعت وعلامات قیامت کبری وصغری بانضمام بعض مطالب تاریخیه وحوادث کونیه مشعر بدو وغایت عالم وفاتحه ونهایت بنی آدم سمت تحریر یافت تا دیوان مبتدا وخبر کار زمانه بمقاصد اول وآخر باشد با وجود وی احتیاج بکتابی دیگر درین

نوازن داوامر منتقد و پس اخبار و آثاریکه درین باب درود و اعین اسلام از کتب سنت مطهره منبسوط است و در رسائل
این مسائل محفوظ آنرا باسلوب شایسته و طرز بایسته بر چیده و در یک مقدمه و چند باب و خاتمه پریشان ساخت
و اشتات احوال دنیا و احوال آخرت را که در مطولات مرقوم است با شرط الساعت و مضامین دیگر درین جریده یکجا
مجموع نموده و نامش مطابق تاریخ حال و موافق اوضاع مآل **حجج الکرامه فی آثار القیامه** نهاد و منتسب بجمع
الغایه فی البدء والنهایه گردانید و تا امکان در تصحیح روایت و تنقیح درایت تقصیری از خود راضی نشد و هر آنچه یوسف
بن یحیی بن علی مقدسی در عقد الدرر فی احوال المنتظر و جلال الدین سیوطی در عرف الوردی فی اخبار المهدی و ابن حجر
مکی در قول مختصر و علی قاری در مشرب الوردی فی مذهب المهدی و شیخ علی متقی در رساله برهان فی احوال مهدی
آخر الزمان و قاضی محمد بن علی شوکانی در توضیح فی تواتر ما جاء فی المنتظر والدجال والمسیح و محمد بن ابی بکر اشخر در کلام مجدد
فی خروج المهدی وغیرهم فی غیرها ایراد کرده اند ملخص آن نوشته شد و از ایشان گرفته بر اد ایشان رفته آمد
تا بجامی که زحم ماند قناعت کردیم و بسکندر به هند آنچه ز دارا ماند و مقاصد فن تاریخ و ما یتصل به که در مقدمه و باب اول
این کتاب جلوه ظهور دارند ماخوذ از کتاب العبر و دیوان المبتدا والخبر و کتاب المختصر فی اخبار البشر و کتاب المواعظ
والاعتبار فی بیان الخطط والآثار و ملل و نحل شهرستانی و تاریخ الخلفاء و حسن المحاضره و جز آن از کتب جمع جم بالغ
از تحقیقات باقصی غایات و نهایة النهایات است بایجاز بلیغ و اختصار لطیف و ترتیب این جریده بر طبق تبویب اشاعه
لاشراط الساعه است و کلام او بذیل ابواب این کتاب مطوی افتاده و مطالب عسیره و مشکله را بعبارت یسیره و مسهله
آورده شد تا عموم نفع وی خلق را فرا گیرد و سودمند هر نزدیک و دور گردد سخن و دست گران بود فراوان
کردم و جان به پیمانه بیاریدکه ارزان کردم و در هر مطلب و مقصد که تعلق بدو جا یا زیاده داشت آنرا مکرر آورده شد
معهذا این تکرار در اکثر مواضع رنگ دیگر دارد اگر یکجا بتازی است جای دیگر بفارسی است و هر حرف مکرر نقطه
نکته آخر همراه دارد و ظاهر است که هیچ کائن و بائن درین عالم نیست مگر حضرت رسالت دستگاهی ختمی پناهی صلعم
از آن خبر داده پس نهایت حیا باشد که اهل اسلام ازین اخبار صحیحه و احادیث صریحه اعراض کنند و در هنگام افتتان
فتن و ازدحام دواهی و محن احتجاج بآراء فاسده و استناد بعقول کاسده نمایند و از فضیلت تشبث بسنت و
تمسک باصول ملت که موجب حفظ ایمان از تطرق خلل و نقصان و حصول نجات از حوادث دهر فتان است دور
افتند و دست بدامن کشف کاشفان و اخبار کاهنان و منجمان و قول این و آن زنند با آنکه در حدیث صحیح از عمر
رضی الله عنه آمده که گفت قام فینا رسول الله صلعم مقاما فاخبرنا عن بدء الخلق حتی دخل اهل الجنة منازلهم و اهل النار
منازلهم حفظ ذلک من حفظه و نسیه من نسیه رواه البخاری پس لایق حال و ملایم مآل هر مسلم متبع و مومن مطیع آنست
که حکم هر حادثه ماضی و ملمه حال و بلیه استقبال از سنت مطهره برگیرد و تا مضمون اعط القوس باریها داشود و قیل
حکیم گفته احفظ الناموس یحفظک یعنی شریعت را نگهدار تا شریعت ترا نگهدارد و فتنه می بارد ازین چرخ مقرر
برخیز و تا میخانه پناه از همه آفات بریم ۔ و شک نیست که عارف بسنت مطهره مامون است در موارد مهالک و مهامه

ما سراید ساعت صابر تر است تیره ضا مقتضای وطلع با حوال امم ماضیه ثابت تر است بر احوال آتیه واین عرفان اطلاع
سبب قوی نجات دینی و معاش دنیوی و معاد اخروی است تا کر اتوفیق دریافتش رفیق گردانند وکدام یک
ما ازان محروم واگذارند وچون فاتحه کتاب کون ونشا و خاتمه باب عالم ایجاد وابسته بدامن بیان بدء خلق است
لهذا روایت چند که درین مقصد ارجمند صحیح وارد شده پیش از مقصد مقدمه حواله زبان خامه وبیان نامه میگردد
تا آخر با اول مربوط وبدایت با نهایت منوط شود وبالله التوفیق **عن** عمران بن حصین مرفوعا قال صلعم کان الله
ولم یکن شیء قبله وکان عرشه علی الماء الحدیث اخرجه البخاری **وعن** ابی رزین قال قلت یا رسول الله این کان ربنا قبل
ان یخلق خلقه قال کان فی عماء ما تحته هواء وما فوقه هواء وخلق عرشه علی الماء رواه الترمذی قال یزید بن هارون
العماء ای لیس معه شیء **وعن** جبیر بن مطعم قال قال رسول الله صلعم ویحک اتدری ما الله ان عرشه علی سمواته لهکذا
وقال باصابعه مثل القبة علیه وانه لیئط به اطیط الرحل بالراکب اخرجه ابو داود **وعن** ابی هریرة قال اخذ رسول الله
صلعم بیدی فقال خلق الله التربة یوم السبت وخلق فیها الجبال یوم الاحد وخلق الشجر یوم الاثنین وخلق المکروه یوم
الثلثاء وخلق النور یوم الاربعاء وبث فیها الدواب یوم الخمیس وخلق آدم بعد العصر من یوم الجمعة فی آخر الخلق وآخر
ساعة من نهار فیما بین العصر الی اللیل اخرجه مسلم **وعنه** قال بینا النبی صلعم جالس واصحابه اذ اتی علیهم سحاب فقال هل تدرون
ما هذا قالوا الله ورسوله اعلم قال هذه العنان هذه روایا الارض یسوقها الله الی قوم لا یشکرونه ولا یدعونه ثم قال هل
تدرون ما فوقکم قالوا الله ورسوله اعلم قال فانها الرقیع سقف محفوظ وموج مکفوف ثم قال هل تدرون ما بینکم وبینها قالوا
الله ورسوله اعلم قال بینکم وبینها خمسمائة عام ثم قال هل تدرون ما فوق ذلک قالوا الله ورسوله اعلم قال سماءان بعد ما بینهما
خمسمائة سنة ثم قال کذلک حتی عد سبع سموات ما بین کل سماءین ما بین السماء والارض ثم قال هل تدرون ما فوق ذلک
قالوا الله ورسوله اعلم قال ان فوق ذلک العرش وبینه وبین السماء بعد ما بین السماءین ثم قال هل تدرون ما الذی
تحتکم قالوا الله ورسوله اعلم قال انها الارض ثم قال هل تدرون ما تحت ذلک قالوا الله ورسوله اعلم قال ان تحتها ارضا
اخری بینهما مسیرة خمسمائة سنة حتی عد سبع ارضین بین کل ارضین مسیرة خمسمائة سنة ثم قال والذی نفس محمد بیده
لو انکم دلیتم بحبل الی الارض السفلی لهبط علی الله ثم قرأ هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بکل شیء علیم اخرجه احمد
والترمذی وقال الترمذی قراءة رسول الله صلعم الآیة تدل علی انه اراد لهبط علی علم الله وقدرته وسلطانه وعلم الله وقدرته
وسلطانه فی کل مکان وهو علی العرش کما وصف نفسه فی کتابه **وعن** العباس بن عبد المطلب انه کان جالسا
فی البطحاء فی عصابة ورسول الله صلعم جالس فیهم فمرت سحابة فنظروا الیها فقال رسول الله صلعم ما تسمون هذه قالوا السحاب
قال والمزن قالوا والمزن قال والعنان قالوا والعنان قال هل تدرون بعد ما بین السماء والارض قالوا لا ندری
قال ان بعد ما بینهما اما واحدة واما اثنتان او ثلاث وسبعون سنة والسماء التی فوقها کذلک حتی عد سبع سموات ثم فوق
السماء السابعة بحر بین اعلاه واسفله کما بین سماء الی سماء ثم فوق ذلک ثمانیة اوعال بین اظلافهن ورکبهن مثل ما بین سماء
الی سماء علی ظهورهن العرش بین اسفله واعلاه ما بین سماء الی سماء ثم الله فوق ذلک اخرجه الترمذی وابو داود ـ

وعن عائشة عن رسول الله صلعم قال خلقت الملائكة من نور وخلق الجان من مارج من نار وخلق آدم مما وصف لكم اخرجه مسلم وعن ابي هريرة ان رسول الله صلعم قال كان طول آدم ستين ذراعا في سبع اذرع عرضا وعن ابي ذر قال قلت يا رسول الله اي الانبياء كان اول قال آدم قلت يا رسول الله ونبيا كان قال نعم نبي مكلم قلت يا رسول الله صلعم كم المرسلون قال ثلثمائة وبضعة عشر جما غفيرا وفي رواية عن ابي امامة قال ابو ذر قلت يا رسول الله كم وفاء عدة الانبياء قال مائة الف واربعة وعشرون الفا الرسل من ذلك ثلثمائة وخمسة عشر جما غفيرا اخرجهما احمد وعن ابي موسى قال سمعت النبي صلعم يقول ان الله خلق آدم من قبضة قبضها من جميع الارض فجاء بنو آدم على قدر الارض منهم الابيض والاحمر والاسود وبين ذلك والسهل والحزن والخبيث والطيب اخرجه ابو داود والترمذي وعن ابي ذر قال كنت مع رسول الله صلعم في المسجد عند غروب الشمس فقال يا ابا ذر اتدري اين تذهب هذه الشمس فقلت الله ورسوله اعلم قال تذهب لتسجد تحت العرش فتستاذن فيوذن لها ويوشك ان تسجد فلا يقبل منها وتستاذن فلا يوذن لها ويقال لها ارجعي من حيث جئت فتطلع من مغربها فذلك قوله تعالى والشمس تجري لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم اخرجه الشيخان والترمذي وعن ابي هريرة قال قال رسول الله صلعم الشمس والقمر يكوران يوم القيامة اخرجه البخاري وعن ابن عباس قال سألت يهود النبي صلعم عن الرعد ما هو قال ملك موكل بالسحاب ومعه مخاريق من نار يسوق بها حيث شاء الله تعالى قالوا فما هذا الصوت الذي يسمع قال زجره للسحاب حتى تنتهي حيث امرت قالوا صدقت اخرجه الترمذي وعن ابي هريرة قال قال رسول الله صلعم اشتكت النار الى ربها فقالت رب اكل بعضي بعضا فاذن لها بنفسين نفس في الشتاء ونفس في الصيف فهو اشد ما تجدون من الحر واشد ما تجدون من الزمهرير اخرجه الشيخان والترمذي وعن قتادة قال خلقت هذه النجوم لثلث جعلها الله زينة للسماء ورجوما للشياطين وعلامات يهتدى بها فمن تاول فيها غير ذلك فقد اخطأ حظه واضاع نصيبه وتكلف ما لا يعنيه وما لا علم له به وما عجز عن علمه الانبياء والملائكة والله ما جعل الله في نجم حيوة احد ولا رزقه ولا موته انما يفترون على الله الكذب ويتعللون بالنجوم اخرجه البخاري استشهادا الى قوله ما لا علم له به اخرج باقيه رزين وعن انس قال قال رسول الله صلعم امتي مثل المطر لا يدرى آخره خير ام اوله اخرجه الترمذي وصححه وعن ابي هريرة قال قال رسول الله صلعم ان من اشد امتي لي حبا ناسا يكونون بعدي يود احدهم لو رآني باهله وماله اخرجه مسلم وعن المغيرة قال قال رسول الله صلعم لا يزال ناس من امتي ظاهرين حتى ياتيهم امر الله وهم ظاهرون اخرجه الشيخان قال البخاري وهم اهل العلم وقال علي بن المديني هم اصحاب الحديث جعلنا الله سبحانه من جماعتهم وحشرنا في زمرتهم وعصابتهم آمين

مقدمه در بيان حال علم تاريخ وآنچه متصل باو است ودرين مقدمه فصل ها است

فصل اول در حال تاريخ بدانکه فن تاريخ از آن فنون است که تداول ميکنند آنرا امم واجيال وبسته ميشوند بسوی آن رکائب ورحال وبلندی ميجويند بسوی معرفت آن سوقه واغفال وتنافس ميکنند در آن ملوک واقيال ومتساوی اند در فهم وی علما وجهال واگرچه اين فن در ظاهر بيش از اخبار از ايام ودول وسوابق قرون اول نيست که بدان انماء اقوال وضرب امثال ميکنند وشان خلقت وتقلب احوال را مودی ميسازند که چگونه در آن نطاق ومجال دول اتساع

گرفته و قسیم بعد ازان ارحل ساوی ارتحال ندای زوال کرده اما در باطن نظر و تحقیق مبادی کائنات را تعلیل
دقیق و کیفیات و اسباب وقایع را علم عمیق و حکمت را اصل عریق است و لهذا فحول مورخین اسلام باستیعاب و جمع اخبار
ایام پرداخته اند و در صفحات دفاتر آنرا مسطور و ودیعت ساخته لیکن متطفلین دسائیس باطله در آن ابتداع نموده
و زخارف روایات مضعفه را در آن خلط کرده و آنانکه بعد ایشان آمدند اکثری اقتفای آثار متطفلین کردند و ملاحظه
اسباب وقایع و رعایت حقائق احوال ننموده ترهات احادیث آوردند پس تحقیق در نفس الامر اقل قلیل است تنقیح
را طرف کلیل و غلط و وهم در انساب اخبار نسیب و خلیل و تقلید در آدمیان خیلی عریق و سلیل و تطفل بر فنون عریض و
طویل و مسرح جهل در میان انام وخیم و وبیل اما سلطان حق را احدی مقاومت نمیتواند کرد و شیطان باطل بشهاب
نظر مقذوف میگردد و کار ناقل همین املا و نقل است و کار بصیرت نقد صواب از خطا نزد عقل و صفحات صحیح برای
علم با جلا و صقل و جمعی از مردم پیش ازین در اخبار اکثار تدوین کرده اند و تواریخ امم و دول را که در عالم کون و
فساد بوده ضبط نموده اند و آنانکه ازین میان بمزید شهرت و امانت معتبر رفته اند و استفراغ دواوین من قبلهم در صحف
متاخره کرده کمتر اند متجاوز از عدد انامل و حرکات عوامل نمیتوانند شد مثل ابن اسحق و طبری و ابن کلبی و محمد بن عمر واقدی
و سیف بن عمر اسدی و مسعودی و غیرهم من المشاهیر المتمیزین عن الجماهیر و اگرچه مغمز و مطعن که در کتب مسعودی و واقدی
است معروف و اثبات و مشهور در میان حفظه ثقات بوده است اما کافه اهل علم اخبار ایشان را مختص بقبول نموده اند
و اقتفای سنن ایشان در تصنیف و اتباع آثار ایشان کرده و لیکن ناقد بصیر در ترتیب و اعتبار نقل ایشان مقیاس نفس خود
است طبایع عمران را در احوالیکه مرجع اخبار و محمل روایات و آثار است می سنجد و منقود را از زائف می چیند و اکثر تواریخ
ایشان عامة المناهج و المسالک و متناول غایات بعیده در ماخذ و مدارک اند و بعضی استیعاب دول و امم و امر عمم قبل
ملت کرده اند چنانکه مسعودی و من نحا منحاه همچنین نموده و بعض عدول از اطلاق بتقیید نموده و شوارد عصر خود را مقید کرده اند
و اخبار افق و قطر خود را مستوعب نموده و بر احادیث دولت و مصر خود اقتصار فرموده چنانکه ابو حیان مورخ اندلس
تاریخ دولت امویه نگاشته و ابن الرفیق مورخ افریقیه احوال دولت قیروان تحریر ساخته و بعد ایشان هر که آمد مقلد
ایشان شد و بر منوال ایشان نسج کرد و مثال ایشان اخذ نمود و از تحویل احوال ایام ذاهل و از استبدال عوائد
امم و اجیال غافل ماند و جلب اخبار از دول و سرع حکایات وقائع عصر اول کرد در صور مجرده و از مواد و صفاح منتضیه از
اغماد و معارف مستنکرة الطارف و التلاد و این حوادث نامعلوم الاصول است و انواع غیر معتبر الاجناس و مع الفصول
و تعرض بذکر بدایت و سبب ارتفاع رایت و مظهر آیت و علت وقوف نزد غایت ننموده و لهذا ناظر در ان و مناظر از ان متطلع
میماند با فتقاد احوال مبادی دول و مراتب او و مفتش میشود از اسباب تزاحم و تعاقب او و بعد جمعی آمدند و افراط
اختصار و اکتفا باسمای ملوک منقطعه از انساب اخبار کردند چنانکه ابن رشیق در میزان العمل همین شیوه اختیار کرده و
مقال این قسم مورخین نامعتبر و ثبوت و انتقال ایشان غیر معدود است زیرا که اذهاب فوائد و اخلال عوائد نموده اند
و جمعی دیگر قیام بضبط وقایع اسلام و فتوح واقعه در امت و ملت خیر الانام کرده و توالیف ایشان نیز همین رنگ بوده از

وجزآن در احسن تواریخ معتبره مفصله طویله و اکمل نسخ مولفه درین فنون جمیله کتاب العبر و دیوان المبتدا والخبر فی ایام العرب والعجم والبربر ومن عاصرهم من ذوی السلطان الاکبر تالیف عبدالرحمن ابن خلدون مغربی است در روی از اولیت اجیال و دول و تعاصر امم اول و اسباب تصرف و حول در قرون خالیه و علل چیزی نگذاشته و هرچه عارض من عمران میشود از دولت و ملت و مدینه و حلت و عزت و ذلت و کثرت و قلت و علم و صناعت و کسب و اضاعت و احوال متقلبه مشاهده بدو و حضر و واقع و منتظر همه را استیعاب کرده و براهین و علل آن ایضاح نموده لهذا این کتاب متضمن علوم غریبه و حکم محجوبه قریبه افتاده و نظیرش در اسلام معلوم نیست و تاریخ خطط للمقریزی و تاریخ ملک موید ابوالفدا اسمعیل صاحب حماة موسوم بکتاب المختصر فی اخبار البشر نیز در مختصرات فن خیلی سنجیده و معتبر است و بالجمله فن تاریخ عزیز المذهب جم الفواید شریف الغایه است که ما را وقوف بر احوال اخلاق امم ماضیه و سیر انبیاء علیهم السلام و سیاست ملوک در دول می بخشد و برای قاصد اقتدای ایشان در احوال دنیا و دین اتمام فائده میکند و لهذا احتیاج بمآخذ متعدده و معارف متنوعه و حسن نظر و تثبت است و صاحب خود را بحق میرساند و از مزلات و مغالط باز میدارد زیرا که در اخبار اگر اعتماد بر مجرد نقل رود و اصول عادت و قواعد سیاست و طبیعت عمران را محکم کرده نشود و قیاس غایب بر شاهد و حاضر بر ذاهب بعمل نیاید غالبا امن از عثور و زلت قدم حاصل نشود و لهذا مورخین و مفسرین و ائمه نقل را مغالط بسیار در حکایات و وقایع رو داده و از حق گمراه گشته در بیداء وهم و غلط افتاده اند خصوصا در احصار اعداد اموال و عساکر و جموع دول و بیان احوال مداین و امصار چنانچه نبذی از آن در تاریخ ابن خلدون مذکور است و از آنجمله وهم و غلط مفسرین است در بیان مدینه ارم در تفسیر سوره والفجر حالانکه خبر این مدینه تا امروز در بقعه از بقاع ارض مسموع نشده و قول باندراس او اگرچه اشبه است لیکن ایشان میگویند که وی هنوز موجود است و تحقیق کلام درین مقام در تفسیر فتح البیان فی مقاصد القرآن کرده ایم و منجمله غلط خفی در فن تاریخ ذهول از تبدل احوال امم و اجیال بتبدل اعصار و مرور ایام است و این دارشدید الخفاء است زیرا که این تبدل بعد احقاب متطاوله واقع میشود و تفطن آن جز احاد اهل خلقت را میسر نمی گردد چه احوال عالم و امم و عوائد و نحل و ملل ایشان دائم بریک وتیره و منهاج مستقر نمی ماند و اختلاف از منه و ایام و انتقال از حالی بحالی دیگر چنانکه در اشخاص و اوقات و امصار است همچنان در آفاق و اقطار و ازمنه و دول هم واقع میشود سنة الله التی قد خلت فی عباده و پیش ازین در عالم امم فرس اولی و سریانیان و نبط و تبابعه و بنو اسرائیل و قبط بودند و در دول و ممالک و سیاست و صنائع و لغات و اصطلاحات و سائر مشارکات با ابناء جنس و احوال اعتمار عالم بر احوال خاصه بودند چنانکه آثار ایشان شهادت میدهد بعده فرس ثانیه و روم و عرب آمدند و آن احوال که مختص بایشان بود متبدل گردید و عوائد بسوی مجانس و متشابه یا متباعد و متباین منقلب گشت بعده اسلام دولت مضر آورد و آن احوال را باجمعها انقلاب داد و بسوی آنچه اکثرش متعارف است انجامید و خلف آنرا از سلف گرفتند بعده دولت عرب و ایام ایشان مندرس شد و اسلاف که تشیید عز و تمهید ملک کرده بودند در گذشتند و کار و بار عزت و مملکت بدست عجم افتاد مثل ترک در مشرق و بربر در مغرب و فرنجه بشمال و بگذشتن

انسان مذهب پادشاه است و احوال منقلب گردید و عوائد مختلف شدند و سبب شایع در تبدیل احوال آنست که عوائد هر جیل
تابع عوائد سلطان او است چنانکه در امثال سائره حکمیه میگویند الناس علی دین الملک اهل ملک و سلطان را رسم است که
چون بر دولت و امر مستولی میشوند ضرور است که فزع کنند بعوائد من قبل خود و بسیاری را از آن اخذ کنند و عوائد
جیل خود را هم مهمل نگذارند و از اینجا در عوائد دولت بعض مخالفت عوائد جیل اول واقع میشود و چون بعد
ازین دولت دیگر آمد و عوائد هر دو ممزوج گشت در بعض شئ مخالفت افتاد و مخالفت او برای دولت اولی بیشتر
شد و اینچنین تدریج مخالفت همواره میشود تا آنکه منتهی بمباینت میگردد و پس مادام که امم و اجیال در ملک و سلطان متعاقب
یکدیگر است مخالفت در عوائد و احوال همیشه واقع است و قیاس و محاکات انسان با الطبیعة معروف است و از غلط
مامون نیست و ذکر احوال عامه آفاق و اجیال و اعصار اساس مورخ است که بنا اکثر مقاصد او بروی است و اخبار او
بدان بین میگردد و مردم آنرا منفرد بتالیف کرده اند چنانکه مسعودی در مروج الذهب احوال امم و آفاق عهد خود را
شرح نموده و ذکر نحل و عوائد و وصف بلدان و جبال و بحار و ممالک و دول و فرق شعوب عرب و عجم مشرق و مغرب را
بابت سنه سه صد و سی که عصر او است ضبط نموده و لهذا مرجع مورخین گردیده و در تحقیق اکثر اخبار تعویل بروی میکنند
و بعد وی بکری آمد و مثل او در مسالک ممالک خاصه کار کرد و نه در احوال دیگر زیراکه در امم و اجیال عهد او انتقال
کثیر و تغیر عظیم واقع نشده و در آخر مائة هشتم که احوال مغرب منقلب گشت و فی الجمله تبدل پذیرفت و طاعون آمد که بساط
بسیاری از امم و اهل جیل را در نوشت و محاسن عمران را محو و نابود ساخت و دولت آنجا پیر گردید و احوال عوائد
متلاشی و مضمحل شد و عمران ارض با انتقاص بشر متنقص گشت و امصار و مصانع ویران و سبل و معالم کهنه و دیار و منازل
خالی و دول و قبائل ضعیف و سکان متبدل گردید گویا لسان کون در عالم بانقباض و خمول ندا کرد و با جابت مبادرت
نموده و در مشرق هم مثل مغرب اتفاق افتاد لیکن بر مقدار عمران او و این تقلبات را ابن خلدون در عهد بسط و انتقاد در تاریخ
خود آورده و وی در همین سنوات بوده و چون همگی احوال متبدل گشت گویا خلق من اصله متبدل شده و عالم باسره تحول
پذیرفت و گویا خلقی جدید و نشأه مستانف و عالمی محدث بروی کار آمد احوال عوائد این عهد ما را که صد سیزدهم از هجرت
است اگر با احوال عوائد صد اول بلکه دوم و سوم از هجرت قیاس کنند و از تواریخ مدونه معتبره و این فرق بین دریافت
نمایند در یابی که این عهد چیزی دیگر است و آن عهود چیزی دیگر بود خصوصاً برهمی ملک سلطان اسلام و بر افتادن اکثر امم
و اجیال اسلام رنگ عالم را دگرگون کرده و وقوع اشراط صغری و امارات کبرای قیامت ایذان بفنای عالم و توالی
فتن و تبدل احوال و تغیر اوضاع ملل و نحل و صنائع دول نموده و یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید

فصل دوم

در بیان قسط عمران از ارض و ذکر اقالیم سبعه بطریق اشارت بدانکه اجتماع انسانی امری ضروری است و حکما از آن
تعبیر میکنند بمدنی الطبع بودن انسان و همین است معانی عمران و مراد او تعالی ازین عمران اعمار عالم و استخلاف بنی آدم است
چنانکه قرآن کریم بدان ناطق بوده و برای دفع عدوان بعض از بعض لابد است از وازع هم جنس ایشان که او را غلبه
و سلطان و ید قاهره بر ایشان باشد تا دست تعدی یکی بدیگری نرسد و همین است معنی ملک و این خاصه طبیعی انسان

است که چاره نیست از آن بلکه در بعض حیوانات بی زبان هم یافته میشود چنانکه در نحل و جراد مگر غیر انسان را بمقتضای فطرت
و هدایت است و انسان را بمقتضای فکرت و سیاست اعطی کل شیء خلقه ثم هدی و حکما اثبات نبوت بدلیل عقلی کرده اند
و آنرا خاصه طبیعیه انسان گفته و لیکن این قضیه حکما غیر برهانی است چه اهل کتاب متبعین انبیاء علیهم السلام بنسبت بمجوس که
کتاب ندارند و اکثر اهل عالم اند بسیار قلیل هستند و از اینجا غلط ایشان در وجوب نبوات و عقلی بودن آن ظاهر شده
بلکه بدرک و شرع شریف است چنانکه مذهب سلف امت است و حکماء ناظرین در احوال عالم بیان کرده اند که شکل ارض کری
است و این ارض محفوف بعنصر آب گویا دانه انگور است که بر روی آب برآمده و چون حق تعالی خواست که در آن
تکوین حیوانات و عمران او بنوع بشری کند بعض جوانب او از آب نمایان و منحسر گردید و این وهم که زیر زمین آب
است صحیح نیست بلکه تحت طبیعی قلب وسط کره ارض است که مرکز او است و همه جوانب طلب او میکنند بنابر ثقلی که
در او هست و این آب که محیط او است فوق ارض است و آنرا تحت ارض باضافت بسوی جهت دیگر میگویند و
آنقدر زمین که آب از وی منحسر گشته نیمه از سطح کره او است در شکل دائره که عنصر آبی از جمیع جهات احاطه او کرده
و این عنصر آبی را بحر محیط و لبلایه و اوقیانوس نامند و بحر اسود و اخضر هم خوانند و درین ارض که برای عمران
منکشف بوده است قفار و خلا بیشتر از عمران است و نسبت بجهت شمال جهت جنوب اکثر خالی است و معمور از آن
همان قطعه است که امیل است بسوی جانب شمالی بر شکل سطح کری و منتهی میشود از جهت جنوب تا خط استوا
و از جهت شمال تا خط کرسے و ورای او جبال فاصل میان او و میان ماء عنصری است و میان این هر دو سد
یاجوج و ماجوج بوده است و این جبال مائل اند بسوی مشرق و از مشرق و مغرب منتهی میشوند بسوی عنصر آب
بدو قطعه از دائره محیط و این ارض منکشف مقدار نصف کره است یا اقل و معمور از آن مقدار ربع منکشف است و
همین ربع منقسم است باقالیم سبعه و خط استوا تقسیم زمین بدو نصف از مغرب تا مشرق کرده و آن طول ارض و خط کلان
کره او است چنانکه منطقه فلک البروج و دائره معدل النهار اکبر خط فلک است و منطقة البروج را سه صد و شصت درجه
است و یک درجه از مسافت ارض بست و پنج فرسخ است و فرسخ دوازده هزار ذراع در سه میل و میل چهار هزار ذراع
است و ذراع بست و چهار اصبع و اصبع شش دانه جو صاف کرده شده که بعض او با بعض از پشت و شکم ملصق باشد و
میان دائره معدل النهار که تقسیم فلک بدو نصف و تسامت خط استوا از ارض میکند و میان هر واحد از
قطبین نود درجه است لکن عمارت از جهت شمالیه از خط استوا شصت و چهار درجه بوده باقی خلا بی عمارت
است بنابر شدت برد و جمود چنانکه جهت جنوبیه همگی خلا است بنابر شدت حر و آنانکه ازین معمور و حدود او و از آنچه
در وی از امصار و مدن و جبال و بحار و انهار و قفار و رمال است اخبار کرده اند مثل بطلیموس در کتاب
جغرافیا و صاحب کتاب زجار تقسیم این معمور بهفت قسم نموده نامش اقالیم سبعه نهاده اند و حدود و همه میان
مشرق و مغرب متساوی در عرض مختلف در طول برآورده و گفته که اقلیم اول اطول از ما بعده است و همچنین تا ثانی
الی آخر تا بسی اقلیم هفتم اقصر اقالیم سبعه است بمقتضای وضع دائره ناشیه از انحسار ماء از کره ارض و هر واحد از اقالیم

مردایستان منقسم بهفت حد است از مغرب تا مشرق علی التوالی و تفاصیل آن بهمه مفقود و مانیست و ربع شمالی ارض در عمران بیشتر از ربع جنوبی اوست و این معموره که حکما تقسیم وی بر هفت قسم کرده اند از شمال بسوی جنوب هر قسم را از آن اقلیم نامند و هر واحد ازین اقالیم از غرب تا شرق میرود علی الطول و اقلیم اول از مغرب تا مشرق با خط استوا از جهت جنوب گذر کرده و وراء او جز قفار و رمال نیست و اگر بعض عمارت صحیح شود هیچگونه عمارت باشد و متصل این اقلیم است از جهت شمالی اقلیم دوم باز سوم باز چهارم باز پنجم باز ششم و هفتم و این آخر عمران است از طرف شمال و وراء اقلیم سابع جز قفار و خلا نیست تا آنکه منتهی بحر محیط گردیده و همین است حال وراء اقلیم اول از جهت جنوب و ازمنه لیل و نهار درین اقالیم متقارب اند بسبب میل شمس از دائرهٔ معدل النهار و ارتفاع قطب شمالی از آفاق او و ازینجا قوس نهار و لیل متفاوت میشود و طول لیل و نهار در آخر اقلیم اول منتهی میگردد بسیزده ساعت و همچنین در آخر اقلیم ثانی متصل شمال طول نهار انتها می گیرد بسیزده و نیم ساعت و مجموع لیل و نهار بیست و چهار ساعت زمانی است که دورهٔ کامل فلک است و در اقلیم ثالث متصل شمال نهار طول نهار بچهارده ساعت میشود و در آخر اقلیم رابع بچهارده و نیم ساعت و در آخر خامس بپانزده ساعت و در آخر سادس بپانزده و نیم ساعت و در آخر سابع بشانزده ساعت و اینجا عمران منقطع گشته و تفاوت این اقالیم در اطول لیل و نهار بمقدار نصف ساعت برای هر اقلیم است که متزاید میشود از اول و در ناحیهٔ جنوب تا آخر او و در ناحیهٔ شمال و توزیع او بر اجزای این بُعد است و عرض بلدان درین اقالیم عبارت است از بُعد مابین سمت راس بلد و دائرهٔ معدل النهار که سمت راس خط استوا است و شمال وی منخفض میشود قطب جنوبی از افق آن بلد و مرتفع میشود قطب شمالی از افق مذکور و این سه بعد متساوی است که آنرا عرض البلد خوانند و تفاصیل اقالیم سبعه و طول و عرض آن در کتاب نزهة المشتاق تالیف زجار علوی ادریسی حمودی مذکور است و این کتاب را در منتصف مائهٔ سادسه برای ملک صقلیه از ملوک افرنج از کتب معتبرهٔ حکما این فن تالیف نموده و ملخص کلامش را ابن خلدون ذکر کرده این موضع مناسبی بایراد آن ندارد

فصل سوم

در بیان اعدل اقالیم چون معمور از بسیط ارض منکشف وسط اوست چه در جنوب افراط حر و در شمال افراط برد است و این هر دو جانب در حر و برد متضاد اند پس واجب آمد که کیفیت هر دو در وسط متدرج شود و ازینجا اقلیم رابع اعدل عمران آمده و هرچه از اقلیم ثالث و خامس حدودی واقع شده آن نیز اقرب بسوی اعتدال است و همچنین هرچه متصل باین هر دو است و اقلیم دوم و ششم بعید از اعتدال اند و اقلیم اول و هفتم بعیدتر از آن و لهذا علوم و صنائع و مبانی و ملابس و اقوات و فواکه بلکه حیوانات و همه آنچه متکون میشود درین هر سه اقلیم متوسطه مخصوص باعتدال است و سکان او از بشر اعدل بنی آدم اند در جسم و لون و خلق و ادیان تا آنکه نبوات هم اکثر در سکان این اقالیم یافته شد و وقوف بر خبر بعثت انبیا در اقالیم جنوبیه و شمالیه حاصل نگشت چه مختص بانبیا علیهم السلام همین اکمل نوع در خلق و خُلق می باشد قال تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس و اهل مغرب و شام و حجاز و یمن و عراقین و هند و سند و چین و کذلک اندلس و آنانکه قریب اند باو از فرنجه و جلالقه و روم و یونانیین و هرکه نزدیک باینها

است در چنین اقالیم معتدله بوده اند و لهذا عراق و شام اعدل این همه است زیرا که از جمیع جهات وسط واقع شده و اهل اقالیم بعیده از اعتدال مثل اول و ثانی و سادس و سابع ابعد از اعتدال اند در جمیع احوال و خَلق ایشان بخلق حیوانات عجمه میماند چنانکه سودان که اهل اقلیم اول اند و صقالبه همچنین اند و نیز نبوت و دین رائجی نشناسند مگر کسیکه از ایشان قریب بجوانب اعتدال است و آن نادر و قلیل است مثل حبشه مجاورین یمن النصرانی المذهب و مثل اهل مالی و کوکو و تکرور مجاورین ارض مغرب متدین باسلام گویند اسلام ایشان در مائه سابعه بوده و همچنین هرکه از امم صقالبه و افرنجه و ترک از شمال متدین بنصرانیت گردیده و در ماسوای اهل این اقالیم منحرفه در جنوب و شمال دین امری مجهول است و علم میان ایشان مفقود و جمیع احوال ایشان از احوال انسان بعید و باحوال بهائم قریب است و یخلق ما لا تعلمون و نتوان گفت که یمن و حضرموت و احقاف و بلاد حجاز و یمامه و جزیره عرب در اقلیم اول و ثانی واقع است زیرا که جزیرهٔ عرب را از هر سه جهت بحار احاطه کرده اند و رطوبت او را در رطوبت هوای وی تاثیر است و این هوا یبس و انحراف را که بمقتضای حر است ناقص کرده و در ان بعض اعتدال بسبب رطوبت بحر حاصل شده و بعض نسابین که علم بطبائع کائنات ندارند سودان را اولاد حام بن نوح گفته اند با آنکه در نسبت سواد بسوی حام غفلت عظیم از طبیعت حر و برد و اثر وی در هوا و تکون حیوانات است گویند نوح دعای سوء برای اولاد حام کرده بود حالانکه این دعا در توراة موجود است و ذکری از سواد در آن نه و این لون شامل اهل اقلیم اول و ثانی است بسبب مزاج هوای شان بحرارت متضاعفه بجنوب و سواد جلود ایشان بسبب مسامتت شمس است بر رؤس ایشان در هر سال دو بار بنابر افراط حر و نظیر این دو اقلیم است از طرف شمال اقلیم سابع و سادس که سکان انجا را بیاض شامل گشته به سبب مزاج هوای شان به برد مفرط و عدم ارتفاع شمس بر سمت رؤس ایشان و حر در ینجا ضعیف و برد شدید است در عامه فصول و این بیاض لون منتهی میشود بر عورت و مقتضای مزاج برد مفرط که زرقت عیون و برش جلود و صهوبت شعور باشد تابع او میگردد و اقلیم خامس و رابع و ثالث که میان اینها متوسط اند از مزاج متوسط معتدل حظ وافر دارند و اقلیم رابع ابلغ اینهاست در اعتدال و بغایت نهایت توسط رسیده و لهذا اهل این اقلیم در خَلق و خُلق بمقتضای مزاج اهویه بغایت معتدل بوده اند و اقلیم ثالث و خامس از دو جانب تابع اوست اگرچه بغایت توسط نرسیده زیرا که یکی میل قلیلی بطرف جنوب حار دارد و دیگر اند کی میل بسوی شمال بارد و منتهی بانحراف نشده اند و هر چهار اقلیم باقی منحرف بوده اند و همچنین خَلق و خُلق اوشان است اول و ثانی در حر و سواد و سابع و سادس در برد و بیاض و ساکنان جنوب از اقلیم اول و ثانی حبشه و زنج و سودان نام دارند و این اسما بعترادفه ام متغیره بسواد است اگرچه اسم حبشه مختص بکسی است که تجاه مکه مکرمه و یمن میماند و زنج بکسیکه تجاه بحر هند است و این نام بجهت انتساب ایشان بسوی کدام آدمی اسود نیست نه حام و نه غیر او بلکه سودان اهل جنوب بسکنه اقلیم رابع معتدل اند و سکنه اقلیم سابع منحرف ببیاض و الوان اعقاب ایشان بتدریج ایام به بیاض و بالعکس میگرایند و تا آنکه ساکن رابع در جانب جنوب

اما الوان اعقاب ایشان سیاه میگردد و این دلیل است بر آنکه الوان تابع مزاج هوا است و اهل شمال را باعتبار الوان خود نامی نیست ترک
و صقالبه و سلغر و ولان افرنجه و یاجوج و ماجوج را اسماء متفرقه و اجیال متعدده مسمات باسماء متنوعه است و اهل اقالیم ثلثه متوسطه را که معتدل‌اند
بالطبیعت آثار معایش و مساکن و صنایع و علوم و ریاسات و ملک و غیرها و نبوات و ملک و دول و شرایع و علوم و بلدان و امصار و مبانی و غرس و تربیت حسنه
فائقه و سایر احوال معتدله میسر ایشان بود و اهل این اقالیم مثل عرب و روم و فارس و بنی اسرائیل و یونان و اهل سند و هند و چین اند
و نسابین اختلاف سمات و شعائر این امم را دیده گمان کردند که این همه از جهت انساب است پس همه اهل جنوب را سودان از نسل حام
گفتند و اکثر را به همه اهل شمال از اولاد یافث قرار دادند و اکثر امم معتدله اهل وسط را که منتحلین علوم و صنایع و ملل اند و دول سام گفتند
و این هم اگرچه مصادف حق باشد عند انتساب ایشان لیکن قیاس مطرد نیست بلکه اخبار از واقع است نه آنکه تسمیه اهل جنوب بسودان
و حبشان بوجه انتساب ایشان بسوی حام اسود بوده است و منجر باین غلط اعتقاد این معنی شده که تمیز در میان امم واقع با انتساب
فهمیدند با آنکه تمیز جیل یا امت گاهی بنسب میشود مثل عرب و بنی اسرائیل و فرس و گاهی بجهت و سمت میشود مثل زنج و حبشه و صقالبه
و سودان و گاهی بعوائد و شعار و نسب مثل عرب و گاهی بغیر آن از احوال و خواص و ممیزات امم پس تعمیم قول در اهل جهت معینه از جنوب
یا شمال با آنکه ایشان از اولاد فلان اند بنا بر شمول نحلت یا لون یا سمت از اغالیط است که غفلت از طبایع و اکوان جهات و ازمان
انگیخته و این همه چیزها در اعقاب متبدل میگردد و استمرار آن واجب نیست سنة الله فی عباده و لن تجد لسنة الله تحویلا و بوار ادوار
اخلاق بشر اثر است و لهذا احوال عمران در خصب و جوع و اخلاق اهل هر حی مختلف واقع شده **قف** فی تذکرة الصلاح الصفدی
کان الشیخ تاج الدین العراری یقول ان الحکماء و اهل التجارب ذکروا ان من اقام ببغداد سنة وجد فی علمه زیادة و من اقام بالموصل سنة
وجد فی عقله زیادة و من اقام بحلب سنة وجد فی نفسه شحا و من اقام بدمشق سنة وجد فی طباعه غلظة و فظاظة و من اقام بمصر سنة
وجد فی اخلاقه رقة و حسنا و فی مباهج الفکر یروی عن کعب قال لما خلق الله الاشیاء قال العقل انا لاحق بالشام قالت الفتنة
و انا معک قال الخصب انا لاحق بمصر فقال الذل و انا معک قال الشقاء انا لاحق بالبادیة فقال الصحة و انا معک قال محمد بن حبیب
لما خلق الله الخلق خلق معهم عشرة اخلاق الایمان و الحیاء و النجدة و الفتنة و الکبر و النفاق و الغنا و الفقر و الذل و الشقاء فقال الایمان
انا لاحق بالیمن فقال الحیاء و انا معک قالت النجدة انا لاحقة بالشام فقالت الفتنة و انا معک قال الکبر انا لاحق بالعراق فقال
النفاق و انا معک قال الغنا انا لاحق بمصر فقال الذل و انا معک قال الفقر انا لاحق بالبادیة فقال الشقاء و انا معک و قال عمر
ان الله جعل البرکة عشرة اجزاء فتسعة منها فی قریش و واحد فی سایر الناس و جعل الکرم عشرة اجزاء فتسعة منها فی العرب و واحد فی سایر
الناس و جعل الغیرة عشرة اجزاء فتسعة منها فی الاکراد و واحد فی سایر الناس و جعل المکر عشرة اجزاء فتسعة منها فی القبط و واحد
فی سایر الناس و جعل النجابة عشرة اجزاء فتسعة منها فی الروم و واحد فی سایر الناس و جعل الصناعة عشرة اجزاء فتسعة
منها فی الصین و واحد فی سایر الناس و جعل الشهوة عشرة اجزاء فتسعة منها فی النساء و واحد فی سایر الناس و جعل العمل عشرة
اجزاء فتسعة منها فی الانبیاء و واحد فی سایر الناس و جعل الحسد عشرة اجزاء فتسعة منها فی الیهود و واحد فی سایر الناس
یحکی ان الحجاج سأل ابن القریة عن طبائع اهل الارض فقال اهل الحجاز اسرع الناس الی فتنة و اعجزهم عنها رجالها حفاة و نساؤها
عراة و اهل الیمن اهل سمع و طاعة و لزوم الجماعة و اهل عمان عرب استنبطوا و اهل البحرین قبط استعربوا و اهل الیمامة اهل جفاء

واختلاف آراء واهل فارس اهل باس شديد وعز عتيد واهل العراق ابحث الناس عن صغيرة واضيعهم لكبيرة واهل الجزيرة
اشجع فرسان واقتل للاقران واهل الشام اطوعهم لمخلوق واعصاهم لخالق واهل مصر عبيد لمن غلب اكيس الناس صغارا واجهلهم
كبارا وعن ابن القرية قال الهند بحرها در وجبلها ياقوت وشجرها عود وورقها عطر وكرمان ماؤها وشل وثمرها دقل ولصها بطل
وخراسان ماؤها جامد وعدوها جاهد وعمان حرها شديد وصيدها عتيد والبحرين كناسة بين المصرين والبصرة ماؤها ملح وحربها
هلع ماوى كل تاجر وطريق كل عابر والكوفة ارتفعت عن حر البحرين وسفلت عن برد الشام وواسط جنة بين كماة وكنة والشام
عروس بين نساء جلوس ومصر هواها راكد وحرها متزايد تطول الاعمار وتسود الابشار وقال بعضهم يقال في خصائص
البلاد في الجواهر فيروزج نيسابور وياقوت سرانديب ولؤلؤ عمان وزبرجد مصر وعقيق اليمن وجزع ظفار وكاري بلخ و
مرجان افريقية وفي ذات السموم افاعي سجستان وحيات اصبهان وثعابين مصر وعقارب شهرزور وجرارات الاهواز و
براغيث ارمينية وفار ارون ونمل ميافارقين وذباب تل باجان وزاغ بلاد وفي الملابس برود اليمن ووشي صنعاء
وريط الشام وقصب مصر وديباج الروم وقز السوس وحرير الصين واكسية فارس وحلي البحرين وسقلاطون بغداد
وعمائم الابلة والري وملحم مرو وتكك ارمينية ومناديل الدامغان وجوارب قزوين وفي المراكيب عتاق البادية
ونجائب الحجاز وبراذين طخارستان وحمير مصر وبغال برذعة وفي الامراض طواعين الشام وطحال البحرين و
دماميل الجزيرة وحمى خيبر وجنون حمص وعرق اليمن ووباء مصر وبرسام العراق والنار الفارسية وقروح بلخ و
قال الجاحظ في كتاب الامصار الصناعة بالبصرة والفصاحة بالكوفة والتخنيث ببغداد والطرمذة بسمرقند والعي
بالري والجفاء بنيسابور والحسن بهراة والمروءة ببلخ والعجائب بمصر وقال غيره قراطيس سمرقند لاهل المشرق كقراطيس
مصر لاهل المغرب قال القاضي الفاضل اهل مصر على كثرة عددهم وما ينسب من وفور المال الى بلدهم مساكين يعملون في
البحر ومجاهيد يدأبون في البر ومن العجائب شجرة العباس في دندرا من صعيد مصر وهي شجرة متوسطة واوراقها قصيرة
منبسطة فاذا قال الانسان يا شجرة العباس جاء الناس تجتمع اوراقها وتحترق لوقتها ذكره السيوطي في حسن المحاضرة
گويم اين باب خيلی وسعت دارد و هر اقليم از اقاليم سبعه مخصوص است بخصوصيات بلكه هر بلد از بلاد وی طرفگی دارد كه
در بلد ديگر از همان اقليم يافته نميشود و همچنين اهل هر اقليم اخلاق جداگانه دارند و در معاملات و عادات مختلف بوده
اند همچنين اهل هر عمل را افعال عليحده است و تاثير جداگانه بلاد و پيازه را درين شق اخير رساله مختصره است موسوم
بالنامه و اگرچه ظاهرش مضحكات بوده است اما در حقيقت تجربيات زمانه و اهل زمانه است و خصوصا اقليم هند را
مزاياي بسيار است بر ديگر اقاليم كه ضبط آن دشوار است و آب و هواي خوش و فواكه دلكش و فصول اربعه در
نهايت لطافت و صفا دارد و مخصوص است بملابس ناعمه و فواكه نفيسه مثل انبه و ديبا و مشروع و وفور كاه و اشجار
و علم و كمال در انواع هنر و فن و ساخت تيغ و تفنگ و مدفع و جز آن و اهل اين اقليم در خلق احسن و خلق حسن فائق
اهل ديگر اقاليم اند اينقدر است كه اهل بلاد او عبيد متغلبان اند از قديم زمان تا آنكه درين تاريخ مقهور فرنج بوده اند
و اگر فرمانروای ديگری بيايد و ايشان را ازين ولايت بيرون كند تابع فرمان او شوند و خود حوصله ملك گيری و هوای

بهمان بستانی و در باغ ایشان هست و انواع عطریات و اقسام جواهر معدنیات که در اینجا است جای دیگر معلوم نیست
و قاعده سلطنت این اقلیم از عهد هنود تا دخول اسلام درین ممالک منقلب و متحول مانده در یک جا و یک شهر قرار نگرفته
میر آزاد بلگرامی را در آثار هندوستان کتابی است مسمی به سبحة المرجان در روی فضائل هند که در کتاب و سنت
آمده و خصوصیات این ولایت و ذکر اهل علم او از عهد دولت اسلامیه کرده در خور دیدن و سزاوار شنیدن است
و در صحیح هند همین قدر بسند است که هبوط آدم از بهشت اول بسرزمین وی بوده و از انجا اولادش منتشر گردیده
و طوبی و غیره بلغت هندی در قران آمده ؎ گر نیست ز بهشت فزون بوستان هند * آدم ز ناز و نعمت جنت چه سان
گذشت و شک نیست که نور نبوت رسول خدا صلعم اول در صلب آدم بود و بعده در اصلاب آبا و ارحام امهات انتقال
پذیرفته تا آنکه از عبد الله بن عبد المطلب در مکه ظاهر گردید این نیز یکی از فضائل بعیده هند است و لنعم ما قیل ؎
انت لآدم ارض الهند منهبطا * و فیه نور رسول الله مشمول * ومن ههنا نستبین ان سیدنا * مهند من سیوف الله مسلول
گویا هند اصل است و عرب فرع والحمد لله تعالی که این بنده هم هندی نژاد عربی نهاد است لیکن خار حسرتی که هر دم
بقعر دل میخلد و نشتر افسوسی که هر لحظه نوک ستم در ته خاطر میشکند زوال دولت اهل اسلام ازین ممالک و تغلب اهل
دین حنیفی است و کیف که بزوالش زوال نضارت و ذهاب حسن و جمال هند گردیده و بجای گل خار نشسته و عموم
فتنه و شمول بلیه جمیع دیار و امصار او را شرقا و غربا و جنوبا و شمالا فرا گرفته بحدیکه ملاحظه ظواهر احوال و قرائن افعال
مؤذن بخراب زاد او است و رجاء عود علی البدء منقطع گردیده تا منظور حق تعالی چیست امروز زمان این دیار و جهان
این بلاد را تا بروزگار جاهلیت و عهد فترت است ؎ بیا در بزم رندان تا ببینی عالمی دیگر * بهشتی دیگر و
ابلیس دیگر آدمی دیگر

فصل چهارم در بیان اصناف مدرکین غیب از بشر و این ادراک دو گونه است
یکی بفطرت دیگر باکتساب و نبوت از قسم اول است و آنرا علامات است که در محلش ذکر کرده اند و اسباب وحی
مخصوص بانبیاء علیهم السلام است و وحی را صور تهاست و رؤیای صالحه یکی از اجزاء اوست و کهانت نیز یکی
از خواص نفس انسانی است و از مختصات او هست سجع و الهام شیطانی و زعم انقطاع کهانت از زمن نبوت
بی دلیل است و آنانکه نظر در اجسام شفافه کنند مثل مرایا و طاس سیاه و قلوب و اکباد و عظام حیوانات
و طرق بحصا و نوی پس همه ایشان از قبیل کهان اند لیکن در رتبه از کاهنان ضعیف بوده اند زیرا که کاهن
در رفع حجاب حس محتاج معانات کثیره نیست و ایشان معانات آن بانحصار مدارک حسیه در نوع واحد میکنند
و همین است حکم اهل زجر و عرافت و تفصیل حقایق احوال ایشان دفتری گران میخواهد و منجمله مدارک غیبیه است
آنچه صادر میشود از بعض ناس نزد مفارقت یقظه و التباس بنوم از اخبار امور مکشوف الیه و از مقتولین نزد مفارقت
رؤس تسلیه در کتاب الغایه ذکر کرده اگر خمی را روغن کنجد پر کرده آدمی را دران چهل روز بدارند و تین و جوز
بخورد او دهند تا آنکه همه گوشت و پوست او برود و جز عروق و شئون راس هیچ باقی نماند بعده او را از ان
روغن برآرند و هوا او را خشک سازد و درین وقت از هر چه او را بپرسند از عواقب امور خاصه و عامه همه را

جواب بگوید انتهی واین یکی از مناکیر افعال جادوگران است که عجائب عالم انسانی را از آن فهم میکنند و سحر نیز یکی از ریاضات است که بدان اطلاع بر مغیبات و تصرف در عوالم حاصل میشود و کثرت این ریاضت در اقالیم منحرفه جنوب و شمال خصوصاً بلاد هند بیشتر است و ریاضت متصوفه دینی است و از این مقاصد مذمومه عاری و مقصود اصلی ایشان باین ریاضت جمع همت و اقبال علی الله تعالی بالکلیه بغرض حصول اذواق اهل عرفان و توحید است نه اخبار از مغیبات و باین جمع و جوع تغذیه بذکر زیاده کرده اند و چون این حالت عاری از ذکر باشد ریاضت شیطانی باشد و هرچه از قبیل کرامت از ایشان صادر میشود بالعرض است نه مقصود بالذات و ایشان غیب افراست و کشف نامند و تصرف را کرامت خوانند و با آنکه این امر چندان منکر نیست اما ابو اسحق اسفراینی و ابو محمد بن ابی زید مالکی انکارش کرده اند بنا بر التباس معجزه بغیر معجزه و متکلمین تفرقه کرده اند میان هر دو بتحدی و این کافی است و انکار کرامت اولیا مذهب سلف امت نیست آری در احکام شرعی حجت نمیتواند شد در حدیث صحیح آمده که فرمود آنحضرت صلعم ان فیکم لمحدثین و ان منهم عمر و صحابه را ازیشان مثل این وقایع واقع شده و تابعین و تبع ایشان و دیگر صالحین امت را هم اتفاق افتاده مگر آنکه اهل تصوف میگویند که وقوع آن در زمن نبوت قلیل میباشد و مرید را در حضرت نبیه صلعم حالتی باقی نمی ماند که الصباح یغنی عن المصباح و بعضی گمان کرده اند که دلالات نجومیه نیز نوعی از مدارک غیبیه است حالانکه در وی از غیب چیزی نیست بلکه ظنون حدسیه و تخمینات مبنیه بر تاثیر نجومیه و حصول مزاج از آن برای هوا با مزید حدس است و ناظر بسبب آن بر تفصیل شخصیات عالم آگاه میشود چنانکه بطلیموس گفته ولیکن معهذا از نامعتبرات شرع است و اعتقاد آن کفر و همین است حال خطوط رملیه و فرق میان نجوم آنست که مستند احکام نجامت او ضاع طبیعیه فلکیه است و مستند رمل و ضاع تحکمیه و اهوا ء اتفاقیه و گمان کنند که اصلش از نبوت قدیمه است و گاهی منسوب بدانیال و گاهی باد ریس نمایند و از حدیث منع این عمل ثابت میشود و تحقیق آنست که ادراک غیوب بصناعت نمیشود و راهی بسوی تعرف آن جز خواص بشر احدی را حاصل نیست و بعضی برای استخراج غیب قانونی دیگر و را طور اول تراشیده اند و آنرا حساب النیم خوانند و از وی غالب از مغلوب شناخته میشود و قانون این غیب در آخر کتاب سیاست منسوب بارسطو مسطور است و جمعی گمان میکنند که مطابقت جواب ای سوال در توافق خطاب دلیل بر مطابقت واقع است حالانکه این صحیح نیست زیرا که غیب بامر صناعی البته مدرک نمیگردد و کائنات مستقبله تا وقتی که اسباب وقوع آن معلوم نشود و خبر صادق اثبات آن نکند داخل غیب است معرفت وی ممکن نیست و از این قبیل است اشراط صغری و کبرای قیامت و فتن و شرور مستقبله تا قیام ساعت و ما بعد آن از حشر و نشر که جز باخبار شارع نتوان دریافت و آنچه ثابت شده و بصحت رسیده انکارش نمیتوان کرد

فصل پنجم

در آنکه اجیال بدو و حضر طبیعی است و بدو اقدم و سابق است بر حضر و بادیه اصل عمران است و امصار و مدن مدد او هستند و اهل بدو اقرب اند بسوی خیر و شجاعت نسبت باهل حضر و معانات اهل حضر برای احکام مفسد باس و برنده منعت ایشان است و سکونت بدو برای اهل عصبیت می باشد و عصبیت نمی باشد مگر از التحام نسب یا از آنچه در معنی اوست و نسب صریح در متوحشین قفر یافته میشود و از عرب هر که در معنی ایشان است و اختلاط انساب بقرابت یا حلف یا ولاء یا فرار

از قومی و در آمدن بقومی دیگر می باشد و چون ثمرات نسب از نصرت و قود و حمل دیات و سایر احوال یافت شود
گویا نسب یافته شد زیرا که برای بودن از ایشان یا از وشان هیچ معنی جز جریان احکام و احوال ایشان بروی نیست
گویا بایشان یک گوشت و پوست شده و ملتحم گردیده و منسی میشود نسب اول بنا بر طول زمان و زوتاب اهل علم
بدان و همیشه انساب ساقط میشوند از شعبی بشعبی دیگر و ملتحم میگردند بقومی دیگر در جاهلیت و اسلام و عرب و عجم
ما بحال درین عهد و عهود ما قبل بسیار بوده و هست فاعتبر سر الله فی خلیقته و اصل همه آنست که همگنان بنی آدم
اند و آدم از خاک ولنعم ما قیل ؎ اعتبار شرف آدمیان از حسب است ورنه تحقیق نسب آدم و حوا کافی است و ریاست
همیشه در نصاب مخصوص از اهل عصبیت می باشد مثل عشیره واحد یا اهل بیت واحد یا اخوان یک پدر یا بنی عم اقرب
یا ابعد یا اقعد در نسب که مخصوص ایشان اند و ماسوای ایشان از عصبات در نسب عام هستند و نصرت از همین اهل النسب الخصوص
یا اهل نسب عام واقع میشود لا غیر بلکه در نسب خاص اشد است بنا بر قرب لحمه و غیر نسب را ریاست بر اهل عصبیت نمی باشد
و خاندان و شرافت هم بالاصالة و الحقیقة برای اهل عصبیت است و غیر ایشان را اگر باشد بمجاز و شبه باشد
و بیت و شرف موالی و اهل اصطناع بنا بر ولا او شان است نه بنا بر انساب و نهایت حسب در عقب واحد تا چهار
پدر است غالبا و گاهی تا پنج و شش پدری رسد آنحضرت صلعم در باب مدح و ثنا همین چهار پشت را اعتبار فرموده
آنجا که گفته است الکریم بن الکریم بن الکریم بن الکریم یوسف بن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم گویا اشارت فرموده
بانکه وی بغایت مجد رسیده و در توراة است انا الله ربک طائق غیور مطالب بذنوب الآبا للبنین علی الثوالث
و علی الروابع انتهی بمعناه و این دال است برانکه اربع از اعقاب غایت انساب و احساب است و امم وحشیه اقدر اند
بر تغلب از ماسوای خود زیرا که بداوت سببی دارد در شجاعت و غایت عصبیت همین ملک است و از عوائق ملک
است حصول ترف و انغماس قبیل در نعیم و مذلت و انقیاد کاسر سورت و شدت عصبیت است و چون انقیاد و مذلت
یافته شود دلیل باشد بر فقدان ملک و همچنین تنافس در خلال حمیده از علامات ملک است و هر است که وحشی باشد ملک
وی وسیع تر بود زیرا که قدرت شان بر تغلب و استبداد و استعباد طوائف بیشتر است مثل عرب و زناته و اکراد و ترکمان
و فرنگیان و ملک اگر از بعض شعوب میرود لا بد است که عود در شعب دیگر از ان شعوب بکند مادام که ایشان را عصبیت باقی
است و مغلوب همیشه مولع است باقتدا و غالب در شعار و زی و نحله و سایر احوال و عوائد او و هر است که مغلوب شده در
ملک دیگر افتاد فنا و زوال زود باو می رسد و عرب را جز بر بسایط تغلب دست بهم نمیدهد و بر اوطان که عرب بران غالب
گردیدند ویرانی بسوی آن شتابی میکند و حصول ملک بایشان جز بصبغه دینیه از نبوت یا ولایت یا اثر عظیم از
دین میسر نمی شود زیرا که اینها ابعد امم اند از سیاست ملک و قبائل و عصائب بوادی مغلوب اهل امصار میشوند و ملک
و دولت عامه جز بقبیل و عصبیت دست بهم نمیدهد و هرگاه که دولت مستقر و ممهد گشت از عصبیت مستغنی شد و گاه
باشد که بعض اهل نصاب ملکی را دولتی حادث میشود که بسبب آن استغنا از عصبیت حاصل میگردد و دول عامه که
استیلا عظیم و ملک وسیع داشته اند اصل شان دین است نبوت یا دعوت حق چه دعوت دینیه در اصل دولت افزایش

میکند بر قوت عصبیت که از عدد و عدد و حاصل می باشد تا آنکه این دعوت دینیه هم جز بعصبیت تمام نمیشود و هر دولت
حصه دار و از ممالک و اوطان که برآن زیاد نمیگردد و عظم و اتساع نطاق و طول آمد دولت بر مقدار قلت و کثرت قائمین
باو است و در اوطان کثیرة القبائل والعصبات استحکام دولت کمتر می باشد و از طبیعت ملک است ترف و انفراد بمجد و دعت
و سکون و چون این طبیعت در دولت استحکام گیرد دولت رو بهرم نهد و چنانکه اشخاص را اعمار طبیعیه است همچنین دولت را اعمار
هم طبیعیه بوده است اطبا و منجمین گمان کرده اند که عمر طبیعی اشخاص یکصد و بست سال از سنین قمریه کبری است و این عمر
در هر جیل بحسب قرانات مختلف میشود کاهی ازین مقدار زیاده و کاهی کمتر میگردد و پس اعمار بعض اهل قرانات یکصد
سال کامل میشود و عمر بعضی پنجاه یا هشتاد یا هفتاد بحسب اقتضاء ادلهٔ قرانات و اعمار این ملت که عبارت از اسلام است
مابین شصت تا هفتاد است چنانکه در حدیث آمده و زیاده نمیشود بر عمر طبیعی مگر در صور نادره و بر اوضاع غریبه از فلک چنانکه
در شان نوح علیه السلام واقع شد و در قوم عاد و ثمود اتفاق افتاده و اعمار دولت نیز اگرچه بحسب قرانات مختلف است لیکن در غالب
احوال تجاوز از عمر سه جیل نمیکند و جیل عبارت از عمر یک شخص از عمر وسط است پس این چهل سال شد که انتهای نمو و نشو تا غایت
است قال تعالی حتی اذا بلغ اشده و بلغ اربعین سنة و لهذا عمر شخص واحد را عمر جیل گفتیم پس در مدت سه جیل دولت کهنه
و پیر میشود و از ینجاست که بحسب جیل رابع منقرض میگردد و عمر این اجیال ثلثه یکصد و بست سال است و تجاوز نمیکند
ازین مدت مگر آنکه عارض شود و از کدام عارض دیگر مثل فقدان مطالب که هم حاصل شده اما طالب و حاضر نیست اگر
طالب بیاید مدافع نیابد فاذا جاء اجلهم لایستاخرون ساعة ولا یستقدمون پس این عمر برای دولت بمنابه عمر شخص است که
تا سن وقوف در تزاید است بعده بسن رجوع میگردد و لهذا مشهور در زبان مردم آنست که عمر دولت همین یکصد سال
است گویم حکومت نصاری را در هند از ابتدای قوت عمل قریب شصت سال گذشته و نصارت آن بحد غایت رسیده و باقی از عمر
عمر عین چهل سال از سنین هجرت است که بعده سال آغاز صده سیزدهم باشد و اول صده را در تغییر عالم و احوال اهل وی اثر
عظیم است تا بر سر صده آینده چه واقع شود والله اعلم

فصل ششم در آنکه ترف قوت دولت را افزون میکند زیرا
بحصول ملک و ترف تناسل و تولد و عمومیت می افزاید و از آن کثرت عصابت و موالی و صنائع میشود و عدد و قوت بیشتر میگردد
و همیشه دولت انتقال میکند در اطوار مختلفه و حالات متجدده و این پنج طور است اول ظفر بغیه و غلبه بر مدافع و ممانع و استیلا
بر ملک و انتزاع آن از دست دولت سالفه دوم استبداد بر قوم خود و انفراد بملک و کنج ایشان از تطاول بنا بر ساهمت
و مشارکت سوم فراغ و دعت برای تحصیل ثمرات ملک از تحصیل مال و تخلید آثار و بعد صیت چهارم قنوع و مسالمت بتقلید ملوک
ماضیه و اقتفا طرق شان باحسن مناهج پنجم اسراف و تبذیر و درین طور در دولت طبیعت هرم حاصل و مرض مزمن
مستولی میگردد و نوبت بانقراض میرسد و آثار دولت بمقدار قوت اصل آن می باشد و در مثل اعراس و ولائم و عطایای
دول و جوائز و صلات ابن خلدون گفته دخل یعنی ابن بطوطه مدینة دهلی حاضرة ملک الهند و هو السلطان محمد شاه و
اکثر ما کان یحدث عن دولة صاحب الهند و یاتی من احواله بما یستغربه السامعون انتهی و استظهار صاحب دولت بر قوم
و اهل عصبیت خود بموالی و اهل اصطفا است و اهل اصطفا در دول متفاوت اند در التحام بصاحب دولت بتفاوت قدمت

و بداشت خود و گاهی جز سلطان و مستبد او بود می تصاحب منصب وزرا و حواشی میشود و بیش در اکثر احوال ولایت مبنی
بر ضعف است لیکن مستغلبین جز سلطان مشارکت در لقب خاص بملک نمیدارند و ملک منصب طبیعی است برای انسان
لوازم حد ما البامعز و سعید ملک است و سیاست یکی از قوانین خلافت و امامت است و این قانون اگر از عقلاء و اکابر
بنیاد دولت است سیاست عقلیه است و اگر از جانب خدا است بشارع سیاست دینیه است و نفع آن در دنیا و آخرت هر دو است
چه مقصود از خلق نه همین دنیاست که عبث و باطل است و غایت او موت و فنا بلکه مقصود بدان دین مفضی بسعادت اخروی
است قال تعالی افحسبتم انما خلقناکم عبثا و شرائع الهیه حامل جمیع احوال عباد است از عبادات و معاملات و اصلاح ملک
است و حکم این منصب شروط مختلف است زیرا که حقیقت این منصب نیابت صاحب شریعت است در حفظ دین و سیاست دنیا
و نام این نیابت خلافت و امامت است و هر که بدان قیام میکند او را خلیفه می نامند یا طلاق یا خلیفه رسول الله و در تسمیه
بخلیفة الله اختلاف است بعضی جائز داشته اند و جواز آن را اقتباس از خلافت عامه آدمیین میکنند لقوله تعالی انی جاعل
فی الارض خلیفة و قوله جعلکم خلائف الارض و جمهور از ان منع کنند و گویند معنی آیت نه این است و ابوبکر صدیق را چون خلیفة الله
گفتند منع فرمود و گفت من خلیفه رسولم نه خلیفه خدا و نصب امام شرعا واجب است باجماع صحابه و تابعین و قول
بوجوب او عقلاً فاسد است و معتزله و بعض خوارج بعدم وجوب و شرعا و عقلا رفته اند گویند واجب امضاء احکام
شرع است چون امت بران تواطی کنند و نفاذ احکام الهی نمایند حاجت امام نیست و مذهب ایشان محجوج است باجماع سلف
و چون این نصب واجب آمد باجماع از فروض کفایه باشد که راجع بود بسوی اختیار اهل عقد و حل و نصب او بر ایشان
متعین گردد و طاعت امام بر جمیع خلق واجب باشد لقوله تعالی اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و شرط
این منصب چهار چیز است علم و عدالت و کفایت و سلامت حواس و اعضا و شرط پنجم نسب قرشی است باجماع صحابه
یوم سقیفه و باحادیث وارده درین باب مثل لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی منهم اثنان ولیکن چون امر قریش ضعیف
شد و عصبیت ایشان متلاشی گردید و ترف و نعیم دولت ایشان را بر باد داد از حمل خلافت عاجز آمدند و اعاجم
بر ایشان غالب گردیدند و حل و عقد بدست ایشان افتاد و ازینجا بر بسیاری از محققین اشتباه افتاد و بنفی اشتراط
قرشیت رفتند و تعویل بر ظواهر کردند مثل قوله صلعم اسمعوا و اطیعوا و ان ولی علیکم عبد حبشی با آنکه حجت بدان قائم
نمیشود زیرا که امثال این احادیث خارج مخرج تمثیل و فرض است برای مبالغه در ایجاب سمع و طاعت و از قائلین
نفی این اشتراط است قاضی ابوبکر باقلانی و راجح مذهب جمهور است و مذاهب شیعه در حکم امامت معروف است
که بتنصیص نص جلی یکی برای دیگری گویند و غلات ایشان ادله شیعه را از بیخ برکنده اند و کفی الله المومنین
القتال و در شرع و دیانات هر امر که بران جمهور را قسر و حمل کنند لابد است از عصبیت چه امام مطالبه حجت یا دعوت
بهم نمیدهد پس عصبیت امری ضروری است برای ملت و در حدیث صحیح آمده ما بعث الله نبیا الا فی منعة من قومه
و آنکه در احادیث دیگر ذم عصبیت و ندب بسوی اطراح و ترک او آمده چنانکه فرمود ان الله اذهب عنکم عبیة
الجاهلیة و فخرها بالآباء انتم بنو آدم و آدم من تراب قال تعالی ان اکرمکم عند الله اتقاکم پس مراد بدان عصبیت

بر باطل است چنانکه در جاهلیت بود وچون در امر حق بود وبرای اقامت امر خدا پس آن مطلوب است واگر این هم باطل
شود جمله شرائع باطل گردند زیرا که قوام آن جز بعصبیت تمام نمیشود وزمانهٔ خلافت حقیقیه تا خلع حسن بن علی از خلافت بود
وچون معاویه مالک مرشد خلافت بملک منقلب گردید ابن خلدون گفته ولما وقعت الفتنة بين علي ومعاوية وهي مقتضى
العصبية كان طريقهم فيها الحق والاجتهاد ولم يكونوا في محاربتهم لغرض دنيوي او لايثار باطل او لاستشعار حقد كما قد يتوهمه
متوهم وينزع اليه ملحد وانما اختلف اجتهادهم في الحق وسفه كل واحد نظر صاحبه باجتهاده في الحق فاقتتلوا عليه وان كان المصيب
عليا فلم يكن معاوية قائما فيها بقصد الباطل انما قصد الحق واخطأ والكل كانوا في مقاصدهم على حق انتهى ودر عباسیه
تا عصبیت عرب باقی ماند اسم خلافت مجازیه هم باقی بود وچون رسم خلافت رفت در پی او عصبیت عرب هم برفت وجیل ایشان
فانی واحوال ایشان متلاشی گردید وملک بحت باقی ماند ومعنی بیعت آنست که مبایع معاهده امیر کند در تسلیم نظر در کار
وکار بار مسلمانان ومنازعت نکند او را در چیزی از تکالیف او در منشط ومکره وهمین مراد بیعت لیلة العقبه وبیعت
شجره وبیعت خلفاء است ومنه بیعة الایمان یعنی استخلاف با خلفاء بر عهده لهذا امام مالک چون فتوی بسقوط یمین اکراه داد
محنت بسیار برداشت وبیعت این عهد تحیت ملوک کسرویه است از تقبیل ارض یا ید یا رجل یا ذیل واطلاق بیعت
بران از قبیل مجاز است ودرین بیعت مستغنی شدند از مصافحهٔ ایدی که در حقیقت بیعت مسنون همان است واصل ولایت
عهد از ابو بکر صدیق است که بحضر صحابه عمر را خلیفهٔ خود کرد وعمر خلافت را در شوری گذاشت در رای همگنان بعثمان
شد وبر صحت این عهد اتفاق کردند واجماع حجت است بعده عهد ولایت به پدر یا پسر آمد وبادی آن معاویه شد ودرین
بدایت وی عدول کرد از فاضل بمفضول بنا بر حرص بر اتفاق واجتماع اهواء بنی امیه که جز بسلطان قوم خود رضا نمیدادند
وایشان عصابهٔ قریش واهل الملة اجمع واصل در ولایت عهد نظر بمصالح عباد است واگر مقصود بدان حفظ تراث بر ابنا است
پس این امری شرعی ومقصدی دینی نیست وآنکه شیعه عهد ولایت را از آنحضرت صلعم برای علی بن ابی طالب اثبات میکنند ام
غیر صحیح است واحدی از ائمه نقل روایت آن نکرده واما حروب واقعه در اسلام میان صحابه وتابعین پس تأثم دران از
همگنان مدفوع است وغایت آن خلاف اجتهادی در مسایل دینیه ظنیه است وهذا حکمه وخروج حسین بر یزید وخروج
ابن الزبیر بر عبد الملک از راه غلط در امر دنیوی بود وضرر بایشان نمیکند ودر حکم شرعی هیچ یکی غلط نکرده ابن خلدون گفته
وقد غلط القاضي ابو بكر بن العربي المالكي في هذا فقال في كتابه الذي سماه بالعواصم والقواصم ما معناه ان الحسين قتل
بشرع جده وهو غلط حملته عليه الغفلة عن اشتراط الامام العادل ومن اعدل من الحسين في زمانه في امامته وعدالته
في قتال اهل الآراء الى قوله واما يزيد فعين خطأه فسقه انتهى واما خطط دینیه خلافیه ولقب امیر المومنین وبودن آن از سمات
خلافت وحدوث آن از عهد خلفاء ومراتب ملک وسلطان والقاب آن ووزارت وحجابت ووکالت ودیوان اعمال
وجبایات ودیوان رسائل وکتابت وشرطت وقیادت اساطیل وتفاوت مراتب سیف وقلم در دول وشارات
ملک وسلطان مثل نشر الویه ورایات وقرع طبول ونفخ البواق وقرون وجز آن واتخاذ سریر ومنبر وتخت وکرسی
وسکه وخاتم وطراز وفساطیط وسیاج وفازات ومقصورهٔ صلوة ودعا در خطبه ومذاهب ایشان در ترتیب حروب وتقسیم جیوش

وتسمیه عساکر بمیمنه ومیسره وساقه وجز آن وضرب بمصاف وبنا بر روم ومساهله لبهام وحفر خنادق و اسباب قلت
وکثرت جبایات وضرب مکوس ومضرت تجارت سلطان برای رعایا وفساد آن برای جبایه وبودن ثروت سلطان
وحواشی او در وسط دولت ونقصان جبایه بنقص عطا سلطان وایذان ظلم بخراب عمران وحجاب در دول وعظم او
عروض هرم دولت وانقسام یک دولت بدو دولت یا زیاده وعدم ارتفاع هرم از دولت بعد نزول وکیفیت طروق
خلل در دول وتجدد وحدث دولت واستیلا دولت متجدده بر دولت مستقره بمطاولت نه بمناجزت ووفور
عمران در آخر دولت ووقوع کثرت موتان ومجاعات دران وضرورت سیاست برای عمران بشر وانتظام امر او
وابتدا دول وامم وکلام در ملاحم وبررسی احوال امصار وبلدان وسائر عمران ووجوب ملک بسوی نزول امصار
وعظمت عدم ارتفاع هیاکل بملک کثیر وعدم استقلال دولت واحده بمسار هیاکل عظیمه وامور واجب المراعات در
اوضاع مدن واحوال مساجد وبیوت عظیمه عالم وقلت مدن وامصار در افریقیه ومغرب وقلت مبانی ومصانع دولت
اسلامیه نسبت بقدرت ماقبل او از دول وسرعت خراب مبانی مختطه عرب ومبادی خراب امصار وتفاضل امصار
ومدن در کثرت رفه ونفاق اسواق باعتبار کثرت وقلت عمران واسعار مدن وقصور اهل بادیه از سکونت مصر
بسیار آباد واختلاف احوال اقطار در رفه وفقر مثل امصار ومال عقار وضیاع در مصر وحال عوائد مستغلات آن
وحاجات متمولین اهل امصار بجاه ومدافعه وبودن حضارت در امصار قبل دول ورسوخ او باتصال دولت وبودن
حضارت غایت عمران ونهایت عمرش وایذان او بفساد وی وخراب کراسی ملک بخراب دولت وانتقاض او واختصاص
بعض امصار ببعض صنائع دون بعض ووجود عصبیت در امصار وتغلب بعض بر بعض وبودن لغات اهل امصار
لسان امت یا جیل غالب ایشان وحقیقت رزق وکسب ومعاش ووجوه صنائع واحوال عارضه او واصناف ومذاهب
وی ونبودن خدمت از معاش طبیعی وهمچنین ابتغار اموال از دفائن وکنوز وافاده جاه برای مال وحصول سعادت
وکسب غالب احوال برای اهل خضوع وتملق وبودن این خلق از اسباب سعادت وعدم ثروت اهل قضا وفتیا و
تدریس وامامت در امور دینیه خطابت واذان در غالب احوال وبودن فلاحت معاش مستضعفین واهل عافیت از بدو
ومذاهب واصناف تجارت واصناف محترفین بتجارت ومحتسبین از آن ونزول خلق تجار از خلق اشراف وسلوک ونقل
سلع تجارت واحتکار ومضرت رخص اسعار بمحترفین واحتیاج صنائع بمعلم وکمال آن بکمال کثرت عمران حضری ورسوخ
صنائع امصار برسوخ وطول امد حضارت وکثرت صنائع بکثرت طالبان وتقلص بتقلص ایشان وانتقاص صنعت
بمقاربت امصار بخراب وابعدیت عرب از صنائع وقلت وجدان ملکه صناعت بعد حصول ملکه در یک صنعت وانقسام
صنائع بصنعت فلاحت وبنا وحیاکت وخیاطت وصنعت تولید وطب واحتیاج وی در حواضر وامصار نه در بوادی و قفار
وخط وکتابت ووراقت وغنا پس تفاصیل این همه با براهین عقلیه وبعض ادله نقلیه در تاریخ ابن خلدون مذکور هست این
کتاب موضع ذکر این قسم امور نیست چه محل وی کتب تواریخ است ومقصود ما درینجا ضبط اطراف واشارت باکناف احوال عالم
است **فصل ششم** در آنکه علم وتعلیم مر طبیعی است در عمران بشری واین تعلیم علم بجمله صنائع است وکثرت علوم

بکثرت عمران و عظمت حضارت باشد و علوم واقعه در عمران درین عهد وافر و ان بسیار است تا آنکه ملا کاتب چلبی در کشف الظنون
عن اسامی الکتب والفنون ترتیب بر هیئت هجی هر علم را نام برده و موضوع و غایت و غرض او را با نام کتب مؤلفه در آن با نام مؤلفین
با وفیات شان ذکر کرده و جمله ازان در تاریخ ابن خلدون نیز مذکور است و از علوم دینیه علوم تفسیر و قرات کلام مجید و علم
حدیث شریف و علم فقه و فرائض و اصول اینها است و از شعوب این علوم است جدل و خلافیات و کلام و تصوف و علم تعبیر
رؤیا و اما علوم عقلیه پس سائر علوم از اصناف او هست مثل علم عدد و هندسه و هیئت و منطق و طبیعیات و علم طب و فلاحت
و الهیات و سحر و طلسمات و اسرار حروف و علم جانی و علم کیمیا و جز آن و ابن خلدون بکشف حقائق این علوم پرداخته
و فصول مستقله در بیان آن و در ابطال فلسفه و فساد منتحلین او و ابطال صناعت نجوم و ضعف مدارک و فساد غایت
او و انکار ثمره علم کیمیا و استحاله وجود او و نشو مفاسد از انتحال وی منعقد ساخته و گفته که کثرت تالیف در علوم عائق از
تحصیل هست و کثرت اختصارات مؤلفه در علوم مخل تعلیم بعده وجه صواب تعلیم علوم و طریق افاده آن بیان کرده و گفته
که در علوم آلیه انظار را وسعت و گنجایش تفریع مسائل نیست و در طرق تعلیم و لدان مذاهب امصار اسلامیه مختلف است
و شدت معلمین بر متعلمین مضرت میرساند بآنها و رحلت در طلب علم و لقاء مشیخه در تعلم کمال می افزاید و منجمله البشر اهل علم ابعد
البشر اند از سیاست و مذاهب او و اکثر حمله علوم در اسلام عجم اند و علوم عربی را چهار رکن است لغت و نحو و بیان و ادب و
معرفتش ضروری است بر اهل شریعت چه ماخذ جمله احکام شرعیه همین کتاب و سنت است و این هر دو بلغت عرب اند
و نقله و رواه او از صحابه و تابعین هم عرب اند و شرح مشکلات قرآن و حدیث در لغت ایشان منحصر است پس لا بد باشد
از معرفت علوم متعلقه باین لسان برای مرید علم شریعت و تفاوت در تاکید بتفاوت مراتب وی در توفیه بمقصود کلام
باشد فشاءا و اهم و مقدم ازینها علم نحو است بعده لغت و در هر یکی ازین ارکان اربعه کتب مستقله تالیف یافته و
لغت ملکه صناعی است و لغت عرب درین عهد لغتی مستقل مغایر لغت مضر و حمیر است و همچنین لغت اهل حضر و امصار لغتی
قائم بنفسها است مغایر لغت غیر ایشان است و ملکه این زبان غیر صناعت عربیت است و مستغنی است از آن در تعلیم
و ذوق که مصطلح اهل بیان است غالباً مستعربین عجم را حاصل نمیشود و اهل امصار علی الاطلاق در تحصیل این ملکه لسانیه که
بتعلیم مستفاد میشود قاصر بوده اند و هر که ابعد از لسان عربی است او را حصول او عسر و اصعب و دشوارتر است و کلام
منقسم است بدو فن یکی نظم و دیگر نثر و حصول او جا داده و درین هر دو معیار اهل ناس می باشد و صناعت شعر و وجه تعلم او و
حصول این ملکه بکثرت حفظ و جودت او و بجودت محفوظ است و این نظم و نثر صنعت لفظی است در معانی نیست و اهل مراتب
از انتحال شعر ترفع جویند و شعر گوی در عرب دراز منه ماضیه بسیار بوده و درین عهد اقل قلیل است بلکه مجید در آن اعز
الوجود الا ما شاء الله تعالی در اقلیم هند یکی میر غلام علی آزاد بلگرامی بوده که درین صناعت ید بیضا داشت بعد از وی
کسی بعشر عشیر وی نرسیده اگرچه نزاع از قبائل بعد از نائل یا حرکات عوامل امیر سند والله اعلم باب اول در بیان
حادث و قدم عالم و تواریخ بعض انبیاء و ملوک امم بعد ذکر امم عرب و ذکر تواریخ و بیان عمر دنیا و مدت ماضی و باقی ازان و انتقال
هر قائم سادس برملک فتوح اسلام و طائفه از حوادث انام و اقسام اهل عالم و بنای تعدیل و فرق اسلامیه و اول فتنه که در ملت

اسلامیه واقع شده و بیان افتراق است بر فرق کثیره و بیان مذاهب اسلامیه و محدودین بر سر بر باقیه و بیان وجود فرق ناجیه امت مرحومه و اقسام فرق و ذکر سلاطین عثمانیه و غیر ذلک در این باب مسطور است

فصل اول در بیان حدوث و قدم عالم و تواریخ بعض انبیا و ملوک امم بدانکه بزبان سریانی بعضی از فلاسفه چنانچه هند و پارس و یونان خود را ثابت ازلی الوجود و ابدی اتفاقاً که مدرک بحرکت دائر باشد و مجموع دار را ارباب و هیولی مسند و نزد بعضی فقط ازلی است نه ابدی و نزد جمعی منهم اهل الاسلام حادث فانی است و هو الثابت الصحیح والحق الصریح و نزد بعضی یعنی از جنس کم نوعی که مذاهب مختاره را در میان عالم و حدوث قدم دیگری نیز مذهب هست اول ثبوت مطلق و این مذهب اهل ملل و مجوس و غیر ایشان است دوم قدم مطلق یعنی عدم احوال عالم از افلاک و نفوس و عناصر و انواع مصورات علی الاتصال بلا انقطاع طایفه [illegible] آن دین است این قوم معتقد نوع قدم [illegible] و گفته اند [illegible] تأثیر نام کرده و بر عناصر [illegible] ثابت است سوم قدم بالنوع و حدوث بالشخص [illegible] احتمال بقیه مرنوع انسان جاری است اگر چه از این جهت دلیل الاتصال مقام [illegible] محدود اعیان تراجع الانقطاع مقام قدم نوعی قرار داده و متعدد بر تقاریر حدوث انواع بوده و مختلف در مذاهب است اما لکن جمع میان آنها ممکن نیست و اصحاب این اقوال اهل اسلام اند و یهود و نصاری قبل ظهور نصرانیت و مجوس ترک و قوم ختای [illegible] جمع یهود و اهل اسلام است که در توریة است و توراة را [illegible] نسخه یکی سامریه این نسخه خوانند است زیرا که مقتضی آن است که نوح علیه السلام آدم را دیده باشد مدت [illegible] زندگانی کرده و دوم عبرانیه است و این [illegible] مرحوم مذهب یهود درست و اعتماد ایشان بر وی است سوم یونانیه و مختار محققین مورخین همین نسخه است [illegible] احبار قبل ولادت مسیح علیه السلام ترجمه کرده [illegible] نقل کرده اند و بطلمیوس [illegible] تاریخ کرده [illegible] در تاریخ [illegible] کتاب تقویم التواریخ و تاریخ بیت المقدس تالیف قاضی مجیر الدین عبد الرحمن حنبلی عمری است که در آخر سنه [illegible] تالیفش [illegible] و کتاب [illegible] در بعض مواضع [illegible] تعرض به ترک [illegible] قوم [illegible] این هر دو کتاب تاریخ ابو الفدا اسمعیل [illegible] نقل می آریم و مواضع اختلاف در بعض مواضع اشارت میکنیم و میگوئیم که ظاهر است که مثبت تاریخ وقت خلقت آدم ابو البشر علیه السلام باشد لیکن ابتدای کتب مذکوره وقت هبوط وی علیه السلام مقرر کرده شد و ابتدای تاریخ نکرده اند بعد ما بین خلقت و هبوط پس

هبوط آدم علیه السلام از بهشت روز جمعه بستم ماه نیسان مطابق نهم محرم در جزیره سراندیب بر کوه نود اتفاق افتاده و مدت آدم در سکونت او در جنت [illegible] حوا [illegible] وی [illegible] باغوای ابلیس منصوص قرآن کریم است اگر چه در جنت اختلاف است که بر آسمان بود یا بر زمین [illegible] و بعضی گفته اند در آسمان سوم بود و نزد گروهی در وسط هوا و نزد برخی در لبنان و نزد طائفه در [illegible] دیار بکر و عراق و اناتولیا و نزد جمعی در سویدن و امریکه و نزد بعضی در عدن و نزد گروهی [illegible]

متأخرین فرنگ زمینی است با این طبیعت و شش درجه و پنجاه دقیقه و بیست و شش ثانیه ربع جنوبی با شمال او میان پنجاه و یک درجه و پنج دقیقه و پنجاه
و دو درجه غربا و شرقا از آنجا هبوط کرده و حافظ ابن القیم در کتاب حادی الارواح الی بلاد الافراح استقرار ادله فریقین در تعیین جنت
آدم علیه السلام که بر آسمان بود یا بر زمین بسط تمام نموده و حق درین مقام توقف است بنا بر تعارض ادله و عدم ثبوت رجحان حجج
واحد بنص صریح و وفات آدم در سنه نهصد و سی بوده قبل طوفان یکهزار و ششصد و پنجاه سال بقول منجمان و بهزار و دو صد و چهل
روز و چون آدم بزمین آمد او را دو پسر بود یکی قابیل دیگر هابیل چون قابیل که او را قائن نیز گویند وی هابیل را بنا بر عدم قبول قربان خود
یا عدم عقد با خواهر توام خود بکشت آدم را شیث علیه السلام متولد شد و ولادت هابیل در سنه یکصد و سی و شش بوده ابن سجاد از
ابن الجوزی نقل کرده که شمار اولاد آدم نزد وفات او چهل هزار کس رسیده بود انتهی **تولد شیث** چون دو صد و سی سال از عمر
آدم بگذشت وی تولد یافت و وصی آدم بود و تفسیر شیث هبة الله است انساب جمیع بنی آدم بوی منتهی میشود و وفات او در عمر نهصد
و دوازده سال بعد از هبوط آدم یکهزار و یکصد و چهل و دو سال بوده و صاحب تقویم ذکر یکصد سال نکرده نام او نزد صابیه عاذیمون است
گویند او را پسری بود صابی نام صابیه منسوب اند بوی و در شبانک المذهب گفته وی اول کسی است که تکلم بزبان عبرانی کرد و پیش از
وی کلاه پوست بود نعلین گرفت و بر وی پنجاه صحیفه فرود آمد و نور نبوی بوی منتقل شد انتهی **تولد ادریس** و او را خنوخ نیز نامند بعد
وفات آدم یکصد و دو سال شده رفع او بر آسمان بعمر سه صد و شصت و پنج بوده و او را صحف است منها الا تروموا ان تحیطوا بالله
خبرة فانه اعظم و اعلی ان یدرکه فطن المخلوقین الا من اشاره انتهی و وی پیغمبر پادشاه بود و او را هرمس الهرامسه گویند یعنی هرمس بزرگ و وی اول
کسی است که استخراج حکمت و علم نجوم و ریاضیات و طبیعیات و الهیات و اسرار فلکیات کرده اند و او را مثلث نامند زیرا که نبی و ملک و حکیم بود
و پیرو خلاف شریعت آدم با مردم جهاد کرد و بعمارت مدن پرداخت و طالب علمان را فراهم نمود و درس گفت ملقب بادریس شد و شمار مدائن
در زمان او یکصد و هشتاد و هشت رسید قواعد سیاست را تدوین فرمود و قصه رفع او منصوص قرآن کریم است و این رفع از هبوط آدم
بعد از سنه یکهزار و چهار صد و شصت و هفت شد **ولادت نوح** بعد گذشتن یکهزار و ششصد و چهل و دو سال از هبوط آدم
و چون از عمر او شش صد سال بگذشت طوفان آمد و هبوط آدم را در آن وقت دو هزار و دو صد و چهل و دو سال گذشته بود و در دیانت
قوم او اختلاف است صحیح آنست که بت پرست بودند چنانکه قرآن کریم بدان ناطق است و رکوب او در سفینه دهم رجب بود و خروج از آن دهم
محرم و مدت طوفان شش ماه و هشت روز استقرار سفینه بر جودی از ارض موصل بوده ابن اثیر در کامل گفته و اما المجوس فلا یعرفون
الطوفان و کان بعضهم یقربه و یزعم انه کان فی اقلیم بابل و ما قرب منه و ان مساکن ولد جیومرث کانت بالمشرق فلم یصل ذلک الیهم و کذلک
جمیع الامم المشرقیة من الهند و الفرس و الصین لا یعترفون بالطوفان و بعض الفرس یعترف به و یقول لم یکن عاما و لم یتعد عقبة حلوان و
الصحیح ان جمیع اهل الارض من ولد نوح علیه السلام لقوله تعالی فجعلنا ذریته هم الباقین فجمیع الناس من ولد سام و حام و یافث اولاد نوح
انتهی گویم اهل ختا نیز انکار طوفان نموده اند از بعض تواریخ پارسیان رسیدن طوفان بجزوی از هند معلوم میشود و هنود گفته اند در کشن
روز وفات خود از غرق و لوازم آن بعضی خبر داده بود و طیموس یونانی بر این واقعه اطلاع یافته کتب حکمت ملت را در شهر سارونون
کرد و هرمس مصری عمارات اهرام انداخته و صور صنایع و حدود علوم بر آن نقش بسته بود و این روایات ناظر است بعموم طوفان مر ارض را
مقریزی در خطط گفته ان جمیع اهل الشرائع اتباع الانبیاء من المسلمین و الیهود و النصاری قد اجمعوا علی ان نوحا علیه السلام هو الاب الثانی

قد مر ان البعث آخر ما هو قبيح و ما سبه تعالى نسبه اولاد آدم الى اللسل من بني آدم الا هو من بلاد نوح و اقلت القحط بهم
عانوا من ما تاسيسه حسين كما ذكره الطوفان زعم بعض ان الطوفان لما حدث في تيمير اهل تا و رائهم من بلاد ما عربيه فنظرا لان
البيوت التي من هو الانسان الاول كانوا ما لك الشرقية من شمال بصم بعيل الطوفان الهيم ولا الى البنه و بعضهم الحق با نيله اهل
الشام نوح ماتيه بسلام الا اصحاب الذين حملوا في السفينة سرك يهم وبهم تمانين جلا سوى اولاد قبائل و العدد كيف لم يعقبوا
ما رابعتهب صح في ولاده ثلاثه و يؤيده قول الله تعالى من نوح وجعلنا ذريته هم الباقين انتهى كلامه وفات نوح ار بيد و طو
آدم بعد دو هزار و پانصد و نود سال بشد و این تقدیری است که مراد لقوله تعالى فلبث فيهم الف سنة الا خمسين عاما بر عمر نوح
باشد تا آنکه بعد از طوفان گرویده است که آن جمله عمر بعثت و طوفان است زیرا که سوق آیه در تشنیع کفار است و یا است و لم
عدم تصدیق ایشان بعد نوح ان ینست ضمن ارتباعث اگر هست زمان بعثت موجب تشنیع نیست بدانا طولی والله اعلم **هود**
و صالح این هر دو پیغمبر مرسل بعد نوح و قبل ابراهیم بوده هود راحق تعالى بسوی قوم عاد که اهل یمن بودند فرستاده ملاک ایشان
بریح شده صالح را بسوی قوم ثمود گسیل کرد و ملاک ایشان بسبب عرافه للصیحه بود صالح از آنجا الفلسطین آمده و آنجا پیاپیت
و عمر او دویست سال و اتی گردد **تولد ابراهیم** علیه السلام بعد یکهزار و هشتاد و یکسال بعد طوفان و بعد سه هزار و سه صد
و بیست سه سال بعد آدم است دانشمندی تیر و عمر او باتش در سنه سه هزار و سه صد شعبه است در تاریخ بیت المقدس
بجای هفت هشت سی و سه سال گفته و ست از سال بسوی فلسطین مطابق تقویم التواریخ در سنه سه هزار و سه صد و لوده گفته
و بعد بیان کاده اعتبار خروج ضحاک کرده و سلطنت فریدون بود و ولادت ابراهیم در بلده کوثی یا اهواز یا بابل عراق یا
سوس تزوج بسته و پیشین آنده نام صالح بسام او دین او ساره دختر عم او است که پاران نام داشت و ولی او ل هجرت بحران
کرد احمد بن تیمیه گوید از آنجاست مدتی در حران اقامت کرد بعد بمصر آمد و در آنجا فرعون مصر او را هاجر نام جاریه داد و قبطان
است بعد از مصر بشام توجه کرده میان بیت المقدس اقامت گزید و در آنجا از بطن هاجر اسمعیل متولد شد و بعد بود و سالگی سارا اسحق زائید
و وفات یافت و بعد از هجرت در ایام ابراهیم شد و بعد از وی زنی از کنعانیان تزوج کرد و از وی شش نفر متولد شدند و بعد
اولاد او بسیار اند بر خلاف فی ذلک و وفات ابراهیم علیه السلام در سنه سه هزار و چهار صد و نود و هشت از هبوط آدم
بود و یکصد و هفتاد و پنج سال عمر یافت و هو اول من اختتن و اضاف الضیف و اختلف فی معنی الصحف یروی یا بود ده صحیفه
مروی و امثال ابراهیم اسم سریانی است بمعنی او در عربی ابو رحیم است بروی است صحیفه فرود آمده و بدان ل سبی است که اشیا
یا یکی دیگر است و دینست شاید نیز و مصائب معاشه کرد اول کسی است که موی سفید آمد و هجرت کرد در راه خدا و مهر ریخت
تیر ریخت هون شد و وی ابو الانبیاء و تاج الاصفیا و آدم ثالث است **بنای کعبه** در سال سه هزار و چهار صد و بیست و دو
از هبوط آدم است اول بنای او آدم کرده بعد ابراهیم بعد عمالقه بعد جرهم بعد قریش بشرکت آنحضرت صلعم بعد بنی
هاشم سال بنای القبل بعد عبدالله بن الزبیر در سنه شصت و چهار هجرت بعد حجاج در سنه هفتاد و چهار بعد سلطان مراد
کما ذکر خواهد آمد و بعد در بنای ابراهیم در بنای سنگی بود که سوی باقی است و آنرا مقام ابراهیم گویند از آثار انبیا متین تر این حجر
اثری دیگر در عالم موجود نیست **ولادت اسمعیل** در بلده شام است بعمر هشتاد و شش سالگی ابراهیم علیه السلام

چهارده سال پیش از بنای کعبه بعد سه هزار و چهار صد بود از هبوط آدم علیه السلام و ختنه او در عمر سیزده سال گردید و عین سال ابراهیم
علیه السلام اختتان خود کرد و نوزعی در روی انتقال کرد و یکصد و سی و هفت سال عمر یافت و مرسل بود بسوی اخوال خود
جرهم و معنی اسمعیل در لغت عبرانی مطیع الله قاله البیضاوی و اختلاف کرده اند در آنکه ذبیح اسمعیل است یا اسحق و ادله فریقین در تفسیر فتح
البیان مذکور است و راجح اول است یا توقف و الله اعلم و قبر او مابین میزاب و حجر است **ولادت اسحق** چون ابراهیم یکصد سال
شد وی متولد گردید در سنه سه هزار و چهار صد و بست و سه از هبوط آدم و اقامت کرد در شام تا وفات خود و یکصد و هشتاد سال
بزیست و نزد پدر خود ابراهیم مدفون گشت و دختر عم خود را بزنی گرفت و از وی عیص و یعقوب پیدا شدند و عیص بنت عم خود اسمعیل را تزوج
کرد و جمله اولاد روم از وی است و یعقوب لیا دختر لابان را عقد کرد و هم دو سریه داشت جمله اولاد او دوازده نفر اند که ایشان را
اسباط خوانند **ولادت یعقوب** از هبوط آدم علیه السلام بعد سه هزار و چهار صد و هشتاد و سه سال است چون اسحق شصت
ساله شد وی متولد گردید و عمر او یکصد و چهل و هفت سال شد و در وقت وفات اسحق یکصد و بست ساله بود و وفاتش از هبوط آدم در سنه
سه هزار و پانصد و بست اتفاق افتاده **لوط علیه السلام** وی برادرزاده ابراهیم خلیل الله است پسر هاران بن آزر و ایمان
آورده بود بعم خود و همراه وی بمصر هجرت کرد و از آنجا بشام آمد و حق تعالی او را باهل سدوم فرستاد و اینها اهل کفر و فاحشه بودند
ملائکه آنرا با هر پنج قریه او منقلب کردند و هر که خارج از قریه بود بر وی سنگ باریدند زن او نیز همراه کفار مقتول و مرجم شد **ایوب**
علیه السلام نسب وی بعضی او را از امت روم شمرده اند زیرا که از اولاد عیص بن اسحق است زن او رحمه نام دارد و تمام اشیا از اعمال دمشق
در ملک وی بود و اموال عظیمه داشت حق تعالی او را در آن اموال آزمایش کرد تا آنکه فقیر شد و عبادت و شکر را ترک نداد بعده در
جسد مبتلا نمود تا آنکه جذام و دیدان افتاد نزد بعضی نبی بود در عهد یعقوب و هفتاد و سه سال زندگی کرد و بعد از وی بشر
ولد او مبعوث شد و ذو الکفل نام یافت و در شام مقام کرد قصه ابتلای ایوب مزید صبر او منصوص کتاب عزیز است **یوسف**
علیه السلام یعقوب نود و یکساله بود که یوسف پیدا شد و در عمر هجده سالگی از پدر جدا شد و بست و یکسال جدا ماند بعده در مصر مجتمع
شد و هفده سال یکجا ماندند و عمر یوسف در وقت وفات او پنجاه و شش سال بود و یکصد و ده سال عمر یافت و ولادت او از
مولد ابراهیم علیه السلام بعد دو صد و پنجاه و یکسال بود و وفات او قبل موسی علیه السلام شصت و چهار سال بتحقیق تمام و قصه
او که احسن قصص است منصوص کتاب الله است در مصر وفات یافته و موسی جسد او را در تابوت همراه بنی اسرائیل برده بعد وفات موسی
یوشع بشام آمد و قریب نابلس یا نزد ابراهیم خلیل الله دفن کرد **شعیب** حق تعالی او را بسوی اصحاب ایکه فرستاد گویند وی از اولاد
ابراهیم است و قیل از اولاد بعض مومنین با ابراهیم و هلاک قوم او بامطار نار شده و اهل مدین بزلزله هلاک شدند **موسی علیه السلام**
ولادت او در مصر در سنه سه هزار و هفت صد و چهل و هشت از هبوط آدم علیه السلام و بعد یکهزار و شش صد و بست و شش سال
یا پنج صد و شصت سال از طوفان و بعد چهار صد و بست و پنج سال از مولد ابراهیم در ایام منوچهر است و میان وفات ابراهیم
و مولد او دو صد و پنجاه سال بوده و وقت خروج از مصر با بنی اسرائیل هشتاد ساله بود و چهل سال در تیه ماند باین حساب عمر
او یکصد و بست سال میشود و جمله مقام بنی اسرائیل در مصر تا اخراج موسی مر ایشان را دو صد و پانزده سال است و وفات وی
علیه السلام از هبوط آدم بعد سه هزار و هشت صد و هشت شده و غرق فرعون در رود نیل مطابق مفتاح التواریخ بسال دو هزار و پانصد

در چهار هزار و سیصد و یک از و چهار صد و هشتاد و پنج سال پیش از عیسی علیه السلام است لیکن صحیح اول است **یوشع** وی از اولاد
یوسف است بعد موسی مانند اسرائیل است روز در تیه اقامت کرده بریحا آمد و بیست و هشت سال با ایشان ماند و وفات یافت
در کفر حارس بعمر یکصد و ده سالگی مدفون شد **شمویل** ولادت وی در قریه شیلو که بر باب القدس است اتفاق افتاده و
پیغمبری یازده سال تدبیر کار بنی اسرائیل کرد و میان یوشع و او ملوک بسیار در ایشان گذشتند و او آخر حکام این گروه
است از وفات موسی تا وی چهار صد و نود و سه سال بوده و عمر او پنجاه و دو سال بود **داود** علیه السلام وی از
اولاد یعقوب بن اسحق است در حبرون مقام داشت سی و سه ساله بود که بقدس آمده در شام فتوحات کثیره کرد و فلسطین و عمان و
مآب و حلب و نصیبین و بلاد ارمن و غیر ذلک را بتحت تصرف آورد ولادتش از هبوط آدم در سنه چهار هزار و سه صد و سی و سه است
و از وفات موسی بعد پانصد و سی و پنج سال انتقال فرمود در تقویم التواریخ گفته علیه افراسیاب ملک فارس بسال ولادتش بود
و طبری گفته علیه او در زمن موسی بود منوچهر و بعد او کیقباد بود داود هفتاد سال زندگی کرد **سلیمان بن داود**
علیهما السلام ولادتش از هبوط آدم بعد چهار هزار و سه صد و نود و یک سال است خلافت او در سنه سه هزار و چهار
صد و سی بعمر دوازده سالگی و آنچه از حکمت و ملک وی ارزانی شد هیچکی را حق تعالی مثل آن نداد چنانکه منصوص قرآن کریم
است ابتدا **عمارت بیت المقدس** بعد پانصد و سی و نه از وفات موسی و چهار هزار و چهار صد و سی و هفت از
هبوط آدم است در سال یازدهم از ملک خود در هفت سال از بنا او فارغ گردید و ارتفاعش سی ذراع و طولش شصت
ذراع و عرض بیست ذراع بود و خارج او سوری ممتد در طول و عرض پانصد ذراع ساخت و سال بیست و پنجم از ملک او اتیان
بلقیس ملکه یمن است عمرش پنجاه و دو سال شد و مدت ملک او چهل سال است و در اواخر سنه خمس و سبعین و خمسمائة از
وفات موسی بعد چهار هزار و چهار صد و هفتاد و سه سال از هبوط آدم برحمت الهی پیوست و اینکه از وفات داود خلافت سلیمان
مذکور شد خلاف هر دو کتاب است و در آن هر دو این است که وفات داود علیه السلام در سنه ۲۹۳۴ شده و خلافت سلیمان در سنه ۲۹۴۴
و موجب این اختلاف آنست که در حدیث میثاق بصحت رسیده که او تعالی آدم را هزار سال داد و او داود را صد سال کامل کرد باین
حساب سال او وفات داود هفتاد سال شد و نتوان گفت که این خلاف در وفات داود است نه در وفات سلیمان
زیرا که سلیمان بعد پدر چهل سال خلافت کرد پس اگر خلاف تنها در وفات داود کنند نه در وفات او همگی زمان خلافت
وی ده سال شود و بعد سلیمان ملک در نسل وی باقی ماند و قریب پانزده کس پادشاه شدند در مدت دو صد و شصت و یک
سال تقریبا و آخر ایشان خزقیا است و وی مردی صالح بود در بیست سالگی مالک شد و بیست و نه سال حکمرانی کرد گویند عمر
او قبل از مرگ سی و دو سال تمام شده بود او تعالی این پانزده سال در عمر او بیفزود و پیغمبر وقت او بدان خبر داد و بعد
داد آخر سنه ستین و ثمان مائة از وفات موسی بود **طبقه کیانیان** ظهور این طبقه که اول او کیقباد است در سنه
چهار هزار و سی صد و چهل و یک است از هبوط آدم علیه السلام و ایشان ملوک فرس اند و هم اعظم ملوک الارض فی قدیم
الزمان و دولتهم و ترتیبهم لایماثلهم فی ذلک غیرهم و این چهار طبقه است طبقه اولی را فیشدادیه خوانند زیرا که لقب هر واحد
از ایشان فیشداد بود و معنی این لفظ اول سیرة العدل است و شمار این طبقه به نه نفر میرسد و هم اوشنج و طهمورث و جمشید

و بیوراسب هو الضحاک شیغال لدال تاک و معناه عشر آفات فلما عرب قیل الضحاک و ایرج و عراق و هند و حجاز در دست وی بود
و شدم و طوج و افریدون و منوچهر و فراسیاب و زو و کرشاسف و این طبقه قدیمه است و از سرو ملک حروب ایشان چیزها
نقل کرده اند که عقل آنرا باور نمیدارد و طبقه ثانیه را کیانیه لقب است و درین طبقه اند کیقباد و کیکاوس و کیخسرو و لهراسف و گی
بشتاسف و زرادشت و هو صاحب کتاب المجوس و اسفندیار و اردشیر بهمن و وی مالک اقالیم سبعه شد و دارا و پسر او
دارا ثانی و جنگ سکندر با او معروف است و اردشیر را بعربی کورش نام است و قیل کیرش و بعضی گفته کورش مرد دیگر است که ذکر آن
در کتاب شعیا علیه السلام آمده یعنی بهمن و تفسیر بهمن و عربی حسن النیة است و طبقه ثالثه را اشغانیه خوانند و اشک و سابور و جور و بیژن و
جوزرد و نرسی و هرمز و اردوان و خسرو و بلاش و اردوان ثانی ازین الطبقه هستند سابور را چهل و چند سال گذشته بود که مسیح متولد شد
و طبقه رابعه را اکاسره گویند و درین طبقه اند اردشیر بن بابک جمیع اکاسره از اولاد وی هستند و میان قیام او و هجرت نبوی
مدت چهار صد و بست و دو سال بود و سابور و مانی زندیق که دعوی نبوت کرد و هرمز و بهرام اول و بهرام ثانی و بهرام ثالث و هرمز بن
و سابور بن هرمز و اردشیر سوم و سابور دوم و بهرام چهارم و او را کرمان شاه هم خوانند و یزدجرد اول و یزدجرد ثانی و هرمز سوم و
فیروز و در ایام او قحط عظیم واقع شده و هفت سال کشیده و بلاش و قباد و انوشیروان و پسرش هرمز و بهرام چوبین و پرویز و شیرویه و
اردشیر و شهریار و بوران دختر شد و ازرمی دخت پرویز و کسری بن مهر و فیروز بن جشنان و فرخ زاد خسرو یزدجرد بن شهریار و ملک
او نسبت بملک آباء او همچو خواب خیال بود و وی در عهد عثمان رضی الله عنه بقتل رسید و آخر ملوک فارس بود و ملک ایشان باسلام
زوال پذیرفت تا ابد الآباد و این ترتیب ملوک از اشنهنج تا یزدجرد مطابق کتاب تجارب الامم ابن مسکویه و کتاب ابوعیسی است و احوال
و وقایع دول ایشان و مدد ملک و عدد و مدد در تاریخ مختصر باخبار البشر مذکور است **بخت نصر** ابتدای ملک او از هبوط آدم در سنه
چهار هزار و هشت صد و چهل و یک است بعد نهصد و پنجاه و دو سال از وفات موسی علیه السلام ابو الفدا اسمعیل گفته منجمین و
مورخین اختلاف کرده اند در مدت مابین وفات موسی و ابتدای ملک بخت نصر ابو عیسی و غیره اهل تحقیق از مورخین گفته اند که میان
این هر دو نهصد و هفتاد و هشت سال است و دو صد و چهل و هشت سال و نزد ابو معشر و کوشیار و غیرهما از کبار منجمین در زیجات خود
هفتصد و بست سال ضبط کرده اند و برین تقدیر از مختار ابوعیسی دو صد و چهل و نه سال کم میشود و برین کمی مقدار مدت مابین طوفان
و هجرت نیز قطعا ناقص میشود و لهذا در زیج مامونی و غیره میان طوفان و هجرت سه هزار و هفتصد و بست و پنج سال گفته و
بمقتضای سفر قضات بنی اسرائیل مدد ولایت ایشان مدت مابین وفات موسی و ملک بخت نصر نهصد و پنجاه و دو سال است و از
بخت نصر تا هجرت اختلاف نیست و بطلیموس آنرا در مجسطی ثابت کرده و این نقص از ساقط کردن بعض کسرات مدد مذکوره پیدا شده
و لهذا در مختصر ابتدای ملک بخت نصر را بعد نهصد و هفتاد و نه از وفات موسی گفته و وی سپه سالار لهراسف بود بر عراق و اهواز
و روم و در تاریخ بیت المقدس گفته وی امیری از امرای لهراسپ فارسی است که کیخسرو سلطنت خود بوی سپرد و ابتدای
ملک او بعد چهار هزار و هشت صد و چهل و هفت سال از هبوط آدم است انتهی ابو الفدا گفته مورخین اختلاف کرده اند در آنکه وی
پادشاه مستقل بنفسه بود یا نایب فرس و اصح نزد اکثر آنست که نایب لهراسف بود و فتح بلاد به نیابت او کرده و بر عرب غزا نموده
و در زمن معد بن عدنان جد اعلای آنحضرت صلعم بود و این لهراسف برادرزاده کیخسرو مذکور است **تخریب بیت المقدس**

از دست بخت نصر بعد چهار هزار و سیصد و هفت سال از هبوط آدم است و در تقویم التواریخ یکسال زیاده گفته و در سنه چهار
هزار و سیصد و هفت ابتدای سلطنت گشتاسپ بن لهراسپ است نام گشتاسپ در یهود کورش است و این خراب بیت المقدس از دست
بخت نصر بعد از ولایت بیست سال او است تقریبا و این سال هیصد و نود و هم بود از وفات موسی علیه السلام و چهارصد و شصت سال
بر عمارت او گذشته بود و بعد از آن تا هفتاد سال خراب و ویران ماند بعد از آن بر دست بعض ملوک فارس آباد شد و نام آن کس در یهود
کیرش یا کورش است و قیل هو دارا بن بهمن و قیل بل هو بهمن المذکور و هو الاصح و یشهد بصحة ذلک کتاب اشعیا علیه السلام و سنه حساب
تاریخ القدس و به هر حال **تعمیر بیت المقدس** بر دست وی بعد چهار هزار و سیصد و سی و هفت سال از هبوط آدم بوده و بعد درین سال
زردشت ظاهر شد و گشتاسپ متابعت او کرد باعتقاد نبوت وی کذا فی تقویم التواریخ **خراب ثانی بیت المقدس** بعد از آن
وی هلاک یهود و زوال دولت ایشان شد مرجعی که باز رجوع نکرد و این حساب موافق تقویم التواریخ بعد پنجهزار و شش صد و پنجاه و هفت
سال از هبوط آدم و مطابق تاریخ القدس صد و سال بعد ازین است و از آن روز بنی اسرائیل تحت حکم فرس در آمدند و تحت [illegible]
گردیدند و مدت مابین خراب اول و ثانی هفتصد و بیست و یکسال است این تخریب بدست طیطوس است قال ابو الفدا الفه وجلی القدس عن بنی
اسرائیل کل الجلاء لم یبق بالامس لم تعد لهم بعد ذلک ریاسة و لا حکم و کان ذلک بعد رفع المسیح بنحو اربعین سنة و ثلثمائة و ست و سبعین سنة من غلبة الاسکندر
ثلثمائة و احدی عشرة سنة مضت لابتداء ملک بخت نصر انتهی حسن بن احمد مهلبی در کتاب المسالک و الممالک معروف بعزیزی گفته
که بعد این تخریب اندکی رجوع بعمارت کرد و بعض ملوک روم بدان اعتنا نمود و ایلیا نام نهادند و معناه بیت الرب و معمور ماند
تا آنکه هیلانه مادر قسطنطین بجستجوی چوب صلیب مسیح آنجا رسید و کنیسه بر قبر مزعوم عیسی بنا کرد و هیکل قدس خراب گردید و باقی
ماند بر حال تا آنکه عمر بن خطاب رضی الله عنه قدوم آورد و فتح قدس کرده و آنجا مسجدی ساخت و این مسجد تا زمان ولید بن عبد الملک
موجود بود وی این مسجد را هدم کرده بر اساس قدیم مسجد اقصی ساخت و صخره درون اوست ابو الفدا گوید خلاصة ما ذکر ان
هیکل بیت المقدس عمره سلیمان و بقی عامرا حتی خربه بخت نصر و هو التخریب الاول ثم عمره کورش و هی عمارته الثانیة و بقی عامرا
حتی خربه طیطوس التخریب الثانی ثم تراجع للعمارة قلیلا قلیلا و بقی عامرا حتی خربته هیلانه ام قسطنطین و هو التخریب الثالث ثم عمره
عمر بن الخطاب و هو عمارته الرابعة ثم خرب لک عمره الولید بن عبد الملک و هی عمارته الخامسة و هو علی ذلک الی یومنا هذا انتهی
ظهور بلهو و لصان در تقویم التواریخ گفته ظهور وی از هبوط آدم علیه السلام بعد مضی پنجهزار و هفتصد و شانزده
سال است **ظهور مانی نقاش** در سنه پنجهزار و هشتصد و بیست و یک از هبوط آدم است زندیق بود دعوی نبوت کرد و خلقی
کثیر تابع او شدند و تابعانش را مانویه نامند بلاد روم و غیره تحت فرمان خود داشت **انتباه اصحاب کهف** از خواب بعد مضی
شش هزار و سی و شش سال از هبوط آدم است **ظهور مزدک مجوسی** در سنه شش هزار و یکصد و نه از هبوط آدم علیه السلام
است گویم وی در ایام قباد ظاهر شد و دعوی نبوت کرد و مردم را بتساوی در اموال و اشتراک در نساء حکم کرد و قتل
وی از این زندیق در آمد **اسکندر بن فیلقوس رومی** یکی از ملوک یونان است وی بعد مضی پنجهزار و دو صد و شصت
سال از هبوط آدم علیه السلام پیدا شد و بعد درین سال افلاطون حکیم بمرد و تلمیذ او ارسطاطالیس صاحب اسکندر بود
اسکندر جمیع مملکت یونان و روم بقبض تصرف داشت و با دارا فارسی قتال کرد و بر ملک فرس مستولی گشت ما سکت

بنا نمود و بر یاجوج و ماجوج سد ساخت و صحیح آنست که صاحب سد اسکندر ذو القرنین است که داستان او در قرآن شریف مذکور است
نه این سکندر ثانی و وی ملک قدیم است در زمن ابراهیم علیه السلام بود و قیل انه افریدون و قیل غیره و هر که بانی سد اسکندر رومی را
گمان کرده وی غلط نموده و نام اصلی او صعب بن رایش است ابن عباس گفته وی از حمیر بوده و تحقیق مرام درین کلام در تفسیر فتح البیان
بر وجه استقصا نموده ایم و بالجمله غلبهٔ این اسکندر رومی بر فارس در سنه پنجهزار و دو صد و هشتاد و دو بوده از هبوط آدم و وفات در سنه هشتاد و نه
یونس بن متی وی از سبط بنیامین است جز عیسی وی هیچ نبی مشهور بمادر نگشته بعثت او در حدود سنه ثمانمائة و خمس عشر
از وفات موسی بسوی اهل نینوی قبالهٔ موصل بوده و کان من شانه ما اخبر الله به فی کتابه العزیز **زکریا و یحیی** علیهما السلام زکریا از
اولاد سلیمان است و کان نبیا ذکره الله تعالی فی کتابه کار درودگری میکرد و کفالت مریم ام عیسی نمود و یحیی پسر او است بعد مضی
پنجهزار و پنج صد و هشتاد و چهار سال از هبوط آدم متولد شده و کلان بود از عیسی بشش ماه پس تاریخ تولد مسیح نیز همین سال است یحیی
بدست هیرودس حاکم بنی اسرائیل مذبوح شد و زکریا را متهم بمریم کردند وی گریخته در درختی کلان روپوش شد و درخت را ببریدند
زکریا دو پاره شد یکصد سال عمر یافت **عیسی بن مریم** ولادت او بعد مضی سه صد و سه سال از اسکندر است و قتل یحیی قبل
از رفع او بسه سال شد و نصاری یحیی را یوحنا نامند و قصهٔ ولادت عیسی منصوص قرآن است و وی روح و کلمه و عبد خدا است و نبی
مرسل صاحب انجیل است و مریم عیسی را اول بمصر برد و بعد دوازده سال بشام آورد و در قریهٔ ناصره نزول کرد و بها سمیت النصاری
چون عیسی درینجا سی ساله شد او را وحی آمدن گرفت و مجموع حواریین دوازده کس بودند بعضی گفته اند که ولادت مسیح روز
پنجشنبه بست و سوم مارچ مطابق سال چهار هزار و هفتصد و سه از تاریخ جولیانی و چهار سال و نه ماه و نه روز قبل آغاز تاریخ عیسوی
موافق بست و سوم آذر سال سه صد و هفت اسکندری مطابق هفتصد و چهل و سه از تاریخ رومی و موافق پانزدهم نیسان سال سه هزار و
هفتصد و پنجاه و شش یهودی بعد چهار هزار سال از هبوط آدم است و الاصح هو الاول و در جمعه سوم اپریل سنه سی و سه عیسوی در زعم
نصاری مصلوب شد و نزد اهل اسلام رفع وی علیه السلام در سنه پنجهزار و شش صد و هفده از هبوط آدم است هو الصحیح و در تاریخ القدس
هر یکی را از ولادت و وفات او بعد ازین بدو سال گفته و ابن اثیر در کامل نوشته که اهل علم اختلاف کرده اند در موت او قبل رفع
و بعضی گفته اند مرفوع شد و نمرد و بعضی گفته اند بلکه برای سه ساعت وفات یافت و بعضی هفت ساعت گفته باز او تعالی وی را
زنده ساخت و قائل این قول تاویل کرده است آیهٔ کریمهٔ انی متوفیک الخ را انتهی گویم صحیح رفع است نه موت و وی در آخر زمان از
آسمان بدنیا نزول کند و تزوج نماید و براید و بمیرد چنانکه احادیث صحیحه وارد و در اشراط الساعة بدان شاهد است و مدت میان رفع
او و مولد نبی صلعم پنجصد و چهل و پنج سال است تقریبا و نزد رفع سی و سه ساله بود و بعد نزول چهل سال زندگی کند پس مجموع عمر او باین حساب
هفتاد و سه سال میشود و این رفع بعد مضی سه صد و سی و شش سال از غلبهٔ اسکندر بر دارا است و نصاری که خود را امت مسیح علیه
السلام گویند بر هفتاد و دو فرقه متفرق شده اند من جملة آنها سه فرقه کبار اند ملکانیه و نسطوریه و یعقوبیه فرقهٔ اولی قائل بتثلیث است
و سه صد و سیزده نفر از بطارقه بمحضر قسطنطین بران اتفاق کرده اند و گویند وی مصلوب و مدفون شده بعد سه روز بآسمان رفته
بر یمین پدر نشسته و برای آمدن بار دیگر بنا بر قضا میان اموات و احیا مستعد بوده است و فرقهٔ ثانیه قائل اتحاد کلمه و امتزاج است
بلکه گویند کلمه بجسد مسیح همچو اشراق شمس در کوه درخشیده مگر قائل وقوع قتل اند بر وی علیه السلام از جهت ناسوت نه لاهوت

و این فرقه در انتفای تشبیه مثل معتزله در اسلام است و فرقه ثالثه قائل الوهیت مسیح است و همه اینها میگویند که مقتول و مصلوب شد
و مخبر عنهم اخبر القران الکریم بقوله تعالی لقد کفر الذین قالوا ان الله هو المسیح بن مریم و بطارقه برای نصاری بمنزله ائمه مجتهدین
برای مسلمین اند و مطارنه مثل قضاة و اساقفه مثل مفتیین و قسیسین بمنزله قراء و جاثلیق بمنزله امام نماز و شماسه بمنزله مؤذنین
و انجیل کتابی است متضمن اخبار مسیح از ولادت تا وقت خروج او ازین عالم و چهار نفر از اصحاب کتاب را نوشته اند متی
و مرقوس و لوقا و یوحنا و منجمله امم که در دین نصاری درآمده اند یکی امت روم است بنی عیص بن اسحق و مملکت بلاد ایشان
کثرت و وسعت تمام دارد و پیش ازین مجاور بودند ملک قسطنطین ایشان را از اول تا آخر نصرانی ساخت دیگر ارمن است اهل بلاد
ارمینیه دیگر کرج بلاد ایشان مجاور بلاد و خلاط قاعده مملکت ارمینیه است و جبال منیعه قلاع حصینه بلاد متسعه دارند دیگر چرکس
اند ساکنان بحر نیطش از جانب شرقی و عیش ایشان تنگ است دیگر روس اند بجانب شمالی بحر نیطش از ولد یافث دیگر بلغار اند
مسکن ایشان شرقی بحر مذکور است و جماعتی از ایشان مسلمان هم شده دیگر المان اند و ایشان اکبر امم نصاری هستند و مساکن
ایشان غربی قسطنطنیه است تا شمال و پادشاه ایشان کثیر الجنود است تا آنکه با یک لک مقاتل بجنگ صلاح الدین بن ایوب آمده
بود و دیگر برجان این هم امت کبیر و ملک امم کثیره طاغیه اند و ملک ایشان در شمال است و تثلیث در ایشان فاشی است دیگر
افرنج امم کثیره اند و اصل قاعده بلاد ایشان فرنجه است و از افرنسه هم گویند و این مجاور جزیره اندلس است از جانب شمال او
و پادشاه ایشان افرنسیس لقب است جزائر ایشان در بحر روم مثل صقلیه و قبرس و اقریطش و غیرها مشهور است دیگر جنویه اند
جنوه که مدینه عظیمه بلاد کثیره غربی قسطنطنیه بر بحر روم است دیگر بنادقه و مدینه ایشان مسمی به بندقیه است بر خلیج خارج از
بحر روم ممتد تا هفتصد میل در جهت شمال غربی ایشان طائفه مشهوره اند و آنها را رومیه مسمی مدینه کلان است در غربی جنوه
و بندقیه و این شهر مقر خلیفه ایشان است و نامش الباب این شهر بر یک میل بسوی شرق بر شمال اندلس واقع شده دیگر
جلالقه اند و این سخت تر از فرنج اند و وحشی هستند که جهل و جفا بر ایشان غالب گشته گویا بهائم بوده اند و در شمال اندلس بلاد کثیره
دارند دیگر باشقرد این امت کثیره است مابین بلاد المان و بلاد افرنجه و در ایشان بعض اهل اسلام هم هستند که بدخلق

فصل دوم در ذکر امم عرب مولد نبی صلی الله علیه وسلم عرب جاهلیت را هیچ علم نبود مگر علم انساب و انواء و تواریخ و تعبیر رؤیا
و ابوبکر صدیق رضی الله عنه را درین باب ید طولی بود و مورخین عرب را سه قسم تقسیم کرده اند یکی بائده دوم عاربه سوم مستعربه
بائده عبارت از عرب اول است که بسبب تقادم عهد تفصیل اخبارشان معلوم نمیشود مثل عاد و ثمود و جرهم اول و عرب عاربه اهل
یمن اند از اولاد قحطان و عرب مستعربه اولاد اسمعیل بن ابراهیم است و ذکر اخبار و قبائل و احوال بائده و عاربه مقصود ما درین
کتاب نیست زیرا که غرض اصلی بیان تاریخ ولادت نبوی است که از عرب مستعربه بود چه لغت اسمعیل علیه السلام عبرانی بود نه
عربی و لیکن چون در عربیت در آمده و اولاد او موسوم بعرب مستعربه گردید و از عهد سکونت او در مکه معظمه تا هجرت نبوی
دو هزار و هفتصد و نود و سه سال بوده و آنجا قبائل جرهم ثانی بود و اسمعیل از ایشان زن بعقد آورد و از وی دوازده پسر متولد
گشته در نسل وی نبی آخر الزمان خاتم الانبیا سید الرسل محمد مصطفی و احمد مجتبی صلی الله علیه وسلم پیدا شد و پدر او عبدالله
و مادر او آمنه است و ذکر مولد شریف و شرف اهل بیت او و ذکر نسب علی و حسب جلی و رضاع و سفر بسوی شام و عبادت

کعبه بدست تمیش بیان او و ذکر بعثت نبوی صلعم و ذکر اول کسیکه بوی ایمان آورد و ذکر هجرت اولی طرف حبشه و نقض صحیفه قریش و لیلة الاسرا
و وفات ابوطالب و خدیجه و سفر نبوی بسوی طائف و عرض نفس بر قبائل و ابتدای امر انصار و بیعت عقبه اولی و بیعت عقبه ثانیه و هجرت نبویه و ترویج عائشه و بدء اذان
و ذکر مواخاة میان مسلمانان و غزوه بدر کبری و غزوه بنی قینقاع و غزوه قرقرة الکدر و غزوه احد و غزوه بنی النضیر با یهود و غزوه ذات الرقاع و غزوه
بدر ثانیه و غزوه خندق و بنی غزوه الاحزاب و غزوه بنی قریظه و غزوه ذی قرد و غزوه بنی المصطلق و ذکر قصه افک و عمره حدیبیه
و صلح با قریش و غزوه خیبر و ارسال رسل و رسائل نبوی بسوی ملوک عرب و عجم و ذکر عمره قضا و ذکر اسلام خالد بن ولید و عمرو بن عاص و نقض صلح
و فتح مکه و ذکر غزوه حنین و حصار طائف و غزوه تبوک و حج ابوبکر صدیق و ارسال علی بن ابی طالب بسوی یمن و ذکر حجة الوداع و ذکر
وفات شریف نبوی صلعم و ذکر صفت و خلق و اولاد و ازواج و تعداد غزوات و سرایا و ذکر اصحاب و ذکر خلافت خلفاء راشدین و مقتل عمر
و شهادت عثمان و مسیر عائشه و طلحه و زبیر و ذکر مسیر علی بسوی بصره و ذکر وقعه جمل و صفین و مقتل علی و صفات و فضائل او
و ذکر تسلیم امام حسن امر خلافت بمعاویه و ذکر خلفای بنی امیه و عباسیه و ذکر مسیر حسین بسوی کوفه و حصار کعبه و جز آن از وقائع شتی و فتن کثیره
و آفات عظیمه و ملوک و سلاطین ملت اسلامیه با قطار ارض و تفاصیل احوال بلوغ اسلام بآفاق عالم خود تاریخ فاتر طویلة الذیل و مستدعی
احمال و اثقال کثیره است و کتب احادیث شریفه و دواوین اسلام و صحائف سیر و تواریخ اسلامیه بران مشتمل است و تفصیلش درین کتاب
مقصود ما نیست آری بعض فتن اسلام را در محل خود کرده نوشته آورده ایم غرض درین مقام بیان تاریخ و مدت از هبوط آدم علیه السلام
تا هجرت آنحضرت صلعم و مبدء تاریخ هجری است پس میگوییم که ولادت با سعادت نبوی صلعم روز دوشنبه دهم ربیع الاول از عام الفیل شد
و قدوم فیل در منتصف محرم سنه چهل و دو از ملک کسری انوشیروان بوده و این سال موافق سنه هشت صد و هشتاد و یک از غلبه اسکندر
بر دارا و موافق سال یکهزار و سه صد و شانزده از بخت نصر است چون عمر شریف بچهل سال رسید مبعوث شد بسوی اسود و احمر و شرائع
ماضیه را منسوخ فرمود و شریعت او تا فنای عالم دائم و مستمر و باقی است و مهدی و عیسی بعد ظهور و نزول عمل بآن کنند و دین مرضی در
اسلام نام دارد بحسب مشیت الهی بتدریج از منه بهفت اقلیم رسید اگرچه در اول قوی و امحال ضعیف است و بحکم الهی غره ربیع الاول روز
دوشنبه از مکه معظمه هجرت کرد و دوازدهم آن بمدینه منوره روز جمعه نزول فیض شمول آورد و آغاز سنه هجرت و تاریخ اسلامی از
همین سال است مطابق شانزدهم تموز ماه رومی سال نهصد و سی و سه اسکندری و موافق شانزدهم جولای سنه ششصد و بیست و دو
عیسوی و تاریخ لفظ محدث است در لغت عرب معرب ماه و روز میمون بن مهران گفته در خلافت عمر بن خطاب صکی آوردند که محل آن
شعبان بود پرسید این کدام شعبان است ماه حال یا آینده یا بعده وجوه صحابه را فراهم کرد و فرمود اموال کثیره را قسمت کردیم و این
قسمت غیر موقت است پس توصل بضبط آن چگونه باشد گفتند از رسوم فرس توان شناخت حکم با حضار هرمزان فرمود و از وی پرسید
وی گفت ما را حسابی هست که از ماه روزی نامیم و معنی او حساب الشهور و الایام است پس این کلمه را معرب کرده مورخ خوانند
و نامش تاریخ نهادند بعده جستجوی وقت اول تاریخ دولت اسلام کردند و اتفاق نمودند بر آنکه مبدء آن سال هجرت باشد و وقت
هجرت از مکه بسوی مدینه ماه محرم و صفر و هشت روز از ربیع الاول گذشته بود ناچار رجعت قهقری کرده شصت و هشت روز گذشته را
برای تاسیس هجرت در حساب گرفته مبدء تاریخ اول محرم از آن سال مقرر نمودند باز از اول محرم تا آخر یوم از عمر نبوی شمار کردند ده
سال و دو ماه برآمد و اگر حساب عمر شریف از هجرت حقیقیه گیرند نه سال و یازده ماه و بیست و دو روز میشود غرضکه تاریخ عبارتست از روز

سمین که ایام دیگر را با او باز جویند و وفات آنحضرت صلعم روز دوشنبه دوازدهم ماه ربیع الاول سال یازدهم از هجرت اتفاق
افتاد و این سال مطابق هشتم جون سنه ششصد و سی و دو عیسوی است و بعد بیست و نه روز از وفات آنحضرت یزدجرد پادشاه فرس بر
تخت نشست تاریخ یزدجردی مستخرج از وی است و آغازش مطابق است به بستم ربیع الاول روز سه شنبه مطابق شانزدهم جون سال مذکور عیسوی که قبل گویم
تواریخ قدیمه مشهوره میان هجرت و میان آدم بر مقتضای توراة یونانیه و باختیار مورخین شش هزار و دو صد و شانزده سال است و بر
مقتضای توراة مذکوره و باختیار منجمین چنانکه در زیجات اثبات کرده اند پنجهزار و نهصد و شصت و هفت سال است و بر مقتضای توراة عبرانیه
و باختیار مورخین چهار هزار و هفتصد و چهل و یکسال است و باختیار منجمین دو صد و چهل و نه سال از آن کم میشود و بر مقتضای توراة سامریه
و باختیار مورخین پنجهزار و یکصد و سی و هفت سال است و باختیار منجمین بقدر مذکور کم میگردد و جمیع تواریخ که قبل بعثت نبی است همین
حال دارند و میان هجرت نبوی و طوفان نوح علیه السلام باختیار مورخین سه هزار و نهصد و هفتاد و چهار سال است و طوفان در عمر
ششصد سالگی نوح بوده و نوح بعد از طوفان سه صد و پنجاه سال زیست کرده و باختیار منجمین سه هزار و هفت صد و بست و پنج سال
مطابق قرارداد ابومعشر و کوشیار و غیرهما در زیجات و تقاویم و میان هجرت و تبلبل السنه باختیار مورخین سه هزار و سه صد و
چهل سال است و باختیار منجمین دو صد و چهل و نه سال کم میشود حسب تقدم ذکره و میان هجرت و مولد ابراهیم علیه السلام
باختیار مورخین دو هزار و هشت صد و نود و سه سال است و باختیار منجمین بحال دو صد و چهل و نه سال ناقص میگردد و میان هجرت
و بنای کعبه بدست ابراهیم علیه السلام و ولد او اسمعیل دو هزار و هفتصد قریب بود و سیصد سال است و میان هجرت و وفات موسی
علیه السلام باختیار مورخین دو هزار و سه صد و چهل و هشت سال است و باختیار منجمین بحال دو صد و چهل و نه سال کم میشود و میان
هجرت و عمارت بیت المقدس باختیار مورخین یکهزار و هشت صد قریب شصت سال است و فراغ از آن بعد مضی یازده سال از
ملک سلیمان و پنجصد و چهل و شش سال از وفات موسی علیه السلام بود و باختیار منجمین بحال دو صد و چهل و نه سال از آن ناقص میگردد
و میان هجرت و ابتدای ملک بخت نصر یکهزار و سه صد و شصت و نه سال است بلا اختلاف و میان هجرت و خراب المقدس یکهزار و سه صد
و پنجاه سال است و کان المضی تسعة عشر سنة لبخت نصر و استمر خرابا سبعين سنة ثم عمر و میان هجرت و غلبه اسکندر بر دارا پادشاه
فرس نهصد و سی و چهار سال است و نیز سال ابتداء ملک او بر فارس همین است و اسکندر بعد غلبه بر دارا هفت سال زنده ماند
و میان هجرت و فیلبس نهصد و بست و هفت سال است و وی برادر اسکندر خوردتر از وی بود و دوازده سال بود و بعد وفات او
مقدونیه مالک شد و میان هجرت و غلبه اغسطس بر قلوبطرا ملکه مصر ششصد و پنجاه و دو سال است و وی بعد دوازده سال
از ملک اغسطس بود و میان هجرت و مولد مسیح علیه السلام ششصد و سی و یکسال است و این بعد چهار صد و چهار سال از غلبه
اسکندر بود و بعد یازده سال از غلبه اغسطس بر قلوبطرا و میان هجرت و خراب بیت المقدس بار دیگر پنجصد و پنجاه و هشت سال
و از رفع مسیح علیه السلام چهل گذشته بود و هو تاریخ لشتة اليهود الى الآن و میان هجرت و اول ملک دریانس پنجصد و هفت
سال است و میان هجرت و قیام اردشیر بن بابک چهار صد و بست و دو سال و این تاریخ انقراض ملوک الطوایف نیز هست
میان هجرت و اول ملک قسطنطین سه صد و سی و نه سال است و وی آخر عبده اصنام است از ملوک روم و میان هجرت
و مولد رسول خدا صلعم پنجاه و سه سال و دو ماه و هشت روز است و میان هجرت و بعثت وی صلعم سیزده سال و دو ماه و هشت

ده روز است ومیان هجرت و وفات رسول خدا صلعم نه سال و یازده ماه و بیست و دو روز است وهی بعد الهجرة کذا فی المختصر فی
اخبار البشر حاصل آنکه سنین مذکوره درین مذکورات همگی سنین شمسیه است و سالهائیکه بعد از میلاد نبی صلعم گرفته میشود قمریه است و جمیع
بیان هر دو باتفاقیکه میان هر دو است خالی از مسامحت نیست پس مناسب این جا ع مابعد مولد شمسیه یا ما قبل مولد قمری است و برین تقدیر
از هبوط آدم علیه السلام تا مولد نبوی شش هزار و یکصد و شصت و سه سال شمسی بحساب سالهای قمری شش هزار و سه صد و پنجاه و یکسال
و دو صد و بیست و نه روز که قریب هفت ماه است میشود و از میلاد شریف تا آخر سنه یکهزار و دو صد هجری هزار و دو صد و پنجاه و سه سال میشود
پس از هبوط آدم علیه السلام تا آخر سنه دوازده صد قمری هفت هزار و شش صد و چهار سال قمری و چند ماه میشود اگر ما بعد مولد را تا آخر
سنه دوازده صد هجری شمسی گیرند یکهزار و دو صد و سی و چهار سال و شصت روز که دو ماه باشد میشود پس از هبوط آدم تا آخر سنه یکهزار
و دو صد هجری هفت هزار و سه صد و هفتاد و یکسال شمسی میشود والله اعلم و چون جمهور مورخین و منهم صاحب تاریخ القدس و الخلیل و صاحب
تقویم التواریخ این امر را اختلاط کرده اند این حساب را اینک یادگر نقلی است ابو الفدا در مختصر گفته ینبغی للمتامل التواریخ القدیمة ان
یعلم ان الاختلاف فیها بین المورخین کثیر جدا و سبب الاختلاف ان من هبوط آدم الی وفات موسی لا یعلم الا من التوراة و
التوراة مختلفة علی ثلث نسخ واما ما بین وفات موسی الی ابتداء ملک بخت نصر فیعلم من المنجمین قال بعضهم یعلم من قرانات الزحل
والمشتری فی المثلثات وهم ایضا مختلفون فی ذلک ویعلم ایضا من سفر قضات بنی اسرائیل وهو ایضا غیر محصل واما ما یوخذ عن المورخین
قبل الاسلام فهو ایضا مضطرب لانهم کانوا یورخون من ابتداء ملک کل من یتملک منهم فکثرت ابتداآت تواریخهم قال حمزة الاصفهانی
وفسدت تواریخهم بذلک فسادا لا مطمع فی اصلاحه مع ما انضم الی ذلک من بعد العهد وتغیر اللغات لتقدم الکتب المولفة فی هذا
الفن فصار تحقیق التواریخ القدیمة بسبب ذلک متعذرا وفی غایة التعسر انتهی وبالله التوفیق **فصل دوم** در ذکر تواریخ
امم بدانکه تاریخ کلمه فارسی است اصلش ماه روز است پس آنرا معرب کردند محمد بن احمد بلخی در کتاب مفاتیح العلوم که کتابی جلیل القدر است
گفته و هذا الاشتقاق بعید لولا ان الروایة جاءت به و قدامة بن جعفر گفته تاریخ کل شیء آخره و هو فی الوقت غایته یقال فلان تاریخ
قومه ای الیه ینتهی شرفهم و یقال ورخت الکتاب توریخا وارخته تاریخا اللغة الاولی لتمیم و الثانیة لقیس و مقریزی گفته التاریخ
عبارة عن یوم ینسب الیه ما یاتی بعده و یقال ایضا التاریخ عبارة عن مدة معلومة تعد من اول زمن مفروض لتعرف بها الاوقات
المحدودة ولا غنی عن التاریخ فی جمیع الاحوال الدنیویة والامور الدینیة و لکل امة من امم البشر تاریخ تحتاج الیه فی معاملاتها
وفی معرفة ازمنتها تنفرد به دون غیرها من بقیة الامم واول الاوائل القدیمة واشهرها هو کون مبدا البشر و لاهل الکتاب
من الیهود والنصاری والمجوس فی کیفیته و سیاقة التاریخ منه خلاف لا یجوز مثله فی التواریخ وکل ما یتعلق معرفته بمبدء
الخلق و احوال القرون السالفة فانه مختلط بتزویرات و اساطیر لبعد العهد و عجز المعتنی به عن حفظه وقد قال الله تعالی
الم یاتکم نبا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود والذین من بعدهم لا یعلمهم الا الله فالاولی ان لا یقبل من ذلک الا ما یشهد به کتاب
انزل من عند الله یعتمد علی صحته لم یرد فیه نسخ و لا الحقه تبدیل او خبر ینقله الثقات واذا نظرنا فی التاریخ وجدنا فیه بین الامم
خلافا کثیرا وسنتلو علیک ما لا اختلاف فیه تجده مجموعا فی کتاب انتهی در مفاتیح العلوم گفته لکل امة تاریخ فکانت الامم تورخ اولا
بتاریخ الخلیقة و هو ابتداء کون النسل من آدم علیه السلام ثم ارخت بالطوفان ثم ارخت ببخت نصر ثم ارخت بفیلبس و ارخت

بالاسكندر ثم باغسطس ثم بدقلطيانوس ثم بتوريخ القبط ثم لم يكن بعد تاريخ القبط الا تاريخ الهجرة ثم تاريخ يزدجرد فهذه تواريخ
الامم المشهورة وللناس تواريخ اخر قد انقطع ذكرها فاما تاريخ الخليقة ويقال له ابتداء كون النسل وبعضهم يقول بدء التحرك
فان لاهل الكتاب من اليهود والنصارى والمجوس في كيفيته وسياقة التاريخ خلافا كثيرا قال المجوس والفرس عمر العالم اثنا عشر
الف عام على عدد بروج الفلك وشهور السنة وزعموا ان زرادشت صاحب شريعتهم قال ان الماضي من الدنيا الى وقت
ظهوره ثلاثة الاف سنة بكبوسة الارباع وبين ظهور زرادشت واول تاريخ الاسكندر ثلاثة الاف ومائتا سنة وثمان وخمسون
سنة واذا احتسب من اول يوم كيومرث الذى هو عندهم الانسان الاول حصل لما بين كل من ملك بعده فان الملك متصل
فيهم غير منقطع عنهم كان العدد منه الى الاسكندر ثلاثة آلاف وثلثمائة واربعا وخمسين سنة واذا لم يتفق التفصيل مع الجملة
وقال قوم الثلاثة الآلاف الماضية انما هي من خلق كيومرث فانه مضى قبله الف سنة والفلك فيها واقف غير متحرك والطبائع
غير مستحيلة والامهات غير ممتزجة والكون والفساد غير موجود فيها والارض غير عامرة فلما تحرك الفلك حدث الانسان
الاول في معدل النهار وتولد الحيوان من التوالد وتناسل الانس فكثروا وامتزجت اجزاء العناصر للكون والفساد فعمرت الدنيا
وانتظم العالم وقال اليهود الماضي من آدم الى الاسكندر ثلاثة آلاف واربعمائة وثمان واربعون سنة وقال النصارى
المدة فيها خمسة آلاف ومائة وثمانون سنة وزعموا ان اليهود نقصوها ليقع خروج عيسى بن مريم عليه السلام في الالف الرابع
وسط السبعة الآلاف التي هي مقدار العالم عندهم حتى تخالف ذلك الوقت الذي سبق البشارة من الانبياء الذين
كانوا بعد موسى بن عمران عليه السلام بولادة المسيح عليه واذا جمع ما في التوراة التي بيد اليهود من المدة التي من آدم وبين
الطوفان كانت الفا وستمائة وستا وخمسين سنة وعند النصارى في انجيلهم الفان ومائتا سنة واثنتان واربعون سنة وزعم
اليهود ان توراتهم بعيدة من التخاليط وزعم النصارى ان توراة السبعين التي هي بايديهم لم يقع فيها تحريف ولا تبديل وتقول
اليهود فيها خلاف ذلك وتقول السامرية ان توراتهم هي الحق وما عداها باطل وليس في اختلافهم ما يزيل الشك بل يقوي
الحيرة له وهذا الاختلاف بعينه بين النصارى ايضا في الانجيل وذلك ان عند النصارى اربع نسخ مجموعة في مصحف واحد
احدها انجيل متى والثاني لمارقوس والثالث للوقا والرابع ليوحنا قد الف كل من هؤلاء الاربعة انجيلا على حسب دعوته
في بلاده وهي مختلفة اختلافا كثيرا حتى في صفات المسيح عليه السلام وايام دعوته ووقت الصلب عليهم وفي نسبه ايضا وهذا
الاختلاف لا يحتمل ثم مع هذا فعند كل من اصحاب مرقيون واصحاب ابن ديصان انجيل يخالف بعضه هذه الاناجيل ولاصحاب
ماني انجيل يسمى انجيل السبعين ينسب الى تلامس والنصارى وغيرهم ينكرونه واذا كان الامر من الاختلاف بين اهل الكتاب
كما قد رايت ولم يكن للقياس والراي مدخل في تمييز حق ذلك من باطله امتنع الوقوف على حقيقة ذلك من قبلهم
ولم يعول على شيء من اقاويلهم فيه واما غير اهل الكتاب فانهم ايضا مختلفون في ذلك قال ابومعشر بين خلق آدم و
بين ليلة الجمعة اول الطوفان الفا سنة ومائتا سنة وست وعشرون سنة وثلاثة وعشرون يوما واربع ساعات
وقال ماشاء الله واحمد بن ابن اثري منجم المنصور والمامون في كتاب القرانات اول قران وقع بين زحل والمشتري
في بدء التحرك يعني ابتداء النسل من آدم كان على مضي خمسمائة وتسع سنين وستة شهور واربعة وعشرين يوما مضت

من اثبت البرج فوقع القران في برج الثور من المثلثة الارضية على سبع درج وثنتين وخمسين دقيقة وكان انتقال المريخ من الميزان من المثلثة
الهوائية الى برج العقرب من المثلثة المائية بعد ذلك بالفي سنة واربعمائة سنة واثني عشر سنة وستة اشهر وعشرين يوما ووقع الطوفان
في الشهر الخامس من السنة الاولى من القران الثاني من قرانات هذه المثلثة المائية فكان من وقت القران الاول الكائن في مبدأ التحرك
وبين الشهر الذي كان فيه الطوفان الفان واربعمائة وثلاث وعشرون سنة وستة اشهر واثنا عشر يوما قال وفي كل سبعة آلاف سنة
وستين حتى عشرة اشهر ستة ايام يرجع القران الى موضعه من برج الثور الذي كان في مبدأ التحرك وهذا القول عكس هو الذي اشتهر
لكثير من الملل ان مدة بقاء الدنيا سبعة آلاف سنة فلا تغتر به تنبه الى صله تجده اوهى من بيت العنكبوت فاطرحه وقيل كان بين
آدم وبين الطوفان ثلاثة آلاف وسبعمائة وخمس وثلاثون سنة وقيل كانت بينهما مدة الفين ومائتين وست وخمسين سنة وقيل الفان
وثمانون سنة واما تاريخ الطوفان فانه يتلو تاريخ الخليقة وفيه من الاختلاف ما لا يطمع في حقيقته من اجل الاختلاف فيما بين آدم
وبينه وفيما بينه وبين تاريخ الاسكندر فان اليهود عندهم ان بين الطوفان وبين الاسكندر الفا وسبعمائة واثنتين وتسعين سنة وعند النصارى
بينهما الفا سنة وتسعمائة وثمان وثلاثون سنة والفرس وسائر المجوس والكلدانيون اهل بابل والهند اهل الصين واصناف
الامم المشرقية ينكرون الطوفان واقر به بعض الفرس لكنهم قالوا لم يكن الطوفان بسوى الشام والمغرب لم يعم العمران كله ولا غرق الا
بعض الناس ولم يتجاوز عقبة حلوان ولا بلغ الى ممالك المشرق قالوا ووقع في زمان طهمورث وان اهل المغرب لما انذر حكماؤهم
بالطوفان اتخذوا المباني العظيمة كالهرمين بمصر ونحوهما ليدخلوا فيها عند حدوثه ولما بلغ طهمورث الانذار بالطوفان قبل كونه
بمائتين واحدى وثلاثين سنة امر باختيار موضع مملكته صحيح الهواء والتربة فوجد ذلك باصبهان فامر بتجليد العلوم ودفنها فيها
في اسلم المواضع ويشهد لهذا ما وجد بعد الثلثمائة من سني الهجرة في جي من مدينة اصبهان من التلال التي انشقت عن بيوت مملوءة
اعدالا عدة كثيرة قد ملئت من لحاء الشجر التي تلبس بها القسي وتسمى التوز مكتوبة بكتابة لم يدر احد ما هي واما المنجمون فانهم صححوا
هذه السنين من القران الاول من قرانات العلويين زحل والمشتري التي اثبت علماء اهل بابل والكلدانيين مثلها اذا كان الطوفان
ظهوره من ناحيتهم فان السفينة استقرت على الجودي وهو غير بعيد من تلك النواحي قالوا وكان هذا القران قبل الطوفان بمائتين
وعشرين سنة ومائة وثمانية ايام واعتنوا بامرها وصححوا ما بعدها فوجدوا ما بين الطوفان وبين اول ملك بختنصر الاول الفين
وستمائة واربع سنين وبين بختنصر هذا وبين الاسكندر اربعمائة وست وثلاثون سنة وعلى ذلك بنى ابو معشر اوساط الكواكب
في زيجه وقال كان الطوفان عند اجتماع الكواكب في آخر برج الحوت واول برج الحمل وكان من وقت الطوفان وبين تاريخ
الاسكندر قدر الفي سنة وسبعمائة وتسعين سنة مكبوسة وسبعة اشهر وستة وعشرين يوما وبينه وبين يوم الخميس اول المحرم
من السنة الاولى من سني الهجرة النبوية الف الف يوم وثلثمائة الف يوم وتسعة وخمسون الف يوم وتسعمائة يوم وثلاثة وسبعون
يوما يكون من السنين الفارسية المصرية ثلاثة آلاف سنة وسبعمائة سنة وخمس وعشرون سنة وثلثمائة يوم وثمانية و
اربعون يوما ومنهم من يرى ان الطوفان كان يوم الجمعة وعند ابي معشر انه كان يوم الخميس لما تقرر عنده الجملة المذكورة
وقريب لهذه المدة التي تسمى ادوار الكواكب وهي بزعمهم ثلثمائة الف وستون الف سنة شمسية مبدؤها متقدم على وقت الطوفان
بمائة الف وثمانين الف سنة شمسية حكم بان الطوفان كان في مائة الف وثمانين الف سنة وسيكون فيما بعد كذلك ومثل هذا

لقبل الاجرية ادريس المعصوم واما تاريخ بخت نصر فانه على سني القبط وعليه يعمل في استخراج مواضع الكواكب من كتاب المجسطي ثم ادوار قالبس فاول دوار منها سنة ثماني عشرة والبداية لبخت نصر وكل دور منها ست وسبعون سنة شمسية وكان قالبس من جملة اصحاب التعاليم وبخت نصر هذا غير الذي خرب بيت المقدس انما هو آخر كان قبل بخت نصر مخرب بيت المقدس بمائة وثلاث واربعين سنة وهو اسم فارسي اصله بخت نرسي ومعناه كثير البكاء والانين يقال له بالعبرانية نفارويل تفسير عطارد دبير وكك العبرية شاكمة وتعريب لهما ثم عرب فقيل بخت نصر واما تاريخ فيلبس فانه على سني القبط وكثيرا ما يستعمل هذا التاريخ من موت الاسكندر البناء المقدوني وكلا الامرين سواء فان القائم بعد البناء فيلبس فسواء كان من التاريخ الاول ومن موت قيام الآخر فان الحالة الموجبة هي كالفصل المشترك بينهما وفيلبس هو ابو الاسكندر المقدوني ويعرف هذا التاريخ بتاريخ الاسكندر وعليه من تاول الاسكندر الى في تاريخه المعروف بالقانون في التعاليم واما تاريخ الاسكندر فانه على سني الروم وعليه يعمل اكثر الامم الى ... من اهل الشام وبلاد الروم واهل المغرب الاندلس الفرنج واليهود واما تاريخ اغسطس فانه لا يعرف اليوم احد يستعمله واغسطس هو اول القياصرة ومعنى قيصر بالرومية شق عنه فان اغسطس هذا ماتت امه في المخاض فشق بطنها حتى اخرج منه فقيل قيصر ولقب من بعده من ملوك الروم ويزعم النصارى ان المسيح عليه السلام ولد لاربعين من ملكه وفي هذا القول نظر فانه لا يصح عند سياقة السير والتواريخ من يحيى تعديل ولادته عليه السلام في السنة السابعة عشر من ملكه واما تاريخ انطيفس فان بطليموس صحح الكواكب الثابتة في كتابه المعروف بالمجسطي لاول ملكه الروم وسنو هذا التاريخ رومية اي المقدونية فصل اعلم ان السنة الشمسية عبارة عن عودة الشمس في فلك البروج اذا تحركت على خلاف حركة الكل الى اي نقطة فرضت ابتداء حركتها وذلك لانها تستوفي الازمنة الاربعة التي هي الربيع والصيف والخريف والشتاء بحو طبايعها الاربع وتنتهي الى حيث بدأت في هذه المدة يستوفي القمر اثنتي عشرة عودة واقل من نصف عودة ويستقبل اثنى عشرة مرة فجعلت المدة التي فيها عودات القمر الاثنا عشرة في فلك البروج سنة للقمر على جهة الاصطلاح واسقط الكسر الذي هو احد عشر يوما بالتقريب فصارت السنة على قسمين سنة شمسية وسنة قمرية وجميع من على وجه الارض من الامم اخذوا التواريخ بسيرهم من سير الشمس والقمر فالاخذون بسير الشمس خمس امم هم اليونانيون والسريانيون والقبط والروم والفرس والآخذون بسير القمر خمس امم هم الهند والعرب واليهود والنصارى والمسلمون فاما اهل قسطنطينية والاسكندرية وسائر الروم والسريانيون من الكل اليونانيون اهل مصر من لم يعمل براى المعتضد اخذوا بالسنة الشمسية التي هي ثلثمائة وخمس وستون يوما وربع يوم بالتقريب وصيروا السنة ثلثمائة وخمسة وستين يوما والحقوا الارباع بها في كل اربع سنين يوما حتى انجبرت السنة وسموا تلك السنة كبيسة لاكتساب الارباع فيها واما قبط مصر القدماء فانهم كانوا يتركون الارباع حتى يجتمع منها ايام سنة تامة وذلك في كل الف واربعمائة وستين سنة ثم يكبسونها سنة واحدة ويتفقون حينئذ في اول تلك السنة مع اهل الاسكندرية وقسطنطينية واما الفرس فانهم جعلوا السنة ثلثمائة وخمسة وستين يوما من غير كسر حتى اجتمع لهم من الربع يوم في مائة وعشرين سنة ايام شهر تام ومن الخمس الساعة الذي تتبع ربع اليوم عندهم يوم واحد فالحقوا الشهر التام بها في كل مائة وست عشرة سنة واقتفى اثرهم في هذا اهل خوارزم القدماء والصغد ومن ان من فارس كانت الملوك البيشدادية منهم وهم الذين ملكوا الدنيا بحذافيرها يعملون السنة ثلثمائة وستين يوما كل شهر منها ثلاثون يوما سواء وكانوا يكبسون السنة كل ست سنين بيوم ويسمونها كبيسة وكل مائة وعشرين

سنة لشهرين احدهما بسبب خمسة الايام والثاني بسبب ربع اليوم وكانوا يسمون تلك السنة ويسمونها المباركة واما قدماء القبط
واهل فارس في الاسلام واهل خوارزم والصغد فتركوا الكسور اعني الربع وما يتبعه اصلا واما العبرانيون وجميع بني اسرائيل والصابئون
والحرانيون فانهم اخذوا السنة من سير الشمس وشهورها من سير القمر لتكون اعيادهم وصيامهم على حساب قمري وتكون مع ذلك حافظة
لاوقاتها من السنة فكبسوا كل تسعة عشر سنة قمرية بسبعة اشهر ووافقهم النصارى في صومهم وبعض اعيادهم لان مدار امرهم على نسخ
اليهود وخالفوهم في الشهور الى مذهب الروم والسريانيين وكانت العرب في جاهليتها تنظر الى فضل ما بين سنتهم وسنة القمر وهو عشرة
ايام واحدى وعشرون ساعة وخمس ساعة فيلحقون ذلك بها شهرا كلما تم منها ما يستوفي ايام شهر ولكنهم كانوا يعملون على انه عشرة
ايام وعشرون ساعة وكان يتولى ذلك النسأة من بني كنانة المعروفون بالقلامس واحدهم قلمس وهو البحر الغزير وهو ابو ثمامة جنادة
بن عوف بن امية بن قلع واول من فعل ذلك منهم حذيفة بن عبد فقيم وآخر من فعله ابو ثمامة واخذ العرب الكبس من اليهود قبل مجيء
دين الاسلام بنحو المائتي سنة وكانوا يكبسون في كل اربع وعشرين سنة تسعة اشهر حتى تبقى اشهر السنة ثابتة مع الازمنة
على حالة واحدة لا تتاخر عن اوقاتها ولا تتقدم الى ان حج رسول الله صلعم وانزل الله تعالى عليه انما النسيء زيادة في الكفر يضل
به الذين كفروا يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم الله فيحلوا ما حرم الله زين لهم سوء اعمالهم والله لا يهدي القوم الكافرين
فخطب صلعم وقال ان الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والارض فبطل النسيء وزالت شهور العرب عما كانت عليه
وصارت اسماؤها غير دالة على معانيها واما اهل الهند فانهم يستعملون رؤية الاهلة في شهورهم ويكبسون كل تسعمائة سنة وتسعين
يوما بشهر قمري ويجعلون ابتداء تاريخهم اتفاق اجتماع في اول دقيقة من برج ما واكثر طلبهم لهذا الاجتماع ان يتفق في احد نقطتي
الاعتدالين ويسمون السنة الكبيسة بذبات فهذه ادوار الخليقة في السنة واما اليوم فانه عبارة عن عود الشمس بدوران الكل الى
دائرة قد فرضت وقد اختلف فيه فجعله العرب من غروب الشمس الى غروبها من الغد ومن اجل ان شهور العرب مبنية على مسير القمر و
اوائلها مقيدة برؤية الهلال والهلال يرى لدن غروب الشمس صارت الليلة عندهم قبل النهار وعند الفرس والروم اليوم بليلته من طلوع
الشمس بارزة من افق المشرق الى وقت طلوعها من الغد فصار النهار عندهم قبل الليل واحتجوا على قولهم بان النور وجود والظلمة
عدم والحركة تغلب على السكون لانها وجود لا عدم وحياة لا موت والسماء افضل من الارض والعامل الشائع والماء الجاري
لا يقبل عفونة كالراكد واحتج الآخرون بان الظلمة اقدم من النور والنور طار عليها فالاقدم يبدأ به وغلبوا السكون على الحركة باضافة
الراحة والدعة اليه قال الشاعر بقدر هر سکون راحت بود بنگر مراتب را دویدن رفتن استادن نشستن خفتن و مردن وقالوا الحركة
انما هي الحاجة والضرورة والتعب نتيجة الحركة والسكون اذا دام في الاستقصات مدة لم يولد فسادا فاذا دامت الحركة في الاستقصات
واستحكمت فسدت وذلك كالزلازل والعواصف والامواج وشبهها وعند اصحاب التنجيم ان اليوم بليلته من موافات الشمس فلك نصف النهار
الى موافاتها اياه في الغد وذلك من وقت الظهر الى وقت الظهر وبنوا على ذلك حساب زيجاتهم وبعضهم ابتدا باليوم من نصف الليل وهو
صاحب زيج شهريار ازالشاه وهذا هو حد اليوم على الاطلاق اذا لم يشترط الليلة في التركيب فاما على التفصيل فاليوم بانفراده هو
النهار بعينه واحد وهو من طلوع جرم الشمس الى غروب جرمها والليل خلاف ذلك وعكسه وحد بعضهم اول النهار بطلوع الفجر وآخره
بغروب الشمس لقوله تعالى وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتموا الصيام الى الليل وقال ايضا

ای ان ما ظرفا النهار وعورض بان الآیة انما فیها بیان طرفی الصوم لا تعریف اول النهار وبان الشفق من جهة المغرب نظیر
الفجر من جهة المشرق وهما متساویان فی العلة فلو کان طلوع الفجر اول النهار لکان غروب الشفق آخره وقد التزم ذلک بعض الشیعة
قال قف ان القدماء من الفرس والهند وقبط مصر الاول لم یکونوا یستعملون الاسابیع من الایام فی الشهور واول من استعملها اهل
الجانب الغربی من الارض لاسیما اهل الشام وما حوالیه من اجل ظهور الانبیاء علیهم السلام فیها هنالک اخبارهم عن الاسبوع الاول الذی
العالم فیه وان الله خلق السموات والارض فی ستة ایام من الاسبوع ثم انتشر ذلک منهم فی سائر الامم واستعملته العرب العاربة بسبب
تجاورهم دیار اهل الشام فانهم کانوا قبل تحولهم الی الیمن ببابل وعندهم اخبار نوح ثم بعث الله تعالی الیهم هودا ثم صالحا
وانزل فیهم ابراهیم ابنه اسمعیل فتعرب اسمعیل وکانت القبط الاول تستعمل اسماء الایام الثلاثین من کل شهر فتجعل لکل
یوم منها اسما کما هو یستعمل فی تاریخ الفرس ولم تزل القبط علی هذا الی ان ملک مصر اخشویرش بن داریوش فلما دان بحکامهم علی کبس السنین لیتفقوا
الروم ابدا فیها فوجدوا الباقی الی تمام السنة الکبیسة الکبری خمس سنین فانتظروا حتی مضی من ملکه خمس سنین ثم حملهم علی کبس سنیهم
فی کل اربع سنین بیوم کما تفعل الروم فترک القبط من حینئذ استعمال اسماء الایام الثلاثین لاحتیاجهم فی یوم الکبس الی اسم یخصه
بعد ذلک مستعملوا اسماء الایام الثلاثین من اهل مصر بالعارفون بها ولم یبق اسماؤها وکره یعرف فی العالم غیر الناس ای ثبتت کما درست غیرها
من اسماء الرسوم القدیمة والعادات الاول سنة الله فی الذین خلوا من قبل ثم احدث بعض رؤساء القبط بعد استعمالهم الکبس الاسماء
التی هی الیوم المتداولة بین الناس بمصر ومن خرافات القبط ان شهورهم هی شهور سنی نوح وشیث وآدم منذ ابتداء العالم و
انها لم تزل علی ذلک الی ان خرج موسی ببنی اسرائیل من مصر فجعلوا اول سنتهم خامس عشر نیسان کما امروا به فی التوراة الی ان نقل الاسکندر
راس سنتهم الی اول تشرین وکذلک المصریون نقل بعض ملوکهم اول سنتهم الی اول العام من تلک فصار اول توت عندهم یتقدم اول یوم
خلق فیه العالم بما بین ثمانیة ایام اولها یوم الثلثاء وآخرها یوم السبت کان توت اوله فی ذلک الوقت یوم الاحد وهو اول یوم
خلق الله فیه العالم الذی یقال له الآن تاسع عشری برمهات وذلک ان اول من ملک علی الارض بعد الطوفان نمرود بن کنعان
بن حام بن نوح فعمر بابل وهو ابو الکلدانیین ثم ملک بنو مصرایم بن حام بن نوح تمش فبنی منف بمصر علی النیل وسماها باسم جده مصرایم وهو اول
ملک ملک الارض وهذان الملکان استعملا تاریخ جدهما نوح علیه السلام وآخر سنتهم من جاء من اجدادهم حتی تغیرت کما تقدم ذکر ذلک
المقریزی فی الخطط والله اعلم **فصل سوم** در بیان عمر دنیا مطابق قول بعض اهل اسلام از تحقیق مسبوق ثابت شده که
از هبوط آدم تا آخر سنه یکهزار و دو صد و نود هجری هفت هزار و شش صد و نود و چهار سال و چند ماه میشود و در بعض روایات
آمده که عمر دنیا هفت هزار سال است پس برین چنانچه حکیم ترمذی در نوادر الاصول در حدیث طویل که در ذکر شفاعت اهل کبائر
و مدت عقاب ایشان وارد است باسناد خود تا ابوهریره روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم دراز ترین عقوبات در مکث میان
دوزخ کسی است که برابر مدت دنیا از روز یکه مخلوق شده تا آن روز که فنا شود بماند و آن هفت هزار سال است در شرح برزخ
گفته درینجا دلالت است برآنکه برزخ مدت دنیا برای اول موتی هفت هزار سال است اندکی کم و برای دیگر اموات بحسب اینها
تا آنکه برزخ امت مرحومه برای اول موتی هزار سال است بزیادت چند و انس بن مالک گفته فرمود رسول خدا صلعم کسیکه برآرد
حاجت مسلم را در راه خدا نوشته شود او را برابر عمر دنیا که هفت هزار سال است صیام یوم و قیام لیل اخرجه ابن عساکر فی تاریخه

و نیز وی مرفوعاً از انس روایت کرده که عمر دنیا هفت روز است از ایام آخرت از آنچه شمار میکنید شما اخرجه ابن عدی و از اینجا
توان دریافت که بزعم دنیا هفت هزار سال است و زیادت و نقصان آن بر تدریج ازمنه سوق است و ضحاک بن زمل جهنی گفته
خوابی دیدم و بر آنحضرت صلعم عرض کردم و در آنخواب این است که ناگاه من با شما هستم ای رسول خدا بر منبری که هفت درجه دارد
و تو در درجه بالای آن هستی فرمود این منبر هفت پایه که دیده دنیا است که هفت هزار سال باشد و مرا که درجه بالای آن دیدی
من در آخر هزار وی هستم اخرجه الطبرانی والبیهقی فی الدلائل و السهیلی فی الروض الانف بیهقی گفته سندش ضعیف است لیکن
بطریق صحیح از ابن عباس آمده که دنیا هفت روز است هر روز هزار سال و بعثت آنحضرت صلعم در آخر روز است و ابو جعفر طبری
تصحیح این اصل کرده با آثار دیگر صحت وی نموده و سیوطی گفته مراد آنحضرت صلعم ازین قول که من در آخر الفم آنست که معظم ملت
من در هزار هفتم است و باین وجه مطابق میشود این اثر بروایتی که دران بعثت نبوی در آخر هزار ششم آمده چه اگر بعثت در اول
هزار هفتم می بود اشراط کبری قیامت مثل خروج دجال و نزول عیسی و طلوع شمس از مغرب پیش از امروز باکثر از صد سال یافته میشد تا قیام
ساعت نزدیک ختم هزار هفتم صورت میگرفت با آنکه در خارج هیچ چیز ازین اشراط هنوز یافته نشد پس دلالت کرد بر آنکه باقی از هزار
هفتم زیاده بر سیصد سال است انتهی و مؤید اوست روایت وهب بن منبه که گذشت از دنیا پنج هزار و ششصد سال و من میشناسم
هر زمانه را ازین مدت و ملوک و انبیا علیهم السلام را که دران زمانه بودند اخرجه احمد فی کتاب العلل و قیل اصح آنست که بعثت آنحضرت
صلعم در اول هزار هفتم است چنانکه از روایات دیگر معلوم میشود و مؤید اوست آنچه در فصل دوم از حساب هبوط آدم تا این تاریخ گذ
و ازینجا مدت دنیا افزون شد زیرا که مابعد نصف را حکم آخر دهند و قاعده عرب است که عددی را ذکر میکنند و مدت کسر را از آن
می اندازند چنانکه در روایتی عمر آنحضرت صلعم شصت سال آمده با آنکه صحیح شصت و سه سال است پس در روایت شصت سال حذف
کسر کرده اند و در روایت شصت و پنج سال اعتبار سال ولادت و وفات نموده چنین حمل کرده اند و درینجا این مدت شد
بر اسقاط کسر و کسر زیاده از مقدار نصف نباشد و برین تقدیر عمر دنیا نزدیک بهشت هزار سال میشود و باین وجه حاصل میشود
تطبیق میان هبوط آدم و تاریخ مولد نبوی چنانکه در فصل دوم گذشته و نیز ابن عباس گفته دنیا جمعه ایست از جمعه های آخرت هفت
هزار سال و گذشته از آن شش هزار سال اخرجه ابن ابی حاتم فی تفسیره و روی نحوه ابن ابی الدنیا فی کتاب قصر الامل باسناده
عن سعید بن جبیر و این اثر نیز ناظر است در آنکه مولد وی صلعم در اول هزار هفتم است و عبد بن حمید در تفسیر خود از محمد بن سیرین
از مردی از اهل کتاب که مسلمان شده بود روایت کرده که آفرید خدای تعالی آسمانها و زمین را در شش روز و یک روز
نزد رب تو همچو هزار سال است از آنچه شمار میکنید شما مقرر کرده است اجل دنیا شش روز و گردانید ساعت را در روز هفتم
و گذشت این شش روز و نو در روز هفتی گوئیم مسلم از ابو هریره روایت کرده که گفت اخذ رسول الله صلعم بیدی فقال خلق الله
التربة یوم السبت و خلق فیها الجبال یوم الاحد و خلق الشجر یوم الاثنین و خلق المکروه یوم الثلثاء و خلق النور یوم الاربعاء
و بث فیها الدواب یوم الخمیس و خلق آدم بعد العصر من یوم الجمعة فی آخر الخلق فی آخر ساعة من نهار فیما بین العصر الی اللیل
انتهی و در قرآن کریم آمده و ان یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون پس اگر این هفت روز آفرینش تمام خلق را هم
هفت هزار سال گیرند و بعده عمر دنیا را هم هفت هزار سال گویند لازم آید که مجموع مدت از بدء خلق تا فنای عالم چهارده هزار سال

هفت هزار از آن بر خلق عالم گذشت و هفت هزار برای بقاء عالم تا روز فنا باقی مانده و چون بحکم و ما یعلم جنود ربک الا هو احدی را در تفاصیل و تعداد مخلوقات اطلاعی حاصل نیست مخلوق او بیشمار است اگر هفت روز آفرینش را برابر هفت هزار سال گویند چندان استبعاد ندارد مگر تصریح هیچ صحیفه مذکور است که این مجموع هفت هزار سال بالتعیین بود و ورنه کریمه مذکوره بعموم خود شامل او باشد و نیز چون آدم در آخر ساعت از نهار ما بین عصر و مغرب از این هفت روز مخلوق شد گویا در الف سابع از الوف سبعه خلق ظهور گرفت و آنحضرت صلعم آخر انبیای اولاد اوست و بعد از وی پیغمبر نشود اگر در آخر الف از الوف سبعه عمر دنیا مبعوث شده باشد مستبعد نیست که آخر با اول نسبتی دارد و لیکن بدین تاریخ حال چون زیاده بر یک هزار سال گذشت و چیزی واثری از اسباب فناء عالم و انتهاء دنیا پیدا نیست این روایات بر تقدیر صحت محمول بر تاویل و توجیه است کما سیاتی و ابن اسحق بطریق محمد از عکرمه یا از سعید بن جبیر از ابن عباس روایت کرده که یهود میگفتند که مدت دنیا هفت هزار سال است و ما معذب نشویم در هر هزار سال از ایام دنیا مگر یکروز و ایام دنیا هفت روز معدود است پس منقطع شود عذاب ما پس نازل شد این آیه وقالوا لن تمسنا النار الا ایاما معدودة اخرجه ابن جریر و ابن المنذر و ابن ابی حاتم و مثله فی التفسیر المظهری وغیره فی التفاسیر وقال الکعب بن حمید اخبرنا شبابة عن ورقاء عن ابن ابی نجیح عن مجاهد بمثله گوییم ظاهر کریمه رد است بر یهود در اعتقاد عدم عذاب مگر روزی چند نه انکار از نفس ایام معدوده که نزد ایشان مراد بدان هفت هزار سال عمر دنیا است چنانکه سیاق آیه بران دلالت دارد قل اتخذتم عند الله عهدا فلن یخلف الله عهده ام تقولون علی الله ما لا تعلمون و اگر دلالت آیه را بهر دو شق راجع گردانند نیز وجهی دارد گو خفی باشد دینوری در کتاب المجالسه آورده که حدیث کرد مرا محمد بن عبد العزیز از پدر خود که گفت شنیدم مسلم حما را میگفت شنیدم عمر بن زائده را میگفت که بود کرز که بسیار اجتهاد میکرد در عبادت پس گفتند او را چرا ساعتی نفس خود را آرام نمیدهی گفت چقدر رسیده است شمارا مقدار روز قیامت گفتند پنجاه هزار سال گفت ایا عاجز می آید یکی از شما از آنکه عمل کند هفت روز برای امن ازان روز که برابر پنجاه هزار سال است گوییم این قول صریح نیست در آنکه عمر دنیا هفت هزار سال است بلکه ظاهر مراد آنست که مدت عمر آدمی نسبت بمدت طویله روز آخرت کم است پس عمل قلیل برای امن کثیر ستان مرد عاقل است بعضی اختر شناسان گفته اند که دوره عالم بر گردش هفت سیاره است عطارد و زهره و شمس و مریخ و زحل و مشتری و قمر و دوره هر سیاره ازین سیارات هزار سال کامل است و مجموع ادوار هفت هزار سال و چون این ادوار ختم شود عالم از انتظام فرو افتد و دنیا تمام گردد و منجمله این ادوار دوره شش سیاره تمام شده و در هر دور مقتضای آن در عالم ظاهر گردیده و اکنون دوره قمر که پسین دورات سیارات است شروع گردیده و آغاز او را سالهای بسیار گذشته و قلیل از آن باقی مانده است که در گذشتن است از آثار این دوره قلت اثمار و کثرت نوازل و محن و شرور و فتن و توالی آفات و تواتر ظلمات است چون این باقی هم بگذرد آثار فنا و زوال نمایان گردد و عالم در هم و برهم شود پس نزد ایشان نیز گویا مدت عمر دنیا همین هفت هزار سال است حافظ شیرازی گفته

ع این چه شوریست که در دور قمر می بینم ۞ همه آفاق پر از فتنه و شر می بینم الی آخر الغزل و ابن العربی حاتمی در کتاب فتوحات در ذکر بعض مشاهدات خود آورده که از خلقت آدم تا اینم هفت هزار سال تمام نشده و مثل آن شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی در شرح مشاهده مذکوره گفته و این قول ناظر بر آنست که بعثت نبوی در اواسط یا اواخر الف سادس شده نه در اول الف

سابع پس اگر روایت هفت هزار ساله بودن عمر دنیا از حین هبوط آدم تا فنای عالم بصحت رسد اصح همین باشد که مولد نبی صلعم
در اوسط الف سادس است و هر زیادت بر الوف سبعه یعنی چه و از کجا است و چون تواریخ امم علی اختلافهم بر یک نسق و بر یک
حساب نیست و غالب شی خلاف یکدیگر است اگر این اختلاف سنوات در مدت مابین هبوط آدم و مولد خیر بنی آدم از انجا ناشی شده
باشد مستبعد نیست با از روایات و اقوال وارده درین باب زیادت چند سال بر هفت هزار سال مستفاد میشود و وجه آن چنانکه
بادی ظاهر نیست سیوطی گفته که بقا می است بعد از هزار سال از رحلت آنحضرت صلعم از پانصد سال تجاوز نکند و بعض علما در وقت او
که فتوی بظهور مهدی و خروج دجال و نزول عیسی و دیگر اشراط کبری در مائة عاشره داده بودند آنرا رد کرده و از پیش خود اثبات
نموده که مدت این امت بر الف زیاده شود لیکن این زیادت بپانصد سال نرسد زیرا که وارد شده که مدت دنیا از وقت آدم تا قیام
ساعت هفت هزار سال است و آنحضرت صلعم در آخر هزار ششم مبعوث شده و وارد شده که خروج دجال بر سر صد سال شود و عیسی
فرود آمده او را بکشد و چهل سال در زمین بماند و مردم بعد از طلوع شمس از مغرب یکصد و بیست سال مکث کنند و میان هر دو نفخه
فاصله چهل سال است پس این دو صد سال شد که ناگزیر است از ان و ممکن نیست که این مدت یکهزار و پنجصد سال کشند و برین تقدیر مدت
دنیا از وقت رحلت نبوی تا آخر یکهزار و چهار صد سال بالیقین و پانصد سال علی الاحتمال باشد انتهی گوییم حاصل این قول
آنست که مدت دنیا هفت هزار سال است و بعثت آنحضرت صلعم مثلا در اول مائة سادس از الف سادس شد پس باقی از زمان
آنحضرت تا قیام ساعت یکهزار و پانصد سال باشد و منجمله آن قریب سیزده صد سال تا امروز گذشته و باقی از پانصد دو صد
سال است و در ان این همه اشراط کبری بظهور رسد و مقدمه این اشراط ظهور مهدی است پس توان گفت که درین
ده سال که از مائة ثالث عشر باقی است ظهور کنند یا بر سر صد چهاردهم و شیخ علی متقی در رساله برهان اخبار و آثار داله بر تاخیر
مدت هم آورده و بعضی گفته که اول هزار هفتم محسوب است از وقت وفات علی بن ابی طالب کرم الله وجهه بنا بر آنکه زمانه خلافت
راشده منجمله ایام نبوت است و این نیز مشیر بتاخیر مدت است اگر چه مدتی قلیل باشد و اگر زمانه خلافت امام حسن بن علی را رضی الله عنهما
که شش ماه بود تقریبا مثلا بدان ضم کنند روزی چند دیگر افزون میشود زیرا که بحکم الخلافة بعدی ثلثون سنة
این ایام حسن نیز داخل زمانه نبوت است و لیکن در نظر تحقیق این حساب را در صحت تعداد سنوات هیچ دخل نیست چه سخن در تعیین
عمر دنیا از هبوط آدم تا فنای عالم وارد است و نیا میان هبوط آدم و مولد خیر بنی آدم صلعم است نه در قصر و طول زمان نبوت و خلافت
پس اگر روایت هفت هزار سال بطریقه محدثین محققین بصحت رسد تاویل ما نحن فیه باین طریق باشد که از هبوط آدم تا مولد
نبوی صلعم پنجهزار و پنجصد سال بوده و ولادت وی صلعم بر سر مائة سادس از الف سادس اتفاق افتاده و اختلاف مورخین
و منجمین و اصحاب زیجات و ارباب تقویم درین تواریخ بنا بر تقادم عهود امم سابقه و بعد ازمنه ماضیه و انقطاع وصول اخبار اولین
باخرین و تفاوت سنین شمسیه و قمریه بطریق تطرق اغلاط و مسرح زیادت و نقصان حساب است و لیکن برین تقدیر لازم می آید که
سال اول صد چهاردهم از ظهور اشراط کبری قیامت تجاوز نکند چه برای وقوع این اشراط بحسب دلالات اخبار که بعضی از ان صحیح
است یعنی دو صد سال باقی است که از تاریخ امروز بعد ده سال آغاز شود و نزد بعضی خروج دجال بر سر مائة و ظهور مهدی هفت سال
پیش از وی باشد و برین تقدیر ظهور او را از امروز سه سال باقی است و هر چند وجود اشراط صغری تمامها درین وقت

عالم در قرب زمانه وقوع اشراط کبری است وکل ما هو آت قریب لیکن حق بحث درین مقام آنست که علم مدت دنیا وعمر او که چند است
وچه مقدار از ان گذشته وچه مقدار از ان باقی است واین اشراط کبری که انتظار ان میرود در کدام وقت واقع شود وتعیین وقت
وقوع یا مخصوص مبدع عالم وخالق جمله کائنات جلت عظمته است وافهام خلق واوهام بشر از دریافت آن قاصر وعاجز لا یجلیها
لوقتها الا هو واین همه اخبار وآثار که دلالت میکنند بر تعیین مدت دنیا اکثری از ان ضعیف ومجروح است وبیشتر اقوال اهل علم
اند از صحابه وتابعین ومن بعدهم وحجت در این سخن فیه نص کتاب عزیز وسنت مطهره است لا غیر وانچه از کتاب الله ثابت شده همین قدر
است که ساعت قائم شدنی است ناگهان قائم شود ووقت قیام او جز حق سبحانه تعالی احدی را از مخلوق معلوم نیست ونبی
وغیر نبی در عدم معرفتش برابر اند وتعیین عار سنت مطهره تائید کرده وچون آثار صحابه را درین مقام تا وقتی که ماخذ اقوال ایشان
از مشکوة نبوت معلوم نباشد وزبانی نیست از کشف اولیا والهام اصفیا چه گوید که آن خود از حکم شرع در چیزی نباشد ونه لایق
احتجاج وآثار دیگر ظاهر است که ماخوذ از اهل کتاب اند چنانکه تکذیب ایشان نباید کرد تصدیق هم نتوان نمود چنانکه مثال
حدیث لا تکذبوهم ولا تصدقوهم است پس احوط در این سخن فیها احاله عالم بعالم الغیب والشهاده یا توقف وسکوت است ولهذا عبد الرؤف
مناوی در شرح کبیر جامع صغیر بضعف ووضع این اخبار وآثار صراحت کرده ایراد عبارتش بلفظه هرچند خالی از تکرار معانی نیست
مناسب مقام است قال رح الدنیا کلها کذا هو بسند مخرجه الدیلمی وکانه سقط من قلم المصنف سهوا سبعة ایام من ایام الآخرة وتمامه عند
مخرجه الدیلمی وذلک قوله عز وجل وان یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون وما اورده ابن جریر الطبری فی مقدمة تاریخه
عن ابن عباس من قوله الدنیا جمعة من جمع الآخرة کل یوم الف سنة فغیر ثابت وبتقدیر صحته فالاخبار الثابتة فی الصحیحین کما قال الحافظ
ابن حجر تقتضی کون مدة هذه الامة نحو الربع او الخمس من الیوم لما ثبت فی حدیث ابن عمر انما اجلکم فیمن مضی قبلکم کما بین صلوة
العصر وغروب الشمس قال الحافظ فمنتهی هذا الی قول ابن عباس زاد علی الالف زیادة کثیرة والحق ان ذلک لا یعلم حقیقته الا الله سبحانه وتعالی
انتهی وقال العارف ابن العربی قال سیدنا رسول الله صلعم ان صلحت امتی فلها یوم وان فسدت فلها نصف یوم والیوم زمانی
فان ایام الرب کل یوم الف سنة مما تعدون بخلاف ایام العد فانها اکثر فلکل من ایام الرب صلاح الامة بنظره الیه صلعم وفسادها
باعراضها عنه وجدنا البسملة تتضمن الف معنی لا یحصل لاحد القضاء حول لا بد من حصول هذه المعانی التی تضمنتها لانه مظهر الاعظم
معناه فلا بد من کمال الالف سنة لهذه الامة وهی اول دورة المیزان او مدتها ستة آلاف سنة روحانیة محققة فرای ابن
فی مسند الفردوس من حدیث العلاء بن زید عن انس باسناد فیه وضاع قال الذهبی هو فی الضعفاء وقال ابن المدینی العلاء
بن زید یضع الحدیث انتهی وفی المیزان انه تالف ویضع وقال البخاری انه منکر الحدیث وساق له مناکیر هذا منها وقال ابن
حبان یروی عن انس نسخة موضوعة وقال السخاوی اسناده غیر ثابت الدنیا سبعة آلاف سنة ای عمرها نحو ذلک بعدد النجوم
السیارة لکل منها الف سنة قال الحرالی الالف کمال العدد بکمال ثالث رتبة والسنة اخذ تمام دورة الشمس وتمام اثنی عشرة
دورة القمر اما وفی روایة وانا ما لواو فی آخرها الفا فاذا اتمت السبعة فذلک تمت تسوس العالم وطی الدنیا وقد اکثر الناس
الخوض فی ذلک فاخذ البعض بما صرح هذا الخبر المعلول وبالغ العارف البسطامی فادعی فی کتابه مفتاح الجفر الاتفاق وجوه الملل
علیه فقال اتفق اهل الملل الاربع المسلمون والنصاری والصابئة والیهود علی ان عمر الدنیا سبعة آلاف سنة وقال قال علی

كرم الله وجهه الباقي الى خراب الدنيا الف سنة وفي التوراة كذلك فيها الدنيا جمعة من جمع الاخرة وهي سبعة الاف سنة
وان الله تعالى يبعث في كل الف نبيا بمعجزات باهرة وبراهين قاطعة لرفع اعلام دينه القويم وصراطه المستقيم فكان في الالف
الاولى آدم عليه السلام وفي الثانية ادريس وفي الثالثة نوح وفي الرابعة ابراهيم وفي الخامسة موسى وفي السادسة عيسى وفي السابعة
محمد صلى الله عليه وآله واصحابه وسلم الذي ختمت به النبوة وتمت به الالف فالالف الاولى لزحل والثانية للمشتري والثالثة للمريخ و
الرابعة للشمس والخامسة للزهرة والسادسة لعطارد والسابعة للقمر فالمستوفي على الف آدم حرف الالف وعلى الف ادريس حرف
الباء وعلى الف نوح حرف الجيم وعلى الف ابراهيم حرف الدال وعلى الف موسى حرف الهاء وعلى الف عيسى حرف الواو وعلى الف محمد صلعم
حرف الزاي وذهب بعض الى ان عمر الدنيا بعدد البروج لكل برج الف وقال البعض ثلاثمائة وستون الف سنة بعدد درجات الفلك
وذكر الهند له حسابا طويلا جعلوا آخره اجتماع الكواكب في آخر نقطة من الحوت فتعود كما كانت حين تحركت من اول نقطة الحمل وما بقي ايام
العالم عندهم في هذا الحساب اكثر مما مضى وما ذكر انما هو ظن والظن لا يغني من الحق شيئا ويتوجه على كل قول من الاقوال الثلاثة ان هذا الحكم ان كان
لملائمة الوضع الافلاك والكواكب فيجوز اذا مرت بعد الالف ان يحدث قطع كالانسان الذي يمكن بقاؤه لكل طبيعة من الطبائع الاربع
التي فيها مادة من المدد الالفية مرة ثم بسبب بعضها انقطع عمره ولم يبلغ قسمة ما بقي منها فكذا يجوز مثله على عمر العالم والكواكب مختلفة الاحوال
مختلفة القوى مختلفة الاجرام فما الدليل على ان الذي يصيب كل كوكب كل برج الف لا اقل ولا اكثر فتعين تفويض مدته الى الله سبحانه
وتعالى كما جاء في القرآن قال المغلطاي وهذا الحديث لا اسكنة فيه فقد ذكر جمع منهم ابن الاثير في مثال الطالب ان الفاظه موضوعة ملفقة
وهو متداول بين رواة الحديث والائمة وذكر بعض الحفاظ انه موضوع ولما ذكره ابو الفرج في العلل وصف بعض رواته بالوضع وقال
الذهبي قد جاءت النصوص في فناء هذه الدار واباها ونسف الجبال وذلك تواتره قطعي لا محيد عنه ولا يعلم متى ذلك الا الله سبحانه وتعالى
فمن زعم انه يعلمه بحساب ويشتق من علم الحروف ويكشف ونحو ذلك فهو ضال مضل كذب والبيهقي في الدلائل وكذا ابن لال والديلمي عن
الضحاك بن زمل الجهني باسناد واه نسبه الى الضحاك والطبراني ووافق الطبراني ابو نعيم قال ابن الاثير اراهما ذهبا غير مذهب
ولعلهما حفظا اسم الضحاك ابن زمل فظناه ذلك الضحاك من اتباع التابعين قال ابن المديني اما ابن زمل هذا فلا اعلمه سمي في شيء من الروايات
قال المغلطاي وذكر العسكري وابن منده وابن حبان اسمه عبد الله ولما ذكر ابن حبان زملا في الصحابة قال يقال له صحبة غير اني
لا اعتمد على اسناد خبره وقال في الروض الانف هذا الحديث وان كان ضعيفا فقد روي موقوفا على ابن عباس من طرق صحاح
ويعضده آثار انتهى وقال ابن حجر هذا الحديث انما هو عن ابن زمل وسنده ضعيف جدا واخرجه ابن السكن في الصحابة وقال
اسناده مجهول وقال ابن الاثير الفاظه مصنوعة واورده ابن الجوزي في الموضوعات انتهى كلام المناوي ودر تيسير گفته والحق
ان ذكر الف لا يعلم حقيقته الا الله انتهى وعلي قاري در مشرب وردي گفته رجعنا الى معنى ما ورد في بعض الروايات ان عمر الدنيا سبعة
الآف سنة وان نبينا صلعم في الالف السابع ولذا يقال نبي آخر الزمان وقد تعدى عن الالف ثلاثة عشر سنة في هذا الاوان
فلابد ان يقع اشراط الساعة قبل تحقق القيامة فيحتاج الى اطالة المدة تكملة للعدة والعدة والتحقيق ما ذكره شيخ مشايخنا
الجلال السيوطي في رسالة الكشف انه لا يتجاوز الخمسمائة ليصح ما ثبت في الحديث فانه قد يذكر الحد ويسقط كسره من العدد كما ورد
في رواية ان عمره صلعم ستون سنة مع ان الصحيح ثلاث وستون كما في رواية واما رواية خمس وستون فمحمولة على اعتبار عام

الولادة وسنة الوفاة فهاهنا كذلك متعين ان يحمل على اسقاط الكسر الكسر لا يكون اكثر من النصف فانه يلزم حينئذ ان عمر الم
الدنيا ثمانية آلاف الا مع الكسر اخرجه قد اخرج نعيم بن حماد عن ابي قبيل قال اجتماع الناس على المهدي سنة اربع ومائتين يعني بعد
الالف السابع ويكون بقية اشراط الساعة تنقضي قبل الخمسمائة وكذا ما اخرجه نعيم ايضا عن جعفر قال يقوم المهدي سنة مائتين
وقال ابو الحسن محمد بن الحسين بن ابراهيم بن عاصم السجزي قد تواترت الاخبار واستفاضت بكثرة رواتها عن سيد الاخيار وسيد
الاخيار بمجيء المهدي المختار وانه من اهل بيته وانه يملك سبع سنين ويملأ الارض عدلا وانه يخرج مع عيسى فيساعده على قتل
الدجال بباب لد بارض فلسطين وانه يؤم هذه الامة ويصلي عيسى خلفه في طول من قصته وامره هذا كله باعتبار الاجمال في زمان الساعة واما ترتيب
عليه من الاحوال والاقتدار قال تعالى يسألونك عن الساعة ايان مرساها فيم انت من ذكراها الى ربك منتهاها وفي آية اخرى قل انما علمها عند
ربي لا يجليها لوقتها الا هو وفي اخرى وما يدريك لعل الساعة تكون قريبا وفي اخرى ان الله عنده علم الساعة وهي من مفاتح الغيب ليس لا يعلمها الا
الله كما ورد في حديث وفي حديث جبرئيل عليه السلام لما سأل النبي صلعم اخبرني عن الساعة قال ما المسئول عنها باعلم من السائل قال فاخبرني
عن اماراتها الحديث انتهى **فصل چهارم** در بیان اختلاف امم در مدت ماضی و باقی از ایام دنیا قدما هر ملت در مدت عمر دنیا و مبدء خلق
سخنی تازه گفته اند تا آنکه از کثرت اختلاف جمع میان اقوال محال است حکماء ختا و ایغور گفته اند مدت پایندگی گیهان سه لک و شصت هزار
ون است هر ون ده هزار سال شمسی از آن تا اول سنه ثلث وثلاثین وثمانمائة یزدجرد هشت هزار و هشت صد و شصت و سه ون و نه
هزار و هفتصد و چهل سال گذشته و برین نسق مدت ملی ۳۶۰۰۰۰۰۰ باشد و ماضی از آن تا سنه مذکوره ۸۸۶۳۹۷۴۰ بود
والله غیب السموات والارض والیه یرجع الامر کله و فلاسفه هند گفته اند که ایام دنیا صد سال برهماست و یک روز او هزار جگ باشد و جگ
چهار است ست جگ ترتیا دواپر و کلجگ مجموع مقدار سنین شمسی دوازده چهل و سه لک و بیست هزار سال شمسی و دوازده هزار
سال ملکی است و این وزرا کلپ نامند و در هر کلپ چهارده منو یعنی ابو البشر بوجود آیند و مدت بقاء اولاد هر آدم هفتاد جگ کسری
باشد و ازین کلپ که میگذرد پنجاه سال تمام منقضی شده از روز اول سال پنجاه و یکم نوبت شش آدم باتمام رسیده و از آدم هفتم
بیست و هفت جگ از جگ بیست و هشتم سی و هشت لک و هشتاد و هشت هزار سال تا مبدء کلجگ باتمام رسیده اند والله یعلم وانتم
لا تعلمون و حکماء پارس گفته اند اول کسی که در دور اعظم باقی مانده مه آباد بود تا صد هزار سال دولت در خاندان ایشان بود و
از آن بعد یاسان آزاد بان یک سپار سال ماند و سروری شائیان یک تمار سال و فرمان دهی یاسانیان نود سلام سال
و دارائی گلشاهیان شش هزار سی و دو سال بوده است و چهار کس بعد زردشت باحیار دین بهی پرداختند و ایشان صد
هزار سلام و صد سلام را شمار و صد شمار را اسپار نامند و هزار هزار را فرد و هزار فرد را ورد و هزار ورد را مرد و هزار مرد را جاد
و هزار جاد را وادوست و هزار واد را زاد خوانند و حکماء بابل مثل بوزاسب گویند که عمر عالم سه صد و هشتاد هزار سال است
تا روز طوفان همه از آن منقضی شده بود و حکماء مصر برآنند که در بدو آفرینش منطقة البروج با معدل النهار بر زوایای قائمه متقاطع
بود و هر صد سال یک دقیقه مائل شود و چون بر یکدیگر منطبق شوند عالم بکتم عدم رود و ازین حساب وقوع طوفان در سنه چهار لک
و یازده هزار و دو صد و چهل و پنج عالم باشد و حکماء بربر گویند که پیش از طوفان چهار بار معدل بر منطقه منطبق شده است و پیش
آفرینش بقول ایشان مقدم باشد از مبدء مصریان بچهار کرور و هشتاد و شش لک سال و آغاز بناء مصر در سنه سه لک و پنجاه

و هشت هزار و ششصد و هفتاد و پنجم عالم است و یونانیان گویند که طوفان نوح در سنه دو هزار و چهارصد و شصتم عالم واقع شده و
حکمای روم و شام و فرنگ و اتراک و عرب و عجم از هبوط آدم علیه السلام گیرند و از آن تا آغاز سنه هجری شش هزار و یکصد و سی
و یکسال بقول ابوریحان منقضی شده اند و یهود مدت دنیا از هبوط آدم تا فنای عالم هفت هزار سال گویند و اصحاب سند هند یعنی
دهر داهر گویند که جمله کواکب با اوجات و جوزهرات خود در اول برج حمل نزد هزار بقیه آلاف الف الف سنة و عشرین الف الف سنة
شمسیة مجتمع میشوند و این جمیع مدت سنین عالم است و هرگاه این کواکب براس حمل فراهم شوند مکونات ثلثه یعنی معدن و نبات و حیوان
که عالم کون و فساد حاوی اوست و از آن تعبیه بحیات دنیوی میرود فاسد گردد و بفساد این مکونات عالم سفلی تا دهر طویل بر
ماند تا آنکه این کواکب با اوجات و جوزهرات در بروج فلک متفرق شوند و چون متفرق گردند بدایت کون بعد فساد شود و احوال عالم
سفلی عود بامر اول کند و این عود بعد بدء لا نهایت باشد و برای هر واحد ازین کواکب و اوجات و جوزهرات چند ادوار است و درین عدد
و هر دوره دلالت میکند بر چیزی از مکونات چنانکه در کتب ایشان مذکور است و این قول منتزع از قول براهمه است و اصحاب ارزان
از قدما هند گفته اند که در هر سه لک و شصت هزار سال شمسی تمام عالم هلاک میگردد و بجای قدر مدت مالک مانده باز بعینه عود میکند
و در پس او بدل دیگری آید و هکذا ابدا تا لا نهایت میرود و گویند که از ایام عالم تا طوفان نوح یک لک و هشت هزار سال شمسی گذشته
بود و از طوفان تا سنه هجرت محمدیه سه هزار و هفتصد و بست سال و چهار ماه و چند روز گذشته و باقی از سنین عالم تا فنا و ابتدای عالم
دیگر یک لک و هفتاد و چند هزار شمسی است و اول تاریخ هجرت است و اصحاب ارجهیر گویند مدت عالم که در آن کواکب و اوجات و جوزهرات
براس حمل مجتمع میشوند جزئی از هزار جزء است از مدت سند هند و این قول نیز منتزع از قول براهمه بوده است و ابو معشر و ابن نوبخت
گفته که بعض فرس اعتقاد دارند که عمر دنیا دوازده هزار سال بشمار بروج است هر برج را هزار سال است و ابتدای امر دنیا در اول الف حمل
بود و هرگاه آخر هر الف ازین الوف متقارب میشود زمانه سخت می آید و بلایا بسیار میشود زیرا که اواخر بروج در حدود نحوس است و آخر
میلین و عشرات و هر واحد ازین کواکب لایت هزار سال است و ابن نوبخت گمان کرده که از روز تسییر شمس تا تمام بست و پنج از ملک
نوشیروان سه هزار و هشتصد و شصت و هفت سال گذشته است و این در الف برج جدی و تدبیر شمس بود و از آن تا روز
اول از هجرت هشتاد و هفت سال شمسی و بست و شش روز بوده و از هجرت تا قیام یزدجرد نه سال و سه صد و سی و هفت روز
ماضی شده پس این همه تا قیام یزدجرد سه هزار و نهصد و شصت و شش سال شد و ابو معشر گفته قومی از فرس عم نموده که عمر دنیا هفت هزار
سال است بشمار کواکب سبعه و خود دستش را زعم آنست که عمر دنیا سه لک و شصت هزار سال است و طوفان بر نیمه این مدت بر سر یک لک
و هشتاد هزار سال شده بوده و قومی گفته عمر دنیا نه هزار سال است هفت هزار برای کواکب سبعه سیاره هر کوکب را هزار سال
و یک هزار راس را و یکهزار ذنب را و در تدبیر آلاف ثلثه علویه اعمار طویله شده و در آلاف کواکب سفلیه اعمار قاصر گردید و قومی گفته
عمر دنیا نوزده هزار سال است بعدد بروج اثنا عشر هر برج را یکهزار سال و هر کوکب را از کواکب سبعه هزار سال و قومی گفته عمر گیتی بست
و یک هزار سال است بزیادت یک الف برای راس و یک الف برای ذنب و قومی گفته عمر شمس هفتاد و هشت هزار سال است دوازده
هزار سال در تدبیر برج حمل و یازده هزار سال در تدبیر برج ثور و ده هزار سال در تدبیر جوزا و اعمار درین ربع اطول و زمان
اجود است باز تدبیر ربع ثانی است و مدت بست و چهار هزار سال و اعمار در آن نسبت بربع اول کمتر بود و تدبیر ربع ثالث پانزده

هزار سال است و تدبیر ربع رابع شش هزار سال و قومی گفته مدت از آدم تا طوفان دو هزار و هشتاد سال و چهار ماه و پانزده روز
است و از طوفان تا ابراهیم نهصد و چهل و دو سال و هفت ماه و پانزده روز و این هفت هزار و دو صد و بیست و شش سال شد
و قومی از یهود گفته مدت دنیا هفتاد هزار سال است منحصر در هزار جیل و این قول را از قول موسی علیه السلام در یهود روی تلفیق کرده اند
که یک جیل هفتاد سال باشد و هم از قول او در زبور که حق تعالی با ابراهیم علیه السلام عهد کرده که بقا نسبت تا یک هزار جیل است
و از ینجا برآورده اند که مدت دنیا هفتاد هزار سال است و این قول خود را مستظهر کرده اند بقول موسی که در توراة است که اعلم ان الله
الملک حافظ وصایاه لالف جیل و ابو الحسن علی بن حسین مسعودی در کتاب اخبار الزمان از اوائل آورده که ایشان گفته اند که
در زمین بیست و هشت امت ذی ارواح و ایدی و بطش به صور مختلفه بعدد منازل قمر بود و هر منزل را امتی منفرد و شناخته میشد
آن است بدان منزل و زعم کرده اند که مدبر این امم کواکب ثابته بوده و ایشان عبادت آنها میکردند و علی بن ابی طالب گفته
قبل آدم در زمین جن بودند و بر آسمان می پریدند و با ملائکه ملاقات و سلام میکردند و اخبار آسمان می آموختند بعده قومی از
ایشان تمرد کرده و خونها ریختند و جمعی بر طاعت خدا باقی ماندند ابلیس هم از ایشان است و گفته اند این جن بیست و یک قبیله بودند
و بعضی گفته سی و پنج قبیله و هر قبیله را پادشاهی بود تا آنکه اظهار فساد در ارض کردند و بعضی گفته عمران ارض بقبائل و امم بسیار
بود منهم الطم والرم والجن والبن والحس والبس و او تعالی آسمان با ملائکه و زمین را با جن آباد ساخت تا آنکه بوجه سفک دما بر دست
ملائکه ایشان را مقتول و اسیر فرمود و آدم ابو البشر را آفریده امتحان ملائکه و ابلیس به سجده وی کرده شد آنچه شد و زمین از
بنی آدم معمور گشت و اهل اسلام درین مسئله مختلف بوده اند ابن عباس گفته الدنیا جمعة من جمع الآخرة والیوم الف سنة
فذلک سبعة آلاف سنة رواه سعید بن جبیر و کعب احبار گفته الدنیا ستة آلاف سنة رواه سفیان و وهب بن منبه گفته
قد خلا من الدنیا خمسة آلاف سنة و ستمائة سنة انی لا اعرف کل زمان منها و من فیه من الانبیاء علیهم السلام فقیل له فکم الدنیا
قال ستة آلاف سنة و ابن عمر گفته سمعت رسول الله صلعم یقول اجلکم فی اجل من کان قبلکم من صلوة العصر الی مغرب الشمس
رواه عبد الله بن دینار و فی حدیث ابی هریرة الحقب ثمانون عاما الیوم منها سدس الدنیا والحقب بکسر الحاء و ضمها و ابو محمد
بن حسن همدانی در کتاب الاکلیل گفته دنیا یک جزو است از چهار هزار و هفت صد و بیست و سه جزو و ثلث جزو از حقب الله
سنه قمری سه صد پنجاه و چهار روز و خمس و سدس یوم است چون دنیا شش هزار سال و یکجزو هزار سال شد سنین قمری
شش الف الف سال گردید و هرگاه این را جزو گردانیم و آنرا در اجزاء حقب که چهار هزار و هفت صد سال و بیست و سه و ثلث
است ضرب نمائیم بیست و هشت الف الف و ثلثمائة الف و اربعون الف الف سنین بیرون می آید و چون دنیا جمعه از جمع آخرت
باشد با این عدد و مثل سدس زیاده کنیم این عدد حقب شد و ابو جعفر محمد بن جریر طبری گفته الصواب من القول ما دل علی صحته
الخبر الوارد بعده و حدیث اجل مذکور و حدیث بعثت انا والساعة کهاتین و اشار بالسبابة و قوله علیه السلام بعثت انا والساعة
جمیعا ان کادت لتسبقنی آورده و گفته فمعلوم ان کان الیوم اوله طلوع الشمس و آخره غروب الشمس و کان صحیحا عن النبی صلعم قوله
اجلکم الخ و قوله بعثت الخ و کان قدر ما بین وسطا و وقت صلوة العصر و ذلک اذا صار ظل کل شیء مثلیه علی التحری انما یکون
قدر نصف سبع الیوم یزید قلیلا او ینقص قلیلا و کذلک فضل ما بین الوسطی والسبابة انما یکون نحوا من ذلک و کان صحیحا مع ذلک

علیه السلام لن یعجز الله ان یؤخر هذه الامة نصف یوم یعنی نصف الیوم الذی مقداره الف سنة فاما علی القولین اللذین حدیثا
عن ابن عباس و الآخر عن کعب قال ابن عباس اذا کان کذلک کان قد جاء عنه علیه السلام ان الباقی من ذلک فی حیاته نصف یوم
و ذلک خمسمائة عام اذا کان ذلک نصف یوم من الایام التی قدر الواحد منها الف عام کان معلوما ان الماضی من الدنیا الی وقت
قوله صلعم ستة آلاف سنة و خمسمائة سنة او نحو ذلک قد جاء عنه صلعم خبر یدل علی صحة قول من قال ان الدنیا کلها ستة آلاف
سنة لو کان صحیحا لم یعد القول به الی غیره و هو حدیث ابی هریرة یرفعه الحقب ثمانون عاما الیوم منها سدس الدنیا فتبین من هذا الخبر
ان الدنیا کلها ستة آلاف سنة و ذلک انه حیث کان الیوم الذی هو من ایام الآخرة مقداره الف سنة من سنی الدنیا و کان
الیوم الواحد من ذلک سدس الدنیا کان معلوما ان جمیعها ستة ایام من ایام الآخرة و ذلک ستة آلاف سنة انتهی و ابو القاسم سهیلی
گفته تا امروز از وفات وی صلعم پانصد و چند سال گذشته است و در حدیث لن یعجز الله الی آخره نفی زیادت بر نصف نیست و نه در
قول وی بعثت الی آخره چیزیکه بدان یقین قطع بر صحت تاویل طبری کنند موجود است بلکه در تاویلش غیر ازین نیز گفته اند یعنی بیان
آنحضرت صلعم میان ساعت که امی نبی و شریعت نیست با وجود تقریب تعیین ساعت کما قال تعالی اقتربت الساعة و قال اتی امر الله فلا تستعجلوه
ولکن چون بگوئیم که بعثت آنحضرت صلعم در الف آخر بعد مضی سنوات از وی است و نظر کنیم بسوی حروف مقطعه در اوائل سور آنرا چهار ده حرف
یابیم مجموعه الم یسطع نص حق کره می یابیم باز چون بحساب ابجد شمار کنیم نهصد و سه سال میشود و تعالی اوائل سور را جز باین حروف
تسمیه نکرده پس بعید نیست که از بعض مقتضیات و فوائد او اشاره باین عدد باشد زیرا که حدیث الف سابع که در آن رسول الله صلعم
مبعوث شده سابق مذکور کردید لیکن حساب محتمل است که ابتدا آن از مبعث وی صلعم باشد یا از وفات یا از هجرت و همه قریب یکدیگر
است فقد جاء اشراطها و لا تاتیکم الا بغتة و از آنحضرت صلعم مرویست که ان احسنت امتی فبقاؤها یوم من ایام الآخرة و ذلک الف سنة
و ان ساءت فنصف یوم و درین حدیث تتمیم حدیث متقدم و بیان اوست زیرا که پانصد سال گذشته و امت باقی است و شاذان
بلخی منجم گفته مدت ملت اسلام سه صد و ده سال است کذب قول او ظاهر شد و لله الحمد و ابو معشر گفته ظاهر شود بعد یکصد و پنجاه
سال از سنین هجرت اختلاف کثیر و حراس گفته منجمین کسری نوشیروان را خبر دادند که در عرب نبوت ظاهر شود و ایشان مالک
ملک گردند و دلیل ایشان زهره در شرف است و مدت ملک ایشان یکهزار و شصت سال باشد و دال بر طالع قران برج
میزان است و زهره که دلیل عرب باشد صاحب میزان است در شرف و نوشیروان از وزیر خود بزرجمهر ازین معنی سوال کرد
وی گفت که ملک فارس بیرون رود و انتقال بسوی عرب کند و ولادت قائم بامر عرب بسنه چهل و پنج از وقت قران باشد و عرب
مالک مشرق و مغرب گردند زیرا که مشتری دلیل فارس است و سوی تدبیر زهره که دلیل عرب است قبول کرده و قران از مثلثه
هوائیه بسوی مثلثه مائیه و برج عقرب که ازین مثلث مائی است انتقال نموده و این دلیل عرب است و این دلیل مقتضی بقای ملت
اسلامیه بقدر دور زهره است که یکهزار و شصت سال شمسیه باشد و نقل وی گفته بقای ملت اسلام در زمان بنی امیه بقدر مدت قران کبیر است و آن نهصد و شصت
سال شمسی باشد چون قران بعد این مدت رجوع بسوی برج عقرب کند چنانکه در ابتدای ملت بود و وضع تشکیل فلک از هیئت خود که در ابتدا بود متغیر گردد و درین حال فتور
در عمل راه یابد و موجب خلاف ظن متجدد شود و گفته اتفاق کرده اند بر آنکه خراب عالم باستیلای ماء و نار باشد تا آنکه مکونات باسرها هلاک گردد و این
وقتی باشد که قلب الاسد بیست و چهار درجه از برج اسد که حد مریخ است قطع کند بعد نهصد و شصت سال آفتابی از قران ملت و

لوسیا پادشاه [illegible] ابن عبدالله باز به مامون فرستاد مامون او را از مدت ملک بنی عباس پرسید وی خبر داد بخروج ملک از عقب وی انتقال ملک بعقب اولاد او و تغلب عجم بر خلافت و گفت اول دیلم متغلب شوند و حال ایشان به گردد و ترک از طرف شمال شرق ظاهر شوند و مالک فرات و روم و شام گردند و یعقوب بن اسحق کندی گفته مدت ملت اسلام ششصد و دو سال است و فقیه حافظ ابو محمد علی بن احمد بن سعید بن حزم گفته واما اختلاف الناس فی التاریخ فان الیهود یقولون اربعة آلاف سنة والنصاری یقولون الدنیا خمسة آلاف سنة واما نحن یعنی اهل الاسلام فلا نقطع علی علم عدد معروف عندنا ومن ادعی فی ذلک سبعة الاف سنة او اکثر او اقل فقد قال ما لم یات قط عن رسول الله صلعم فیه لفظة تصح بل صح عنه صلعم خلافه بل نقطع علی ان للدنیا امدا لا یعلمه الا الله تعالی قال الله تعالی ما اشهدتهم خلق السموات والارض ولا خلق انفسهم وقال رسول الله صلعم ما انتم فی الامم قبلکم الا کالشعرة البیضاء فی الثور الاسود والشعرة السوداء فی الثور الابیض وهذه نسبة من تدبرها وعرف مقدار عدد اهل الاسلام ونسبة ما بایدیهم من معمور الارض وانه الاکثر علم ان للدنیا امدا لا یعلمه الا الله تعالی وکذلک قوله صلعم بعثت انا والساعة کهاتین وضم اصبعیه المقدستین السبابة والوسطی وقد جاء النص بان الساعة لا یعلم متی تکون الا الله تعالی لا احد سواه فصح انه صلعم انما عنی شدة القرب لا فضل السبابة علی الوسطی اذ لو اراد ذلک لاخذت نسبة ما بین الاصبعین ونسب من طول الاصبع وکان یعلم بذلک متی تقوم الساعة وهذا باطل وایضا فکان یکون نسبته صلعم ایانا الی من قبلنا بانا کالشعرة فی الثور کذبا ومعاذ الله من ذلک فصح انه علیه السلام انما اراد شدة القرب وله صلعم منذ بعث اربعمائة عام ونیف والله تعالی اعلم بما بقی للدنیا فاذا کان هذا العدد العظیم لا نسبة له عند ما سلف لقلته وتفاهته بالاضافة الی ما مضی فهو الذی قاله صلعم من انا فیمن مضی کالشعرة فی الثور او الرقمة فی ذراع الحمار وقد رایت بخط الامیر ابی محمد بن الناصر قال حدثنی محمد بن معاویة القرشی انه رای بالهند بلدا له اثنتان وسبعون الف سنة وقد وجد محمود بن سبکتگین بالهند مدینة یورخون باربعمائة الف سنة قال ابو محمد الا ان لکل ذلک اولا ولا بد نهایة لم یکن شیء من العالم موجودا قبله ولله الامر من قبل ومن بعد والله اعلم انتهی گویم بلده قنوج که وطن محرر سطور است تاریخ او چهار هزار سال بالیقین است و سکندر ذوالقرنین بر آن محاربه کرده و قبل ازین عدد معلوم نیست که از کدام زمان بوده باشد همچنین دیو فیض آباد او و بعض مورخین قبر شیث علیه السلام نشان میدهند والله اعلم وعلمه اتم غرضکه از نظر در اقوال اهل ملل و نحل جزیات اسلام اختلاف کثیر در بدو و نهایت عالم یافته میشود و تطبیق در آن خیلی عسیر است پس حق در ما نحن فیه مطابق قول مناوی و قول علی قاری و ابن حزم و جماعة محدثین و مورخین اهل اسلام و محققین ملت محمدیه آنست که امر بدو خلق خارج از علم خلق است و جز خالق کل تعالی شانه احدی بدان مطلع نیست و شواهد سند و حدیث صحیح ما المسئول عنها باعلم من السائل و آیات قرآنیه حجت قاطع و برهان ساطع اند در نفی علم وقت بدو و فناء عالم از خلق و مستاثر بودن خالق بدان ﴿س﴾ در بهاران زاد مرگش در دی است [illegible] واندکه این باغ از کی است **قف** این همه که گفته شد تعلق بامر زمان داشت و اما مکان پس آن را چهار نشان است یکی آنکه نقل اجسام از وی و در وی باشد دوم آنکه قابل اشاره حسی بود سوم آنکه مقداری داشته باشد چهارم آنکه مانع اشتغال دو جسم در آن واحد باشد و در تعیین آن فلاسفه را اختلاف است چنانچه فلاسفه هند و اشراقیان جوهر مجرد را و بعضی

اند خلا را و بعضی سطح باطن جسم حاوی امکان گویند و بعضی آنرا بعد مجرد و بعضی عرض خوانند و در اصطلاح مورخان مکان عبارت
است از بقعه معینه مجاری دیجاره و مفروشه وغیره باسمی سخن در بیان صورت زمین مع حدود و مقادیر اقالیم در مقدمه گذشته و صورت
زمین بمشاهده تساوی زمان طلوع و غروب اجرام نیره هنگام اعتدالین و تشابه حرکات شمس و اکثر احوال و معاینه بر جهات سفاین
جاریه در بحار و انهار پیش از رویت سکانات رؤس سایرین زمین قبل از مشاهده اقدام شان کروی است بر طریقه حکما و گویند
آنچه از کتب اهل هند و اسلام تسطیح آن مستفاد میشود منشا آن همین است که چون هنگام تسوید صورت کره از تسطیح آن ناگزیر است
محرران کتب ملت را هنگام بیان هیئت ارض برای فهم سامعان بیانش بصورت سطحی ضرور افتاد مولوی رفیع الدین دهلوی
در رساله تکمیل نوشته ان اهل الشرایع یفهمون من مثل قوله تعالی والارض فرشناها و دحاها و سطحت انها سطح مستو والحکماء یثبتون
کرویتها بالادلة الصحیحة فیتوهم الخلاف ویدفع بان القدر المحسوس منها فی کل بقعة سطح مستو فان الدائرة کلما عظمت قل انحداب
اجزائها فاستوائها باعتبار محسوسیة اجزائها و کرویتها باعتبار معقولیة جملتها انتهی و هنگام تقسیم عمارت حکماء هند بدایت آن از
قطب بین و حکماء یونان از منطقه آن آغاز نهادند و چون در زمان باستان احوال این معموره آبادی آن بسبب عدم تعلق سکان ملکی
در ملکی دیگر بخوبی هویدا نشده مگر در عهد بعض سلاطین هند و پارس تحدید ولایات هند و پارس شد و در وقت اسکندر رومی
جالینوس کتابی در علم جغرافیا یعنی هیئت ارض نوشته بود و از ان بعد بطلیموس مصری کتابی مبسوط نوشت مگر از سته صد سال که
بسبب کثرت آمد و شد جهازات عمران بسیار ظاهر شده اند کتب مبسوطه مدون شده و در رساله تکمیل فرموده منها اختلاف الطبائع
الانسیة من الاقالیم والبلاد و سهلها و جبلها و بدوها و حضرها و من الکیفیات المزاجیة و عادات القوم والهنود یقع فی مدارکهم طول الازمان
والعرب بالعکس و منها اختلاف الاستعدادات بحسب الصور الشخصیة والصفة الفائضة علی المواد القابلة لها بمقتضی العنایة الازلیة
و منها اختلاف الاوضاع السماویة بحسب الادوار والقرانات الکلیة والجزئیة و طوالع الموالید والمسائل و جرب فی الهند ان من کانت
الشمس والمشتری فی سابعه انکشفت له حقیقة الاسلام و خرج من دینه الیه و یذکران وقوع الدراری علی الطالع والعاشر ینور العقل
و اتصال سهم الغیب بالسعود یصوب الآراء فی ابوابها انتهی والله اعلم **فصل پنجم** در بیان مقدار تاخیر امت مرحومه احمد و ابو داود
باسناد جید از سعد بن ابی وقاص روایت کرده اند که گفت فرمود رسول خدا صلعم من امیدوارم که عاجز نباید امت من نزد پروردگار
خود از آنکه تاخیر دهد ایشان را نیم روز گفته شد چه مقدار است نیم روز فرمود پانصد سال و لفظ حدیث این است انی لارجو ان لا تعجز
امتی عند ربها ان یؤخرهم نصف یوم ای فی الدنیا من ایام الآخرة قیل لسعد کم نصف ذلک الیوم قال خمسمائة عام مناوی در شرح
جامع صغیر گفته قیل المعنی انی لارجو ان یکون لامتی عند الله مکانة یمهلهم من زمانی هذا الی انتهاء خمسمائة سنة بحیث لا یکون
اقل من ذلک الی قیام الساعة انتهی یعنی امت مرا نزد رب خود این قدر مکانت و مکنت و قرب منزلت است که پانصد سال ایشانرا
نگهدارد و هلاک نکند و بقاء ایشان کمتر از این مدت نخواهد بود اگر بیشتر باشد تواند بود و شیخ عبد الحق در اشعة اللمعات گفته اشارت
کرد که در کمتر از پانصد سال قیامت قائم نمیشود و این امت را هلاک نکند تا چه خواسته باشد انتهی گویم این خبر مطابق واقع شد و
قوت اسلام در مسلمانان تا پانصد سال بعد از قرن مشهود لها بالخیر باقی ماند و تا زمانه خلیفه بست و هشتم مستظهر بالله پانصد
سال از هجرت گذشته بود ضعف در عظم ملت اسلامیه و ارکان شریعه از وقت وی شروع گردیده و در راس [illegible]

گشته و بعد استیصال خلافت بنی العباس از دست هلاکوخان اسلام غربتی عجیب پیدا کرد که هنوز در ترقی است و مسلمانان غریب
و ضعیف شدند و تا میروند غریب‌تر و ناتوان‌تر میگردند و کان امر الله قدرا مقدورا و این واقعهٔ عظیمه در عهد مستعصم بالله که آخرین
خلفاء عباسیه است در سنه شش صد و پنجاه و شش از هجرت در بغداد واقع شد و خالی از اتعاظ و اعتبار نیست بلکه مثل آن حادثه
در قرون ماضیه بر امم خالیه بر روی ارض نشان نمیدهند حکایت تفصیل و اجمال وی درین جریده و بمواضع متعدده خواهد آمد و نیز
ابوداود و حاکم از ابی ثعلبه روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلعم لن یعجز الله هذه الامة من نصف یوم و سنده صحیح و تمامه
عند الطبرانی یعنی خمسمائة عام و این حدیث مؤید حدیث اول است و از وی بقاء امت مرحومه تا پانصد سال هجری بالفراست
تام ثابت میشود و در روایت دیگر آمده ان صلحت فلها یوم وان فسدت فلها نصف یوم یعنی اگر صالح شد امت
من پس او را یکروز است یعنی هزار سال و اگر فاسد شد پس نیم روز است یعنی پانصد سال از ایام الله که یکروز نزد او برابر هزار
سال است و این حدیث ناظر است در صلاح امت تا یک الف سال و این نیز مطابق واقع شد و تا گذشتن یک الف از هجرت صلاح امت مرحومه
باقی ماند و هرگاه که الف ثانی شروع شد فساد در امت افتاد که هنوز روز افزون است و درینجا روایات دیگر است که دلالت دارند
بر تاخیر مدت این امت زیاده از الف و لهذا با این همه فساد هنوز بحمده تعالی در اقطار ارض آثار اسلام باقی است اگرچه مسلمانان ضعیف
گشته اند و اشراط کبری قیامت وقوع نیافته و نیز ازین حدیث ثابت شد که بعثت نبوی در نصف الف سادس است بر عدد آنکه
مدت عمر دنیا از هبوط آدم تا فناء عالم هفت هزار سال میگویند زیرا که امروز زیاده بر الف از هجرت گذشته و آثار کبرای ساعت بر ظهور
نمیکنند و نیز درین اشارت است بقوت سلطان شریعت تا انتهاء الف از هجرت و لهذا مجدد الف ثانی در مکتوب بیست و شصت
بنام میر محمد نعمان نوشته که شروع آخریت این امت از بدایت الف ثانی است از ارتحال آن سرور صلعم زیرا که مضی الف را خاصیتی عظیم است
در تغییر امور و تاثیری قوی است در تبدیل اشیا انتهی و سیوطی در رسالة الکشف فی مجاوزة هذه الامة الالف گفته الذی دلت
علیه الآثار ان مدة هذه الامة تزید علی الف سنة ولا تبلغ الزیادة علیها خمسمائة سنة وذلک انه ورد من طرق ان مدة الدنیا
من لدن آدم علیه السلام الی قیام الساعة سبعة آلاف سنة وان النبی صلعم بعث آخر الالف السادس وورد ان الدجال یخرج
علی رأس مائة سنة وینزل عیسی علیه السلام فیقتله ویمکث فی الارض اربعین سنة وان الناس یمکثون بعد طلوع الشمس من مغربها
مائة وعشرین سنة وان بین النفختین اربعین سنة فهذه مائتا سنة لا بد منها ولا یمکن ان تکون المدة الفا وخمسمائة سنة اصلا انتهی
المقصود منه بعده سیوطی آثار وارده را برین مدعا بسند خود آورده در اشاعه گفته آنچه از آثار مفهوم میشود آنست که مهدی در زمین چهل
سال توقف کند و عیسی بعد دجال چهل سال ماند کما رواه الحاکم فی المستدرک عن ابن مسعود ان عیسی ینزل فیقتل الدجال فیتمتعون
اربعین سنة لا یموت احد ولا یمرض احد ویقول الرجل لغنمه ولدوابه اذهبوا فارعوا وتمر الماشیة بین الزرعین لا تاکل منه سنبلة
والحیات والعقارب لا تؤذی احدا والسبع علی ابواب الدور لا یؤذی احدا ویاخذ الرجل المد من القمح فیبذره بلا حرث فیجیء منه سبعمائة مد الحدیث
و این در چهل سال بعد دجال ظاهر است و بعد عیسی امرا باشند از آنجمله قحطانی است و وی بیست و یکسال والی ماند و برای
بقیهٔ سلطان تا طلوع شمس از مغرب نیز بیست سال فرض باید کرد اگر زیاده نتوان گرفت پس این یکصد و بیست سال شد و آنچه آمده
که دجال چهل روز مکث کند و این یکت اگر سالها باشد لااقل دو سال باشد چه ایام در زمان او دراز شوند و بعد طلوع

شمس از مغرب مردم یکصد و بست سال مکث نمایند و در روایتی آمده که شرار بعد خیار یکصد و بست سال اند و نیز آمده که
مومنان بعد از طلوع شمس از مغرب چهل سال متمتع گردند پیشتر موت در ایشان شتابی کند پس این سه صد و بست سال شد
و بعد الف تا امروز قریب هشتاد سال گذشته پس این چهارصد سال شد و تا تمام این مائة بچهارصد سی سال رسد گذشت
قول سیوطی که این زیادت بپانصد سال نرسد بلکه بعضے از قوله تعالی فهل ینظرون الا ان تاتیهم الساعة بغتة و قوله لا تاتیکم
الا بغتة اخذ کرده اند که قیام ساعت در سنه هفت بعد چهارصد سال از الف قائم شود چه عدد حروف بغتة یکهزار و چهار
صد هفت میشود والعلم عند الله تعالی پس خروج مهدی بر سر این صد احتمال قوی دارد بلکه قبل مائة زیرا که خروج دجال
در عهد خلافت وی شود و وی بر سر صد بیرون آید و محتمل که تاخر کند تا صد دوم و فوت نشود از وی این مائة قطعا و چون
وی تاخیر کند لابد است که برانگیزد خدای تعالی بر سر این مائة کسے را که زنده کند برای امت امر دین او چنانکه در حدیث مشهور
آمده است ان الله یبعث لهذه الامة علی راس کل مائة سنة من یجدد لها دینها رواه ابو داؤد والحاکم والبیهقی فی المعرفة عن
ابی هریرة باسناد صحیح سیوطی در منظومه خود گفته ع والشرط فی ذلک ان تمضی المائة * و هو علی حیاته بین الفئة * یشار
بالعلم الی مقامه * و ینصر السنة فی کلامه * وان یکون فی حدیث قد روی * من اهل بیت المصطفی و هو قوی * و مرجح احتمال
ثانی است روایت نعیم بن حماد از محمد بن حنفیه که گفت یقوم المهدی سنة مائتین واخرج عن جعفر الصادق مثله و ایضا
عن ابی قبیل قال اجتماع الناس علی المهدی سنة مائتین و وجه جمع میان روایات آنست که مراد بدان کمال ظهور اوست و این فتح
قسطنطنیه در سنه دو صد شود و اجتماع جمیع مردم بروی در سنه دو صد و چهار باشد و این بعد فتح رومیه و قاطع شود
و این منافی خروج دجال بر سر صد نیست زیرا که باعتبار اول خروج او بمشرق و ادعای او برای خلافت است یا بجهت آنکه چهار
پنج بلکه بست از اول مائة در عرف صد و از راس مائة میشود و برین تقدیر خروج مهدی در سنه هفت یا نه یا سی یا چهل
سال قبل مائة باشد و مانع نیست از خروج او بر سر صد و نه از تاخر آخر مدت او از راس مائة انتهی کلام الاشاعة گویم اصح در
مکث مهدی هفت یا هشت یا نه سال است و در روایت چهل سال ضعیف آمده عیسی علیه السلام چهل سال ماند همچنین دجال چهل
روز بماند و روزی از ایام او برابر یکسال و روزی برابر یک ماه و روزی برابر یک سبوع شود و باقی ایام بر طریق معتاد
باشد و مکث مومنین چهل سال بعد طلوع شمس از مغرب داخل یکصد و بست سال مذکور است پس حساب صاحب اشاعه منظور فیه است
و وی رحمه در سنه یکهزار و هشتاد بود و تا آنوقت بحساب ایشان کو رچهار صد و سی سال بر الف زیاده ثابت کرده و درین تاریخ که یکهزار
و دو صد و نود هجری است بحساب مسطور پانصد و نود سال میشود و از اینجا مدت امت افزون شد بر پانصد سال بعد الف
که سیوطی قرار داده بود و همچنین لفظ بغتة اقتضا میکند که باقی برای قیام ساعت از تاریخ امروز یکصد و هفده سال باشد
باآنکه هنوز مهدی هم ظاهر نشده تا بدیگر اشراط عظام چه رسد و از خروج دجال تا فنای عالم بحسب تشخیص سیوطی دو صد سال
در کار است و این نهایت مذاکر و آنچه در اشاعه گفته این همه مظنونات است که بطریق اخبار آحاد وارد شده و بعض و
صحیح است و بعض حسن و بعض ضعیف و بعض شواهد دارد و بعض ندارد و غایت چیزیکه با اخبار صحیحه صریحه کثیره شهیره که بحد تواتر
معنوی رسیده وجود آیات عظام است که اول آنها خروج مهدی است و وی درجهان بیاید و از اولاد فاطمه باشد و دنیا

بعدل وداد پر کند چنانکه بجور وستم پر شده بود و مقاتله روم بکند در ملحمه کبری وقسطنطنیه را فتح نماید و خروج دجال زمن
او شود و عیسی علیه السلام فرود آمده در پس او نماز بگذارد و هرچه سوای این است امور تخمینیه ظنونیه یا مشکوکه است والله اعلم بحقیقة
الحال انتهی قف ثوبم حدیث مذکور دو احتمال دارد یکی آنکه مراد دو صد سال از هجرت است دوم آنکه بعد الالف از
هجرت است و مؤید اول است آنکه جمیع یا اکثر آیات از زلازل و ریاح و خسفات و باریدن خون و سنگ و قتل اهل اعتزال و فراطمه
و نبح و صیاح طیر و صیحه از آسمان و غرق و نار و طاعون و جز آن بعد مائتین واقع شده در آخر خلافت مامون تا آنکه در
خلافت متوکل خیلی کثرت توالی پیدا کرده و هنوز در ترقی است و دلالت دارد بر آن حدیث بهترین شما بعد دو صد سال
هر خفیف الحاذ باشد و بطریق ضعیف مروی است که پیدا نشود بعد دو صد سال مولودی که باشد خدا را در وی حاجت و
برین تقدیر ظهور آیات قریبه بساعت مقید نخواهد بود بما بعد المائتین و اگر مراد احتمال ثانی است یعنی بعد دو صد سال از الف
پس لازم نمی آید تاخر مهدی تا اینوقت بنا بر جواز اختصاص آیات ببعض آیات کبری همچو دابة الارض و طلوع شمس از مغرب
و هدم کعبه و خروج نار از عدن و نحو آن و بر تقدیر ظهور مهدی بر سر صد آینده احتمال قوی ظاهر دارد و اگر متاخر شد پس
حق تعالی اعلم است باحوال عباد و بلاد **فصل ششم** در بیان خلافت بنی امیه و عباسیه و دیگر ملوک و سلاطین که در ملت
اسلامیه در عرب و عجم فرمان روائی باستقلال یا حکمرانی بالتبع باستحقاق یا تغلب کرده اند و زمان حکومت ایشان تا آخر الف
از هجرت کشیده و بقای امت مرحومه تا یک الف مطابق خبر مخبر صادق بوجود ایشان صورت گرفته پس باید دانست که
چون سی سال از رحلت خیر البشر صلی الله علیه وآله واصحابه وسلم که مدت خلافت راشده همان بود بگذشت دنیا ملک عضوض گردید
و زمام حکومت از من بدست بنی امیه قبیله حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه آمده و شد آنچه شد و تا آخر سنه یکصد و سی و دو از هجرت
منقرض شد بعده ملک بقبضه اقتدار بنی العباس آمد و ایشان پانصد و بست و چهار سال قمری در بغداد حکمرانی کردند تا اینوقت
بوستان اسلام نضارت و رونق تمام داشت اگرچه بسیاری از ایشان مهد خلافت بر رسوم اکاسره و امم عجمیه بود و ملک را بجبر و عتو
گرفتند پس اول خلیفه از امرای بنی امیه **معاویه** بن ابی سفیان است رضی الله عنه و آخر ایشان مروان جعدی است و مدت ملک
ایشان نود و چند سال است که تقریبا هزار ماه باشد بیعت خلافت با معاویه روز اجتماع حکمین شد و بعضی گفته در بیت المقدس بعد
قتل علی بیعت تامه روز خلع امام حسن از امر ریاست واقع شد وی زیاد را که از اولاد عبید بود [illegible] بخود ملحق کرد و بر بصره
والی ساخت و خراسان و سجستان را بسوی او مضاف نمود و هند و بحرین و عمان را برای وی جمع ساخت و عمال معاویه
در خطبه روز جمعه عثمان را دعا و علی را سب میکردند اما نام او نمی بردند بلکه ابو تراب میگفتند گویند اهل شام میل شدید داشتند
بعبد الرحمن بن خالد بن الولید معاویه او را زهر دمانید و در سنه چهل و هشت قسطنطنیه را فتح کرد و درین جیش ابن عباس و ابن
زبیر و ابو ایوب انصاری هم بودند و در سنه پنجاه و شش معاویه از مردم بیعت ولایت عهد برای یزید گرفت و اهل شام
و عراق درین بیعت آمدند و از اهل مدینه حسین و ابن عمر و ابن زبیر و عبد الرحمن بن ابی بکر انکار نمودند بعده در ماه رجب سنه
شصت از هجرت معاویه وفات کرد مدت خلافت او نوزده سال و سه ماه و بست و هفت روز است اسلام آورد و معاویه
همراه پدر روز فتح مکه و بود کاتب رسول خدا صلعم و عامل عمر بر شام تا چهار سال و تا دوازده سال بعهد عثمان بر آن مقرر ماند

چهار سال با علی محاربه کرد بر شام متغلب گردید و امیر و ملک شام شد حلیم حازم و دانا عالم بسیاست ملک بود و حلم او تا آن
غضب بود و او غالب بر منع بود و بعده یزید بن معاویه بجای پدر نشست و وی ثانی طلقا بنی امیه است چهاردهم ربیع
الاول سنه اربع وستین سی و هشت ساله بمرد و سه سال و شش ماه حکمرانی کرد شنائع و فضائح عهد او با وجود قصر مدت
بسیار است گوش و زبان از گفت و شنود آن هزار مرحله بیگریزد لعنه الله تعالی لعنا وبیلا سوم ایشان معاویه بن یزید بن
معاویه است سه ماه یا چهل روز حکومت کرده بگذشت بست و یکساله بود بعد وفات او مردم در مکه بیعت بعبد الله بن الزبیر
کردند و شد آنچه شد چهارم مروان بن الحکم است اهل شام در وقت او دو فرقه شدند یمانیه با مروان و قیسیه با ضحاک
بن قیس که بیعت از طرف ابن الزبیر میگرفت و جهت مقاولات و امور بطول شرحها بعده سوم رمضان سنه شصت و پنج مروان
بمرد و عمر او شصت و سه سال بود در دمشق مدفون گردیده نه ماه و هیژده روز حکمرانی کرد و وی طرید رسول خدا صلعم در
ابو بکر و عمر است عثمان او را باز گردانیده بود و این یکی از امور انتقادیه بر وی است پنجم عبد الملک بن مروان است شام
و مصر زیر حکم او بود و چون خلافت آمد مصحف در کنار داشت آنرا بند کرد و گفت هذا آخر العهد بک مختار بن ابی عبید ثقفی در زمان
او خروج کرد و مطالبه خون اهل بیت نمود و حجاج بن یوسف در زمان او کعبه را هدم ساخت از سر نو بر صورت زمن نبی صلعم
بنیاد کرد و در ایام ولایت حجاج شبیب خارجی ظاهر شد و در آخر از اسب بدریا افتاده هلاک گردید وفات عبد الملک در نیمه
شوال سنه ست و ثمانین اتفاق افتاد شصت ساله بمرد مدت خلافتش از روز قتل ابن الزبیر سیزده سال و چهار ماه هفت
روز کم است حسن بصری در حق وی گفته ماذا اقول فی رجل الحجاج سیئة من سیئاته گویند وی اول کسی است از ملوک عرب
که نام او را بر سیم و زر نقش کردند ششم ولید بن عبد الملک است در زمان او جزیره اندلس و ماوراء النهر مفتوح شده
و محمد بن قاسم ثقفی بلاد هند را فتح کرده عمر بن عبد العزیز والی او بود بر مدینه منوره و بحکم او بیوت ازواج مطهرات و مسجد نبوی
را هدم کرده از سر نو بنیاد نهاد در طول و عرض دو صد ذراع بنا نمود و اثمان بیوت از بیت المال داد و جامع دمشق بنا
کرده ولید است نه سال و هفت ماه حکمرانی کرده در جمادی الاخری سنه ست و تسعین بمرد و در دمشق خارج باب صغیر
مدفون گردید عمرش چهل و دو سال و شش ماه بود هفتم سلیمان بن عبد الملک است جرجان و طبرستان در عهد او مفتوح
شده بر دست یزید بن المهلب وفات او در صفر سنه تسع و تسعین بوده مدت حکومتش دو سال هشت ماه است و عمر او چهل و پنج سال در دابق از ارض قنسرین
مرابطا بمرد و بسیار خوار بود تا آنکه یک من طعام روزانه میخورد و آشفته زنان بود روزی چندان بخورد که تخمه افتاد و در گذشت
هشتم عمر بن عبد العزیز است مادرش دختر عاصم بن عمر بن خطاب بود و بحسب وصیت سلیمان بجای او خلیفه شد تا زمان او یعنی تا
اول سنه تسع و تسعین رسم سب علی جاری بود وی بمجرد جلوس بنواب و عمال خود حکم بابطال سب نوشت و در خطبه بجای
آن قوله تعالی ان الله یامر بالعدل والاحسان الآیه بخواند از آن باز دشنام دهی علی موقوف و قرائت این کریمه معمول
خطبای ممالک گردید جزاه الله خیرا وفاتش در سنه یکصد و یک هجری شد بیست و پنجم رجب روز جمعه در دیر سمعان مدفون
گردید و موت وی نزد اکثر اهل نقل بزهر بوده و ولادت او در مصر است دو سال و پنج ماه خلافت کرد و در عمر چهل سال
و چند ماه بگذشت تحری سیرت خلفاء راشدین میکرد نهم یزید بن عبد الملک صاحب لهو و طرب بود چهار سال و چند ماه

حکومت کرده سنه یکصد و پنج پنجم ماه شعبان آنجهانی شد دهم هشام بن عبد الملک سی و چهار ساله و چند ماهه بود که بر مسند حکومت
نشست فتح ممالک ترک و قتل خاقان و جزیره و ارمینیه و بلاد ماوراء النهر و بلاد روم در وقت او شده و خروج زید بن علی در سنه یکصد و
بست و دو یا بست و یک بعهد او بوده شد آنچه تا کما یاتی فی الکتاب هشام ششم ربیع الاول سنه یکصد و بست و پنج بعمر پنجاه و دو
در رصافه بعد حکومت نوزده سال و نه ماه و کسری درگذشت یازدهم ولید بن یزید بن عبد الملک است بر شرب خمر و سماع غنا و معاشرت
زنان شوق داشت یزید ناقص برادر او در جمادی الآخره سنه ست و عشرین و مائة بسبب کثرت مجون و لهو و مناهی مقتول
گشت مدت حکومت یکسال و دو ماه است دوازدهم یزید بن ولید بن عبد الملک است او را ناقص خوانند زیرا که عشرات
را که ولید افزوده بود وی کم کرد دهم ذی الحجه پنجاه و دو وازده روز حکمرانی کرده در دمشق بعمر چهل یا سی و شش سال در سنه ست
و عشرین و مائة بمرد سیزدهم ابراهیم بن ولید ثانی برادر یزید ناقص است و امراء او تمام نگرفت گاهی بوی تسلیم خلافت میکردند و
گاهی امارت میدادند چهار ماه یا هفتاد روز حکمرانی کرد چهاردهم مروان بن محمد بن مروان بن الحکم است در دمشق او را بیعت
خلافت کردند و بعد استقرار امر رجوع بخانه خود در حران کرد و وی آخر ملوک بنی امیه است که ابراهیم را در سنه یکصد و بست و
هفت معزول کرده حکومت ستاند و او را مروان حمار میگفتند ابو مسلم خراسانی در زمان او ظهور کرد و دعوت مردم بسوی
بنی عباس نمود و در سنه اثنین و ثلثین و مائة بیعت خلافت بر دست ابو العباس سفاح واقع شد در ماه ربیع الاول یا ربیع الثانی
در کوفه نام وی عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس است وی با مروان جنگها کرد او را حمار الجزیره هم خوانند جنگها
کرده در مقام زاب شکست داد وی بحمص گریخت و از آنجا بدمشق آمد تا آنکه در کنیسه بوصیر مردی به نیزه او را بکشت عمر او وقت قتل
شصت و دو سال بود و مدت حکومت او پنجسال و دو نیم ماه او را جعدی از آن گویند که شاگرد جعد بن درهم بود و از وی مذهب
قدر و اعتقاد خلق قرآن آموخته بعد کشته شدنش ملک بنی امیه زائل گردیده و دور بنی العباس آمد یؤتی الملک من یشاء
و ینزع الملک ممن یشاء و یعز من یشاء و یذل من یشاء بیده الخیر انه علی کل شیء قدیر فتن و شرور که در ایام حکمرانی بنی امیه
و اعمال شان بر روی ظهور آمد زمان در از و بیان همه انها بخواهد این موضع ذکر آن نیست و شاید اشارتی ببعض تواریخ در ذیل ذکر
فتن بیاید **قف** بعد بنی امیه سی و هفت نفر از اولاد عباس عم رسول خدا صلعم در بغداد خلافت کردند ابتدا استیلاء شان
از روز جمعه سیزدهم ربیع الاول سنه یکصد و سی و دو است و انتها تا ششم صفر سنه ششصد و پنجاه و شش هجری و مدت
خلافت پانصد و بست سال و ده ماه و چند علی اختلاف الروایات وعن ابی بکرة مرفوعا یلی ولد العباس من کل یوم تلیه
بنو امیة یومین و من کل شهر شهرین اخرجه العقیلی فی کتاب الضعفاء و اورده ابن الجوزی فی الموضوعات و اعله بکار سیوطی
گفته و لیس کما قال فان بکارا لم یتهم بکذب لا وضع بل قال فیه ابن عدی هو من جملة الضعفاء الذین یکتب حدیثهم ثم قال
وارجو انه لا باس به و لعمری فلیس معنی الحدیث ببعید فان دولة العباسیین فی حال علوها و نفوذ کلمتها فی اقطار الارض
شرقا و غربا ما عدا اقصی المغرب کانت من سنة بضع و ثلثین و مائة الی سنة بضع و تسعین و مائتین حتی تولی المقتدر و فی ایامه
انخرم النظام و خرجت المغرب باسرها عن امره ثم تتابع الفساد و الاختلال فی دولته و بعده فکانت ایام شیوع دولتهم و ملکهم
مائة و نیفا و ستین سنة و هی ضعف ایام بنی امیة الشامخة فانها کانت اثنتین و تسعین سنة منها تسع سنین الامر فیها لابن الزبیر

فصنعت ثلثة وثمانین سنة وکسر وهی الف شهر سواء ثم وجدت للحدیث شاهداً آخر بالجملة اول ایشان ابو العباس سفاح مذکور
است که در سنه یکصد و سی و شش بعد حکمرانی چهار سال و هشت ماه بمرض جدری یعنی آبله چیچک جهان فانی را پدرود کرد و عمر
او بنابر عقیقه بعمر سی و سه سالگی مدفون شد ابو نعیم در دلائل بسند خود در حدیث طویل مرفوعاً از ام الفضل آورده و منا ابو العباس الخلفاء
حتی یکون منهم السفاح حتی یکون منهم المهدی حتی یکون منهم من یصلی بعیسی بن مریم علیه السلام وعن ام سلمة مرفوعاً الخلافة
فی ولد عمی وصنو ابی حتی یسلموها الی المسیح اخرجه الطبرانی فی الکبیر والدیلمی من وجه آخر عن ام سلمة و بعد از وی برادرش ابو جعفر
منصور بن محمد بحسب وصیت او خلیفه شد و ابو مسلم خراسانی بر دست او کشته شد این ابو مسلم در مدت دولت خود شش لک
نفر را بطور صبر کشته ابو جعفر در سنه یکصد و چهل و پنج بغداد را از سر نو بنیاد نهاد و در چهار سال تعمیر او ختم کرد و توسیع مسجد الحرام
نمود خروج راوندیه که قومی از اهل خراسان بر مذهب ابو مسلم خراسانی قائل تناسخ است در وقت وی بوده و هم در عهد وی
بعد محمد بن عبد الله بن حسن بن حسین بن علی ملقب بمهدی و نفس زکیه ظاهر شد در مدینه و ما حول او بتحت تصرف وی آمد و در آخر
کشته شد و وفات منصور ششم ذی الحجه سنه یکصد و پنجاه و هشت در بیر میمون اتفاق افتاد از بغداد بقصد حج برآمده بود هم در احرام
برهنه مکشوف الراس مدفون شد عمر او شصت و سه سال بود بیست و دو سال و سه ماه و چندی حکمرانی کرد او را بسبب بخل ابو
الدوانیق گویند بعد از وی پسرش مهدی بن منصور بجای پدر جلوس کرد و آل زیاد را از قریش برآورده نسب او را بعبید
روحی رسانید و حج گزارد و اموال بسیار بر مردم پاشید و مسجد نبوی را توسیع کرد و بر روم غزا فرمود ظهور حکم بن هاشم
مقنع خراسانی مدعی الوهیت بطریق حلول در وقت او بود تا آنکه سعید بن زهیر بحکم عباسی کار بر او تنگ کرد وی در شهر
سنه ۱۶۳ اتباع خود را در شراب زهر داده خود در خم تیزاب نشست اجزای اعضای ناپاکش بتحلیل رفت بس بنگ بو العجب کرین
نیلگون خم است طبری گفته در عهد مهدی سنه ۱۶۴ صباحی بی آنکه ابر و غباری باشد دنیا چنان تاریک شد که یکدیگر را بپرتو آفتاب نتابت
نماند و روز مانا لشب شد و این حالت تا قریب ظهر درکشید چون سال یکصد و شصت و نه آمد مهدی بیست و دوم محرم وفات کرد مدت خلافت
او ده سال و چند ماه است عمر او چهل و سه سال بود بعد از وی پسرش هادی بن مهدی جلوس کرد و این خلیفه چهارم است حسین
بن علی بن حسن بن علی در زمان او ظهور کرد و بر مدینه متغلب شد و عامل مدینه که از طرف هادی بود هزیمت خورد و مردم با وی بیعت
کردند بر کتاب خدا و سنت رسول صلعم لیکن در آخر بر دست عباسیه مقتول شد و کار او پیش نرفت مقتل او در فخ که موضعی است بطائف
است واقع گردید دمیری گفته شعر تضوع مسکا بطن نعمان ان مشت به زینب فی النسوة خفرات مررن بفخ ثم قمن عشیة یلبین
للرحمن معتمرات * و نام هادی موسی بود در سنه یکصد و هفتاد شب جمعه نیمه ربیع الاول بعد حکومت یکسال و سه ماه بعمر بیست
و شش سال وفات نمود بعد از وی هارون رشید بن مهدی که خلیفه پنجم است بعمر بیست و دو سال مسند خلافت آراست خیزران مادر
او ام ولدست وی در سنه ثلث و سبعین و مائة احرام حج از بغداد بر بست در وقت وی میان مضریه و یمانیه فتنه برخاست و کشت
و خون بسیار شد و وفات امام مالک هم در زمان او است بلاد روم را فتح کرد بلده تبریز بنا کرده زبیده زن هارون است که
در سنه خمس و سبعین و مائة بنیاد آن نهاد و در سنه اربع و اربعین و مائتین بزلزله خراب شد باز در زمان متوکل بعمارت درآمد
چون سنه ثلث و تسعین و مائة آمد سوم جمادی الآخره در طوس برحمت حق پیوست چون وفات نزدیک شد غش کرد باز درافاقه

آمد چشم کشاد فضل بن ربیع را نزد سر خود دید گفت ای فضل ست احین ما کنت اخشی ولو رثتنی عیون الناس من کل جانب وما مات
مرحوما وکنت محمدا لعسیر امی کرده والعواقب وسائلی عن الوصل الذی کان حبیبا وواه دیایام السرور الذواهب وبعد مرد
بعد پدرش امین بن ہارون خلیفه شد و نام مامون برادر خود را از خطبه بر آورد و در سنه یکصد و نود و هفت طاهر بر بغداد هجوم آورد
و امین متحصن شد و در آخر بحبس افتاد و سر او را بریدند و بر برج بغداد آویختند و خطبه بنام مامون خواندند مدت خلافت او چهار
سال و هشت ماه و چند روز است و عمر او بست و هشت سال بود و در شرب خمر و لذات و لهو انهماک داشت تا آنکه اہل امور را از آفاق
بنائل اموال و ارزاق کثیر بخود منضم نمود بعد قتل او مامون بن ہارون مسند حکومت آراست درین وقت ابن طباطبا علوی خروج کرد
و اہل کوفه با او بیعت کردند و میان او و مامون وقایع بسیار شد که شرح آن دراز است آخر غلبه بمامونیان ماند و لاجیا
را در وقت وی شمار کردندی و سه هزار نفر بر آمد میان مرد و زن درین اثنا اہل بغداد بیعت با براہیم بن مهدی کردند و
لقب او مبارک شد و مامون را خلع نمودند اما کار او پیش نرفت و باز رجوع بمامون آوردند علی بن موسی الرضا در زمن او بسنه دو صد
و سه فوت شد و امام شافعی هم در سنه دو صد و چهار بر حال انتقال فرمود و وفات مامون بهیجدهم رجب سنه دو صد و هیجده
شد مدت خلافت او بست سال و پنج ماه و بست و سه روز است او را با سادات میل عظیم و فدک را بر اولاد فاطمه رد کرده و احسان عظیم
بعلویان نمود و در علوم کثیره فضیلت داشت بعد از وی ابو اسحق محمد بن ہارون ملقب معتصم بالله خلیفه شد بشر بن غیاث مریسی که
قائل بخلق قرآن بود درین سال بمرد و وی در سال دوم از خلافت مردم را بر خلق قرآن بر داشت ابو الفدا اسمعیل گفته و فی ہذه
السنة احضر المعتصم احمد بن حنبل وامتحنه بالقرآن فلم یجب الی القول بخلقه فجلده حتی غاب عقله وتقطع جلده وقید وحبس انتهی فتح روم زمان
در عهد او شده و مدینه سر من رای که آنرا سامره خوانند بنا کرده او ست مزار علی نقی و پسرش حسن عسکری در آن بلده است و در
سنه ۲۲۴ در بغداد تگرگی بارید که هر یک بمقدار بیضه مرغ بود و طیور و وحوش صحرا از صدمه آنها مردند و بسیار کس ہلاک شدند و
عمارات بسیار خراب شد و صوتی ہائل شنیدند که الهی ارحم عبادک اعف عن عبیدک قائل را ندیدند با اثر قدس ظاهر دیک
گز درازی داشت و یک وجب پہنا ما بین قدمین یخ گر بود و هم در اواخر عهد او آتشے در وادی مدینه طیبه پیدا شد و آنرا
از علامات آخر زمان پنداشتند تفصیل حال این نار خواہد آمد چون معتصم در شعبان که هشتم ماه تازیان است متولد شد و هشتم
خلیفه از خلفاء عباسیه است و هشتم بطن از آل عباس هشت سال و هشت ماه و هشت روز حکومت کرد و هشت فتح بزرگ در
ایام او شده و هشت ملک مثل رگ راجبرا و حجزا خراب کرده و هشت قصر در عهد دولت خود بنا کرده و هشت پسر و هشت دختر و هشتاد بار
هزار هزار درہم و هشتاد بار هزار هزار دینار و هشتاد هزار اسپ و هشتاد هزار غلام گذاشته با این جهة او را معتصم ثامن خلیفه
مثمن نامند وفات او در سنه دو صد و بست و هفت است و وی اول کسی است که نام پاک الله را با نام خود یکجا کرد بعد از
وی ہارون بن معتصم خلیفه شد و ملقب بواثق بالله گردید مادرش قراطیس ام ولد رومیه بود و فتح جزیره صقلیه در عهد او شد
بعده در سنه دو صد و سی در اقاصی بلاد اندلس مجوس خروج کردند و میان ایشان و مسلمانان چند واقعه شد و اہل اسلام
شکست خوردند و ایشان هر که را از مسلمانان یافتند کشتند تا آنکه صاحب اندلس بمدافعه پرداخت و مسلمانان از هر ناحیه فراہم آمده
مجوس را ہزیمت دادند و اموال و امتعه ایشان را غارت نمودند تا آنکه واثق بعد حکومت پنج سال و نه ماه و چند روز در سنه

و دو صد و سی و دو هجری بمرض استسقا درگذشت در زمان اشتداد مرض او منجمین را احضار آورد و ایشان نظر در مولد او کرده
حکم نمودند که پنجاه سال دیگر از امروز خواهد زیست لیکن بی زیاده بر ده روز نزیست واثق در اکرام و احسان علویین مبالغ
بود و اموال عظیم بر اهل حرمین صرف کرد تا آنکه در زمان او سائلی در آنجا باقی نماند ولیکن در امتحان مردم بخلق قرآن بر
مذهب پدر و عم خود بود و انکار رویت الهی در آخرت میکرد و در زمان واثق در طرف مشرق آتشی پیدا شد و آواز مهیب شنفت
بعض مردم آنرا بالوهیت پرستیدند خالد بن سنان از راه خراسان بدانجا گذشت جمعی کثیر از مردم او بآن آتش سوختند
و بعد وفات او بجای برادرش متوکل علی الله بن معتصم مسند خلافت آراست وی خلیفه دهم است وقت جلوس بیست و
شش ساله بود در عهد وی مردی در سامره ظاهر شد و دعوی نبوت کرد و زعم نمود که وی ذوالقرنین است و را محمود بن فرج نام
است متوکل او را بکشت عیاران او را حبس نمود چون سال دو صد و سی و شش آمد قبر امام حسین با منازل ما حول او بحکم وی منهدم
کرده شد و ویرا بغض شدید بود با علی بن ابی طالب و اهل بیت و علیه السلام با آنکه در همه خلفا سیرت نیک داشت و مردم را از
قول بخلق قرآن منع نمود و وفات امام احمد بن حنبل در عهد او بوده بعده در سنه دو صد و چهل و هفت جماعتی هنگام شب باشارت
پسر او منتصر متوکل را در خلوت گاه او مع وزیر در مجلس شراب خمر بقتل رسانیدند و این واقعه شب چهارشنبه چهارم شوال
رو داد مدت خلافت او چهارده سال و ده ماه و سه روز است و عمر او چهل سال بود در ایام او آب جله زرد شد و تا
سه روز زردی بماند و خوف بر دلها نشست و بعد روزی چند رنگش سرخ شد و در سنه ۲۴۲ در دامغان چهل و پنج هزار
کس بزلزله هلاک شدند و دو دانگ بسطام خراب شد و جرجان و طبرستان و نیشابور و اصفهان و قم و کاشان جمله در
یکروز بحرکت زلزله ویران شدند و زیر کوه ها از هم شگافته آب ظاهر گشت ابن جلال گفته در زمان تسلط متوکل در
بعض مواضع خوزستان شخصی وفات یافت چون جنازه او را برگرفتند مرغی آمد و بران نشست و بزبان خوزی گفت
ایزد تعالی این میت را و هر که بر جنازه او حاضر گشته بیامرزد و بعد از وی محمد بن جعفر متوکل ملقب بمنتصر بالله که خلیفه
یازدهم است سریر سلطنت را رونق بخشید در روز شنبه پنجم ربیع الاول سنه دو صد و چهل و هفت بسامره است و
بیمار افتاد و درگذشت مدت خلافت او شش ماه و دو روز است مردی عظیم اللحیه راجح العقل کثیر الانصاف بود و مردم را
امر بزیارت قبر حسین بن علی کرد و علویان را که در زمانه پدرش مخالف بودند امن داد بعده ابوالعباس احمد بن محمد بن معتصم
خلیفه شد و ملقب بمستعین بالله گردید وی خلیفه دوازدهم است ارکان دولت بر تولیه او اتفاق کردند و اقامت بعض فرزندان متوکل
بنابر قتل پدر پسند ننمودند و ششم ربیع الآخر بیست و هشت سالگی او را بر تخت نشانیدند بعده کبرای دولت اتفاق بر خلع مستعین
کردند وی بعد سه سال نه ماه و ده روز خود را معزول نمود و بیعت خلافت بمعتز بالله بن متوکل کرد و عمرش در آن وقت سی و
چهار سال بود و معتز خلیفه سیزدهم است چون سال دو صد و پنجاه و پنج آمد وی از سلطنت معزول شد نام او محمد است و قیل الزبیر
و کنیت اباعبدالله و مولدش سرمن رای است در ربیع الآخر سنه دو صد و سی و دو متولد شد مادرش را که ام ولد بود
قبیحه میخواندند لشکریانش او را مقید در سرداب کرده بالایش گچ کردند بعد از آن قیدا آنجهانی شد و در سامرا با منتصر مدفون
گشت خلافت او از روز بیعت تا خلع سلطنت چهار سال و هفت ماه هفت روز کم بود و عمر او بیست و چهار سال و بیست و

پرست روز بردی بعینه اسود الشعر بود بعده در رجب بیعت خلافت بمحمد بن واثق کردند وی خلیفه چهاردهم است ملقب
بمهتدی بالله مادرش ام ولد رومیه قرب نام داشت در زمان او قبیحه مادر معتز خروج کرد بنابر حسن و جمال وی متوکل وی را بدین نام مسمی کرده
بود چنانکه اسود را کافور نامند و نیز علی بن محمد زنگی که در سامرا از حاشیه معتمد بود سر بر آورد اما کار این مرد پیش نرفت بعده ترک
در صد و پنجاه و شش مهتدی را معزول نمودند وی بعد خلع بمرد و در مقبره منتصر مدفون شد خلافت او یازده ماه ماند عمر او
سی و هشت سال بود مولد او تا طول است مردی کثیر العبادة و ورع نیکو سیرت بود خواست که در بنی العباس همچو عمر بن عبد العزیز باشد بعد
خلع مقتول وی گردید و دولت احمد بن متوکل را از حبس برآورده بر سریر حکومت نشانیدند و ملقب بمعتمد علی الله نمودند وفات محمد بن
اسمعیل بخاری صاحب صحیح در زمان او سنه دو صد و پنجاه و شش بوده ابتداء دولت سامانیه هم از عهد اوست چون سنه دو صد
و هفتاد و هشت آمد در سواد کوفه قومی که ایشان را قرامطه خوانند بحرکت آمد و بعد یکسال از این تاریخ معتمد پسر خود جعفر مفوض را
از ولیعهدی معزول نمود و معتضد برادر زاده خود را ولایت عهد داد خود در سنه دو صد و هفتاد و نه نوزدهم رجب
در بغداد وفات کرد عمر او پنجاه و شش ماه بود و بیست و سه سال و شش روز خلافت کرد و در عهد وی بسنه ست و ستین و
مائتین در تل بنی شقیق هفت قبر پدید آمد که هفت شخص درست در آنجا بودند با کفن‌های نو و محاسنها بحال خود بود و بوی مشک از
ایشان می‌آمد یکی از آنجمله جوانی بود که لبش تر داشت چنانکه کسی همان دم آب خورده باشد و همدرین تل سنگی ملون برآمد و بر آن خطی
نوشته بود که کسی نمیدانست که بکدام زبان است اصحاب دیوان را بیاوردند هیچکس آنرا نتوانست خواند بعد وی ابو العباس احمد ملقب
بمعتضد بالله بن موفق ابو احمد طلحه بن متوکل بر سریر خلافت آمد وفات ابو عیسی محمد بن عیسی ترمذی صاحب جامع در سال خلافت
اوست وی نه سال و نه ماه و سیزده روز زمام سلطنت سرانجام داده بست و دوم ربیع الآخر سنه دو صد و هشتاد و نه
فوت گردید مردی شهم مهیب شجیع عفیف بود گفت ما حللت سراویلی علی حرام قط اصحاب وی از سطوت او ترسیده از
مظالم باز میماندند در زمان او سنه ثلث و ثمانین و مائتین رحیبی که ابواب دار الخلافت مسدود بود شخصی بصور مختلفه بر معتضد
ظاهر شد گاهی در لباس رهبان با محاسن سفید و احیانا در صورت جوانی روی چون خورشید و نوبتی در کسوت تاجران و
گاهی در زی شجاعان مع خدام دار الخلافت را ایذا و اضرار می‌نمود و این معنی موجب تحیر گشت بعضی را گمان آنکه جنی مومن است و بعضی
گفتند شیطان است و هر مره را اعتقاد دیگر یکی را از خدام معتضد تعلقی بمردم حرم است لاجرم درست بطلسمات و نیرنجات زر و
اشکال برمی‌آمد تا آنکه قاصد جان بعضی کنیزکان شد بعد وی مردم بیعت بپسرش مکتفی بالله کردند شوکت قرامطه در زمان
او استداد گرفت و بر دوازده سیل از حجاج میان او و ایشان جنگ شد و اهل اسلام غالب آمدند و مکتفی بر ملک شام و مصر
مستولی شد و ملک بنی طولون بانقراض پذیرفت احمد بن یحیی معروف براوندی که مردی زندیق بود و کتابها در کفر و الحاد
و مناقضه شریعت تالیف کرد در زمان وی بمرد چون سال دو صد و نود و پنج آمد دوازدهم ذیقعده مکتفی که نامش ابو محمد علی بن معتضد
بود رخت سفر از دنیا بربست مدت خلافتش شش سال و شش ماه و نوزده روز است و عمرش سی و سه سال بود مادرش ترکیه
او را جیجک نام است در زمان او در سنه تسع و ثمانین و مائتین وقت سحر زلزله شد که تمام کواکب بیکدفعه بر طرف شد و اصلا
ستاره نماند بعد وی ابو الفضل جعفر بن معتضد خلیفه شد و ملقب بمقتدر بالله گردید مادرش ام ولد شغب نام داشت وی

شمار خلفا ثامن عشر است روز بیعت سیزده ساله بود و در تاریخ نور الدین حکیم مذکور است که در سنه اربع وثلثمائة در ایام مقتدر
از طرف خراسان خبر رسید که در قندهار در برجی از بروج آن که خراب شده بود قریب هزار سر آدمی در زنجیر بهم بر بسته بر آمد
از آنجمله در گوش بست و نه سر از آن سرها رقعه بود بر ریسمان ابریشمین بسته و نام آنکس بر آن نوشته و منجمله آن نوشته تا اسم شریح
بن حسان و خلیل بن موسی و حسان بن ازبر بود و مورخ بود بتاریخ سنه سبعین هجری و آن سرها تا زمان سلطنت امیر تیمور
مانده بودند و نزدیک بود که پوست بعضی از آنها برود و استخوانهای شان خاک شود انتهی بالجمله قضاة و غیره و کبرای دولت
در سنه دو صد و نود و ششم او را معزول کرده بیعت بعبد الله بن المعتز نمودند لقب وی راضی بالله است لیکن وی را آخر دیگر گرفته
محبوس نمودند و کارش پیش نرفت ابتدای دولت علویه فاطمیه از وقت مقتدر است اول ایشان ابو محمد عبید الله است بدا
ملک ایشان در افریقیه بود و انقراض دولت مصر در سنه سبع و ستین و خمسمائة گردید علما را در نسب ایشان اختلاف است جمعی گفته
نسب ایشان مدخول غیر صحیح است و بعضی گفته بیهود می پیوندد و لیکن عبد الرحمن ابن خلدون و اکثر محققین مورخین تصحیح نسب ایشان
نموده و مذمت تمام کرده اند و گفته که کفر و کافری ایشان چیزی دیگر است و صحت نسب امر آخر والله اعلم و فتنه این قوم اعظم فتن در اسلام
است ایشانرا قرامطه و باطنیه هم خوانند مذهب شیعه دارند و امامت را در نسل اسمعیل بن جعفر صادق منحصر انگارند از بقایای ایشان
امروز اقوام بوهره است که در دیار دکن و بعض اقطار عرب و گجرات و اوجین و سرونج و بهوپال و غیره منتشر اند و کبیر ایشان در سورت
اقامت دارد و کاتب حروف با صاحب الزمان ایشان نجم الدین نام در بلده سورت و با اولاد وی در بهوپال ملاقاتها کرده
با زبان عربی آشنا هستند و در اخفای کتب مذهب خود اهتمام بلیغ دارند و نظر در کتب مذاهب غیر نمیکنند و جادهٔ مناظره نمی سپرند
و الحال همگنان تجارت پیشه بوده اند و بالجمله چون سنه سه صد و هفده آمد لشکریان مقتدر را معزول کرده با محمد بن معتضد
بیعت نمودند و او را قاهر بالله لقب کردند بعد چندی باز خلافت بمقتدر عود کرد و قاهر گریخته روپوش شد و مقتدر او را
امان داد و مقتدر را اتفاق افتاد که در سنه سه صد و بست مونس خادم بروی غضب کرد و بر موصل فوج کشی کرده مقتدر را بکشت
مدت خلافت او بست و چهار سال و یازده ماه و شانزده روز است و عمر وی سی و هشت سال بود احوال خلافت را مهمل گذاشته
بود و حکم زنان و خادمان کار میکرد و بعده محمد بن معتضد را بجای او نشانیدند لقب وی قاهر بالله است و در شمار خلیفه نوزدهم وی
مونس خادم را قتل کرد و ابو علی بن مقله را وزیر گرفت و بعد چندی معزول ساخت ابتدای دولت بنی بویه از عهد او است
چون سنه سه صد و بست و دو آمد عماد الدوله بن بویه بر شیراز مستولی شد و همدرین سال قاهر بالله معزول گشت امرای
دولت او را گرفته میل در چشم کشیدند وی نابینا شد و در حبس ماند و با وجود مراودت شهادت بعزل خود نداد مجموع
خلافت وی یکسال و شش ماه و هشت روز است بعد وی ابو العباس احمد بن المقتدر را از حبس بر آورده بر سریر خلافت نشاندند
و راضی بالله لقب کردند وی خلیفه بستم است ابن مقله را وزیر خود گرفت قتل ابن شلمغانی مدعی الوهیت در وقت وی شده
چون سنه سه صد و بست و سه آمد حنابله ببغداد شورش کردند و کار ایشان عظمت گرفت و مکیس خانهای نبیذ و اراقت
نبیذ و ضرب مغنیه و کسر آلات غنا پرداختند و در بیع و شرا اعتراض نمودند و مردان را با امردان رفتن نمی دادند و امام نماز را
نمی گذاردند مگر آنکه جهر به بسمله کند الی غیر ذلک تا آنکه سلطان تهدید ایشان کرد و در همین وقت عماد الدوله بر اصفهان و

قرامطه بسیار شدند و متغلبان از هر سو سر بر داشته در اطراف عالم برخاسته طرق را مشحون و قطری را مستقل ساختند تا آنکه در
سنه سیصد و بیست و چهار جز بغداد ملکی دیگر در قبضه اقتدار خلیفه باقی نماند و در آن هم حکم محمد بن رایق بود و خلیفه حکمی نداشت
بصره را ابن رایق و خوزستان را بریدی و فارس را عماد الدوله و کرمان را محمد بن الیاس و ری و جبل را رکن الدوله بن بویه
و موصل و دیار بکر و مضر و ربیعه را بنی حمدان و مصر و شام را اخشید محمد بن طغج و مغرب و افریقیه را قائم علوی بن مهدی و اندلس را
عبد الرحمن بن محمد اموی ملقب بناصر و خراسان و ماوراء النهر را نصر بن احمد سامانی و طبرستان و جرجان را دیلم و بحرین و یمامه را ابو طاهر
قرمطی فرو گرفته بودند و دنیا طوائف الملوک گردید و سلطنت اینها یکصد و بیست و هفت سال کشید و راضی بالله دست و زبان ابن
مقله را باشاره ابن رایق ببرید تا آنکه وی در حبس بمرد و در این اثنا بجکم بر بغداد مستولی شد و ابن رایق بر بلاد شام دست یافت
چون سنه سیصد و بیست و نه آمد در نیمه ربیع الاول راضی رضا بقضا داد خلافت او شش سال و ده روز است و عمر او سی و دو
سال بود و بعلت استسقا بگذشت مردی ادیب شاعر بود مادرش ام ولد ظلوم نام داشت ابو الفدا گفته هو آخر خلیفة له شعر مدون و
آخر خلیفة خطب کثیرا علی منبر وان کان غیره قد خطب فانه کان نادرا لا اعتبار به و کان آخر خلیفة جالس الجلساء و آخر خلیفة کانت نفقته
و جرایاته و خزائنه و مطابخه و اموره علی ترتیب الخلفاء المتقدمین انتهی و بعد وی ابراهیم بن مقتدر را ببغداد باتفاق رای ارباب دولت
بخلافت برگزیدند وی را المتقی لله لقب کردند و در عهد او ابن بریدی بر بغداد غالب آمد و ابن رایق را کشت و متقی گریخت
چون بریدی از بغداد بعد سه ماه و بیست روز برگشت متقی باز آمد و باوی بنو حمدان با جیوش کثیره آمدند و بعد چندی
در زمان او طائفه از روس از بحر سر بر آوردند و مدینه بردعه را قتل و نهب کردند و ابو طاهر قرمطی بمرد و قحط عظیم در بغداد شد
سپس در سنه سیصد و سی و سه متقی را میل در چشم کشیده نابینا کردند خلافت وی سه سال و پنجاه و پنج روز بوده مادرش
ام ولد خلوب نام داشت بعد وی ابو القاسم عبد الله بن مکتفی را بخلافت برداشتند و ملقب بمستکفی بالله کردند خروج ابو
یزید خارجی در وقت وی بوده و شوکت او بلند گردیده مردی از زناته بود و هرگاه معز الدوله بن بویه بر بغداد مستولی شد
مستکفی روپوش گردید و متعاقب آن بعد خلافت یکسال و چهار ماه معزول شد و میل در چشم او کشیده محبوس کردند و هم
در حبس فوت گردید مادرش ام ولد حسن نام داشت بعد از وی بیعت خلافت بمفضل بن مقتدر ملقب بمطیع لله واقع شده
ادبار خلافت روز افزون گشت و از امر و نهی هیچ باقی نماند و تمام عراق بنواب معز الدوله مسلم شد و نزد خلیفه همان قدر اقطاع
ماند که معز الدوله برای بعض حوائج او بگذاشت و در سنه سیصد و شصت و سه مطیع خود را بحکم سبکتگین معزول کرده پسر خود را
بجای خود نشاند نام وی عبد الکریم است و لقب طائع بالله مدت خلافت مطیع بیست و نه سال و پنج ماه است قدری کم ابتدای
دولت آل سبکتگین از عهد او است و در ایام طائع بسنه خمس و سبعین و ثلثمائة مرغی از دریای عمان بر آمد بزرگتر از فیل بر پشته نشسته
رو بجانب مشرق کرده و سه نوبت بزبان فصیح گفت قد قرب (و باز طیران کرده بدریا رفت و تا سه روز بیرون آمده بدستور
این کلمه میگفت و باز بدریا میرفت گویند در بعضی از جزائر هند طائری است که آنرا رخ گویند و عظم جثه اش بمثابه ایست که فیل را
بمخلب بوده در هوا طیران می نماید بالجمله چون هفده سال و هشت ماه و چند روز بر خلافت طائع گذشت بعض دیلم او را
گرفته بیکار کردند و وفات او در سنه سیصد و نود و سه است بعده ابو العباس احمد بن امیر اسحق بن مقتدر بن معتضد را که

پانزدهم خلیفه است بحکومت بغداد بر داشتند و خطبه بنام او خواندند و بقادر بالله ملقب نمودند انتقال علی بن عمر دارقطنی محدث در
سنه سیصد و سی و پنج در وقت او بود سلطان محمود بن سبکتگین معاصر اوست بزمان وی بر ملک خراسان مستولی شد و خطبه سامانیه
مقطوع گردانید و دولت ایشان منقرض گردید و بعد از ان عهد خلافت امویه از اندلس منقطع شد و در دولت علویه آمد و دولت
اشانه تن از سامانیان در ماوراء النهر و فارس و عراق حکمرانی کردند و ملک ایشان یکصد و دو سال و شش ماه کشید و مملوک
عادل و فاضل بودند سلطان محمود غزنوی در سنه سیصد و نود و دو هجری در هندوستان آمده بر راجه جیپال در پشاور
غالب آمد ابتدای دولت اسلامیه در اقلیم هند از همین وقت است و وی اول کسی است که بلاد هند را مفتوح ساخت گویند در گردن
راجه مذکور حمائلی بود که جواهر یا قیمتش یکصد و هشتاد هزار دینار تشخیص کردند و سلطان محمود بعد این فتح یازده بار دیگر بر هند
آمد و فتوح عظیم کرد در سنه چهارصد و بیست و دو قادر بالله بعمر هشتاد و شش سال و ده ماه بعد حکمرانی چهل و یکسال و چند ماه
فوت شد و بجای او پسرش ابوجعفر عبدالله ملقب بقائم بامر الله قائم شد پدر او را ولیعهد خود کرده و برای او بیعت خلافت
گرفته بود و بوقت مجدد ابیعت دیگر کردند ابتدای دولت سلجوقیه از عهد اوست در سنه چهارصد و چهل و هفت بزمان وی میان
شافعیه و حنابله بغداد فتنه واقع شد و حنابله انکار جهر بسمله و قنوت در صبح و ترجیع در اذان کردند و بعد یکسال از ان دولت
آغاز شد و ایشان چند قبیله از حمیر بودند و در عراق خطبه بنام مستنصر خلیفه مصر خواندند و بساسیری فساد برپا کرد و مقتول
شد و خلیفه قائم ببغداد فتحیاب برگشت چون سنه چهارصد و شصت و هفت شد قائم بامر الله وفات کرد خلافت او چهل و
چهار سال و هشت ماه و بیست و پنج روز است و عمر او هفتاد و شش سال بود و بعضی گفته نود و شش سال و چند ماه در زمان او
ابوطاهر منجم شیرازی حکم کرد که شب جمعه رابع صفر سنه ثلث و ثلثین و اربعمائة میان شام و خفتن زلزله عظیمی پیدا شود و تبریز خراب گردد
اکثر مردم آن شب بسر خواب رفته شهر را نظاره میکردند که ناگهان زلزله هویدا گشت و زیاده از چهل هزار نفر هلاک شدند بجای خلیفه
وی نبیره او که خلیفه سابع عشر است ملقب بمقتدی بامر الله جلوس کرد نام او عبدالله بن محمد ذخیرة الدین بود و اعیان و
و اهل عالم مثل ابو اسحق شیرازی و قاضی دامغانی در بیعت او حاضر شدند وفات واحدی مفسر نیشابوری در سنه چهارصد
و شصت و هشت بعهد او بوده و مقتدی بعد حکمرانی نوزده سال و هشت ماه روز شنبه پانزدهم محرم یکسال پیش از
واحدی فوت کرد عمرش سی و هشت سال و هشت ماه بود مادرش ام ولد ارمنیه ارجوان نام داشت مقتدی مردی
قوی النفس عظیم الهمة بود بعد انتقال وی بدار آخرت ابو العباس احمد ملقب بمستظهر بالله را بر سریر حکومت نشانیدند عمر او
در انوقت شانزده سال و دو ماه بود و ابتدای دولت خوارزمشاه از عهد اوست و در ان زمان فرنج انطاکیه و بیت المقدس
را از دست اهل اسلام انتزاع نمودند و واقعه هائله نمود و در سنه چهارصد و بیست و نه سلاطین سلجوقیه بر بلاد خراسان و ماوراء النهر
مسلط شدند بعده در سنه پانصد و دوازده مستظهر بالله بعمر چهل و یکسالگی و شش ماه و چند روز ششم ربیع الاول
و جهان را پدرود کرد مدت خلافت او بیست و چهار سال و سه ماه و یازده روز است و از غرائب اتفاقات است که چون سلطان
الب ارسلان فوت شد بعد وی قائم بامر الله بمرد و چون ملک شاه وفات یافت مقتدی بمرد و هرگاه محمد متوفی شد مستظهر
انتقال نمود و بجای او پسرش مسترشد بالله ابو منصور فضل بن احمد جلوس کرد و درین سال ابن منده اصفهانی محدث

وفات نمود و بعد او در سنه پانصد و سیزده قبر ابراهیم خلیل الله و اسحق و یعقوب علیهم السلام بقرب بیت المقدس نمایان
گردید و جماعتی کثیر آنرا دیده هنوز اجساد شریف ایشان نپوسیده و نشده بود و در مغاره که نزد قبور بود قنادیل ذهب و فضه یافتند
ابن اثیر در کامل گفته کذا ذکره حمزة بن اسد التمیمی فی تاریخه و در سنه پانصد و چهارده محمد بن تومرت ظاهر شده دعوی مهدویت
موعود منتظر کرده و جمعی کثیر با او بیعت کردند و اعتقاد آوردند و بعد تغلب بلاد و حکومت ده سال بمرد و مکان مرض با کان
و وزیران او در سنه ۵۲۲ در بغداد عقارب پرنده پیدا شده خلائق را اضرار کردند و کودکان از زهر نیش آنها از مهد بلحد انتقال نمودند
بالجمله پسرش مسترشد بالله و عماد الدین زنگی حرب شده و زنگی هزیمت خورده و مردم بسیار کشته شدند و اسمعیل صاحب دمشق
مقتول گردید و بار دیگر با سلطان مسعود جنگ کرده گرفتار شده و باطنیه بر وی جست کرده بینی و گوشش می بریدند و چند
نفر را از اصحاب او بقتل رسانیدند این واقعه روز یکشنبه هفدهم ذیقعده در ظاهر مراغه رو داد و عمرش نزد قتل چهل و سه سال و سه ماه
بود و هفده سال و شش ماه و بیست روز خلافت کرد مادرش ام ولد بود و بعد قتل پسرش راشد را که خلیفه سی ام است بجای پدرش نشاندند
پدرم او را در حیات خود ولیعهد ساخته بود بعد یازده ماه و یازده روز بحکم سلطان مسعود معزولش کرده محمد بن مستظهر را که عم او
است بخلافت برگزیدند و مقتفی بالله لقب کردند در وقت راشد دولت آل سبکتگین منقرض شده و ملوک غوریه ظاهر شدند و در سنه
پانصد و پنجاه و دو بزمان او در شام زلازل قویه آمده و حماه و شیزر و حمص و قلعه اکراد و طرابلس و انطاکیه و غیره از مدینه ها شکسته
ویران شد و مقتفی دوم ربیع الاول سنه پانصد و پنجاه و پنج بمرد مادرش ام ولد بود بیست و چهار سال و سه ماه و شانزده روز
خلافت کرد وی اول کسی است که بی مزاحمت سلطانی مستبد بعراق گردید و اصحاب اخبار را احوال کثیر رسید او تا خبر کدام شی از وی
فوت نشد و چون وی بمرد بجایش پسرش محمد ملقب بمستنجد بالله خلیفه شد و وی در شمار سی و دوم است نام مادر ام ولد او طاوس
بود وزیر ابن هبیره و دیگر اقارب عم و غیره با او بیعت نمودند و درین سال صاحب غزنه خسرو شاه بمرد و در سنه پانصد و شصت و
شش مستنجد بیمار افتاده رهگرای آخرت شد ارکان دولت پسر او حسن ملقب بمستضی بامر الله را بعد اخذ شروط حسب دلخواه با او
کردند ابو الفدا گفته لم یل الخلافة من اسمه حسن غیر الحسن بن علی و المستضی انتهی بعد یکسال از خلافت او خطبه عباسیه بمصر خواندند
و دولت علویه منقرض گردید و وفات ابو القاسم علی بن عساکر محدث در زمن او است و در وقت وی فرنج مدینه حماة را متغلب شدند
بعد و در سنه پانصد و هفتاد و پنج دوم ذیقعده مستضی بمرد و مادر وی ام ولد ارمنیه بود نه سال و هفت ماه خلافت کرد و بجای
او امام ناصر لدین الله جلوس فرمود و استیلاء ملک صلاح الدین بر بلاد فرنج بعهد او بود و در سنه ششصد و شانزده صاحب موصل
وفات کرد و هم صاحب سنجار بمرد و تخریب بیت المقدس گردید و فرنج بر دمیاط غالب آمدند ابو الفدا گفته و فی هذه السنة کان ظهور
التتر و تقسیم فی المسلمین لم ینکب المسلمون باعظم مما نکبوا فی هذه السنة فمن ذلک کان من تمکن الفرنج و ملکهم دمیاط و قتلهم اهلها
واسرهم و منه المصیبة الکبری و هو ظهور التتر و تملکهم فی المدة القریبة اکثر بلاد الاسلام و سفک دمائهم و سبی حریمهم و ذراریهم لم یفجع
المسلمون منذ ظهر دین الاسلام بمثل هذه الفجیعة انتهی چون سنه ششصد و بیست و دو آمد در اول شوال خلیفه ناصر لدین الله
بمرد مدت خلافت او چهل و دو سال است و در آخر عمر نابینا شده بود و هفتاد سال عمر داشت در حق رعایا قبیح السیرة ظالم بود و عراق
در عهد وی خراب شده و اهل او متفرق گردیده و خود متشیع بود و بتتر کتابت کرد و بنابر عداوت که میان وی و خوارزم شاه

بود ایشانرا اطماع در بلاد کرد تا خوارزم شاه با آنها مشغول شده از قصد عراق باز ماند و چون وی بمرد بجای وی ابو نصر محمد
خلیفه شد و ظاهر بامر الله لقب یافت و اظهار عدل و ازاله مکوس کرد و محبوسین را رها کرد و بر مردم ظاهر شد و ناصر و شاهان پیشین
از روی میان مردم ظاهر نمیشد الا نادرا لیکن مدت خلافت او دراز نشد و جز نه ماه زنده نماند و در همین سال ششصد و بست و سه
وفات نمود و بر خلاف پدر سنی عادل بود و بعد وفاتش ولد اکبرش ابو جعفر منصور بجای او جانشین گردید و ملقب بمستنصر بالله
شد و مثل پدر عدل و احسان شیوه کرد و او را برادر خورد بود موسوم بخفاجی در غایت شجاعت و تا اخذ تتار بغداد را زنده
بود بعده در فتنه ایشان کشته شد و در وقت او میان خوارزم شاه و تتر حرب کثیره اتفاق افتاد و ظفر در اکثر نصیب تتار شد و
سلطان جلال الدین که او را خداوند عالم لقب بود در سنه ششصد و بست و هشت بر دست تتار مقتول گشت تاریخ شیخ عز الدین
علی معروف بابن الاثیر الجزری تا همین سال است و در وی از هبوط آدم تا اینجا احوال وقایع عالم نوشته باجمله در عهد خلافت
عباسیه از زمانیکه دنیا طوائف الملوک شد پنج کس در پنج جا سلطنت کردند طاهریه در خراسان و ایشان پنج تن بودند ابتدای
دولت اینها از سنه ۲۰۵ بود و انتها تا سنه ۲۵۹ نسب ایشان بمنوچهر میرسد دوم دیالمه از نسب بهرام گور هیجده تن در عراق حکومت
نمودند از سنه ۳۲۱ تا سنه ۴۴۷ سوم غزنویه چهار تن از اولاد یزدگرد در غزنه حکمرانی کردند از سنه ۳۶۶ تا سنه ۴۳۲ چهارم بنی لیث سه تن
در سیستان لوای حکومت برافراختند از اولاد خسرو پرویز از سنه ۲۶۵ پنجم سلاجقه از آل افراسیاب چهارده تن در ما وراء النهر
حکمرانی کردند از سنه ۴۲۹ تا سنه ۷۰۰ هجری و چون سنه ششصد و چهل آمد دهم جمادی الاخری صبح جمعه مستنصر وفات نمود مدت
خلافت او هفده سال است چند ماه کم مدرسه مستنصریه بغداد منسوب بوست ارباب دولت بعد انتقالش اتفاق بر خلافت
پسرش عبدالله ملقب بمستعصم بالله کردند و او خلیفه سی و هفتم است و آخر خلفائی عباسیه و کنیت او ابو محمد و وی مردی ضعیف
الرای بود و امراء دولتش مستبد بامر بودند و او را گفته لشکر را برطرف کنانیدند و جمع مال و مدارات تتار آموختند و شد آنچه شد
بعد یکسال از خلافتش تتار قصد بلاد روم کردند و آنرا از دست سلاجقه بر آوردند و بملوک اطراف و نواحی حروب نموده اکثر ممالک
را متصرف شدند در سنه ششصد و پنجاه و شش هلاکو ملک تتر قصد بغداد کرد و بستم محرم بران متغلب گردید و مستعصم بالله
را انگشت زیرا که وزیرش موید الدین بن العلقمی رافضی بود و اهل کرخ نیز رافض بودند میان شیعه و سنی در بغداد فتنه برپا
شد ابوبکر بن خلیفه حکم داد که کرخ را تاراج کنند لشکریان زنان را هتک کردند و ارتکاب فواحش نمودند این حرکت بر وزیر
گران آمد و بتتر نگاشت و طمع در ملک بغداد داد و لشکر بغداد یک لک سوار بود و مستعصم اقطاع آنها ضبط نموده بتتر فرستاد و
عسکر کمتر از بست هزار نفر ماند ابن علقمی برادر خود را نزد تتار فرستاد و بر دو مرحله از بغداد قتال شدید واقع شد و لشکر خلیفه
منهزم گردید و بعضی به بغداد در آمدند و بعضی بسوی شام رفتند و هلاکو از جانب شرقی و باجو مقدم لشکر او از جانب غربی در
بغداد در آمدند و ابن العلقمی نزد هلاکو بر آمده برای جان خود وثیقه گرفت و مستعصم را گفت که هلاکو شما را بر خلافت باقی خواهد داشت
چنانکه بسلطان روم کرده است و میخواهد که دختر خود را به پسر شما ابو بکر بزنی دهد و او را آماده خروج بسوی هلاکو ساخت چون
با جمعی از اکابر اصحاب خود بر آمد در خیمه فرو کش گردید وزیر فقهاء و اماثل و جمیع سادات و مدرسان بغداد را فراهم نمود
منجمله ایشان ابن الجوزی محدث هم بود هرگاه جمله طوائف فراهم شدند هلاکو همگنان را زیر تیغ بیدریغ کشید و از طرف دیگر

با نوسیف در بغداد نهاده و مردان لشکر او هجوم آورده و همه را بکشت و جز اطفال هیچکس باقی نماند و تنها او هم اسیر کردند و چهار
قتل عام تا چهل روز علی التوالی جاری ماند بعده هلاکو خان حکم داد و اطلاع بر قتل خلیفه دست هم برداشت دیدا که چه قسم
او را کشتند بعضی گویند که کوفتند و بعضی گفتند در جوال کرده استخوان سائیدند و بعضی گویند در دجله غرق نمودند والله اعلم تمام
خلافت او شانزده سال است تقریبا ابتداء دولت ایشان در سنه یکصد و سی و دو بود و در این سال بیعت با ابو العباس
سفاح کرده بودند و در آن مروان حمار آخر ملوک بنی امیه کشته شد و انتهاء دولت در این سال گردید و بعد پانصد و بیست و
چهار سال تقریبا استیصال کامل ایشان شد و در این مدت سی و هفت نفر خلیفه شدند و گذشتند قاضی جمال الدین بن واصل
حکایت کرده که بنی امیه را از حالت علی بن عبد الله بن عباس رسیده که وی میگوید که خلافت در اولاد من بیاید مروان اموی را
برسترس است اینه مگر دانید و بر دو کوب کرده و بر سر ضرب میگفت این جزای کسی است که افترا میکند و میگوید که خلافت در اولاد من
آمدنی است و علی بن عبد الله نجهان میگفت که ولی این خلافت در اولاد من شود و همیشه در آنها ماند تا آنکه علج از طرف خراسان
بیاید و سلطنت از ایشان انتزاع نماید پس مصداق این واقع شد و هلاکو آمد و ملک بنی العباس بگرفت و عباسیان را بیخ و بن کنده و هلاک
ساخت من وليهم إلى آخرهم ولله الأمر من قبل ومن بعد از آن بار سلطنت در تصرف مغلیه آمد و خانه بربادی اسلام و مسلمانان شد و مصداق
حدیث صادق مصلّم که اعلام الفتنه بغداد فرموده بود ظاهر گشت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی که معاصر مستعصم است
در مرثیه شهادت خلیفه قطعه دارد و این ابیات از آن است   آسمان را حق بود گر خون بگرید بر زمین

بر زوال ملک مستعصم امیر المؤمنین	ای محمد گر قیامت می برآری سر ز خاک	سر برآور وین قیامت در میان خلق بین	نازنینان حرم را موج خون بی دریغ
ز آستان بگذشت و ما را خون چشم از آستین	زینهار از دور گیتی و انقلاب روزگار	در خیال کس نگشتی کانچنان گردد چنین	خون فرزندان عم مصطفی شد ریخته
هم بر آن خاکی که سلطانان نهادندی جبین	بعد از این آسایش از گیتی نشاید چشم داشت	قیر بر انگشتری ماند چو برخیزد نگین	نوحه لایق نیست بر خاک شهیدان زانکه هست
کمترین دولت مر ایشان را دو خلد برین	باش تا فردا که بینی روز داد و رستخیز	کز لحد با روی خون آلوده برخیزد مهین	قال مجروح اگر در خاک و خون غلطد چه باک
روح پاکش در جوار لطف رب العالمین	که بر دنیا نشاید کرد دل بر وی نهاد	کآسمان گاهی به مهر است ای برادر گه به کین	چرخ گردان این زمین گویی دو سنگ آسیاست
در میان هر دو روز و شب دل مردم طحین	تجربت ما را بس است آنجا که برگردید بخت	[illegible]	ملک دنیا را چه قیمت حاجت ایستار خلد

کو نگهدارد در ساین ملک ایمان و یقین الی آخر القصیده و گرامی فتنه در باب اعظم بیاید هلاکو لعنه الله تعالی در روز چهارم ربیع الاخر سنه
ششصد و شصت و سه بمرد و بی هلاکو بن تولی بن چنگیز خان است ده سال حکمرانی کرد و نامرده بقرب پسر گذشت و اما ملوک مغاریه پس
بر ایشان حکمرانی در جمیع خراسان و سیستان و مازندران و فارس و خوزستان و کرمان کرد و امدت حکومت ایشان از سنه
ثلث و خمسین و مائتین تا سنه سبع و ثمانین و مائتین بود چهار سال و کسری بوده و یعقوب نامرده سال عمرولیث و سه سال طاهر شش سال
و آل سامان که در خراسان و ماوراء النهر سلطنت رسیده بعد از مدت ملک ایشان صد و دو سال و شمس ماه و بیست و سه است
و سلاطین غزنیه پس امد و مدت ملک ایشان از سنه خمس و اربعین و ثلثمائة تا سنه سبع و خمسمائة سه صد و چهار سال و در
در هند هم حکمرانی نموده اند و آل بویه که ایشان را دیالمه هم گویند معتقد بن الله سلطنت ایشان از ابتدای سنه احدی و عشرین و
ثلثمائة تا سنه ثمان و اربعین و اربعمائة صد و بیست و هفت سال بوده و سلاطین سلاجقه سه طبقه اند طبقه اول در

ایران چهارده تن مدت ملک ایشان از سنهٔ تسع و عشرین و اربعمائه تا سنهٔ تسعین و خمسمائه یکصد و شصت و یکسال است و طبقهٔ
دوم در روم چهارده تن بودند مدت ملک ایشان از سنهٔ ثمانین و اربعمائه تا سنهٔ سبعمائه و دویست و بیست سال است
طبقهٔ سوم در کرمان نه تن زمان استیلاء ایشان از سنهٔ ثلاث و ثلاثین و اربعمائه تا سنهٔ ثلث و ثمانین و خمسمائه یکصد و پنجاه
سال و اسمعیلیه دو فرقه اند یکی اهل مغرب ایشان چهارده نفر اند مدت ملک ایشان از سنهٔ ست و تسعین و مائتین تا سنهٔ ست
و ستین و خمسمائه دویست و شصت سال دوم فرقه که در ایران استیلا یافته و ایشان را ملاحدهٔ قهستان و رود بار هم خوانند
هشت نفر اند که زمان تسلط ایشان یکصد و هفتاد سال است و آل عبد المؤمن سیزده تن اند مدت ملک ایشان از سنهٔ اربع
و عشرین و خمسمائه تا سنهٔ ثمان و ستین و ستمائه یکصد و چهل و چهار سال است و ملوک قراختائی که در کرمان بسلطنت رسیده‌اند
نه تن اند مدت ملک ایشان از سنهٔ احدی و عشرین و خمسمائه تا سنهٔ سبع و ستمائه هشتاد و شش سال است و سلاطین مغول
که در ایران فرمان روای مستقل بودند چهارده نفر اند ابتداء مدت ملک ایشان از سنهٔ تسع و تسعین و خمسمائه که اول خروج
چنگیز خان است در مغلستان تا روز چهارشنبه دهم رمضان سنهٔ ست و ثلثین و سبعمائه که انقراض ارپاخان است یکصد و سی
و هفت سال است و دو سه نفر از این طبقه بنابر مصلحت امرا چند روزی اسم سلطنت یافتند ذراری امرای آن سلاطین نیستند و
سلاطین ایلکانیه چهار کس اند مدت حکمرانی ایشان از ابتداء ۷۳۶ھ تا بستم ربیع الآخر ۸۱۳ھ هفتاد و شش سال است و فرقهٔ
چوپانیه که بپایهٔ فرمان روائی رسیده‌اند دو نفر بودند از ۷۳۶ھ تا ۷۵۸ھ بیست سال حکمرانی نمودند و دوازده نفر سربداران
سی و پنج سال فرماندهی کردند سلاطین آق قوینلو نه تن چهل و دو سال کوس حکومت نواختند و اما احوال ملوک مصر و
روم و عرب قبائل ایشان و امم قبط و فرس و یونان و یهود و نصاری و صین و کنعان و بربر و عاد و عمالقه و عرب بادیه
مستعربه و سبا و سند و هند از بدایت عمران تا این زمان بقید ماه و سال پس در کتب مبسوطهٔ علم تاریخ مثل ابو الفداء و ابن
خلدون و جز آن مفصل مذکور است این جریده محل ذکر تفاصیلش نیست غرض درینجا اشارت بود بملوک اسلام و طوائف ملوک
ایشان پس بس و اما سرزمین خاص هندوستان و احوال سلاطین و طوائف الملوک او پس قدری از آن در فصل علیحده خواهد
آمد فانتظره **فصل هفتم** در بیان انخلاع هر قائم سادس و القاب خلفاء عباسیه و اوائل خلفاء ملوک اسلام و فتوح
ممالک بر دست مسلمانان ابن الجوزی از صولی آورده مردم میگویند هر سادس که قائم میشود برای مردم مخلوع میشود و معزول
میگردد از خلافت گفت چون تامل کردم چیزے عجیب دیدم زیرا که اول انعقاد امر برای رسول خدا صلعم شد و بعد وے
ابوبکر و عمر و عثمان و علی و حسن بدان قیام کردند و معزول شد حسن بعده معاویه و یزید و معاویه بن یزید و مروان و
عبد الملک ابن زبیر قائم شدند و ابن زبیر معزول شد بعده ولید و سلیمان و عمر بن عبد العزیز و یزید و هشام و ولید قائم
گردیدند و ولید مخلوع شد و بنی امیه را امر خلافت منتظم نگشت و ولایت بسفاح و منصور و مهدی و هادی و رشید و امین رسید و امین
را خلع کردند بعده مامون و معتصم و واثق و متوکل و منتصر و مستعین قیام بامر خلافت نمودند و مستعین معزول شد بعده
قائم گردید معتز و مهتدی و معتمد و معتضد و مکتفی و مقتدر و مقتدر را معزول ساختند و این خلع دو بار شد و در بار سوم
مقتول گردید بعده قاهر و راضی و متقی و مستکفی و مطیع و طائع قیام کردند و طائع معزول شد بعده قائم شد قادر و قائم و

مقتدی و مستظهر و مسترشد و راشد و راشد معزول گردید انتهی و ذهبی برین قاعده ایراد کرده و گفته و تا ذکر بخرم باتیار سیوطی در تاریخ الخلفاء بجواب ایرادش پرداخته و گفته و یقال زیادة علی ما ذکره ابن الجوزی ولی بعد الراشد المقتفی والمستنجد والمستضیئ والناصر والظاهر والمستنصر وهو السادس فلم یخلع ثم المستعصم وهو الذی قتله التتار وکان آخر دولة الخلفاء وانقطعت الخلافة بعده الی ثلث سنین ونصف ثم اقیم بعده المستنصر فلم یقم فی الخلافة بل بویع بمصر وسار الی العراق فصادف التتار فقتل ایضا وتعطلت الخلافة بعده سنة ثم اقیمت الخلافة بمصر فاولهم الحاکم ثم المستکفی ثم الواثق ثم الحاکم ثم المعتضد ثم المتوکل وهو السادس فخلع وولی المستعصم ثم خلع بعد بجمعة عشر یوما واعید المتوکل ثم خلع وبویع الواثق ثم المستعصم ثم خلع واعید المتوکل فاستمر الی ان مات ثم المستعین ثم المعتضد ثم المستکفی ثم القایم وهو السادس من المعتصم الاول من المعتصم الثانی فخلع ثم المستنجد خلیفة العصر وهو السادس والسبعون من خلفاء بنی العباس انتهی قف بنی العباس افاتحه و واسطه و خاتمه گویند منصور فاتحه بود و مامون واسطه و معتضد خاتمه و جمله خلفاء بنی عباس بنابر سراری بودند مگر سفاح و مهدی و امین و جز علی بن ابی طالب و حسن و امین هیچکدام هاشمی ابن هاشمیه خلیفه نشد قال الصولی و جز علی بن ابی طالب علی مکتفی کدام علی نام والی خلافت نگشته قاله الذهبی و غالب اسماء خلفاء افراد اند و مثنی قلیل و منکر کثیر مثل عبدالله و احمد و محمد و جمیع القاب خلفاء تا مستعصم آخر خلفاء عراقیین افراد اند بعده در خلفاء مصریین القاب متکرر گردید لیکن جز یکبار متکرر نشد مگر مستکفی و معتضد که بار دیگر سه کس از عباسیه بدان ملقب شدند و هیچکی از ایشان بلقب احدی از بنی عبید ملقب نشد. مگر قایم و حاکم و ظاهر و مستنصر و تلقب بمهدی و منصور قبل وجود بنی عبید در بنی عباس موجود بود و بعضی گفته اند هر که از خلفاء و ملوک ملقب بقاهر شد روی فلاح نیافت سیوطی گفته و کذا المستکفی والمستعین چه دو کس از عباسیه باین القاب ملقب شدند و هر دو مخلوع و منفی گردیدند و اجل ابرک القاب معتضد است و احدی بعد برادرزاده خود متولی خلافت نشد مگر مقتفی بعد راشد و مستنصر بعد معتصم قاله الذهبی و همچنین خلافت نکردند سه برادر مگر امین و مامون و معتصم اولاد رشید و مستنصر و معتز و معتمد اولاد متوکل و راضی و مقتفی و مطیع اولاد مقتدر و از اولاد عبدالملک چهار نفر بخلافت رسیدند و نظیرش در ملوک معلوم نیست مگر در خلفاء بعد آنحضرت صلعم نظیرش یافته شد زیرا که از اولاد متوکل چهار بلکه پنج کس خلیفه عصر شدند مستعین و معتضد و مستکفی و قائم و مستنجد و جز ابوبکر صدیق و طائع بن مطیع احدی در حیات پدر متولی خلافت نشده و طائع را فالج درگرفت ناچار مطیع خود از خلافت نزول کرد و به پسر داد کنیت او نیز ابوبکر است اهل علم گفته اند اول کسی که والی خلافت شد و پدرش زنده بود ابوبکر رضی الله عنه است و وی اول کسی است که عهد کرد بخلافت برای دیگری و بیت المال مقرر نمود و مصحف بر مصحف نام نهاد و قرآن کریم را جمع فرمود و مسمی شد بخلیفه رسول الله و از وقائع زمن وی است تنفیذ جیش اسامه و قتال اهل ردة و مانعین زکوة و مسیلمه کذاب جمع مصحف و اول کسی که موسوم شد بامیر المؤمنین عمر بن الخطاب است و اول کسی است که دره گرفت و تاریخ هجری مقرر نمود و امر بنماز تراویح کرد و دیوان نهاد و تعسیس کرد و بشب عقوبت نمود بر هجا و هشتاد تازیانه زد بر شرب خمر و حرام کرد متعه را و منع نمود از بیع امهات اولاد و جمع کرد مردم را بر چهار تکبیر در نماز جنازه و فتحها نمود و مسح سواد کرد و طعام را از مصر براه بحر ایله بمدینه آورد و موقف نمود صدقه را در اسلام و عول فرائض نمود و زکوة خیل گرفت و علی را گفت طال الله بقاک و ایدک الله هذا آخر ما ذکره العسکری وهو اول من استقضی القضاة فی الامصار و اول من مصر الکوفة والبصرة والجزیرة و

الشام و مصر و موصل و مقرر کرد خانه برای دقیق و سویق و تمر و زبیب زیاده کرد در مسجد نبوی و اخراج کرد یهود را از حجاز بسوی
شام و اهل نجران را بسوی کوفه و نهاد مقام ابراهیم را بجای که امروز در آنجا است و پیشتر ملصق بکعبه بود و اول کسیکه حمی قرار کرد
عثمان است و وی اول کسی است که اکثار اقطاعات نمود و در جمعه اذان بیفزود و موذنین را رزق داد و در خطبه مرتج علیه گردید
و صاحب شرطه گرفت و پست کرد آواز را در تکبیر و تخلیق مسجد نمود و مقدم کرد خطبه عید را بر نماز عید و اخراج زکوة تفویض مردم
نمود و در مسجد مقصوره ساخت و اول اختلاف که در امت واقع شد بزمن او بود و وی اول کسی است که هجرت کرد در راه خدا با
اهل و عیال خود ازین امت و جمع نمود مردم را بر حرف واحد در قرأت و اول منکر که در مدینه ظاهر شد پرانیدن کبوتران و رمی
جلاهقات است پس عثمان مردی را از بنی لیث بر کسر جلاهقات مقرر کرد و آنرا شکست کنانید و اول کسیکه در حیات خویش
ولیعهد مقرر ساخت معاویه است و وی اول کسی است که خصیان را برای خدمت گرفت و اول کسیکه سر بار ا بسوی او بردا شته
آوردند ابن الزبیر است و اول کسیکه نام او بر سکه زدند عبدالملک بن مروان است و اول کسیکه منع کرد از ندا بنام خود ولید بن
عبدالملک است و اول کسیکه احداث القاب برای او شد بنی العباس اند و ابن فضل الله گفته بعضی زعم کرده اند که بنی امیه را
هم القاب بود مثل القاب بنی العباس چنانکه بعضے مورخین ذکر کرده اند که لقب معاویه الناصر لدین الله است و لقب یزید
مستنصر و لقب معاویه پسر او الراجع الی الحق و لقب مروان المؤتمن بالله و لقب عبدالملک الموفق لامر الله و لقب ولید پسر او المنتقم
بالله و لقب عمر بن عبدالعزیز المعصوم بالله و لقب یزید بن عبدالملک القادر بصنع الله و لقب یزید ناقص الشاکر لانعم الله و اول
تفرق کلمه در دولت سفاح شد و اول خلیفه که منجمین را مقرب ساخت و عمل باحکام نجوم نمود منصور است و وی اول کسی است که
موالی خود را اعمال ساخت و ایشان را بر عرب مقدم نمود و اول کسی که امر کرد بتصنیف کتب جدل رد بر مخالفین مهدی است و اول
کسیکه مردم با سیوف و اعمده پیش پیش او رفتند هادی است و اول کسیکه لعب بصوالجه در میدان کرد رشید است و اول خلفا
مدعو و مکتوب بلقب امین است و اول کسیکه اتراک را در دیوان داخل کرد معتصم است و اول کسیکه بتغییر زی اهل ذمه امر نمود
متوکل است و اول کسیکه تحکم کردند اتراک در قتل وی متوکل است و باین تحکم تصدیق حدیث نبوی صلعم ظاهر شد طبرانی بسند جید از
ابن مسعود آورده که فرمود رسول خدا صلعم اترکوا الترک ما ترکوکم فان اول من یسلب امتی ملکهم و ما خولهم الله بنو قنطورا و اول کسیکه
احداث البس اکمام واسعه و تصغیر قلانس کرد مستعین است و اول خلفا که احداث رکوب بحلیه ذهب نمود معتز است و اول خلیفه
که مقهور و محجور علیه و موکول به شد معتمد است و اول کسیکه والی خلافت شد از صبیان مقتدر است و آخر خلیفه که منفرد شد بتدبیر
جیوش و اموال راضی است و وی آخر خلیفه است که شعر او مدون گردیده و خطبه خواند و نماز گزارد با مردم و اینجا و مجالسه کرد
باندما و بود نفقه و جوائز و عطایا و خدم و جرایات و خزاین و مطابخ و مشارب و مجالس و حجاب و امور او جاری بر ترتیب خلافت
اولیه و وی آخر خلیفه است که سفر کرد در زی خلفا قدما و اول تکرر القاب از منتصر است که متولی شد بعد مستعصم و اول خلیفه
که متولی شد در حیات پدر خود عثمان بن عفان رضی الله عنه است بعده هادی و رشید و امین و متوکل و منتصر و مستعین و معتز و
معتضد و مطیع و مولی گفته نمی شناسم زنی را که زائیده باشد دو خلیفه را مگر ولاده مادر ولید و سلیمان پسران عبدالملک
و شاهین مادر یزید ناقص و ابراهیم ابنا ولید و خیزران مادر هادی و رشید و سیوطی گفته و نیز ام العباس و حمزه ام داود

و سلیمان اولاد المتوکل الاخیر قتف متسمین بخلافت از عبیدیین چهارده نفر بودند در مدت پانزده و سه اول مهدی و
قائم و منصور و ثانی معز دوم عزیز و حاکم و ظاهر و مستنصر و مستعلی و آمر و حافظ و ظافر و فائز و عاضد و ابتدای امر مملکت ایشان سنه ست
و تسعین و مائتین است و انقراض در سنه سبع و ستین و خمسمایه ذهبی گفته وهی الدولة المجوسیة والیهودیة لا العلویة والباطنیة ولا
الفاطمیة و کانوا اربعة عشر متخلفا لا مستخلفا انتهی سیوطی گوید انما لم نورد احدا منهم لامور منها انهم غیر قرشیین وانما تسمیهم بالفاطمیین جهلة
العوام والا فجدهم مجوسی انتهی و همچنین جمعی از مورخین مثل قاضی عبد الجبار بصری و ابو بکر باقلانی صاحب خلکان و ذهبی و غیرهم گفته اند
لیکن ابن خلدون گذشته که نسب ایشان علوی است انکار آن بوجه کفر و کافری ایشان نتوان کرد والله اعلم و شکی نیست که
فتنه و ظلم ایشان ظلمات بعضها فوق بعض بود حاوی باشند یا یهودی تا آنکه چهار صد کس از اهل علم و عبادت بر دار ترسی بعنی
رضی الله عنهم قتل کردند این یکی از ادنی سیئات ایشان است و جمعی از متقدمین تواریخ خلفا را جدا جدا نوشته اند نفطویه نحوی
تا ایام قاهر در دو مجلد نوشته و صولی صرف بر ذکر عباسیه اکتفا کرده و ابن جوزی هم تا ایام ناصر رسیده و ابو احمد مروزی کاتب
و امیر ابو موسی هارون بن محمد عباسی هم خلفای عباسیه را ذکر نموده اما ذکر ایشان همراه دیگر ملوک پس در کتب مبسوطه مرقوم شده
و حسن آنها تاریخ ابن خلدون و ابو الفدا اسمعیل و غیرهم است و ذکر مصر بر وجه بسط در تاریخ مقریزی مذکور است و بقایای
ایشان امروز بدیار هند هیچ که مادر آنهم بوهره خوانند مذهب ایشان تشیع است و جمعی از ایشان بمذهب اهل سنت هم درآمده منهم
محمد طاهر الفتنی صاحب کتاب مجمع البحار پاره از حال او در کتاب اتحاف النبلا ذکر کرده ایم خطیب در تاریخ بسند خود از محمد بن عباد
آورده که گفت لم یحفظ القران احد من الخلفاء الا عثمان بن عفان رضی الله عنه و المامون سیوطی گفته این حصر ممنوع است زیرا که
ابو بکر صدیق هم حافظ بود علی الصحیح چنانکه جمعی بدان تصریح کرده منهم النووی فی تهذیبه و همچنین علی رضی الله عنه گویند که وی
بعد وفات نبوی تمام قران را یاد گرفته انتهی لیکن در شیعه که خود را بمذهب علی مرتضی و اهل بیت با صحابه بغلط انتساب میکنند
حافظی برای تمام قران از قدیم زمان تا الی الآن معلوم نیست و اگر این صحیح باشد معجزه از معجزات قران است که اهل باطل را
بر حفظ وی قدرت ندادند و اهل حق را برای نگاه داشت او از میان جماعه خلق برگزیدند والحمد لله تعالی که عصابه اهل سنت
و جماعت مختص است باین فضیلت تا آنکه الوف حفاظ حدیث با وجود کثرت و توفر احادیث نبویه درین جماعت قدیما و
حدیثا یافته شده اند تا بحفظ قران که اصل اصول دین اسلام است چه رسد و از علما چه گفته آید که کودکان خردسال و کودکان
و زنان و عامه ایشان علی مر الدهور بحفظ قران بر نوک زبان توفیق یافته اند و می یابند بلکه این کارخانه بفضله تعالی در زمن
زمره روز افزون است ولله الحمد ابن الساعی گفته در مجلس بیعت خلیفه ظاهر حاضر شدم دیدم که وی در شباک قبه با جامه سفید
نشسته است و بر دوش خود چادر نبوی صلعم گذاشته و وزیر روبروی او بر منبر استاده و استاد خانه یک زینه فروتر از وی
قائم است و وی بیعت میگیرد بر مردم و لفظ مبایعه این است ابایع سیدنا و مولانا الامام المفترض الطاعة علی جمیع الانام
ابا النصر محمد الظاهر بامر الله علی کتاب الله و سنة نبیه و اجتهاد امیر المومنین وان لا خلیفة سواه انتهی گویم بُرده نبویه که خلفای
عباسیه تداول آن کرده اند حقیقتش این است که سلفی در طیوریات بسند خود تا اصمعی از عمرو بن العلاء آورده که چون کعب بن
زهیر در حضرت نبوی قصیده بانت سعاد انشاد کرد آنحضرت صلعم چادر خود بسوی او افگند معاویه در زمن خود آن چادر

را از کعب به ده هزار درم خریدن خواست وی نداد بعد مردن کعب از معاویه اولاد او را بست هزار درم داد و آن چادر در بابت
بیست و پنج ده که نزد خلفاء عباسیه بود همان است و یکندا قاله خلائق آخرون لیکن ذهبی در تاریخ خود گفته این برده که نزد
خلفاء ابن عباس است یونس بن بکیر از ابن اسحق در قصه غزوه تبوک آورده که آنحضرت صلعم اهل ایله را چادری با نامه که نبشته
ایشان نوشته بود بطور امان بخشید ابو العباس سفاح آن چادر به سیصد دینار خرید کرد و سیوطی گفته چادری که معاویه خریده
بود نزد زوال دولت بنی امیه مفقود شد و احمد بن حنبل در زهد از عروه بن زبیر روایت کرده که ثوب آنحضرت صلعم که در آن
برای وفد بیرون می آمد رداء حضرمی بود و چهار ذرع در طول و دو ذرع و یک شبر در عرض و آن نزد خلفاء است کهنه شده و
آنرا در جامهای دیگر پیچیده اند و روز عید اضحی و عید فطر پوشیده میشود و در اسنادش ابن لهیعه است و هو ضعیف
سیوطی گفته خلفاء این برده را بطریق توارث میگرفتند و بر دوشهای خود در مواکب جلوس و رکوب می انداختند
مقتدر در هنگامیکه کشته شد بر دوش او بود و بخون آلوده گشت و گمان دارم که در فتنه تاتار گم گردید فانا لله و انا الیه راجعون
انتهی قف بعضی مورخین در بیان آغاز دولت اسلام ذکر کرده اند که در سال اول یزدگرد مطابق یازدهم هجری آنحضرت صلعم
انتقال فرمود و در سال دوازدهم مثنی بغداد را تاراج و لشکر را فتح کرد و در سنه شانزدهم رستم مقتول و مداین مفتوح شد
و در هفدهم حلوان و ماسپذان و شام و موصل مفتوح و کوفه بنا شد و در هیجدهم سوق الاهواز فتح شد و در بستم میان هرمزان
و حرب معاویه مصالحه و شوشتر فتح و هرمزان مقید شد و در بست و یکم فیروزان مقتول و اصفهان مفتوح گردید و در بست
دوم فتح همدان و ری و صلح با ملک گرگان و فتح آذربایجان و صلح با والی باب الابواب و روانگی احنف بن قیس بخراسان
و رفتن یزدگرد از ری بکرمان و از آنجا به نیسابور و بنا آتشخانه روداد و در بست و سوم هزیمت شهرک از عمرو بن [illegible] فتح و
هزیمت پادشاه سجستان و تسخیر قندهار و فتح کرمان بردست عبد الله و تسخیر مکران از راجه جیپال بردست مغیره بن عمر و فتح
گرد و زیر بردست سلم بن قیس اتفاق افتاده و در بست و پنجم اهل آذربیجان بغی و هلاک شدند و در سی و یکم هلاک یزدگرد آخرین
سلاطین پارس و حد فاسد امام چهارم بردست آسیابانی واقع شد و در سی و ششم غزوه نهروان که اول فتنه واقعه
در اسلام است رو داد و درین حرب صحابه بسیار کشته شدند گویم بدایت کثرت فتوح در ملت اسلام از عهد خلافت عمر فاروق
است زیرا که در سنه چهارده دمشق و حمص و بعلبک و بصره و ابله بردست او بعض بطور صلح و بعض بطریق عنوه مفتوح شد
و در سنه پانزده اردن و طبریه مفتوح گشت و وقعه یرموک و قادسیه رو داد و در سنه شانزده اهواز و مداین بدست آمد
و سعد نماز جمعه در ایوان کسری خواند و این اول جمعه است که در عراق گزارده شد و در وقعه جلولا یزدجرد بن کسری شکست
خورد و تکریت مفتوح گردید و بیت المقدس بدست آمد و عمر در جابیه خطبه خواند و قنسرین را عنوة بگرفت و حلب و انطاکیه
و منبج و سروج و قرقیسیا بدست آمد و در سنه هیجده جندیسابور و حلوان و رها و سمیساط و شمیشاط و حران و نصیبین و
پاره از جزیره و موصل و نواحی آن بدست آمد و در سنه نوزده قیساریه و در سنه بست مصر مفتوح گردید و هم تستر
بدست آمد و قیصر عظیم روم بمرد و در سنه بست و یکم اسکندریه و نهاوند را فتح کرد و از آن باز اعاجم را جماعه نبود و برقه
و غیره بدست آمد و در سنه بست و دوم آذربیجان و دینور و ماسبذان و همدان و اطرابلس مغرب و ری و عسکر و قومس

مفتوح شد و در سنه بست و سوم کرمان و سجستان و مکران و سپاهان و نواحی آن بدست آمد و در آخر این سال عمر رضی الله عنه وفات فرمود بعد از خلافت عثمان
بسال اول بلاد ری و حصون بسیار از روم مفتوح شد و در سنه بست و ششم عثمان زیادت در مسجد نبوی کرد و سابور را گرفت و در سنه بست و هفتم قبرس بدست آمد
ارجان و دارابجرد مفتوح شد و هم افریقیه فتح گردید و اندلس بدست آمد و در سنه بست و نهم اصطخر و فسا مفتوح گشت و در سنه سی ام جور و بلاد کثیره از ارض خراسان
نیسابور و طوس و سرخس و مرو و بیهق بدست آمد تا آنکه در سنه سی و پنجم عثمان وفات کرد و بعد وی بزمانه علی بن ابی طالب جنگ
جمل و صفین و نهروان وغیره پیش آمد و ملکی جدید بدست نیامد تا آنکه امام حسن با معاویه صلح گرائید و وی با جماع امت خلیفه شد
و این سال را عام الجماعة نام نهادند و در سنه چهل و سه رخج وغیره از بلاد سجستان و ودان و برقه و کوز از بلاد سودان بدست آمد
ثعلبی وغیره گفته اند که اول قضیة غیر فیها حکم النبی صلعم و در سنه پنج و چهل قیقان و در سنه پنجاه قهستان مفتوح شد و در همین
سال معاویه بیعت ولایت عهد برای یزید از مردم گرفت و فتنه حره در زمن وی واقع شد ابو جعفر باقر گفته اول من کسا الکعبة
الدیباج یزید بن معاویه و در سنه هفتاد و هشت بزمن عبد الملک بن مروان هرقله مفتوح شد و در سنه هشتاد و دو حصون سنان
از ناحیه مصیصه بدست آمد و غزوه ارمینیه و صنهاجه بمغرب رو داد و در سنه هشتاد و سه مدینه واسط بنا شد بانی او
حجاج است و هم در عهد او دیر هرث بنا و اردبیل و برذعه و فتح حصن تولق و اخرم اتفاق افتاد و طاعون فتیات واقع شد
و خلیفه بر و بعده در زمن ولید بن عبد الملک بیکند و بخارا و سردانیه و مطموره و قمیقم و بحیره و فرسان و جزیره توسه و طوانه و
جزیره منورقه و میورقه و نسف و کش و شروان و مداین و حصون بکر آذربیجان و تمام اقلیم اندلس و مدینه ارمائیل و قربون
و دیبل و کرج و برهم و باجة البیضا و خوارزم و سمرقند و سغد و کابل و فرغانه و ساتی و سندره و موقان و مدینة الباب
و طوس و طلوس وغیرها مفتوح شد و خلیفه برد ذهبی گفته ماش الجهاد فی ایامه و فتحت فیها الفتوحات العظیمة کایام عمر بن
الخطاب انتهی و از فتوحات ایام سلیمان بن عبد الملک است جرجان و حصن حدید و سرد و دشقا و طبرستان و صقالبه و بعد
در زمن هشام بن عبد الملک قیصریه روم و خنجره و در سنه در ناحیه ملطیه مفتوح شد و ابو جعفر منصور خلیفه عباسی در سنه
یکصد و چهل بنا بغداد کرد و در همین سال ربوندیه که قائل تناسخ بودند ظهور کردند و منصور ایشان را بکشت و طبرستان
را فتح نمود ذهبی گفته و فی سنة ثلث و اربعین یعنی بعد مایة شرع علماء الاسلام فی تدوین الحدیث و الفقه و التفسیر
قال و کثر تدوین العلم و تبویبه و دونت کتب العربیة و اللغة و التاریخ و ایام الناس و قبل هذا العصر کان الائمة یتکلمون
من حفظهم او یروون العلم من صحف صحیحة غیر مرتبة و در سنه چهل و شش غزوه قبرس رو داد و در سنه چهل و هشت
تمام ممالک بقبضه اقتدار منصور در آمد و هیبت عظیم از وی در دل افتاد و جز جزیره اندلس چیزی خارج نماند و
در آخر عمر سفیان ثوری و عباد بن کثیر را حبس کرد تا آنکه خود پیش برد ابو حنیفه کوفی در زمان او وفات کرد بعد
در ایام هارون رشید مدینه دلبه بدست آمد و هرقله و صقالبه مفتوح شد و چون مامون خلیفه شد اظهار قول بخلق
قران کرد و بر روم غزا نمود و حصن قره و ماجد مفتوح ساخت و در زمان معتصم بر روم غزا کردند و عموریه بدست آمد
و واثق قائل بود بخلق قران تا آنکه متوکل بزمانه خود اظهار میل بسوی سنت کرد و در سنه اربع و ثلثین محدثین بسامرا
آمدند و بجزیل عطا و اکرام مخصوص شدند و بروایت احادیث صفات و رویت مامور گردیدند تا آنکه ابو بکر بن

دربن باب گفت ع و بعد فان السنة الیوم اصبحت معزرة حتی کان لم تذلل ثم تصول وتسطوا اذ اقیم منارها وحط منار الافک الزور من علی ثم ولّی اخوالابداع فی الدین هاربا الی النار یهوی مدبرا غیر مقبل و از عجایب سال خلافت متوکل است که بادی در عراق وزید سخت گرم و زرع کوفه و بصره و بغداد را یکسر بسوخت و مسافران را بکشت و تا پنجاه روز بایستاد و بهمدان رسید و زرع و مواشی آنجا را برباد ساخت و بموصل وسنجار متصل شد و مردم را از معاش در اسواق و مشی در طرقات باز داشت و خلقی عظیم را هلاک کرد و پیش از ان بیکسال زلزله آمد در دمشق سخت هولناک که از وی خانها بیفتاد و خلقی بسیار زیر آن بمرد و تا انطاکیه ممتد شد و آنرا براند اخت و بجزیره رسید و آنرا پاک بسوخت و بموصل آمد و پنجاه هزار کس را بباد فنا داد بعده در سنه سبع وثلثین آتشی در عسقلان ظاهر شد و بیوت و بیادر را بسوخت و تا سه شب بایستاد و نایب مصر ریش قاضی قضاة مصر ابوبکر بن ابی اللیث جهمی را بتراشید و بر خری سوار کنانیده در شهر گردانید فصل ششم

در بیان حوادث زمانه عباسیه جز آن سیوطی در تاریخ الخلفاء ذکر کرده فی سنة اربعین سمع اهل خلاط صیحة عظیمة من جو السماء فمات منها خلق کثیر و وقع برد بالعراق کبیض الدجاج وخسف بثلث عشرة قریة بالمغرب فی سنة احدی واربعین ماجت النجوم فی السماء وتناثرت الکواکب کالجراد اکثر اللیل وکان امرا منکرا عجبا لم یعهد وفی سنة اثنتین واربعین زلزلت الارض زلزلة عظیمة بتونس واعمالها والری وخراسان ونیسابور وطبرستان واصبهان وتقطعت الجبال وتشققت الارض بقدر ما یدخل الرجل فی الشق ورجمت قریة السویداء بناحیة مصر من السماء ووزن حجر من الحجارة فکان عشرة ارطال وسار جبل بالیمن علیه مزارع اهله حتی اتی مزارع آخرین ووقع بحلب طایر ابیض دون الرخمة فی رمضان فصاح یا معشر الناس اتقوا الله الله الله فصاح اربعین صوتا ثم طار وجاء من الغد ففعل کذلک وکتب البرید بذلک اشهد علیه خمسمائة انسان سمعوه وفی سنة خمس واربعین عمت الزلازل الدنیا فاخربت المدن والقلاع والقناطر وسقط من انطاکیة جبل فی البحر وسمع من السماء اصوات هائلة وزلزلت مصر وسمع اهل بلبیس من ناحیة مصر صیحة هائلة فمات خلق من اهلها وغارت عیون مکة فارسل المتوکل مائة الف دینار لاجراء الماء من عرفات الیها قال الثعالبی ومن العجایب ان اعرق الاکاسرة فی الملک وهو شیرویه قتل اباه فلم یعش بعده الا ستة اشهر واعرق الخلفاء فی الخلافة وهو المنتصر قتل اباه فلم یمتع بعده ستة اشهر وفی سنة ستین من ایام المعتمد وقع غلاء مفرط فی الحجاز والعراق وبلغ کر الحنطة فی بغداد مائة وخمسین دینارا وفی ایامه قتل بهبود الزنجی و کان ادعی انه ارسل الی الخلق فرد الرسالة وانه مطلع علی المغیبات وذکر الصولی انه قتل من المسلمین الف الف وخمسمائة الف آدمی وفی ایامه ظهرت دعوة المهدی عبید الله بن عبید فی الیمن ثم اقام علی ذلک الی سنة ثمان وسبعین ثم غار نیل مصر فلم یبق منه شیء وغلت الاسعار وظهرت القرامطة بالکوفة وهم نوع من الملاحدة وممن مات فی ایامه البخاری ومسلم وابوداود والترمذی وابن ماجه وداود الظاهری وفی اول سنة استخلف فیها المعتضد منع الوراقین من بیع کتب الفلاسفة وما شاکلها ومنع القصاص والمنجمین من القعود فی الطریق وفیها ورد کتاب من الدیبل ان القمر کسف فی شوال وان الدنیا اصبحت مظلمة الی العصر فهبت ریح سوداء فدامت الی ثلث اللیل واعقبها زلزلة عظیمة اذهبت عامة المدینة فکان عدد من اخرج من تحت الردم مائة الف وخمسین الفا وفی سنة احدی وثمانین فتحت مکوریة فی بلاد الروم وفیها غارت میاه الری

وطبرستان حتى بيع الرطل الخبز بدرهم وقحط الناس حتى اكلوا الجيف وفي سنة اربع وثمانين ظهرت بمصر حمرة عظيمة حتى
كان الرجل ينظر الى وجه الرجل فيراه احمر وكذا الحيطان فتضرع الناس بالدعاء الى الله تعالى وكانت من العصر الى الليل وفي
سنة خمس هبت ريح صفراء بالبصرة ثم صارت خضراء ثم صارت سوداء وامتدت في الامصار ووقع عقبها برد وزنة البردة
مائة وخمسون درهما وقلعت الريح نحو خمسمائة نخلة ومطرت قرية حجارة سوداء وبيضاء وفي سنة تسع وثمانين في ايام المكتفي
زلزلت بغداد زلزلة عظيمة دامت اياما وفيها هبت ريح عظيمة بالبصرة قلعت عامة نخلها ولم يسمع بمثل ذلك وفيها افتتحت
انطاليه باللام في بلاد الروم وغنم منها ما لا يحصى من الاموال وفي سنة اثنتين زادت دجلة زيادة لم ير مثلها حتى خربت بغداد
وبلغت الزيادة احدى وعشرين ذراعا ومات في ايامه البزار صاحب المسند قال الذهبي اختل النظام كثيرا في ايام المقتدر لصغره
وفي سنة ثلثمائة ساخ جبل بالدينور في الارض وخرج من تحته ماء كثير اغرق القرى وفيها ولدت بغلة فلوا فسبحان القادر على
ما يشاء وفي سنة اربع وقع الخوف ببغداد من حيوان يقال له الزبزب ذكر الناس انهم يرونه بالليل على الاسطحة وانه ياكل
الاطفال ويقطع ثدي المرأة فكانوا يتحارسون ويضربون بالطاسات ليهرب واتخذ الناس لاطفالهم مكابب ودام ذلك عدة ليال وفي سنة
ست فتح مارستان وفي سنة ثمان غلت الاسعار ببغداد ووقع النهب وركب الوزير ودام القتال اياما وجرت امور وحروب يطول شرحها وفي سنة
تسع قتل الحلاج بافتاء القاضي ابي عمر والفقهاء والعلماء انه حلال الدم وفتحت فرغانة على يد والي خراسان وجمدت دجلة بالموصل و
عبرت عليها الدواب وهذا ام بعيد قال الثعلبي نادرة لم يل الخلافة من اسمه جعفر الا المتوكل والمقتدر فقتلا جميعا المتوكل ليلة الاربعاء
والمقتدر يوم الاربعاء ومات في ايامه يوسف بن يعقوب القاضي ومحمد بن ابي داود الظاهري والجنيد شيخ الصوفية والنسائي
صاحب السنن والجبائي شيخ المعتزلة وابو بكر الروياني صاحب المسند وابن المنذر الامام وابن جرير الطبري وابن خزيمة وابو عوانة
صاحب الصحيح وابو بكر بن ابي داود السجستاني ومات في ايام القاهر من الاعلام الطحاوي شيخ الحنفية وظهر في ايام الراضي الشلمغاني
وقد شاع انه ادعى الالهية وانه يحيي الموتى فقتل وصلب وفيها توفي ابو جعفر السجزي احد الحجاب قيل بلغ من العمر مائة واربعين سنة وفيها
انقطع الحج من بغداد الى سنة سبع وعشرين وفيها هبت ريح عظيمة ببغداد واسودت الدنيا واظلمت من العصر الى المغرب وانقضت النجوم
سائر الليل انقضاضا عظيما ما رؤي مثله واختل الامر جدا وصارت البلاد بيد ملوك الطوائف ولم يبق بيد الراضي غير بغداد والسواد
وفي سنة ثمان وعشرين غرقت بغداد غرقا عظيما حتى بلغت زيادة الماء تسعة عشر ذراعا وغرق الناس والبهائم وانهدمت الدور
وفي سنة ثلثين من ايام المتقي كان الغلاء ببغداد فبلغ كر الحنطة ثلثمائة وستة عشر دينارا واشتد القحط واكلوا الميتات وكان
قحطا لم ير ببغداد مثله ابدا وفي ايام المطيع اشتد الغلاء ببغداد حتى اكلوا الجيف والروث وماتوا على الطرق واكلت الكلاب
لحومهم وبيع العقار بالرغفان ووجدت الصغار مشوية مع المساكين واشتري لمعز الدولة كر دقيق بعشرين الف درهم و
الكر سبعة عشر قنطارا بالدمشقي وفي سنة تسع وثلاثين اعيد الحجر الاسود الى موضعه وجعل له طوق فضة يشد به وزنه ثلثة الاف
وسبعمائة وسبعة وسبعون درهما ونصف قال محمد بن نافع الخزاعي تاملت الحجر الاسود وهو مقلوع فاذا السواد في راسه فقط وسائره
ابيض وطوله قدر عظم الذراع وفي سنة احدى واربعين ظهر قوم من التناسخية فيهم شاب يزعم ان روح علي انتقلت اليه وامرأة
تزعم ان روح فاطمة انتقلت اليها وآخر يدعي انه جبريل فضربوا وفي سنة اربع واربعين زلزلت المعز زلزلة صعبة هدمت

البيوت ودامت ثلث ساعات وفزع الناس الى الله بالدعاء وفي سنة ست واربعين نقص البحر ثمانين ذراعا وظهر فيه
جبال وجزائر واشيا لم تعهد وكان بالري ونواحيها زلازل عظيمة وخسف بمائة وخمسين قرية من قرى الري واتصل الامر
الى حلوان فخسف باكثرها وقذفت الارض عظام الموتى وتفجرت منها المياه وتقطع بالري جبل وعلقت قرية بين السماء والارض
بمن فيها لنصف النهار ثم خسف بها وانخرقت الارض خروقا عظيمة وخرج منها مياه منتنة ودخان عظيم هكذا نقل ابن الجوزي
وفي سنة سبع واربعين عادت الزلازل بقم وحلوان والجبال فاتلفت خلقا عظيما وجاء جراد طبق الدنيا فاتى على جميع الغلات
والاشجار وفي سنة اثنتين وخمسين يوم عاشورا الزم معز الدولة الناس بغلق الاسواق ومنع الطباخين من الطبيخ ونصبوا
القباب في الاسواق وعلقوا عليها المسوح واخرجوا النسا منشرات الشعور يلطمن في الشوارع ويقمن المأتم على الحسين هذا
اول يوم نيح عليه ببغداد واستمرت هذه البدعة سنين وفي سنة تسع وخمسين انقض بالعراق كوكب عظيم اضاءت منه الدنيا حتى
صار كانه شعاع الشمس وسمع بعد انقضاضه صوت كالرعد الشديد ومات في ايام المطيع المتنبي الشاعر وابن حبان صاحب الصحيح
وفي سنة ثمان وسبعين من ايام الطائع اشتد الغلا ببغداد جدا وظهر الموت بها ولحق الناس بالبصرة حر وسموم تساقط منه وجاءت
ريح عظيمة بفم الصلح خرقت الدجلة حتى ذكر انه بانت ارضها وغرقت كثير من السفن واحتملت زورقا منحدرا وفيه دواب فطرحت ذلك
في ارض جوخى فشوهد بعد ايام ومات في ايامه من الاعلام ابن السني الحافظ وابن عدي والقفال الكبير وغيرهم وفي سنة تسعين
من ايام القادر ظهر بسجستان معدن ذهب فكانوا يحفرون من التراب الذهب الاحمر وفي سنة اربعمائة نقصت دجلة نقصانا
لم يعهد واكتريت لاجل جزائر ظهرت ولم يكن قبل ذلك ومات الدارقطني الحافظ المشهور والخطابي والجوهري صاحب
الصحاح وفي ايام القائم مات الظاهر العبيدي صاحب مصر واقيم ابنه المستنصر بعده وهو ابن سبع سنين فاقام في الخلافة ستين
سنة واربعة اشهر قال الذهبي ولا اعلم احدا في الاسلام لا خليفة ولا سلطانا اقام هذه المدة وفي ايامه كان الغلا بمصر الذي
ما عهد مثله منذ زمان يوسف فاقام سبع سنين حتى اكل الناس بعضهم بعضا وحتى قيل انه بيع رغيف بخمسين دينارا وفي سنة
ثمان ظهر كوكب كانه دارة القمر ليلة تمامه بشعاع عظيم وهال الناس ذلك واقام عشر ليال ثم تناقص ضوءه وغاب وفي سنة ستين
كانت بالرملة الزلزلة الهائلة التي خربتها حتى طلع الما من رؤس الآبار وهلك من اهلها خمسة وعشرون الفا وابعد البحر
عن ساحله مسيرة يوم فنزل الناس الى ارضه يلتقطون السمك فرجع الما عليهم فاهلكهم وفيها احترق جامع دمشق وزالت محاسنه
وتشوه منظره وذهبت سقوفه المذهبة وكان الوبا في الشام الى الغاية واشتد الغلا بمصر حتى اكلت امراة رغيفا بالف دينار
وكثر الوبا الى الغاية وكان الغرق العظيم ببغداد وزادت دجلة ثلاثين ذراعا ولم يقع مثل ذلك قط وهلكت الاموال
والانفس والدواب وركبت الناس في السفن واقيمت الجمعة في الطيار على وجه الما مرتين واقام الخليفة يتضرع الى الله
وصارت بغداد ملقة واحدة وانهدم مائة الف دار واكثر ومات في ايامه الثعلبي المفسر وابن سينا شيخ الفلاسفة وابو نعيم
صاحب الحلية وابن بطال شارح البخاري وابن حزم الظاهري وابن عبد البر وفي ايام المقتدي في سنة تسع وسبعين قدم
بغداد ابو نصر الاشعري فوعظ بالنظامية وجرى له فتنة كبيرة مع الحنابلة لانه تكلم على مذهب الاشعري وحط عليهم وكثر
اتباعه والمتعصبون له فهاجت فتن وقتلت جماعة وعزل فخر الدولة من وزارة المقتدي لكونه شد من الحنابلة قال

الذهبي وقال سار ثمانية من ملوك بلد الروم وقد امتدت ايامهم وبقي منهم بقية الى زمن صبرس وفي سنة ثمان وسبعين
ماجت ريح سوداء سحابية واشتد الرعد والبرق وسقط رمل وتراب كالمطر ووقعت عدة صواعق فنكس الناس فيها القيامة
وبقيت ثلاث ساعات بعد العصر وقد شاهد هذه الكائنة الامام ابو بكر الطرطوشي واوردها في اماليه واستولت الفرنج على جزيرة
جزيرة صقلية وهي اول ما فتحه المسلمون بعد المائتين وحكم عليها آل الاغلب الى ان استولى العبيديون على المغرب مات في ايامه
البزدوي شيخ الحنفية وفي ايام المستظهر في سنة تسع وثمانين اجتمعت الكواكب السبعة سوى زحل في برج الحوت فحكم المنجمون
بطوفان يقارب طوفان نوح فاتفق ان الحجاج نزلوا في وادي المناقب فأتاهم سيل فاغرقهم وانتشرت دعوة الباطنية باصبهان
واخذت الفرنج بيت المقدس بعد حصار شهر ونصف وقتلوا به اكثر من سبعين الفا منهم جماعة من العلماء والعباد والزهاد وهدموا المشاهد
ولا يبرحون في ذلك من مرحبا [illegible] بالدموع السواجم [illegible] شر سلاح المرء دمع يفيضه اذا الحرب شبت
نارها بالصوارم فايها بني الاسلام ان وراءكم وقائع يلحقن الذرى بالمناسم الى آخرها قال وقد اخذ الفرنج بلد سروج وحيفا
وارسوف وقيسارية وفي ايامه كان ببغداد حدث في [illegible] خلق من الصبيان لا يحصون [illegible] عظيم وفي سنة
تسع وتسعين ظهر رجل بنواحي نهاوند فادعى النبوة وتبعه خلق فاخذ وقتل وعظم بلاء المسلمين بالفرنج وهبت بمصر ريح سوداء
مظلمة احدقت بالناس حتى لا يبصر الرجل يده ونزل على الناس رمل وايقنوا بالهلاك ثم تجلى قليلا وعاد الى الصفرة وكان
ذلك من العصر الى بعد المغرب وفيها سيل عرم غرق سنجار وسورها وهلك خلق كثير حتى ان السيل هدم باب المدينة وذهب به عدة
فراسخ واختفى تحت التراب الذي جره السيل وظهر بعد سنين وسلم طفل في سرير له حمله السيل فتعلق السرير بزيتونة وعاش
وكبر ومات في ايامه السمعاني والخطيب التبريزي والكيا الهراسي والغزالي والشاشي وفي ايام المسترشد زلزلت بغداد
مرارا كثيرة ودامت كل يوم خمس مرات او ستا والناس يستغيثون وقام عشرين يوما وفي سنة اربع وعشرين بعد العصر
من ايامه ارتفعت سحابة سوداء على الموصل نارا احرقت من البلد مواضع ودورا كثيرة وفي سنة تسع وثمانين واربعمائة من ايام المقتفي
رئي الهلال ليلة الثلاثين من شهر رمضان فلم يره اهل بغداد صائمين لتمام العدة فلما امسوا رقبوا الهلال فما رأوه والسماء كانت
صاحية [illegible] لم يسمع مثله في التواريخ وفي سنة ثلاث وثلاثين كان بجنزة زلزلة عظيمة عشرة فراسخ في مثلها
فاهلكت خلائق ثم خسف بجنزة وصار مكان البلد ماء اسود ثم جاءت زلزلة عظيمة وماجت بغداد نحو عشر مرات وتقطع منها
جبل بحلوان ثم جاء باليمن مطر كله دم وصارت الارض مرشوشة بالدم وبقي اثره في ثياب الناس قال ابن الجوزي من ايام المقتفي
عادت بغداد والعراق الى يد الخلفاء ولم يبق لها منازع وقبل ذلك من دولة المقتدر الى وقته كان الحكم للمتغلبين من الملوك
وليس للخليفة معهم الا اسم الخلافة انتهى ومات في ايامه المازري والزمخشري وابن عطية وابن العربي والقاضي عياض ومن اخبار
المستنجد قال الذهبي زالت الحمرة الكثيرة تعرض في السماء منذ مرض وكانت ترى صورها على الحيطان ومات في ايامه الديلمي
صاحب مسند الفردوس وعبد القادر الجيلي والسمعاني ثم جاء المستضيء وفي ايامه ضعف الرفض ببغداد ووهى وامن الناس وحلت
باليمن [illegible] الى اسوان ووقع برد بالسواد كالنارنج هدم الدور وقتل جماعة وكثيرا من المواشي وزادت دجلة
زيادة عظيمة بحيث غرقت بغداد وزادت الفرات ايضا واهلكت قرى ومزارع وابتهل الخلق الى الله ومن العجائب ان ما

الار على هذه الصفة وجبل قد هلكت مزارعه بالعطش وفي سنة اربع وسبعين هبت ببغداد ريح شديدة نصف الليل وظهرت
اعمدة مثل النار في اطراف السماء واستغاث الناس استغاثة شديدة وبقي الامر على ذلك الى السحر ومات في ايامه الحافظ
ابن عساكر وابن حفدة الشافعي ومن الحوادث في ايام الناصر انه ولد بالعلث ولد طول جبهته شبر واربع اصابع وله اذن واحدة
وفي سنة اثنتين وثمانين اجتمع الكواكب الستة في الميزان فحكم المنجمون بخراب العالم في جميع البلاد بطوفان الريح فشرع الناس في
حفر مغارات في التخوم وانتظروا الليلة التي وعدوا فيها بريح كريح عاد فلم يات فيها شيء ولا هب فيها النسيم بحيث اوقدت الشموع
فلم تتحرك فيها ريح تطفئها ومما قيل فيه قول ابي الغنائم محمد بن المعلم ٥ قل لابي الفضل قول معترف ٭ مضى جمادى وجاءنا رجب ٭
وما جرت زعزع كما حكموا ٭ ولا بدا كوكب له ذنب ٭ كلا ولا اظلمت ذكاء ولا ٭ بدت اذى في قرنها الشهب ٭ يقضي عليها من ليس يعلم ما
يقضي عليه هذا هو العجب ٭ قد بان كذب المنجمين وفي ٭ اي مقال قالوا فما كذبوا ٭ وفي سنة ثلاث وثمانين اتفق ان اول يوم في السنة
كان اول ايام الاسبوع واول السنة الشمسية واول سني الفرس والشمس والقمر في اول البروج وكان ذلك من الاتفاقات
العجيبة وفيها كانت الفتوحات الكثيرة منها فتح بيت المقدس من يد الفرنج ومن الغرائب ان ابن برجان ذكر في تفسير الم غلبت الروم ان
بيت المقدس يبقى في يد الروم الى سنة ثلث وثمانين وخمسمائة ثم يغلبون ويفتح ويصير دار الاسلام الى آخر الابد اخذا من حساب
الآية فكان كذلك قال ابو شامة وقد مات ابن برجان قبل ذلك بدهر وهبت ريح سوداء بمكة عمت الدنيا ووقع على الناس رمل احمر
ووقع من الركن اليماني قطعة وفي سنة تسعين وثلث انقض كوكب عظيم سمع لانقضاضه صوت هائل واهتزت الدور والاماكن فاستغاث
الناس واعلنوا بالدعاء وظنوا ذلك من امارات القيامة وتوقف النيل بمصر بحيث كسر ولم يكمل ثلثة عشر ذراعا وكان الغلاء المفرط
بحيث اكلوا الجيف والآدميين وفشا اكل بني آدم واشتهر وروي من ذلك العجب العجاب تعدوا الى حفر القبور واكل الموتى وتمزق اهل مصر
كل ممزق وكثر الموت من الجوع بحيث كان الماشي لا يقع قدمه او بصره الا على ميت او من هو في السياق وهلك اهل القرى قاطبة بحيث
ان المسافر يمر بالقرية فلا يرى فيها نافخ نار ويجد البيوت مفتحة واهلها موتى وقد حكى الذهبي في ذلك حكايات يقشعر الجلد من
سماعها قال وصارت الطرق مزرعة بالموتى وصارت لحومهم للطير والسباع وابيعت الاحرار والاولاد بالدراهم اليسيرة و
استمر ذلك الى اثناء سنة ثمان وتسعين وفي سنة سبع وتسعين جاءت زلزلة كبرى بمصر والشام والجزيرة فاخربت اماكن
كثيرة وقلاعا وخسفت قرية من اعمال بصرى وفي سنة تسع وتسعين في سلخ المحرم ماجت النجوم وتطايرت تطاير الجراد
ودام ذلك الى الفجر وانزعج الخلق وضجوا الى الله تعالى ولم يعهد ذلك الا عند ظهور رسول الله صلعم وفي سنة ست عشر وستمائة
كان ابتداء امر التتار وممن مات في ايام الناصر من الاعلام الحافظ السلفي وابن الانباري والزيني والبرهان صاحب الهداية
وقاضي خان وابن الجوزي وابن الاثير صاحب جامع الاصول والفخر الرازي والحافظ عبد الغني المقدسي وابن قدامة
الحنبلي وفي سنة اثنتين وخمسين وستمائة من ايام المستعصم ظهرت نار في ارض عدن وكان يطير شررها في الليل الى البحر ويصعد
منها دخان عظيم في النهار وفي سنة اربع وخمسين ظهرت النار بالمدينة النبوية وبدا دوي عظيم ثم زلزلة عظيمة فكانت
ساعة بعد ساعة الى ان ظهرت نار عظيمة في الحرة قريبا من قريظة قاله ابو شامة وقال الذهبي امر هذه النار متواتر وهي
مما اخبر به المصطفى صلعم وسياتي ذكرها في الباب الثاني من هذا الكتاب ان شاء الله تعالى ثم ركن المستعصم الى وزيره ابن العلقمي

الرفضي فاهلك الحرث والنسل ولعب بالخليفة كيف اراد وباطن التتار وناصحهم وأطمعهم في المجيء الى العراق واخذ بغداد وقطع
الدولة العباسية ليقيم خليفة من آل علي ودس اليهم واخبرهم بكمية الخليفة ويطالع باخبار الخليفة التتار الى ان حصل ما حصل
قال الموفق عبد اللطيف في خبر التتار هو حديث يأكل الاحاديث وخبر يطوي الاخبار وتاريخ ينسي التواريخ ونازلة تصغر كل
نازلة وفادحة تطبق الارض وتملؤها ما بين الطول والعرض هذه الامة لغتهم مشوبة بلغة الهند لانهم في جوارهم وبينهم وبين مكة
اربعة اشهر وهم بالنسبة الى الترك عراض الوجوه واسعوا الصدور خفاف الاعجاز صغار الاطراف سمر الالوان سريعوا الحركة
في الجسم والرأي تصل اليهم اخبار الامم ولا تصل اخبارهم الى الامم ونساؤهم يقاتلن كرجالهم ثم قال غيره واول ما قصد التتار اطراف بلاد
الصين وهم سكان براري ومشهورون بالشر والغدر وكان هلاك المستعصم على ايديهم ولتقي الدين بن ابي اليسر قصيدة مشهورة
في بغداد وهي هذه لسائل الدمع عن بغداد اخبار فما وقوفك والاحباب قد ساروا يا زائرين الى الزوراء لا تفدوا
فما بذاك الحمى والدار ديار الى آخرها قال وممن مات في ايامه الحافظ السخاوي وابن الحاجب النحوي والزملكاني والمجد
ابن تيمية وسبط ابن الجوزي ومات في مدة انقطاع الخلافة من الاعلام المنذري والشاذلي وابن الابار مورخ الاندلس
وفي سنة ٧٠٢ زلزلت مصر زلزلة عظيمة وكثر الحريق بالقاهرة في عدة مواضع وفي سنة ٧٠٥ يوم عرفة وقع بديار مصر برد كبار مع
صواعق وفي سنة ٧٠٦ دخل في الاسلام قازان بن ارغون بن ابغا بن هلاكو ملك التتار وفرح الناس بذلك وفشا الاسلام
في جيشه وفي سنة ٧١٧ زاد النيل زيادة كثيرة لم يسمع بمثلها وغرق منها بلاد كثيرة وناس كثيرون وفي سنة ٧٣٤ زاد النيل
ايضا كذلك ومكث على الارض ثلثة اشهر ونصفا وكان ضرره اكثر من نفعه وفي سنة ٧٣٨ عمرت سقوف المسجد الحرام بمكة والابواب
وظاهره ومحايلي باب بني شيبة وفي سنة ٧٤٩ كان الطاعون العام الذي لم يسمع بمثله وفي سنة ٧٥٢ كان لبشر ابايس بنت نفيسة
زوجت بثلثة ازواج ولا يقدرون عليها لظنهم ان بها رتقا فلما بلغت خمس عشرة سنة غارت ثدياها ثم جعل يخرج
من فرجها شيء قليلا قليلا الى ان برز منه ذكر قدر اصبع وانثيان ثم كتب بذلك في محاضر قال ابن كثير وغيره وفي ابتداء سنة ٧٧٣
كان خروج الطاغية تمرلنك الذي اخرب البلاد واباد العباد واستمر يعثو في الارض بالفساد الى ان هلك الى لعنة الله
في سنة ثلث وسبعين وسبعماية وكان اصله من ابناء الفلاحين ونشأ يسرق ويقطع الطريق ثم انضم الى خدمة صاحب خيل
السلطان ثم قرر مكانه بعد موته وما زال يترقى الى ان وصل الى ما وصل قال بعضهم خرج في سنة عذاب يعني بحساب
الجمل تمادى في سنة ٧٦٢ ورد كتاب من حلب يتضمن ان اماما قام يصلي فاتى شخص اخبث به في صلوته فلم يقطع الامام الصلوة
حتى فرغ وحين سلم انقلب وجه العابث وجه خنزير وهرب الى غابة هناك فعجب الناس من هذا الامر وكتب بذلك محضر وفي
سنة ٧٩١ في شعبان احدث المؤذنون عقب الاذان الصلوة والتسليم على النبي صلعم وهذا اول ما احدث وكان الامر
المحتسب نجم الدين الطنبذي وفي سنة ٨١٣ كسر النيل في اول يوم من مسرى وبلغت الزيادة اثنتين وعشرين ذراعا وفي سنة ٨١١
ظهر بمصر شخص يدعي انه يصعد الى السماء ويشاهد الباري تعالى ويكلمه واعتقده جمع من العوام فعقد له مجلس واستتيب فلم يتب
فعلق الامر على الحاكم بتقدم شهادة اثنين بانه عاقل فشهد جماعة من اهل الطب انه مختل العقل فقيد في البيمارستان
وفي سنة ٨٢١ ولدت ببلبيس جاموسة مولودا برأسين وعنقين واربعة ايدي وسلسلة ظهر واحد ودبر واحد ورجلين اثنين لا غير

وفرج واحد انثى والذنب لمفرق باثنين فكانت من بديع صنع الله وفي سنه ۷۲۲ وقع زلزلة عظيمة باذربيجان هلك بسببها
عالم كثير وفي سنه ۷۲۳ ذبح جمل بقنطرة فاضاء لحمه كما يضيء الشمع ورمي منه قطعة للكلب فلم ياكلها وفي سنه ۷۴۲ استمرت زيادة النيل الى
آخر بابه وغرق بذلك ربع كثير وفي سنه ۷۴۵ ولدت فاطمة بنت القاضي جمال الدين البلقيني ولدا خنثى له ذكر وفرج ويدان الى جانبها
في كتفه وفي راسه قرنان كقرني الثور ومات بعد ساعة وفيها زلزلت القاهرة زلزلة لطيفة وفيها كسر النيل في ثامن عشرين ابيب
وفي سنه ۷۵۶ زلزلت الارض يوم الاحد بعد العصر سابع عشر المحرم زلزلة صعبة ماجت منها الارض والجبال والابنية موجا و
دامت اللحظة لطيفة ثم سكنت فالحمد لله على سكونها وسقط بسببها شرافة من المدرسة الصالحية على قاضي القضاة الحنفي
شرف الدين بن عبد الله فانا لله وانا اليه راجعون ج في هذه السنة في ربيع الاول قدم الى مصر من الهند رجل يسمى حاكي زعم
ان عمره مائتان وخمسون سنة فاجتمعت به فاذا هو رجل قوي لحيته كلها سواد لا يجوز العقل ان عمره سبعون سنة فضلا عن الاكثر
من ذلك لم يات بحجة على ما يدعيه والذي اقطع به انه كذاب ومما سمعته منه انه قال انه حج وعمره ثماني عشرة سنة ثم رجع الى
الهند فسمع بذهاب التتار الى بغداد واخذهم اياها وانه قدم الى مصر زمن السلطان حسن قبل ان يبني مدرسته ولم يذكر شيئا يستوضح
به على قوله وفي هذه السنة قدمت كتب من المدينة الشريفة تتضمن ان في ليلة ثالث عشر رمضان نزلت صاعقة من السماء على
المدينة فاحرقتها واحترقت سقوف المسجد الشريف وما فيه من خزائن وكتب ولم يبق سوى الجدران وكان امرا مهولا انتهى من تاريخ
الخلفاء للسيوطي وقال عثرت في الحوادث على تاريخ الذهبي وابن كثير وعلى المسالك ذيله وانباء الغمر لابن حجر وقال قال
ابن ابي حاتم في تفسيره عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال ما كان منذ كانت الدنيا راس مائة سنة الا كان عند راس المائة امر
قلت كان عند راس المائة الاولى من هذه الامة فتنة الحجاج وما ادراك ما الحجاج وفي المائة الثانية فتنة المامون حرره بمنع احمد حتى
درست محاسن بغداد وباد اهلها ثم قتله ثم امتحان الناس بخلق القرآن وهي اعظم الفتن في هذه الامة واولها بالنسبة الى الدعاء الى
البدعة ولم يدع خليفة قبله الى شيء من البدع وفي المائة الثالثة خروج القرمطي وناهيك به ثم فتنة المقتدر لما خلع وبويع ابن المعتز
واعيد المقتدر ثاني يوم وذبح القاضي وخلقا من العلماء ولم يقتل قاض قبله في ملة الاسلام ثم فتنة تفرق الكلمة وتغلب المتغلبين
على البلاد واستمر ذلك الى الآن ومن جملة ذلك ابتداء الدولة العبيدية وناهيك بهم افسادا وكفرا وقتلا للعلماء والصلحاء
وفي المائة الرابعة كانت فتنة الحاكم بامر ابليس لا بامر الله وناهيك بما فعل وفي المائة الخامسة اخذ الفرنج الشام وبيت المقدس
وفي المائة السادسة كان الغلاء الذي لم يسمع بمثله منذ زمن يوسف وكان ابتداء التتار وفي المائة السابعة كانت فتنة
التتار العظمى التي لم يسمع مثلها اسالت دماء اهل الاسلام بحارا وفي المائة الثامنة كانت فتنة تمرلنگ التي استصغرت بالنسبة
اليها فتنة التتار على عظمها واسال الله تعالى ان يقبضنا الى رحمته قبل وقوع فتنة المائة التاسعة بجاه محمد صلى الله
عليه وآله واصحابه وسلم انتهى **قف** در تاريخ گزيده آورده درين سال در قزوين شخصي خربزه را پاره كرد نوري ازان برآمد
چنانچه آن خانه روشن شد تا سه شبانه روز ازان خربزه نوري تافت وفوج فوج مردم بديدن آن مي شتافتند ودرين
سال در قزوين زني دختري آورد نيمه زيرين بر شكل دختران ونيمه بالا از ناف دو پيكر شده چهار دست داشت ودو سر همه
متحرك بود ويكسر كاهش يكماه پيش از سر ديگر مرد وآن بچه قريب پنج شش ماه در حيات بود ديگر در اول عهد سلطان ابو سعيد

در ایران گوساله دیدم که چهار چشم داشت و دو پا و هم در عهد او مردی بود که تمام اندامش موی چون موی خرس داشت
و لحیه او تا کمر اما کلامش مفهوم نمیشد و بگدائی اوقات میگذرانید تا فوت شد و در بعض بلاد زنی ظاهر شد که روی و دستها اگر
پر موی بود مانند خرس و دندان زیرین نداشت و سخنش را کسی نمی فهمید مردم میگفتند که خرس با مادرش جمع شده لاجرم این
تحفه غریب آورده و در جامع الحکایات گفته در زمان سلطان التمش این نوع کسی را دیدم و او را دختری شد بهتر پری صفت
و سلطان او را به مستنصر عباسی فرستاد و در عهد اولجایتو سلطان بولایت خولنجان قوش دختری را در وقت بلوغ
زهار ورم کرد بعد از چند روز آلت مردی و خصیتین از وی بیرون آمده مرد شد و در بغداد شخصی محمد نام را دختری ابکره در حالت
زفاف از قوت دخول شوهر از وی آلت رجولیت پیدا شده زن خواست و او را فرزندان شدند و ظاهر مردی گشت
مردی را دختری بود چهار ساله روزی آن دختر بر خود حرکتی عنیف کرد که لرزه عظیم بر وی افتاد و موضع قبل از آن که بسته گشت
از آنجا قضیب با خصیتین بر آمد چنانچه آلت مردی ظاهر شد و علامه قطب الدین در شرح کلیات قانون آورده که دختر
نجم الدین حفص که از علماء خوارزم بود فرزندی تولد نمود سرش چون سر آدمی و بدنش چون بدن مار یکدو ماه در حیات
بود و پیش مادر آمده شیر میخورد و در برکه آب که در آن حوالی بود خود را انداخته شنا میکرد و باز بدستور نزد مادر آمده
شیر میخورد و آخر بفتوای فقهاء مقتول گشت یافعی گفته در سنه ثمان و خمسین و اربعمائه در بغداد دختری بوجود آمد
که دو سر و دو گردن داشت در یک بدن قاضی میر حسین میبدی در شرح ابیات مرتضوی گفته طفلی در یزد متولد شد
در مهد سخن میگفت و قرآن میخواند و از احوال غیبیه خبر میداد سری بزرگ داشت چون دو ساله شد وفات یافت
از ابو علی منقول است که در حوالی جرجان آهن پاره که بوزن یکصد و پنجاه من بود از هوا در افتاد با آن حوالی آواز
عظیمی شنیدند و چون او را نزد والی جرجان بردند سلطان محمود قدری از آن طلب داشت هر چند خواستند که چیزی از آن
جدا کنند میسر نشد آخر بتدبیر آهنگران ماهر قطعه از آن جدا ساخته نزد سلطان روان کردند وی هر چند جهد کرد که
تیغی از آن ترتیب کند صورت نبست چه اجزای آن مثل جاورس بهم اتصال یافته بود و در غایت صلابت و ابو نصر بن
ابی منصور هم گفته در طبرستان چیزی بهمان وضع از آسمان بزیر افتاد که نه سنگ بود و نه آهن کسی را معلوم نشد
که چه بود و ابن جوزی گفته در سنه عشرین و مائه در حینی که سلطان محمود بعزم تسخیر عراق آمده در حوالی بغداد
تگرگی عظیم بارید یکی از آن جمله در وزن زیاده از صد رطل بود و در سنه ست و اربعین و ستمائه در عهد ملاهرین حکم تبی
ستاره نورانی ظاهر شد و مدتی پرتو آن تمامی شهر را روشن کرد و چون روز منور گردید و بعد از آن ایام کافه
انام به بلای قحط و غلا مبتلا گشتند و در زمان مطیع در یکی از لیالی شهر خجند ستاره چنان بدرخشید که همچو آفتاب تمام
روی زمین را روشن ساخت بعد از آن صوتی چون رعد شدید مسموع خلائق شد و در مصر زلزله شد از غایت
شدت آن ماهیان در قعر دریا نمودار و پیدا گشتند و در عهد سلطان اویس در سنه احدی و سبعین و سبعمائه وبا
مفرط در تبریز سانح شد قریب سیصد هزار کس فوت شدند و در سنه اربع و ستین هجری در بصره طاعون افتاد و تا چهار
روز کشید روز اول هفتاد هزار کس فوت شدند و روز دوم هفتاد و یک هزار و روز سوم هفتاد هزار و نود نفر و روز چهارم

یکنفر ذکر کرده ابن الجوزی گویم درین زمانه بسنه ۱۲۸۵ داغی بر آسمان نمودار شد طولش یک ثلث چهارده هزار میل از زمین تا ماه
بیان میکنند و در شهر شاہجہانپور سعود در روس زلزلهای متواتر آمد که از ان تمام شهر ہلاک گشته و جز چند خانه هیچ باقی نماند
و در سنه ۱۲۸۹ بمقام برج لومن خسف افتاد و تا پنج میل کشیده هم درین سال در جزیره جیبیان ۲۲ ماه می زلزله عظیم آمد و زمین
منشق گردید و از ان آب کثیر بیرون آمد که تمام شهر را غرق گشت و معدن سیم که در انجا بود منقلب گردید و هم درین
سال در شهر مرشد آباد بنگاله زلزله آمد وقت نیمروز تا یکساعت ماند و در شهر منیسری وقت زوال آفتاب بادگردی
بلند شد و از ان دخان بیرون آمد و دری اوازی بود مثل دویدن عجله هفده درخت از صدمه آن از بیخ بیفتاد
و بست وسه شجر درهم و برهم گشت و یکصد و شانزده خانه سنگین بشکست و آب بگیرها خشک گردید و سنگهای گران تجه
بر فاصله چهل گز افتاد و چهاردهم شوال سنه ۱۲۸۹ در شهر لهری و کچی چنان زلزله آمد که قریب پنجهزار کس زیر مکانات منہدم
از زلزله بمردند و در بهره ضلع شاه پور نه در جمعه ۷ ماه مارچ درهمین سال آنقدر پرنده خورد مثل کیک گرد آمدند که روز
بشب گردید و یکپاس استاده غائب شدند و در مقامات بسیار واقع شدند تا بست روز درهمین سنه ۱۲۹۰ زلازل متواتره آمد
و در میرٹهه ۲۴ ماه اگست در سنه ۱۲۹۰ زلزله خفیف آمد و حرکت او از جنوب بسوی شمال محسوس شد و در مقام گوجرانوالہ
۲۱ ستمبر نصف ساعت پیش از طلوع مهر از طرف افق جنوبی شعله کلان تر از ماه بر آمده از مشرق بمغرب شتافت و دنباله
دراز از ستارگان همراه داشت و ۲۹ اگست سنه ۱۲۹۰ بمقام سین پیڈ واقع صوبه بولیویه آوازی هولناک مسموع شد و
جبال این بلده خسف گردید و یکقطعه زمین چهار هزار گز در طول و دو هزار گز در عرض با امکنه و بساتین در یک لحظه بزمین
فرو رفت و غائب شد غرضکه ازین قسم آفات ارضی و سماوی بسیار و بیشمار است تا کجا ذکر توان کرد و این بلیات همیشه در هر زمان
و عصر از ممالک اراضی معموره ربع مسکون بوده و موجود است و سوانح این زمانه نیز بسیار است ضبط آن همه طول
بسیار میخواهد اینقدر که نوشته شد برای عبرت گرفتن و بر قرب قیامت ایمان آوردن و کثرت او را دلیل مزید قرب ساعت
دانستن کافی و وافی ست و هر که اشراط کبرای قیامت را نصب العین میدارد و بر احوال اهوالش اطلاع حاصل نموده
نیک میشناسد که اینهمه وقائع و سوانح ماضیه در جنب اشراط آتیه خیلی سبک و کم وزن ست حق تعالی ما را و جمیع
مسلمانان را از آفات آخر زمان بحفظ و امان خود دارد و ازین پیچ سر استقرار ایمان و صحت عقیده و عمل بر وفق مرضی
خدا و رسول بدار بقا برد آمین

فصل نهم در بیان کشور هند و سلاطین هنود و اسلام و طوائف الملوک هند و ذکر
بعض ماجریات چون محرر سطور عربی نهاد هندی نژاد است حرفی چند از حال هند بخامه می سپارد و قلیلی از ماجریات او
بدایت تا نهایت بر میگذارد که خالی از فوائد نیست بدانکه ملک هند ولایتی وسیع و عرصه بس فراخ است مبتدی از هفت درجه
شمالی استوا و منتهی تا چهل درجه جنوبی که مقدارش یکهزار و سه صد و پنجاه و سه کروه باشد و طول او از مشرق تا
غرب بست و شش درجه که مقدارش یکهزار و شصت و شش کروه باشد شرقی وی چین و شمالی تبت جنوبی و
غربی بحر شور و در هر جانب امصار و بلاد و مدن و قصبات و قری و رباطات و قلاع و حصون مشتمل بر مساجد و معابد و خوانق
و صوامع و بساتین و زراعات و مسالک و شوارع و قناطر و سفائن و مراکب و مهمان سراها و جویبارها و آبگیر و بحار و انهار و

و آبادی و انواع اشجار دارد و مشتمل است بر سهل و حزن و بحر و بر و جبال و قفار و لب آن دو صوبه و یکصد و نود و دو سرکار
و چهار هزار و یکصد و پنجاه و دو محال حاصل او هشت ارب و شصت و هفت کرور و بیست و شش لک و هشتاد هزار و پانصد و
هشتاد و هشت درم بود و در زمان اکبر بادشاه دوازده صوبه منقسم می بود بعد هفت قصبه از صوبه پنج سرکار مقرر ماندند و اکبرآباد دوازده صوبه
ساخته بر صوبه‌ها اسم نام کرده و صوبه دکن در زمان خلیفه او در زمان سرهاد سیام و بلاد کوهستان از زیر ولایت متمرده شده و در قبضه
کابل و قندهار و تبت را در آن داخل کرده‌اند امروز حدود اربعه او بحسب تحقیق انصاری باین طریق است که حد جنوبی او دریای
شور و حد شمالی کوه همالیه و حد غربی دریای اتک تا کوه سلیمان و حد شرقی صحرای میهی پور تا کوهستان برهما و طول او از شرق تا
غرب نه صد کروه و عرض هشت صد کروه و مسافت مربع زاید بر شش لک کروه و شمار مردم چهارده کرور جبال در
اقلیم کمتر و میادین سطوح بسیار و شمار بحار دست بحر یا زیاده می رسد انهار بیشتر و منجمله بحار عظیمه این مملکت گنگ و جمن مشهور تر
اند گنگ از کوه همالیه بر آمده بعد مسافت هشت نیم صد کروه در خلیج بنگاله فرو میریزد هنود تعظیم آن بسیار میکنند و غسل او را
کفارهٔ جمیع ذنوب میشناسند و گویند آب آن باوجود مرور دهور در آوند و ظروف فاسد نمیشود و جمن از شرقی همالیه بالا تر
از گنگ از قعر جبل بر آمده زیر اله‌آباد در گنگ می افتد مسافت از منبع تا اینجا نزدیک چهار صد کروه باشد و آب
نربدا از معظمات هنود است بعض اهل لغت گفته اند که سیحون و جیحون همین دو گنگ و جمن است و در مدار الافاضل
نوشته که سیحون نهر سند است و بعضی گویند آب سند است یعنی دریای اتک که آنرا باسین هم خوانند و در منتخب گفته نهر است
ماوراء النهر و نهری است به هند و مشهور آنست که سیحون نام نهر است که میان اندجان و سمرقند میرود و جیحون رودی است
میان خراسان و ماوراء النهر نزدیک بلخ بالجمله در حدیث آمده که این چهار دریا که سیحون و جیحون و نیل و فرات باشند
از انهار جنت اند که در دنیا میرسد و روانی دارند و از الجمله نیل رود مصر و فرات رود کوفه متعین است و در تعیین این
دو رود دیگر اختلاف است و نباتات هند از جنس غلات و بقولات هفتاد و نه نوع میرسد و فواکه یکصد و شش قسم
گل اصلی و دو نوع و اشیاء غیر مشهوره از این انواع خود بیشمار است حصر آن نمیتواند شد تا آنکه بعضی چهار صد و پنجاه و شش
قسم حبوب جمع کرده اند و زیاده بر پنجهزار نوع گلهای گوناگون نشان داده و اشجار ده هزار قسم بهم رسانیده و از مدراس
راندهر یک لک قسم اصول و فروع شجر بولایت رفته منجمله گلهای مخصوص هند چنپه و چلینه و مولسری و هارسنگار و جوهی
و آفتابی و کنول و کیوره و کیتکی است و منجمله فواکه کتهل و انناس و کیله و شریفه و کموله است که باین لطف و خوبی جای
دیگر معلوم نیست و سرآمد میوه‌های هند انبه است در دکن از بنگاله تا صوبه عظیم‌آباد بغایت تحفه می باشد و در نواح
مخصوص قصبه کیرانه و جهنجهانه است تخم او از دکن آورده اند در ذوق و رایحه نظیر خود ندارد امیر خسرو دهلوی را در
ثنا او اشعار آبدار بوده و گندم ماکپور و برنج بادی مضاف صوبه کشمیر و افیون مالوه و نیل تربت و نیشکر هند و زعفران
کشمیر و تبر اله‌آباد و خربزهٔ آگره و پیاز منی حانه مالده و کشتی بنارس و نارنج سلهت و پلیله و بلاسپور و صندل ملیبار و مشک
کشمیر شهرت تمام دارد و برگ تنبول از خصائص اینجاست که در جای دیگر نشانش نمیدهند و گل سرخ غازیپور و یاسمن جونپور
و عطر قنوج سر منجمله تحائف معدود و پنبه جاکه درین ملک میشود جای دیگر نیست اگرچه در امریکا نقلت هم میشد

وتماکو درینجا از عهد جهانگیر آمده و چون رواج بسیار یافت جهانگیر بامتناع آن کوشید چنانچه سلطان ممالک مناشیر در منع بیع و شرا لیکن
صادر گردید تا آنکه بعضی را لب ها بریدا اما بسکه مردم معتاد بودند سود نداد و کسی اجتناب ننمود زیرا آمدن او از جزائر فرنگ ست
اطبای حذاق و علمای اصول حکم و فتوی بجواز دود کشی و بید هند و علمای فقه بعضی منع و بعضی جائز دارند و حیوانات هند از سباع
و طیور نیز بسیار اند منجمله آن یکی فیل باشد که ماده او پس از هیجده ماه وضع حمل کند و در سی سال جوان شود و مانند انسان
یکصد و بست سال عمر طبیعی دارد و دیگر کرگدن است که دشمن فیل باشد و در زور شبیه چند حیوان است دیگر گاو گجراتی است
که تیز تر از اسپ بود و مردم احمد آباد آنرا در ارابه کشند دیگر گاومیش صحرائی ست و سواری بهل و رتهه نیز از مخصوصات هند
ست و از عجائب اشجار این ولایت درخت بر باشد که هیچ درخت بکلانی و عرض و طول و عمر او نمیرسد تا آنکه بر ساحل دریای
نربدا متصل بهروچ درختی ست که آنرا ۳ هزار ساله میگویند آنقدر ظل ظلیل دارد که زیر او هفت هزار کس میتوانند
استود و حلقه او چهارده صد دست نشان میدهند و فروع او که بزمین پیوسته اند نزدیک ۳۰۰ هزار شاخ خواهد بود و دو
نوع معدنیات درینجا هم میرسد از انجمله کحل و یشم و مرمر و بلور و عقیق و الماس ست در عهد شاهجهان پادشاه از معدن
کولور پاره الماس بر آمده بود کوه نور نامش کردند ثمن آن هفتاد و پنج لک روپیه مشخص گردید درین نزدیکی در لاهور
موجود بود نصاری از دلیپ سنگه گرفته بملکه انگلستان فرستادند ملک هندستان ۳ فصل دارد زمستان و تابستان
و برشکال فصل اخر سر آمد فصول اینجاست ابتدایش از نهایت جوزا و نهایتش از بدایت میزان باشد گونه مردم اینجا
اسمر و چشم کلان و سیاه و قد میانه و موی سر سیاه باشد احسن اراضی این ملک سرزمین ملتان و آب ست که از اقلیم دوم و سوم
حصه دارد مذهب قدیم اینجا اتباع بید بود که وجود او بالقاء الهی از زبان برهما میگویند حکیم بیاس آنرا چهار جزو گردانید هر یکی
را نام علیحده نهاد رگ بید و ججر بید و شام بید و اتهرن بید و بعضی آفرینش کتاب ساخته را کهت و رسن جنم آمدند هر کتاب
را شاستر نامیدند زیاده بر دو هزار سال میگذرد که مذهب بید گذاشته دین بوده گرویدند و این مذهب تمام هند را فرا گرفت
تنها در قنوج و حوالی او اهل قلیلی متمسک بید ماندند و اکنون اهل جین در طریقه فقرا ایشان بیشمار است و عدد مشترک میان
همگنان بت پرستی ست هر چه باشد و هر کجا که باشد ع تا چند گه از چوب گه از سنگ تراشی ٭ بگذار خدائی که بصد رنگ تراشی
محقق آنست که اینقوم هیچ مخلوق را بی عبادت نگذاشته جمله کائنات معبود و تمام جمادات مسجود است جز خالق تعالی
شانه که عبادت و توحید او گاهی نکرده اند ع کافران از بت بیجان چه تمتع دارند ٭ باری آن بت بپرستید که جانی دارد
زنار بستن و قشقه بر رو کشیدن و صندل بر جبین مالیدن یکی از ممیزات ایشان ست و نعم ما قیل ع کافران کین همه
صندل بجبین می مالند ٭ کفرلی در دسری نیست چنین معلوم ست و از نوادر این ملک عمود سنگین قلعه اله باد است که بیش از
دو هزار سال عمر دارد و بر وی کتابه ایست بزبان پالی عهد راجه اسوک و زمان این راجه دو نیم صد سال پیش از سنین
عیسوی بود و عمودی دیگر است در دهلی و روضه قبر ممتاز محل واقع آگره ست که در ۳ کرور و هفتاد لک روپیه تعمیر یافته
و حصن دهلی است که در صرف مبلغ یک کرور طیار شده و جامع مسجد شاهجهانی ست که در ده لک روپیه عمارت گردیده
و مناره مسجد سلطان شمس الدین التمش ست که ۳ صد و شصت و نه پایه دارد و بر اطراف وی آیات قرآنیه کنده

آبادی و پیداوار این ولایات از برنج و گندم است که غیر ایشان بیا میدهند یک عدد و نیم … شمار سکونت
پیشتر بعهد تغلق بادشاه و فیروز شاه در ۳۲ … هم شمار در سنه ۱۹۰۱ مردم یک لک و پنجاه و دو هزار … در حساب آمده هیچ بیش نماند
در ایام آبادانی … ملک هم بسیار بود تا آنکه بعهد اکبر اکثر هیچ هزار فیل و ده هزار اسپ خاصه بود و تا مردم کرور
و … هر پنج جواهر منصوب بیست و یک روپیه است و دو آثار گندم و دو و نیم پنج و چهار ده آثار جو می ارزید ما
بطول … ولایت … بفارسی ترجمه شده این کتاب ابوالفضل و فیضی بانجام گرفت و معلوم
مرکب … باید دانست که … ابتدای عمران درین سرزمین حکومت و دولت و سلطنت اقوام
مختلفه بوده و قرون متطاوله و ازمنه کثیره حکمرانی ایجانب تراجمت اعتبار کرده و شهرت این ولایت بنام هند بن حام
بن نوح علیه السلام است و … این بلاد … اول کسیکه از ایشان بمرتبه راجگی رسید کشن یکی
از احفاد نوربن سبارت گویند معاصر طهمورث پادشاه ایران بود راجه سورج تقویت رستم به سلطنت رسید …
را آباد ساخت … پرستی از عهد وی رواج دارد. راجه … رسل … سلطنت در خاندان راجگان سورج بنسی و
چندر بنسی منحصر شده و بعضی محققین شده گفته‌اند که راجه احوال راجگان هند را … از اختلاف مذهبی ضبط نکرده‌اند
… کرده‌اند و هرچند کتب دین تاریخ دیگری را نابود کردند تا آنکه در زمانه اسلام دعا … گروه
… تصحیح اسباب وقایع آن عهد درمیان مرجانست و آنچه در کتب … یافته می‌شود درج
قطع و یقین … نیست … بسیرالمتاخرین و غیره گفته که بیست و چهار تن کهتری … هزار و چهارصد و سه سال
حکمرانی کردند … تن کایته چهارصد و هشتاد سال حکمران ماندند بعد راجه … دولت انتقال کایته دیگر کرد تا
راجه … شش صد و سی و هفت سال … گشت
وارث … سوبال نام تا راجه حکپال … تن شش صد و دو هشت سال فرمان روا ماندند بعده دولت بقوم دیگر کایته
… تا راجه … هفت تن یکصد و سی سال … کارکیان … ابتدای …
سکهه … کهتری … سلطنت اسلام … در مدت چهار هزار و … صد و سی سال فرمان … ماندند و از ابتدای …
… تا راجه پیهور … یکصد و بیست تن … چهار هزار و چهارصد و هشت سال حکمرانی نموده مرحله پیمای طریق عدم
شدند اول … این ملک … نام حکمران … آباد … تا رام چندر پنجاه و هفت امیر راجگی کرده‌اند و از
رام چندر تا … پنجاه و شش … حکمرانی نمودند این … پیشتر از بکرماجیت …
… پنجاه و شش سال پیشتر از سنه عیسوی تحت … تمام هند حکمران
داشت اول کسیکه … درین ملک … تا دریای ستلج آمده برگشت …
از دست … بعد او … آمده … بعده این ملک بقبضه اقتدار راجه …
… معاصر آنحضرت صلعم میگویند ابتدا اسلام درین مملکت از سنه سیزده هجری است گویند مغیره … خلافت
عمر بن خطاب تا … آمده بعد فتح … در سنه چهل و … هجری مهلب … در ملتان رسیده فاتح گشت

سپس عبدالرحمن بن محمد اشعث بزمان عبدالملک بن مروان در سنه [illegible] هجری متوجه سند شد و کابل را مفتوح ساخت و در سنه
نود و سه محمد بن قاسم ثقفی از طرف حجاج بن یوسف گسیل کرد و بعض بلاد بر دست او فتح شد و در سنه یکصد و هفت هجری
بزمان هشام بن عبدالملک عبدالله قشیری حاکم خراسان غور و غرجستان و ملک نیمروز و کابل بدست آورد پس از آن در زمان بنی امیه و
خلفاء عباسیه همواره آمد و شد مجاهدان اسلام در میان ماند و جمعی از اولاد تمیم انصاری بحکومت این بار پرداختند تا آنکه در
زمان سامانیان البتگین غلام آن خاندان جدا شده غزنین و کابل را متصرف شد و دم استقلال بر زد و پس از آن بغلامان آنها
که یکی از ایشان تاج الدین یلدوز بود بعده بخوارزمیان مسلم ماند پس لشکر چنگیز خان استیلا یافت و از آنجا با میر تیمور باز گردید
و فرزندانش سریر آرا شدند چنانکه بیاید و چندی در تصرف نادر شاه ماند بعده دارالملک احمد شاه ابدالی شد اکنون بقبضهٔ
نصاری است بالجمله چون مشیت الهی اقتضای آن کرد که سلسلهٔ فرمان والی هندوستان از فرقهٔ هنود و بت پرستان که از دیر باز
درین سرهنگاه حکمران بوده اند منقطع گردد و مشام هند هم ببوی اسلام رسد اول سلاطین غوریه و غزنین مسالک این ممالک
پیمودند و نقش تسلط هنود را که از عهد مسند آرای حکومت بودند بآب شمشیر آبدار کافرکش از صفحهٔ ایام پاک شستند بنیاد
اسلام در هند از سلطان ناصرالدین سبکتگین بوده سلطان مکرر از غزنین بر هند تاخت آورده و در سنه [illegible] اکثر بلاد مسخر
گردانید و اول کسیکه بنیاد مساجد در هند نهاد و رواج اسلام داد او ست چون از نژاد ترک بود هنود و مسلمانان او را سبکتگین ترک
گویند وی در زمان راجه جی پال آمده محاربه کرد و فتح یافت و غنایم بسیار بلکه بیشمار بدست آورد و تا لمغانات بتصرف
سلطان درآمد و سکه و خطبه بنام او شد و بنا گردید بعد وفاتش پسرش سلطان محمود دوازده نوبت بهند آمد و از
طرف خلیفهٔ بغداد مخاطب بامین الملة و یمین الدوله گردید تفاصیل فتوحاتش در کتب مبسوطه مرقوم است و در وقت او راجه
والی جوده پور بر سر قنوج بود و سلطان کالنجر و قنوج وغیره بلاد بگرفت و راجه بهار را بگریخت مرتبهٔ دوازدهم آمدن او
بهندوستان در سنه ۴۱۸ هجری بود بعد از وی امیر ابو سعید نبیرهٔ سلطان محمود دو مرتبه بر هند یورش آورد و بهرام شاه
برادرش بعض امصار و بلاد جدید هند را مسخر کرد تا انتقال یافت و در سنه ۵۵۵ هجری بگذشت پسرش خسرو شاه بهند آمده
لاهور بگرفت و تا آخر عمر حکمران پنجاب ماند بعده سلطنت هند را سلطان شهاب الدین غوری از دست خسرو ملک بن خسرو شاه
بستاند از سلطان ناصرالدین تا وی هفت تن مدت دو صد و هفده سال فرمان روای غزنین و بلاد هند کردند
غوری هشت بار بر هند حمله آورد و مرتبهٔ هشتم در سنه ۵۸۸ رای پتهورا را شکست داد و سلسلهٔ جهانبانی از هنود منقطع گردید
و مراسم اسلام درین بلاد شیوع یافت و قلعهٔ سرستی و هانسی و اجمیر بتصرف سلطان درآمد و وی قطب الدین ایبک غلام
دیرگزیدهٔ خود را گذاشته خود براه سوالک بغزنین برگشت ایبک بعد از وی قلعهٔ دهلی و میرته و کول علیگره و گوالیار و بداون
و ملک گجرات بگرفت و دهلی دارالخلافهٔ سلاطین اسلامیه شد در مرتبهٔ نهم باز سلطان در سنه ۵۹۲ از غزنین بهند آمده ولایت
قنوج را مفتوح کرد و سه صد زنجیر فیل و دیگر غنائم گرفته برگردید و پانزده سال فرمان روای هند کرد گویند خزائن بسیار
از طلا و نقره و جواهر از وی ماند از انجمله پانصد من الماس لعل درآمد بعد فوت او ایبک در لاهور در سنه ۶۰۲ هجری
دم استقلال زد چون انگشت خنصر او شکسته بود او را ایبک میگفتند و لک بخش میخواندند زیرا که لکوک مبالغ بمحتاجان

بعد از وی آرام شاه پسرش بجایش جلوس کرد چون نا اهل بود معزول گشت امور سلطنت بسلطان شمس الدین ایلتمش
قرار یافت بعد از وی رکن الدین پسرش جانشین شد مدت حکومت او کوتاه بود و علیه بعد از وی رکن الدین در سنه
برادر بزرگش بر او ظفر گشت بعد از وی رضیه دختر ایلتمش بر تخت نشسته نام خود خواند تا همه ارکان ایلتمش
تا تغلق شاه چهار مرد دیگر از نسلش هفت و چهل سال تحت سلاطین دهلی حکمرانی کردند و از ابتدا سنه ملک فخر الدین سلاحدار
خود سری نموده تا یک پادشاه از این زمان تا ده سال و صد و بیست و چهار سال حکام بنگاله خود سر پادشاه بودند در سنه
اوچ و کالپی و بهار مفتوح شدند و در سنه بنگاله داخل گردیدند و در سنه گجرات بدست آمد و در سنه خلجیان تسخیر
سند پرداختند و در سنه استخوان ... در آمد و در سنه آغاز سلطنت ملوک شرقیه
جونپور گردید و در سنه تیمور لنگ بر هند ... و در سنه ۹۳۲ بابر شاه در مقام پانی پت
با سلطان لودی جنگیده تمام ملک را متصرف شد و سلطنت ... اولاد وی مسلم گردید و از ابتدای سنه ۹۹۵ امرای
کرتی بنگاله را مسخر نموده داود را که ملک مستقل بود برانداختند و نه سال بنگاله تابع سلاطین دهلی ماند و بدایت
طوایف الملوکی در هندوستان از سنه هجری شد از زمان معز الدین سام تا معز الدین کیقباد یازده تن مدت یکصد و نه
سال و چند ماه سلطنت نمودند و از جلال الدین خلجی تا سلطان محمود یازده تن یکصد و بیست و شش سال و چند ماه فرمان
راندند و خضر خان سی سال و سه ماه و مبارک شاه پورانسیر ده سال و سه ماه و شاه ده روز و محمد شاه ده سال
و علاء الدین هفت سال و بهلول لودی سی و نه سال و سکندر لودی بیست و هشت سال و ابراهیم لودی هفت سال و
بابر پنج سال و همایون سه سال و هفت ماه و شیر شاه پنج سال و اسلام شاه هشت سال و فیروز شاه سه روز و عدلی سه
و ابراهیم چند ماه و سکندر چهار ماه و همایون بار دوم یکسال و سه ماه یکی بعد دیگری کوس حکمرانی نواختند و سلاطین
بهمنیه هیجده تن از سنه ۷۴۸ تا سنه ۹۳۴ یکصد و هشتاد و شش سال و ملوک بیجاپور و بیجانگر ده تن دو صد و ده سال تا سنه ۱۰۹۷
و حکام دولت آباد دیوگیر ده نفر یکصد و چهل سال تا سنه و ملوک تلنگانه حیدرآباد دکن سه تن یکصد و هفتاد و یکسال
تا سنه و ملوک صوبه برار چهار تن هشتاد و چهل سال و حکام احمدآباد ده تن یکصد و یازده سال تا سنه و حکام گجرات
سیزده تن یکصد و هشتاد و هفت سال تا سنه ۹۸۰ و حکام مالوه یازده تن دو صد و بیست و ده سال تا سنه ۹۷۰ و حکام خاندیس
دوازده تن دو صد و سی و سه سال تا سنه و حکام لکهنوتی و بنگاله سی و سه تن دو صد و چهل و چهار سال تا سنه ۹۸۳ و
حکام جونپور شش تن ... و بیست سال تا سنه حکمرانی نمودند و ملک مذکوره در اطراف مذکوره کرده بعد از آن همه ممالک
بقبضه اکبر پادشاه در آمد و بدایت اسلام در کشمیر از سنه هجری است تا حال و در سنه ۹۹۵ این ملک ضمیمه سلطنت
تیموریه شد و ابتدای اسلام در سند در عهد ولید بن عبد الملک گویند اول آن محاسبی تمیم حکمرانی کرد بعد از وی
شش تن در یا ... سوملکان یعنی الوس سومره تا یا نصد سال فرمان روا ماندند پس سلاطین غوریه و غزنویه تا
آورده بعد از وی بیست تن از اولاد جمشید شاه کامرانی کردند از جام آزاد تا جام بار ... هیجده تن پادشاه شدند بعد از
این ملک بتصرف اکبر پادشاه در آمد و ملتان را محمد بن قاسم ثقفی مسخر کرده بود و در سنه ۹۲۵ شاه حسین ارغون ا

تسلط یافت از سلطان محمود تا سکندر دوازده تن حکمرانی کردند پس شامل ممالک شاهان دهلی گردید آمدن بابر شاه بطرف
کابل و سند در سنه ۹۱۰ هجری بوده و در سنه ۹۱۱ زلزلهٔ بزرگ افتاد و تا یکماه بالیستاد و در سنه ۹۱۳ قندهار بر دستاو مفتوح شد و در سنه ۹۲۵
زلزلهٔ دیگر آمد و در سنه ۱۰۲۵ وبای عام در هند افتاد و در سنه ۱۰۲۶ عموم هوائی نمایان شد و طاعون در گرفت و در سنه ۱۰۲۹ صاعقه
ریخت و از منصب وی آهن بهم آمد و از آن سلاح و آلات ساختند و در سنه ۱۱۱۱ آغاز زوال دولت اسلام از مملکت هند گردید
و قوم سکهه نشو و نما یافت بفعل الله بادشاه و بحکم بار برید و در سنه ۱۱۴۳ راجه جی سنگه رصد جدید بنیاد نهاد و در سنه ۱۱۳۳ باز زلزله
عظیم پیدا شد و در سنه ۱۱۴۴ ذو ذنب ظاهر گشت و پیشوا سر بشورش برداشت و تا آگره متصرف گردید و در سنه ۱۱۵۱ نادر شاه
کابل و قندهار و پشاور وغیره تا دهلی انتزاع نمود و در سنه ۱۱۵۰ تسلط انگریز بر مرشد آباد شد و سراج الدوله مقتول گردید
و در سنه ۱۱۷۳ بادشاه عالم قلعه نشین دهلی بمصالحهٔ انگریز شد و در سنه ۱۱۷۴ **احمد شاه** ابدالی نوبت پنجم بهند آمد و سکهه را انهزیمت
داد و انگریز بر عظیم آباد مستولی شدند و در سنه ۱۱۸۲ قحط و وبا افتاد و در سنه ۱۱۹۲ انگریز با سیندیه معاهده کردند و گجرات فتح
شد و در سنه ۱۱۹۸ زلزلهٔ عظیم و سنگ باران و قحط مشهور افتاد و در سنه ۱۲۰۱ تمام میان دوآب را فرا گرفت و در سنه ۱۲۱۷ تا فرخ‌نگر
بنگش فرخ آباد بانگریزان سپرد و در سنه ۱۲۱۸ زلزلهٔ عظیم رو داد و قمر منخسف شد و در سنه ۱۲۱۹ باز زلزله آمد و زمین بلرزید
و در سنه ۱۲۲۰ زلازل دیگر پیدا شد و ۱۳ ربیع الآخر ماهتاب در گرفت و در سنه ۱۲۲۶ کوکب دنباله دار در شمال مغرب نمود
در سنه ۱۲۴۳ وبای هیضه اکثر بلاد را ته و بالا کرد و در سنه ۱۲۵۴ اکبر شاه قلعه نشین دهلی و سلطان محمود پادشاه ملک روم و ولیم چهارم
پادشاه انگلستان بمردند و **بهادر شاه** در دهلی و **عبد المجید خان** در روم و **ملکه وکتوریا** در انگلستان
جلوس کردند ان الارض لله یورثها من یشاء من عباده کتاب سیر المتاخرین تالیف نواب غلام حسین خان طباطبائی
شیعی حاوی جمله ماجریات مملکت هندوستان ست و وقائع صحیحات را تا سنه ۱۱۹۷ هجری ضبط کرده و میر غلام علی آزاد
بلگرامی در فضائل و صفات هند رساله نوشته اند موسوم به شمامة العنبر فیما ورد فی الهند من سید البشر در وی گفته
که اول هبوط آدم از بهشت در سراندیپ از سرزمین هند بوده و نور نبوت خاتم الانبیاء علیهم السلام در جبین آدم بود
وقتیکه بهند هبوط کرد پس حضرت صلعم باین اعتبار هندی نژاد عربی نهاد باشد لیکن در حقیقت این کلام از جنس
لطائف شعریه و نکات نظمیه است نه از قبیل تحقیق و تصحیح زیرا که حق تعالی رسول خدا صلعم در کتاب خود بعربیت وصف
کرده و عرب را بر جمیع عالم فضل داده و زبان عربی را بر همه لغات مزیت نهاده آری اینقدر هست که هند بهتر از بسیاری
اقالیم عالم است بعد ملک شام که اعدل اقالیم و منشاء اکثر انبیاء و رسل و مهاجر ابراهیم بوده و این خوبی نیز بوجه
بلوغ اسلام درین ملک میتوان گفت ورنه با کفر حقیقی هیچ حسن و خوبی معتبر نیست بالجمله زبان قدیم هندوستان
پراکرت نام دارد و کتب مذهبیه و چین ها درین زبان است و سنسکرت که لغت بید و پران باشد مخصوص بکتب است روزمرهٔ
ایشان نبود و معهذا هر قطر از اقطار وی لغتی جداگانه دارد که یکی با دیگری آشنا نیست و ملوک اسلام را که درین ملک
کوس سلطنت نواختند غالباً زبان عربی بود و بیشتر سلاطین خراسانیه مسلط شدند و زبان پارسی داشتند بعده
اولاد چنگیز خان یعنی تیموریه متصرف گردیدند و بوجه اختلاط عساکر با اهل اسواق و قری لغت اردوی ریخته حادث

شد وعجب معجون مرکب از السنهٔ مختلفه و لغات متباینه بهم رسید الحال که حکومت این اقلیم بدست برطانیه آمد نخست پرتگیزان هم دران میخز داول کسیکه از ایشان راه هند پیدا کرد واسکو ڈی گاما نام داشت بعهد سکندر لودی با دو سه جهاز در ۱۴۹۷ عیسوی از پرتگیس بر کالی کوٹ آمد و در مدت ده ماه سفر او بکرانهٔ هند منتهی شد انان باز دروازهٔ آمد وشد این قوم باین سرزمین مفتوح گردید و کار و بار تجارت را رونق دادند تا آنکه درین زمان اموال ممالک ایران و توران و تبت و افغانستان و برهما و چین و عرب و مصر و ایشیا و افریقیه بواسطهٔ جهازات هوائی و آتشی و عجلات دخانی و مراکب بعیر و بغال و حمیر و ثیران و گردون و جز آن بر وجه تمام آمد و شد دارد و پیش ازین جز غلاء اهل این اقلیم فلاحت و زراعت و کشاورزی بود و سوداگری را چنانکه باید نمی شناختند مردم فارس و روم و یونان برای ایشان اشیاء تجارت آورده بدست ایشان میفروختند و زر فراوان می بردند اکنون حکام برطانیه اشیاء مصنوعهٔ بسی نادر و غریب بکثرت آورده میفروشند تا آنکه صنائع و بدائع دیگر ممالک در چشم مشتریان سبک گردیده مثلاً شال و کاغذ و قلمدان کشمیر و ململ ڈهاکه و قرطاس کالپی و کمخواب گلبدن بنارس و مشروع احمد آباد و سیلهٔ برهان پور و حریر و قالین ملتان و آیینه و قلیان دهلی و کلابتون ریور و عطریات جونپوری قنوج و قند شاهجهان پور و ظروف گلی امروهه و سنگ سیاه و سفید جونپور و نبات کالپی خیلی طرفگی و نمکی دارد بعهد اکبر پادشاه یکشال کشمیر را تا هفت هزار روپیه قیمت بود و یک تهان ململ ڈهاکه بیاتر ده اشرفی می ارزید و قس علی هذا و در بعض مجامع مسلسله هر دوار تزدیک بست لک نفر فراهم میشوند غرضکه از ایبک تا شاه عالم شصت و پنج نفر مسلمانان بر سریر دهلی جلوه آرا گردیدند و از بدایت هجرت تا سال هاد و ششصد سال هجری کامل گردید منجمله ایشان بست و نه تن بموت خود مردند و بست و سه تن مرگ سرخ چشیدند و هفت تن در حبس جان دادند و شش تن را اثری پیدا نشد که کجا رفتند و از زمان نادر شاه تا شاه عالم در مدت پنجاه و سه سال چهارده تن حکمرانی کردند و باسقاط سی سال زمان حکومت محمد شاه در بست و سه سال سیزده تن از سلاطین در گذشتند و ولایت هند طوائف الملوک شد نظام الملک حیدرآباد دکن متسلط شد و نواب وزیر بر صوبهٔ اوده متصرف گردید و مرهته بر اطراف دهلی قابض شدند و قوم سکهه لاهور را با حوالی او در گرفت و جات و روهیله و پنڈاره در اطراف دست بتاراج کشادند تا آنکه لارڈ ولزلی شاه عالم را از قید مرهته و جات نجات داده لک روپیه ماهوار مقرر کرد و باستیصال آنها پرداخته در ۱۸۰۳ع فارغ البال گردید و روسای اطراف را مثل بهوپال و اندور و ٹونک وغیره بتوثیق معاهد از آتش و هی فتنه باز داشته بجاهای شان نشاند و دولت و سلطنت اسلام منقرض گردید و قرعهٔ حکمرانی بنام برطانیه افتاد فاعتبروا یا اولی الابصار ۝ آنکه اوج فلک نشیمن ساخت، عاقبت زیر خاک مسکن ساخت آنکه بر فرق تاج از زر کرد ؛ در لحد رفت و خاک بر سر کرد ؛ آنکه گهوارهٔ ساخت مسکن جو لستس ؛ رفت تا موت کرد ماتم ؛ هوس بس ؛ هیچ کس در جهان قدم نزند ؛ که قدم جانب عدم نزند ؛ تا توانی دل از جهان مگسل ؛ رشته از مهر این و آن مگسل ؛ جاودان نیست عالم فانی ؛ تو درین خاکدان کجا مانی ؛ روی در ملک جاودانی کن ؛ ترک این گنج دیر فانی کن ؛ پای در دام پیچ پیچ منه ؛ همه هیچند دل بهیچ منه ؛ از ابتدای ۱۸۶۱ء

هجری تا امروز که سنه ۱۲۹۱ هجری است از اتک تا کلکته و از کوه هماله تا بحر شور شرقاً و غرباً طولاً و عرضاً این ملک در قبضهٔ تصرف والیه
است و والیان این هند را سه حصه کرده‌اند احاطهٔ بنگاله و مقر گورنر در کلکته باشد و احاطهٔ مدراس و احاطهٔ ممبئی و بعد فتح
پنجاب حاطهٔ چهارم مقرر کردند محاصل این ملک تا بیست و یک کرور روپیه سال است و شمار فوج در سنه ۱۸۵۳ع دو نیم لک هندی و پنجاه هزار
فرنگی و بیست هزار تلنگ بود و بعد غدر مجموع عسکر یک لک و شصت هزار نفر اند نیمهٔ آن هنود و مسلمان و نیمه گوره انگلستان
لعل الله یحدث بعد ذلک امرا گویند این اقلیم منسوب به زحل است لهذا اکثر مردم اینجا پست فطرت و ضعیف العقول و کم طاقت
و همیشه مغلوب لشکرکشان دیار بوده‌اند قف مجد الدین فیروزآبادی از جملهٔ بلاد هند در قاموس دو بلده را ذکر کرده
یکی دهلی و گفته نام دارالخلافهٔ هند است و بزرگترین شهرهای اوست دیگر قنوج و گفته کسنور بلد بالهند فتحه محمود بن سبکتگین
و وی بدهلی آمده بود و شارح حقیقی دهلی را از اقلیم دوم ملک هند گفته و صاحب مفرح القلوب نیز از اقلیم سوم شمرده و دهلی
موطن مشایخ و اساتذهٔ من است چنانکه بلدهٔ قنوج موطن آبا و اجداد من حقائق حالات دهلی در سیر المتاخرین دیدنی است
و ماجریات قنوج از من شنیدنی ابوالفدا در مختصر گفته مملکة القنوج بلاد ما بین الجبال و هی منقطعة البحر و کل من ملکها یسمی فور
و لاهل هذه المملکة اصنام یتوارثون عبادتها و یزعمون ان لها ما یتی الف سنة انتهی بلاد او را کوهستانی گفتن شاید
از انجاست که این بلده دار السلطنت راجگان هند بوده و هند جبال دارد و در نهایت این بلده میان رود گنگ و رود جمن
واقع است که از را دو آب خوانند و در احسن ممالک هند در همواری و شادابی شناسند هیچ بلده در هند مقدم تر ازین شهر
نخواهد بود در عمر او الوف بلکه لکوک نشان میدهند و عمران او از عهد قابیل اولاد او از عهد حام بن نوح تا بنا بیان میکنند
و گویند که از مؤتفکات است و طول و عرض عمارت و کثرت عمران او تا آنجا میرسانند که عقل در قبول او متوقف میشود
سرزمینش در اقلیم سوم واقع شده طول و یکصد و پانزده درجه پانزده دقیقه و عرض بست و شش درجه و پنجاه و دو
دقیقه است بیت المقدس و شام و فلسطین و غیره نیز از همین اقلیم سوم اند در این اقلیم سی و یک کوه و بست و دو نهر
بوده و گونهٔ مردم اسمر و طول نهار چهارده و نیم ساعت و این اقلیم بعد اقلیم چهارم اعدل اقالیم است در آب و باد و
اعتدال طبائع و ذکا و جودت خواطر و دیگر اخلاق حمیده و صفات گزیده خصوص این بلده با این همه خرابی و آفات
هنوز آب و هوای خوشی و لبستگی تمام دارد ه وضع فقیری ما ناساز هیچ کس نیست ؛ ویرانه ایم اما بسیار خوش
هوا ایم ؛ پیش ازین مجمع علماء و فضلاء و حکما و اطباء و شعراء و اولیاء و اصفیا بود و امروز خاویة علی عروشها است گویا هیچگاه
روی آبادی نداشت و بوی از انسان نشمیده ه و بلدة لیس بها انیس ؛ الا الیعافیر و الا العیس ؛ تا حیات
والد مرحوم مسکن و موطن بود و الحال سالها گذشت که یادش بخاطر افسرده و دل مرده نمیگذرد ه کان لم یکن بین
الحجون الی الصفا ؛ انیس و لم یسمر بمکة سامر ؛ بلی نحن کنا اهلها فابادنا ؛ صروف اللیالی و الخطوب الزواجر ؛ در
محاورهٔ روزگار نسب را نجم و نژاد و ذات و امثال آن تعبیر کنند و آنرا بعالی و سافل و صاعد و نازل بند گردانند
لیکن هشیار آگاه دل میداند که درین معامله خود را از دوری راه از پا می اندازند و نژاد را تا آدم صفی بود بر بود
رسانیدن نمی توانند ناچار این کار بدان باز گردد که از آبای میانی او یکی بفزونی جاه و ثروت ظاهر یا بشناسائی

حقیقت چیره دستی یافته و بنام یا لقب یا حرفه یا مسکن یا ولا یا نسب شهرت گرفته پس سعادت گزین بیدار دل
چرا این افسانه بخواب رود و دیران تکیه زده و از حقیقت پژوهی دست باز گیرد پس سر لوح را از ایزد شناسی بدیهه سوده
و ابراهیم خلیل را از بت پرستی اصل کدام زیان لیکن از انجا که بسر نوشت آسمانی در سیمیان صورت پرست افتاده و
با گروهی آمیخته که نسب را بر حسب گزینند ناگزیر حرفی از ان باب در پرتوی از آفتاب باز میگوید میدانم که نفس قدسی
مرا پیش ازین علیین سموات علی مقر و منزل بود و تا قدم درین تیره خاکدان گذاشت اول نزول از اصلاب آبا و ارحام
امهات بمکه معظمه که اشرف بقاع ارض ست از دودمان هاشم که اکرم قبائل قریش بود اتفاق افتاد پسے بر نیامد که
خاتم النبیین صلعم از انجا هجرت بمدینه طیبه کرد و از بهشتے به بهشتی دیگر افتاد دیر نگذشت که علی بن ابی طالب کرم الله وجهه قدم رنجه
فرمود و انچه بر حسین بن علی و علی بن حسین و اخلاف او قرنا بعد قرن و وقتا فوقتا در عهد بنی امیه و خلفاء عباسیه گذشت
شهره دور و نزدیک ست تا آنکه نقل مکان بناحیه دار السلام بغداد دست بهم داد و فتنه تاتاریان یادگار زمانیان
ست دران حین همین مدینه بخارا ماوای بزرگان شد این بلده را در اقلیم چهارم از بلاد توران دارند بخاری صاحب
صحیح از خاک انجاست سید جلال الدین بخاری سیاحت گزیده و بهمری علم و عمل ستوده جهان را بپای عبرت بر نوشت و در
ملتان بسر نوشت آسمانی عزلت گزیده و در مقام اوچ شربت ممات چشید اخلاف ایشان بتحریک سلاطین اول در دهلی
و از انجا بقنوج رسیده آرمیدند و بسادات بخاری شهرت گرفتند هنوز این خاندان بهمین عنوان روشناس جهان
و جهانیان ست سه صد سال شده باشد که این خاک ماوای آبای ماست بنگر که خواسته ایزد درین انتقالات شتی
چیست کجا بودیم و کجا رسیدیم و در پشت پدران و شکم مادران بکدام یک الکه افتادیم ع یوما بحزوی و یوما بالعقیق
و بالعذیب یوما و یوما بالخلیصاء شماره آبای گرامی نژاد داستان درازست پیرا انفاس را بنا بایست وقت بفرو شد
چنان در سر دارد که نموذجی از حال و مال شان و لختی از نیرنگ اطوار خود اگر فرصت دست بهم دهد در رساله جداگانه
سرانجام دهد مایه عبرت دیده وران گرداند مان برخی از آبا و اجداد در لباس ولایت و اندکی در علوم رسمیه
طائفه در زی امارت و جمعی در معامله گزاری و طبقه در تجرد و توکل و تنهائی بسر برده اند پدر بزرگوار که خاک گستر
سنبر باد از تعلق امارت آبائی تجرد و تفرد آمد و بر جاده نطع آگاهی بود و انفاس گرامی در آویزش خویش بکار برده
و زندگی بی بدل را در مجاهده نفس و اصلاح نوع بشر بکشیدن ایشان از خار و خس شرک و کفر و بدعت بگلزمین توحید
و رسالت و اتباع سنت معروف گردانید و خلقی بیشمار را آراست و پیراست روح مرا در سنه ۱۲۴۸ هجری در بلده بانس بریلی
با بدن عنصری از مشیمه علوی به تربتگاه بشری خرامش شد و در دو سال شیوا زبان بخشیدند و در سال ششم
سایه پدر از سرش بر بودند و در پانزده سالگی دریچه سواد کشود در هیجده سالگی خزائن علوم رسمیه را گنجور امین
شد در بیست سالگی حقائق ایمانی و دقائق اسلامی پرتو ظهور انداخت ع خاطر از علوم مکتسبه و رسوم زمانی دل زده
و خواهش رمیده گشت و انوار علوم کتاب و سنت ظلمات فنون روزمره فضلاء گیتی محو و فنا کرد و در باطن فیض ایزدی
آگاهی دمید و از حضیض تقلید باوج تحقیق برگرفت در سی سالگی دل از اولین پیوند گسیخته بکلی مشغوف تدوین

ابواب شریعت بپیروی سلف امت و ائمه ایشان موافق منطوق سنن صحیحه مدونه در دواوین اسلام و دفاتر محدثین
کرام رشد و توده و انبار فراهم کرده که این تربیه هم فرعی از آن اصول صحیحه است سابقه ازل جان مرا بپیوند خاص بکتاب
وسنت داد و از علوم بیگانه که دو نیم سقیم علم باشد دوری بخشید و از زوج اول اولاد صالح و از زوج ثانی اموال حلال عطا
کرده با یواء یتیم و غنای عائل و بدایت منال توجه فرمود و مصالح جمعی از عباد بدست تدبیر او نهاد و بتیسیر کتب کثیره از صحائف
مستنده اهل قرآن و اصحاب حدیث کاشانه دل او را نور تازه و سروری بی اندازه بخشید و انتفاع بعلوم سلفیه و توفیق اشاعت سنن
نبویه در ابواب احکام دین در بلاد عجم و عرب خصوصاً الکه هند درین آخر زمان بخشید و باین مزایا و خبایای زوایا سرفراز
فرمود و خاطری آزاد و دلی لاابالی از رد و قبول اصدقاء و اعداء عنایت کرده نه شادی داد سامانی نه غم آورد
نقصانی به پیش همت ما هرچه آمد بود مهمان ما، هرچند در نسب وحده شجره رسالت است اما از وفور سیه کاری شرمنده و مختفی بپای کسی
و اگرچه در حسب ذره از آفتاب علم و دولت است لیکن از غایت قصور در تادیه حقوق واجبه گنهگار درگاه الهی است رقم سفید
و سیاه من بر جبین شکسته نگاه من و چه من و چقدر گناه من خجلم ز نام غفور تو، اکنون که نزیل بهوپال و دخیل این دار الاقبال
است سرانجام مرگ را در یکی از دو حرم محترم جویان و بزبان دل درد مند این دعا گویان اللهم ارزقنا شهادة فی سبیلک
واجعل موتنا فی بلد رسولک تا هنوز این مدعا که برعرض اجابت نشنید و این کهنه آرزوی دل پیر کدام وقت رنگ جوانی
دهد در شهر بهوپال که بلده نو آباد از اقلیم دوم ملک هند است طولش یکصد و یازده درجه و عرض بیست و سه درجه
یمن و تهامه و مکه در ابتدای این اقلیم و مدینه قریب بوسط او است غایت طول نهار درینجا سیزده نیم ساعت و ربع باشد
دگونه مردمش میان سواد و سمره گویند بانی نخستین او راجه بهوج والی اوجین معاصر آنحضرت صلعم بود بهوج پالش
میخواندند هم از کثرت استعمال افتاد بهوپال شد و پال در هندی آبگیر را گویند آبگیر اینجا در طول چهار نیم میل و در
عرض یک نیم میل باشد این الکه سرحد گوندوانه صوبه مالوه واقع شده قلعه سنگین دارد و بحساب شماره سنه ۱۲۹۰ سه هزار
و چهار صد دیه آباد و هفتصد و چهار قریه ویران داشت امروز اکثری از آن بتوجه رئیسه آباد گردیده
شهر خاص جای ماند بود و شصت هزار تن است و حاصل یکساله او بمقدار سی لک روپیه از انجمله دوازده لک در
اقطاع اخوان و ارکان و قدمار سکنه این الکه از مسلمانان و هنود شرقی او ساگر و جنوبی هوشنگ آباد و غربی
اندور و شمالی علاقه گوالیار است و محل پولیتکل اجنت با عسکر کنتنجنت محال سیهور بدایت دولت افغانان میرازی
خیل درین خطه محروسه از سنه ۱۱۳۰ هجری عهد بهادر شاه بن اورنگ زیب بوده و تا امروز که سنه ۱۲۹۱ هجریست عمر
دولت یکصد و هفتاد و یکسال میشود نه تن حکمرانی کرده اند اول ایشان دوست محمد خان از مردم تیراه
درین دیار افتاد و بتغلب بر مرزبانان اطراف متصرف باین خطه گردید و در سنه ۱۱۵۲ بعد حکومت سی و سه سال درگذشت
و پسرش یار محمد خان از دربار آصف جاه والی حیدر آباد دکن خطاب نوابی با ماهی و مراتب بستاند و بعمر
هجده سالگی رئیس شده بعد حکمرانی پانزده سال سی و سه ساله در سنه ۱۱۶۷ بمرد مرقدوی بیرون قلعه اسلام نگر
است بعده فیض محمد خان در یازده سالگی بجای پدر مسند ریاست آراست و بست و پنجسال کوس حکمرانی نواخته

سی و شش ساله ... لقب ... در ریاست ... داده، دران قلعه کهنه واقع شده چون فرزند نداشت بجای او
برادر صغیرش حیات محمد خان نشست و سی و دو سال ریاست دارای کرده در سنه ۱۲۲۳ انتهائی شد ریاست بنا
او وار انتظام افتاده بود و وزیر محمد خان که از ابنای عم و مختار ریاست گردید و غوث محمد خان پسر
حیات محمد خان برای نام نواب ماند تا آنکه بعد مقدار ده سال از جلوس در سنه ۱۲۲۸ هجری درگذشت و وزیر محمد خان [illegible]
سال حکمرانی نموده در سنه ۱۲۳۱ انتقال شد و نظر محمد خان پسر صغیرش با حکام فرنگ در سنه ۱۲۳۳ معاهده نموده استقلال
ریاست حاصل کرد و سه سال و نه ماه و شش روز حکمرانی نموده رحلت نمود و این واقعه در سنه ۱۲۳۵ رو داد و اختیار ریاست
بدست بانوی او گوهر بیگم دختر غوث محمد خان آمد چندی ارکان و اعوان ریاست تمشیت امور دولت کرده بر آن
دختر خود را بحباله نکاح جهانگیر محمد خان بن امیر محمد خان بن وزیر محمد خان از گورنمنت انگلیسیه او را بریاست برداشتند و
گوهر بیگم را بعطای اقطاع [illegible] ریاست بیدخل کردند نواب هفت سال حکمرانی بهوپال کرده در سنه ۱۲۶۰ هجری انتقال
کرد و قرعه ریاست بنام دختر ایشان نواب شاهجهان بیگم افتاد و اختیار ریاست بدست بانوی شان نواب سکندر بیگم
ماند بعده در سنه ۱۲۶۶ هجری مادر برضای دختر مسند مستقل گردید و خطاب [illegible] و تمغا و پرگنه بیرسیه بجلدوی کوشش
و کوشش زمانه غدر از گورنمنت حاصل کرد و وی اول کسی ست که از روسای هند سفر حج کرد و در سنه ۱۲۸۰ توفیق
ادای این فریضه یافت آمدن محرر سطور درین بلاد بزمانه او بوده در سنه ۱۲ وفات یافت و در باغ فرحت افزا مدفون
گردید و بجای شان نواب شاهجهان بیگم مسند ریاست را زیب و زینت بخشید و لادتش در سنه ۱۲۵۴ هجری
بقلعه اسلام نگر بوده پانزدهم محرم سنه ۱۲۶۳ بعد وفات پدر بعمر چهار سالگی از گورنمنت خلعت ریاست یافت و در سنه
۱۲۶۶ ریاست بدست مادر گذاشت و در سنه ۱۲۸۵ هجری غره شعبان صدر نشین کاشانه ریاست گردید و در اوائل
همین ماه محرر سطور سفر حرمین شریفین گزید و بعد بجا آوری حج و عمره پس از هشت ماه از عرب به بهوپال آمد و اول اهتمام
جمله مدارس و ثانیاً مهتمم دار الانشاء و ثالثاً نائب دوم ریاست و رابعاً بخطاب نواب الاجاه امیر الملک بهادر
پایه بپایه صعود کرد و نکاح ثانوی با ایشان نمود این عقد مسعود در سنه ۱۲۸۸ هجری باطلاع گورنمنت بعهد لارد میو گورنر
ستوده صورت گرفت و تیول هفتاد و چهار روپیه سال متعین گردید چون سنه ۱۲۸۹ آمد بماه رمضان بدربار لارد
نارتهبروک بمقام بمبئی خطاب درجه اول جی سی اس آی و تمغای استار و نشان شاهی و سند جو گرند کمندر استار آف انڈیا
مهری ملکه انگلستان و دستخطی وزیر اعظم با ایشان حاصل شد و بعد فراغ ازین دربار سیر سورت و احمد آباد و کجرات
بر جلد دعا صورت بست ولادت نواب سلطان جهان بیگم دختر ایشان در سنه ۱۲۷۴ هجری بوده و ولی
عهد ور سنه ۱۲۹۰ هجری حق تعالی این بار سرزمین اسلام را عمر دراز بخشد و حکمرانان او را سعادت اتباع شریعت
روز افزون کند بسی منکرات بوده که در عهد این رئیسه سعیده بکنج عدم خزیدند و بسیار طاعات ست که از قوه
بفعل در آمدند امروز عهد وی عروس دهر ست و ماجریات ماضی و حال این خطه از تاج الاقبال تاریخ بهوپال
باید جست و در شرع شریف ولایت و حکومت و سلطنت زنان جائز نداشته اند و هو الحق ولیکن درین خاندان

از چهار پشت همچنان اتفاق افتاده که حکمرانی بقبضه تصرف زنان مانده و چنانکه در جاهلیت و اسلام هم نظائر آن نشان داده اند قصه بلقیس ملکه یمن منصوص قرآن مجید ست و در مصر زنان قبط دلوکه بنت زبا مدتی کوس سلطنت نواختند سیوطی در حسن المحاضره گفته فلم تزل مصر ممتنعة بتدبیر تلک العجوز نحوا من اربعمائة سنة و در ذکر زمانه اسلام گفته واتفقوا بعد قتل المعظم علی تولیة شجرة الدر ام خلیل جاریة الملک الصالح فملکوها وخطبوا لها علی المنابر ونقش اسمها علی الدینار والدرهم وکانت تعلم علی المناشیر وتکتب والدة الخلیل ولم تل مصر فی الاسلام امراة قبلها انتهی و در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم زنی در فارس والیه ملک شده بود فرمود لن یفلح قوم ولوا امرهم امراة اخرجه البخاری و رضیه دختر شمس الدین التمش بر سریر سلطنت دهلی جلوه آرا گردیده و خود امروز در ولایت هند عمل زنی انگلیسیه است و عدم فلاح و صلاح مردم هند گویا از همین جا ست و در زمان جهانگیر پادشاه نورجهان بیگم فرمانده بود شاه هیچ نمیکرد و امثال این احوال درین خراب آباد کهن بسیار گذشته و بگذرد وتلک الایام نداولها بین الناس قف بعد تسلط برطانیه بر غالب بلاد هند اختلاف کرده اند اهل علم در آنکه این مملکت دار الاسلام ست یا دار الحرب در قول جمعی کثیر گفته ومنهم الحنفیة که این ولایت دار الاسلام ست زیرا که پیش از ایشان این ملک معمول احکام اسلام و محلوک حکام مسلمین بوده و دار الاسلام گردیده و دار الاسلام دار الحرب نمیگردد مگر بسه چیز یکی باجرای احکام اهل شرک بر وجه اشتهار که در وی حکم اهل اسلام اصلا جاری نشود باینطور که اهل حرب بر داری از دور اسلام چیره شوند یا اهل کدام مصر مرتد و متغلب گشته اجرای احکام کفر نمایند یا اهل ذمه نقض عهد نموده و تغلب بر دیار مسلمانان کنند دوم باتصال او بدار حرب باینطور که میان هر دو کدام بلده از بلاد اسلام متخلل نشود و ظاهرش آنست که بحر فاصل نیست و بحر شود ملحق بدار حرب است شامی گفته و ازینجا ظاهر شد که جبل تیم الله که در شام ست و آنرا کوه دروز نامند و بعض بلاد تابع او همه دار الاسلام ست زیرا که اگرچه این بلاد در احکام دروز یا نصاری هستند و اوشان را قاضیان بر دین آنها هستند و بعضی از اوشان اعلان بشتم اسلام و مسلمین میکنند لیکن اوشان زیر حکم ولاة امور ما هستند و بلاد اسلام محیط بلاد اوشان ست از هر جانب و ولی امر هرگاه تنفیذ احکام اسلام میخواهد نافذ میکنند سوم آنکه کدام مسلم یا ذمی آن بامان اول در وی باقی نماند یعنی امانیکه ثابت بود قبل استیلاء کفار برای مسلم باسلام و ذمی بعقد ذمه در هندیه گفته وقالا بشرط واحد لاغیر وهو اظهار حکم الکفر وهو القیاس گویم جریان احکام اهل شرک یعنی حکام برطانیه در هند ظاهر ست لیکن در شامی گفته و ظاهره انه لو اجریت احکام المسلمین واحکام اهل الشرک لاتکون دار حرب و احکام مسلمین خود درینجا جاری نیست مگر آنکه جمعه و عید و نماز و ذبح و امثال آنرا در احکام اسلام وارد دارند اما اتصال بدار حرب بر وجهی که کدام بلده از اسلام بینهما متخلل نباشد پس این اتصال البته متحقق نیست و امان اول هم برای مسلم باسلام و برای ذمی بعقد ذمه باقی نمانده و صیرورت دار الحرب دار الاسلام باجرای احکام اهل اسلام در آنها میشود مثل جمعه و عید اگرچه در وی کافر اصلی باقی باشد و متصل بدار الاسلام نبود بعده اختلاف کرده اند در آنکه نتیجه اختلاف مذکور چیست نزد بعضی جواز معامله ربا با اهل حرب ست و نزد بعض وجوب هجرت از انجا بسوی دار الاسلام و اول مجروح ست و ثانی راجح اگرچه فرضیت هجرت بعد فتح مکه منسوخ شده و تحقیق

مرام درین مسئله در آخر رساله اعادة الشیوخ بجواب بعض اهل استفتا کرده ایم فلیرجع الیه و اشارت بمسئله دار الحرب و
دار الاسلام در فصل مجدده هرباته نیز بیاید فانتظره قف ارض جدید که آنرا دنیای نو و امریکا خوانند مردمش از قوم انگریز
هستند و مذهب نصاری دارند علمای هیئت این جماعه گویند احاطه کره مائی ارض بطور شناخت حکمای متقدمین نیست بلکه
شکل کرهٔ ارضی را محیط است و ارض چنانچه این طرف بر آمده و مسکن عالمی گشته با اقالیم سبعه روشناس شده همچنان
ارض طرف مقابلش نیز نمایان گشته جای مانند معمور و عالمی گردیده است و بومنی واقع شده که کف پای اشخاص
هر دو طرف اگر زمین در میان نباشد بهمدیگر بچسپند و سرها بطرف آسمان باشند یعنی بی اندک میل هر دو طرف زمین
مقابل همدیگر واقع است و سعتش دو حصه خواهد بود و وسعت اقالیم سبعه سه حصه و سرد سیر و گرم سیر هر دو ست
و جهای متنوعه و ادویه مختلفه از آن طرف می آید میگویند که معادن طلا و نقره بسیار دارد و چهار صد سا
ست که نشان این زمین یافته شد قف چون حال کشور هند معلوم شد پس باید دانست که مجمل احوال ابتدائی
خلقت بحسب تحقیقات علما و حکمای هند بسط تمام دارد تا آنکه اجمالش هم حالی از اطناب کلام صورت نه بندد و شیخ ابو الفضل
محرر اکبرنامه در دفتر سوم آن کتاب که مسمی بآئین اکبریست خلاصه علوم و رسوم هندیان بکمال تنقیح نوشته هر که
اطلاع تفصیلی بران خواهد بکتاب مذکور رجوع نماید منجمله آن در یکجا یک نوع که عالم مشهود بآن قائل اند نوشته میشود
میگویند اول تعینی که حضرت وجود مطلق گرفت و جلوه خاص فرمود مسمی به برهماست و همانا عقل اول از آن خواسته اند و
از چهار کس از جبین او بهم رسیده سنک و سنندن و سناتن و سنتکمار هر کدام فرمایش رفت که همت در پیدایش
خلقت بر بندند از فراوانی توجه بذات قدسی بدین کار نپرداختند سگالش دیگر رفت و از جبین سین خود دیگری
را برآورد و مهادیو نام یافت از جلال فراوان که در وی دید شایستگی آفریدن در وی نیافت ده کس دیگر پدید آورد
همانا از عقول عشره تعبیر کرده باشند بعد از آن از پیکر خود مردی و زنی بر آورد منو و ست روپا همانا آدم و حوا
را باین نام خواسته اند و ازین پسر آغاز زادن شد و بعضی گویند که اول تعین صورت زنی بود و آنرا مهامایا
گویند ظاهرا قدرت و مشیت را ازین تعبیر خواسته اند و آن واسطه ایجاد عالم گشت و برخی آفتاب را وسیله
ایجاد عالم دانسته اند و حکمای هند پنج عنصر قائل اند بر چهار عنصر معروف اکاس نام عنصری بیفزایند و او را محیط
همه و همه کس دانند گویا آن نه عالم او را مقرر کرده اند و بآسمان قائل نیند شمار بروج دوازده نهند و منطقه را دوازده
بخش کرده هر بخش را نامی مطابق ماههای عربی گذاشته هر بخش را راس گویند و کواکب را اجسام صیقلی
مستنیر از نیر اعظم دارند و هر هفت سیاره را نامی نهاده روزهای هفت را بآن منسوب کرده اند و نیر اعظم را
نور بحت مستفیض از حضرت نور النور دانند و پیوند نفس قدسی با هر یکی بیان کنند و گروهی اختران را بشری
نفوس انگارند و گویند که بگداز تن و جان عنصری و ستردن اهوای نفسانی و ترتیب روح مجرد بدان مقامهای
عالی جای یافته اند و زمین را کروی التشکل دانند و گویند تمام کره زمین هفت جزیره معظم دارد و هر یکی را نامی
برگذارده اند و دریا را محیط او دانند و یکی از آن جزایر سبعه این جزیره است که هند و چین و عرب و فرنگ و ترکستان

بر روی اوست اما این قول نقل پرستان نیهاست و دانش گرایان اینها در اکثر مقالات یونانی آشنا هستند و چه عجب که اقالیم سبعه برای دانشان متاخران بی فکری و دنباله روی برهمنان بی عقل چنین تعبیر کرده باشند و عالم را سه بخش کرده بالائی را سرگ لوک نام نهند و محل پاداش نیکوکاران دانند میانی را بهولوگ مسکن بنی آدم و دیگر حیوانات گویند پائینی را پاتال و محل جزا و سزای بدکاران پندارند و بالائی را درجات هفتگانه گویند و پائینی را که ذلکات سبعه شمارند و هر یکی را نامی نهاده اند و پیدائی عالم را بکرات و مرات قایل اند و در هر صورت سلسله زادن را بعد ایجاد یک مرد و یک زن نافلند و بعد پیدایش آدمی زاد چون اندک کثرتی دریشها پدید آمد بر همانرا چهار صنف گردانیده هر صنفی را نامی مقرر کرد سران آن جماعه را که صاحب علم و فضل و زهد و عبادت بودند براهمن نام نهاد و صاحبان جرات و شجاعت و عقل و فطانت را چهتری و صاحبان تجارت و زراعت و صناعات شریفه را بیس و خدمه اینها و اهل حرفه رذیله را شودر قرار داده هر فرقه را باین اسم مسمی گردانید عمل برهمنان تحصیل علم و عبادت و افاده و استفاده علوم و ریاضات و حق پرستی و رهنمائی دیگران براه حق و کارکرد چهتری خراج ستانی و سروری و رعیت پروری و ملکداری و حمایت براهمنان و خدمت ایشان و مشغله بیس کشاورزی و تجارت نمودن و صناعات شریفه اختیار فرمودن و پیشه شودر صناعات خسیسه و خدمت این هر سه صنف نمودن و **اوتار** که در فرق هنود شهرت دارند اینها مراد تار را بخدائی پرستند عقیده جمیع هنود فی الحال همین ست اما در حقیقت اشتباهی ست که متاخرین را در فهم مرام کلام قدمای قوم رو داده و مراد قائل نفهمیده اند حاصلش آنکه در هر دوری از ادوار چهارگانه که بآن قائل اند و آن ست جگ و تریتا و دواپر و کل جگ ست ده بار ده تن بصور مختلفه برای کاری خاص بقدرت خالق پیدائی گرفته آن امر عظیم بتقدیم رسانیده اند و هر یکی بنامی مناسب صورت موسوم گشته در عهد اقامت خود درین دار ناپایدار فرمانها و دیگر مخلوقات فرمان پذیر بود آنهارا پرستار بوده اند و قول محققین این جماعه درین خصوص آنست که ایزد بیچون بنا بر امریکه سود آن بآفریده باز گردد و عنصر پیکری را با فاضه وجود خود برگزیند و توجهی تام مبذول حال او داشته مظهر غرائب امور به نیروی خود گرداند و غباری بدامن تقدسش ننشیند و اکثر دانش اندوزان هند بدین گروه وآنرا پورن اوتار گویند و آنکه در برخی از موجودات پرتوی از فروغ قدرت خود اندازد و شگرف نیروی بخشد آنرا انش اوتار نامند و هیچ موجودی را خالی از فروغ او ندانند انش اوتار بشمار در نیاید و پورن اوتار در هر چهار جگ ده بار جلوه فرماید و تجلی او بصاحب نظران نماید و درین دوره تا امروز نه تن پدید آمده اول مچهه اوتار بصورت ماهی در پایان دکن در ست جگ بماه پهاگن بشهر سهید راوتی و وی گفته که پس از هفت روز جهان را آب فرو گیرد و در غلاف کشتی با برخی شایستگان و گرامی نامهای ایزدی و گزین دار دبا نشینند هفده لک و بست و هشت هزار سال آب طوفانی بود و سپس ره در نقاب نهاد همانا طوفان نوح علیه السلام را باین گپ آمیخته تعبیر کرده باشند دوم کورم اوتار در ست جگ بماه کاتک و او را هنوز زیر زمین زنده پندارند سوم باراه اوتار در شهر جهاورت نزدیک نمکهار و او و مدت ظهور او هزار سال بود چهارم نرسنگهه اوتار بصورت اسد در ست جگ بماه بیساکه در شهر هرن پور نزد اگره پیدا

کرور و صد سال باقی ماند پنجم بامن اوتار بصورت آدم کوته بالا در جگ تریتا بماه بهادون بر ساحل نربدا بزاد و
و هزار سال کامروائی کرد ششم پرسرام اوتار آدمی پیکر در جگ تریتا بماه بیساکه در موضع رنکتا نزد آگره نمودار
شد چنین پندارند که هنوز زندگانی دارد و در کوه مهندر از زمین کوکن نشان دهند هفتم رام اوتار یازده هزار
سال در جگ پیشین بود و شایسته آئین ابر بهار ظهور او در جگ تریتا ماه چیت در شهر اوده بود هشتم کشن
اوتار در متهرا ظهور کرد و صد و پنج سال زندگانی نمود و شانزده هزار و صد و هشت زن داشت و از هر یک ده پسر
و یک دختر پدید آمد هر کدام چنان میدانست که همگی شبها در بوده نهم بوده اوتار در کل جگ ماه بیساکه در شهر گیا
پیدائی گرفت و صد سال زندگانی کرد دهم کلکی اوتار وی در آخر کل جگ ماه بیساکه در شهر سنبهل زاید و صد
سال بزید و برخی چهارده افزوده اوتار را بست و چهار برگذارند و در احوال هر یکی نامها پرداخته اند و شگرف
داستانها برگذارده و گوناگون پیکر از زر و سیم و جز آن برساخته محراب پرستش گردانند لیکن چنین بوده چون این
اوتار نگرایند تلخیص کلام در اعتقاد هنود آنکه وسیله ایجاد خلقت برهماست و کتاب الهی بید نام از زبان او موجود
شده وپس آیندگان برهما در تفسیر آن کوشیده شش کتاب راستند و شش علم گردانیدند تفصیل این کتب غرض
ما نیست زیرا که قلیل النفع ست و اشارت بعلوم ایشان در ماسبق رفته **قف** تواتر اخبار هنود قاضی است بوجود
این اوتار و معبود یا مقتدا بودن آنها با ضم دولت و حکومت و راجگی اما بعثت کدام پیغمبر برین قوم یا نزول کدام
کتاب برای هدایت آنها بزبان هند یا لغت دیگر معلوم نیست و کدام نص صریح و حدیث صحیح درین باب وارد نشده
شیخ رفیع الدین دهلوی رح نوشته اند که مفاد آیت قرآنی وان من امة الا خلا فیها نذیر آنست که در هر امتی ترسانند
گذشته ست که از ارتکاب قبائح و تلاف حقوق ترسانیده اعم از آنکه آن ترسانند از انبیا باشد یا از علما یا از حکما
یا از اولیا و عرفا و اگر از احوال امم مختلفه مثل روم و حبش و ترکستان و خطا و چین تفتیش کرده شود هرگز نشان
پیغمبری نمیدهند که در انها گذشته باشد بلکه مفهوم نبی را هم نمی شناسند بیشتر اعتقاد عظمت و بزرگی عابدان و زهاد و
تارکان دنیا و خلوت نشینان در طبایع آنها مستحکم ست و معامله حضرت حق با هر فرقه مختلف باشد باختلاف استعداد
آنها و باختلاف علوم مخزونه آنها در دیار عرب زمین تا شام و مصر بیک نمط آیات الهی ظهور فرموده انبیا و رسل را
مبعوث نمود و معجزات بر دست آنها آفرید و کتابها نازل نمود زیرا که اهل آن بلاد آمدن علم غیب اگرچه از بعض بشر
بتها شد بسبب بعد مکانی یا بعد زمانی همین طریق میدانستند که قاصدی بیاید و پیغام زبانی برساند یا خطی همراه خود
بیارد و آری نشان راستی آن قاصد از وطلب میداشتند چنانکه در امراء و ملوک و سلاطین حالا هم مروج ست که
فرمان یا شقه بدست معتمد خودمی فرستند و برای تصدیق او بعضی چیزهای مخصوص از پالکی و فیل و فوج همراه او میدهند
پس اهل آن بلاد را که دیار عرب ست طریق هدایت همین مقرر شد و هنود را چون این طریق معتمد علیه نبود بلکه
ظهور حضرت حق را در بعض چیزها و تکلم بزبان حق یا صدور افعالیکه مخصوص بمرتبه الوهیت ست از خوارق عادات
و حکمرانی در مخلوقات نیابت حق میدانستند لهذا با ایشان همین وضع معامله واقع شد و بید با نویسانیدند و

تا مدت دراز قیام ہدایت ایشان ہمین اسلوب ماند چنانچہ از کتاب جوگ باشت و رامائن و مہابھارت معلوم میشود
تا آنکہ بیاس نام شخصی پیدا شد و باغوای شیطان تمام مذہب آنہارا برباد داد و شرک و بت پرستی رائج کرد بعد ازان
ہمہ ہنود مشرک شدند و صورت پرستی پیش نہادند آری اختلاف شرایع باختلاف اقوام کایتہ و کہتری و مہاجن از
قدیم در آنہا بود و این معنے در شرایع قدیم ہم اصلی دارد چہ ہر سبط از اسباط بنی اسرائیل مخصوص باحکامی چند بود
بلکہ در شریعت ما نیز بنی ہاشم بمصرفیت خمس و حرمت زکوۃ و حرمت تنفیل مخصوص اند و تمام قریش باستحقاق خلافت
ممتاز و بر مشرکین عرب جزیہ نیست لا یقبل منہم الا الاسلام او السیف بالجملہ اوتار ہنود مظاہر حق گذشتہ باشند خواہ
از افراد بشر باشند یا از شیر و ماہی و غیرہ مثل عصای موسی و ناقہ حضرت صالح علیہما السلام لیکن عوام این فرقہ
بسبب قصور فہم در میان ظاہر و مظہر فرق نکردہ ہمہ را معبود ساختند و در ضلالت افتادند و ہمین ست حال فرقہ ہای
بسیار از مسلمین مثل تعزیہ سازان و مجاوران قبور و جلالیان و مداریان واللہ اعلم و ہر چند آنحضرت صلعم مبعوث
شدند برای ہدایت و ارشاد جمیع اقطار و بلدان و جزائر و جبال لیکن بعثت اولی بسوی جن و انس عرب بود و
بواسطہ عرب بدیگران یعنی فارس و روم و بواسطہ آنہا بسند و ہند و ہلم جرا الی الجزائر و الجبال رسید پس در نازل
کردن قرآن اولا بزبان و لغت و اسلوب کلام عرب و اعجاز آنہا از معارضہ اش اختیار فرمودن ضرور افتاد تا عرب
بخوبی دقایق این کلام و معانی و احکام او را بساکنان عراق و عجم و خراسان رسانند و آنہا بسند و ہند و ترکستان
رسانند و ہکذا و اگر رعایت ہر قوم کردہ قرآن را بلغت ہر قوم نازل میفرمود اختلاف عظیم در دین میشد و باب
تحریف و زیادت و نقصان مفتوح میگشت و اول کسیکہ قرآن برو نازل شد یعنی جناب مطہر آنحضرت صلعم ہرگز معانی
و لغات اقوام دیگر ملک مخارج حروف و لہجہ کلام ہر فرقہ نمیدانستند پس تبلیغ آن کلام مجہول اللفظ و المعنے چہ قسم
متصور میگشت اگر شخصے عربی نژاد را کتاب پدماوت تعلیم کنند و بگویند کہ فلان کس ابرسان ہرگز از وممکن نخواہد
شد و اگر سالہا مشق کند ہرگز مخارج حروف و لہجہ لغت این کتاب نخواہد دریافت و اگر کسی گوید چنانچہ تعلیم
امی بنسبت آنحضرت صلعم واقع شد و خارق عادت بود ہمین قسم تعلیم مخارج و لہجہ و الفاظ ہر لغت با آنحضرت صلعم
بطریق خرق عادت میتواند شد گوئیم آنحضرت را اتفاق ملاقات با اقوام دیگر در مدت العمر نشد و این معنی در علم
الہی متحقق بود پس بطریق خرق عادت تعلیم ہر لغت ضائع و رایگان می افتاد غرض کہ حکمت الہی ہمین وضع را
اختیار فرمود کہ بوقوع آمد آمدیم برآنکہ اثبات نبوت آنحضرت صلعم بر غائبین زمانا و مکانا غیر واقفین بر اعجاز قرآن
چہ قسم صورت بندد جوابش آنکہ امام رازی و دیگر علمای کلام نوشتہ اند کہ اثبات نبوت آنحضرت صلعم در وقت
کہ کمال بعد از آنجناب رو دادہ اعجاز نظم قرآن نیست بلکہ حالا دو طریق ست برای اثبات نبوت اول آنکہ بطریق
تواتر کہ در ہر قرن کرورہا ناقل معجزات آنحضرت صلعم اند مثل اعجاز قرآن و شق قمر و تسلیم حجر و مدر و اطاعت
اشجار و احجار و زیادت در طعام و شراب و بسخن آمدن آہو و شتر و گرگ و سوسمار کہ مجموع آنہا در کتب حدیث
بعد دو سہ ہزار سوای اعجاز قرآن رسیدہ نزد ہر قوم ثابت کردہ شود و افادہ متواترات علم بدیہی را از قبیل

منفق علیهاست پس نزد آنها بالطریق بداهت وجود آنحضرت و بعثت آنجناب بلکه احکام شرعیه متواتره نیز ثابت خواهد شد واگر انصاف کنند در امور ماضیه طریق ثبوت علم همین ست و وجود نوشیروان فارسی و حاتم طائی عربی و سکندر رومی و خلافت بنی العباس و آمدن سلطان محمود غزنوی در هند نزد هندوان بهمه طور ثابت شده سوای این طور طور دیگر نیست دویم آنکه گویند حالا احتیاج اثبات نبوت نمانده زیراکه آنحضرت صلعم پیدا شدند و لکوک مردم بصحبت ایشان متوجه بخدا و مشغول بعبادت و طاعت الهی گشتند و مجتنب معاصی و ملازم تقوی و طهارت و اخلاق نیک و آداب مستحسنه گردیدند و این امور پیش گرفتند و مشغولی بطاعت و عبادت و اجتناب از معاصی و ظلم و حسن اخلاق و ادای حقوق خلق و خالق نزد هر قوم مستحسن و پسندیده است و آنرا هدایت میدانند پس چون آنحضرت صلعم دعوی هدایت خلق الله فرمود و آن هدایت واقع شد پس حاجت اثبات نبوت نماند که معنے نبوت همین ست و لیس الخبر کالعیان بیان این هر دو طریق نزد ساکنان جزائر و جبال پیگو و نیپال متحقق ست و اگر بالفرض کسے از انها ازین هر دو طریق محروم مانده باشد حکم او حکم اهل فترت خواهد بود علی اختلاف المذهب چنانکه در کتب اصول مثل مسلم و عضدی مشروح و مبسوط است انتهی کلامه و عموم رسالت آنحضرت صلعم منصوص قرآن کریم ست لتکون للعالمین نذیرا و همچنین ختم نبوت و لکن رسول الله و خاتم النبیین و این عموم و ختم باقی ست تا فنا این عالم فانی و حجت قائم ست بر تمامه جهان و گیتی و بعد شیوع اسلام قطری از ربع مسکون معلوم نیست که آنجا دعوت اسلام نرسیده باشد و مسلمانان نباشند **فصل دهم** دربیان اقسام اهل علم و بنا بر تعدیل فرق اسلامیه بدانکه بعضے تقسیم اهل علم بحسب اقالیم سبعه کرده اند و هر اهل اقلیم را حظ ایشان از اختلاف طبائع و انفس بدلالت الوان و السن داده و بعضے تقسیم آنها بحسب اقطار اربعه کرده و اختلاف طبائع و تباین شرایع اهل شرق و غرب و جنوب و شمال بیان نموده و بعضے تقسیم بحسب امم نموده و گفته که کبار امم چهار اند عرب و عجم و روم و هند و میان هر یک ست مزاوجت کرده اند باین طور که عرب و هند متقارب اند بر مذهب احد و بیشتر میل ایشان بسوی تقریر خواص اشیاء و حکم باحکام ماهیات و حقائق و استعمال امور روحانیه ست و روم و عجم متقارب اند بر یک مذهب اکثر میل ایشان بسوی تقریر طبایع اشیاء و حکم باحکام کیفیات و کمیات و استعمال امور جسمانیه ست و بعضے تقسیم کرده اند بحسب آرا و مذاهب و مقصود درینجا همین ست و ایشان باعتبار قسمت صحیحه منقسم اند بسوی اهل دیانات و ملل و اهل اهوا و نحل پس ارباب دیانات مطلقا مثل مجوس و یهود و نصاری و مسلمانان هستند و اهل اهوا و آرا مثل فلاسفه و دهریه و صابیه و عبده کواکب و اوثان و براهمه هستند و هر یکی ازین ها متفرق ست بر فرق کثیره و مقالات اهل اهوا در عددی معلوم منضبط نمیشود و مذاهب اهل دیانات منحصر ست بحکم حدیثی که وارد ست درین باب پس مجوس هفتاد فرقه اند و یهود هفتاد و یک فرقه و نصاری هفتاد و دو فرقه و مسلمانان هفتاد و سه فرقه و فرقه ناجیه ابدا ازین فرق یک فرقه ست زیراکه حق از دو قضیه متقابله در واحد باشد و جائز نیست که دو قضیه متناقضه بر شرایع متقابل باشند مگر آنکه صدق و کذب قسمت پذیرد پس حق در یکی از آن هر دو خواهد بود و نه در دیگر و حکم بر مخاصمین متضادین در اصول معقولات بآنکه هر دو محق صادق اند محال ست و چون حق در هر مسئله عقلیه

یکی باشد پس واجب آمد که حق در جمیع مسائل با فرقهٔ واحده بود چنانکه بسمع معلوم شده و در تنزیل باز ان اخبار فرموده اند
قال تعالی ومن خلقنا امة یهدون بالحق وبه یعدلون و در حدیث آمده ستفترق امتی علی ثلث وسبعین ملة کلها فی النار
الا ملة واحدة قالوا من هی قال ما انا علیه واصحابی اخرجه الترمذی عن ابن عمرو بن العاص و عن ثوبان قال قال رسول الله صلعم
لا تزال طائفة من امتی علی الحق لا یضرهم من خالفهم حتی یاتی امر الله وهم علی ذلک اخرجه مسلم وابو داود والترمذی مفرقا واخرجه
رزین بهذا اللفظ قال علی بن المدینی هم اصحاب الحدیث وعن المغیرة قال قال رسول الله صلعم لا یزال ناس من امتی ظاهرین
حتی یاتیهم امر الله وهم ظاهرون اخرجه الشیخان وقال البخاری هم اهل العلم یعنی بالحدیث وعن قرة قال قال رسول الله
صلعم لا تزال طائفة من امتی منصورین لا یضرهم من خذلهم حتی تقوم الساعة اخرجه الترمذی وعن عمران بن حصین قال
قال رسول الله صلعم لا تزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاهرین علی من ناواهم حتی یقاتل آخرهم المسیح الدجال
اخرجه ابو داود والمناداة المعاداة و اصحاب مقالات را در تعدید فرق اسلامیه طرقهاست لیکن نه بر قانون مستند
الی النص ونه بر قاعده مخبره از وجود و اهل تصنیف هم درین باب متفق بر منهاج واحد نبوده اند و بی شبه معلوم ست
که هر ممتاز از غیر خود بمقاله در مسئله معدود در اصحاب مقالات نیست و گرنه مقالات از حصر و حد عدد بیرون رود و هر
بمسئله در احکام منفرد شود در شمار اصحاب مقالات در آید پس لابدست از ضابطه در مسائل قواعد و اصول تا اختلاف
دران معتبر باشد و صاحب آن اختلاف صاحب مقاله شمرده شود اما احدی از ارباب مقالات اعتنا بتقریر این ضابطه
نکرده بلکه مسترسل بوده اند در ایراد مذاهب امت کیفما اتفق وکیفما وجد و قانون مستقر و اصلی مستمر ندارند جز شهرستانی
که درین باب جهد کرده آنرا در چهار قاعده حصر نموده و این کبار اصول ست اول صفات و توحید و این مشتمل است بر
مسائل صفات ازلیه بطور اثبات نزدیک جماعت و بطور نفی نزد جماعت دیگر و بیان صفات ذات و صفات فعل و آنچه
واجب ست برای واجب الوجود و آنچه جائزست بروی و آنچه مستحیل ست و درین باب میان اشعریه و کرامیه و مجسمه
معتزله خلاف ست دوم قدر و عدل ست و این مشتمل ست بر مسائل قضا و قدر و جبر و کسر و اراده خیر و شر و مقدور
و معلوم اثباتا عند جماعة و نفیاً عند جماعة و درین باب خلاف ست میان قدریه و نجاریه و جبریه و اشعریه و کرامیه
سوم وعد و وعید و اسما و احکام ست و این مشتمل ست بر مسائل ایمان و توبه و وعید و ارجاء و تکفیر و تضلیل اثباتا علی
وجه عند جماعة و نفیا عند جماعة و دروی خلاف ست میان مرجیه و وعیدیه و معتزله و اشعریه و کرامیه چهارم سمع
و عقل و رسالت و امامت ست و این مشتمل ست بر مسائل تحسین و تقبیح و صلاح و اصلح و لطف و عصمت در نبوة و شرائط
امامت بطور نص نزدیک جماعت و بطور اجماع نزد جماعت دیگر و کیفیت انتقال وی بر مذهب قائل بنص و کیفیت اثبات آن
بر مذهب قائل با جماع و خلاف دران میان شیعه و خوارج و معتزله و کرامیه و اشعریه ست پس چون یکی از ائمه امت
بمقاله ازین قواعد منفرد شود مقاله او مذهب جماعت او فرقه علیحده معدود گردد و اگر یکی بمسئله منفرد شود آن مقاله
را مذهب جماعت او را فرقه نتوان شمرد بلکه آنرا مندرج زیر مقاله باید کرد و باقی مقالات او را بفرع رد باید نمود
و درینصورت مقالات غیر متناهی نمیشود و چون این مسائل که قواعد خلاف اند متعین شد تاکید با اقسام فرق درین

چهار شعبه گردیده و از تداخل بعض در بعض و ترکیب بعض با بعض از هر فرقه اصناف بسیار منشعب میشوند تا آنکه بهفتاد و سه فرقه میرسند و محمد بن عبد الکریم شهرستانی بیان این همه فرق ثلاث و سبعین در کتاب الملل و النحل بوجه بسط کرده و مذهب هر فرقه را مطابق کتب ایشان بیدون تعصب و کسر و روی و بیان صحیح از فاسد و تعیین حق از باطل آورده و حال آنکه مراد ابهام نکرده در مدارج عقلیه لمحات حق و نفحات باطل پوشیده نیست و آول شبهه که در مخلوقات واقع شد شبهه ابلیس لعین است و مصدر این شبهه استبداد لعین برای خود است در مقابله نص و اختیار هوی در معارضه امر و استکبار بماده ناری که از آن مخلوق شده است بر ماده خاک که اصل آدم است و ازین یک شبهه هفت شبهه دیگر منشعب شده و در خلق و اذهان مردم ساری گشت تا آنکه مذاهب بدعت و ضلال پیدا گردیده و این شبهات هفتگانه در شرح اناجیل اربعه لوقا و مارقوس و یوحنا و متی مسطور است و در توراة بر شکل مناظره میان او و میان ملائکه بعد از امر بسجود و امتناع وی از آن مذکور و از ابلیس منقول است که وی گفت تسلیم کردم که باری تعالی اله من و اله خلق است عالم و قادر است و از قدرت و مشیت وی نتوان سؤال کرد و هرگاه بخواهد کن فیکون میگوید و آن شی موجود میگردد و هم حکیم است لکن بر مساق حکمت او تعالی چند سؤال وارد میشود ملائکه گفتند آن کدام اسوله اند و چه مقدار اند گفت هفت ایرادست

اول آنکه پیش از آفریدن من دانسته که از من چه صادر شدنی است و کدام چیز حاصل آمدنی پس چرا مرا اول پیدا کرد و در پیدا کردن مرا کدام حکمت است **دوم** آنکه اگر مرا بمقتضای اراده و مشیت خود آفرید تکلیف معرفت و طاعت خود چرا داد و درین تکلیف حکمت چیست با آنکه وی منتفع بطاعت و متضرر بمعصیت نمیشود **سوم** آنکه اگر آفرید و تکلیف داد و من التزام تکلیف بمعرفت و طاعت کرده عارف و مطیع او شدم تکلیف دیگر بطاعت آدم و سجود برای او چرا کرد و در خصوص این تکلیف کدام حکمت بوده است با آنکه این تکلیف در معرفت و طاعت من هیچ چیز زیاده نمیکند **چهارم** آنکه اگر مرا آفریده و علی الاطلاق تکلیف داده خصوصا این تکلیف باز چون سجده نکردم ملعون ساخته از جنت چرا بیرون کرده و درین لعن و اخراج حکمت چیست با آنکه جز این سخن که غیر ترا سجده نکنم مرتکب قبیحی دیگر نشده‌ام **پنجم** آنکه اگر با اینهمه لعن و طرد کرد پس چرا بار دیگر بجنت راهم داد تا آنکه بوسوسه خود آدم را فریفتم و وی از شجر منهی عنه بخورد و او را با من از بهشت برآورد درین امر کدام حکمت باشد بعد از آنکه اگر مرا از دخول جنت منع میکرد آدم از من در استراحت میماند و در آن دائم و خالد میشد **ششم** آنکه اگر مرا آفرید و مکلف کرد عموما و خصوصا و ملعون گردانید و باز راهم بجنت داد و میانم و میان بنی آدم خصومت شد پس چرا مرا بر اولاد وی مسلط ساخت تا آنکه من ایشان را می بینم و ایشان مرا نمی بینند و وسوسه من در ایشان اثر میکند و حول و قوت و قدرت و استطاعت آنها در من اثر نمی نماید حکمت درین امر چیست با آنکه اگر ایشان را بر اصل فطرت آفریده میگذاشت و حیله کدام محتال در ایشان اثر نمیکرد و بطهارت و سمع و طاعت زیست میکردند احری بحال ایشان و الیق بحکمت می‌بود **هفتم** آنکه اینهمه تسلیم کردم که مرا آفرید و مکلفم کرد مطلقا و مقیدا و چون فرمان نبردم لعن و طرد کرد و چون دخول جنت خواستم امکانم داد و چون این عمل نمودم از آنجا

اخراج فرمود و بر بنی آدم مسلطم ساخت پس چه میکاست از وی چه مهلت خواستم چرا مهلتم داد گفتم انظرنی الی یوم یبعثون فرمود انک من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم حکمت درین مرچه باشد بعد ازانکه اگر مرا هلاک میکرد فی الحال آدم و خلق از من در استراحت میبودند و در عالم هیچ شر باقی نمی ماند آیا بقاء عالم بر نظام خیر بهتر از امتزاج او بشر نیست گفت این ست حجت من دعوی خود در هر مسئله شارح انجیل گفته چون کی این اسئله پیش کرد و این ایرادها آورد حق تعالی بر ملائکه علیهم السلام وحی فرمود که او را بگویید که تو در تسلیم اول خود که من اله تو و اله همه خلقم صادق و مخلص نیستی زیرا که اگر و را اله العالمین میدانستی می بودی هرگز بر من حکم بلم و کیف نمیکردی فانا الله الذی لا اله الا انا لا اسأل عما افعل والخلق مسؤلون در توراة و انجیل همچنین مذکور ست که درینجا ذکر کرده شد شهرستانی گوید زمانی در فکر بودم و میگفتم که ازین شبه معلوم ست که هر شبه که بنی آدم را واقع شده از اضلال شیطان رجیم و وساوس او بوقوع آمده ست و منشاء آن شبهات لعین ست و چون این شبهات در هفت عدد محصور شد جمله بدع و ضلالات کبار عاید بعد هفت باشد و تجاوز شبهات فرق زیغ و کفر ازین شبهات لعین جائز نیست اگرچه عبارات مختلف و طرق متباین بود زیرا که این شبهات سبعه نسبت بانواع ضلالات مثل تخم ست و جمله راجع میشود بسوی انکار امر بعد اعتراف بحق و بسوی جنوح بهوی در مقابله نص هر آنکه با نوح و هود و صالح و ابراهیم و لوط و شعیب و موسی و عیسی و محمد صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین الی یوم الدین مجادله کرده همگنان در اظهار شبهات خود بر منوال لعین منهج کرده اند و حاصلش راجع ست بسوی دفع تکلیف از نفس خود و جحد اصحاب شرائع و تکالیف باجمعهم زیرا که درمیان قول ایشان ابشر یهدوننا و میان قول او ااسجد لمن خلقت طینا هیچ فرق نیست و ازینجا قوله تعالی و ما منع الناس ان یؤمنوا اذ جاءهم الهدی الا ان قالوا ابعث الله بشرا رسولا مفصل خلاف و محز افتراق گردید و ظاهر شد که مانع ایمان همین معنی ست و چنانکه در اول گفته بود ما منعک ان لا تسجد اذ امرتک قال انا خیر منه همچنان فرزند متاخر او همچو قول متقدم گفت انا خیر من هذا الذی هو مهین و کذلک اگر احوال متقدمین ایشان را تعاقب کنیم مطابق اقوال متاخرین یابیم کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم تشابهت قلوبهم فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل لعین اول چون عقل را حکم کرد بر کسیکه بر وی عقل حکم نمیتواند کرد او را لازم شد که حکم خالق در خلق یا حکم خلق در خالق جاری نماید و اول غلو ست و ثانی تقصیر پس از شبهه اولی مذاهب حلولیه و تناسخیه و مشبهه و غلاة روافض که در حق شخصی از اشخاص آنقدر غلو کردند که او را بصفات جلال وصف نمودند برخاست و از شبهه ثانیه مذاهب قدریه و جبریه و مجسمه برانگیخت چه ایشان در وصف او تعالی بحدی تقصیر کردند که او را بصفات مخلوقین ستودند و ازینجا ست که معتزله مشبهة الافعال اند و مشبهه حلولیة الصفات و هر یکی از ایشان یک چشم ست از هر چشم که باشد زیرا که هر که میگوید که حسن و قبیح از وی سبحانه همان ست که از ما حسن و قبیح ست وی خالق را بمخلوق تشبیه میدهد و هر که میگوید باری موصوف ست بانچه بدان وصف خلق توان کرد یا خلق موصوف ست بانچه بدان باری تعالی را توان ستود وی از حق معتزل و کناره کش ست و اصل قدریه طلب علت در هر شی ست و این باز اصول لعین اول بوده ست زیرا که اول طلب علت در خلق خود کرد دوم حکمت تکلیف در یافت کرد باز فائده در تکلیف بسجود آدم جست و این منشا مذهب خوارج ست زیرا که درمیان

قول ایشان ا. ثم الایة و تحکیم رجال و میان قول مدی انا اسجد لما کان اسجد لبشر خلقته من صلصال فرقی نیست با جو
ع کلمه شرق قصد الامور نیسم و معتزله بزعم خود و حلول در توجیه کردند تا کار بنفی صفات تعطیل رسید و دوست تعقیبه کردند
و تلقی بالصفات اجسام موصوف توانمود و روافض در نبوت و امامت غلو کرده بجاول فرود آمدند و خوارج تقصیر
موده نفی تحکیم رجال رد اعتنند و تو می بینی که این همه شبهات ناشی از شبهات لعین اول ست و تلک فی الاول
مصدر ما هذه فی الآخر مظهرها و الیه شار التنزیل فی قوله تعالی و لا تتبعوا خطوات الشیطان انه لکم عدو مبین و آنحضرت
صلعم هر فرقه ضاله را از ین امت با مثنی ضاله از امم سالفه تشبیه فرموده و گفته قدریه مجوس این امت اند و مشبه یهود
و رافضه نصارای او فرموده و بطریق جمله لیأتین علی امتی ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل الحدیث اخرجه
الترمذی عن ابن عمرو بن العاص و در روایتی آمده لتسلکن سبل الامم قبلکم حذو القذة بالقذة و النعل بالنعل حتی لو دخلوا
جحر ضب لدخلتموه و حدیث را طرق و الفاظ ست **فصل یازدهم** در بیان اول شبه که در ملت اسلامیه
واقع شده و کیفیت انشعاب مصدر و مظهر او از ما مستقر شد که شبهات آخر زمان خصوصا آن بعینها همان شبهات
ست که در اول زمان واقع شده و همچنین میتوان قرار داد که در زمان هر نبی و در دور هر صاحب ملت و شریعت شبهات
امت او در آخر زمان ناشی از شبهات معاصر اول زمان او از کفار و منافقین باشد و اکثر آن از منافقین ست
و اگرچه در امم سالفه بنابر تمادی زمان بر ما مخفی مانده اما درین امت پس هرگز مخفی نیست که شبهاتش ناشی از شبهات
منافقین زمن رسول خدا صلعم هستند چه این منافقان رضا بحکم وی ندادند و امر و نواهی ندادند و خوض در چیزی
کردند که فکر را در ان مسرح و مسری نیست بلکه از خوض دران و سوال از ان منع کرده شده اند و مجادله کردند بباطل
در انچه دران جدال جائز نیست حدیث ذو الخویصره تمیمی را یاد کن که گفت اعدل یا محمد فانک لم تعدل آنحضرت فرمود
ان لم اعدل فمن یعدل باز گفت هذه قسمة ما ارید بها وجه الله و این صریح خروج ست بر رسول خدا صلعم و چون معترض
بر امام حق خارجی میگردد معترض بر رسول بالاولی خارجی باشد و این قول بتحسین عقل و تقبیح او و حکم بهوی در مقابله
نص و استکبار بر امر بقیاس عقل نیست و آنحضرت صلعم فرمود سیخرج من ضئضئ هذا الرجل قوم یمرقون من الدین کما
یمرق السهم من الرمیة الحدیث و همچنین حال گروهی از منافقین را روز احد نظر کن چون گفتند هل لنا من الامر من شیء
و قولهم لو کان لنا من الامر شیء ما قتلنا ههنا و قولهم لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا که این تصریح ست بمذهب قدریه و قول
طائفه از مشرکین لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء و قول گروهی انطعم من لو یشاء الله اطعمه تصریح بمذهب جبریست
و طائفه دیگر را بنگر که مجادله کرد در ذات خدا بتفکر و جدال و تصرف در افعال او تا آنکه حق تعالی ایشان را منع و
تخویف فرمود و یرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء و هم یجادلون فی الله و هو شدید المحال و این حال در زمانه
آنحضرت صلعم بود با آن همه شوکت و قوت و صحت بدن که وی صلعم داشت و منافقان مخادعت میکردند و باظهار
اسلام و ابطان کفر می پرداختند و نفاق ایشان در هر وقت باعتراض بر حرکات و سکنات وی صلعم نمایان میشد
گویا این اعتراضات بذور ست و این شبهات که از وی ظاهر میگردد زروع ست و اما اختلافاتی که در حال مرض و

بعد وفات وی صلعم میان صحابه رضی الله عنهم ظاهر گشته پس آن اختلافات اجتهادیه اند کما قیل وغرض ایشان در وی اقامت
مراسم شرع وادامت مناهج دین بود و اول تنازع که در مرض وی صلعم واقع شده روایتش محمد بن اسمعیل بخاری بسند خود از
ابن عباس چنین کرده که قال لما اشتد بالنبی صلعم مرضه الذی مات فیه قال ائتونی بدواة وقرطاس اکتب لکم کتابا لا تضلوا بعدی
فقال عمر ان رسول الله صلعم قد غلبه الوجع حسبنا کتاب الله وکثر اللغط فقال النبی صلعم قوموا عنی لا ینبغی عندی التنازع
قال ابن عباس الرزیة کل الرزیة ما حال بیننا وبین کتاب رسول الله وخلاف دیگر که هم در مرض وی صلعم شده آنست که
فرمود جهزوا جیش اسامة لعن الله من تخلف عنها پس قومی گفتند که واجب بر ما امتثال امر اوست و اسامه از مدینه بیرون کرده
بود وقومی گفتند مرض وی صلعم اشتداد گرفته است دلهای ما درین حالت مفارقت او را نمی گنجد صبر کنیم تا انجام کار چه شود
واین هردو تنازع را ازان جهت درینجا آورده شد که مخالفین آنرا از خلافات موثره در دین شمرده اند وهو کذلک اگرچه
تمام غرض ازان اقامت مراسم شرع در حال تزلزل قلوب و تسکین نائرهٔ فتنه موثره وقت تقلب امور باشد خلاف
سوم که در هنگام موت وی صلعم بوده آنست که عمر بن خطاب گفته من قال ان محمدا قد مات قتلته بسیفی هذا وانما رفع الی
السماء کما رفع عیسی بن مریم وابوبکر رضی الله عنه فرمود من کان یعبد محمدا فان محمدا قد مات ومن کان یعبد اله محمد فانه حی
لا یموت واین آیه فرو خواند وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم وقوم رجوع
بقول ابوبکر کرد وعمر گفت گویا من این آیت نشنیده بودم تا آنکه ابوبکر آنرا بخواند خلاف چهارم در موضع دفن وی صلعم
ست اهل مکه از مهاجرین رد وی صلعم بسوی مکه خواستند زیراکه مسقط راس و مانس نفس وموطن قدم وموطن اهل و
موقع رحل او صلعم ست واهل مدینه از انصار دفن وی صلعم هم در مدینه خواستند زیراکه دار هجرت و مدار نصرت اوست
وجماعتی ارادهٔ نقل جسد شریف به بیت المقدس کردند زیراکه موضع دفن انبیاست ومعراج او بسوی آسمان هم
ازانجا شده من بعد اتفاق بر دفن شریف در مدینه نمودند لما روی عنه صلعم الانبیاء یدفنون حیث یموتون خلاف
پنجم در امامت ست واین خلاف اعظم خلافات واقعه میان امت ست زیراکه در اسلام بر هیچ قاعدهٔ دینیه آنچنان
تیغ کشیده نشده که بر مسئلهٔ امامت شده ست در هر زمان وحق تعالی آنرا بر صدر اول سهل گردانیده انصار گفتند
منا امیر ومنکم امیر واتفاق بر رئیس خود سعد بن عبادهٔ انصاری کردند ابوبکر وعمر رضی الله عنهما فی الحال استدراک
کردند و در سقیفهٔ بنی ساعده آمدند عمر گفت در راه سخنی بدل اندیشیدم چون درینجا رسیدم ابوبکر گفت مه یا عمر
وحمد وثنای خدا گفت وهمان سخن ذکر کرد که در نفس من بود و بر زبان داشت همه آنچه مرا در دل بود گویا اخبار
از غیب کند پس پیش ازانکه انصار مشغول بکلام شوند دست خود دراز کرده بیعت با ابوبکر نمودم ومردم
هم بیعت کردند و نائره تسکین یافت مگر آنکه بیعت ابوبکر ناگهان یکایک واقع شد وحق تعالی از شر آن وقایه فرمود
اکنون هرکه بمانند آن عود کند او را باید کشت وهر شخص که بیعت نماید مردی را بغیر مشورهٔ مسلمانان پس
هردو در خور قتل اند وسکوت انصار بنابر روایت ابوبکر شد که الائمة من قریش واین بیعت در سقیفه گردید بعده
چون ابوبکر عود بمسجد کرد مردم هجوم آورده برضا ورغبت بیعت نمودن گرفتند جز جماعتی از بنی هاشم وابوسفیان

بنی امیه و علی بن ابی طالب را آن وقت اشتغال تجهیز و دفن و ملازمت قبر شریف داشت بغیر منازعت و مدافعت
خلاف ششم در امر فدک و توارث از نبی صلعم و دعوی فاطمه گاهی بطور وراثت و گاهی بطریق تملک است
تا آنکه بروایت مشهوره عن النبی صلعم نحن معاشر الانبیاء لا نورث ما ترکناه صدقة مدافعه این دعوی کرده شد خلاف هفتم
در قتال مانعین زکوة است قومی گفته با ایشان قتال نکنیم چه قتال با کفره میکنیم و قومی دیگر گفته بلکه قتال کنیم تا آنکه ابوبکر گفت
لو منعونی عقالا مما اعطوا رسول الله صلعم لقاتلتهم علیه و تنها بجان خود برای قتال ایشان برخاست و صحابه باجمعهم
موافقت او کردند و در ایام عمر رضی الله عنه اجتهاد وی مودی بسوی رد سبایا و اموال و اطلاق محبوسین ایشان شد
خلاف هشتم در تنصیص ابوبکر است بر عمر رضی الله عنهما بخلافت نزد وفات خود و بعضی گفتند مردی فظ غلیظ را بر ما والی
کرده و این خلاف بقول ابوبکر لو سألنی ربی یوم القیامة لقلت ولیت علیهم خیر اهلهم مرتفع گردید و در زمان ایشان
اختلافات کثیره در مسائل میراث جد و اخوة و کلاله و عقل اصابع و دیات اسنان و حدود و بعض جرائم که در آن
نص وارد نشده واقع شد و اهم امور ایشان اشتغال بقتال روم و غزو عجم بود و او تعالی فتوحات بر مسلمانان
کرد و سبایا و غنائم بسیار حاصل شد و همگنان برای عمر بودند و دعوت اسلام انتشار گرفت و کلمه او ظاهر گردید
و دانت العرب لانت العجم و لله الحمد خلاف نهم در امر شوری و اختلاف آراء در وی است تا آنکه همگنان بر بیعت
عثمان اتفاق کردند و ملک انتظام گرفت و دعوت در زمان او مستقر گردید و فتحهای بسیار شد و بیت المال مالامال
گشت و خلق معاشرت با حسن خلق و معاملت بالبسط ید کرد جز آنکه اقارب عثمان از بنی امیه جور کردند و ارتکاب
مهالک نمودند و اختلافات بسیار واقع شد و بر عثمان رضی الله عنه مواخذات کردند از انجمله آنکه حکم بن امیه را
بمدینه باز آورد با آنکه رسول خدا صلعم او را از مدینه نفی کرده بود و او را طرید رسول خدا می نامیدند و وی
هر چند شفاعت خود کرد اما ابوبکر و عمر او را بمدینه آمدن ندادند بلکه عمر عمیل کرده از یمن هم او را اخراج کرد و از انجمله
آنکه ابوذر رضی الله عنه را بنا بر درشتی مزاج او بربذه نفی کرد و دختر خود را بزنی بمروان بن الحکم داد و خمس غنائم
افریقیه را که دو لک دینار بود بوی ارزانی داشت و از انجمله آنکه عبد الله بن سعد بن ابی سرح را جا داد با آنکه رسول
خدا صلعم خون او هدر کرده بود و عبد الله بن عامر را امیر بصره ساخت و جز آن از احداث و امراء جنود وی معاویة
بن ابی سفیان بود عامل شام و سعد بن ابی وقاص عامل کوفه و بعده ولید بن عقبه و عبد الله بن عامر را عامل
بصره گردانید و عبد الله بن سعد مذکور را بر مصر گماشت و همه ایشان خذل و رفض او کردند تا آنکه آمد بر وی رضی الله
عنه آنچه مقدر بود و در خانه خود مظلوم کشته شد و از این ظلم که بر وی رفته فتنه ها برخاست که هنوز تسکین نیافته
خلاف دهم در زمان امیر المومنین علی کرم الله وجهه است بعد از آنکه بر وی اتفاق کردند و عقد بیعت او نمودند
و اول این اختلاف خروج طلحه و زبیر است بسوی مکه و بعده حمل عائشه رضی الله عنها بسوی بصره و نصب قتال با
علی و این را حرب جمل گویند و حق آنست که طلحه و زبیر رجوع و توبه کردند وقت تذکیر امر و زبیر را ابن جرموز وقت
انصراف بکشت و وی در نار است لقوله صلعم بشر قاتل ابن صفیة بالنار و طلحه را مروان بن الحکم وقت اعراض

نیز آنست که وی بمرد و ثابت محمول بود بر آنچه کرد باز تائب گردید و رجوع آورد و خلاف میان علی و معاویه در حرب
صفین و مخالفت خوارج و حمل وی بر تحکیم و مشاورت عمرو بن العاص با ابوموسی اشعری در بقاء خلافت تا وقت وفات مشهور
ست و همچنین خلاف میان وی و میان مارقین نهروان عقداً و قولاً و نصب قتال با وی رضی الله عنه فعلاً و عملاً معروف
ست و درین همه حق با علی بود و علی با حق و در زمان وی خارجیان ظاهر شدند مثل اشعث بن قیس و مسعود بن فدکی تمیمی و
زید بن حسین طائی و غیرهم و همچنین غلات در حق وی ظهور کردند مثل عبدالله بن سبا و جماعتی همراه او بود و ابتدای بدعت
و ضلالت از همین دو فریق بوده و قول آنحضرت صلعم صادق آمده یهلک فیک اثنان محب غال و مبغض و بعد وی رضی الله
عنه خلافت بر دو قسم منقسم گردید یکی اختلاف در امامت دوم اختلاف در اصول و اختلاف در امامت دو گونه شد
یکی قول بانکه ثبوت امامت باتفاق و اختیار ست دیگر آنکه ثبوتش بنص و تعیین ست پس هر که قائل بقول اول ست و
گفته امامت کسی راست که امت یا جماعه معتبر از امت بر وی اتفاق کرده ست مطلقاً یا بشرط آنکه قریشی باشد بر مذهب
یک قوم و یا هاشمی باشد بر مذهب قوم دیگر و غیر ذلک من الشرائط و اهل اینقول قائل اند بامامت معاویه و اولاد او و بخلافت
مروان و اولاد او و خوارج در هر زمان بر یکی از ایشان اجماع کردند باین شرط که خلیفه بر اعتقاد ایشان ماند و در معاملات
بر سنن عدل رود و ورنه او را مخذول کنند و خلع نمایند و گاهی قتل هم کردند و هر که قائل بقول ثانی ست وی اختلاف
کرده ست بعد علی کرم الله وجهه بعضی گفته وی نص کرده ست بر پسر خود محمد بن حنفیه و ایشان را کیسانیه خوانند و
بعد ابن حنفیه بعضی قائل بعدم موت او شده گفتند وی رجوع کند و زمین را بعدل پر کند و بعضی گفتند وی بمرد و
امامت بعد از وی بابی هاشم پسر او منتقل شد باز ایشان مفترق شدند یکی گفت امامت در عقب او باقی ست و وصیت
بعد وصیت دیگری گفت بلکه منتقل بغیر وی شده و دران نیز اختلاف کردند بعضی گفتند امام بنان بن سمعان
نهدی ست و بعضی گفتند بلکه علی بن عبدالله بن عباس ست و بعضی عبدالله بن حرب کندی را امام فهمیدند و بعضی
عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر بن ابی طالب امام قرار دادند و قول همه ایشان آنست که دین طاعت
یکمرد ست و جمله احکام شرع را متاول بر شخص معین میکنند و هر که قائل نص بر محمد بن حنفیه نشد وی قائل بنص بر حسن و
حسین گردید و گفت امامت در اخوین ست نه در حسن و حسین باز اختلاف کردند در آنکه امامت در اولاد حسن ست یا
حسین هر که بحسن قائل ست وی امامت را بعد از وی برای پسر او حسن مثنی باز عبدالله بن حسن باز محمد بن عبدالله بعد
برادرش ابراهیم میگوید و این هر دو برادر در ایام منصور خروج کردند و کشته شدند و بعضی از ایشان قائل
برجعت امام محمد اند و هر که اجرای وصیت در اولاد حسین کرده بعد حسین قائل امامت پسرش علی اصغر ملقب بزین العابدین
گشته و گفته وی منصوص علیه ست و بعد زین العابدین اختلاف کردند زیدیه بامامت پسرش زید بن علی رفتند
و مذهب ایشان آنست که هر فاطمی خارج که عالم و زاهد و شجاع و سخی باشد امام واجب الاتباع ست و رجوع امامت را
در اولاد حسن جائز دارند و بعضی توقف کرده قائل رجعت شده اند و بعضی سوق کرده قائل شدند بامامت هر که
حالش چنین باشد در هر زمان و امامیه قائل اند بامامت محمد بن علی باقر بود و نص بر وی بعده بامامت جعفر

محمد بطور وصیت از برای او بعده اختلاف کردند که منجمله پنج اولاد محمد و اسمعیل و عبدالله و موسی و علی منصوص علیه
کیست بعضی گفتند محمد ست و ایشانرا محاریه خوانند و بعضی گفتند اسمعیل ست و انکار موت او در حیات پدرش کردند
و ایشانرا مبارکه گویند و بعضی از ایشان متوقف شده قایل رجعت او گردیدند و بعضی سوق امامت در اولاد وی لغایت
بعد بعض الی یومنا هذا کردند و ایشانرا اسماعیلیه نامند قوم بوهره گجرات و دکن از ایشان ست و بعضی گفتند عبدالله
افطح ست و قایل برجعت وی بعد از موت شدند زیراکه مرد و عقب نگذاشت و بعضی گفتند موسی ست بنص پدر وی
زیراکه والدش فرموده سابعکم قائمکم الا و هو سمی صاحب التوراة سپس مختلف شدند پس بعضی اقتصار امامت بروی
کردند و قایل برجعت گردیدند و بعضی توقف در موت او نمودند و ایشانرا ممطوره گویند و بعضی یقین بموت او
نمودند و امامت را بسوی پسرش علی بن موسی رضا راندند و ایشانرا قطعیه نام ست باز اختلاف کردند در هر ولد بعد
از وی پس اثنا عشریه امامت را از علی رضا به پسرش محمد باز به پسرش علی باز به پسرش حسن باز به پسرش محمد قائم
منتظر ثانی عشر ائمه هدی سوق نمودند و گفتند وی زنده ست و نمرده و رجوع کند و زمین پر العدل و داد پر کند چنانکه
بجور و ستم پر شده ست و غیر ایشان امامت را بحسن عسکری راندند بعده قایل شدند بامامت برادرش جعفر و
بعضی توقف کردند و بعضی جاده شک پیمودند در حال محمد شهرستانی گفته ولهم خبط طویل فی سوق الامامة والتوقف
والقول بالرجعة بعد الموت والقول بالغیبة ثم بالرجعة بعد الغیبة انتهی این ست جمله اختلافات در امامت و اما
اختلافات در اصول پس حادث شد در آخر ایام صحابه بدعت معبد جهنی و غیلان دمشقی و یونس اسواری و اینها قائل
شدند بقدر و انکار کردند اضافت خیر و شر را بسوی قدر و واصل بن عطاء غزال که شاگرد حسن بصری بود بر منوال
ایشان نسج کرد و شاگرد او عمرو بن عبید در مسائل قدر بران زیادت نمود و این عمرو از داعیان یزید ناقص بود
در ایام بنی امیه بعده موالات منصور کرد و قایل بامامت او گشت منصور روزی او را مدح کرد و گفت نثرت
الحب للناس فلقطوا غیر عمرو و وعیدیه از خوارج و مرجیه از جبریه و قدریه هستند و ابتداء بدعت ایشان در
زمان حسن بصری بود و واصل از ایشان معتزل گردید و کناره کش شد و از استاد خود حسن در قول بمنزلة
بین المنزلتین اعتزال نمود و نام وی و اصحاب وی از آن روز معتزله مقرر شد زید بن علی شاگرد واصل ست از وی
اخذ اصول کرده لهذا همه زیدیه در اصول معتزله هستند و هر که زید بن علی را گذاشته بنابر آنکه وی در اصول
خلاف مذهب آبا است و در تبری و تولی خلاف دارد موسوم برافضه شدند و ایشان اهل کوفه بودند و جماعتی
با ایشان بوده بعده شیوخ معتزله مطالعه کتب فلاسفه کردند در ایام مامون زیراکه از یونانی مترجم بعربی شده
بود و درینوقت مناهج ایشان بمناهج کلام مختلط و مخلوط گردید و معتزله آنرا فنی مفرد ساخته علم الکلام
نامیدند بجهت آنکه اظهر مسائل که دران کلام کردند و بروی قتال نمودند همین مسئله کلام ست گویا تسمیه
نوع باسم وی نمودند یا بجهت مقابله فلاسفه که ایشان فنی را از فنون علم خود منطق نامیده اند و منطق
و کلام مترادف اند و ابو الهذیل علاف شیخ اکبر ایشان موافق فلاسفه شد در آنکه باریتعالی عالم بعلم ست و علم

او ذات اوست و همچنین تا در بقدرت ست و قدرت وی ذات وی ست و بدعتها در کلام و اراده و افعال عباد
و قول بقدر و آجال و ارزاق احداث و ابداع نموده میان او و هشام بن الحکم در احکام تشبیه مناظره رفت
و ابو یعقوب شحام و آدمی که هر دو صاحب ابو هذیل بودند درین همه موافق او شدند بعده در ایام معتصم ابراهیم
بن سیار نظام پیدا شده و در تقریر مذاهب فلاسفه بدرجهٔ اعلی رسید و منفرد شد از سلف ببدع در رفض و قدر
و از اصحاب خود بمسائل چند و از اصحاب وست محمد بن شبیب و ابو شمر و موسی بن عمران و فضل حدثی و احمد بن حائط
و در جمیع مذاهب بدعیهٔ او اسواری با وی راه موافقت پیمود و همچنین اسکافیه اصحاب ابو جعفر اسکافی و جعفریه اصحاب
جعفر بن جعفر بن مبشر و جعفر بن حرب موافق او شدند بعده بشر بن معتمر ظاهر شد و وی قائل بود بتولد و افراط
دران و میل داشت بسوی فلاسفه اهل طبیعیات و میگفت خدا قادرست بر تعذیب طفل و چون این کار بکند ظالم باشد
الی غیر ذلک مما تفرد به عن اصحابه و ابو موسی مزدار راهب معتزله شاگرد اوست و با بطال اعجاز قرآن از جهت فصاحت
و بلاغت از وی منفرد گردیده و در ایام او اکثر تشدیدات بر سلف بنابر قول بقدم قران رفته و ابو زفر و محمد بن شبیب
اصحاب مزدار تلمیذ او شدند و ابو جعفر اسکافی و عیسی بن هیثم اصحاب جعفر بن حرب اشج هم بشاگردی او در آمدند و
منجمله مبالغین در قول بقدر هشام بن عمرو الفوطی و اصم از اصحاب وی‌اند و قدح میکردند در امامت علی کرم الله وجهه
بانکه انعقاد امامت جز باجماع امت نمیشود و فوطی و اصم اتفاق کردند برانکه عالم بودن باریتعالی باشیا قبل کون
او مستحیل ست و معدوم شی نیست و ابو الحسن خیاط و احمد بن علی شطوی اول در صحبت عیسی صوفی بودند بعده
ملازم ابو مجالد شدند و کعبی شاگرد ابو الحسن خیاط شد و مذهب او بعینه مذهب وی ست و معمر بن عباد سلمی و ثمامه بن
اشرس نمیری و عمرو بن بحر جاحظ در یکزمان بودند و در رای و اعتقاد متقارب یکدیگر و منفرد از اصحاب خود در
مسائل چند و متاخرین ایشان ابو علی جبائی و پسرش ابو هاشم و قاضی عبد الجبار و ابو الحسین بصری طرق
اصحاب خود تلخیص نموده در مسئله با منفرد گردیدند و ابتدای رونق علم کلام از زمان خلفاء عباسیه تا رون و مامون
و معتصم و واثق و متوکل شده و انتهاء او بصاحب بن عباد و جماعتی از دیالمه گردیده و جماعتی متوسط از معتزله
نمایان گشته مثل ضرار بن عمرو و حفص فرد و حسین نجار از متاخرین در مسئله با خلاف شیوخ خود رفتند و
در ایام نصر بن سیار جهم بن صفوان نابغ شد و در مسئلهٔ جبر اظهار بدعت خود در ترمذ کرد و سالم بن احوز مازنی در آخر
ملک بنی امیه بمقام مرو او را بکشت و در میان معتزله و سلف در هر زمان اختلافات بسیار در مسائل صفات
واقع شد و سلف با ایشان مناظره میکردند لیکن نه بر قانون کلامی بلکه بر قول اقناعی و ایشان را صفاتیه
نامند بعضی صفات باریتعالی را معانی قائمه بذاته اثبات کردند و بعضی صفات او را بصفات خلق مانا گفتند و
همه ایشان تعلق بظواهر کتاب و سنت دارند و با معتزله مناضله کنند در قدم کلام بر قول ظاهر و عبد الله
بن سعید کلابی و ابو العباس قلانسی و حارث محاسبی اشبه در اتقان و اتقن در کلام اند از میان ایشان
و در میان ابو الحسن علی بن اسمعیل اشعری و استاذ او ابو علی جبائی در بعض مسائل مناظره شد و اشعری

در امور چند او را الزام داد و جبائی از ان بجواب خارج نشد اشعری از وی اعراض نمود و بسوی طائفه سلف
برگشت و نصرت مذهب ایشان بر قاعده کلامیه کرد پس ازینجا مذهب وی مذهب منفرد گردید و طریقه او را
جماعتے از محققین مثل قاضی ابو بکر باقلانی و استاذ ابو اسحق اسفرائنی و استاذ ابو بکر بن فورک مقرر داشتند
و میان ایشان چندان اختلاف نیست و مردی متقشف بود از سجستان برآمد او را ابو عبد الله بن الکرام میگفتند
قلیل العلم بود از هر مذهب قماشی گرفته در کتابی نوشت و آنرا در بلاد اغنام غرجه و غور و سواد بلاد خراسان رواج
داد و ناموس او انتظام گرفت و مذهبی گردید سلطان محمود بن سبکتگین نصرت وی کرد و از طرف اهل مذهب او
بلاها بر سر اصحاب حدیث و شیعه ریخت و مذهب او اقرب مذاهب بسوی مذهب خوارج ست و ایشان مجسمه اند شهرستانی
در ملل و نحل مقالات اهل علم را از لدن آدم علیه السلام تا ایام خود ذکر کرده بر وجهے که از اقسامش هیچ مذهب
بیرون نمی رود و در زیر دلیل هر فرقه آنچه شامل جمیع اصناف اوست مذهبا و اعتقادا بیان نموده و در زیر هر صنف
خصوصیات و منفردات اصحابش را واضح ساخته و اقسام هفتاد و سه فرقه اسلامیه را سوق کرده و از اقسام
فرق خارجه از ملت حنیفیه اقتصار بر اشهر و اعرف از روی اصل و قاعده نموده و مقدم را مقدم و موخر را
موخر آورده چون ذکر آن همه علی التفصیل تالیفی مستقل میخواهد و از غرض این کتاب دور ست اکتفا باشارت و حوالت
بران کردیم و در باختن نیز اینقدر کافی ست که افتراق امت برین عدد منجمله فتن اسلام و آثار قیامت ست

فصل دوازدهم در بیان افتراق امت و تشعب مذاهب اهل سنت و جماعت **عن** معاویة قال
قام فینا رسول الله صلعم فقال الا ان من کان قبلکم من اهل الکتاب افترقوا علی ثنتین و سبعین ملة و ان هذه الامة ستفترق
علی ثلث و سبعین ثنتان و سبعون فی النار و واحدة فی الجنة و هی الجماعة اخرجه ابو داود **وعن** ابی هریرة
ان رسول الله صلعم قال تفرقت الیهود علی احدی و سبعین فرقة او اثنتین و سبعین و النصاری مثل ذلک و ستفترق امتی
علی ثلث و سبعین فرقة اخرجه الترمذی و فی روایة لابی داود و تفرقت النصاری علی احدی و سبعین او اثنتین
و سبعین فرقة و ذکر الحدیث و قال حسن صحیح **وعن** ابن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلعم لیاتین علی امتی
ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل حتی ان کان منهم من اتی امه علانیة لیکون فی امتی من یصنع ذلک و ان بنی
اسرائیل تفرقت علی ثنتین و سبعین ملة و ستفترق امتی علی ثلث و سبعین ملة کلها فی النار الا واحدة قالوا من هی
یا رسول الله قال من کان علی ما انا علیه و اصحابی اخرجه الترمذی و قال غریب و اخرج ابن ماجة مثل ذلک عن عوف بن مالک
و انس انتهی ملخصا من ابن الاثیر فی الجزء الثالث فی حرف الفاء گوییم درین حدیث اشکال ست بدو وجه یکی آنکه
در وی حکم کرده بهلاک اکثر و ناری بودن شان و این منافی احادیثی ست که در مرحوم بودن این امت و
اکثر الامم بودن او در جنت وارد شده و از آنجمله حدیث انس ست امتی امة مرحومة مغفور لها متاب علیها
و دیگر احادیث دال بر سعت رحمت که کتب سنت بدان مشحون اند و بعضے جواب این اشکال چنین گفته که مراد
بامت درین حدیث امت دعوت است نه امت اجابت و همین امت دعوت که رسول خدا صلعم ایشان را بسو

ایمان بخدا و اقرار بوحدانیت او خوانده مفترق باین فرق ست و امت اجابت عبارت از فرقهٔ ناجیه ست که ایمان
بما جاء به النبی صلعم دارد و اسحال هیچ اشکال نیست انتهی و این جواب خوب ست اگر بوجوه چند مستبعد نمی بود اول
آنکه لفظ امت هر جا که در کلام آنحضرت صلعم آمده مراد بدان امت اجابت ست غالباً مثل حدیث امتی امة مرحومة و
وحدیث امتی هذه امة مرحومة لیس علیها عذاب فی الآخرة و حدیث اذا وضع السیف فی امتی و حدیث لیکونن من امتی
من یستحلون الخز و غیر ذلک مما لا یحصی پس است در کلام وی صلعم هر جا که مطلق آمده محمول نمیشود مگر بر متعارف
ازان و معهود بلفظها اگرچه بخلاف آن هم نادراً آمده باشد بابروی محمول نمیشود دوم آنکه سین ستفترق دلالت میکند
برامر مستقبل سوم آنکه لفظ لیاتین علی امتی اخبارست از ما سیکون و ما سیحدث و اگر آنرا اخبار بافتراق مشرکین در
مستقبل گوییم هیچ فائده نیست زیرا که آنها بهر حال هالک اند مجتمع شوند یا مفترق گردند چهارم آنکه ایشانرا مقارن
طائفهٔ یهود و نصاری کرده و مفترق ازین هردو فرقه همین طائفهٔ اجابت ست قال تعالی و ما تفرق الذین اوتوا
الکتاب الا من بعد ما جاءتهم البینة و قال تعالی و ما اختلف فیه الا الذین اوتوه من بعد ما جاءتهم البینات و قال تعالی
و ما اختلف الذین اوتوا الکتاب الا من بعد ما جاءهم العلم و قال تعالی و لا تکونوا کالذین تفرقوا و اختلفوا من بعد ما جاءهم العلم
پنجم آنکه ترمذی از ابی واقد لیثی آورده که چون بیرون آمد رسول خدا صلعم برای غزوهٔ حنین و گذشت بر درختی از آن
مشرکین که بران اسلحهٔ خود را می آویختند و آنرا ذات انواط میگفتند گفتند ای رسول خدا بگردان و مقرر کن برای
ما ذات انواط چنانکه ایشانراست فرمود سبحان الله گفت الذی نفسی بیده لترکبن سنن من قبلکم و این خطاب قطعاً
برای بعض امت اجابت ست پس جواب این اشکال باین وجوه باشد اول آنکه جائزست که این فرق محکوم علیها
بالهلاک قلیل العدد باشد و مجموع او از فرقهٔ ناجیه اکثر نبود پس اکثریت هلاک تمام نیست و اشکال غیر وارد و نتوان
گفت که این خلاف ظاهرست چه ظاهر کثرت عدد فرق هلاک ست زیرا که ذکر عدد در حدیث برای بیان کثرت هالکین
نیست بلکه بغرض بیان اتساع طرق ضلال و وحدت او و وحدت طریق حق ست و نظیر اوست قوله و لا تتبعوا السبل
فتفرق بکم عن سبیله ائمهٔ تفسیر گفته اند جمع کرد درینجا منهی عن الاتباع را برای بیان تشعب طرق ضلال و کثرت وسعت
او و سبیل هدی و حق را مفرد آورده بنابر وحدت و عدم تعدد او دوم آنکه حکم هلاک برین فرق و بودن ایشان در
نار باعتبار ظاهر اعمال و نفس ظاهر اوست گویا فرموده همگنان هالک اند باعتبار ظاهر اعمال خود و محکوم علیه اند بهلاک
و بودن در نار و این منافی مرحوم بودن آنها باعتبار دیگر نیست جائزست که حق تعالی رحمی بحال ایشان
فرماید و طالحان را بشفاعت صالحان از نار برآرد و فرقهٔ ناجیه هم اگرچه محتاج رحمت الهی ست لیکن باعتبار ظاهر
اعمالش حکم نجات بعنوان کرد بنابر اتیان بمامورات و انتها از منهیات سوم آنکه این حکم مشروط ست بعدم عقاب
ایشان در دنیا چنانکه مدلول حدیث امتی هذه امة مرحومة لیس لها عذاب فی الآخرة انما عذابها فی الدنیا الفتن و
الزلازل و القتل و البلایا ست اخرجه الطبرانی فی الکبیر و البیهقی فی شعب الایمان عن ابی موسی پس حدیث افتراق
مقید باشد باین حدیث فی قوله هالکة ما دامیکه معاقب نشده ست در دنیا و لیکن چون در دنیا معاقب شود هالکه

بیست چهارم آنکه اشکال در حدیث افتراق از گردانیدن قضیه حاکم بهلاک دائم ناشی شده یعنی افتراق در امت و هلاک هالک زوی دائم مستمر ست از زمن تکلم وی صلعم باین جمله و کلام تا قیام ساعت و از نجا اکثریت هالکین و اقلیت ناجین متحقق شده و اشکال تمام گردیده و تحقیق آنست که این قضیه حینیه ست یعنی ثبوت افتراق امت و هلاک هالکان و ثابت ست و حینی از احیان و زمنی از ازمان و دلالت دارند بران چند وجوه یکی ستفترق که دال بر استقبال ست چه مضارع محلی بسین آمده دوم لیاتین علی امتی اخبار بامر مستقبل ست سوم قوله ما انا علیه و اصحابی زیرا که اصحاب او از صحابی امت اند بلا خلاف و بر ایشان حکم کرده بانکه است واحده هستند و ناجی اند و هر که براه ایشان ست وی هم ناجی ست پس اگر قضیه مذکوره را دائمه از حین تکلم گوییم لازم آید که این فرقه در اصحاب وی صلعم هم باشد و لم جرا حالانکه حدیث تصریح بخلاف وی نموده و چون حکم بافتراق و هلاک در حینی از احیان و زمنی از ازمان مقرر شد اکثریت هالکین و اقلیت ناجین لازم نیامد و هذا الجواب بحمد الله و الذی قبله لا غبار علیه اگر گویند جائز ست که زمن افتراق اطول از زمن اتفاق باشد پس اهل وی اکثر خواهد شد. گوییم احادیث سعت رحمت و اکثریت داخلین امت در جنت دلالت میکند بر انکه هالکین اقل اند بنا بر قلت حین ایشان که متفرع ست بران قلت ایشان بنسبت از منه متطاوله خلاف او و کلام رسول خدا صلعم با تناقض از پیش و پس نمی آید پس لابد شد از جمع میان آنچه موهم تناقض ست و جمع باین وجه و ما قبل او تمام شده و مصیر بسوی او متعین گشته و بعید نیست که این حین زمان آخر دهر باشد که در احادیث بفساد و فشو باطل و خفا حق در ان زمان خبر داده اند و فرموده که قابض بر دین در ان هنگام مثل قابض بر اخگر باشد و صبح کند در ان زمن و مؤمن و شام کند کافر و آن زمانه غربت دین ست پس این همه احادیث وارده در ان که کتب سنت بدان مشحون ست و تفصیلش در ابواب آینده مرقوم قرائن واضح ست بر آنکه آخر دهر زمان کثرت هالکین و تفرق و تدابر باشد و محتمل که افتراق بعد از قرون مشهود لها بالخیر شود و در هر قرن بعد این قرون فرق هالکه باشند چنانکه از فصل گذشته ظاهر ست و اکثر ایشان در آخر زمان باشند و هذا جواب مستقل عن الاشکال و جه دیگر اشکال درین حدیث در تعیین فرقه ناجیه ست و مردم دران کلام کرده اند و هر فرقه زعم کرده که فرقه ناجیه اوست و بعضی بران اقامت برهان نموده که او هن از بیت عنکبوت ست و بعضی اشتغال بتعداد فرق مخالفه فرقه خود نموده و اقوال فرق دیگر را که مخالف سبب خود داشت نقل نموده حکم کرده اند که آنها هالک اند زیرا که برین اقوال اعتماد داشته اند و فرقه ما ناجی ست زیرا که از ان اقوال خالص ست و اگر تفتیش بکار آرند ظاهر شود که مقالات این فرقه اشنع از مقالات فرق مخالفه اوست و لیکن چشم از دریافت عیب نفس خود کلیل می باشد کما قیل ؎ و کل یدعی وصلا للیلی ؛ ولیلی لا تقر لهم بذاکا ؛ و احسن برای ناظر در حدیث آنست که اکتفا بتفسیر نبوی برای این فرقه کند زیرا که معلم شرائع هادی الی کل خیر کفایت مؤنت او درین باب نموده و فرقه ناجیه را معین فرموده و گفته انها من کان علی ما انا علیه و اصحابی و هر که اد نی همت در دین دارد وی بحمد الله طریقه که بران رسول خدا صلعم و اصحاب او بودند نیک

نیک بشناسد چه اقوال و افعال ایشان تا آنکه کیفیت اکل و شرب و نوم و یقظه و بول و براز و غسل و جز آن بسوی
ما منقول شده گویا ایشان را برای العین مشاهده کرده ایم ع در راه عشق مرحلهٔ قرب و بعد نیست ٭ می بینمت عیان
و دعا می فرستمت ٭ و بعد این معرفت هر که را حق تعالی انصاف از نفس خود روزی کرده و از اولوا الالباب گردانیده
بر وی حال نفس خود هرگز مخفی نمی تواند ماند و خواهد دانست که وی متبع ما کان علیه صلعم و اصحابه ست یا غیر متبع
و همچنین حال غیر خود از هر طائفه که متبع ست یا مبتدع پنهان نخواهد ماند و هر که مدعی اتباع سنت نبویه و متقید باوست
تصدیق و تکذیب دعوای او را افعال و اقوال وی کافی ست چه هر آنچه بر آن نبی صلعم بود هر انسان را در هر مکان
و زمان ظاهرست و ممکن نیست که مبتدع ملتبس بمتبع شود و بر تقدیر تقریر این جواب آنکه زمن افتراق و هلاک آخر زمان
ست هیچ بعد نیست در آنکه فرقهٔ ناجیه غربا مشار الیهم در احادیث اند مثل حدیث بدأ الاسلام غریبا و سیعود غریبا کما بدأ
فطوبی للغربا قیل و من هم یا رسول الله قال الذین یصلحون اذا فسد الناس و فی روایة الذین یفرون بدینهم من
الفتن و فی روایة الذین یصلحون ما افسد الناس من سنتی و فی حدیث ابن عمرو قلنا من الغربا یا رسول الله قال
قوم صالحون قلیل فی ناس کثیر من یعصیهم اکثر ممن یطیعهم و همین اند مراد بحدیث لا تزال طائفة من امتی ظاهرین علی
الحق لا یضرهم من خالفهم و خذلهم حتی یاتی امر الله و هم المرادون بما اخرجه الطبرانی و غیره عن ابی امامة عن النبی
صلعم انه قال ان لکل شیء اقبالا و ادبارا و ان لهذا الدین اقبالا و ادبارا و ان من ادبار الدین ما کنتم علیه من العمی
والجهالة و ما بعثنی الله به و ان من اقبال الدین ان یفقه القبیلة باسرها حتی لا یوجد فیها الا الفاسق و الفاسقان
فهما مقهوران ذلیلان ان تکلما قهرا و قمعا و اضطهدا و ان من ادبار الدین ان القبیلة باسرها حتی لا یکون فیها
الا الفقیه و الفقیهان و هما مقهوران ذلیلان ان تکلما فامرا بالمعروف و نهیا عن المنکر قمعا و قهرا و اضطهدا فهما مقهوران
ذلیلان لا یجدان علی ذلک اعوانا و لا انصارا پس این احادیث و آنچه در معانی اوست در وصف آخر زمان و اهل او
دلالت دارند بر آنکه آخر دهر زمان کثرت هالکین و قلت ناجین ست و اوصاف غربا که در احادیث وارد شده
دلالت دارند بر آنکه فرقهٔ ناجیه دران زمان ایشان اند و گمان نباید کرد که این فرقه فرقهٔ مشار الیها باشد مثل
اشعریه و ماتریدیه مثلا بلکه ایشان نزاع القبائل اند چنانکه در حدیث آمده و متبعین رسول خدا هستند صلعم باتباع قول
و فعل از هر فرقه که باشند و بعضی گفته اند که فرقهٔ ناجیه صالحین هر فرقه اند و بعضی گفته اهل بیت نبوی و تابعان ایشان
هستند و لیکن این اقوال مبنی بر آنست که قضیهٔ مذکوره دائمه باشد اما برین تقدیر دافع اشکال نیست آری این همه
توفیق ست میان احادیث وارده درین باب و مبنی ست بر صحت قول وی صلعم که همه هالک اند مگر یک فرقه و شک
نیست که اینمعنی در سنت ثابت شده کما سمعته و لکن سید محمد بن ابراهیم وزیر در بعض رسائل خود از ابو محمد بن
حزم نقل کرده ان الزیادة بقوله کلها هالکة الا فرقة موضوعة و انما الحدیث المعروف انها تفترق الی نیف
و سبعین فرقة لا زیادة علی هذا فی نقل الثقات و من زاد علی نقل الثقات فی الحدیث المشهور کان عند المحدثین
معلا ما زاده غیر صحیح و ان کان الراوی ثقة غیر ان مخالفة الثقات فیما شارکوه فی حدیث یقوی الظن علی انه

وہم مما زادہ او ادرج فی الحدیث کلام لبعض الرواۃ وحسبہ من کلام رسول اللہ صلعم فیتلون الحدیث بہما دان
لم یکن مقصود ما فیہ علی ان اصل الحدیث الذی حکموا بصحتہ لیس مما اتفقوا علی صحتہ وقد تجنبہ البخاری ومسلم مع شہرتہ
لعدم اجتماع شرائطہما فیہا انتہی کلامہ گوئیم این تقریر اشکال و جواب از سید محمد بن اسمٰعیل یمنی صاحب سبل السلام
ست کہ در سنہ ۱۲۳۲ تحریر کردہ ولیکن مخفی نیست کہ دعوی ابن حزم آنست کہ زیادت مذکورہ موضوع ست ودلیلی کہ
بران ذکر کردہ دال بر مدعا نیست غایتش بر تقدیر تسلیم آنست کہ بوجہ مخالفت روایات ثقات شاذ باشد من اثبت
ثبوت الوضع وشیخ رفیع الدین دہلوی رح در جواب سوال از حدیث افتراق تقریری کردہ اند کہ درینجا بالفظ سوال
نوشتہ میشود وآن اینست کہ آنحضرت صلعم فرمودہ کلہم فی النار الا واحدۃ مراد از دخول جمیع فرقہ ہا در نار اگر
خلود نار ست فہذا مخالف للنصوص الاحادیث الصحیحۃ القطعیۃ زیرا کہ ہیچ فرقہ از فرق اسلامیہ نیست کہ ہمیشہ در نار ماند
واگر مراد خلود نیست بلکہ چندے مدت در نار بمانند پس مسلم ست لیکن برین تقدیر لازم می آید کہ از فرقہ ناجیہ کسی در نار
نباشد حالانکہ احادیث صحیحہ دلالت دارند بر آنکہ فساق مومنین تا چند مدت دخول نار خواہند شد جواب این شبہ
قدیمہ ست وعلما تیش جواب از ان نوشتہ اند کہ در شرح عقائد ملا جلال وحواشی آن مذکور اند ومنتخب جواب
مذکورہ سہ جواب ست اول کہ ارجح واقوی ست جواب محقق دوانی ست باختیار شق ثانی حاصلش آنکہ مراد دخول
لیکن دخول من حیث الاعتقاد وفرقہ ناجیہ را اصلا دخول نار از جہت اعتقاد نخواہد شد اگرچہ از جہت تقصیرات
عمل در نار در آیند وبرین جواب ایراد کردہ اند کہ اضمار من حیث الاعتقاد در لفظ حدیث کلہا یا کلہم فی النار بدون
قرینہ ست واین چنین اضمار جائز نیست واین ایراد مدفوع ست بآنکہ درینجا چہار قرینہ برین تخصیص موجود ست **اول**
آنکہ ستفترق امتی علی ثلث وسبعین ملۃ فرمودہ اند وافتراق در عمل درین عدد منحصر نیست خواہ تنہا گرفتہ شود خواہ
مع الاعتقاد واین بدیہی ست چہ ریش تراشان وحریر پوشان وتارکان نماز وتارکان روزہ وتارکان حج
ومرتکب کبیرہ مثل زنا ولواطت وشرب خمر وقمار وسارقان ورہزنان وغیرہم من اصناف العصاۃ فرق جداگانہ اند
پس نیست مراد مگر افتراق است من حیث الاعتقاد پس موجب دخول نار ہمان اعتقاد فاسد خواہد بود **دوم** آنکہ
استثناء الا واحدۃ دلالت میکند بر آنکہ منشاء نجات این فرقہ امریست مشترک در سائر آحاد این فرقہ ومشترک در سائر
آحاد این فرقہ نمیتواند شد مگر اعتقاد لاختلاف آحاد کل فرقۃ فی الاعمال **سوم** آنکہ تعریف فرقہ ناجیہ باین عبارت
کہ الذین ہم علی ما انا علیہ واصحابی دلالت میکند بر آنکہ چیزی واحد بعینہ مشترک ست درمیان این فرقہ ورسول خدا
وجمیع اصحاب او صلعم وچنین مشترک غیر از عقائد نیست بالبداہۃ **چہارم** آنکہ در صدر این حدیث در روایات صحیحہ
این عبارت آمدہ کہ افترقت الیہود علی احدی وسبعین فرقۃ وافترقت النصاری علی اثنتین وسبعین فرقۃ وظاہر ست
کہ مراد درینجا افتراق بحسب عقائد ست پس درین امت نیز مراد ہمان افتراق بود ومنشاء دخول نار افتراق مذکور
ست پس منشاء دخول نار درین امت نیز ہمان عقائد باشد کہ در آنہا افتراق واقع شدہ **جواب دوم** کہ مختار امام
حجۃ الاسلام غزالی ست ومحققین محدثین نیز آن را پسند نمودہ اند آنست کہ مراد از فرقہ ناجیہ کسانی ہستند کہ اصلا دخول

نار مطلق نیست لا من حیث الاعتقاد ولا من حیث العمل یعنی بی سبق عذاب در بهشت در آیند خواه از معصیت آنها
عفو الهی واقع شود یا بر اهوال قیامت و شدائد قبر در حق آنها اکتفا کرده آید یا شفاعت پیغمبر در محو آثار ذنوب ایشان
تاثیر قوی نماید و این فرقه نخواهد بود مگر خواص اهل سنت که در عقیده و عمل راه بدعت نپیموده اند اگرچه مصدر بعضی
تقصیرات فرعیه گشته باشند و تفسیر این فرقه بالذین هم علی ما انا علیه واصحابی برین تقدیر بسیار چسپان ست زیرا که
در عهد رسول خدا صلعم و صحابه کرام هم در عقیده و هم در عمل بدعتی نبوده ست اگرچه از بعضی افراد در طاعت قصور
و ارتکاب فجور بوقوع آمده و غزالی رح درین جواب تقیید زائد کرده اند و گفته که مراد بفرقه ناجیه کسانی هستند که
بی حساب بی شفاعت در بهشت خواهند رفت لیکن برین صورت دائره نجات بسیار تنگ میشود و الذین هم علی ما انا علیه
واصحابی نیز ازین معنی تنافری دارد زیرا که جمیع صحابه را بغیر حساب و شفاعت داخل بهشت فهمیدن خلاف دلائل
قطعیه ست لهذا متاخرین محققین این جواب را که در اصل از غزالی ست اصلاح نموده بتقریری که سابق مذکور شد قرار داده اند
فلا غبار علیه انشاء الله تعالی **جواب سوم** آنکه کلها فی النار کل واحد من افراد کل فرقه فی النار ست و مفهوم این
عبارت ایجاب کلی شد و استثنائیکه در الا واحدة واقع ست مفید رفع این ایجاب کلی آمد و رفع ایجاب کلی بصدق
جزئی نیز صادق میتواند شد چنانچه ظاهر ست پس معنی الا واحدة آنست که هر فرد ازین فرقه داخل نار نخواهد شد
گو بعض بسبب تقصیر اعمال داخل در نار شوند درین صورت اشکال زائل شد و وجه امتیاز در میان فرقه ناجیه و
فرق غیر ناجیه همین قدر باشد که فرق غیر ناجیه کلهم داخل نار اند و این فرقه ناجیه کلیة در دوزخ نخواهد رفت لیکن نتیجه
امتیاز این فرقه از فرق دیگر اعمال نمیتوانند شد لاشتراکها فی الجمیع پس نیست آن موجب مگر صحت عقائد پس
در انتهای این جواب رجوع بجواب اول ضرور خواهد افتاد و بهترین اجوبه جواب دیگر ست که در کتب حواشی مسطور
نیست و موافق استعمال قدیم عرب ست و در احادیث شاهد استعمالش نیز موجود و خلاصه اش آنکه کلها فی النار عبارت از
بطلان ست میگویند فلان چیز فی النار ست یعنی باطل ست چنانچه در حدیث صحیح وارد شده البذاء فی النار یعنی
زبان درازی باطل ست و قال الله تعالی ان الذین یاکلون اموال الیتامی ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا ای اکلا
باطلا حراما لظهور ان مال الیتیم لیس نارا حقیقة ولا یمکن حمله علی المجاز باعتبار الاول لان الاکل فی البطن ینادی علی
ان المجاز لیس بمراد پس معنی کلام چنین باشد که کل الفرق علی الباطل ولو بحسب العقیدة او عقیدتین او عمل و عملین و
الفرقة الناجیة لا بطلان فی عقیدتها ولا فی عملها اما ان تخص الفرقة الناجیة بمن لا بدعة فی اعتقاده وعمله اصلا کما هو
تنقیح الجواب الثانی او یخص البطلان بالاعتقادیات فقط فیرجع الی الجواب الاول و لهذا در صدر کلام اشاره نموده ایم
که جواب اول همان ست ارجح و اقوی انتهی کلامه رح بلفظه **فصل** چون متقرر شد که فرقه ناجیه عبارت از گروهی
ست که مصداق ما انا علیه واصحابی ست و مصداقش کسی ست که در عقیده و عمل او بدعتی نیست بلکه عمل و عقیده
او موافق سنت ست پس فرقه ناجیه منحصر شد از روی استقراء در فرقه اهل سنت و جماعت و گروه اهل سنت عبارت شد
از محدثین و ظاهریه و مقلده مجتهدین اربعه زیرا که اصول عقائد و فروع مذاهب ایشان غالبا موافق سنت ست و اقوال

عبارت است و معرفت احکام الهی را در افعال مکلفین از وجوب وحظر وندب وکراهت فقه نامیده‌اند واین فقه متلقی است
از کتاب عزیز وسنت مطهره که شارع برمعرفت آن نصب کرده وسلف احکام دین را از ین ادله استخراج میکردند ومختلف
بودند میان خود درین استخراج واین اختلاف ضروری الوقوع است زیرا که غالب ادله از نصوص اند وآن بلغت
عرب است ودر اقتضاءات الفاظ آن برای معانی کثیره اختلاف معروف است همچنین سنت بطرق مختلفة الثبوت
است واحکام آن در اکثر احوال متعارض واز ینجا احتیاج شد بسوی ترجیح وآن نیز مختلف است پس ادله از غیر نصوص
مختلف فیها است واز ینجا خلاف واقع شد میان سلف وائمه بعد ایشان وجمله صحابه کرام اهل فتیا نبودند بلکه
فتوی مختص بود بحاملین قرآن وعارفین ناسخ ومنسوخ ومتشابه ومحکم وسائر دلالات او که متلقی آن از رسول خدا صلعم یا از
صحابه عالی مقدار کرده بودند وایشان را قراء می نامیدند یعنی قاریان کتاب چه عرب امت امیه بود پس هر که از
ایشان قرآن را خوانده بود بدان مخصوص گشت واو را باین نام میخواندند بنا بر غرابت او در آن روز ودر صدر اول
کار بار دین همین طریقه ماند سپس چون امصار اسلام بسیار شدند وامیت از عرب بسبب ممارست کتاب وسنت رفت وشد
استنباط متمکن وفقه کامل گشت واین ممارست بجای خود صنعت وعلم گردید بجای قراء نام ایشان فقها وعلما شد
وفقه منقسم گردید بدو طریقه یکی طریقه اهل رای وقیاس وهم اهل العراق ودیگر طریقه اهل حدیث وهم اهل الحجاز
وعلم حدیث در اهل عراق قلیل بود وایشان استکثار کردند از قیاس وماهر شدند در آن لهذا ایشان را اهل رای خواندند
ومقدم جماعت ایشان که استقرار مذهب در وی واصحابش شده ابوحنیفه رح است وامام اهل حجاز مالک بن انس
است وبعدش شافعی باز گروهی از علما انکار قیاس کردند وعمل را بقیاس باطل نمودند وهم الظاهریة وجمله مدارک را منحصر
کردند در نصوص واجماع وقیاس جلی وعلت منصوصه را بسوی نص باز گردانیدند وگفتند که نص بر علت نص است بحکم
در جمیع محال وی وامام مذهب ایشان داود بن علی وپسرش واصحاب این هر دو اند واین هر سه مذهب مذهب جمهور است
که در میان امت شهرت داشت وارجح مذاهب میان اینها مذهب اهل حجاز است پستر مذهب اهل ظواهر پستر مذهب
اهل رای واختلاف ایشان در اصول اقل قلیل بلکه لا اختلاف است ودر فروع هم در مسائل معدوده بیش نیست
واهل بیت ابتداع مذاهب جدیده کرده وبفقه خاص منفرد شدند وبنا مذهب ایشان بر تناول بعضی صحابه بقدح
وعصمت ائمه ورفع خلاف از اقوال ایشان است واین همه اصول واهیه است وهمچنین شاذ شدند خوارج بمثل این
وجمهور احتفال بمذاهب ایشان نکردند بل جانب انکار وقدح را وسعت دادند ولهذا مذهب ایشان غیر معروف وکتب
ایشان غیر مروی است واثری از آن جز در موطن ایشان نیست وقتی که دولت شیعه در مغرب ومشرق ویمن قائم
بود در آن بلاد کتب ایشان وجود داشت وهمچنین حال خوارج است وهر یکی را از ین دو گروه کتب وتالیفات و
آثار غریبه در فقه است بعده مذهب اهل ظاهر بدروس ائمه مندرس شد تا آنکه جز در کتب مجلده باقی نیست ومحمد
بن حزم در اندلس با آن علو رتبه در علم وجلالت شان در معلوم ومزیت در حفظ حدیث در مذهب اهل ظاهر
درآمد وماهر بآن گردید ودر بعض مسائل خلاف امام خود داود کرد وبسیاری را از ائمه مسلمین متعرض شد تا آنکه

عامه بروی انکار کردند و کتب او را باغفال و ترک تلقی نمودند و باقی نماند مگر مذهب اهل حدیث از حجاز و مذهب اهل رای از
عراق و امام عراقیان ابوحنیفه نعمان بن ثابت ست ولادت او در سنه ۸۰ هجری بوده و وفات در سنه ۱۵۰ اتفاق افتاده و
مقام او در فقه لایلحق ست اهل جلده او خصوصا مالک و شافعی بدان شهادت داده اند و امام حجازیان مالک بن انس
اصبحی ست امام دار الهجره ولادت او در سنه ۹۵ بوده یا نود و سه و وفات در سنه ۱۷۹ و وی مختص ست بزیادت مدرک
آخر برای احکام سوای مدارک معتبره نزد غیر او و آن عمل اهل مدینه ست زیراکه وی دید که ایشان در هرچه راغب اند از
فعل و ترک دران متابع من قبلهم بوده اند بضرورت دینیه و اقتدار او شان و هکذا الی الجیل المباشرین لفعل النبی صلعم
الآخذین ذلک عنه و این معنی نزد او یکی از اصول ادله شرعیه گشته و بسیاری از اهل علم گمان کردند که این امر یکی از مسایل
اجماع ست پس انکار آن نمودند و گفتند که دلیل اجماع مخصص اهل مدینه از من سواهم نیست بلکه شامل جمله امت ست و اجماع
که عبارت از اتفاق ست بر امر دینی از روی اجتهاد و مالک رح عمل اهل مدینه باین معنی معتبر نداشته ست بلکه اعتبار او بحیثیت
اتباع جیل بمشاهده جیل دیگر کرده تا آنکه منتهی شود بشارع صلعم و ضرورت اقتدار سلف در عین آن امر شامل ملت ست چنانکه
در ابواب اجماع از ان بحث کرده اند بیقدر ست که اتفاق اهل اجماع از نظر و اجتهاد در ادله ست و اتفاق ایشان در فعل
یا ترک مستند بسوی مشاهده من قبلهم ست و بعد مالک بن انس محمد بن ادریس مطلبی شافعی ست وی رحلت کرد بسوی
عراق بعد مالک و با اصحاب امام ابوحنیفه ملاقات نموده اخذ نمود و طریقه اهل حجاز را با طریقه اهل عراق بیامیخت و مختص شد
بمذهب و خلاف کرد مالک را در بسیاری از مذهب او و بعد این هر دو احمد بن حنبل آمد و وی از محدثین عالین بود و اصحاب او
باوجود وفور بضاعت علم حدیث بر اصحاب ابوحنیفه قرائت کردند و مختص بمذهب دیگر شدند بعده در جمیع امصار تقلید
بایستاد و همگنان مقلد این هر چهار شدند و باب خلاف را مسدود ساختند و باظهار عجز و اعواز خود از بلوغ رتبه مجتهدان
رد مردم بسوی تقلید کردند و از تقلید دیگران بسبب تشعب اصطلاحات و خوف اسناد بسوی غیر اهل و عدم وثوق
برای دین او و بنا بر تلاعب منع کردند و لم یبق الا نقل مذاهبهم و عمل کل مقلد بمذهب من قلده منهم بعد تصحیح الاصول
و اتصال سندها بالروایة لا محصول الیوم للفقه غیر هذا و شک نیست که درین تقلید غیر منصوص ضبط سنت و جمع شتات
ست و لهذا در غیر منصوص بسیاری از اهل علم آنرا جائز داشته اند و قول بوجوب آن اباطل اباطیل ست و قول
بوجوب تقلید شخصی و التزام مذهبی معین بدتر از انست سمع و نقل مساعدت وی نمیکند و کیف که حدوث این تقلید
بعد قرون مشهود لها بالخیر ست و الحال که کتب سنت مدون و دواوین اسلام مدون گشته و صحیح از ضعیف جدا گردیده
و ناسخ از منسوخ باز شناخته شده و خلاف اکثر آراء و تفریعات فقهیه بعرض برسانیده و معاجم و جوامع و صحاح و سنن
حدیثیه ظاهر گشته جمود بر تقلید هیچ معنی ندارد و تلاعب درین هرجا محظور ست در فقه باشد یا در حدیث اما امروز
عامه ناس از اهل اسلام بر تقلید این ائمه اربعه کرام صابر اند و مقلدان احمد بن حنبل قلیل اند بنا بر بعد مذهب او
از اجتهاد و اصالت او در معاضدت روایت و اکثر ایشان در شام و عراق بغداد و نواحی وی بوده اند و هم اکثر
الناس حفظا للسنة و روایة الحدیث و مقلدان ابوحنیفه اهل عراق و مسلمه هند و چین و ماوراء النهر و جمله بلاد عجم

هستند زیرا که مذهب قاضی بود بعراق و دار السلام و تلامذه او و اصحاب خلفای بنی العباس بودند و تالیفات و مناظرات
ایشان با شافعیه بسیار شده شامی در حاشیه در مختار گفته اشتهار مذهب او در عامه بلاد اسلام ست بلکه در بسیاری
از اقالیم و بلاد جز مذهب وی شناخته نمیشود مثل بلاد روم و هند و سند و ماوراء النهر و سمرقند گویند چهار هزار نفر
مذهب وی را نقل کرده اند لابد هر یکی را اصحاب خواهند بود و علم جرا و بعضی هشت صد نفر گفته اند و نام و نسب شان
ضبط نموده و اگرچه مذهب دولت عباسیه مذهب جد شان بود ولیکن اکثر قضات و مشایخ اسلام دولت مذکوره حنفیه
بودند چنانکه بر متصفح کتب تاریخ ظاهر ست و مدت ملک ایشان تقریبا پانصد سال ست و همچنین ملوک سلجوقیه و بعد ایشان
خوارزمیه و قضات ممالک ایشان غالبا همه حنفیه بوده اند و اما ملوک زمانه ما سلاطین آل عثمان پس از تاریخ نهصد تا
امروز قضاء و سائر مناصب جز بحنفیه نمیدهند بعده گفته در کلام شارح ادعای تخصیص در جمیع اماکن نیست تا آنکه وارد شود
بران اختصاص قضاء مصر بمذهب شافعی تا زمن ظاهر بیبرس بندقداری انتهی مخفی نماند مذهب حنفی در مغرب قلیل ست قاضی
ابن العربی و ابو الولید باجی در رحلت خود ها آنرا بدیار مغرب آوردند و مقلدان شافعی در مصر بیشتر از بلاد دیگر اند
و مذهب او در عراق و خراسان و ماوراء النهر هم منتشر گشته و حنفیه را در فتوی و تدریس مقاسمه کردند در جمیع امصار
و مجالس مناظرات میان ایشان عظیم گشت و کتب خلافیات بانواع استدلالات ایشان مشحون گردید بعد از این همه
بلاد مشرق در اقطار وی مندرس شد و چون شافعی در مصر بر بنی عبد الحکم نزول فرمود جماعتی از وی اخذ کردند
و بزمان ظهور دولت رافضه فقه اهل سنت از مصر منقرض شد و فقه شیعه متداول گردید تا آنکه دولت عبیدیین بر دست
صلاح الدین یوسف بن ایوب متلاشی شد و فقه شافعی و اصحاب وی از اهل عراق و شام بازآمد و بازارش گرم
گردید و منجمله ایشان نووی و عز الدین بن عبد السلام و ابن الرفعه بمصر و تقی الدین ابن دقیق العید و تقی الدین سبکی و
سراج الدین بلقینی اکبر الشافعیه بمصر از اکبر العلماء از اهل عصر معاصر ابن خلدون مشتهر شدند و مذهب مالک مختص ست
باهل مغرب و اندلس اگرچه در غیر ایشان نیز یافته میشود و اما اهل این بلاد تقلید غیر مالک کمتر میکنند زیرا که غالب رحلت
ایشان بسوی حجاز بود و منتهی سفر مدینه منوره و این بلده طیبه دران ایام دار العلم بود و از انجا بعراق آمده
عراق در راه ایشان نبود لهذا اقتصار بر اخذ از علماء مدینه نمودند و امام ایشان دران روز مالک و شیوخ
و تلامیذ او بودند پس اهل مغرب و اندلس رجوع بوی آورده تقلید او گزیدند و نیز بر ایشان بداوت غلبه داشت
و معانات حضارت که اهل عراق را ست نمیکردند و از اینجا میل بودند بسوی اهل حجاز بمناسبت بداوت و لهذا
مذهب مالکی همیشه نزد ایشان غض طری بود و تنقیح و تهذیب حضارت آنرا فرو نگرفته چنانکه در مذاهب دیگر صورت
بسته ست بالجمله جمیع اهل مغرب مقلد مالک اند و تلمیذان او بمصر و عراق متفرق شدند چنانچه در عراق قاضی اسمعیل
و طبقه او مثل ابن خوز منداد و ابن اللبان و قاضی ابو بکر الابهری و قاضی ابو الحسین بن القصار و قاضی عبد الوهاب
و غیرهم بودند و در مصر ابن قاسم و اشهب و ابن عبد الحکم و حرث بن مسکین و طبقه ایشان بود و عبد الملک بن حبیب
از اندلس رحلت کرده از ابن القاسم این مذهب اخذ گرفت و باندلس رسانید و کتابی انچه نگاشت و بعده

کتب بسیار مدون شد و بکار مذهب مالکی در افریقیه بآخر گردید تا انقراض دولت قرطبه و قیروان و الحال عمدۀ کتب این مذهب
کتاب تهذیب است و جمعی از شیوخ بشرح آن پرداخته و سابق ایشان درین حلبه ابن عبد السلام است

فصل سیزدهم

در بیان ملل و ملت اسلامیه و آنچه متصل است بدان - شیخ تقی الدین احمد بن علی معروف بمقریزی در کتاب المواعظ والاعتبار
فی بیان الخطط والآثار نوشته که چون الله تعالی محمد صلعم را بسوی کافۀ ناس از عرب و عجم نبی کرده فرستاد همه اهل شرک
و عابد غیر الله بودند مگر بقایا از اهل کتاب آنچه با قریش رفت رفت تا آنکه از مکه بمدینه هجرت فرمود و صحابه با وجود ضنک
عیش و قلت قوت گرد او مجتمع می بودند و بعضی حرفه در اسواق میکردند و بعضی قیام بنخل مینمودند و ادنی فراغ که حاصل
میشد بخدمت آنحضرت صلعم حاضر می شدند و چون آنحضرت صلعم از کدام مسئله پرسیده میشد یا امر بچیزی میفرمود و
یا کاری میکرد هر که از صحابه حاضر وقت می بود آنرا یاد میگرفت و هر که غائب می بود از وی فوت میشد نمی بینی که
عمر بن خطاب عمل حمل بن مالک که مردی از اعراب بود در دیت جنین مخفی مانده و فتوی میدادند در زمن نبی صلعم از
صحابه ابوبکر و عمر و عثمان و علی و عبد الرحمن بن عوف و ابن مسعود و ابی بن کعب و معاذ بن جبل و عمار بن یاسر و حذیفه
بن الیمان و زید بن ثابت و ابو درداء و ابو موسی اشعری و سلمان فارسی و چون آنحضرت صلعم برحمت حق پیوست
و ابوبکر خلیفه شد و صحابه متفرق گردیدند بعضی برای قتال مسیلمه برآمدند و بعضی برای قتال اهل شام و بعضی
برای قتال اهل عراق و چند نفر همراه ابوبکر در مدینه ماندند چون کدام قضیه پیش می آمد ابوبکر در ان حکم بکتاب خدا
و سنت رسول او میکرد و اگر درین هر دو نمی یافت از حاضرین صحابه می پرسید اگر نزد شان می یافت بدان رجوع میکرد
الا اجتهاد در حکم مینمود و چون ابوبکر آنجهانی شد و ولایت امر امت بعمر بن خطاب رسید و مصرها فتح شد صحابه بیشتر
متفرق شدند و باقطار مفتوحه رفتند و خلافت در مدینه و هم در دیگر بلاد نزول میکرد و نزد رفع قضایا حکم میکردند
بآنچه نزد حاضرین صحابه از آثار رسول خدا صلعم می بود و رنه امیر آن بلده حکم باجتهاد خویش می نمود گاهی در ان قضیه
حکمی از آنحضرت صلعم نزد صحابی دیگر موجود می بود و حاضر شد مدنی را آنچه حاضر نشد مصری را و حاضر شد مصری را آنچه
حاضر نشد شامی را و حاضر شد شامی را آنچه حاضر نشد بصری را و حاضر شد بصری را آنچه حاضر نشد کوفی را و حاضر شد کوفی
را آنچه حاضر نشد مدنی را و این همه موجود است در آثار و در آنچه معلوم است از مغیب بعض صحابه از مجلس نبوی صلعم در بعض
اوقات و حضور غیر او در ان بزم و مغیب حاضر است و حضور غائب پس هر یکی داری ما حضر و فائت ما غاب بود غرضکه صحابه
همبرین نهج گذشتند و بعد ایشان تابعین آخذین از ایشان آمدند و هر طبقه از تابعین در بلاد بود و هر یکی تفقه کرد
بر صحابی که در بلدۀ او بود و تجاوز نمی کرد از فتاوی او مگر قلیل و یسیر در آنچه او را از صحابی دیگر حاضر بلد دیگر رسیده
مثل آنکه اتباع اهل مدینه در فتوی اکثر با ابن عمر است و اتباع اهل کوفه با ابن مسعود و اتباع اهل مکه با ابن عباس و اتباع
اهل مصر بعمرو بن العاص و بعد تابعین فقهاء امصار آمدند مثل ابوحنیفه و سفیان و ابن ابی لیلی در کوفه و ابن جریج بمکه
و مالک و ابن ماجشون بمدینه و عثمان بتی و سوار در بصره و اوزاعی بشام و لیث بن سعد بمصر و ایشان بر همین طریق
رفتند و هر واحد از تابعین بلد خود اخذ کرد در روایت یا درایت اجتهاد یه او غیر منصوص رفت با آنکه در آن باب

حکمی نزد غیر او موجود نبود گویم در حدیث صحیحین وغیرهما آمده خیر الناس قرنی وفی روایة خیر امتی قرنی ای اهل عصری یعنی الصحابة
وهم من البعثة مائة وعشرون سنة او دونها او فوقها بقلیل علی اختلاف فی وفاة آخر الصحابة موتا ابی الطفیل فان اعتبر
من وفاته صلعم کان مائة او تسعین او سبعا وتسعین ثم الذین یلونهم ای القرن الذین بعدهم وهم التابعون ومنهم نحو سبعین او ثمانین
سنة ان اعتبر من سنة مائة ثم الذین یلونهم وهم اتباع التابعین نحو خمسین الی حدود عشرین ومائتین وبعد هذه القرن
مختلف باختلاف اعمار کل زمان هذا یدل علی ان اول هذه الامة افضل ممن بعدها والی هذا ذهب معظم العلماء وان من
صحبه صلعم ورآه ولو مرة من عمره افضل من کل من یاتی بعده وان فضیلة الصحبة لا یعدلها عمل هذا مذهب الجمهور وذهب ابو عمر
بن عبد البر الی انه قد یکون فیمن یاتی بعد الصحابة افضل ممن کان فی جملة الصحابة کمن رآه مرة وان قوله علیه السلام خیر الناس
قرنی لیس علی عمومه بدلیل ما یجمع القرن من الفاضل والمفضول وقد جمع قرنه صلعم جماعة من المنافقین المظهرین للایمان
واهل الکبائر الذین اقام علیهم او علی بعضهم الحدود وقد روی ابو امامة الباهلی انه صلعم قال طوبی لمن رآنی وآمن بی و
طوبی سبع مرات لمن لم یرنی وآمن بی وفی مسند ابی داود الطیالسی عن عمر بن الخطاب قال صلعم افضل الخلق ایمانا قوم فی اصلاب
الرجال یؤمنون بی ولم یرونی فهم افضل الخلق ایمانا فهذه الاحادیث تقتضی مع تواتر طرقها وحسنها التسویة بین اول هذه
الامة وآخرها فی فضل العمل الا اهل بدر والحدیبیة ومن تدبر هذا الباب بان له الصواب انتهی زرقانی گفته المقاصد را نه قال
هذا اللفظ لانه کرر طوبی واسناد حدیث الطیالسی عن عمر ضعیف لضعف محمد بن حمید فلا یحتج به فتحسین ابن عبد البر له حکم
علی المجموع او باعتبار شاهد الذی رواه احمد والدارمی والطبرانی عن ابی عبیدة الجراح یا رسول الله احد خیر منا اسلمنا
معک وجاهدنا معک قال قوم یکونون من بعدکم یؤمنون بی ولم یرونی واسناده حسن وصححه الحاکم والحق ما علیه الجمهور ان
فضیلة الصحبة لا یعدلها عمل لمشاهدة رسول الله صلعم ولو مرة وذلک لا یکون لمن بعد الصحابة ولو بلغوا ما بلغوا والدلائل
علی افضلیة الصحابة علی غیرهم کثیرة ومتظاهرة لا نطیل بذکرها انتهی بعد عصر بری گفته وحال اهل اسلام از اهل عصر وغیره
در احکام شریعت بروجه مذکور میگذشت تا آنکه ترحل بسوی آفاق وتداخل ناس وتلاقی همدیگر وانتداب اقوام برای جمع حدیث
نبوی وتقییدا و بسیار شد واول کسی که تدوین علم کرد محمد بن شهاب زهری ست واول کسیکه تصنیف وتبویب نمود
سعید بن عروبه وربیع بن صبیح ست در بصره ومعمر بن راشد در یمن وابن جریج بمکه بعده سفیان ثوری بکوفه وحماد بن سلمه در
بصره وولید بن مسلم در شام وجریر بن عبد الحمید در بلده ری وعبد الله بن مبارک بمرو وخراسان وهشیم بن بشیر بواسط
ومتفرد شد ابو بکر بن ابی شیبه در کوفه بتکثیر ابواب وجودت تصنیف وحسن تالیف ودرین هنگام احادیث رسول خدا صلعم
از بلاد بعیده برسید نزد کسیکه پیش او نبود وبرهر که او را این احادیث رسید حجت قائم گردید واحادیث مبینه صحت
یک باز تاویلات متاوله از احادیث مجموع شد وصحیح از سقیم باز شناخته آمد واجتهاد مودی بسوی خلاف کلام رسول
خدا صلعم وترک سنن او مزیف گشت واز کسیکه خلاف سنن بالغه کرد عذر ساقط شد بنابر رسیدن احادیث نبویه با
وقیام حجت براو وبرین طریق بودند صحابه وبسیاری از تابعین رحلت میکردند در طلب حدیث واحد ایام کثیره
چنانچه ناظر در کتب حدیث وعارف سیر صحابه وتابعین بران شناساست هرگاه هارون رشید قائم بخلافت شد

ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم را که یکی از اصحاب ابو حنیفه است بعد سنه سبعین و مایة متولی قضا ساخت و مقلد نشدند آنرا
در بلاد عراق و خراسان و شام و مصر مگر هر که قاضی ابو یوسف بوی اشارت و اعتنا نمود و همچنین هر گاه در اندلس حکم
مرتضی بن هشام بن عبد الرحمن بن معاویه بن هشام بن عبد الملک بن مروان بن حکم بعد پدر قائم شد و ملقب به منتصر گردید در سنه
ثمانین و مائة مختص به یحیی بن یحیی بن کثیر اندلسی گشت و وی حج گذارده و موطا را از مالک شنیده الا چند باب از
ابن وهب ابن قاسم و غیره علم کثیر گرفته باندلس عود نموده بود و ریاست و حرمت یافت که مثل آن دیگری نیافته و عود
فتوی بسوی او شده و سلطان و عامه بر دروازهٔ او منتهی میشدند و در سائر اعمال اندلس هیچیکی قاضی نمیشدند مگر
باشارت و اعتنا او پس همگنان برای مالک شدند بعد از آنکه بر رای اوزاعی بودند و مذهب مالک را قبل یحیی در
اندلس زیاد بن عبد الرحمن که او را شبطون خوانند در آورده و بعد وی یحیی اول کسی است که این مذهب آورده و در
افریقیه سنن و آثار غالب بود تا آنکه ابو محمد عبد الله بن فروخ فارسی با مذهب ابو حنیفه قدوم آورد و اسد بن فرات حنفی
قاضی افریقیه شد و چون سحنون بن سعید تنوخی متولی قضا را آنجا گردید مذهب مالک انتشر فرمود و قضا در اصحاب سحنون
متداول گردید تا آنکه بنو هاشم که هم مالکیه بودند متوارث قضای آنجا شدند مثل توارث ضیاع و معز بن بادیس جمیع
اهل افریقیه را بر تمسک بمذهب مالک و ترک ما عدای آن از مذاهب بر داشت تا آنکه جمیع اهل افریقیه و اهل اندلس رجوع بمذهب
مالک کردند تا امروز بنا بر رغبت سلاطین و حرص بر طلب نیاز زیرا که قضا و افتا در جمیع آن مدن و سائر قری مقرر نمیشد
مگر برای هر که موسوم بفقه بر مذهب مالک باشد و عامه در احکام و فتاوی مضطر شدند و این مذهب آنجا فاشی شد بر
وجهیکه آن اقطار را فراگرفت چنانکه مذهب ابو حنیفه در بلاد مشرق فاشی شده بود و چون ابو حامد اسفراینی در ایام خلیفه
قادر بالله احمد ابو العباس چون متمکن دولت شد با خود استخلاف ابو العباس احمد بن محمد بارزی شافعی از ابو محمد اکفانی
حنفی قاضی بغداد مقرر کرد و این امر منظور شد بغیر رضای اکفانی و ابو حامد بسلطان محمود بن سبکتگین و اهل خراسان نوشت
که خلیفه قضا را از حنفیه بشافعیه منتقل فرموده است و این خبر در خراسان منتشر شد و اهل بغداد دو گروه گردیدند
بعده ابو العلا صاعد بن محمد قاضی نیسابور رئیس حنفیه بخراسان قدوم آورد و حنفیه نزد او آمدند و میان ایشان
و اصحاب ابو حامد فتنه برخاست و تا سلطان مرتفع شد خلیفه قادر بالله اشراف و قضاة را فراهم نموده گفت که اسفراینی
ایهام نصح و شفقت و امانت بر امیر المومنین بر اصول و خلل و خیانات نموده است و چون حالش ظاهر شد و فساد حکم
بارزی واضح گردید. او را معزول ساخته اعادهٔ امر بر دستور قدیم کرده آمد و حنفیه را بعنایت و کرامت و
حرمت و اعزاز سابق بنواخت و فرمان داد که با ابو حامد ملاقات و سلام و کلام و قضاء حق اسلام نکنند و ابو محمد
اکفانی را خلعت بخشید و ابو حامد از دار الخلافت منقطع شد و سخط علیه و منحرف عنه گشت و این خبر ببلاد شام
و مصر رسید و ذلک فی سنة ثلاث و تسعین و ثلثمائة و اول کسی که علم مالک بمصر آورد عبد الرحیم بن خالد فقیه است
در اسکندریه بسنه ثلاث و ستین و مائة وفات کرده بعده نشر وی از عبد الرحمن بن قاسم شده و اشتهار مذهب
مالکی اکثر از مذهب حنفی گردیده بسبب تقدم اصحاب مالک در مصر و مذهب ابو حنیفه را خود کسی بمصر نمیشناخت تا آنکه

شافعی در سنه صد و نود و نه بمصر قدوم آورد و جماعه از اعیان آنجا مذهب او اخذ کردند و مصنفات او را
نوشتند و عمل بمذهب او نمودند و همیشه مذهب وی در مصر قوت میگرفت و ذکر او انتشار می یافت و اهل بلد بر مذهب
مالک و مذهب وی عمل میکردند و قاضی هم ایشان یا از حنفیه مقرر میشد تا آنکه در سنه سه صد و پنجاه و هشت قائد جوهر
از بلاد افریقیه آمد و مذهب شیعه فاشی گردید و قضا و فتیا بموجب آن معمول شد و هیچ مذهبی جز تشیع در آنجا باقی نماند
و ابتداء تشیع در اسلام از خلافت عثمان بن عفان رضی الله عنه از عبد الله بن سبا یهودی است معروف بابن السوداء
و اول کسی که از رای خوارج در مصر آمد حجر بن حارث مذحجی یا ابو الورد حجر بن عمرو است تا آنکه ملک ناصر یوسف بن ایوب
در سنه اربع و ستین و خمسمائة باصلاح دولت پرداخت و رسوم و مذاهب شیعه و فتن ایشان را از دیار مصریه یکسر
برانداخت و مدارس شافعیه و مالکیه بنا ساخت و مردم بمذهب مالک و شافعی تظاهر کردند و مذهب شیعه و اسماعیلیه
و امامیه از مصر مختفی و مفقود گردید و لله الحمد و چنین سلطان نور الدین محمود بن عماد الدین زنگی که حنفی متعصب بود در بلاد
شام مذهب ابو حنیفه را پراگنده کرد و بسبب آن در مصر هم حنفیه بسیار شدند و اما عقائد پس سلطان صلاح الدین بر
عقیده شیخ ابو الحسن علی بن اسمعیل اشعری بود و این را در اوقاف خود بدیار مصر شرط کرده تا آنکه مستمر شد حال بر
عقیده مذکوره در مصر و شام و ارض حجاز و یمن و بلاد مغرب نیز بر وجهی که هر که مخالفت او کرد گردن او زده شد تا امروز
همین حال است و در عهد دولت ایوبیه بمصر ذکری از مذهب ابو حنیفه و احمد بن حنبل نبود بعده در آخر دولت اشتهار
این هر دو مذهب شد و ملک ظاهر بیبرس بندقداری در عهد سلطنت خود بمصر و قاهره چهار قاضی بر چهار مذهب
مقرر کرد فاستمر ذلک من سنة خمس و ستین و ستمائة حتی لم یبق فی مجموع امصار الاسلام مذهب یعرف من مذاهب اهل
الاسلام سوی هذه المذاهب الاربعة و عقیدة الاشعری و عملت لاهلها المدارس و الخوانک و الزوایا و الربط فی سائر
ممالک الاسلام و عودی من تمذهب بغیرها و انکر علیه و لم یول قاض و لا قبلت شهادة احد و لا قدم للخطابة
و الامامة و التدریس احد ما لم یکن مقلدا لاحد هذه المذاهب و افتی فقهاء هذه الامصار فی طول هذه المدة بوجوب اتباع هذه المذاهب
و تحریم ما عداها و العمل علی هذا الی الیوم و کان امر الله قدرا مقدورا انتهی **قف** متکلمین در اصول دیانات دو قسم اند
یکی آنکه مخالف ملت اسلام است دیگر آنکه مقر باوست پس مخالفین ده طائفه اند دهریه و اصحاب عناصر و ثنویه یعنی مجوس
و ایشان اقرار دارند بنبوت ابراهیم علیه السلام و بست گروه اند چهارم طبائعیه پنجم صابیه و ایشان مقر اند بنبوت ادریس
و چند گروه اند ششم یهود هفتم نصاری هشتم اهل هند و براهمه از ایشان انکار دارند از نبوت و چند گروه و مختلف
العقائد و الاعمال هستند نهم زنادقه و هم طوائف منهم القرامطة دهم فلاسفه و ایشان فلسفت علم ایشان منحصر است در چهار نوع طبیعی منطقی
ریاضی و الهی و مجموع آن منحصر است بسوی علم مبادی و علم کیفیت و علم کم بعده ارسطو منطق وضع کرده و اطلاق اسم
فلاسفه بر جماعتی از هند مثل طلیسیین و براهمه هم می شود قسم دوم فرق اهل اسلام اند که رسول خدا صلعم بحدیث
ستفترق امتی ثلثا و سبعین فرقة ثنتان و سبعون هالکة و واحدة ناجیة قصد ایشان کرده و هذا الحدیث اخرجه
ابو داود و الترمذی و ابن ماجه من حدیث ابی هریرة بلفظ قال قال رسول الله صلعم افترقت الیهود علی احدی

وسبعين او اثنتين وسبعين فرقة وتفرقت النصارى على احدى وسبعين او اثنتين وسبعين فرقة وتفترق امتی على ثلاث وسبعين فرقة قال البیهقی حسن صحیح واخرجه الحاکم وابن حبان فی صحیحه بنحوه فاخرجه فی المستدرک من طریق الفضل بن موسى عن محمد بن عمرو عن ابی سلمة عن ابی هريرة وقال هذا حديث كبير فی الاصول وقد روی عن سعد بن ابی وقاص وعبد الله بن عمرو وعوف بن مالک عن رسول الله صلعم بمثله وقد احتج مسلم بمحمد بن عمرو وعن ابی سلمة واتفقا جمیعا على الاحتجاج بالفضل بن موسى وهو ثقة و بالجمله فرق مسلمین پنج گروه اند یکی اہل سنت وجماعت واہل حدیث حنفیه وشافعیه ومالکیه وحنبلیه وظاہریه منجمله ایشان اند دوم مرجیه سوم معتزله چہارم شیعه پنجم خوارج وہر فرقه از ایشان مفترق ست بر فرق کثیره واکثر افتراق اہل سنت در فقہیات ونبذ یسیر در اعتقادات ست واز بقیه فرق اربع بعضے با اہل سنت خلاف بعید دارند وبعضی خلاف قریب چنانکه از نظر در کتب ایشان ظاہر میشود وکتاب ملل ونحل شہرستانی کافل بیان عقائد جمله فرق اسلامیه وجز آن از اہل علم ست ومقریزی در خطط ہم بیان فرق اسلامیه کرده وفروع وشعوب ایشان بر وجه تفصیل وبسط آورده ایراد آن ہمه خارج ازین محل ست

فصل چہاردہم

در بیان عقائد اہل اسلام از ابتداء ملت اسلامیه تا انتشار مذہب اشعریه — قال المقریزی فی الخطط اعلم ان الله تعالى لما بعث من العرب نبیه محمدا صلعم رسولا الى الناس جمیعا وصف لهم ربهم سبحانه بما وصف به نفسه الکریمة فی کتابه العزیز الذی نزل به على قلبه صلعم الروح الامین وبما اوحى الیه ربه تعالى فلم یساله صلعم احد من العرب باسرهم قرویهم وبدویهم عن معنى شیء من ذلک کما کانوا یسالونه صلعم عن امر الصلوة والزکوة والصیام والحج وغیر ذلک مما لله سبحانه امر ونهی وکما سالوه صلعم عن احوال القیامة والجنة والنار اذ لو ساله انسان منهم عن شیء من الصفات الالهیة لنقل کما نقلت الاحادیث الواردة عنه صلعم فی احکام الحلال والحرام وفی الترغیب والترهیب واحوال القیامة والملاحم والفتن ونحو ذلک مما تضمنته کتب الحدیث معاجمها ومسانیدها وجوامعها ومن امعن النظر فی دواوین الحدیث النبوی ووقف على الآثار السلفیة علم انه لم یرد قط من طریق صحیح ولا سقیم عن احد من الصحابة رضی الله عنهم على اختلاف طبقاتهم وکثرة عددهم انه سال رسول الله صلعم عن معنى شیء مما وصف الرب سبحانه به نفسه الکریمة فی القرآن الکریم وعلى لسان نبیه محمد صلعم بل کلهم فهموا معنى ذلک وسکتوا عن الکلام فی الصفات نعم ولا فرق احد منهم بین کونها صفة ذات او فعل وانما اثبتوا له تعالى صفات ازلیة من العلم والقدرة والحیاة والارادة والسمع والبصر والکلام والجلال والاکرام والجود والانعام والعز والعظمة وساقوا الکلام سوقا واحدا وهکذا اثبتوا رضی الله عنهم ما اطلقه الله سبحانه على نفسه الکریمة من الوجه والید ونحو ذلک مع نفی مماثلة المخلوقین فاثبتوا رضی الله عنهم بلا تشبیه ونزهوا من غیر تعطیل ولم یتعرض مع ذلک احد منهم الى تاویل شیء من هذا وراوا باجمعهم اجراء الصفات کما وردت ولم یکن عند احد منهم ما یستدل به على وحدانیة الله تعالى وعلى اثبات نبوة محمد صلعم سوى کتاب الله ولا عرف احد منهم شیئا من الطرق الکلامیة ولا مسائل الفلسفة فمضى عصر الصحابة رضی الله عنهم على هذا الى ان حدث فی زمنهم القول بالقدر وان الامر انف ای ان الله تعالى لم یقدر على خلقه شیئا مما هم علیه وکان اول من قال بالقدر فی الاسلام معبد بن خالد الجهنی وکان یجالس الحسن بن الحسین البصری فتکلم بالقدر بالبصرة وسلک اهل البصرة مسلکه لما راوا عمرو بن عبید ینتحله واخذ معبد هذا الرای عن رجل

من الاساورة يقال له ابو يونس سنسويه ويعرف بالاسواري فلما عظمت الفتنة به عذبه الحجاج وصلبه بامر عبد الملك بن مروان
سنة ثمانين ولما بلغ عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما مقالة معبد في القدر تبرأ من القدرية واقتدى بمعبد في بدعته
هذه جماعة واخذ السلف رحمهم الله في ذم القدرية وحذروا منهم كما هو معروف في كتب الحديث وكان عطاء بن يسار قاضيا
يرى القدر وكان يأتي هو ومعبد الجهني الى الحسن البصري فيقولان له ان هولاء يسفكون الدماء ويقولون انما تجري اعمالنا
على قدر الله فقال كذب اعداء الله فطعن عليه بهذا ومثله وحدث ايضا في زمن الصحابة مذهب الخوارج وصرحوا بالتكفير
بالذنب والخروج على الامام وقتاله فناظرهم عبد الله بن عباس فلم يرجعوا الى الحق وقاتلهم علي بن ابي طالب وقتل منهم جماعة كما هو
معروف في كتب الاخبار ودخل في دعوة الخوارج خلق كثير ورمي جماعة من ائمة الاسلام بانهم يميلون الى مذهبهم وعد منهم
غير واحد من رواة الحديث كما هو معروف عند اهله وحدث ايضا في زمن الصحابة مذهب التشيع لعلي بن ابي طالب والغلو فيه
فلما بلغه ذلك انكره وحرق بالنار جماعة ممن غلا فيه وانشد لما رأيت الامر امرا منكرا اججت ناري ودعوت قنبرا
وقام في زمنه عبد الله بن وهب بن سبا المعروف بابن السوداء السبائي واحدث القول بوصية رسول الله صلعم لعلي
بالامامة من بعده فهو وصي رسول الله صلعم وخليفته على امته من بعده بالنص واحدث القول برجعة علي بعد موته
الى الدنيا وبرجعة رسول الله صلعم ايضا وزعم ان عليا لم يقتل وانه حي وان فيه الجزء الالهي وانه هو الذي يجيء في السحاب
وان الرعد صوته والبرق سوطه وانه لابد ان ينزل الى الارض فيملاها عدلا كما ملئت جورا ومن ابن سبا هذا تشعبت
اصناف الغلاة من الرافضة وابن سبا هذا هو الذي اثار فتنة امير المومنين عثمان بن عفان رضي الله عنه حتى قتل وكان له
عدة اتباع في عامة الامصار واصحاب كثيرون في معظم الاقطار فكثرت لذلك الشيعة وصاروا ضدا للخوارج وما زال
امرهم يقوى وعددهم يكثر ثم حدث بعد عصر الصحابة مذهب جهم بن صفوان ببلاد المشرق فعظمت الفتنة به فانه نفى
ان يكون لله تعالى صفة واورد على اهل الاسلام شكوكا اثرت في الملة الاسلامية آثارا قبيحة تولد عنها بلاء كبير وكان
قبيل المائة من سني الهجرة فكثر اتباعه على اقواله التي تؤول الى التعطيل فاكبر اهل الاسلام بدعته وتمالوا على انكارها
وتضليل اهلها وحذروا من الجهمية وعادوهم في الله وذموا من جلس اليهم وكتبوا في الرد عليهم ما هو معروف عند اهله
وفي اثناء ذلك حدث مذهب الاعتزال منذ زمن الحسن بن الحسن البصري رحمه الله تعالى بعد المائة من سني الهجرة وصنفوا
فيه مسائل في العدل والتوحيد واثبات افعال العباد وان الله تعالى لا يخلق الشر وجهروا بان الله لا يرى في
الآخرة وانكروا عذاب القبر على البدن واعلنوا بان القرآن مخلوق محدث الى غير ذلك من مسائلهم فتبعهم خلائق
في بدعتهم واكثروا من التصنيف في نصرة مذهبهم بالطرق الجدلية فنهى ائمة الاسلام عن مذهبهم وذموا علم الكلام و
هجروا من ينتحله ولم يزل امر المعتزلة يقوى واتباعهم تكثر ومذهبهم ينتشر في الارض ثم حدث مذهب التجسيم المضاد لمذهب
الاعتزال فظهر محمد بن كرام بن عراق بن حزابة ابو عبد الله السجستاني زعيم الطائفة الكرامية بعد المائتين من سني الهجرة
واثبت الصفات حتى انتهى فيها الى التجسيم والتشبيه وحج وقدم الشام ومات بزغر في صفر سنة ست وخمسين
ومائتين ودفن بالمقدس وكان يقال ان اصحابه بها زيادة على عشرين الفا على التعبد والتقشف سوى من كان منهم

ببلاد المشرق وهم لا يحصون لكثرتهم وكان ما بين الطائفتين الشافعية والحنفية وما كانت بين الكرامية بالمشرق وبين المعتزلة
مناظرات ومناكرات وفتن كثيرة متعددة ذكرنا بعضها آنفا وامر الشيعة يفشو في الناس حتى حدث مذهب القرامطة المنسوب
الى حمدان الاشعث المعروف بقرمط من اجل قصر قامته وقصر رجليه وتقارب خطوه وكان ابتداء امر قرمط هذا في سنة اربع
وستين ومائتين وكان ظهوره بسواد الكوفة فاشتهر مذهبه بالعراق وقام من القرامطة ببلاد الشام صاحب الخال والمدثر
والمطوق وقام بالبحرين منهم ابو سعيد الجنابي من اهل جنابة وعظمت دولته ودولة بنيه من بعده حتى اوقعوا بعساكر بغداد
واخافوا خلفاء بني العباس وفرضوا الاموال التي تحمل اليهم في كل سنة على اهل بغداد وخراسان والشام ومصر واليمن
وغزوا بغداد والشام ومصر والحجاز وانتشرت دعاتهم باقطار الارض فدخل جماعات من الناس في دعوتهم ومالوا الى
قولهم الذي سموه علم الباطن وهو تاويل شرائع الاسلام وصرفها عن ظواهرها الى امور زعموها من عند انفسهم وتاويل آيات
القرآن ودعواهم فيها تاويلا بعيدا انتحلوا القول به بدعا ابتدعوها باهوائهم فضلوا واضلوا عالما كثيرا هذا وقد كان المامون
عبد الله بن هارون الرشيد سابع خلفاء بني العباس ببغداد لما شغف بالعلوم القديمة بعث الى بلاد الروم من عرّب
له كتب الفلاسفة واتاه بها في اعوام بضع عشرة سنة ومائتين من سني الهجرة فانتشرت مذاهب الفلاسفة في الناس و
اشتهرت كتبهم بعامة الامصار واقبلت المعتزلة والقرامطة والجهمية وغيرهم عليها واكثروا من النظر فيها والتصفح لها فانجر
على الاسلام واهله من علوم الفلاسفة ما لا يوصف من البلاء والمحنة في الدين وعظم بالفلسفة ضلال اهل البدع وزادتهم
كفرا الى كفرهم فلما قامت دولة بني بويه ببغداد سنة اربع وثلاثين وثلثمائة واستمروا الى سنة سبع وثلاثين واربعمائة
واظهروا مذهب التشيع قويت بهم الشيعة وكتبوا على ابواب المساجد في سنة احدى وخمسين وثلثمائة لعن الله معاوية
ولعن من اغضب فاطمة ومن منع الحسن ان يدفن عند جده ومن نفى ابا ذر الغفاري ومن اخرج العباس من الشورى فلما
كان الليل حكه بعض الناس فاشار الوزير المهلبي ان يكتب باذن معز الدولة لعن الله الظالمين لآل البيت ولا يذكر
احد في اللعن غير معاوية ففعل ذلك وكثرت ببغداد الفتن بين الشيعة والسنية وجهر الشيعة في الاذان بحي على خير
العمل في الكرخ وفشا مذهب الاعتزال بالعراق وخراسان وما وراء النهر وذهب اليه جماعة من مشاهير الفقهاء و
قوي مع ذلك امر الخلفاء الفاطميين بافريقية وبلاد المغرب وجهروا بمذهب الاسمعيلية وبثوا دعاتهم بارض مصر فاستجاب
لهم خلق كثير من اهلها ثم ملكوها سنة ثمان وخمسين وثلثمائة وبعثوا العساكر الى الشام فانتشرت مذاهب الرافضة في عامة
بلاد المغرب ومصر والشام وديار بكر والكوفة والبصرة وبغداد وجميع العراق وبلاد خراسان وما وراء النهر مع
بلاد الحجاز واليمن والبحرين وكانت بينهم وبين اهل السنة من الفتن والحروب والمقاتل ما لا يمكن حصره لكثرته واشتهرت
مذاهب الفرق من القدرية والجهمية والمعتزلة والكرامية والخوارج والروافض والقرامطة والباطنية حتى ملأت الارض
وما منهم الا من نظر في الفلسفة وسلك من طرقها ما وقع عليه اختياره فلم يبق مصر من الامصار ولا قطر من الاقطار
الا وفيه طوائف كثيرة ممن ذكرنا وكان ابو الحسن علي بن اسمعيل الاشعري قد اخذ عن ابي علي محمد بن عبد الوهاب
الجبائي ولازمه عدة اعوام ثم بدا له فترك مذهب الاعتزال وسلك طريق ابي محمد عبد الله بن محمد بن سعيد بن

وذهب يتبع على توقيف في الصفات والقدر، وقال بالفاعل المختار وترك القول بالتحسين والتقبيح العقليين وما قيل في مسائل الصلاح
والاصلح واثبت ان العقل لا يوجب المعارف قبل الشرع وان العلوم وان حصلت بالعقل فلا تجب به ولا يجب البحث عنها
الا بالسمع وان الله تعالى لا يجب عليه شيء وان النبوات من الجائزات العقلية والواجبات السمعية الى غير ذلك من مسائله
التي هي موضوع اصول الدين و**حقيقة مذهب الاشعري** رحمه الله انه سلك طريقا بين النفي الذي هو مذهب
الاعتزال وبين الاثبات الذي هو مذهب اهل التجسيم وناظر على قوله هذا واحتج لمذهبه فمال اليه جماعة وعولوا على رأيه منهم القاضي
ابو بكر محمد بن الطيب الباقلاني المالكي وابو بكر محمد بن الحسن بن فورك والشيخ ابو اسحق ابراهيم بن محمد بن مهران الاسفرايني والشيخ
ابو اسحق ابراهيم بن علي بن يوسف الشيرازي والشيخ ابو حامد محمد بن محمد الغزالي وابو الفتح محمد بن عبد الكريم بن احمد الشهرستاني
والامام فخر الدين محمد بن عمر بن الحسين الرازي وغيرهم ممن يطول ذكرهم ونصروا مذهبه وناظروا عليه وجادلوا فيه واستدلوا له في
مصنفات لا تكاد تحصر فانتشر مذهب ابي الحسن الاشعري في العراق من نحو سنة ثمانين وثلثمائة وانتقل منه الى الشام فلما
ملك السلطان الملك الناصر صلاح الدين يوسف بن ايوب ديار مصر كان هو وقاضيه صدر الدين عبد الملك بن عيسى بن
درباس المارانى على هذا المذهب قد نشآ عليه منذ كانا في خدمة السلطان الملك العادل نور الدين محمود بن زنكي بدمشق و
حفظ صلاح الدين في صباه عقيدة الفها له قطب الدين ابو المعالي مسعود بن محمد بن مسعود النيسابوري وصار يحفظها
صغار اولاده فلذلك عقدوا الخناصر وشدوا البنان على مذهب الاشعري وحملوا في ايام دولتهم كافة الناس على
التزامه فتمادى الحال على ذلك جميع ايام الملوك من بني ايوب ثم في ايام مواليهم الملوك من الاتراك واتفق مع ذلك
توجه ابي عبد الله محمد بن تومرت احد رجالات المغرب الى العراق واخذ عن ابي حامد الغزالي مذهب الاشعري فلما
عاد الى بلاد المغرب وقام في المصامدة يفقههم ويعلمهم وضع لهم عقيدة لقفها عنه عامتهم ثم مات فخلفه بعد موته عبد المؤمن
بن علي القيسي وتلقب بامير المؤمنين وغلب على ممالك المغرب هو واولاده من بعده مدة سنين وتسموا بالموحدين فلذلك
صارت دولة الموحدين ببلاد المغرب تستبيح دماء من خالف عقيدة ابن تومرت اذ هو عندهم الامام المعلوم المهدي المعصوم
فكم اراقوا بسبب ذلك من دماء خلائق لا يحصيها الا الله خالقها سبحانه وتعالى كما هو معروف في كتب التاريخ فكان هذا هو
السبب في اشتهار مذهب الاشعري وانتشاره في امصار الاسلام بحيث نسي غيره من المذاهب وجهل حتى لم يبق اليوم مذهب
يخالفه الا ان يكون مذهب الحنابلة اتباع الامام ابي عبد الله احمد بن محمد بن حنبل رضي الله عنه فانهم كانوا على ما كان عليه
السلف لا يرون تأويل ما ورد من الصفات الى ان كان بعد السبعمائة من سني الهجرة اشتهر بدمشق واعمالها تقي الدين
ابو العباس احمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن تيمية الحراني فتصدى للانتصار لمذهب السلف وبالغ في الرد على مذهب
الاشاعرة وصدع بالنكير عليهم وعلى الرافضة وعلى الصوفية فافترق الناس فيه فريقان فريق يقتدي به ويعول على
اقواله ويعمل برأيه ويرى انه شيخ الاسلام واجل حفاظ الملة الاسلامية وفريق يبدعه ويضلله ويزري عليه باثباته الصفات
وينتقد عليه مسائل منها ما له فيه سلف ومنها ما زعموا انه خرق فيه الاجماع ولم يكن له فيه سلف وكانت له ولهم خطوب كثيرة
وحسابه وحسابهم على الله الذي لا يخفى عليه شيء في الارض ولا في السماء وله الى وقتنا هذا عدة اتباع بالشام وقليل بمصر

هذا ما بين الاشاعرة والماتريدية اتباع ابي منصور محمد بن محمد بن محمود الماتريدي وهم طائفة الفقهاء الحنفية مقلدوا الامام
ابي حنيفة النعمان بن ثابت وصاحبيه ابي يوسف يعقوب بن ابراهيم الحضرمي ومحمد بن الحسن الشيباني رضي الله عنهم من الخلاف
في العقائد ما هو مشهور في موضعه وهو اذا تتبع يبلغ بضعة عشرة مسئلة كان سببها في اول الامر تباين وتنافر وتدرج كل منهم
في عقيدة الآخر الى ان الامر آل آخرا الى الاغضاء ولله الحمد **فهذا** اعزك الله بيان ما كانت عليه عقائد الامة من ابتداء
الامر الى وقتنا هذا قد فصلت فيه ما اجمله اهل الاخبار واجملت ما فصلوا فدونك طالب العلم تناول ما قد بذلت فيه جهدي
واطلت بسببه سهري وكدي في تصفح دواوين الاسلام وكتب الاخبار فقد وصل اليك صفوا وتلته عفوا بلا تكلف مشقة و
لا بذل مجهود لكن الله يمن على من يشاء من عباده **قف** گوييم چنانكه ميان اشاعره وماتريديه اختلاف در عقائد زياده
بر ده دوازده مسأله نيست همچنان اختلاف ميان ايشان وحنابله زياده بر سه چهار مسئله نيست تا آنكه بعضی از اهل علم
ميان هر سه اختلاف تطبيق داده اند وبر نزاع لفظی فرود آورده ولله الحمد وشك نيست كه موافقت با سلف امت
وائمه ايشان اقوم طرق واسلم سبل واحسن مسالك واوفق وجوه ست خصوصا تقرير مسائل صفات بر وجهی كه از تعطيل
وتمثيل بری باشد واز اثبات جهميه ونفی معتزله وامثال ايشان دور بود چنانكه شيخ الاسلام ابن تيميه وحافظ منكلم
محمد بن ابو بكر قيم واتباع ايشان كرده اند وآنرا از خس وخاشاك عقول كاسده كلاميان وآراء فاسده فلسفيان
رفت وروب نموده اند در ملت اسلاميه ابقاها الله تعالى الى آخر الدهر وكثر سوادها ورفع عمادها از ديگری مخلوق
نيست وعقائد ماتريديه در بغية الرائد شرح عقائد نسفی نوشته شده وعقائد اهل حديث وحنابله در احتواء على مسئلة الاستواء
وقطف الثمر في بيان عقائد اهل الاثر ومجموع هر دو عقائد در انتقاد رجيح بر وجه بسيط مرقوم گرديده وعقائد اشعريه
در اينجا سمت تحرير می يابد از موازنه هر سه عقائد اختلاف قوم نيكتر واضح خواهد شد ودريافت خواهد گرديد كه ميان
فرق اهلسنت وجماعت در اصول عقائد بحمده تعالى اتفاق ست واختلاف قليل در بعض مسائل راجع بتوفيق
وتطبيق بوده نه تبديع وتضليل وآن هم مبنی بر تدقيق ست نه بر تفريق وشبهه باختلاف لفظی ونزاع قولی ست و
اتباع ظاهر كتاب وسنت رافع جمله خلاف وشقاق وباعث بر اتحاد ووفاق ست تا كرا توفيق تمسك اصلين رفيق
سازند وباين سعادت دائمه وحسن فهم برگزينند ابو الحسن اشعری به نه واسطه از اولاد ابی موسی اشعری صحابی
رضي الله عنه ست ولادتش در سنه ست وستين ومائتين وقيل سبعين بوده ودر بغداد سنه بضع وثلاثين وثلثمائة
وقيل اربع وعشرين وثلثمائة وفات كرده رحمه الله تعالى سماعت دارد از زكريا ساجی وابو خليفه جمحی وسهل بن نوح
ومحمد بن يعقوب مقری وعبد الرحمن بن خلف مصری ضبی واز اين جماعه در تفسير خود بسيار روايت ميكند شاگرد
زوج مادر خود ابو علی محمد جبائی معتزلی بود وچند سال در اعتزال مقتدی رای او ماند تا آنكه از ائمه معتزله گرديد بعد
از قول بخلق قرآن وغيره آراء معتزله رجوع فرمود ودر روز جمعه بجامع بصره بر كرسی بر آمد وباعلی صوت ندا كرد كه هر كه مرا
شناخته وی شناخته وهر كه نشناخته باشد پس او را ميشناسانم كه من فلان ابن فلانم قائل بودم بخلق قرآن وبعدم
رويت خدا بچشم وبآنكه فاعل افعال شر منم ومن از اين اقوال اكنون تائب مقلع معتقد رد بر معتزله ومبين فضائح

و صحاب ایشان بستم و از آن وقت در رد برین طائفه شروع میکنم بعد و سلوک طریقۀ ابومحمد عبدالله بن محمد بن سعید القطان
کرد و بنیاد بر قواعد او نهاد و پنجاه و پنج کتاب تصنیف کرد منها کتاب اللمع کتاب الموجز و کتاب ایضاح البرهان و کتاب
التبیین علی اصول الدین و کتاب الشرح والتفصیل فی الرد علی اهل الافک والتضلیل کتاب الابانه و کتاب تفسیر القرآن
گویند این تفسیر در هفتاد مجلد است و نفقۀ وی از زمین وقف بود که بلال بن ابی برده آنرا بر عقب خود وقف نموده
تا آنکه در یکسال هفده درم او را حاصل شده و مزاح و دعابه و مزاح بسیار داشت مسعود بن شیبه در کتاب التعلیم
گفته کان حنفی المذهب معتزلی الکلام لانه کان ربیب ابی علی الجبائی و هو الذی رباه و علمه الکلام و خطیب گفته در ایام
جمعات در حلقۀ ابو اسحق مروزی فقیه در جامع منصور می‌نشست و ابوبکر صیرفی گفته معتزله سرهای خود بر داشته بودند
تا آنکه حق تعالی اشعری را ظاهر گردانید فجحرهم فی اقماع السماسم و جملۀ عقیدۀ او چنانکه مقریزی ذکر کرده این است
ان الله تعالی عالم بعلم قادر بقدرة حی بحیاة مرید بارادة متکلم بکلام سمیع بسمع بصیر ببصر و ان صفاته ازلیة قائمة بذاته
تعالی لا یقال هی هو و لا هی غیره و لا لا هی هو و لا غیره و علمه واحد یتعلق بجمیع المعلومات و قدرته واحدة تتعلق
بجمیع ما یصح وجوده و ارادته واحدة تتعلق بجمیع ما یقبل الاختصاص و کلامه واحد هو امر و نهی و خبر و استخبار و
وعد و وعید و هذه الوجوه راجعة الی اعتبارات فی کلامه لا الی نفس الکلام و الالفاظ المنزلة علی لسان
الملائکة الی الانبیاء دلالات علی الکلام الازلی فالمدلول و هو القرآن المقروء قدیم ازلی و الدلالة و هی العبارات
و هی القراءة مخلوقة محدثة قال و فرق بین القراءة و المقروء و التلاوة و المتلو کما فرق بین الذکر و المذکور قال و
الکلام معنی قائم بالنفس و العبارة دالة علی ما فی النفس و انما تسمی العبارة کلاما مجازا قال و اراد الله تعالی جمیع
الکائنات خیرها و شرها و نفعها و ضرها و مال فی کلامه الی جواز تکلیف ما لا یطاق لقوله ان الاستطاعة مع الفعل و هو
مکلف بالفعل قبله و هو غیر مستطیع قبله علی مذهبه قال و جمیع افعال العباد مخلوقة مبدعة من الله تعالی مکتسبة
للعبد و الکسب عبارة عن الفعل القائم بمحل قدرة العبد قال و الخالق هو الله تعالی حقیقة لا یشارکه فی الخلق غیره
و اخص وصفه هو القدرة و الاختراع و هذا تفسیر اسمه الباری قال و کل موجود یصح ان یری و الله تعالی موجود
فیصح ان یری و قد صح السمع بان المؤمنین یرونه فی الدار الاخری فی الکتاب و السنة و لا یجوز ان یری فی مکان
و لا صورة و مقابلة و اتصال شعاع فان ذلک کله محال و ماهیة الرؤیة له فیها رایان احدهما انه علم مخصوص یتعلق
بالوجود دون العدم و الثانی انه ادراک وراء العلم و اثبت السمع و البصر صفتین ازلیتین هما ادراکان وراء العلم
و اثبت الیدین و الوجه صفات خبریة ورد السمع بها فیجب الاعتراف به و خالف المعتزلة فی الوعد و الوعید و
السمع و العقل من کل وجه و قال الایمان هو التصدیق بالقلب و القول باللسان و العمل بالارکان فروع الایمان
فمن صدق بالقلب ای اقر بوحدانیة الله تعالی و اعترف بالرسل تصدیقا لهم فیما جاءوا به فهو مؤمن و صاحب
الکبیرة اذا خرج من الدنیا من غیر توبة حکمه الی الله اما ان یغفر له برحمته او یشفع له رسول الله صلعم و اما ان
یعذبه بعدله ثم یدخله الجنة برحمته و لا یخلد فی النار مؤمن قال و لا اقول انه یجب علی الله سبحانه قبول توبته بحکم

العقل لانه هو الموجب لا يجب عليه شئ اصلا بل قد ورد السمع بقبول توبة التائبين و اجابة دعوة المضطرين و هو المالك لخلقه يفعل ما يشاء و يحكم ما يريد فلو ادخل الخلائق باجمعهم النار لم يكن جورا و لو ادخلهم الجنة لم يكن حيفا و لا ينتهى منه ظلم و لا ينسب اليه جور لانه المالك المطلق و الواجبات كلها سمعية فلا يوجب العقل شيئا البتة و لا يقتضى تحسينا و لا تقبيحا فمعرفة الله تعالى و شكر النعم و اثابة الطائع و عقاب العاصى كل ذلك يجب بالسمع دون العقل لا يجب على الله شئ لا صلاح و لا اصلح و لا لطف بل الثواب و الصلاح و اللطف و النعم كلها تفضل من الله تعالى و لا يرجع اليه تعالى نفع و لا ضر فلا ينتفع بشكر شاكر و لا يتضرر بكفر كافر بل يتعالى و يتقدس عن ذلك بعث الرسل جائز لا واجب و لا مستحيل فاذا بعث الله تعالى الرسول و ايده بالمعجزة الخارقة للعادة و تحدى و دعا الناس وجب الاصغاء اليه و الاستماع منه و الامتثال لاوامره و الانتهاء عن نواهيه و كرامات الاولياء حق و الايمان بما جاء فى القران و السنة من الاخبار عن الامور الغائبة عنا مثل اللوح و القلم و العرش و الكرسى و الجنة و النار حق و صدق و كذلك الاخبار عن الامور التى ستقع فى الآخرة مثل سوال القبر و الثواب و العقاب فيه و الحشر و المعاد و الميزان و الصراط و انقسام فريق فى الجنة و فريق فى السعير كل ذلك حق و صدق يجب الايمان و الاعتراف به و الامامة تثبت بالاتفاق و الاختيار دون النص و التعيين على واحد معين و الائمة مترتبون فى الفضل ترتيبهم فى الامامة قال و لا اقول فى عائشة و طلحة و الزبير رضى الله عنهم الا انهم رجعوا عن الخطا و اقول ان طلحة و الزبير من العشرة المبشرين بالجنة و اقول فى معاوية و عمرو بن العاص انهما بغيا على الامام الحق على بن ابى طالب رضى الله عنهم فقاتلهم مقاتلة اهل البغى و اقول ان اهل النهروان الشراة هم المارقون عن الدين و ان عليا رضى الله عنه كان على الحق فى جميع احواله و الحق معه حيث دار مقريزى گفته این ست جمله اصول عقیدهٔ او که جماهیر اهل مصار اسلامیه الآن بر آن هستند و هر که جهر بخلاف این عقیده کرده خونش ریخته شد و اشاعره را صفاتیه هم نامند زیرا که اثبات صفات قدیمه الهی میکنند بعده مفترق شدند در الفاظ وارده در کتاب و سنت مثل استواء و نزول و اصبع و ید و قدم و صورت و جنب و مجئ بر دو فرقه فرقهٔ تاویل این همه بر وجوه محتملة اللفظ میکنند و فرقهٔ تعرض بتاویل نکرده و نه بسوی تشبیه رفته و ایشان را اشعریه اثریه خوانند و سلمان را درین امر پنج قول بهم رسیده یکی اعتقاد مفهوم مثل آواز لغت دوم سکوت از آن مطلقا سوم سکوت از آن بعد نفی ارادهٔ ظاهر چهارم حمل آن بر مجاز پنجم حمل آن بر اشتراک هر فریق را دلیل و حجاج ست که کتب اصول دین متضمن اوست و لا یزالون مختلفین الا من رحم ربک لذلک خلقهم و الله یحکم بینهم یوم القیامة فیما کانوا فیه یختلفون قف اعلم ان الله سبحانه طلب من الخلق معرفته بقوله تعالى و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون قال ابن عباس و غيره يعرفون فخلق تعالى الخلق و تعرف اليهم بالسنة الشرائع المنزلة فعرفه من عرفه سبحانه منهم على ما عرفهم فيما تعرف به اليهم و قد كان الناس قبل نزول الشرائع ببعثة الرسل عليهم السلام علمهم بالله تعالى انما هو بطريق التنزيه له عن سمات الحدوث و عن التركيب و عن الافتقار و يصفونه بالاقتدار المطلق و هذا التنزيه هو المشهور عقلا و لا يتعداه عقل اصلا فلما انزل الله شريعته على رسوله محمد صلعم و اكمل دينه كان سبيل العارف بالله ان يجمع فى معرفته بالله بين معرفتين احدهما المعرفة التى تقتضيها

الا ولة التنقية والاخرى المعرفة التي جاءت بها الاخبارات الالهية وان يرد علم ذلك الى الله تعالى ويؤمن به
ويكل جاءت به الشريعة على الوجه الذي اراده الله تعالى من غير تاويل بالفكر ولا تحكم فيه برأيه وذلك ان الشرائع
انما انزلها الله تعالى لعدم استقلال البشرية بادراك حقائق الاشياء على ما هي عليه في علم الله والى الباذلك
وتقيدت بما عندها من اطلاق ما هنالك ان وجها علما براد ومن الاوضاع الشرعية ومنها الاطلاع على حكمه في ذلك
كان من فضله تعالى فلما يقيف العارف هذه المنة الى فكره فان تنزيهه لربه تعالى بالفكر يجب ان يكون مطابقا لما انزله
سبحانه على لسان رسوله صلعم من الكتاب والسنة والا فهو تعالى منزه عن تنزيه معقول للبشر بافكارها فانها مقيدة بالطبائع
فتنزيهها كذلك مقيد بحسبها وموجب حكامها وآثارها الا اذا خلت عن الهوى فانها حينئذ يكشف الله لها الغطاء عن بصائرها
ويهديها الى الحق فتنزه الله تعالى عن التنزيهات العرفية بالافكار العادية وقد اجمع المسلمون قاطبة على جواز رواية
الاحاديث الواردة في الصفات ونقلها وتبليغها من غير خلاف منهم في ذلك ثم اجمع اهل الحق منهم على ان هذه الاحاديث
مصروفة عن احتمال مشابهة الخلق لقول الله تعالى ليس كمثله شيء وهو السميع البصير ولقول الله تعالى قل هو الله احد
الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد وهذه السورة يقال لها سورة الاخلاص قد عظم رسول الله صلعم شانها ورغب
امته في تلاوتها حتى جعلها تعدل ثلث القرآن من اجل انها شاهدة بتنزيه الله تعالى وعدم الشبه والمثل له سبحانه وسميت
سورة الاخلاص لاشتمالها على اخلاص التوحيد لله من ان يشوبه ميل الى التشبيه بالخلق واما الكاف التي في قوله ليس كمثله
شيء فانها زائدة وقد تقرر ان الكاف والمثل في كلام العرب تاتيان للتشبيه فجمعهما الله تعالى ثم نفى بهما عنه ذلك فاذا ثبت
اجماع المسلمين على جواز رواية هذه الاحاديث ونقلها مع اجماعهم على انها مصروفة عن التشبيه لم يبق في تعظيم الله تعالى
بذكرها الا نفي التعطيل لكون اعداء المرسلين سموا ربهم سبحانه اسماء نفوا فيها صفاته العلا فقال قوم من الكفار هو طبيعة و
قال آخرون منهم هو علة الى غير ذلك من الحادهم في اسمائه سبحانه فقال رسول الله صلعم هذه الاحاديث المشتملة على
ذكر صفات الله العلى ونقلها عنه اصحابه البررة ثم نقلها عنهم ائمة المسلمين حتى انتهت الينا وكل منهم يرويها بصفتها من غير
تاويل لشيء منها مع علمنا انهم كانوا يعتقدون ان الله سبحانه وتعالى ليس كمثله شيء وهو السميع البصير ففهمنا من ذلك ان
الله تعالى اراد بما نطق به رسوله صلعم من هذه الاحاديث وتناولها عنه الصحابة رضي الله عنهم وبلغوها الامة ان
يغص بها في حلوق الكافرين ان يكون ذكرها مكتا في قلب كل ضال معطل مبتدع يقفو اثر المبتدعة من اهل الطبائع
عباد العلل فلذلك وصف الله تعالى لنفسه الكريمة بها في كتابه ووصفه رسول الله صلعم ايضا بما صح عنه وثبت فدل على
ان المؤمن اذا اعتقد ان الله ليس كمثله شيء وهو السميع البصير وانه احد صمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد كان ذكره
لهذه الاحاديث تمكينا للاثبات وشجا في حلوق المعطلة وقد قال الشافعي رح الاثبات امكن نقله الخطابي ولم يبلغنا ان
احدا من الصحابة والتابعين وتابعيهم انهم اولوا هذه الاحاديث والذي يمنع من تاويلها اجلال الله تعالى عن ان تضرب
له الامثال وانه اذا نزل القرآن بصفة من صفات الله تعالى كقوله سبحانه يد الله فوق ايديهم فان نفس تلاوة
هذا يفهم منها السامع المعنى المراد به وكذا قوله تعالى بل يداه مبسوطتان عند حكايته تعالى عن اليهود ونسبتهم اياه الى

المحل فقال تعالی بل یداه مبسوطتان ینفق کیف یشاء فان النفس تلاوة هذا جنیة للمعنی المقصود وایضا فان تاویل هذه الاحادیث
یحتاج الی ان یضرب لله تعالی فیها المثل نحو قولهم فی قوله تعالی الرحمن علی العرش استوی الاستواء الاستیلاء کقولک
استوی الامیر علی البلد فلزمهم تشبیه الباری تعالی بهذا الحال لا اثبات تنزیها واجلالا لله عن ان یشبهوه بالاجسام حقیقة
ولا مجازا وعلموا مع ذلک ان النطق یشتمل علی کلمات متداولة بین الخالق وخلقه وتحرجوا ان یقولوا مشترکة لان الله تعالی
لا شریک له ولذلک لم یتاول السلف شیئا من احادیث الصفات مع علمنا قطعا انها عندهم مصروفة عما یسبق الیه
ظنون الجهال من مشابهتها الصفات المخلوقین وتامل تمدح الله تعالی لما ذکر المخلوقات المتولدة من الذکر والانثی
فی قوله سبحانه خلق لکم من انفسکم ازواجا ومن الانعام ازواجا یذرؤکم فیه علم سبحانه ما یخطر لقلوب الخلق فقال عز
من قائل لیس کمثله شیء وهو السمیع البصیر انتهی کلام المقریزی فی الخطط حاصل کلام آنکه طریق سلف امت وائمهٔ ایشان
از صحابه وتابعین وتبع تابعین وائمه مجتهدین اجراء صفات بارتعالی بر ظواهر شان موافق ورود کتاب عزیز ونصوص
حدیث شریف بلا تاویل وتعطیل وتکییف وتشبیه وتمثیل ست باعتقاد تنزیه او تعالی از صفات مخلوقین ومشابهت
ایشان ونفی صفات الهیه غلو دران مذهب معتزله ست وایشان بیست فرقه هستند مقریزی گفته وقلما یوجد
معتزلی الا وهو رافضی الا القلیل منهم الفرد بطانة ومعتزله راشویه وکیسانیه وناکثیه واحمدیه ووهمیه وتبریه وواسطیه
ووواردیه هم نامند وهر واحد را از فرق بیست گانه نسبت بمتبوع خود نامی علحده ست وتشبیه صفات باری بصفات
مخلوق مذهب مشبهه ست وایشان غلو میکنند در اثبات صفات بر ضد معتزله وهفت فرقه هستند از انجمله اعتقاد مغیریه
اتباع مغیره بن سعید عجلی آنست که انه بکل مکان لا یخلو عنه مکان ودر بعض اقوال وعقائد همعنان روافض نیز هستند
وهکذا مجسمه اند علی اختلاف الاقوال فی ما بینهم میگویند انه علی العرش والعرش مماس له وجهمیه نفی میکنند صفات
ورویت او سبحانه را در آخرت وقائل اند بخلق قرآن مقریزی گفته وهم فرقة عظیمة وعدادهم فی المعطلة المجبرة
گویم کتب شیخ الاسلام ابن تیمیه وحافظ ابن قیم رحمهما الله مشحون ست برد اعتقادات ایشان خصوصا قصیده نونیه
که خیلی بغز وپر مغز واقع شده وتفاصیل عقائد این فرق بذیل احوال شان در خطط مرقوم ست ومذهب اهل سنت
وجماعت که فرقهٔ ناجیه ومصداق حدیث لا یزال طائفة من امتی علی الحق ظاهرین الی ان یاتی امر الله ست اثبات
بلا تمثیل واحقاق بلا تعطیل ونفی تشبیه وتجسیم بلا تکییف وتاویل ست وهو الحق الذی یستحق ان یصار الیه و
لا یعول الا علیه وبالله التوفیق قف شاه رفیع الدین دهلوی رح در جواب بعض اسئله نوشته اند که علمای
اهلسنت وجماعت رحمهم الله در اصول ثلثهٔ دین اختلافی ندارند مگر در بعض متفرعات شبیه باختلاف لفظی که فیما بین
ایشان واقع ست وباین اختلاف سه فرقه شده اند اشعریه وماتریدیه وحنابله واصل این ست که علمای اهلسنت را
حق تعالی دو چیز عطا فرموده یکی ذهن رسا که بسبب آن بغور سخن می رسند ومنجمد بر الفاظ نمی شوند دوم انصاف
وقلت حسد که بسبب آن کلام هر قائل را بر محل نیک حمل مینمایند وحتی المقدور تکفیر وتضلیل نمی کنند مثلا ماتریدیه
قائل شده اند بصفت ثامنه که آنرا تکوین گویند وآن صفت را قدیم می انگارند واشعریه صفت تکوین را اعتبار

دارند و می فهمند که تعلقات قدرت و اراده این صفت حادث میشود و چنانچه تعلقات سائر صفات حادث اند این
هم حادث ست پس کلام ماتریدیه را که قائل بقدم آن صفت اند حمل میکنند بر قدم مبدء آن که قدرت و اراده اند
و تضلیل و تکفیر نمی نمایند و همچنین ست حال خلاف دیگر که فیمابین این هر سه گروه واقع ست مثلاً اشاعره و ماتریدیه
میگویند که کلام غیر مخلوق ست و مراد از آن کلام نفسی میدارند نه الفاظ زیرا که حدوث الفاظ که کیفیات اصوات
غیر قاره اند بدیهی ست و انکار بدیهی نتوان کرد و حنابله میگویند که الفاظ هر چند کیفیات اصوات غیر قاره اند با عدم
القرار اینها در وجود تلفظی ست و اینجا الفاظ را وجودی دیگرست بمتخیله سامعین که آن وجود بطریق تجدد امثال قرار
دارد مثلاً گلستان شیخ سعدی را بهمان وجود توان گفت که از مدت شش صد و سی سال موجود ست
یعنی همین الفاظ منت مر خدای را عز و جل تا آخر اولاً در متخیله شیخ سعدی لباس وجود پوشید باز در متخیله سامعان
دیگر و علم جرا الی یومنا هذا پس چون کلام لفظی الهی را در علم الهی مانند کلام نفسی قدیم گوئیم هیچ انکار بدیهی لازم نمی آید
بلکه بعموم نص کلام الله غیر مخلوق را از ظاهر صرف کردن و بر کلام نفسی محمول داشتن بعید از فهم ست اشعریه و ماتریدیه
دانستند که سخن حنابله راه بدیهی دارد لهذا تکفیر و تضلیل نباید نمود و اشعریه میگویند که حسن و قبح در افعال بمعنی
ایجاب ثواب و عقاب ذاتی افعال نیست لهذا النسخ در شرع جائز میشد لان ما بالذات لا یختلف و لا یتخلف ماتریدیه میگویند که افعال
را قبل از وجود شرع حکمی نیست از وجوب و حرمت چنانچه معتزله میگویند اما در نفس فعل چیزی هست که مقتضی وجوب
ست مثل نماز که مشتمل بر مناجات معبود ست و چیزی هست که مقتضی حرمت ست مثل زنا که موجب اختلاط انساب ست و از
شارع حکیم ست حکم او جزافی نیست آنچه قابل وجوب ست آن را واجب ساخته و آنچه قابل حرمت ست آن را حرام ساخته او
حسن و قبح بعضی افعال بعقول ناقصه ما مدرک نمیشود باین جهت اشعریه انکار حسن و قبح ذاتی افعال نموده اند
تا عوام بعقول ناقصه خود درین میدان پر خطر جولان نکنند و از جادهٔ ایمان بیرون نروند و الیه اشار سید نا علی
بن ابیطالب کرم الله وجهه حیث قال لو کان الدین بالرای لکان باطن الخف اولی بالمسح من ظاهره پس اشعریه قائل
تکفیر و تضلیل نیستند و همچنین جمهور متکلمین صفات حق تعالی را زائد بر ذات می شمارند و میگویند که اثبات قدماء مستقل
یعنی ذوات متعدده کفر ست و اثبات قدم یک ذات و بتبعیت آن ذات قدم صفات اصلاً کفر نیست و علما ماوراء النهر
از اثبات قدماء متعدده ولو بصفات متعدده احتراز کرده صفات را لا عین و لا غیر دانسته اند زیرا که اگر عین گوئیم
نفی آنها لازم می آید و مذهب معتزله و فلاسفه میشود و اگر زائد گوئیم یعنی غیر پس طعن و تشنیع مخالفان باثبات قدماء
متعدده متوجه میشود باین جهت نفی عینیت و غیریت کردند و جمهور متکلمین فهمیدند که مراد ایشان نفی غیریت مستقله
ست چنانکه ما میگوئیم نه انکار آن صفات و لهذا النفی غیریت حقیقیه چیزی از چیزی سفسطه ظاهر ست و همچنین علماء ماتریدیه
میگویند که السعید قد یشقی و الشقی قد یسعد و اشعریه میگویند که السعید من سعد فی بطن امه و الشقی من شقی فی
بطن امه و هر دو فریق غرض فریق دیگر را فهمیده از تکفیر و تضلیل زبان را بند ساخته اند زیرا که یک فرقه انجام را
نظر کرده و فرقهٔ دیگر وسط را نیز اعتبار نموده بتبدیل شقاوت و سعادت قائل شده و همچنین ست حال اختلافیکه

در ایمان واقع ست که الایمان هو التصدیق فقط والاقرار کاشف عن التصدیق او هو التصدیق والاقرار والعمل
بیت ان العمل من مکملات جمهور محدثین از شافعیه ومالکیه وحنابله قائل باخیر شده اند وحنفیه قائل باول ولهذا این فریق
جزم نمیکنند بایمان خود ومیگویند که انا مومن ان شاء الله تعالی وحنفیه میگویند انا مومن حقا زیرا که در کمال ایمان که عمل
ست شبهه ست که هست یا نیست ودر نفس ایمان که تصدیق ست هیچ شبهه نیست وعلی هذا القیاس وآنچه اثنا عشریه میگویند
که در فرقه ما اختلافی نیست در اصول دین وحال ماتریدیه وحال اشعریه که فیمابین خود با اختلاف دارند همچنین نیست پس
جای فخر نباشد ومع هذا فیمابین اثنا عشریه نیز در بعض اصول اختلاف ست ومنه القول بالبداء والرجعة حتی انکره بعضهم
وقول بحذف بسیاری از کلام الله که جمهور اثنا عشریه بدان قائل اند ودر کتاب اعتقادات ابن بابویه را انکار برین قول
بسیارست وبشدت نفی آن نموده ومثل قول بحجیت قیاس که هبة الله اثنا عشری بان قائل ست ودیگران انکار
آن مینمایند وبهمین جهت او را ثلث عشری لقب داده اند وباهم بسبب این اختلافات تکفیر وتضلیل میکنند چه ابن
بابویه را بکمال تعظیم پیش می آیند وملقب بصدوق نموده اند فما هو جوابکم فهو جوابنا انتهی کلامه گوییم مقریزی در خطط
گفته اعلم ان السبب فی خروج اکثر الطوائف عن دیانة الاسلام ان الفرس کانت من سعة الملک وعلو الید علی جمیع الامم وجلالة
الخطر فی انفسها بحیث انهم کانوا یسمون انفسهم الاحرار والاسیاد وکانوا یعدون سایر الناس عبیدا لهم فلما امتحنوا
بزوال الدولة عنهم علی ایدی العرب وکانت العرب عند الفرس اقل الامم خطرا تعاظمهم الامر وتضاعف لدیهم المصیبة وراموا
کید الاسلام بالمحاربة فی اوقات شتی وفی کل ذلک یظهر الله تعالی الحق وکان من قائمهم سنفاد واستیس والمقفع و
بابک وغیرهم وقبل هولاء رام ذلک عمار الملقب خداش وابو مسلم السراج فرأوا ان کیده علی الحیلة انجع فاظهر قوم منهم الاسلام
واستمالوا اهل التشیع باظهار محبة اهل بیت رسول الله صلعم واستبشاع ظلم علی بن ابیطالب رضی الله عنه ثم سلکوا بهم مسالک
شتی حتی اخرجوهم عن طریق الهدی فقوم ادخلوهم الی القول بان رجلا ینتظر یدعی المهدی عنده حقیقة الدین اذ لا یجوز
ان یوخذ الدین عن کفار اذ نسبوا اصحاب رسول الله صلعم الی الکفر وقوم خرجوا الی القول بادعاء النبوة لقوم سموهم به
وقوم سلکوا بهم الی القول بالحلول وسقوط الشرائع وآخرون تلاعبوا بهم فاوجبوا علیهم خمسین صلوة فی کل یوم ولیلة وآخرون
قالوا بل هی سبعة عشر صلوة فی کل صلوة خمس عشرة رکعة وهو قول عبد الله بن عمرو بن الحارث الکندی قبل ان یصیر
خارجیا صفریا وقد اظهر عبد الله بن سبا الحمیری الیهودی الاسلام لیکید اهله فکان هو اصل اثارة الناس علی عثمان بن
عفان واحرق علی رضی الله عنه منهم طوائف اعلنوا بالهیته ومن هذه الاصول حدثت الاسماعیلیة والقرامطة والحق
الذی لا ریب فیه ان دین الله تعالی ظاهر لا باطن فیه جوهر لا سر تحته وهو کله لازم کل احد لا مسامحة فیه ولم یکتم رسول
الله صلعم شیئا من الشریعة ولا کلمة ولا اطلع اخص الناس به من زوجة او ولد عم علی شیء من الشریعة کتمه عن الاحمر
والاسود ورعاة الغنم والابل ولا کان عنده صلعم سر ولا رمز ولا باطن غیر ما دعا الناس کلهم الیه ولو کتم شیئا
لما بلغ کما امر ومن قال هذا فهو کافر باجماع الامة واصل کل بدعة فی الدین البعد عن کلام السلف والانحراف عن
اعتقاد الصدر الاول حتی بالغ القدری فی القدر فجعل العبد خالقا لافعاله وبالغ الجبری فی مقابلته فسلب عنه الفعل

والاقتياد و بالغ المعطل فی التنزیه فسلب عن الله تعالی صفات الجلال و نعوت الکمال و بالغ المشبهة فی مقابلته
فجعلوه کواحد من البشر و بالغ المرجی فی سلب العقاب و بالغ المعتزلی فی التخلید فی العذاب و بالغ الناصبی فی دفع علی رضی
الله عنه عن الامامة و بالغت الغلاة حتی جعلوه الها و بالغ السنی فی تقدیم ابی بکر رضی الله عنه و بالغ الرافضی فی
تاخیره حتی کفروه و میدان الظن واسع و حکم الوهم غالب فتعارضت الظنون و کثرت الاوهام و بلغ کل فریق فی الشر
و العناد و البغی و الفساد الی اقصی غایته و ابعد نهایته و تباغضوا و تلاعنوا و استحلوا الاموال و استباحوا الدماء
و استنصروا بالدول و استعانوا بالملوک فلو کان احدهم اذا بالغ فی امر بالغ الآخر فی القرب منه فان الظن لا یبعد
عن الحق کثیرا و لا ینتهی فی المنازعة الی الطرف الآخر من طرفی التقابل لکنهم ابوا الا التدابر و التقاطع و لا یزالون مختلفین
الا من رحم ربک **فصل پانزدهم** در بیان بعض خصایص امت مرحومهٔ محمدیه صلعم؛ و این خصائص اگرچه بسیار و
بیشمار است لیکن آنچه ازان مناسب این مقام باشد چند است یکی آنکه این امت را خیر امم و ورثهٔ انبیاء علیهم السلام گردانید
و در نصب احکام از کتاب و سنت در رتبهٔ منصب حساب اجتهاد روزی او فرموده تا آنکه عیسی علیه السلام بعد نزول
حکم بشریعت او فرماید و از آنجمله آنکه قرن صحابه و تابعین و اتباع تابعین را خیر القرون گردانیده و از آنجمله آنکه در
زمان دنیا این امت آخر است و در حشر و حساب و قضاء و دخول جنت قبل امم سابق در صحیحین از ابو هریره آمده
که فرمود رسول خدا صلعم نحن الآخرون السابقون یوم القیامة بید انهم اوتوا الکتاب من قبلنا و فی روایة لمسلم نحن
الآخرون من اهل الدنیا و السابقون یوم القیامة المقضی لهم قبل الخلائق و از آنجمله آنکه ذکر این امت در کتب انبیای
سابقین آمده موسی علیه السلام آرزو کرد که این امت ازان وی باشند و اوصاف او را یاد کرد جواب آمد که این امت
احمد باشد و فی الباب حدیث طویل عن ابی هریرة عند ابی نعیم الاصفهانی و عن ابن عباس عند ابن المغربی و عن
انس مرفوعا عند ابی نعیم فی الحلیة و دران آمده که اناجیل ایشان در صدور ایشان باشد و مال غنیمت بخورند
و بر قصد حسنه بدون عمل یک حسنه و بر عمل ده حسنه یابند و سیئه بدون عمل نوشته نشود و بر عمل یک سیئه قرار
داده آید و رجال را بکشند و ازار بپوشند تا نیم ساق و طهارت اطراف کنند و در روز صائم و در لیل قائم باشند
و آمر بمعروف و ناهی از منکر اند رعایت میکنند شمس و قمر را برای اوقات نماز ذکر میکنند در مساجد و صفها بسته
و نماز میگذارند استاده و نشسته بر کوع و سجود و صفوف کتاب ایشان خاتم کتب و نبی ایشان خاتم رسل و دین
ایشان ناسخ جملهٔ ادیان ست تهلیل میکنند نزد عقب تسبیح میکنند نزد تنازع و ذبح میکنند قربان را برای خدا آری
گفته هر که معجزات او اظهر ست ثواب است او اقل ست سبکی گفته مگر این امت که با وجود اظهریت معجزات رسول اینها
امت او اکثر از سائر امم ست و از آنجمله آنکه غنائم حلال ست ایشان را و برای امم سابقه حلال نبود و تمام روی
زمین مسجد ایشان ست و تیمم بخاک آن روا در عدم وجود آب و صحیح آنست که اصل وضو مخصوص این امت نیست بلکه
غره و تحجیل و تحجین مجموع صلوات خمس باین کیفیت مخصوص امت مرحومه ست و از آنجمله بسمله ست باین لفظ و این
ترتیب کذا ئی شهاب الدین حلبی نحوی در تفسیر خود گفته هی مما اختصت به هذه الامة انتهی و از آنجمله تامین و سلام

ورکوع قبل سجده ست وازانجمله صفوف صلوة ست مثل صفوف ملائکه وامم سابقه نماز منفرد میگذاردند وازانجمله روز جمعه ست که امم سابقه را بدان راه ندادند وبرای این امت نگاه داشتند ودروی ساعت اجابت ست ودر تعیین آن زیاده برسی قول در لوامع الانوار ذکر کرده ودر فتح الباری چهل ودو قول آورده وازانجمله نظر کردن حق تعالے ست این امت را از اول لیل رمضان برحمت وغفران وماه رمضان خصوصیات کثیره دارد که همه داخل خصائص این امت ست اگرچه در تخصیص صیام رمضان باین امت اختلاف ست وازانجمله استرجاع ست نزد مصیبت باین عبارت خاصه ودر رفع حرج واغلال امم سابقه ازین امت ودر رفع مواخذه بر خطا ونسیان واستکراه وحدیث نفس وازانجمله آنکه این شریعت اکمل جمیع شرائع متقدمه ست چنانکه بر ماهر تورات وانجیل وزبور وصحف مخفی نیست وازانجمله عدم اجتماع ایشان ست بر ضلالت ودرین باب حدیث ماست بالفاظ وطرق واسانید کثیره واین علامت قوت ست پس نازل نشود حدیث مروی درین باب از مرتبه حسن وبعضی گفته اند مراد باست درین حدیث علماء امت اند وازانجمله آنکه اجماع ایشان حجت ست نزد کسیکه قائل ست بآن واختلاف ایشان رحمت ست واختلاف من قبلهم عذاب بود واز کثرت طرق معلوم میشود که حدیث اختلاف امتی رحمة فی الجملة اصلی دارد وازانجمله آنکه شهادت دو کس عدل از ایشان برای شخصے بخیر موجب جنت ست وازانجمله آنکه اقل امم اند در عمل واکثر ایشان در اجر واقصر در عمر ومع هذا علم اول وآخر امم دارند وازانجمله آنکه ایشانرا اسناد داده اند یعنی حکایت طریق متن وسند موصل بسوی متن قسطلانے گفته وهو خصيصة فاضلة من خصائص هذه الامة وسنة بالغة من السنن المؤكدة انتهے زرقانی گفته لم يؤتها احد الامم قبلهم انتهى وابن المبارک گفته الاسناد من الدين ولولا الاسناد لقال من شاء ما شاء وقال الثوري الاسناد سلاح المؤمن وعبد الله بن طاهر گفته رواية الحديث بلا اسناد من عمل الزمنى وقيل في قوله تعالى او اثارة من علم اسناد الحديث وبقيه گفته حماد بن زید را مذاکرهٔ احادیث کردم گفت ما اجودها لو كان لها اجنحة يعنى اسنادا در مواهب گفته وهذه الامة الشريفة تنص الحديث عن الثقة المعروف في زمانه بالصدق والامانة حتى تتناهى اخبارهم ثم يبحثون اشد البحث حتى يعرفوا الاحفظ فالاحفظ والاضبط فالاضبط والاطول مجالسة لمن فوقه ممن كان اقصر مجالسة ثم يكتبون الحديث من عشرين وجها واكثر حتى يهذبوه من الغلط والزلل ويضبطوا حروفه ويعدوه عدا فهذا من فضل الله على هذه الامة انتهى ابو حاتم رازی گفته لم يكن في امة من الامم منذ خلق الله آدم امناء يحفظون آثار الرسل الا في هذه الامة انتهى زرقانی گفته وفيه شرف اصحاب الحديث ورد على من كره كتابته من السلف انتهى گویم این منصب خاص باهل حدیث ست واهل فقه ازان بمراحل دور افتاده اند وازانجمله آنکه ایشانرا علم انساب واعراب داده اند ودر حدیث ابو هریره آمده تعلموا من انسابكم ما تصلون به ارحامكم فان صلة الرحم محبة في الاهل مثراة في المال منساة في الاثر اخرجه احمد والترمذي والحاكم صحيحا زرقانی گفته وكل منهما مما يتنافس فيه المتنافسون وابوبکر محمد بن احمد بن منصور حافظ بغدادی گفته این امت مخصوص ست بسه چیز که امم سابقه را نداده اند اسناد وانساب واعراب انتهى وهو مروي عن ابي علي الجياني ايضا وازانجمله آنکه ایشانرا تصنیف کتب ارزانی داشته اند ابن العربی مالکی در

عارضة الاحوذی فی شرح جامع الترمذی گفته لم یکن قط فی امة من الامم من انتهی الی حد هذه الامة من التصرف فی التصنیف
والتحقیق ولا جاراها فی مداها من التفریع والتدقیق وتصنیف الکتب وتدوین العلوم وحفظ سنة نبیهم صلعم انتهی و مرقاة
در شرح محصول گفته ومن خصائصه ان الواحد من امته یحصل له فی العمر القصیر من العلوم والفهوم ما لم یحصل لاحد
من الامم السابقة فی العمر الطویل ولهذا تهیأ للمجتهدین من هذه الامة من العلوم والاستنباطات والمعارف ما تقصر عنه
اعمارهم انتهی و اقوال اهل علم درین باب بسیارست ازانجمله آنکه همیشه گروهی از ایشان غالب باشد بر حق تا آنکه امر
خدا بیاید یعنی آیات عظام که متعاقب آن ساعت باشد واقع شود فی مسلم عن جابر بن سمرة رفعه لن یبرح هذا الدین
قائما تقاتل علیه عصابة من المسلمین حتی تقوم الساعة و در حدیث شیخین ست مرفوعا لا تزال طائفة من امتی ظاهرین
علی الحق حتی یاتی امر الله وهم علی ذلک بخاری در صحیح گفته الطائفة اهل العلم و نووی در تهذیب گفته حملة العلم
او جمهورهم علی اهل العلم و قد دعا لهم النبی صلعم لقوله نضر الله امرأ سمع مقالتی فوعاها فاداها کما سمعها وجعلهم عدولا
فی حدیث یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله ینفون عنه تحریف الغالین وانتحال المبطلین وتاویل الجاهلین هذا اخبار
منه صلعم بصیانة العلم وحفظه وعدالة ناقلیه وانه تعالی یوفق له فی کل عصر عدولا یحملونه وینفون عنه وهو من اعلام
نبوته ولا یضر معه کون بعض الفساق یعرفون شیئا من العلم لان الحدیث انما هو اخبار بان العدول یحملونه لا
ان غیرهم لا یعرف منه شیئا و نیز نووی گفته ویجوز ان یکون الطائفة جماعة متعددة من انواع الامة ما بین
شجاع وبصیر بالحرب وفقیه ومفسر ومحدث وقائم بالامر بالمعروف والنهی عن المنکر وزاهد وعابد ولا یلزم اجتماعهم
ببلد واحد بل یجوز اجتماعهم فی قطر واحد وتفرقهم فی الاقطار وان یکونوا فی بعض دون بعض ویجوز اخلاء
الارض کلها من بعضهم اولا فاولا الی ان لا یبقی الا فرقة واحدة ببلد واحد فاذا انقرضوا جاء امر الله تعالی بقیام
الساعة انتهی گویم اگرچه حمل طائفه بر جمیع این طوائف که نووی ذکر کرده جائزست اما حمل آن مطابق ظاهر لفظ حدیث بر اهل حدیث
و متمسکین بالاثر ارفق والصق واوفق والیق ست و زرقانی درین مقام گفته وفیه معجزة بینة فان اهل السنة
لم یزالوا ظاهرین فی کل عصر الی الآن فمن حین ظهرت البدع علی اختلاف صنوفها من خوارج ومعتزلة وروافض
وغیرهم لم یقم لاحد منهم دولة ولم تستمر لهم شوکة بل کلما اوقدوا نارا للحرب اطفاها الله بنور الکتاب والسنة وزعمت
المتصوفة ان الاشارة الیهم لانهم لزموا الاتباع بالاحوال واغناهم الاتباع عن الابتداع انتهی گویم لفظ ظاهرین
ابا وارد از حمل حدیث بر صوفیه کما لا یخفی فالاولی ما ذکرناه و ازانجمله آنکه این امت در قبور با ذنوب درآید و
بیرون آید از قبور بلا ذنوب این گناه باستغفار مومنین از ایشان دور شود و اگر استغفار کفایت نکند
حساب قبر و عقاب و بستگی کند و جمیع ذنوب زوال پذیرند حقیقة یا حکما زیرا که ادلهٔ قطعیه دلالت دارند
بر دخول گروهی از عصاة این امت در نار اگرچه احساس الم آن کمتر باشد و ازانجمله آنکه این امت بعد
انبیا اول از زمین برآید بعده امم دیگر برخیزند و ممتاز باشند از جمیع امم باثر سجود و غره و تحجیل و نامهای
اعمال بدست راست یابند و نور ایشان پیش پیش ایشان رود و سعی ایشان برای خود و برای دیگر

بکار آید و پدر و پسر یکدیگر را شفاعت کنند و از عذاب برہانند و دہ چیز است کہ بعد مرگ در حشر بکار آید و سیوطی آنرا نظم
کردہ ۵ اذا مات ابن آدم لیس یجری ؛ علیہ من فعال غیر عشر ؛ علوم بثہا و دعاء نجل ؛ و غرس النخل والصدقات تجری ؛
وراثہ مصحف و رباط ثغر ؛ و حفر البیر او اجراء نہر ؛ و بیت للغریب بناہ یاوی ؛ الیہ او بناء محل ذکر ؛ و تعلیم لقرآن کریم ؛
فخذہا من احادیث بحصر ؛ و از آنجملہ آنکہ این امت پیش از ہمہ امم در جنت در آید و ہفتاد ہزار کس از ایشان بی حساب اہل
جنت شوند طبرانی در اوسط از حدیث عمر بن خطاب مرفوعا آوردہ حرمت الجنۃ علی الانبیاء حتی ادخلہا و حرمت علی
الامم حتی تدخلہا امتی و ازین حدیث اخذ کردہ اند کہ عاصیان این امت را تخفیف کنند و پیش از عاصیان امم دیگر از
نار بیرون آرند حافظ ابن قیم گفتہ فہذہ الامۃ اسبق الامم خروجا من الارض و اسبقہم الی اعلی مکان فی الموقف و الی ظل
العرش و الی فصل القضاء و الی الجواز علی الصراط و الی دخول الجنۃ انتہی و بخاری و مسلم از ابوہریرہ روایت کردہ اند کہ
فرمود رسول خدا صلعم یدخل الجنۃ من امتی زمرۃ ہم سبعون الفا تضیئی وجوہہم اضاءۃ القمر لیلۃ البدر الحدیث و درین باب
احادیث است سبکی در شفاء الغرام گفتہ ظاہر قولہ سبعون الفا انہم لا یزیدون علی ذلک انہم کلہم بالصفۃ المذکورۃ و
رجح غیرہ ان المراد الکثرۃ باختلاف الاخبار فی المقدار فروی مائۃ الف و مع کل الف سبعون الفا و مع کل واحد سبعون
الفا و لیس فی الحدیث نفی دخول احد علی الصفۃ المذکورۃ غیر ہولاء کالانبیاء و الشہداء و الصدیقین و الصالحین انتہی
و ابن عبد السلام جزم کردہ کہ این خصوصیت برای غیر نبی ما ثابت نشدہ و سبکی گفتہ لم یرد فیہ شئی بنفی و لا اثبات
فی الامم السالفۃ و استظہر ابو طالب عقیل بن عطیۃ ان فیہم من ہو کذلک انتہی زرقانی گفتہ و فیہ ان الاستظہار لا دخل
لہ ہنا اذ ہو من الاشیاء التی لا تکون لا بمحض النقل و روی الحاکم و البیہقی عن جابر مرفوعا من زادت حسناتہ علی سیئاتہ
فذاک الذی یدخل الجنۃ بغیر حساب و من استوت حسناتہ فذاک الذی یحاسب حسابا یسیرا و من اوبق نفسہ فہو الذی
یشفع فیہ بعد ان یعذب و روی الترمذی مرفوعا ان اللہ یدخل الجنۃ من امتی یوم القیامۃ سبعین الفا و مع کل الف
سبعین الفا و عند الطبرانی و البیہقی فی البعث عن النبی صلعم ان ربی وعدنی ان یدخل من امتی الجنۃ سبعین الفا
لا حساب علیہم و انی سالت ربی المزید فاعطانی مع کل واحد من السبعین الفا سبعین الفا و زاد فی روایۃ البزار من
حدیث انس و ہم الذین لا یکتوون و لا یسترقون و لا یتطیرون و علی ربہم یتوکلون و وصف السبعین الفا بذلک ایضا
فی الصحیح جعلنا اللہ سبحانہ و تعالی منہم بمنہ و کرمہ و بالجملۃ فقد اختصت ہذہ الامۃ بما لم یجعلہ غیرہا من الامم تکرمۃ لنبیہا
علیہ الصلوۃ و السلام و زیادۃ فی شرفہ و باللہ التوفیق **فصل شانزدہم** در بیان بعثت مجددین بر سر ہر مائۃ
عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلعم ان اللہ یبعث لہذہ الامۃ علی راس کل مائۃ سنۃ من یجدد لہا دینہا اخرجہ ابو داؤد
و قد اتفق الحفاظ علی تصحیح ہذا الحدیث منہم الحاکم فی المستدرک و البیہقی فی المدخل و ممن نص علی صحتہ من المتاخرین الحافظ
ابن حجر یعنی میفرستد خدا تعالی برای این امت بر سر ہر صد سال کسیکہ تازہ میکند برای امت دین او را در مجالس
الابرار گفتہ مراد بر سر ہر صد سال اول صد سال است از ہجرت نبویہ صلعم و مراد بتجدید دین احیاء عمل بکتاب و سنت
و امر بمقتضای این ہر دو است کہ مندرس شدہ و گفتہ اند کہ مجدد را لازم است کہ مردی مشہور بعلم معروف بفضل

مشار الیه ذر دین باشد و یکصد سال بگذرد و وی زنده باشد و معلوم نمیشود و این مجدد بغلبه ظن معاصرین وی
از اهل علم و بقرائن احوال و انتفاع بعلم او و لا بدست که عالم باشد بعلوم دینیه ظاهره و باطنه و ناصر سنت و قامع بدعت
بود و علم او عام شود و اهل زمان او را و تجدید بر سر هر صد سال بنا بر انخرام علماست درین مدت غالباً و بنا بر اندراس
سنن و ظهور بدع پس احتیاج میشود بسوی تجدید دین پس میفرستد و بر می انگیزد خدای تعالی از خلف عوض سلف
واحد یا متعدد را انتهی گویم کلام درین حدیث از سه وجه است یکی آنکه مراد براس مائة چیست دوم آنکه مراد تجدید
دین چه باشد سوم آنکه از اول مائة تا این مائة سیزدهم کدام کدام مجدد بر سر کدام کدام مائة بوده پس مراد
بسر صد نزد بعض اهل علم آنست که در شروع مائة در سالهای طاق مثل سال یکم و سوم و پنجم و هفتم و نهم یافته شود
چنانکه درباره دجال تعین آمده که خروج وی بر سر مائة خواهد بود و عیسی علیه السلام نازل شده او را خواهد کشت
و اولیت مائة تا بیست و پنجاه از آغاز هر مائة محتمل است بلکه تا نصف مائة و بعضی گفته اند که مراد براس مائة بدایت
مائة نیست بلکه مقصود بعثت مجدد در هر مائة است خواه در اول مبعوث شود یا در اوسط یا در آخر مائة و قید راس اتفاقی
است غرض آنست که هیچ مائة از وجود کدام مجدد دین خالی نمی باشد و وجود مجدد دین در هر مائة از اوائل و اوسط
و اواخر آن موید تصحیح این احتمال است و ازینجا معلوم میشود که واحد بودن این مجدد در هر مائة هم ضرور نیست بلکه
میتواند که جماعتی مجدد باشد در یک عصر چه لفظ تجدید مشعر است بآنکه هرچه از احکام دین و اتباع کتاب و سنت
درین مدت صد سال کهنه و بوسیده شده و بجای آن احداث و ابتداع رواج گرفته این مجدد ببیان صحیح
آن مستحدثات و حسن اتباع میکند و بابطال باطل و احقاق حق می پردازد و این بیان عام تر است از آنکه بزبان
باشد یا بتصنیف کتب یا بسنان و سیف پس هر عالم دیندار خداپرست و هر امیر عادل حق دوست که احیاء
سنن و اماتت بدع فرماید و مردم را بسوی عمل کتاب عزیز و سنت مطهره کشد و از تمسک محدثات و تعامل منکرات
و بدعات باز دارد و داد تعالی بر دست او دلهای مرده را زنده کند و گوشهای کر را شنوا و چشمهای کور را بینا
سازد و طریقه مرضیه سلف صلحاء و ائمه هدی را رواج و رونق بخشد وی مجدد دین نبوی و محیی سنت مصطفوی
برابر است که شخصی واحد در مائة واحد باین اوصاف متصف باشد یا اشخاص چند باین وصف باشند و همین است معنی
تجدید که وجه دوم از وجوه سه حدیث است و شک نیست که نزد گذشتن یک صد سال رنگ عالم و اهل عالم
دگرگون میشود و اختلاف عظیم در کارخانه ملک و ملت رو میدهد و مردم از نهج شریعت و محجت سنت غافل و
بامور جدیده مائل میگردند و مراسم دین قویم نزد ایشان کان لم یکن شیئاً مذکورا میشود پس ضرور افتاد که حق
تعالی کسی را فرستد که ایشان را یاد دهی طریقه شریفه نبویه و شیوه مرضیه سلفیه کند و بر شرور و فتن و محدثات
زمن بیاگاهاند و این کس بلسان شرع مجدد نام دارد و مرضی و محبوب خلایق است و لهذا جمعی از اهل علم این
حدیث را در کتاب اعتصام بسنت آورده اند و تجدید دین را یکی از فضائل نفس ناطقه انسانی و حسن اعمال اینان
شمرده و جمعی که ملاحظه تغیر زمان و زمانیان بعد مضی یک مائة و احتیاج وجود مصلح این تغیر کرده اند این حدیث را در

کتاب الفتن ایراد نموده اند مثل صاحب مشکوة که در کتاب الاعتصام والسنة آورده و مثل ابو داود که در کتاب الملاحم آنرا داخل نموده سیوطی در رسالهٔ تنبئة بمن یبعثه الله علی راس کل مائة نوشته نظیر این حدیث ست انچه وارد شده ان کل مائة سنة یکون عند ما امر ابن ابی حاتم در تفسیر خود گفته عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال ما کانت منذ کانت الدنیا راس مائة سنة الا کان عند راس المائة امر اخرجه ابن عساکر فی تاریخه مطولا و در وی ذکر خروج دجال و نزول عیسی کرده و انچه ازین اثر فهمیده ام آنست که لابدست نزد سر هر صد سال از محنت شدیده پس مقارن میکند خدایتعالی آنرا بمنحه عظیمه چه آن کسی ست که میفرستد خدایتعالی او را برای تجدید دین و احیاء شرع مبین براه رحمت بر عباد و جبر و تدارک حاصل ازین محنت و فساد و ادخال ابو داود این حدیث را در کتاب الملاحم مشیر باین معنی ست که چون فتنه واقع میشود او تعالی جبر آن بمجدد دین میفرماید چنانکه در حدیث آمده ان لله عند کل بدعة کید بها الاسلام ولیا من اولیائه یذب عن عباده و لهذا چون در آخر مئین محن و فتن عظیمه باشد که خروج دجال ست منحت مقابل او نزول عیسی علیه السلام باشد که اعظم از هر آینده در مئین متقدمه ست چه منحه بر قدر محنه ست و ضرورست این منحت صالح مقابله آن محنت باشد و لابدست که این محنت عام باشد بعموم مطلق در ارض یا بنوعی از عموم همچنین لابدست در هر مبعوث بر سر مائة که نفع او عام باشد مطلقا در ارض یا در وی نوعی از عموم بود انتهی پس نزد مائة اولی حجاج بن یوسف ثقفی بود و ظلم و فساد او خیلی عام و تام گردیده تاگزیر حق تعالی تجدید دین بعمر بن عبد العزیز فرمود و لهذا میمون بن مهران گفته ان الله کان یتعهد الناس بنبی بعد نبی فان الله تعاهد الناس بعمر بن عبد العزیز اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و زهری گفته لما کان راس المائة مَنّ الله علی هذه الامة بعمر بن عبد العزیز اخرجه الحاکم فی المستدرک عن وهب عن یونس عن الزهری قال الحافظ و هذا یشعر بان الحدیث کان مشهورا فی ذلک العصر ففیه تقویة لسنده مع انه قوی لثقة رجاله انتهی و ابو بکر بزار بسند خود از احمد بن حنبل آورده که وی این حدیث روایت کرد مرفوعا و گفت کان عمر بن عبد العزیز علی راس المائة و ارجو ان یکون الشافعی علی راس المائة الاخری و اخرج البیهقی بسنده عنه نحوه و اخرج ابو اسمعیل الهروی بسنده عنه یقول یروی فی الحدیث عن النبی صلعم ان الله یمن علی اهل دینه علی راس کل مائة سنة برجل من اهل بیتی یبین لهم امر دینهم انتهی و عمر بن عبد العزیز و شافعی هر دو قرشی اند اول اموی و ثانی مطلبی و سفیان بن عیینه گفته بلغنی انه یخرج من العلماء من یقوی الله به الدین وان یحیی بن آدم عندی منهم و نزد مائة دوم فتنه مامون بود وی قول بخلق قران اظهار کرده و دیگر بدع اعتقاد را نمایان ساخته و علماء عصر خود را در اظهار ارض امتحان عام نموده هر کرا اجابت این اعتقاد فاسد نکرده او را ضرب و قید و حبس و قتل نموده و این یکی از اعظم فتن درین امت بود و هیچ خلیفه پیش از وی بسوی کدام بدعت دعوت خلق نکرده حق تعالی برای کسر این فتنه و جبر این محنه شافعی رضی الله عنه را برگماشت و زمین را بالعلم او مطبوق ساخت و وی اول کسی ست که فتوی داد بقتل قائل بخلق قرآن و تکفیر او و نیز احمد بن حنبل ست و ثبات او درین فتنه کاری کرد که معروف ست تا آنکه اگر وی نمی بود مذهب اهل سنت مفقود میشد و اعتزال تمام عالم را فرو میگرفت

مناوی در تیسیر شرح جامع صغیر در حق وی گفته ناصر السنة الصابر علی المحنة الذی قال فیه امام احمد من غسل جبه بسنته
من غبار البدعة وکشف الغمة عن عقیدة الامة انتهی و در مائة ثالث فتنهٔ قرامطه بود در بلاد کثیره تا آنکه بمکهٔ
معظمه درآمده حاجیان را در مسجد حرام بقتل فریع کشته در چاه زمزم انداختند و حجر اسود را بدبوس زده و کوفته
کرده شکستند و برکنده ببلاد خود بستش بردند و زیاده بر بیست سال نزد شان ماند بعد از ایشان بسی هزار
دینار خرید کرده بمکه باز آورده بجای او نهادند و مجددین این مائة ابن سریج وابو الحسن اشعری و امثال ایشان
هستند و در مائة چهارم حاکم بامر الله بود و وی هرچه فساد و خرابی ها کرد ظاهر است بلکه در شر بد تر و بیشتر از حجاج
بود مردم را حکم کرد که هرگاه نام او در خطبه ذکر کنند سجده نمایند و پیش از وی احدی امر بسجده نزد ذکر نام خود
نکرده و افاعیل و مفاعیل حاکم مذکور مشهور و معلوم است و نیز نزد راس این مائة در سنه خمس واربعمائة رکن
یمانی کعبه و جدار قبر مطهر و مرقد منور نبوی صلعم و قبهٔ کبیره که بر صخرهٔ بیت المقدس بود دفعة ساقط شد و این را
از عجائب غرائب اتفاقات شمردند و مجملهٔ مجددین این مائة قاضی ابوبکر باقلانی مالکی و شیخ ابو احمد اسفراینی اند و در
مائة پنجم استیلاء فرنج بود بر بسیاری از بلاد شامیه تا آنکه در بیت المقدس درآمده زیاده بر هفتاد هزار
کس را قتل کردند و مردم آنجا از شام بسوی عراق گریختند و استغاثه فرنگیان کردند و بیت المقدس بدست
ایشان نود و یکر در ماند تا آنکه حق تعالی او را بر دست سلطان صلاح الدین بن ایوب خلاص کرد و از مجددین
این مائة ابو حامد غزالی و امثال ایشان از اکابر اهل علم هستند و در مائة ششم خروج تتار و عموم فساد ایشان
بود تا آنکه اهل علم حکم بکفر ایشان کردند و اختلاف نمودند در آنکه بلاد معموله ایشان که بران استیلاء یافته اند
از بلاد اسلام است یا نه بعضی گفتند این بلاد که امروز در دست ایشان است بی شک بلاد اسلام است
بنا بر عدم اتصال آنها بدار الحرب ایشان در آن بلاد احکام کفر را ظاهر ساخته اند بلکه هر بلده که بران والی
مسلمان از طرف ایشان است در وی اقامت جمعه و اعیاد و اخذ خراج و تقلید قضاة و تزویج یتامی جائز
است زیرا که مسلمان بران مستولی است و طاعت کفره یا بطور موادعه یا مخادعه است و بلادی که ولات
آنها کفار اند در وی نیز اقامت جمعه و عیدین جائز اما قاضی بتراضی مسلمین باشد و مقرر است که ببقاء علت حکم
باقی است و این بلاد قبل از استیلاء تتار دیار اسلام بود و بعد استیلاء ایشان اعلان اذان و جمع و جماعات
و حکم بمقتضای شرع و فتوی بموجب آن شائع و ذائع است بلا نکیر پس حکم ببودن آن بلاد حرب بی وجه است و
اعلان بیع خمر و اخذ ضرائب مکوس برسم تتار همچو اعلان بنی قریظه در مدینه به تهود و طلب حکم از طاغوت در وقت
رسول خدا صلعم است و معهذا مدینه دار الاسلام بود بلا ریب و هر که از ایشان گوید که من مسلم هستم و شهادت
بکلمه توحید دهد حکم باسلام وی میتوان کرد و در مجددین این مائة و ستین ما بعد اختلاف است که کدام یک هستند
و در مائة هفتم غلاء و فناء عظیم در دیار مصر و شام بود تا آنکه خر و نغال و سگ را نیز خورش کردند و تتار بر بلاد
شامیه واقعات نمودند و مجدد این مائة شیخ الاسلام احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام ابن تیمیه حرانی و حافظ

ابو بکر محمد بن القیم الجوزی ست و تجدید این هردو بزرگوار کاری کرد که مثل آن از سلف و خلف معهود نیست کتب و دفاتر
اسلام و تواریخ و سیر از احوال ایشان مشحون ست و تراجم ایشان در اتحاف النبلاء نوشته ایم فلیرجع الیه و در مائه هشتم فتنه
تمرلنگ بود و قصه فتنه او در کتاب عجائب المقدور فی احوال تیمور تالیف عرب شاه مفصل مذکور ست و مجدد این مائه حافظ ابن حجر عسقلانی
ست نظیر وی در زمانه ما قبل و ما بعد وی معلوم نیست ترجمه او در اتحاف النبلاء مذکور ست و کتاب و بلوغ المرام آیتی از آیات
الهی ست سیوطی گفته و اما این مائه یعنی مائه نهم پس دران سه امر واقع شد و هریکی ازان در حد خود شمار ست آخر آن استیلاء فرنج ست
بر چند بلاد از جزیره اندلس بعزناطه و غیرها دیگر خروج خارجی ببلاد تکرور ست و وی بر نمط تمرلنگ عباد و بلاد را بر باد داد و بسیار سال
بر همان حال اقامت کرد تا آنکه او را حق تعالی در سنه سبع و تسعین هلاک ساخت ست ؎ چو خواهد که ویران کند عالمی * نهد ملک در پنجه
ظالمی و سوم عموم جهل ست که تمام عالم را فرا گرفته و علما در جمیع اقطار از اهل هر فن منقرض گردیده و مثل آن در ما تقدم از اول
ملت الی الآن معهود نیست زیراکه در عصر واحد از علماء و ائمه در فنون بحدی مجتمع میشدند که احصار ایشان بوجه کثرت
نمیتوانند شد تا آنکه در هر طبقه اقلال عدد و تناقص از طبقه اولی شد و اول طبقات طبقه صحابه بود و ایشان یک لک و
چهارده هزار نفس بودند و همه مجتهدین و ائمه دین و علماء مسلمین و صلحاء مومنین بعده طبقه تابعین ست و ایشان هم مقارب
عدد صحابه بودند و هم مجتهدین بعده امر در وسط ملت بتناقص گرائید و معذلک در عصر واحد از علما و ائمه الوف رجال بعضو
منهم من هو بصفة الاجتهاد نحو مائة و اکثر بحیث ان المصنفین فی الاصول حکوا خلافا فاهل یجوز قلة المجتهدین فی عصر بحیث ینقصون
عن عدد التواتر فمنهم من منع ذلک و قال انه مستحیل الوقوع و منهم من جوز الی ثلثة و قال لا یجوز ان یکون فی العصر الواحد الا
مجتهد واحد و لا یجوز خلو العصر من مجتهد فاستبعد هولاء من صیرورة الامر الی هذا الحد و لقد کان علی راس المائة السادسة
ائمة بهذا الوصف ثم ازداد التناقص الی راس المائة الثامنة فکان علیها فی اقطار الارض اکثر من مائة امام الا ان المجتهدین
منهم قلیل و ممن کان علی راس الثمانمائة البلقینی و ولده و العراقی و ولده و ابن الملقن و البرهان الانباسی و البرهان بن جماعة و
العز بن جماعة و الزرکشی و المراغی و ابن العماد و الکمال الدمیری و المجد الشیرازی و الجمال بن ظهیرة و الزیمی و الحسبانی
و الزین الفارسکوری و المجد البرماوی و الهروی و ابن عرفة و ابن مرزوق و ابن خلدون و ابن الدمامینی و الغماری و
البرهان الشامی و الحافظ ابو الحسن الهیثمی و خلائق فما جاء راس هذه المائة و فی قطر من اقطار الارض شبه واحد من
هولاء یقاربه و لا یدانیه و عم الجهل طبق الارض بحیث اذا سمع اهله من یذکر الاجتهاد الذی هو فرض من فروض الشریعة
استعظموه و عدوا ذلک من المنکرات الشنیعة و لا یفرقون بین المجتهد المطلق المستقل و بین المجتهد المطلق المنتسب
بل لا یسمعوا ذلک باذنهم فضلا عن ان یفهموه بقلوبهم هذا شان من یدعی المشیخة منهم فضلا عمن دونه فیالیت اولئک
الذین لم یجیزوا قلة المجتهدین فی عصره و نقصهم من عدد التواتر یقومون من قبورهم فینظرون الی هذا الزمان زمان ان
سمع فیه احد من اهله حدیثا صحیحا قالوا غریبا و علما منقولا قالوا عجیبا و العجب کل العجب ان رویت حدیث هذا التجدید الذی
الفت فیه هذا المولف باستنکره المنکر لکونه ما طرق قط سمعه و اخذ یشنع بکل شنیعة و لقد کان هذا الحدیث فیما تقدم من
الزمان یعرفه الخاص و العام و یتداول علی السنة السوقة و العام ثم ان هولاء المنکرین یروی لهم القصاص الاحادیث

المتلقفة على رسول الله صلعم من جبرائيل عليه السلام وتلقوها بالقبول ويعتقد بها حجة من الله ومن الرسول لطلوع
الحق واعتقدوا الاجماع عليها اتباع ما هو الحق لكل مراى امروان بهو الذي ورد فيه الحديث بان
في انسحاب نفاس منهم كالعاجز ولهذا ان يعد هذا على رأس والمائة انتهى المقصود منه وسيوطي
راوي باب تجديد ابيات وران گفته القد ال في خبر مشتهر رواه كل حافظ معتبر بانه في رأس كل مائة

يبعث ربنا لهذي الامة	بما منا عالما يجدد	دين الهدى لانه مجتهد	فكان عند المائة الاولى عمر
خليفة العدل باجماع وقر	والشافعي كان عند الثانية	لما له من العلوم السامية	وابن سريج ثالث الائمة
والاشعري عده من امه	والباقلاني رابع او سهل او	الاسفرايني خلف قد حكوا	والخامس الحبر الامام الرازي
والرافعي مثله يوازي	والسابع الراقي الى المراقي	ابن دقيق العيد باتفاق	والثامن الحبر هو البلقيني
او حافظ الانام زين الدين	ومدسيط المسلك الصوفية	لو وجدت مائة وفيه	والشرط في ذلك ان تمضي المائة
وهو على حياته بين الفئة	يشار بالعلم الى مقامه	وينصر السنة في كلامه	وان يكون في حديث قد روي
من اهل بيت المصطفى وقد قوي	وكونه فردا هو المشهور	قد نطق الحديث والجمهور	وهذه تاسعة المئين قد
اتت ولا يخلف ما الهادي وعد	وقد رجوت انني المجدد	فيها ففضل الله ليس يجحد	وآخر المئين فيها ياتي
عيسى نبي الله ذو الآيات	يجدد الدين لهذي الامة	وفي الصلوة بعضنا قد امه	مقررا لشرعنا ويحكم
بحكمنا اذ في السما يعلم	وبعده لم يبق من مجدد	ويرفع القران مثل ما بدي	وتكثر الاشرار والاضاعة

من رفعه الى قيام الساعة انتهى واين وجه سوم ست از وجوه حديث مائة يعقوب بن سفيان در تاريخ بسند خود
از عبد الله بن شوذب آورده كه گفت كان يقال يولد في كل مائة سنة رجل تام العقل وكانوا يرون ان اياس
بن معاوية منهم انتهى اخرجه ابن عساكر في تاريخه ايضا واخرج الحاكم وصححه عن بريدة قال قال رسول الله صلعم ان لله ريحا
يبعثها على رأس مائة سنة تقبض روح كل مومن از اينجا معلوم شده كه بر سر هر صد سال تغير در ايمان اهل زمان واقع
ميشود وبراى دفع اين تغير مجدد دين بر سر صد سال مى آيد وكار خود كرده ميرود وباز چون در صد سال ديگر تغير ديگر
رو ميدهد مجدد ديگر ميرسد وهلم جرا الى آخر الدهر وموئد اوست روايت ابن باكويه شيرازى در كتاب اخبار العارفين
كه حودارد والنون مصرى كه يكون في هذه الامة في كل مائة سنة فترة تموت الحكماء والعلماء ثم يبعث الله
عدد الانبياء حكماء فيردون الخلق الى الله وهم بمثابة الانبياء لاهل الزمان انتهى گويم طيبى در حاشيه كشاف زير قوله
تعالى يلقي الروح من امره على من يشاء من عباده گفته اين آيه افاده استمرار وحى از لدن آدم عليه السلام تا انتهاء
زمن رسول خدا صلعم ميكند واتصالش تا قيام ساعت است باقامت قائم بدعوت انتهى وحديث باب وى از ابو هريرة
مرد ابو داود را بران حجت آورده وسيوطي گفته مراد برأس هر مائة ابتداء از تاريخ مدت اين ملت است وآنحضرت صلعم
خطبه خواند و هجرة تا قيام ساعة شد مدان اخبار كرده ميدانست كه صحابه بعد وى استخراج تاريخ كنند از هجرت
ولهذا اورا از ابتداء اين مائة ميرسيدند و وارد شده كه چون عثمان مصحف نوشت ابو هريرة گفت آنحضرت را شنيدم

سفیر مروان شنا امتی حتال قوم یاتون من بعدی یومنون بی ولم یرونی ویعملون بما فی الورق المعلق ابو هریره گوید میگفتم
این کار از ورق ست تا آنکه مصاحف را دیدم عثمان ازین روایت بسی مسرور شد و ابو هریره را ده هزار درهم در جائزه داد و
گفت و الله انک تحفظ علینا حدیث نبینا صلعم و ازینجا معلوم شد که آنحضرت صلعم بوحی الهی میدانست که عثمان در خلافت خود بکتابت
مصاحف خواهد پرداخت و عمر بن خطاب در خلافت خود تاریخ هجرت مقرر خواهد کرد و صحابه احادیث منوطه بمعلوم الوقوع روایت کرده اند
باآنکه ذکر کرده اند که اصل تاریخ در زمن نبوی بوده است و عمر بن خطاب صرف در وضع آن استبداد نموده انتهی بعده ذکر مجدد و کثیر
التالیف بودن خود و شهرت آن توالیف در بلاد عجم و عرب و رسیدن خود بمرتبه اجتهاد مطلق بر سر صد نهم کرده و در حجج الکرام
الابرار گفته علامه ناصری فرموده شک نیست در آنکه فتنه مائه تاسع همین فتنه سلیم خان و حروب و با برادران و کشتن ایشان
با اولاد ست باز حرب با صاحب شرف و کسر و قتل و اخذ بلاد او باز اجتماع او بعسکر مصر و قتل سلطان و اکابر امراء آنجا کرده
با اهل مصر آنچه کرده و در مائه عاشر فتن کثیره و متوالیه غیر منقطعه الی الآن بود تا آنکه اهل اسلام با یکدیگر در قتل بعض مر بعض را
معامله کفار کردند و در حدیث حجة الوداع آمده لاترجعن بعدی کفارا یضرب بعضکم رقاب بعض انتهی و در مائه حادی عشر در
اقلیم هند فتنه اکبر پادشاه دهلی بود و ذکرش خواهد آمد و در شر و فتن و ترویج رسوم کفر و نفاق و فسوق و رفض و فجور نمونه
فتنه قرامطه باطنیه بود و مجدد این مائه شیخ احمد سرهندی فاروقی ست وحدت وجود را بوحدت شهود فرود آورد و
تصوف را از بدعات صوفیه پاک کرد و جهانگیر پادشاه را سجده تحیت نکرد و در قلعه گوالیار محبوس گردید و در مائه ثانی عشر
فتنه بقیه اولاد اکبر از سلاطین دهلی و طوائف الملوک هند و زوال سلطنت بحصول ضعف و نفاق افتاد و مجددان این مائه و
مجتهدان این عصر در هند شاه ولی الله محدث دهلوی و در یمن سید محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الیمنی و محمد بن عبد الوهاب بن
سلیمان بن علی النجدی و شیخ محمد حیات المدنی و امثال ایشان اند و در اوائل مائه ثالث عشر غلبه فرنج بر اکثر مدن و اطراف
مملکت هندوستان و خانه بربادی اسلام و مسلمانان شده و علماء دین مقبوض شدند و جهل شیوع تام گرفت تا آنکه در صد
کس بلکه هزار نفس یک عالم مجتهد هم نتوان یافت بفضل الله بایشان و بحکم ما یرید و نوبت تا بجا رسید که اگر امروز کسی دعوی
اجتهاد کند یا ادعاء تجدید دین نماید از هر سو تحجیر و مدر طعن و تشنیع مرمی شود و مدعیان مشیخت و فضیلت بتکفیر و تجهیل و
و تبدیع وی برخیزند و او را در حضر و بدو زندگی بسر بردن دشوار افتد و ممقوت هر یگانه و بیگانه شود و مطرود و مردود
هر دانشمند گردد و نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله و مجدد این مائه محمد بن علی شوکانی در یمن و شاه عبد العزیز دهلوی و اخوان
ایشان در هند اند و هم شیخ اسمعیل بن عبد الغنی بن ولی الله دهلوی که به تبعیت سید احمد بریلوی توحید را از شرک و سنت
را از بدعت ممتاز ساخت هم بزبان و بیان و هم بسیف و سنان و برکت تجدیدش تالیف او با وجود انحطاط الی الآن موجود ست
و بر سر مائه چهاردهم که ده سال کامل آنرا باقی ست اگر ظهور مهدی علیه السلام و نزول عیسی صورت گرفت پس ایشان
مجدد و مجتهد باشند و رنه هر که از زمره علماء هند و حجاز تدوین سنت در اکثر ابواب شرع شریف کرده و تالیفات او در حیات
وی باقطار ارض رسیده و از رد و قبول معاصرین در ترویج سنن صحیحه بتصنیف کتب و رسائل در تفسیر و حدیث پاک
مانده است وی مجدد دین باشد قف تتبع دواوین اسلام و کتب تواریخ و اقوال علماء محققین مشعر ست بآنکه هر مجدد

... ما که از مجددین پیشین مذکور و نام برده شد همه ایشان برتبهٔ اجتهاد رسیده بوده هرچند
ب فتوی ازیشان منقول شده باشد یا نه و قول ختم اجتهاد اگرچه در بعض مسائل باشد بعد ائمهٔ اربعه
تقرر من حضرت شاه مولف تحقیق ما اصول مع فضلاء فحول وار البطل ما طلاب ست کار و بار اجتهاد چنانکه در زمان
پیشین بنا بر عدم جمع و تدوین تمام سنن احکام دشوار بود امروز بآن قدر آسان ست زیرا که مولفات علوم دینیه
از تفسیر و حدیث و فقه جامع جمیع سوی بشرح و بسط آمده و دقیقه از دقائق فروگذاشت نشده و مواد اجتهاد بر وجه اتم
وا و فر فراهم گردیده و سبیل بکالان بدین وجه باشد خصوصاً از اهل اذا آری هم مردم این آخر زمان خیلی قاصر افتاده و از فهم
و فهم کتاب و سنت دل بجا نگریخته ؛ لهذا اگر یکی را از صد هزار دانسته یا از بسیار می بینند که تمام همت خود در ادراک تعامه
قرآن و حدیث و نظر در کتب دینیه مصروف ساخته است و تدوین سنن در ابواب ترتیب پرداخته او را بنظر تعجب می نگرند
انکار تجدید و اجتهاد و تحقیقات او می کنند لیس من الله بمستنکر ان یجمع العالم فی واحد و مجددان که نام شان برده آمد
تجدید در شان منحصر نیست بلکه اصحاب صحاح سته و عصابهٔ محدثین کبار همه در عصر خود مجدد دین و احیاء سنن و اماتت
بدع فرموده اند و ذکر خیر ایشان در کتب طبقات محفوظ است و تراجم جمعی از ایشان در کتاب حطه و اتحاف النبلاء
منسوبهٔ الرحیه بسی از اهل علم را در تعیین و تشخیص بعض ایشان اختلاف باشد شاه ولی الله محدث در تفهیمات تصریح فرموده
است بر مجدد بودن بخاری و مسلم و ترمذی و نسائی و ابو داود و امثال ایشان شیخ عبد الرؤف مناوی در تیسیر شرح جامع صغیر
گفته ان الله تعالی یبعث لهذه الامة ای یقیض لها علی راس کل مائة سنة من الهجرة او غیرها من ای رجلا او اکثر
یجدد لها دینها ای یبین السنة من البدعة ویذل اهلها قال ابن کثیر وقد ادعی کل قوم فی امامهم انه المراد والظاهر
حمله علی العلماء من کل طائفة ذکره البیهقی فی المعرفة عن ابی هریرة باسناد صحیح انتهی و نیز سیوطی کتاب خود جامع صغیر را بمضمون
همین حدیث مفتتح ساخته و گفته الحمد لله الذی بعث ای ارسل علی راس ای اول وقیل کل مائة سنة من المولد النبوی او
البعثة او الهجرة وهو الاولی من یجتهد واحدا او متعددا یجدد لهذه الامة ای الجماعة المحمدیة والمراد امة الاجابة بقرینة اضافته
الدین الیهم فی قوله امر دینها ای ما اندرس من احکام شریعتها واقام ای نصب من تخیر فی کل عصر ای زمن من یحوط هذه الملة
ای یتعاهد هذه الطریقة الاسلامیة ویبالغ فی الاحتیاط لحفظها بتشیید ارکانها ای باعلاء اعلامها واحکام احکامها و رفع
منارها و تایید سننها ای تقویتها و تبیینها للناس ای توضیحها لهم انتهی کلامه کلام المناوی الشارح صغیر در شرح جامع صغیر
زیر حدیث مذکور نیز مانند آن گفته و زیاده کرده قال العلقمی معنی التجدید احیاء ما اندرس من العمل بالکتاب والسنة والامر
بمقتضاهما واعلم ان المجدد انما هو بغلبة الظن بقرائن احواله والانتفاع بعلمه انتهی و ابن اثیر جزری در شرح جامع الاصول
گفته اختلفوا فیه و کل فرقة حملوه علی امامهم والاولی الحمل علی العموم ولا یختص بالفقهاء فان انتفاعهم باولی الامر والمحدثین
والقراء والوعاظ والزهاد ایضا کثیر والمراد من انقضت المائة وهو حی عالم مشهور انتهی گویم ماخذ قید حیات معلوم نیست
که چیست سباق و سیاق حدیث بر آن دلالت ندارد و در زبدهٔ شرح شفا گفته الحدیث اشارة الی جماعة من الاکابر
علی راس کل مائة ففی راس الاولی عمر بن عبد العزیز و من الفقهاء والمحدثین وغیرهم مالایحصی وفی الثانیة المامون و الشافعی

والحسن بن زیاد واشهب المالکی و علی بن موسی و یحیی بن معین و معروف الکرخی و علی الثالثة المقتدر و ابو جعفر الطحاوی الحنفی
وابو جعفر الامامی وابو الحسن الاشعری والنسائی و علی الرابعة القادر بالله وابو حامد الاسفراینی وابو بکر محمد الخوارزمی الحنفی
والمرتضی اخو الرضا الامامی و علی راس الخامسة المستظهر بالله والغزالی والقاضی فخر الدین الحنفی وغیرهم انتهی گوییم شمردن ابو جعفر امامی
و مرتضی امامی که از مجتهدان شیعه اند در زمرهٔ مجددان دین خطاء فاحش است زیرا که تجدید دین عبارت از احیاء سنت و اماتت
بدعت است علماء شیعه هرچند برتبهٔ اجتهاد و اقصی غایت فضیلت در علوم برسند مصداق تجدید دین هرگز نمیتوانند شد بلکه
مخرب دین اند باتفاق اهل اسلام علی قاری در مرقاة زیر حدیث باب گفته ای یبین السنة عن البدعة ویکثر العلم ویعز اهله و
یقمع البدعة ویکسر اهلها انتهی و ظاهر است که این وصف از زمرهٔ علماء شیعه مسلوب است قطعا فاین هذا من ذاک و حمل حدیث بر
مطلق حصول علم و نشر آن در اهل زمان از هر که باشد و هر کجا که باشد قریب تحریف است باآنکه در حدیث ابراهیم بن عبد الرحمن عذری
آمده که گفت فرمود رسول خدا صلعم یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله ینفون عنه تحریف الغالین و انتحال المبطلین و تاویل الجاهلین
اخرجه البیهقی فی کتاب المدخل مرسلا و عجب است از محمد طاهر در مجمع البحار که نقل عبارت زبده کرده و تعرض باین مسامحت نموده
و ندانست که شیعه و جمله فرق اهل بدعت جز اهل سنت و جماعت منجمله غالین و مبطلین و جاهلین اند و علوم ایشان تحریف و انتحال
و تاویل است نه تجدید دین و احیاء مراسم مندرسهٔ شرع مبین و در ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء گفته و خبر داده اند از آنکه بر
راس هر مائه مجددی پیدا خواهد شد و همچنان واقع شد و بر سر هر مائه مجددی که از سر نو احیاء دین نمود و پدید آمد بر مائه اول عمر
بن عبد العزیز جور ملوک را برانداخت و رسوم صالحه بنیاد نهاد و بر مائه ثانیه شافعی تاسیس اصول و تفریع فقه کرد و بر
مائه ثالثه ابو الحسن اشعری احکام قواعد اهل سنت نمود و با مبتدعان مناظره ها کرد و بر مائه رابعه حاکم و بیهقی و غیر ایشان احکام
علم حدیث نمودند و ابو حامد و غیر ایشان تفریعات فقهیه آوردند و در مائه خامسه غزالی راهی جدید پیدا کرد و فقه و
تصوف و کلام را بر هم آمیخت و از میان حقائق این فنون نزاع برخاست و در مائه سادسه امام رازی اشاعت علم کلام کرد و
و امام نووی احکام علم فقه و همچنان تا حال بر سر هر مائه مجددی پیدا شده است انتهی و در موضع دیگر ازین کتاب گفته سنت الله
جاریست بر آنکه چون اکثر خلق بشدتی در مانند مدبر السموات والارض الهامی یا تقریبی میفرستند تا اصلاح عالم باین تدبیر
و رفع شدت صورت گیرد و بعث رسل و نصب مجدد دین بر سر هر مائه و چیزهای بسیار متفرع بر همین اصل است حقیقت شناسان
تدبیر غیب ای اصلاح عالم و انجاز موعود می بینند و این استخلاف را یکی از نعم عظیمه میشمارند ٥ حکمت محض است اگر بلطف
جهان آفرین خاص کند بنده مصلحت عام را انتهی ملخصا و در حاشیهٔ مشکوة مسمی بنجوم المشکوة تالیف مولانا محمد
صدیق رحمه الله تعالی گفته ان الله یبعث لهذه الامة اذا ماتت السنن و حدثت البدع علی راس کل مائة سنة ای عند
انقضاء المائة من وقت بعثته علیه السلام او موته او نکلمه من یجدد لها دینها باحیاء السنن و اماتة البدعة رحمة لهم و حجة علیهم
ای اذا قل العلم و غلب الفساد یقیم الله من قصده للمجاهدة فی احیاء الدین و یعطیه العلم بالکتاب و السنة و یوفقه الدیانة
والمجاهدة فیسعی فی اصلاح الخلق بقدر طاقته رحمة لمن تبعه و حجة علی من اعرض عنه انتهی گوییم ملخص قول درین باب
آنست که مراد براس مائه در حدیث مدت یک مائه است و اول آن مشروط نیست و قید راس اتفاقی است و مجدد عام تر

ازدواحد متعدد واحد مجدد شامل همه مرات اما در اول کمتر و در ثانی کثیر و معرفت تجدید بقرائن احوال اهل علم و
ارباب دولت و حکومت ست و عموم نفع خلق بعلم و حکم وی و بعد داخل تجدید در مظهر واحد و اقطار متعدد ممکن و جائز و
هرچند انواع و مناهج تجدید مختلف ست باختلاف طبائع و ازمنه اما همه راجع باحیاء ملت اسلامیه و سنن و اماتت بدع و خلاف
اوست و تقیید حیات مجدد تا مضی مائه که نزد بعضی معتبر ست افاده اتفاق بودن قید راس مائه میکنند زیرا که اگر رأس
حقیقی مراد گیرند حیات او بعد مضی مائه مستبعد باشد چه اعمار این امت غالبا ما بین ستین و سبعین ست پس از حدیث این ست
که مراد برأس کل مائه طول زمان یک مائه ست که درین عرض مدت از وجود مجدد ناگزیر ست خواه در اول مائه باشد یا در وسط
یا در آخر و برین تقدیر درین زمان که سال نود و بعد دوازده صد هجری ست و مائه ثالث عشر در گذشتن ست اگر بعض
فقرا امت و غربا ملت را باین وجاهت بنوازند گنجایش دارد زیرا که تدوین سنت در ابواب یکی از عقائد و احکام
اصول فقه و تفسیر جزدان چنانکه درین مؤلفات بوجه تقیید و تنقیح صورت گرفته پیش ازین از احدی از علما هند معلوم
نیست و الله یختص برحمته من یشاء والله ذو الفضل العظیم ولکن المعاصرة اصل المنافرة

فصل هفتدهم

در بیان وجود فتن درین امت و حکم آن ابو موسی اشعری گفته فرمود رسول خدا صلعم این امت من امت مرحوم ست نیست
بروی عذابی در آخرت عذابش در دنیا فتن و زلازل و قتل ست اخرجه ابو داود یعنی حوادث روزگار و تقلب ادوار
درین امت بجای عذاب امم سالقه باشد و وقوع آن موجب کفاره و بوجب رفع درجات گردد و جدال و قتال که
میان ایشان بوقوع می آید اگر از دست کفار و اصحاب بدع ست خود موجب اجر جزیل و شهادت جمیل ست و اگر از
دست اهل اسلام ست پس اگر باشتباه و تاویل بوده ست هر دو جانب سلامت اند و اگر در یک جانب ظلم صریح و جور
بواح ست مظلوم ماجور و ظالم مأزور ست و ثوبان گفته فرمود رسول خدا صلعم نزدیک ست امم یعنی طوائف کفر و ضلالت
که جمع آیند و بخوانند بعض ایشان مر بعض را برای مقاتله و کسر شوکت چنانکه جمع میشوند جماعت طعام خورندگان و میخوانند
بعض مر بعض را بسوی کاسه طعام که ازان میخورند و بی مانع و بی ملاحظه گرد می آیند پس گفت یکی ای رسول
خدا این تداعی ایشان بر ما بجهت کمی ما دران روز باشد فرمود بلکه شما دران روز بسیار هستید ولیکن مثل کف
بوده اید که بر روی سیل می آید یا مثل خس و خاشاک و برگ درختان اید که ممزوج بکف بالای سیل می رود یعنی شما
دران وقت قوت و شجاعت نباشد و البته میگیرد خدای تعالی از سینه های دشمنان شما هیبت و بزرگی و ترس شما
و می اندازد در دلهای شما ضعف و سستی گفت قائل سبب ضعف چیست فرمود دوستی دنیا و ناخوش داشتن مرگ
اخرجه ابو داود و البیهقی فی دلائل النبوة یعنی چون دنیا را دوست دارید و مرگ ناخوش بود کارزار نتوانید کرد
و با دشمن جلادت نتوانید نمود پس درین حدیث هم اخبار از وقوع جدال و قتال درین امت ست و هم بیان
ضعف اسلام دران هنگام و این حدیث با واقعه بغداد مناسبتی دارد زیرا که دران معرکه خلقی بسیار قریب ستاد هزار
بکشت دست هلاکو هلاک شد و غالب آنها مسلمانان بودند اما از جنگ تقاعد کردند و بصلح گرائیدند آخر حب دنیا و ناخوش
داشتن مرگ ایشان را از الله مرگ سرخ چشانید و بربادی ایشان خانه و ویرانی اسلام شد و بسبب الامر من قبل ومن بعد

حذیفه گفت فرمود آنحضرت صلعم عرض کرده میشود فتنه‌ها بر دلها مثل بوریا مکرر پس هر دل که مخلوط شد بجهت فتنه یعنی
راسخ شد فتنه در وی خلانیده میشود در آن دل نکته سیاه و هر دل که منکر شد فتنه را خلانیده میشود در آن دل نکته سفید یا
آنکه میشود باعتبار آن نکته بر دو نوع یکی سفید مثل سنگ سفید که متاثر نمیگردد بچیزی یعنی درین دل فتنه تاثیر نمیکند فرمود
زبان نمیکند این قسم دل را هیچ فتنه مادامیکه آسمان و زمین ست و دل دیگر سیاه ست که تاثیر کرد فتنه در وی خاکستر رنگ ست
همچو کوزهٔ واژگون که بیرون افتاد هرچه درو ست از آب همچنین این دل خالی گشته ست از نور ایمان و معرفت سیاه شده
نمیشناسد معروف را و انکار نمیکند منکر را مگر آنچه نوشانیده شده ست از هوای نفس اخرجه مسلم یعنی این دل ست که
ادراک و امتیاز در نیک و بد مشروع و ممنوع نمانده و موت قلب عبارت ازهمین حالت ست ع حیوة القلب علم فاغتنمه
وموت القلب جهل فاجتنبه ؛ وگفت ابو هریره فرمود آنحضرت صلعم بشتابید بعملهای نیک فتنه‌ها را که مانند
پاره‌های شب تاریک اند صبح میکند مرد در آن مسلمان و شام میکند کافر و شام میکند و مومن ست و صبح میکند و کافر
میفروشد دین و ایمان خود را بمتاعی قلیل از دنیا اخرجه مسلم یعنی بجهت بلا و امتحان و افتتان اهل زمانه و ارباب
دول که می درآید برایشان برای قضاء حوائج و مضطر میگردد بموافقت ایشان در اموریکه نه از دین اسلام ست
تواند که معنی چنین باشد که صبح میکند با ایمان بجهت تحریم خون و مال برادر مسلمان و شام میکند با کفر بسبب تحلیل آن برین
تقدیر مراد بفتن کارزار و قتلهاست لیکن معنی اول مناسب تر ست بقول وی که بیع دین عوض دنیاست و بهرحال
در حدیث دلالت ست بر وجود فتنه و وقوع مردم در آن وگفت اسامه بن زید بر آمد آنحضرت صلعم بر حصنی از
حصون مدینه و فرمود آیا می بینید شما آنچه من می بینم گفتند نه فرمود من می بینم فتنه‌ها را که می افتد در شگافهای خانه شما
مانند افتادن باران اخرجه البخاری و مسلم وگفت ابو هریره که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک بیکدیگر میشود اجزای زمان
وگرفته میشود علم و پیدا میگردد فتنه‌ها و انداخته میشود بخل و بسیار میشود هرج گفتند هرج چیست
فرمود قتل متفق علیه و تفسیر هرج بقتل بجهت آنست که هرج سبب قتل و مفضی بقتل ست ورنه هرج بمعنی فتنه و افتادن مردم
در یکدیگر ست مراد بتقارب زمان قرب زمان ساعت ست یا تقارب اهل زمان بعضی با بعضی در شر و فتنه یا خود تقارب
ازمنه در شرور نسبت باول یا آخر یا کوتاهی عمرها در آخر زمان یا قصر مدت ایام و لیالی یا سرعت انقضاء ملک و دولت که
سبب تفرقه و پریشانی خلق ست و مسلم از ابی هریره از آنحضرت صلعم روایت کرده که سوگند بخدا که نمی رود دنیا تا آنکه
میگذرد مرد بر گور و می غلطد بر آن و میگوید کاش من می بودم بجای صاحب این گور و نیست بوی دین مگر بلا
و در حدیث متفق علیه بروایت حذیفه آمده که مردم می پرسیدند آنحضرت را از نیکی و من می پرسیدم از بدی بآنکه
ترس که دریابد مرا و برسد بمن آفت آن پس گفتم ای رسول خدا صلعم بودیم ما در جاهلیت پس آورد ما را خدا تعالی
این نیکی یعنی اسلام آیا هست بعد این خیر شر فرمود آری گفتم هست بعد این شر خیر فرمود آری ولیکن درین خیر
که بعد از شر بیاید دخن ست گفتم چیست دخن فرمود در روند بر غیر روش من و سیرت گیرند جز سیرت من میشناسی
از ایشان کار و بار دین را و نمی شناسی یعنی منکر و معروف هر دو دارند گفتم هست بعد این خیر شر فرمود آری خصم گان اشند

بلکه بحالت ... ایمان و فسق ... بلکه صلاحیت ... ایمان ... و اینکه ... از دین ... بلکه ... از دین ... ایمان ... و دنیا ... و اینکه ... ست یعنی ... ست ... ایمان ... بلا و فتنه ... ایمان ... چنین باشد که دین

وقت گذر بر گور کسی غلطد و تمنی موت میکند یعنی از دین بوی نمانده ست که دین ... و اشتغال از وی رست داده ست و نمانده بادی مگر چون بلا ۱۲ منه مظاهر العالی

باشند مردم را بر ابواب دوزخ استاده هر که جواب ایشان را دهد او را در آن اندازند او را بسوی دوزخ گفتم وصف کن
ایشان را برای ما فرمود از پوست ما هستند سخن میکنند بزبان ما نیست در دل ایشان خیر گفتم چه فرمائی مرا اگر دریابد
آنوقت مرا فرمود لازم گیر جماعت مسلمانان و امام ایشان را گفتم اگر نباشد جماعت و امام فرمود یکسو شو از همه فرق
اگرچه این یکسوئی ملازم گرفتن بیخ درختی باشد تا آنکه دریابد ترا موت و تو برین حال باشی انتهی درین روایت هم
خبر از فتنه داده‌اند و هم حکم فتنه بیان کرده که وقت فتنه کناره باید گرفت و شریک فتنه نباید شد و مراد بخوانندگان
همه سویراند که ظاهر ایشان آراسته است بحلیه علم و تقوی و باطن ایشان خراب است از ایمان و هدی چنانچه در روایت
مسلم آمده که خواهند بود بعد از من ائمه که براه من نروند براه من و بروش من نگیرند بروش من و باشند دران وقت
مردمانیکه دلهای ایشان دلهای دیوان است در تن آدمی یعنی در صورت انسان و در سیرت شیطان.
اینکه ست یعنی حالات آدم اند و نیستند آدم و مر غلاف آدم اند و گفت حذیفه پس چه کار کنم ای رسول خدا اگر دریابم آنوقت
را فرمود بشنوی و طاعت کنی امیر را اگرچه زده شود پشت تو و گرفته شود مال تو و گفت ابو هریره فرمود آنحضرت
صلعم نزدیک است که پیدا گردد فتنه که قاعد دران بهتر است از قائم و قائم بهتر است از ماشی و ماشی بهتر است از ساعی
کسیکه بیند آن فتن را خواهش کند آنرا و نزدیک شود بدان می نگرد آنرا و میجوید آنرا پس هر که بیابد جای پناه باید
که پناه گیرد بدان تا نجات یابد از شر آن متفق علیه و در روایتی از مسلم باین لفظ است که پیدا میشود فتنه که نائم دران
بهتر از بیدار است و بیدار بهتر از قائم و قائم بهتر از ساعی هر که یابد ملجای پناه گیرد بدان و در روایتی دیگر نزد وی از ابی بکره
زیاده کرده که چون واقع شود فتنه پس هر کرا شتران باشد که می چرانید آنها را در وادیها لاحق شود بدان و هر کرا
گوسفند باشد لاحق گردد بدان و هر کرا زمین باشد وی ملحق شود بزمین خود مردی گفت ای رسول خدا صلعم اگر کسیکه
ازین چیزها هیچیکی نباشد وی چه کار کند فرمود بگیرد شمشیر خود و بکوبد بر تیزی آن بسنگی باز شتابی کند و بدر رود
اگر میتواند شتابی کردن مردی گفت چه میفرمائی اگر اکراه و جبر کرده شوم تا آنکه برده شود مرا بسوی یکی ازین دو صف
قتال و بزند مرا مردی بشمشیر خود و یا بیاید تیری و بکشد مرا فرمود برمیگردد و آنمرد که کشت ترا بگناه خود و گناه تو
باین حدیث و بنحو آن احتجاج کرده است کسیکه قائل است بآنکه قتال جائز نیست در فتنه بهیچ حال بلکه واجب است یکسو شدن
و بجانب هیچیکی ازین دو فریق نیفتادن و این است مذهب ابو بکره صحابی راوی این حدیث و غیر او از صحابه و ابن عمر
گفته که ابتدا بقتال نکنند اما اگر کسی بادی بجنگ شود دفع آن لازم است و جمهور صحابه و تابعین برآنند که نصرت و اعانت
محق و قتال با باغی واجب است تا رجوع کند بحق و گفت ابو هریره فرمود رسول خدا صلعم بخدا سوگند نمی رود دنیا
تا آنکه می برآید بر مردم روزی که در نمی یابد قاتل که در چه چیز کشت و نه مقتول که چرا کشته شد گفته شد چگونه باشد
این حال فرمود بسبب فتنه و اختلاط و دون تمیز قاتل و مقتول هر دو در دوزخ اند قاتل از آنکه خون ناحق ریخت
و مقتول از آنکه وی میخواست که قاتل را بکشد و عازم بود بر آن و آدمی بعزم معصیت ماخوذ است و این حکم بتقدیر
جهل و عدم امتیاز است اگر بجهت اشتباه خطاء اجتهاد و تحری صواب است گو در واقع صواب نبود و این جنین

[illegible]

و روایت است از عبد الله بن عمرو بن العاص که فرمود آنحضرت صلعم مرا چه حال باشد ترا وقتیکه باقی داشته شوی در
مردم بی خیر که مانند سبوس جو باشند مختلط شده و فاسد گشته است عهود و امانات ایشان مختلف شده اند میان خود و
در افتاده اند در یکدیگر و گشتند این چنین و درآورد آنحضرت نزدیک این حرف انگشتان خود در یکدیگر برای تمثیل در افتادن
بنزاع و خلاف باهم گفت ابن عمرو چه میفرمائی مرا فرمود لازم گیر عمل بخیر که میشناسی که در دین است و بگذار آنچه نمیشناسی
و لازم گیر خاصه نفس خود را و دور دار خود را از عوام مردم اخرجه الترمذی و صححه درینجا خفتنی است در ترک امر معروف
نهی منکر و این نزد غلبه اشرار و اثارت فتنه و فساد و عدم معاونت اخیار روا است و لهذا ابن عمر که راوی اینحدیث است
در وقت فتنه با پدر که وزیر معاویه بن ابی سفیان بود با تنهائی بساخت با آنکه با اهل بیت نبوی رابطه مودت محکم داشت
روزی امام حسین علیه السلام را دیده بگذشت و بصحبت شریف وی مبادرت نکرد کسی گفتش چرا نزد حسین نرفتی
گفت شرمنده ایشانم که از ایشانم و با ایشان نمیتوانم بود مقداد بن اسود از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود سعید
کسیست که یکسو کرده شد از فتنه ها و کسی است که مبتلا شد و صبر کرد و پرهیز نمود اخرجه ابو داود و هم ابو داود از ابن عباس
رضی الله عنه روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم ویل است عرب را از شری که نزدیک شده است رستگار شد کسیکه
باز داشت دست خود را و گفت ابو سعید فرمود رسول خدا صلعم نزدیک است که باشد بهترین مال مسلمان گوسفندان
که پیروی میکند با نها دره های کوه و جای افتادن باران را میگریزد بدین خود از فتنه ها اخرجه البخاری و مالک و
ابو داود و النسائی و گفت ابو امیه شعبانی که گفتم ای ابا ثعلبه چه میگوئی تو درین آیت یا ایها الذین امنوا علیکم انفسکم
گفت سوگند بخدا پرسیدم ازین آیت خبیر را سوال کردم ازین آیت رسول خدا را صلعم پس گفت ائتمار کنید بمعروف
و باز مانید از منکر تا آنکه چون ببینید شما بخل را اطاعت کرده شده و هوی را پیروی نموده شده و دنیا را که اختیار
کرده شده است و اعجاب هر صاحب رائی به رائی خود پس بر تست لازم گرفتن نفس خود و بگذار و دور دار از خود کار
عوام را پس بدرستیکه در رای شما ایامهاست که صبر در ان همچو قبض بر اخگر است عامل را در ان زمانه مثل اجر پنجاه مرد
است که عمل میکنند مانند عمل های شما اخرجه ابو داود و الترمذی و گفت ثوبان فرمود آنحضرت صلعم جزین نیست
که می ترسم بر امت خود ائمه مضلین را و چون نهاده شود سیف در امت من بر داشته نشود تا روز قیامت رواه
ابو داود و ابن ماجه و گفت عتبه بن غزوان که فرمود آنحضرت صلعم بدرستیکه در رای شما ایام صبر است متمسک در ان
روز بمثل آنچه شما برانید مر او راست اجر پنجاه کس از شما رواه الطبرانی و روایت کرد ابو موسی که گفت رسول خدا
صلعم بدرستیکه روبروی قیامت فتنه هاست همچو پاره های شب تاریک صبح میکند مرد در ان مومن و شام میکند
کافر و شام میکند کافر و صبح میکند مومن نشیننده در ان بهتر است از استاده و رونده در ان بهتر است از دونده
بشکنید کمانهای خود را و پاره کنید اوتار خود را و بزنید تیغهای خود را بسنگ پس اگر در آید بر یکی از شما پس باید
که باشد همچو بهتر دو پسر آدم اخرجه ابو داود و الترمذی مراد بخیر ابنی آدم هابیل است که کشت او را برادر او قابیل و
از آنچه گفت حق تعالی در باره ایشان این آیه است لئن بسطت الی یدک لتقتلنی ما انا بباسط یدی الیک لاقتلک انی اخاف

الفتنة العالمین ان ارسلان بعد باقی آمدک شکوک من حب الساذ کک تبحر الظالمین گفت عیسی رضی الله عنه فرمود آنحضرت صلعم نزدیک ست که برسد
مردم آخر زمان حالی ستد بنجات نمی یابد ازان مگر کسیکه شناخت دین خدا پس جهاد کرد بزبان خود و بدل خود پس این کس ست آنکه سبقت کرد برای وی سابقها
و دیگر شناخت دین خدا پس تصدیق کرد آنرا رواه ابو نصر السجزی و ابو نعیم و گفت ابو ذر رضی الله عنه فرمود آنحضرت صلعم
یا اباذر چه حال باشد ترا چون باشی در حثالة یعنی مردم بی خیر که باشند سبوسی جو بوند و دراند دو انگشت انحضرت الکشتان
خود را در یکدیگر یعنی برای تصویر امر گفت ابوذر پس چه میفرمائی مرا ای رسول خدا فرمود صبر کن ست بار گفت این کلمه
را و فرمود تخلق کنید مردم را با خلاق ایشان و خلاف کنید ایشان را در اعمال های ایشان رواه الحاکم و البیهقی فی الزهد
و گفت ابو الدرداء که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک میشود فتنه را چون گرم شود و تعرض نکنید او را چون عارض
شود و بزنید اهل فتنه را چون پیش آید و روایت ست از خالد بن عرفطه که فرمود او را آنحضرت صلعم ای خالد قریب
ست که باشد بعد من احداث و فتنه و فرقت و اختلاف پس چون باشد اینها پس اگر توانی که باشی بنده خدا کشته شده
و کشنده پس بکن رواه احمد و ابن ابی شیبة و نعیم بن حماد و الطبرانی و البغوی و الباوردی و ابن قانع و ابونعیم
الحاکم و در روایت ست از ابی امامه که گفت آنحضرت صلعم نزدیک ست که باشند در آخر زمان شرطه بامداد کنند در غضب
خدا و شام کنند در سخط خدا پس دور دار خود را ازینکه باشی از بطانه ایشان گفت ابو هریره که فرمود رسول خدا
صلعم بدرستیکه شما در زمانه هستید که هر که ترک کند از شما عشر چیزیکه امر کرده شده ست بدان هلاک شود پستر
بیاید زمانه که هر که عمل کند از آنها بعشر آنچه مامورست بدان نجات یابد رواه الترمذی و در روایت ست از عبد الله
بن مسعود که میگفت وی رضی الله عنه در هر عشیه روز پنجشنبه مر اصحاب خود را که قریب ست که بیاید بر مردم زمانه
که میرانیده شود در وی نماز و بلند کرده شود بنیادها و بسیار شود در ان سوگند و لعنت کردن و فاش شود
رشوت و زنا و فروخته شود آخرت بدنیا پس چون ببینی این را پس نجات طلب کن نجات گفتند و چگونه نجات
شود گفت باش فرشی از فرش های خانه خود و باز دار زبان و دست خود را رواه ابن ابی الدنیا یعنی در هیچ حال
بخانه خود همچو بوریای خانه افتاده باید ماند و از زبان هیچ نباید گفت و بدست با ایشان شریک نباید شد
این ست طریق نجات و شک نیست که این زمانه ما مصداق اتم این روایت ست و الله الموفق و گفت زبیر بن
عدی شکایت کردیم نزد انس حجاج را گفت صبر کنید بدرستی که نمی آید بر شما هیچ زمان مگر زمانیکه بعد او ست بدتر
ست ازان تا آنکه ملاقات کنید رب خود را شنیده ام این را از نبی شما صلعم رواه البخاری و الترمذی
این ست بعض روایات که دلالت میکند بر وجود فتنه های هر قسم درین امت و ظاهر میشود ازان حکم فتنه هم
که در فتنه یکسوئی بهترست از ابتلا و لهذا در حدیث معقل بن یسار رضی الله عنه از آنحضرت صلعم آمده
که عبادت در زمان هرج همچو هجرت ست بسوی من رواه مسلم و الترمذی و ابن ماجه مراد به هرج در ینجا اختلاف
و فتن ست کذا فی تیسیر الوصول یعنی ثواب تعبد و یکسوئی از فتنه درینوقت برابر ثواب هجرت ست از دار
الکفر بدار الاسلام گویا اینکس از ظلمت فتنه و اختلاف که بحکم دار کفر داشت بر آمده مشتغل بعبادت که حکم دار

اسلام دارد در آمد و در دائرهٔ نورانیت داخل شد و حکم مهاجر پیدا کرد و مجدد الف ثانی رح زیر این حدیث
افاده کرده اند معلوم شما است که سپاهیان در وقت استیلاء و فساد اگر اندک جرأت می نمایند اعتبار بسیار پیدا
میکنند و در وقت تسکین فتنه اگر هزار تردد می نمایند اعتبار ندارد پس وقت کار کردن و قبول افتادن همین
وقت فتنه است اصحاب کهف بیک هجرت که در وقت استیلاء فتنه از ایشان بوجود آمده بود بدرجهٔ علیا رسیده
شما خود محمد یابید و داخل خیر الامم وقت خود را بلهو و لعب از دست ندهید و بجوز و مویز در رنگ طفلان گول نگردید
انتهی و موید این است حدیث ابن عباس رضی الله عنه که فرمود رسول خدا صلعم هر که تمسک کند بسنت من نزد
فساد امت من پس او راست اجر صد شهید اخرجه البیهقی و حدیث ابوهریره رضی الله عنه متمسک بسنت من نزد
فساد امت من مر او راست اجر شهید رواه الطبرانی فی الاوسط و ترمذی از ابوهریره روایت کرده که گفت فرمود
رسول خدا صلی الله علیه وسلم وقتیکه باشند امیر شما بدان شما و توانگران شما بخیلان و باشند کار و بار شما مفوض
برای زنان شما پس شکم زمین بهتر است برای شما از پشت وی یعنی در همچو وقت مردن بهتر از زیستن است و در حدیث
ضعیف بروایت سهل بن ابی حثمه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده که فرمود چون بمیرم من و ابوبکر و عمر و عثمان پس اگر
توانی که بمیری پس بمیر رواه ابونعیم فی الحلیة یعنی موت درین وقت بهتر از حیات است و لهذا چون از بزرگی پرسید
که مومن را موت بهتر است یا حیات گفت در زمان پیغمبر صلعم حیات بهتر بود و در وقت ما ممات که دروی از فتنه
نجات است ع دل برین منزل فانی چه نهی رخت بربند که انا لله ؛ فصل سیزدهم در انواع فتن و آن
چند قسم است یکی فتنه مرد در نفس اوست که دل سخت گردد پس حلاوت طاعت و لذت مناجات نیابد چه انسان
سه شعبه است یکی دل که مبدء جمله احوال است همچو غضب و جرأت و حیاء و محبت و خوف و قبض و بسط دوم عقل که مبدء
علومی است که منتهی میشود بسوی آن حواس همچو احکام بدیهیه از تجربه و حدس و نحو آنها و احکام نظریه از برهان و خطابت
و نحو آنها سوم طبع که مبدء اقتضاء للنفس است مر چیزی را که چاره نیست از آن یا از جنس آن هم بر بنا بنیه همچو داعیه جنسیه
در شهوت طعام و شراب نوم و جماع و نحو آنها پس چون بر دل خصال بهیمیه غلبه کند قبض و بسط او همچو قبض و بسط
بهائم باشد که حاصل میشود از طبیعت و وهم تا این دل بهیمی باشد و چون وسوسهٔ شیاطین را در نوم و یقظه
قبول کند مسمی شود بشیطان الانس و هرگاه که غالب شود بروی خصال ملکیه آنرا قلب انسان نامند پس خوف
و محبت وی و آنچه مانند است بدان مائل باشد بسوی اعتقاد حقه که حاصل کرده است آنها را و چون این صفات وی
قوت گیرد و نور وی عظیم گردد ورد وی باشد که بسط بلا قبض و الفت بلا قلق بود و احوال و انفاس تا شد و خواص
ملکیه همچو شیمهٔ وی بود نه همچو امور مکتسبه پس همچنین هرگاه که خصال بهیمیه بر عقل غالب شد ذکر بزرگ و احادیث
نفس بود و میل کند بسوی بعض دواعی طبعیه پس نفس او حدیث جماع کند اگر در وی شبقی هست و اندیشهٔ
انواع طعام نماید اگر در وی جوعی هست و نحو ذلک و چون وحی شیطان پذیرد میل کند بسوی فک نظامات
فاضله و شک در معتقدات حقه و بینات معدوه که نفوس سلیمه از آن نفرت کنند و هرگاه که خصال ملکیه بر وی

نسبت نمایند عقل باشد که از فعل اوست بتصدیق چیزیکه واجب است تصدیق آن از علوم ارتفاقیه یا احسانیه بدیهیه
باشند یا نظریه و چون نور دنهای او قوی گردد و سری باشد که از فعل اوست قبول علوم فائضه از غیب
از روی رویا و فراست و کشف و هتف و نحو ذلک هرگاه که این سر میل کند بسوی مجردات بریه از زمان
و مکان سر خفی باشد و چون متجدد شود طبع بسوی خصال بهیمیه نفس اماره بالسوء بود و اگر متردد است میان
بهیمیه و ملکیه امر بطوی سجال نوبت نفس لوامه بود و چون منقید شد بشرع و باغی باشد بر روی و منبجس نگشت مگر چیزیکه موافق شرع است این نفس
مطمئنه باشد این است آنچه نزد من است از معرفت لطائف انسان و الله اعلم دوم فتنه میرود در اهل البیت ان فساد تدبیر منزل است بسوی اوست
اشاره در قول آنحضرت صلعم که ابلیس می نهد تخت خود را الخ قوله پس می آید یکی از انها و میگوید نگذاشتم او را تا آنکه جدائی کنانیدم میان او و زن او
پس نزدیک میکند او را شیطان بخود و میگوید بسیار خوب هستی تو سوم فتنه ایست که موج میزند همچو دریا و آن فساد
تدبیر مدینه است و طمع مردم در خلافت بدون حق و آن قول وی است صلعم که بدرستیکه شیطان نا امید شد از آنکه پرستند
او را نمازگذارندگان در جزیره عرب لکن در تحریش میان ایشان چهارم فتنه ملیه است و آن مردن حواریان سابقه
اصحاب نبی صلعم و استناد امر بسوی غیر اهل وی پس تعمق کنند رهبان و احبار ایشان و تهاون نمایند ملوک و جهال
ایشان و امر نکنند بمعروف و نهی نکنند از منکر پس گردد زمان زمان جاهلیت و آن قول وی است صلعم که نیست هیچ نبی که برانگیخت
او را خدای تعالی در امت وی پیش از من مگر آنکه بودند او را از امت وی حواریان و اصحاب که میگرفتند سنت او را و اقتدا
میکردند بامر او پستر خلیفه میشوند بعد از انها خلوفی که میگویند آنچه نمیکنند و می کنند آنچه امر کرده نمیشوند پس هر که
جهاد کند با ایشان بدست خود وی مومن است و هر که جهاد کند بدل خود وی مومن است و هر که جهاد کند بزبان خود وی
مومن است و نیست ورای این از ایمان برابر دانه خردل رواه مسلم پنجم فتنه مستطیره است که آن تغیر مردم باشد از انسانیت
و مقتضای آن پس تغیر ازکی و ازید ایشان بسوی انسلاخ از مقتضیات طبع باشد نه بسوی اصلاح و تشبه بمجردات و
و تحسن بسوی او بوجهی از وجوه و نحو ذلک و تغیر عامه ایشان بسوی بهیمیت خالص بود و باشند مردم میان فرقتین
بسوی ایشان نه بسوی ایشان ششم فتنه وقائع جویه است که میرسانند به هلاک عام همچو طوفانات عظیمه از وبا
و خسف و آتش منتشره در اقطار و نحو ذلک آنحضرت صلعم اکثر فتن را بیان کرده چنانکه آینده معلوم شود و فرمود
پیروی کنید شما سنت های کسانی که پیش از شما بودند شبر بشبر و ذراع بذراع تا آنکه اگر در آمده اند آنها بسوراخ سوسمار
پیروی کنید شما آنها را و فرمود میروند نیکان اول پس اول و باقی ماند سبوس همچو سبوس گندم پروا نکند بایشان خدای
تعالی پروا کردنی در حجة الله البالغه بعد این بیان گفته گویم آنحضرت صلعم را معلوم شده که چون دور گردد عهد
از پیغمبر و منقرض شوند حواریان از صحابه وی و متوسد شود کار بسوی غیر اهل وی لابد است که جاری شوند بسوی
حسب دواعی نفسانیه و شیطانیه و عام شوند همگنان را الا من شاء الله تعالی و فرمود آنحضرت که این امر شروع شد
از روی نبوت و رحمت پستر می باشد خلافت و رحمت پستر ملک عضوض پستر شود جبریت و عتو و فساد
در زمین حلال گیرند حریر و فروج و خمور را و رزق داده شوند بران و مدد کرده شوند تا آنکه ملاقی شوند بخدا

گویم منقضی شد نبوت بوفات آنحضرت صلعم و منقضی شد خلافتی که نیست سیف دران بقتل عثمان رضی الله عنه و مطلق
خلافت بشهادت علی علیه السلام و خلع امام حسن رضی الله عنه و ملک عضوض مشاجرات صحابه است بعد قتل صحابه
از دست بنی امیه و مظالم ایشان تا آنکه مستقر شد امر معاویه و جبریت و عتو خلافت بنی عباس است زیرا که ایشان خلافت
را برسوم کسری و قیصر ممهد کردند و گذشت حدیث حذیفه در فصل سابق در بیان عرض فتن بر دلها و بودن نکته
سفید و سیاه الخ گویم منبعث میشوند هواجس نفسانیه و شیطانیه در دلها و اعمال فاسده و اکتناف آن میکنند و می باشد
در بیوقت دعوة خشیته بسوی حق پس انکار نمی کنند این هواجس و اعمال را مگر کسی که مجبول کرده شده است در دل
وی هیئت مضاده مرفتن را و ماسوا را عام میشود و شامل میگردد و میگیرد گریبان او را و فرمود آنحضرت صلعم ان الامانة
نزلت فی جذر قلوب الناس ثم علموا من القران ثم علموا من السنة و حدث صلعم عن رفعها فقال ینام الرجل النومة فیقبض
الامانة من قلبه فیظل اثرها مثل المجل کجمر دحرجته فنفط فتراه منتبرا گویم چون حق تعالی ظهور ملت اسلام خواست اختیار
کرد قومی را و تمرین کرد ایشان را برای انقیاد و اذعان جمع همت بر موافقت حکم خدا و این احکام مفصله در کتاب و
سنت تفصیل آن اذعان اجمالی است پس تر بیرون میرود امانت از سینه های مردم بر غفلت و ذهول اندک اندک پس دیده
میشود آدمی که عقل و اظرف است و حالانکه نیست در دل وی بقدر دانهٔ خردل چیزی از امانت نه بنسبت دین خدا و نه
بنسبت معاملات مردم و گفت حذیفه رضی الله عنه گفتم ای رسول خدا آیا باشد بعد این خیر شر چنانکه بود پیش ازان
فرمود آری گفتم پس چیست عصمة فرمود سیف گفتم آیا هست بعد سیف فتنه فرمود آری باشد امارت بر اقذار و باشد
هدنه بر دخن گفتم آنچه باشد فرمود پیدا شوند دعاة ضلال پس اگر باشد خدا را در زمین خلیفه که بزند پشت تو و بگیرد مال
تو پس طاعت کن او را و رنه بمیر و حالانکه تو گیرنده بیخ درختی گویم آن فتنه که در وی سیف عصمت باشد ارتداد
عرب است در ایام ابو بکر صدیق رضی الله عنه و امارة بر اقذار مشاجراتی است که واقع شد در ایام عثمان رضی الله عنه
و هدنه بر دخن صلحی است که واقع شد میان امام حسن علیه السلام و معاویه بن ابی سفیان رضی الله عنه و دعاة ضلال
یزید است در شام و مختار در عراق و نحو ذلک تا آنکه مستقر شد امر بر عبد الملک هفتم فتنه احلاس و چون ذکر کرد آنرا
رسول خدا صلعم گفته شد و چیست فتنه احلاس فرمود آن هرب است و حرب گویم اشبه و الله اعلم آنست که
این فتنه قتال اهل شام باشد با عبد الله بن زبیر بعد حرب و گریختن او از مدینه هشتم فتنه سراء فرمود دخن این فتنه از
زیر هر دو پای مردی باشد از اهل بیت من زعم میکند که وی از من است و نیست از من جز این نیست که اولیای
من متقیان اند پس تر صلح کنند مردم بر مردی که همچو ورک است بر ضلع گویم اشبه آنست و الله اعلم که این فتنه غلبه
مختار و افراط او باشد در قتل و نهب و دعوی او که میکرد ثار اهل بیت را پس قول آنحضرت صلعم زعم میکند که وی
از من است یعنی او این است که از حزب اهل بیت و ناصرین ایشان است پس تر صلح کردند بر مروان و اولاد او و خروج
ابو مسلم خراسانی است بر بنی عباس زعم میکرد که وی ساعی است در خلافت اهل بیت پس تر صلح کردند بر سفاح نهم فتنه دهیما
است که نگذارد هیچ یکی را ازین امت مگر آنکه لطمه زند او را لطمه زدنی پس چون نگویند که منقضی شد متمادی گردد گویم

بیت آیت واللہ اعلم کہ این فتنۂ تغلب چنگیزیہ باشد بر مسلمانان و غارت نمودن ایشان بلاد اسلام را و بیان
کردہ است آنحضرت صلعم اشراط ساعت را و آن راجع ست بسوی انواع این فتن مذکورہ و شیوع کثرت آن
زیرا کہ تنصف از قرن ست و می آید نقصان نگر از جائی کہ می آید ہلاک شرح آن دراز ست و در رسالہ حشریہ گفتہ کہ
از آنجناب علامات قیامت بسیار مروی ہستند و آن دو قسم اند علامت صغری و علامت کبری علامت صغری
از زمان آنجناب تا ظہور حضرت مہدی علیہ السلام و علامت کبری از ظہور ایشان تا نفخ صور و ابتدای قیامت از
نفخ صور ست انتہی گوییم بیان این ہر دو علامت خواہد آمد و حشر در لسان شریعت مقول بر دو معنی ست حشر مردم
بسوی شام و این قبل از قیامت واقع شدنی ست وقتیکہ کمتر گردند مردم بر روی زمین و محتشر شوند بعض ایشان
بتقریبات و بعض ایشان با آتشی کہ ایشان را براند دوم حشر کہ آن بعث بعد موت ست واللہ اعلم در حجۃ اللہ البالغہ
گفتہ فتن عظیمہ کہ خبر دادہ ست بآن نبی صلعم چہار ست اول فتنۂ ملک عضوض کہ مشاجرات صحابہ ست بعد قتل عثمان
رضی اللہ عنہ تا آنکہ مستقر شد خلافت معاویہ و این ہدنہ ست بر دخن کہ شناختہ میشود امر او و انکار کردہ میشود
یعنی معروف و منکر ہر دو دارد زیرا کہ معاویہ رضی اللہ عنہ بر سیرت ملوک بود و نہ بر سیرت خلفاء کہ پیش از وی بودند
دوم فتنۂ احلاس و فتنۂ دعاۃ بسوی ابواب جہنم و این صادق ست باختلاف مردم و خروج ایشان بطلب خلافت
بعد موت معاویہ تا آنکہ مستقر شد خلافت بر عبد الملک سوم فتنۂ سراء و حرب و عتو و این صادق ست بخروج بنی
العباس بر بنی امیہ تا آنکہ مستقر شد خلافت عباسیہ ایشان تمہید کردند امرا بر ہجوم اکاسرہ و اخذ کردند بحریت و عتو
چہارم فتنۂ مظلم ہمہ مردم کہ چون گویند بگذشت دراز گردد تا آنکہ بر گردند مردم بسوی خرگاہ و این صادق ست
بخروج اتراک چنگیزیہ و ابطال ایشان خلافت بنی عباس را و فرمود آنحضرت صلعم می گردد آسیای اسلام سی و پنج
یا سی و شش سال پس اگر ہلاک شوند پس راہ ایشان راہ کسانی ست کہ ہلاک شدند و اگر قائم ماند برای ایشان
دین ایشان پس ہفتاد سال ست پس معنی گردیدن آسیای اسلام قیام امر اسلام ست باقامت حدود و جہاد و
است و آن صادق ست از ابتدای وقت جہاد و اوائل ہجرت تا مقتل سیدنا عثمان رضی اللہ عنہ و ثبت شک
در سی و پنج سال و اخوات وی زیرا کہ حق تعالی با آنحضرت مجملا وحی کردہ و قول وی صلعم پس اگر ہلاک شوند الخ بیان
صعوبت امر و صیرورت اوست بر حالتی کہ اگر ناظرے دران نظر کند شک کند در ہلاک امت و ابطال امور
ایشان و قول آنحضرت ہفتاد سال یعنی آن تہویل امر ست و آنکہ باشد آن زیر بطن با طرح آنکہ بنا شد بعد
از این استقامت امر واللہ اعلم و فرمود آنحضرت صلعم مقاتلہ کنند با شما قومی کوچک چشم یعنی ترک برانید شما ایشان را
سہ بار الحدیث معنی وی آنست کہ عرب با وشان مجاہدہ کنند و غالب آیند و این سبب حقد و ضغائن گردد
تا آنکہ انجام کار عرب ببلاد ایشان نزدیک شوند و باز برین ہم اقتصار نمایند تا آنکہ در آیند بلاد عرب او ہمین
مراد بقول آنحضرت صلعم حتی تلحقوہم بجزیرۃ العرب لیکن در ساعت اول پس نجات یابند عرب بگریختن از قتال
اوشان باین طریق کہ بگریزند از پیش روی شان و این صادق ست بقتال چنگیزیہ چہ ہلاک شدند آن عباسیہ کہ د

بغداد بوده نجات یافتند آن عباسیه که بگریختند بسوی مصر و آنا در سیاحت دوم پس نجات یابند بعض و هلاک
شوند بعض و این صادق است بوطی تیمور دیار شام را و هلاک ساختن او امر عباسیه را و آنا در سیاحت سوم پس مسلط شوند
و این صادق است بغلبه عثمانیه بر جمیع عمل الله اعلم قف اول کسی که غالب شد از عثمانیه عثمان خان نام پادشاه
بود که در سنه هفتصد و بیست و شش هجری فوت کرد بعد از آنکه بیست و هفت سال حکمرانی کرده بود عمرش شصت و نه سال
شده بعد از وی بجای وی پسرش ارخان نام بر مسند حکومت نشست و سی و پنج سال سلطنت کرده بعمر هفتاد و پنج
سال در سنه هفتصد و شصت و یک درگذشت بعد وفات او پسرش سلطان مراد بر تخت حکومت نشست و چهل و
پنج سال پادشاهی کرده بعمر شصت و سه سال در معرکه قتال با قرال نصرانی در سنه هفتصد و نود و یک کشته شد و
بجای وی پسرش سلطان بایزید بر تخت سلطنت جلوه کرد جنگ او با امیر تیمور گورکان مشهور است درین معرکه اسیر
لشکر تیمور شد و بمرض خناق و ضیق النفس در سنه هشتصد و پنج هجری درگذشت امیر تیمور میخواست که ملک روم را مسخر
کرده بوی باز سپرد ولیکن او بمرد و بعد وفات وی پسرانش تا یازده سال خانه جنگی ها کردند آخر پسرش محمد نام بحکومت
رسید جهازات جنگی و توپخانه و سپاه نجری در آل عثمان ایجاد کرده همین محمد خان است در سنه هشتصد و بیست
و چهار بمرض اسهال درگذشت و اول کسیکه از آل عثمان برای شریف مکه و دیگر فقرا آنجا سالانه مقرر کرد این پادشاه
بود بعد وفات او پسرش سلطان مراد ثانی بجای پدر مسند سلطنت آراست ولادت او در سنه هشتصد و شش هجری بیست
و وفات در سنه هشتصد و پنجاه و پنج بعد انتقال وی پسرش ابو المعالی سلطان محمد خان ثانی پادشاه شد ولادتش
در سنه چهارصد و بیست و نه عیسوی است مدت سلطنت او سی و یکسال است در سنه هشتصد و هشتاد و شش هجری
انتقال نمود بعد وفاتش پسرش سلطان بایزید ثانی با برادر کوچک خود جمشید نام جنگها کرده فتحیاب شد و بسلطنت
رسید و بعمر شصت و هفت سال بعد سلطنت سی و دو سال در سنه نهصد و هیجده هجری بمرض نقرس فوت شد پس
پسر وی سلطان سلیم خان بر تخت شاهی جلوس کرد ولادت وی در سنه هشتصد و هفتاد و دو بوده تعصب مذهب
اهل سنت داشت شاه اسمعیل صفوی بر وی خروج کرده بود و جنگها کرده شکست خورد و ایران بقبضه اقتدار سلیم خان
آمد و وی نه سال و هشت ماه سلطنت کرده بعمر پنجاه و چهار سال باجل طبیعی خود در سنه نهصد و بیست و شش هجری
درگذشت و پسرش سلطان سلیمان خان بجای وی پادشاه شد در وقت وی دولت عثمانیه ترقیها گرفت سپرده
حجاز به بذات خود کرد مدت حکومت وی چهل و هشت یا نه سال است در سنه نهصد و هفتاد و چهار یا پنج هجری بمرض
وجع مفاصل درگذشت شرقاوی گفته کان سلطانا سعید الملک نصر من بنی عثمان شمله وصلت سرایاه الی اقصی المشرق
والمغرب کانت ایامه غرة الزمان ومازال قائما بنصر الدین وتائید الشریعة و بجایش پسر وی سلطان سلیم خان ثانی
مسند آرا گشت ولادت وی در سنه نهصد و بیست و نه هجری است و سال جلوس او بر اورنگ شاهی نهصد و هفتاد
و چهار یا پنج است و سال وفات سنه نهصد و هشتاد و دو یا سه هجری بمرض حمی بعمر پنجاه سال بعد حکومت هشت سال
و یکماه و چهارده روز بماه رمضان درگذشت وکان احیی سنة الجهاد وعدّی فتح البلاد منها جزیرة قبرس وکان

اول من افتتحها امیر المومنین معاویة ثم بعده الملک الاشرف برسبای ثم صار والیکرون یقطعون الطریق فی البحر
علی المسلمین فاستغاث السلطان منهم المفتی ابا السعود فافتاه بانهم ناقضون للعهد فجهز الیهم وظفره الله بهم قاله الشرقاوی فی
تحفة الناظرین انتهی و بعد وی پسرش ١٢ سلطان مراد خان ثالث سلطنت پذیر گرفت و بست و دو سال حکمرانی نمود انتقال
او در سنه یکهزار و سه یا چهار هجری است پانصد سراری در حرم سرای او بود بعد وفات او پسرش ١٣ محمد خان ثالث
حاکم شد سی و هفت سال زندگانی کرده و نه سال دو ماه حکمرانی نموده جان بجان آفرین سپرد وفاتش در شب شنبه رجب سنه
یکهزار و دوازده هجری است جامع از برای عبادت جدید کرده و مشهد حسینیه آباد ساخت بعد از وی ١٤ سلطان احمد
اول در عمر سیزده سالگی بجای وی نشست و دوازده یا چهارده سال و چهار ماه سلطنت کرده و بعمر بست و پنج سالگی در سنه
یکهزار و بست و شش هجری درگذشت از خیرات و عمارات با حرمین الشریفین و غیرهما جامع احمدی واقع استنبول بنا کرده
او بسیار مال بسیار بر آن صرف کرده و شیوع تماکو یعنی قلیان در وقت او شد بعد از وی حسب وصیت او برادرش ١٥
مصطفی خان بر تخت نشست زیرا که پسرش عثمان سیزده ساله بود و لیکن چون مصطفی را حوصله سلطنت نبود لهذا امرا باتفاق
کرده مصطفی را قید نمودند و لم یخلع قبله و بعده من سلاطین آل عثمان و بجای وی ١٦ عثمان خان برادرزاده او را تخت نشین
کردند وی مراهق بود امر باکرام عم خود مصطفی مخلوع فرمود و خود برای جهاد کفار بر آمد و تا هفت یا ده غالب آمد بعده
منصور برگشت و عزم حج نمود و پس چون دیدند که وی فوج جدید نگاه داشتن و استیصال ینگ چری کردن میخواهد او را کشته
باز مصطفی را بر تخت نشانیدند این بار هم از وی هیچ نیامد ناچار باز او را از تخت برداشته مقید کردند و این ماجرا در
یکهزار و سی و سه هجری شد مدت سلطنت او چهار سال و چهار ماه و ده روز است و بجای او ١٧ سلطان مراد خان چهارم بن
سلطان احمد اول را پادشاه کردند با پادشاه ایران عباس نام جنگها کرده بغداد را از دست وی انتزاع نمود درین معرکه
پنجاه هزار ایرانی بکار آمد و یکهزار کس زنده مقید شدند وی حکم قتل برادر خود ابراهیم داده بود مادرش او را پنهان
ساخته گفت که وی بمرد بعده خود هم در سنه یکهزار و چهل و نه هجری شانزدهم شوال درگذشت عمرش بست و پنج
سال بود و ایام حکومتش هفده سال و یازده ماه و پنج روز بعد از وی اعیان سلطنت برادر حقیقی او را که ١٨ سلطان
ابراهیم باشد از حبس بر آورده بر تخت جلوه دادند تاریخ جلوسش و استعنت بالله است وی بست ساله بود و از امور
ریاست بیخبر با هر دو زنان و کنیزکان لهو می برد کار سلطنت بیاری ارکان دولت متمشی بود آخر او را در عمر
بست و نه سال بعد سلطنت نه سال بست و هشتم رجب سنه یکهزار و پنجاه و هشت خلع کردند و روز سوم بکشتند و
بجای او پسرش ١٩ سلطان محمد خان رابع را که کودک نه ساله بود پادشاه خود خواندند کار سلطنت مفوض بر جده
مادر او بود اما ارکان سلطنت حکومت زن ناپسندیده او را خلع کردند وی چهل و یکسال حکمرانی کرده و این ماجرا
در سنه یکهزار و نود و نه رو داده بعده ٢٠ سلیمان خان ثانی متولی سلطنت گردید و ولادتش در سنه یکهزار و پنجاه
و دو هجری است وی سه سال و نه ماه سلطنت کرده بمرض استسقا در سنه یکهزار و یکصد و دو هجری درگذشت
بعد انتقال وی برادرش ٢١ سلطان احمد خان ثانی مسند حکومت آراست وی نیز مستقیم شده بعد حکومت

سه سال وهشت ماه در سنه یکهزار ویکصد وشش هجری بمرد شرقاوی گفته فی هذه السنة لم یبلغ النیل بمصر ولم یجر
کعادته فارتفعت الاسعار واشتد الکرب علی الناس من الغلاء وخصوصًا الفقراء حتی اکلوا المیتة ثم کثر الموت من الطاعون
حتی صار الناس المشیعون للجنائز یسقط منهم الکثیر فیموتون وهم سائرون فکانت لاتخلو طریق من طرق مصر من اموات
مطروحین فیها لایعرف لهم اهل لاسکن فوفق الله بعض الاغنیاء لحمل الاموات الذین فی الطرقات والحارات و
یرسلونها مع خدمهم الی المغسل السلطانی فیجمعونهم حتی یصیروا مائتین فی آخر النهار فیغسلونهم ویکفنونهم ویضعون کل
ثلاثة اواربعة فی نعش واحد ویرسلونهم الی المقبرة انتهی بعده بجای وی [22] سلطان مصطفی خان ثانی پسر سلطان محمد خان
رابع برتخت حکومت نشست وهشت سال ویکماه حکمرانی کرده در سنه یکهزار ویکصد وپانزده هجری بانصاری صلح نموده
وازلشکریان خود که برین صلح ناراض بودند ترسیده کار سلطنت به برادر خود [23] احمد خان ثالث بن سلطان محمد رابع
واگذاشت وخود گوشه گرفت وی بانصاری جنگیده غالب آمد اورا در استنبول مسجدی عظیم است در وقت وی طهماسب
ثانی برتخت ایران نشست نادرشاه سپه سالار وی بود بر تبریز آمده سپاه روم را شکست داد در سنه ثلاث وعشرین
ومائة والف بمصر فتنه عظیمه درزمن او واقع شد وامرا بیشمار بقتل رسیدند واموال بغارت رفت وذراری اسیر
شدند احمد خان بست وهشت سال حکمرانی کرده بود که در سنه یکهزار ویکصد وسی وسه هجری سپاه اورا معزول
کرده [24] سلطان محمود را بجای وی نشانیدند او بعد محاربات بسیار چاره جز صلح نمودن با نادرشاه ودادن ملک ایران
انچه درزمان سلطان محمد خان چهارم بودند ندید ولادت او در سنه یکهزار ویکصد وهشت هجری بود اورا مسجدیست مشهور
بمحمودیه وفاتش در سنه یکهزار ویکصد وشصت وهفت هجری اتفاق افتاد هنگامه محمد بن عبدالوهاب نجدی وامیر
سعود درعرب حرمین شریفین در سنه هفده صد وچهار وشش عیسوی در وقت وی بوده مبتدعان اتباع اورا وهابیه
گویند نسبت بعبد الوهاب بآنکه صحیح در نسبت وی محمدیه ست منسوب بمحمد نه وهابیه وخاندان ایشان بیت علم حنابله است
مذهب ایشان اتباع کتاب وسنت صحیحه بود لاغیر جهله هندوستان وجز آن افترآت بسیار بر مذهب ایشان بسته اند
وهی معروفة لا اصل لها واحوال ایشان در کتاب اتحاف النبلاء ودر رساله حطه جداگانه نوشته ایم آنجا باید جست بعد
وفات سلطان محمود بجای وی [25] سلطان عثمان خان ثالث پسر مصطفی خان ثانی برادر محمود اول براورنگ سلطنت
متمکن شد واین واقعه در سنه یازده صد وشصت وهفت اتفاق افتاد ولادت وی در سنه یازده صد ودوازده
هجری بوده بعد سلطنت سه سال واتمام بناء جامع عثمانی که محمود اول نهاده بود در سنه یازده صد وهفتاد هجری
بجوار رحمت الهی بیاسود واورا عمارات عظیمه دیگر نیز هست وسلطنت بسلطان [26] مصطفی خان ثالث رسید له محل عظیم
فی اسلام بول تولی سنة الف ومائة واحدی وسبعین وی بارها با روس جنگها روداده تاآنکه بنجم ذیقعده سنه یکهزار و
یکصد وهشتاد وهفت هجری باجل طبیعی بمرد وبجایش برادر وی [27] سلطان عبدالحمید خان پسر سلطان احمد ثالث
سربرآرای سلطنت گشت ولادت وی در سنه یازده صد وسی وهفت هجری بوده بعد حکومت شانزده
سال بعمر شصت وچهار سال در سنه دوازده صد وسه هجری آنجهانی شد اورا در استنبول مدرسه ومسجدیست

نقد سلیم خان ثالث پسر مصطفی خان ثالث در سال مذکور بجای وی نشست ولادت او در سنه یازده صد و هفتاد
و پنج هجری است در اثنای عهد او فتنه عساکر ینگیچری و نابغت او باعث قتل او شد بیست و چهارم ماه و شرح این فساد در
تحفة الناظرین تالیف شرقاوی بتفصیل مذکور گشته کان مدة حکومته هجده سنه و اربعة اشهر و کان حسن الخلق
السلطان سلیم خان ابن ابی ... مراد و امر دوم کرده مصطفی خان رابع پسر سلطان عبدالحمید خان را تخت نشین کرده بعد
وی سلطان سلیم خان یک سال ... سلطان محمود را بجنگ لیکن مشهور لشکریان در دست مقتول شد و بجای
وی سلطان محمود خان ثانی پسر سلطان عبدالحمید مذکور پادشاه گردانیده شد ولادت محمود مذکور در سنه
یازده صد و نود و سه هجری است و جلوس در سنه هزار و دویست و بیست و سه هجری و وفات او در سنه یکهزار و
دو صد و پنجاه و پنج هجری است و سی و دو سال حکمرانی کرد بعد وفات وی پسرش سلطان عبدالمجید خان بجای پدر حاکم
شد ولادت وی ۲۳ اپریل ۱۸۲۳ء است و جلوس ۲ جولائی ۱۸۳۹ء این بزرگ در اجرای احکام شرع بی احتمال
مداهنت بود و آشتی و مصالحت نصاری مع جواری و نصاری و عبید منع کرده بود اما در تعمیر مسجد نبوی مبلغ خطیر
صرف کرده و ماه ذیحجه سنه دوازده صد و هفتاد و هفت هجری با جل طبیعی درگذشت بعد فوت متصل وی برادرش
سلطان عبدالعزیز خان ۱۸۶۱ء مشهور و امیدوار دولت عثمانی کوریدیکت سلطنت جلوس کرد ولادتش نهم جولائی ۱۸۳۰ء
است و وی سوم حکمران مرحوم سلطنت روم است اصلح الله باله و احسن حاله و ما اکنون ست ترجمه سلاطین عثمانیه که
حکام حرمین شریفین و دیگر بلاد عرب و روم و شام و عراق بوده اند بعد رعایت مقام و تفاصیل محاربات و واقعات زمانه
ایشان در تواریخ مبسوطه باید جست و درین نزدیکی کتابی در تاریخ احوال ایشان موسوم بمصباح الساری و نزهة
القاری تالیف ابراهیم اسعدی طبیب عسکر رومی نصرانی مدرس بعض بلید و بیروت مطبوع مصر سنه دوازده صد
هفتاد و دو هجری بنظر گذشت بعض تحریرات مرقومه ایجازا استخراج نمودیم اسمای سلطنت آل عثمان از سنه ششصد
و نود و نه هجری است و تا امروز باقی است گویند نسب ایشان بعیص بن اسحق پیغمبر علیه السلام میرسد اول سلیمان نام
مردی که جد عثمان خان بود در سنه ششصد و یازده هجری در صحرای ارمینیه اقتدار بهم رسانید و چون چنگیز خان
برد در سنه ششصد و بیست و یک هجری با علاء الدین سلجوقی شاه موافق شد و بسپه سالاری رسید بعد
عثمان خان پسر ارطغل خان پسر سلیمان خان کارهای نمایان کرد و بعد فوت سلجوقی بمشوره اهل بلد و اهل عسکر
مملکت او نشست و دختر او را بعقد خود آورد والله اعلم ‑ **باب دوم** در بیان قرب زمان قیامت بوجود اشراط
صغری در زمانه گذشته و زمانه حال ما، دانسته باید که برای قیام ساعت نهاد و ابد اکثری از آن گذشته
و آنچه مانده است کمتر و سال هجرت در عصر ما الف و دو صد و نود و دو سال رسیده و لشکری عظیم در کار خانه اسلام
اطوار عالم را و صنائع بنی آدم تفرقه نمایان یافته چنانکه باره از آن از مطاولین کتاب بنیاد متعدده
و بیان از اول بدست آید و معلوم گردد و شک نیست که شوکت اسلام و صولت مسلمین تا اوائل هجرت نسبت بامثال
در بلاد عرب هم در بلاد عجم بیشتر بود و اما درین تاریخ لیس دیر است که سلطنت مسلمانان از اقطار بعد برآورده حتی

رفته ومفاسد عظیمه در جمعیت بلاد اسلامیه رو داده وهمچنین بدیگر اقطار ارض از غرب و شرق ضعف تام در اجراء قوت اسلام خزیده واگرچه دربارهٔ از زمین استنبول حکومت اسلام نشان میدهند لیکن این فرمان روائی نه بر ضوابط اسلام باجرای حدود و شرائع ایمان ست بلکه بر طریقهٔ قوانین ملوک کافره وجبابرهٔ جاهلین وجه اوضاع صورت وسیرت مردم آنجا با آنکه برای نام مسلمانانند مخالف شعائر ملت ومتضاد آداب سنت ست پس در حقیقت آخریت این امت از بدایت الف ثانی از هجرت شروع گردیده وبیدار دلان را سبب عبرت وانابت الی الله گردیده چشم در راه وگوش بر آواز آمد آمد قیامت کبری وساعت عظمی بوده اند ودل ماتم زدهٔ اسلام را بهزاران حسرت وافسوس فرسوده وکیف که حق تعالی پیش ازین یکهزار ودوصد ونود سال بر زبان رسول خود حکایت فرموده که اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون وقال تعالی اقتربت الساعة وانشق القمر وفرموده وما یدریک لعل الساعة تکون قریبا وفرموده فهل ینظرون الا الساعة ان تاتیهم بغتة فقد جاء اشراطها واحادیث نبویه درین باب خود بیش از حصر ست ابوسعید خدری گفته استاد بیان با آنحضرت صلعم روزی بعد عصر پس نگذاشت هیچ چیز که بودنی ست تا روز قیامت مگر ذکر کرد آنرا در آنمقام خود تا آنکه چون آفتاب بر رؤس نخل و اطراف حیطان افتاد فرمود آگاه باشید که باقی نمانده ست از دنیا نسبت بآنچه گذشته ست از عمر وی مگر آنقدر که باقی ازین روز شماست آگاه باشید که این امت آخرین هفتاد امم ست و اکرم آنها بر خدا عز وجل اخرجه البغوی وروی نحوه الترمذی وابن ماجة والدارمی من حدیث بهز بن حکیم شیخ احمد سرهندی بشکیبی صفهانی در مکتوب بیست ودوم از جلد ثانی نوشته اند که مدت بقاء دنیا بسیار قلیل ست واز آن قلیل هم اکثر تلف شده واقل مانده انتهی وهمچنین جمعی از اهل معرفت باخبار وتواریخ قدیما وحدیثا گفته اند وکلام خدا ورسول از نقل اقوال شان مغنی ست واگر فرض کنند که اندک از بسیار گذشته ست تاهم حکم بقرب قیامت راست ودرست ست زیرا که مسافت ازین نقطه تا منتهی کمتر ست از مسافت از مبدء تا منتها وعرب گوید ما البعد بما هو فات وما اقرب ما هو آت وحق تعالی فرماید انهم یرونه بعیدا ونراه قریبا ودر واقع آنچه مانده ست اقل قلیل ست وآنچه گذشته بسیار وکثیر ست ومعلوم هر فرد بشر ست که خلق دنیا برای بقا نیست ودار اقامت نبوده بلکه منزلی از منازل آخرت ست تا ازینجا زادی برای آنجا بردارند وبرای عرض بر خدای عز وجل ولقای او تهیه کنند باین معنی اشارت ست در قوله سبحانه رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله بزرگی گفته است دنیا را بازی دادیم نان اینجا خوردیم وکار آنجا کردیم دست بکار ودل بیار این معنی دارد ازینجا گفته اند الدنیا مزرعة الآخرة واین اقل قلیل نیز اکنون ایذان بانصرام کرده وآفتاب بر لب بام گردیده پس بر هر مسلمان فرض ست که قرب اختتام واتصال ساعت قیام را نصب العین خود گردانیده باشاعت اشراط ساعت واذاعت آثار قیامت وروایت احادیث واخبار وارده درین باب کوشد وپنبهٔ غفلت از گوش خفتگان برآرد وبخاص وعام مرة بعد اخری تبلیغ این پیغام کند باشد که اندکی از بسیاری ویکی از هزار هوشیار گردد وبعض قلوب بلینت گرایند واز بعض ذنوب منتهی شوند وبخوف وخشیت درآیند واز خواب تغافل بیدار شده مهلت را قبل رحلت غنیمت شمارند وحسابی از ما کان وما یکون بردارند چه امر ساعت بس شنیع

دامن جلیل و خیلی مدید و مانند آن بنهایت بعید و زاد قلیل و سفر طویل ست و حق تعالی دران روز میان اولین و آخرین حکم کند
و بین مومنین و کافرین تامی شود و میان مخلصین و منافقین تمیز فرماید و صالحین را از فاسقین جدا گرداند کما قال تعالی
ذلک یوم مجموع له الناس و ذلک یوم مشهود و قال تعالی وامتازوا الیوم ایها المجرمون و قال سنفرغ لکم ایها الثقلان و قال الساعة ادهی
وامر و در فزع غیر مسمی خوف از مسمی بیشتر باشد و لهذا آمدن قیامت را بیکے تخصیص وقت زمان نشان نداده اند و مجیء او را
ناگهان نهاده و خود بعلم آن مستاثر شده چنانکه کتاب عزیز و سنت مطهره باصرح وجوه بران دال اند و آنکه در اشاعه گفته مگر
آنکه حضرت را صلعم بدان علم بخشیده باشد و از اخبار از ان نهی فرموده برای تهویل شان و تعظیم امر وی تا اهتمام بشان وی
اکثر باشد از غیر وی و ضبط حضرت اکبر باشد از ماسوای او انتهی پس آیات و احادیث نافی این احتمال ست زیراکه قرآن
کریم ناطق ست که جز خدا هیچکس علم بوقت آن ندارد و قال تعالی انما علمها عند ربی لا یجلیها لوقتها الا هو و قال ان الله عنده
علم الساعة و قال ان الساعة آتیة اکاد اخفیها و جابر گفته فرمود رسول خدا صلعم پیش از رحلت خود بیکماه می پرسید مرا
از وقت قیام قیامت و نیست علم بیقین وقت آن مگر نزد خدا عز و جل اخرجه مسلم و همچنین در جواب جبرئیل علیه السلام و حدیث
طویل ست بوده ما المسئول عنها باعلم من السائل و بیش ازین چه صراحت خواهد بود و مجرد احتمال در مقام استدلال شیئے نیست
و ازینجا معلوم شد که قول سیوطی و هر که موافق او ست بعدم مجاوزت این امت بعد الف از پانصد سال مجرد ظن و تخمین ست
نه تشخیص و تعیین بملاحظه وجود اشراط صغری کلا و جملة و نمایش آثار عظمی از کثرت وقوع شرور و فتن مطابقت آن با علامات
وارده در احادیث یقینا و الا علم قیامت علی التعیین خارج از حوصله دریافت خلق ست و حق تعالی بمعرفتش متفرد جز وی
کسے آنرا ندانسته و نمیداند و نخواهد دانست انبیا و اولیا و ملائکه و اصفیا و تمامی علما درین مستوی این علم برابر اند آری علامات
قیامت را اهل علم میدانند زیرا که آنحضرت صلعم در بیان اشراط چه صغری و چه کبری اکثار فرموده و بوقوع شرور و فتن
و هرج و مرج خبر داده تا اهل هر عصر تطبیق آن بحوادث قرن خود کرده تصدیق قیامت نمایند و اهل دانش آن بلیات را
موافق بیان شارع دریافته از وقوع دران پر حذر باشند و براتهار از منهیات و اتمار بما مورات آماده گردند و ازینجا
این امارات منقسم شده اند بسه قسم قسمے آنست که آمد و گذشت و ظاهر شد و رفت و آن امارات بعیده است که درین باب
بذیل فصول چند بیانش باید و در وی مواعظ آخرین بتفصیل ولیست دوم آنست که نمایان گشته و منقضی نگردد
بلکه همواره روز افزونست و در ازدیاد و تکامل گوناگون تا آنکه چون بنهایت خود رسد کما حقه رنگ عالم دگرگون
شود سوم آنکه امارات قریبه کبیره اند و ساعت متعاقب وست و قیامت در پی او دویده می آید چنانکه سلک جواهر
بگسلد و دانه ها بر پی یکدگر بریزند در اشاعه این هر سه اقسام را در ابواب مستقله ذکر کرده و این ترتیب و غیر مسبوق
واقرب للضبط و انفع برای عوام ست و وارد ست که قیامت سه گونه ست یکے موت بنسبت میت قیامت صغری
ست چنانکه در حدیث آمده من مات فقد قامت قیامته دوم گذشتن یک طبقه مردم که در اعمار متقارب یکدیگر باشند
قیامت وسطی ست عائشه گفت مردی چند از اعراب پیش آنحضرت صلعم آمدند و او را از قیامت پرسیدند
آنحضرت صلعم بسوی خورد ترین ایشان دیده فرمود اگر این زنده ماند در نیابد او را پیری تا آنکه قائم شود قیامت

شما اخرجه البخاری ومسلم سوم پاک شدن مجموع عالم بما فیها قیامت کبری ست ومقصود درینجا بیان اقتراب ساعت
کبری ست بلکه اشراط صغری نیز زیرا که قیامت صغری و وسطی را هر کسی می شناسد. قال تعالی یا ایها الناس اتقوا
ربکم ان زلزلة الساعة شیء عظیم یوم ترونها تذهل کل مرضعة عما ارضعت وتضع کل ذات حمل حملها وتری الناس سکاری
وما هم بسکاری ولکن عذاب الله شدید آمدیم بر آنکه درین باب چند فصل ست **فصل اول** اشراط جمع شرط است بفتح
شین معجمه و شرط علامت و نشان چیزی را میگویند و اشراط ساعت عبارت از ان اموری ست که پیش از ظهور مهدی
علیه السلام واقع شوند و قیامت وقت قیامت را ساعت از ان گویند که آمدن وی مبهم ست و مجرد ساعت که
ست وجود او منتظر و محتمل ست اول واقدم اشراط ساعت وجود باجود آنحضرت ست صلعم چنانکه در حدیث
انس رضی الله عنه آمده که فرمود آنحضرت صلعم بر انگیخته شده ام من با قیامت همچو این دو انگشت که سبابه و وسطی باشند
اخرجه البخاری ومسلم قتاده رضی الله عنه که یکی از راویان این حدیث است گفته مراد حضرت آنست که همان مقدار که وسطی بیشتر
از سبابه ست بعثت من پیش از قیامت نیز همان مقدارست که من اندکی پیشتر آمده ام و قیامت از پس رسیده می آید گویم
این ست حدیث مستورد بن شداد نزد ترمذی که فرمود آنحضرت صلعم مبعوث شده ام من در نفس ساعت یعنی در ابتدا
کار قیامت و اوائل علامات آن چه نفس بتحریک ابتدای چیزی را گویند چنانکه طلوع و ظهور فجر را تنفس صبح گویند فسبقتها
پیش کردم من ساعت را چنانکه پیشی کرد وسطی سبابه را و اشارت کرد بدو انگشت مذکور و از اینجا مستفاد میشود
که این بیان آنحضرت ست نه بیان قتاده پس در حکم مرفوع باشد و بعضی گویند مراد اتصال دعوت آنحضرت ست بقیامت
که دینی و ملتی دیگر در میان آن متخلل نیست چنانکه در میان این دو انگشت اصبعی دیگر نیست و درین ناظرست آنچه کرمانی
شارح بخاری گفته که چون آنحضرت این حرف گفت هر دو انگشت برابر شد باز بحالت اصلی طبیعی که تقدم و تاخر است
عود کرد و انس رضی الله عنه گفت فرمود آنحضرت صلعم که حال این دنیا در نزدیک رسیدن بفنا و هلاک و قرب ساعت
قیامت همچو جامه ایست که پاره کرده شد از اول تا آخر آن و باقی مانده معلق بیک رشته که در آخر اوست نزدیکست
که گسسته شود این رشته رواه البیهقی فی شعب الایمان یعنی دنیا بتمامی خالی گردد و این نیز ناظرست در آخریت این الف
الوف عمر دنیا قال علی علیه السلام ؎ انما الدنیا فناء لیس للدنیا ثبوت * انما الدنیا کبیت نسجته العنکبوت * مولوی
رفیع الدین دهلوی در رساله حشریه نوشته اند که اول علامت قیامت وجود با برکت آمود حضرت خاتم النبیین و وفات
آنجناب ست صلی الله علیه وآله واصحابه وسلم زیرا که بوجود آنجناب ینبوع کمال که اشرف کمالات ست یعنی نبوت و رسالت
از عالم منقطع شده و بوفات ایشان علم وحی و خبر آسمانی موقوف گشت و برای ایشان حکم جهاد که خالی کردن روی
زمین از مفسدان ست نازل گشت و این همه نشانه های قیامت کبری ست لیکن درین اشاعه در ذکر امارات بعیده
گفته که از انجمله ست موت نبی صلعم و آن از بزرگترین مصیبت هاست در دین و ازینجاست که آنحضرت صلعم فرمود
چون مصاب شود یکی از شما بمصیبتی پس باید که یاد کند مصیبت خود را بمن که آن اعظم مصائب ست رواه ابوسعید
عن عطا بن ابی رباح و گفت عائشه رضی الله عنها که فرمود آنحضرت صلعم هر که مصاب شود از شما بمصیبتی پس باید که عز

کند مصیبت خود را بمن مصیبت خویش که بمن رسیده است او را بس است بیک عذاب نشود هیچیکی از امت من بعد از
من بمانند مصیبت من رواه الطبرانی فی الاوسط و روایت است از ام سلمه رضی الله عنها که چون ذکر کرده وفات آنحضر
ت گفت چه مصیبت است آن که رسید ما را بعد از آن هیچ مصیبتی مگر آنکه سبک شد چون ذکر کردیم مصیبت خود را بمردن
آنحضرت صلعم رواه البیهقی و گفت عوف بن مالک رفع کرد آنرا که فرمود آنحضرت صلعم شمار کن شش چیز را پیش از ساعت
موت من و فتح بیت المقدس الحدیث و روایت کرد طبرانی از عبدالله بن عمر رضی الله عنهما که گفت فرمود رسول خدا صلعم ای ابن عمر
شش خصلت است که شوند در میان شما تمنی نمی شما الحدیث و نعیم از حذیفه رضی الله عنه در حدیث طویل آورده
که فرمود آنحضرت هیهات هیهات سوگند بکسی که برانگیخت مرا بحق هر آینه خواهید دید آنرا ای حذیفه شش خصلت اول آن
موت من است گفتم انا لله و انا الیه راجعون الحدیث و آن اول مستمع است اختلاف است چنانکه گفتند از ما امیری باشید و از شما
امیری و در صحیح است که نیفشاندیم دست های خود را از خاک قبر رسول خدا صلعم تا آنکه انکار کردیم دلهای خود را انتهی
ابن الجوزی گفته بود مردی از اهل مدینه چون می رسید او را مصیبت می آمد او را برادرش و مصافحه میکرد و میگفت ای
بنده خدا بترس خدا را زیرا که در رسول خدا است پیروی نیک قال قائلهم ع اصبر لکل مصیبة و تجلد و اعلم بان المرء
غیر مخلد ۰ و اصبر کما صبر الکرام فانها ۰ نوب تنوب الیوم تکشف فی غد ۰ و اذا اصبت بمصیبة فتسلی بها ۰ فاذکر مصابک بالنبی محمد
و قال آخر ع تذکرت لما فرق الدهر بیننا ۰ فعزیت نفسی بالنبی محمد ۰ و قلت لها ان المنایا سبیلنا ۰ فمن لم یمت فی یومه مات
فی غده بخاری روایت کرده که چون مطعون شد آنحضرت صلعم آمد فاطمه علیها السلام و گفت چگونه خوش شد نفسهای شما
که خاک انداختید بر رسول خدا صلعم و در روایتی دیگر آمده که چون فارغ شدند از دفن آنحضرت صلعم بیرون آمد فاطمه علیها السلام
و گفت ای ابا الحسن دفن کردید رسول خدا را گفت آری فرمود چگونه خوش گشت دلهای شما که خاک انداختید بر آنحضرت
آیا نبود نبی رحمت گفت آری و لیکن نیست رد برای امر خدا پس نشست فاطمه رضی الله عنها و ندبه کرد بر آنحضرت و گفت یا ابتاه
وا رسول الله وا نبی الرحمة اکنون وحی نیاید و آمدن جبرئیل منقطع شود بار خدایا ملحق کن جان مرا بجان او و سیر گردان مرا
بنظر بسوی روی او و محروم مگردان مرا از اجر وی و شفاعت وی روز قیامت و در روایتی است که خاک قبر مبارک را
گرفت و بو کرد و این ابیات بخواند ع ماذا علی من شم تربة احمد ۰ ان لایشم مدی الزمان غوالیا ۰ صبت علی مصائب
لو انها ۰ صبت علی الایام صرن لیالیا ۰ و ذکر کرده است ابوالعباس قصار در شرح قصیده برده که چون محقق شد نزدیک
عمر رضی الله عنه موت آنحضرت صلعم بقول ابی بکر صدیق رضی الله عنه گریست و گفت پدر و مادرم فدای تو باد ای
رسول خدا البته بالکرد جذع در فراق تو که بران خطبه می خواندی تا آنکه نهادی دست خود بران پس ساکن شد
پس امت تو سزاوارتر است بناله کردن بر تو چون مفارقت کردی ایشانرا پدر و مادرم فدای تو باد ای رسول خدا
هر آینه رسید فضیلت تو نزد خدا بحدی که گردانید طاعت ترا طاعت خود پس گفت من یطع الرسول فقد اطاع الله
پدر و مادرم فدایت باد ای رسول خدا هر آینه رسید بزرگی تو نزد خدا تا آنجا که برانگیخت ترا آخرین انبیا و ذکر کرد ترا
در اول ایشان و گفت و اذ اخذنا من النبیین میثاقهم و منک و من نوح الآیة بابی انت و امی یا رسول الله رسید فضیلت تو

نزد خدا تا آنجا که دوزخیان دوست دارند که اطاعت تو میکردند و حال آنکه آنها در طبقه‌های دوزخ معذب اند میگویند
یالیتنا اطعنا الله واطعنا الرسولا و بالجمله انتقال آنحضرت ازین دار فنا بدار بقا اول علامت قیامت و اعظم مصائبست
در حق امت و تحقیق مرثیه کردند آنحضرت را ابوبکر صدیق و عایشه صدیقه و عمه آنحضرت صفیه و ابوسفیان بن ابی الحارث
بن عبد المطلب و حسان بن ثابت رضی الله عنهم و غیر ایشان ابوسفیان گفته شعر ارقت فبات لیلی لا یزول ٭ و لیل اخی
المصیبة فیه طول ٭ واسعدنی البکاء وذاک فیما ٭ اصیب المسلمون به قلیل ٭ لقد عظمت مصیبتنا وجلت ٭ عشیة قیل قد
قبض الرسول ٭ واضحت ارضنا مما عراها ٭ تکاد بنا جوانبها تمیل ٭ فقدنا الوحی والتنزیل فینا ٭ یروح به ویغدو جبریل
وذاک احق ما سالت علیه ٭ نفوس الناس او کادت تسیل ٭ نبی کان یجلو الشک عنا ٭ بما یوحی الیه وما یقول ٭ ویهدینا
فلا نخشی ضلالا ٭ علینا والرسول لنا دلیل ٭ افاطم ان جزعت فذاک عذر ٭ وان لم تجزعی ذاک السبیل ٭ فقبر ابیک
سید کل قبر ٭ وفیه سید الناس الرسول ٭ و گفت حسان شعر کنت السواد لناظری ٭ فعمی علیک الناظر ٭ من شاء
بعدک فلیمت ٭ فعلیک کنت احاذر ٭ و تفصیل مراثی و دیگر وقایع ولادت و وفات و مرض و غسل و تکفین و نماز و
غیره بر آنحضرت صلعم را محل دیگر است و در مبسوطات مذکور و قدری صالح ازان در رساله ما ثبت بالسنة فی ایام السنة
مسطور این ابیات هم ازانجاست والله الموفق **فصل دوم** و از جمله امارات بعیده است قتل امیر المؤمنین عثمان
بن عفان رضی الله عنه و آنحضرت صلعم در چند حدیث ازان خبر داده ثوبان گفته فرمود رسول خدا صلعم می ترسم بر امت خود
مگر امراء ملوک گمراه کننده را و چون نهاده شود شمشیر در امت من برداشته نشود تا روز قیامت اخرجه الترمذی و
ابوداود و این اشارت است بفتنه قتل عثمان که اول فتنه اسلام است و همیشه ماند در ملوک اسلام و هنوز باقی است
و بماند تا قیامت و عوف بن مالک اشجعی گفته فرمود رسول خدا صلعم شمار کن شش چیز را پیش از قیامت یکی موت من
دیگر فتح بیت المقدس سوم کثرت موت دوبا چهارم کثرت مال تا آنکه یکی را صد اشرفی دهند و وی ناخوش باشد
پنجم فتنه که باقی نماند هیچ خانه از عرب مگر که در آید دران ششم صلح میان شما و بنی اصفر و ایشان غدر کنند و بیایند
نشان برای جنگ شما بیایند زیر هر نشان دوازده هزار کس باشند اخرجه البخاری گویم وفات آنحضرت صلعم معلوم است
و فتح بیت المقدس بعهد عمر بن خطاب شده و وبا در ملک شام افتاده تا آنکه در سه روز هفتاد هزار کس لقمه دهان
اجل شدند و کثرت مال بزمانه عثمان و عمر بن عبد العزیز بود و هم در عهد مهدی منتظر شود و مراد بفتنه عرب فتنه قتل
عثمان رضی الله عنه است صلح و حرب با روم قریب قیامت شود عبد الله بن الزبیر رضی الله عنه گفته که گشت آنحضرت صلعم روز فتح مکه بر در یاران
قریش الطریق صبر از فرمود کشته نشود هیچ قریشی بعد ازین روز بطور صبر مگر مردیکه کشت عثمان بن عفان را پس بکشید او را پس اگر کشید
کشته شود بدجه کشته شدن ان رواه البزار والطبرانی و مرویست از ابوهریره رضی الله عنه که وی گفت حالیکه عثمان محصور بود شنیدم
رسول خدا را میگفت نیست که باشد فتنه و اختلاف گفتیم پس چه میفرمائی ما را ای رسول خدا فرمود بر شما است لزوم امیر و اصحاب او و اشارت کرد
بسوی عثمان رواه الحاکم و صححه البیهقی و گفت عایشه که بخواند آنحضرت عثمان را و سرگوشی کردن گرفت با وی گونه عثمان متغیر میگردید
پس روزیکه شد یوم الدار گفتیم ای قتال کنیم گفت عثمان نه بدرستیکه آنحضرت صلعم عهد کرده است بسوی من با مری

پس مع صابرین رواه ابن ماجه والحاکم وصححه والبیهقی وابونعیم و در روایت است از عبدالله بن حواله که فرمود آنحضرت صلعم
هجوم میکنند بر مردم مثل هجوم [illegible] و بیعت میکنند مردم از اهل جنت پس هجوم آورد مردم و وی معتبر بود و بر و جبره بیعت می کرد
رواه الحاکم وصححه و گفت کعب بن مره رضی الله عنه شنیدم آنحضرت را صلعم ذکر کرد فتنه را و نزدیک گردانید آنرا
پس گذشت مردی مقنع در جامه فرمود اینکس آن روز بر هدایت باشد پس خاستم بسوی وی پس ناگاه وی عثمان است
رضی الله عنه و مروی است از عایشه که گفت فرمود رسول خدا صلعم عثمان را که بدرستی که خدا پوشانند است
قمیصی یعنی ترا خلافت خواهد داد پس اگر اراده کنند ترا منافقان بر خلع آن پس خلع مکن آنرا و گفت انس رضی الله عنه
فرمود رسول خدا صلعم ای عثمان بدرستی که نزدیک است که والی شوی تو خلافت را بعد از من قریب است که اراده کنند
ترا منافقان بر خلع وی پس مگذار و خلع مکن خلافت را و روزه دار آن روز و افطار کن نزد من رواه ابن عدی وابن ج
و مروی است از حذیفه رضی الله عنه که گفت اول فتن قتل عثمان است و آخر فتن خروج دجال و زیاده کرد ابن عساکر در
روایت خود و سوگند بکسی که جان من بدست اوست نیست هیچ مردی که در دل او مثقال دانه از قتل عثمان است
مگر پیرو شود دجال را اگر دریابد او را و اگر ندریابد ایمان آرد بوی در قبر خود نعوذ بالله منه ابن مسیب از کبار تابعین
است گفته چون واقع شد فتنه نخستین که پیش از آن فتنه در اسلام نبود یعنی قتل عثمان باقی نماند در آن احدی از اصحاب بدر
باز واقع شد فتنه دوم یعنی وقعه حره و باقی نماند در آن هیچکی از اصحاب حدیبیه باز واقع شد فتنه سوم و مرتفع نشد و در مردم
خیری و قوت باشی اخرجه البخاری و در مجمع البحار گفته این فتنه حجاج بن یوسف است در حرب عبدالله بن الزبیر در سنه
هفتاد و چهار و بعضی گفته اند خروج ابن حمزه خارجی است بزمانه مروان بن الحکم و قیل فتنه ازارقه است و راجح آنست که
اول فتنه قتل عثمان و دوم فتنه وقعه حره است و ابن عمر گفته فرمود رسول خدا صلعم چون راه روند امت من خیلا
و تکبر و خدمت کنند ایشانرا ملوک فارس و روم مسلط گرداند خدا بدان است را بر خیار ایشان اخرجه الترمذی و استغرب
و این خبر بعد فتح روم و فارس واقع شد و مراد تسلط اشرار بر خیار تسلط قتله عثمان است بر وی رضی الله عنه و غلبه
بنی امیه بر بنی هاشم **سبب قتل وی رضی الله عنه** باختصار این است که بعض امور بر وی انتقاد کردند
از آنجمله این است که وی محمد بن ابی بکر صدیق رضی الله عنهما را والی مصر ساخت و چون محمد روانه شد در بعض طریق غلام
عثمان را بر ناقه دید که متوجه مصر است پس او را گرفتار کرده آوردند و خبر پرسیدند وی هیچ خبر نداد ناچار تفتیش وی
نمودند با وی کتابی دیدند که بسوی عامل مصر نوشته شده بود و در آن او را امر کرده بود بقتل محمد مذکور پس محمد بمدینه
برگشت و چهار هزار اوباش مصر و تمیم و غیرها نزد وی فراهم شدند ابن عدیس رئیس ایشان بود و چون از عثمان رضی الله
عنه پرسیدند لاعلمی خود از حال کتاب و غلام مذکور ظاهر کرد گفتند این کار مروان است و خط او [illegible] نیز شناختند و
عثمان را گفتند که مروان را بما حواله کن وی نداد گفتند پس خود را معزول کن این هم نکرد بسبب حدیثی که سابق مذکور شد و
در هنگام هجوم ایشان بر مدینه عثمان رضی الله عنه برای نماز بیرون می آمد و ایشان تا یکماه در پس وی نماز میکردند
چون در جمعه آخر بیرون آمد آنقدر سنگریزه ها بر وی زدند که از منبر بیفتاد و با ایشان نماز کردن نتوانست پس آنروز

ابو امامه سهل بن حنیف امامت نماز کرد پس وی را نیز منع کردند و گاهی ابن عدی و گاهی کنانه بن بشر با مردم نماز میگذارد
و این حال تا ده روز ماند و تا بوطلحه که نماز میکرد با ایشان و اکثر امامت نماز علی علیه السلام می نمود و نماز عید هم وی رضی الله
عنه با ایشان بگذارد و بعده محاصره کردند عثمان را رضی الله عنه ده روز یا چهل روز و جمع میان این هر دو قول باین طریق
ست که تا سی روز برای نماز بیرون می آمد و ده روز بروی در حصار تنگ کردند و از بیرون آمدن برای نماز مانع
گشتند پس انصاریان بر دروازهٔ او آمده گفتند ای امیر المومنین اگر خواهی انصار خدا باشیم دو بار عثمان فرمود مرا
هیچ حاجت نیست بدرستیکه آنحضرت صلعم با من عهدی کرده است و من بران صابرم پس علی علیه السلام با جماعتی از بنی
هاشم باراده نصرت در رسید عثمان گفت هر که مرا عهدی بر ذمه او باشد از قتال باز ماند پس علی مرتضی دستار خود در صحن
خانه بینداخت و گفت ذلک لیعلم انی لم اخنه بالغیب و ان الله لا یهدی کید الخائنین و همچنین چون عبد الله بن سلام نزد وی آمد
پرسید چرا آمدی گفت برای نصرت تو فرمود بیرون رو و مردم را از من دور کن بیرون خانه بودن تو بهتر است مرا
از درون بودن عبد الله بن سلام از نزد وی بیرون آمد و گفت ایها الناس نام من در جاهلیت فلان بود رسول الله
صلعم نام عبد الله نهاد و در من چند آیت کتاب الله نازل شده شهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم و قل کفی
بالله شهیدا بینی و بینکم و من عنده علم الکتاب درستی که خدای تعالی را تیغی است در میان کرده شده از شما و فرشتگان همسایه
شما بوده اند درین شهر شما که در وی نبی شما فرود آمده پس بترسید از خدا در حق این مرد که بکشید او را پس سوگند بخدا
که اگر بکشید شما او را برانید همسایه های خود را که فرشتگان اند و هر آینه بیرون آید تیغ خدا که در نیام است از شما پس مغمود
نشود تا روز قیامت گفتند این یهودی را بکشید و عثمان را نیز بکشید اخرجه الترمذی و بالجمله نوبت بآن رسید که
آب شیرین را از وی رضی الله عنه منع کردند علی علیه السلام چو دید اینحال حسن و حسین و عبد الله بن جعفر علیهم السلام را
با جوانان بنی هاشم با سه مشک آب فرستادند بلوائیان حائل شدند ایشان برآنها حمله آوردند تا آنکه امام حسن و حسین علیهما
السلام زخمی شدند و خون بر روی مبارک ایشان روان شد اما آب را تا عثمان رسانیدند بعده چون اینحال
دیدند دروازه را گذاشته از پس پشت خانه نقب زدند در درون خانه غلامان بسیار از آن عثمان بودند خواستند
که بلوائیان را منع کنند عثمان فرمود هر که سیف خود بمیان کند آزاد است و ایشان را از مدافعه منع کرد و منجمله کسانیکه
درخانه درآمدند یکی محمد بن ابی بکر بود پس عثمان رضی الله عنه او را بعض مناقب اسلام خود بیاد داد و گفت سوگند
میدهم ترا بخدا که آیا نمیدانی چنان و چنین از حال من و محمد بجواب سخنی همی میگفت آری میدانم پس گفت اگر پدرت
ابو بکر این جای ترا از من هر آینه بد می نمود او را پس بیرون رفت محمد و درآمد جماعتی دیگر و شهید کردند او را رضی
الله عنه و این واقعه در اوسط ایام تشریق روداد درحالیکه مصحف پیش وی نهاده بود در سنه سی و پنج از هجرت
در عمر هشتاد و هشت و کم و زیاده ازین نیز گفته اند و در شب قتل خود آنحضرت صلعم را بخواب دید که میفرماید ای عثمان
افطار کن نزد ما پس صبح روزه دار برخاست و کشته شد و وی صائم بود و ابن منیع در مسند خود از طریق نعمان
بن بشیر از نائله بنت الفرافصه زن عثمان رضی الله عنه روایت کرده که گفت چون محصور شد عثمان روزه دار شد

وقت افطار آب شیرین طلب کرد منع کردند پس بخواب رفت چون وقت سحر شد گفت آنحضرت صلعم نظر کرد بر من
ازین سقف یا دری و دلوی از آب بود و گفت بنوش ای عثمان پس نوشیدم تا آنکه سیراب شدم بسیار گفت یا دو کن باز نوشیدم
تا آنکه پر شدم و مروی است از مهاجر بن حبیب که فرستاد عثمان رضی الله عنه کسی را نزد عبد الله بن سلام و وی محصور بود گفت
بردار سر خود را و ببین این گوشه را بدرستی که آنحضرت صلعم اشراف کرد ازین سوراخ امشب گفت ای عثمان محاصره کردند ترا گفتم
آری پس فرو آویخت دلوی از آب نوشیدم از ان می یابم برد آن بر جگر خود و بستر فرمود اگر خواهی دعا کنم خدا را پس نصرت
دهد ترا بر ایشان و اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم افطار را نزد آنحضرت صلعم پس کشته شد همان روز اخرجه
الحارث بن ابی اسامة فی سنده جلال الدین سیوطی در تنویر و ابن طاهر در ذیل الشبهات از عبد الله بن سلام آمده
که گفت آمدم عثمان را و وی محصور بود پس گفت مرحبا ای برادر دیدم رسول خدا صلعم درین خوخه که میفرماید آیا
محاصره کردند ترا گفتم آری فرمود تشنه کردند ترا گفتم آری پس آویخت دلوی که دروی آب بود نوشیدم از ان
چندانکه سیراب شدم تا آنکه می یابم سردی آن در میان هر دو پستان میان هر دو دوش خود و فرمود اگر خواهی
منصور شوی بر ایشان و اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم اینکه افطار کنم نزد وی پس کشته شد عثمان
رضی الله عنه همان روز و گفت عدی بن حاتم رضی الله عنه شنیدم آوازی روزیکه کشته شد عثمان مژده باد ای ابن
عفان بروح و ریحان بشارت باد ای ابن عفان برب غیر غضبان شاد شو ای ابن عفان بغفران و رضوان پس التفات
کردم هیچکس را ندیدم رواه ابو نعیم و گفت زر بن حبیش دفن کردیم عثمان را شب هنگام پس فرو گرفت ما را سوادی
از پس پشت ما پس ترسیدیم تا آنکه نزدیک بودیم که برگردیم پس ندا کرد منادی نیست ترس بر شما ثابت باشید ما آمده
ایم تا حاضر شویم او را با شما پس بود زر که میگفت و الله که این ملائکه بودند اخرجه الطبرانی و ابو نعیم و هم ابو نعیم از
عروه روایت کرده که مکث کرد عثمان در حش کوکب نام موضعی است بمدینه سه روز دفن نمی کردند او را تا آنکه
آواز داد هاتف دفن کنید و نماز مگزارید بروی که خدای تعالی نماز کرد بروی آورده اند که خروج کردند بروی عبد الرحمن
بن عدیس بلوی و کنانة بن بشر رئیس خوارج بودند و غیر ایشان که با اهل مصر آمدند و خلقی ایذا دادن مردم بروی فراهم
کردیده اند و عبد الرحمن مذکور در اصحاب و بعد یکسال یا دو سال ازین واقعه بجبل لبنان کشته شدند و در حدیث آمده
که آنحضرت فرموده صلعم بیرون آیند مردم که بیرون روند ازدین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه کشته شوند در جبل
لبنان رواه البیهقی و ابو نعیم و اورده السیوطی فی الخصائص الکبری و هم ابو نعیم از عثمان بن مره عن امه روایت کرده
که گفت مادر وی شنیدم جن را که نوحه میکردند بر عثمان بالای مسجد رسول خدا صلعم تا سه شب پس از آنچه گفتند
شب سنگریزه زدن می این ست ـه اذ یرمون بالصخر الصلاب ۞ ثم خانا بکرة ینعون صقرا کالشهاب ۞ زینهم
الحی و المجلس فکاک الرقاب ؛ و بود علی علیه السلام هنگام قتل وی در زمینی که مراو را بود و چون خبر قتل وی آنجا رسید
از شدت سماعش دهشت کرد و از آنجا آمد و امام حسن علیه السلام را طمانچه زد و در سینه حسین علیه السلام هم دست زد
و عبد الله بن جعفر و ابن الزبیر را سب گفت و فرمود آیا کشته شود عثمان و شما زنده باشید پس اعتذار کردند

انها بعدم علم خود بصحت نرسیده که عثمان رضی الله عنه از سوراخی نظر کرد و علی علیه السلام را گفت ای ابو الحسن بیست
اینکه می بینم که بر پشت سواری کرده گفت صبر کن ای ابا عبد الله پس سوگند بخدا غایب نشدم از رسول خدا صلعم میکه
بودیم با بر کوه احد پس بجنبش آمد کوه و ما بروی هستیم پس گفت آنحضرت ثابت باش ای احد بدرستی که نیست بر تو
مگر نبی یا صدیق یا شهید و سوگند بخدا که تو کشته شوی و من هم کشته شوم یا تو یعنی بعد تو و کشته شود طلحه و زبیر و
صحیح شد که وی طلب شهادت کرد جماعتی را از صحابه که از ایشان اند علی و طلحه و زبیر بر اینکه وی خرید جنت را از آن
حضرت صلعم چند بار پس گواهی دادند ایشان را بخروج کنندگان بروی و گفتند که اینها راست گفته اند ولیکن تو
تغییر کردی عثمان گفت وای بر شما چگونه تغییر کند کسیکه حال وی این باشد بیشتر ذکر کرد که اینها در حق غیر وی نیز همچنین
خواهند گفت و همچنان شد که وی گفته بود زیرا که گفتند آنها در حق علی علیه السلام وقتیکه خارج شدند بروی خوارج و استشهاد
کرد وی علیه السلام صحابه را در خصوصیات خود و گواهی دادند از برای وی پس گفتند آری ایشان راست میگویند
ولیکن تو تغییر کردی در اصابه گفته حصروه فی داره واجتمع جماعة یحمونه منهم فکان ینهاهم عن القتال الی ان تسوروا علیه
من دار الی دار فدخلوا علیه فقتلوه فعظم ذلک علی اهل الخیر من الصحابة وغیرهم وانفتح باب الفتنة فکان ما کان والله المستعان
انتهی در جذب القلوب الی دیار المحبوب ذکر قبر وی رضی الله عنه نوشته که ابن شیبه نقل میکند که چون خواستند که
عثمان بن عفان را در حجره آنحضرت صلی الله علیه وسلم دفن کنند و او از عائشه نیز در زمان حیات خود درین معنی رخصت
گرفته بود مصریان ازین سخن ابا آوردند و نگذاشتند که او را در آنجا دفن کنند بلکه از نماز گزاردن بروی و دفن کردن
نیز مانع آمدند ام حبیبه بنت ابی سفیان که از امهات المومنین بود بر در مسجد آمده ایستاد و گفت والله بگذارید مرا
که این مرد را دفن کنم والا بیرون آیم و کشف ستر رسول الله صلعم بکنم بعد ازان از منع دفن او باز آمدند در شبانگاه
آن روز که او را قتل کرده بودند جبیر بن مطعم و حکیم بن حزام و عبد الله بن الزبیر و بعضی دیگر از اصحاب آمدند و او را از
آنجا که افتاده بود برداشته به بقیع بردند و از دفن او در بقیع نیز جماعة از ایشان مانع آمدند تا در حش کوکب که بستانی
بود در شرقی بقیع و تعلق بابان بن عثمان داشت بردند و جبیر بن مطعم و جماعه دیگر با وی نماز گزاردند و درین موضع
قبری حفر کردند و او را در وی نهادند و دار برابر بالای آن افگندند و مدفن او را از آن پوشیدند و برگشتند و این
حش کوکب موضعی بود خارج بقیع که مردم از دفن موتی در وی کراهت میداشتند آورده اند که روزی عثمان رضی
الله عنه در آنجا استاده بود و میگفت باشد که مردی صالح هلاک گردد و درینجا مدفون شود بدان جهت مانوس مردم
شود و اول کسیکه دران زمین مدفون گشت عثمان بود رضی الله عنه بعد از وی مروان در وقتیکه از جانب معاویه
عامل مدینه شد آن موضع را داخل بقیع گردانید و سنگی را که رسول الله صلعم بر سر قبر عثمان بن مظعون علامت گذاشته بود
تا مردم بر حوالی آن مقبره سازند و فرموده بود لاجعلنک للمتقین اماما برداشت و بر قبر عثمان بن عفان نهاد و امر کرد تا
مردم را گرد مقبرهٔ وی دفن کنند انتهی درینوقت این قبر در بقیع واقع ست و بالائی آن گنبدی ساخته اند اما در
وقعهٔ محمد بن عبد الوهاب چون جنابذ بقیع را با خاک برابر کردند صحت تعیین موضع قبر هیچیک از اهل بقیع باقی نماند مجدد شن

تخییرست اگرچه اجساد وموتی حاج ازارض بقیع نیست یفعل الله بایشان ویحکم مایرید **فصل سوم** وازانجملست قصهٔ
جمل علی وطلحه رضی الله عنهما گفته اند فرمود آنحضرت صلعم زبیر را آیا دوست میداری علی را آگاه باش سرانجام است که خروج ز
زمی ومقاتله کنی باوی وتو او را ظالمی اخرجه الحاکم وروایت است از عائشه که گفت ورا رسول خدا صلعم چگونه باشد یکی
ازشمای زنان من وقتیکه آواز کنند او را سگان حواب رواه احمد والحاکم وفرمود آنحضرت صلعم زنان خود را کدام یک ازشماست
صاحب شتر بسیار موی برود یا خروج کند تا آنکه آواز کنند او را سگان حواب کشته شوند از جانب راست وچپ او کشتگان بسیار
ونجات یابد بعد از آنکه نزدیک بود بهلاک اخرجه ابن ابی شیبه والبزار بسند رجاله ثقات عن ابن عباس وللحاکم من حدیث
قیس بن ابی حازم کمال الدین دمیری در حیوة الحیوان گفته که گفت ابن حیه عجب است از ابن العربی که چگونه انکار کرد این
حدیث را در کتاب العواصم والقواصم وذکر کرد که یافته میشود آنرا اصلی حالانکه این حدیث اشتهار از فلق صبح است وگفت
ابی رافع که فرمود آنحضرت صلعم علی را قریب است که باشد میان تو وعایشه امری گفت علی پس من بیان کار باشم اورا ای
رسول خدا صلعم فرمود نه ولکن اگر چنین باشد بازگردان او را بسوی مامن او رواه احمد والطبرانی وروایت کرد نعیم بن حماد
در فتن بسند صحیح از طاوس که فرمود رسول خدا صلعم زنان خود را کدام یک از شما آواز کنند حیالان حوئب پس حذر کنید یا حمیرا
تعجب فرمود وببین نباشی تو ای حمیرا وروایت است از ام سلمه رضی الله عنها که ذکر کرد آنحضرت صلعم خروج بعض امهات المؤمنین
را پس خندید عایشه پس فرمود آنحضرت ببین ای حمیرا نباشی تو پس التفات کرد بسوی علی وگفت اگر والی شوی
چیزی از امر وی پس نرمی کن باوی رواه الحاکم وصححه والبیهقی وگفت حذیفه رضی الله عنه اگر حدیث کنم شما را که بعض
امهات المؤمنین غزا کنند شما را در لشکری وبزنند شما را بشمشیر راست گو نگوئید مرا گفتند سبحان الله کدام کس تصدیق تو
کذا این را گفت حذیفه آمد شما را حمیرا در لشکری میراند دلیل گوزخران رواه الحاکم وصححه والبیهقی وگفت جبر داد باین حدیث
ومرد پیش از مسیر عایشه رضی الله عنها اما سبب **قصهٔ جمل** پس حافظ ابن حجر رح در فتح الباری شرح صحیح بخاری
گفته که جمع کرده است عمر بن شبه در کتاب اخبار البصره قصهٔ جمل را مطول ومفصل وما این جا تلخیص وی میکنیم وامده
بسند صحیح یا حسن آورده بر آن اقتصار مینمائیم انتهی وحاصل این مقصر بروجه اختصار درینجا این است که چون قتل عثمان
رضی الله عنه را روز مرد شد علی بن ابی طالب علیه السلام باسفیان ثقفی درون مسجد آمد دید که جماعتی بر طلحه فراهم
آمده است ابوجهم بن حذیفه بیرون آمد گفت ای علی آیا نمی بینی علی هیچ نگفت وبخانه خود در آمد شربتی پیش وی آوردند
بخورد وبستر گفت کشته شود پسر عم من وغلبه کرده شود بر ملک واین گفته بیرون آمد مردم او را در بازار مدینه پیش
آمدند وگفتند که بکشا دست خود بیعت کنیم ترا فرمود تا آنکه مشوره کنند مردم بعضی از ایشان گفتند که اگر مردمان
بعد قتل عثمان بامصار خود برگردند وبعد حیچی قائم نشود از اختلاف وفساد امت امن نگردد پس اشتر دست وی را
بگرفت وبیعت کردند ورفت وی کرم الله وجهه بسوی بیت المال وکشاد آنرا مردمان چون این خبر شنیدند طلحه
را بگذاشتند واو را وغیر او را باوی برابر نگرفتند بعده کسی را بسوی طلحه وزبیر فرستاد آن هر دو نیز بیعت
کردند وباز از بیعت دغدلان عثمان نادم شده طالب قتل قتلهٔ عثمان شدند حضرت امیر هیچ جواب نداد زیرا که قاتل

معلوم نبود و انتظار محاکمه اولیاء عثمان بسوی خود میفرمود طلحه و زبیر اذن عمره خواستند از ایشان عهود گرفته دستور
داد این هر دو با عایشه رضی الله عنها متفق بودند طالب خون عثمان شدند یعلی بن امیه که عامل عثمان بود بر صنعاء و مرد
متمول عظیم الشان بود نزد عثمان برای حج قدوم آورده بود این هر دو را اعانت کرد چهارصد هزار و هفتاد مرد را از قریش
سواری داد و برای عایشه شتری خرید کرد به هشتاد دینار که آنرا عسکر میگفتند و بود علی علیه السلام که میگفت
هیچ میدانید که بکدام کس مبتلا شدیم باطوع مردم در مردم عایشه و باعقل و ادهی مردم طلحه و باشجع مردم زبیر و باکثر
یعلی بن امیه پس متوجه شدند بسوی البصره و فرود آمدند بر بعضی آبهای بنی عامر و آواز کردند آنجا سگان پس گفت
عایشه کدام آب است این گفتند حواب بالفتح مهمله و سکون واو و بعد واو همزه پس موحده بر وزن کوکب در قاموس گفته
موضعی ست در بصره و دمیری گفته نهری ست نزدیک بصره گفت عایشه گمان نمیکنم خود را مگر رجوع کننده و زبیر گفت پیشتر
رو تا مسلمانان ترا ببینند و حق تعالی اصلاح ذات البین کند گفت گمان نمیکنم خود را مگر برگردنده شنیدم رسول خدا صلعم
میگفت کیف باحداکن اذا نبحتها کلاب الحواب رواه احمد و ابو یعلی و البزار و الحاکم و البیهقی و ابو نعیم عن قیس پس قدوم آوردند در
بصره و تعجب کردند مردم و پرسیدند ایشانرا از سبب مسیر ایشان گفتند که ما بیرون آمدیم خشمناک برای عثمان و
توبه کنان از آنچه کرده اند از خذلان وی و ابن الاحنف را که عامل علی علیه السلام بود بر بصره گرفتار کردند و ازین
جانب حضرت امیر علیه السلام باستماع این خبر از مدینه منوره با نه صد سوار بیرون آمد و بذی قار منزل کرد و شنید که
اهل البصره با طلحه و زبیر فراهم شده اند این معنی بر اصحاب وی کرم الله وجهه گران آمد فرمود سوگند بکسی که نیست خدا
جز او هر آینه ما غالب شویم بر اهل بصره و بکشیم طلحه و زبیر را و فرستاد پسر خود امام حسن و عمار را بسوی اهل کوفه بطلب وی پس
این هر دو در مسجد آمده بر منبر بر آمدند امام حسن بالای منبر رفت و عمار در اسفل وی بایستاد و سخن کرد و گفت که
امیر المومنین ما را نزد شما فرستاده است بطلب شما زیرا که مادر ما یعنی عایشه بسوی بصره رفته و ما میگوییم که وی زوجه پیغمبر
شماست در دنیا و آخرت و لیکن خدای تعالی ما را مبتلا کرده تا بداند که اطاعت او میکنیم یا اطاعت عایشه و گفت حسین
که امیر المومنین میگوید که من یاد میدهم شما را خدا را بمردی که خدا را حق دانسته که بر آید و مدد کند پس اگر مظلوم باشم اعانت
من کند و اگر ظالم باشم از من عوض حق گیرد و الله که طلحه و زبیر اول کسانی اند که با من بیعت کردند پس بشکستند من
نگرفتم مال را و نه تبدیل کردم حکم را پس بیرون آمدند بسوی وی کرم الله وجهه دوازده هزار مرد. و چون رسیدند
برخاست قیس بن سعد بن عباده و ابن الکوی و گفتند خبر ده ما را امیر خود که آیا این وصیت است که کرده است رسول خدا
صلعم یا رایی ست که تو خود دیده گفت اما و الله چون من اول کسی ام که تصدیق کرد رسول خدا را صلعم نباشم اول
کسی که دروغ بسته بر وی علیه الصلوة و السلام و الله که نیست عهدی از آنحضرت بسوی من و لکن مرد آنحضرت
ناگاه و نه کشته شد بلکه مکث کرد در مرض خود چندین روز و شب مؤذن می آمد و او را خبر نماز میکرد پس میفرمود
امر کنید ابابکر را که نماز بگذارد با مردم و گذاشت مرا آنحضرت و وی میدید مرتبه مرا و نبودم غایب اگر عهد میکرد
چیزی بمن قائم میشدم بدان تا آنکه زنی از زنان وی صلعم معارضه کرد با وی درین باب گفت که ابابکر مردی نرم

دل است چون بایستد بجای تو نشستند مردم را امر را امر کن که نماز گزارند با مردم فرمود شما ای زنان صواحب یوسف اید
و هر گاه که آنحضرت صلعم انتقال کرد نظر کردیم که آنحضرت ابو بکر را والی امر دین ما کرده پس کار دنیای خود هم بدو سپردیم
و بیعت کردم با وی در دیگر مسلمانان بدو وفا نمودم بیعت او را پس بیعت کردم عمر را و وفا نمودم پس بیعت کردم عثمان
را و وفا، و مردم آنچه بعده زیادتی کردند مردم بر وی و کشتند او را و من همراه آن بودم از انها پس سؤال ساختند مرا
و اگر نمی بود خوف در دین نمی پذیرفتم پس در جست در آن کسی که نیست سابقه او همچو سابقه من و قرابت او همچو قرابت من
و علم او همچو علم من مراد معاویه است رضی الله عنه گفتند راست گفتی خبر ده ما را از قتال خود با این هر دو صاحب خود
و ندید و حدیثه و اخی و برادر خود در دین و سابقه و هجره یعنی طلحه و زبیر فرمود این هر دو بیعت کردند مرا در مدینه
و خلع کردند مرا در بصره پس اگر مردی از انها که بیعت کرده بود ابا بکر را خلع کند بجنگیم با او و اگر مردی از انها که بیعت کرده
عمر را خلع کند مقاتله کنیم او را پس دعوت کرد ایشان را سه روز تا آنکه چون روز سوم در آمد بدو حسن
و حسین و عبد الله بن جعفر رضی الله عنهم و گفتند بسیار کرده خدر ما زخم را زیرا که قتله عثمان در هر دو لشکر متفرق بودند
پس ترسیدند که مبادا اینها صلح بر قتل ما کنند لهذا طرح جنگ انداختند و گویند که آن هر دو لشکر دشنام دهی
آغاز نمودند بعده تیرباران کردند و غلامان نادانان پیروی ایشان نمودند حضرت علی علیه السلام دو رکعت نماز
کرده دعا نمود و فرمود اگر غالب شوید بر قوم پس نجوئید پشت دهنده را و نه حمله کنید بر زخمی و نگیرید آنچه در لشکر ببایند
جز اوست سوارشان او دشنام داد آواز داد علی کرم الله وجهه زبیر را و گفت بیا ترا امان است و تخلیه کرد با وی و گفت
سوگند میدهم ترا بخدا آیا شنیده رسول خدا را صلعم میگفت که البته مقاتله کنی تو او را و تو ظالمی بر او و پیش نصرت داده شود
او را بر تو گفت زبیر یاد دادی مرا چیزیکه فراموش کنانیده بود دهر و زمانه لاجرم مقاتله نکنم ترا پس گفت پسرش بیامده
تو برای قتال بلکه برای صلح آزاد کن غلام خود را عوض بازایستادن پس آزاد کرد غلام را و توقف نمود و لیکن چون دید که
هنگامه کارزار گرم شده است و از صلح ناامید گشته از هر دو لشکر بیرون رفت و غالب شدند اصحاب امیر المؤمنین علی علیه
السلام و رسید شمار کشتگان به سیزده هزار و کشته شد طلحه رضی الله عنه حاکم از ثور بن مجزاة روایت کرده که گفت
گذشتم بطلحه روز جمل در آخر رمق او پس گفت مرا از کدام کسانی گفتم از اصحاب علی گفت بگشا دست خود بیعت کنم
ترا پس دراز کردم دست خود و بیعت نمود مرا و روان شد بر وجه چشم او پس آمدم علی علیه السلام را خبر دادم از حال وی
فرمود الله اکبر صدق رسول الله صلعم ابا کرد خدای تعالی از اینکه داخل شود طلحه جنت را مگر آنکه بیعت من در گردن وی
باشد پس جمع کرد مردم را و بیعت گرفت از ایشان و برفت عبد الله بن یزید بن ورقاء خزاعی نزد عایشه و وی در
هودج بود و گفت ای ام المؤمنین آیا میدانی که من آمده بودم نزد تو وقت کشته شدن عثمان و گفته بودم چه حکم
میکنی مرا پس گفتی که لازم گیر علی را پس خاموش ماند عایشه رضی الله عنها گفت باشد زنید شتر را پس عقر
کردند او را و فرود آمد ابو بکر برادر او و مردی دیگر و نهادند هودج را و بردند وی علی علیه السلام پس حکم کرد به در آمدن
در خانه و سرزنش و توبیخ نکرد او را و باز گردانید او را باکرام تمام بسوی مدینه نبی علیه السلام و هر گاه که زبیر از پشت

و او عمرو بن جرموز در پی او رفت و بکشت و آورد سیف زبیر را نزد علی پس گرفت آنرا و دید و گفت سوگند بخدا که بسیار
کربت ناست که بگشاده آنرا صاحب این سیف از وجه رسول الله صلعم و اذن خواست از وی ابن جرموز پس چو برگرد در
اذن دادن او پس گفت وی که من قاتل زبیرم فرمود بکشتی تو ابن صفیه را و فخر کنی بگیر جای خود را از آتش دوزخ و حواری
رسول خداست علیه الصلوة والسلام شنیدم آنحضرت را میفرمود قاتل ابن صفیه در دوزخ است و آمد عمران طلحه نزد علی پس
گفت علی مرحبا بابن اخی من نگرفته ام مال شما را و لکن ترسیدم بروی سفهاء را برو و مال خود بگیر من امید وارم که من و
طلحه و زبیر از آن کسان باشیم که حق تعالی در حق ایشان فرموده و نزعنا ما فی صدورهم من غل اخوانا علی سرر متقابلین
بعده ابن عباس را امیر مدینه کرده خود بکوفه برگشت عروه گفته عایشه را گفتم کدام کس دوست تر بود نزد رسول خدا
صلعم گفت علی بن ابی طالب گفتم چیست سبب خروج تو بروی گفت چرا نمی گرفت پدر تو مادر ترا گفتم این خود تقدیر خداست
گفت اینهم تقدیر خداست و ذکر کرده شعبی عایشه را یکبار روز جمل گفت مردم روز جمل میگویند گفتند آری گفت من دوست
داشتم که می نشستم چنانکه نشست غیر من که این احب است بسوی من از آنکه می زائیدم از رسول خدا صلعم ده کس همه
ایشان مانند عبد الرحمن بن الحارث بن هشام می بودند و گفت ابو بکره شنیدم آنحضرت را میفرمود خروج کند قومی هلاک
شوند که رستگار نشوند قائد ایشان زنی باشد قائد در جنت است رواه البزار و البیهقی و مروی است از ابو البختری
که پرسیده شد علی کرم الله وجهه از اهل جمل که آیا مشرک اند اینها گفت ایشان خود از شرک گریخته اند گفته شد منافقان
اند گفت ذکر نمی کنند منافقان خدا را مگر اندکی گفته شد پس کیانند اینها فرمود اخواننا بغوا علینا برادران ما اند
که بغی کردند بر ما و چه خوش است آنچه مسیب بن رافع گفته که خلف بن حوشب میگفت بود که مستحب می داشتند تمثل
باین ابیات نزدیک فتن ؎ الحرب اول ما تکون فتیة ✽ تسعی بزینتها لکل جهول ✽ حتی اذا اشتعلت و شب ضرامها
ولت عجوزا غیر ذات حلیل ✽ شمطاء ینکر لونها و تغیرت ✽ مکروهة للشم و التقبیل ✽ **فصل چهارم** و از انجمله است واقعه
صفین ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم قائم نمیشود قیامت تا آنکه جنگ کنند دو گروه عظیم که دعوی آن هر دو یکی
است اخرجه الشیخان گفته اند مراد باین دو گروه اتباع علی مرتضی و معاویه امیر شام اند و گفت عطا بن سائب حدیث
کرد مرا غیر واحد که قاضی از قاضیان شام نزد عمر رضی الله عنه آمد و گفت ای امیر المومنین دیدم که گویا آفتاب و ماهتاب
باهم جنگ میکنند و ستارگان باهر دو نصف نصف بوده اند فرمود پس تو با کدام یکی ازین دو بودی گفت با ماه بر مهر
پس گفت عمر و جعلنا اللیل و النهار آیتین فمحونا آیة اللیل و جعلنا آیة النهار مبصرة برو که گاهی برای ما کاری نکنی گفت عطا
رسید مرا که وی کشته شد همراه معاویه روز صفین **سبب وقوع وی بالاختصار** این است که چون عثمان کشته شد
و بیعت با حضرت امیر کردند کسی را نزد معاویه فرستاد تا در آید در آنچه دیگر مسلمانان در آمدند یعنی بیعت کند و از عمل خود
معزول گردد و بود معاویه عامل عمر و عثمان بر شام و امید میداشت که علی علیه السلام او را بر عمل وی بحال دارد و امام
حسن و ابن عباس و غیر ایشان هم اشارت بابقاء او بر شام کرده بودند تا آنکه از وی بیعت گرفته آید بعده هرچه خواهد در وی
حکم فرماید لیکن حضرت امیر فرمود هیهات اگر رسیده استم که مداهنت در دین خدا ما گنجایش دارد میکردم اما خدای تعالی

راضی نیست بمذهب اهل قرآن پس سید ایشان خبر معاویه پس چو گنده خورد که قرآن نشنود وی برای علی هیچ عمل تا گاهی کرد
عمرو بن العاص مصر و حمص را نیز عزل کرد پس علی و معاویه هردو اتفاق بر خروج کردند طبرانی از عبدالله بن عمرو روایت کرده
که فرمود رسول خدا صلعم چون ببینید معاویه و عمرو بن العاص را فراهم پس تفریق کنید میان این هردو بعد دستاد چون نشستند
این هردو بر فراش حق نشست میان هردو بالجمله چون علی مرتضی از وقعه جمل فارغ گشت بکوفه مراجعت فرمود جریر بن
عبدالله البجلی را نزد معاویه فرستاد و او را بسوی بیعت خود بخواند وی امتناع آورد ابومسلم خولانی او را گفت تو با
علی در خلافت تنازع میکنی گر تو برابر وی هستی گفت نه من میدانم که او افضل است لیکن شما نمیدانید که عثمان مظلوم کشته
شد و من پسر عم او و ولی او هستم خون او را طالبم پس نزد علی رفته بگوئید که قاتلان عثمان را بما بدهد اهل شام قبول کردند معاویه
ابومسلم را با طلب قاتلان عثمان نزد علی فرستاد حضرت امیر گفت اول بیعت کنند چنانکه مردم کردند باز محاکمه کنند تردد در این باب
معاویه از شام و حضرت امیر علیه السلام از کوفه با لشکرها برخاستند و در صفین مقاتله شدید روداد تا آنکه شمار کشتگان هفتاد
هزار رسید چون اصحاب معاویه مشاهده عجز کردند عمرو معاویه را گفت تا بر علی مصحف بفرستد و او را بسوی کتاب الله
بخواند که وی این قبول خواهد کرد چنان کردند علی علیه السلام فرمود آری ما احق ایم باجابت کتاب خدا قاریان که بعد
از این خوارج شدند گفتند ای امیرالمؤمنین چه انتظار میدهی این قوم را نزدیم ما برایشان بشمشیرهای خود تا آنکه حکم کند
خدایتعالی میان ما پس گفت سهل بن حنیف ای مردمان متهم دارید رای خود را که کار بر تحکیم شد پس علی مرتضی
ابوموسی را حکم کرد بعد از آن که ابن عباس را حکم کردن خواسته بود و اهل کوفه از آن منع کرده بودند و معاویه عمرو بن
العاص را حکم کرد هردو حکم بر خلع هردو صاحب خود اتفاق کردند عمرو مردی هوشیار دانا بود ابوموسی را مقدم کرد
و خلع علی کرد عمرو برخاست و گفت ابوموسی علی را خلع کرد و من معاویه را نصب میکنم مردم مختلف شدند و ابوموسی
عمرو را دشنام دادن گرفت و گفت بدعهدی کردی علی علیه السلام بکوفه و معاویه بسوی شام برگشت باز
علی علیه السلام بار دیگر برای قتال اهل شام ساختگی کرد اما امر خوارج او را مشاغل شد بعده در سنه سی و نه باز
ساختگی جنگ کرد اما این مرتبه هم بسبب افتراق آرای اهل عراق نوبت به جنگ نرسید باز در سنه چهل درین امر کوشید
و بر مقدمه لشکر قیس بن سعد بن عباده را برگماشت این مرتبه چهل هزار کس با وی بر موت بیعت کردند پس حضرت
امیر علیه السلام کشته شد و آنچه تقدیر الهی بود بر روی کار آمد عروه بن رویم گفت اعرابی نزد رسول صلعم آمد گفت
کشتی کن با من معاویه برخاست و گفت من با تو کشتی گیرم آنحضرت فرمود مغلوب نشوی گاهی پس بیفگند اعرابی را و چون
روز صفین شد علی کرم الله وجهه فرمود اگر این حدیث یاد میکردم با معاویه قتال نمیکردم رواه ابن عساکر و مروی
از زید بن ارقم که پرسیده شد علی علیه السلام از کشتگان صفین فرمود کشتگان من و کشتگان آنها در بهشت اند
و منجر شد امر بسوی معاویه و روایت است از مسیب بن نجیه که گرفت علی دست مرا و در صفین ایستاد بر کشتگان
اصحاب معاویه و گفت رحمت کند شما را خدایتعالی باز مائل شد بسوی کشتگان اصحاب خود و ترحم کرد بر ایشان
مانند ترحم بر اصحاب معاویه گفتم ای امیرالمؤمنین خون های اینها را حلال کردی بستر برایشان ترحم میکنی

گفت حق تعالی کشتن ایشان را کفارهٔ ذنوب ایشان کرده و مرویست از علی علیه السلام که فرمود هر که اراده وجه الله
کرد از ما و از اوشان نجات یافت و چه خوبست آنچه ابن عساکر روایت کرده که مردی نزد ابو زرعه رازی آمد و گفت
من دشمن میدارم معاویه را گفت چرا گفت زیرا که وی با علی مقاتله کرد بغیر حق ابو زرعه گفت رب معاویه رب رحیم ست و خصم او
خصم کریم پس دخول تو میان هر دو چیست **فصل پنجم** از انجمله ست وقعهٔ نهروان مخنف بن سلیم گفته آمدیم نزد ابو ایوب
گفتیم ای ابا ایوب قتال کردی بسیف خود با رسول خدا صلعم مشرکان را پستر آمدی قتال میکنی مسلمانان را گفت آنحضرت صلعم
حکم کرد مرا بقتال سه فرقه ناکثین و قاسطین و مارقین و تحقیق مقاتله کردم ناکثین و قاسطین را و اکنون انشاء الله تعالی
با مارقین بجنگم رواه ابن جریر و در روایت ابی صادق ست از وی رضی الله عنه که عهد کرده ست بسوی ما رسول خدا صلعم که
قتال کنیم با علی علیه السلام ناکثین را پس مقاتله کردیم یعنی اهل جمل را و عهد کرد ما را که قتال کنیم با وی قاسطین را پس اینست
روی ما بسوی ایشان یعنی معاویه و اصحاب وی و عهد کرد بما که بجنگیم با وی مارقین را پس ندیدم اوشان را هنوز و مرویست از
علی رضی الله عنه که وی وصیت کرد وقتی که زد او را ابن ملجم که بدرستیکه آنحضرت صلعم خبر داد مرا بآنچه شدنیست از اختلاف بعد
وی و امر کرد مرا بقتال ناکثین و مارقین و قاسطین خبر داد مرا بآنچه رسید مرا و خبر داد مرا بآنکه مالک گردد معاویه و پسر او یزید
پستر گردد ملک بسوی بنی مروان و وارث شوند آنرا و این امر گردنده ست بسوی بنی امیه باز بسوی بنی عباس و نمود مرا تربتی
که کشته شود آنجا امام حسین علیه السلام و مرویست از ابی سعید مرفوعاً که بیرون آید از نسل این مرد قومی که تلاوت کنند
کتاب الله و نگذرد از گلوی شان بیرون روند از دین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه بکشند اهل اسلام را و بگذارند
اهل اوثان را اگر دریابم آنها را البته بکشم کشتن عاد و ثمود و مرویست از ابی ذر رضی الله عنه مانند آن و زیاده کرد که آنها
بدترین خلق و خلیقه اند و مرویست از علی مانند آن و زیاده کرد پس بکشید آنها را که در کشتن شان اجرست مر کسی را
که بکشند نزدیک خدا روز قیامت و از انس مرویست نحو آن و زیاده کرد خوشحالی باد کسی را که بکشد آنها را و بکشند
آنها او را میخوانند بسوی کتاب خدا و نیستند از ان در چیزی هر که مقاتله کند اوشان را اولی باشد بخدا از اوشان سیمای
شان تراشیدن موی سر باشد و از علی نیز نحو آن مرویست و زیاده کرد اگر بدانند لشکری که میرسد آنها را چه حکم شده ست
برای آنها بر زبان پیغمبر شان هر آئینه توکل کنند از عمل و نشان شان این است که در آنها مردی ست مر او را عضد نیست که
در روی ذراع بر سر عضد وی چیزی مثل سر پستان ست و بر وی چند موی سفید و در روایتست از ابی سعید رضی الله
عنه بیرون رود فرقهٔ مارقه نزدیک فرقت از مسلمانان پس بکشند آنها را اولی تر هر دو طائفه بحق و این دلیل ست
بر آنکه اصحاب معاویه از اسلام خارج نشده اند بلکه فاسق هم نشده اند زیرا که آنها مجتهد بودند و در اجتهاد خود خطا کردند
و امیر المؤمنین علی و اصحاب وی اولی بودند بحق زیرا که وی رضی الله عنه ایشان را کشت و در روایت ابن عمر حجت
آنده که نکشتند آنها را علی بن ابی طالب گفت کاتب حروف عفا الله عنه این چنین گفته اند اکثر فقهاء و اهل علم لیکن
اهل تحقیق از محدثین و غیرهم گفته اند که جنگ معاویه با حضرت امیر علیه السلام خالی از حمیت و عصبیت نبوده و وی
رضی الله عنه باغی خاطی ست بلاشبه اگرچه خارج از اسلام نباشد و الله اعلم و حق جانب علی بود کرم الله وجهه

و با تمام احادیث درباره خارجیان بسیار آمده لاکن تحقیق سبب وقعهٔ ایشان باختصار نیست کر
چون آنها حکم مقرر کردند قرار گفتند که علی و معاویه هر دو کافر شدند نعوذ بالله منه پس امیر المومنین علی را گذاشته بحروراء
فرود آمدند و ایشان دوازده هزار و چند کس بودند و ابن عباس رضی الله عنه نزد ایشان کسی را فرستاد و گفت که دیدید بسوی علیه
خود چه نقص میکنید بری در قسمت یا در قضا گفتند می ترسیم که در فتنه افتیم گفت مگر دانید ضلالت عام مخافت فتنه عام
بعضی رجوع باطاعت کردند و بعضی دیگر گفتند که ما بنا چیز خود ایستیم اگر قضیه تحکیم را آنها قبول خواهند کرد قتال خواهیم کرد
بر آنچه قتال کردیم با اهل شام در صفین و اگر نقض خواهند کرد آنرا قتال خواهیم کرد و در بادیه پس رانده شدند تا آنکه فرقه اناه
مردمان را کشت اصحاب وی گفتند که ما از علی رضی الله عنه برین امر جدا شده ایم چون این خبر بعلی رسید وی ساختگی
بسوی شام میکرد فرمود آیا بسوی دشمنان خود میروید یا بسوی کسانی که خلیفهٔ شما در دیار شما بود و اند میگردید گفتند
بلکه رجوع میکنیم بسوی آنها فرمود کشایش کنید بر آنها پس سوگند بخدا که کشته نشوند از شما ده کس و نجات نیابند از
و همچنین شد فرمود بجوئید مردی را که صفت وی چنین و چنان است دو بار جستند و نیافتند نوبت سوم بر صفتی که رسول خدا
صلعم فرموده بود دریافتند مردی گفت حمد خدا را که ایشان را هلاک ساخت و ما را راحت داد حضرت امیر فرمود
این چنین نیست سوگند بکسی که جان من در دست او ست بدرستیکه از ایشان کسانی هستند که در اصلاب رجال اند و حال
اند آنها را زنان بزنند و سرانه آخرین آنها دزدان خزار باشند و روایت کرد عبد الله بن عمر از ان حضرت صلعم که بیرون
آیند مردم از مشرق میخوانند قرآن را تجاوز نمیکند تراقی ایشان را هرگاه که منقطع شود قرنی پیدا شود قرنی دیگر تا آنکه
آخرین آنها برآید با مسیح دجال و مروی است از ابن عمر که کسیکه کشت او را حروریه پس وی شهید است و مروی است
از حسن که هرگاه قتل کرد علی علیه السلام حروریه را گفتند کیستند اینها ای امیر المومنین آیا کفار اند ایشان فرمود
از کفر گریخته اند گفته شد منافقین اند فرمود منافقان ذکر نمیکنند خدا را مگر قلیل و اینها خدا را بسیار ذکر میکنند
گفته شد پس اینها کیستند فرمود قومی اند که رسید بایشان فتنه پس کور و کر گشتند و در اشعه گفته و از بقایای
ایشان اند قرامطه و از ایشان اند باطنیه و اسمعیلیه و فتنهٔ ایشان مشهور است هلاک کردند عباد را و تباه کردند بلاد را
اشارت بفتنهٔ ایشان باید انتهی در اصابه گفته و فی مسند احمد بسند جید عن علی قیل یا رسول الله من نؤمر بعدک
قال ان تؤمروا ابابکر تجدوه امینا زاهدا فی الدنیا راغبا فی الآخرة وان تؤمروا عمر تجدوه قویا امینا لایخاف فی الله
لومة لائم وان تؤمروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدوه هادیا مهدیا یاخذ بکم الطریق المستقیم وکان قتل علی فی لیلة السابع
عشر من شهر رمضان سنة اربعین من الهجرة ومدة خلافته خمس سنین الا ثلثة اشهر لانه بویع بعد قتل عثمان فی ذی الحجة
سنة خمس وثلاثین وکانت وقعة الجمل فی سنة ست وثلاثین ووقعة صفین فی سنة سبع وثلاثین ووقعة النهروان
مع الخوارج فی سنة ثمان وثلاثین ثم اقام سنتین یحرض علی قتال البغاة فلم یتهیا ذلک الی ان مات انتهی وتم ما هنا
در مجلد دوم در ذکر معاویه گفته ولد قبل البعثة بخمس سنین وقیل بسبع وقیل بثلاث عشرة والاول اشهر وحکی الواقدی انه
اسلم بعد الحدیبیة وکتم اسلامه حتی اظهره عام الفتح وکان طویلا ابیض صحب النبی صلعم وکتب له وولاه عمر الشام بعد اخیه یزید

ابی سفیان و اقره عثمان ثم استمر فلم یبایع علیا ثم حاربه و استقل بالشام ثم اضاف الیها مصر ثم تسمی بالخلافة بعد التحکیم
ثم استقل لما صالح الحسن و اجتمع علیه الناس فسمی ذلک العام عام الجماعة و کان عمر اذا نظر الی معاویة قال هذا کسری العرب
مات معاویة فی رجب سنة ستین علی الصحیح انتهی ملخصاً بعده در اشاعه گفته که حق در جمیع فتن و واقعه میان صحابه با علی کرم الله
وجهه بود و وی همیشه مصیب بود و غیر وی مخطی لقوله صلعم علی مع القرآن و القرآن معه و قول وی صلعم علی با حق است هر جا
که باشد و قول وی ای علی مقاتله کنی بر تاویل قرآن چنانکه مقاتله کردم من بر تنزیل وی و فرمود زبیر را قتال کنی تو با علی و تو
ظالم باشی او را و فرمود مخیر نشد عمار میان دو امر مگر آنکه اختیار کرد راشدتر را از آن هر دو و فرمود بکشند او را فئه باغیه
و عمار همراه علی بود و در صفین کشته شد از دست اصحاب معاویه گفت حذیفه قریب است که باشد کشت و خون میان مسلمانان
پرسید و شد پس همراه کدام یک باشیم گفت ببینید آن گروه را که دعوت میکند بسوی امر علی و باشید با وی زیرا که
آن گروه بر حق است و غیر ذلک من الاحادیث و در ینصورت میگوئیم که طلحه و زبیر و عایشه رضی الله عنهم مجتهد بودند قطعاً
و یقیناً زیرا که ایشان طمع نکردند در خلافت و نه جاهل بودند از فضل علی علیه السلام و علم و قرابت و سابقیت وی بلکه
حامل ایشان برین حرب طلب خون عثمان بود و اجتهاد ایشان بوی بآن کشیده که قتل قتله وی بر امام واجب است
و از طرف امیر المومنین علی کرم الله وجهه استفسار نمود که ورثه عثمان بسوی وی محاکمه کنند و بر قاتلان اقامت بینه نمایند
تا انتقام از ایشان گرفته آید و طلحه و زبیر از اهل بدر اند و آنحضرت صلعم مر عمر بن خطاب را در قصه حاطب بن ابی بلتعه گفته که چه
میدانی تو شاید الله تعالی مطلع شد بر اهل بدر و گفت بکنید هرچه خواهید که بتحقیق بخشیدم شما را و گفت غلام حاطب
را چون شکایه برد وی نزد آنحضرت و گفت که ای رسول خدا درآید حاطب در آتش دوزخ فرمود دروغ گفتی داخل
نشود دوزخ چه وی حاضر شده است بدر و حدیبیه را و نیز طلحه و زبیر از عشره مبشره بالجنة اند و بشارت آن حضرت صلعم
حق است با آنکه ایشان رجوع کردند از خروج و توبه نمودند زیرا که زبیر وقت ذکر کردن حضرت امیر حدیث را بوی ترک
قتال نکرد و از هر دو لشکر بیرون رفت و طلحه وقتیکه گذشت بروی مردی از اصحاب علی و پرسید از وی که کیستی و
او گفت از اصحاب علی ام گفت دراز کن دست خود را که بیعت کنم ترا از طرف علی علیه السلام و چون علی این حدیث
بشنید گفت راست گفت رسول خدا که اِبا میکند خدا مگر آنکه داخل شود طلحه جنت را آگاه باشید که بیعت من در گردن
اوست کالتقدم و گفت امیدوارم که من و طلحه و زبیر از آنها باشیم که در حق ایشان گفته اند و نزعنا ما فی صدورهم
من غل اخوانا علی سرر متقابلین و اکرام کرد پسر طلحه را و جمله مال طلحه بوی باز داد و اما عایشه صدیقه رضی الله عنها
پس وی بانوی آنحضرت است صلعم در دنیا و آخرت چنانکه در حدیث صحیح ثابت شده و وی نیز از میان راه رجوع کردن
میخواست وقتیکه او از سگان موضع حوأب شنیده بود و حدیث آنحضرت را یاد آورده مگر همراهیانش نگذاشتند
و گفتند شاید بسبب تو حق تعالی در دو گروه مسلمانان صلح بخشد پس آمدن وی بقصد صلح بود نه فساد و جز این نیست
که کشندگان عثمان آتش حرب بیفروختند و نجات خود در همین دیدند حالانکه عایشه ام المومنین و حبیبه رسول الله
صلعم است پس این همه ماجور اند اما علی علیه السلام را دو اجر است یکی اجر اجتهاد دوم اجر اصابت و غیر او را فقط

یافت جهاد دست بس پس اما معاویه رضی الله عنه پس وی اگرچه باغی غیر داخل در بیعت است بلکه طالب ملک بوده
و طلب دم عثمان او سبلی بلکه حیله اطاعت اهل شام ساخته بود و بغی وی بقتل عمار بن یاسر از دست لشکریانش ظاهر
شد خود او را حجر کرد زیرا که آنحضرت صلعم عمار را گفته بود که ترا گروه باغی خواهد کشت چون بعد نزول امام حسن علیه السلام
از خلافت متولی حکومت شد هیچکسی را عوض خون عثمان نکشت و نه طلب دم کرد و نه او را سیاستی نمود و حجت بود علی الامام
زیرا که از صحابه الفتح است و عمر رضی الله عنه فرموده که این امر در اهل بدر بود و مهاجرین اولین است مادامیکه باقی است از
ایشان یکی هم و نیست ابن طلیق و نه برای مسلمة الفتح نصیبی در وی لیکن معاویه صهر رسول خدا و کاتب وحی
و ادراک صحبت است و آنحضرت صلعم فرموده چون ذکر کرده شوند اصحاب من پس باز مانید و فرموده بترسید خدا را در حق
اصحاب من بگیرید ایشان را نشانه بعد از من الحدیث پس لائق اسلاک است از ذکر وی مگر بخیر با آنکه آنحضرت هم خبر داده
که وی متولی شود و فرموده ای معاویه چون والی شوی پس نیکوئی کن و دعا داد او را و گفت بار خدایا بگردان او را هادی
مهدی و هدایت کن بوی مردمان را کما اخرجه الترمذی من حدیث عبد الرحمن بن عمیرة و کان من الصحابة و گفت امیر المؤمنین
علی رضی الله عنه مکروه مدارید امارت معاویه را والله اگر گم کنید شما او را هر آینه ببینید سرها را که فرو می آید از دوشها مانند حنظل
ابن سعد و ابن عساکر از مسلمه بن مخلد آورده که گفت سمعت النبی صلعم یقول لمعاویة اللهم علمه الکتاب و مکن له فی البلاد و قه
العذاب اخرج الترمذی من حدیث عمیر بن سعید قال سمعت النبی صلعم یقول اللهم اجعله هادیا مهدیا اهد به و اخرج الدیلمی عن
الحسن بن علی قال سمعت علیا یقول سمعت رسول الله صلعم یقول لا تذهب الایام و اللیالی حتی یملک معاویة و اخرج
الآجری فی کتاب الشریعة عن عبد الملک بن عمیر قال قال معاویة ما زلت فی طمع من الخلافة منذ سمعت رسول الله صلعم
یقول یا معاویة ان ملکت فاحسن و قد صح من حدیث ام حرام ان رسول الله صلعم قال اول جیش من امتی یغزون البحر
قد اوجبوا و کان اول من غزا البحر معاویة فی زمن عثمان بن عفان و کانت ام حرام فی جیشه و ماتت بعد ما خرجت من البحر
و قد استفاض ان النبی صلعم استکتبه و هو لا یستکتب الا عدلا امینا و قد روی الآجری من طرق متعددة ان ذلک کان
باشارة من جبرئیل و قال معاویة لست بخلیفة و لکنی اول ملوک الاسلام و ستجربون الملوک بعدی و کانت عنده شعرات
رسول الله صلعم فاوصی عند وفاته ان تجعل فی مناخره و الله اعلم و اما حرف یزید پس لیس حاجت بسوی اعتذار
از ایشان بعد از آنکه فرموده باشد آنحضرت صلعم که بیرون روند از دین همچو بیرون رفتن تیر از رمیه و غیر آن
من الاحادیث و اما یزید و امثال او حکم کرده اند بر ایشان ملعون اند بر زبان نبی صلعم و لهذا گفت احمد بن حنبل چون سؤال
کرد او را پسرش عبد الله از لعن یزید چگونه لعنت نکنم من کسی را که لعنت کرده خدا تعالی در کتاب خود عبد الله
گفت من کتاب خدا خوانده ام در وی لعن یزید نیافتم فرمود حق تعالی میفرماید فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنهم الله فاصمهم و اعمی ابصارهم و کدام فساد و قطعیت سخت تر است از آنچه یزید کرد
ای فیکر من آری عمر بن عبد العزیز از ائمه راشدین و خلفاء مهدیین است و واجب است استثناء وی از بنی
امیه چنانکه استثنا کرد او را نبی صلعم و فرمود بگر صالحین از ایشان و کمتر اند آنها بخلاف بقیه بنی امیه کا مر

وهمچنین کسانیکه بعد از ایشان بودند از بنی عباس و غیرهم چه اکثر و عامه شان ظلمه فسقه بودند و بهترین ایشان متوکل
بود مگر ناصبی بود تا آنکه قبر امام حسن علیه السلام را هدم کرد و موضع آنرا مزرعه گردانید و جز آن از امور نصب آری مهتدی
از ایشان مرد زاهد بود و اقتدا میکرد بعمر بن عبد العزیز در سیرت وی ولیکن مدت وی دراز نشد بعد یکسال
او را کشتند و اما آنچه دران رافضیان توسع کرده اند از سب و شتم سلف صالح تا آنکه صحابه کرام حتی شیخین را هم
نگذاشتند پس آن خروج ست از طریق عقل و نقل و ضلال مبین ست و الحاد در دین و تجهیل جمیع مسلمین حتی علی امیر
المومنین زیرا که ایشان خیر امة اخرجت للناس اند بگواهی قرآن و شهداء الله علی الامم اند روز حشر و میزان حق اهل
بدر اند و اهل احد و بیعة الرضوان اختیار کرد ایشانرا خدا تعالی برای صحبت پیغمبر خود از میان جمله اکوان و نبود
در او شان شائبه نفسانیت و نه میل بسوی باطل و عدوان و صحیح شده ست از علی کرم الله وجهه و رضی عنه و علیه
السلام که گفت ابوبکر بهتر ست از مومن آل فرعون که وی ایمان خود را پنهان میداشت و ابوبکر اظهار دین خود میکرد
و مدافعت میکرد از آنحضرت و میگفت اتقتلون رجلا ان یقول ربی الله و پرسید محمد بن حنفیه از حضرت وی علیه السلام
که کیست بهترین مردم فرمود ابوبکر گفت پس کدام گفت عمر گفت پس تو ای پدر گفت جز این نیست که پدرت مردی
از مسلمانان است و احادیث وارده از علی کرم الله وجهه و دیگر ابرار اهل بیت در فضائل شیخین و عثمان رضی الله عنهم
زیاده بر دو صد حدیث خواهد بود خدا رحم کند مردی را که قدر خود و حق ایشان بشناخت و اصحاب رسول خدا را بدوستی
رسول دوست گرفت و همراه هالکان هلاک نگردید والعیاذ بالله **قف** از آیاتی که در سوره شوری ست اشارتی
بمدح خلفاء راشدین و اهل شوری و ذم من بعدهم و اهل بغی مفهوم میشود و آن آیات بعد قوله تعالی ست و ما عند الله
خیر و ابقی پس کریمه للذین آمنوا و علی ربهم یتوکلون اشارت بحضرت ابوبکر صدیق عتیق ست زیرا که ثبوت ایمان
او بشهادت نبویست در حدیث آمده اگر وزن کرده شود ایمان ابوبکر بایمان اهل ارض هر آئینه غالب آید ایمان
ابوبکر و اما توکل او پس شاهد او ست قوله صلعم در آیند بهشت را از امت من هفتاد هزار بغیر حساب و ابوبکر از ایشان
ست گفته شد کیستند ایشان ای رسول خدا فرمود آنانکه رقیه نمی کنند دیگری را و نه رقیه میکنانند برای خود و نه داغ
میدهند و نه داغ میکنانند و توکل میکنند بر رب خود و کریمه والذین یجتنبون کبائر الاثم والفواحش الا اللمم و اذا
ما غضبوا هم یغفرون اشارت بعمر بن خطاب ست رضی الله عنه و اجتناب وی از کبائر بشهادت قوله صلعم ست
نرفتی هیچ راهی مگر آنکه رفت شیطان راهی غیر راه تو و مغفرت وی حین غضب بحدیث عیینه بن حصن ست که
چون در آمد بر عمر در آنجا گفت ای ابن خطاب نمیدهی ما را جزل و حکم نمیکنی در ما بعدل عمر بغضب در آمده خواست که وی را
بزند حر بن قیس گفت ای امیر المومنین خدا تعالی میفرماید خذ العفو و امر بالمعروف و اعرض عن الجاهلین و این
کس جاهل ست پس تجاوز نکرد عمر ازین آیه نزد شنیدن این آیه و بود بسیار ایستاده نزد کتاب خدا و کریمه
والذین اقاموا الصلوة وامرهم شوری بینهم و مما رزقناهم ینفقون اشارت باصحاب شوری ست و عثمان و علی
از ایشان اند و کریمه والذین اذا اصابهم البغی هم ینتصرون اشارت بعلی بن ابی طالب ست و بانتصار او در از البغی

ذکر بعیب و جزاء سیئة سیئة مثلها اشارت بعفو و کرم اوست و از تجاوز است که وز تمیل تنادی او ندا کرده قصاص نیز
و مرتبه بت پر اخذ اموال ایشان نکنند و کریمه فمن عفی و اصلح فاجره علی الله اشارت بنزول حسن بن علی از تعهد خلافت
و عفو او برای اسائت معاویه و اہل شام و اصلاح نمودن او میان اہل اسلام و نگاه داشتن دمای ایشان ست و کریمه
انه لا یحب الظالمین اشارت بکسی ست که ظلم نمود بر ایشان و قتل نمود و بغی کرد همچو قاتل عمرو قتله عثمان و قتال علی
و خارج بر وی مثل حروریه وغیره و قوله تعالی ولمن انتصر بعد ظلمه فاولئک ما علیهم من سبیل اشارت بحسین بن علی ست
و قیام وی بر یزید و قتال وی بر حق تا آنکه با همگی اہل بیت خود شربت شهادت چشید و قوله تعالی انما السبیل علی الذین
یظلمون الناس و یبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم اشارت بیزید و بنی امیه ست که بعد از وی بودند
واللہ اعلم و همچنین در کریمه محمد رسول الله گفته اند که والذین معه ابو بکر صدیق ست و اشداء علی الکفار عمر بن خطاب
و رحماء بینهم عثمان بن عفان و تراهم رکعا سجدا علی بن ابی طالب یبتغون فضلا من الله و رضوانا عشره مبشره بجنت
وسیماهم فی وجوههم من اثر السجود بقیه اصحاب از مهاجرین و انصار قاله الحسن و عکرمه گفته کزرع اخرج شطأه ابو بکر
فآزره عمر فاستغلظ عثمان فاستوی علی سوقه علی بن ابی طالب یعجب الزراع المومنون لیغیظ بهم الکفار قول عمر لاهل مکة
بعد ما اسلم لا یعبد الله سرا بعد الیوم و این اشارت از لطائف تنزیل ست نه از ابواب تفسیر و اہل علم اتفاق کرده اند بر
جمیع صحابه عدول اند بتعدیل خدا و رسول حافظ ابن حجر در کتاب الاصابه آورده اتفق اهل السنة علی ان الجمیع
عدول و لم یخالف فی ذلک الا شذوذ من المبتدعة و قد ذکر الخطیب فی الکفایة فصلا نفیسا فی ذلک فقال عدالة الصحابة
ثابتة معلومة بتعدیل الله لهم و اخباره عن طهارتهم و اختیاره لهم فمن ذلک قوله تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس و قوله
و کذلک جعلناکم امة وسطا و قوله لقد رضی الله عن المومنین اذ یبایعونک تحت الشجرة فعلم ما فی قلوبهم و قوله والسابقون
الاولون من المهاجرین والانصار والذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم و رضوا عنه و قوله تعالی یا ایها النبی حسبک الله
و من اتبعک من المومنین و قوله للفقراء المهاجرین الذین اخرجوا من دیارهم و اموالهم یبتغون فضلا من الله و رضوانا و
ینصرون الله و رسوله اولئک هم الصادقون الی قوله انک رؤف رحیم فی آیات کثیرة یطول ذکرها و احادیث شهیرة
یکثر تعدادها و جمیع ذلک یقتضی القطع بتعدیلهم و لا یحتاج احد منهم مع تعدیل الله لهم الی تعدیل احد من الخلق علی انه
لو لم یرد من الله و رسوله فیهم شیء مما ذکرنا لاوجبت الحال التی کانوا علیها من الهجرة والجهاد و نصرة الاسلام و
بذل المهج والاموال و قتل الآباء والاولاد والمناصحة فی الدین و قوة الایمان والیقین القطع علی تعدیلهم والاعتقاد
لنزاهتهم و انهم افضل من جمیع الخالفین بعدهم والمعدلین الذین یجیئون من بعدهم هذا مذهب کافة العلماء و من
یعتمد قوله ثم روی بسنده الی ابی زرعة الرازی قال اذا رأیت الرجل ینتقص احدا من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم فاعلم
انه زندیق و ذلک ان الرسول حق و ما جاء به حق و انما ادی الینا ذلک کله الصحابة و هم لا یریدون ان یجرحوا شهودنا
لیبطلوا الکتاب والسنة والجرح بهم اولی و هم زنادقة انتهی والاحادیث الواردة فی تفضیل الصحابة کثیرة من ادلها
علی المقصود ما رواه الترمذی و ابن حبان فی صحیحه من حدیث عبد الله بن مغفل قال قال رسول الله صلی الله

الله في اصحابي لا تتخذوهم غرضا من بعدي فمن احبهم فبحبي احبهم ومن ابغضهم فببغضي ابغضهم ومن اذاهم فقد اذاني ومن اذاني
فقد اذى الله ومن اذى الله فيوشك ان ياخذه وقال ابو محمد بن حزم الصحابة كلهم من اهل الجنة قطعا قال الله تعالى
لا يستوي منكم من انفق من قبل الفتح وقاتل اولئك اعظم درجة من الذين انفقوا من بعد وقاتلوا وكلا وعد الله الحسنى وقال ان الذين سبقت
لهم منا الحسنى اولئك عنها مبعدون فثبت ان الجميع من اهل الجنة وانه لا يدخل احد منهم النار لانهم المخاطبون بالاية السابقة فان
قيل التقييد بالانفاق والقتال يخرج من لم يتصف بذلك وكذلك التقييد بالاحسان في الآية السابقة وهي قوله والسابقون
الاولون يخرج من لم يتصف بذلك وهي من اصح ما ورد في المقصود ولهذا قال المازري في شرح البرهان لسنا نعني بقولنا
الصحابة عدول كل من راه صلعم يوما ما او زاره لماما او اجتمع به لغرض وانصرف عن كثب انما نعني به الذين لازموه وعزروه ونصروه
واتبعوا النور الذي انزل معه اولئك هم المفلحون فالجواب عن ذلك ان التقييدات المذكورة خرجت مخرج الغالب والا فالمراد
من اتصف بالانفاق والقتال بالفعل او القوة واما كلام المازري فلم يوافق عليه بل اعترضه جماعة من الفضلاء وقال
العلائي هو قول غريب يخرج كثيرا من المشهورين بالصحبة والرواية عن الحكم بالعدالة والقول بالتعميم هو الذي صرح به
الجمهور وهو المعتبر والله اعلم وقد كان تعظيم الصحابة ولو كان اجتماعهم به صلعم قليلا مقررا عند الخلفاء الراشدين وغيرهم
وفي ذلك بين شاهد على انهم كانوا يعتقدون ان شان الصحبة لا يعدله شيء كما ثبت في الصحيحين من قوله صلعم والذي نفسي بيده
لو انفق احدكم مثل احد ذهبا ما ادرك مد احدهم ولا نصيفه وتواتر عنه صلعم خير الناس قرني ثم الذين يلونهم وعنه انتم خيرها واكرمها
على الله عز وجل وعن جابر قال قال رسول الله صلعم ان الله اختار اصحابي على الثقلين سوى النبيين والمرسلين رواه البزار بسند
رجاله موثقون وقال سفيان في قوله تعالى وسلام على عباده الذين اصطفى هم اصحاب محمد صلعم والاخبار فيها كثيرة جدا
فلنقتصر على هذا القدر ففيه مقنع انتهى ملخصا **فصل ششم** وازانجمله است نزول امیر المومنین حسن بن علی برای
معاویه نعیم از سفیان روایت کرده که آمدم نزد حسن بن علی بعد رجوع او بمدینه وگفتم ای هلاک مومنان پس احتجاج کرد بر من
بانکه گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود نمی رود ایام ولیالی تا آنکه مجتمع شود کار این امت بر مردی واسع السرم
ضخیم البلعوم که بخورد و سیر نشود و آن معاویه است پس دانستم که امر الهی واقع شدنی است در نهایه گفته سرم بمعنی
دبر است وضخم بمعنی عظیم مراد مرد شدیدیست که بالک تمام ارض گردد انتهی وروایت کرد دیلمی از حسن بن علی که
گفت شنیدم علی را میفرمود شنیدم آنحضرت را میگفت نمی رود ایام ولیالی تا آنکه مالک شود معاویه در اشاعه گفته و
این بر حقیقت است زیرا که آنحضرت معاویه را دعا کرده که سیر نکند خدا شکم او را وروایت کرده اند مسلم وبیهقی واللفظ له
از ابن عباس که فرمود آنحضرت صلعم که بخوان معاویه را گفتم وی میخورد پس گفت در کرت سوم سیر نگرداند خدا
شکم او را پس سیر نشد شکم او گاهی اورده السیوطی فی الخصائص وبعد وسلیمان بن عبد الملک از بنی امیه که میخورد و
سیر نمیشد ومحتمل که مراد ازین حدیث وی باشد والله اعلم ومروی است از عمار بن یاسر که گفت چون ببینید
شما شام را که فراهم شد کار وبار او برای ابن ابی سفیان پس لاحق شوید بمکه وگفت عایشه فرمود آنحضرت صلعم معاویه را
که خدا تعالی والی کند ترا بر امر این امت پس ببین چه میکنی توام حبیبه گفت آیا دهنده است خدا برادر مرا فرمود و

ازمن و در روایتی مهنات ست بسته بار گفت این کلمه را اخرجه ابن عساکر و الطبرانی و ابو یعلی عن ابی هریره روایت ست که
آنحضرت صلعم فرمود ای معاویه اگر والی شوی امری را پس بترس از خدا و عدل کن معاویه گفت پس همیشه گمان میکردم
که من مبتلا شونده ام بعمل بجهت قول آنحضرت تا آنکه مبتلا شدم **و سبب تجلی آنست** که چون حضرت امیر
علیه السلام از قتل خوارج برگشت تجهیز شام کرد در این اثنا هفدهم شهر رمضان در حالیکه برای نماز صبح برآمده بود
از دست اشقی آخرین عبد الرحمن بن ملجم لعین بضربه سیف مسموم که بر جبهه مبارک زده تا فراغ شریف بر تقصوی رسانید
شب جمعه سنه چهل از هجرت شهید شد و بیعت خلافت با امام حسن کردند ایشان با لشکر کوفه با اراده شام
جانب معاویه روان شدند و از آن طرف معاویه بقصد کوفه برآمد و عبد الله بن عامر و عبد الرحمن بن سمره را
نزد حسن علیه السلام بطلب صلح فرستاد حسن علیه السلام گفت من خون مسلمانان را نگاه دارم و از خلافت در گذرم
ولیکن ما بنو المطلب مجبول شده ایم بر کرم و توسع بر اتباع خود تا آنکه عادت ما شده و نیستیم تا در برقلت این امت
یعنی لشکر شامی و عراقی بعض ایشان بعض را کشته پس کفایت نکند مگر بصلح و عدم انتقام ابن عامر و ابن سمره
گفتند که معاویه شما را چنان و چنین بدهد و از شما طلب و سوال کند حسن فرمود کدام یک این کار را از طرف
من سرانجام دهد ایشان گفتند که ما کنیم پس معاویه بسوی حسن علیه السلام نوشت که بخواه آنچه خواهی و شرط
کن که مرضی نایم با تو هم کاغذی سفید مهر کرده بفرستاد و نوشت که آنچه خواهی در وی بنویس امام حسن علیه السلام
چیزها شرط کرد و از انجمله آنست که بیت المال کوفه و داراب جرد و خلافت بعد معاویه برای ماد برادر ما حسین باشد
و در روایتی این ست که خلافت باختیار مسلمانان باشد هر که را خواهند والی گردانند و هو الصحیح و از انجمله آنست
که متعرض نشود رجال اهل عراق و انتقام نگیرد از ایشان امام حسن این شرط کرده از خلافت فرود آمد و با معاویه بیعت کرد
معاویه گفت چیزی بگو حسن برخاست و بعد حمد و ثنای الهی گفت ای مردمان خدایتعالی هدایت کرد شما را با اول
ما و نگهداشت خونهای شما با آخر ما و معاویه نزاع کرد با من درامری که من سزاوار ترم بدان امر از وی و من گذاشتم
آن امر را برای نگاه داشت خون مسلمانان و طلب چیزیکه نزد خدایتعالی هست پس گواهی داد جماعتی از صحابه
که آنها شنیدند رسول خدا را صلعم میفرمود امام حسن را که این پسر من سیدست و سرانجام هست که صلح دهد خدا
بسببش میان دو گروه بزرگ از مسلمانان که باشد میان آن هر دو مقتله عظیمه و فی البخاری عن ابی بکرة
رایت النبی صلعم علی المنبر و الحسن بن علی معه یقول ان ابنی هذا سید و لعل الله یصلح به بین فئتین من المسلمین و روی
احمد نحوه و قال فلما ولی لم یهرق فی خلافته محجمة من دم و موسوم شد این سال بسال جماعت بسبب اجتماع مردم
و رفع قتال از میان آنها حارث گفته چون علی علیه السلام از صفین برگشت دانست که وی هرگز مالک ملک
شدنی نیست پس گفت چیزها که نمیگفت آنرا و حدیث کرد با حدیثی که حدیث نمیکرد بآن و گفت در آنچه گفت که
ای مردم مکروه ندانید امارت معاویه را والله اگر گم کنید شما او را ببینید سرها را که گذاشته میشود از کواهل مانند
حنظل **فصل هفتم** و از انجمله آنست ملک بنی امیه یزید بن معاویه و من بعده مشتمل بر فتنه های عظیم نحو پاره ای

نسب ظلم عمران بن حصین گفتند که دشمن ترین مردم بسوی رسول خدا صلعم بنو امیه و ثقیف و بنو حنیفه اند و مروی ست
از ابی ذر رضی الله عنه مرفوعا که چون برسند بنو امیه چهل کس را بگیرند بای عباد خدا القتل را و در روایتی چون برسند
پسران ابی العاص سی کس را بگیرند دین خدا دخل را و در روایت ست از موهب که وی بود نزد معاویه پس در آمد
بروی مروان و گفت روا کن حاجت مرا ای امیر المومنین بخدا سوگند که هونت من بزرگ ست من پدر ده کس ام
و عم ده کس و برادر ده کس چون مروان برفت معاویه با ابن عباس رضی الله عنه که با وی بر سریر نشسته بود بگفت
ای ابن عباس نمیدانی تو که آنحضرت فرموده ست که چون برسند پسران حکم سی مرد را بگیرند مال خدا را در میان
خود دولت تا و بندگان خدا را خول و کتاب خدا را دغل و چون برسند چهار صد و نود و نه مرد را باشد هلاک ایشان
شتاب تر از خستین تمر ابن عباس گفت اللهم نعم و یاد کرد مروان حاجت خود را و فرستاد عبد الملک را بسوی
معاویه پس گفتگو کرد و در آن باب چون برگشت عبد الملک گفت معاویه ای ابن عباس نمیدانی که آنحضرت ذکر
کرد اینکس را و فرمود که پدر چهار جبابره ست گفت اللهم نعم رواه البیهقی و مرویست از علی مرتضی کرم الله وجهه که گفت
هر امت را آفتی ست و آفت این امت بنو امیه اند ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم هلاک امت من بر دست کودکان
قریش ست اخرجه البخاری مراد بنی امیه اند در مجمع البحار گفته ابو هریره ایشان را بنام و نشان ایشان می شناخت لیکن
بخوف مفسده ظاهر نمیکرد و مراد یزید بن معاویه و دیگر نوسالان بنی امیه و حجاج بن یوسف و سلیمان بن عبد الملک
و امثال ایشان اند و گفت عمران بن جابر حنفی و بود یکی از وفد شنیدم رسول خدا صلعم میگفت ویل ست مر بنی امیه
را سه بار فرمود این کلمه را و گفت محمد بن کعب قرظی لعنت کرد رسول خدا صلعم حکم را و کسی را که زائید وی را او را
مگر صالحان را از ایشان و آنها قلیل اند و مرویست از عمرو بن مرة الجهنی که اذن خواست حکم بن العاص بر
آنحضرت پس شناخت آواز او را فرمود اذن دهید او را مار ست یا پسر مار لعنت خدا بر وی و بر آنکه بر آید
از صلب وی مگر مومن از آنها و آنها کم اند در اشعة گفته این استثنا اشاره ست بسوی عمر بن عبد العزیز و امثال
وی از آنها که بزرگ باشند در دنیا و وضیع در آخرة صاحب مکر و خدیعت اند معطی شوند در دنیا و نیست برای
آنها حصه در آخرت و در روایت ست از زهیر بن ارقم که بود حکم بن العاص می نشست نزد آنحضرت و نقل میکرد
کلام او را بسوی قریش پس لعنت کرد او را و کسی را که بیرون آید از پشت وی تا روز قیامت و گفت عبد الله
بن الزبیر بر منبر سوگند برب بیت الحرام و بلد حرام که حکم بن ابی العاص و ولد وی ملعون اند بر زبان محمد صلعم
و هم از وی مرویست که در حالت طواف گفت سوگند برب این بنا که لعنت کرد رسول خدا صلعم حکم و ولد او را
و گفت ابی یحیی النخعی که بودم من میان حسن و حسین و مروان دشنام میکردند این هر دو و حسن باز میداشت حسین را
پس گفت مروان اهل بیت ملعون اند پس بخشم آمد حسن و فرمود میگوئی اهل بیت سوگند بخدا که لعنت کرد ست
ترا خدا بر زبان نبی خود و تو در صلب وی بودی و در لفظی لعنت کرد پدر ترا بر زبان نبی خود و تو در صلب وی
بستی و گفت ابو هریره مرفوعا رسول خدا صلعم دیدم بخواب که پسران حکم جست میکنند بر منبر من چون جستن بوزینه‌ها

بعث نبوی برو نشاندند آنحضرت صلعم ملک مستقیم تا آنکه وفات کرد رواه ابو یعلی والحاکم والبیهقی واخرج ابن
ابی حاتم عن ... واذ قلنا لک ان ربک احاط بالناس وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنة للناس
گفت اسناده ضعیف ... حدیث عبدالله بن عمر و یعلی بن مرة والحسین بن علی وغیرهم وقد اوردتها بالقرب
فی کتاب التفسیر المسند وشرحت الیمانی کتاب سمات النبوة دلائل النبوة وگفت ابن عباس دید آنحضرت صلعم بنی امیه را بر منبر
پس غمگین شد ... بسوی وی خدای تعالی که این دنیاست که داده شده ایشان را پس
... رواه البیهقی و ترمذی ست از حسن بن علی رضی الله عنهما که دید رسول خدا صلعم که بنی امیه خطبه میخوانند
... پس غمگین شد ... انا اعطیناک الکوثر و نازل شد انا انزلناه فی لیلة القدر
وما ادراک ما لیلة القدر لیلة القدر خیر من الف شهر یعنی لیلة القدر بهتر است از هزار ماه که مالک شوند آن را بنو امیه
قاسم بن الفضل گفته شمار کردیم مدت ملک بنی امیه را پس هزار ماه برآمد نه زیاده نه کم رواه الترمذی والحاکم والبیهقی و
لیکن سیوطی در تاریخ الخلفاء گفته قال الترمذی هذا حدیث غریب لا نعرفه الا من حدیث القاسم وهو ثقة ولکن شیخه یوسف
واخرجه ابن جریر فی تفسیره وقال الحافظ ابو الحجاج وهو حدیث منکر وکذا قال ابن کثیر انتهی و شیخ رفیع الدین مرادآبادی
نوشته اند که در حدیث ترمذی و ابن جریر و حاکم از امام حسن آمده الف شهر یملکونها بنو امیة و قاسم بن فضل راوی
گفته فاذا هی الف شهر لا تزید ولا تنقص پس سلطنت بنو امیه از ابتدای خلافت معاویه بن ابی سفیان باید گرفت
و مدت خلافت عبدالله بن الزبیر که بعد از یزید تا تسلط عبدالملک امتداد یافت از میان اسقاط باید نمود بازحساب
درست خواهد شد در جامع الاصول درین حدیث میگوید قد جاء فی متن الحدیث ان عدة ولایة بنی امیة کانت
راس ثلثین سنة من وفات النبی صلعم وهو فی آخر سنة اربعین من الهجرة وکان انقضاء دولتهم علی یدی ابی مسلم
الخراسانی فی سنة اثنتین وثلثین ومائة فیکون ذلک اثنتین وتسعین سنة یسقط منها مدة خلافة عبدالله بن الزبیر
وهی ثمان سنین وثمانیة اشهر یبقی ثلث وثمانون سنة واربعة اشهر وهی الف شهر انتهی بلفظه و روایت
است از زهری و عطاء خراسانی که گفت آنحضرت صلعم حکم را گویا می بینم بسوی پسران او که بالا می روند بر منبر من
و فرود می آیند رواه الثالکهانی و گفت جبیر بن مطعم بودیم ما با نبی صلعم پس گذشت حکم بن ابی العاص آنحضرت فرمود
وای است امت مرا از آنچه در صلب اینکس است و گفت ابو هریره رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم روان شود خون
از بینی مردی جبار از جبابره بنی امیه بر منبر من پس روان شد خون از بینی عمرو بن سعید بن العاص بر منبر نبی صلعم
تا آنکه گذشت از درج منبر و مروی است از ابن عمر رضی الله عنهما که نشستم نزد رسول خدا صلعم و آمد حسن علیه السلام
آنحضرت فرمود نزدیک شو پس نزدیک کرد آنرا تا آنجا که هر دو گوش وی را لقمه کرد پس درین اثنا که آنحضرت
با وی سرگوشی میکرد برداشت سر خود را بجو فزع ناگهان گفت حکم در دروازه را بسبب خود خلیه را فرمود بروید
بیارید او را چنانکه آورده میشود گوسفند بسوی حالب پس علی گوش وی گرفته بیاورد و در روبروی آنحضرت
صلعم استاده کرد آنحضرت سه بار او را لعنت کرد و گفت در گوشه بنشان تا آنکه رفت بسوی او قومی از ...

و انصار باز بخواند او را و لعنت کرد باز فرمود نزدیک ست که اینکس خلاف کند کتاب خدا و سنت نبی او را و بیرون آید
از صلب وی فتن که برسد دود آن بآسمان مردی چند از قوم گفتند که این اقل و اذل ست از آنکه از وی چنین آید فرمود
آری و بعضی از شما آن روز شیعه وی باشند بعده آنحضرت صلعم او را بسوی طائف براندند تا حیات آنحضرت همانجا
بماند و ابوبکر و عمر هم او را رد نکردند اما عثمان در خلافت خود او را رد کرد و این نیز یکی از ان امور ست که بر عثمان انتقاد
کردند و باعث قتل عثمان شدند غرضکه دولت ایشان مقتضی مفاسد کثیره و مظالم لا تعد و لا تحصی شد و از آنچه واقع
شد در زمن یزید **قتل حسن بن علی ست علیهما السلام** و سببش آنست که یزید بن معاویه صد هزار درهم
بجعده کندیه زوجه حسن علیه السلام فرستاد و گفت که وی را زهر بده من ترا بزنی خود بگیرم وی زهر داد حسن تا چهل
روز بیمار ماند و حسین علیه السلام برادر وی هرچند جهد کرد که وی از حال زهر دهنده بیاگاهاند لیکن حسن ابا کرد و
گفت خدایتعالی اشد ست از روی نقمت و می یابم جگر خود را که پاره پاره شد و من می شناسم که از کجا باین بلا مبتلا
شدم یعنی اشاره فرمود که این از طرف یزید ست پس بحق من که بر تست تکلم نکنی درین باب بحرفی باز گفت سوگند
میدهم ترا که نریزی در امر من خونی قال الواقدی مات الحسن سنة تسع و اربعین و قال المدینی مات سنة خمسین و قیل خمس
و خمسین و قال الهیثم سنة اربع و اربعین و قال ابن منده سنة تسع و اربعین و قیل خمسین و قیل ثمان و خمسین و دفن
بالبقیع و یقال انه مات مسموما کذا فی الاصابة و از کلام اوست علیه السلام مر حسین برادر را در دار خود را از سفهاء کوفه
بیرون آرند ترا و الله نمی بینم که جمع کند خدایتعالی در میان ما نبوت و خلافت را و طلب کرده بودم از عایشه رضی الله
عنها که مدفون شوم با رسول خدا صلعم و وی قبول کرده ست پس چون بمیرم بخواه از وی و گمان نمیکنم قوم را
یعنی بنی امیه را مگر آنکه منع کنند ترا پس اگر منع کنند پس مراجعت مکن با ایشان و دفن کن مرا نزد مادر من فاطمه در
بقیع و مرد رحمه الله تعالی بعد چهل روز و اکثر بر آنند که وفات وی در سنه خمسین ست بعد وفاتش حسین علیه السلام
از عایشه پرسید گفت آری مروان و دیگر بنی امیه مانع آمدند و وی دران وقت امیر مدینه بود از طرف معاویه
حسین علیه السلام با همراهیان خود سلاح پوشید و گفتند مقاتله کنیم ابو هریره گفت منع نمیکنند او را اگر ظالم و الله
که وی ابن رسول الله ست صلعم بعده ابو هریره بحسین علیه السلام گفت مباش اول کسیکه ترک کرد وصیت برادر خود
را و وی وصیت کرده ست ترا بعدم قتال پس تا آنجا گفت او را که باز گردانید از قتال و دفن کردند او را
علیه السلام در بقیع نزد مادر وی و فرستاد جعده کسی را نزد یزید بطلب وعده که با وی کرده بود و یزید انکار کرد
و بزنی خود نگرفت **فصل هشتم** و از انجمله قتل حسین بن علی علیهما السلام ست حافظ ابن حجر در اصابه گفته و قد صنف
جماعة من القدماء فی مقتل الحسین تصانیف فیها الغث و السمین و الصحیح و السقیم و فی هذه القصة التی سقتها غنی و قد صح
عن ابراهیم النخعی انه کان یقول لو کنت فیمن قاتل الحسین ثم ادخلت الجنة لاستحییت ان انظر الی وجه رسول الله
صلعم انتهی گوییم اصح توالیف درین باب رساله سر الشهادتین تالیف شاه عبد العزیز محدث دهلوی ست معاذ
رضی الله عنه گفته آنحضرت فرمود صلعم بگیر ای معاذ و شمار کن پس هرگاه رسیدم پنج را یعنی از خلفاء گفت یزید

تربت ... نیز ... شد بسوی من حسین بن علی در آمدم تربت او نزد او خبر داده شدم از قاتل او سوگند
بنفسی که جان من در دست اوست کشته نشود در میان قومی که منع نکنند او را مگر آنکه مخالفت افگند خدای تعالی در میان سینه
هایشان و دلهای شان و مسلط کند بر ایشان شریران ایشان را و بگرداند ایشان را فرقه‌ها در اشاعه گفته این قوم کسانی‌اند که بیعت
کردند او را و بیاوردند پیش او باز سپردند او را بدشمن و منع نکردند او را و دریغ است برای افراخ آل محمد خلیفه مستخلف که
بکشد خلیف مرا و خلف خلف را گیرای معاذ گفت پس چون رسیدم ده را فرمود ولید نام فرعون است هادم شرائع اسلام
برگردد بخون مردی از اهل بیت من و حدیث در اشاعه گفته قول وی چون رسیدم ده را احتمال هست ده کس را مع خلفا
راشدین و در این وقت مراد بولید ابن عبد الملک باشد زیرا که چهار خلیفه‌اند و پنجم معاویه و ششم یزید و هفتم پسرش معاویه
و هشتم ابن الزبیر یا مروان و نهم عبد الملک و دهم ولید پسر وی و اگر مراد ده کس بعد یزید باشند پس ولید بن یزید
بن عبد الملک باشد زیرا که وی بعد ولید متولی شده و سلیمان برادر اوست و عمر بن عبد العزیز و یزید و هشام برادر
پسر عبد الملک چون این هر دو را با آن پنج دیگر ضم کنند نه میشوند و دهم ولید بن یزید است و سوی نیست قول ثانی وی
که برگردد بخون مردی از اهل بیت من زیرا که وی را ابن عم وی یزید بن الولید قتل کرد و همچنین قول وی نمی‌برد
خدا سیف را پس نیست اغماد برای او زیرا که اولاد ایشان اختلاف کردند و بعض ایشان بعض را کشتند تا آنکه
بنی العباس بر ایشان غالب آمدند و آنچه است که زهری گفته که اگر والی شد ولید بن یزید پس مراد بولید ثانست
و الا پس مراد بولید ولید بن عبد الملک است و از چند طریق که بعض آنرا حاکم تصحیح کرده آمده است که جبرئیل علیه السلام
و در روایتی ملک القطر نزد آنحضرت صلعم آمده خبر کرد که حسین مقتول است و خاک آن زمین که آنجا کشته شود نمود
پس داد آنحضرت آن خاک را بام سلمه و فرمود که این خاک روز قتل وی خون گردد و همچنین شد و لهذا گفته آنحضرت را
و گفت بوم کرب و بلاست و سبب وی آنست که چون امام حسن انتقال کرد معاویه از اهل شام بیعت برای یزید
گرفت بهیچ رغبت و خواست که از اهل حجاز هم برای وی بیعت ستاند مهاجرین و انصار امتناع کردند و گفتند که اگر تو را
در وی رغبتی هست پس آن تو است و رنه آن ضرر بر مسلمانان بازگردانی و چون معاویه رضی الله عنه بمرد و در شام بیعت
یزید کردند یزید باهل خود که در مدینه بود نوشت که از حسین بیعت بگیر حسین علیه السلام از مدینه بمکه گریخت بنا بر خوف
بر جان خود پس کوفیان بوی نامه نوشتند که نزد ما بیا با تو بیعت کنیم ابن عباس منع کرد و گفت غدر ایشان و
قتل ایشان با پدر و خذلان ایشان با برادر خود دیدی و دانی و امر کرد که با اهل خود نرود حسین علیه السلام نشنید ابن عباس گریه
کرد و گفت واحسیناه و ابن عمر نیز او را همچنین گفت حسین ابا کرد ابن عمر میان هر دو چشم او بوسه داد و گفت
استودعک الله من قتیل و همچنین ابن الزبیر نیز منع کرد بلکه باقی نماند در مکه هیچکس مگر آنکه غمگین شد از رفتن وی و چون
این خبر ببرادر وی محمد بن حنفیه رسید القدر بگریست که طشتی از آب دیده پر کرد و غرض که حسین علیه السلام
مسلم بن عقیل را پیش از خود بکوفه فرستاد و دوازده هزار یا زیاده از اهل کوفه با وی بیعت کردند یزید بن زیاد مسلم
را تهدید به قتل کرد و آخر گرفتار شد کرده بکشتند بیعت کنندگان متفرق شدند و از اینجا حسین علیه السلام روانه

وازحال مسلم خبر نداشت در راه فرزدق شاعر ملاقی شد از وی حال آنجا پرسید گفت دلهای مردم با شماست و
تیغهای شان با بنی امیه است و قضا نازل میشود از آسمان و چون نزدیک بقادسیه رسید مردم از حقیقت حال آگاه
کردند و امر برجوع نمودند برادران مسلم بن عقیل گفتند والله که ما رجوع نکنیم تا آنکه عوض برادر خود گیریم یا کشته شویم حسین
علیه السلام فرمود نیست خیر در حیات بعد شما و روانه پیشتر شد در اثنا آن سواران ابن زیاد پیش آمدند امام میل بکربلا
کرد و ابن زیاد و بست هزار مقاتل اطیار کرده چون انجا رسیدند از حسین علیه السلام طلب نزول بر حکم ابن زیاد و مبایعت
یزید کردند فرمود بگذارید مرا برروم نزد یزید ابن زیاد جز نزول بر حکم خود هیچ نپذیرفت حسین گفت والله هرگز
بر حکم وی نزول نکنم پس نوبت بمقاتله رسید اکثر مقاتلان وی علیه السلام کسانی بودند که بوی خطوط نوشته بودند
و بیعت نموده صاحب اشاعه گفته لعنت خدا بر قاتلین وی یکبار و بر خاذلین وی صد بار که اهل بیت رسول خدا صلعم
را فدای جانهای خود کردند قاتلهم الله تعالی ما اغدرهم و اخذلهم و از ینجاست که امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه
بایشان گفته اگر میتوانستم میفروختم شما را ای اهل شام همچو فروختن درهم بدینار ده را از شما بیکی از ایشان با جمله حسین
علیه السلام با این جم غفیر و جمع کثیر محاربه کرد و با وی از اهل بیت او جمله هشتاد و چند تن بودند و در میدان جنگ خیلی
ثابت قدمی نمودند اگر مخالفان میان او و آب حائل نمیشدند هرگز بر وی قدرت نمی یافتند تا آنکه پنجاه کس از کسان
وی علیه السلام شربت شهادت خوردند آوازی شنیده شد که کسی میگوید آیا نیست کسی دافع از حریم رسول الله صلعم
یزید بن الحارث بشنیدن این آواز بامید شفاعت جد وی علیه السلام از لشکر مخالف بیرون آمد و در رو بروی وی
چندان کارزار کرد که شهید شد بعده چون جمله اصحاب وی علیه السلام فنا شدند و تنها بذات خود بماند حملهٔ مردانه
همچو حملهٔ عم خود حمزه و حملهٔ پدر خود علی سلام الله علیهم اجمعین کرد و بسیاری را از شجاعان آنها بر زمین انداخت
آنها نیز بر وی هجوم آوردند و میان او و حریم وی حائل شدند آنوقت امام علیه السلام آواز داد که باز دارید سفهای
خود را از زنان و اطفال چنانچه باز ماندند بیشتر مقاتله کرده ماند بایشان تا آنکه بزخمهایش غربال کردند چه سی و یک
طعنه برداشت و سی و چهار زخم بخورد و معذلک تشنگی بر وی غلبه کرد از پشت زین بر زمین افتاد شعر
ز زین بورطهٔ خون فتاده می بینم ٭ سوار دوش رسول خدا سلام علیک ٭ ز تشنگی بدهانت زبان نمی گردید ٭ زبان
قدرت کلک خدا سلام علیک ٭ برای ناوک شمشیر کرد سینه سپر ٭ توان بازوی شیر خدا سلام علیک ٭ مقیم جنت ماوی شهید
راه خدا ٭ غریب کشته و کرب و بلا سلام علیک ٭ سر مبارکش را روز جمعه دهم محرم سال شصت و یک از هجرت از تن پاکش جدا ساختند
قاتل حسین وی علیه السلام چون سر شریف را پیش ابن زیاد نهاد این ابیات برخواند شعر اوقر رکابی فضة و ذهبا ٭
انی قتلت الملک المحجبا ٭ قتلت خیر الناس اما و ابا ٭ و خیرهم اذ ینسبون النسبا ٭ وی حکم بقتل وی کرد و گفت اگر او را این
چنین میدانستی چرا کشتی صاحب اشاعه گفته ظاهر نیست که او را بجهت هیچ بکشت نه بجهت آنکه چرا او را بکشت و
دلالت میکند برین نهادن او سر شریف را در طست و زدن دندانهای مبارک را بشاخی و در آوردن او در
بینی و تعجب نمودن از حسن ثغر او انس رضی الله عنه چون این حرکت دید بگریست و گفت اشبه بود برسول خدا صلعم

لعنت بی پایان بر ایشان باد — و روایت است که [illegible] رسول مدار اسلام [illegible] میان برده لاجرم
ذکر یک کرد از یار لعین با شقاوت نقل رسانید که یزید لعین آیا صاحب حکم را [illegible] در [illegible] ساخته [illegible]
هم دیدم رسول مدار الملک التمام حسن را در پهلوی راست و حسین را در پهلوی چپ نهاده و دست مبارک خود را
بر سر هر دو گذاشت بار خدایا این هر دو را سپرده ام [illegible] و صالح مومنین [illegible] چگونه است ودیعت آنحضرت [illegible]
ابن زیاد شقی به تحقیق انتقام گرفت حق تعالی از ایشان ترمذی به سند صحیح روایت کرده که چون سر ابن زیاد کشته شد
بجای موضع سر حسین علیه السلام نهاده شد ماری بزرگ آمد و مردم متفرق شدند آن مار میان همه سرها گردید
بر سر ابن زیاد آمد و در سوراخ بینی او در رفت و از [illegible] بیرون آمد و [illegible] بیرون آمد [illegible]
تحسین کرده تا محله ابن زیاد [illegible] و بعد قتل سید الشهدا داخل دار الاماره کوفه گردید و سر مبارک را پیش خود
و سراسیمگی کرده سرهای اصحاب را با سرهای آل حسین بالای نیزه ها کشته در شهر گردانید [illegible]
کرده نزد یزید لعنه الله تعالی لعنا وبیلا فرستاد همراهیان سر مبارک چون در منزل اول فرود آمدند [illegible]
سر مبارک [illegible] قلمی از آهن بر آمد و سطری از خون بر وی نوشت ارجو امة قتلت حسینا
شفاعة جده یوم الحساب و همگنان سر را گذاشته بگریختند بعد [illegible] چون [illegible] رسید
حریم را [illegible] کسانی که [illegible] و تحمل [illegible] قتل وی علیه السلام ظاهر شد
اینست که آسمان بگریست و آنچه [illegible] گردید و آفتاب کسوف آمد و ستاره ها شکسته و تاریکی [illegible]
که مردم گمان کردند که مگر قیامت قائم شد و [illegible] بر [illegible] سنگی [illegible] نگردید [illegible]
خون تازه دیده و آمد و گیاه [illegible] خون گردید و دنیا تا سه روز تیره و تاریک [illegible] و کشته شد [illegible] برادران
و پسران برادرش حسن بن علی از اولاد جعفر و عقیل سلام الله علیهم اجمعین [illegible] حسن [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] روایت [illegible] و [illegible] آل
رسول [illegible] علی [illegible] و [illegible] شد [illegible] آفاق هم [illegible]
[illegible] فاطمه [illegible] اهل حرم [illegible]
دمشق [illegible] کرده [illegible] خیمه [illegible] نگردید [illegible]
[illegible] عدم [illegible] که [illegible]
که [illegible] شاه [illegible] قدم زده [illegible] کاتب تقدیر [illegible]
چون امام حسن بن علی رفت و قتلم [illegible] که سر آل رسول عربی رفت و آمد اجل [illegible]
این [illegible] که [illegible] آفاق [illegible] **فصل پنجم** [illegible]
[illegible] و [illegible] سواد مدینه [illegible] و [illegible]
[illegible] که در زمان یزید بن معاویه بعد از قتل حسین بن علی علیهما السلام [illegible]

قتل و سفک و فساد و نهب و تاراج حرمت این خیر البلاد باشد درین قضیه بوجود آمده و روایت است از ابو هریره رضی الله عنه
که گفت آنحضرت صلعم سوگند بکسی که جان من در دست اوست هر آینه باشد در مدینه ملحمه که گفته میشود او را حالقه نمی گویم حالقه شعر
است یعنی تراشنده موی ولکن حالقه دین است پس بیرون روید از مدینه اگرچه بقدر یک برید باشد اخرجه عمر بن شبه
و نیز وی روایت کرده که ویل است عرب را از شری که نزدیک شده بر سر شصت سال گردد امانت غنیمت و صدقه تاوان
و شهادت بمعرفت و حکم بهوا رواه الحاکم و بود ابو هریره که میگفت بار خدایا مدریابد مرا سال شصت و نه امارة
صبیان اشاره میکرد بسوی قول نبی صلعم هلاک امت من بر دستهای غلامان است یعنی کودکان از قریش زیرا که
در ستین سال یزید متولی شده و اقدی در کتاب حره از ایوب بن بشیر آورده که حضرت در سفری از اسفار بیرون
آمده بود و چون بحره زهره رسید بایستاد و انا لله وانا الیه راجعون خواند صحابه دانستند که مگر در عواقب امور
این سفر امری که نه موافق مدعا بود معلوم آنحضرت گردید عمر بن الخطاب پرسید یا رسول الله چه دیدی که استرجاع
نمودی فرمود اینجا امریکه تعلق باین سفر شما داشته باشد خود نیست گفتند چیست فرمود کشته شوند درین سنگستان
آنها که خیار امت من باشند بعد از اصحاب من و در روایتی آمده که هر گاه بدین موضع میرسید بدست مبارک خود اشارت
میکرد و میفرمود کشته شوند درین حره خیار امت من و از ابن عباس نیز مثل این روایت آمده و از کعب حبار نیز روایت
کرده اند که در توراة آمده است که در سنگستان شرقی مدینه مقتولان باشند که رویهای ایشان روز قیامت در روشنی
مثل ماه شب چهاردهم باشد و در حدیث متفق علیه آمده که هلاک امت من بر دست قبیله از قریش بود گفتند پس چه
فرمائی یا رسول الله ما را دران زمان فرمود عزلت و گوشه گرفتن از خلق بهتر است از ابو عبیده که بهوا رواه ابن
دین قائم است بقسط تا آنکه باشد اول کسیکه رخنه کند آنرا مردی از بنی امیه و از ابی العالیه آمده که بودیم ما بشام همراه
ابی ذر رضی الله عنه پس گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میگفت اول مردیکه متغیر کند سنت مرا مردی از بنی امیه
باشد یزید بن ابی سفیان برادر معاویه گفت آنکس منم گفت نه ابو ذر غفاری گفته ردیف بودم رسول خدا را صلعم بر
حمار و گذشتیم از خانهای مدینه فرمود چه حال باشد ترا ای ابو ذر وقتیکه باشد در مدینه گرسنگی سخت برخیزی از
جامه خواب خود نتوانی رسید تا مسجد خود در مشقت انداز در ترا گرسنگی گفتم خدا و رسول دانا تراند فرمود پارسا باش
چه حال باشد ترا وقتیکه واقع شود مرگ در مدینه تا آنکه بهای گور رسد بیک بنده گفتم الله و رسول دانا تراند فرمود
صبر کن و تکلف خود دران دار باز فرمود چه حال باشد ترا وقتیکه باشد در مدینه قتل و در گیرد خونها احجار الزیت
را گفتم خدا و رسول دانا تراند فرمود می آئی تو نزد کسیکه از آن او هستی گفتم سلاح گیرم و محاربه کنم فرمود شریک
آن قوم شوی درین فتنه گفتم پس چکار کنم فرمود اگر بینی که کسی ترا میکشد جامه بر روی خود بیفگن و تسلیم وی شو
تا بگناه خود و گناه تو برگردد اخرجه ابو داود گفته اند این اشارت است بوقعه حره که در زمان یزید پلید
واقع شده و دیگر پستی و زبان تحمل گفتن و شنیدن آن ندارد و ابو ذر رضی الله عنه این واقعه را در نیافته زیرا که
وفاتش در سنه سی و دو از هجرت شده و وقوع این حادثه در سنه شصت و سه بوده و بر روی صلعم و قوع

این ماجرا گویا با تعیین وقت کشف کرده مراد مرگ مدینه عام الرمادست کما قیل و درین حدیث حکم فتنه هم بیان
فرموده که مقتول بودن دران بهتر از آنست که قاتل کسی باشی **وسبب این وقعه آنست** که هرگاه معاویه
خواست که از اکابر اهل حجاز همچو ابن عمر و ابن عباس و عبدالرحمن بن ابی بکر بیعت برای یزید بگیرد و ایشان قبول نکردند
معاویه صد هزار درهم نزد ابن عمر رسانید و مردمی را پوشیده بفرستاد آنمرد با ابن عمر گفت که کدام چیز ترا از بیعت
وی مانع است ابن عمر گفت مگر این مال از برای همین رسانید است اکنون دین من نزد من ارزان باشد بیعت نکنم و او
هرگز و همچنین عبدالرحمن بن ابی بکر هم جواب سخت داد و همچو آن عبدالله بن الزبیر هم گفت معاویه گمان کرد که اینها بجلال
یزید راضی نیستند و بیعت او نخواهند کرد چون وقت احتضار رسید یزید را گفت که من بلاد را برای تو با مان
کردم و مردم را به بیعت تو آوردم و نمی‌ترسم بر تو هیچ یکی را مگر اهل حجاز پس اگر امری از ایشان ببینی مسلم بن عقبه را برابر
ایشان بگماری که من بارها او را آزموده‌ام خیرخواهی وی دیده‌ام چون معاویه درگذشت و امام حسین شهادت یافت
ابن الزبیر اظهار خلافت کرد و دیگران هم خلع بیعت کردند ابن الجوزی از ابوالحسن مداینی که یکی از ثقات رواتست
نقل میکند که اهل مدینه بعد از ظهور دلائل فسق و فساد یزید بر منبر آمده خلع بیعت نمودند عبدالله بن عمرو بن حفص
مخزومی عمامه خود را از سر برآورده گفت اگرچه یزید مرا صله و انعام فرموده و در جائزه من بیفزوده لیکن وی دشمن خدا
دائم السکر است من او را از بیعت خود برآوردم همچنانکه دستار خود را از سر خود برآوردم و دیگری برخاست و نعلین
خود را از پای خود برآورد و بر همین نهج خلع بیعت یزید نمودند تا آنکه مجلس از عمائم و نعال پر شد بعد ازان عبدالله
بن مطیع را بر قریش و عبدالله بن حنظله را امیر انصار والی ساخته هر که از بنی امیه بود همه را در دار مروان محاصر نمودند
و مروان و جماعه که با وی بودند روی استعانت و استغاثت بیزید آورده از وی طلب لشکری نمودند وی مسلم بن
عقبه را بر قتال اهل مدینه برانگیخت و وی پیر معمر بود با وصف ضعف حال در مقام جرأت و تجلد آمده همت بر قتال اهل
این بلده شریفه برگماشت منادی بحکم یزید ندا در داد هر که قدم در سیر حجاز نهد اسباب سفر و اسلحه جنگ از سرکار
خاصه دیوان برگیرد و بالای آن صد دینار بطریق انعام در جبه دراهم در ساعت بدست وی دهند دوازده هزار
کس را باین طریق براه قتل و فساد روانه ساخت و مسلم بن عقبه را وصیت کرد که اگر ویرا حادثه بوقوع آید حصین
بن نمیر سکونی را خلیفه خود گیرد و گفت اینها را که من ترا بر سر ایشان میفرستم سه بار دعوت کنی اگر در مقام اجابت
و قبول در آمدند بگذار و الا با ایشان مقاتله کن و بعد از آنکه بر ایشان غالب آئی تا سه روز حرم مدینه را اباحت
کن و هر چه در آنجا باشد از مال و سلاح و طعام نصیب لشکریان ساز و بعد از سه روز دست تطاول از ایشان
برگیر و با علی بن حسین رضی الله عنهما تعرض مکن وی با نفاق داخل این جماعه نیست بعد از وصول خبر این لشکر با اهل
مدینه ایشان نیز بتهیه و استعداد مدافعه اهل فساد برخاستند و با جماعه بنی امیه که محصور بودند گفتند که با ما
عهد کنید که بمکر و فساد برنخیزید و جاسوسی و کشف اسرار ما نکنید و مظاهرت اعدای ما و امداد ایشان ننمائید
گر شما درین حال تمامه شمارا تحت تیغ سیاست و هلاک میکشیم آنها برای دفع وقت اضطرار عهد با ایشان بسته

اتفاق همراه ایشان بدفع مسلم بن عقبه برآمدند مروان بن الحکم پسر خود عبد الملک را خفیه نزد مسلم بن عقبه فرستاد
تا از ناحیه حره درآمده سه روز هم کارزار را موقوف دارد و بعد از سه روز روی مشاوره با اهل مدینه آورده
گفت که بر چیست که چه میکنید گفتند غیر از محاربه و مقاتله تدبیری نیست تا دفع این فتنه و فساد کرده شود مروان گفت
اثارت فتنه خوب نیست اطاعت کنید و با یزید بیعت نمائید مصلحت اینست اهل مدینه را این سخن پسند نیفتاد و قرار بر محاربه
دادند عبد الله بن غسیل سوار شد و در صف قتال درآمده داد شجاعت و مردانگی داد و مسلم بن عقبه را بعلت ضعف
و مرض بر سریری نشانده در میان دو صف داشته بودند وی تحریض و ترغیب لشکریان مینمود و عبد الله بن مطیع
نیز با هفت پسر خود مقاتله کرده بدرجه شهادت رسید مسلم بن عقبه سر او را نزد یزید فرستاد و قهر و غلبه نامرد لشکر
یزیدیان گشته وی بموجب حکمی که یزید کرده بود تا سه روز اباحت حرم مدینه و نهب اموال و قتل نفوس و فسق نساء
کرد قرطبی گفته وقوع این واقعه در حره واقم بود که بر مسافت یکمیل از مسجد سرور انبیاست و یکهزار و هفتصد تن
از بقایای مهاجرین و انصار و علماء تابعین اخیار را بقتل رسانیدند و از عوام ناس سوای نساء و اطفال ده هزار
کس را کشتند و هفتصد تن از حاملان قرآن مجید بود و هفت از اقدام قریش را در زیر تیغ ستم درآوردند و
زنا را مباح ساختند تا آنکه آورده اند که هزار زن بعد ازین واقعه اولاد زنا زائیدند و اسپانرا در مسجد پیغمبر صلعم
جولان دادند و در روضه که جائیست میان قبر و منبر شریف و در حدیث شریف آمده روضه از ریاض جنت گفته اند
اسپان بول و روث کردند و مردم را بر بیعت یزید جبر و اکراه نمودند بر عهد عبودیت که خواه بفروشد یا آزاد کند
یا طاعت خواند یا معصیت و چون یزید بن عبد الله بن زمعه رضی الله عنه ذکر بیعت بر حکم قرآن بر زبان آورد
در حال گردنش زدند عبد الله بن حنظله میگفت والله از بیعت یزید بیرون نیامدم و بر وی خروج نکردم تا
بترسیدم که سنگ از آسمان ببارد در اشاعه گفته محاربه مسلم بن عقبه در سنه شصت و سه بود انتهی و این مسلم بن
عقبه را مسرف گویند از جهت اسراف و افراطی که در قتل و فساد داشت بالجمله وی در قتل اهل این بلده شریفه
داد اسراف و فساد داده بجانب مکه معظمه رو نهاد زیراکه یزید او را وصیت کرده بود که بعد فراغ از امر اهل مدینه بمکه
روی و با ابن زبیر در آویزی لیکن بسبب مرضی که داشت در اثناء راه بر بستر هلاک افتاد و بمرد حصین بن نمیر کندی را
خلیفه خود گرفت و بمحاصره ابن الزبیر و رمی منجنیق و احتراق وی وصیت نموده رخت اقامت بدار البوار کشید حصین بن
نمیر را چون خبر موت یزید رسید بگریخت و از وی وقوع این مهام صورت انصرام نیافت کذا قال الطبرانی ابن جوزی
بسند متصل خود تا سعید بن المسیب آورده که وی گفت در لیالی حره هیچکس در مسجد پیغمبر صلعم غیر من نبود و اهل شام
که در مسجد می آمدند میگفتند که این پیرک دیوانه در اینجا چه میکند هیچ وقت نمازی نمی درآمد که من آواز اذان و اقامت از حجره شریف
نمی شنیدم و هم بدان اذان و اقامت نماز میکردم و هیچکس در مسجد با من نبود و ابو سعید خدری را دیدند که موی
ریش او همه بریده است پرسیدند که این چه صورت است گفت از آثار ظلم اهل شام است که در واقعه حره بمن رسیده طائفه
در خانه من درآمدند و هر چه از متاع بیت باشد همه را پاک بردند جماعه دیگر رسید چون هیچ در خانه نیافتند آتش قهر

در نهاد ایشان فساد گفتند شیخ را بجنبانید هریکی از ایشان موی از ریش من برکنند باین حال که می بینید مرا
در بنا نهند و بر همین قیاس شناعت و قبایح این قسم نامرضیه شایع از حد تعقل و امکان تقدیرست آنچه عاقبت
و این خالان تا عاقبت اندیش شدند دلالتی واضح دارد بر چند لا نخسران دنیا و آخرت ایشان در اثنا گفته
و حصین بن نمیر بعد فوت مسلم بن عقبه بمکه رفت و شصت چهار روز محاصره کرد و قتال شدید رفت و بیت الله بمنجنیق
و نفط و پاره آتشی در سر نیزه کرده بهوا پرانیدند از آن بیت الله سوخته شد درین اثنا نعی یزید پلید رسید میان واقعه
حره و موت وی فاصله سه ماه یا کمتر باشد اهل مکه و مدینه بر شامیان جرأت کردند تا آنکه آنها ذلیل شدند و هیچکی
از آنها تنها نمی شد مگر آنکه لجام اسپ او گرفته سرنگونش میکردند آخر بنو امیه بشامیان گفتند که ما را هم همراه خود بشام
برید آنها همچنین کردند و لشکر یزید داخل شام شده و در حجاز بیعت با ابن الزبیر کردند و آنجا جمله اهل آفاق بیعت معاویة
بن یزید بن معاویه نمودند این معاویه مردی صالح بود بالای ستاد و گفت یا ایها الناس جد من معاویه نزاع کرد درین
با اهل این امر و خوض کرد در خون مسلمانان تا آنکه غالب شد پس آن باز برد خدا داند که انجام وی چه شد و پدرم یزید
هم درین امر با اهل آن نزاع کرد و اولاد رسول خدا صلعم و اهل حرمین شریفین را بکشت و بر بیت مجانیق نصب کرد
مرد خدا داند که انجام وی چه شود و اکنون شما مرا متقلد این امر گردانید هرگز نروم من بگناه این امر و بزه وی بدست شما
تسلیم و نه برائم در چیزی از خونهای مسلمانان و اموال ایشان این بگفت و لازم خانه خود گشت تا آنکه بعد از چهل روز
بمرد و گفته اند بعد شش ماه و وی آخر کسی ست که متولی شد از پسران ابی سفیان و در اثنا گفته قتل حسین علیه السلام
و واقعه حره و رمی کعبه بمنجنیق از آن شنایع ست که در زمن یزید واقع شده ابن حجر در شرح همزیه گفته و چه عجب مرا
یزید از قبایح فسق و اخلال بتقوی بجائی رسیده بود که صدور این قبایح از وی بسیار بعید نیست بلکه امام احمد بن
حنبل رحمه الله تعالی قائل بکفر وی شده و ناهیک به ورعا و زهدا و علما و وی نگفت بکفر وی مگر بجهت قضایای صریحه
در کفر که واقع شد از وی و ثابت شد نزد امام و اگرچه ثابت نشد نزد غیر وی همچو غزالی ترحم و مبالغه کرد و ابن العربی
المالکی و گفت کشت یزید حسین را مگر بسیف جد وی یعنی بیعت برای یزید گردیده بود پس حسین جمیع وی باغی باشد
زیرا که کسان بسیار اقدام بر بیعت وی می کردند و استخلاف پدر او را برای وی اختیار کردند و با وجود استخلاف این
کیفی بمنزله بنا شد و شک نیست که پدرش معاویه خلیفه حق بود بنزول امام حسن از برای وی و اجتماع مردم بر وی
و این قول ابن عربی مردود ست زیرا که تحقیق بعد استقرار احکام و انعقاد اجماع بر تحریم خروج بر امام جائر باشد
و پیش از آن پس امر منوط باجتهاد بود و اجتهاد حسین علیه السلام مقتضی جواز بلکه وجوب خروج شد بر یزید بنابر جور و قبائح وی که گوش
از شنیدن آن کر میشود و بیعت یزید نزدیک حسین و غیر وی علیه السلام از کسانیکه بیعت با وی نکردند منعقد نشده
بود و آنانکه بیعت کردند باکراه کردند و نهایت امر یزید این ست که اگر کافر نباشد جائر فاسق متغلب است و محل
حرمت خروج بر جائر بعد استقرار امور در انقضاء آن عصار است انتهی کلام ابن حجر و صاحب شاعه گفته و یزید
جاهل فاسق بود و شرط استخلاف ابتداء علم باحکام و عدالت است و حول اهل علم که منزل گشته امام اعظم بفسق

آن بطریق دوام ست نه ابتدا که ابتداءً مانع بیعت ست و حاصل نشد یزید را تغلب مگر بعد از آنکه کشت امام حسین را
و بعد از وقعهٔ حره و قتل اکثر مستحقین خلافت با آنکه اهل مکه بیعت وی نکردند و با ابن الزبیر بر قتال وی اصرار کردند
هم در زمان وی و در زمانهٔ پسر وی معاویه انتهی کاتب حروف گوید عفا الله تعالی عنه که نسبت نمودن ابن عربی
مالکی سامحه الله و عفا عنه و عنا بغی را بجناب امام حسین بن علی علیهما السلام حرفیست که دلهای اهل ایمان کامل از آن
چون بید بر خود میلرزد و گوش مسلمانان از استماع صدایش مراحل می گریزد و آنچه شیخ ابن حجر هیتمی مکی و سید محمد بن
عبد الرسول شهرزوری مدنی یعنی صاحب اشاعه در رد و جوابش می گفته و نوشته اند درست ست اما اینجا خود
هیچ بغی نیست چه سابق گذشته که جناب امام علیه السلام بعد دریافت حال قتل عقیل در کوفه قصد مراجعت
کردند اما برادران مانع آمدند و وقت مقابله ابن زیاد هم فرمود که بگذارد مرا تا پیش یزید بروم او خود نگذاشت تا آنکه
مظلومانه شهید شد و خبر شهادت وی پیش از آن بچند سال آنحضرت صلعم داده بود و بر بنی امیه و قاتلان وی
نفرین و لعنت کرده و آنچه روز قتل وی از تغیر آسمان و زمین واقع شده بر هیچکس پوشیده نیست پس با وجود این
چیزها که امارت حقیت اوست علیه السلام با صرح وجوه و ابلغ نصوص می او بغی یعنی چه سبحان الله قاتلان او که بر لسان
محمد صلعم ملعون باشند بر حق بودند و مقتولان مظلوم که بر لسان محمد صلعم شهداء باشند باغی باشند این چه مسامحت
ست هیچ مسلمان این حرف باور ندارد **فقط** چون معاویه بن یزید بمرد جمله اهل آفاق بیعت با ابن زبیر کردند و
و ملک حجاز و یمن و مصر و عراق و مشرق و جمیع بلاد شام تا آنکه دمشق هم بروی مسلم شد و هیچکس جز بنو امیه و هر که هواخواه
ایشان بود از بیعت وی متخلف نشد تا آنکه مروان هم قصد رحلت بسوی مکه معظمه برای بیعت وی نمود و بنو امیه مانع
آمده با وی عقد بیعت بستند و او را بر خود خلیفه گرفتند مروان با مطیعان خود بسوی دمشق بر آمد و با ضحاک بن قیس
که متابع ابن زبیر بود مقاتله کرد ضحاک کشته شد و مروان بر شام غلبه کرد و از آنجا متوجه مصر شد و عامل ابن زبیر را
که آنجا بود محاصره کرد و در سنه شصت و پنج هجری در ماه ربیع الآخر بر مصر غالب گردید و همدرین سال بمرد مدت
حکومت وی شش ماه ست اما پسر خود عبد الملک را بجای خود قائم نمود و پس ملک شام و مصر و مغرب نزد وی آمد
و ملک یمن و حجاز و عراق و مشرق در قبضهٔ ابن الزبیر باقی ماند مگر آنکه در کوفه مختار بن ابی عبید غالب شد و مردم را بسوی
محمد بن الحنفیه بخواند و گفت که وی مهدی موعود ست دو سال برین دعوی قائم ماند بعده ازینطرف امیر بصره
مصعب بن الزبیر برادر عبد الله بن الزبیر بر وی لشکر کشید و بعد محاصره در شهر رمضان سنه شصت و
وی را بقتل رسانید و تمام ملک عراق در قبضهٔ تصرف ابن الزبیر آمد و وی رضی الله عنه تا سال هفتاد و یک
بخلافت پرداخت بعده عبد الملک بسوی مصعب آمد و مقاتله کرده در ماه جمادی الاولی از سال مذکور او را
بکشت و مالک تمام عراق گردید درینوقت در تصرف ابن الزبیر جز حجاز و یمن هیچ نماند عبد الملک حجاج بن یوسف
ثقفی را بر ابن زبیر فرستاد وی در سنه هفتاد و دو هجری رسیده محاصره اش کرد تا آنکه ابن الزبیر در ماه جمادی الاولی
سنه هفتاد و سه هجری کشته شد مجموع مدت خلافت ابن زبیر نه سال و چیزی ست بعد از آن جمله مردم بر

عبد الملک بن مروان اتفاق اجتماع کردند و بعد از وی برادرش ولید و بعد از وی برادرش سلیمان و بعده
عمر بن عبد العزیز پسر عم ایشان بود و بعد برادر دیگر وی یزید بعد و بعد برادر دیگر وی هشام و این چهار اولاد عبد الملک بن مروان
مگر یکی وی پسر برادرش عبد العزیز بود و بعد چون هشام درگذشت حاکم برادرزاده‌اش ولید بن یزید جانشین وی
گشت و ابن عم یزید بن ولید او را کشته خودش حاکم شد و بعد وی مروان ثانی بن محمد بن مروان چون آن
هم مرده برادرش ابراهیم والی گشت و مروان بر وی غلبه کرد و امر ایشان منتقل شد تا آنکه ملکت بنی العباس
آمد و ایشان چنانکه باید آنها را کشتند فلله الامر من قبل و من بعد و تفصیل احوال ایشان بقدر مناسبت مقام
در باب دوم گذشته است فلیرجع الیه **فصل دهم** در آنکه مجلست ویران شدن مدینه بعد خیره و تا او نهر و آمده
و گفت روزی پیش آید که اهل مدینه را از مدینه بیرون کنند پرسیدند کیست که بیرون آرد ایشان را گفت امراء سوء
اخرجه ابن ابی شیبه و روایت کرد احمد برجال صحیح که برآمد آنحضرت صلعم بر احد و روی کرد طرف مدینه و فرمود وای
مادر قریه که بگذارند او را اهل او بهترین چیزی که باشد یعنی در بعضی روایات آبادی وی و مرویست از شریح بن عبید که
وی خواند کتاب کعب که بود مدینه را امری که بترساند اهل او را تا آنکه بگذارند آنرا و حالانکه وی معمور است و شاید که بعد
آن بایر گذارند طایف خود بترسانند آن که بهارا هیچ چیز تا آنکه بدر زند روباه و در بازار بالیست ترساند آنها را هیچ چیز آخر چنان
تبسند و در موطاست هر آئینه ترک کنید شما مدینه را بر احسن آنچه باشد تا آنکه در آید سگ یا گرگ و بول کند بر بعضی
ستونهای مسجد و روایة ابن ابی شیبه هم زیاده کرد لفظ منبر و قاضی عیاض گفته این در زمانه اول شد که وی ترک
کرده شد بهترین آنچه بود از دین و دنیا اما دین پس کثرت علماست در آن و اما دنیا پس عمارت و اتساع حال اهل او
و اهل اخبار ذکر کرده اند که اکثر کسان مدینه برفتند و میوه‌های او برای حیوانان بماند و مدتی خالی افتاده باند تا
مرزبان آمدند و قومهای بسیار ذکر کرده اند که آنچه آنحضرت صلعم ارشاد کرده اند سگان بر سواری مسجد شریف
فرموده بود آنها بچشم خود دیدند و نووی گفته ظاهر مختار آنست که این ترک مدینه متعدد باشد زیرا که در روایت
ابن ابی شیبه آمده که بیرون روند اهل مدینه از مدینه پس تر عود کنند بسوی وی باز بیرون روند از وی پس تر
عود نمایند بسوی وی و نیز مرویست از عمر مرفوعا که بیرون برآیند اهل مدینه از مدینه باز عود کنند بسوی
وی و آباد سازند او را تا آنکه پر شود و از بنا آباد گردد باز بیرون روند از وی و عود نکنند بسوی آن هرگز گفت
و ظاهر اینست که آنچه قاضی عیاض ذکر کرده آن ترک اول است و تبیین وقعه حره بود و چنانکه در حدیث ابو هریره
است که بیرون آرند آنها را امراء سوء و ترکی که در آخر زمان باشد باقی است انتهی ملخصا صاحب اشاعه گفته مؤید
اینست روایت شریح که گذشت زیرا که آن ترک در آخر زمان باشد برای هجرت بسوی بیت المقدس نه برای
فزع و ترس از چیزی آری ممکن است که گویند این در زمن سفیانی نیز واقع شود و وی از امراء سوء است و در آن
زمان حاصل بود ولیکن چون تعدد ثابت شد کار آسان گشت که بتوان گفت این خروج سه بار شدنی است و در حدیث
ذکر سه دو بار آمده بطریق اشاره و اختصار و بالجمله این ترک در زمانه یزید واقع شده و آن مجمله قبائح شنیعه او

و لابدست از وقوع آن بار دیگر در آخر زمان چنانکه احادیث بدان مصرح ست و بیاید ذکر ترک ثانی باب دوم انشاء الله تعالی
و شیخ حنفیه بنا بر عبد الحق دهلوی رح در جذب القلوب گفته بعضی علما بر آنند که آنچه در بعضی اخبار معجزات آثار ورود یافته
که زمانه بیاید که مدینه بعد از بلوغ وی به نهایت مرتبه رونق و جمال و نضارت و عمارت روی بخرابی نهد و مردم ترک
آن کنند و مسکن و ماوای وحوش و دواب گردد مصداق آن همین واقعه بوده ست لیکن تحقیق و مختار چنانکه امام نووی
اشارت بدان کرده آنست که این حال در آخر زمان نزد قیام ساعت باشد زیرا که بعضی علامات و امارات که درین اخبار
ورود یافته درین قصه بظهور نیامده چنانچه در روایت ابن ابی شیبه آمده که چهل سال این بلده عظیمه ویران باشد و منزل
وحوش گردد و بعد از ان دو شبان از قبیله مزینه بیایند و چون مدینه را باین حالت ببینند بیکدیگر بطریق تعجب
بگویند که مردم کجا شدند پس نبینند مگر ثعالب و عوافی را و وقوع این حالت در آخر زمان ست و در خصوص این واقعه
نیز اخبار و آثار باشارت و صریح آمده ست انتهی چنانچه از روایت ابو هریره که گذشت معلوم میشود و قرطبی گفته
سبب خروج اهل مدینه از مدینه که در بعضی احادیث واقع شده همین واقعه حره ست که در زمانی که این بلده مطهره
در رونق و عمارت بمرتبه حسن و کمال رسید و بوجود بقایای اصحاب مهاجرین و انصار و علمای عالیمقدار از تابعین
اخیار مملو و مشحون بود حوادث و فتن بر سبیل تواتر و توالی روی بدان آورد و اهل مدینه از مخافت این آفت اختیار
رحلت ازین موضع که محل رحمت و مهبط برکات ست نموده بیرون آمدند و یزید بن معاویه مسلم بن عقبه را با لشکر
عظیم از اهل شام بقتل اهل مدینه فرستاد تا ایشان را بحره مدینه در غایت شناعت و قباحت بقتل رسانیدند و
سه روز هتک حرمت حرم نبوی صلعم نموده اباحت اسجاد دادند ازین جهت این را واقعه حره نام آمد انتهی
و هم قرطبی گوید که اهل اخبار گویند که مدینه دران زمان از مردم مطلقا خالی ماند و فواکه و ثمرات او نصیب وحوش
و بهائم آمد و کلاب و دیگر حیوانات در مسجد شریف آرامگاه ساختند و مصداق آنچه مخبر صادق خبر داده بود بظهور
آمد انتهی **قف** و منجمله فتن که در زمانه بنی مروان واقع شد قتل ابن الزبیر رضی الله عنه و هدم کعبه و تولیت حجاج
بن یوسف ثقفی ست طبرانی در خبری طویل از عروة بن الزبیر روایت کرده که چون معاویه رخت اقامت بدار آخرت
کشید عبد الله بن الزبیر از اطاعت و انقیاد یزید گرانی نمود و از عقد بیعت او ابا ورزید و بسب و شتم وی
زبان برکشاد چون صورت این حال به یزید رسید سوگند یاد کرد که او را جز غل در گردن نیارد شخصی را طلب
وی بفرستاد و یاران عبد الله بن الزبیر با وی گفتند که اگر از نقره غل بسازی و از برای برائت سوگند یزید
در گردنت بیندازی و بالای آن جامها بپوشی هر آئینه صلح تو با وی بطریقه امن و سلامت اقرب باشد عبد الله
بن زبیر گفت خداوند تعالی هرگز او را درین سوگند راستگو نگرداند و من هرگز برای غیر حق نرم نشوم
تا سنگ سخت در زیر دندان نرم نگردد و بعد از ان عبد الله بن زبیر بنیاد دعوت کرد و مردم را باطاعت خود
خواند یزید مسلم بن عقبه را با لشکری از اهل شام بقتال اهل مدینه برانگیخت و حکم کرد که بعد از فراغ از مهم مدینه
متوجه مکه شود و کار ابن زبیر با آخر رساند اما مسلم در راه مکه بمرد چنانکه گذشت و یزید حکم با بن مرجانه کرده بود تا بغزای

اجمن الزبیر بود اما ابن مرجانه در امتثال امر وی توقف نموده گفت لا والله هرگز جمع نکنم برای این فاسق
قتل فرزند پیغمبر را با غزای بیت الله زادها الله تشریفا وتعظیما پس آن مسلم بن عقبه را فرستاد و در جذب القلوب گفته
وقعه حره روز چهارشنبه بیست هفتم یا بست هشتم شهر ذیحجه بود در سنه ثلث وستین وموت مسلم بن عقبه غره محرم
سنه اربع وستین وقتال مکه وقذف بیت الله بمنجنیق روز شنبه ثالث ربیع الاول و مردن یزید اول ربیع الآخر
بعد از حره بسه ماه انتهی ودر اشاعه آورده که حجاج بن یوسف یکصد و بیست و چهار هزار کس را بطریق صبر
بکشت و این سوای آن کشتها شد که در محاربات از دست وی بقتل رسیدند و جماعتی را از صحابه اهانت کرد و بر
گردن های ایشان مهر زد از انجمله انس خادم نبی صلعم و بر ابن عمر خفیه کسی را برگماشت که وی بحربه مسمومه کار
تمام ساخت و جز آن از قبائح و شک نیست که حجاج سیئه از سیئات عبدالملک بود وزیر او که از طرف وی امارت
عراق و حجاز داشت حبیب بن ابی ثابت روایت میکند که علی مرتضی علیه السلام مردی را گفت نمیری تا آنکه دریابی جوان
ثقیف را گفتند کیست جوان ثقیف فرمود گفته شود او را روز قیامت کفایت کن برای ما زاویه را از زاویه های جهنم
مردی ست که مالک شود بست سال یا بست وچند سال نگذارد برای خدا هیچ معصیت مگر ارتکاب کند آنرا تا آنکه
اگر باقی نماند مگر معصیتی واحد و باشد میان او و میان معصیت دروازه مغلق بشکند آنرا و مرتکب شود آن معصیت
را بکشد هر که مطیع اوست کسی را که عاصی اوست رواه البیهقی فی الدلائل شهادت ابن الزبیر از دست حجاج بن یوسف
بوده و وفات حجاج در سنه نود و چهار بوده قصه موت وی محمد بن عبدالله الخطیب صاحب المشکوة در اسماء الرجال
مشکوة چنین آورده که حجاج سعید بن جبیر اسدی کوفی را که یکی از اعلام تابعین ست گفت برای جان خود طریقه
قتل را که میخواهی بخشم اختیار کن سعید گفت تو ای حجاج برای نفس خود بگزین چه سوگند بخدا که نکشی مرا هیچ نوع مگر
بکشم من ترا همان نوع در آخرت گفت میخواهی که ترا عفو کنم سعید گفت اگر عفو کنی این عفو از جانب خدا باشد واما
تو پس ترا نه برائت ست و نه عذر حجاج گفت ببرید او را و بکشید سعید چون بیرون دروازه شد بخندید حجاج را
از خنده وی خبر کردند باز گردانید و سبب ضحک پرسید سعید گفت تعجب کردم از جرأت تو بر خدا و حلم خدا از تو پس امر
کرد نطع گسترده شد گفت بکشید او را سعید گفت وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من
المشرکین حجاج گفت این را بسوی غیر قبله بسته بکشید سعید گفت اینما تولوا فثم وجه الله گفت بر روی وی افگنید و
قتل کنید سعید فرمود منها خلقناکم وفیها نعیدکم ومنها نخرجکم تارة اخری گفت ذبح کنید وی را سعید گفت آگاه باش
که من گواهی میدهم و حجت می آرم که لا اله الا الله وحده لاشریک له وان محمدا عبده ورسوله بگیر این را از من تا آنکه
ملاقی شوی بمن روز قیامت بعده سعید دعا کرد و گفت بار خدایا مسلط مگردان او را بر هیچ یکی که بکشد وی آنرا
بعد از من این بگفت و بر نطع ذبح کرده شد و حجاج بعد از وی پانزده شب زیست و آکله در شکم او افتاد طبیب را طلب
نمود وی در ان نظر کرده گوشت بدبو کرده طلبید و در رشته آویخته در گلوی او فرو در آورد و ساعتی بگذاشت
چون رشته از حلق بیرون آورد با خون چسپیده بود دانست که وی ناجی نیست غرضکه تا زنده بود خرپا

دیگر حیثیت سعید بن جبیر را یاس که چون خواب کردن میخواهم پائی مرا میگیرد فاعتبروا یا اولی الابصار انتهی

فصل یازدهم وازانجملست قتل زید بن علی بن حسین علیهم السلام و صلب و حرق او بنار و قتل مولود وی یحیی بن زید
رضی الله عنه و زید مذکور مکنی ست بابی الحسین و مذهب زیدیه منسوب باوست و ولادتش از بطن جاریه سندیه در سنه اربع و سبعین
یا سنه ثمانین بوده و متصف بود بعلم و فضل و شجاعت و عفت حافظ ابوحاتم بن حبان البستی صاحب صحیح گفته وی جماعه
از صحابه رسول خدا صلعم دیده بود و علم از پدر خود امام زین العابدین و برادر اکبر امام محمد باقر علیهما السلام آموخت و جم غفیر از
فقها و محدثین از وی روایت علم کرده اند و در سبب خروج وی بر هشام بن عبدالملک روایات مختلفه آمده که در مروج الذهب
مسعودی و عمدة الطالب و دیگر کتب اخبار بتفصیل مذکورست و بالجمله چون وی خروج کرد رافضیان کوفه چهل هزار با او بیعت
کردند قرار میعاد خروج شب دینه بود بست و یکم صفر سنه احدی و عشرین و مائة چون روز شد چهار صد مردم ماندند مهتر
شان نصر بن خزیمه بود زید از نصر پرسید که ای سبحان الله این قوم کجا شدند او گفت از تو پرسیدند که چگوئی در حق ابوبکر
و عمر تو گفتی که گواهی میدهم که پدرم زین العابدین تولا کردی بدیشان و گفتی برحمهما الله کانا امامین عادلین بدین سبب ترا
رها کردند زید گفت صدق رسول الله صلعم سیسمی الروافض لهم خزی فی الدنیا والآخرة هکذا فی فضائح الروافض و چون زید علیه
التحیة والثنا بر بیعت کوفیان عزم خروج مصمم کرده بود عبدالله محض از مدینه بوی نوشت که زنهار بقول اهل عراق فریفته
نشوی که عاقبت با تو همان کنند که با اسلاف تو کردند و همچنین امام محمد باقر علیه السلام بجواب زید فرمود که رکون بکلام
اهل کوفه نتوان نمود زیرا که اهل غدر و مکر اند و ثبات و وفا در جبلت آنها نیست علی بن ابی طالب علیه السلام در انمقام
بشهادت رسید و حسن بن علی در انجا مجروح گردید و پدرت حسین بن علی در همان سرزمین از دست همان مردم شربت
اجل چشید و در همان بلده و اعمال آن ما را و اهل بیت ما را بر منابر شتم و لعن کردند و میکنند اما چون زید را پیمانه عمر پر
شده بود نصائح اقربا و احبا در وی اثر نکرد و عزم خروج را با خود جزم ساخت و کوفیان در باب خروج استعجال
داشتند یوسف بن عمر این خبر دریافته بزید علیه السلام پیغام داد که ترا ازین شهر بدر رفت باید زید در توقف
خود بهانه چند متمسک شد اما یوسف نگذاشت تا زید از کوفه بر آمد محمد بن عمر بن علی زید را از کوفیان تحذیر نمود
و بعنف و ابرام گفت اینها همان مردم اند که پدر تو علی بن ابی طالب و فرزندانش حسن و حسین را فرو گذاشتند تا کشته شدند
و با تو نیز همین معامله خواهند کرد و ترا بکشتن خواهند داد زید بجوابش این ابیات بخواند ع بکرت تخوفنی الحتوف کانني
اصبحت عن عرض الحتوف بمعزل * فاجبتها ان المنیة منهل * لا بد ان اسقی بذاک المنهل * ان المنیة لو تمثل مثلت * مثلی
اذا نزلوا بضیق المنزل * فالی حیال لا ابالک اعلمی * انی امرء ساموت ان لم اقتل * بالآخر بعد اللتیا والتی زید در ماه صفر
با جمعی از موالیان و شیعیان از شهر بیرون رفت و یوسف بن عمر حاکم کوفه اهل بیعت زید را در مسجد جامع اعظم
بند کرد و معدودی چند با زید بیش نماندند زید گفت سبحان الله دیروز چندین هزار کس مدعی خدمت داشتند امروز
آن مردم کجا رفتند کسی گفت در مسجد در آورده طریق آمد و شد بر ایشان مسدود کرده اند فرمود لا حول ولا قوة الا بالله
بعید است که از آن جمع کثیر چه مقدار مردم در مسجد گنجیده باشند یوسف بن عمر جمعی کثیر بجا حفظت طرق و مسالک شهر

برگماشته علی التوالی افواج را بمقابله زید گسیل کرد زید با همان قدر مردم که داشت روی بمحاربه آورد و شجاعتی
کرد که آبای بزرگوارش بمیراث داشت حتی بظهور رسانید که ملک و فلک آفرین کرده و در عین شدت قتال که قلوب فحول
الرجال رعب مالامال بود این ابیات تمثل می‌نمود شعر ذل الحیاة و عز الوفات * و کلا اراه طعاما وبیلا * فان کان لابد
من احد فسیری الی الموت سیرا جمیلا * القصه هر دو لشکر باهم درآویختند و زمانی ممتد کارزار گرم گردید و در اثنای گیر
و دار مصاحب رایت یوسف خود را بزید رسانید و بر آنجناب حمله کرد و خواست که شمشیری بزند نصر بن خزیمه پیش دستی نموده
بیک ضربت او را از پای درآورد و زید از آن مکان میل بطرف دشت صیادان کرد چون آنجا رسید لشکری از
تمام مردم یوسف بهم رسانید حمله بر ایشان کرده گروهی را مقتول و مابقی را منهزم ساخت و از آنجا عنان بجانب کناسه
تافت آنجا نیز گروهی انبوه را مسلح یافت سر مبارک خود را برهنه کرده بر آنها حمله برد و جمعیت آنها را پراکنده ساخت
یوسف همچنان در ظاهر شهر بالای تلی استاده بود و علی التوالی مردم را بر زید میفرستاد و زید آنها را از جا برداشته
نعره میزد که ای اهل کوفه بوعده خود وفا نمائید که وقت اعانت است و اکثر آن بی وفایان آواز او را می‌شنیدند
و از جا نمی‌جنبیدند در این اثنا یوسف گفت تا منادی کردند که هر که سر زید بیارد دوازده هزار دینار بگیرد و
هر که سر یکی از مردم زید بیارد او را پنج دینار عین نمود مردم بهوای زر بر قتال حریص تر گردیدند و اصحاب زید را
کشته و اسیر کرده نزد یوسف می‌بردند آنجناب با نصر بن خزیمه گفت مردم کوفه با من همان معامله کردند که با جدم
علی بن ابی طالب علیه السلام کرده بودند نصر گفت جعلت فداک یا ابن رسول الله من باری تا جان دارم شمشیر
می‌زنم اکنون جهد باید کرد تا بدر مسجد جامع رسیم و یاران خود را که در مسجد بند شده اند بنصرت خوانیم شاید که بمعاونت
برآیند تا آنکه بصد جهد رسیدند و آنها را خواندند طائفه از آنها خواست که برآیند مردم یوسف بر بام مسجد دویده
بسنگ و تیر ایشان را مانع آمدند و بار بار از هر طرف هجوم کرده بر در مسجد محاربه بشدت و صعوبت انجامید و از رؤسای
اصحاب زید نصر بن خزیمه و معاویه بن اسحق بن یزید بن حارثه و زیاد بن عبد الرحمن با شصت و هشت نفر دیگر و بروایتی
با یکصد و شصت نفر کشته شدند و سرهای ایشان از تن جدا ساخته پیش یوسف بردند و سائر اصحاب زید
نیز خسته و مجروح گردیدند اما آنجناب همچنان پای ثبات افشرده جنگ میکرد آخر الامر مخالفان تیرباران کردند تیری
در جبهه مبارکش رسید رامی آن راشد نام مملوک یوسف بن عمر بود تیر از قفا درگذشت و شهید شد اما روایت
مشهور همانست که چون تیر به پیشانی رسید از اسپ فتاد و او را بهمان حال زنده از معرکه برداشته بخانه یکی
از شیعه رسانیدند پسرش یحیی نزد پدر آمد و گفت ای پدر بشارت باد که وارد میشوی بر رسول خدا صلعم و
علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام زید گفت بلی ای پسر لکن بعد حجام آوردند تیر از جبین مبین بر کشید
کشیدن همان بود و رسیدن جان به بهشت برین همان جنازه محفوف برحمت بی اندازه اش را مخفی در بستانی
دفن کردند یوسف بن عمر سراغ برده جسد شریفش را برآورده سر مبارک بریده بدمشق نزد هشام فرستاد
و جسد مبارکش را عریان در کناسه بردار کردند و در تاریخ ابن عساکر است که همان روز عنکبوتی بر عورت زید تنید

باکسی شعر بت آویزاند پد حافظ ابوالحجاج مزی در تهذیب الکمال از عبدالله بن ابی بکر العتکی روایت کند که او از جریر
بن حازم که از کبار علمای حدیث ست حکایت کرده که گفت پیغمبر را صلعم در خواب دیدم تکیه بچوبی که زید را بران مصلوب
ساخته بودند کرده ومیگوید این چنین بفعل می آرند با فرزند من وحافظ ابوالقاسم بن عساکر در تاریخ خود از حذیفه بن الیمان
رضی الله عنه روایت میکند که روزی رسول خدا صلعم بزید بن حارثه نگاه کرد و بگریست وگفت مظلوم از اهل بیت من
ومقتول در راه خدا از امت من همنام این خواهد بود واشاره بزید بن حارثه کرد پس گفت نزدیک شو از من ای زید بن حارثه
زیاده کند خدا دوستی ترا نزد من که تو همنام حبیب منی از اولاد من القصه چون سر زید را بهشام رسانیدند گفت
نزد رواند و دمشق بیاویزند وپس از چندی بمدینه فرستادند ویکشب یکروز نزد قبر شریف نبوی منصوب بود واز تاریخ
ابن خلکان معلوم میشود که سرش را بمصر فرستادند وآنجا مدفون شد برین تقدیر احتمال دارد که اول بمدینه آوردند بعد
از ان بمصر بردند وصاحب طبقات محمود شاهی گفته که سرش با هواز وپای در ری ودست در اصفهان و بدنش بدار
آویختند ونیست اختلاف در آنکه شهادت وی علیه السلام در ماه صفر روز دوشنبه واقع شد لیکن در تعیین آن که چند
روز از ماه منقضی شده وسال چندم از هجرت بود اختلاف کرده اند بعضی سوم ماه سنه عشرین و مائة گفته اند وبعضی
دوم ماه و واقدی وسعید بن عفیر وابوبکر بن ابی شیبه وجمعی کثیر سنه احدی وعشرین و مائة گفته اند پس تعیین تاریخ ماه و
مدت عمر آنجناب بقول زبیر بن بکار واکثر اهل اخبار چهل ودو سال بود وابن خرداد چهل وهشت سال گفته پسرش
یحیی بن زید در مرثیه پدر چند بیت گفته از انجمله یک بیت اینست بیت لکل قتیل معشر یطلبونه ⁂ ولیس لزید بالعراقین طالب
وجسد شریف مدت چهار سال همچنان بر دار بود تا هشام به جحیم المقام شتافت و ولید بن یزید بن عبدالملک اسم خلافت
یافت ودر زمان او یحیی بن زید در خراسان خروج کرد چون این خبر بولید رسید بیوسف بن عمر نوشت که گوساله اهل عراق
را از دار فرود آرد وبآن چوب بآتش بسوزد وخاکسترش را بدریا اندازد یوسف جسد را سوخته خاکسترش را بر
ساحل فرات بباد برباد داد وکان ذلک فی سنة ست وعشرین ومائة درین مقام مسعودی در مروج الذهب از
هیثم بن عدی روایت میکند که میگفت برآمدیم همراه عبدالله بن علی عباسی جهت نبش قبور بنی امیه در ایام خلافت
ابوالعباس سفاح پس رسیدیم بقبر هشام وبرآوردیم جسد او را درست که چیزی از و ساقط نشده بود مگر طرف بینی او
پس امر نمود عبدالله بن علی تا او را هشتاد تازیانه زدند بعد از ان بسوختند وبرآوردیم سلیمان بن عبدالملک را از زمین
ونیافتیم از و غیر از صلب واضلاع وسرش وآنرا هم سوختیم وهمچنین کردیم با غیر این هر دو از بنی امیه وقبور ایشان در قنسرین
بود وآنگاه بدمشق رفتیم و ولید بن عبدالملک را برآوردیم ونیافتیم از وی بجز موصل قطعهای سرش پس حفر کردیم
قبر یزید بن معاویه را ونیافتیم از وی مگر یک استخوان ویافتیم در لحد او خطی سیاه که گویا بخاکستر کشیده اند در طول
از ان پس تتبع کردیم قبور بنی امیه در جمیع بلدان وسوختیم انچه یافتیم مسعودی بعد از ایراد این حکایت میگوید که این
خبر را درین مقام از برای آن ذکر کردیم که این امور مکافات فعل هشام بود که با جسد شریف زید علیه التحیة والثنا بجای
آورد [illegible] زید علیه التحیة والثنا وقت انتقال بفرزند خود یحیی گفت تو چه اراده داری که بعد از من بعمل آ

یحیی گفت بعد از آنکه ما این ظالمان را قتال کنیم و اگر چه بغیر از نفس خود یاری دیگر نیابم زید فرمود آنچه اندیشیده بجای آر
ای پسرک من تحقیق که تو حقی و ایشان بر باطل‌اند و مقتولان جانب تو در بهشت خواهند رفت و مقتولان جانب
ایشان در سقر خواهند گرفت الغرض شهادت یحیی بن زید علیه التحیة والثنا بعد از شهادت پدر بزرگوارش چهار
سال یا کسری کم یا زیاده بوقوع آمد مادر یحیی ریطه بنت ابی هاشم عبدالله بن محمد بن الحنفیه بود و یحیی بعد شهادت پدر
بمدائن نزول نمود چون دانست که مردم یوسف بن عمر در پی او میگردند بری آمد و از ری بنیشابور رفت و از آنجا بسرخس
پیوست و شش ماه آنجا نزد یزید تمیمی اقامت کرد آنگاه ببلخ رفت مردی حریش نام که او را خود آورده مدتی پنهان داشت
تا آنکه هشام بن عبدالملک بمقام شتافت و مسند خلافت بوجود ولید بن یزید بن عبدالملک ملوث گردید در آنوقت
یوسف بن عمر ثقفی که والی عراق بود بنصر بن سیار لیثی حاکم خراسان نوشت که یحیی بن زید در بلخ نزد حریش است
او را گرفته بعراق فرست او از حریش یحیی را طلبید حریش گفت بالله العظیم اگر تیغ بر سر من زنند و یحیی در زیر
پای من باشد قدم از وی بر ندارم و او را بتو تسلیم ننمایم نصر فرمان بقتل حریش داد و پسر حریش چون دید که پدر
کشته میشود گفت دست از وی بدار من یحیی را نزد تو می‌آرم نصر یحیی را محبوس ساخت و زنجیر در پایش انداخت
عبدالله بن معاویة بن عبدالله بن جعفر بن ابی طالب درین باب گوید ع الیس بعین الله ما یفعلونه * عشیة یحیی
موثق فی السلاسل و کلاب عوت لا قدس الله سرها * فجئن بصید لا یحل لآکل ـ نصر حال گرفتاری یحیی بیوسف بن عمر
نوشت و وی بولید نگاشت ولید بنصر فرمان فرستاد که یحیی را از اثارت فتنه تحذیر کن و از قید اطلاق نمای
یحیی بعد از رهائی بسرخس رفت نصر او را آنجا ماندن نداد ناچار متوجه نیشاپور شد حاکم آنجا نصر را اطلاع کرد نصر
بعمرو بن زراره حاکم نیشاپور نوشت که من یحیی را گفته‌ام که در خراسان نباشد باید که او را در باب برآمدن تاکید
نمائی والا حرب کن عمرو یحیی پیغام داد که ازین ناحیه بیرون رو یحیی گفت ما را آنقدر مهلت ده که از کوفت راه
بیاسائیم و ستوران ما تازه شوند عمرو ازین سخن برآشفت و با پنج هزار کس سوار شده بر سر یحیی رفت یحیی با مردم خود که
مجموع هفتاد کس بروایتی یکصد و بیست کس بودند در مقابل آمد و همگنان دست به تیر گشادند تیری بعمرو بن زراره
رسید و او را از اسپ حیات پیاده گردانید مردم روی از معرکه تافتند و اصحاب یحیی بتعاقب هزیمتیان شتافتند
و جمعی کثیر را کشتند و مال و منال و چهارپایان نصیب مردم یحیی شد یحیی بعد ازین فتح بصلاح همراهیان بهرات
آمد و عدد ملازمان او درینوقت به پانصد یا هفت صد کس رسید نصر بن سیار این خبر یافته با لشکر بسیار تدارک
برآمد و صاحب شرط خود سلم بن احوز مازنی را با ده هزار کس در مقدمه روانه گردانید یحیی آگاهی یافته بباذغیس
رفت و از آنجا بمرو و طالقان و فاریاب و جوزجان شد و جماعتی از اهالی آنجا بیرون با او پیوستند سلم بن احوز در
دنبال او شتافت تا در حوالی جوزجان باو رسید و از طرفین تسویهٔ صفوف نموده دست باسنه و سیوف
برده داد از جاست تا پیشین جنگهای مردانه کردند چون وقت نماز ظهر شد یحیی و یاران از سلم رخصت گرفته
نماز ظهر ادا ساختند و بعد از آن باز صف کشیده بجنگ پرداختند و از صبح تا وقت عصر از طرفین جمعی کثیر

بقتل رسیدند آنگاه سلم مردم خود را گفت تا یکبارگی تیرباران کردند و بقیه مردم یحیی نیز کشته گشتند تیری بصدغ آنجناب نیز رسید و از اسب در غلطید و صاحب عمدة الطالب گوید سه روز جنگ بود و از اصحاب یحیی کسی زنده نماند و مسعودی گوید چندی باقی مانده بودند که بعد افتادن او فرار نمودند و هم مسعودی گفته که یحیی روزی که شهادت یافت این بیت بسیار میخواند شعر تهین النفوس وهون النفوس یوم الکریهة اوقی لنا ☆ و این واقعه وقت عصر روز جمعه بود اوائل سنه ست و عشرین و مائة من الهجرة و قیل اواخر سنه خمس و عشرین و مائة و عمر یحیی علیه التحیة والثناء در آن وقت هیژده سال بود و بالجمله سورة بن محمد با سلم بن احوز سر یحیی را برید و بدبختی دیگر مالک سلب او گردید آنگاه جسد مبارکش را در جوزجان بر دار کردند و تن دو کس دیگر را از اعیان متابعانش که یکی ابراهیم و دیگر ابوالفضل بود مصلوب نمودند سلم سر یحیی را بر چوبی کرده بمرو نزد نصر بن سیار فرستاد و نصر بکوفه نزد یوسف بن عمر و یوسف پیش ولید و ولید گفت که این سر را بمدینه برده در کنار مادرش ریطه بنت ابی هاشم انداختند مادرش نگاهی بآن سر کرده گفت شردتموه عنی طویلا ☆ واهدیتموه الی قتیلا صاحب عمدة الطالب گوید چون عبد الله بن علی بن عبد الله بن عباس مروان حمار را کشت سر او را بمدینه فرستاد در کنار مادر یحیی گذاشتند و گفت این در عوض آنست القصه جسد یحیی با هر دو رفیقش تا خروج ابو مسلم همچنان بر دار بود و چون ابو مسلم بر خراسان غالب شد آنها را فرود آورده و بر آنها نماز گذارده دفن کرد و چون دست یافت سلم بن احوز را بقتل رسانید و سورة بن محمد را و آن شقی را که سلب یحیی گرفته بود هر دو را بدست آورده دست و پاهای آنها را برید و هر دو را بر دار کشید و امر کرد تا هفت روز در تمام خراسان برای یحیی ماتم داشتند و در آن سال هر پسری که در خراسان متولد شد نام او یحیی گذاشتند این بود شرح آنچه در زمان تسلط بنی امیه بر عترت مصطفویه واقع شد باختصار و ایجاز و از این قبیل فتنه ها و بدعتها در زمان تسلط از انجماعه بسیار بوقوع آمده سر همه بدعتها لعن کبرای دین و ملت است که تا هشتاد و چند سال در جمعات و اعیاد معمول می آمد و عمر بن عبد العزیز برفع این بدعت موفق گردید و یزید بن عبد الملک که بعد از عمر بن عبد العزیز مالک ممالک شد این اندیشه را بخاطر راه نداد و هشام بن عبد الملک که بعد از یزید بود اراده اعاده آن داشت پیش نرفت آن بدعتهائی که از حکام بنی امیه حکایت میکنند استیعاب آن بتطویل می انجامد بعضی از آنها اینست که در نماز عیدین اذان و اقامت میگفتند و بادی این امر معاویه بود دیگر آنکه نماز عیدین را بعد از خطبه میخواندند و سبب آن این بود که چون خطبه مشتمل بر لعن اخیار و اطهار بود و مردم بعد از نماز متفرق میشدند و انتظار استماع خطبه نمیکشیدند لهذا تقدیم خطبه و تاخیر نماز قرار دادند دیگر آنکه معاویه و مروان خطبه را نشسته میخواندند دیگر آنکه در خطبه جمعات آنقدر تطویل میکردند که بعضی اوقات وقت ظهر منقضی میشد و نماز در وقت عصر خوانده میشد و روایتی آنکه احد الخطبتین نشسته و احدها را ایستاده میخواندند و همچنین در ایام ولید و یزید پسران عبد الملک بوقوع آمده و در روایت است که گاهی در خطبه آنهم تطویل واقع میشد که خوانندۀ خطبه را اثنا خطبه بالای منبر و مستمعان در پای منبر باکل و شرب می پرداختند دیگر آنکه اگر ذمی مسلمان میشد وضع جزیه از او نمیکردند و میگفتند که فرارا عن الجزیة مسلمان شده است و بدستور سابق از او جزیه میگرفتند دیگر آنکه ولید بن یزید هر گاه از مستی بهوش می آمد نماز میخواند وقت نماز مانده باشد یا نه و تقیه بجهت قبله هم نداشت و اگر

اند را آگاه میکردند که قبلهٔ این سوخته است در جواب میگفت اینما تولوا فثم وجه الله دیگر آنکه سبایای خوارج را که فرق اسلامی
اند برقیت می گرفتند و باعتقاد ملک الیمین وطی و استیلا میکردند و آنرا حلال میدانستند چنانچه ام سلمه دختر قطری
بن الفجاءة با آنکه از رؤسای خوارج و علمای آنها بود در سهم عباس بن الولید بن عبد الملک افتاد و بملک یمین تصرف نمود
و پنج پسر از وی بهم رسید و مادر یزید بن عمر بن هبیره نیز از سبایای خوارج بود که عمر بن هبیره بملک الیمین در وی تصرف نموده
این دو بسیار است دیگر آنکه ذمیان را در عوض قرض خود میفروختند و آنکه بخریدار او را برقیت نگاه میداشتند و عبد خود میدانستند
دیگر آنکه مؤمنی را که برقیت نگاه میداشتند در گلوی او مهر میکردند چنانچه در گلوی اسپان مهر میکنند یعنی بطور لکبوته
این سلوک را حجاج در هنگام فتح مکه با بعضی از کبار صحابه چون جابر بن عبد الله و سهل بن سعد و انس بن مالک نیز کرده بود
دیگر آنکه اعتقاد داشتند که هر که متقلد خلافت گشت از حساب و عقاب و ثواب و عذاب رست هشام بن عبد الملک روزی در
خطبه خواند الحمد لله الذی انقذنا من النار بهذا المقام عطاء بن یسار که از علمای تابعین است گوید روزی بولید بن عبد الملک
گفتم روایت است از عمر بن الخطاب که گفت وددت انی سلمت من الخلافة کفافا لا علی ولا لی ولید گفت دروغ گفتی خلیفه
چنین نگوید گفتم شاید راوی که من از و نقل میکنم گفته باشد و باین حیلت خود را از غضب او رهانیدم و یزید بن عبد الملک
که بعد از عمر بن عبد العزیز خلیفه شد میخواست که بسیرت عمر مذکور زندگانی کند چهل کس از پیران آن روزگار که از انصار آن
ظالمان و فجار بودند آمده ادای شهادت نمودند که بر خلفا حساب و عذاب نیست لهذا باز تبعیت اسلاف خود رفت
و از همه عجیب و غریب آنست که حجاج در کوفه روزی در اثنای خطبه زائران روضه منوره حضرت رسالت پناه صلعم را ذکر
کرد و گفت تبا لهم جز این نیست که طواف میکنند رمم بالیه را چرا طواف نمیکنند قصر امیر المؤمنین عبد الملک آیا نمیدانند
که خلیفه مرد بهتر می باشد از فرستاده او لعنة الله علی قائل هذا القول و علی آمره لعنة دائمة دیگر واقعه کربلا و واقعه
حره که راس این همه مصائب است و سابق باختصار ذکر یافته در زمانه همین ناپاکان واقع شده و از غایت اشتهار احتیاج
بتذکار ندارد و ولید بن یزید بن عبد الملک اراده کرده بود که بمکه معظمه رفته بر بام کعبه بشرب خمر پردازد و شقاوت خود را
از آنچه بود در روشن تر سازد اما پیش از وقوع آن عزرائیل علیه السلام بحکم جبار شدید الانتقام بقبض روحش پرداخت
و بدرک الاسفل روانه ساخت در مسند امام احمد حدیثی آمده لیکونن فی هذه الامة رجل یقال له الولید لهو اشد علی هذه الامة
من فرعون لقومه انتهی سید حسن بن علی شدقم المدنی در تاریخ خود مسمی بزهر الریاض بعد ذکر ولید ایراد این حدیث
مع الزیادة بروایت سعید بن المسیب گفته که مردم گمان میکردند که آن ولید بن عبد الملک است پس معلوم شد که مراد
ولید بن یزید است و حسین بن محمد الدیار بکری در کتاب الخمیس فی احوال انفس نفیس این حدیث را باین سیاق آورده
ذکر الذهبی باسناده عن عمر رضی الله عنه قال ولد لاخی ام سلمة ولد فسموه الولید فقال رسول الله صلعم سمیتموه باسم فراعنتکم
لیکونن فی هذه الامة رجل یقال له الولید لهو اشد لهذه الامة من فرعون لقومه انتهی و مصطفی افندی رومی در تاریخ
خود گوید منقول است از ولید بن یزید فسق و کفریات بسیار از آن جمله آنست که روزی در مجلس او درآمد دختر خود را دید
نزد داه خود نشسته است برجست و بکارت او را زائل کرد داه گفت این دین مجوس است این بیت برخواند

من انصب الناس مات ثمانه و فاز باللذة الجسوسة ÷ و روزی مصحف را گشود این آیت برآمد و خاب کل جبار عنید گفت مرا
می ترسانی مصحف را بیند کرد و تیری که در دست داشت بدان قرآن را زدن و پاره کردن گرفت تا آنکه دریده شد بعده
این ابیات بخواند ؎ اتوعد کل جبار عنید ÷ فها انا ذاک جبار عنید ÷ اذا لاقیت ربک یوم حشر ÷ فقل یا رب مزقنی الولید
روزی از ان شد نزد وی جاریه بود که با وی شراب میخورد بر آواز اذان برخاست و او را وطی کرد و سوگند خورد که جز
آن جاریه دیگری اینوقت با مردم نماز نگذارد پس آن جاریه همچنان بدست برخاست و لباس آن ناپاک بر خود پوشیده
و تبدیل صورت نموده با مردم نماز کرد و همچنین با امهات اولاد پدر خود وطی میکرد انتهی و اکثر این شنائع مع شیء زائد
در طبقات محمود شاهی مذکور ست از انجمله دران نقل کرده که میگفت من بنیابت خالق ارض و سما عرصه جهان را
نظم و نسق میدهم و محمد رسول خداست و نائب از رسول علی ست در روضة الصفا گفته این دو بیت نسبت با آنحضرت صلعم
گفته بود ؎ تلعب بالخلافة هاشمی ÷ بلا وحی اتاه ولا کتاب ÷ فقل لله یمنعنی طعامی ÷ وقل لله یمنعنی شرابی ÷ در همان
چند روز که این ابیات گفت کشته شد انتهی القصه افسانه های این ناپاکان بسیار و دراز ست اینقدر که مذکور شد
برای اعتبار و تنبه اهل دل کافی ست و سبیل اهل اسلام همان ست که در اشاعه کفته کرد طریق سلامت و ورع سکوت ست
از ایشان و اشتغال بعیوب نفس خویش و ذکر خدا زیرا که اشتغال بایشان باب عظیم ست از ابواب شیطان و لقد
احسن من قال ؎ لعمرک ان فی ذنبی لشغلا ÷ بنفسی عن ذنوب بنی امیه ÷ علی ربی حسابهم تناهی ÷ الیه علم ذلک لا الیه ÷
و لیس بضائری ما قد اتوه ÷ اذا ما الله یغفر ما لدیه ÷ از مسور بن مخرمه مروی ست که گفت فرمود عمر بن الخطاب رضی
الله عنه بعبد الرحمن بن عوف آیا نبود در آنچه خوانده میشود قاتلوا فی الله آخر مرة کما قاتلتم اول مرة گفت این قتال کی
باشد فرمود چون بنو امیه امرا باشند و بنو مخزوم وزرا رواه الخطیب گذشت ذکر لعن ایشان بر لسان نبی ایشان
صلعم **فصل دوازدهم** و از انجمله ست دولت بنی العباس سیوطی در تاریخ الخلفا فصلی منعقد کرده در احادیث بشره عنت بخلافة
بنی عباس و گفته عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم للعباس فیکم النبوة و المملکة اخرجه البزار و در سندش محمد عامری ضعیف
ست و قد اخرجه ابو نعیم فی دلائل النبوة و ابن عدی فی الکامل و ابن عساکر من طرق عن ابی فدیک ترمذی از ابن عباس
آورده که فرمود آنحضرت صلعم اللهم احفظه فی ولده و زاد رزین العبدری فی آخره و اجعل الخلافة باقیة فی عقبه سیوطی
گفته هذا الحدیث و الذی قبله اصلح ما ورد فی هذا الباب عن ثوبان قال قال رسول الله صلعم رایت بنی مروان یتعاورون علی
منبری فساءنی ذلک و رایت بنی العباس یتعاورون علی منبری فسرنی ذلک اخرجه الطبرانی و عن ابی هریرة قال خرج
رسول الله صلعم فتلقاه العباس فقال الا ابشرک یا ابا الفضل قال بلی یا رسول الله قال ان الله افتتح بی هذا الامر و
بذریتک یختمه اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و اسناده ضعیف و قد ورد من حدیث علی باسناد اضعف من هذا اخرجه ابن
عساکر ان رسول الله صلعم قال للعباس ان الله فتح هذا الامر بی و یختمه بولدک و ورد ایضا من حدیث ابن عباس
اخرجه الخطیب فی التاریخ و لفظه بکم یفتح هذا الامر و بکم یختم و ورد ایضا من حدیث عمار بن یاسر اخرجه الخطیب و عن جابر
بن عبد الله قال قال رسول الله صلعم یکون من ولد العباس ملوک تکون امراء امتی یعز الله بهم الدین اخرجه ابو نعیم

فی الحلیة وفیه عمرو بن راشد ضعیف وعن عایشة مرفوعا ستکون لبنی العباس رایة ولن تخرج من ایدیهم ما اقاموا الحق اخرجه
الدیلمی فی مسند الفردوس وعن ابن عباس قال الرایات السود لنا اهل البیت قال لایجیء الا کبا الا من قبل المغرب اخرجه الزبیر
بن بکار فی الموفقیات انتهی گویم احادیث در اشارات بخلافت ایشان نیز آمده منجمله آنست که عمر بن الخطاب رضی الله عنه
گفته شنیدم رسول خدا صلعم میگفت چون ببینی آن رایات ولد عباس از عقبات خراسان آیند یعنی اسلام پس بگرد
امرو در زیر لوای ایشان نرسد در شفاعت من روز قیامت رواه ابو نعیم فی الحلیة ومروی است از ابی امامه که نزدیکست
که بیرون آیند رایتها از طرف مشرق برای بنی عباس اول آنها ثبور است و آخر آنها ثبور مدد نکنید شما ایشان را و مدد
نکند ایشانرا خدا تعالی هرکه رود در زیر رایتی از رایات ایشان در آرد اورا خدا تعالی در آتش دوزخ روز قیامت آگاه
باشید که آنها بدترین خلق خدایند و اتباع ایشان شرار خلق خدایند گمان میکنند که آنها از من اند و نیستند ایشان از من
رواه الطبرانی عن ثوبان و فی روایت از مکحول مرسلا واز علی موصولا چیست مرا و بنی عباس را که شیعه کردند امت مرا و ریختند
خونهای آنها را و پوشانیدند لباس سیاه بپوشاند ایشانرا خدا تعالی جامهای آتش دوزخ رواه الطبرانی لکن سهو و جز
وغیره بسند جید آورده اند که فرود آمد جبرئیل علیه السلام جامه سیاه پوشیده و گفت ای محمد صلعم اینست جامهای فرزندان
عم تو عباس پس دعا کرد آنحضرت برای ایشان گفت اللهم اغفر للعباس وولده صاحب اشاعه گفته پس حمل کرده شود احادیث
اول اگر صحیح شود بر شرار ایشان و این امثال آن بر خیار ایشان با آنکه این صحیح است و این اشواهد است انتهی و از فتنه های که
در زمن ایشان واقع شد قتال اهل مدینه و قتل نفس زکیه محمد بن عبدالله المحض بن حسن مثنی بن حسن سبط و قتل برادرش ابراهیم بن عبدالله
و قتل جماعتی کثیر از علویان و حبس کردن امام بحق ناطق جعفر صادق بزمانه منصور و مردن امام کاظم در حبس بزمانه رشید
و ادخال فلسفه در اسلام و نصرت اعتزال در زمن مامون و قتل بسیاری از علما و تکلیف ایشان بقائل شدن بخلق قرآن و زدن
امام احمد بن حنبل در زمن وی و زمن معتصم و واثق و غیرهم متفق نشد کلمه در زمانه ایشان صاف نشد خلافت مر ایشانرا اهل
اخبار نوشته اند که مامون و معتصم پسر رشید و واثق برادرش در ایام خلافت خود خلق را بمذهب اعتزال دعوت
میکردند و علماء اهلسنت راکه از قبول آن ابا مینمودند انواع ایذا و اهانت میرسانیدند چنانچه احمد بن نصر خزاعی را کشته بردار
کردند و احمد بن حنبل و بعضی دیگر را بضرب سیاط و دیگر انواع ایلام تعذیب نموده حبس کردند چنانچه بعضی از آنها در حبس وفات
یافتند و این هنگامه از اواخر ایام مامون تا سال هجری که واثق درگذشت قائم بود و بعد از رحلت واثق که خلافت بمتوکل
رسید باطلاق علماء اهل سنت امر نموده علمای حدیث که از روایت ممنوع بودند اجازت نشر روایت داد و علمای معتزله را
از نظر انداخته در حط درجات آنها کوشید از جهت در میان خلق نیکنام شد لیکن اگر قبایح دیگر از وی بظهور نمی آمد این
فعل برای نیکنامی او کافی بود و شیخ محیی الدین بن عربی بجهت همین عمل اورا از نیکان می شمارد و هانا از نصب او خبر ندارد و نصب
هم بیکطرف صلاح ظاهری که موجب حسن ظن تواند شد نیز نداشت و همیشه در لذات فانی از فسق و فجور و لهو و لعب و
هزل و مجون و خلاعت منهمک بود تا آنکه هم در مجلس لهو بقتل رسید و از اشنع شنایع که از دست وی ظاهر شد هدم قبر امام
حسین علیه السلام است زیرا که باتفاق اهل اخبار بسبب عداوت اهل بیت اطهار باشتهار روایت سیوطی در تاریخ الخلفا

در وقائع سنه ست وثلاثین ومائتین نوشته که امر کرد متوکل بهدم قبر حسین بن علی ع بهدم ما حول او از دور — وامر کرد بعمل مزارع
در آنجا ومنع کرد مردم را از زیارتش وکشتکاری کنانید آنجا وباقی ماند آنجای برکت انتهای صحرا ولهذا متوکل معروف بنصب
متالم شدند مردم ازین حرکت وی ونوشتند اهل بغداد شتم ودشنام وی بر دیوارها ومسجدها وهجو کردند او را شعراء وآن
آنچه گفته شد درین باب این ابیات است ؎ تالله ان کانت امیة قد اتت ٭ قتل ابن بنت نبیها مظلوما ٭ فلقد اتته بنو ابیه
بمثله ٭ هذا لعمری قبره مهدوما ٭ اسفوا علی ان لا یکونوا شارکوا ٭ فی قتله فتتبعوه رمیما ٭ واین حکایت در اکثر کتب تاریخ مذکور
ست وسید حسن بن شدقم صاحب زهر الریاض اگرچه این حکایت را ذکر کرده اما اشاره بانحراف متوکل از اهل بیت نموده
وبعد از این هر سه بیت را آورده وبه علی البسامی که از مشاهیر شعراست نسبت کرده واز کتب فارسی فن تاریخ در طبقات
محمود شاهی وروضة الصفا وحبیب السیر وتاریخ الفی وتاریخ صبح صادق نیز این حکایت مذکورست وازین قبیل حکایات
بسیار از آن شقاوت شعار که مشعر بشدت بغض اوست با اهل بیت اطهار در کتب اخبار منقول ست از آنجمله قتل ابن
السکیت نحوی ست در تاریخ الخلفا گفته در سنه اربع واربعین ومائتین متوکل یعقوب بن السکیت را که امام عربیت بود قتل
کرد وسببش آنکه وی را بر تعلیم اولاد خود گماشته بود روزی بسوی پسران خود معتز ومؤید نظر کرد وابن السکیت را
گفت این هر دو نزد تو بهتر اند یا حسن وحسین ع وی گفت قنبر مولی علی رضی الله عنه بهترست ازین هر دو برین حرف اتراک را امر
کرد تا شکم او را مالیدند وگفته اند که زبانش برکشیدند پس دیت وی نزد پسرش بفرستاد وبود متوکل ناصبی
انتهی واین حکایت باندک اختلافی در الفاظ در تاریخ ابن خلکان وتاریخ یافعی وتاریخ مصطفی رومی افندی مسطورست
ودر اشاعه بعد ایراد این حکایت گفته اگر این حکایت صحیح شود پس این غایت نصب باشد وشاید که صحیح نیست انتهی گوییم از
آنچه گذشت از حواله تواریخ کثیره دریافت شد که این حکایت صحیح ست والله اعلم ونیز در اشاعه گفته که اول کسیکه رجوع کرد
از اعتزال از عباسیه ونصرت کرد سنت را متوکل ست ووی دید آنحضرت صلعم را در خواب لامی توده وحول آنحضرت
خلقی کثیرست وآنحضرت ندا میکند با علی صوت که آگاه باشید که محمد بن ادریس شافعی در شما علمی نفیس گذاشته پیروی آن
بکنید وهدایت یابید پس متوکل انتقال بمذهب شافعی کرد ودوازده هزار از بیت المال برای نشر حدیث متعین نمود بعده
عباسیه همیشه در تناقص ماندند تا آنکه مجرد اسم خلافت در ایشان باقی ماند وغالب شدند آل سلجوق بر معظم بلاد ایشان
وآخر ایشان در عراق مستعصم بود که تتار او را قتل کردند بعده بقیه ایشان بمصر رسیدند وزمان ایشان مشحون بود
بعلمای هر فن وعلم از تفسیر وحدیث ونحو ولغت وقراءة وفقه وکلام وتاریخ وغیر ذلک تا آنکه زمان رشید موسوم بود
بجرویش هر انتهی سیوطی در حسن المحاضره گفته کان لانقراض الخلافة ببغداد وما جری علی المسلمین بها بلایا ومقدمات
نبه علیها العلماء منها انه فی یوم الثلثاء من عشر ربیع الآخر سنة اربع واربعین وستمائة هبت ریح عاصفة شدیدة بمکة
فالقت ستارة الکعبة المشرفة فما سکنت الریح الا والکعبة عریانة قد زال عنها شعار السواد ومکثت احدی وعشرین
یوما لیس علیها کسوة قال الحافظ عماد الدین بن کثیر وکان هذا فالا علی زوال دولة بنی العباس ومنذرا بما سیقع بعد
ذلک من کائنة التتار لعنهم الله تعالی ومنها ما قال ابن کثیر فی سنة سبع واربعین وطغی الماء ببغداد حتی اتلف شیئا کثیرا

من المحال الدورات هيهات وتعددت اقامة الجمعة ببلدة لكن في هذه السنة هجمت الفرنج على دمياط فاستحوذوا
عليها وقتلوا اهلها من المسلمين في سنة خمسين وقع حريق بحلب احرق بسببه ستمائة دار فيقال ان الفرنج لعنهم الله تعمدوا فعلها قصدا
وفي سنة اثنتين وخمسين قال ابن الجوزي في مرآة الزمان وردت الاخبار من مكة شرفها الله بان نارا ظهرت في ارض عدن في بعض
جبالها بحيث انه يطير شررها الى البحر في الليل ويصعد منها دخان عظيم في اثناء النهار فتاب الناس واقلعوا عما كانوا عليه من المظالم
والفساد وشرعوا في افعال الخير والصدقات في سنة اربع وخمسين زادت دجلة زيادة مهولة فغرق خلق كثير من اهل بغداد ومات
خلق تحت الهدم وركب الناس في المراكب واستغاثوا بالله وعاينوا التلف ودخل الماء من اسوار البلد وانهدمت دار الوزير
وثلاثمائة وثلاثون دارا وانهدم مخزن الخليفة وهلك شيء كثير من خزانة السلاح قال ابن السبكي في الطبقات الكبرى وكان
ذلك من جملة الامور التي هي مقدمة لواقعة التتار وفي هذه السنة في يوم الاثنين مستهل جمادى الآخرة وقع بالمدينة الشريفة صوت
يشبه صوت الرعد البعيد تارة فتارة واقام على هذه الحالة يومين فلما كان ليلة الاربعاء تعقب الصوت زلزلة عظيمة رجفت منها الارض
والحيطان واضطرب المنبر الشريف واستمرت تزلزل ساعة بعد ساعة الى يوم الجمعة خامس الشهر ظهر من الحرة نار عظيمة
وسالت اودية منها سيل الماء وسالت الجبال نارا وسارت نحو طريق الحاج العراقي فوقفت واخذت تاكل الارض اكلا
ولها كل يوم صوت عظيم من آخر الليل الى الضحوة فاستغاث الناس بنبيهم صلعم واقلعوا عن المعاصي واستمرت النار فوق الشهر
وخسف القمر ليلة الاثنين منتصف الشهر وكسفت الشمس في غده وبقيت اياما متغيرة اللون ضعيفة النور واشتد هرع
الناس وصعد علماء البلد الى الامير يعظونه فطرح المكس ورد على الناس ما كان تحت يده من اموالهم ولسيف الدين علي بن عمر قصيدة
في هذه النار ولهاب الاسلام حتى على خير مرسل بدمع كالسيل ينحط من علٍ اهـ قال ابوشامة وفي ليلة الجمعة مستهل
رمضان من هذه السنة احترق المسجد الشريف النبوي ابتداء حريقه من زاوية الغربية من الشمال وكان دخل احد القومة
الى خزانة ثم ومعه نار فعلقت في الآلات واتصلت بالسقف بسرعة ثم دبت في السقوف فاعجلت الناس عن قطعها فما كان
الا ساعة حتى احترقت سقوف المسجد اجمع ووقعت بعض اساطينه وذاب رصاصها واحترق سقف الحجرة النبوية الشريفة و
احترق المنبر الذي كان النبي صلعم يخطب عليه قال ابوشامة وعد ما وقع من تلك النار الخارجة وحريق المسجد من الآيات وكانها كانت
منذرة بما يعقبها في السنة الآتية من الكائنات انتهى قلت ولي في ذلك شعر قاضي قطب الدين المكي الحنفي در كتاب اعلام
الاعلام ببيت الله الحرام معروف بتاريخ قطبي در ترجمه خلفاء عباسيه نوشته كه چون عادت الله جاريست بانقراض دول
واختصاص عزت وبقا بخداي لايزال ولم يزل دولت آل عباس نيز بزوال گرايد و چون احوال و نوائب حال ايشان
را متغير گردانيد و درجه آمال ديگران نشو ونما گرفت و هر زمانه را دولت و رجال اند ماين غمغمه عين ع اعتبار
بغير الدهر من حال الى حال و هر چيزي را سببي از اسباب هست وعلتيكه بران مدار انقلاب است پس سبب ضعف خلفاي
عباس استيلاء مماليك وامراء ايشان برايشان است وتفويض نمودن ايشان جميع امور مملكت خود را بايشان و
تلقيب ايشان آنها را بالقاب سلاطين تا آنكه خود ايشان اسماء بلا مسميات و صور هيولانيه كه در ان محو و اثبات ميسور
باشد گرديده بودند و اعظم سبب زوال دولت مستعصم آنست كه مويد الدين محمد بن محمد بن عبدالملك العلقمي وزير وي سبب بود

و بر مستعصم استیلا تمام داشت پس وی با هلاکو کتابت کرده در ملک بغداد اطماع وی نمود و او را بر صوب اخذ بغداد و
ضعف خلیفه آگاه نمود هلاکو از طرف بلاد اسلام خاطر جمع داشت بالشکری جرار که جز خدا هیچکس شمار آن نتواند دانست بیامد و
خونها ریخت و قتل انام بقتل عام مباح گردانید و در بلاد اسلام بامشاة و رکبان جولان میکرد و اهل آنجا را مستاصل بقتل و اسر مینمود و
مستعصم هنوز در غفلت بود زیرا که ابن علقمی از وی سایر اخبار پنهان میداشت تا آنکه هلاکو ببغداد خاص توجه نمود و فرمان طلب
خلیفه کرد آنوقت خلیفه از خواب خرگوش بهوش آمد و نادم شد حیث لم ینفعه الندم و چندانکه توانست مردم جمع کرده بقتال
برآمد و از اهل بغداد و عبید و خدام خاص جمله چهل هزار مقاتل فراهم گردید ولیکن همه ایشان ناز پرورده و نعمت خورده بودند
و سرد و گرم کارزار نیازموده آسوده در لین مهاد و ساکن بر شط بغداد در ظل نخیل و ماء معین و فواکه و شراب و اجتماع احباب و اصحاب
غافل از مکابدت حرب و عاطل از عدت طعن و ضرب و عساکر مغل بیشتر از ده کرور مقاتل بودند و میجستند چون قرده و متشکل میشدند
باشکال مردم قطع میکردند مسافات طویله در ساعات قلیله خوش میکردند درد و حال و متعلق میشدند بجبال و صبر میکردند بر عطش
و جوع و میگذاشتند غمض و هجوع و متالم نمیشدند بالم حر و برد و سهل و وعر و بر سجر طعام ایشان کف شعیر بود و شرب ایشان از
ظرف سیر تا آنکه نزدیک بود که یکی از ایشان گوشت اسپ خود ببرد و همچنان خام وقت گرسنگی بخورد و برهمین قوت صبر میکردند تا ایام
عدیده و اکتفا میکردند ایشان و فرس ایشان بحشیش ارض مدت مدیده تا آنکه روز پنجشنبه عاشر محرم سنه ۶۵۶ هجری مصاف
واقع شده و قتال از اقبال فجر تا ادبار نهار اشتداد یافت اهل بغداد بگریختند اما این گریختن سودی بایشان نکرد مسلمانان
را در سه روز زیاده بر سه صد هزار و هفتاد هزار کس کشتند و زنان و اطفال را اسیر کردند و خزائن و اموال را غارت نمودند و جمیع
نقود بدست هلاکو آمد و امر باحراق باقی کرد و کتب مدارس بغداد را در بحر فرات انداختند تا آنکه پلی از آن بهم رسید که
مردم سوار و پیاده بران میگذشتند و رنگ آب بسبب سیاهی و خون مردم متغیر گردید و مستعصم با اولاد و جماعت
خود نزد هلاکو اسیر آمد هلاکو اینها را تا استصفای جمله اموال و خزائن و ذخائر و دفائن زنده گذاشت بعده حکم بگردن زدن جمله
اقارب و اتباع و متعلق خلیفه کرد و خلیفه را در جوال کرده بمالش استخوانها بپای مردم فنا ساخت و این واقعه روز
چهارشنبه چهاردهم صفر سنه ۶۵۶ واقع شد و خلافت بنی عباس که جمله سی و هفت تن بودند منقطع گردید سیوطی در حسن
المحاضره گفته و لما اخذت التتار بغداد و قتل الخلیفة و جری ما جری اقامت الدنیا بلا خلیفة ثلاث سنین و نصف سنة
و ذلک من یوم الاربعاء رابع عشر صفر سنة ست و خمسین و هو یوم قتل الخلیفة المستعصم الی اثناء سنة تسع و ستمایة انتهی
منجمله کسانیکه از سیوف هلاکو خان نجات یافت احمد ملقب بمستنصر بن ظاهر بن مستضیء بن مقتفی است که در مصر بر ملک ظاهر سیف الدین
بیبرس فرود آمد و سلطان بیبرس برای ملاقات وی با قاضی تاج الدین و وزیر و علما و اعیان و شهود و موذنین برآمد
و اکرام وی کرد و نسب او را در موکب عظیم ثابت گردانیده اعانت بجیش نمود و کان اول من بایعه شیخ الاسلام
عز الدین بن عبد السلام ثم السلطان الملک الظاهر ثم القاضی تاج الدین ثم الامراء و الدولة و رکب فی دست الخلافة بمصر و الامراء
بین یدیه و الناس حوله و شق القاهرة و کان یوما مشهودا و خطب له علی المنابر و ضرب اسمه علی السکة و کتبت بیعته الی الآفاق
بعده مستنصر متوجه بغداد گشت و بر فرات رسیده سوم ذیقعده مقاتله نمود نائب هلاکو او را برگردانید و لم یدر اقتل ام هرب

وازدست وی چند قبایل نجات نیافتند مجموع مدت خلافتش شش ماه بود و بعد وی از ایشان ابو العباس احمد ملقب بحاکم بامر الله
بن راشد بن مسترشد بن مستظهر بن مقتدی. بمصر آمد ملک ظاهر با وی نیز اکرام پیش آمده و اثبات نسب وی از قاضیان شرع
نموده بیعت خلافت کرد و بروی نفقه جاری نمود وی در مصر سکونت گزید اما هیچ حکم و امر نداشت بهمین نام خلافت بر وی
اطلاق می یافت و همین حال اولاد وی بعد از وی بود که هر کرا والی ساختن میخواستند نزد سلطان می آمدند و سلطان با هم
میگفت که من ترا والی گردانیدم پس با وی بیعت میکردند همچنین متفق بالقاب خلفاء واحدا بعد واحد موسوم بودند و
سلاطین اقالیم با ایشان تبرک میجستند گاهی از ایشان تفویض سلطنت بر بلاد میخواستند اینها بتقلید آبا خود عهد
سلطنت ایشان می کردند حالانکه هیچ از خلافت نداشتند نه معنی نه صورت بلکه خلفاء بغداد که از امراء خود مغلوب بودند هم
صورت خلفاء داشتند و اینها را اسم خلیفه مجرد از معنی از هر وجه بود و لیکن سیوطی در تاریخ الخلفاء ایشان را هم در خلفاء
عباسیین شمرده و احوال ایشان بالاجمال نگاشته و در حسن المحاضره بتفصیل حالات ایشان و وقایع بیعت
خبر آن پرداخته و آخر ایشان المتوکل علی الله ابو العز عبد العزیز بن یعقوب است که در سنه هشتصد و هشتاد و چهار هجری
روز دوشنبه بیست و ششم محرم با وی بحضرت سلطان اشرف قاتیبای و دیگر قضاة و اعیان در قلعه مصر بیعت
کردند و وی از قلعه سوار شده بمنزل خود آمد و خلافت او تا وفاتش مستمر ماند و چون در سنه نهصد و پنج هجری در دوازدهم
شعبان هم در مصر گذشت خلافت بنی عباسیه در مصر نیز منقطع گردید و این متوکل مردی فاضل ادیب شاعر
بود از کلام اوست ؎ لم یبق لی محسن یرجی و لا احد ۔ و لا کریم الیه یشتکی الحزن ۔ و انما سار قوم غیر ذی حسب ۔
ما کنت اوثر ان یمتد بی زمنی ۔ و درین ابیات قول طغرائی را از لامیة العجم تضمین کرده ؎ ما کنت اوثر ان
یمتد بی زمنی ۔ حتی اری دولة الاوغاد و السفل ۔ و سیوطی در حسن المحاضره گفته و هو الآن عین بنی العباس و شابهم
لم یزل مشارا الیه محبوبا فی صدور الناس و له اشتغال علی والدی و غیره من المشایخ و اجاز له باستدعاء جماعة من
المسندین انتهی قال ابن فضل الله فی المسالک ان قاعدة الخلافة اول ما کانت المدینة شرفها الله مدة ابی بکر و
عمر و عثمان فلما انتهت الخلافة الی علی انتقل من المدینة الی الکوفة و اتخذها قاعدة خلافته و ربما استوطن البصرة و جاء ابنه
الحسن من الکوفة قاعدة خلافته علی ما کان علیه ابوه فلما ولی معاویة انتقلت قاعدة الخلافة الی دمشق و استقرت قاعدتها
الی بنی امیة و ان کان هشام قد سکن الرصافة و عمر بن عبد العزیز خناصرة فانهما لم یکونا قاعدتی خلافة انما سکناهما غیر مفارقین
لدمشق بل هی القاعدة و المعتمدة بانها مستقر الخلافة و لم تزل کذلک الی آخر الدولة الامویة فلما ملک السفاح سکن الانبار
فلما ولی المنصور بنی الهاشمیة و سکنها ثم بغداد فصارت قاعدة الخلافة له و لبنیه الی المعتصم فبنی سر من رای فانتقلت قاعدة
الخلافة الیها ثم بنی ابنه الواثق الی جانبها الهارونیة فانتقلت قاعدة الخلافة الیها ثم عادت قاعدة الخلافة الی بغداد
فی زمن المعتمد الی المستعصم الذی قتله التتار فانتقلت قاعدة الخلافة الی مصر قال فانظر کیف تنقلت قواعد الخلافة
من بلد الی بلد بتنقل الزمان و قد کانت بخارا قاعدة السلطنة زمن بنی سامان ثم صارت غزنة مکان محمود بن سبکتگین
و بنیه ثم همدان زمان الدولة السلجوقیة ثم خوارزم مکان الملوک الخوارزمیة ثم دمشق زمان الملک العادل نور الدین

محمود بن تکش ثم مصر من السلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب الی الیوم و اذا اعتبرت احوال البلاد تجد السعادة قد نظرت بلدا مرة ثم تلک اخری کما قال
الشاعر ؎ اذا نظرت الی البقاع رأیتها تشقی کما تشقی الرجال و تسعد انتهی و نعم ما قیل ؎ هما از روی بحیث سایه بال هما افتد بسی ست دولت تا
ببینی که کجا افتد و گویم همچنین حال ملک هندست که قاعده سلطنت درینجا مستقل ماند گاه در آگره مستقر شد و گاه در دهلی و همچنین حال طوائف ملوک
هندست که در هر قطری از اقطار هند ریاست کردند شرقا و غربا و جنوبا و شمالا مثل بنگاله و مرشدآباد و جونپور و اوذ و بیجاپور
و احمدآباد و خاندیس و مالوه و دکن و بهوپال و جز آن از بلدان کثیره و امروز اقطار بلاد هندیه در تحت تصرف اهل اسلام قلیل ست
و در ایدی کفار هنود بیشتر و سلطنت این اقلیم بتقدیر قدیر علیم بدست نصاری ست سیوطی گفته اجری الله تعالی عادته ان
العامة اذا ازدادوا فسادا و انتهکوا حرمات الله و لم تقم علیهم الحدود ارسل الله علیهم آیة فی اثر آیة فان لم ینجع ذلک فیهم اتاهم بعدو
من عنده و سلط علیهم من لا یستطیعون له دفاعا انتهی **فصل سیزدهم** و از انجمله ست فتنه فاطمیه استیلای ایشان بر مغرب
و مصر تا قریب سه صد سال و اظهار رفض و نصرت نمودن ایشان مذهب باطنیه را و الحاد کردن در دین و بود استیلای ایشان
بر جزیره فسطاط در سنه سته صد و هشت و انتزاع مصر از ایشان بر دست ملک ناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب سنه اربع و ستین
و اربعمائة بوده در تاریخ قطبی گفته فاطمیه را عبیدیون میگویند چهارده خلیفه در ایشان شدند اول ایشان عبید الله مهدی
بود و اختلاف کرده اند مورخین در نسب ایشان و ایشان خود را بفاطمه زهرا رضی الله عنها منسوب میکنند لیکن بسیاری از مورخان
انکار نسب ایشان کرده اند و در ان طعن نموده و گفته که اینها از اولاد حسین بن محمد بن احمد بن القداح اند و قداح مجوسی بود
خلیفه دوم از ایشان منصور بود سوم قائم چهارم معتز و وی از ملک مغرب بمصر آمده مصر را از دست اخشیدین بستاند و جامع
غریبه بنا کرده او دست وی و اولاد وی از عبیدیین در مصر مستمر ماند تا آنکه آخر ایشان که خلیفه چهاردهم بود عاضد ست وفات
کرد روز عاشورا سنه ۵۶۷ هجری و این بعد استیلای ملک صلاح الدین بن ایوب بود بر مملکت ایشان و خوانده شد خطبه
بر منابر مصر برای ناصر لدین الله و منقرض شد درین وقت دولت عبیدیین و دراز شد مدت خلافت ناصر تا آنکه زنده کرد
رسوم خلافت را و پر شد دلها از هیبت او و بود وی صاحب فکر صائب بود ایام او عز زمان و بود کثیر الاحسان
با اهل حرمین شریفین و کعبه شریفه را پیش از وی دیباج سفید از زمن مامون تا آخر ایام ناصر می پوشانیدند و وی کعبه را دیباج
سیاه پوشانید که تا این زمانه مستمر باقی ست و وفاتش در سلخ رمضان سنه ۶۲۲ هجری شد انتهی در اشاعه گفته از فتنه های
فاطمیه یکی این ست که حاکم بامر الله که یکی از ایشان بود خانه بنا کرد و در آن فرش گسترانید و فقها و محدثین را در آن
نشانید بعده پس از سه سال آن خانه را با ایشان هدم کرده جمله فقها و محدثین را بکشت و همچنین طاهر بن حاکم دو هزار
و شش صد و شصت جاریه را که مزین بزیور بودند در قصری فراهم کرد و درهای آن مکان را تخته زده مسدود
ساخت بعده پس از شش ماه بر ایشان آتش افروخته همگنان را با زیور و جامها پاک بسوخت سیوطی
گفته فکان شر الخلیفة لم یل مصر بعد فرعون شر منه و ابن حجله در سکردان گفته که حاکم علمای بیشمار را کشته و سب و شتم
صحابه حکم داده و امر کرده که سب در دروازه های مساجد و شوارع بنویسند و بعد مدتی آنرا محو کرده و تمامه را بدم نموده
مسجد بساخت و بعد چندی آنرا شکسته باز قائمه کرد و مدرسه بنا نهاد و در وی علما و مشایخ را جمع نموده بکشت

مکان با برایشان اند حت و از اکل ملوخیه و جرجیر نهی فرمود و علت نهی چنان گفت که معاویه میل بملوخیه و عایشه
میل بجرجیر داشت و همچنین از بیع رطب نهی کرد و بعده مقدار کثیر از ان جمع نموده همه را آتش زد چنانچه مقدار خرچ بران آتش
پانصد دینار رسید و همچنین نهی کرد از فروختن انگور و تخمینا پنج هزار سبوی شهد در دریا بریخت و یهود و نصاری را بر دخول
در اسلام اکراه کرد و بزور مسلمان ساخت بعده ایشانرا حکم کرد که بدین بای خود برگردند پس در یکهفته شش هزار
کس مرتد شدند و کنیسه‌های ایشان را ویران ساخت باز آنرا بنا نمود و دعوی ربوبیت کرد و بجای بسمله چنین
نوشت بسم الحاکم الرحمن الرحیم و بسیاری از جهال نزد وی فراهم شدند ایشانرا بهمال استعمال کرد ایشان او را بنام
خدا میخواندند و یا واحد و یا احد و یا محی یا ممیت میگفتند و بعضی از باطنیه برای وی کتابها تصنیف نمودند و دران
نوشتند که روح آدم ابو البشر اول انتقال بجسد علی علیه السلام کرد پستر در وی و این کتاب بجامع قاهره خوانده شد
و در جهال شام منتشر گردید بعده آن خبیث در وادی تیم و ناحیه بانیاس منزوی آمد و مردم آنجا را بباده و بمشرب اسماعیل
استعمال نموده برای ایشان خمر و زنا حلال گردانید و بسوی اعتقاد رجوع خود دعوت کرد و خلق کثیر گمراه شدند در وادی
تیم تا امروز هم دیهات بسیار اعتقاد رجوع حاکم دارند و دانند که وی عود کرده زمین را بند و بست کند انتهی ملخصا
در حسن المحاضره گفته رام ان یدعی الالهیة کما ادعاها فرعون فامر الرعیة اذا ذکره الخطیب علی المنبر ان یقوموا علی اقدامهم
صفوفا اعظاما لذکره واحتراما لاسمه فکان یفعل ذلک فی سائر ممالکه حتی فی الحرمین الشریفین و کان اهل مصر علی الخصوص
اذا قاموا خروا سجدا حتی انه یسجد بسجودهم من فی الاسواق من الرعاع و غیرهم و کان جبارا عنیدا و شیطانا مریدا کثیر
التلون فی اقواله و افعاله هدم کنائس مصر ثم اعادها و خرب قمامة ثم اعادها و لم یعهد فی ملة الاسلام بناء کنیسة فی بلد
الاسلام قبله و لا بعده و قد نقل السبکی الاجماع علی ان الکنیسة اذا هدمت و لو بغیر وجه لا یجوز اعادتها و کان یعمل الحسبة
بنفسه یدور فی الاسواق علی حمار له و کان لا یرکب الا حمارا فمن وجده قد غش فی معیشته امر عبدا اسود معه یقال له مسعود
ان یفعل به الفاحشة العظمی و له رعونات کثیرة لا تنضبط قلت کان فی عصرنا امیر یقال له ازدمر الطویل اعتقاده قریب
من اعتقاد الحاکم هذا و کان یروم ان یتولی المملکة فلو قدر الله له بذلک لفعل نحو ما فعله الحاکم و قد اطلعنی علی ما فی ضمیره
و طلب منی ان اکون معه علی هذا الاعتقاد فی الباطن الی ان یوصل الی السلطنة فیقوم فی الخلق بالسیف حتی یوافقوه
علی اعتقاده فمقتته بذلک و زجرته و لازمت التضرع الی الله تعالی فی هلاکه و ان لا یولیه علی المسلمین و استغثت بالنبی
صلی الله علیه وسلم و اسأل خیار ما بالاحوال حتی قتله الله فلله الحمد علی ذلک ثم کان من امر الحاکم ان تعدی شره الی اخته یتهمها
بالفاحشة و یسمعها اغلظ الکلام فعملت علی قتله فرکب لیلة الی جبل المقطم ینظر فی النجوم فاتاه عبدان فقتلاه و حملاه الی
اخته لیلا فدفنته فی دارها و ذلک سنة احدی عشرة و اربعمائة انتهی ملخصا در اشاعه گفته بالجمله این ظالمان مدتی در
مصر حکمرانی کردند تا آنکه حق تعالی ایشان را از دست سلاطین اکراد ایوبیه هلاک ساخت و بدار البوار فرستاد و نوبت
ایشان نزدیک دو صد سال ماند از سنه اربع و ستین و اربعمائة تا سنه ثمان و اربعین و ستمائة آخر ایشان ملک
معظم تورانشاه بود اتباع او از اتراک وی را از جان کشتند و خود متولی گردیدند و ولایت ایشان نیز ازین سال تا

سنه ثمان وسبعين وسبعمائة کشید بعده چراکسه برایشان غالب آمدند تا سنه اثنتین و عشرین وتسعمائة انتهی وفی حسن المحاضره وولی بعده العاضد وهو آخر العبیدیین ومات فی یوم عاشورا سنه سبع وستین وزالت دولتهم علی یدی السلطان صلاح الدین قال ابن کثیر ومن الغریب ان العاضد فی اللغة القاطع ومنه الحدیث لا یعضد شجرها فبالعاضد قطعت دولة بنی عبید گویم در ایام ملک ناصر فرج بن ظاهر برقوق چرکسی که بادشاه دوم بود از چراکسه در مصر سلطان بنگاله که اقصای ممالک هندوستان ست غیاث الدین اعظم شاه بن اسکندر شاه صدقه کثیر وزر خطیر بدست خادم خود یاقوت عنانی بحرمین شریفین بفرستاد و او را امر کرد که از طرف وی مدرسه و رباطی در مکه تعمیر سازد و برای مصارف وی اوقاف مقرر نمود و این باشاره وزیر وی خان جهان بود یاقوت مذکور در مکه نزد مولانا سید حسن بن عجلان شریف مکه باهدایای مذکور رسید شریف ثلث صدقه موافق معمول خود گرفت و باقی را بر فقها و فقرای حرمین شریفین قسمت نمود و جای داد که آنچه سلطان از بنای مدرسه و رباط فرموده است لیکن یاقوت آن را تعمیر ساخت و از طرف سلطان دوازده هزار مثقال زر خالص برای صرف آن مقرر شد و در عهد ملک ظاهر سیف الدین ابو سعید جقمق علائی ظاهری که دهم ست از ملوک چراکسه در سنه هجری قاصد سلطان عجم شاهرخ مرزا با کسوت کعبه شریفه و صدقه اهل مکه در مکه رسید اندرون کعبه را این کسوت پوشانیدند روز عید قربان صدقه را بر اهل حرم تفریق نمودند و در سنه هجری کعبه را از کسوت مرسله شاهرخ مرزا تجرید کرده کسوتی دیگر پوشانیدند والله اعلم بالجمله چون حکومت چراکسه مقتضی انقضا شد چنانکه عادة الله بران جاریست سلاطین عثمانیه برایشان غالب شدند که تا امروز سلطنت ایشان در مصر و روم و حرمین شریفین و جز آن مستمر و باقی ست اصلح بالهم واحسن حالهم سیوطی در حسن المحاضره در ذکر حوادث گفته وفی سنه اثنتین و اربعمائة کتب محضر ببغداد فی نسب خلفاء مصر الذین یزعمون انهم فاطمیون ولیسوا کذلک و کتب فیه جماعة من العلماء والقضاة والفقهاء والاشراف والاماثل والمعدلین والصالحین شهدوا جمیعا ان الناجم بمصر وهو منصور بن نزار المتلقب بالحاکم حکم الله علیه بالبوار والدمار والخزی والنکال والاستیصال بن معد بن اسمعیل بن عبد الرحمن بن سعید لا اسعده الله فانه لما صار الی المغرب تسمی بعبید الله وتلقب بالمهدی ومن تقدم من سلفه من الارجاس الانجاس علیه وعلیهم لعنة الله ولعنة اللاعنین ادعیاء خوارج لا نسب لهم فی ولد علی بن ابی طالب ولا یتعلقون منه بسبب وانه منزه عن باطلهم وان الذی ادعوه من الانتساب الیه باطل وزور وانهم لا یعلمون ان احدا من اهل بیوت الطالبیین توقف عن اطلاق القول فی هؤلاء الخوارج انهم ادعیاء وقد کان هذا الانکار لباطلهم شائعا فی الحرمین وفی اول امرهم بالمغرب منتشرا انتشارا یمنع من ان یدلس علی احد کذبهم او یذهب وهم الی تصدیقهم وان هذا الناجم بمصر هو وسلفه کفار فساق فجار ملحدون زنادقة معطلون وللاسلام جاحدون ولمذهب الثنویة والمجوسیة معتقدون قد عطلوا الحدود واباحوا الفروج واحلوا الخمر وسفکوا الدماء وسبوا الانبیاء ولعنوا السلف وادعوا الربوبیة انتهی۔

فصل چهاردهم واز انجمله ست فتنه قرامطه و اباحت نمودن ایشان بدین ج استحلال محارم و استیلاء ایشان در ایام مقتدر بالله عباسی بود صاحب تاریخ قطبی گوید اینها طائفه اند فاسد الاعتقاد که موذی ست اعتقاد ایشان بکفر مباح دارند خون اهل اسلام و منتسب اند بموالات محمد بن الحنفیه و دعوی میکنند که امام برحق بعد نبی صلعم محمد بن حنفیه ست و آقا دیل با ائمه

نزدیک و بعد طلاق وصل را بسوی وی نسبت می نمایند و قبر خود را که قریب است حالانکه خود کفره و فجره بوده اند لیس
در حیثیت کار ایشان ظاهر است. ابوطاهر قرمطی هست در هجر خانه ساخت و نامش دار الهجرة نهاد و خواست که نقل حج
سوی این خانه کند و خون بسیار مسلمانان بریخت تا آنکه کار بسیار دشوار آمد و حج در ایام وی منقطع شد و شوکت ایشان
شدید گردید تا آنکه در آخر سال سیصد و هفده هجری چون حجاج روز ترویه بمکه آمدند ابوطاهر مذکور سر ایشان رسید
با لشکری جرار و با خیل و سلاح خود و خود در مسجد حرام در آمده طائفین و مصلین و محرمین را که غیر از جامه احرام هیچ برتن
نداشتند به تیغ بی دریغ گرفت و هم در مسجد الحرام بکشت و هم در سکه و شعاب می تا آنکه سی هزار انسان و بیش بقتل هلاک شد
در دست ابوطاهر تیغی برهنه بود در حالت نشسته بر اسب خود و او را باشاره وی مهمیز کرد و اسپ بول و روث انداخت و حاجیان که
به الله در طواف بودند تیغ بر سر آنها جاری بود تا آنکه در بیت مکان شریف یکهزار و هفتصد تن از طائف و محرم شهید گشت
علی بن بابویه هم در بین معرکه بود و طواف خود را قطع نکرد و این شعر میخواند ؎ ترى المحبين صرعى فى ديارهم
كفتية الكهف لا يدرون كم لبثوا و تیغها بر وی روان بود تا آنکه شهید شده بیفتاد و چاه زمزم و دیگر آبار و حفره های مکه را از جثه های
مقتولین پر ساخت ابوطاهر بر دروازه کعبه رسیده بانگ برآورد و گفت ؎ انا بالله و بالله انا يخلق الخلق و افنيهم انا
و حاجیان را آواز داد ای خران بگوئید که و من دخله كان آمنا اکنون امان کجاست و کردیم آنچه کردیم مردی لگام اسپ
او گرفت و گفت معنی آیه شریفه نه این است که تو فهمیده بلکه معنی وی آنست که من دخله فآمنوه یعنی هرکه در وی در آید
او را امان دهید ابوطاهر گردن خود از طرف وی بپیچید و التفات نکرد و محیبا نیز از وی محفوظ ماند و خواست که میزاب را
برکند و میزاب از ذهب بود یک قرمطی بالا بر آمده قلع آن میکرد که سهمی از طرف جبل ابوقبیس بر گردن وی بخورد
فی الحال مرده بیفتاد ابوطاهر بجای وی دیگری فرستاد و نیز از اعلی باسفل سرنگون افتاد و پس سوم بر سید و بالای
وی نیز آمد ابوطاهر بر زعم الغف خود آن طرف گذاشته بطرفی دیگر رفت و گفت بگذارید او را تا آنکه بیاید صاحب وی
یعنی مهدی چه گمان داشت که خروج مهدی در میان او است و منجمله آنانکه مقتول شدند امیر مکه ابن محارب و جماعتی کثیر از
علما و صلحا و صوفیه و حجاج از اهل خراسان و مغاربه بودند و زنان و دختران ایشان اسیر و اموال ایشان غارت کردند
و ابوطاهر جامه کعبه و زیور آنرا همه بگرفت و درین سال هیچکس حج نکرد و در عرفه نایستاد مگر قدری یسیر که بالنفس و
ارواح خود سماحت کردند و بدون امام وقوف آنجا کرده حج خود تمام نمودند و خود را بموت سپردند و وی خواسته بود
که حجر را که در آن نقش قدم ابراهیم علیه السلام است بگیرد اما سدنه کعبه آنرا در بعض شعاب مکه معظمه پنهان ساخته بودند
بدست وی نیامد اما حجر اسود را از جای وی برکنده برد و این واقعه بعد عصر روز دوشنبه چهاردهم ذیحجه ازین سال
واقع شد و بر مدحت خود میگفت ؎ فلو كان هذا البيت لله ربنا ؛ لصب علينا النار من فوقنا صبا ؛ لانا حججنا
حجة جاهلية ؛ محللة لم تبق شرقا و لا غربا ؛ و انا تركنا بين زمزم والصفا ؛ جنائز لا تبغی سوى ربها ربا ؛ و همچنین قبه زمزم و باب کعبه
را برکند و یازده روز یا شش روز در مکه اقامت کرده بسوی هجر برفت و حجر اسود را با خود ببرد و خواست که
تحویل حج بمسجد ضرار که نامش دار الهجرة گذاشته بود بکند حجر اسود را در اسطوانه سابعه متصل صحن جامع از جانب غربی

مسجد بیاویخت و در مکه جای حجر اسود خالی ماند مردم آنجا دست نهاده تبرک میکردند و این فاجر حکم کرد تا خطبه بنام
عبید الله المهدی اول خلفاء عبیدیین فاطمیین بخوانند چون این خبر بعبید الله رسید بوی نوشت اعجب العجاب سال نست
خود را نزد ما در تهنیت آنچه از تکالبش در بلد الله الامین کرده و انتهاک حرمت بیت الله الحرام که از اول در جاهلیت و اسلام
محترم بوده نموده و در آن خونهای مسلمانان ریخته و حجاج و معتمرین را کشته و برخانه خدا جرات کرده و حجر اسود را از جای
وی برکنده حالانکه وی یمین خداست در ارض که مصافحه میکنند بدان بندگان خود و آنرا بخانه خود برده و امید
داری که ما برین حرکت شکر تو بگذاریم فلعنک الله ثم لعنک الله والسلام علی من سلم المسلمون من لسانه و یده و قدم
لیوم ما تجری غده چون این مکتوب بابی طاهر قرمطی رسید آنرا نخوانده و از اطاعت وی منحرف گردید حجر مدتی نزد قرامطه ماند
مردم را بسوی حج می بتطمع تحویل حج میکشیدند و میخواندند و ابا میکردند و خدای تعالی از آن که حج آنجا کنند و چون از تحویل حج مایوس
شدند اموال کثیر عوض وی گرفته حجر اسود باز گردانیدند و گفته اند که هیچ نگرفتند بلکه گفتند که ما آنرا بامر خدا گرفته ایم و رد کنیم مگر
بامر خدا بعده شبیر بن حسین قرمطی روز نحر روز سه شنبه دهم محرم سنه ۳۳۹ هجری مع حجر اسود وارد مکه گردید مدت استقرار حجر اسود نزد
قرامطه بیست و دو سال سه چهار روز کم انتهی کلام القطبی این است مجملی از حال قرامطه و تفاصیل احوال ایشان در تواریخ مصر مثل خطط
و تاریخ عبد الرحمن بن خلدون و غیرها مذکورست

فصل پانزدهم

و از انجمله است قتال ترک و فتنه ایشان و اینها تاتارند
در صحاح سته جز نسائی مرویست که قائم نشود قیامت تا آنکه قتال کنید شما قومی را که گویا که رویهای ایشان سپرهای
مطرقه ست یعنی وجوه عریضه و وجنات ناتیه همچو ترس مطرقه دارند قال النووی و در روایتی مر بخاری راست قائم
نشود قیامت تا آنکه پیکار کنید شما خوز و کرمان را که قومی از اعاجم است سرخ روی و در لفظی پهنا روی کوچک چشم بینی خورد
گویا که وجوه ایشان سپرهای مطرقه ست برپا نشود قیامت تا آنکه مقاتله کنید قومی را که نعال ایشان موها ست و این
بر ظاهر خود ست بیهقی گفته قومی از خوارج از ناحیه ری برآمدند پاپوشهای ایشان از موی بود و مقاتله کرده شدند
ذکره السیوطی فی الخصائص الکبری در اشاعه گفته احتمال دارد که مراد آن باشد که نعال ایشان از جلود موی دار غیر
مدبوغ باشد و احتمال دارد که مراد وفور شعر ایشان باشد تا آنکه پامال اقدام ایشان میگردد انتهی این احتمال اخیر
از ظاهر لفظ حدیث بغایت بعید می نماید و چون این خبر را واقع دانند و بر طائفه از خوارج حمل کنند آوردنش در ذکر نتوان
چرا اگر آنکه درینها هم این صورت یافته شده باشد و مصداق تام همین کسان باشند والله اعلم و خوز بخا و زای معجمه
جبلی معروف ست از بلاد اهواز از عراق عجم تا آنکه گفته اند که صنفی از ایشان ست و کرمان موضعی معروف ست در عجم
سخاوی گفته بلده مشهوره ست از بلاد عجم میان خراسان و بحر هند انتهی در نهایه گفته و مرویست خوز برا مهمله و بهمین
ارض فارس و صوبه الدار قطنی و قال وروی خوزا و کرمان و گفته در اضافت برای مهمله آید و در عطف بزای معجمه
وارد شده که ترک کنید ترک را ما دام که ترک کنند شما را زیرا که اول کسیکه سلب کند از امت من ملک آنها را بنو
قنطورا اند الحدیث و در روایتی آمده که آنها اصحاب باس شدید و غنائم قلیله اند نووی گفته این همه احادیث
معجزه رسول خداست صلعم که حال ترک بجمیع صفات آنها که آنحضرت ذکر کرده بود شناخته شد و مسلمانان

چند مرتبه با آنها مقاتله کردند انتهی سخاوی در تاریخ گفته و منجمله آن مرات که مسلمانان در آن با ترک جنگیدند یکی دولت
بنی امیه است و بود مقاتله میان ایشان و مسلمانان بسیار تا آنکه مفتوح شد این باب سیّما بعد شش صد و بسیار شد شرور و فساد
از آنها بنا بر آنچه در تاریخهاست از شدت و باس تا آنکه اکثر لشکریان مستعصم همین ترک بودند بعده غالب شدند اتراک
بر ملک کشتند پسر متوکل و دیگر اولاد او را یکی بعد دیگری تا آنکه مخلوط شد مملکت و دیلم ظاهر شدند ملوک سامانیه
از اتراک مالک شدند بلاد عجم را بعده غالب شدند برین ممالک آل سبکتگین بعده آل سلجوق و دراز شد مملکت ایشان تا عراق
و شام و روم و بود بقایای ایشان در شام که آن آل زنگی است و اتباع ایشان آن خاندان ایوبیست و ایشان هم
اتراک بسیار فراهم کردند تا آنکه اتراک در دیار مصریه و شامیه و حجازیه غالب آمدند و خروج کرد بر آل سلجوق در صد پنجم از هجرت
غز و ویران ساخت بلاد را و کشت و خون کرد عباد را بعده طامه کبری آمد یعنی تتار در سنه شش صد خروج کردند
و چنگیز خان برآمد و دنیا از آتش فتنه برافروخت خصوصا مشرق تمامه تا آنکه هیچ شهری نماند مگر آنکه شر ایشان در آنجا
درآمد بعده ویرانی بغداد روی داد و کشته شد خلیفه مستعصم بر دست ایشان و وی آخر خلفاء عباسیه است و در بغداد شیخ
سعدی شیرازی مرثیه او گفته در فارسی و بیتی چند از آن گذشت و در عربی هم بروی رثا نموده این ابیات از آنجاست

حبست بجفني المدامع لا تجري / فلما طغى الماء استطال على السكر
نسيم صبا بغداد بعد خرابها / تمنيت لو كانت تمر على قبري
لان هلاك النفس عند اولي النهى / احب لهم من عيش منقبض الصدر
زجرت طبيبا جس نبضي مداويا / اليك فما شكواي من مرض يبري
اردت اصطبارا حيث كنت فارقا / ودار فراق لا يعالج بالصبر
تسائلني عما جرى يوم حصرهم / وذلك مما ليس يدخل في الحصر
ودبرت كوس الموت حتى كأنه / رؤس الاسارى ترجحن من السكر
فقد ثكلت ام القرى ولكعبة / مدامع في الميزاب تسكب في الحجر
على جدر المستنصرية ندبة / على العلماء الراسخين ذوي الحجر
نوائب دهر ليتني مت قبلها / ولم ار عدوان السفيه على الحجر
وقفت ببغداد ارقب دجلة / كمثل دم قان يسيل الى البحر
ولا تسالني كيف قلبك والنوى / جراحة صدر لا تبين بالسبر
اتذكر في اعلى المنابر خطبة / ومستعصم بالله لم يك في ذكر
ضفادع حول الماء تلعب فرحة / اصبر على هذا ويونس في القعر
تزاحمت الغربان حول رسومها / فاصبحت العنقاء لازمة الوكر
بنيا لهم كاس المنية مترعا / وما فيه عند الله من اعظم الاجر
فلا تحسبن الله مخلف وعده / بان لهم دار الكرامة والبشر
الا لخ من امر الخلافة رتبة / الم ينظروا ما كان عاقبة الامر
لعمرك لو عاينت ليلة نفرهم / كان العذارى في الدجى شهب تسري
كان صباح الاسر يوم قيامة / على انهم بعثت تساق الى الحشر
وتستصرخ يا للمروة فانصروا / ومن اصرخ العصفور بين يدي صقر
يسوقون سوق المعزى كبد الفلا / غرائر قوم لم يعودوا بالزجر
جلبين سبايا سافرات وجوهها / كواعب لم يبرزن من حلك الخدر
وعترة مستظهر في كل منزل / تصيح باولاد البرامك من يشري
تقوم وتحبو في المحاجر والكوى / وهل تختفي مشي لدى ام في الوكر
وقفت ببغداد لعد سراتها / كان حصيبا في منى يوم النحر
محاجر ثكلى بالدموع كريمة / وان نجلت عين الغمام من القطر
كان شياطين القبور تفلتت / فسال على بغداد عين من القطر
نعوذ بعفو الله من نار فتنة / تؤجج من قطر البلاد الى القطر
الا ام تصاريف الزمان وجوره / تكلفنا ما لا نطيق من الامر
رعى الله انسانا تيقظ بعدهم / فان اسى زيد لقد جار من عمرو
اذا كان للانسان عند خطوه / يزول الغنى طوبى لملكة الفقر

الا انما الایام ترجع لی العطا	ولم تحس الا بعد کسو تها تعری	ودارک یا معز ورنجز فاتک	وانت مطالب لا لتفیق لا تدری
وسائر بلک لیفتنیه زد اله	سعوی بلکوت القائم الصمد الموتر	رحمت الهدی ان کنت عامل صالح	وان لم تحکن والعصر انک فی خسر
عفی الله عنا ما مضی من جریمة	ومن علینا بالجمیل من الستر	الی غیر ذلک من طولها تاج الدین سبکی در طبقات گفته بوده است از	

روز یکه پیدا کرد خدایتعالی دنیا را هیچ فتنه بزرگتر از فتنهٔ تتار زیرا که ایشان ویران کردند مساجد را و سوختند مصاحف و کتب را
و کشتند مردم را و اسیر کردند زنان را و دریدند شکمهای مستورات را و بر آوردند اولاد را از بطون آنها و کشتند —
انتهی گوئیم قوم چین یعنی چنگیز خان از کفار تتار بود در سنهٔ پانصد و چهل و نه متولد شده و در سنهٔ ششصد و دو سر بباد دستار
بر آورده و در سنهٔ شش صد و پانزده بر ملک چین و تتار استیلا گرفته سپس به ایران آمد و محمد خوارزم شاه را در سنهٔ
شش صد و هیجده مستاصل نموده تمامی ملک غزنه و خوارزم و بخارا و سمرقند و جز آن را بدست آورد و در ایران باظهار
مذهب خود پرداخت و بیست و دو سال سلطنت کرده بعمر هفتاد و پنج سال روز یکشنبه پانزدهم رمضان سنهٔ شش صد و بیست
و چهار در گذشت گویند این قوم مقید به هیچ دین و ملت نبوده و در حلال و حرام فرق نمیکرد و گوشت جمیع وحوش از سباع
و طیور میخوردند هلاکو خان از اولاد اوست زیرا که پسر تولی خان بن چنگیز خان است وی در سنهٔ شش صد و پنجاه هجری بپادشاهی
ایران رسیده و در سنهٔ ۶۵۶ هجری بغداد را آتش زده و مستعصم را با جای نصیر الدین طوسی در جوال کرده بمالش استخوانهای
درهم شکسته بعده گردن کشان آفاق مثل سلطان روم و اتابک فارس و حاکم کرمان و بدر الدین والی موصل و دیگر ملوک
انقیاد و بخدمت او شتافتند وی سیزده سال حکمرانی کرده در سنهٔ ششصد و شصت و ۶۶۳ هجری در مراغه که
مقر سلطنت او بود نوزدهم ربیع الآخر در گذشت ؎ ستم در عهد او زانگونه خونین شد که هر ساعت ز واجل نزد شفاعت
آید و دست ستم گیرد ه گویند از آن روز که چنگیز خان بر صحرانشینان مستولی گشت و لوای سنگ ما اهل خطا برافراشت تا محلی که
بعجم نهضت نمود از سر حد دشت قبچاق تا دربند شیروان و مساکن مردم قبچاق و اهالی آن لگدکوب عساکر طوفان مآثر او
شد و در هر ناحیه ایران و توران قطع نظر از ولایات بی نهایات خطا و ترکستان طوفان او بهم رسید در طوفان نوح
آب از سر میگذشت در طوفان چنگیز خان طلاطم جیحون خون بگردون میرسید ؎ چگونه شرح تواند داد آن قیامت را
کز ان فزع ملک الموت خواستی زنهار ه گوئیم تا لشکر چنگیزی در پارس رسید و اکتائی خان در سنهٔ ۶۲۶ بر سریر مغولستان
جلوس نموده و در سنهٔ ۶۵۱ منکو قان هلاکو خان برادر خود را بپارس فرستاد و در سنهٔ ۶۵۴ خوارزم شاه بخدمت هلاکو خان
رسید و در سنهٔ ۶۵۶ نصیر الدین طوسی و موید الدین ریاضی و فخر الدین مراغی و فخر الدین اخلاطی و نجم الدین قزوینی
کاتبی در مراغه رصد کواکب آغاز کردند و بغداد فتح شد و در سنهٔ ۶۵۷ عزیمت شام پیش آمد و در سنهٔ ۶۶۳ هلاکو خان ممالک ایران
وغیره را بر هر پنج پسر خود تقسیم نموده و وفات یافت و درین سال کوکب ذنبی بشکل اسطوانه ظاهر شده بود و بعد وفات
اباقان بجایش نشست و بعد از او در سنهٔ ۶۸۱ محمد خان و در سنهٔ ۶۸۷ ارغون خان و در سنهٔ ۶۹۰ کیخاتو خان و در سنهٔ ۶۹۱ بایدو خان
و در سنهٔ ۶۹۴ غازان خان مسلمان شده بر تخت نشست مجالس او با شیخ الاسلام احمد بن تیمیه معروف است و در اتحاف
النبلا مذکور و در سنهٔ ۶۹۵ قران نحسین و قحط و وبا افتاد و در سنهٔ ۶۹۹ مصر فتح شد و در سنهٔ ۷۰۰ رصد مراغه انجام یافت و

و وضع تاریخ غازانی و وضع قانون جمیع ممالک از سنهٔ احد خانی مطابق سنه ۷۰۱ خراجی و سنه ۷۰۳ هجری اجمال آمد هرگاه سلطان
غازان خان ملقب بسلطان محمود از اولاد چنگیز خان پادشاه ایران دین اسلام اختیار نمود هزاران هزار از اهل اتباع جیوش
او نیز مسلمان شدند وی هشت سال و نه ماه حکومت کرده روز یکشنبه یازدهم شوال سنه هفتصد و سه درگذشت
بجای وی برادرش الجایتو ملقب بمحمد خدابنده و در سنه ۷۰۳ هجری پادشاه ایران گشت و بعد حکومت سیزده سال در سنه ۷۱۶
انجهانی شد و ابو سعید خان بهادر در سنه ۷۱۶ سریرآرا گردید غرضکه چهارده نفر از ایشان در ایران فرمانروائی کردند اول
ایشان چنگیز خان ست و در سنه هفتصد و سی و شش دولت ایشان منقرض گردید و زمین ایران طوائف الملوک شد
و بر بابل جلایریان و بر عراق طغاتیموریان و بر خراسان سربدار و بر شیراز انجویان و بر کرمان مظفریان و بر فارس انجویان
مستولی شدند و در سنه ۷۸۲ امیر تیمور بر ایران چیره دست شد تا آنکه در سنه ۸۷۲ سلطان ابو سعید آخرین ایشان پادشاه شد
لله الامر من قبل و من بعد کمال اسمعیل در قصیدهٔ خود ایمائی بدان کرده و گفته ؎ کنند تهنیه ۲۲ گر کنون بحیات
بقیه که ز انسان بماند و از حیوان * برای بندگی حضرتت دگرباره * ز سر گرفت طبیعت توالد اعیان
و نسل و جود * از آن سبب که بر وزد صواعق بطلان * و از بزرگی کیفیت آن واقعه دریا
و دیگری گفته تا هزار سال اگر عدالت و امنیت باشد تلافی قتل عام مغول
نیشابور ده و دوازده شبانه روز شمار کشتگان کردند سوای عورات و اطفال
کشته بودند ؎ گمان مبر که ز تاثیر ابر و باران ست * که چرخ روی عماری بوم
شاهدان بر خاک * همین مد ز زمین سوسن گل و نسرین * و در شهر خوارزم هر قاتلی بست و چهار سر بریده
و قاتلان از صد هزار نفر افزون بودند ؎ عقل درین دائره سرمست ماند * عافیت از صبر تهی دست ماند * و بعد
انقراض دولت چنگیزی در زمین ایران باز طوائف الملوک گردید و از سنه نهصد و هشتم آغاز دولت صفویه شد
و در سنه یکهزار و یکصد و سی و هفت محمود غلچه غالب آمد و در سنه یکهزار و یکصد و شصت نادر شاه بر تخت نشست سجاده
گفته بقایای ایشان همیشه خروج میکردند تا آنکه آخر ایشان تیمور اعرج ست که دیار شامیه را گرفته و شهرها کرده و دمشق
را آتش زده چنان سوخته که خاویه علی عروشها گردید و در روم و هند درآمده مدت وی دراز گشته تا آنکه بمرد و پسران
در بلاد متفرق گشتند انتهی و ظهر بجمیع ذلک مصداق قوله صلعم ان اول من یسلب امتی ملکها بنو قنطورا گویم نسب امیر
تیمور گورکان ملقب بصاحب قران با نسب چنگیز خان در تومنا خان که جد چهارم چنگیز و نهم تیمور ست متفق میشود و
تومنا خان پادشاه ترکستان بود ولادت تیمور شب شنبه بست و هفتم شعبان سنه هفتصد و سی و شش هجری
موافق نهم اپریل سنه یکهزار و سه صد و سی و شش عیسوی در بلدهٔ کش از بلاد ایران بود و لفظ مولد تیمور تاریخ اوست
و ترکستان و گرجستان مسخر کرده با صفهان و بغداد قتل عام کرده و فارس را در تصرف آورده بر روم شتافت تاریخ
فتح روم ازین کریمه بر آورده اند غلبت الروم فی ادنی الارض باین طریق که ادنی الارض حرف ضاد چون با عداد ملفوظی
آن بگیرند سنه هشتصد و پنج هجری میشود درهمین سال روم را از دست پادشاه وی انتزاع کرده و تمامی بلاد شام

را چون ارکس و چرکس و قمق و قبچاق تاخت و در سنه هشتصد عزیمت هندوستان نموده بود تا آنکه در سنه از دریا گذشته
محمود شاه لودهی را که بادشاه دهلی بود شکست داده و در دهلی خطبه بنام خود خواند و قتل و غارت بسیار کرد و پانزده روز
مانده بایران برگشت و در سمرقند رسید و در سنه ۸۰۳ هجری بر سیواس و ملاطیه و ابلستان تاخت و لشکر بشام کشید و تمامی آن ولایات
را مسخر کرده حاکم آنجا را قتل نمود و در همین سال دمشق را گرفته آتش زد و تاراج کرد تاریخ این واقعه بلفظ خرابات یافته اند و در سنه ۸۰۷
بتسخیر ممالک خطا و ختن پرداخت مدت سلطنت او سی و پنج سال و یازده ماه است درین مدت قلیل اکثر ربع مسکون را از
عرب و عجم بگرفت و خطبه بنام او خوانده شد هفتاد سال و یازده ماه و بست روز زندگانی کرده در سنه یکهزار و چهار
صد و پنج عیسوی هجدهم فروری مطابق روز چهارشنبه هفتدهم شعبان سنه هشتصد و هفت هجری در گذشت و وقت
غلبه وی بر دمشق شیخ امام محمد بن محمد بن محمد جزری شافعی صاحب کتاب حصن حصین که در کتب دعوات بمزید وثوق و صحت
و اعتبار و قبول اشتهار دارد از خوف دار و گیر و طلب وی بکنج خمول خزید و بتالیف این نسخه متبرکه توسل بجناب کبریا
جلت عظمته جست و ازین فتنه نجات خواست حق تعالی ببرکت خلوص وی او را از شر تیمور نگهداشت در دیباچه حصن حصین
میفرماید که هرگاه کامل کردم ترتیب و تهذیب او را طلبید مرا دشمنی که ممکن نبود دفع وی مگر از خدا پس گریختم از وی و مختفی
شده و متحصن شدم باین حصن حصین پس دیدم آنحضرت صلعم را و من نشسته ام بر یسار وی و گویا که آنحضرت میفرماید چه میخواهی
گفتم ای رسول خدا دعا کن از خدا برای من و برای مسلمانان پس برداشت آنحضرت دست مبارک خود را و من نگاه میکنم
بسوی آن هر دو دست و دعا کرد آنحضرت و مسح کرد بآن روی مبارک خود را و بود این خواب شب پنجشنبه پس بگریخت
دشمن شب یکشنبه و کشاد حق تعالی آن فتنه را از من و از مسلمانان بسبب برکت آنچه درین کتاب است پس این حصنی است حصین
از کلام سید المرسلین و سلاح مومنین است از خزانه نبی امین بیرون آوردم آنرا از احادیث و ظاهر کردم آنرا عده نزدیک هر شدت
و جدا کردم آنرا در حالیکه جنه است از شر ناس و جن متحصن شدم بدان در آنچه پیش آمد از مصیبت و اعتصام نمودم از هر ظالم
بآنچه در وی است از تیرهای رسنده ؎ الا قولوا لشخص قد تقوی * علی ضعفی و لا یخشی رقیبه * خبأت له سهاما فی اللیالی
و ارجو ان تکون له مصیبه انتهی بالجمله واقعه بغداد و خراب او بر دست ترکان تتار چیزیست که رسول خدا صلعم بدان اخبار
فرموده و امت خود را بدان اعلام نموده و تعبیر از تتاریان در حدیث بلفظ بنی قنطورا آمده است در نهایه گفته قنطورا بوده
قصر جاریه بود مر ابراهیم علیه السلام را که از وی اولاد شده ترکان از نسل وی اند حکاه ابن الاثیر و استبعده و جزم به
المجد فی القاموس انتهی و در تیسیر الوصول نیز ترک را از اولاد جاریه خلیل الله قنطورا نام گفته ابو داود از ابی بکره از
آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود می آیند مردمان از امت من در زمین پست و مغاک فراخ نام میبرند او را بصره نزد
جوی که گفته میشود او را دجله بر وی پلی است و بسیار اند اهل این بصره و هست آن شهر از امصار مسلمین و چون باشد
آخر زمان آیند بنو قنطورا یعنی ترکان برای قتال در آنجا پهن رویها و کوچک چشمها تا آنکه فرود آیند بر کناره این
جوی متفرق شوند اهل بصره بر سه گروه گروهی پناه میگیرند در دمهای گاوان و بیابان و هلاک میشوند و گروهی
دیگر پناه میگیرند نفسهای خود را و کافر میشوند و گروهی دیگر می اندازند فرزندان خود را پس پشت های خود و قتال

میکنند با ترکان و ایشان باشند شهدا شیخ عبدالحق در اشعة اللمعات گفته این قصه اشارت است بر آمدن تتار و
آتش فتنه و قتال در دادن ایشان بنای اسلام و اشتعال این آتش و استیلای شعله وی در اندک مدت و سوختن
همه عالم را و این قصه ایست که زبان تقریر و تحریر از کشف آن کوتاه است گفته اند که ابتدای عمارت ربع مسکون مثل
این واقعه باین کیفیت بوقوع نیامده چه اگر واقع می بود منقول میشد و در حدیث نام البصره مذکور است و علما گفته اند مراد
بغداد است باین دلیل که دجله و پل در بغداد است نه در بصره و ترکان در بغداد آمدند نه در بصره ولیکن ذکر بصره برای آنست
که بصره نسبت بغداد که در زمان آنحضرت صلعم باین هیئت نبود شهری قدیم است و قریه و موضعی که بغداد در آن معمور است
منسوب بصره بود و وهم بر بغداد قریب است که نام قدیمش البصره است و احتمال هست که بود باب البصره گویند انتهی و مراد
از گروه اول کسانی هستند که اعراض کرده از قتال و به زراعت ساختند یا اهل و عیال بار کرده در بیابان و بلاد عربیه رفتند
و از این هم نجات یافتند و از این همه مخلصی نیافتند و هلاک شدند و گروه دوم مستعصم و اعیان و اکابر و علما بغداد اند که
طلب امان بیرون آمدند و کشته شدند و گروه سوم کسانی هستند که با ترکان مقاتل آمدند و جان خود را در حفظ
دین و آبروی خود در باختند بکدا قالوا ولیکن در حق گروه دوم لفظ کافر شدند وارد است در این صورت در مصداق لفظ
و تمامی در شواهد النبوة در ذکر کرامات علی بن ابیطالب آورده که در یکی از خطبه های خود اشارت بواقعه بغداد کرده
و گفته گویا می بینم یکی از بنی العباس را که وزیر او میکشد همچنانکه شتر قربانی را القربان گاه میکشد استطاعت ان بماند
که امرا از خود دفع کند وای بر وی وای بر وی چه خوار شده است در میان آن نسب آنکه امروز پروردگار خود را گذاشته
ست وره بدنیا کرده بعده بعد از آن خطبه گفته اگر خواهم شمارا خبر دهم بنامها و کنیتها و حلیه ها و مواضع قتل ایشان انتهی
در اشاعه گفته خطیب از علی رضی الله عنه آورده که باشد شهری در میان فرات و دجله و باشند در آن ملک بنی عباس
آن زوراست در وقتی جنگی برسانند و سوزانند و اسیر شوند در آن زنان و ذبح کرده شوند مردان چنانکه ذبح کرده میشود
گوسفند و اسنادش شدید الضعف است سیوطی در جامع کبیر گفته این حرب بعد موت خلفت یا ده بر دو صد سال
واقع شود این مقوی حدیث است و ابن مسعود گفته گویا من با ترکانم و حالانکه آمدند شمارا بر اسپهای گوش بریده
بسته آنها را بسطورت و در حدیثی دیگر آمده لاحق شوند اهل شام بسمات شیخ گویا که من نظر میکنم بسوی آنها
و جای بسته اند اسپهای خود را بنوشوار هی سید سجادی در اشاعه آورده که حاکم صاحب مستدرک از محمد بن یحیی
از ابوبکر صولی روایت نموده که اول کسیکه از شعرای عرب مدح ترک نموده علی بن عباس رومی است میگوید ع
اذا تلقوا ما شد من حدیده بجال علیه ساهیه تجاره و ان برزوا میران تلقی و علی الاعداء لیس بها استعاره انتهی کلام
الاشاعه گویم درین وقعه هست که کس نقمه تیغ سید ربیع ستم تتار شدند و مدتها زیر حلیفه مستعصم که حصول
سلطنت شیعه علویه بود حاصل شد و حسرتش در دل همراه هیچیان ماند سلاطین اسلامیه ملک هند نیز از نسل
همین تاتاریان طلمه کفره فجره بوده اند **قف** اول کسیکه از اولاد تیمور بپادشاهی ایران و قدری هندوستان رسید
مرزا شاهرخ بن امیر تیمور است ولادت وی در سمرقند بتاریخ چهاردهم ربیع الآخر سنه ۷۷۹ هجری بوده هفتاد و یکسال عمر یافت

از انجا بهفت سال بعد بعوی پدر پادشاهی خراسان کرد و چهل وسه سال بعد از پدر بالاستقلال در ممالک توران و
ایران و ویا رسید. و ترک حکمرانی نمود در سنه ۸۵۰ بست پنجم ذی حجه درگذشت بعد از وی ظهیر الدین محمد بابرشاه ولد سلطان عمر
شیخ مرزا بن سلطان ابوسعید مرزا بن سلطان محمد مرزا بن میرزا امیران شاه بن امیر تیمور اول بعمر دوازده سالگی در اندجان
بلده فرغانه پادشاه شد و یازده سال با سلاطین چغتای و اوزبک در ماوراء النهر جنگها کرده آخر راه فرار برقرار پیموده به
بدخشان و کابل افتاد و هر دو را متصرف شد ولادت وی ششم محرم سنه ۸۸۸ هجری از بطن قتلق نگار خانم دختر یونس خان پادشاه
مغلستان ست تا این زمان اولاد صاحبقران را مرزا میگفتند بابرشاه در سنه ۹۱۳ هجری حکم کرد که مارا بعد ازین پادشاه گویند
و با سلطان ابراهیم لودهی پادشاه دهلی جنگیده در سنه ۹۳۲ هجری غالب آمد و دهلی را بگرفت سلطنت هندوستان بعد
از یکصد وسی سال قمری از فتح جد اعلای او امیر تیمور باز نصیب او شد درین مدت نه پادشاه افاغنه در هند سلطنت کردند
القصه بابرشاه بعد این فتح داخل دهلی شده بر تخت سلطنت جلوس کرد و فرمان روای ممالک هندوستان گردید چندان
خزائن و دفائن و برامیه رسید که عقل از شمارش عاجز ست وفات وی ششم جمادی الثانی سنه ۹۳۷ هجری ست
بعد از وی نصیر الدین محمد همایون پادشاه بن بابرشاه مذکور بعمر بیست و چهار سالگی بجای پدر نشست ولادتش در سنه ۹۱۳ھ
ست شیرشاه افغان در بلده قنوج که وطن کاتب حروف ست عفا الله عنه باوی محاربه کرده شکستش داد و اقلیم هند را
متصرف شد همایون بعراق عجم بگریخت و بعد چند سال پیش طهماسپ شاه صفوی پادشاه ایران شتافت وی باکرام و
انعام تمام پیش آمده شاه مراد پسر خود را با دوازده هزار سوار همراه ایشان برای کمک کرد پس باین جمعیت متوجه قندهار
و کابل شده در سنه ۹۵۲ هجری آنرا انتزاع نمود و از انجا توجه بهندوستان فرمود درین مدت پانزده سال پنج پادشاه
افغانان یعنی فرید خان عرف شیرشاه و پسرش جلال خان عرف سلیم شاه و سلطان محمد برادر زاده شیرشاه و سلطان
ابراهیم و سکندر شاه بر تخت دهلی جلوه کردند همایون این مرتبه بلا منازعت هندوستان را بقبضه خود آورده و در دهلی
نزول کرد و سکه و خطبه بنام وی شد تا آنکه در سنه ۹۶۳ هجری وفات فرمود بعد از وی پسرش ابو الفتح جلال الدین محمد اکبرشاه
بن همایون پادشاه بعمر سیزده سال و هشت ماه و بست و هشت روز بر تخت سلطنت جلوس کرد ولادت وی در سنه ۹۴۹
هجری ست و در سنه یکهزار و چهارده بعد حکومت پنجاه و دو سال درگذشت این پادشاه مردی ملحد مزاج بد دین بود
فتنه های غریب از دست وی در دین رو داده شیخ عبد القادر بدایونی رحمه الله تعالی که پیش امام و خطیب وی بود در تاریخ
خود نوشته اند اکبرشاه بن همایون در ربیع الآخر سنه ثلاث وستین وتسعمائة بر سریر سلطنت نشست نقش سلطنت
تیموریه را او در هند نشاند و مملکت بنگاله و سند و اکثر ممالک دکن بضرب شمشیر در حیطه تصرف آورد لکن بتلبیس بعضی
اخوان الشیاطین از دین محمدی برگشت و آئینی تازه اختراع نمود و دین الهی نام گذاشت تا آنکه مقرر شد که عقلا در همه
ادیان موجود و ارباب ریاضت و کشف و کرامات در جمیع طوائف انام پیدا و حق همه جا دائر پس انحصار آن در یک
دین و ملت که نو پیدا شده و هزار سال بر وی نگذشته باشد چه لازم و اثبات یکی و نفی دیگری ترجیح بلا مرجح از کجا با آنکه
آزار خلائق نزد جمیع اهل عقل مذموم و سمنیه و براهمه که بخلوت و جلوت بصحبت می رسیدند دلائل عقلیه و شواهد نقلیه

ـــ ق ین زیستی و اعلان حرف را نیده و بمثابه رسوخ در اعتقاد بخشیدند که نظریات را حکم بدیهیات مسددانند که
تشکیک سکات اهل تشیع و حیث و نشر و دیگر شرعیات و نقلیات که مأخذ آن مشکوة نبوت است همه را بگوشه نهادند
کاهی برکهوتم نام برهمن را در خلوت برده اسامی هندی از برای موجودات اشیا بزبان خاص اختراع میخواستند و
کاهی دیبی نام برهمن را نزدیک بخوابگاه برده از وی طریق عبادت اصنام و آتش و آفتاب و تعظیم کواکب و احترام اساطین کفره
از برهما و مهادیو و بشن و کشن و رام و مهامائی که بودن ایشان از بنی نوع انسان موهوم است بنود و تمکن و استیناس رسوم
و عادات آنها شنیده بانتخاب گرائیدند و در مذهب تناسخیه رسوخ قدم حاصل شد و حول کفار را در نار محقق اما دوام عذا
ب دانسته نامشخص گردانیده و تاویلات بعیده در نصوص و احادیث نبوی آورده‌اند و انسان کامل عبارت از خلیفة الزمان
دانسته تعبیر از ان بذات اقدس و موده اکثر مریدی و حیث اجتبے عکس او نمایند و سجده برای وی تجویز نموده و آنرا زمین بوس
نامیدند و اما یان ملک فرنگ که ایشان را پادری گویند انجیل آورده و دلائل بر ثالث ثلاثه گذرانیدند و حقیقت نصرانیت
اثبات کرده ملت عیسوی را ترجیح دادند شاهزاده مراد را فرمودند تا سبقی چند تیمناً از آن بخواند و ابوالفضل و فیضی تعریف
دجال ملعون را او صاف آنرا در باب حضرت خیر الانبیا صلعم علی رغم الکذابین الدجالین فرود آوردند و بیربر ملعون
خاطرنشان ساخت که چون آفتاب مظهر تام است و بخش غله و زراعت و میوه و سبزه از تاثیر اوست و روشنی عالم و
حیات عالمیان وابسته باوست پس الیق برای عبادت و تعظیم او باشد حکما و فضلا بتقویت سخنهٔ او دلایل آوردند چنانچه
دعا استسخیر آفتاب که هندوان تعلیم داده بودند بطریق ورد هر شب وقت طلوع آفتاب خواندن گرفتند و کشتن گاو
و خوردن گوشت آن حرام ساختند آتش پرستی از گجرات آمده دین زردشت را حق نموده فرمودند آتش را باهتمام شیخ
ابوالفضل بگذارید و بهوم که عبارت از آتش پرستی است بموافقت دختران راجه هند خود از همیشه در درون حرم معمول بود
و در ایام نوروز سال بست و پنجم از جلوس سجده آتش علانیه کردند مقربان نیز در وقت افروختن شمع و چراغ قیام لازم
ساختند روز عید قشقه کشیده از دست براهمه تبرکاً رشته بستند و فشکه بر رسم اسلام هر حکیمی ارباب دمان دیگر بیان
کردند آنرا نعل قاطع شمردند بخلاف این ملت که همه احکام آن نامعقول و حادث و واضع آن فقرای عربان جمله مفسد و قطاع
الطریق و اهل اسلام مطعون قرار یافتند یریدون ان یطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون و بتدریج
کار و بار بجای کشید که هیچ احتیاج بدلیل ابطال آن هم نماند از ابوالفضل پرسیدم که میل تو از این مذاهب مشهوره
بکدام سیة باشد گفت میخواهم روزی چند در وادی الحاد سیری کنم گفتم اگر قید نکاح از میان می بردارید بد نیست خنده
کرده گذشت در این اندک فرصت یکان یکان را القوت معاونت خود و معاونت ید رو مظاهرت یا دستاد بر زمین ول در
هوا ل ندامت چون مقاصد و مطالب بگرمیش آمد فقیر خود را انگوشت حرکت کشیدم ادا عظم المطلوب قل المساعد و آیه فرا
خوانده تار لطرا فتادم و آن همه آشنایی بیگانگی کشید الحمدلله که بدین خوشحالم ــ دل درنگ نبود شکوه شد که نشد *
هنر در تو فرو دست نکوشد که نشد * گفتم که ز بخت ارنگ نبود کارت * دیدی که بکوشش نکوشد که نشد * وازدور گاه گاهی در
صف نعال کورنش میکردم و نظارگی بودم و صحبت گذاشتم ز تماشاییان شدم * و بعد از روان شدن مخدوم

الملک شیخ عبدالغنی بمکه خلق را بخلق قرآن و توغل در استحالهٔ وحی و تشکیک در نبوات و امامات امتحان کردند و قرار دادند
که کلمهٔ لا اله الا الله اکبر خلیفة الله علانیه بگویند فتنه نامی است تاریخ این ماجرا یافته شد در سنه ثمان و ثمانین و تسعمائه بست
طفل رضیع را از والدین جدا کرده و بزرگسلی داده در محلی خالی داشته از گنگ محل نام نهادند تا ببینند که بمقتضای این
حدیث کل مولود یولد علی فطرة الاسلام اینها بکدام دین ملحق میشوند و اهتمام رفت که اینها هیچ آواز نشنوند بعد از سه
چهار سال چون از آن محل برآوردند همه گنگ برآمدند و وجه تسمیه راست آمد دیگر فواحش ملک محروسه که در پای تخت
جمع شده از حد حصر و عد افزون بودند از شهر بیرون آبادان ساختند و تراشیدن ریش و نواختن ناقوس نصاری
و تماشای صورت ثالث ثلاثه و سائر لهو و لعب وظیفه شد و کفر شایع شد تاریخ یافتند تا کار بعد از دوازده سال بجائی
رسید که اکثر اراذیل چون میرزا جانی حاکم تته و دیگر اهل ارتداد خط خود نوشته دادند باین مضمون منکه فلان ابن فلان باشم
بطوع و رغبت و شوق قلبی از دین اسلام مجازی تقلیدی که از پدران دیده و شنیده بودم ابرا و تبرا نمودم و در دین
الهی اکبرشاهی در آمدم و مراتب چهارگانهٔ اخلاص که ترک جان و مال و ناموس و دین باشد قبول کردم این خطوط که لعنت
نامه بیش نیست بمجتهد شرع جدید سپردند و باعث اعتماد و تربیت ایشان شد تکاد السموات یتفطرن منه و تنشق الارض
و تخر الجبال هدا و برغم اسلام خنزیر و کلب از نجس بودن باز مانده در درون محل و زیر قصر نگاه داشته هر صباح نظر بر آن عبادت
میشمردند و هندوان که حلولی اند خاطرنشان ساختند که خوک یکی از ده مظهر ست که حق سبحانه عز شانه دران حلول کرده
تعالی شانه عما یقولون علوا کبیرا دیگر فرضیت غسل جنابت مطلق ساقط شد و همچنین دختر عم و خال و قرابت قریبه را نکاح
نکنند که میل کم میشود و طلا و ابریشم پوشی خود عین فریضه گشت نماز روزه و حج خود پیش از آن ساقط شده بود و عربی
خواندن و دانستن عیب و فقه و تفسیر و حدیث و خوانندهٔ آن مطعون و مردود و نجوم و حکمت و طب و حساب و شعر و تاریخ
و افسانه رائج و مفروض و حروف خاصهٔ زبان عرب مثل ثا و حا و عین و ضاد و طا و غیران را از تلفظ ساقط ساختند و
عبدالله را ابدالله و احدی را اهدی و امثال آن اگر میگفتند خوش میداشتند برین قیاس در هر رکنی از ارکان
دین و در هر عقیده از عقائد اسلامیه چه اصول چه فروع نبوة و کلام و رویت و تکلیف و تکوین و حشر و نشر شبهات
گوناگون بتمسخر و استهزا آورده اگر کسی معارض جواب میشد جواب همه منع بود و معلوم ست که مستدل با مانع چه گونه
بسر میتواند آمد خصوصا وقتیکه توجه نافذالامری قاهری بجانب مقابل باشد و در مباحثه مساوات شرط ست مصرع
آنکس که بقرآن و خبر زو نرهی ۞ این ست جوابش که جوابش ندهی ۞ خانمانها بر سر این مباحثه بر باد رفت و حاشا که این مباحثه
باشد بلکه مکابره دین فروشان برای خوشامد شکوک متروک را از هر جا پیدا کرده بتحفه می آوردند تفاصیل امثال این
امور را روزگاری دراز می باید مصرع غم زلف و رخت را شرح دادن ۞ شبی باید دراز و ماهتابی ۞ الغرض شیعیان
غالب و سنیان مغلوب و اخیار همه جا خائف و اشرار امین بودند هر روز حکمی تازه و قدحی جدید و شبههٔ نو بر روی کار
می آمد و اثبات خود و در نفی دیگران دویدند و ازین نکته که هر نافی مثبتی میباشد غافل بنابران مقبولان مردود و مردودان
مقبول نزدیکان دور و دوران نزدیک سبحان من یتصرف فی ملکه کیف یشاء و بزبان عوام کالانعام جبر و زد

چیزی بنده مونهای عظیم بر حاسب بلاشبهه در آن وقت قطعه گفته مشتمل بر ده بیت ابیات از انجمله بیت ~ یا مرا بعد
هر زبان کشور بر انداز آفته ، فتنه در کوی حوادث کشته خواهد شدن ، یا بر آید قرص خواهی تیغ در ارباب شرک ، بار مهر
از ذمه گردون ادا خواهد شدن ، فیلسوف کذب را خواهد گریبان پاره شد ، خرقه پوشش مهر التقوی ردا خواهد شدن
شور بیشش نغز ست گر در خاطر آید جاهلی ، کز خلائق مهر پیغمبر جدا خواهد شدن ، خنده می آید مرا زین بیت خوش کز طرب کی
نقل بزم منعم و درد گدا خواهد شدن ، شاه ما امسال دعوی نبوت میکند ، سال دیگر گر خدا خواهد خدا خواهد شدن ،
در مجالس نوروزی اکثر از علما و صلحا بلکه قاضی و مفتی را نیز در جوادی قدح نوشی آوردند ~ مفتی ملت حبیر عالم بهو
آورده و اهل صلاح را بقدح نوشی آورده ، یاد تو ای نگار چه معجون حکمت ست ، کز هر چه خوانده ایم فراموشی آورد ،
و مجتهدان خصوصا فیضی میگفتند که این پیاله را بکوری فقها میخوریم دیگر چون مریدان باهم ملاقات نمایند یکی الله اکبر
دیگری جل جلاله گوید و این بمنزله اسلام و جواب سلام باشد دیگر سر مرده را بجانب مشرق و پای آن بجانب مغرب
دفن کنند و خواب فتن خود را نیز بهمین هیئت قرار داده اند چون تفصیل آن جزئیات و خصوصیات و انتظام آن وقایع
بترتیب سنوات در سلک تحریر کشیدن از قبیل محالات بود بهمین قدر اکتفا نموده شد و پناه بلطف ایزد تعالی که در همه حال
حافظ و معین بنده ست نموده دلیری بر نوشتن این قضایا که از وادی حزم و احتیاط بغایت دور ست کردم خدای عز و جل
گواه ست و کفی بالله شهیدا که مقصود ازین نوشتن غیر از درد دین و دلسوزی بر ملت مرحومه اسلام که عنقا وار
روی بقاف غربت نهاده و سایه بال خود از خاک نشینان حنیفیه گیتی باز گرفته چیزی دیگر نبود و نیست از تعنت
و حقد و حسد و تعصب بخدا پناه میجوییم انتهی اینست اندکی از بسیار که شیخ عبد القادر بدایونی رحمه الله تعالی رحمة واسعة
در وقائع سنوات این پادشاه خبیث در تاریخ خود که موسوم بمنتخب التواریخ ست ایراد کرده بنده از جا بجا التقاط نموده
اینجا آورده تا بدانند که در دین مبین ازین چنین فتنه های عظیم از دست بد دینان جلوه ظهور گرفته و اخبار مخبر صادق که ظهور
دجالین کذابین در بن ملت خبر داده بپایه صدق رسیده و بالله التوفیق قف بعد وفات اکبر اکفر ابو المظفر نور الدین محمد
جهانگیر پادشاه که ولادتش در سنه ۹۷۷ هجری بعمر سی و هفت سالگی بوده بجای پدر بر تخت سلطنت نشست و به نیروی طالع
چهار دانگ هندوستان را در حیطه تصرف آورد از غزنین و اقصای سند تا دریای عمان و از کابل تا سر بنگاله و
گجرات و دکن همه زیر نگین وی بود در وقت وی نیز سجده برای وی میکردند مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد سرهندی
قدس سره او را سجده نکرد سه سال در ارد و قلعه گوالیار مقید ماند وفات وی بمرض ضیق النفس در سنه یکهزار و چهل
و هفت هجریست عمرش پنجاه و نه سال و یازده روز بود در لاهور در باغ نور جهان بیگم لب دریای راوی مدفون
شده بدایت آمدن فرنگ موسوم بازبل ایست انڈیا کمپنی بصورت تجارت در هندوستان از عهد او ست در سنه ۱۶۰۰ع
اساس کار تجارت را مستحکم تر نمودند بعد ازوی ابو المظفر شهاب الدین محمد شاهجهان صاحبقران ثانی پادشاه
غازی خلف سوم جهانگیر مذکور بعمر سی و هفت سال و دو ماه و هشت روز روز دوشنبه هشتم جمادی الثانی بر مسند
حکومت آراست ولادتش در سنه یکهزار هجریست عالمگیر در سنه یکهزار و شصت و هشت هجری او را محبوس ساخته

خورشش سلطان گردید وفات شاهجهان در سنه ۱۰۷۶ هجری سی و یکسال بر تخت نشست و در احکام دین نسبت بپدر بسیار
بهتر بود رسم سجده در دربار برانداخت و مسجد جامع دهلی که در حسن تعمیر ضرب المثل است بنا کرد و در وقت در سنه ۱۶۱۲ع جماعتی دیگر
از تجار فرنگ به بندر هیلی که قریب بالیسر واقع است رسیدند و در انگلستان چارلس پادشاه بود و در سنه ۱۶۴۲ع عهد حکومت شاه
شجاع خلف دوم شاهجهان در مقامات هوگلی و بالیسر طرح تجارت انداختند و چون بعد از وی پسرش ابو المظفر محی الدین
محمد اورنگزیب عالمگیر پادشاه بن شاهجهان بعمر چهل یکسال و دو ماه و ده روز بر سریر سلطنت نشست نواب میرجمله
صوبه دار شد در سنه ۱۶۶۳ع بعهد چارلس ثانی کارخانه تجارت بنگاله را نسبت بعد از این زیاده کردند تا آنکه در سنه ۱۶۸۱ع بحکم کورت
آف دیرکترس هر دو تجارت بنگاله و مدراس جدا جدا گردید بالجمله ولادت عالمگیر از بطن بانو بیگم ملقب بممتاز محل بنت
نواب آصف جاه برادر نور جهان بیگم بوده چون وی در گذشت مسند سلطنت بوجود قطب الدین شاه عالم بهادر شاه خلف
دوم عالمگیر موسوم بمحمد معظم در سنه یکهزار و صد و نوزده هجری زیب گرفت ولادت وی از بطن نواب بائی در برهانپور بوده
پنج سال و نوزده روز سلطنت کرده در لاهور در سنه ۱۱۲۴ بعمر هفتاد سال و پنجاه و نوزده یوم در گذشت بعده معز الدین جهاندار
شاه بن شاه عالم بهادر شاه در سنه ۱۱۲۴ هجری در لاهور بر تخت سلطنت جلوه کرد و بدهلی آمد ولادت وی از بطن نظام بائی
ست ده ماه سیزده روز سلطنت کرد عمرش پنجاه و سه سال و کسری بود چون وی بمرد معین الدین محمد فرخ سیر ولد
عظیم الشان بن شاه عالم بهادر شاه در اکبرآباد جلوس نمود ولادتش در سنه ۱۰۹۸ هجری بوده طوی او با دختر راجه جیت سنگه
راتهوری بطمطراق تمام بوقوع آمده در زمان او حکم جیمس ثانی شاه انگلستان بنام فرنگیان تجار برای حرب با ایشان شایسته خان
صوبه دار شاه دهلی در رسید و فوج نصاری با دو صد ضرب توپ از تجار انگلند به بنگاله آمد و والی ارخنگ که دشمن مغول
بود با خود متفق کردند بعد اللتیا والتی در سنه ۱۶۸۶ع ۱۹ ازگست امر حرب بمصالحت گرائید و در سنه ۱۶۹۹ حکام کورت بنگاله را ریاست
جداگانه قرار دادند و در همان نزدیکی در کلکته طرح بنا قلعه بنام فورت ولیم افگندند و در سنه ۱۷۱۳ احکام نواب مرشد قلی خان
را منافی مصالح تجارت دیده مستر هلش و خواجه سرهند ارمنی را برسم سفارت بحضور فرخ سیر پادشاه دهلی فرستاد و
استدعای چهار امر کردند یکی ساخته شدن روپیه و اشرفی کمپنی بدار الضرب مرشد آباد دوم عدم تلاش مال و متاع
وارنده پروانه راهداری و دستخط افسر انگریزان کلکته سوم تابع بودن مدیون فرنگ زیر حکم ایشان چهارم عدم مزاحمت از
خریدن سی و هشت قریه بحوالی کلکته فرخ سیر این همه استدعا قبول کرد و سفیران بانیل مرام برگردیدند بعده اعیان
دولت در سنه ۱۱۳۱ هجری فرخ سیر را معدوم البصر کرده اول بمحبس فرستادند سپس بکشتند شش سال و چهار ماه و کسری
سلطنت کرده بعمر سی و پنج سال و چند ماه بگذشت و رفیع الشان ولد شاه عالم بهادر شاه را بجای وی نشانیدند
بعد از وی پسرش شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات را در سنه ۱۱۳۱ هجری بر تخت شاهی جلوه دادند و بعده برادر
کلانش رفیع الدوله محمد شاهجهان ثانی را در سال مذکور بجای وی نشانیدند وی سه ماه و چند روز حکمرانی کرده
بمرض اسهال در گذشت الغرض در مدت هفت ماه از سال مذکور سه کس پادشاه شدند فرخ سیر و رفیع الدرجات
و رفیع الدوله بعده ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه پادشاه ولد خجسته اختر جهان شاه بن شاه عالم بهادر در راه وفات

رفیع الدوله و اکبرآباد و سلطان گرفتند نادرشاه پادشاه ایران در وقت وی آمده هندوستان را تسخیر کرد و چندانچه
و احمدشاه ابدالی هفت بار در هند آمد از انجمله یکبار آمدن او با نادرشاه بود و بار دیگر هم در زمانه محمدشاه آمد و شکست خورده
برگشت بعده محمدشاه بعد حکومت سی سال بعمر چهل و هشت سال در سنه ۱۱۶۱ هجری درگذشت و بجای وی پسرش مجاهد الدین
محمد ابو نصر احمدشاه بهادر که از بطن نواب ادهم بائی بود در سنه ۱۱۶۱ هجری بعمر پنجاه سال بشتم ماه پادشاه شد و در سنه ۱۱۶۷
هجری ادرا میل در چشم کشیده بمحبس فرستادند سلطنت وی هفت سال و چند ماه بود و وی بیست سال در محبس زندگانی
کرده در سنه ۱۱۸۷ هجری از جهان شد احمدشاه ابدالی بار سوم و چهارم در هندوستان بزمانه او آمد و عزالدین محمد عالمگیر ثانی بن معز الدین
جهاندارشاه بن شاه عالم بهادر را از محبس آورده و بعمر شصت و هفت سالگی بر تخت نشانیدند آمدن احمدشاه ابدالی بار پنجم
در زمانه او بوده و مادرش انوپ بائی بود و درین ازمنه میان نصاری و نواب سراج الدوله صوبه دار بنگاله و بهار و اودیسه در
سنه ۱۱۷۰ جنگ عظیم شده و آخر کار منهزم گردیده بر گرائی عظیم آباد شد و گرفتار آمده بقتل رسید و میر محمد جعفرخان بحکم کرنیل کلیو
رئیس مرشدآباد شد و در سنه ۱۱۷۳ بعد محاربه عظیم آباد بدخل نصاری آمد و عالمگیر ثانی پنج سال و هفت ماه و بیست و هشت روز
سلطنت کرده بعمر هفتاد و چهار سال درگذشت بعده ابوالمظفر جلال الدین محمد علی گوهر شاه عالم پادشاه ولد عزالدین عالمگیر
ثانی که از بطن زینت محل عرف لال کنور بائی در سنه ۱۱۴۰ متولد شده بود در سنه ۱۱۷۳ هجری در حوالی عظیم آباد مشهور به پتنه بر تخت
شاهی جلوس نموده خود را بشاه عالم ملقب کرد و شجاع الدوله صوبه دار اوده را خلعت وزارت بخشید و بخوف جاٹ و مرهته
ده سال در الهآباد بسر برده و در سنه ۱۱۸۵ هجری بدهلی آمد آنگاه احمدشاه ابدالی بار هفتم در هندوستان بوقت وی بود و در همین وقت
انگریزان با شجاع الدوله در بکسر معرکه قتال آراستند و فتح یافتند پادشاه و نواب هر دو شکست خوردند و سند دیوانی
صوبه بنگاله بنام کمپنی نوشته شده و از همینوقت دولت نصاری درین ولایت ترقی روزافزون گرفت و این معرکه در سنه ۱۱۷۸
هجری واقع شد صوبه الهآباد که مداخل بیست و چهار لکهه روپیه داشت و صوبه کوره جهان آباد نیز همینقدر جمله ملک چهل
هشت لک روپیه جهت خرچ پادشاه حواله ملازمان شان گردید باقی صوبه اوده یک کرور و پنجاه لک روپیه و بنارس
و غازی پور پانزده لک روپیه بتصرف نواب گورنر سپس در سنه ۱۱۷۹ ملک پنجاه لک روپیه بابت خرچ کمپنی از نواب گرفته
صلحنامه بدستخط و مهر میان آمد و شجاع الدوله خلعت پادشاهی پوشیده برگشت و در سنه ۱۱۸۰ صوبه جات بنگاله و بهار
و اودیسه از طرف شاه عالم پادشاه تفویض انگریزان گردید و برای مصارف پادشاه بیست و چهار لک روپیه سالانه مقرر
شد و در سنه ۱۱۸۵ کوره و الهآباد نیز از طرف پادشاه بدخل فرنگ آمده و علاقه پاندیچری هم ضمیمه آن گشت و بعد ازان
انگریزان برای حکومت هندوستان ضوابط قوانین مقرر گردیده و عدالتها مقرر شد درین اثنا غلام قادرخان پسر ضابطه خان
افغان چشم پادشاه از نوک خنجر برآورده دست ستم بر اولاد تیموریه دراز کرد و آنچه مال و زر بدست توانست آورد بگرفت
و بخوف مرهته طرف غوث گده شتافت بعد روانگی وی مرهته آمده پادشاه را بدستور قدیم بر تخت دهلی نشاندند و
از سر نو سکه و خطبه بنام وی خواندند این سکه تا سنه ۱۲۵۳ هجری در تمام ملک هندوستان با وجود عمل انگریزی جاری بود
و مرهته بعد تخت نشین کردن پادشاه تعاقب غلام قادرخان نمودند و در سنه ۱۲۰۳ هجری او را بدست آورده بسزای اعمال

رسانیدند اول بر دو چشم او میل آوردند و بعده گوش و بینی بریدند بعده دست و پا لیش از هم جدا ساخته بدهلی فرستادند
اما دیتنا را درگذشت شاه عالم بعمر هشتاد و نه سال و نه ماه و چند روز در ۱۲۲۱ هجری بعد سلطنت چهل و نه سال ازین عالم
بآن عالم شتافت ملقب بفردوس منزل شد و بجای وی پسرش ابو النصر معین الدین محمد اکبر پادشاه ملقب باکبر ثانی بر تخت
دهلی جلوه گر گردید ولادت وی در ۱۱۷۳ هجری از بطن مبارک محل بوده وقت جلوس چهل و هشت سال عمر داشت و
در ۱۱۸۱ فرنگیان بنارس را از نواب زبده و در ۱۱۹۲ جنور را از نظام الملک گرفتند و با ٹیپو سلطان والی میسور محاربات نمودند
تا آنکه وی صلح کرد و آخر کار در جنگ ثانی کشته شد و ممالک آن کات و سورت وغیره بقبضه ایشان در آمد و در ۱۸۱۰ بوندیل کهند و
اعظم گڈه و گورکهپور را از والی ملک اوده بستانیدند و درهمین سال فرخ آباد را داخل ملک معموله خود ساختند و چند علاقه
سیندیه و هولکر تصرف در آمد و بماه دسمبر ۱۸۱۰ بر آگره و دهلی تسلط حاصل شد و اد ریسه بهار هم گرفتند و از ۱۸۳۰ روپیه
کمپنی درین ممالک جاری گردید و بالجمله چون اکبر شاه درگذشت پسرش ابو المظفر سراج الدین محمد بهادر شاه پادشاه در
دهلی بجای پدر بنشست ولادتش از بطن لال بائی در ۱۱۸۹ هجری بوده جلوس وی بجای پدر در ۱۲۵۳ هجری ست یک لک
روپیه ماهواری برای مصارف او از سرکار کمپنی مقرر بود و لفظ چراغ دهلی تاریخ جلوس اوست کاتب حروف او را
در دهلی مکرر دیده در ۱۲۷۳ هجری بجرم بغاوت دستگیر کمپنی بوده بجزیره رنگون فرستاده شد و بعد چند سال همانجا
درگذشت از بعد رگشتن او سلطنت تیموریه که از وقت محمد شاه پادشاه برای نام بود منقرض گردید اکنون هیچ نام و نشان
هم نماند ان الارض لله یورثها من یشاء مجموع مدت حکمرانی آل تیمور در هندوستان از عهد بابر شاه سه صد و چهل و یک
سال قمری بیست و شانزده نفر از ایشان بر تخت سلطنت جلوس کردند و در ۱۸۱۴ع میان نصاری و دولت نیپال محاربه شد و
انجام کار مصالحه گردید و بسیاری از ملک بفرنج سپردند بعده قوم پنڈاره باتفاق پیشوا و راجه ناگپور و هولکر سر فساد
برداشتند و شکست خورده و ملک شامل معموله فرنگ گردید و در ۱۸۱۸ع بانظر محمد خان والی بهوپال و امیر خان والی ٹونک
وغیره مصالحه شد و عهدنامها تحریر یافت و در ۱۸۲۴ع محاربه بر ملک آوا واقع شد و رنگون بدخل انگریزی آمد و ایشان مجبور
شده ملک آشام سپردند و در ۱۸۲۶ع بعد جدال و قتال قلعه بهرت پور بدست نصاری آمد و در ۱۸۲۹ع کار دولت فرنگ رونق گرفت
و آمد و شد جهازات دخانی درین ملک جاری گردید و روپیه کمپنی درین ملک ۱۸۳۵ع رواج گرفت و در ۱۸۴۴ع محاربه ملک
پنجاب پیش آمد و این ملک از قوم سکهه منتزع شد و شامل معموله ایشان گشت و در ۱۸۴۹ع قلعه لاهور و شهر ملتان
بدخل انگریزی آمد در ۱۸۵۶ع ملک اوده بدخل گورنمنت در آمد و بماه می ۱۸۵۷ع سانحه غدر فوج انگلشیه وقوع روداد و بعد فرو نشستن آتش این فتنه در
۱۸۵۸ع باسباب چند مملکت هند از اجاره آنریبل ایست انڈیا کمپنی بعلاقه خاص ملکه انگلند منتقل شد و در ۱۸۶۹ع لارڈ میو بعهده ویسرائی گشته بهند معین شد
اکنون این مملکت هند بقبضه تصرف نصاری ست و از ماجریات ایشان درین ملک چند چیز ست یکی انتظام ڈاک دوم درستی
طرق و شوارع بعیده طویله بر وجه کمال سوم صفائی کوی و برزن و بدر رویهای بلاد چهارم انتظام محکمه پولس یعنی فوجداری پنجم اجرا کاغذ
کرانسی نوٹ خوانند ششم اجرا کارخانهای دار الضرب آرد و ریسمان و پنبه و جامه بافی وغیره و اوزار بسیار و بیشمار برای کار و بار
هفتم ایجاد مراکب دخانی که مسافت بعیده در ازمنه قلیله طی میکنند هشتم اجراء تار برقی در بر و بحر بصنعت مقناطیسی نهم روشنی

گیاس و تتمیم ایجاد انواع اقمشه و امتعه برای آرایش مکان و کیفیت تمام همت انقوم مصروف بایجاد و اصلاح امور معاشیه
و بهم رسانیدن دولت و حکومت تمام عالم است پس تا امروز از ابتداء آمدن ایشان به پیرایه تجارت بملک هند دو صد
و هشتاد و سه سال شمسی می شود و وقت حکمرانی ایشان یکصد و دو سال هجری والله اعلم **قف** الفرق میان خلافت و سلطنت
من حیث الشرع پس سیوطی در حسن المحاضره آورده عن سلمان ان عمر بن الخطاب قال له املک انا ام خلیفة
فقال له سلمان ان انت جبیت من ارض المسلمین درهما او اقل او اکثر ثم وضعته فی غیر حقه فانت
ملک غیر خلیفة فاستعبر عمر و عن سفیان بن ابی العوجاء قال قال عمر بن الخطاب والله ما ادری اخلیفة انا ام ملک فان کنت ملکا
فهذا امر عظیم قال قائل یا امیر المؤمنین ان بینهما فرقا قال ما هو قال الخلیفة لا یاخذ الا حقا ولا یضعه الا فی حق وانت بحمد الله
کذلک والملک یعسف الناس فیاخذ من هذا ویعطی هذا فسکت عمر اخرجهما ابن سعد فی الطبقات قال ابن فضل الله فی
المسالک ذکر علی بن سعید ان الاصطلاح ان لا تطلق هذه التسمیة الا علی من یکون فی ولایته ملوک فیکون ملک الملوک
فیملک مثل مصر او مثل الشام او مثل افریقیة او مثل الاندلس ویکون عسکره عشرة آلاف فارس او نحوها فان زاد بلادا و اعدد
من الجیش کان اعظم فی السلطنة وجاز ان یطلق علیه السلطان الاعظم فان خطب له فی مثل مصر والشام والجزیرة او مثل خراسان
وعراق العجم و فارس او مثل افریقیة والمغرب الاوسط والاندلس کان سلطان السلاطین کالسلجوقیة انتهی **فصل شانزدهم** بیان احداث
حریق مسجد شریف نبوی که در ایام سلطنت سلطان قایتبای واقع شده و از امور هائله بوده و اشارت بدان در ما سبق رفته
و تفصیلش این است که در ثلث شب اخیر از شب دوشنبه سیزدهم شهر رمضان ۸۸۶ هجری رئیس المؤذنین شیخ شمس الدین محمد
بن خطیب بمأذنه شریفه رئیسیه برآمد و تذکیر کردن گرفت آسمان ابر داشت و ستاره متواری بود ناگاه آواز مهیب
از رعد مسموع شد و صاعقه افتاد که چون آتش بانه بر بعضی از هلال مأذنه از صدمه وی شکافته شد و مؤذن مرد و باقی
مأذنه بر سقف مسجد شریف افتاد و در دم آتش فروگرفت درهای آسمان گشاده شد و مسجد شریف سوختن گرفت امیر مدینه
سید قسطل بن جبر حالی و شیخ حرم و قضاة و سایر مردم حاضر شدند و اهل نجدت و قوت بالای سطح حرم رسیده با آبها
اطفا خواستند آتش بیشتر و بیشتر میگردید و طرف شمال و مغرب را فروگرفت و مردم از اطفاء آن عاجز آمدند و بگریختند و
آتش چندان مستولی گشت که زیاده از صد تن در آن خاکستر شدند و سایر سقف مسجد شریف را احاطه کرد و هر چه
در مسجد بود از مصاحف و خزائن کتب و ربعات وغیره همه را پاک بسوخت این کتاب های خیلی نفیس از آن مصحف نفیس عظیم بود مسمی
از این حریق چنان هجری بزرگ آشکار شد که شرارهایش چون قصر هر طرف می افتاد تا آنکه آتش مذکور مستوعب جمیع مسجد شد و قبه
علیا که فوق قبه نبی صلعم بود گردید و رصاص وی گداخته روان شد اما اثر آتش بحجره شریفه نبویه علی ساکنها افضل
الصلوة والسلام نرسید زیرا که قبه پائین از این حریق سلامت ماند و با وجود آنکه پاره های قبه بالا ترقیده بر وی می افتاد
و هر پاره گویا کوهی بود از آتش تا آنکه حجاره اساطین هم سوخته بر زمین افتاد اما اثر آتش درون حجره نرسید یکصد
و بیست اسطوانه و منبر شریف و صندوق که در مصلی شریف بود و مقصوره که گرد حجره شریفه است همه بسوخت اما
اساطین ملاصقه حجره شریفه و خانهائی که گرد مسجد شریف بود سالم ماندند و این حریق باشکال طور سعی [illegible]

گرداگرد آتش می گردند گویا که آتش را از خانهای جیران نبی صلعم با وجود وقوع بعض شرار روی درانها دور میکنند و نگاه میدارند
بعد اتمام این نایره مسجد را از خاکستر سوخته پاک کردند و از مقدم مسجد تا موخرش برای نماز جدا کردند و امیر مدینه با قضاة
و عامه مسلمانان مدینه تا آنکه با زنان و کودکان نیز آنجا نماز کردند و تقرب بخدا نمودند و در ارسال نامه بمصر مبادرت کردند
و بر سلطان عرض فرمودند قاتیبای از شنیدن این واقعه نائله ملول گردید و توجه بر عمارت مسجد شریف گماشت و دانست که این
هم یکی از نعمت های خداست که او را اهل این شرف عظیم که تعمیر مسجد نبوی علیه افضل الصلوة و التسلیم باشد گردانید پس
سلطان مذکور سه صد کس از ارباب صنائع با بسیاری از حمیر و جمال و بغال و سائر مئونت آنها و یک لک دینار
بفرستاد تا آنکه قبهٔ شریفه و مواذن و غیرها را از سر نو بنیاد نهادند و بطرحی نفیس بتعمیرش پرداختند بوجهی که تا امروز
همان صورت عمارت موجود است نیز حکم کرد که رباطی و مدرسه و ماذنه حول مسجد شریف احداث نمایند چنانچه مدرسهٔ
عظیم و رباطی مشرف بر مسجد شریف از طرف باب السلام و باب الرحمة بنیاد کردند سید سمهودی مدنی گفته وقت ملاقات
قاتیبای سلطان این دو بیت تلخیص فرو خواندم شعر کانت مسائلة الرکبان تخبرنی ٭ عن احمد بن سعید اطیب الخبر و حتی
التقینا فلا والله ما سمعت ٭ اذنی باطیب مما قد رای بصری ٭ **فصل هفدهم** و از آنجمله است قضیهٔ نقب حجرهٔ شریفه که
فی الحقیقة داخل معجزات بینات سید کائنات علیه افضل الصلوات و التحیات است و از جمله عجائب حادثات و غرائب
امور و آفات است و در سنهٔ سبع و خمسین و خمسمائة واقع شده در جذب القلوب گفته سلطان نور الدین شهید محمد بن
زنگی که جمال الدین وزیر او بود سرور انبیا را یکشب سه بار در خواب دید که اشارت بدو شخص که آنجا استاده اند میکند
و میفرماید زود دریاب مرا از شر این دو شخص وزیر ان بفراست دریافت که امری غریب فظیع در مدینهٔ مطهره حدوث
یافته است که بدان باید رسید سلطان مذکور بعد از آن ساعت در آخر شب بر رواحل خفیفه با بیست نفر از خواص مجلس خود
سوار شده مصحوب اموال کثیره متوجه مدینه با سکینه شد در شانزده روز از شام بمدینه قدوم آورده در مقام استحضار
آن دو ملعون آمده مقدمهٔ تصدق و انعام و اکرام را حیله و وسیله حضور خواص و عوام ساخت تا هر که از اهل بلد حاضر
آمد مالی عظیم حاصل او شد و درین میان هیچیکی را ندید که بهیئت نامطبوع آن دو نفر که در خواب وشانرا دیده بود باشد
فرمود بعد از ایشان کسی دیگر باشد از اهل شهر که حاضر نیامده باشند گفتند هیچکس نباشد که نیامده الا دو شخص
مغربی که بصفت عفت و صلاح آراسته و بنعمت صلاح و انعام پیراسته اند و بجهت مشغولی اوقات هرگز در مردم نمی آیند
حکم کرد تا ایشانرا حاضر آوردند همان هیئتی که سرور انبیا صلعم نموده بود دریافت پرسید منزل شما کجاست گفتند
در رباطی که قریب حجرهٔ شریفه است و آن مکان الآن در قبل غربی حجره است خراب افتاده و شباک از وی در دیوار
مسجد گذاشته اند سلطان مذکور ایشانرا همچنین جا گذاشته روی بمنزلی که نشان داده بودند آورد و قرآن دید
در طاق نهاده و کتب دیگر در مواعظ و رقائق و مالی در ناحیهٔ بیت نهاده که صرف فقرای مدینه میکردند و حصیری در
محل خوابگاه ایشان افتاده سلطان شهید حصیر را برداشت سردابه دید که بصوب حجرهٔ نبوی صلعم حفر نموده اند
و چاهی دیگر در یک ناحیهٔ آن کنده تا خاکها را در وی بیندازند و بروایتی دیگر در انبان پوست داشته اند که بجای

پرمیکردند و در میان شب به نواحی بقیع برده می انداختند بعد از تهدیدات بلیغه و تعذیبات شدیده کشف حال نمودند
که ایشان دو نصرانی اند که نصاری اندلس ایشان را در لباس حجاج مغاربه با اموال جزیله بمدینه فرستاده اند تا حیله در وصول با
حجرهٔ شریفه نموده با جسد مبارک حضرت سید کائنات گستاخی نمایند در شبی که این نقب با قرب قبر شریف میرسانند
ابر و باران بسیار و رعد و برق و زلزلهٔ عظیم پیدا میشود و در صباح آن سلطان شهید میرسد باستماع این کلام
سلطان را حالتی عظیم دست داد و گریه بسیار کرد و هم در تحت شباک حجرهٔ شریفه هر دو آن بی سعادت را گردن زد
و در آخر روز بسوخت و در حریم حرم حجره خندق حفر کرد که تا آب سانیده برصاص مملو کرد تا مجال وصول بموضع
قبر شریف متعذر باشد **قصهٔ دیگر** ابن النجار در تاریخ بغداد آورده که بعضی از زنادقه بعضی از امرای عبیدیه که حکام مصر
بودند و لایت حرمین شریفین زادهما الله شرفا تحت تصرف ایشان بود و احوال این اشقیا بر واقفان فن تاریخ روشن است اشارت
کردند که اگر جسد مبارک پیغمبر صلعم و ابو بکر و عمر رضی الله عنهما بمصر نقل کرده شود موجب منقبتی عظیم مر سکنهٔ این دیار را حاصل
گردد و کافهٔ خلق از سائر آفاق و اقطار بقصد زیارت قاصد این دیار شوند حاکم مصر بنا بر این خیال محال عمارتی عظیم
حظیرهٔ عالی بنا کرده یکی از معتمدان را که او را ابو الفتوح میگفتند به نباشی قبور شریفه بمدینه مطهره فرستاد اهالی
این بلدهٔ مبارک چون پیش از آمدن وی کیفیت حال معلوم کرده بودند هم در اول مجلس که او را دیدند یکی از قراء ایشان این آیة
کریمه و ان نکثوا ایمانهم من بعد عهدهم و طعنوا فی دینکم فقاتلوا ائمة الکفر انهم لا ایمان لهم لعلهم ینتهون الا تقاتلون قوما نکثوا
ایمانهم و هموا باخراج الرسول تا ان کنتم مؤمنین بخواندند هر چه تمامتر بر خوانندگان و حرکتی در مردم پیدا آمد خواستند که ابو الفتوح
را همدران مجلس بکشند ولیکن چون زمام مهام این بلاد در دست تصرف و اختیار این اشرار بود در سرعت و تعجیل آن
تانی و تامل مصلحت وقت افتاد ابو الفتوح را نیز خوفی و ضیق صدری پیدا شد و گفت و الله اگر سرم درین مهم رود در این
ترم از آنکه دست تعرض بموضع قبر شریف دراز کنم و همدرین شب بادی عظیم فرستادند که کرهٔ ارض از صدمهٔ آن متحرک
بحالی میرفت و شتران با پالان و اسپان با زین مثل گوی میگردید ابو الفتوح مذکور را نیز از مشاهدهٔ این حال عبرتی و خوفی
دست داد که ملاحظهٔ حاکم که در دل داشت قدم از ساحت سینهٔ او بیرون نهاد آخر کار او نیز لصدق همت خود
بسلامت بگذشت و از اغرب غرائب قصهٔ خسف بعضی ملاحده است که محب طبری در ریاض نضره آورده که قومی از
زنادقه حلب پیش امیر مدینه آمدند و اموال جزیله و هدایای عزیزه آوردند تا دری در حجرهٔ شریفه بگشایند و ابو بکر صدیق
و عمر فاروق را رضی الله عنهما بیرون برند امیر مدینه بعلت سوء مذهب و محبت دنیا اجابت نمود و ایشان را بدان اذن
داد و به بواب حرم شریف گفت که چون این جماعه بیایند در حرم برایشان گشاده دهی و هر عملیکه در آنجا کنند مانع نیائی
بواب مذکور میگوید که چون نماز عشا گذاردند و در بارها بستند چهل کس با مساحی و مکاتل و شموع و آلات هدم و
حفر آمده بر در باب السلام بایستادند و در بزدند من بحکم امیر در برایشان گشاده دادم و بگوشه رفته نشستم
و گریه میکردم که تا چه قیامتی قائم خواهد شد سبحان الله هنوز محاذی منبر شریف نرسیده بودند که تمامهٔ ایشان را
با هر چه از اسباب و آلات همراه داشتند نزد عمودی که قریب بیادت عثمانی ست زمین فرو برد امیر چشم در راه انتظار

داشت که موجب این اهمال و تاخیر چه باشد مرا طلبید و گفت حال قوم چیست من آنچه مشاهده کرده بودم همه با امیر گفتم
که چنین و چنان واقع شد امیر گفت دیوانه شده آخر ببین که چه میگوئی گفتم امیر خود بیاید و ببیند که هنوز اثر خسف و بعضی
ملابس که بر ایشان بود باقی ست و طبری بنسبت این حکایت به ثقات میکند که بصدق و دیانت مشهور اند و بعضی
مورخان مدینه نیز ذکر کرده اند چنانچه در تاریخ سمهودی مذکور ست والله اعلم **فصل بیست و هم** از جمله غرائب وقائع
که درین دیار عظمت شعار وقوع پذیرفته و حضرت سید ابرار صلعم بدان اخبار نموده ظهور نار حجاز بود که دلالت او بر عظمت
شان این بقعه کرامت نشان اظهر من الشمس ست و مانا که حکمت در وجود آن نار تخویف و انذار اشرار روزگار بود
بوقوع حوادث و وجود وقائع که دران ایام بظهور آمد و حکمت در تخصیص این بلده شریفه آنکه چون این بقعه محل رحمت
مقام شفاعت ست ظهور او درینجا در باب تخویف و انذار و عبرت اعتبار ادخل باشد و بعد از ظهور این حکمت حصول
این مقصود زلال رحمت خاصه این حضرت عالی مرتبت کار خود کرده و آتش غضب الهی را فرو نشاند قرطبی گوید که از
ابتدا سلخ جمادی الاولی سنه اربع و خمسین و ستمائه در مدینه تا غایت ثالث جمادی الآخره زلازل عظیمه بوجود آمد که مانند
رعد آواز ها کرده و جمیع بیوت و جدار آن متزلزل و متحرک در آمد در یک شبانروز ده بار یا هژده بار عود نموده و در ثالث
شهر مذکور بعد از نماز عشا آتشی از جانب حجاز نمایان شد مانند شهری بزرگ که او را قلعه باشد با بروج و ترازیف و گویا
جماعتی از آدمیان هستند که او را میکشند بهر کوهی که میرسید چون خاکستر با دفنا میدید و چون از ریزیگدا زمیبرد و چون
رعد فریاد میکند و چون دریا جوش میزند گویا که از میان او جویهای سرخ و کبودی بر آید و بقرب مدینه منوره میرسید
و با وجود آن نسیمی باردا از آن سو بمدینه می آمد قسطلانی که از اهل آن عصر ست میگوید که ضوء آن نار اکناف و اطراف آن بوادی
و براری را گرفته بود و حرم نبوی و جمله بیوت مدینه را مثل نور آفتاب در گرفته و مردم شبها در روشنائی آن کار
میکردند و نور آفتاب و ماه دران ایام از کار افتاده بود و انکساف پذیرفته و بعضی در مکه معظمه نور این نار دیده و
در تیما و بصری مشاهده نموده و مصداق آنکه مخبر صادق خبر داده بود که آتشی از جانب حجاز بر آید که بنور وی گردنهای
شتران در بصری نماید مشهود گشته گویم بخاری و حاکم در مستدرک از ابو هریره آورده که لا تقوم الساعة حتى تخرج
نار من ارض الحجاز تضيء اعناق الابل ببصرى و ابن ابی شیبه و احمد و حاکم و صححه از ابو ذر روایت کرده قال قال رسول
الله صلعم ليت شعري متى تخرج نار من جبل وراق تضيء لها اعناق الابل تبحث ببصرى كضوء النهار و طبرانی بسند خود
از عاصم بن عدی انصاری روایت کرده که گفت سألنا رسول الله صلعم حدثان ما قدم ای اول ما قدم المدينة قال اين حبس
سيل قلنا لا ندري فمر بي رجل من بني سليم فقلت من اين جئت قال من حبس سيل فدعوت بنعلي فانحدرت الى رسول الله صلعم
فقلت يا رسول الله سألتنا عن حبس سيل فقلنا لا علم لنا به وانه مر بي هذا الرجل فزعم انه من اهله فسأله رسول الله صلعم فقال
اين اهلك فقال بحبس سيل فقال اخرج اهلك فانه يوشك ان تخرج منها نار تضيء اعناق الابل ببصرى و روی هو و ابو يعلى
و احمد من رواية رافع بن بشر السلمي عن ابيه قال الحافظ الهيثمي و رجال احمد رجال الصحيح غير رافع و هو ثقة يوشك تخرج
نار من حبس سيل تسير سير بطيئة الابل تسير النهار و تقيم الليل الحديث و در مسند فردوس ست از عمر لا تقوم الساعة حتى

پیش از من در حدیث احجار نار الحجاز یضیء اعناق الابل ببصری نورالدین سید علی سمهودی در تاریخ مدینه گفته این نار در مدینه
ظاهر شد و شدت حرارت او بحد تواتر رسید و پیش از وی زلازل هولناک واقع شد و اهل مدینه ازان سخت ترسیدند و التجا برسول
خدا صلی الله علیه وسلم بردند و ابتدای زلزله در مدینه غره جمادی الاخری و آخر جمادی الاولی سنه اربع و خمسین و ستمائة بود پس دو سال قبل
قبل سته خمسین خراب بغداد باشد لیکن یک بود روز سه شنبه اشتداد گرفت و سخت نمایان گردید چون شب چهارشنبه سوم
ماه یا چهارم او و ثلث اخیر از وی شد زلزله عظیم آمد تا بقیه شب الی یوم الجمعه مستمر ماند و می اعظم آن بود که در دشت زمین
موجزن گردید و دیوارها حرکت کرد تا آنکه در یک روز بیست و هشت بار حرکت نمود پا شست و ز تبعه ساکن گردید و هنگام
نیمروز این نار ظاهر شد و از محل ظهور او دخانی متراکم برخاست که سواد او افق را پوشید و چون ظلمات متراکم گشت
و شب آمد شعاع نهار ساطع شد و در قریظه طرف حره نمودار گردید بر صفت بلد عظیم که سور محیط داشته باشد و بر آن شرف
و برج ها و منار بود دیده شد و مردمان دیده شدند که او را میکشند بر هیچ کوه نمیگذشت مگر که آنرا پاره پاره میکرد و بگداخت
و از مجموع او مثل نهر احمر و ازرق بیرون می آمد سنگها ز پیش خود بر سید شدت و تا معط رکب عراق منتهی میگشت و از و
یک قوم فراهم گردید که همچو جبل عظیم شد و انتهای این نار تا قریب مدینه منوره گردید و انتهی مورخان آورده اند که طول وی مقدار
چهار فرسنگ و عرض بقدر چهار میل و عمق یک و نیم قامت آدمی و جریان او مثل سیول و تموج او مانند دریا و آنچه از
احجار در تاب گداخته بود سدی عظیم در وادی بوجود آمده تا مدتها مدید مانع سلوک اعراب منشی مواشی و دواب شد
بود و این متضمن حکمتی بالغه شده که در اکثر احوال از آنجانب بعضی مفسدان اعراب آمده تشویش گونه باهل مدینه می رسانیدند
حدوث این سد مانع در آمد ایشان شد بالجمله عجائب و غرائب این آتش عظمت شان او از حیطه بیان اقلام و مرتبه بسط
کلام خارج است جمال مطری که از مورخان مدینه است می آرد که این آتش احجار را میگداخت و در اشجار از وی اثری نبود
و میگوید شنیدم از بعضی عتقای امیر عزالدین منیف که صاحب مدینه بود میگفت امیر که مرا با شخصی دیگر باستخبار
احوال این نار امر فرمود ما هر دو سوار قریب آن رفتیم هیچ حرارتی ازان محسوس مانشد با آنکه جبال قلاع فرو می برد من تیری
از ترکش گرفتم و دست بجانب آتش دراز کردم پرهای تیر همه بسوخت و چوب و بسلامت ماند آنجا مطری میگوید
در خاطر من از استماع این حالت معنی دیگر میرسد که گویا ناخوردن او اشجار را از آثار تحریم نبوی است که در شان حرم
و وجوب طاعت او بر جمیع مخلوقات و رعایت ادب وی بر کافه کائنات فرموده است صلی الله علیه وسلم لیکن قسطلانی میگوید که
از بس شدت حرارت آن نار هیچکس را مجال قرب و نبود و تا دو تیر انداز امواج حرارت و افواج هیبت او میرسید و نیز
میگوید که از شخصی که در نقل اخبار وثوق و اعتماد را شاید شنیدم که در وادی سنگی عظیم بود که نصف آن داخل حرم
بود و نصف دیگر خارج نصف خارج را آتش فرو برده بود و چون بنصف داخل رسید منطفی گشت و درین روایتی که جمال
مطری آورده است و کلام قسطلانی بظاهر منافاتی نیست سید سمهودی علیه الرحمة میگوید که کلام قسطلانی اقرب است
بقبول زیرا که وی از اهل آن عصر است و احوال آنرا بمشاهده معلوم کرده و اعتنا بجمیع اخبار او نموده و کتابی علیحده
در اخبار این نار تصنیف کرده و صدد اینحالت که درین سنگ معاینه نمود از ابلغ معجزات حضرت سید کائنات است

که بعد از زمان حضور آنحضرت صلعم بظهور رسیده شیخ در جذب القلوب بعد این عبارت گفته محرر سطور گوید عفا الله عنه
که چون در حقیقت وجود این آتش از آیات کامله الهی و معجزات حضرت رسالت پناهی ست اگر در اوقات مختلفه نسبت
باشخاص متعدده آثار و احوال آن مختلف آمد چندان غریب نباشد زیرا که این اختلاف احوال نیز اثریست از کمال قدرت
خداوندی و اجلال اعجاز محمدی بعضی را این چنین گرم نموده باشد و دیگری را آنچنان سرد و الله علی کل شئ قدیر با اتفاق
هردو کلام در عدم تاثیر در آنچه متعلق ست بحرمت حرم بشیر نذیر علیه صلوات الله العلیم الخبیر سمهودی گفته بعض یاران
ما گفتند که من این نار را صاعد در هوی از ینبع روز دیدم و شنیدم که از مکه و جبال بصری هم دیده شد و قاضی سنان
گفته طلعت الی الامیر ای امیر المدینة وکان عز الدین بن منیف وقلت له قد احاط بنا العذاب فارجع الی الله فاعتق کل
ممالکیه و رد علی الناس مظالمهم و ابطل المکس ثم هبط الامیر الی النبی صلعم و بات فی المسجد لیلة السبت و معه جمیع اهل المدینة
حتی النساء و الصغار حتی اهل النخیل باتوا یتضرعون و یبکون و احاطوا بالحجرة الشریفة کاشفین رؤسهم مقرین بذنوبهم
مستجیرین بنبیهم فصرف الله عنهم تلک النار العظیمة ذات الشمال فسارت من مخرجها و سارت بحر عظیم من نار و اخذت فی
وادی حبلین و اهل المدینة یشاهدونها من دورهم کانها عندهم و استمرت مدة ثلثة اشهر قال المطری و کانت تذیب الحجر و
لا تحرق الشجر انتهی و عبارت شیخ عبدالحق درین مقام این ست که آورده اند که قاضی و امیر مدینه با جمیع اهالی و سکان
او جمع شده روی بتضرع و ابتهال نهادند و از برای تاسیس اساس استغفار در رد مظالم و اقرار حقوق کوشیده و
اعتاق ممالیک نموده داد تصدق و احسان دادند و در شب جمعه و شنبه جمیع اهل مدینه حتی النساء و الصغار در حرم
شریف بیتوتت کردند و گرد حجرهٔ شریف سر پای برهنه حق تضرع و ابتهال بجا آوردند حق سبحانه و تعالی بیمن و برکت
حبیب خود صلعم روی آتش بجانب شمال گردانیده اهل این بلدهٔ عظیمه را امیدوار کرم خود ساخت و سیول امواج
آتش که اکناف اطراف اودیه را بصفت اشتمال و استیعاب در گرفته بود دهم بدان جانب روی آورد و مدت بقای این
آتش بقول مورخان سه ماه بود و قسطلانی در کتاب خود حکی آنرا ذکر ابتدای او از روز جمعه سادس شهر جمادی الآخر
تا غایت روز یکشنبه بست و هفتم رجب که مجموع آن مدة پنجاه و دو روز باشد بود و درین دو سخن نیز مخالفتی ست
ولیکن آورده اند که تا چند گاه چنان بود که گاهی این آتش بلند میشد و گاهی فرو می نشست پس تواند که قسطلانی
زمانه غلبه و استیلای او را تعیین نموده باشد و مورخان انطفا و انقطاع کلی او را بیان کرده بحیثیتی که اصلا اثری از وی
بر روی زمین باقی نبود و بالکلیه زائل شده و نیز قسطلانی گفته ان هذه النار لم تزل مارة علی سبیلها حتی اتصلت بالحرة
و وادی الشظاة و هی تسحق بالوادی و تذیب ما لاقاها من الشجر الاخضر و الحصی من قوة الحر و ان طرفها الشرقی آخذ
بین الجبال فحالت دونها فوقفت و ان طرفها الغربی و هو الذی یلی الحرم اتصل بجبل یقال له وعیرة علی قرب
من شرقی جبل احد و مضت فی الشظاة التی فی طرفه وادی حمزه ثم استمرت حتی استقرت تجاه حرم النبی صلعم فطفئت
قال و اخبرنی من اعتمده انه رأی حجرا ضخما من احجار الحرة کان بعضه خارجا عن حد الحرم فعلقت بما خرج منه فلما وصلت
الی ما دخل منه فی الحرم طفئت و خمدت قال هذا اولی بالاعتماد من کلام المطری انها کانت تحرق الحجر دون الشجر و ان جبلا

مد الیها سیلا ما احرقت السعف ولم تحرق الحطب قال المطری لم یدرک هذه النار قال المؤرخون واستمرت هذه النار مدة ظهورها
تأکل الاحجار والجبال وتسیر سیرا ... وادیکون مقداره فی اربعة فراسخ وعرضه اربعة امیال وعمقه قامة ونصف
وهی تجری علی وجه الارض والصخر یذوب حتی یبقی مثل الآنک فاذا خمد اسود بعد ان کان احمر ولم تزل تجتمع من هذه النار کما
المذاب فی آخر الوادی عند منتهی الحرم حتی قطعت فی وسط الوادی الشظاة الی جهة جبل وعیرة فسدت الوادی
المذکور بسد عظیم من الحجر المسبوک لا کسد ذی القرنین یعجز عن وصفه ولا مسلک للانسان فیه ولا دابة قال عماد بن کثیر
اخبرنی القاضی صدر الدین الحنفی قال اخبرنی والدی صفی الدین مدرس مدرسة بصری انه اخبره غیر واحد من الاعراب
ممن کان بحاضرة بلدة بصری انهم راوا صفحات اعناق الابل فی ضوء تلک النار مصداق قوله صلعم وقد کان اقبال هذه النار
من جهة مشرق المدینة فی جهة طریق السوارقیة وهناک حبس سیل فانه بین حرة بنی سلیم والسوارقیة وبعد انطفاء النار
فی هذه السنة احترق مسجد النبی صلعم وزادت دجلة زیادة عظیمة وغرق اکثر بغداد وتهدمت دار الوزیر وکان ذلک
انذارا لهم انتهی ایست بیان این نار قیامت آثار وهم درین سال وقائع غریبه در اکناف عالم بحدوث آمده چنانکه دجله
بغداد طغیان عظیم آورد واکثر ابنیه بغداد را غرق کرد وخانه وزیر وعمارات اعلی را منهدم ساخت ودر اول سال
دیگر که بعد از سنه ظهور این نار آمد قیامت کبری که عبارت از خروج لشکر تاتار ست بمدینة السلام بغداد وقتل خلیفه
عباسی المستعصم بالله با مسلمانان دیگر قیام پذیرفت آورده اند که سی وچند روز تیغ قهر وسیاست این کفار
در قتل اهل اسلام آمیخته بود وکتابهای علوم دینی را برآورده زیر پایهای دواب انداخته ودر مدرسه مستنصریه علف
خانهای چارپایان بجای خشت بکتابها برآورده بودند وبعد از آن بالا وحوالی خالی افتاده بود وآتشی بر رو
استیلا یافته دار الخلافه واکثر اماکن مقامات ومقبره رصافه که مدفن خلفا بود وقصور برامکه پاک بسوخته وموت
ووبا بالطریق وبا در بغداد افتاده وهم دران زمان بساط خلافت خلفاء عباسیه بچیده شد لله الخلق والامر وله
الحکم والیه ترجعون دران ساعه گفته بر بعض دیوارهای بغداد این شعر نوشته یافتند ؎ ان ترد عبرة فهذا بنوا
العباس دارت علیهم الدائرات ؛ استبیح الحریم اذ قتل الاحیاء منهم واحرق الاموات ؛ وقال بعضهم ؎ سبحان من
اصبحت مشیته جاریة فی الوری بمقدار ؛ فی سنة اغرق العراق وقد ؛ احرق ارض الحجاز بالنار ؛ واز عجائب قدرت خدا
آنکه درهمین سال بعد از فرونشستن این آتش مسجد شریف نبوی صلعم بعضی اسباب وی آتش درگرفت تا بدانند که
افعال حضرت رب العزت جل جلاله وادراک حکمت آن بقدر بشر نیست وبندگان را دران جز تسلیم وتفویض
چاره نی لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون واین آتش که بمسجد شریف فرو گرفته بظاهر غیر آن آتش ست که در سنه در عهد
سلطان قایتبای افتاده یا همان باشد وغیر این آتش غیر آن آتش ست که در آخر زمان ظاهر گردد ومردم را سوی
محشرستان راند وهمراه ایشان میبوت وقیلوله بکند وذکرش بیاید **فصل نوزدهم** از انجمله است ظهور رافضه ومبتدعه
ایشان بسبب اظهار طعن ولعن بر جناب صحابه کرام واین اعظم فتن واشد محن وموت سمن ست دارقطنی از فضیل
بن مرزوق از ابی الجحاف داود بن ابی عوف از محمد بن عمرو بن الحسین از زینب یعنی بنت علی بن ابی طالب از فاطمة

رسول الله صلعم روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم علی علیه السلام را ای اباالحسن تو و شیعهٔ تو در جنت اند و بدرستیکه قومے
گمان میکنند که آنها دوست میدارند ترا خوار میدانند اسلام را پستر رفض و لفظ میکنند آنرا بیرون می روند از اسلام
چنانکه بیرون می رود تیر از رمیه مر ایشانرا است القاب گفته میشود اینهارا رافضه پس اگر دریابی اینهارا کارزار کن با ایشان
که ایشان مشرک اند و اخرجه من طریق ابی الجحاف عن ابی جعفر الباقر عن فاطمة الصغری عن فاطمة الکبری عن النبی صلعم ایضا
بعد دارقطنی گفته این حدیث را نزد ما طرق بسیار است نوشته ایم آنرا در مسند فاطمه رضی الله عنها باستقصاء تمام بیشتر
از ام سلمه رضی الله عنها نحو آن اخراج کرده و در آخر وی اینقدر زیاده نموده گفتند ای رسول خدا صلعم چیست علامت آنها
فرمود حاضر نمیشوند جمعه را و نه جماعت را و طعن میکنند در سلف اول و روایت کرد آنرا طبرانی و ابونعیم در حلیه و
خطیب بغدادی و ابن جوزی و در سندش محمد بن حجاده است و وی ثقه غالی در تشیع است شیخین از وی روایت کرده اند
و روایت کرد آنرا ابن ابی عاصم در سنه و ابن شاهین و ابن بشران و حاکم در کنی و خیثمه بن سلیمان طرابلسی در فضائل صحابه
و لالکائی در سنه از علی کرم الله وجهه مرفوعا که فرمود آنحضرت صلعم تو و شیعهٔ تو در جنت اند و نزدیک است که بیاید قومی که
مر ایشانرا است لقب گفته میشود ایشانرا رافضه پس چون به بینید ایشانرا بکشید که آنها مشرک اند و زیاده کردند ابن ابی عاصم
و ابن شاهین در روایت خود که گفت علی گفتم ای رسول خدا چیست علامت ایشان فرمود مدح کنند ترا بانچه نیست در تو
و طعن کنند بر اصحاب من و دشنام دهند او شانرا و در روایت ابن بشران و حاکم اینست که انتحال کنند حب ترا
میخوانند قرآن را تجاوز نمیکند از گلوی آنها و در روایت خیثمه و لالکائی چنین است گفت علی نزدیک است که باشند
بعد از ما قومی که انتحال کنند مروت مارا باشند بر ما خروج کننده و نشان این امر آنست که دشنام دهند ابوبکر و
عمر را و در لفظی از لالکائی اینست که آنهارا لقب است نام نهاده میشوند رافضه شناخته میشوند باین نام انتحال کنند
شیعه را و نیستند از شیعهٔ ما و نشان این آنست که دشنام دهند ابوبکر و عمر را و روایت کرد احمد و ابویعلی و طبرانی از ابن
عباس رضی الله عنهما مرفوعا که باشند در آخر زمان قومی که نام نهاده شوند رافضه رفض کنند اسلام را پس چون به بینید
شما آنهارا بکشید که آنها مشرک اند و لفظ طبرانی باسناد حسن از ابن عباس رضی الله عنه اینست که بودم نزد آنحضرت صلعم
و نزد آنحضرت علی بود پس گفت آنحضرت صلعم نزدیک است که باشند در امت من قومی که انتحال کنند حب اهل بیت را
آنهارا لقب باشد نامیده شوند رافضه بکشید آنهارا که آنها مشرک اند و نیز از طریق اهل بیت از علی رضی الله عنه مرفوعا
بچند طریق اخراج کرده که ظاهر شود در امت من در آخر زمان قومی که نامیده شوند رافضه رفض کنند اسلام را و روایت
کرد حبیش و ابن ابی عاصم و اصبهانی از وی کرم الله وجهه که فرمود هلاک شود در ما اهل بیت دو فریق یکے محب مطری
دوم باهت مفتری و در لفظی دو مرد محب مفرط که مدح کند مرا بانچه نیست در من و دوم مبغض مفرط که حامل شود او را
کینه من بر اینکه بهتان کند بر من و رواه احمد فی مسنده بهذا اللفظ و در روایتی چنین است دوست دارد مرا قومی
تا آنکه در آرد آنهارا حب من در آتش دوزخ و دشمن دارد مرا قومے تا آنکه در آرد او را دشمنی من در آتش دوزخ و در
روایتے اینست که بار خدایا لعنت کن بر مبغض بر محب غالی مرا و در لفظے کشته شود در آخر زمان هر آنکه باشد

برآنند علی مرتضی را حق باشد که افراط کنند چنانچه افراط کردند نصاری در عیسی بن مریم پس هلاک گشتند برایم
و اطاعت نمایند او را و ای طالب دنیا و مرتضی کرم الله وجهه مفترق شود این امت بر هفتاد و سه فرقه بدترین آنها کسی
ست که انتحال کنند حب او و جدا شوند از کار ما اخرجه ابن عدی سوق و صحیح شده که از اشراط ساعت ست آنکه لعنت کنند آخر این
امت اول این امت را در اشاعه بعد ایراد این روایات گفته و از فتنه های این گروه آنست که ایشان کشتند علما را و اکثر
بلاد و شهر کردند که رای شان و اهانت نمودند تا بسیاری از مشاهد ائمه تا آنکه مستولی شدند بر بغداد و شیراز و دیار
و شهر آنانیکه بود شیراز دار العلم و السنة و اکنون معدن رفض گردیده و ایشان حصر کرده اند عبادت و دین را در
سب و شتم و تخصم کردند با صحابه سلف صالح و ائمه مذهب پس نگذاشتند هیچکس را از اهل سنت جماعت چه زنده و چه مرده مگر آنکه دشنام دادند او را بنام
ب دشنام بد مذهبی که طاعت ناشده مذهب معلوم و اهل مذهب معلوم و دعوی ایشان آنست که ما شیعه علی کرم الله
وجهه ایم و انتحال میکنند حب اهل بیت را حالانکه نیستند از اهل حب چیزی چه علامت محب اقتدا بمحبوب است و از اینست
وی کرم الله وجهه زهد است در دنیا و عدم شوق بمعاصی اسلام از موسی بن علی بن حسین بن علی علیهم السلام که فاضل صالح
بود از ابیه عن جده مرویست که گفت جز این نیست که شیعه ما کسانی اند که اطاعت کردند خدا را و عمل نمودند مثل عمل ما و از
شده است بسیار احادیث در مدح شیعه و دخول آنها در جنت همراه وی علیه السلام چنانچه بعضی از آن گذشته و بعضی
از آن اینست که روایت کرد امام علی بن موسی الرضا عن آبائه عن علی علیه السلام که فرمود او را رسول خدا صلعم تو و شیعه تو
وارد شوند بر من بر حوض سیراب شاداب سفید روی و دشمنان شما بیایند بر من بر حوض تشنه و سیاه رو و اخرجه الطبرانی
فی الکبیر بسند ضعیف و روایت کرد حافظ جمال الدین زرندی از ابن عباس رضی الله عنه که چون فرود آمد قوله تعالی ان الذین
آمنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریة فرمود آنحضرت صلعم علی را علیه السلام تو و شیعه تو بیایند روز قیامت در حالیکه راضی و مرضی اند
و بیایند دشمنان تو خشمناک سیاه رو علی گفت دشمنان من کدام اند فرمود کسیکه تبرا کنند از تو و لعنت کنند ترا پس
آنحضرت صلعم حال دشمنان وی رضی الله عنه بیان کرده و از اینجا معلوم شده که هر که بر وی لاعن و تبری نسبت
وی از شیعه او نیست بلکه از عدو او و همچنین علی کرم الله وجهه نیز صفات و علامات شیعه خود را بر وجهی بیان کرده که بر هیچ
مدعی ملتبس نمی ماند چنانچه دینوری و ابن عساکر روایت کرده اند که نظر کرد علی بسوی قومی که بر دروازه وی بودند
پس گفت ای قنبر اینها چه کسانند گفت شیعه تو اند فرمود چیست مرا که نمی بینم در ایشان سیمای شیعه گفت سیمای شیعه چیست
فرمود خالی شکم از گرسنگی خشک لب از تشنگی ناتوان چشم از گریه و بصحت سند درست از وی کرم الله وجهه منقول است که
جمع نمیشود حب من و بغض ابی بکر و عمر در دل مومن و روایت کرد صاحب مطالب عالیه از نوف بکالی که بیرون آمد امیر
المومنین علی روزی بسوی مسجد و روبرو آمدند او را جندب بن زهیر و ربیع بن خثیم و برادرزاده او همام بن عباد
بن خثیم و بودند اینها از اصحاب البرانس متعبدین پس رسید علی با ایشان بسوی لغزی و شتابی کردند آنها در استادن
و سلام کردند بر وی جواب سلام داد و فرمود کیستند این قوم گفتند مردمان اند از شیعه تو ای امیرالمومنین پس گفت
در حق ایشان خیر و فرمود ای کسان چیست مرا که نمی بینم در شما سیمای شیعه خود و حلیه احبای خود قوم از حیا خاموش ماندند

جندب بن ربیع که همراه بودند گفتند چلیست بسیار شیعه شما ای امیر المؤمنین حضرت امیر سکوت کرد همام که مردی عابد مجتهد بود
گفت می پرسم ترا بسوگند بکسیکه اکرام کرد شما اهل بیت را و خاص کرد که خبر دهید مرا بصفت شیعه خود فرمود شما همه را خبر
خواهم داد و نهاد دست خود بر دوش همام و فرمود شیعه ما عارفان خدا و عاملان بامر الله اهل فضائل ناطق بصواب
اند ماکول ایشان قوت ست و ملبوس ایشان اقتصاد و مشی ایشان تواضع خاشع اند برای خدا بطاعت خود و خاضع
اند او را بعبادت و می گذشتند پست کرده ابصار خود را از انچه حرام گردانید خدا یتعالی بر ایشان نگاه دارنده اند
گوشهای خود را بر علم برای دین خود فرود آمده جانهای ایشان در بلا همچو کسیکه فرود آمد از ایشان در رخا راضی
اند از خدا بقضا اگر نمی بود آن مدت که نوشته ست خدا یتعالی قرار نمیگرد ارواح ایشان در اجساد ایشان برابر یک
چشم زدن در شوق لقاء خدا و ثواب و خوف از الیم عقاب عظیم گشت خالق در نفوس ایشان و صغیر گشت انچه غیر خالق
ست در چشمهای ایشان آنست و جنت چنانند که گویا دیده اند او را پس بر ارائک دمی تکیه زده اند و با آتش دوزخ
چنانند که گویا دیده اند او را و و روی بعذاب اند صبر کردند روزی چند پس عاقب شد ایشانرا راحت دراز خواست
ایشان را دنیا و نخواستند ایشان او را و طلب کرد ایشان را دنیا پس فدا خود بون کردند ایشان او را اما شب پس
برابر دارنده اند قدمهای خود را تلاوت کننده اند اجزاء قرآن را بترتیل وعظ میکنند نفوس خود را بامثال قرآن و
شفا میجویند برای درد خود بدوا فرقان گاهی روان میشود اشکهای ایشان بر رخهای ایشان تمجید میکنند جبار عظیم را
و پناه میجویند بوی از فکاک گردنهای خود اینست شبهای ایشان و آما روز ایشان پس حکما علما بر ره اتقیا اند تراشیده ایشان
را خوف و بیم باری ایشان پس گمان میکنی ایشان را بیمار و نیستند این چنین بلکه درآمیخت با ایشان عظمت و شدت سلطان
رب ایشان تا آنکه پرید دلهای ایشان و مدهوش گشت عقلهای ایشان و چون بهوش می آیند از ین حالت مبادرت
میکنند بسوی خدا باعمال زکیه راضی نمیشوند برای وی قلیل را و بسیار نمیخواهند برای وی جزیل را پس ایشان اند
که متهم میکنند نفوس خود را و می ترسند از عملهای خود می بینی یکی را از ایشان قوت در دین و حزم در لین و ایمان در یقین و
حرص در علم و فهم در فقه و علم در حلم و کیس در قصد و قصد در غنا و تجمل در فاقه و صبر در شدت و خشوع در عبادت و رحمت بمجهود
و اعطاء در حق و رفق در کسب و طلب در حلال و نشاط در هدی و اعتصام در شهوت تمی فریبد او را انچه ندانست آنرا او نمی گذارد
ثنا از انچه کرده ست آنرا بطی میکند نفس خود را در عمل و حالانکه آن از صالح عمل او ست بر وجل بامداد میکند و شغل او
ذکر ست و شام میکند و همّ او شکر ست شب بسر میکند در حذر از خواب غفلت و صبح میکند در فرحت از انچه رسید بوی
از فضل و رحمت برای رغبت در باقی و زهادت در فانی نزدیک کرده ست علم را بعمل و حلم را بعلم دائم است نشاط و دور
ست کسل و کاهلی او نزدیک ست امل او و قلیل ست زلل او و متوقع ست اجل خود را خاشع ست دل وی رب خود را قانع
ست نفس وی کم محرز ست دین خود را فرو خورنده ست غیظ و خشم خویش را در امن ست از وی همسایه او آسان ست
کار او معدوم ست کبر او روشن ست صبر او بسیار ست ذکر او نمیکند هیچ نیکی بریا و ترک نمیکند هیچ نیکی بحیا ایشان اند شیعه ما و دوستداران ما
دار ما اند و با ما اند پس فریاد کرد همام و بیهوش افتاد و چون او را جنبانیدند یافتند که دنیا را گذاشته و بآخرت شتافته

ایشان را داده بودند که از دست امیرالمؤمنین کسانیکه باوی بودند رنج صاحب شده بعد ازان در روایت گشته شیعه
وی این کسان آمده آنانکه دانسته میشود از دین شان کمتر رسیدن یاکم کردن ریش و تعمیر قدره بتنباک و
کشیدن وی و سب کردن شیخین و بعض آنها و طعن نمودن بر صحابه و بر صدر اول و تمسک کردن باکاذیب غیر معقوله
و دشنام دادن ام المؤمنین عایشه صدیقه که برأت وی از فاحشه در ده و چند آیت از قرآن پاک فرود آمده
و چه خوش گفته است امام زین العابدین علی بن حسین سجاد رضی الله عنه جماعتی که بد گفتند صحابه را نزد وی آیا هستید
شما از مهاجرین اولین آنانکه بیرون کرده شدند از دیار و اموال خود در حالیکه میخواهند فضل و رضوان خدا را
گفتند نه فرمود پس آیا هستید شما از ان کسان که جا دادند و ایمان را پیش از خود و دوست میدارند کسانی
را که هجرت کردند بسوی ایشان گفتند نه فرمود اکنون گواهی دهم من پیش خدا روز قیامت که هرگز نیستید شما
از کسانی که آمدند بعد از ایشان میگویند ربنا اغفرلنا ولاخواننا الذین سبقونا بالایمان الآیه پس چه کسانید شما
نسأل الله العفو والعافیة فی الدارین ونعوذ به من الخذلان والمکر والاستدراج ومن یضلل الله فما له من نصیب
انتهی کلام الاشاعه گویم لفظ شیعه در روایات مذکوره بمقابله لفظ رافضه واقع شده و ازینجا معلوم میگردد که شیعه دیگر
اند و رافضه دیگر و همین است صحیح زیرا که شیعه در صدر اول لقب مره اهل سنت و جماعت بود و چون طائفه رفضه
این لفظ را برای رفع طعن از خود انتحال کردند و رفض را تشیع نامیدند اهل سنت لفظ شیعه را ترک کرده خود را اهل
سنت و جماعت خواندند از تحفه اثنا عشریه استیناس این معنی میتوان کرد و شیعیان این زمانه همان رفضه اند که مخبر صادق
علیه الصلوٰة والسلام از نام و نشان آنها اخبار فرموده و این یکی از معجزات نبوت است چه حدوث لفظ رفضه در زمان
زید بن علی بوده و سالها سال پیش ازان خبر فرموده کما سیاتی **قف** در وجه تلقیب رافضه برافضه و روافض گفته اند
که طائفه پیش از خروج زید بن علی بن حسین علیهم السلام پیش امام جعفر صادق رفته از بیعت زید اظهار نمودند آنجناب
فرمود زید از بهترین قوم ماست با او بیعت کنید چون در ۱۲۲ هجری اصحاب خود را در باب خروج تاکید فرمود یوسف
بن عمر حاکم کوفه این خبر دریافته بجستجوی زید مشغول شد در خلال این احوال جمعی از معارف و اعیان کوفه که با زید
بیعت نموده بودند نزد آنجناب حته در باب تبرا از ابوبکر و عمر رضی الله عنهما سخن گفتند زید ازین معنی ابا نموده بر آن
هر دو بزرگ ثنا گفت و آن جماعه رفض زید کردند یعنی ترک او گرفتند و جمعی قلیل بر بیعت او ثابت ماندند از آن روز
لفظ زیدی برین مردم و رافضی بران جماعه اطلاق یافت و این حکایت که مشتمل است بر سبب تلقیب شیعه غیر زیدیه
برافضی در مؤلفات جمهور محدثین و مورخین از اهل سنت و زیدیه و معتزله و غیرهم باجمال و تفصیل مسطور است
و قدر مشترک ازان بسر حد تواتر رسیده و احمد بن یحیی بن مرتضی الحسنی العلوی ملقب بمهدی لدین الله که امام
زیدیه بود بولایت یمن و بفضائل وافره و کمالات متکاثره اتصاف داشت کتابی تالیف کرده ضخیم الحجم کثیر الفوائد
مشتمل بر بیان مذاهب اسلام اصولا و فروعا و آنرا البحر الزخار الجامع لمذاهب علماء الامصار نام کرده و باز شرح
نموده آن کتاب را در چند مجلد کبیر شرحی و اسفی و آنرا موسوم ساخته بغایات الافکار و نهایات الانظار در ان شرح ذکر

انشعاب شیعه میگویند زیدیه منسوب اند بزید بن علی علیه السلام جهت آنکه قائل اند بامامت او و متفق اند بر تفضیل علی بر سائر
صحابه رضی الله عنهم و باولویت او بامر امامت و مقصور میدانند امامت را بعد از حسن و حسین علیهما السلام در ذریت هر دو
و میگویند استحقاق امامت بفضل و طلب است نه بوراثت و اعتقاد دارند بوجوب خروج بر امراء جائرین و قول اما امامیه نیز نامیده
میشوند برافضه از جهت آنکه رفض کردند زید بن علی را و این حکایت را بنهج دیگر مفصل تر آورده در آخر وی میگوید
پس آن طائفه گفتند که اگر از ابو بکر و عمر تبرا کنی ما رفیق تو ایم و الا رفض تو کردیم زید در جواب گفت الله اکبر حدیث کرد
مرا پدر من از رسول خدا صلعم که هر آئینه خواهند بود قومی که دعوی محبت ما خواهند کرد و مر ایشان را لقبی خواهد بود که بآن
شناخته شوند پس اگر ملاقات نمایند شما با آنها بکشید ایشان را که بتحقیق آنها مشرک اند بروید از من که شما رافضه اید پس
از آن روز این اسم بر آن جماعه جریان یافت و نیز وی بعد از ایراد این حکایت گفته روایت کرده است سید یحیی بن حسین
بن هارون حسینی در کتاب عامه که چون علم و فضل و کمال زید شهرت یافت و شناختند او را بتقدیم بر اهل عصر اجتماع
نمودند طوائف ناس با اختلاف آراء بر متابعت و مبایعت او پس نبود زیدی بر آن حریص تر از معتزلی و نبود معتزلی
بسوی آن سریع تر از مرجی و نه مرجی از خارجی و بود بیعت او مشتمل بر فرق امت با اختلاف آراء و عقائد آنها و تخلف
نمود از بیعت او مگر این طائفه قلیل التوفیق انتهی و صاحب کتاب عمدة الطالب فی نسب آل ابی طالب که او نیز از علمای زیدیه
است گوید چون زید خروج کرد اصحاب وی از وی پرسیدند که چه میگوئی در حق ابو بکر و عمر گفت چیزی نمی گویم در حق آنها
بجز خیر گفتند نیستی تو صاحب ما رفت امام یعنی محمد باقر و از وی متفرق شدند زید بعد مشاهده این حال گفت رفض کردند
ما را امروز پس آن طائفه نامیده شدند رافضه انتهی کلامه و حافظ ابو سعد سمعانی که از جمله حفاظ حدیث اهل سنت است در
کتاب الانساب در شرح نسبت زیدی گوید این نسبت بسوی زید بن علی بن حسین است علیهم السلام و جماعه زیدیه با و منسوب
اند اما انتسابا او مذهبا و نامیده شدند روافض باین اسم در زمان او زیرا که او رضی الله عنه اعتقاد داشت بامامت ابی بکر
و عمر رضی الله عنهما و چون غلات شیعه این سخن از وی شنیدند رفض کردند قول او و ترک او گرفتند و نامیده شدند
رافضه انتهی کلامه و حافظ ابو الحجاج مزی که او نیز از کبار علمای حدیث است در تهذیب الکمال در ترجمه زید بن علی از احمد
بن داود حرانی روایت میکند که گفت شنیدم عیسی بن یونس را که گفت در جواب جماعتی که او را از رافضه و زیدیه
سوال کردند اما رافضه پس اول ترفض ایشان آن بود که آمدند نزد زید بن علی در هنگامیکه خروج کرد و گفتند بوی
تبرا کن از ابو بکر و عمر تا ما با تو باشیم زید گفت بلکه ما دوست میداریم آن هر دو را و تبرا میکنیم از کسیکه تبرا کند از آن هر دو
پس گفتند ما رفض تو میکنیم پس نامیده شدند رافضه و اما زیدیه پس گفتند دوست میداریم ما ابو بکر و عمر را و بیزاریم
از کسیکه تبرا کند از آنها پس خروج کردند با زید و نامیده شدند بزیدیه و نیز صاحب تهذیب الکمال از سدی آورده
که از زید بن علی روایت کرده که گفت الرافضة حربی و حرب ابی فی الدنیا و الآخرة مرقت الرافضة کما مرقت الخوارج
عن علی و امام یافعی در تاریخ خود در حوادث سنة احدی و عشرین و مائة گوید چون خروج کرد زید طوائف بسیار
نزد او آمدند و گفتند تبرا کن از ابو بکر و عمر تا با تو بیعت کنیم زید گفت بلکه تبرا میکنیم از کسیکه تبرا کند از آنها آن طائفه گفتند

در صورت یاری حق تو سکیم پس ازان وقت نامیده شدند رافضه انتهی کلامه و شیخ مجد الدین فیروزآبادی در کتاب
قاموس اللغة گوید رافضه فرقه ایست از شیعه که بیعت کردند با زید بن علی پس ازان گفتند تبرا کن از شیخین زید ابا کرد و گفت
آن هر دو وزیر جد من بودند پس آن طائفه ترک وی گرفتند و رفض او کردند و نسبت بدیشان رافضی ست انتهی کلامه
و همچنین شیخ ابن حجر مکی در صواعق محرقه وجه تلقیب ایشان ذکر کرده و صاحب کتاب فضائح الروافض که از علمای
اوائل مائة سادسه ست این حکایت را آورده و در آخر آن گفته از تو پرسیدند چه گوئی در حق ابوبکر و عمر تو گفتی گواهی
میدهم که پدرم زین العابدین تولا کردی بدیشان و گفتی رحمهما الله کانا امامین عادلین بدین سبب ابا کردند زید
گفت صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم هم الروافض و لهم خزی فی الدنیا و الآخرة انتهی کلامه و همچنین حکیم محمد خوند بلخی در کتاب
روضة الصفا که اشهر کتب تواریخ درین دیار ست این حکایت را بتفصیل آورده و در آخر وی میگوید زید با ایشان
خطاب کرد که یا قوم رفضتمونی و بنابرین سخن اسم رافضی بر شیعه اطلاق یافت انتهی کلامه و همچنین ست این حکایت
در تاریخ حافظ ابرو و طبقات محمود شاهی و تاریخ صبح صادق و دیگر تواریخ مشهوره الا آنکه صاحب طبقات با شیخین عثمان رضی الله عنه را نیز
نام برده و لیکن چون سند درست باین زیاده نیست و کسی عثمان را درین حکایت ذکر نکرده انست بمحض روایات جمهور رده وجه تلقیب
شیعه غیر زیدیه برافضی اما امامیه این روایات را با وجود شهرت و استفاضه قبول ندارند و میگویند این لقب را بنی مروان
بر شیعه گذاشته اند و باعتقاد خود مذمت پنداشته با دیگر بدبیانات دور از کار چه حرف که درین باب جا دیده اند و این را
برهم خورده آورده و اهل سنت و جماعت که شیعه خاص زید بن علی و دیگر اهل بیت کرام علیهم السلام بوده اند ازان
جوابها داده که در محل خود مذکور است و کجا در زمان خروج وی علیه السلام اکثر علمای تابعین میل بانجناب داشتند و اعطا
علیه او کشیده و علم تحقیق می افراختند از انجمله بود امام اعظم ابوحنیفه کوفی که بوجوب نصرت او فتوی میداد و بمال اعانت
او و اصحاب او میکرد و حرابی پر از نقره غیر مضروب بجهت وی فرستاد و پیغام داد که این زر را در تجهیز لشکر صرف نمائی و
یکی از بزرگان اهل بیت در حق وی فرمود یرحم الله اباحنیفة فانه کان یعین اصحاب زید بن علی علی الخروج و یقوی قلوبهم
و زمخشری در کشاف در تفسیر آیه لا ینال عهدی الظالمین میگوید و کان ابوحنیفة یفتی سرا بوجوب نصرة زید بن علی
و حمل المال الیه و الخروج معه علی اللص المتغلب المتسمی بالامام و الخلیفة انتهی کلامه و ازین جهت ست که صاحب ملل و نحل
و بعضی دیگر از علما ابوحنیفه را از زیدیه شمرده اند و بالجمله وجود روافض درین امت مطابق خبر مخبر صادق واقع شده و یکی
از فتن عظیم دین اسلام ست چنانکه بر واقفان اخبار غیر مختفی ست و صفات شیعه علی علیه السلام و بشارت دخول آنها
در جنت که در احادیث آمده و بعضی ازان گذشته امروز بلکه از قدیم زمان مصداق آن غیر از اهل سنت و جماعت دیگری
نیست این روافض که امروز خود را شیعه می نامند مذهب ایشان خلاف مذهب اهل سنت و اهل بیت علیهم السلام ست
در ملل و نحل گفته الشیعة هم الذین شایعوا علیا علیه السلام علی الخصوص و قالوا بامامته و خلافته نصا و وصیة اما جلیا
او خفیا و اعتقدوا ان الامامة لا تخرج من اولاده و ان خرجت فبظلم یکون من غیره او بتقیة من عنده و یجمعهم القول
بوجوب التعیین و التنصیص و ثبوت عصمة الائمة وجوبا من الکبائر و الصغائر و القول بالتولی و التبری قولا و فعلا و عقدا

الا فی حال التقیة ویخالفهم بعض الزیدیة فی ذلک ولهم فی تعدیة الامامة کلام وخلاف کثیر وعند کل التعدیة والتوقف مقالة ومذهب وضبط انتهی ملخصا والله اعلم وبالله التوفیق **فصل بستم** در اخبار آنکه خروج دجالین کذابین که هر یکی از ایشان دعوی کند که وی رسول خداست ثوبان گفته فرمود آنحضرت صلعم جز این نیست که میترسم بر امت خود امامان گمراه کنندگان را و چون نهاده شود تیغ در امت من مرفوع نشود از ایشان تا روز قیامت و قائم نمیشود قیامت تا آنکه ملحق شوند قبائل از امت من بمشرکان و تا آنکه بپرستند قبائل از امت من بتان را و بدرستیکه باشند در امت من سی نفر کذاب که یکی از ایشان دعوی کند که وی نبی است و حالانکه من خاتم پیغمبرانم نیست نبی بعد از من و همیشه طائفه از امت من بر حق باشند ضرر نکنند ایشانرا کسیکه مخالفت کند با ایشان تا آنکه بیاید امر خدا و ایشان برهمین حال باشند اخرجه مسلم وابو داود والترمذی وصححه ابن حبان مختصرا واخرجه رزین بهذا اللفظ گویم مصداق وضع سیف در امت بقتل خلیفه سوم عثمان بن عفان است رضی الله عنه و لحوق قبائل بمشرکان در طائفه رافضه ظاهر است اعتقادا و عملا و بت پرستی در گور پرستان موجود است و بودن طائفه از امت بر حق تا قیامت در اهل حدیث یافته میشود و لهذا علی بن مدینی گفته هم اهل الحدیث و در روایتی از بخاری است برپا نمیشود ساعت تا آنکه مقاتله کنند دو گروه عظیم که دعوی آن هر دو یکی باشد و تا آنکه برانگیخته شوند دجالان قریب بسی کس همه ایشان زعم میکنند که ایشان رسول خدا اند و مر احمد و ابو یعلی راست از حدیث عبد الله بن عمر که پیش از قیامت سی دجال کذاب اند و فی حدیث علی عند احمد نحوه و فی حدیث ابن مسعود عند الطبرانی نحوه و در حدیث سمره است برپا نمیشود قیامت تا آنکه برآید سی کذاب آخر ایشان دجال اعور باشد اخرجه احمد والطبرانی واصله عند الترمذی وصححه و در حدیث ابن الزبیر است پیش قیامت سی کذاب اند از ایشان است اسود عنسی صاحب صنعا و صاحب یمامه یعنی مسیلمه و در حدیث ابن عمر است سی کذاب یا زیاده گفتم چیست نشان ایشان گفت بیارند شما را سنتی که نیستید شما بر آن و متغیر گردانند سنت شما را پس چون ببینید شما ایشانرا پرهیزید از ایشان و در روایتی از عبد الله بن عمر نزد طبرانی است برپا نمیشود ساعت تا آنکه بیرون آیند هفتاد کذاب نحوه عند ابی یعلی من حدیث انس حافظ ابن حجر گفته سند این هر دو حدیث ضعیف است و اگر ثابت شود محمول باشد بر مبالغه نه بر تحدید و اما تحدید پس اخراج کرد احمد از حذیفه بسند جید که باشند در امت من کذابان دجالان بست و هفت نفر از ایشان چار زن باشند و من خاتم النبیین ام نیست نبی بعد از من گفت و این دلالت دارد برانکه روایت ثلاثین بجزم بر طریق جبر کسر است و مؤید اوست روایت بخاری که عنقریب گذشته بلفظ قریب ثلاثین و محتمل که مراد بروایت ثلاثین و نحوها مدعیان نبوت باشند و آنانکه زیاده برین عدد بودند چنانکه در روایتی او اکثر آمده و در روایة سبعین مراد بآن کذابان باشند فقط لکن دعوت کنند بسوی ضلال مانند غلاة رافضه و باطنیه و حلولیه و سائر فرق دعاة وغیره که بالضرورة معلوم است که دعوت ایشان بخلاف ما جاء به النبی صلعم است گفت حافظ و مؤید اوست حدیث علی نزد احمد که فرمود علی عبد الله بن الکوا را که تو از ایشانی حالانکه ابن الکوی ادعاء نبوت نکرده بلکه غالی بود در رفض گویم و مؤید اوست نیز آنچه در حدیث ابن عمر سابقا گذشت که چیست نشان ایشان فرمود بیارند شما را سنتی که نیستید شما بر آن الحدیث و بالجمله از ایشان است اسود عنسی بصنعا و مسیلمه کذاب صاحب یمامه چنانکه خبر داد بدان آنحضرت صلعم و گذشت در حدیث ابن الزبیر و قصه ایشان

[illegible] یمن شده [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] فرستاده [illegible]

[illegible] مرتد شد [illegible]

[illegible] در جذب القلوب الی دیار المحبوب [illegible]

[illegible] ذکر کرده که درین سال [illegible] بیست و ششم صفر [illegible]

[illegible] روز چهار شنبه [illegible] آنحضرت [illegible]

دست مبارک خود [illegible] روز شنبه دهم ربیع الاول [illegible]

و خروج مسیلمه کذاب و اسود عنسی لعنة الله علیهما [illegible] آنحضرت [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] گفتند [illegible]

[illegible] پیغمبر شما نازل شده است [illegible] اسود ملعون [illegible]

[illegible] فیروز دیلمی [illegible]

مسیلمه کذاب [illegible] بهترین مردم [illegible]

و بدترین مردم [illegible] حضرت رسالت پناه صلعم قدوم آورده [illegible]

اسلام آورده و چون [illegible] مرتد گشته [illegible] حضرت صلعم [illegible]

[illegible] فسق و فساد [illegible]

[illegible]

[illegible] روایت [illegible] دیگر [illegible]

تکدرین ولا الشاربین تنعین ما سک فی الماء و ذنبک فی الطین و گفته الفیل ما الفیل له خرطوم طویل ان ذلک من خلق ربنا
الجلیل و گویند از ان ملعون بعضی خوارق عادات نیز بظهور می آمد ولیکن همه برخلاف مدعای او اگر یکی را بدرازی عمر
دعا میکرد فی الحال می مرد و اگر بروشنائی چشم دعا میکرد در حال کور میگشت یکباری مکتوبی بحضرت سید المرسلین صلعم
نوشت باین عبارت من مسیلمة رسول الله الی محمد اما بعد فان الارض لنا نصف و لقریش نصف و لکن قریش یعتدون
آنحضرت صلعم در جواب وی نوشت من محمد رسول الله الی مسیلمة الکذاب اما بعد فان الارض لله یورثها من یشاء من عباده
والعاقبة للمتقین انتهی کلامه در اشاعه گفته آنحضرت صلعم بسوی ابنا در بارهٔ اسود کتابت فرمود و ایشان ثابت بودند
بر اسلام پس فیروز دیلمی او را بطور غیله بمواطاة مرزبانه زوجه او بکشت و او را بنکاح قسر کرده بود و وی از عظمای فارس
بود و صباح آن شب که اسود کشته شد اذان گفتند و ندا کردند نشهد ان الاسود کذاب اصحاب آنحضرت مراجعت نمودند
و اصحاب وی متفرق گردیدند و بسیار از ایشان کشته شدند و آنحضرت صلعم خبر مرگ وی یکروز و شب پیشتر داد و
بعد ده روز از انتقال آنحضرت صلعم کتابت آمد مدت فساد وی چهار ماه بود و اما مسیلمه پس خالد بن ولید را ابوبکر صدیق
رضی الله عنه باوی غزا کرد و خلقی کثیر از اصحاب وی بقتل رسانید و بقیة السیف را بربع خیل و سلاح مصالحه کرد از
صحابه هم بسیار قراء قرآن شهید شدند و باین جهت حضرت ابوبکر بجمع قرآن در مصحف پرداخت و همچنین منجمله
ایشانست ابن صیاد اگر گوئیم که وی دجال کبیر نیست چنانکه ظاهر حدیث جساسه است که آنرا تمیم داری دیده و همین را حافظ
ابن حجر رحمه الله تعالی در فتح الباری ترجیح داده و تحقیق آن خواهد آمد و بیرون آمد در زمن ابوبکر طلیحه بن خویلد
اسدی در بنی اسد که ناحیه ایست از خیبر و غطفان مدد وی کردند دعوی کرد نبوت را بیشتر توبه نمود و برگردید بسوی
اسلام کذا قال فی فتح الباری لکن نزد ابن عساکر از چند طریق چنین است که بیرون آمد وی در عهد نبی صلعم و آنحضرت
ضرار بن ازور را بر وی فرستاد و ایشان طلیحه را ترسانیدند بعده خبر موت آنحضرت صلعم رسید مردم بسوی طلیحه رفتند
و خبرش پدید برین تقدیر خروج وی در زمان ابوبکر باشد بنا بر استطارت امر وی و نیز دعوی کرد نبوت را سجاح بنت
سوید بن یربوع در فرسان تغلب تمام قبیله تمیم بر نصرت وی مجتمع شدند و در ایشان دو سه مردم نیز بودند مثل احنف
بن قیس و حارثه بن بدر و نظرا ایشان و درین باب عطارد بن حاجب گفته بیت اضحت نبینا انثی نطیف بها و اصبحت
انبیاء الناس ذکرانا الغرض وی در ایشان قتل بسیار کرده قصد یمامه نمود چون مسیلمه این خبر دریافت تنگ دل
شده متحصن گشت لشکرهای سجاح محاصره وی نمود مسیلمه از وجوه قوم خود درین باب استشاره کرد رای همگنان
در تسلیم امر وی شد گفت در کار خود نظری میکنم بعده کسی را نزد سجاح فرستاد و گفت اما بعد پس فرود آمد
وحی و بر من وحی هیچ ادریس نکنیم آنرا که بر ما نازل شده و هر که غالب آید صاحب خود را پیروی دیگری بکند وی قبول کرد
پس قبه از چرمی بزدند و عود مندلی سوختند و گفت مسیلمه بسیار کنید از برای وی خوشبو را زیرا که زن
چون بو میکند خوشبو را یاد می آرد جماع را چون سجاح بقبه آمد و او را از آنچه بر وی فرود آمده بود پرسید
گفت الم تر الی ربک کیف فعل بالحبلی اخرج منها نسمة تسعی من بین صفاق و حشی و امات و احیی و الی الله المنتهی

آفت دیگر چه گفت الم تر ان الله خلقنا ازواجا وجعل النساء لنا ازواجا نولج فیهن ایلاجا و نخرج منهن اذا نشئنا اخراجا
سجاح بجد بدید مسیلمه این ابیات انشاء کرد سه الا قومی الی المخدع فقد هیئ لک المضجع فان شئت فرشناک
وان شئت علی اربع وان شئت بثلثیه وان شئت به اجمع گفت بل به اجمع گفت کذلک مرا جماع کرد و اورا بدل
بر جا است گفت مثل من این چنین جماع کرده نشود که در آن عیب است بر قوم من لیکن من صوت را توحی سپارم تو
خواستگاری من بسوی اولیا رس یکنی بعده همچنین کرد و مسیلمه ورا بزنی گرفت چون یار مهرش سوال کردند گفت
نهادم از شما نماز عصر را رستاطی گفته سو قسم تا الآن در رمل نماز عصر نمیخوانند و میگویند مهر کریمه از ماست آنرا زدیکیم
و درین باب شعری گفته اند سه اس سجاح الافت کذا با و بنیة مخبث الکتابا و جعلت کعبتها قرابا و قب فیها القابا
بعده سجاح در زمن معاویه بسوی اسلام برگشت اسلامش نیکو شد و بیرون آمد مختار ثقفی در زمن ابن سرید عبد الملک
بن مروان حکو وی آن بود که بوی وحی می آید و در مکاتبت خود مینوشت من مختار رسول الله و حکایات و وقایع
فتن او بسیار ست و در تواریخ مبسوطه مذکور ست مشهور حدیث بر جالد گفته فرمود رسول خدا صلعم بحذیر میکنم من شما را
از هر دجال گفته شد ای رسول خدا خبر دادی ما را از دجال عور و از اکذب کذابین پس کیست آن سوم فرمود قرست
از قومی که اول ایشان بیتوده است و آخر ایشان مقبور رایشان ست لعنت دائبه در فتنه اکه گفته میشود در اجارث
و وی دجال کلس ست میخورد بندگان خدا را تا آل محمد حالانکه وی دورترین مردم ست از سنت وی رواه ابن خزیمة و
الحاکم و الطبرانی و مرویست از اسماء که بیرون آید از ثقیف سه کس کذاب زیال و مبیر رواه ابو نعیم بن حماد و در روایتی
ست بیرون آید از ثقیف کذاب مبیر گفته اند مراد بکذاب مختار بن عبید ثقفی ست و مراد بمبیر حجاج بن یوسف و بیرون آمد
متنبی شاعر مشهور است توبه کرد و بیرون آمد جماعتی در زمن بنی العباس از ایشان ست بهبود که در ایام معتمد بالله
خروج کرده و وی قائد فتنه زنج بود لعنت الله علیه عراق را تباه نموده و آل رسول را خوار گردانیده و اشاره
باحوال وی در آخر این باب خواهد آمد دعوی وی آن بود که وی را بسوی خلق فرستادند لیکن رسالت را رد کرد
و وی مطلع ست بر مغیبات و بیرون آمد در خلافت مکتفی بالله یحیی زکرویه قرمطی و بعد از وی برادرش حسین در
روی خود خالی ظاهر کرد و گمان نمود که این آیه ست استر ابن عم وی عیسی بن مهرویه گمان کرد که مراد در سوره قران
از مدثر وی ست و غلام مطوق خود را ملقب بنور کرده بر ملک شام غالب آمد و بسیار تباهی و خرابی کرد و مردم
در حق وی بر منابر بد دعا کردند تا آنکه کشته شد لعنه الله تعالی و بیرون آمد در زمانه مقتدر ابو طاهر قرمطی که حجر الاسود
از کعبه بر کنده برد و بعد وی از حال وی بگذشت و بیرون آمد در خلافت راضی بالله محمد بن علی الشلمغانی معروف
بابن ابی العزاقر و از وی چنان شیوع یافته که مدعی الوهیت ست و زنده میکند مرده را پس با جماعتی از اصحاب
خود مقتول و مصلوب گردید و ظاهر شد در خلافت مطیع بالله قومی از تناسخیه و در ایشان جوانی بود که گمان میکرد
که روح علی علیه السلام در وی انتقال کرده و زن وی انتقال روح فاطمه زهرا علیها السلام در خود گمان مینمود
و دیگری دعوی کرده که وی جبرئیل است چون او را زد و کوب کردند پناه با انتما بسوی اهل بیت برد معز الدوله

حکم کرد کہ بالیش کنند و ظاہر شد در خلافت مستظہر در سنہ تسع وتسعین واربعمائۃ مردی بنواحی نہاوند و دعوی کرد
نبوت را و خلقی تابع او شده پس او را گرفتار کرده بکشتند و جماعتی دیگر در مغرب غیره خروج کرد از مردان و زنان
و در ایشان مردی بود که نامیده میشد بحرف لا و میگفت آنکه در حدیث آمده لا نبی بعدی اخبار است از وی یعنی
لا در حدیث بمعنی نفی نیست بلکه مراد صاحب این اسم است پس لا مبتدا است و نبی خبر اوست یعنی مسمی باین اسم نبی است
بعد از من و آن نبی وی بوده است و از ایشان است غازاری ساحر که در مالقه ظاهر شده و سبب وی ابو جعفر
بن زبیر بسوی غرناطه رفته بعده رسول غازاری از طرف امیر آنجا در غرناطه رسید ابو جعفر مذکور در قتل وی سعی
کرده او را بالقتل رسانید و از ایشان است زنی مدعیه نبوت و چون او را گفتند که در حدیث آمده نیست نبی بعد از من
گفت در حدیث نبی گفته اند نه نبیه و در بیت المقدس یهودی دعوی کرد که وی مسیح بن مریم علیهما السلام است و
مردی فصیح زبان خوش بیان بود یهود و نصاری بروی جمع شدند و وی شعبده نمود چون این ماجرا بگوش حاکم
آنجا خورد خواست که گرفتارش کند وی راه گریز گرفت و باسلام بول آمد احمد پاشا وزیر سلطان محمد خان رابع او را
گرفتار کرد چون نجات ندید مسلمان شد مردی دیگر دعوی مهدی بودن کرد و بقتل رسید و در هندوستان در سنه
الف هجری اکبر بادشاه ظاهر شده دعوی نبوت بلکه خدائی کرد و علما و مشایخ دیندار خوار و زبون شدند و دینی احداث
کرده نامش دین الهی گذاشت و فتنه عظیم و غوغای فخیم برخاست و بعجلتی بزرگ و رخنه سترگ از دست وی در
دین محمدی و امت مرحومه رو داد شمه از حال وی در ذکر سلاطین تیموریه گذشت ابو الفضل و فیضی شیاطین وی بودند
که مردمان را بسوی مذهب وی دعوت میکردند و علم الحاد و زندقت می افراشتند ؎ خدا پناه دهد از جلیس بد مذهب
خراب کرد ابو الفضل شاه اکبر را ؛ در اشاعه گفته و از ایشان کسی است که دعوی صحابیت کرده و گفته که آنحضرت صلعم را
دیده ام مانند معمر مشهور و رتن هندی و شک نیست که هرچه بدان حضرت صلعم خبر داده صادق و دین واقع است انتهی
گویم حافظ ابن حجر در اصابه ذکر رتن هندی کرده و گفته که ظهور او بر سر قرن سادس بود و دعوی صحبت کرد و جمعی
از وی روایت نمودند لیکن ذکر او در متقدمین در کتب صحابه و غیر ایشان یافته نشد اما ذهبی در تجرید ذکر وی کرده و گفته
رتن الهندی شیخ ظهر بعد الستمائة بالشرق و ادعی الصحبة فسمع منه الجهال ولا وجود له بل اختلق اسمه بعض الکذابین انما ذکرته
تعجبا کما ذکر ابو موسی سرباتک الهندی بل هذا ابلیس اللعین قد رأی النبی صلعم وسمع منه وهم در میزان ذکرش نموده
و گفته رتن الهندی وما ادراک ما رتن شیخ دجال بلا ریب ظهر بعد الستمائة فادعی الصحبة والصحابة لا یکذبون وهذا جری علی الله
ورسوله وقد الفت فی امره جزءا وقد قیل انه مات سنة اثنتین وثلاثین وستمائة ومع کونه کذابا فقد کذبوا علیه جملة کبیرة
من اسمج الکذب المحال قلت وزعم الاربلی انه سمع منه بعد ذلک فی سنه ۵۵ ثم قال الذهبی واظن ان هذه الخرافات من وضع
هذا الجاهل موسی بن علی او وضعها له من اختلق ذکر رتن وهو شیء لم یخلق ولئن صححنا وجوده وظهوره بعد سنة ستمائة
فهو اما شیطان تبدی فی صورة البشر فادعی الصحبة وطول العمر المفرط وافتری هذه الطامات واما شیخ ضال اسس لنفسه
مبتاه فی جهنم بکذبه علی رسول الله صلعم ولو نسبت هذه الاخبار لبعض السلف لکان ینبغی لنا ان ننزههم عنها فضلا

من سید البشر لکن ما زال عوام الصوفیة یروون الواهیات والاسناد فیه هذا الکاشغری والطیبی وموسی بن مجلی ورتن سلسلة
لا سلسلة الذهب ثم قال الذهبی ولعمری ما یصدق بصحبة رتن الا من یؤمن بوجود محمد بن الحسن فی السرداب ثم بخروجه
الی الدنیا او یؤمن برجعة علی وهؤلاء لا یؤثر فیهم ملام وقد اتفق اهل الاحادیث علی ان آخر من رأی النبی صلعم موتا ابو الطفیل
عامر بن واثلة وثبت فی الصحیح ان النبی صلعم قال قبل موته بشهر او نحوه ارأیتکم لیلتکم هذه فان علی راس مائة سنة منها
لا یبقی علی وجه الارض ممن هو الیوم علیها احد فانقطع المقال وما ذا بعد الحق الا الضلال انتهی ما ذکره الذهبی ملخصا قال
الحافظ ابن حجر وقد تکلم الصلاح الصفدی فی تذکرته فی تقویة وجود رتن وانکر علی من ینکر وجوده وعول فی ذلک علی مجرد
التجویز العقلی ولیس النزاع فیه وانما النزاع فی تجویز ذلک من قبل الشرع بعد حدیث المائة فی الصحیحین تعقب القاضی
برهان الدین بن جماعة فی حاشیة کتبها علی تذکرة الصفدی فقال قول شیخنا الذهبی هو الحق وتجویز الصفدی الوقوع
لا یستلزم الوقوع اذ لیس کل جائز بواقع انتهی ولما اجتمعت بشیخنا مجد الدین الشیرازی شیخ اللغة بزبید من الیمن وهو
اذ ذاک قاضی القضاة ببلاد الیمن رأیته ینکر علی الذهبی انکاره وجود رتن وذکر لی انه دخل ضیعته لما دخل بلاد الهند
ووجد فیها من لا یحصی کثرة ینقلون عن آبائهم واسلافهم عن آبائهم واسلافهم قصة رتن ویثبتون وجوده فعلت بهم
بوجوده بلا تردد وهو معذور والذی یظهر انه کان طال عمره فادعی ما ادعی وتمادی علی ذلک حتی اشتهر ولو کان
صادقا لاشتهر فی المائة الثانیة او الثالثة او الرابعة او الخامسة لکنه لم ینقل عنه شیء الا فی اواخر السادسة ثم فی
اوائل السابعة قبیل وفاته واختلف فی سنة وفاته کما تقدم والله اعلم انتهی کلام الحافظ ملخصا گویم ثبوت وجود او
موجب ثبوت دعوی او نیست ومخالفت روایات خرافات او با روایات صحابه برهان ساطع کذب وست ظاهر آنست
که مردی معمر کافر هندی بود وطول عمر خود را وجه اسباب رزق خود ساخته باین دعوی دروغ پرداخته ولیس ذلک من العجب
فی زور ودول لا صد والله اعلم ودر سیر المتاخرین گفته بابا رتن پور نصیر ترمذی کنیت ابو الرضا در زمان جاهلیت در ترمذ
بزاد وبحجاز شد وپیغمبر را دریافت وجهان نوردیده بهند باز گردید وبسیاری گذارده پذیرفته وبرخی از درازی عمری گفتهائی
او را باور نکردند در سال هفصد هجری در ترمذ فرو شد وبهانجا بیاسود وشیخ ابن حجر عسقلانی ومجد الدین فیروزآبادی و
شیخ علاء الدوله سمنانی وخواجه محمد پارسا وبسیاری نیکوان پذیرنده وستایش گرا ویند انتهی گویم نسبت قبول وجود
رتن بحافظ ابن حجر غلط محض است کما یلوح مما سبق ومجد الدین قائل وجود او هست نه صحابیت او وسخن صوفیه در چنین مقام
در خور پذیرائی نیست شیخ علامه عبد الرحیم بن ابو بکر دمشقی معروف بجوبری را کتابیست مسمی به کتاب المختار فی کشف
الاسرار مشتمل بر سی فصل وهر فصل محتوی بر چند باب وی بکشف اسرار مدعیان نبوت کاویده وشیخت وداعیین ورهبان
ودیو وبنی ساسان واصحاب کیمیاگران وعطارین واصحاب مطالبیه ومنجمین واطبا وفالبین ووانسی وصیادان
خیل وبنی آدم ولاعبین بنار ممنوع از حرق وارباب شعبده واعمال جوهریه وصیارف واهل صنائع ولصوص وسؤال
ومردان وحران پرداخته ومکر وحیل ایشان را مبین ساخته ومن جمله مدعیان نبوت اسحق اخرس را ذکر کرده وگفته که وی در
اصفهان در آخر خلافت سفاح ظاهر شده ودعوی نبوت کرده وخلقی کثیر تابع او شده وبر بصره وعمان وغیره بلاد متغلب

گردید و امر او مستحل شد تا آنکه کشته شد هنوز در عمان بقیه اتباع او موجود اند و فارس بن یحیی ساباطی در خلافت معز
در بلاد تلبیس مدعی نبوت شد و سلوک مسلک عیسی بن مریم علیهما السلام کرد و احیاء اموات و ابراء ابرص و اجذم دعوی
بشعبده و معجزه خود گردانید و از اولیاء بعضی مشی بر آب نمودند و بعضی طیران در هوا کردند و بنا بر همه بر نیرنجات بود و در شام
مردی راعی ادعاء نبوت کرد و مسلک موسوی اختیار کرده عصائی ظاهر ساخت که در نظر مردم اژدها میشد و نظارگیان
مسحور میشدند و در عهد مامون عبد الله بن میمون بن مسلم بن عقیل دعوی نبوت کرد مامون او را حبس نمود تا آنکه بمرد و مردی
از سواد کوفه بود و بعضی بطریق نیرنجات علم غیب بیان میکردند و در بغداد در سنه ۳۰۹ حسین بن منصور حلاج ظاهر شد در
علم سیمیا دستگاه داشت و عجائب مینمود تا آنکه علی بن عیسی وزیر او را هزار تازیانه زد و آه نکرد و عضو عضو او را جدا کردند
و وی اشعار محبت میخواند و میگفت ؎ وحرمة الود الذی لم یکن یطمع فی افساده الدهر ٭ ما نالنی عند نزول البلا
جهد ولا مسنی الضر ٭ ولا قدلی عضو ولا مفصل ٭ الا وفیه لکم ذکر ٭ بعض صوفیه گفته اند حسین بن منصور را دیدم که قرائت
قاری شنید و برقص در آمد تا آنکه پاهای او از زمین مرتفع شد و همچنان معلق می رقصید و میگفت ؎ من الحوه علی
سر فباح به ٭ لا تامنوه علی الاسرار ما عاشا ٭ وعاقبوه علی ما کان من زلل ٭ الزموه مکان الانس ایحاشا قال فی
المختار و کان هذا من اصحاب علم السیمیا الذین یحتالون باسماء الخیر و یدفعون بها المضار فهم یعدون من الصالحین لانهم
یحضرون الاشیاء فی غیر اوانها و فی اوقات لم یمکن ان توجد فیها و لهم عمل الاخفاء عن اعین الناس انتهی ابو الفدا در
مختصر گفته کان الحسین بن منصور الحلاج الصوفی یظهر الزهد و التصوف و الکرامات و یمد یده الی الهواء و یعیدها مملوءة
دراهم علیها مکتوب قل هو الله احد و یسمیها دراهم القدرة و یخبر الناس بما اکلوه و صنعوه فی بیوتهم و یتکلم بما فی ضمائرهم فافتتن
به خلق کثیر و اعتقدوا فیه الحلول و اختلف الناس فیه کاختلافهم فی المسیح فمن قائل انه دخل فیه جزء الهی و من قائل انه ولی
و یظهر منه کراماته و من قائل انه مشعبذ و ممخرق ساحر و کذاب الی ان اذن المقتدر فی قتله فضرب الف سوط ثم قتل و احرق
بالنار و نصب راسه ببغداد انتهی بخیال میگذرد که شیخ الاسلام ابن تیمیه رح نیز او را از اصحاب سحر و شعبده شمرده و گروهی
نادان از مشایخ او را در اولیاء داشته اند و به بث مناقبش در کتب خود پرداخته و الله اعلم بحاله و ماله بالجمله آنچه آنحضرت
صلعم اخبار بوجود دجالین کذابین درین امت فرموده بود واقع شد و عدد بست و هفت تمام شده یا تمام شود
درین زمانه بعهد برطانیه بعد از سنه ۱۲۷۳ هجری سید احمد خان نام مردی کشمیری الاصل دهلی الموطن که پیشتر صدر امین
بعده صدر الصدور بود و الحال بخطاب ایس آی شهرت دارد و موجد ملت نیچریه گردیده از وجود ملائکه و شیاطین و
جنات انکار دارد و استرقاق را در اسلام منکر ست و حلت ذبائح نصاری و اختیار شعائر و شعار و دثار ایشان
در اکل و مشارب و مطاعم و مناکح و غیر آن قائل و بحث او درین باب با علماء اسلام در پیش مولوی امداد العلی ڈپٹی کلکٹر
درین معامله باو طرف شده داد تحقیق مسائل اسلامیه میدهند و ایرادات او را با دله ساطعه از هم می پاشند آری
لکل فرعون موسی

فصل بیست و یکم

و از انجمله ست فتح بیت المقدس از عوف بن مالک مرفوعا آمده که
بشمار شش پیش از ساعت شش چیز را موت من و فتح بیت المقدس الخ در اثناء گفته فتح وی دو بار بوده یکی

درزمین کراد ابو بیه بر دست سلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب ملک ناصر و این از اعظم فتوح اسلام بود و چون
وی بمرد بعضی از اولاد وی بیت المقدس را باز بنصاری سپردند پیشتر حفید وی ملک ناصر باز آنرا از نصرانیان مسترد
گرفت بعضی از شعرا درین باب گفته اند ع المسجد الاقصی له عادة ۰ سارت فصارت مثلا سائرا ۰ اذا غدا بالکفر
مستوطنا ۰ ان یبعث الله له ناصرا ۰ فناصر طهره اولا ۰ وناصر طهره آخرا ۰ و ازانجمله است فتح مداین عدی بن حاتم
گفته فرمود آنحضرت صلعم بر پا نمیشود ساعت تا آنکه مفتوح شود قصر ابیض که در مداین است و قائم نمیشود قیامت تا
آنکه برود ظعینه از حجاز بسوی عراق در حالیکه مامون است نمیترسد هیچ شی را عدی گفت این هر دو را دیدم و وقوع این
هر دو خبر در زمانه عمر شد و آنرا بجمله است هلاک عرب یعنی زوال ملک ایشان طلحه بن مالک گفته از اقتراب ساعت است
هلاک عرب رواه الترمذی و بتحقیق زائل شد ملک عرب و زوال ملک از بنی عباس گذشت و از انجمله است کثرت مال و فیض او
شیخین از ابی هریره روایت کرده اند که بر پا نمیشود ساعت تا آنکه بسیار شود مال در میان شما و روان گردد تا آنکه فکر
کند صاحب مال کسی را که قبول کند صدقه او و تا آنکه عرض کند مال را بر یکی و بگوید آنکس که بروی عرض کرده نیست مرا حاجت
بدان صاحب اشاعه گوید و این در زمانه عثمان بن عفان رضی الله عنه واقع شده و بسیار شد فتوح تا آنکه قسمت کردند اموال
فرس و روم را و همچنین واقع شد در زمان عمر بن عبد العزیز که مرد عرض میکرد مال خود را برای صدقه و نمی یافت کسی را که قبول کند
از او واقع شود در آخر زمان بعهد عیسی علیه السلام و ذکر آن خواهد آمد و از انجمله است زوال جبال از اماکن خود طبرانی از
سمره رضی الله عنه روایت کرده که بر پا نمیشود ساعت تا آنکه زائل شوند کوهها از جاهای خویش سیوطی در تاریخ الخلفا
در سنه دو صد و چهل و دو هجری در خلافت متوکل نقل کرده که روان شد کوهی که بروی کشتکاری ها بود تا آنکه آمد در
زراعت دیگران و در سنه سه صد در خلافت مقتدر کوهی در دینور بزمین فرو رفت و از زیر وی آب بسیار برآمد که
دیهات را غرق کرد و از انجمله وقوع خسف ست که با ما از ام سلمه آمده که باشد بعد از من خسف بمشرق و خسف بمغرب
و خسف در جزیره عرب گفته شد خسف شود زمین و در وی نیکوکاران باشند فرمود آری وقتیکه بسیار کنند اهل آن
خبث را رواه الطبرانی و از حذیفه بن اسید رضی الله عنه آمده که برآمد بر ما رسول خدا صلعم و ما ذکر میکردیم ساعت را
پس گفت بر پا نمیشود قیامت تا آنکه ببینید پیش از وی ده نشان و ذکر فرمود منجمله آن سه خسف یکی در مشرق و دیگر
در مغرب و دیگر در جزیره عرب رواه الستة الا البخاری در اشاعه گفته این هر سه خسوف واقع شده چه در خلافت سلیمان
بن عبد الملک ابن هبیره بوی نوشت که در بخارا وقت صبح آوازی عظیم از آسمان صوتی بچو رعد قاصف شنیده شد که
از آن حامله ها اسقاط حمل کردند چون نظر کردند در آسمان شگافی عظیم بود و از ان فرجه اشخاص بزرگ جسم فرود آمدند
که سرهای شان در آسمان بود و پاها بر زمین و گوینده میگفت ای اهل ارض عبرت گیرید و ای اهل آسمان این صنو ثملی
فرشته ست که نافرمانی کرد خدا را پس معذب شد چون روز روشن شد مردم دران موضع آمدند و دیدند که خسفی
عظیم بوده است که آنرا قرار نیست از وی دخان سیاه می برآید قاضی بخارا این واقعه را از چهل کس بپایه ثبوت
رسانیده کذا فی السکردان صاحب اشاعه گوید درین قصه نظر است لقوله تعالی لا یعصون الله ما امرهم ویفعلون

یا نموده ولکن تجویز میکنند آنرا قصه هاروت و ماروت والله تعالی قادرست بر هر چیز انتهی گوئیم قوله تعالی باعتبار غالب و
اکثرست نه باعتبار هر فرد از ملائکه والله اعلم و در سنه دو صد و هشت سنبیرده و بیه خسف شدند در مغرب و
در سنه سه صد و سی و چهار در شعبان در غرناطه زلزله واقع شد که از آن اماکن جا بجا خسف پذیرفت و بعض قلاع منهدم
گردید ذکر هذا کله فی انباء الغمر و در خلافت مطیع بالله در سنه سه صد و چهل و شش هجری در بلده ری و نواحی وی زلزله
عظیم واقع شده و یکصد و پنجاه قریه خسف گردیده و تا حلوان رسیده اکثر اهل وی نیز خسف شدند و زمین استخوانهای مردم
بیرون انداخت و از جای مخسوف چشمه های آب روان گردید و بلده طالقان تمام خسف شده و قریب سی کس از آن نجات
یافته و پاره شد در ری کوهی و معلق گردید قریه میان آسمان و زمین مع اهل قریه وقت نیم روز پس خسف شد آن قریه
و دریده شد زمین بشگافهای عظیم و برآمد از وی آب بو و دخان بسیار کذا نقله السیوطی عن ابن الجوزی و در سنه پانصد
و نود و هفت هجری قریه از اعمال بصری خسف گردید و در سنه پانصد و سی و سه در بلده بحیره خسف واقع شد و بجای وی
آب سیاه گردید صاحب اشاعه بعد این بیان گفته که بعد از آن در زمانه ما دیهات از ناحیه آذربیجان وغیرها از دیار عجم خسف
شدند و نزدیک نیست که منحصر شود خسوفها انتهی و از انجمله ست کثرت زلازل و کثرت قتل و رجف از ابو هریره آمده که
بر پا نمیشود قیامت تا آنکه قبض کرده شود علم و بسیار شود زلزله ها و متقارب گردد زمان و ظاهر شود فتنه ها و بسیار گردد
هرج یعنی قتل رواه البخاری و ابن ماجه و نزد ابن عساکرست از عروه بن رویم از انصاری از انحضرت صلعم باشد در امت
من رجفه هلاک شوند در وی ده هزار بیست هزار سی هزار گرداند آن رجفه را خدا تعالی موعظت برای متقیان و رحمت برای
مومنان و عذاب برای کافران و تحقیق واقع شد در خلافت متوکل در سنه دو صد و سی و دو هجری زلزله هولناک در دمشق
که بیفتاد از صدمه وی خانها و هلاک شد زیر آن خلق بسیار و دراز شد این زلزله تا انطاکیه و هدم گردانید آنرا و تا جزیره و
پاک بسوخت آنرا و تا موصل و گویند پنجاه هزار از اهل موصل هلاک شدند و واقع شد زلزله عظیمه در تونس و اعمال آن و در ری
و خراسان و نیساپور و طبرستان و اصبهان و پاره پاره شد کوه ها و بشگافت زمین بقدری که مردی در آن میتواند در آمد و میان
این هر دو زلزله فاصله ده سال شد زیرا که در سنه دو صد و چهل و دو واقع شده و همچنین در سنه چهل و پنج زلزله ها عام
شد و شهرها و قلعه ها و پلها از صدمه وی ویران گردید و در انطاکیه کوهی در دریا بیفتاد و در خلافت معتضد در سنه
دو صد و هشتاد هجری در دبیل چنان زلزله عظیم پیدا شد که عامه بلد منهدم گردید و شمار کسانیکه آنها را از زیر ردم برآوردند
یکصد هزار و پنجاه هزار کس رسید و در سنه چهار صد و شصت در رمله زلزله ها آمد و شهر را تباه گردانید تا آنکه آب از
سر چاه ها روان گشت و بست و پنج هزار کس از صدمه آن جان دادند و دریا ساحل خود را گذاشته دور تر رفت بقدر
مسیرت یک یوم مردم بر زمین دریا فرود آمده التقاط میکردند ناگهان آب دریا بر ایشان برگردید و هلاک ساخت و
در سنه پانصد و چهل و چهار زلزله عظیمه آمد و بغداد قریب ده بار موج زد و از صدمه آن کوهی در حلوان پاره گشت
و در سنه پانصد و نود و هفت زلزله بزرگ بمصر و جزیره و شام افتاد و اماکن کثیره را ویران ساخت و قلاع متعدده
از جاهای آنها بر انداخت و در سنه پانصد و پنجاه و دو زلازل عظیمه در شام و حلب و شیزر و انطاکیه و طرابلس ظاهر شد

گشت و خلقی کثیر را هلاک گردانید تا آنکه معلمی در بلدهٔ حماة از مکتب برخاست چون عود کرد دید که مکتب کوذکان افتاده
و همه با مردند و هیچیکی نیامد که از وی حال پسر خود وی پرسید زیرا که پدران آنها نیز در آن هلاک شدند و در شیراز عملکنان
هلاک شدند و جز زنی و خادمی هیچکس باقی نماند و منشق شد قلعه در حران و ظاهر شد در وی بیوت و عمائر و نوادیس
در خانهٔ از این بیوت بتی نمایان شد که در آب ستاده بود و ویران شد و هلاک گردید حیدا و بیروت و طرابلس و عکا و
صوار و جمیع قلاع فرنج و شگافته شد دریا تا قرص و بینداخت مرکبها را بر ساحل و متعدی شد تا ناحیهٔ شرق و مرو و سبب
آن خلقی کثیر صاحب مرآة الزمان گفته درین سال هزار هزار و صد هزار انسان هلاک شدند و هکذا فی السکردان و در سنه
شش صد و شصت و دو زلزله کرد مصر زلزلهٔ عظیم و واقع شد در سنهٔ چهار صد و سی و سه در بحیره زلزلهٔ عظیم تا
فرسنج و هلاک کرد خلائق بسیار را و در سنهٔ نهصد و بیست و دو در ازربایجان چنان زلزلهٔ بزرگ شد که عالی را زهد منه
آن بباد فنا رفت و در سنهٔ یکهزار و پانصد و نه عیسوی چهاردهم ماه اپریل و قسطنطنیه چنان زلزله روی نمود که یکهزار
و هفتاد خانه و یکصد و نه مسجد و یک پاره از قصر سلطان بیفتاد و مدت تا چهل و پنج روز کشید و همچنین در سنهٔ
یکهزار و شصت و سه هجری در استنبول زلزلهٔ عظیم آمد و تا چهل روز استاد و از جان و مال نقصان بسیار کرد و در سنهٔ
یکهزار و هفتاد و هفت در روم و نواحی آن زلازل متواتر واقع شد که از صدمهٔ آن چند شهر ویران گشت چند کوه
منشق گردید بعده طاعون واقع شد و برف افتاد که دواب و طیور از آن هلاک شدند یفعل الله ما یشاء این بست
زلازل عظام و رجفات که در کتب تواریخ ذکرش کرده اند و اما زلازل صغار پس بیرون از شمار اند و همیشه در اقطار
واقع دربن نزدیکی هم بنواح مصر و سند در اخبارات مطبوعه خبر زلازل مسموع شد ضبط آن همه بقید تواریخ و سنوات
درازی میخواهد و فیما ذکرنا کفایة لمن اعتبر و از آنجمله مسخ و قذف است از ابن عمر رضی الله عنهما مرفوعا مرویست که باشد در امت
من خسف و مسخ و قذف رواه احمد و مسلم و الحاکم و از ابن مسعود رضی الله عنه آمده که پیش از قیامت مسخ و خسف و قذف
است رواه ابن ماجه و از ابی امامه آمده شب کنند اقوام از امت من بر اکل و لهو و لعب باز صبح کنند در حالیکه بوزینه و خوک
رواه الطبرانی و از عایشه است رضی الله عنها که باشد در آخر این امت خسف و مسخ و قذف گفته شد ای رسول خدا صلعم
آیا هلاک شویم و در ما صالحان باشد فرمود آری چون بسیار شود خبث رواه الترمذی و مرویست از عبد الرحمن بن صحار
عن ابیه که برپا نمیشود ساعت تا آنکه خسف کرده شوند قبائل و گفته شود کدام باقی ماند از بنی فلان رواه احمد و البغوی
و ابن قانع و الطبرانی و الحاکم و غیرهم و از ابن عمر است که باشد درین امت خسف و مسخ و قذف رواه الطبرانی و ابن ماجه
اما خسف پس گذشت و اما مسخ پس واقع شد در اشخاص چند چه بصحت رسیده از غیر واحد که در زمن فاطمیه مصر کسانی چند
جمع میشدند در مدینه روز عاشورا در قبهٔ عباس و سب میکردند شیخین و صحابه را پس آمد مردی و گفت کیست که بخورانَد
مرا در محبت ابوبکر شیخی از انجماعه بیرون آمد و گفت بیا همراه من و برد او را بخانه و برید زبان او را و نهاد بر دست وی
و گفت این در محبت ابی بکر است آمد و بمسجد آنحضرت صلعم آمد و بر آنحضرت و شیخین سلام کرد و برگشت و زبان می در دست
وی است پس نشست غمگین نزدیک دروازهٔ مسجد و غلبه کرد بر وی خواب و دید آنحضرت را در منام و همراه وی است

ابو بکر آنحضرت با ابو بکر گفت زبان اینکس در محبت تو بریده اند زبانش را بگردان ابو بکر رضی الله عنه زبان او را از دست
وی گرفته بمحلش بنهاد چون از خواب بیدار شد زبان را چنانکه بود بلکه احسن از آن در دهان یافت پس ببلاد خود برگشت و
هیچکس را از این ماجرا خبر نکرد و چون سال آینده آمد باز بمدینه آمد و روز عاشورا بالبقیه رفت و چیزی بمحبت ابو بکر صدیق بخواست
جوانی از قبه برآمد و گفت با من بیا پس او را در آن خانه برد که آنجا زبان او بریده بودند و با وی باکرام پیش آمد و گفت
مرا از این خانه بسیار تعجب می آید که در سال گذشته در وی مصیبتی و خواری دیدم و امسال چنین اکرام دیدم جوان پرسید
قصه چیست وی ماجرا خبر کرد جوان بر دست و پای وی بیفتاد و گفت آن پدر من بود و حق تعالی او را مسخ کرده بوزنه
ساخته است و پرده را از وی برداشته مرا بنمود دیدم که بوزنه در رسنی بسته است بعده آن جوان با این مرد احسان کرد
و از مذهب خود توبه نمود و گفت حال پدر مرا پوشیده دار صاحب شاعه گوید این قصه را سید سمهودی و ابن حجر در زواجر
و صواعق و قسطلانی در مواهب لدنیه و غیر ایشان ذکر کرده اند و نیز در زواجر گفته که در حلب مردی بود که شیخین را سب میکرد
چون بمرد و بعضی در پی قبر او را نبش کردند دیدند که بصورت خنزیری شده است از قبر برآورده بسوختند و سیوطی در تاریخ
الخلفاء ذکر کرده که در سنه هفت صد و هشتاد و دو هجری در خلافت متوکل که خلیفه ششم عباسیه است کتابی از حلب آمد
باین مضمون که امامی نماز میگذارد و شخصی در نماز با وی عبث میکرد امام نماز خود قطع نکرد و تمام بگذارد لیکن چون سلام
داد روی عابث روی خوک گشت و بسوی غابه بگریخت و برین ماجرا محضری نوشته شده و آمد پس سیوطی در تاریخ
الخلفاء در سنه دو صد و هشتاد و پنج هجری ذکر کرده که در بصره بر قریه سنگهای سیاه و سفید بارید و برد بوزن یکصد و
پنجاه درهم افتاد و در سنه دو صد و چهل و دو هجری قریه سوید بسنگ که وزن آن ده رطل باشد سنگسار کرده شد و
در سنه چهار صد و هفتاد و هشت هجری در خلافت مقتدی بادی سیاه در بغداد وزید و رعد و برق اشتداد گرفت
و ریگ و خاک چون باران بارید و صاحب شاعه گفته خبر داد مرا ثقتی که در سنه یکهزار و شصت و چند در موسم تابستان
که آسمان صاف بود در بلاد اکراد میان همدان تگرگ سنگها بارید برابر تخم مرغ و آواز حس آواز بر مسافت یک فرسنگ مسموع
میشد و در وسط ربیع الاول سنه هفت صد و چهل و یک هجری خطی از حماة بمصر آمد در آن نوشته بود که در این ایام در
باریی از عمل حماة تگرگ ها بارید بر صورت حیوانات مختلفه و در آن درندگان و مارها و کژدمها و پرندگان و گوسفند و
زنان و مردان بودند و در اوساط آنها سوائق بود و آنرا بمحضر شرعی نزدیک قاضی ناحیه باثبات رسانیدند و از آنجا
نزد قاضی حماة ثابت کردند کذا فی السکردان و آنرا جمله است باد سرخ و دیگر امور عظیمه و شدیده مرویست از علی بن ابی
طالب و ابو هریره رضی الله عنهما که فرمود آنحضرت صلعم چون گرفته شود فیء دولتها و امانت غنیمت و زکاة تاوان و
آموخته شود علم برای غیر دین خدا و اطاعت کند مرد زن خود را و نافرمانی کند مادر خود را و نزدیک کند یار را و دور
سازد پدر را و ظاهر شود آوازها در مسجدها و سردار شود قبیله را فاسق ایشان و باشد زعیم قوم ارذل ایشان و اکرام
کرده شود مرد از ترس شروی و گرفته شوند زنان سراینده و سازها و نوشیده شود شرابها و لعنت کند آخر این امت
اول امت را پس منتظر باشید نزدیک این حال باد سرخ و زلزله و خسف و مسخ و قذف را رواه الترمذی و گفته

عبد الله بن حواله فرمود آنحضرت صلعم چون ببینی خلافت را که فرود آمد بارض مقدسه پس تحقیق نزدیک شد زلازل
و بلابل و امور عظام و ساعت آنروز نزدیک تر است از دست من بر سر تو رواه ابو داود والحاکم در اشاعه گفته اگر مراد
باین خلافت ملک بنی امیه است پس واقع شد از امور عظام آنچه بعض آن عنقریب ذکر خواهیم کرد و اگر مراد خلافت مهدی
آخر الزمان است پس مراد آیات قریبه بساعت اند همچو دابه و طلوع شمس از مغرب و غیر ذلک و اما بلابل پس در سنه دو صد و سی و
دو در خلافت متوکل در عراق بادی سخت گرم که مثالش معهود نیست وزید و زرع کوفه و بصره و بغداد را بسوخت و
مسافران را بکشت و تا پنجاه روز باقی ماند و بهمدان متصل شد و زرع و مواشی آنجا بسوخت بعده بموصل و سنجار رسید
مردم را از معاش و بستان در بازارها و از مشی در راهها مانع گردید و خلق عظیم را هلاک ساخت و در سنه دو صد و هشتاد و
ماه شوال در خلافت معتضد تمام روی زمین سیاه و تاریک گشت از صبح تا وقت عصر و بادی سیاه وزید و تا ثلث شب
بایستاد و عقب وی زلزله عظیم پیدا آمد که عامه بلد دیبل را ببرد و در سنه دو صد و هشتاد و پنج هجری بادی زرد در بصره وزید
بعده سبز گردید پس سیاه شد و شهرها را فرو گرفت و در خلافت مقتدر بادی در بغداد آمد و رعد و برق اشتداد
گرفت تا آنکه گمان کردند که مگر قیامت قائم شد و در خلافت مستظهر بادی سیاه در مصر وزید و عالم بحدی تاریکی گرفت
که آدمی را دست خود بنظر نمی آمد و ریگ بر مردم افتاد و همگنان یقین مرگ کردند بعده اندک اندک منجلی شدن گرفت
عوض زردی نمود و در سنه پانصد و بست و چهار ابری بر بلده موصل نمایان گشت و از وی آتش بارید و بر هر چه افتاد
آنرا پاک بسوخت و در عراق گردهای بزرگ ظاهر شدند و خلق کثیر را بکشتند ذکره ابن ابی حجله و در سنه یکهزار و نود و
شش بادی سیاه تاریک بمکه معظمه آمد و شامل تمام دنیا گردید و از آن ریگ سرخ بر مردم بارید و پاره از رکن یمانی
از تندی آن باد بیفتاد و در سنه هشتصد و بست و شش در ولایت اشرف برسبای نام در مصر بادی درخشان بوزید
و از آن خاکی زرد مائل بسرخی بارید و این قبل غروب آفتاب بود و در افق خیلی سرخی پیدا کرد تا آنکه ناواقفان گمان میکردند
که مگر آتشی در آن افق فرو گرفته است و خانه ها از آن خاک پر شد و در اشعه و بینی ها خزید و چون شفق غائب گشت افق
سیاه شد و باد تندی گرفت اما معلق بود اگر بر زمین میرسید امری هولناک میشد و مردم تند رست در اسواق و بیوت
بذکر و دعا و استغفار مشغول شدند تا آنکه حق تعالی باد را مطر و ارسال باران لطف فرمود و این باد سه سال پیشتر
از این وزیده بود و بحدی منتشر گشت که اهرام و حیره و بحر همه را فرو گرفت و گمان شد که مگر هر چیز را برو خواهد افگند
و یک شب و یکروز تا عصر مستدام ماند و بسبب هیف زرع و گرانی نرخ شد ذکره الحافظ ابن حجر رحمه الله فی انباء الغمر

وصل بیست و دوم

و اما امور عظام پس از آنجمله است آنکه در سنه تسع و ثلثین و الف نوزدهم شعبان شب چهارشنبه باران شدید بر زمین مکه
معظمه بارید و سیلی عظیم درون مسجد در آمده تا طراز جامه کعبه بلند گردید مقام زیر آب ماند و ناودان فرو افتاد و درون
خانه یکقد آدم آب بایستاد و مقدار قد آدمی مسجد از خاک و خاشاک پر شد و مزه آب زمزم تغیر یافت بحدیکه از گلو فرو
نمیرفت و بستم شعبان روز پنجشنبه بعد عصر خانه کعبه فرو نشست و بنائی که حجاج کرده بود افتاد از جهت شامی تمام
و از جهت شرقی حتی الباب و از جهت غربی سه ربع میر آزاد بلگرامی رحمه الله در مآثر الکرام تاریخ بلگرام گفته الله اکبر بعد ظهور

سلم سقوط کعبه شریفه گاهی واقع نشد و درین حادثه چهار هزار خانه عباد موافقت خانه خدا کرد و قریب پانصد کس بطوفان فنا
رفت سلطان مراد رابع بن سلطان احمد والی روم انار الله برهانه بتعمیر خانه مبارک امر فرمود و در سنه اربعین و الف عمارت بپایان
باتمام رسید و بعد ابن زبیر رضی الله عنه سلطان مذکور باحراز این سعادت عظمی فائز گردید و عمارت مسجد الحرام که الآن موجود
است پیش ازین سلطان سلیم ثانی رفع الله قدره در سنه ثمانین و تسعمائه بنا نهاد و جانب شرقی و شمالی مرتب ساخته بعالم
اخروی شتافت فرزند ارجمندش سلطان مراد ثالث اکرم الله مثواه بتعمیر ثانی پرداخت و در سنه اربع و ثمانین و تسعمائه
بانجام رسانید حسن این عمارت عالیشان تعلق بمشاهده دارد انتهی و در تسلیة الفواد گفته و فی سنة تسعة و ثلثین و الف لیلة
الاربعاء لاحدی عشرة بقیت من شعبان حصل بمکة المعظمة مطر شدید کانه افواه القرب نزل فی خلال المطر برد بالح شدید
الملوحة حتی کساها بیاضه و ملأ جمیعها فی الطول والعرض و سالت الاودیة و اخربت دورا کثیرة و دخل المسجد الحرام و علا
المقام و وصل الی طراز البیت و مات فیه خلق کثیر و ضبط الموتی فکانوا نحو خمسمائة و امتلأ المسجد من التراب و الزبل فکان فوق
القامة و تغیر طعم ماء زمزم حتی کاد لا ینساغ مملوحته و عقب عصر یوم الخمیس کان الامر الذی کاد یهد الاکتاد و یحرق الاکباد و هو
سقوط البیت العتیق فان سقوطه لم یسبق فی الوجود بعد ظهور المصطفی صلعم فسقط جمیع ما بناه الحجاج و هی الجهة الشامیة جمیعا و
من الجهة الشرقیة الی الباب ثلاثة ارباع من الغربیة قال الامام ابو عبد الله الطبری فی تاریخه ؎ سئلت عن سیل اتی ؞ والبیت منه
قد سقط ؞ متی اتی قلت لهم مجیبه کان غلط قال و لعل السر فی هذه الواقعة الهائلة ان الناس اعتمدوا علی اعمدة الحدید و عزوا
بما احدثوا من قواعد التشیید زاعمین ان هذه تصون الکعبة عن نوازل الزمان و تحفظها عن طوارق الحدثان فلم تقبلها الغیرة
الاحدیة و انقلعت الاعمدة بقاهریة السرمدیة و الیه اشار الشریف الشلی و قال قد وصل حسن المعمار الی مکة فی سنة عشرین
و الف باعمدة من الحدید مصفحة بفضة مطلیة بالذهب فادیرت علی الکعبة المشرفة تقویة لها علی زعمهم ان ذلک یحفظها و الله
ولی حفظها لا هذه الاعمدة و اهل الله سبحانه السلطان مراد لبناء البیت الحرام و خصه بهذه المجد الاسنی بعد ابن الزبیر رضی الله
عنه و انفرد عن جمیع الخلق ببناء الکعبة الشریفة علی صورتها التی الآن فی الطول والعرض و السمک و وضع الباب بموضعه لم یشارکه
احد من بناتها السابقین و تمت عمارتها سنة اربعین و الف قلت و السلطان مراد الذی بنی الکعبة الشریفة هو السلطان
مراد الرابع بن السلطان احمد من الملوک العثمانیة و قد املی المورخون لبناء الکعبة تواریخ ه بعد هذه البناء جاءت سیول عدیدة
و نزلت امطار شدید فوقی الله سبحانه بیته العتیق و اخذ فی کنف حمایته رب الغریق منها سیل فی لیلة الاربعاء السابع عشر
من شوال سنة خمسة و خمسین و الف و علی عتبة الکعبة الشریفة ذراعا و منها سیل کان مجیئه یوم السبت بعد الظهر السابع عشر
شعبان سنة اربع و سبعین و الف بلغ قفل الکعبة المعظمة و فیه یقول السید حامد بن شیخان الباعلوی ؎ و طاف حجیج السیل بالبیت
لائذا و قبل رکنیه و مد الی الصفا. انتهی المقصود منه ملخصا. و از انجمله است وقوع قحط بمرات پس واقع شد قحط در زمن ظاهر
عبیدی در مصر و آنقدر گرانی شد که مثل آن از زمن یوسف علیه السلام واقع نشده بود تا آنکه بعضی مردم بعض را خوردند
و قیمت یک نان در انوقت به پنجاه دینار رسیده و نیز واقع شد قحط در زمن مستنصر عبیدی در مصر تا چند سال پیاپی تا آنکه
بخوردند بعض آنها مر بعض را و رسید یک اردب از حنطه بصد دینار و آردب پیمانه ایست که چهل صاع در آن گنجد بصاع

آنحضرت سهم مروت نشد هنگام خم دا نیز و گریه بت دینار و در سنه خمس و اربعین و در خلافت مستکفی عباسی باران
بی با بیکه همه مولی و درین بحوی مذکور شده و اثر آتش جا مهای مردم بماند. و در سنه چهار صد و پنجاه و هشت کوکبی
در برج گویا دامره و تمرست شب تمام بشعاع عظیم و مردم در هول شدند و تا ده شب می برآمد بعد و گم شدن گرفت تا
اکثر خانه گردید و در سنه چهار صد و هشتاد جری و در خلافت قائم در مدینه خلق کثیر غرق شد و در سنه چهار صد و شصت
و شش در خلافت قائم غرق عظیم در بغداد رو داد و دجله سی گز زیاده شد و اموال و انفس بسیار و دواب جمیعاً
هلاک گردید گویند این چنین غرق گاهی واقع نشده بود و مردم در سفینه ها نشستند و در جمعه بر پشت آب قامت کرد و همه
تمام بغداد زمین هموار گردید و صد هزار خانه منهدم شد و در سنه اربع و ثمانین و اربعمائة در خلافت مقتدی امر کج تری
جزیره سقلیه غالب شد و ذریت مسلمانان را قید کردند و در سنه شش صد و پنجاه و دو و در خلافت مستعصم و در زمین
مدینه آتشی ظاهر شد که شرق در شب تا بحرین رسید و از وی دخان عظیم در روز می برآمد و در ایام معتمد در سنه دو صد و
شصت و شش ترکمیان در بصره و اعمال وی درآمدند و سنوف اسنه استعمال کرده ملک را ویران ساختند و فرزند
آنجا را اسیر کردند و اینها از آن خوارج بودند که اوشان را امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه فرموده بود در عقب
ایشان وبای عظیم آمد و خلقی بجهات آن بمرد و عقب آن زلازل و هدم رو نمود و هزار ها کس زیر ردم بمردند و قتال
با ترکمیان تا سنه سبعین ممتد شد و صولی گفته درین قتال هزار هزار و پانصد آدمی کشته شد و در بصره و در یک روز سه
صد هزار کس بقتل رسید و امیر ایشان منبری بود در بلده وی که بر روی بالای سرآمد و عثمان و علی و معاویه و طلحه و زبیر
عایشه را سب میکرد و نزدیکی از انها ده زن سیده علویه می بود که از انها خدمت خود میگرفت لیس الس نیخ در سنه
سبعین کشته شد نام منصور بود و دعوی میکرد که من بسوی کافه خلق مرسل شده بودم لیکن رسالت را رد کردم و
بر مغیبات مطلع ام و واقع شد در زمن وی گرانی مفرط در حجاز و عراق و رسید یک کر از گندم در بغداد بیکصد و
پنجاه دینار و کرپیمانه ایست حمل شش حمیر و بغال یا دوازده وسق و در ایام وی در شهر قحق شگافی پیدا شد. و آب تا
کرخ رسید و هفت هزار خانه را هم گردانید و در زمان وی ظهور قرامطه در کوفه شد در استاعه گفته ایشان لوعی از ملاحده
اند و هم الباطنیة دعوی میکنند که میت غسل از جنابت و خنس حلال ست و صوم در یکسال دو روز ست و در اذان
این جمله با فرایند محمد بن الحنفیة رسول الله و حج و قبله بسوی بیت المقدس ست و دیگر چیزها ازین قبیل و در سنه یا
و نود و شش هجری در مصر قحط بسیار افتاد چنانکه مردارها خوردند و آدمیان را غذا کردند و خوردن آدمی اشتهار و
انتشار گرفت و نوبت بکندن گورها و خوردن مرده ها رسید و بسیار شد موت از گرسنگی تا آنکه پای رونده و نظر او جز
بر میت یا قریب بموت نمی افتاد و همچنین حال اهل قری شد تا آنکه مسافر بر دهی میگذشت و هیچکس را نمی یافت که آتش تواند
افروخت و خانه ها را که داده و خانه داران را مرده می دید و راه ها مزرعه موتی و لحم ها سفره طیور و سباع گشت و
اولاد و احرار بدلهم بیسر و فروخته میشدند و این حال تا دو سال کامل بماند ابو شامه در ذیل گفته عادل کبیر درین
سال از مال خود در مدت یسیره قریب دو لک و بیست هزار مرده را کفن دفن نموده و گفته اند سه لک از غربا و ...

مرده‌ها در مصر خورده شدند و از صد خانه اطفال خلقی بسیار غذای شکم شدند تا آنکه پدر پسر را بریان کرده بخورد و در مردم
رواج گرفت تا آنکه بر این کار انکار می برآنها کرده نمیشد بعده نوبت تا آنجا رسید که در اکل یکدیگر حیله‌ها می انگیختند و هرکه
و هرکه بر دیگری قادر و مسلط میشد او را میخورد پس اقویا ضعفا را ذبح کرده غذا مینمودند و طبیبان مفقود شدند زیرا که
آنها را بحیله دیدن بیماران می طلبیدند ذبح کرده ناخورش می نمودند انتهی و در سنه هفت صد و هیژده در دیار بکر و
موصل و اربل و ماردین و جزیره و میافارقین و غیرها غلاء عظیم پیدا شد و بلاد بسیار ویران گردید و اولاد را بالفروختند
و موت در مردم افتاد و بسیار شد تا آنکه در جزیره ابن عمر پانزده هزار کس از گرسنگی جان دادند و از اولاد سه هزار کودک
فروخته شدند یک صبی بده درهم یا زیاده می ارزید و تتار آنها را خرید میکردند و اکثر اهل میافارقین هلاک شدند تا آنکه
در اسواق آنجا جز شش دکان هیچ نماند و قحط در موصل بیشتر از ماردین بود و آنقدر اولاد در بیع رفت که خانها از اهل
خانها خالی ماند و جیفه میتات غذا شد و پدر پسر را بده و از ده درهم بفروخت و گفت که در ختان وی پنجاه دینار صرف
کرده بودم و مشتریان باولاد مسلمانان را تنگ می گرفتند تا آنکه زن و دختر خود را نصرانیه میساخت و قرارت بنصرانیه میکرد
تا در وی رغبت کنند و اهل اربل تمام نبات و سبز گیهها بخوردند بعده پوست درختان را و جیف را غذا کردند بعده موت
آمده باقی را فرو گرفت و خلقی کثیر از ثلج جان داد ذکر ذلک البرزالی فی ذیل الروضتین ذکرت هنا ملخصه و در سنه ۹۴۲ بحر
قریب شهر پزولی زلزله شد و کناره بحر اوقیانوس از ساحل قدیم دور تر رفت و از میان شق کوه جدید که ارتفاع آن چهار
صد ذراع بود و محیطش سه میل پدید آمد و در سنه ۱۵۳۱ع بلده سینط از ملک کاتریه زلزله حادث شد و زمین شق شده
آب برآمد و آن شهر غرق آب گردید و در سنه ۹۹۴ در حوالی شهر ناکیو آتشی از کوهی پدید آمد و کوه را پاره پاره کرد و
از صد سه آن قریب هزار کس زیر خاک پنهان شدند و در سنه ۱۰۹۰ هجری در شهر آرغیبه از بلاد پیرو زلزله آمد و زمین
بشگافت و سنگ ریزهای سوخته از آن جسته تا مسافت نود میل موجب ابتلای خلق گردید و آوازهای هولناک مسموع
شد و شهر و ریز آنقدر تاریکی در گرفت که مردم محتاج چراغ شدند و در سنه ۱۱۳۱ در جزیره میخائیل سه بار زلزله عظیم پدید آمد
و آن جزیره را در بحر اوقیانوس تر آبکرد و در سنه ۱۱۴۳ از کوه ویسوویوس آنقدر آب گرم روان شد که قریه‌ها را غرق کرد و
هزارها کس جان دادند و در سنه ۱۱۳۳ شهر قشلاق بازدسه به زلزله غرق آب شد و در سنه ۱۱۴۱ در جزیره صقلیه قریب قطانیه زلزله رو داد
که پنجاه و نه هزار و شصت کس در آن هلاک شدند و انهار عمیق پدید آمد و در سنه ۱۱۱۱ بوقوع زلزله در جزیره جاوا شانزده جبال
غرق شدند و در سنه ۱۱۳۳ بکناره بحر اوقیانوس آتشی از زمین پدید آمد و بعض بلاد و جبال را پاک بسوخت و در سنه ۱۱۵۹ در بندر
کالوه از بنادر ملک پیرو زلزله حادث شد که موجهای عظیم از بحر برخاسته شهر را زیر خود گرفت و در سنه ۱۱۶۹ شهر
لزبون بزلزله ویران گردید و نیم در سنه ۱۲۰۹ زلزله در شهر ویسوویوس حادث شد و خرابیها کرد و در سنه ۱۲۳۱ در ضلع سماترا
از اضلاع جاوه زلزله افتاد و از زمین شق شده آتش بیرون آمد و در سنه ۱۱۶۲ استشهاب ثاقب در شهر مبلاغیو افتاد
و از آن آوازی مثل رعد برآمد و در سنه ۱۲۴۳ شهاب ثاقب تا یک دقیقه نمودار شد و در سنه ۱۲۱۴ در بدخشان تا سه شب
وقت شام سرخی از جانب مشرق نمودار میشد و قریب صبح از نظر غائب میگشت و در سنه ۱۲۰۹ در مقام بهوپال گلوله آتشین

از جانب غرب پرواز کرده بمشرق رفت واز وی آوازی برآمد تا هنت کرده بریکحالت رفته غائب شد و درین مہ حج
در سنہ ۱۲۹۰ ہجری قحط در ایران افتاد و بہندوستان خبر رسید و امرا اینجا امداد گرسنگان آنجا کردند و درین سنہ ۱۲۹۴ ہجری در
ممالک شرقیہ ہند یعنی بنگالہ قحط واقع ست وحکام بتدبیر رفع وی مشغول اند و ہنوز کہ ماہ محرم سنہ ۱۲۹۵ آغاز شدہ موجود ست
و بہ دو ہزار روپیہ کلدار از ریاست بہوپال ہم اعانت رفت حق تعالی بر بندگان خود رحم فرماید و دیگر اقطار از ان محفوظ
دارد و اللہم انا نعوذ بک من الجوع فانہ بئس الضجیع و آز انجملہ ست انقطاع طریق حج و رفع حجر اسود از کعبہ مروی ست از ابی
سعید رضی اللہ عنہ کہ برپا نمیشود قیامت تا آنکہ حج کردہ نشود بیت اللہ رواہ الحاکم وصححہ والبزار و ابو یعلی و ابن حبان
واز ابن عمر ست کہ برپا نمیشود قیامت تا آنکہ برداشتہ شود رکن رواہ السنجری در اشاعہ گفتہ این ہر دو خبر واقع شد
زیراکہ در سنہ سہ صد و بست منقطع شد حج از بغداد تا بست و ہفت سال بسبب فتنہ قرامطہ و در سنہ سہ صد و
سی و نہ حاجیان مصر از مکہ رجوع کردہ در وادی فرود آمدند سیل آمد وہمہ ایشانرا با خود بردہ در بحر افگند و در سنہ پنجاہ
و یک بنو سلیم بر حاجیان مصر قطع طریق کردند و بست ہزار شتر آن را با احمال و اثقال و امتعہ کہ بران بود وہمہ بیش از
حصر بود ہمہ بربودند و حجاج در بوادی فرو ماندہ اکثر ستان ہلاک گردیدند و در سنہ شصت و سہ بنو ہلال و طائفہ از
عرب بر حجاج خروج کردہ خلق کثیر را از نہا کشتند و بقیہ آنہا از حج محروم ماندند و دریں سال ہیچیکے را حج بیت اللہ میسر
نیامد سوای اہل درب عراق و در سنہ ہشتاد و چہار و سہ صد حجاج عراق را اصیغر اعرابی در راہ پیش آمد و منع کرد از
رفتن تا پس عود کردند بی حج و نیز دران سال اہل شام و اہل یمن حج نکردند صرف اہل مصر دران سال حج نصیب شد و در سنہ
سہ صد و نود و دو منفرد شدند مصریان بحج و حج نکرد احدی از اہل بغداد و بلاد شرق بجہت فساد عرب و ہمچنین در سنہ
سہ صد نود و سہ و سنہ نود و ہفت تنہا اہل مصر حج کردند و اہل عراق را میسر نیامد بسبب فساد طریق از دست
اعراب در سنہ چہار صد و ہفت نیز اہل مصر منفرد شدند بحج و ہیچکی جز ایشان حج نکرد و ہمچنین در سنہ چہار صد و ہشت
و سنہ چہار صد و ہفدہ ہیچکی توفیق حج نیافت نہ اہل مشرق و عراق و نہ اہل مصر و نہ غیر آن مگر گروہی از خراسان کہ از
دریا رسید و حج گذاردند و فی سنہ ۲۱ حج اہل مصر دون غیرہم و فی سنۃ احدی وعشرین تعطل الحج من العراق ایضا وقطع
علی حجاج مصر الطریق واخذت الروم اکثرہ وفی سنۃ ثلاث وعشرین تعطل الحج من العراق ایضا وفی سنۃ خمس وعشرین
لم یحج احد سوی اہل مصر وکذا فی سنۃ ست وعشرین وسنۃ ثمان وعشرین وفی سنۃ ثلاثین واربعمائۃ تعطل الحج من الاقالیم
باسرہا فلم یحج احد لا من مصر ولا من الشام ولا من العراق ولا من خراسان وفی سنۃ احدی وثلاثین والتی تلیہا تفرد
بالحج اہل مصر وکذا فی سنۃ ست وثلاثین وسبع وثلاثین وتسع وثلاثین وثلاث سنین بعدہا وفی سنۃ خمس واربعین و
ثلاث تلیہا انفرد اہل مصر بالحج وفی سنۃ احدی وخمسین وسنتین بعدہا انفرد اہل مصر بالحج وفی سنۃ ثمانین واربعمائۃ و
سنتین بعدہا انفرد المصریون بالحج ذکرہ السیوطی فی حسن المحاضرہ وحافظ ابن حجر در ابناء الغمر در سنہ ثالثہ ورابعہ وخامسہ
ثمانمائۃ ذکر کردہ کہ درین سالہا احدی از طریق شام حج نکردہ واین بعد از ان بود کہ تیمور لنگ ملک شام را تہ و بالا کردہ
برباد داد و آثار رفع حجر اسود پس در خلافت مقتدر اتفاق افتاد زیراکہ وی حاجیان را ہمراہ منصور دیلمی بسوی مکہ معظمہ

روانه ساخت پس روز ترویه ابوطاهر قرمطی دشمن خدا بر سر ایشان ریخت و حجاج را در عین مسجد حرام بقتل رسانید و کشتگان را در چاه زمزم انداخت و سنگ سیاه را بدبوس بزد تا پاره ها ازان بشکست ستر را برکنده با خود برد و یازده روز در مکه ماند و حجر نزد ایشان زیاده از بیست سال ماند مردم پنجاه هزار دینار در عوض وی میدادند انکار کردند و ندادند تا آنکه در خلافت مطیع در سنه ۳۳۹ مستنر گردید و گویند چون او را بر شتر بار کرده بردند چهل شتر در زیر سنگ کو را از مکه معظمه تا مقام هجر هلاک گردید و چون آن را باز گردانیدند شتری لاغر ناتوان او را برداشته آورد و فربه گردید محمد بن ربیع بن سلیمان گوید من در مکه بودم و در آن سال که قرامطه آمدند مردی بالا رفت تا میزاب را برکند و من میدیدم پس صبر از دل من رفت و گفتم یا رب ما احلمک ای رب بسیار بردبار بوده تو پس بیفتاد آن مرد بر دماغ خود و بمرد و قرمطی بالای منبر برآمد و گفت ع انا بالله و بالله انا و یخلق الخلق و افنیهم انا و بعد ازان ابوطاهر قرمطی هیچ رستگاری نیافت تا آنکه تن او از جیچک پاره پاره شد محمد بن نافع خزاعی گوید تامل کردم حجر اسود را در حالیکه مقلوع شده بود که سیاهی صرف در سر او است و باقی همه سفید است و طول وی بقدر عظم یک ذراع باشد و اما هدم بیت بتمامه و انقطاع حاج بالکلیه پس در آخر زمان باشد والعیاذ بالله و ذکر آن در ابواب آینده خواهد آمد و از آنجمله استباحت مکه معظمه است مروی است که هرگاه حسین بن علی از مکه بسوی کوفه بیرون آمد مردم او را نصیحت کردند و از بیرون آمدن منع نمودند وی گفت پدر من مرا حدیث کرده است که روزی حرمت مکه حلال گردانیده شود پس اگر کشته شوم من بیرون مکه دوست تر است مرا از آنکه کشته شوم اندرون وی الحدیث گوییم این استباحت چند نوبت اتفاق افتاد یکی در زمانه یزید پلید کما سبق فی ذکره دوم در زمن عبد الملک که حجاج را بر سر ابن الزبیر فرستاد و وی بقتل ابن الزبیر و هدم بیت پرداخت سوم در زمن ابوطاهر قرمطی کما سبق فی ذکره چهارم چند مرتبه دیگر واقع شد و جمعی از اشراف ابناء حسن کشته شدند و نزدیک است که باز در زمان مهدی قبل خروج وی واقع شود و آخر کسیکه مکه را مباح گرداند ذو السویقتین است از حبشه و وی کعبه را هدم کند و سنگ سنگ وی را بپرکند و تفصیل این حادثه خواهد آمد و از آنجمله است کوفته شدن سرهای قوم بستاره و غیره از آسمان از ابن عباس رضی الله عنه آمده بر پا نمیشود ساعت تا آنکه کوفته شوند سرهای اقوام بکواکب از آسمان بسبب استحلال شان عمل قوم لوط را رواه الدیلمی و در سنه پانصد و نود و سه کوکبی عظیم بر آسمان بشکست آوازی هائل از شکستن وی مسموع شد که خانه ها و جاها در جنبش آمد مردم استغاثه کردند بدعا و استغفار با علان پرداختند و گمان کردند که این از علامات قیامت است و در سنه دو صد و چهل و یک ستاره ها در آسمان موج زدند و نجوم پراگنده گردیدند چنانکه ملخ منتشر میشود و این حال تمام شب ماند و اینهم امری عجیب بود که مثل آن معهود نبوده و در سنه سه صد و بیست و سه در خلافت راضی بالله در ذیقعده نجم ها بشکست تمام شب و چیزی که مثل آن دیده نشده و بعد ازان بسیار شد که ستاره بشکست و مردی را بکشت و در سنه ۴۹۸ سنگ دراز بوزن شصت رطل در ملک زین علیا بارید و در سنه ۹۱۶ بمقام اتالی پاره های سنگ بطور ژاله بارید کلان تران بمقدار یکصد و بیست رطل بود و در سنه ۱۰۳۷ بارش سنگ بمقدار ۵۹ رطل شد و این واقعه در کوه وزیر اتفاق افتاد و در کوپن هگن در سنه ۱۰۵۶ باران سرخ مثل خون بارید و همچنین باران در بلاد ... در سنه ۱۰۶۹ اتفاق افتاد و در مقام ایرلند در سنه ۱۱۰۴ باران سرخ لعاب دار بارید و در سنه ۱۱۱۸ در مقام مقدنیه سنگ بوزن ۷۲ رطل افتاد و در سنه ۱۱۲۹ در قیس لوی پاره های آتش یعنی انگر بارید و تا چهار روز کشید و در سنه ۱۱۳۱ تا پانزده

ساعت در او قناوس سحری ریگها. مدوه در ملک فرانس سنه ۱۲۲۳ سنگهای کلان تا بست رطل افتاده و در سنه ماس ع لیولدن هم
ماربنی سنگ ع ر سنه اتاق اجاد و در سنه مقام دره ماو در سنه مقام لی بیں و در سنه ایقاحه راق قواحه در سنه و در مقام
عیس و در سنه مقام سیاه و در سنه مقام سلردیث در سنه در پرتکال و در سنه در ستول و در سنه مقام ولس ملک
فرنج و در سنه ۱۲۳ در ملده سارس و در سنه در ملک ماس ع در سنه ۱۲۲ در شاه آباد هند و در سنه ۱۲۵ میان وآبه هند و در سنه ۱۲۳۱ در
انگلستان ع سنه ۱۲۳ در مقام اله آباد سنگ باران شد و این حوادث همیشه رو دادنی ست تا آنکه قیامت بیاید و همه چیز هلاک گردد

سوم **فصل بست و سوم** در اخبار ظهور ستاره دم‌دار از ابن عباس رضی الله عنه آمده که فرمود رسول صلی الله علیه وسلم
ای مسلمانان چون بینید که پادشاهان بطور تفرج حج و توانگران بطور تجارت و حج و مساکین برای مسألت و حج قاریان ازروی ریا
و سمعه کنند پس نزدیک این حال ظاهر شود ستاره که او را دم باشد رواه ابن مردویه صاحب اشاعه گفته این ستاره چند بار
ظاهر شده و آخر ظهورش در سنه یکهزار و هفتاد و پنج در ماه جمادی الاولی بود و تا یکماه یا زیاده استاد و سیرش سریع تر از سیر
قمر بود انتهی گویم سیوطی در حسن المحاضره آورده که قال صاحب المرآة ان اهل النجوم یذکرون ان کوکب الذنب طلع فی وقت قتل
قابیل هابیل و فی وقت الطوفان. فی وقت نار ابراهیم الخلیل و عند هلاک قوم عاد و ثمود و قوم صالح و عند ظهور موسی و هلاک
فرعون و فی غزوة بدر و عند قتل عثمان و عند قتل جماعة من الخلفاء منهم الرضی والمعتز والمهتدی والمقتدر قال و اولی الامر
عند ظهور بدا الکوکب الزلازل والاهوال قلت یدل لذلک اخرجه الحاکم فی المستدرک وصححه من طریق ابن ابی ملیکة قال
غدوت علی ابن عباس فقال ما نمت البارحة قلت لم قال قالوا طلع الکوکب ذو الذنب فخشیت ان یکون الدجال قد طرق
انتهی در نگارستان آورده که در زمان متقی در سنه ۳۳۰ کوکبی ظاهر شد که دنب داشت و از مشرق تا مغرب گرفت و بیجده روز بماند و
از ماتروی یک حبه گندم بپنج و بست مثقال طلا رسید انتهی مجیبی در وقایع سنه یکهزار و بست و هشت هجری سال سیزدهم از جلوس
جهانگیر پادشاه مینویسد که در دهم ماه محرم پیش از طلوع صبح بسه گهری در کره هوا بخاری بشکل عمودی نمودار شد و هر شب
مقدار ساعت نجومی پیشتر ظهور میگرفت چون تمام نمودار صورت حربه پیدا کرد که دو سر باریک میان گنده و سیر از باد سرد و روپشت
بجانب جنوب روی بسوی شمال بجانب و اختر شناسان قمر رقامت او را باصطرلاب معلوم نمودند که بست و چهار درجه
فلکی را احتلاف منطر سارسست و بحرکت فلک اعظم متحرک و حرکت خاصه نیز با حرکت فلک اعظم دارد و ظاهر شد و اول
در برج عقرب مری گشت در اندک مدت برج عقرب را گذاشته بمیزان رسید و حرکت عرضی در جهت جنوب پیدا کرد و دانایان
فن نجوم این قسم را حربه نوشته اند بعد از ستاره دوشنگ این علامت ظاهر شده بود در همان سمت ستاره مری گشت که سر
روشنی داشت و تا دو هفته گردش در ارجی بود ولیکن در طرف دم اصلا روشنی و درخشیدگی نبود از آثار این هیچ
وسعت آباد مملکت هندیر بو ظهور انگند و باو طاعون ست که هرگز در هیچ زمانی از ازمنه ماضی نبود و در تاریخ هند و در
کتب معتبره اهل هند ثبت نگشته پیش از ظهور این سیاره یکسال اثری با ظاهر شد و تا هشت سال کشید و میر در میان
پادشاه و شاهزاده جوان بخت شاهجهان نوائره فتنه و فساد مفتوح گشت و هفت سال روزگار ترتیب مواد فتنه و
آشوب اشتغال داشت و چه خونها که ریخته شد و چه جاها که خراب گشت نورجهان بیگم زوجه جهانگیر پادشاه در ایام ظهور این

ستاره این بیت گفته ع ستاره ایست بدین طول سر برآورده ÷ فلک بشاطری شه کمر برآورده ÷ و در تقویم تیر محرم
سنه ۱۱۳۶ بزمان محمد شاه پادشاه دهلی ستاره ذو ذنب در کواکب ج دلو نمودار شده قریب ج از ده روز ظاهر ماند و بعد ازان
مخفی گشت همدرین سال پسر کلان پادشاه انتقال نمود و این ستاره در اکتوبر سنه ۱۷۲۳ ع هم نمودار گشته بود و در سنه ۱۱۵۴ باز بزمان
محمد شاه بعد عید الاضحی ستاره ذو ذنب بمقدار یک گز از سمت الراس مائل بجنوب در برج جدی نمودار گشته هر روز مرئی میشد که
بطرف شمال میرود و قریب یکماه ماند و بعد ایام عاشورا معدوم شده و در شب جمعه بست و چهارم ذیقعده سنه ۱۱۵۶ هجری ستاره دو ذنبی اول
بقدر نیم گز در میان آخر برج حوت و اول حمل مابین کوکب غرة الفرس و جناح الفرس اول شب ظاهر شده تا ثلث شب می ماند و قریب بست
و دو روز همین قسم یکجا ماند و از میان هر دو کوکب ظاهر بطرف مغرب اندک مائل بجنوب میرفت و از شب جمعه پانزدهم ذیحجه دنبش بقدر
یک نیزه مرئی میشد علی ستاره بسوی مغرب و ذنب بطرف مشرق بود و روشنی همیشه زیاده میشد و در آخر ذیحجه معدوم شد و در سال
یکهزار و دو صد و هفتاد و پنج هجری این کوکب میان شمال و مغرب تا نیم ماه بازیاده مرئی شد و طلوع وی متصل غروب آفتاب می بود
و دم او درازی یک نیزه داشت و لمعانش جسته جسته نزدیک هم بود گویا خطی از چند کواکب کشیده اند کاتب حروف نیز
آنرا در موضع کلیا کهیری از عمل بهوپال دیده و در زمان سلطان طغرل سلجوقی در ماه رجب سنه ۵۸۱ کواکب سبعه سیاره در درجه
سوم میزان که برج هوائی ست بریک دقیقه قران کردند و این اول قرانیست که در مثلثه هوائی شده و صاحب حبیب یمینی که
دران وقت بوده میگوید که این قران در سنه اثنین شده و لفظ القیامه القیامه تاریخ آن یافتند اهل فرنگ گفته اند که این
قران شانزدهم ستمبر سنه ۱۱۸۶ عیسوی بود حینی که شمس در سی ام درجه سنبله آمد و دیگر سیاره ها در برج میزان و این مطابق ست با تاریخ
بست و نهم جمادی الثانی یا غره رجب سنه ۵۸۲ هجری منجمان ایران گفتند که درین سال بادی پیدا شود که عمارات را از بیخ برکند
و نیست و نابود سازد بقیاس آنکه در ایام حضرت نوح علیه السلام این سبع سیاره در سرطان که برج آبی ست جمع شده بودند
طوفان آمد اکنون که اجتماع در برج هوائی ست باد تند وزد و جهان را با خاک برابر کند لیکن با وجود چندان هم نوزید که دانه از
برگ کاهی جدا شود و نور چراغی را فرونشاند انوری شاعر درین باب بیشتر مبالغه داشت فرید کاتب در حق وی گفته ع
گفت ست انوری که وزد بادهای سخت ÷ ویران شود عمارت و کهسار سر بسری ÷ در روز حکم او نوزید ست هیچ باد ÷ یا مرسل
الریاح تو دانی و انوری ÷ لیکن محققان گفته اند که اگرچه باد نوزید لیکن همدران سال چنگیز خان متوجه ملک توران و
ایران شده عالمی را برباد فنا داد و چندین هزار مومن و مشرک را بکشت اما بحساب تاریخ استیلاء وی بعد از سی سال ازین
قران ست نه دران سال والله اعلم گوییم صور مرئیه کواکب ذوات الاذناب بوجوه مختلف بوده بعض دنباله دراز و بعض ذو
ذوائب گویا گیسوی روشن فروهشته ست و ذنب بعض مثل خطوط شعاعی شمس و ذنب بعض مدور کروی الشکل و بعض را
دنباله کوچک بعض ذو الریح و بعض ذو لحیه و بعض ذو القرنین و بعض باشکال دیگر و این اختلافات بنابر اختلاف منظر ست و الا راس هر دو
ذنب فی نفسه مستدیر و کروی الشکل بوده و در تواریخ مختلفه از سنوات ماضیه بکثرت تمام ظاهر گشته تا آنکه سعود خان گیتی
و زیچ شناسان عالم رویت او را بقید سال عیسوی و سال هجرت و تعداد دوره و کیفیت حرکت شرقیه و غربیه و طول
و قصر زمانه طلوع و تعداد قطع بروج و مدارج او را نود و سه بار از ابتدای سنه ۲۳۷ عیسوی لغایت سنه ۱۸۳۵ ع شمار کرده اند

وچنین معاینه او را ابتدا سنه ۱۲۱۱ هجری لغایت سنه ۱۲۹۱ هجری نود و یک بتقیه شهور عربی و انگریزی نشان داده و اختر شناسان
ظهور او قبل از سنین عیسویه بست و دو بار ازمنه مختلفه انگاه آدم علیه السلام تا زمانه مسیح علیه السلام بیان کرده اند و تاثیرات
ظهور او بر تاج مختلف عصر قرن هم بزمانه نوشته و چون مقارن حدوث بعض حوادث عالم این ستاره را دیده اند لهذا
دمی ستاره مذکور کرده اند و آن حوادث را از تاثیروی فهمیده چنانکه مذهب اهل تنجیم ست ورنه در شرع شریف هیچ حاشیه
را بدان کوکبی از کواکب نسبته اند و اعتقاد اهل اسلام آنست که هرچه شده و میشود و گذشته و میگذرد بتقدیر عزیز علیم
ست نه بتاثیر کدام ستاره عظیم کما سیاتی و بالله التوفیق **فف** در روایت نعیم بن حماد آمده که طلوع میکند ستاره از مشرق
قبل خروج مهدی ومی باشد او را دنباله روشن انتهی بنا علی هذا این طلوعات غالبا ورای آن طلوع باشد که متصل بخروج
مهدی علیه السلام اتفاق افتد مجدد الف ثانی رح در مکتوب شصت هفتم از مجلد ثانی بخواجه شرف الدین حسین نوشته اند
که در خبر آمده ست در علامات حضرت مهدی که در جانب مشرق ستاره طلوع کند که آنرا ذنب باشد این ستاره نیز او ست
یا مثل آن و این ستاره ذنب دار تواند بود که برای آن گویند که گفته اند سیر کواکب ثوابت از مغرب بمشرق ست پس روی آن
ستاره بسیر خود بجانب مشرق ست و پشت آن بجانب مشرق پس این نورانی بیاض در پس پشت او ست که مناسب ذنب
دار مشرق که بجانب مغرب رو در بلندی می آید سیر قسری او ست که مربوط بفلک اعظم ست و عمود نورانی که پیش از ظهور این کوکب
ذنب دار طالع شده بود ظلمتی و کدورتی دران مفهوم میشد و غبار خیر و برکت در نظر نمی آمد اما ستاره ذنب دار ستاره کرده
داشت لاهل النافع والضار علوالله سبحانه و تعالی و از ستون نورانی که بجانب مشرق حادث شده مکرر استفسار نموده بود
بدا آید که در خبر آمده ست که چون پادشاه عباسی که از مقدمات ظهور حضرت مهدی موعود ست بخراسان برسد طلوع کند
در جانب مشرق قرن ذو السنین در حاشیه می نویسد یعنی عمود منور که دو سر داشته باشد و اول طلوع آن در وقت هلاک
قوم نوح بوده الحدیث این بیاض در جانب مشرق حادث شده بود و اول الصورت عمود منور بود و بعد از آن کجی پیدا کرد
شباهت بصورت قرن که شاخ ست حاصل نموده بود و نیز باین اعتبار فرموده باشند که هر دو طرف آن شاخ باریک
گشته بود که شباهت بدندان داشته پس هر دو طرف را دو سر اعتبار نموده آمد چنانچه نیزه که هر دو طرف آن باریک باشد
آنرا دو سر اعتبار کنند اخوی شیخ محمد طاهر بدخشی از جونپور آمده ست میگوید که این ستون نیز بجانب فوق دو سر داشته شبیه
بدو دندان که در میان آنها اندک فاصل بوده و در صحرا تشخیص انمعنی نموده باشد و جمعی دیگر نیز بهمین طور خبر داده اند این طلوع
ورای آن طلوع ست که در وقت قدوم حضرت مهدی حادث خواهد شد زیرا که قدوم او علیه الرضوان بر سر مائه خواهد بود
و درین وقت از مائه بست و هشت سال گذشته ست و در هیچ ستاره موت شخصی و حیات احدی ودیعت نفرموده
اند انچه از کلام مجید مفهوم میشود اغراضی که بستاره تعلق دارد سه چیز ست فرمود و بالنجم هم یهتدون بستاره راه
می یابند در سفرهای بحر و بر و فرمود ولقد زینا السماء الدنیا بمصابیح یعنی آسمان دنیا را بستاره ها مزین ساخته ایم و فرمود
وجعلناها رجوما للشیاطین غرض سوم رجم شیاطین ست که مربوط با اینهاست تا استراق سمع نمایند ما ورای این هرسه
غرض هرچه گویند بثبوت نه پیوسته و داخل اوهام و خیالات ست ان الظن لا یغنی من الحق شیئا بل نقول ان بعض

الظن اثم انتهی گوییم اینکه مجدد دربارهٔ ستاره فرموده مطابق قول قتاده و دیگر سلف صلحا ست فی تیسیر الوصول الی جامع
الاصول عن قتادة قال خلقت هذه النجوم لثلث جعلها الله زینة للسماء ورجوما للشیاطین وعلامات یهتدی بها فمن تاول فیها غیر
ذلک فقد اخطأ حظه واضاع نصیبه وتکلف ما لا یعنیه وما لا علم له به وما عجز عن علمه الانبیاء والملائکة والله ما جعل الله فی نجم حیاة
احد ولا رزقه ولا موته انما یفترون علی الله الکذب ویتعللون بالنجوم اخرجه البخاری استشهادا الی قوله ما لا علم له به واخرج باقیه
رزین انتهی بعده مجدد درج در همان مکتوب نوشته فرزند عزیز مکرمی نویسیم که وقت توبه و انابت ست و هنگام تنقل و انقطاع
کزمان ورود فتنه ماست نزدیک ست که در رنگ باران نیسان فتنه ها برخیزند و عالم را در گیرند معلوم شما شده باشد که در
روز ها کفار دار الحرب نواحی نگرکوت بر مسلمانان و بر بلاد اسلام چه ستمها نمودند و چه اهانت ها رسانیدند خذلهم الله سبحانه
این قسم گلهای بد بو بمقتضای آخر زمان بسیار خواهد شگفت انتهی گوییم مثل قصهٔ کفار نگرکوت واقعهٔ غدر هندوستان ست
که در سنه یکهزار و دو صد و هفتاد و سه هجری افواج نصارا از اطاعت حکام برگشت بوقوع آمده و از دست حکام بسبب
این ها کار مآل بدانجام انچه بمسلمانان رسیده حاضران این حادثه تفصیل آن بچشم خود دیده و بگوش خود شنیده اند و غائبانرا
مطالعهٔ تواریخ این فتنه که یکی از امور عظام ست و کتب مستقل دران تالیف یافته کافی ست انچه درین فتنه از تحریق و تغریق
و تقتیل و تصلیب و اجلاء اوطان و غارتگری و تاوان ستانی و حرب و ضرب دیگر آزارها و ستمها بظهور آمده مثل آن معهود نیست
جمعی مظلومانه و جمعی محاربانه شربت شهادت چشیدند و جمعی جان در کار حب ولد و جاه در باختند و جمعی با نصاری داد
موافقت و نصیحت دادند و شد انچه شد ؎ هند این چنین مصیبت عظمی ندیده ست ✽ دیدیم داستان شهور و سنین هند ✽
نیلی ست زین معامله پیراهن عرب ✽ وز خون گریه سرخ شده ست آستین هند ✽ و لقد صدق الله تعالی فیما قال فی کتابه لتبلون
فی اموالکم و انفسکم ولتسمعن من الذین اوتوا الکتاب من قبلکم ومن الذین اشرکوا اذی کثیرا وان تصبروا وتتقوا فان ذلک من عزم
الامور و خدا را شکر ست که ما هم درین ابتلا آمدیم و جمله رخت و متاع خانه از ان مرد و زن بغارت نصرانیان دادیم اما موفق
شدیم بصبر و ترسیدیم بر جان و ایمان خود تا آنکه حق تعالی نجات داد از ان ورطهٔ هلاک و آن نقمت را محض بفضل خویش بنعمت
مبدل گردانید و بدست رحمت خود بعد آن زحمت و نقمت از حضیض ذلت باوج عزت و از ضیق فقر و فاقه بوسعت غنا و
و دولت رسانید و زمام مصالح عباد مملکته بدست اختیار او داد لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک ؎ ای خدا قربان
احسانت شوم ✽ این چه احسان ست قربانت شوم ✽ ختم الله لی بالحسنی واذاقنی حلاوة رضوانه الاسنی

فصل بیست و چهارم

و از انجمله ست کثرت موت از عوف بن مالک آمده که فرمود رسول خدا صلعم بشمار شش چیز پیش از ساعت موت من پس
فتح بیت المقدس پس کثرت موت چنانکه در گله گوسفندان می افتد الحدیث رواه البخاری و ابن ماجه و الحاکم فی المستدرک
و این در زمانهٔ عمر رضی الله در طاعون عمواس و بعد زمانه شان در طاعون جارف واقع شده و هم در طواعین و وباآت که در
اقطار ارض رو داده سیوطی در کتاب ما رواه الواعون فی اخبار الطاعون ذکر کرده که طواعین واقعه در اسلام اینست از
حجمله در تالیف خود در بیان طاعون گفته اول طاعونیکه در اسلام واقع شده در عهد آنحضرت بود صلعم در سنه شش از
هجرت در مداین معروف بطاعون شیرویه ست حکایت کرده این را مداینی و نمیدانم که چند کس مردند و آن تا حکایت د

نم گویم هیچکس از مسلمانان دران نمرده ابن عساکر در تاریخ دمشق از طریق حماد بن زید از ایوب روایت کرده که گفت محمد شنودیم
طاعون سخت تر از ست طاعون طاعون اردجرد و طاعون عمواس و طاعون جارف و گفت مدائنی طواعین عظام که مشهور
اند در اسلام پنج هستند طاعون شیرویه در مدائن در عهد آنحضرت صلعم پستر طاعون عمواس پستر طاعون جارف پستر
طاعون فتیات پستر طاعون اشراف انتهی و دوم طاعون عمواس نام موضعی ست در شام و بود در خلافت عمر بن خطاب سنه
سیزده یا هجده و مردند دران از لشکر مسلمانان بست و پنج هزار کس و گفته اند سی هزار و وقوع وی دو بار شده زیرا که اول
در ملک شام بماه محرم و صفر واقع شده بعده مرفوع گشته باز عود کرد و خلقی کثیر فنا گشت و مکث وی دراز شد تا آنکه دلهای
مسلمانان ازان بترسید و درین سال اهل بصره را هم طاعون فرو گرفت دران هم بشر کثیر و جم غفیر مردند و در مرآة الزمان
گفته چون سنه هجده شد جماعتی از مسلمانان در شام شراب نوشیدند ابو عبیده بحکم عمر ایشان را تازیانه زد و عمر فرمود که
درین سال حادثی حادث گردد پس این طاعون واقع شد هشام گفته این طاعون در شام [illegible] بوده و منجمله
مشاهیر صحابه که درین طاعون انتقال کردند ابو عبیده بن الجراح و معاذ بن جبل و شرحبیل بن حسنه و فضل بن عباس بن عم رسول الله
صلعم و ابو مالک اشعری و یزید بن ابی سفیان برادر معاویه و حارث بن هشام برادر ابوجهل و ابو جندل و سهیل بن عمرو الدیلی
ست و شعرا در باب این طاعون شعرها گفته اند از انجمله ست قول امرء القیس صنعتش کندی ؎ رب حرف مثل الهلال و بیضاء
حصانة بالجرع من عمواس ٭ لقد لقوا الله غیر باغ علیهم ٭ ثم اضحوا الی غیر دار الناس ٭ فصیروا فیما الیهم کما علم الله و کنا الی الموت
اهل تاس ٭ اورده ابو حذیفة البخاری فی کتاب المبتدا و ابن عساکر فی تاریخه و روایت کرد سیف بن عمر از شیوخ خود که
بیرون آمد حارث بن هشام در هفتاد کس از اهل خود بسوی مرتفع شام پس باز نگردیدند تا آنها مگر چهار کس خالد بن مهاجر درین
باب گفته ؎ من یسکن الشام یعرس به ٭ والشام ان لم یفنا کارب ٭ افنی بنی ریطة فرسانهم ٭ عشرون لم یقصص لهم شارب ٭
من بنی اعمامهم مثلهم ٭ لمثل هذا العجب العاجب ٭ طعنا و طاعونا منایاهم ٭ ذلک ما خط لنا الکاتب ٭ حافظ عماد الدین بن کثیر گفته
عمواس بلده صغیره ست درمیان قدس و رمله اول طلوع طاعون آنجا بوده بعده در شام منتشر گردیده لهذا منسوب
بوی شده و بیهقی در دلائل النبوة در باب جاء فی اخبار النبی صلعم بالطاعون الذی وقع بالشام فی اصحابه فی عهد عمر
رضی الله عنه از عوف بن مالک اشجعی روایت کرده که گفت آمدم نزد رسول خدا صلعم در غزوه تبوک و وی در خیمه از چرم
بود پس فرمود ای عوف یاد گیر شش خصلت را پیش از ساعت یکی موت من پستر فتح بیت المقدس پستر کثرت موت که
ظاهر شود و شهید کند خدایتعالی بدان ذریت شما را و پاک سازد دران عملهای شما پستر استفاضه مال درمیان شما حدیث
و اخراج کرد حاکم از عوف بن مالک که وی گفت در حق طاعون عمواس که فرموده آنحضرت صلعم بشمر شش چیز را روبروی
ساعت گفت واقع شد ازان شش چیز سه چیز یعنی موت وی صلعم و فتح بیت المقدس و طاعون و باقی ماند سه
چیز گفت معاذ برای آن مدتی ست باز واقع شد طاعون در کوفه سنه چهل و نه و گریخت از انجا مغیره بن شعبه چون
طاعون منقطع گردید رجوع کرد بکوفه و رسید ورا طاعون و مرد در سنه پنجاه ذکره ابن کثیر فی تاریخه بعده واقع شد
سنه پنجاه و سه و مرد دران زیاد ذکره فی مرآة الزمان و گفت ابن کثیر در سنه پنجاه و سه در رمضان وفات کرد زیاد بن

ابی سفیان در طاعون گفته میشود و او را زیاد بن ابیه و زیاد بن سمیه و سمیه مادر اوست سبب این آنست که زیاد بمعاویه نوشت که من
عراق را بدست شمال خود ضبط کردم و دست یمین من هنوز فارغ است و در ینجا تعریض کرد بحصول نیابت بر بلاد حجاز و چون
اهل حجاز اطلاع یافتند نزد عبدالله بن عمر آمده شکایتش کردند ابن عمر برخاست و رو بقبله شد دست بدعا برداشت و بر زیاد بدعا
کرد و مردم آمین گفتند پس در عراق زخمی بدست زیاد رسید و خیلی تنگدل شد پیش قاضی شریح در بریدن دست مجروح شوری کرد
شریح گفت نزد من نباید ببرید زیرا که اگر در اجل فسحت نیست ملاقات کنی با خدا و اجزم باشی که دست تو مقطوع است از خوف لقای وی
و اگر زندگی هست در مردم بریده دست مانی و بآن اولاد تو عار کشند پس ازین اندیشه باز ماند و گویند زیاد میگفت که با طاعون
در یک فراش خواب میکنم ابن ابی الدنیا از عبدالرحمن بن السائب انصاری روایت کرده که زیاد اهل کوفه را جمع کرد تا آنکه مسجد و رحبه
قصر از ایشان پر شد و غرض ازین جمع عرض برات بود بر ایشان از علی بن ابی طالب عبدالرحمن گوید من هم در آن مجمع بودم با
نفری چند از اصحاب خود که از انصار بودند و مردم در امری عظیم بودند پس من هم چیزی را دراز گردن مانند شتر اهدب هدل که زود
آورد گفتم تو کیستی گفت منم نقاد ذوالرقبه مبعوث شده ام بسوی این قصر پس بیدار شدم و یاران خود را گفتم شما هم دیدید آنچه من دیدم
گفتند ما ندیدیم قصه را بایشان باز گفتم و برآمد بر ما خارجی از قصر و گفت امیر شما را میگوید که برگردید زیرا که من از شما مشغول ام دیدم
که طاعون او را در گرفته است بعده در بصره طاعون جارف واقع شده و مسمی شد بجارف زیرا که مردم را میکاوید و بر میکند از
زمین چنانکه سیل زمین را می کاود و بر میکند و معظم اثرا می گیرد و در سال وقوع آن اختلاف کرده اند بعضی سن اربع و ستین گفته اند
و به جزم ابن الجوزی فی المنتظم و بعضی سنه تسع و ستین در شوال گفته ابن کثیر گوید مشهور همین است ذکره الذهبی و غیره و گفته
سنه سبعین و قیل سنه ست و سبعین و قیل سنه ثمانین ابن کثیر گوید حکاه بن جریر عن الواقدی و درین طاعون از اولاد انس
بن مالک هشتاد و سه نفر وفات یافته و از اولاد ابوبکره چهل کس ابن کثیر گفته مدت بقای وی سه روز بود و در روز اول
از اهل بصره هفتاد هزار کس مردند و در روز دوم هفتاد و یکهزار و در روز سوم هفتاد و سه هزار و روز چهارم مردم صبح کردند در حالیکه
مرده بودند مگر اقل قلیل از احاد ناس تا آنکه میگویند که مادر امیر بصره هم در آن بگذشت و کسی میسر نیامد که جنازهٔ او را بردارد برداشتند
صاحب مرآة الزمان گوید مردند درین طاعون اهل شام بگراندگی و حافظ ابونعیم اصفهانی گفته حدیث کرد ما را عبدالله و گفت
حدیث کرد ما را احمد بن عصام و گفت حدیث کرد مرا معدی از مردی مکنی بابی النفنفل که دریافته بود زمانه طاعون را گفت
میگشتیم در قبیلها و دفن میکردیم موتی را و چون بسیار شدند مردگان نتوانستیم دفن کردن پس نوبت بآن رسید که در خانه
می در آمدیم و میدیدیم که همه اهل خانه مرده اند ناچار دروازه را بند کرده برمیگشتیم گفت پس در آمدیم در خانه و جستجو کردیم در آن
و نیافتیم هیچیکی را که زنده باشد در را تخته زدیم و برگردیدیم چون طاعون درگذشت در خانهای مسدود گردش کردیم و ابواب
مسدوده را بکشادیم در یکی از آنها که بعد تفتیش هم کسی نیافته بودیم غلامی در میان خانه تر و تازه یافتیم گویا همین دم
از کنار مادرش جدا ساخته اند بر آن غلام استاده تعجب میکردیم که ناگاه از شگاف دیواری ماده سگی در آمد و بآن کودک
نزدیک شد کودک هم بسوی وی میل کرد و شیر وی مکیدن گرفت معدی گوید من آن کودک را در مسجد بصره دیدم که مقبوض
بر لحیهٔ خود است ابن ابی الدنیا در کتاب الاعتبار گفته حدیث کرد ما را یحیی بن عبدالله خثعمی از محمد بن سلام جمحی گفت زعم کرد

بیمی که واقع شد طاعون جارف در بصره و رفتند مردان و زنان و ... چه گشتند از مردگان خود که تا کجا دفن کنند تا آنکه در خانها
و در خانها در آمدند در آنها میخوردند مردان در بصره هفتاد در ایام حجاج واقع شده و در یک یک روز هفتاد هفتاد هزار کس
می مردند و حتی از بنی مجاشع باقی ماند دیگر همه اهلها بمردند وی آواز گرگ شنیده این ابیات بخواند ۵ الا ایها الذئب
المنادی بسحرة ؛ هلم اینک الذی قد بدالیا ؛ بدالی انی قد بقیت و انمی ؛ بقیة قوم اورثونی المباکیا ؛ و لا نسیران سوف تجمع
من نفسی ؛ و تتبعنی من بعد من کان قالیا ؛ و گفت ابن ابی الدنیا حدیث کرد مرا فضیل بن جعفر و گفت حدیث کرد مرا ابن بجلی
گفت حدیث کرد مرا معدی ابراهیم تیمی که مرد و آمد قبیله از عرب رسید بایشان طاعون پس همه بمردند و دختری تنها از ایشان
باقی ماند چون از مرض با فاقه آمد از دیده مادر و خواهر خود ندید ... گرفت بجوالش میگفتند که مردند پس دستها می خود
بر داشت و گفت ۵ و لولا الاسی ما عشت فی الناس ساعة ؛ و لکن متی نادیت جاوبنی مثلی حافظ ابن حجر گفته که در سنه شصت
و شش در مصر طاعون افتاد و قیل سنه تسع و ستین ذکره ابن جریر و غیره و بعده در بصره طاعون واقع شد و این را طاعون فتیات
گویند در سنه سبع و ثمانین و وجه تسمیه اینست که درین طاعون زنان و مردان و دوشیزه های جوان بمردند ابن ابی الدنیا
در اعتبار گفته حدیث کرد مرا محمد بن علی بن غنام کلابی و گفت شنیدم حامد بن عمر بن جعفر بکراوی که گفت حدیث کرد مرا
پدر بکراوی از مادر خود که گفت بیرون آمدیم گریزنده از طاعون فتیات و فرود آمدیم نزدیک سنام پس آمد مردی از
عرب که با وی ده کس از پسران وی بودند وی هم قریبا فرود آمد چند روز نگذشته بود که همه پسرانش بمردند و تنها
بماند میان گورهای ایشان آمده می نشست و این ابیات میخواند و هر کرا آنرا می شنید بی اختیار میگریست ۵ اقول
اذا ذکرت العهد منهم ؛ برابیة حجاورته سنانا ؛ فلم ار مثلهم هلکوا جمیعا ؛ و لم ار مثل هذا العام عاما ؛ بعده طاعون اشراف در
واسط واقع شد و حجاج هم در انجا بود مردم گفتند در بلدی که حجاج باشد ضرورت طاعون چیست در یک شهر طاعون
و حجاج نخواهد بود و آنرا طاعون اشراف از آن نامیدند که دران اشراف مردم انتقال کردند بعده در شام طاعون افتاد
و دران ایوب بن الخلیفه ولیعهد سلیمن بن عبد الملک بمرد ابن ابی الدنیا در اعتبار از طریق عبد الله بن مبارک از
ابی کنانه آورده که گفت خبر داد مرا یزید بن المهلب که بار کردم دو مشک مشک از خراسان بسوی سلیمان بن عبد الملک
و رسیدم بر دروازهٔ ایوب که وی ولیعهد بود پس در آمدم بر وی دیدم که دیوارها و سقف های خانهٔ وی کچ کرده و سبز
رنگ بوده اند و غلامان و کنیزکان وی بزیور جواهر و زمرد و جامه سبز آراسته هر دو مشک را پیش وی نهادم و وی بخانه
بر سریر نشسته بود در دم آنرا بغارت بردند و چون بعد از یازده روز عود کردم ایوب و جمیع مردم را که با وی دران
بودند از طاعون مرده یافتم و نیز ابن ابی الدنیا از حاتم بن عطار آورده که گفت حدیث کرد مرا ابو الابطال که فرستاده
شدم بسوی سلیمن بن عبد الملک با سی تشت از آن مشک بود و پس رسیدم بقصر ایوب بن سلیمان و در آمدم در خانه
که همه انچه درو بود از جامها و اسباب همه سفید بود بعده بخانهٔ دیگر آمدم و آنرا با همه انچه درو بود زرد یافتم
بخانهٔ دیگر رفتم و تمام آنخانه را سرخ دیدم همچنین خانهٔ دیگر را سبز یافتم و همه انچه درین خانها بود برنگ آنخانه بود و
ایوب را دیدم که بر تختی جلوه گر است کسانی که درین خانه بودند همه آن مشک که با من بود بغارت بردند بعده چون

پس از هفده روز بر خانهٔ ایوب گذر کردم خانه‌ها را ویران یافتم پرسیدم این چیست گفتند طاعون بایشان رسیده
هست ابن ابی الدنیا گوید ایوب ولیعهد پدر خود بوده و او را تربیت لائق خلافت کرده بود تا بعد از وی خلیفه باشد که ناگهان
طاعون در رسید و در حیات پدرش بمیرانید وفات وی در سنه نود و هشت بوده حافظ ابن حجر گفته واقع شد طاعون عدی
بن ارطاة سنه یکصد در شام گویم و این در خلافت عمر بن عبد العزیز بوده آین سعد از ابن ارطاة بن منذر روایت کرده
که نفری چند نزد عمر بن عبد العزیز بودند و او را میگفتند که در طعام حفاظت کند و نگاهبانان برگمارد تا کسی در شبی سموی
حمله آورده نکشد و میگفتند که از طاعون کناره گیر زیرا که خلفاء پیشین همچنین میکردند عمر گفت آخر او شان کجا رفتند مردم
چون درین امر بروی انکار کردند گفت بار خدایا اگر میدانی که من روزی جز از قیامت میترسم پس خوف مرا امن مکن و این
در وقتی گفت که در سنه یکصد در شام طاعون واقع شده و محمد بن خلف معروف بوکیع در کتاب الغرر من الاخبار از ابی الزناد
آورده که گفت عبد الله بن حسن بود من نزد عمر بن عبد العزیز و واقع شد طاعون در شام گفت کوچ کن و برو که غنیمت
نگیرند اهل تو مثل جان تو و قضا کرد حوائج مرا و باز گردانید حافظ ابن حجر گفته و نیز واقع شد طاعون در شام در سنه یکصد
و هفت باز در سنه پانزده و کذا فی تاریخ ابن کثیر و در مرآة الزمان است واقع شد در سنه شانزده طاعون شدید در
شام و عراق و عظیم وی در واسط بود ذکره ابن کثیر ایضاً بعده در بصره طاعون غراب واقع شده و این نام مردیست که
دران طاعون در سنه یکصد و بست و هفت وفات کرده بعد ازان هم در بصره طاعون مسلم بن قتیبه در ماه رجب و شعبان
و رمضان سنه احدی و ثلثین و مائه واقع شده و در شوال خفتی پیدا کرده و در یک روز نوبت بهزار جنازه رسیده ابن
سعد گفته و درین طاعون بمرد اسحق بن سوید عدوی و فرقد بن یعقوب سبخی و ایوب سختیانی ابن سعید میگوید خبر داد مرا
علی بن عبد الله که حدیث کرد مرا سفیان و گفت شنیدم داؤد بن ابی هند را که میگفت رسید مرا طاعون و بیهوش
افتادم پس آمدند دو کس و من چنین غمز کرد یکی زبان مرا و دیگری پای مرا و گفت چه می یابی دیگری گفت تسبیح و تکبیر و چیزی
از خطوط بسوی مسجد و چیزی از قرآن گفت و من دران روز قرآن یاد نگرفته بودم پس چنان میرفتم بسوی حاجت میگفتم
ذکر کنم خدا را تا آنکه بیابم حاجت خود را پس تندرست شدم و توجه بقرآن کردم و آنرا بیاموختم در اشاعه گفته این همه طواعین
در دولت امویه بود و بلکه بعضی از مورخان گفته‌اند که در زمانه بنو امیه گاهی طاعون از ملک شام منقطع نمیشد تا آنکه خلفاء
ایشان وقت کثرت از آبادی بصحرا می رفتند و از بنجاست که هشام بن عبد الملک رصافه منزل خود گرفت بعده طاعون در
دولت عباسیه خفتی پیدا کرد تا آنکه بعضی از امراء عباسیه در شام در خطبه بطریق مفاخرت گفتند حمد میکنیم خدا را که
برداشت طاعون را از شما از روزیکه والی کرد ما را بعضی از مردم که جرأت داشتند بجوابش گفتند که الله تعالی عادل
تر است ازانکه جمع کند شما را و طاعون را بر ما پس گشت او را ابن عساکر در تاریخ خود این حکایت کرده و نام امیر جعونه بن
حارث برده و نیز از اصمعی آورده که منصور اعرابی را در شام دید و گفت حمد کن ای اعرابی خدا را که برداشت از تو
طاعون بسبب ولایت ما اهل بیت اعرابی گفت حق تعالی جمع نکند دو چیز را برای ما ولایت شما و طاعون را بر ما جمع نکند بعده
در سنه سی و چهار در ری و در سنه چهل و شش در بغداد و در سنه دو صد و بست و یک در بصره طاعون افتاد

که ادکره الحافظ ابن حجر والمورخون قبله و فاصله میان این هر دو طاعون تقریباً دو پنج سال بود و درین مدت ولادت و
وفات امام شافعی بوده پس وی رضی الله عنه طاعون ندیده و در حیات وی طاعون واقع نشده و ازینجا معلوم شد که
قول وی ندیدیم برای ما نافع تر از نفقه مراد بدان طاعون هست زیرا که وبا غیر طاعون است پیشتر واقع شد طاعون
در سنه دو صد و چهل و سه هجری در عراق و در سنه دو صد و هشت در آذربیجان و بر وعده و دران هشتاد پسر محمد
ابی الساج انتقال کردند ذکره صاحب مرآة الزمان و در سنه دو صد و نود و نه در زمین فارس و در سنه سی و یک
بغداد و در سنه سه صد و بیست و چهار در اصبهان و در سنه چهل و شش در عراق و مرگ مفاجات دران بسیار بود
تا آنکه قاضی برای حکم از خانه بیرون آمدن خواست و جامه پوشیدن گرفت که ناگهان بمرد و یک موزه در پا بود و دیگر
در دست صاحب شاعه گوید در کتاب نشوان المحاضره دیدم که تنوخی گفته موت مفاجات مردم را در هر حال واقع شد
بعضے از ایشان در نماز مردند و بعضی در اکل و بعضی در مشی و بعضی در جامع مسجد و بعضی در حمام همچنین در جمیع احوال مرگ
ناگهان بمردم رسیده است مگر در یک حالت که خطبه باشد زیرا که منقول نشده که خطیبی در حالت خطبه بمرگ ناگهان مرده
باشد بر منبر در ترجمه یمینی گفته در سنه احدی و اربعمائة در نیسابور چنان قحط شد که قریب صد هزار پیر و جوان از حسرت نان جان دادند انتهی بعده
واقع شد طاعون در سنه چهار صد و شش در بصره و در سنه چهار صد و بیست و سه در بلاد هندوستان و عجم و بلاد جبل و تا بغداد ممتد شد و مردم
بسیار دران هلاک شدند و مانند آن دیده نشده و درین سال در بلده موصل چهار هزار طفل بمرض چیچک در گذشت و بعده واقع شد در شیراز در سنه
بیست و چهار و رسید تا بصره و بغداد و در سنه چهار صد و سی و در موصل و جزیره و بغداد تا آنکه جنازه چهار صد کس گذاردند بعد از آنکه جنازه چهار صد هزار
کس میگذاردند بستر واقع شد در سنه چهل و هشت بمصر و شام و بغداد بعده در عجم در سنه چهل و نه بعده بمصر در سنه
چهار صد و پنجاه و نه و تا ده ماه قیام کرد بعده بدمشق در سنه شصت و نه و از پنج لک مردم سه هزار و پانصد کس باقی
ماندند بعده در عراق واقع شد در سنه چهار صد و هفتاد و هشت و در حجاز و یمن در سنه پانصد و دو و در سنه اثنتین
و ستین و خمسمائة در اول جلوس اتابک ملک فارس قحط و وبا بمرتبه رسید که جنس غذا همچو عنقا نایاب شد و گوشت بغیر از بدن
آدمی جائی دیگر نبود و در سنه هفت صد و چهل و نه چنان طاعون افتاد که نظیر آن در دنیا معهود نیست تمام روی
زمین را شرقاً و غرباً فرو گرفت تا آنکه در مکه معظمه هم داخل شد و در حیوانات هم افتاد و مقامه ابن الوردی درین باب
مشهور است ابن ابی حجله گفته درین طاعون تقریباً نصف عالم یا اکثر بمرد و در قاهره هر روز زیاده بر بیست هزار کس
می مردند بعده در دمشق و قاهره در سنه هفتصد و شصت و چهار واقع شد باز در سنه احدی و سبعین در دمشق بستر
در سنه هشتاد و یک قاهره پستر در سنه نود و یک بستر در سنه هشت صد و سیزده پستر در سنه نوزده بعده
در سنه بیست و یک بعده در سال آینده بعده در سنه هشتصد و سی و سه و آن واسع تر از همه طاعون ها بود
و واقع شد در مصر بعد طاعون سنه هفت صد و چهل و نه طاعونی نظیر آن بعده در سنه چهل و یک بمصر طاعونی خفیف
واقع شده که در یک روز زیاده از هزار کس می مردند بعده در سنه چهل و نه در ذیحجه واقع شد و تا ربیع الاول سنه
پنجاه باستاد بعده در سنه پنجاه و سه چنان افتاد که هر روز پنج هزار کس می مردند بستر در سنه شصت و چهار صد

وشام وبا افتاد ودر سنہ ہشتاد و سہ بکرر در مصر وشام آمد وہم در سنہ ہشت صد و ہشتاد و یک تجدد در روم وبا افتاد
در سنہ ہشت صد و نود و نہ و داخل شد در حلب شروع سال نود و ہفت و رسید بمصر در ماہ ربیع الآخر از سال مذکور
و تا در بلاد ہندوستان عمل نصاریٰ شدہ طاعونہائی بسیار واقع شدہ و میشود تا آنکہ چند سال نمیگذرد الا و ناحیۂ از نواحی
و قطری از اقطار بلاد شرقیہ و جنوبیہ و غیرہا طاعون موجود ست قلیل یا کثیر و در جواب استفتائی کہ از طاعون و وبا بود
تحقیق این ہر دو لفظ لغتاً و شرعاً کردہ ام و حکم فرار و عدم فرار از آن بیان نمودہ ام این فتوی در آخر رسالۂ افادۃ الشیوخ
طبع شدہ آنجا باید دید **خاتمۃ الباب** در بیان بعض حوادث ملت اسلامیہ از اول ہجرت تا زمانہ حال سیوطی در حسن المحاضرہ
گفتہ و فی سنۃ اربع و ثلاثین من الہجرۃ ظہر رجل یقال لہ عبد اللہ بن سبا کان یہودیا فاظہر الاسلام وصار الی مصر فاوحی الی
طائفۃ من الناس کلاما اخترعہ من عند نفسہ مضمونہ انہ یقول للرجل الیس قد ثبت ان عیسی بن مریم سیعود الی ہذہ الدنیا فیقول الرجل
الرجل بلی فیقول لہ رسول اللہ صلعم افضل منہ فما ینکر ان یعود الی ہذہ الدنیا و ہو اشرف من عیسی ثم یقول و قد کان اوصی الی
علی بن ابیطالب فمحمد خاتم الانبیاء و علی خاتم الاوصیاء ثم یقول فہو احق بالامر من عثمان و عثمان معتد فی ولایتہ ما لیس لہ فانکروا
علیہ فافتتن بہ بشر کثیر من اہل مصر و کان ذلک مبدء تالیبہم علی عثمان و فی سنۃ ۶۶ وقع الطاعون بمصر و فی سنۃ کان الوباء بہا قال
الذہبی و فی سنۃ کان الطاعون بالفسطاط و مات فیہ عبد العزیز بن مروان امیر مصر و فی سنۃ ۱۴۵ انتثرت الکواکب من اول
اللیل الی الصباح فخاف الناس ذکرہ صاحب المرآۃ و فی سنۃ ۱۸ کان بمصر زلزلۃ شدیدۃ سقطت منہا راس منارۃ الاسکندریۃ
و فی سنۃ ۲۳۳ ظہر فی السماء شیء مستطیل دقیق الطرفین عریض الوسط من ناحیۃ المغرب الی عشاء الآخرۃ ثم ظہر خمس لیال و لیس بضوء
کوکب لا کوکب ذنب ثم نقص قال فی المرآۃ و فی سنۃ ۲۴۲ زلزلت الارض و رجمت السویداء قریۃ بناحیۃ مصر من السماء و وزن
حجر من الحجارۃ فکان عشرۃ ارطال و فی سنۃ ۲۴۷ اتفق عید الاضحی و عید الفطر للیہود و شعانین النصاری فی یوم واحد قال ابن کثیر
و ہذا عجیب قال فی المرآۃ لم یتفق فی الاسلام مثل ذلک و فی سنۃ ۲۴۵ زلزلت مصر و سمع بتنیس ضجۃ دائمۃ طویلۃ مات
منہا خلق کثیر و فی سنۃ ۲۶۰ قال ابن جریر اتفق ان رمضان کان یوم الاحد و کان الاحد الثانی الشعانین و الاحد الثالث الفصیح
و الاحد الرابع السرور و الاحد الخامس انسلاخ الشہر و فی سنۃ ۲۶۹ فی المحرم کسفت الشمس و خسف القمر و اجتماعہا فی شہر نادر قال
فی المرآۃ و فی سنۃ ۲۷ قال ابن الجوزی طلع نجم ذو جمۃ ثم صارت الجمۃ ذوابۃ و فیہا غار نیل مصر فلم یبق منہ شیء و لم یعہد مثلہ
و غلت الاسعار بسبب ذلک فی ایام احمد بن طولون تساقطت النجوم فراعہ ذلک و فی سنۃ ۲۸۲ ظہر بمصر ظلمۃ شدیدۃ و حمرۃ
فی الافق حتی جعل الرجل ینظر الی وجہ صاحبہ فیراہ احمر اللون جدا و کذلک الجدران فمکثوا کذلک من العصر الی اللیل فخرجوا
الی الصحراء یدعون اللہ و یتضرعون الیہ حتی کشف عنہم حکاہ ابن کثیر و فی سنۃ ۲۹۹ ظہر ثلاث کواکب مذنبۃ احدہا فی رمضان
و اثنان فی ذی القعدۃ تبقی ایاما ثم تضمحل حکاہ ابن الجوزی و فیہا استخرج من کنز بمصر خمسمائۃ الف دینار من غیر موانع و وجد
فی ہذا الکنز ضلع انسان طولہ اربعۃ عشر شبرا و عرضہ شبر فبعث بہ الی الخلیفۃ المقتدر و اہدی معہ من مصر تیس لہ ضرع
یحلب لبنا حکاہ الصولی و ابن کثیر و صاحب المرآۃ و فی سنۃ ۳۰۱ انقض کوکب عظیم و تقطع ثلاث قطع و سمع بعد انقضاضہ
صوت رعد شدید ہائل من غیر غیم و فی سنۃ ۳۰ ظہر کوکب لہ ذنب طولہ ذراعان و ذلک فی برج السنبلۃ و فیہا اہدی نائب

سرالى الخليفة المقتدر فلا ما يصل بسانه الى طرف انفه حكاه فى المرآة وابن كثير وفى سنة ٣١٢ فى آخر المحرم انقض كوكب من ناحية
الجنوب الى الشمال قبل مغيب الشمس فأضاءت الدنيا منه وسمع له صوت كصوت الرعد الشديد وفى سنة ٣٢٣ ظهر كوكب ذنب
رأسه الى المغرب وذنبه الى المشرق وكان عظيما جدا وذنبه منتشر وبقى ثلاثة عشر يوما الى ان اضمحل وفى سنة ٣٤٤ زلزلت مصر
زلزلة صعبة هدمت البيوت ودامت ثلاث ساعات وفزع الناس الى الله بالدعاء وفى سنة ٣٥١ رجع حجيج مصر من مكة فنزلوا
واديا فجاءهم سيل فاخذهم كلهم فالقاهم فى البحر عن آخرهم وفى ايام كافور الاخشيدى كثرت الزلازل بمصر واقامت ستة اشهر
فانشد محمد بن القاسم قصيدة منها ما زلزلت مصر من سوء يراد بها لكنها رقصت من عدله فرحا وفى سنة ٣٥٩ انقض كوكب
فى ذى الحجة فاضاءت الدنيا حتى بقى له شعاع كالشمس ثم سمع له صوت كالرعد وفى سنة ٣٦٦ سار رجل من مصر الى بغداد وله
قربان يقطعهما ويحاجاها وكانا يلتئمان عليه حكاه صاحب المرآة وفى سنة ٣٩٢ انقض كوكب ضخم كضوء القمر ليلة البدر ومضى الضياء
وبقى جرمه يتموج نحو ذراعين فى ذراع برأى العين وتشقق بعد ساعة وفى سنة ٤٠٢ قال ابن الجوزى انقض كوكب من المشرق
الى المغرب كالمصغر على ضوء القمر وتقطع قطعا وبقى ساعة طويلة وفى سنة ٤٢٥ ورد الخبر بتشعيث الركن اليمانى من المسجد الحرام
وسقوط جدار بين قبر النبى صلى الله عليه وسلم وبسقوط القبة الكبيرة على صخرة بيت المقدس قال ابن كثير فكان ذلك من اغرب الاتفاقات
واعجبها وفى سنة ٤٣٤ كثرت الزلازل بمصر وفيها انقض كوكب عظيم وسمع له صوت مثل الرعد وضوء مثل المشاعل يقال ان
السماء انفرجت عند انقضاضه حكاه سبط المرآة وفى سنة احدى واربعين واربعمائة فى ذى الحجة ارتفعت سحابة سوداء
ليلا فزادت على ظلمة الليل وظهر فى جوانب السماء كالنار المضيئة فانزعج الناس لذلك واخذوا فى الدعاء والتضرع فانكشفت
بعد ساعة وفى سنة ٤٤٨ قال فى المرآة عم الوباء والقحط مصر والشام وبغداد والدنيا وانقطع ماء النيل وانعقدت غرية وفيها
ظهرت وقت السحر نجم له ذؤابة مقدار طولها فى رأى العين نحو عشرة اذرع فى نحو ذراع ولبث على هذه الحال الى اشهر ثم اضمحل وفيها لاح فى
السماء فى الليل ضوء عظيم كالبرق يلمع فى موضعين جعدهما ابيض والآخر احمر الى ثلث الليل وكبر الناس وهللوا حكاه فى المرآة وفى سنة ٤٥٥
كسفت الشمس كسوفا عظيما جميع القرص ومكثت اربع ساعات حتى بدت النجوم وآوت الطيور الى اوكارها لشدة الظلمة وفى سنة ٤٥٥
وقع بمصر وباء شديد كان يخرج منها فى كل يوم الف جنازة وفى سنة ٤٥٦ ظهر كوكب كبير له ذؤابة عرضها نحو ثلاثة اذرع وطولها اذرع
كثيرة وبقى الى اواخر الشهر ثم ظهر كوكب آخر عند غروب الشمس قد استدار نوره عليه كالقمر فارتاع الناس وانزعجوا فلما اعتم الليل رمى ذوائب
نحو الجنوب اقام الى ايام وذهب وفى سنة ٤٥٧ كان ابتداء الغلاء العظيم بمصر الذى لم يسمع بمثله فى الدهور من عهد يوسف الصديق
واشتد القحط والوباء سبع سنين متوالية بحيث اكلوا الجيف والميتات وافنيت الدواب وبيع الكلب بخمسة دنانير والهر بثلاثة
دنانير ولم يبق للخليفة بمصر سوى ثلاثة افراس بعد العدد الكثير ونزل الوزير يوما عن بغلته فغفل الغلام عنها لضعفه من الجوع
فاخذها ثلاثة نفر فذبحوها واكلوها فاخذوا فصلبوا فاصبحوا وقد اكلهم الناس لم يبق الا عظامهم وظهر على رجل يقتل الصبيان والنساء
ويبيع لحومهم ويدفن رؤسهم واطرافهم فقتل وبيعت البيضة بدينار وبلغ الاردب القمح مائة دينار ثم عدم اصلا حتى حكى فى المرآة
ان امرأة خرجت من القاهرة ومعها مد جوهر فقالت من يأخذه بمد قمح فلم يلتفت اليها احد وفى سنة ٤٦٢ زلزلت مصر حتى انفرت
احدى زوايا جامع عمرو وفى سنة ٤٦٣ اشتد الغلاء والوباء بمصر حتى ان اهل البيت كانوا يموتون فى ليلة وحتى ان امرأة اكلت

رغيفا بالف دينار باعت عروضا لها قيمته الف دينار واشترت بها حمل قمح وحمله الحمال على ظهره فنهبه الناس فنهبت المرأة مع
الناس فصح لها رغيف واحد وكان السودان يقفون في الازقة يصطادون النساء بالكلاليب فيأكلون لحومهن واجتازت
امرأة بزقاق القناديل فعلقها السودان بالكلاليب وقطعوا من عجزها قطعة وقعدوا يأكلونها وغفلوا عنها فخرجت من الدار
واستغاثت فجاء الوالي وكبس الدار فاخرج منها الوفا من القتلى وفي سنة ٤٩١ حدثت بمصر ظلمة عظيمة غشيت ابصار الناس حتى
لم يبق احد يعرف اين يتوجه وفي سنة ٥١٥ هبت ريح سوداء بمصر فاستمرت ثلثة ايام فاهلكت خلقا كثيرا من الناس والدواب والانعام
قال ابن كثير وفي سنة ٥٥٣ قال ابن الاثير في الكامل كان اول يوم منها يوم السبت وكان يوم النيروز وذلك اول سنة الفرس و
اتفق انه اول سنة الروم ايضا وفيه نزلت الشمس برج الحمل وكذلك كان القمر في برج الحمل ايضا قال وهذا شئ يبعد وقوع مثله و
في سنة ٥٩٣ اتى عارض فيه ظلمات متكاثفة وبروق خاطفة ورياح عاصفة فقوي اهويتها واشتد هبوبها فتدافعت لها اعنة
مطلقات وارتفعت لها صواعق مصعقات فرجفت لها الجدران واصطفقت وتلاقت على بعدها واعتنقت وثار بين السماء
والارض عجاج فقيل لعل هذه على هذه انطبقت ولا تحسب الا ان جهنم قد سال منها واد وعدا منها عاد وزاد عصف الرياح الى
ان انطفأت سرج النجوم ومزقت اديم السماء ومحت ما فوقه من الرقوم فكنا كما قال الله تعالى يجعلون اصابعهم في آذانهم من
الصواعق وكما قلنا ويردون ايديهم على اعينهم من البوارق لا عاصم من الخطف للابصار ولا ملجأ من الخطب الا معاقل الاستغفار
وفر الناس نساء ورجالا واطفالا ونفروا من دورهم خفافا وثقالا لا يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلا فاعتصموا بالمساجد
الجامعة واذعنوا للنازلة باعناق خاضعة ووجوه عانية ونفوس عن الاهل والمال سالية ينظرون من طرف خفي ويتوقعون
اي خطب جلي قد انقطعت من الحياة علقهم وعميت عن النجاة طرقهم ووقعت الفكرة فيما هم عليه قادمون وقاموا الى صلاتهم
وودوا ان لو كانوا من الذين هم عليها دائمون الى ان اذن الله في الركود واسعف الهاجدين بالهجود واصبح كل يسلم
على رفيقه ويهنيه بسلامة طريقه ويرى انه قد بعث بعد النفخة وافاق بعد الصيحة والصرخة وان الله قد رد له الكرة وادبه
بعد ان كان ياخذه على الغرة ووردت الاخبار بانها كسرت المراكب في البحار والاشجار في القفار واتلفت خلقا كثيرا من السفار
ومنهم من فر فلم ينفعه فراره وفي سنة ٥٩٦ قال الذهبي اشتد الغلاء وعدمت الاقوات ووقع البلاء وعظم الخطب الى ان آل بهم الامر
الى اكل الآدميين الموتى وفي سنة ٥٩٧ كان الجوع والموت المفرط بالديار المصرية وجرت امور تتجاوز الوصف ودام ذلك الى
نصف العام الآتي فلو قال القائل مات ثلاثة ارباع اهل الاقليم لما بعد والذي دخل تحت قلم الحشرية في مدة اثنين وعشرين
شهرا مائة الف واحد عشرون الفا بالقاهرة وهذا نزر في جنب ما هلك بمصر والحواضر وفي البيوت والطرقات ولم يدفن
وكله نزر في جنب ما هلك بالاقليم قال صاحب المرآة وفيها كان هبوط النيل ولم يعهد ذلك في الاسلام الا مرة واحدة في
دولة الفاطميين ولم يبق منه الا شئ يسير واشتد الغلاء والوباء بمصر وكان فيها زلزلة هائلة من الصعيد هدمت بنيان مصر
فمات تحت الهدم خلق كثير وفي سنة ٥٩٩ ماجت النجوم في السماء شرقا وغربا وتطايرت كالجراد المنتشر يمينا وشمالا ودام
ذلك الى الفجر وانزعج الخلق وضجوا بالدعاء ولم يعهد مثل ذلك الا في عام البعث وفي سنة ٦٠٠ كانت زلزلة عظيمة بديار مصر قاله
ابن الاثير وصاحب المرآة ثم كانت في سنة ٦٠٢ وهدمت دورا كثيرة ومات خلق تحت الهدم وفي سنة ٦٢١ كان غلاء شديد بمصر قاله

ابن كثير وفي سنة ٧٤٢ كان الوباء العظيم بمصر وفي سنة ٧٤٣ كان الغلاء بها وقاسى الناس شدائد وفي سنة ٧٤٤ صليت صلوة العيد يوم الفطر
بعد العصر قال ابن كثير وهذا اتفاق غريب وفي سنة ٧٥٦ حصلت بمصر زلزلة عظيمة جدا وفي سنة ٧٦١ جهز الملك الظاهر بيبرس اخشابا و
آلات كثيرة لعمارة المسجد النبوي بعد حريقه فطيف بها بالديار المصرية فرحا بها وتعظيما لشأنها ثم سار بها الى المدينة ولم
يكن بها علم عظيم وفيها ولد بيت لها راسان واربعة اعين واربعة ايدي واربعة ارجل وفي سنة ٧٦٣ وقع بها حريق عظيم وفي
سنة ٧٦٦ حج السلطان فاحسن الى اهل الحرمين وغسل الكعبة بماء الورد بيده وفيها هبت ريح شديدة بديار مصر غرقت مائتي
مركب في النيل وهلك فيها خلق كثير ووقع مطر شديد جدا واصابت الثمار صعقة اهلكتها حكاه ابن كثير وفي سنة ٧٦٧ قال قطب الدين
ولدت زرافة بقلعة الجبل وارضعت من بقرة قال وهذا شيء لم يعهد مثله وفي سادس عشر شوال سنة ٧٦٧ قال ابن كثير طيف
بالمحمل بكسوة الكعبة المشرفة بالقاهرة وكان يوما مشهودا قلت كان هذا ابتداء ذلك واستمر ذلك كل عام الى الآن وفي سنة ٦٩٠
يوم عرفة وقع برد كبار بمصر اتلف كثيرا من الغلال ووقعت صاعقة بالاسكندرية واخرى تحت الجبل الاحمر على حجر فاحرقته
فاخذ ذلك الحجر وسبك فخرج منه من الحديد اواق بالرطل المصري وفي سنة ٦٩٠ غرقت جزيرة كبيرة ببحر النيل تجاه قرية بولاق
وفي سنة ٦٩١ وقع حريق عظيم بقلعة الجبل اتلف شيئا كثيرا من الذخائر والنفائس والكتب وفي سنة ٦٩٣ قال ابن المتوج كانت زلزلة
بديار مصر وفي سنة ٦٩٥ وقع بها قحط شديد ووباء مفرط حتى اكلوا الجيف وفي سنة ٦٩٨ ظهر كوكب له ذؤابة وفي سنة ٧٠٢ كانت الزلزلة العظمى
بمصر وكان تاثيرها بالاسكندرية اعظم من غيرها وطلع البحر الى نصف البلد واخذ الجمال والرجال وغرقت المراكب وسقطت دور لا تحصى
وهلك تحت الردم خلق كثير قال البرزالي في تاريخه وفيها ظهرت دابة عجيبة الخلقة من بحر النيل الى ارض المنوفية وصفتها
لونها لون الجاموس بلا شعر واذناها كآذان الجمل وعيناها وفرجها مثل الناقة يغطي فرجها ذنبها طوله شبر ونصف طرفه
كذنب السمك رقبتها مثل غلظ التليس المحشو تبنا وفمها وشفتاها مثل الكربال ولها اربعة انياب اثنان من فوق واثنان
من اسفل طولها دون الشبر وعرض اصبعين وفي فمها ثمانية واربعون ضرسا وسنا مثل بيادق الشطرنج وطول يديها
من باطنها الى الارض شبران ونصف ومن ركبتها الى حافرها مثل بطن الثعبان اصفر مجعد ودور حافرها مثل السكرجة باربعة
اظافير مثل اظافير الجمل وعرض ظهرها مقدار ذراعين ونصف وطولها من فمها الى ذنبها خمسة عشر قدما وفي بطنها ثلاثة كروش
ولحمها احمر وزفرته مثل السمك وطعمه كلحم الجمل وغلظ جلدها اربع اصابع ما تعمل فيه السيوف وحمل جلدها على خمسة جمال في
مقدار ساعة من ثقله على جمل بعد جمل واحضروه الى القلعة بين يدي السلطان وحشوه تبنا واقاموه بين يديه وفي سنة ٧٠٤
ظهر في معدن الزمرد قطعة زنتها مائة وخمسة وسبعون مثقالا فاخذها ابن الصناع ثم حملها الى بعض الملوك فدفع له فيها
الفا وعشرين الف درهم فابى ان يبيعها بذلك فاخذها الملك منه غصبا وبعث بها الى السلطان فمات ابن الصناع غما وفي سنة ٧٢١
كان بالقاهرة حريق كبير متتابع خارج عن الوصف ودام اياما في اماكن وفي سنة ٧٤٩ كان الطاعون العام بمصر وغيرها وفي سنة ٧٥٥
هبت ريح من جهة المغرب امتدت من مصر الى الشام في يوم وليلة وغرقت ببولاق نحو ثلثمائة مركب واقلعت اشجارا كثيرة
وفي سنة ٧٦١ وقع الوباء بمصر وفي سنة ٧٦٤ كان الطاعون بها وفي سنة ٧٧٥ وقع الفناء في البقر فهلك منها شيء كثير وفي سنة ٧٩٠
وقع الوباء بالديار المصرية وفي سنة ٨٠٠ وقعت صاعقة على القلعة فاحرقت منها شيئا كثيرا واستمر الحريق اياما وفي سنة

زلزلة لطيفة فيها ابتدئت قراءة البخاري في رمضان بالقلعة وفي سنة ۷۷۵ احضروا الى الاشرف من الامير منجك بنتا عمرها خمس عشر سنة فذكرانها لم تزل بنتا الى هذه الغاية فاستد الفرج وظهر لها ذكر وانثيان واحتلمت فشاهدناها وسموها محمدا ولهذه القضية نظير ذكرها ابن كثير في تاريخه قال الحافظ ابن حجر ووقع في عصرنا نظير ذلك في سنة ۸۳۳ وفي سنة ۷۷۸ خسف الشمس والقمر جميعا في شعبان وفي سنة ۷۸۰ ظهر كوكب له ذوابة وبقي مدة يرى في اول النهار من ناحية الشمال وفي سنة ۷۸۳ كان ابتداء الطاعون بالقاهرة وفيها امطرت السماء مطرا عظيما وفيها ظهر نجم له ذوابة قدر رمحين من جهة القبلة وفي سنة ۷۸۴ وقع الغلاء بمصر وفي سنة ۷۸۷ زلزلت المصر القاهرة زلزلة لطيفة وفيها وقع الغلاء بمصر وفي سنة ۷۸۹ زلزلت الارض زلزلة لطيفة وفي سنة ۷۹۰ اصاب الحاج في رجوعهم سيل عظيم اهلك خلقا كثيرا وفيها وقع الطاعون بالقاهرة وفي سنة ۷۹۲ ظهر كوكب كبير له ذوابة طول رمحين وفي سنة ۷۹۴ وقع الوباء في البقر حتى كاد اقليم مصر ان يفنى منها وفي سنة ۸۰۰ هبت ريح شديدة بالقاهرة حتى اتفق الشيوخ على انهم لم يسمعوا بمثلها وفي سنة ۸۰۱ ذكر اهل الهيئة انه يقع في اول يوم منها زلزلة وشاع ذلك في الناس فلم يقع شيء من ذلك في رجب سنة ۸۰۴ ظهر كوكب قدر الثريا له ذوابة ظاهرة النور جدا فاستمر يطلع ويغيب نوره قوي يرى مع ضوء القمر حتى رئي بالنهار فاوله بعضهم بظهور الملك الشيخ المحمودي في سنة ۸۰۸ وقع طاعون بالديار المصرية وكذا في سنة ۸۱۶ وفي سنة ۸۱۹ كان الطاعون بالقاهرة وكذا في سنة ۸۱۹ وكثر الوباء بالصعيد والوجه البحري وفيها امر الملك المؤيد الخطباء اذا وصلوا الى الدعاء اليه في الخطبة ان يهبطوا من المنبر درجة ليكون اسم الله ورسوله في مكان اعلى من المكان الذي يذكر فيه السلطان فصنع ذلك الحافظ ابن حجر بالجامع الازهر وابن النقاش بجامع ابن طولون قال ابن حجر وكان مقصد السلطان في ذلك جميلا وفي سنة ۸۲۰ امسك نصراني زنا بامرأة مسلمة فاعترفا فحكم برجمهما فرجما خارج باب الشعرية واحرق النصراني وفتنت المرأة وفي سنة ۸۲۳ فشا الطاعون بالديار المصرية وفي سنة ۸۲۵ زلزلت القاهرة زلزلة لطيفة وفي سنة ۸۲۸ وقع بدمياط حريق عظيم حتى احترق قدر ثلثها وهلك من الناس والدواب شيء كثير وفي سنة ۸۳۳ كان الطاعون العظيم بالديار المصرية وكذا في سنة ۸۴۱ الهجرية انتهى ملخصا

قف این بیان حوادث زمانهٔ اسلام ست تا سنه هشتصد و چند سال هجری و بعد این سنه ازین قسم حوادث دیگر از زلازل و رواجف و صواعق و امطار شدیده و ریاح عاصفه و کواکب نجوم ساطعه ذوات اذناب و ذوذوائب و توالد حیوانات عجیب الخلقة تا این تاریخ که سنه ۱۲۹۰ هجری باشد بسیار بوده ست در هر سرزمین از هفت اقلیم و کائنات ارض و سما تا همیشه در وقوع ست و کثرت وی از امارات قرب ساعت کبری ست و بعض اهل تواریخ برای ازمنهٔ حوادث عظیمه و وقائع هائله قرانات کواکب را میزان تصحیح قرار داده اند لهذا وقائع عظیمهٔ هر قرن را درینجا بر سبیل اجمال تا قرن حال بیان کرده میشود اگرچه بعضی ازان پیشتر مذکور شده باشد خصوصا حوادث اقلیم هند که مولد محرر سطور ست لا سیما حال قرن حاضر پس میگوئیم ——

قران اعظم اول در هند جنگ مهابهارت و در دوارکا قتل قوم سری کشن و غرق چین از شدت باران دوازده سال و خرابی سلطنت جمشید بردست ضحاک و بنای دمشق در سنه دو صد و ضرب سکه در شام در چهار صد و چهل و جلوس الجه خان در تاتار در سنه ۷۴۵ **قران اعظم دوم و اوسط اول** در سنه ۹۶۱ طوفان نوح واقع شد و ازین سنه تا هفت سال در ختا امساک مطر شد و در هند بقصبه گیا بوده نام شخصی پیدا شد و مذهبی جدید بنیاد نهاد و در شام ابراهیم علیه السلام مبعوث شد و در سنه ۹۹۱ تعمیر خانهٔ خدا و خرابی سدوم و در سنه ۹۱۱ ذبح اسمعیل علیه السلام و جلوس فریدون در ایران سنه ۱۱۹۸ روداد

قران اوسط دوم در سنه ۱۱ واقع شد و در بیست سال در عهد سال اعور خان پادشاه شد و بنای اورشلیم یعنی بیت
المقدس امر ایں سلم حد سنه ۱ و حوالی انوقیا و سوطیا از طوفان در سنه ۲ ۱ و قتل ماریان و معول اینوبیان بر دست نوح
در سیوم بعث و قتل بح در قرآن و ولادت هارون و موسی علیهما السلام در بود و در و هیچ قران اوسط سوم
خروج بنی اسرائیل از مصر در سنه ۷۲ و حالات یوشع در سنه ۱۵ و بعثت یونس و موسی و مه غرق ولایت سلی و مدینة الحکما ماهصر
بلاد دیگر در هفتاد و یک قران اوسط چهارم غرق سمو ترک بالعرض بیاد در از طوفان سخا سود در سنه ۱۶۹۳ و اتمام دولت
اولاد حد ستر مهدی در سنه ۳۶ و تسلط افراسیاب بر ایران در سنه ۸۱۷ و سانی ملدۀ لولو در کشمیر بامر راجه دیوکس در سنه ۹
و بعثت داود علیه السلام در سنه ۹۱۱ قران اعظم سوم و اوسط اول در سنه ۱۹۲۱ بعثت سلیمان علیه السلام در سیاه
و یک و بعث تمعیا سیمرو تفریق سلطنت بنی اسرائیل در سنه ۲۳۴ و ظهور شاکمونی در ختا در سنه ۶۹ ۱ مسیح راجه دلوار کشمیری
بصورت باد در ختا و بعث و جلوس ایلچیان و تاتار در صد و شصت اوسط دوم انجام معول بر دست افراسیاب
در سنه ۲ ظهور زلگرس و اصلح شریعت یونان در بیست و هشت بعد استعیا بعد حزقیا در شصت و چهار اتمام دولت اولاد
ستر داد در هند در بود در سنه ظهور کیخسرو و همایون در بود در سنه اتمام دولت کالسیهان از ارض در سنه ۳۳ جلوس گرانیوس و لیس سلاطین مقدونیا
در سنه ۲ جلوس اساس قیصر در اطلی در سنه سای و مید کبری در چیل و بخت جلوس بخت نصر در سیاه و بعث خرابی بیت المقدس هیچ اوسط سوم ظهور
وحی نام مردی ما یراق از آتش قربان عهاما و اتمام دولت اشکان ملت ده و هیچ در چهار صد و سه . ولادت تالی
ستانک لاوکون در ختا در سنه ۳۱۲ سای هیکل بامر لیکورس و ال ماثل در سیئه ۴۱ و سنه ظهور لنگ انگ حتا در هفتاد و سه
جلوس کشتاسپ پادشاه ایران در بود و یک ظهور زردشت در یا بصد و سی آغاز دولت کلطیطران روم در بود و
یک ولادت اوکون غوری در ارقد در ختا در سنه ۵ ظهور توبول در یه بال در سنه ۶۶ اوسط چهارم اتمام دولت
راجه هرباه و ال دہلی در سنه ۷ مصالحه یونانیان در سی و هفت تصرف فیلقس پدر اسکندر بر یونان در سی و هشت ظهور
ستنکرا جارج هی مذهب قدیم هیود و غلبه براهمه بر کوره ملتان در چهل تمام دولت قبطیان مصر در سیاه جلوس اسکندر
در هفتاد و هشت فتح بابل بر دست اسکندر در نود و دو و قتل دارا در نود و سه فتح سند و اتمام دولت قوم
جاد در نود و هشت وفات اسکندر و آغاز طوائف الملوک در پارس و روم و تسلط بطالسه در مصر در سنه ۴ اتمام دولت کلطیطران
روم و آغاز سنه اسکندری از سنه ۲۸ قران اعظم چهارم و اوسط اول در سنه ۸۱ ۲ واقع شد آغاز دولت اشکانیان
در ایران سنه ۹۸ تسلط راجه بکرماجیت الی چین هند و سای صد و سال جدید در سنه ۳۴ ۲ و تسلط جولیوس قیصر بر ملک
سنه ۲۱۵ و تسلط اغسطوس بر شام در سنه ۵۶ و فتح بنی اسرائیل بصورت لوریه در سنه ولادت یحیی و عیسی علیهما السلام در سنه ۳۱
اوسط دوم اتمام بطالسه مصر بر ملکه قلوبطرا در سنه خروج راجه شالباهن و وضع شاک در سنه ۱۷۹ حسف بلاپیوس
دیبیا در سنه ۹۹ آغاز دولت ساسانیان یعنی جلوس اردشیر بابکان در سنه ۳۲۹ اوسط سوم ادعای مانی مصور
موت در سنه ۴۹ اتمام دولت راجه ادستور از بنگاله در سنه ۲۶ سای استمبول در سنه ۴۳۳ جلوس اده سوج در سنه ۵۲۸ جلوس
بهرام گور در سنه ۵۹ جلوس قباد در سنه ۵۵ ظهور مزدک و ایجاد مذهب مزدکی در سنه ۶۴ اوسط چهارم اتمام قیاصرۀ روم

و آغاز قیاصرهٔ یونان در سنه ۱ جلوس نوشیروان در سنه ۱۱ جلوس بلیدوزخان و آغاز دولت مغول در سنه ۲۱ و ولادت
رسول خدا صلعم در سنه ۱۹ جلوس خسرو پرویز در ایران در سنه ۳۲ انجام دولت جوگیان و جلوس راجه تلوک چند بر تخت دهلی
در سنه ۵۰ تسلط قوم گات بر ملک اسپین در سنه ۶۳ جلوس یزدگرد و وفات رسول خدا صلعم در عرب سنه ۱۱ وفات ابوبکر صدیق
رضی الله عنه و خلافت عمر در سنه ۱۳ آغاز تسلط اسلام در ایران در سنه ۱۷ بنای کوفه در سنه ۱۸ آغاز اسلام در مصر در سنه ۲۷
در اندلس در سنه ۲۳ وفات عمر و خلافت عثمان رضی الله عنهما در سنه ۳۱ وفات یزدگرد در سنه ۳۵ وفات عثمان و خلافت علی
کرم الله وجهه در سنه ۴۰ خلافت امام حسن در سنه ۴۱ و از همین سال دولت بنو امیه آغاز شد رفتن معاویه بحج و زلزله مدینه و قبر
شریف در سنه ۵۰ واقعه کربلا در سنه ۶۱ رفتن حجاج بن یوسف و رمی احجار منجنیق بر کعبه و غارت مدینه مبارکه و ظهور طاعون در بصره
در سنه ۶۹ انقطاع حکومت اولاد راجه تلوک چند و آغاز دولت هر پریم عابد در سنه ۸۵ **قران اعظم پنجم و اوسط اول** در سنه
سته هزار و هشتصد و چهل و یک طوفان و هزار و چهارصد و هشتاد و شش بخت نصر و هزار و پنجاه و یک اسکندر و هفتصد و نود و
هفت بکرماجیت و هفتصد و چهل و یک مسیحی و ششصد و شصت و دو شاکه و یکصد و بست هجری و یکصد و نه یزدگردی اتفاق افتاد
و از اینجا وقائع هند را بقید سمت و وقائع عرب و پارس را بقید سنه هجری و حوادث فرنگستان را بقید سنه عیسوی نوشته میشود
انجام دولت هر پریم در دهلی در سمت ۸۰۱ جلوس لورنجرخان در سنه هفتم قران عطا عمر بن عبد العزیز فدک بنی فاطمه در سنه یکصد و
یک تمام بنی امیه و آغاز دولت عباسیه و واقعه ماه نخشب بعمل عطا ابن مقنع در سنه ۱۲۹ آغاز تسلط طولونیه بر مصر در سنه ۱۴۰ جلوس هارون رشید
در سنه ۱۶۹ و جلوس مامون در سنه ۱۹۵ جلوس اگریمان بر تخت جرمن در سنه ۸۰۰ع و فتح فرنس در روم آن و در سنه ۲۱۲ه طایران برمثل چراغ
در جو آسمان بر بغداد پدید آمده روی فلک را پوشیدند و تسلط طولونیه بر شام در سنه ۲۵۴ بارش احجار ده ده رطل بر سیوآس
مصر و زلزله ری و جورخان و طبرستان و قم و قاشان در سنه ۲۴۲ه قتل منصور در سنه ۲۴۹ و بردن قرامطه حجر اسود را در سنه
و بارش احجار یک یک رطل در بغداد در سنه ۳۴۵ زلزله عظیم ری و خسف طالقان در سنه ۳۴۶ **اوسط دوم** انجام دولت بیستهال کا
بنگال از دهلی در سمت یک هزار و چهل طوائف الملوک فرنس در سنه ۹۸۷ع انجام دولت اسلام و جلوس هنری بر کنندس سلطنت
اسپین در سنه ۱۰۱۶ع انجام اخشیدیان شام در سنه ۳۹۹ وفات حکیم فارابی در سنه ۳۳۹ فتح تهانیسر بدست محمود غزنوی و تخریب مندر
سوم جک در سنه ۴۰۲ بارش سنگ در افریقیه در سنه ۴۱۱ بارش ژاله بقدر بیضه در عراق و فتح گراتو و هدم معبد چهل هزار ساله بدست
محمود در سنه ۴۱۶ سقوط شهاب ثاقب عظیم تا سی و یک شب در بغداد در سنه ۴۲۵ زلزله بلاد افریقیه و تبریز و خسف قیروان و نزول صاعقه
و بافتن آهن از مصب آن و آغاز تاریخ جلالی در سنه ۴۷۱ هجری و سنه ۴۴۴ یزدجردی انجام سلطنت راجگان کوهستان سوالک از
دهلی در سمت یکهزار و یکصد و هشتاد و پنج مسند نشینی راجه پتهی راج و قران شش ستاره سوای زحل غرق حجاج در سنه ۴۸۹
ظهور قبور مطهره حضرت ابراهیم و یعقوب و اسحق در سنه ۵۱۳ ظهور عقارب طایره در بغداد در سنه ۵۲۴ بارش مار احمر در یمن و شهادت
سالار مسعود و اظهار خندق حول قبر نبوی صلعم در سنه ۵۵۷ قران سبعه سیاره در برج میزان و ولادت چنگیز خان در سنه ۵۴۹ آغاز
دانشمندیه در شام در سنه ۵۹۱ بارش تگرگ هفت رطل در عراق سنه ۵۹۶ آغاز اسلام در بنگاله در سمت هزار و دو صد و بیست و سه
اوسط سوم جلوس کنت در سویدن سنه ۱۲۰۷ع غلبه هلاکو خان بر ایران در سنه ۶۲۶ ظهور آتش در خارج مدینه منوره

در سنه ساهی رصدخانه در سنه ظهور دود در سنه حادثه ریح دمار شن سال یکصد و پنجاه درم در بصره و مارق احمد سعید
در احمد آباد و ایران در سنه آغاز دولت عثمانیه در مقدونیا در سنه قحط و وبای ایران در سنه بارش تگرگ بعداد سوت
حیات و عقارت ظهور وسماع و درحال حرق سمی مومی مسلم در سنه آغاز خراج لبیسی و مصادره بامر طلبیان در سند در سنه
آغاز دولت بهمنیه در دکن در سنه سای دولت آباد در سنه یافتن استخوان آدمی بسیار طویل و حجری از زیر زمین در سنه
آغاز قرامانیه در شام در سنه انجام دولت چنگیزیه و آغاز طوائف الملوک در ایران در سنه آغاز اقبال امیر تیمور در سنه
جلوس مرعات پادشاه سویدن در سنه آغاز ذوالقدریه در شام در سنه تسلط سوم بر ملک ترک و بامر رومی سویدن در سنه
وصول تیمور در شام در سنه انجام دولت چنگیزیه ارحتا در سنه | **اوسط چهارم** آغاز دولت سلاطین روس و جلوس
ایوان سوم در سنه ۱۲۶۳ء انجام تیموریه و آغاز صفویه در ایران در سنه وصول بابر پادشاه در هند در سنه و زلزله یکبار به هند در سنه
جلوس کرشتیس بر تخت سلطنت ترک در سنه قتل یونس پادشاه هنگری بدست سلطان محمد عثمانی و داخل شدن آن ملک
در اشتول در سنه جلوس همایون در هند در سنه اتمام سلطنت بهمنیه در دکن و تقسیم آن به پنج سلطان در سنه عزیمت همایون
بایران در سنه جلوس اکبر اکبر در سنه آغاز سمت ... از سنه هجری مطابق سمت یکهزار و سی صد و سی و ... تسلط سلاطین
عثمانیه روم بر مصر و انجام عباسیه در سنه جلوس جهانگیر پادشاه در سنه وبای عام در سنه ظهور عمود هوائی و دو ذنب طاعون
در سنه نزول صاعقه و یافتن آهن قابل سلاح از صاعقه آن در سنه جلوس شاهجهان در سنه قحط دکن و وفات ممتاز محل
اسیری فرنگیان هوگلی در سنه و اقتدار سنگه در سنه اتمام عمارت شاهجهان آباد در سنه و مسجد جامع در سنه جلوس عالمگیر در سنه
آغاز خروج پیشوایان دکن و قحط در سنه تسلط میخائل پادشاه روس بر ملک پولند در سنه ۱۶۶۹ء آغاز وبای هفت ساله در سنه
مسند نشینی ... در حرمین در سنه **قران اعظم هشتم و اوسط و اصغر اول** در سنه چهار هزار و هشت صد
و دو طوفان و سنه دو هزار و چهار صد و چهل و هفت بخت نصر و دو هزار و دو وارد و اسکندری و هزار هفت صد و پنجاه و هشت
و هزار و هفتصد و سی و هزار و شش صد و بیست و سنه کو هزار و صد و سیزده هجری و هزار و شصت ... یزدگردی و شش صد بیست ... جلالی
و هزار و صد و سنه فصلی واقع شد جلوس بهادرشاه در هند در سنه قتل اعظم شاه و فتح بهادر و آغاز دولت سکهان در سنه جلوس معظم الثانی
جهاندارشاه در سنه جلوس فرخ سیر در سنه عروج مرهته در سنه جلوس محمد شاه و آغاز ... چنگیز و ... و انجام سادات باره و زلزله عظیم
در سنه **قران اصغر دوم** ظهور دود ... آغاز فساد پیشوایان در سنه اتمام دولت صفویه از ایران و تسلط پیشوایان
بر صوبه دکن در سنه وصول نادرشاه در سنه خسف هرقلا نیوم و پمپیا بار دیگر در سنه جلوس الادس بر تخت سویدن
در سنه **قران اصغر سوم** تسلط کهوسله بر بنگاله و تقرر چهارم در سنه اسیری علی محمد خان رئیس کهر و ولادت شاه
عبدالعزیز دهلوی در سنه وفات محمد شاه و قمرالدین خان و راجه جی سنگه و جلوس احمد شاه و وزارت صفدر جنگ
جانشینی الپتری سنگه و قتل نادرشاه و طوائف الملوک در ایران و آمدن احمد شاه و مراجعت از لاهور در سنه جلوس
کریم خان زند بر سریر ایران در سنه جلوس عالمگیر ثانی در سنه قتل متهرا و دهلی و مدد رفتن کشمیر و لاهور از هند در سنه
آغاز دولت انگریزیه و تسلط بر مرشدآباد و قتل سراج الدوله در سنه و قتل عالمگیر ثانی و آمدن احمد شاه بوقت چهارم و هزیمت

جہنگ و عماد الملک و جلوس شاه عالم و ہزیمت انگریزان و رام نراین و تسلط مرہٹی سیندیہ بر دہلی در سنہ ۷۳ قران اصغر چہارم
افتادن ت ق بر ہیرن و مصالحہ انگریزان با شاه و مصالحہ میان پیشوا و نظام الملک در سنہ ۸۲ آمدن احمد شاه مرتبہ پنجم و ہزیمت
عالیجاه از انگریزان و تسلط ایشان بر عظیم آباد در سنہ ۷۴ وفات شاه ولی الله محدث دہلوی در سنہ ۷۶ و مصالحہ انگریزان با شجاع
الدوله و حیدر نائک در سنہ ۸۰ و قحط و وبا در سنہ ۸۲ و قتل چارلس پادشاه اسپین بر دست بونا پارٹی در سنہ ۸۸ و فات شجاع الدوله
و نول سنگه والی بهرت پور و جلوس آصف الدوله و رنجیت سنگه و قتل مختار الدوله و تسلط نصاری تا بنارس
در سنہ ۸۹ وفات کریم خان والی ایران و معاہده نصاری با سیندیہ در سنہ ۹۳ واقعہ جیت سنگه راجہ بنارس در سنہ ۹۴ ——
قران اصغر پنجم زلزله عظیم و بارش سنگ در سنہ ۹۸ و واقعہ غلام قادر در سنہ ۱۲۰۳ جلوس محمد خان قجر در ایران در سنہ ۱۲۰۶ جلوس
دولت رام سیندیہ در سنہ .. قحط مشہور ہند در سنہ .. ظہور ذو ذنب ۹۹ وفات آصف الدوله و جلوس یمین الدوله در سنہ ۱۲۱۳ سلطنت
بونا پارٹی در فرانس در سنہ ۹۵ مرگ پادشاه پلند در سنہ ۹۸ ظهور ذو ذنب سنہ ۱۲۱۴ ہجری جلوس و کاہنگ در حنتا در سنہ ..
قران اصغر ششم تقسیم ملک میان یمین الدوله و انگریزان و ظہور ذو ذنب سنہ ۱۲۱۶ ہجری تفویض ناصر جنگ تا فرخ آباد
بنصاری و زلزله عظیم و فتح اکبر آباد بر دست انگریزان و وقوع زلزله در سنہ ۱۹ ظهور ذو ذنب بصورت کناس کلان قریب بنات
النعش در سنہ ۲۶ جلوس غازی الدین حیدر در سنہ ۲۹ استیصال بونا پارت در سنہ ۱۵ فتح پونه و کہوسله در سنہ ۳۳ قران اصغر ہفتم
جلوس وجیہ دولت رام سیندیہ بجای شوہر در سنہ ۴۳ جلوس نصیر الدین حیدر در سنہ ۴۳ ولادت محرر سطور در سنہ ۱۲۴۸ جلوس جنکوجی
پسر دولت رام در سنہ ۵۱ جلوس محمد علی شاه در اوده در سنہ ۵۳ و ہمدرین سال والد ماجد محرر سطور بجوار رحمت الہی انتقال فرمودند
مادہ تاریخ وفات ایشان ست وفات اکبر پادشاه قلعه نشین دہلی و ولیم چہارم پادشاه لندن و سلطان محمود پادشاه روم
و جلوس بہادر شاه و ملکہ وکٹوریا و سلطان عبد المجید خان در سنہ ۵۵ مرگ رنجیت سنگه و جلوس کہرک سنگه و فتح کابل
و قندہار بر دست انگریزان در سنہ ۵۵ مرگ کہرک سنگه و نونہال سنگه و جلوس شیر سنگه در سنہ ۵۶ قران اصغر ہشتم در سنه
یکہزار و دو صد و پنجاه و شش ہجری و یکہزار و ہشت صد و نود و ہفت سمت آغاز شد نکاح اول محرر سطور در سنہ ۶۷ و ولادت
ولد اول نور الحسن طال عمره و زاد علمه در سنہ ۷۸ و ولادت ولد ثانی علی حسن زاد عمره و علمه در سنہ ۱۲۸۳ و نکاح ثانی کاتب حروف با رئیسه
بہوپال در سنہ ۱۲۸۸ اتفاق افتاد و خطاب نواب ابی براقم سطور غره صفر در سنہ ۱۲۸۹ ہجری حاصل شد و منظوری آن از گورنمنٹ انگریزی
در ذریعہ خریطه خط موسومه رئیسہ عالیہ آمد و تسوید تفسیر فتح البیان فی مقاصد القرآن در چہار مجلد در سنہ ۱۲۹۰ و بعد از آن بآغاز طبع در
مطبع ریاست بہوپال از سنہ ۱۲۹۱ ہجری گردید و ہمدرین سال انگریزان ریاست کوٹہ بوندی را بر استغاثہ رعایا از دست راجہ
آنجا انتزاع نموده بتصرف خود آوردند قفقف انگریزان که امروز حاکم اقلیم ہند اند ولایت قدیم ایشان انگلند ست جزو دوم
از برطانیہ شرقی آن بحر جرمن غربی چارلس کیل جنوبی انگلس کیل شمالی اسکالند سکنه قدیم آن دیار قوم کال بر دین بت
پرستی بودند و ہفت صنم معبود باسمار مختلفه داشتند تا آنکه قبل مسیح علیه السلام به پنجاه و دو سال جولیوس بران ملک مسلط
شد و در سنہ ۵۲ ع کلادیوس بران ولایت لشکر کشید و کراکتاکوس را اسیر کرد و اگری کولا سپه سالار بر ریاست آن ملک
مامور شد و تا آن زمان مردمانش بر سیرت حیوانات بودند و تا سنہ ۴۲۷ ریاست در اولاد اگری کولا بود و درین مدت برطا

رسوم النسانیا موختند و از سنه یکصد و هفتم مسیح علیه السلام دین عیسوی در آن ملک آغاز شد که هنوز باقی ست و در سنه
بشتصد و البرت تمام ولایات متسلط شد و در انگلند نام نهاد و صنعت طبع در عهد هنری دوم در ۱۴۵۹ع شایع شد چنانچه بر کتب
و فرانس و دینمرک و سویدن و پولند و روس و اسکاتلند بسیار ولایات و اقوام نصاری ست و ما جریات حکومت و سلطنت
ایشان در تواریخ مبسوطه مذکور ست ذکرش درینجا از غرض بامنیست از تحقیقات این قوم آنست که زمین دو پاره کلان ست
یکی امریکا که آنرا گیتی جدید و بر اعظم جدید خوانند این زمین خارج از ارض ربع مسکون ست و قطر آن دوازده هزار و چهار صد
و بست کروه در سنه هشتصد و چهل و هفت کلمبس نام فرنگی در آنجا رسیده مقدار طول و عرض اندازه کرد گویند در حجم
و معادن بحر و بر برابر این دنیاست که آنرا بر اعظم قدیم خوانند و منقسم ست بر جهت جنوبی و شمالی و هر جانب آن مشتمل
بر بلاد و مدن بسیار ساکنان قدیم آنجا آفتاب پرست هستند در ۱۵۰۰ع بعد جدال و قتال بسیار امریکای شمالی بقبضه
فرنج و فرنسیس در آمده و ایشان بران متصرف شدند بقیه ممالک که آنهم بسیار ست هنوز بدست سکنه قدیم آنجاست و
امروز که سنه ۱۲۷۲ هجری و ۱۸۵۵ع ست از چند سال اخبار متواتره بابت شورش فرقه روس و توجه ایشان بسوی ممالک هند
گوش میخورد و تا یارقند و بخارا و غیره از مقر خود حرکت کرده رسیده اند تا منظور حق سبحانه و تعالی درین میان چیست
باقی ماند ربع مسکون آنرا سه حصه کرده اند یکی حصه شرقی مسمی بایشیا دوم حصه غربی موسوم به یورپ و فرنگستان
سوم حصه جنوبی نام او افریقیه و مجموع سکنه این هر سه حصص بحسب تخمین نود کرور نفر اند و السنه مختلفه ایشان قریب
دو هزار نوع و جمله ادیان ایشان از یک بیست و پنج کرور عیسوی المذهب و نود و سی و پنج کرور اهل مذهب بود و دو کرور اهل اسلام
و قریب همین مقدار یهود و در بقیه ده کرور مجموع اهل عالم باختلاف مذاهب ازینجا استفاده میشود که بموجب خبر مخبر صادق
علیه الصلوة والسلام که نصاری در آخر زمان اکثر اهل عالم باشند و اکثر ممالک تصرف ایشان باشد این زمان آخر زمانه
و اقرب من قیامت ست زیرا که کثرت این قوم و طول و عرض ممالک معموله ایشان بالفعل بیشتر از همه اقالیم و اقوام ست
و ترقی دولت و نوع ایشان روز افزون و بالجمله این امارات بعیده قیامت از آن جنس ست که در عالم بوقوع آمده و گذشت
و ذکر وی برای تنبیه بر وقوع ست برای تحذیر از آن زیرا که آن فوت شد و حذر از چیزی باشد که آینده و شدنی ست
آری در ضبط این قسم حوادث عبرت ست برای معتبران و ایقاظ ست برای نائمان و آگاهی ست برای غافلان و تذکر
ست برای عاقلان و تصدیق ست برای خبر مخبر صادق که از اشراط صغری و کبری قیامت ترسانیده و بران اطلاع بخشیده
صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم **باب سوم** در ذکر امارات متوسطه و اشراط صغری که در عالم ظاهر شده و منقضی نگردیده
بلکه باقی ست و روز افزون ست تا آنکه متصل شود باشراط کبری که مقدمه آن ظهور مهدی ست و آن باستقرار اخبار
و آثار قریب بصد علامت ست و شیخ معین الدین محمود واعظ در رساله که تصنیف آنرا بر وجه بسط مرتب کرده اما قیام ساعت
و ساعت قیام پس آنرا نود و یک علامت گفته اند و تا آن تمام نشود قیامت برپا نشود و مجموع این اشراط
در بحر المجالس ذکر کرده و از آن معلوم میشود که جمله اشراط صغری در عالم واقع شده و میان بنی آدم رواج دارد
بلا نکیر تا میروند شیوع و کثرت دران هم میرسد تا آنکه مهدی برآید و سلسله امارات کبری بجنبد و دنیا روی بفنا آرد

فصل اول

تهدچه بقای عالم بعد از عهدی نسبت بزیادهٔ سابق بر عهدی بسیار کمترست و درین باب نیز فصلهاست
از امارات متوسطه یکی غربت اسلام و تغیر احوال بنی آدم ست از انچه در زمان نبوت نشان بود و از استقامت بر دین و
التزام احکام شرع مبین و تمسک بکتاب و اتباع سنت و زهد در دنیا و عدم اعتنا بزخارف و حطام این سپنجی سرا و انابت
بسوی خدا و دار آخرت و ایثار باقی بر فانی و تعظیم علم و اهل علم و تحقیر جهل و ضلال . و عروض اضداد این او صاف و
منافیات این احوال در آخر زمان فرمود رسول خدا صلعم بدء الاسلام غریبا و سیعود کما بدء فطوبی للغربا اخرجه الترمذی
و مثله عند مسلم ایضا و درینجا بشارت ست غربا راست را که در غربت با اسلام شریک اند و تسلی ست برای ایشان تا در وقت
غربت دین قدم استقامت محکم تر بزنند و از مشاهدهٔ ضعف اسلام دل تنگ نگردیده حبل المتین ایمان را مضبوط تر بگیرند
ع دلا خوش باش کان محبوب جانرا ٭ بمسکینان و درویشان سری هست ٭ اللهم اجعلنا منهم مجدد الف ثانی در مکتوب بست و
سوم از جلد ثانی نوشته اند که اسلام درین اوان غربت پیدا کرده ست و مسلمانان غریب گشته اند و تا میروند غریب تر می گردند
بحدیکه الله گوئی بر زمین نخواهد ماند و تقوم الساعة علی شرار الناس این آنوقت ست که هزار سال از بعثت خیر البشر علیه و
علی آله الصلوة والسلام گذشته و علامات قیامت پرتو انداخته و سنت بواسطهٔ بعد عهد نبوت مستور شده و بدعت
بعلت افشای کذب جلوه گر گشته شاهبازی باید که نصرت سنت فرماید و هزیمت بدعت نماید انتهی گویم زمانهٔ حضرت مجدد
زمان اکبر و جهانگیر بود و زمانهٔ این هر دو پادشاه بدترین ازمنهٔ عالم بود در نفی سنت و اتخاذ بدعت بلکه اتحاد و زندقت
چنانکه بندی ازان در ذکر اکبر پادشاه بر زبان قلم رفته فلیرجع الیه و بعد از ایشان در زمانهٔ شاهجهان پادشاه و عالمگیر فی الجمله
پاس اسلام داشتند اگرچه حق اسلام چنانکه باید ادا نمیشد و لهذا مکاتیب حضرت ایشان مملوست از ذم بدعت و انتصار سنت
و تحذیر از قرب قیامت و حق اینست که در حدیث آمده نمی آید بر امت من هیچ زمانه مگر انچه بعد اوست بدترست از و اخرجه
البخاری و روایت کرد طبرانی در معجم کبیر از ابو الدرداء رضی الله عنه مرفوعا که نیست هیچ سال مگر کم میشود در وی خیر و زیاده
میشود شر و هم در طبرانی ست از ابن عباس که نیست هیچ سال مگر پیدا میکنند مردم در وی بدعتی و می میرانند سنتی را تا آنکه
بمیرد سنت ها و زنده شود بدعتها و ترمذی از انس روایت کرده که نیست هیچ سال مگر سالیکه بعد اوست بدترست ازو
تا آنکه ملاقات کنید شما با رب خود و هم از انس آمده که نمی آید بر شما هیچ سالی و روزی مگر انچه بعد ازوی ست بدترست ازوی
تا آنکه ملاقی شوید با پروردگار خود اخرجه البخاری و احمد و النسائی ع ربیع م بکیت منه فلما ٭ صرت فی غیره بکیت علیه ٭
کاتب حروف گوید مفهوم این روایات چیزیست که هر ذی بصیرت آنرا بچشم خود دیده و بعقل خود آزموده ست و هیچکسے
نتوان یافت که او را شکے در صدق این تجربه باشد روایت ست از علی علیه السلام که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک ست
بیاید بر مردم زمانهٔ که باقی نماند از دین اسلام مگر نام و از قرآن مگر نقش مسجدهای ایشان آباد باشند و لیکن ویران
از هدایت فقیهان ایشان بدترین کسے باشند که زیر ادیم آسمان ست از نزد ایشان فتنه برآید و در ایشان
باز گردد اخرجه البیهقی و ابن عدی گویم مصداق تام این حدیث زمانهٔ ماست که درانیم چه درینوقت در بعض بلاد و ممالک
آبادی مساجد از نمازیان و مدارس از طلبهٔ علم و مطابع از طبع کتب دین و تذکرهٔ مسائل و رسائل شرع مبین و کثرت

و اما سیاست اینها برکرامتی از مقصود شرع مطلوب شارع بر اصلاح و ارشاد یابی زیرا که غرض ابتنای این سیرت اطهار این امر ریاست نفع نفس خود و حشم
است مگر مشاغل تحصیل معاش و اکتساب قوت و پیدا کردن رزق بهر وجه که باشد و بهر نهج که حاصل گردد لهذا محروم بوده از انوار برکات آثار آن و در اختام
از خلاص اطوار آن بیان ایشان با آن بعثت ما بلای ایشان ابتلای شیم و هرکه الا ما شاء الله تعالی از ایشان به راه راست و در دین ایمان نهج و
بر راه حق ارادو صلاح انبیا برگزاری ست تو در شمار علما است و نه در قطار فضلا بلکه سفیهی از سفهاست یا ناقص الایمان ست از
نقصا اعاذنا الله تعالی عنهم و عن شاکلتهم انس گفته که آنحضرت صلعم فرموده که می آید بر مردم روزگاری که صابر در آن وقت
بر دین خود مانند قابض بر جمر ست اخرجه الترمذی یعنی در آخر زمان صیانت دین و ایمان بجهت ظهور فسق و عصیان و غلبه نفسانی
و قلت معاونان چنان دشوار افتد که نگاهداشتن اخگر سوزان بر دست دشوار ست و حال ما مردم ضعفا در این وقت همین
کیفیت دارد رزقنا الله الاستقامة ع چو بید بر سر ایمان خویش می لرزیم و و لنعم ما قال الشاطبی رح مه فهذا زمان
الصبر من لک بالذی یکقبض علی جمر فتنجو من الردی و در هدایة السالکین تالیف خواجه محمد بن عبد الرحمن قنوجی رحمه الله تعالی
از ابن مسعود مرفوعا آورده که می آید بر مردم زمانه که سلامت نمی ماند برای صاحب دین دین وی مگر کسیکه بگریزد
بدین خود از قریه بقریه و از شاهق بشاهق و از سوراخ بسوراخ مانند روباه که بگریزد بگنج انتهی سفیان ثوری را که
از کبار محدثین اولین ست و از عمده تبع تابعین بود که مبتگر بیست پرسیدند چه می نالی گفت زمان برگنامان خود گریستم
گناهان بسیار باشد اکنون بر غربت اسلام بگریم و هم سفیان رح گفته سوگند بخیبی که جز وی خدای نیست البته حلال شد
عزلت درین زمان غزالی گفته اگر عزلت در زمانه سفیان حلال ست پس در زمانه ما واجب باشد فقیر گفتم اگر در زمانه غزالی
واجب ست درین زمانه خود فرض عین گشت و الحمد لله که مارا خودسری باین بی سروپایان در رنگ دیگر ابنا جنس و اهل
زمان نیست حق تعالی توفیق زیادت بخشد مه مرا بیگانگی از خلق با حق آشنا کردست و بطبع من بکس کم ساختن بسیار
میسازد و ابن عمر رضی الله عنه از آنحضرت روایت کرده که محبوب ترین اشیا نزد خدا غربا اند گفته شد کدام اند غربا فرمود
گریزندگان بدین خود برانگیزد ایشان را حق تعالی با عیسی بن مریم روز قیامت و گفت ابو سعید خدری رضی الله عنه که گفت
مردی ای رسول خدا بهترین مردم کدام اند فرمود کناره گیرنده در شعبی از شعاب می پرستد خدا را مه غالب بیدم از
خواهم که زین سپس بکنجی کزینم و بپرستم خدای را و در حدیث متفق علیه ست از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم مردم مانند صد شتراند
که یافته نمیشود در انها یک راحله انتهی و راحله شتری را گویند که توانا باشد بر سفر کردن و بار برداشتن یعنی آدمیان بسیار اند
و صالح نیکوکار که شایسته صحبت باشد و مودی حقوق صحبت و متبع شریعت و مقتدی سنت کمتر ست مه انچه بر جستیم و
کم دیدیم و بسیار ست و نیست و نیست جز انسان درین عالم که بسیار ست و نیست و بعضی از شراح حدیث گفته اند که مراد
باین حدیث مردم آخر زمان اند و قبل غیر ذلک حق آنست که مردم خیر و صالح در هر زمانه کم بوده اند چنانچه و قلیل من عبادی
الشکور و خبر آن از ان خبر میدهد و در آخر زمان که محل شر و روفتن ست بسیار کم گردند تا آنکه در هزار هم یکی بهم نرسد چنانکه
درین وقت و بالله التوفیق بخاری در صحیح خود از مرداس اسلمی که او را صحبتی یک حدیث ست از آنحضرت صلعم روایت کرده
که فرمود میروند مردم نیکوکار و باقی می مانند بدان و تبه کاران مانند سبوس جو یا خرما باک ندارد خدای تعالی بایشان

پاک داشتنی انتهی یعنی از صلحا هر یکی بعد دیگری میرود و هر کدام نخستین ست نسبت بباقی حتی آنکه می مانند بدان اند که ایشان
راهیچ قدر و اعتبار نزد حق تعالی نیست فصل دوم و منجمله تغیر مردم ست از آنچه از ابو سعید خدری رضی الله عنه مرفوعا
آمده که فرمود آنحضرت صلعم البته پیروی کنید شما عادات کسانی را که پیش از شما بودند شبر بشبر و ذراع بذراع تا آنکه
اگر در آمدند آنها در سوراخ سوسمار در آئید شما آن سوراخ را گفته شد مگر اینها یهود و نصاری اند فرمود اگر ایشان نباشند
پس کیست اخرجه البخاری و مسلم و شبر بشبر و ذراع بذراع عبارت است از متابعت کامل در همه چیز و ترمذی از عبد الله
بن عمرو بن العاص روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم لیاتین علی امتی ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل حتی
ان کان منهم من اتی امه علانیة لیکونن فی امتی من یصنع ذلک امروز مصداق اتم این خبر در اسلامیان موجود و مشهود ست چه
هر کرا بینی بحکم الناس علی دین ملوکهم در تتبع لباس و ماکل و مشارب و ضوابط و قوانین و اوضاع ملاقات و گفتگو و جمله احوال
با نصاری همدوش و همعنان یابی و همچنین اتیان مدخولات پدر در بعض ریاسات مسموع شده با آنکه خود را مسلمان میخوانند
این مسلمانی نیست قیامت را نشانی ست ترمذی از علی مرتضی آورده که فرمود آنحضرت چه حال باشد شما را وقتی که بامداد
کنید در جفت جامه و شبانگاه کنید در جفت جامه دیگر و نهاده شود کاسه کلانی از طعام و برداشته شود کاسه دیگر و
بپوشید خانهای خود را بلباس چنانکه می پوشید کعبه را گفتند ای رسول خدا ما بهتر باشیم دران روز از امروز زیرا که
فارغ باشیم از کسب معیشت برای عبادت و کفایت کرده شویم مونت اهل و عیال را فرمود نه بلکه شما امروز بهتر اید انتهی آنکه
مکانی کنایت از نعمت و رفاهیت و اسراف در لباس و طعام و مسکن و امروز بهتر ازان جهت شد که مشغول اند بجد او دران روز مشغول بما دون
حق باشند و درینجا اشارت ست بفضیلت فقر و حاجت بر غنا و نعمت و تغییر ست از افضل بسوی ادنی و مصداق
این حدیث نیز از خلافت معاویه رضی الله عنه تا امروز موجود ست و روز افزون و این نیز در حقیقت از علامات قیامت
ست و گفت حذیفه رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم گفته میشود مرد را چه عاقل و داناست یعنی در کار و بار معیشت
و چه عجب زیرک ست و خوش رو و خوش زبان و فصیح و چه عجب چست و چالاک ست و نیست در دل وی مقدار دانه
خردل از ایمان یعنی این صفات در عرف مردم داخل کمال اند و در حقیقت با انعدام ایمان هیچ محض اند چه معتبر ستایش
بتقوی و ایمان ست نه باین و آن و این مضمون هم در دربار اهل دولت بر وجه کمال مشاهده میشود و جمعی از علماء سوء دنیا
طلب هم درین غفلت گرفتار اند و از حقیقت علم خود و مقصود ازوی برکنار و دنیا را وجه همت خود ساخته اند و عقبی را پس پشت
انداخته بار ریا و سمعه چنانکه باید و شاید ساخته اند و آبروی خود پیش اهل ایمان در باخته حفظنا الله تعالی عن صنیعهم عائشه
رضی الله عنها از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود اول چیزیکه نگون کرده میشود یعنی متغیر میگردد در اسلام خمر ست گفتند چگونه
آنکه خدا حرمت وی بیان کرده فرمود نام می نهند آنرا بنام دیگر جز خمر و حلال میکنند آنرا رواه الدارمی یعنی به تبدیل نام
میخورند چنانکه نبیذ و مثلث یا ماء اللحم و ماء العسل یا شراب الصالحین یا آنرا از عسل و برنج وغیره سازند و گویند خمر نام آب
انگور خام ست که مستی آرد و این نه آب انگور ست که خمر باشد و ندانند که هر چه مسکر ست حرام ست انگور باشد یا چیزی دیگر
و این اقبح و افحش تغییر ست و حیله ست برای وقوع در حرام و جرئت ست بر نفی حکم ملک علام و ازین قبیل ست آنچه کاتب

حروف عفا الله عنه در بعض بلاد اسلامیه با چیونانه بچشم خود دیده و بگوش خود شنیده که نام ربوا را تبدیل کردند و کسر آب
و منافع نامیده‌اند و بعض علماء مشرقیه هند منتقم اش خوانده‌اند و درین برده داد ربوا خواری که می ارزد با خدا چنانکه آیه
وارد شده ندانستند که هر قرض که بکشد نفعی را سود است به هدیه باشد یا بستانند و بجور رند یا بعنوان بخوانند نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله این
حدیث را اگرچه مورد خاص است اما عبرت بعموم لفظ است نه خصوص سبب پس شامل باشد جمیع اشیاء مبدلة الاسماء را
و قد قال تعالی ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم از شآمت همین تبدیل و تغییر است که اسلام و مسلمانان روز بروز
زبون اند و غلبه کفار و تسلط اشرار و تنزل اهل اسلام روز افزون معهذا کسی پنبه غفلت از گوش نمی برآرد و دمی خاطر را
بدریافت این مطالب نمی گمارد و حسابی از اخبار مخبر صادق که ماریا للتنبیه است نمی بردارد هر که هست در اوهام خود مست است
و از انجام خود بیخبر سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه از آنحضرت صلعم روایت کرده که بر پا نمیشود قیامت تا آنکه بیرون می آیند گروهی
که میخورند بوسیله زبانهای خود مدح میگویند مردم را و ذم میکنند ایشان را بباطل و دروغ و ظاهر میکنند فصاحت و بلاغت
تا مردم را در دام خود گیرند و فریب دهند و حاصل کنند چیزی از دنیا و شهوات نفس خود چنانکه میخورند گاو با زبانهای خود
تمیز نمیکنند در چریدن میان خشک و تر و تلخ و شیرین اخرجه احمد یعنی چنانکه بقر را در خوردن رطب و یابس تفاوتی نیست همچنین
این گروه زبان را وسیله اکل و شرب خود سازند و حق را از باطل و حلال را از حرام باز ندانند این خبر مصداق حال شعرا
است که کار ایشان مدح و ذم نمودن و عوض آن چیزی از دنیا از مردم دولتمند ربودن است و نیز علماء سوء دنیا طلب که
مصاحبت توانگران را وسیله رزق و تائید کلام ایشان را واسطه حصول جاه و خوشامدگویی ایشان را باقسام تقریرات شرعیه
خود ساخته‌اند درین حکم داخل اند و این قسم مردم در هر زمان موجود بوده‌اند و درین زمان بسیار و بیشمار اند و فسادها که
درین مواقع شده و فتنه‌های ریا و سمعه که تمام عالم را فرو گرفته از شآمت اقوال و افعال همین گروه دنیا پژوه است عصمنا الله
تعالی عن اعمالهم و اقوالهم ابو هریره گوید آنحضرت صلعم فرمود می آید بر مردم زمانه که پروا نمیکند مرد که از کجا گرفت مال را از
حلال یا حرام اخرجه البخاری و بیهقی در شعب الایمان از حسن مرسلا آورده که فرمود آنحضرت می آید بر مردم زمانه که باشد سخن
ایشان در مساجد در امر دنیا پس منشینید شما با ایشان که نیست خدای تعالی را حاجتی درین قوم و واقع شد این هر دو خبر
در اهل دیار چنانکه نتوان پوشید **فصل سوم** و از انجمله است آنکه فضائل انسانی و کمالات نفوس ناطقه که در کتابها تو
دنیا یا عنقا و آن مالامال شده و حاتمی است بی مسمی مروت نامی است مثل کیمیا و انسانیت لفظی است مانند عنقا نه از خیر
خبری و نه از محبت اثری و نه از مساحت روئی و نه از صدق بوئی محمد صادق اختر در صبح صادق این باب را بوجه خوب بطرز مرغوب
تفصیل داده درین مقام بمناسبت کلام حرفی چند از آن انتخاب میرود میگوید کارهای زمانه همه برعکس و خلاف مقصود است
است قابلان را میکشد و جاهلان را می نوازد دلیمان را سرفراز میکند و کریمان را میگدازد سینه صافیها گران و گرانجانیها
ارزان لفظ دوستی تکلف برزبانها و معنی بی تکلف در دلها آن از راه و رسم عادت در سالها صورت پذیرد و این
در لمحه صورت گیرد آنرا هیچکس خریدار نیست و این را بازار مشتری پیداست آن بفردی از افراد انسان ماهیه نمیشود و ازین
شخصی از اشخاص آدمی زاد خالی نیست و در حقیقت آن نیست و این هست دلها همه پر غبار و روها همه صاف و این

بشنیدن دوست مارا طرفه رسمی ست که چون با مشتاقان ملاقات یکدیگر تحقق مبرهن شود و قصد میان باهم نمایند و با وجود
سردی دل و خشکی نفس سخنهای گرم و چرب تصنع بر زبان اندکی گوید بغایت مشتاق بودم و یکی گوید مشرف شدم
در حقیقت آن را شوق و نه این اشرف هرگاه مطلبی در دل صورت بندد و غرضی منظور گردد برای دیدن یکدیگر قدمی رنجه
نمایند و جا دیگر را آشنای بی ریا و دوست درست خوانند و تا حصول غرض در محاورات و مراسلات خود را فدوی و
عقیدتمند و بنده صمیمی و ارادت کیش قدیمی و نیازمند باوفا و مخلص بی ریا و نحو ذلک بالقاب گوناگون نگارند و در اظهار
خلوص و اتحاد مبالغه بجدی رسانند که فعل ایشان موافق قول ایشان مظنون گردد خدع و مکر عادت ایشان ست و
عداوت عبادت این بدکیشان اگر از راه تغافل شری از ایشان در حق کسی واقع نشود برو حق احسان ثابت کنند و
بار منت عظیم بروی گذارند سبحان الله سگان گزنده آشنا را گزند نرسانند و شیر و پلنگ با این همه درندگی ذاتی بالعمر
رسان خود ولابه گریها میکنند لیکن این یار صفتان کژدم سیرت عجب مایه شور و شرانند که سگ و سباع هزار درجه بر ایشان شرف
دارند چنانکه گفته اند که بزرگترین کائنات از روی صورت و سیرت آدمی ست و خردترین جمیع آنها سگ ست با تفاق سگ حق شناس از آدم ناسپاس
لیکن دریافت کیفیت آدمی که نظر بتفاوت اعمال و اقوال گاهی جلوه آرای بر منصه احسن تقویم ست و گاهی مورد ثم رددناه اسفل
سافلین مشکلترین امور و دشوارترین کارهاست غرض چشم توقع از مردم این زمانه داشتن خاک در دیده تحقیق انباشتن ست
اگر هزار احسان در حق این ناسپاسان بکار رود هرگز بر زبان نیارند و اگر گاهی نسبت بایشان در سلوک و مراعات تقصیر
راه یابد کینه آن تمام عمر چون آرزوی خود بخاطر دارند و پیش مردم شکایت برند و کمر کین بندند و آنچه لوازم عداوت
بتقدیم رسانند دیگر این عزیزان را عادت ست که آنچه از نیکی بر زبان آرند در دل ندارند و از بدی هرچه در دل دارند
بر زبان نیارند و در روی اناث دوستان که بچشم شفقت باید دید بنظر شهوت بنگرند و پرده اهل عیوب بقصد آرزو بدرند
یاران و رفیقان این زمانه همه شان و رنگ بی توفیق و غدار و دروغگو و بهانه جو و دشمن جان و برهم زن مقدمات اگر
بدون التجای اینها کاری سرانجام گیرد و مطلبی صورت پذیرد مانند سگان دکان فساد فراهم آیند و در اظهار مودت
اغراق بکار برند و یگانگیها اظهار کنند و گله های دوستانه درمیان آرند و بیهوده گفتن احسان ثابت گردانند که کاش ما
ازین مقدمه خبر داشتی تا مال و جان نثار کردمی حیف که بما آگاهی نشد اما شنیدیم که این مهم بر طبق آرزو و این کام بر وفق
مرام صورت بست باین گفتگوها اگرچه در ظاهر بتکلف خود را شاد وا نمایند و زهرخند کنند لیکن در باطن از حسد و غم چون
جراحت خون بگریند و اگر کسی را بمقتضای بشریت در امری از امور ترددی پیش آید سراسیمگی بخاطر راه یابد و از فرط حیرانی
طریق چاره کار گم کند و بسبب شاورهم فی الامر ازین و عقل دوستان مشاورت کار خود جوید این خیره سران طلب نمای
نهاد و ظلمت سرشتان بر اعتقاد چنان احسان بر ذمه او ثابت کنند که گویا مراعات هزاران درهم و دینار کرده اند
و جمله حقوق دوستی و محبت بجا آورده فی الجمله یار کسیکه از ایشان یاری خواهد نا امید کسیکه از ایشان امید میدارد
یاری ایشان بیکسی و همراهی ایشان گمراهی ست تاریکی و تباریکی وقت مقتضی آنست که همه کفر بار و آدم آدم را بخورد چرا که

چنانچه پیش از این صحبت آن دوست حرد حالا زبان صحبت پیش ازین صحبت جان بود ای نفع همدیگر بود حالا هر یک تفضل خود جوید پیش ازین دوستان
یکدیگر را مایکردند حالا دنامیکنند پیش ازین احیاء مراسم سیه کم واقع میشد حالا حسنه کم اتفاق می افتد پیش ازین تحصیل علوم برای حصول
بجز از برای منصب جاه پیش ازین جان و مال نثار آبرو میکردند حالا آبرو برای مال میریزند پیش ازین احسان میکردند و منت
نمیگذاشتند حالا اگر ایذا میرسانند منت میگذارند پیش ازین عذر اصحاب جرائم می پذیرفتند حالا پیش از گناه مواخذه
پیش ازین اهل دول محتاج خردمندان بودند حالا خردمندان محتاج نان پیش ازین ملوک و امرا جویای صحبت دانشمندان
حالا میل خاطر بصحبت مقلدان و مسخرگان دارند پیش ازین اقارب عشائر ممد و معاون یکدیگر بودند حالا جواسیس عیوب اند
پیش ازین مرتوانان برادران ناز میکردند حالا از شر آنها احتراز میکنند پیش ازین در استتار افعال قبیحه اصرار داشتند
حالا در اشتهار آن افتخار میدانند پیش ازین عقوباتیکه بگناهگاران لازم بود درین زمان نصیب بیگناهان ست پیش ازین
همت در کار بود حالا زر در کار ست خلاصه آنکه پیش ازین هرچه عیب بود حالا هنر ست نیکوئی از عالم بار بسته و از افعال ستوده
و اخلاق پسندیده نشانی نماند صراط مستقیم مسدود و طریق ضلالت مفتوح دانش بی وقر و مقدار دانشمندان
و خوار ابلهان عزیز جهان هنرمندان دربدر بی هنران چست همتی غالب علو حوصله مغلوب بیوفائی زبردست و مروت
زیردست یکی از بزرگان این فرموده اگر شعر میدانستم هر آینه مرثیه محبت و مروت میگفتم سخن منیر لاهوری ست هم جنسان
با وجود پیوستگی مانند ابروان کج نشین و برنگ چشمها با این همه قرابت درحق یکدیگر ناتوان بین آشنا جون سعی آشنا
مذاقها ناگوار ست و بیگانه ماتر خیال بیگانه با طبعها ساز کار خیر ایشان محض شر و همه از اهلیت بیخبر خردان گستاخ
رنجور بدان محظوظ صدق و وفا در خواب مکر و فریب بیدار دروغ موثر راستی بی اثر حق منهزم باطل مظفر ظالم عزیز
مظلوم ذلیل حرص بافراط قناعت متفر نتیجه الفت کلفت حقوق مبدل بعقوق علمای بی عمل زناد بار یا از صلاح نا
میش نیست و از فساد انبار ها ست مسلمانی در کتاب مسلمانان در گور دلها مائل ممنوعات قدمها طریق نامشروعات
زبانها گویای غیبت گوشها شنوای مذمت چشمها بینای عیوب سینها در آزار قلوب حظی که از شنیدن هزلیات برند
باستماع کلام مجید و حدیث شریف نیابند در وعظ و نصیحت تکلف همه لقمان دوران و در زشتی کردار همه شیطان زمان
خردان با بزرگان در جوش همسایه با همسایه در خروش وضیع و شریف همه حق پوش و باظهار کلمه حق خاموش همه
گلیم شقاوت بر دوش و حلقه بندگی شیطان در گوش و همه را روز جزا فراموش و همه از باده مکر و تزویر بیهوش
سخن مختصر همه گندم نما جو فروش هر کرا بینی شهوت پرست ست و زیان کار و با هر که آمیزش کنی غدار ست و مردم آزار چراغ
ایمان اینقوم بی نور ست و خانه اعتقاد خانه زنبور عوام کالانعام جز این ست کار ندانند چون گرسنه شوند طعام سیر
خورند چون شهوت غالب گردد وقاع کنند چون در خشم شوند ضعیفی را برنجانند و اشتهار از دیاد شهوت را اهم مطالب
پندارند و ندانند که خر و گنجشک در شهوت از ایشان زیاده تر و این بدسیرتان را عادتی ست که میان دو کس
اگر دوستی بینند اول بتفحص و تجسس عیوب آن هر دو مطلع گردیده و اکثر از خود تراشیده در لباس دوستی از زبان
هر یکی بیکدیگر ظاهر کنند و میان آنها بغض و عداوت را بدرجه کمال رسانند روباه بازیهای این سگان تا کجا شرح دهم

فضیل عیاض میفرماید که آرزومندم که بیمار شوم تا مرا ازین جماعت این ظاهرپرستان بعیت رفتن نشود و احسان بزرگ
دست سترگ برخود پذیرم از آن کس که برمن گذر نکند و سلام نگوید الحق هر بی خردی که از تنهائی متنفر بوده بصحبت
این دورنگان نکوهیده خو ولابه گران پرخاش جو مانوس بود دلش مدام رنجور باشد و جانش از عیش و عافیت دور
محبت این قوم بی طمع نباشد و اخلاق این جماعه بغرض نبود و سلاطین همه از طریق عدل و انصاف دور و قرار جمله سرمست
بادهٔ نخوت و غرور عمارات و قصور این گروه قیصریست و کاخ و ایوان این قوم کسرائی و مرکب و خنگ اینها قارونی و
قاب و قاچاق اینها فرعونی و اخلاق و طبائع این جماعه نمرودی و سفره و خوان این مردم خاقانی و مذهب ملت این فرقه شیطانی
نه اخلاق اینها محمدیست نه اوضاع مصطفوی و امرا و حکام همه زبون کیش و مطیع کش و پیوسته در تکاپوی آن باشند
که تمرد و سرکشی بنهجی صورت بندد تا دست ظلم و جور بمال و ناموس خراج گذاران دراز کرده شود و تصرف در اموال
معصومان و آزردن دل مظلومان کار ایشان ست و باسیری گرفتن غربا و سیاستهای بیجا شعار ایشان عمّال همه زبون
سیرت و بدسریرت که حصول مطالب خود بر مطالب آقا مرجح و مقدم دانسته در خرابی ملک و پامالی رعایا کوشند و کار بجای
رسانند که خونها ریخته شود و خانها خراب گردد و در فکر تهی کردن خزانهٔ سرکار و پرکردن خانهٔ خود کمر بحیستی بندند و اگر
آتش فتنه ارتفاع یابد با آب تیر در اطفای آن نکوشند و دنیا را بر دین ترجیح دهند و حکم شیطان را بر حکم سلطان مقدم دارند دیوانیان
دفتر و متصدیان سراپا شر شب و روز در فکر گرفتن رشوت مصروف و بدزدی و دغلگوئی و حق پوشی مشغوف سعادت را
هزار منزل از پیش خود برانند و شقاوت را بهزار کمند بسوی خود کشند ارباب منصب همه بی توفیق و بی انصاف
ستم شعار و چاکران شان همه کافر نعمت و در ارتکاب ناملائم تا بجائی نمک را خورند و کاسه سر آقا شکنند و واقعه نویسان
سراپا تلبیس که از حضور پادشاهان و وزیران جواسیس اند که حقائق و کیفیات اند حق را لباس باطل می پوشانند
و کذب را در صورت صدق جلوه میدهند از راه شوم طبعی بصوابدید ارباب عمّال در ساخته و حقوق آقا را بر طاق نسیان
گذاشته با اظهار نفس الامر و بیان واقع اغماض کنند و از عیب و هنر و شر و فساد هرگز بحضور ننویسند و این حرکت
ناشایان باعث برهمی معاملات و ویرانی ملک و اشتعال نائرهٔ فساد و انسداد طرق و شوارع و موجب غارتگری تجار
و قتل مسافران و مترددین و بربادی نوامیس خاص و عام میگردد و کار بجائی میرسد که از ارباب تمرد و طغیان هر
سری سرداری و هر دری درباری میشود و رهروندگان را در عبور مراحل و قطع منازل کام اولین بر زمین گذاشتن
مایهٔ هزاران فتنه و آشوب و باعث صد هزار خوف و خطر می باشد و این انصاف دشمنان که بطمع یکدانه برق خرمن اند
و چون باد مهرگان هوای برگی آفت چمن هر دم اگر کسی بحصول خرسندی به استرضای این جماعهٔ ضاله نکوشد
و مبلغی از رشوت بقدر حوصلهٔ فراخ این اشعب طینتان نگذارند از خبث باطن و شرارت جبلی بجرم ناکرده اش متهم
ساخته امری را که اصلا بامکان آشنائی نداشته باشد بنسبت آن بیچاره در نظر حکام جلوه داده از منصب و خدمت
معزول نمایند و بلاهای صعب و را مبتلا گردانند و در محفل خود دشنام زنند که تازیانهٔ بیا بوعبرت تنازی ست قصه مختصر
موالی همه ناقدردان و اهالی همه بداندیش مطلبها فوت و نامرادیها در پیش صحبتها با تکلف و نفاق در معرض خرافات

همه عهد و میثاق سینه‌ها مالامال کینه و دلها از متاع کدورت گنجینه‌ها همه از سرد مهری در کینه جوئی یکدیگر گرم و از صفا
تبری ننماید از رسول ترحم محبت دلی ناپدید آشنائیها دید بدید چراغ اتحاد و یگانگی بی نور از دیده دور و از دل دور
حکیمی گفته بهترین مردم کسی ست که او را نیاز سود و اندر داد و ستد اگر تأمل بکار رود از جانبین بجز بد معاملگی
مشاهده نمیشود سوداگر را قصد آنکه همه اندوخته مدیون را در حساب خود بگیرد و مدیون را چنین خیال در سر که اصل سود
باز نه دهد چه جای سود تاجر همواره در افزایش قیمت متاع خود با انواع مکائد و حیل ساعی و مشتری در کساد
بازار و هزار مکر و فریب‌ها در صدد و داعی هر یک از جانبین در زیان دیگری فکر سود خود ست و جذب حق دیگری مقصود
خود اگر عارضه بیدلی راه یابد و تنی رنجور گردد و آن مریض جویای تندرستی شود هر فرقه و هر گروه حاضر آمده بطریق مراد خود
سخنی گوید و گرمی دکان خود جوید طبیب بقانون مکائد پیش آمده منضج و مسهل تجویز کند و برای منفعت خود اجزای نسخه را
از عطار خود گرفتن گوید و معجونات در خانه خود طیار کند و رگ زن گوید این مرض از احتراق خون عارض گشته اگر فلان رگ
کشاده نشود احتمال انواع رنج و بیماریهاست و عزیمت گر آسیب جن و پری ظاهر کند و تعویذیکه بدهد مقبول افسون گرها
سحر و باد و کرده ست و اظهار منجم اینکه کوکب نحس بطالع او ناظر ست المختصر هر یک را بغرض و انتفاع خود کار ست و
فکر گلو فشردن بیمار همت‌ها قاصر و حوصله‌ها تنگ دوستان ضعیف و دشمنان قوی نتایج بدی نقد و ثمر نیکی
مفقود ست انچه باید موجود ست انچه نشاید زمانه باین کار شادان و روزگار باین طرز تازه رو و خندان الحق
فلک ناتوان بین اگر غریبی را روزی بعیش آشنا میسازد ماهی مبتلای اندوه میدارد و اگر ماهی تهمت آلود شادی نماید
سالی در زاویه حزن و ملال می نشاند و زمانه غدار و روزگار ناساز کار که شادی او غم اندود ست و شربت او زهر آلود
اگر خاطر کسی ساعتی متهم با سودگی نماید نگذارد که مراد دل از ان برخورد بلکه پیش از انکه با رزوی خود فائز شود و نفسی راحت کند
او را از تخت حلاوت حیات بر تخته تلخی ممات جا دهد دیده‌ها از گریاندن و سینه‌ها از بریان جگرها از دست او کباب ست
و خانها از سیل طغیان او خراب همدم را اگر با هم نشسته بیند در ساعت سنگ تفرقه در میان اندازد و ملول طبعی را اگر
نفسی از تبسم نصیبه بخشد عمری خون بگریاند ع عمر و بنا را بقای نیست دیدی غنچه را یک تبسم کرد و عمرش در پریشانی
گذشت هر وضیع و شریف از جور این گردون جویای داد و هر شیخ و شاب زیبا دستش همدم ناله و فریاد زبان
بعضی مثل من دردمند بمقتضای کم ظرفی طومار شکوه را از جان و دل برخی از وسعت حوصله با وصف خاطر ناشاد معترف
بر زبان بازدرون نوازی چرخ سفله پرور کار بجای رسیده که اگر یک ابلهی خواهد در روزی هزار کس را رنجه رساند
و اگر هزار عاقل برای راحت یکتن سعی بکار برند احتمال ضعیف ست که میسر شود در ساعتی هزار صحیح را سقیم توان کرد
در مدتی اگر علیل تندرست شود از مغتنمات باید شمرد اسباب جمعیت که بسالها اندوخته گردد در یک لمحه برباد رود و عمارتی
که بچند سال تعمیر کنند در روزی خراب کردن توانند بوستانیکه باقسام فواکه و انواع گلها ترتیب دهند در یک ساعت
میتوان از بیخ بر کند همچنین هر چه در ان انتفاع مقصود باشد در زمان ممتد باید و جهد فراوان دست دهد و انچه بر عکس
مراد بود زود جلوه گر شود در معجونات فائده کمتر و در سمیات اثر بیشتر باندک حرکتی زخم بهم رسد و در زمان دراز التیام

پذیرد در نجوم آنچه مطابق واقع شود کسوف و خسوف ست و در خواب آنچه بد دیده شود اثر آن زود مترتب گردد
جمعیت از هزار یکی را حاصل و پریشانی از یکی تا هزار واصل پریشان را جمع ساختن مشکل و جمع را منتشر کردن آسان
زنده را میتوان کشت کشته را زنده نتوان کرد غرض در هر حال امید کمتر ست و بیم بیشتر و پای رجا لنگ تر ست و قدم خوف
پیشتر ؎ سیرها در هیچ آباد تمنا کردیم ؛ منزل یاس ز هر راهگذر نزدیک ست ؛ قوت عاقل همه خون جگر و غذای احمق شیر
و شکر دیانت از نایابی حکم راستی دارد و خیانت از افراط بدروغ مینماید و در حقیقت قدردان دیانت از دیانت دار هم نایاب
ست و خریدار خیانت از خائن افزون تر بیهات سرتاسر عالم کز نگاه کنی نه کارفرمای دیده میشود و نه کارگذاری بشنیدن
می آید و اگر برسم شاذ و نادر در جهان بوده انداز گردش فلکی نه کارفرما را کارگذار بدست می آید و نه کارگذار را کارفرما
میسر میشود منتسبان از بی جوهری نایب همیشه در پیچ و تاب و نایاب از بد گوهری منیب سته جگر کباب سو ظن در خاطرها بجدی
جا گرفته اگر کسی مینای سرکه در بغل داشته باشد کیست که بر وی گمان شراب نکند و اگر مرد و زن یکجا معاینه شوند ظن هر کسی
غالب بفساد شود پسر صاحب جمال را اگر بپهلوی پدر هم بینند از خبث باطنی این را فاعل و آنرا مفعول قیاس کنند و اگر
مرد پرهیزکاری بکسوت اهل شرع بنظر در آید او را ریاکار و مزور دانند راستی پیشه را ساده لوح و نادان خوانند و فریب
کردار و شیطان سیرت را پاک طینت و عاقل گویند و اگر در شخصی هزار هنر بینند و یک عیب آن هنرها چون عیب خود پوشیده
دارند و عیب او را بمثابه هنر خود چون بلبل هزار داستان بهزار زبان ظاهر کنند هنربینی را عیب خفی انند و عیب بینی را هنر دانند
غافل ازانکه هنر دیدن هنر ست و عیب دیدن عیب محققان گفته اند عیب بدم نمودن عیب خفی در هر دم نمودن ست همیشه مکنون
خاطر این تیره درونان آنست که دیده کسی بفتنه شود یا ایمان کسی بدست افتد ابلیس در دلهای مردم بجدی راه یافته که در معاملات
دنیا و لهو و لعب این هرزه سرا بحضور دل متوجه شوند و اگر از راه رسم عادت گاهی بنماز قیام نمایند دل را بمنصوبهای دیگر
مشغول سازند و صد هزار منت بر خدای عز و جل گذارند در بیست که سینه برهنه خرده میگیرد و حرام بر حلال خنده
می زند زمانه اینست که حمق بر عقل برتری جوید و جهل بر علم فوقیت خواهد فضلا با فضول همدوش علما با بیدانشی هم
آغوش گرانبهای غم چون سایه بدنبال او ست و شادی مانند جمعیت در راز خیال ها و اندوه عالمگیر ست و عیش پای
در زنجیر بلا نا خوانده می آید و طرب تا رانده میرود و درین هنگام مرگ محبت و برگ ریز مروت و خشک سالی انصاف و قحط وفا
ست شورش حسد و طغیان نفاق و طوفان بی تمیزی و آشوب تیره رائی طبایع کوچک و بزرگ را بجائی رسانیده که بیشتر
ایشان در مقلد و محقق و ناقص و کامل و عامی و عارف هرگز تفاوت و امتیازی باقی نمانده خرد پژوهان به تیره روزی
ناکامی نشستند و حقیقت شناسان ماتم آرای مردم شناسی گشتند لفظ فرخندگی از دفتر روزگار سترده شد و حرف
خوشدلی از لوح زمانه محو گردید ؎ شنیده ام دل خورم ولی نمیدانم ؛ که این غریب لغت فارسی ست یا عربی ؛ و اینست
اندکی از بسیار و مشتی از خروار که بادنی مناسبت مقام درینجا ثبت افتاد و اگر توجه باستیعاب تغیرات عالم و اهل عالم
و تلونات بنی آدم رود خود کتابی مستقل درین باب ترتیب باید بهر که عارف حال زمانه و زمانیان ست و بصحبت ایشان رسیده
نیک میشناسد که پیش ازین رنگ عالم و عالمیان چه بود و درین وقت طرز جهان و جهانیان چیست و آینده چه

متعلق است سه سن رو منع زمانه در ذکرم و که مبادا ازین تر گردد **فصل چهارم** و از انجمله است تبدیل مفاهیم
الالفاظ علوم در احیاء علوم الدین گفته که منشاء التباس علوم مذمومه بعلوم شرعیه تحریف اسامی و تبدیل و نقل وی باغراض
فاسده و بسوی معانی غیر مراد سلف صالح و قرن اول است و آن پنج لفظ است فقه و علم و توحید و تذکیر و حکمت این اسامی
محموده است و متصف بدان ارباب مناصب دین بودند لیکن الآن منقول شده اند بسوی معانی مذمومه و دلها نفرت میکنند
از مذمت کسیکه متصف بمعانی این الفاظ است بنا بر شیوع اطلاق این اسامی برایشان پس لفظ اول که فقه است در وی تصرف
کرده اند بتخصیص نه بنقل و تحویل چه این لفظ الآن مخصوص است بمعرفت فروع غریبه در فتاوی و وقوف بر دقائق علل وی
و استکثار کلام دران و حفظ مقالات متعلقه بدان و هر که تعمق او دران شدید و اشتغال او بدان اکثر است او را افقه خوانند
و افقه دانند حالانکه اطلاق اسم فقه در عصر اول بر علم طریق آخرت و معرفت دقائق آفات نفوس و مفسدات اعمال و قوت
احاطه بحقارت دنیا و شدت تطلع بسوی نعیم آخرت و استیلاء خوف بر قلب بود و دلیلش قوله عز و جل لیتفقهوا فی الدین ولینذروا
قومهم اذا رجعوا الیهم و هرچه بدان انذار و تخویف حاصل شود فقه همانست نه این تفریعات طلاق و عتاق و لعان و سلم و اجاره
زیرا که باینها انذار و تخویف حاصل نمیشود بلکه تجرد دوام برای او مقسی قلب و نازع خشیت از دل است چنانکه از متجردین
تفقه الآن مشاهده میشود قال تعالی لهم قلوب لا یفقهون بها مراد درینجا معانی ایمان است نه فتاوی و احادیث صحیحه
که در مدح فقه و فقیه آمده مراد بدان معنی اول است نه این معنی مصطلح و لهذا در حدیث ابن عباس آمده که فرمود رسول خدا صلعم
ان ناسا من امتی سیتفقهون فی الدین و یقرؤن القرآن یقولون نأتی الامراء فنصیب من دنیاهم و نعتزلهم بدیننا و لا یکون
ذلک کما لا یجتنی من القتاد الا الشوک کذلک لا یجتنی من قربهم الا محمد بن الصباح گفته کانه یعنی الخطایا اخرجه ابن ماجه و فی الباب
احادیث و فقه و فهم دو اسم اند در لغت بیک معنی لیکن در استعمال عادت تکلم همین فقه بوده است قدیما و حدیثا از اینجا
معلوم شد که هر که فهم کتاب و سنت دارد فقیه همان است نه آنکه صرف فروع غریبه میداند و فتوی نویسی از آرای رجال
میکند زهری را پرسیدند که افقه اهل مدینه کیست گفت اتقاهم لله و فرقد از حسن البصری چیزی پرسیده فروی جوابش داد
فرقد گفت فقها مخالف تو هستند حسن فرمود بگرید ترا مادر تو ای فرقد گاهی فقیهی را بچشم خود دیده فقیه کسی است که زاهد
در دنیا راغب آخرت بصیر بدین خود مداوم بر عبادت رب پارسا باز دارنده نفس خود از آبروهای مسلمانان عفیف از
اموال ایشان ناصح جماعت مومنان باشد و درین جواب این نگفت که حافظ فروع فتاوی بود و نمیگوییم که اسم فقه متناول
فتوی نیست و لیکن این تناول بطریق عموم و استتباع بود نه بالاصالة و ازین تخصیص تلبیس بعض ناس بر مجرد تجرد برای او
و توسل بدان بسوی طلب ولایت و قضاء و جاه و مال گردید لفظ دوم که علم است اطلاقش در صدر اول بر علم بالله
تعالی و بآیاته و افعاله و صفاته بود تا آنکه چون عمر رضی الله عنه فوت شد ابن مسعود گفت نه عشر علم بمرد و درین لفظ هم
تصرف کرده اند بتخصیص تا آنکه شهرت وی در کسیکه مشتغل بمناظره باخصوم در مسائل فقهیه و کلامیه و غیره است بیشتر
از کسی است که اشتغال بفهم کتاب و سنت و درایت وی دارد حتی که عالم علی التحقیق و نخل در علم همانست که مشغول باشد و
و هر که ممارس آن نیست و بدان اشتغال ندارد معدود و منجمله متعارف است بلکه شمار او در زمره اهل علم هم نیست و لکن هرچه از فقها

علم و علما وارد شده و اکثر آن درباره علما بالله تعالی و احکامه و افعاله فی عباده و صفاته است و الآن اطلاق وی بر کسی است
که از علوم شرعیه جز بر رسوم جدلیه در مسائل خلافیه احاطه بچیزی ندارد و با این جمله معدود و در فحول علماست با آنکه جاهل است بعلم
تفسیر و احادیث و علم مذهب سلف از صحابه و تابعین و آثار ایشان و همین سبب هلاک جمعی کثیر از طلبه علم و طالبان آخرت گردیده
و لفظ سوم که توحید است الآن عبارت از صناعت کلام و معرفت طریق مجادله و احاطه بمناقضات خصوم و قدرت تشدق
در آن بتکثیر اسئله و اثارت شبهات و تالیف الزامات گردیده تا آنکه گروهی از ایشان خود را اهل العدل و التوحید نام کرده
و متکلمان را موسوم بعلماء توحید نموده با آنکه همه آنچه خاصه این صناعت است در عصر اول چیزی از آن معروف نبود بلکه بر کس
باب جدل و ممارات را مفتوح میکرد ایشان بر وی سخت انکار میکردند و آنچه قرآن کریم بران مشتمل است از ادله ظاهره که اذهان
خاصه و عامه بسوی قبول آن یکسان سبقت میکند در اول سماع آنرا هر یکی از ایشان معلوم میداشت و تمام علم در آن
زمان همین علم بقرآن و حدیث بود و توحید نزد ایشان عبارت بود از دریافت امر آخرت و اعتقاد آن بصدق نیت از
قعر قلب که اکثر متکلمین آنرا نمی فهمند و نمیدانند و اگر می فهمند بدان متصف نیستند و آن اینست که جمله امور را از طرف خدا بیند
بر وجهی که التفات او از اسباب و وسایط منقطع شود و بر خیر و نه بیند خیر و شر را مگر از وی تعالی و تفرید عبادت و تجرید
استعانت کند برای او سبحانه و غیر او را نپرستد و نه پرسد و ازین توحید اتباع هوا بیرون است و هر که متبع هوای خود است
وی در حقیقت هوای خود را معبود گرفته است غرضکه توحید عبارت ازین مقام بود و الآن نظر کن که آنرا بچه چیز تحویل و تبدیل
کرده اند و بکدام قشر از لب قناعت نموده اند و موحد همان است که نمی بیند مگر واحد احد را و متوجه نمیکند روی خود را
مگر بسوی او و چهارم لفظ ذکر و تذکیر است قال تعالی فذکر فان الذکری تنفع المؤمنین و در ثنا بر مجالس ذکر احادیث بسیار آمده پس
این را نقل کرده اند بانچه اکثر وعاظ بران مواظبت دارند از قصص و اشعار و شطح و طامات با آنکه قصص بدعت است در
زمان آنحضرت صلعم و ابوبکر و عمر نبود تا آنکه فتنه برخاست و قصاص ظاهر شدند و سلف نهی کردند از نشستن نزد ایشان
و تکثیر اشعار در مواعظ مذموم است حق تعالی مذمت نموده الشعراء یتبعهم الغاوون الم تر انهم فی کل واد یهیمون و ما علمناه الشعر و ما ینبغی له و شطح از محدثات بعض
متصوفه است و ضرر او در عوام عظیم بوده تا آنکه جماعتی از اهل فلاحت ترک فلاحت خود کرده اظهار همچو دعاوی کردند و طامات که
صرف الفاظ شرع از ظواهر مفهومه او بسوی امور باطنیه است نیز حرام و ضررش عظیم است و لفظ پنجم حکمت است و الآن
حکیم کسی را گویند که طبیب و شاعر و منجم باشد و قرعه بر دست بگرداند با آنکه حکمت همان است که او تعالی بران ثنا نموده
و فرموده یؤتی الحکمة من یشاء و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا پس نظر کن که الآن آنرا بکدام معنی برده اند و بقیه الفاظ را
بران قیاس نما و از اغترار بتلبیسات علماء سوء محترز شو که شر ایشان بر دین اعظم از شر شیطان لعین است و ترا احتیاط
است در آنکه نظر بنفس خود کنی و اقتدا بسلف فرمائی یا تدلی بحبل غرور و تشبه بخلف نمائی چه علومی که مرتضای سلف
بود مندرس گشته است و هر چه بران اکثر مردم مکب بوده اند اکثرش مبتدع و محدث است و قول رسول خدا صلعم راست
آمد که بدأ الاسلام غریبا و سیعود کما بدأ فطوبی للغرباء الحدیث و این علوم بجای غریب گشتند که ذاکر او را ممقوت داند
و لهذا ثوری گفته عالم را آنچه کثیر الاحباب بینی بدانکه وی مخلط است زیرا که اگر وی ناطق بحق شود او را دشمن دارند انتهی ملخصاً

مع الزيادة الحسنة عليه ومارا درين باب کتابی مختصرست موسوم بقصد السبيل الی ذم الكلام والتأويل درروی علامات
علمای سوء وامارات علمای ربانيين ودر ذم علم کلام نوشته ايم ان شئت فارجع اليه وآنرا محمل است ظهور کذب حضو مقاد
حديث آنحضرت صلعم وآثار سلف صالح عمر رضی الله عنه در جابيه خطبه خواند وگفت آنحضرت فرموده وصيت ميکنم شما را
باصحاب خود پس کسانی که نزديک ايشان باشند پس کسانيکه نزديک ايشان باشند پس فاش شود کذب تا آنکه سوگند خورد
مردی آنکه از وی سوگند خواسته نشود وگواهی دهد مردی آنکه از وی گواهی طلب نشود مسلم از ابوهريره آورده که فرمود آنحضرت صلعم نزديک
ست که باشند در آخر زمان مردمانيکه حديث کنند شما را بچيزيکه نشنيده ايد شما و نه پدران شما پس دور داريد خود را
از ايشان مسلم از مجاهد آورده که بشير بن کعب نزد ابن عباس آمد و حديث کردن گرفت که قال رسول الله صلعم ابن عباس
گوش به حديث وی ننهاد و بسوی وی نظر نکرد وی گفت ای ابن عباس چيست مرا که نمی بينم ترا که بشنوی حديث مرا
که بيان کنم از آنحضرت صلعم ابن عباس فرمود بوديم ما چون می شنيديم يکبار مردی را که ميگويد قال رسول الله صلعم سابقت ميکرد
بسوی وی نظرهای ما و مايل ميکرديم بسوی آن گوشهای خود را چون مردم صعب و ذلول را سوار شدند نمی گيريم از
مردم مگر آنچه ميشناسيم در ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء گفته شک نيست که اول عمر ابن عباس کم بامانت و صدق وصف بو
ست بيش ازين فتنه نبوده ست و آخر آن که بوصف رکوب صعب و ذلول بيان کرده ست بعد وقوع اين فتنه ست و اکثر
اين که در عراق شيوع يافت لهذا ابو اسحق سبيعی و امثال وی از علمای کوفه که در جمع احاديث حضرت مصطفی جد بليغ داشتند
احد حديث ميکردند از لشکريان حضرت مرتضی مگر از اصحاب عبد الله بن مسعود و لهذا الشعبی اهل مدينه احدی نمودند از اهل
عراق قال مالک لم يأخذ عنهم اولنا فلا يأخذ عنهم آخرنا و اين همه بحث آنست که قبل جمع احاديث علما ميسر نشد تميز رجال
و ضبط احوال رواة علی ما ينبغی پس راه احتياط گرفتند و ترک آن احاديث نمودند بالمره و بحديث اهل مدينه و فتوای آن
استان اکتفا کردند چون امام شافعی و امام احمد پيدا شدند احاديث بلاد مجموع گشت و در بحث احوال رواة ممکن شدند
پس حديث ثقات حافظين اخذ نمودند بشرط اتصال و تسميه رواة و احاديث مرسله و اخبار مبهمين و مهملين ترک کردند و جميع
اهل حديث همان راه اختيار نمودند و همين سبب اهل حديث و اهل رای از هم ممتاز شدند انتهی ملخصا و آنرا محمل است تعمق مردم
در تجويد قرآن زياده از آنچه در زمان عرضه اخيری بود و اکتفا بر قرائت و عدم تفقه دران بغوی از عبد الله بن مسعود آورده
که فرمود شما امروز در زمانی هستيد که قليل اند قراء آن و کثير اند فقهاء آن حفظ کرده ميشود در وی حدود قرآن
و ضايع کرده ميشود دران حروف وی کمتر اند سائلان بسيار اند معطيان دراز ميکنند دران نماز را و کوتاه ميخوانند خطبه
را ظاهر ميکنند دران اعمال را قبل اهوا و نزديک ست که بيايد زمانه بر مردم که بسيار باشند قاريان وی و کمتر باشند
فقهای وی نگاه داشته شوند دران حروف قرآن و ضايع نموده شود حدود آن بسيار اند سائلان کمتر اند دهندگان دراز
کنند دران خطبه را و کوتاه نمايند نماز را ظاهر سازند اهوا را قبل اعمال گو تمام تجويد مسنون در قرأت و تلاوت کتاب عزيز
همين قدر ست که الفاظ را منفصل بخوانند و حرفی بحرف بدل و ملتبس نسازند و آنچه قاريان زمانه تشديدات بسيار در مخارج
حروف برآورده اند و در تأديه آن درين درجه رانج ميسازند و آواز را بلند و پست می نمايند تا آنکه اهل مصر بلاد ...

در رنگ نغنی ادا میکنند این همه منکرات مستحدثه ست در عهد سلف نشانی ازان پیدا نبود هر یکی قرآن را واضح بحسب
صوت و حرف خود میخواند در حدیث آمده کانت قراءة رسول الله صلعم مفسرة حرفا حرفا همین ست معنی ترتیل پس این همه
تکلفات تجوید و مولفات قراءة که بر روی کار ست از آثار قیامت ست و آنرا انجمله ست تعمق مردم در تاویلات متشابه قرآن
دارمی از عایشه آورده که آنحضرت فرمود چون ببینید شما کسانی را که پیروی میکنند متشابه قرآن را پس حذر کنید ازایشان
و هم دارمی از سلیمان بن یسار آورده مردیکه او را صبیغ میگفتند در مدینه آمد و از متشابه قرآن پرسیدن گرفت عمر او را
بخواند و عراجین نخل برای وی مهیا کرده نهاد چون آمد پرسید کیستی گفت منم عبدالله صبیغ پس زد او را بآن شاخها تا آنکه
خون آلود شد سر وی و گفت ای امیرالمومنین بس کن که رفت آنچه می یافتم در سر خود و اخراج کرد دارمی از عمرو بن الاشج
که گفت عمر بن الخطاب نزدیک ست که بیایند مردم که مجادله کنند شما را بشبهات قرآن پس بگیرید ایشانرا بالسنن زیرا که اصحاب
سنن اعلم اند بکتاب خدا گوئیم معنی متشابه و محکم آن در کتاب حصول المامول من علم الاصول و انتقاد بیان کرده ایم تفصیل
مقام ازانجا باید جست و بعض متکلمین که آیات صفات را داخل متشابه کرده بتاویل آن پرداخته اند این ادخال مسامحتی
بیش نیست زیرا که حق درین مسئله مطابق نصوص کتاب و سنت و اعتقاد سلف است و ائمه ایشان از صحابه و تابعین و
مجتهدین و محدثین و فقهای معتبرین اجرای صفات بر ظواهر ست بدون تاویل و تکییف و تعطیل با اعتقاد تنزیه وی
سبحانه از تشبیه فلیعلم و اوقع امت درین ابتلا گروه اهل کلام ست هداهم الله سبحانه و تعالی و آنرا انجمله ست تعمق مردم
در مسائل فقهیه تکلم بر صور مفروضه که هنوز واقع نشده ست و سابق این معنی را جائز نمیداشتند و اسراع فقها در فتوی
بغیر مبالات خوب نمیدانستند و از فتوی بسیار هیبت میخوردند و اخبار و آثار درین باب بسیار ست در اعلام الموقعین
لابن القیم رح و در ازالة الخفاء وغیره باید دید این همه کتب فقه و فتاوای کلان که توده توده می بینی جمله ازین قبیل ست
و همه نتیجه آرای رجال که خالی از خطا و غلط نیست بخلاف نصوص کتاب عزیز و سنت مطهره که نور بر نور ست برای جمله حوادث
کفیل بیان احکام والله یختص برحمته من یشاء و آنرا انجمله ست فاش شدن سوالات مردم در الهیات تا آنکه گویند من خلق الله
و این معنی در زمان ابو هریره متحقق شد چنانکه مسلم در حدیث ابی سلمه از ابو هریره آورده که فرمود آنحضرت صلعم همیشه پرسند
ترا ای ابو هریره تا آنکه گویند این خدا ست پس که آفرید خدا را ابو هریره گوید درین حال که من در مسجد بودم مردی چند از
اعراب آمدند و گفتند ای ابو هریره این ست خدا پس که آفرید او را پس گرفت سنگریزه ها بکف و انداخت برایشان و گفت
دور شوید راست گفت خلیل من گویم درین زمانه هم بعض جهال متکلم با مثال این اقوال میشوند نعوذ بالله منه و آنرا انجمله ست
فاش شدن اخبار بنی اسرائیل و روایت آن از اهل کتاب در ازالة الخفا گفته و آن اول علم بیگانه ست که با علوم دینیه مختلط
شده انتهی گوییم خلط این اخبار در کتب تفاسیر و قصص بسیار ست و جمعی از اهل علم بران انتقاد نموده چنانکه در رساله
اکسیر فی اصول التفسیر بیان کرده ایم و آنرا انجمله ست اختراع اوراد و احزابی نیست تقرب الی الله عزوجل زیاده بر سنت
ماثوره و التزام مستحبات مانند التزام واجبات و ظهور دواعی النفس در دعوت مردمان بآن و آنرا انجمله آنست که در زمان
سابق وعظ و فتوی موقوف بود بر رای خلیفه بدون امر خلیفه وعظ نمیگفتند و فتوی نمیدادند در آخر بغیر تقلد قضا

میدید و بلعنت و فتوی دادند و در وقت مشاورت بجماعت صالحین در فتوی موقوف ماند آنچه واقع شد از عوف بن مالک
اشجعی آورده که فرمود رسول خدا صلعم لا یقص الا امیر او مأمور او مختال و دارمی از عمر بن خطاب روایت کرده که گفت ابا
مسعود آیا خبر داده نشدم که تو فتوی میدهی و امیر نیستی والی کن جائز آنرا کسی که والی شد تا آنرا در ازالة الخفا فرموده
تحقیق آنست که تا زمان حضرت عثمان اختلاف مسائل فقهیه واقع نمیشد و در محل اختلاف بخلیفه رجوع میکردند و خلیفه
بعد مشاوره امری اختیار میکرد و همان امر مجمع علیه میشد و بعد وجود فتنه هر عالمی بر اس خود فتوی میداد و درین
زمانه اختلاف واقع شد و آنچه شهرستانی در کتاب ملل و نحل گفته که بمجرد وفات حضرت صلعم اختلاف پدید آمد خطاست
اختلاف آن نیست که در اثنای مشاوره اقوال متغایره گویند و آخر امری منقح شود و بر همان امر اجماع کنند اختلاف
آنست که دو قول مستقل پیدا شود و هر یکی از آن هر دو بسوی خود کشد و هدم مذهب مخالف خواهد انتهی و آنرا انجمله شیعه
سب سلف صالح است در ترمذی در تعداد علامات قیامت آورده و سب کند آخر این امت اول آنرا و ظاهر است که بعد
مقتل حضرت عثمان رضی الله عنه اهل اسلام مبتلا شدند بسب حضرت مرتضی و در مستدرک مذکور است که در لشکر حضرت مرتضی رضی
سب شیخین ظاهر شد و حضرت مرتضی چندین کس را بهمین گناه از لشکر اخراج کرد و همچنین سب حضرت عثمان شیوع تمام پیدا
کرد ابن ماجه از حدیث جابر آورده که فرمود آنحضرت صلعم چون لعنت کند آخر این امت اول امت را پس هر که پنهان
کند حدیثی را پس گو یا که پنهان کرد چیزی را که فرود آورد خدا تعالی و کهنا ما عدا اهل سنت و جماعت کثرهم الله تعالی
اظهار حق صریح و طریقه سلف صالح در برابر دشمن که در سب صحابه و تابعین مستقدم جمیع طوائف انام اند دقیقه فرو گذاشت
نکرده اند و نمیکنند و آنچه حق امر معروف و نهی عن المنکر است تحریرا و تقریرا بجا آورده اند و می آرند و هیچ حدیثی در هیچ باب
خصوصا فضائل صحابه عموما و فضائل خلفای اربعه خصوصا کتمان نکرده اند و نمیکنند و آنرا انجمله است افتراق مسلمین بر فرق
کثیره و تخریب شان بر احزاب بسیار چنانکه در حدیث ابو هریره است نزد ابن ماجه که فرمود آنحضرت صلعم متفرق شدند یهود
بر هفتاد و یک فرقه و متفرق شود امت من بر هفتاد و سه فرقه و در روایتی همه در دوزخ باشند و یکی در جنت گفته شد
آن کدام است فرمود جماعت یعنی اهل سنت و جماعت و عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلعم ان بنی
اسرائیل تفرقت علی ثنتین و سبعین ملة و ستفترق امتی علی ثلث و سبعین ملة کلها فی النار الا ملة واحدة قالوا من هی قال من کان علی
ما انا علیه و اصحابی اخرجه الترمذی مطولا پس حقیت درین وقت منحصر در ایشان است و مقلدین ائمه اربعه و ظاهریه و اهل حدیث
همه از ایشان اند و آنکه جمعی را اهل بدعت و وهابیه میخوانند و جمعی را اهل سنت بدعیه می نامند در حقیقت چیزی نیست بلکه
منشای آن نافهمی قومی و تعصب جمعی است از فریقین ورنه حق یکی است که در همه دائر است و آن اتباع سنت صحیحه صریحه
مستفیضه است حتی الامکان و در هر فرقه از فرق حنفیه و شافعیه و مالکیه و حنبلیه جمعی گذشته که فقه را بدون عرض کتاب
و سنت نگرفته و همچنین در هر یکی از اینها گروهی گذشته که در تقلید گدائی کورانه و کردست زده و تعصب نموده و بهترین ایشان
کسانی اند که جامع اند میان حدیث و فقه و عمل میکنند بر احتیاط و جمع مینمایند در میان مذاهب تا عمل بر حدیثی واقع شود
که نزد هیچ یکی از مجتهدین و محدثین باطل نباشد و این طریقه اگر دست بهم دهد اکسیر اعظم است و ایشان اند علماء

مثل محمد بن اسمعیل الامیر و محمد بن علی شوکانی و حفاظ قرن سابع مثل حافظ ابن تیمیه حرانی و حافظ ابن القیم جوزیه حنبلی و علماء دهلی مثل شاه ولی الله محدث دهلوی و اولاد ایشان و مرزا مظهر جانجانان و قاضی ثناء الله پانی پتی و بعض علماء بلاد متوسطه میان دو آب مثل والدی و سیدی حسن بن علی داعی من ابی و امی احمد بن حسن بن علی غفر الله لهما و کاتب حروف عفا الله عنه و بعض اصحاب احباب وی و بالله التوفیق و تفصیل این مقام را جائی دیگر ست و تعصبات عوام بلکه خواص کالانعام را مفاسد بسیار تا آنکه از فرط جهل در فریقین نوبت بتکفیر یکدیگر رسیده و در رنگ روافض جز سب و شتم سلف خصوصاً مجتهدین و اتباع شان باحسان و تضلیل متبعین و اتباع شان بالیقین هیچ عملی و عبادتی باقی نمانده شیاطین الانس بر شیاطین الجن چیره آمده اند و اهل علم از عمل افتاده اند و دینداری را در مجادله و مکابره و مناظره و حق حق و بق بق بی سود منحصر انگاشته اند این نیست مگر از امارات قرب کامل قیامت کبری که همدوش قیامت صغری است و بالجمله آنچه مخبر صادق از تفرق امت بر هفتاد و سه ملت خبر داده بود ظاهر شد این فرقه مستحدثه را هم از آنجمله باید پنداشت چنانکه بقرب زمانه آنحضرت فرق خوارج و قدریه و جهمیه و مرجئه و روافض پیدا شده بودند که اصل جمله فرق باطله اند در ازالة الخفاء گفته این چهار مذهب باطل منشاء تولد سائر مذاهب باطله شدند بمنزله چهار خلط نسبت تولد امراض شتی از یک جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند و کتاب ملل و نحل شهرستانی کفیل بیان احوال و عقائد جمله ارباب ادیان و ملل و اهل اهواء و نحل و مصادر و موارد و انساب و شعار ایشان ست و بر وجه استقرار و استقصاء خصوصاً فرق حادثه در ملت اسلام و مذاهب اختفا شان و حدوث این همه فرق و مذاهب داخل فتن و امارات قیامت ست

فصل پنجم

و از آنجمله ست ریاست جمعی که استحقاق ریاست ندارند یا مفضول اند بنسبت مستحقین خلافت در حدیث حذیفه رضی الله عنه آمده یرث دنیاکم شرارکم و اخرج احمد و الترمذی و الضیاء عن حذیفة و ابن مردویه عن علی مرفوعا قال لا تقوم الساعة حتی یکون اسعد الناس بالدنیا لکع بن لکع در اشاعه گفته لکع بمعنی عبد و احمق و لئیم ست یعنی روساء ناس لئام و حمقاء و عبید باشند و درین وقت مصداق این خبر در اهل ریاست و دولت و حکومت ظاهر ست خصوصاً در طائفه روساء هند و بخاری و غیره از حدیث ابی هریره آورده اند که درین حال که آنحضرت صلعم حدیث میکرد قوم را در مجلس که آمد اعرابی و پرسید که قیامت کے باشد فرمود چون ضائع کرده شود امانت پس انتظار کن قیامت را گفت اضاعت وی چگونه باشد فرمود چون سپرده شود کار بنا اهل منتظر شو ساعت را و اخراج کرد بغوی از حدیث عبدالله بن دینار از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم وقتی که رود امت من خرامان و خدمت کنند او را ابناء ملوک فارس و روم مسلط سازد خدای تعالی شرار ایشان را بر خیار ایشان و این معنی از زمانه حضرت عثمان متحقق شد و تا قیامت باقیست زیرا که شروط خلافت که در شرع معتبر ست الآن در حکام وقت موجود نیست پس خلافت ایشان بر منهاج شریعت نباشد بلکه داخل ملک عضوض بود و در ازالة الخفاء در شروط خلافت گفته اصل درین مسئله آنست که معنی خلافت متضمن ست احیاء علوم دین و اقامت ارکان اسلام را و امر معروف و نهی منکر و قیام بامر جهاد و قضاء و اقامت حدود و غیرها پس هر چه شرط هر یکی ازین امور باشد شرط خلافت ست پس از جمله شروط خلافت آنست که مسلمان باشد زیرا که ریاست مسلمین برای نسزد مگر مسلمان را کما قال تعالی و لن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین

سبیل او چه ظاهر است که این معنی از غیر مسلمان سرانجام نشود و اگر خلیفه کافر گردد والعیاذ بالله واجب شود خروج
بروی پس لشکر او لا اولی است بانکه درست نباشد و از آن جمله آنست که عاقل و بالغ باشد زیرا که مجنون و سفیه و صبی
محجوراند از تصرفات جزئیه قال الله تعالی ولا تؤتوا السفهاء اموالکم چون بر مال خود قادر نباشند بر اموال مردمان
سامین البته تسلط ایشان صحیح نباشد و کارهای مطلوب از استخلاف این جماعه سرانجام نمیشود و از آن جمله است که ذکر باشد
نه امراة زیرا که در حدیث بخاری آمده ما افلح قوم ولوا امرهم امرأة چون بسمع مبارک آنحضرت صلعم رسید که اهل فارس دختر
کسری را بپادشاهی برداشته اند فرمود رستگار نشوند قومیکه والی امر پادشاهی خود ساختند زنی را زیرا که امرأة ناقص
العقل و الدین است و در جنگ بیکار و قابل حضور محافل و مجالس پس ازوی کارهای مطلوب بر نیاید و از آن جمله است که
حر باشد زیرا که عبد قابل شهادت در خصومات نیست و بنظر مردم حقیر و مهان است و واجب است بروی مشغول بودن
بخدمت مولای خود و از آن جمله است که متکلم و سمیع و بصیر باشد زیرا که لازم است بر خلیفه حکم کردن بر وجهی که در مقصد اشتباه
واقع نشود و معرفت مدعی و مدعا علیه و مقر و مقر له و شاهد و مشهود علیه و استماع کلام این جماعه حاصل شود و واجب است
بروی تولیت قضاة امصار و نصب عمال و امر کردن مر جیوش را بانچه در جهاد پیش آید و اینهمه بدون سلامت اعضا
متحقق نشود و مقدمه واجب واجب است و از آن جمله آنست که شجاع باشد و صاحب رای در حرب و سلم و عقد ذمه و فرض مقاتله
و تعیین امرا و عمال و صاحب کفایه و از آن جمله آنست که عدل باشد یعنی مجتنب از کبائر غیر مصر بر صغائر و صاحب حمیت باشد
نه هرزه گرد و خلیع العذار زیرا که در شاهد و قاضی و راوی حدیث هرگاه اینمعانی شرط است پس در ریاست عامه که زمام
خلق بدست او افتد اولی است بانکه شرط باشد قال تعالی ممن ترضون من الشهداء و مرضی بودن مفسر است بعدالت و
مروت و از آن جمله است که مجتهد باشد زیرا که خلافت متضمن است قضا و احیاء علوم دین و امر معروف و نهی منکر را و این همه بدون
مجتهد صورت نگیرد و از آن جمله آنست که قریشی باشد باعتبار نسب آباء خود زیرا که حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه صرف
کرد انصار را از خلافت باین حدیث که الائمة من قریش و ابوهریره و جابر روایت میکنند الناس تبع لقریش فی
هذا الشان و ابن عمر روایت میکنند لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی منهم اثنان و معاویه بن ابی سفیان روایت میکند
ان هذا الامر فی قریش لا یعادیهم احد الا کبه الله علی وجهه ما اقاموا الدین و اختلاف کرده اند در اشتراط کتابت بالجمله چون
این شروط در شخصی موجود باشد مستحق خلافت شود و اگر او را خلیفه نسازند و غیر مستجمع این شروط را اگر خلیفه سازند عاصیان
خلافت و عاصی گردند لیکن اگر تسلط یابد حکم او فیما یوافق الشرع نافذ باشد برای ضرورت که برو مستقر باز و از سند خلافت
اختلاف امت پیدا کند و هرج و مرج پدید آرد انتهی ملخصا و ازینجا معلوم شد که خلافت امروز در عالم خلاف خلافت شرعیه
است چه هیچیکی ازین شروط را در عقدان رعایت نمیکنند بلکه بجای هر شرط ضد آن یافته میشود زیرا که حکام اکثر اقالیم که
دران طوائف اهل اسلام موجود اند کفار اند از اهل کتاب و جز ایشان و جای المغال اند بحکم وراثت نه استحقاق و جای
زنان اند چنانکه درین بلده که ما در آنیم در حال کتابت این رساله و جای سفها اند و جای نامردان و جای غیر قریش
و آن اکثر است بلکه از روزیکه خلافت عباسیه منقرض شد خلافت از قریش برفت بر قطری آل عثمان والی شدند و

ودر قطر بلاد تیموریه وایران هر دو ترک وافغان وغیره اند بعده سلطنت آل تیموریه هم برفت و در فضای آن آمد آری در ملک روم هنوز عثمانیه حکمران اند و سلطنت ایشان هم بطریق جبر و قهر و تسلط ست نه بر منهاج شریعت اما اطاعت ایشان فیما یوافق الشرع لازم ست و خروج ممنوع تا کفر بواح نکنند در ازالة الخفاء در بیان طرق انعقاد خلافت گفته که بچهار طریق ست اول بیعت اهل حل و عقد از علماء و قضاة و امراء و وجوه ناس که حضور ایشان متیسر شود و اتفاق اهل حل و عقد جمیع بلاد شرط نیست زیرا که آن ممتنع ست و بیعت یک دو کس فائده ندارد و خلافت صدیق بطریق بیعت بوده دوم استخلاف خلیفه ست مستجمع شروط را و قوم را لازم ست که همان شخص را خلیفه سازند انعقاد خلافت حضرت فاروق بهمین طریق بود سوم شوری ست درمیان جمعی از مستجمعین شروط و انعقاد خلافت ذی النورین بهمین طریق بود چهارم استیلاء ست چون خلیفه بمیرد شخصی متصدی خلافت گردد بغیر بیعت و استخلاف و همه را بر خود جمع سازد و با یتلاف قلوب یا بقهر و نصب قتال خلیفه شود لازم گردد بر مردمان اتباع فرمان او در آنچه موافق شرع باشد و این دو نوع ست یکی آنکه مستولی مستجمع شروط باشد و صرف منازعین کند بصلح و تدبیر از غیر ارتکاب محرمی و این قسم جائز ست و رخصت و انعقاد خلافت معاویه بعد حضرت مرتضی و بعد صلح امام حسن بهمین نوع بود دیگر آنکه مستجمع شروط نباشد و صرف منازعین کند بقتال و آن جائز نیست فاعل آن عاصی ست لیکن واجبست قبول احکام او چون موافق شرع باشد و اگر عمال او اخذ زکوة کنند از ارباب سوال ساقط شود و چون قاضی او حکم نماید نافذ گردد و همراه او جهاد میتوان کرد و این انعقاد بنا بر ضرورت ست زیرا که در عزل او افناء نفوس مسلمین و ظهور هرج و مرج شدید لازم آید و یقین معلوم نیست که این شدائد مفضی شود بصلاح یا نه محتمل که دیگری بدتر از اول غالب شود و پس ارتکاب فتن که قبح آن متیقن ست چرا باید کرد برای مصلحتی که موهوم ست و محتمل و انعقاد خلافت عبد الملک بن مروان و اول خلفای بنی عباس بهمین نوع بود انتهی ملخصا گویم خلافت اکثر ملوک اسلام از اول زمان تا زمان حال از همین قسم بود و خروج بر ایشان از همین مصلحت نبوده و در ازالة الخفا گفته خروج بر خلیفه بسه نوع تواند بود یکی آنکه خلیفه کافر شود بانکار ضروریات دین والعیاذ بالله درینصورت واجبست خروج بر وی و قتال با وی و این قتال اعظم انواع جهاد ست تا اسلام متلاشی نگردد و کفر غالب نشود دیگر آنکه خروج کنند برای نهب اموال و قتل نفوس و تحلیل فروج بغیر تاویل شرعی سیف را حکم سازند نه قانون شرع را و حکم این جماعه حکم قطاع الطریق ست دفع کردن ایشان و از هم متفرق ساختن جماعه ایشان واجب ست سوم آنکه خروج کنند به نیت اقامت دین و تقریر کنند خلیفه و احکام او شبهه را پس آن تاویل اگر باطل باشد قطعا هیچ اعتبار ندارد مانند تاویل اهل ردت و مانعین زکوة در زمان ابو بکر صدیق رضی الله عنه و معنی قطعیت بطلان تاویل آنست که مخالف نص کتاب یا سنت مشهوره یا اجماع یا قیاس جلی واقع شود و اگر آن تاویل مجتهد فیه ست نه قطعی آن قوم بغاة باشند و حکم عصیان باغی کنیم اگر از خلیفه جور صریح صادر شود یا حکم برخلاف شرع نماید و در آن مسئله برهانی از جانب شرع پیش ما موجود ست جائز ست قیام بدفع ظلم از خود و ترک فرمان برداری او و جمعی که رفیق سلطان شوند برای ایذای او عصاة باشند و اگر در آن مسئله برهانی از جانب شرع نیست صبر نماید آفاقی را که بر سر وی میگذرد و از آفات سماویه شمرد و دست از قتال باز دارد و نیز در ازالة گفته که سپردن کارهای مسلمین بکفار اصلا درست نیست حضرت عمر ازین امر نهی شدید فرموده اند اخرج السهروردی فی العوارف

عن شريح الرومي قال كنت مملوكا لعمر فكان يقول لي اسلم فانك ان سلمت استعنت بك على امانة المسلمين فانه لا يتيسر ان يستعين
على امانتهم من ليس منهم قال فابيت فقال لا اكراه في الدين فلما حضرته الوفاة اعتقني فقال اذهب حيث شئت ——

فصل ششم در انجمله است افتادن فتور در تعظیم ارکان اسلام مثل تاخیر صلوات از مواقیت آن و ترک خلفاء برای حج
بذات خود در ازالة الخفا گفته معلوم است از تاریخ که اقامت حج بعد حضرت عثمان هیچ خلیفه بذات خود نکرده است بلکه نایبی را
مقرر میکردند و حضرت مرتضی هم بذات خود اقامت حج نتوانست بلکه در بعض سنین نایب هم نتوانست فرستاد کما هو مذکور فی
المستدرک معاویه بن ابی سفیان ابان بن عثمان را امیر حج ساخته بود در ایام خلافت خود حالانکه خلفاء سابق اقامت حج
بنفس خود میکردند الا لعذر و اقامت حج ضمیمه خلافت بود بلکه از خواص خلیفه چنانکه بر تخت نشستن و تاج بر سر نهادن یا در
کوشک پادشاهان نشستن اقامت نمودن در اکاسره و قیاصره علامت پادشاهی بود انتهی و امروز هیچ پادشاه موفق
باقامت آن بذات خود نمیشود آری بعض سلاطین تیموریه و عثمانیه از هندوستان و روم از طرف خود امراء الحج فرستادند
اکنون دران هم فتور راه یافته و از انجمله است اختیار تشدد در عبادات و راضی برخص شرعی نشدن ذکر البغوی عن
قال ادرکت من اصحاب النبی صلعم اکثر من سبعین فما رأیت قوما اهون سیرة ولا اقل تشدیدا منهم قال ابراهیم اذا بلغک
الاسلام امران فخذ ایسرهما وقال الشعبی اذا اختلفت علیک فی امرین فخذ الیسر فان الیسر اقربهما من الحق لان الله سبحانه یقول
یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر در ازالة الخفا گفته ازین آثار مفهوم میشود که تلفیق رخص از مذاهب اربعه بعد از انکه
نص قرآن و حدیث صحیح مشهور و اجماع سلف و قیاس جلی از ان باز نداشته باشد حسن است خلافا للفقهاء المتاخرین حمل
تشبیه بعضهم الی الفسق انتهی و نیز در ازالة الخفا گفته که تغیر اوضاع با وضاع دیگر چند قسم است در هر قسمی را حکمی جدا
بعضی از ان قبیل است که اختیار بشر را دران راه نیست مثل قحط و زلازل و کثرت نساء و قلت رجال و کثرت اشرار
خبیث النفس و قلت اخیار محمود الاخلاق ذوی الحلم و حکم این قسم آنست که تکلیف بر طاقت دائر است و مؤاخذه
منوط باختیار درین تغیرات ماخوذ نیستند لیکن قصور اشخاص بنی آدم از وصول بکمال مطلوب متحقق است اگرچه باعث
نباشد و بعضی از ان قبیل است که باختیار آدمی واقع میشود و این قسم باقسام چند منقسم است یکی آنکه ارتکاب کنند منهی عنه
مثل شرب خمور و کثرت زنا یا ترک نمایند مفروضات را مثل صلوة و شک نیست که این محل مؤاخذه است دیگر آنکه التزام کنند
را مانند التزام سنن مؤکده یا صورتی و هیئتی خاص از امور لازم گیرند و آن را بنواجذ عض نمایند و این قسم را بدعت حسنه گویند
مثل اختراع احزاب و اوراد درین قسم ترتب ثواب متحقق میشود و اعتقاد تاکد آن باطل و مدار ثواب بهمانقدر است که معروف
از شرع شده و آن هیئت و صورت مباح است متعلق مدح و ذم نمیتواند شد و محتمل که بعض مفاسد بران التزام مرتب شود
و در قرن ثانی آن همه را سنت انگارند و تحریف شریعت حقه لازم آید اما این شخص شعور بآن مفاسد ندارد در خطا گونه
هست سوم آنکه لازم گیرد بر هر دو لی مباحی را که شعار خویش ساخته است و هم چنین در هر زمانی رسمی فاش شود
و صنعتی رائج گردد و آنهمه باقی بر اباحت خود است لوم و مدح بران عائد نیست الا بالعرض که تعصب میان آید
و ترجیح وضعی بر وضعی دیگر متحقق گردد یا قرن ثانی آنرا سنت دانند و در ورطه تحریف افتند تا زقبح اشیاء قبیحه

گاهی بنص کتاب الله یا احادیث مشهوره یا قیاس جلی یا اجماع امت مرحومه ثابت درین صورت شخص بجهل آن اصول معذور نیست
و استدلال بشبهه واهیه یا تقلید عالمی در خلاف آن غیر مسموع و عند الله آن مخالف را مفازنه و گاهی قباحت این اشیا
بخبر واحد صحیح بغیر معارض ثابت شود درین صورت تا وقتیکه آن حدیث نرسیده و پرده از روی کار مرتفع نگشته بسبب
جهل خود معذور است چون پرده برخاست و پردگی متجلی شد جای گفت و شنود نماند و گاهی قبح آن با دله ظنیه متنازعه
متعارضه ثابت گردد درانجا اختلاف سلف که المجتهدان مصیبان او المصیب واحد و الآخر مخطی معذور جاریست چون
این مقدمات معلوم شد باید که در بحث تغیر اوضاع رسوم و در اختلاف امت که درین ایام پیدا شده بیک عصا همه را سوق
نکنی و در یکم تنبه نازل نگردانی انتهی و هم در ازالة الخفاست که در ایام دولت بنی عباس مذاهب اصول و فروع محکم الاساس
گشت حنفی و شافعی و مالکی بتصانیف پرداختند و در اصول معتزله و شیعه و جهمیه از هم ممتاز گشتند و درهمین عصر علوم
یونانیان بلغت عرب نقل کرده شد و تاریخ فارسیان معرب ساختند و هر یکی بمذهب خود خرسند گردید تا انقراض
دولت شام هیچکس غیر دراحنفی و شافعی نمیگفت بلکه ادله را بر وفق مذاهب اصحاب خود تاویل میکردند و در دولت عراق
هر کسی برای خود ناحی معین نمود تا نص اصحاب خود بنیاد برادله کتاب و سنت حکم نکند اختلافی که از مقتضای تاویل کتاب
و سنت لازم می آید استحال محکم الاساس گشت هرچند دولت بنی عباس اول و اوسط و آخر مختلف بود اما همه بر تاسیس
مذاهب و تفریع آن و تخریج بران گذشت و این حالت بنسبت حالتین اولیین مانند دو جنس تحت جنس عالی تصور باید کرد
و آنحضرت صلعم باعتبار همان امر مشترک فرموده کما اخرج ابو داود من حدیث سعد بن ابی وقاص عن النبی صلعم انی لارجو ان لا تعجز
امتی عند ربها ان یوخرهم نصف یوم قیل لسعد کم نصف یوم قال خمسمائة سنة تفصیل این معنی آنکه خلافت در دولت مدینه و شام و
عراق همه در قریش بود و از ملک عرب اطراف و نواحی احکام جاری میشدند و بحسب الصورة امت درین حدیث بمعنی
قوم و قبیله است ازین تاریخ باز دولت قریش منقرض نشد بلکه دولت عرب برهم خورد و رؤسا و محافل و ملوک عالم عجمیان شدند
چون دولت عرب منقضی شد و مردم در بلاد مختلفه افتادند هر یکی آنچه از مذاهب یاد گرفته بود همان را اصل ساخت و آنچه مذهب
مستنبط سابقا بود بحال سنت مستقره شد علم ایشان تخریج بر تخریج و تفریع بر تفریع و دولت ایشان مانند دولت مجوس
الا آنکه نماز میگذارند و متکلم بکلمه شهادت میشدند ما مردم در واما نهمین تغیر پیدا شدیم نمیدانیم خدای تعالی بعد ازین چه
خواسته است انتهی قف در ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء گفته گان سبر و زبان شرحه کسی شریر بوده اند و عنایت های
الهی در تهذیب نفوس بیکار افتاد بلکه اینجا اسرار عجیب است در هر زمانه طائفه را مهبط انوار و برکات ساخته اند اخرج مسلم بروایة
جماعة لا تزال طائفة من امتی قائمة بامر الله لا یضرهم من خذلهم او خالفهم حتی یاتی امر الله وهم ظاهرون علی الناس و اخرج
ابن ماجة عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغرباء و اخرج ابن ماجة عن انس
بن مالک ان رسول الله صلعم قال ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغرباء و اخرج ابن ماجة عن عبد الله قال
قال رسول الله صلعم ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغرباء قال قیل و من الغرباء قال النزاع من القبائل و اخرج
ابن ماجة عن عمر بن الخطاب انه خرج یوما الی مسجد رسول الله صلعم فوجد معاذ بن جبل قاعدا عند قبر النبی صلعم یبکی فقال

قال یکیبی بن حمقہ من رسول اللہ صلعم یقول ان بسیابا باسرک وان من جاوز لہ لنا انقہ یا رسول اللہ من هم
یق الم بہ یحب مرار الا تقیا الاخفیا الذین اذا غابوا لم یفتقدوا وان حضروا لم یدعوا ولم یعرفوا قلوبهم مصابیح الهدی یخرجون
من کل غبراء مظلمة پس حمید دریں زمانہ پس از مم کم یافت شد الوجهی از وجوہ بهتر انداز اشخاص بسیاری از رجال سابق آخرج ثم
وابن ماجة عن ابی ثعلبة الخشنی فی حدیث طویل آخره فان ورائکم ایام الصبر الصبر فیهن کالقبض علی الجمر للعامل
فیهن اجر خمسین رجلا یعملون مثل عمله قالوا یا رسول الله اجر خمسین منهم قال اجر خمسین منکم یا آنحضرت صلعم این عزیزان راکہ در هر طبقہ
اقل قلیل بیابانست تقسیم فرمودہ بر پنج طبقہ و در هر طبقہ خاصیتے نہاد معنی این کلام بغایت دقیق است اخرج ابن ماجة عن
انس بن مالک عن رسول اللہ صلعم قال امتی علی خمس طبقات فاربعون سنة اهل بر و تقوی ثم الذین یلونهم الی عشرین
ومائة سنة اهل تراحم وتواصل ثم الذین یلونهم الی ستین ومائة اهل تدابر وتقاطع ثم الهرج الهرج النجا النجا وفی روایة عنہ قال
رسول اللہ صلعم امتی علی خمس طبقات کل طبقة اربعون عاما فاما طبقتی وطبقة اصحابی فاهل علم و ایمان واما الطبقة الثانیة
ما بین الاربعین الی الثمانین فاهل بر و تقوی ثم ذکر نحوه تفصیل این اجمال آنکہ در هر زمان جمعی برسبب سببی قائم خواهند بود
وان تموا بان این قائمین علی الحق هر یک صنف مستقلا در هر طبقہ وجہ قرب دیگر خواهد بود و صورت قیام دیگر است
دیگر طبقہ اول چهل سال است از هجرت خیر البشر صلعم تا وفات مرتضی علیه السلام و وجہ قرب دریں طبقہ ایمان وعلم بست یعنی
تو تصدیق شرایع و اعتبار تمام تحفظ مسموعات از جناب حضرت صلعم و آن را غنیمت کبری دانستن و از همہ گسستن و بکار
او متوجہ شدن و در طبقہ ثانیہ وجہ قرب عمل بشرایع سلامیہ بود مراد از آن عمل ان و احسانات و محرمات و مکروہات و دل
ایشان از همہ گسستہ بایں عمال متوجہ شد زیرا عمال نوری بر جانب و بر دل ایشان مستولی گشت زان نور بود و بهرا
آن نور گذاشتند و هم اهل البر والتقوی و در طبقہ ثالثہ اعمال خیر بر سبیل عادت در یافتہ شد و هر کس ما کسی بعضی
اعمال متلبس گشت و فرق در میان محق و مبطل باعتبار صورت اعمال نماند هر کہ بر حسن اخلاق ولین و صفای دل مفطور بود
بود ایں عمال سیر و تهذیب و منور و هر کہ خبیث بود وصرف عمال در انبای تحریک سایہ بد در برای اعمال ایشان از ست تو یہ
برجانب بود آن اعمال نقلب آن جماعہ عاید شد و هر کہ بایں صفت بود حکم اعمال اعمال نتوانست از خود دور کردن علا
طبقہ بیس کہ بسالمت و ریت عادت آن قوم بود و در یاد را اعمال رسم ایشان شد و هم اهل التواصل والتراحم و در طبقہ
رابعہ او ماع فاسدہ و نیات کاسدہ ظاهر تر شد بود اعمال مدول گوشہ گیری و خلوت نشینی والقطاع از قبائل و جماعت
و از صحبت خلق دور شدن میسر گشت هر کہ در طبقہ دیگری حاصل کرد غیر اعتزال و ترک صحبت مردمان و مشتغل بذاد و هم
اهل التدابر والتقاطع و در طبقہ خامسہ دور مرگشت و نظر الهی بر حرکات نفس افتاد کہ با اعمال و کار نکو میگیرد و
و در حد لطیفہ عقل و نفس قاتل می محکم شد و هم اهل المقامات والاحوال و همچنین در هر طبقہ وسعی کہ مدار نظر الهی بر آن
نباشد متحد و ست والکلام فی ذالک یطول اما ملخصنا کو تم از حدیث ابن ماجه کہ در میان این طبقات گذشت معلوم میشود
منها ان طبقات اکثیف بست سال حدیث آنحضرت صلعم دریں تقدیر یا مر مرکہ هر قرون متطاولہ از
خفا سبب است و ایم جامع باشیم از حکم این طبقات و داخل باشیم در حکم حملہ اخیر و حدیث و لو کیو هم الذی الحرج

ثلاث من امتی بحکم خاتمه حدیث النجا النجا و در تتبع احتمال طبقات مذکوره باشد خصوصاً طبقه اولی و ثانیه و بدین تقدیر حکم طبقات مردم متاخره حکم طبقات خمسه مذکوره باشد بوجه وجود اتحاد احتمال هر طبقه متاخر با هر طبقه متقدم امکان خیر فخیرا و امکان شر فشرا والله اعلم و بالجمله طبقه ما شته جمله طبقات ست که با قیامت ممدود شست و با فتن و شرور و حوادث و آفات دینیه و دنیاویه روز افزون هم آغوش ست پس سعادت آن بنده که درین وقت جاده صراط مستقیم پیماید و خود را از ورطه هلاک بساحل نجات برد و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب و لطیف که آنحضرت صلعم برای زمان شر احکام و مصالح علیحده تشریع فرموده اند و در احادیث بسیار آمده که چون زمان کذا و کذا باشد باید که شما چنین و چنان بکنید از آنجمله اینست که چون غیر مستحق خلافت مسلط شود اطاعت وی کنید در آنچه موافق شرع باشد و بروی خروج نکنید مگر کفر صریح از وی ظاهر شود چنانکه در زمان اکبر بادشاه در هندوستان اتفاق افتاده بود و اینمعنی متواتر بالمعنی ست و از آنجمله اینست که اگر بیعت برای شخصی منعقد شد و تسلط او مستقر گشت اگر دیگری بروی خروج نماید و قتال کند او را میباید کشت افضل باشد از وی یا مساوی یا مفضول و از آنجمله این ست که چون از امرا در زمان فتن تعدی در اخذ زکوة واقع شود چنانکه فی الحال موجود و مشهود ست تدبیر در آنوقت ارضاء او شان و صبر بر جور ست و از آنجمله آنست که تخلی برای عبادت در زمان اول ممنوع بود در زمان فتنه محبوب و مطلوب ست و از آنجمله آنکه هر که بیعت بر هجرت کرده ست او را تعرب بداوت درین زمان جائز ست چنانچه نسائی از سلمه بن الاکوع آورده که چون وی بر حجاز در آمد گفتند ای ابن الاکوع مرتد شدی و بدو گشتی یعنی بعد از هجرت ببادیه رفتی گفت نه ولکن آنحضرت اذن داد مرا در بدو و از آنجمله اینست که امر معروف و نهی منکر از واجبات اسلام ست و در زمان فتنه ساقط شده همچنین امضای قول خلیفه در زمان سابق حجتی بود و در ایام فتنه آن معنی منقطع شد و از آنجمله ست تضاعف اجر آنانکه درین زمان متمسک باشند بسنت و از آنجمله ست اینکه مرگ دران ایام بهتر باشد از حیات و اظهار کلمه حق نزدیک سلطان جابر افضل باشد از جهاد و غیر ذلک و برای هر یک ازین معانی نصوص صحیحه مستفیضه ست که در ازالة الخفاء ذکر کرده فلیرجع الیه

فصل هفتم

و منجمله امارات متوسطه ست آنکه باشند در آخر زمان عباد جهال و قاریان فاسق رواه ابو نعیم والحاکم عن انس و فرمود بر پا نشود ساعت تا آنکه مباهات کنند مردم در مساجد رواه احمد و ابو داود و ابن ماجه و ابن حبان عن انس و از اشراط ساعت ست فحش و تفحش و قطیعت رحم و خیانت کردن امین و امانت کردن خائن رواه الطبرانی عن انس و از آنجمله ست انتفاخ اهله و اینکه دیده شود هلال قَبَل بفتحتین یعنی وقت طلوع چنان نماید که گویا ماه دو شبه ست رواه الطبرانی عن ابن مسعود و انس و از آنجمله ست کثرت باران و قلت نبات و کثرت قرا یعنی عباد و قلت فقهاء و کثرت امراء و قلت امناء رواه الطبرانی عن عبد الرحمن بن عمرو الانصاری و از آنجمله است که بروند صالحان اول فاول و باقی مانند سبوس هیچو سبوس جو یا تمر اخرجه احمد والبخاری عن مرداس الاسلمی و از آنجمله ست که بر پا نشود قیامت تا آنکه باشد زهد روایت و ورع تصنع اخرجه ابو نعیم فی الحلیة عن ابی هریرة و از آنجمله ست که باشد فرزند غیظ و باران قیض و بسیار شوند بدان رواه الطبرانی عن ابن مسعود یعنی بسبب خشم پدر و مادر باشد و کاری بکند که ایشان را از آن بغیظ آیند از نافرمانی او و نباشد مطلع مرد الدین را و باران در تابستان بارد و هیچ کشتی نروئید و این قریب است بآنچه گذشت از کثرت باران و قلت نبات و از آن

ذرہ تصور رشکوہ باشد و راست گو چہ دشمن شود رواہ الطبرانی عن ابن مسعود و از آنجملہ ست کہ امین گرفتہ شود خائن و خائن گرفتہ
شود امین و پیوند کنند با اطباق یعنی با عمد و اجانب و قطع کنند ارحام را رواہ الطبرانی عن ابن مسعود و از آنجملہ ست کہ سردار
شوند ہر قبیلہ را منافقان آنہا و ہر بازار را فجار آنہا رواہ الطبرانی عن ابن مسعود و از آنجملہ کہ باشد مومن در قبیلہ خوارتر
از نقد رواہ الطبرانی عن ابن مسعود و نقد گوسفندان کوچک را گویند و از آنجملہ ست کہ آراستہ شود محرابہا و ویران
گردد دلہا رواہ الطبرانی عنہ و از آنجملہ ست کہ اکتفا کنند مردان بمردان و زنان بزنان رواہ الطبرانی عنہ و این
کنایت ست از کثرت لواطت در رجال و کثرت سحاق در زنان و آن فی الحال بر وجہ کمال موجود ست و از آنجملہ ست
اکثار مساجد و تعلیق منابر یا منارہ رواہ الطبرانی و از آنجملہ ست کہ آباد شود ویرانہای دنیا و ویران گردد
آبادیہای دنیا رواہ الطبرانی عنہ و ابن عساکر عن محمد بن عطیۃ السعدی یعنی شہر آبادان خراب گردد و بجای دیگر
آبادان شود چنانکہ نقل کردہ شد مصر بسوی قاہرہ و کوفہ بسوی نجف و از آنجملہ ست کہ ظاہر شود سازہا و نوشیدہ
شود بادہ ہا رواہ الطبرانی عنہ و از آنجملہ ست کثرت شرط و ہمازان و غمازان و لمازان و کثرت اولاد زنا رواہ الطبرانی
عن ابن مسعود و شرط بضم معجمہ و فتح مہملہ بمعنی اعوان سلطان ست سخاوی گفتہ حالا شرطا اعوان ظلمہ اند و اطلاق
غالبا بر اقبح جماعت والی و نحو آن می آید و گاہی وسعت میدہند و بر ظلمہ حکام اطلاق کنند و ہمز بمعنی غیبت ست
و افتادن در مردمان و ذکر نمودن عیوب ایشان و لمز مرادف اوست و گفتہ اند لمز عیب کردن ست در رو و ہمز در پس
و از آنجملہ ست تسلیم خاصہ و فشو تجارت تا آنکہ برگارد زن شوہر خود را بر تجارت و قطع ارحام و فشو قلم و ظہور شہادت
زور و کتمان شہادت حق رواہ احمد والبخاری والحاکم و صححہ عن ابن مسعود و فشو قلم کنایہ از کثرت کتبہ و قلت علماست
یعنی اکتفا کنند بآموختن خط یا بیاموزند بحکام کذا فی الاشاعہ و از آنجملہ آنست کہ حلال گردانند این امت شراب را بنام
یعنی بادہ نوشند و نبیذ نامند و نبیذ در معنی ہمان خمر ست زیرا کہ ہر مسکر مائع ست و حلال گردانند ربا را بہ بیع یعنی
تحلیل کنند ربا را در صورت بیع ظاہر نمایند و سحت را بہدیہ یعنی رشوت خورند و حرام صرف بگیرند و آنرا ہدیہ نامند و
تجارت کنند بزکوۃ یعنی مال بمزدوران خود در مزد بدہند و آنرا در زکوۃ مجرا گیرند یا بالعکس و از آنجملہ ست کہ چون بی نیاز
شوند زنان بزنان و مردان بمردان پس بشارت دہ ایشانرا بباد سرخ کہ بیرون آید از طرف مشرق و مسخ شوند
بعض و خسف شوند بعض ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون رواہ الدیلمی عن انس و از آنجملہ ست کہ گرفتہ شود مال غنیمت با دولت
رواہ الترمذی عن ابی ہریرۃ یعنی توانگران و صاحبان مناصب مخصوص باموال فیئی شوند و کسانیکہ مستحق وی اند ممنوع باشند
در نہایہ گفتہ الدولۃ بالضم ہو ما یتداول من المال فیکون لقوم دون قوم و قال فی الفائق الدولۃ بضم الدال و فتحہا ما یدال
الانسان ای یبدل من الحظ و از آنجملہ ست کہ گرفتہ شود امانت را غنیمت و زکوۃ را تاوان و علم آموختہ شود برای غیر دین
خدا رواہ الترمذی عنہ یعنی سو تحمل امانات و ودائع مردم را ہضم کنند و آنرا مغانم انکار و گویا مال غنیمت ست کہ در دست
وی افتادہ و مردم زکوۃ را تاوان شمارند یعنی بر ایشان شاق گردد ادا کردن وی چنانکہ تاوان گران میشود و علم را
برای مقاصد دنیہ ردیہ دنیاویہ و حصول مطالب می بیاموزند نہ برای دین خدا و دریافت احکام و قصد عمل بران

از انجمله است که اطاعت کند مرد زن خود را و نافرمانی کند مادر خود را و نزدیک سازد یار خود را و دور افکند پدر خود را و بلند
شود آوازها در مسجدها رواه الترمذی عنه یعنی یاران خود را اکرام کند و مادر و پدر را ایذا رساند و در مسجد گفتگوهای دنیا کنند
گویا مسجد نشست خانه و انجمن ایشان است که دران از هر وادی سخن میرود و از انجمله است که سردار شود قبیله را فاسق و باشد
زعیم قوم ارذل شان و اکرام کرده شود مرد بخوف شر وی رواه الترمذی عنه و زعیم کسی را گویند که متکفل کار و بار قوم باشد
و بدان قیام کند و رذل بمعنی ردی است مدعا آنکه فاسق قوم کبیر و سردار ایشان باشد و از انجمله است که ظاهر شوند زنان مغنیه
و سازها و نوشیده شود خمر و لعنت کند آخر این امت اول امت را اخرجه الترمذی عنه در اشاعه گفته ظاهر شد لعن کردن آخر
این امت اول امت را در رافضه قبحهم الله تعالی انتهی گویم و ظاهر شد این بلیه در بعض فرق اهل سنت نیز مثل اهل تقلید و اهل
اتباع که بد میگویند هر یکی ازین فریق فریق دیگر را و اکابر و سلف او را که تقلید یا اتباع وی میکنند و نیست این اول آبگینه
که شکست در اسلام حفظنا الله سبحانه و تعالی عن سوء القول و العمل و از انجمله آنست که چون نزدیک شود زمان بسیار شود
پوشیدن طیلسان و بسیار شود تجارت و بسیار شود مال و تعظیم کرده شود صاحب مال بسبب مال خود و بسیار شود اعوان
سلطان یعنی شرط و باشد امارت کودکان و کثرت زنان و جور پادشاه و کمی مکیال و میزان رواه الطبرانی و الحاکم عن ابی ذر
در اشاعه گفته کمی کردن در کیل و وزن و ذراع از کبائر است قال تعالی ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا علی الناس الآیه یعنی در خریدن
زیاده ستانند و در فروختن کم دهند و از انجمله است که متمثل شود شیطان بصورت مرد و بیاید نزد قوم و بگوید با ایشان سخن
دروغ پس متفرق شود قوم و مردی گوید شنیدم مردی را که میشناسم روی او و نمیدانم نام او که چنین میگفت رواه مسلم فی
مقدمة صحیحه عن ابن مسعود و از انجمله آنست که در دریا شیاطین اند در زندان کرده شده بسته است آنها را سلیمان علیه السلام
نزدیک است که بیرون آیند و بخوانند بر مردم قرآن را رواه مسلم عن ابن عمرو و از انجمله است که چون نزدیک شود زمان بهتر در
مرد بچه سگ را بهتر باشد او را از آنکه پرورد پسر خود را و توقیر کرده نشود کبیر ایشان و رحم کرده نشود صغیر ایشان و
بسیار شود اولاد زنا تا آنکه زنا کند مرد با زن بر شاهراه بپوشند چرم گوسفند بر دلهای گرگان افضل ایشان دران زمان
مداهن باشد اخرجه الطبرانی و الحاکم عن ابی ذر در اشاعه گفته مراد بپوشیدن پوست گوسفندان انست که نرم کنند
گفتگو و خوب نمایند کار را بطور ریا و نمایش و دلهای ایشان مانند گرگان باشد در درندگی در برابر چو گوسفند سلیم
در قفا همچو گرگ مردم درند و از انجمله است که باشد فاحشه در کبار شما و ملک در صغار شما و علم در رذال شما و مداهنت در خیار
شما رواه احمد و ابن ماجه عن انس و از انجمله است که چون متقارب شود زمان تنقیه کند موت خیار امت مرا چنانکه می چیند
یکی از شما رطب را از طبق یعنی همچنان موت نیکان را از عالم ببرد اخرجه الرامهرمزی عن ابی هریرة و از انجمله است که تطاول کنند
مردم در بنیان و در روایتی چون ببینی پیاده پایان برهنگان چرانندگان گوسفندان را که درازی میکنند در بنیاد پس
نگران باش ساعت را رواه الشیخان عن عمر در اشاعه گفته و این وقتی شود که بسیار گردد مالهای ایشان و همت
گردد وجاهت ایشان و نباشد ایشان را ادب نه همت جز بنا زیرا که دران وقت مشتغل نباشند بعبادت و نه بعلم و نه
بجهاد انتهی گویم نیست آن وقت که غالب اهل عالم مشتغل اند در بنیان و طلب جاه و مال و محروم اند از علوم و عبادات

و مجاہدات بعد ازین خدا دادہ چہ خواہد شد و از آنجملہ آنست کہ چون سیر نشوند کار بنا الیہا پس منتظر باشید ساعت را
رواہ البخاری عن ابی ہریرة رضی اللہ عنہ و للہ در القائل ؏ ایا دہر اعمات خیبنا اذا کا ؞ و ولیتنا بعد وجیہ قفاکا ؞
قیت الشرار علینا رؤساء ؞ و اجبت سفلتنا مستواکا ؞ فیا دہر ان کنت عادیتنا ؞ فہا قد صنعت بنا ما کفانا ؞ و از آنجملہ
تدافع اہل مساجد کہ نیابند امام را کہ نماز گذارد بایشان رواہ احمد و ابو داود عن سلامة بنت الحر و از آنجملہ است
اینکہ نرود دنیا تا آنکہ بگذرد مرد بر قبر و بغلطد بران و بگوید کاشکی من بودم بجای صاحب این قبر و نیست بوی دین
مگر بلا رواہ مسلم و ابن ماجة عن ابی ہریرة ؏ الا موت یباع فاشتریہ ؞ فہذا العیش ما لا خیر فیہ ؞ و از آنجملہ آنکہ بر پا نشود
قیامت تا آنکہ قتال کنید شما امام خود را و مجادلہ کنید باسیاف خود و وارث شوند دنیا شما را بدان شما در اشاعہ
گفتہ بسیار واقع شد این و واقع شود لا یزال از طرف ملوک و او شان اگرچہ امام نیستند لیکن نائب اند از طرف شان پس
کشتن آنہا بمنزلہ ائمہ است انتہی و از آنجملہ است کہ جستہ شود علم نزدیک صاغر رواہ الطبرانی عن ابی امیة الجمحی در اشاعہ گفتہ
معنی وی اینست کہ اکابر از اولاد مہاجرین و انصار بلکہ از قریش مشتغل شوند بطلب دنیا و جاہ و باقی مانند اصاغر از موالی
و اخلاط مردم و بیاموزند اینہا علم پس بجویند از ایشان فتاوی در واقعات انتہی گویم و مشاہدہ میشود این معنی در زمان
اقرب و تا آنکہ حدیث بر وجہی کہ ہیچ شک و شبہ باقی نمیماند و ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و ان اکرمکم عند اللہ اتقاکم
بزرگی را شنیدم میگفت کبرنی موت الکبراء یعنی بزرگ گردانید مرا مردن بزرگان کہ چون آنہا نماندند مردم مرا کہ ہیچ نہ ام
بزرگ گرفتند ؏ مجلس چو بر شکست تماشا بما رسید ؞ در بزم چون نماند کسے جا بما رسید ؞ و از آنجملہ آنست کہ بر پا نشود
قیامت تا آنکہ بکشد مرد برادر خود را اخرجہ الحاکم فی تاریخہ عن ابی موسی و از آنجملہ آنست کہ مالک شود کسی کہ نیست لائق مالک
شدن و بلند شود و پست گردد بلند رواہ نعیم بن حماد عن کثیر بن مرة مرسلا و از آنجملہ است آنکہ بسیار شوند خطیبان منبر شما
و مائل شوند علماء شما بسوی والیان شما و حلال کنند برای شان حرام را و حرام کنند حلال را و فتوی دہند او شان را موافق
خواہش شان رواہ الدیلمی عن علی کرم اللہ وجہہ و از آنجملہ است اینکہ علم آموزند علمای شما تا جلب کنند بدان دنانیر و دراہم شما
و بگیرند قرآن را تجارت رواہ الدیلمی عن علی کرم اللہ وجہہ در اشاعہ گفتہ یعنی بخوانانند قرآن را باجرت و نخوانند برای خدا
گویم حفاظ رمضان کہ قرآن در تراویح باجرت میخوانند مصداق این خبر اند و از آنجملہ آنکہ ہمیشہ باشد امت بر شریعت نیک
مادامیکہ ظاہر نشود در ایشان سہ خصلت یکی آنکہ قبض کردہ نشود از ایشان علم دیگر آنکہ بسیار نشود در ایشان ولد زنا
سوم آنکہ ظاہر نشود در ایشان سقارون گفتند کدام اند سقارون فرمود نشو و نمای ست کہ باشد در آخر زمان باشد
تحیت ایشان میان خود ہا وقتیکہ ملاقی شوند بایکدیگر تلاعن اخرجہ احمد و الطبرانی و الحاکم عن معاذ بن انس در اشاعہ
گفتہ و این بسیار است در فلاحین و بقالین و سفلہ کہ ابتدا میکنند یکے بشتم صاحب خود نزدیک تلاقی قبل سلام بلکہ میکند
ہر یکے ازین ہر دو و نمی شناسند سلام را فانا للہ و انا الیہ راجعون انتہی گویم این در وقت صاحب اشاعہ بود و درین وقت
مشاہدہ میکنند اہل زمانہ کہ از اولاد شرفا اند وقت ملاقات بکدیگر و میشناسند سلام را رسم سفلہ و عار میکنند از آن
و ایجاد کردہ اند بجای آن لفظ کورنش و آداب مجرا و دست نہادن بر سر و خم کردن گردن یا پشت و غیر آن کہ در

هر ویار معروف و مشهور ست فانا بند و آن انجمله ست آنکه بر پانشود ساعت تاآنکه قصد کند مرد بسوی منظیه و برای کبر و آنرا بر معیشت و ترک کند دختر عم خود را و نظر نکند بسوی وی رواه الطبرانی عن ابی امامة در اشاعه گفته یعنے تزوج کند زن کم اصل کمینه را بنا بر تونگری او و بگذارد دختر عم را که اصیل ست بسبب فقر او انتهی گویم و در واقع شد این خبر از مدت بسیار و واقع شود لایزال تاآنکه بر پا شود قیامت و این یکی از اعاظم فتن ست در دین و در انتظام منزل و سیاست خانه و بر همی قبائل و عشائر کما لا یخفی علی الخبیر و آن انجمله ست که قطع کرده شود ارحام و گرفته شود مال بغیر حق و ریخته شود خونها و شکایت کند قریب از قریب عود نکند بر وی بچیزے و طواف کند سائل و نهاده نشود چیزی در دست وی رواه ابن ابی شیبة عن عبد الله **فصل هشتم** و از امارات ساعت ست که بر پانشود قیامت تاآنکه گردانیده شود کتاب خدا عار و باشد اسلام غریب و تاآنکه ظاهر شود عداوت در میان مردم و تاآنکه قبض کرده شود علم و پیر گردد زمانه و کم شود عمر و کم شوند پسران یعنی اولاد و ثمرات و امین شوند اهل تهمت و متهم شوند امین و تصدیق کرده شود کاذب و تکذیب کرده شود صادق و بسیار شود هرج یعنے قتل و تاآنکه ساخته شوند غرف یعنی کوشکها و محلها و دراز کرده شوند و تاآنکه غمگین شوند زنان صاحب ولاد یعنی بسبب عقوق آنها و شاد شوند زنان عقیمه نازاینده و بسیار شود بغی و حسیت و بخل و هلاک شوند مردم بسیار شود دروغ و کم شود راست و تاآنکه مختلف شوند کارها در میان مردم و پیروی کرده شود هوی و حکم کرده شود بگمان و بسیار شود باران و کمتر شود بار و کم شود علم کم شدنی و زیاده شود جهل زیاده شدنی و باشد پسر سبب خشم و بسیار شوند زنان بسیار شدنی و تاآنکه جهر کنند بفحشا و بایستند خطبا بر کذب پس گردانند حق مرا برای شرار امت من پس هر که تصدیق کند ایشانرا و راضی گردد بدان نشنود بوی بهشت رواه ابن ابی الدنیا و الطبرانی و ابو نصر السجزی و ابن عساکر عن ابی موسی و سنده جید و از انجمله آنکه بر پانشود ساعت تاآنکه بیرون آید قومی که بخورد بزبانهای خود چنانکه میخورد گاو بزبان خود رواه احمد و الخرائطی وغیرهما عن سعد بن ابی وقاص در اشاعه گفته یعنے مدح میکنند مردم را و ظاهر میکنند محبت ایشان را از روی نفاق و مبالغه میکنند در مدح ایشان و میستانند جانهای خود را و این را وسیلۂ اخذ مال از ایشان میکنند و آن انجمله آنکه بر پانمیشود ساعت تاآنکه تسافد کنند مردم همچو بهائم در راه رواه الطبرانی عن ابن عمر و آن انجمله آنکه بر پانمیشود ساعت تاآنکه یافته شود زن روزانه که جماع کرده میشود در میانه راه انکار نکند آنرا هیچ کسے پس باشد افضل ایشان در آن روز کسیکه بگوید که کاش وی اندکی از راه بکناره می برد او پس این کس در اوشان همچو ابو بکر و عمر ست در میان شما رواه الحاکم عن ابی هریرة و آن انجمله آنکه بر پانشود ساعت تاآنکه منکر شوند دلها و مختلف شود اقاویل و خلاف شوند ان از پدر و مادر در دین رواه الدیلمی عن حذیفه و از انجمله آنکه بر پانشود ساعت تاآنکه غیرت برند بر غلام چنانکه غیرت میبرند بر زن رواه الدیلمی عن ابی هریرة و آن انجمله آنست که بر پانشود قیامت تاآنکه عزیز گردد در ان سه چیز درهم از حلال و علم مستفاد و برادری در راه خدا عز و جل رواه الدیلمی عن حذیفة یعنے کمیاب شود و یافته نشود در ان وقت این چیزها و آن انجمله آنست که فرمود چون ببینی صدقه را که پوشیده شد و گران گشت و مرد و رگرفته شد

بجهاد و ویران شده آباد و آباد گشت خراب ببینی مرد را که اداری میکند بامانت خود و در روایتی بدین خود چنانکه آدمی
میکند شتر بشتر پس هر رستنیکه تو و ساعت مانند این هر دو بسته و از آنجمله است حیف ائمه و تصدیق بنجوم و تکذیب بقدر
رواه البزار عن علی کرم الله وجهه مرفوعا و سنده حسن و از آنجمله آنکه گروند مردم تا آنکه بگویند که قرآن مخلوق است و حالانکه
نه خالق است و نه مخلوق و لکن کلام خداست از وی ظاهر شده و بسوی وی عود کند رواه اللالکائی و الاصبهانی عن علی
کرم الله وجهه و این خبر در زمانهٔ امام احمد بن حنبل واقع شده و فتنهٔ عظیم برپا شد و جمعی از اهل سنت مقتول و بعضی
محبوس و مسجون گردیدند و از آنجمله آنست که چون فراهم آیند بیست کس یا زیاده یا کم و نباشد در ایشان کسیکه ترسیده
شود او را در راه خدا پس تحقیق که حاضر شد امر یعنی قیامت رواه البیهقی و ابن عساکر عن عبد الله بن بشر الصحابی و
از آنجمله است که بگذرد مرد در مسجد و نگذارد دو رکعت رواه ابن ابی داود عن ابن مسعود و از آنجمله آنکه باشد در این امت
نزدیک قرب ساعت نیز تا از آنجمله است جماع کردن مرد زن یا کنیز خود را در دبر وی و این را خدا و رسول وی حرام
گردانیده و بران خدا و رسول وی دشمن میدارد و تصدیق این خبر بوجود فرقهٔ رافضه یافته شد و از آنجمله است نکاح
مرد مر مرد را و این را نیز خدا و رسول وی حرام کرده اند و بران دشمن میگیرند و از آنجمله است نکاح زن مر زن را و این از آن
چیزهاست که حرام کرده آنرا خدا و رسول و دشمن میدارد او را بری خدا و رسول وی نیست ایشانرا نماز یعنی مقبول تا دامیکه برین
حال اند تا آنکه توبه کنند بسوی خدا توبهٔ نصوح رواه الدارقطنی و البیهقی و ابن النجار عن ابی الصحابی و صدق این خبر
بعمل ایرانیان و ترکان بظهور آمده و از آنجمله است که بیاید بر مردم زمانه که باشد در وی مشوره گرفتن از کنیزکان و
سلطان و حکومت زنان و امارت نادانان رواه ابن المنادی عن علی علیه السلام و از آنجمله آنکه قائم نشود ساعت
تا آنکه مانند سلام بر معرفت و تا آنکه گردیده شود مساجد را طرق پس سجده کرده نشود دران برای خدا و تا آنکه برانگیزد
کودک پیر را الطور برید در میان دو افق و تا آنکه برسد سوداگر مابین افقین و نیابد سود رواه الطبرانی عن ابن مسعود
در اشاعه گفته این کنایت است از عدم رغبت در نماز و عدم توقیر صغیر مر کبیر را و عدم برکت در تجارت بنابر غلبهٔ کذب
و غش در تجارت و از آنجمله است که قائم نشود ساعت تا آنکه برگردند شرار شام بسوی عراق و خیار عراق بسوی شام
رواه ابن ابی شیبه عن اسامه و از آنجمله است که بیاید بر مردم زمانه که سالم نماند برای صاحب دین دین وی مگر کسیکه بگریزد
از شاهق بشاهق یا از سوراخ بسوراخ همچو روباه که میگریزد با بچه های خود و این در آخر زمان باشد وقتیکه حاصل
نشود معیشت مگر بمعصیت خدا و چون باشد حال این چنین حلال شود عزلت و باشد در آخر زمان هلاک مرد بر دست
مادر و پدر خود اگر باشند او را مادر و پدر و الا بر دست زن خود و پسر خود و الا بر دست اقارب و همسایگان خود
عار دهند او را بتنگی معیشت و تکلیف دهند او را بچیزیکه طاقت آن ندارد تا آنکه میندازد جان خود را در جایگه
هلاک شود در آنجا رواه ابو نعیم و البیهقی و الخلیلی و الرافعی عن ابن مسعود رضی الله عنه گویم هلاک آدمی از دست زن
و اقارب و جیران خود در هر وقت واقع است و نامیده و زیاده تر میگردد و هلاک مرد بدست پسر هم بچشم خود دیده ام
تا آینده چه شود و از آنجمله است آنکه بیاید بر مردم زمانه که بنشیند آدمی نزد قوی پس منع نکند او را از قیام مگر خوف

آنکه بکنند باوی بدی رواه الدیلمی عن ابی هریرة و آز انجمله آنکه فرمود نزدیکست که برسد امت مرا در آخر زمان بلاء
شدید نجات نیابد ازان مگر مردیکه شناخت دین خدا را و جهاد کرد بران بزبان و دل خود پس اینست آنکه سابق
شده برای وی سوابق و مردیکه شناخت دین خدا را و تصدیق کرد آنرا رواه ابونصر السجزی و ابونعیم عن عمر رضی الله
عنه و آز انجمله است که بیاید بر مردم زمانه که باشد حدیث ایشان در مساجد ایشان در امر دنیای ایشان پس منشینید با
ایشان که نیست خدا را حاجت در ایشان رواه البیهقی عن الحسن مرسلا و آز انجمله است که بیاید بر مردم زمانیکه پنهان شود
مومن چنانکه پنهان می شود منافق در ایشان رواه ابن السنی عن جابر رضی الله عنه و آز انجمله آنکه آید بر مردم زمانے
که باشد همت ایشان شکم های ایشان و شرف ایشان متاع ایشان و قبله ایشان زنان ایشان و دین ایشان درام
و دینار ایشان اند بدترین خلق نیست بهرهٔ ایشانرا نزد خدا رواه السلمی عن علی و از انجمله آنکه بیاید بر مردم زمانی که کشته
شوند در ان علما چنانکه کشته میشوند سگان پس کاشکی علما دران زمان تحامق کنند رواه الدیلمی و ابن عساکر عن علی
کرم الله وجهه و آز انجمله آنکه می آید بر علما زمانیکه موت دوست تر باشد بسوی یکے از ایشان از زر سرخ رواه ابونعیم عن
ابی هریرة و آز انجمله آنکه بمیرد ایام و لیالی تا آنکه کهنه شود قرآن در سینه های اقوام ازین امت چنانکه کهنه میشوند
جامه ها و باشد با سوای قرآن اعجب برای ایشان و باشد امر ایشان تمام طمع نیامیزد باش خوف و اگرچه کوتاهی کند
در حق خدا و منتهی نفس وی آرزوها باشد و اگرچه متجاوز گردد بآنچه نهی کرده است ازان خدا او گوید امیدوارم که تجاوز کند
خدا ازین بپوشند پوست گوسفندان بر دلهای گرگان افضل ایشان در نفس خود مداهن باشد که نام میکند و نه نهی رواه
ابونعیم عن معقل بن یسار و آز انجمله آنکه بیاید بر مردم زمانیکه پیروی کرده نشود در روی علیم و شرم کرده نشود در روی از حلیم
و توقیر کرده نشود کبیر و نه رحم کرده شود صغیر بکشند بعض ایشان مر بعض را بر دنیا دلهای ایشان دلهای اعاجم باشند
و زبانهای شان زبان عرب نمیشناسند معروف را و انکار نمیکنند منکر را مشی میکند صالح در میان ایشان پنهان -
ایشانند بدترین خلق خدا نظر نکند خدا بسوی ایشان روز قیامت رواه الدیلمی عن علی علیه السلام و از انجمله آنکه
بیاید روز قیامت مصحف و مسجد و عترت پس گوید مصحف ای رب [illegible] خفتند و پاره کردند مرا و گوید مسجد ای رب ویران
ساختند و معطل کردند و ضائع نمودند مرا و گوید عترت ای رب طرد کردند و کشتند و رد نمودند مرا و بایستند بزانو
برای خصومت پس فرماید الله تبارک و تعالی این بسوی من ستانم اولی ترم بآن رواه الدیلمی عن جابر و احمد و الطبرانی
عن ابی امامة و در اشاعه گوید گویا این اشاره است بسوی آنچه واقع شد در زمن بنی امیة و بعد ایشان از قتل اهل بیت
و تعطیل مسجد صلعم و بستن اسپان حرام در زمن یزید و تمزیق مصحف در زمن ولید یا مصحف کنایه باشد از عدم
عمل بدان گویم بلکه این همه منفرداً و مجموعاً در هر زمان واقع شده چنانچه کتب تاریخ بران دلالت دارد و بسیار مسجدها
ست که معطل افتاده است و بسیار اهل بیت اند که از دست ناقدران خوار و زبون بوده اند و عمل بر مصحف خود از
مدتی مرفوع شده والله اعلم و آز انجمله آنکه نزدیکست که بیاید بشما خانها که پنهان کند شما را هلاک کند آنها را رواجف
و نه چهارپایگان که برسد بر آنها در سفرهای خود هلاک کند آنها را صواعق رواه نعیم عن ابی هریرة و آز انجمله آنکه وقتیکه

مزخرف کنند مانند کنیسه‌ها و تحلی نمایند مصحف های خود را پس دمار است بر شما روایت کرده الحکیم عن ابی الدردا
و این هر دو چیز از مدتی در عالم جاری است ... و از آن جمله آنکه نماز گذارند هیچ کس قبول نشود از هیچکس
یک نماز هم روایت کرده ابو الشیخ عن ابن مسعود در اشاعه گفته یعنی نماز را بشرط و ارکان نگذارند پس نماز هیچکس صحیح
نشود و قبول نگردد انتهی گویم و این هم بسیار است در هر مسجد نمازیان بسیار دیده ام که رکوع و سجده در حد اطمینان
کنند و رکن و شرط را چنانکه باید گذارند و بسیار کمتر و از آن جمله آنکه ساعت قائم نمیشود تا آنکه تقسیم کرده نشود میراث و
خوشحالی نشود بغنیمت روایت کرده مسلم عن عبد الله بن مسعود و از آن جمله آنکه فرمود از اشراط ساعت است تقارب اسواق گفتم
چیست تقارب اسواق فرمود شکایت کنند بعض از بعض قلت نفع را و بسیار شود ولد زنا و فاش گردد
غیبت و تعظیم کرده شود صاحب مال یعنی بسبب مال و بلند شود آوازها در مسجد و ظاهر شود اهل منکر ظاهر شود
زنا روایت کرده ابن مردویه عن ابی هریره و از آن جمله است سوء جوار و قطع رحم و تعطیل سیف از جهاد و اختیار دنیا عوض
دین روایت کرده ابن مردویه عن ابی هریره و از آن جمله است ظهور فحش و تفحش و سوء خلق و سوء جوار روایت کرده ابن ابی شیبه
عن جابر بن حیوة کنایت است از قلت ثمار و برکات و از آن جمله است موت بدار روایت کرده ابن ابی شیبه عن مجاهد و در
روایت شعبی است که از اقتراب ساعت است موت فجاة گویم رئیسی را دیدم که بمرگ ناگهان در گذشت و دیگران را
هم شنیدم حفظنا الله منه و از آن جمله آنکه باشند در آخر امت مردم که سوار شوند بر زینها مانند پالانها تا آنکه فرود آیند بر در
مسجد زنان ایشان کاسیات عاریات اند بر سرهای ایشان مانند کوهان های شتران بختی باشد لعنت کنید آنها را
که آنها ملعونات اند اگر باشد پس از شما امم البته خدمت کنند ایشان را زنان شما چنانکه خدمت کردند شما را زنان
امت های پیش گفت ابن عمرو گفتم پدر را چیست زینها گفت سروج عظام اخرجه احمد والحاکم عن ابن عمرو
و این حدیث را شواهد و طرق است از آن جمله است نزد مسلم از ابی هریره که دو صنف اند از امت من از اهل دوزخ
ندیده ام من آن هر دو را قومی است که با ایشان تازیانه است مانند دمهای گاوان میزنند بآن مردم را و زنان اند
جامه پوشنده یعنی در ظاهر برهنه یعنی در معنی مائل کننده اند مردم را بسوی خود میل کننده اند بسوی مردم
سرهای ایشان مانند کوهان های شتران بخت است میل کننده در نیاید بهشت را و نیابند بوی آن را و بدرستیکه بوی
بهشت یافته میشود از مسیرت کذا و کذا نووی در ریاض الصالحین گفته یعنی بزرگ میسازند سرهای خود را
به پیچیدن عمامه یا عصابه یا مانند آن و تحقیق تفصیل کرده ایم این مسئله را در رساله مستقله که نامش الاجوبة الحسنة
عن مسئلة الخمس است انتهی گویم مراد بتازیانه ها جوکیان اند که بر درهای امرا و حکام و ملوک و قضاة و مانند آن و
اهلکاران ایشان می باشند و مردم را بر دستان زدن نمیدهند و هر که میخواهد که برسد و فریاد خود را بگوش شان
رساند آنرا میزنند و نمی رسانند و مراد بمثل عمامه و غیره بستن موباف در موی سر و کلاه ساختن آن بهیئت چنبر
و مانند آن است و مراد بزنان کاسیات عاریات زنان اند که ثیاب تنک و جامه های بس باریک می پوشند که اکثر
تمام بدن و همه اعضای ایشان نمودار می باشد گویا در حقیقت برهنه اند نزد فقها در چنین جامه نماز صحیح نیست و این

هرچه برابر زند لی در عالم موجود است و زنان اهل علم و مردان مبتلا و کسی بحال کسی نمی پردازد و حسابی از این آفات نمی بردارد
تا دیده چه شود و نقضا الله تعالی لما یحب و یرضی و صاننا و جمیع المسلمین عما لا یلیق باهل الهدی و از جمله آنکه بیرون آیند از بیت
در آخر زمان مردمانیکه با ایشان تازیانها باشد گویا که دمهای گاو است بامداد کنند در سخط خدا و شام کنند در غضب وی
اخرجه احمد و الحاکم و صححه عن ابی امامه گفت ابن عباس رضی الله عنه حج کرد آنحضرت حجة الوداع پس گرفت حلقه در کعبه را و گفت
ای مردم آیا خبر ندهم شما را باشراط ساعت پس بایستاد سلمان گفت خبر ده مرا فدا باد بر تو پدر و مادر من ای رسول خدا فرمود
از اشراط ساعت اضاعت نماز و میل همراه هوا و تعظیم صاحب مال سلمان گفت آیا باشد این فرمود آری سوگند بکسی
که جان محمد در دست اوست صلعم ای سلمان نزدیک این حال باشد زکوة تاوان و فی غنیمت و صادق شود کاذب و
کاذب شود صادق و مؤتمن شود خائن و خائن شود امین و تکلم کنند رویبضه گفتند رویبضه چه باشد فرمود تکلم کند در مردم
کسیکه تکلم نمیکرد و انکار کرده شود حق نه حصه و برود اسلام و باقی نماند مگر نام او و برود قرآن و باقی نماند مگر نقش او و
آراسته شود مصحف بزر و فربه شوند ذکور امت من و باشد مشوره با کنیزکان و خطبه خوانند بر منابر کودکان و باشد
مخاطب ایشان زنان پس نزدیک این حال آراسته شود مساجد مانند آراستگی بتخانه ها و دراز شوند منبرها و بسیار شوند
صفوف با دلهای متباغضه و زبانهای مختلفه و هواهای بسیار سلمان گفت آیا باشد اینها ای رسول خدا فرمود آری
سوگند بکسی که جان محمد در دست اوست نزدیک بحال ای سلمان باشد مومن در ایشان ذلیل تر از کنیز بگدازد دل وی در درون
جوف وی چنان که میگدازد نمک در آب بسبب آنچه بیند از منکر و نتواند آنرا متغیر کردن و اکتفا کنند مردان
بمردان و زنان بزنان و غیرت برند بر غلامان چنانکه غیرت برند بر دختر دوشیزه پس نزدیک این حال ای سلمان باشند امیران
فاسق و وزیران فاجر و امینان خائن ضائع کنند نماز را و پیرو شوند شهوات را پس چون دریابید شما آنها را نماز بگذارید
بر وقت نماز و نزدیک اینحال ای سلمان بیایند بندیان از مشرق و اسیران از مغرب ایشان بدن مردم باشد و دلهای
شان دلهای شیاطین باشد رحم نمیکنند بر خورد و توقیر نمیکنند بزرگ را و نزدیک اینحال حج کنند مردم بسوی این بیت
الحرام مانند حج پادشاهان خود برائی لهو و نزهه و اغنیای ایشان برائی تجارت و مساکین برائی گدائی و مسئلت و
قاریان ایشان برائی ریا و سمعه گفت باشد اینها ای رسول خدا فرمود آری سوگند بکسی که جان من بدست وی است
نزدیک اینحال ای سلمن فاش شود کذب و ظاهر شود کوکب که او را ذنب است و شریک شود زن با شوهر خود در تجارت و
متقارب گردد بازارها گفت و چیست تقارب بازارها فرمود کساد اسواق و قلت ارباح و نزدیک این حال بفرستد
سلمن خدا تعالی بادیکه در وی مارهای زرد باشند بچینند سرهای علما را بسبب آنکه دیدند آنها منکر را و تغییر نکردند آنرا
گفت آیا باشد این حال ای رسول خدا فرمود آری سوگند بکسیکه برانگیخت محمد را بحق رواه ابن مردویه عنه در اشاعه گفته
یعنی کثرت صفوف آنست که صفوف را تمام نکنند بلکه در یک صف سه کس ایستند و در صفی دیگر چهار کس و هکذا
پس صفها بسیار شود و موید این است قول وی که دلها متباغض باشند زیرا که این صورت تخالف قلوب است باتفاق
اوست چنانکه اشاره میکند بسوی آن حدیث اتموا الصفوف یعنی تمام کنید صفها را تا خود را مختلف نشوید پس بخلاف

خدا در میان دلهای شما ست تتمه فصل چهارم در آثار اشراط ساعت ست آنچه مروی ست از علی کرم الله وجهه که پرسید عمر
از آنحضرت صلعم از ساعت فرمود ساعت نزدیک حیف ائمه و تکذیب بقدر و ایمان بنجوم ست و بگیرند قوم امانت
را غنیمت و زکوة را تاوان و فاحشه را زیارت پس پرسیدم از فاحشه زیارت فرمود مرد از اهل فسق طعامی و شرابی سازد و زنی را بیارد
و بگوید که بیاید بگریه بکن آنچه میکردی تو پس زیارت کنند برین امر فرمود پس نزدیک این حال هلاک شود امت من آخرجه
ابن خطاب رواه ابن ابی الدنیا والبزار عنه گویم این صورت هم درین زمانه بسیار شیوع دارد بلکه دیدیم که بعضی یاران
بطرف زن خود در نوبتی تارا میطلبند و نرد یاری میگذارند تا بادی روی خود سیاه نمایند و بعضی مجالس فسق و
فجور می آرایند و دیگران را تکلیف حضور و شرکت دران لهو و لعب میکنند سه اسباب طرب حاجه مهیا و یکی دیگر
تو میباید و بس ٭ حذیفه بن الیمان گوید رضی الله عنه فرمود رسول خدا صلعم از اقتراب ساعت ست هفتاد و دو خصلت
چون بینید مردم را که میرانید نماز را و ضائع کردند امانت را و خوردند ربا را و روا داشتند دروغ را و سبک انگاشتند
خونها را و مشغول شدند به بنا و فروختند دین را بدنیا و قطع کردند رحم را و شد حکم ضعف و کذب صدق و حریر لباس و ظاهر
شد جور و بسیار شد طلاق و مرگ ناگهان و امین خائن و خائن امین و صادق شد کاذب و کاذب شد صادق و بسیار
شد قذف و گردید مطر قیظ و ولد غیظ و بسیار شد لئام و رفتند کرام و گردیدند امیران فاجر و وزیران دروغگویان
و امینان خائنان و عرفا ظلمه و قراء فسقه و پوشیدند پوست گوسفندان باشد دلهای ایشان بدبوتر از مردار و تلخ تر از
صبر بپوشاند ایشان را خدا تعالی فتنه را که بخفتند دران بحوا افتادن یهود و ظاهر شود صفرا یعنی دینار و مطلوب شود
بیضا یعنی درهم بسیار شوند خطیبان و کمتر شود امر معروف و محلی کرده شود مصاحف و نقش و نگار کرده شوند مسجدها
و دراز شوند منبرها و خراب شود دلها و نوشیده شود شرابها و معطل شود حدود و بزاید کنیز مالک خود را
و بینی پیاده پایان برهنگان را که گردیدند پادشاه و شریک شد زن شوهر خود را در تجارت و تشبه کردند مردان
بزنان و زنان بمردان و سوگند خورند بغیر خدا و گواهی دهد مرد بدون طلب گواهی و سلام کنند بمعرفت و تفقه
کنند برای غیر خدا و طلب کرده شود دنیا بعمل آخرت و گرفته شود غنیمت دولت و امانت غنیمت و زکوة تاوان و باشد
زعیم قوم ارذل شان و نافرمانی کند مرد پدر خود را و احسان کند بایار خود و اطاعت کند زن خود را و بلند شود
آوازها در مساجد و گرفته شوند زنان سرایندها و سازها و نوشیده شود شرابها در راهها و گیرند ظلم را
فخر و فروخته شود حکم و بسیار شوند شرط یعنی اعوان سلطان و گرفته شود قرآن مزامیر و پوستهای درندگان
جامها و لعنت کند آخر این امت اول امت را پس انتظار برید نزدیک اینحال باد سرخ و خسف و مسخ و قذف و دیگر
آیات را اخرجه ابو نعیم فی الحلیه عنه و آثار انجمله آنکه ظاهر شود قول و پنهان شود عمل و موتلف گردند زبانها و مختلف شود
دلها و قطع کند هر ذی رحم رحم را پس نزد این حال لعنت کند خدا تعالی ایشان را و کور و کر سازد و ایشان را رواه
احمد و عبد بن حمید و ابن ابی حاتم عن سلیمن موقوفا و الحسن بن سفیان و الطبرانی و ابن عساکر و الدیلمی عنه مرفوعا
و از انجمله آنکه ظاهر کنند مردم علم را و ضائع نمایند عمل را و دوست دارا باشند بزبانها و دشمن باشند بدلها و قطع کنند ارحام لعنت کند

آیت از خدای تعالی نزد دجال که رود کرسازد و رواه ابن ابی الدنیا فی کتاب العلم عن الحسن کذا حه و در حدیث طویل که از حضرت
امیر علیه السلام مروی ست آمده که از اقتراب ساعت ست اضاعت نماز و اماتت و استحلال کبائر و اکل ربا و اکل رشا و تشیید
بنیان و اتباع هوی و بیع دین بدنیا و اتخاذ قرآن مزامیر و اتخاذ جلود سباع صفاف و مساجد طرق و حریر لباس و کثرت جور
و فشو زنا و تهاون بطلاق و ائتمان خائن و خیانت مؤتمن و گردیدن مطر قیظ و ولد غیظ و امرا فجره و وزرا کذبه و امنا
خائن و عرفا ظالم و قلت علما و کثرت قرا و قلت فقها و تحلیه مصاحف و زخرفت مساجد و اطالت منابر و فساد قلوب و اتخاذ
زنان سرابنده و استحلال معازف و شرب خمور و تعطیل حدود و نقص شهور و نقض مواثیق و شرکت زنان با زوج در تجارت
و رکوب زنان بر اسپان و تشابه نسا با رجال و رجال بنسا و حلف بغیر خدا و شهادت مرد بغیر استشهاد و تاوان شدن
زکوة و غنیمت بودن امانت و اطاعت مرد برای زن و عقوق او و بر دوست و دور کردن پدر و گردیدن امارت میراث
و سب آخر امت با ول و اکرام مرد برای اتقاء از شر او و صعود جهال بر منابر و پوشیدن مردان کلاه ها و تضییق طرقات و تشیید بنا
و استغنا رجال برجال و نسا بنسا و کثرت خطبا بر منابر و رکون علما بسوی ولاة و احلال حرام و تحریم حلال و افتا موافق خواهش
و تعلم علم برای جلب دنیا و دراهم و دنانیر و اتخاذ قرآن تجارت و تضییع حق خدا در اموال و بودن اموال نزد بدان و
قطع ارحام و شرب خمور در مجالس و لعب کردن بمیسر و نواختن طبل و ساز و مزامیر و منع محتاجان از زکوة و کشتن بی جرم
برای اغاظه عامه و اختلاف اهواء و بودن عطا در عبید و سقاط و تولی سفها در امور اخرجه ابو الشیخ و عویس و الدیلمی
کلهم عن علی کرم الله وجهه در اشاعه گفته مراد باضاعت صلوة ترک نماز و اخلال در ارکان و واجبات ست و این مناسب
روایت اولیست که رفع امانت از امت آخر رفع نماز نیست زیراکه مراد بقاء صورت نماز ست و اینجا مراد اضاعت او باخلال
در خشوع و شروط اوست و اما اضاعت امانت پس در نهایه گفته که واقع میشود لفظ امانت بر طاعت و عبادت و ودیعت و
ثقت انتهی و الکل جائز هنا و مراد تشیید بنا طول و رفع و تجصیص اوست و مراد باتباع هوی عقائد فاسده و آرا باطله مخالف
احادیث صحیحه ست و مراد به بیع دین بدنیا رضا بنقص دین با وجود سلامت دنیاست و مراد بمزامیر گرفتن قرآن تغنی بقرآن
بغیر تدبر در معانی اوست و مراد باتخاذ سباع صفاف زین ساختن ست و منه الحدیث نهی عن صفف النمور و مراد بطرق
گرفتن مساجد مرور دران برای غیر نماز ست و تهاون بطلاق کثرت حلف بطلاق بدون مبالات بوقوع اوست و معازف
آلات لهو را گویند مثل طنبور و بربط و رباب و غیرها و تعطیل حدود عدم رجم زانی و عدم قطع ید سارق و عدم جلد قاذف ست
و مراد بنقص شهور آنست که اکثر ماه ها ناقص شوند و میثاق بمعنی عهد ست و حلف بغیر خدا آنست که مثلا بگوید بسر شاه یا
بجان شما یا باین پسر من یا سوگند بامانت و جز آن از طلاق و عتاق و مانند آن لعده گفته و قد اتی زمان لا یصدقون الا ان
حلف بغیر الله فانا لله و انا الیه راجعون و مراد دیگر دیدن امارت میراث آنست که رعایت نکنند در امارت دین و رشد
و تدبیر و علم و غیر ذلک را از صفات کمال بلکه گویند این پسر امیر ست و آن برادر امیر پس همین احق باشد بامارت و
اول کسیکه احداث کرد این را بنو امیه اند که ولی عهد کردند اولاد خود را بعد از خود و نکرده بود این را هیچیکی از خلفا
راشدین و دوال لنا ختند اولاد و اقربا خود را و مراد بسب آخر امت اول امت را سب عامه صحابه و تابعین و سلف

صاحبین ست تا اگر مرد پدر خود را که برسنت گذشته بگوید این کار را نه ا فتنه سرانجام گرفت و مراد بلبس جوان انست
که رجوع بعادت ترس مجوس کنند و کلاه پوشند و دستار ترک دهند و آنحضرت فرموده که کلاه عرب همین دستار هاست
و مراد بتشییق طرق آنست که در شارع عام دکه ها بنا کنند و در وی نشسته گفتگوهای باطل نمایند و راه را بر گذر کنندگان
تنگ سازند و مراد بکثرت خطبا آنست که خطبه برای خدا و با ستحقاق نخوانند بلکه وظیفه خطابت لبتانند و راغبان
وی بسیار شوند در اشاعه گفته و لقد راینا المسجد الواحد اکثر من عشرین خطیبا و مراد برکون علما آنست که میل بسوی
ملوک کنند و فتوی بمقتضای هوای شان دهند اگرچه خلاف شرع باشد و باین افتا توسل بسوی دنیا کنند و برای ایشان
حرام را از معازف و اکل باطل و کبر و غرور و مکوس حلال سازند و تواضع و تقلل و اقامت حدود و غیره را از حلال
حرام کنند و قصد ایشان در تعلم علم تحصیل دنیا بسیمای علم و علامت علما باشد و در اشاعه گفته ان اکبر رغبتهم فی السفسفات
والحکایات فتراهم جاهلین بالسنة و شرائع الاحکام و یعدون انفسهم من علماء الاسلام فانا لله و انا الیه راجعون و مراد بتجارت
گرفتن قرآن آنست که بی مزد کسی را تعلیم نکنند و شرب خمور در مجلس آنست که بدون اختفا بجهر می نوشی کنند و مراد
بمیسر قمارست بقدح و هر چیز که در وی قمار باشد در حکم میسرست تا آنکه لعب اطفال بجوز نیز همین حکم دارد و در حدیث
شطرنج را میسر عجم گفته اند کذا فی النهایه و از میسرست لعب اعیاد به بیضه ها و مانند آن و مراد بکشتن بی جرم آنست که
قاتل را نکشند و دیگری را که بریست از قتل و از قوم و قبیله و قرابت قاتل هم نیست وی را بکشند تا کسان وی در خشم آیند و
این جمع ست میان دو گناه یکی ترک قود و دوم قتل بری انتهی تعدده در اشاعه گفته هذه جملة من الاشراط وهی کلها موجودة
وهی فی التزاید یوما فیوما و قد کادت ان تبلغ الغایة او بلغت نسأل الله تعالی ان یجنبنا الفتن و یعصمنا من المحن و یثبتنا
علی السنن و گفت ابو مالک ابو عمر اشعری که فرمود آنحضرت صلعم هر آئینه باشد از امت من قومی که حلال سازد زنا
و دیبا و باده و سازها را و فرود آید قومها در پهلوی قومی و آیند ماشیه ایشان بر ایشان شام هنگام و بیاید مردی
و بخواهد حاجت خود را پس بگویند که برو و فردا بیا پس شبا شب مسخ گرداند ایشان را خدای تعالی بصورت بوزینها
و خوکها تا روز قیامت اخرجه البخاری و در ارشاد الطالبین تالیف ملا برهان الدین برج آورده که از جمله اشراط ساعت
ست مداهنت قضاة و حکام در قضایا و احکام و انحراف از سنن و قتال با مسلمانان و حب احتکار و گرانی نرخ و عقد
بیوع در مساجد و قرات قرآن بالحان با عدم رعایت اعراب و ترک عمل بر نصوص ظاهره و خوض در متشابهات
و دقائق معانی و بسیار خوردن سوگندها در محاوره و احتیال علما در فعل ممنوعات و حرص بر جمع مال و کثرت
اطبا و اهل کلام و تفحص حیض و ترک عزائم و کثرت مدارس و رباطات و مساجد و فقدان مروت و حیا و مشی زنان
در اسواق و کثرت لواطت و مساحقت و کوتاهی عمر و استیلاء کفار بر اخیار انتهی ملخصا معاذ بن جبل رضی الله عنه
گفته در آخر زمان علما باشند که مردم را بر زهد برانگیزند و خود زهد نکنند و بترسانند و خود نترسند و نهی کنند از
رفتن نزد ولاة و خود نزد شان بروند و اختیار کنند دنیا را بر آخرت و بخورند و بوسیله زبانهای خویش نزدیک
شوند بتوانگران نه درویشان ایشان مانند جبار دشمن رحمن **فصل دهم** و منجمله امارات قیامت ست کثرت ابتلاء

در دهم کبائر و صغائر که بران در حدیث و قرآن وعید با آمده و تهدید با فرموده اند درینجا چندی از ان بشماریم
از انجمله است شرک بخدا و آن اعظم کبائر و اکبر معاصی است قال تعالی انه من یشرک بالله فقد حرم الله علیه الجنة و ماواه النار
و از انجمله است قتل نفس بغیر حق قال تعالی و من یقتل مؤمنا متعمدا فجزاءه جهنم خالدا فیها و غضب الله علیه و لعنه و اعد له عذابا
عظیما و در صحیح مسلم است از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم البته زوال دنیا آسان تر است بر خدا از کشتن مرد مسلمان و احادیث درین باب
بسیار است شافعی در کتاب الشهادات از مختصر مزنی نص کرده بر آنکه اکبر کبائر بعد شرک قتل نفس است و از انجمله است
زنا قال تعالی و لا تقربوا الزنا انه کان فاحشة و ساء سبیلا و در حدیث آمده بدرستیکه زانیان مشتعل شود در روی های ایشان
با آتش دوزخ رواه الطبرانی عن عبد الله بن بسر و زنای پیر اقبح و افحش و اعظم است نزد خدا از زنای جوان و در روایت
بیهقی از ابن عمر از آنحضرت صلعم آمده که زنا مورث فقر است و همچنین زنا با زن همسایه افحش است از غیر در صحیحین از حدیث ابن مسعود
آمده که پرسیدم آنحضرت را از گناهی بزرگ نزد خدا فرمود اینکه زنا کنی با زن همسایه حافظ ابن قیم گفته زنا بر مراتب است
بعضی اشد از بعض زنا با اجنبیه که زوج ندارد عظیم است و اعظم از وی زنا با اجنبیه که زوج دارد و اعظم از وی زنا بذوات
محارم و زنای ثیب از زنای بکر و زنای شیخ اقبح است از زنای شاب و زنا با حر اقبح است از زنای عبد همچنین زنای عالم
بدتر است از زنای عامی و از انجمله است لواطت و در احادیث بر فاعل و مفعول آن لعنت آمده و انواع عقوبت که بر لوطیه در قرآن
جمع کرده اند بر هیچ امتی از امم نکرده چنانچه طمس ابصار و تسوید وجوه و امر جبرئیل علیه السلام برای بر کندن قریه های
شان از بیخ و قلب نمودن آن بر ایشان باز خسف کردن باز باریدن سنگ از آسمان و صحابه اجماع کرده اند بر قتل
فاعل وی اگرچه در کیفیت قتل مختلف اند از حرق و رجم و هدم و جز آن و از انجمله است شرب خمر اگرچه یک قطره باشد و
از انجمله است سرقه و کفی بها اثما و عارا در حدیث بر سارق لعنت آمده و از انجمله است قذف قال تعالی الذین یرمون
المحصنات الغافلات المؤمنات لعنوا فی الدنیا و الآخرة الخ و ازین قبیل است قول مردان و زنان جاهل در حق غلام
و کنیز خود ای مخنث ای قحبه ای زانیه ای ابن القحبه ای ولد الزنا ای حرام زاده و مانند آن در تنبیه الغافلین لمحی الدین
النحاس گفته این از ذنوب عظام کبائر است که موجب فساد در دنیا و مقت در آخرت است و از انجمله است شهادت زور
در حدیث آمده برابر شد شهادت زور با اشراک بخدا سه بار فرمود این را و خواند فاجتنبوا الرجس من الاوثان و اجتنبوا
قول الزور رواه ابو داود و الترمذی و ابن ماجه و از انجمله است غصب مال اگر زیاده از ربع دینار باشد ورنه صغیره است
و غصب نوعی از ظلم است و الله لا یحب الظالمین و از انجمله است فرار از زحف قال تعالی و من یولهم یومئذ دبره الا متحرفا لقتال
او متحیزا الی فئة فقد باء بغضب من الله و ماواه جهنم و بئس المصیر و از انجمله است اکل ربا قال تعالی فاذنوا بحرب من الله و
رسوله و در احادیث بر آکل ربا و موکل و کاتب و شاهد وی لعنت کرده اند و همه را یکسان فرموده و از انجمله است
اکل مال یتیم بغیر حق و از انجمله است عقوق والدین و قطع رحم قال تعالی و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنهم الله فاصمهم
و اعمی ابصارهم و از انجمله است کذب بر رسول خدا صلعم و بران وعدهٔ دوزخ کرده اند و از انجمله است کتم شهادت
بلا عذر قال تعالی و من یکتمها فانه آثم قلبه و از انجمله است یمین غموس در حدیث آنرا از اکبر کبائر شمرده اند و از انجمله است

مفطر در رمضان بلا عذر و از انجمله است خیانت در کیل و وزن و ذرع قال تعالی ویل للمطففین و از انجمله است تقدیم نماز بر وقت یا تاخیر آن از وقت بلا عذر قال تعالی ان الصلوة کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا و قال فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون و جمع بین الصلوتین بغیر عذر نیز همین حکم دارد و ابن ابی حاتم از ابی قتاده عدوی آورده که خوانده شد بر ما کتاب عمر که از کبائر است جمع بین الصلاتین یعنی بغیر عذر حافظ ابن کثیر گفته اسنادش صحیح است محمد بن نصر مروزی گفته از اسحق شنیدم میگفت صحیح شد از حضرت صلعم که تارک نماز کافر است و همچنین بود رای اهل علم از زمانه آنحضرت تا اینزمان که تارک نماز عمدا بغیر عذر تا آنکه وقت نماز برود کافر است و از انجمله است زدن مسلمان بلا حق در حدیث بر کسیکه وقت ضرب مسلم حاضر باشد و از وی دفع نکند لعنت آمده و از انجمله است سب صحابه و قتل کرده اند غیر واحد از ائمه اجماع بر تکفیر ساب عائشه و در تکفیر ساب دیگر صحابه از شیخین و غیرهما اختلاف کرده اند و اقوال درین باب بسیار است حاصل آنکه ساب دائر است درمیان کفر یا ارتکاب کبیره از کبائر و از انجمله است اخذ رشوت در حکم اگرچه بحق باشد آنحضرت راشی و مرتشی را لعنت کرده رواه ابو داود و الترمذی و صححه ابن حبان و الحاکم عن ابن عمر و از انجمله است دیاثت و آن تقریر اهل خود است بر فساد و در حدیث جنت بر دیوث حرام گردانیده اند و از انجمله است قیادت و آن جمع است میان مرد و زن اجنبیه را برابر است جامع مرد باشد یا زن و از انجمله است سعایت نزد سلطان بمضرت مسلمان و از انجمله است منع زکوة و نسیان قران بعد تعلم وی و احراق حیوانات بنار اگرچه قمل و برغوث و غیرهما باشد و ترک امر بمعروف و نهی عن المنکر با وجود قدرت و یاس از رحمت خدا قال تعالی لا ییاس من روح الله الا القوم الکافرون و امن از مکر خدا قال تعالی فلا یامن مکر الله الا القوم الخاسرون و افتادن در اهل علم و قرآن و ظهار با زن و خوردن لحم خنزیر و مردار بلا عذر و امتناع زن از فراش شوهر بلا عذر در حدیث بر چنین زن لعنت ملائکه آمده رواه البخاری و مسلم و جادو کردن و در حدیث ساحر را مشرک گفته اند رافعی و نووی و غیرهما گفته اند تعلم سحر و تعلیم وی حرام است علی الصحیح درجات وی متفاوت است و وطی زن در حیض در حدیث آمده هرکه آمد زن حائض را یا در دبر زن یا کاهن را و تصدیق کرد او وی کافر شد بچیزیکه بر محمد صلعم نازل شده رواه ابو داود و از انجمله است نمیمه در صحیحین از حذیفه از آنحضرت صلعم آمده که داخل نشود جنت را نمام و حقیقت نمیمه افشای سر و هتک ستر است برابر است که بقول باشد یا بکتابت یا برمز و منقول از اعمال باشد یا اقوال و عیب باشد یا غیر آن و دیگر بجمله این همه را رافعی و نووی و ابن الرفعه رحمهم الله تعالی از کبائر شمرده اند و از انجمله است غیبت که در اعتزال است و شکی که در ربا هاست شیرین تر از زلال است قرطبی گفته نیست خلاف درآنکه غیبت از کبائر است انتهی و احادیث در وعید آن بیش از حصر است و حقیقت غیبت ذکر چیزیست که مکروه دارد آنرا مغتاب برابر است که در بدن باشد چنانکه گوید اعمش است یا احول یا اقرع یا الثغ یا اصلع یا طویل یا قصیر یا اعرج یا اسود یا اصفر و نحو آن یا در نسب باشد چنانکه گوید پدرش فاسق بود یا مکاس یا زبال یا اسکاف یا حائک یا صعلوک و نحو آن یا در خلق باشد چنانکه گوید بد خلق است یا متکبر یا احمق یا نامرد یا ماجر یا ضعیف القلب یا عجول یا خلیع یا عبوس یا ادب در چشم ندارد یا در بدن بد دهن یا مرائی خائن است و نحو ذلک یا در افعال باشد چنانکه گوید خائن است یا سارق یا کاذب یا شارب

خمر یا کسلان یا غیر عارف بشرائط بیع یا منتهادن در نماز یا غیر محسن رکوع یا سجود یا غیر محترز از نجاسات یا غیر بار بوالدین یا عیب
کننده مردم یا قلیل الادب یا کثیر الکلام یا کثیر الاکل یا نوشتن نمیداند یا فلان علم نمیشناسد یا نیست منصف در مناظره یا بحث
چنانکه باید نمیتواند کردن یا بتسلیم نمیکند حق را وقت ظهور یا کثیر الدعوی است و نحو هذا یا در لباس وی باشد چنانکه طویل
الذیل است یا کبیر العمامه یا چرکین جامه و نحو هذا آنچه اینهمه و اشباه آن غیبت است اگر آن کس درین اقوال خود صادق
باشد و مغتاب بنصوص عاصی خدا و آکل لحم برادر بود و از آن جمله است گوش نهادن بر غیبت بر سبیل تعجب تا نشاط مغتاب
بغیبت بیفزاید و از تعجب این کس مغتاب غیبت وی بیشتر کند و از آن جمله است بهتان کردن و عدم استنزاه از بول
و تهاون قادر بر حج تا آنکه بمیرد عده بعضهم من الکبائر و تکذیب بقدر و هجران مسلمان زیاده بر سه روز مگر بنا بر عیب
در حجور یا تظاهر فسق و نحو ذلک و فروختن آزاد و خوردن ثمن آن و از آن جمله است بغی کذا عده الحافظ الذهبی و استدل
علیه بقوله تعالی یبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم و غدر و نقض عهد و عدم وفا به بیعت بسبب فوت غرض
دنیوی و آتیان کاهنان و عرافان و منجمان و تصدیق قول ایشان قرطبی گفته این کبائر است و کذا الذهبی و ابن القیم
بغوی گفته عراف آنکه دعوی معرفت امور کند بمقدمات اسباب استدلال کند بدان بر مواقع آن چنانکه مسروق از سارق
و شناخت مکان ضاله و نحو ذلک و از آن جمله است اعتقاد نزول مطر بنور کذا و کذا و کشیدن تصویر جاندار در جامه و دیوار
و ظرف و جز آن و این مذهب قوی است عملا بظاهر الاحادیث و لعب بنات صغار نزد بعضی رخصت است و نزد مالک خریدن
مردانرا برای لعب دختران خود مکروه والله اعلم و از آن جمله است نشانه ساختن جاندار و قتال با مسلمان بغیر سبب شرعی و همچنین
لعن مسلم و لعن غیر مستحق لعن کذا عده الشیخ ابن القیم والذهبی وغیرهما لقوله صلعم لعن المومن کقتله رواه البخاری و مسلم و تسبیب
لعن والدین و دو دشنام دادن عوض یک دشنام و مطلق سباب و تتبع عورات مسلمین عده ابن القیم من الکبائر و گفتن
در سوگند که کافر باشم یا یهودی یا نصرانی اگر چنین بکنم و نحو ذلک و فتی که در ان قول کاذب باشد عده ابن القیم فی الکبائر
و از آن جمله است تنابز بالقاب مکروهه بغیر ضرورت قال تعالی و لا تنابزوا بالالقاب بغوی در اذکار گفته علما اتفاق کرده اند بر تحریم
تلقیب انسان بچیزیکه مکروه میدارد آنرا هرچه باشد و از آن جمله است سوگند بغیر خدا و در حدیث آنرا کفر و شرک شمرده اند و انتسا
بسوی غیر پدر یا تولی بسوی غیر موالی و در احادیث بران لعنت کرده اند و جنت را حرام گفته و طعن در انساب کذا عده الذهبی
و ابن القیم زجر و نیاحت بر میت و لطم خد و شق جیب در مصائب کردن سوی و مسلمان را کافر گفتن و دشمن خدا خواندن و بدفالی
گرفتن و مهر راست کردن باعتقاد آنکه مهر را در نوازل تاثیری هست و فشردن انگور و حمل و بیع و شرای آن برای شراب
خوردن و ثمن آن و ترویج سلعه بسوگند دروغ و مماطلت در زکوة بعد وجوب آن و باختن قمار کذا عده القرطبی والذهبی و
غیرهما من الکبائر و استیلا بر آب که مخصوص بکسی نیست و منع کردن مسافران از آن و منت نهادن در عطا و اسبال ازار
و قمیص و عمامه و طیلسان بطریق بطر و خیلا و تقرز کذا عده الذهبی و غیره و این بلای الحال در بلاد حرمین شریفین زاد
شرفهما بسیار است و از آن جمله است جور کردن حکام و سلاطین و قضاة و عمال و غیرهم و حکم نمودن بغیر کتاب و سنت و غش
حکام با رعیت خود و احتجاب سلطان و قاضی و غیرهما از اهل حاجات و مسکنت و والی ساختن امام یا قاضی کسی را که صالح

ولایت نیست برعایت قرابت یا صحبت و ترک دادن اہل ولایت و رشوت گرفتن در حکم و کبر نمودن و در دین احداث نمودن
ابن القیم گفته این کبیره را مراتب مختلفه ست باختلاف مراتب حدث پس چندانکه حدث بزرگ باشد کبیره اعظم بود و در اہل
کبائر شمرده ذہبی کسی که دعوت کند بسوی ضلالت یا جاری کند سنت سیئه را و این ست معنی احداث در دین و
از انجمله ست اذیت مسلمین و شتم ایشان کذا عده الحافظ الذہبی و احتیال در مشی براه ایجاب تکبر و اعتقاد و کذب بغیر ضرورت
و تحیل بر اسقاط واجب یا اباحت حرام کذا عده ابن القیم رح و گفت مسخ کرد خدایتعالی یہود را بصورت بوزنها و خنزیرها بر
تحیل ایشان بر استباحت حرام خدا که شکار ماہی بود در روز شنبه و عقاب کرد بر اصحاب جنت که حیله کردند در اسقاط
حصه مسکینان بگردانیدن آن باغ در یک شب بچو صریم و لعنت کرد آنحضرت بر یہود بر استباحت ایشان پیه را که حرام
بود بر ایشان و فروختن بگردانیده محارم خدا را بادنی حیل و قال تعالی ان المنافقین یخادعون الله و هو خادعهم و مخادعت
همان احتیال ست باظهار چیزی که فعل آن جائز ست و بابطان چیزی که ناجائز ست پس مخادعت خدا حرام ست و حیله کردن
بر استباحت حرام و اسقاط فرض مخادعت ست انتهی و از انجمله ست بخل کردن بواجب شرع و کفران احسان محسن کذا عده
ابن القیم والذہبی رح و از انجمله ست حسد و آن عبارتست از تمنی زوال نعمت محسود و آن اول عصیانی ست که ابلیس ازان
نافرمانی خدا کرده مستوجب لعنت جاوید گشته و در قرآن یہود را وصف کرده باین بحسد قال تعالی ام یحسدون الناس علی ما آتاهم الله
من فضله عده ابن القیم وغیره من الکبائر و از انجمله ست سوء جوار و عده ابن القیم وغیره ایضا و شنیدن سخن قومی که مکروه
میدارند سماع وی را ابن القیم نیز از کبائر شمرده و ذہبی گفته یحتمل که کبیره نباشد شیخ الدین بن ابراهیم نحاس گفته گویم کبیره
بودنش اظهر ست والله اعلم و از انجمله ست در آمدن بر ظالمان بغیر قصد صحیح بلکه برای اعانت و توقیر و محبت شان قال
تعالی لا تعاونوا علی الاثم والعدوان و قال تعالی و لا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار الآیه در تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین
گفته بعضی مردم که عادت دخول بر ملوک ظلمه و قضاة خونه دارند میگویند قصد ما نصر مظلوم و مساعدت ضعیف یا دفع
ظلامت یا تسبب به معروف و مانند آن ست پس اینکس از دو حال خالی نیست اگر متناول ماکل و مشارب ایشان ست
شریک مقاصد و مآرب ایشان و قبول کننده اموال ایشان که از جهات محرمات و وجوه مظالم و مکوس و مصادرات
اکتساب کرده اند و مداهن ست در انچه می بیند نزد ایشان از منکرات پس حاجت نظر در سوء حال وی بسوی دلیل
نیست زیرا که هر اهل بصیرت میداند که وی از سواء السبیل گمراه ست و منجمله کسانی ست که در حق وی گفته اند الذین
ضل سعیهم فی الحیوة الدنیا وهم یحسبون انهم یحسنون صنعا و زعم ایشان آنست که مصلح اند حالانکه مفسد اند و منبید انند و اگر این کس
از کسانی ست که پارسائی میکند از ماکل و مشارب قبول نمیکند ادرار و صله بلکه انکار میکند بر ایشان منکرات را
که نزد ایشان می بیند پس وی در محل اشتباه ست و حال وی میزانی ست که بآن شناخته میشود صحت وی
از سقم وی و آن اینست که در دخول بر ایشان و کلام کردن با ایشان در رنگ کره است و میخواهد که دیگری از وی
این را کفایت کند پس اگر دیگری بانتصار مظلوم و انجاح مرام بپرداخت میل بصحبت ایشان نکرد و اجتماع با ایشان
نخواست و در محاوره روزمره او این ذکر نمی آید که پادشاه را چنان گفتم و او بمن چنان فرمود و بسبب من کار

فلان بجز دوا زمن مساعدت فلان بخواست و مانند آن و همچنین اگر سلطان یکی زا بزرگی مقدم کرد و مقرب ساخت و آنچه
از امور معروف از آنکس میگرفت از وی گرفتن آغاز کرد بر این کس شاق نشد بلکه نزدیک بحال انشراحی در قلب و فرحتی
در خاطر یافت و دانست که حق تعالی وی را از تعرض باین خطر عظیم کفایت کرد پس اینهمه احوال بر صحت قصد وی دال
ست و او را جز نیت وی حاصل و اگر قضیه بالعکس ست پس نیت فاسد و تلبیت قصد وی مگر طلب منزلت نزد ایشان و قیام
جاه نزد عامه و حصول امتیاز بر اقران و مثل آن دیگر مقاصد فاسده که منحصر نمیتوانند شد والله تعالی مقلب القلوب لا یعزب عن
علمه مثقال ذرة فی السماء و الارض و هو السمیع العلیم و آز آنجمله ست دو رویه بودن که پیش هر یکی از متباغضین بوجهی دیگر
رود و حرفی دیگر گوید و این صفت منافقین ست دیگر ملازمت شر و فحش ست چندانکه مردم از اعتراض کردن وی
درگذرند بلکه از فحش و شر وی اتقا کرده بلینت کلام و خضوع زمام پیش آیند دیگر غلول است از مال غنیمت بسیار باشد
یا کم پیش از قسمت امام دیگر قتل نفس خود دست عمدا قال تعالی و لا تقتلوا انفسکم انه کان بکم رحیما و من یفعل ذلک عدوانا و ظلما
فسوف نصلیه نارا و کان ذلک علی الله یسیرا دیگر قتل فرع ست و آکل حرام بغیر ضرورة و کسر دراهم و دنانیر و گفته اند
که این از صغایر ست و غصب کردن نه بین خاصة و محاربه مردم در مصر یا منازل یا طرق برای اخذ اموال یا قتل نفس و سعی بفساد
لقوله تعالی انما جزاء الذین یحاربون الله و رسوله الآیة و ریا در عبادات و سخریه و استهزا با مسلمان قال تعالی یا ایها الذین آمنوا
لا یسخر قوم من قوم الایة و امت اجماع کرده ست بر تحریم وی و معادات اولیاء الله بغیر حق و نشستن در وسط حلقه اگر برای
گفتگو نباشد و تعلم علم برای غیر وجه خدا و آز آنجمله ست کتمان علم شرع وقت سوال با وجود تعین جواب آن عده الذهبی و ابن
القیم من الکبائر و تفسیر کردن قرآن برای و مرا در قرآن و تکلم بکلمه عظیم المفسده که ضررش منتشر گردد و قائل در گفتن
وی پروا نکند و تفویت نماز عصر بالخصوص و رفع ماموم سر خود را از رکوع و سجود قبل امام عده ابن القیم من الکبائر و نووی در
ریاض و غیره تصریح بتحریم وی کرده و مرور بر روی مصلی عده ابن القیم من الکبائر و علی الصحیح حرام ست و گرفتن غرض بر نیت
اوانکردن مع آن از قبیل اکل اموال مردم بباطل ست و تزویج زن بانیت ندادن مهر و تحلیل زن برای خود یا غیر و گریختن
غلام از مالک و تخطی رقاب مردم روز جمعه عده ابن القیم من الکبائر و نووی و غیره گویند حرام ست و ترک جمعه بغیر عذر تا تنها
بگذارد و عده الذهبی و غیره من الکبائر و آز آنجمله ست اخذ مکس و اعانت بر وی و قبول هدیه عوض شفاعت و نزد جماعتی
دیگر حرام ست و منع فضل از غلام و ذی رحم خود با وجود شدت احتیاج آنها بسوی وی و ترسانیدن اهل مدینه و بدی
خواستن با آنها و احداث حدث بمدینه و جا دادن محدثی در آن و قطع درخت و گیاه وی و آز آنجمله ست افشای یکی از دو
زوج راز دیگری را و داخل کردن زن بر قومی کسی را که نیست از آنها بزنا یا وطی شبهه و مانند آن یا انتفاء مرد از پسر خود
عده ابن القیم من الکبائر و افساد زن بر زوج و عبد بر سید کذا عده ابن القیم من الکبائر و طلاق خواستن زن از شوهر بغیر
بأس و پوشیدن زن جامه باریک که از آن بدن وی نمودار باشد و نابینا را از راه گمراه کردن و در حدیث بر وی
لعنت آمده و تغییر دادن منار ارض که علامات راه ست و مسافران بدان راه میروند کذا عده الذهبی و ابن القیم من الکبائر
و اتیان بهیمه و پوشیدن مردان حریر را کذا عده الذهبی و ابن القیم و غیرهما من الکبائر و منجمله کبائر و محرمات

بمردم بدان مبتلا بوده اند و درین زمان شیوع تمام یافته یکے تشبه مردان ست بزنان و دیگر استعمال ظروف سیم و زر و اکل
و شرب ازان و اکتحال بدان عده ابن القیم من الکبائر و نیست فرق درین حکم میان سرمه دان و میل و سوزن بزرگ جیبه
و مانند آن و دیگر تشبه مردان بزنان و زنان بمردان در لباس و کلام و هیئت و در احادیث بران لعنت آمده
و درین زمان بلای عظیم درین باب راه یافته دیگر سود که عده ابن القیم من الکبائر و دیگر خصی کردن غلام و بریدن بینی و گوش
وی و عذاب کردن وی بلا ظلم و دیگر کسر عظم میت و داغ دادن در روی کسی و حبس کردن گربه تا گرسنه و تشنه
بمیرد و اختفاء وسم و وصل شعر بشعر و دیگر وشم و تنمص یعنی برکندن موی روی و تفلیج اسنان بمرد و مانند آن
برای تزیین و آرایش هم گویند دوست داشتن قیام مردم برای خود و خصومت کردن در باطل و اهانت نمودن
بران و تتبع اوتار و معازف کذا عده العراقیون من الکبائر و لعب نرد و آن حرام ست علی الصحیح امام الحرمین گفته
صحیح آنست که از کبائرست کذا عده ابن القیم وغیره و لعب بشطرنج مکروه ست علی الصحیح و حلیمی میل بتحریم وی دارد
و اختاره الرویانی شافعی گفته لعب بحزه و قرق مکروه ست و حزه پاره چوبی را گویند که در روی حفر کرده سنگریزه
نهند و آنرا منقله هم گویند گوییم اطلاق کراهت در عرف سلف بر حرمت بسیار آمده و آنچه ازین جمله است مضارت در وصیت
بقصد حرمان وارث یا تنقیص حق وی در احادیث بران وعید ذکر کرده اند و زیارات زنان قبور را در تحریم و
کراهت وی دو وجه ست در مذهب شافعی لکن ابن القیم در اغاثة اللهفان در کبائرش شمرده و همچنین تصریح کرده
بکبیره بودن اتخاذ مساجد و ایقاد سرج بران چه در احادیث بران لعنت آمده و گفته که از اعظم محرمات و اسباب شرک ست
نماز نزد قبور و مسجد گرفتن آن و بنا کردن مسجد بران و نصوص نهی ازان متواترست از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و
جماعه طوائف تصریح کرده اند بنهی از ساختن مساجد بران برای متابعت سنت صحیحه صریحه و اصحاب احمد وغیرهم و
اصحاب مالک و شافعی بحرام گفته اند آنرا و گروهی مکروه گفته و لائق حمل کراهت ست بر تحریم برای حسن ظن بعلما تا گمان
نبرند در حق ایشان که آنها جائز داشته اند چرا که متواترست لعن آنحضرت بر فاعل و نهی آنحضرت ازان انتهی کلامه
و نیز گفته حکم الاسلام برای مساجد که بر قبور ست آنست که همه را هدم کرده با خاک برابر سازند زیرا که اینها اولی تر اند
از مسجد ضرار و همچنین قبه ها که بر قبرست هدم آن واجب ست زیرا که اساس نهاده شده اند بر معصیت رسول خدا
صلعم زیرا که آنحضرت نهی کرده از بنا بر قبور پس بنا موسس بر معصیت و مخالفه وی محترم نیست و اولی تر بهدم ست از بنا
غاصب قطعا و آنحضرت امر فرموده بهدم قبور مشرفه پس هدم قباب بنا و مساجد قبور اولی و احری ست و همچنین واجب
ست ازاله هر قندیل و چراغ که بر قبر باشد و اطفاء آن زیرا که فاعل وی ملعون ست و این وقف غیر صحیح و اثبات
و تنفیذ آن حلال نیست انتهی و آنچه ازین جمله است بغض انصار ابن القیم گفته مراد بانصار ناصران خدا و رسول و کتاب
دین وی اند و اینها تا قیامت باقی اند پس سادات و بغض ایشان از اکبر کبائرست انتهی گوییم این مراد در نهایت
بعدست از احادیث وارده درین باب زیرا که مورد اخبار انصار خاص اند مقابل مهاجرین اگرچه بطریق تبعیت دیگر
ناصران دین تا یوم القیامه هم دران داخل باشند فتدبر فصل بدانکه اجتناب از کبائر موجب مکفرات ذنوب ...

ست هم پنهان از صغائر و منکرات هم منجر میشود زیرا که صغیره با صرار مرتکب کبیره میشود و اجتماع صغائر مهلک ست بنا علیه
درین فصل بیان چندی از صغائر کنیم که خالی از مزید تنبیه نیست پس از انجمله ست نظر بسوی اجنبیه بشهوت و بغیر آن
خواه بسوی دست و روی باشد یا سائر بدن اگرچه از فتنه مامون بود و قال تعالی قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم ویحفظوا
فروجهم الآیه و مکروه ست دیدن مرد و زن فرج خود را بی حاجت و در نظر کردن احد الزوجین بسوی فرج دیگر دو وجه
ست حرمت و کراهت و صحیح کراهت ست و از انجمله ست اشراف بر بیوت مردم بغیر اذن و استماع غیبت و سکوت از
انکار آن با وجود استطاعت و آن حرام ست بعضے در کبائر شمرده اند و از انجمله ست ترک سنن راتبه و دعاء استفتاح یا تسبیحات
رکوع و سجود و کثرت خصومات اگرچه بحق باشد و جلوس با فساق از روی ایناس با اوشان و بیع و شرا در مسجد و نماز
منهی عنه در اوقات نهی و ادخال نجاسات در مسجد و همچنین ادخال مجانین و صغار وقتی که امن از تنجیس ایشان نباشد و کلام
وقت خطبه امام و آن حرام ست و بیع بعد اذان ثانی روز جمعه و عبث در نماز و نزد بعضی حرام و نزد بعضے مکروه ست
و ضحک در نماز و عدم اتمام رکوع و سجود و عدم اقامت صلب میان آن و چون وعید درین باب شدید ست اتجه کبیره بودن
اوست و قرائت قرآن بالحان یا افراط مد و اشباع حرکات که ازان حروف متولد شود مثل الف از نصب یا واو از جر و واو از
ضمه و این حرام ست بر صحیح و بول و براز کردن رو بقبله و پشت بقبله در صحرا و این نزد شافعی حرام ست و در صحیحین ازان نهی
آمده و تخلی در طریق یا سایه یا موارد مسلمانان و تناجی دو کس در حالت غائط که هر یکی ستر دیگری می بیند و این حرام
و بوسه گرفتن روزه دار بر وجهی که محرک شهوت باشد و آن حرام ست علی الاصح قاله النووی و از انجمله ست وصال در صوم
علی الاصح و استمنا بکف و غیره و مباشرت اجنبیه بغیر جماع و وطی زوجه مظاهر قبل تکفیر و رجعت و خلوت با اجنبیه و مسافرت
زن بغیر زوج یا محرم یا زنان ثقه معتمد و آن حرام ست و احتکار قوت و آن از کبائر ست عند البعض و نجش و بیع
تصریه ناقه و بقر و شاة و جاریه و فرس و بیع بر بیع برادر و سوم بر سوم برادر و خطبه بر خطبه وی و بیع حاضر برای بادی
و تلقی جلب و بیع شی معیوب بغیر بیان عیب و بیع عنب بطلب کسی که باده سازد و اضاعت مال و پروردن سگ نه برای
زرع و ماشیه و صید و فروختن غلام مسلمان بدست کافر و استعمال نجاست در بدن بغیر حاجت و بیع مصحف و سائر
کتب علم شرعی بدست کافر و کشف عورت در حمام و در خلوت بغیر حاجت و تاخیر غسل بغیر عذر و خروج از مسجد بعد اذان
بقصد تنها گذاردن نماز و افگندن بصاق در مسجد خصوصا جانب قبله و آمدن در مسجد بعد اکل بصل یا ثوم و دیگر رائحه کریهه
که موجب ایذای مردم باشد و گدائی کردن بغیر حاجت و آن حرام ست و سوال کردن غیر جنت بوجه الله و در چند حدیث بران
وعید آمده و دیگر گرفتن چیزی بغیر طیب نفس دهنده که بجهت حیاء حاضرین میدهد و فراموش ساختن فن تیراندازی بعد تعلیم
و عده بعضهم من الکبائر و نووی گفته سخت مکروه ست و در دو ل نفر ستادن بر آنحضرت بعد شنیدن اسم مبارک
وی صلعم و حرص کردن بر مال و جاه و تفریق نمودن در میان جاریه و ولد صغیر وی به بیع و مانند آن و قطع درختان
حرم مکه معظمه نووی گفته علماء اتفاق کرده اند بر تحریم آن و خبط شوک و قطع نبات غیر اذخر و تنفیر صید و از عاج وی از
مکان [illegible] حرام ست و حمل سلاح بمکه بغیر حاجت و [illegible] حائل بغیر رضای وی و آنات

کرده و حرمت وی و تلف منی و تضییع فضل آب تا منع کنند بدین فضل گیاه را و حیوان گاه این ترتیب کتب معلم باشد یا ثیاب
و خضاب کردن مرد یا زن بسیاهی و تزئین ساختن مرد به حنا دست و پای خود را بحنا بغیر ضرورت و این حرام ست
صرح به النووی فی شرح المهذب و روزه گرفتن زن نفل بی اجازت شوهر و تسمیه بملوک الاملاک و شاهنشاه و
مهاراج و آنچه در معنی وی باشد و برخیزانیدن آدمی از مجلس خود و نشستن آنجا مسجد باشد یا محفل یا مدرسه و سرگوشی
کردن دو کس بغیر ثالث و خواب دروغ بستن که چنین دیده ام و حالانکه هیچ ندیده و این شدید التحریم ست و محتمل که کبیره
باشد و خوض در باطل مثل گفتگو در معاصی همچو حکایات احوال زنان و مجالس خمر و مقامات عشاق و تنعم اغنیاء و تجبر
ملوک و مراسم مذمومه و احوال مکروهه ایشان زیراکه خوض دران حرام ست غزالی گفته و داخل ست دران خوض در
حکایات بدع و مذاهب فاسده و حکایات ماجریات صحابه بر وجهی که موهم طعن باشد در بعض ایشان قال تعالی وکنا نخوض
مع الخائضین و در حدیث آمده اکثر مردم از روی خطایا روز قیامت اکثر ایشان از روی خوض در باطل ست و ابتداء
سلام بکافر و نووی در ریاض بتحریم آن رفته و لعنت کردن بر دابه و غیره حیوانات و این حرام ست و اگر کبیره گویند
بنا بر رجوع لعنت بر قائل وی هم دور نباشد و سب اموات بغیر مصلحت مثلا مبتدع باشد و سب وی بنا بر بدعت و
تحذیر مردم از وی بکند تا اقتدا باو نکنند و سب میت حرام ست و تعلیق جرس در گردن شتر و غیره دواب نووی
در ریاض تصریح بتحریم وی کرده و تکلف کردن در کلام باظهار فصاحت و بلاغت و استعمال غریب لغت و دقائق
اعراب و تشدق بغیر ضرورت و این اقرب ست بکبائر در حدیث آمده هلک المتنطعون رواه مسلم عن ابن مسعود و حلی قبر
و جلوس بر وی و این حرام ست و لبس مرد جامه مزعفر را و این نیز حرام ست و ضحک بخروج ریح و کثرت ضحک بلا سبب
و مالیدن زن عطر را نزدیک خروج از خانه و اخراج زکوة از شر مال خود و این حرام ست تصریح کرد بتحریم وی بیهقی
لقوله تعالی ولا تیمموا الخبیث منه تنفقون و صوم یوم الشک و ترجیح یکی از دو زن بر دیگری و این نیز حرام ست و
تخصیص احد الاولاد بعطیه و آنحضرت آنرا جور نام کرده و خفتن بر سطح غیر محجور و محتمل که کبیره باشد زیراکه دران تعرض
نفس بهلاک ست و خفتن بر روی بغیر ضرورت و سوار شدن در دریا وقت هیجان و محتمل که کبیره باشد بجهت عرض
نفس بهلاک و رجوع در هبه جز هبه ولد در تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین گفته ممکن نیست حصر صغائر مگر باستیفاء چیزی
که نص کرده اند علماء بر تحریم وی و این امریست که نیست مطمع در حصر آن و آنچه ذکر کردیم جمله صالحه ست ازان و در
فصل آینده بعضی در ذکر منهی عنه هم بیاید و لیکن باید دانست که صغیره نظیر کبیره ست بچند امور ازانجمله یکی اصرار ست بر آن
دیگر استصغار وی زیراکه گناه چندانکه عظیم میداند آنرا بنده صغیر میشناسد آنرا عفو خدا و چندانکه صغیر میداند آنرا بنده
بزرگ می شناسد آنرا اجلال خدا چه استعظام معصیت مشعر شهود قلب ست چیزی را از عظمت خدا و جلال و کبریائی
او و دال است بر ندم و کراهت دل و استصغار معصیت دلالت میکند بر قلت مبالات و عدم اکتراث او بشهود و بر
مخالفت خدا و آن از انجمله ست سرور بصغیره و فرح بارتکاب آن و افتخار نمودن بدان چنانکه گوید دیشب فلان زن را
یافتم بعد ازانکه بسیار امتناع و تحرز بکار برده بود پس بکنار کشیدم و بوسیدم و فلانی با من خصومت کرد عیوب

برملا گفته رسوایش نمودم و فلانی در صدر حلقه نشسته بود او را برخیزانیدم و فلان زن مرا بخشم آورد و بطلاقش
دادم و پروا احتیض وی نکردم و در فلان سال چنین و چنان غله نگاه داشتم و مانند آن و از آنجمله آنست که گناهی را که
خدا تعالی بروی پوشیده بر مردم ظاهر سازد و این گویا پرده دری خداست و تحریک رغبت شر است مر سامع را
و شاید ساختن اوست بر گناه خود و از آنجمله آنکه مذنب عالم مقتدی به باشد و مردم او را دیده همان کار را اختیار کنند
و درینصورت هر دو گناه بر گردن وی می باشد **فصل دوازدهم** در منهیات بعضی چیزهاست که رسول خدا صلعم از آن
منع کرده اما نفس و شیطان راه بنی آدم زده اند و ایشانرا در آن مبتلا ساخته و کثرت و شیوع آن گویا از امارات قیامت است
باین مناسبت جمله صالحه از آن ذکر کنیم تا شاید غافلی هشیار و نائمی بیدار گردد و بالله التوفیق از آنجمله آنکه نهی کرد از ادخال
دست در آوند قبل غسل بعد بیداری از خواب و نهی کرد از دویدن برای نماز بلکه بسکینه و وقار بیاید و نهی کرد از
التفات در نماز و نهی کرد از نماز گذاردن در مزبله و مجزره و بشاه راه و حمام و مسلخه و نهی کرد از مسح سنگریزه در نماز
و از نهادن دست بر کمر در نماز و از رفع بصر در نماز بسوی آسمان و نهی کرد از اشتمال صماء و صلوة حاقن و فرقعه
اصابع و تشبیک آن در نماز و نهی کرد از نماز بعد صبح تا آنکه بر آید آفتاب و بعد عصر تا آنکه غروب شود و نزدیک استوا
و نهی کرد از اقدام در بلده که آنجا وبا باشد باختیا و گریختن از انجا و نهی کرد از سب تپ و از تجصیص قبر و از نوشتن
بر آن و از بنا ساختن گنبد و قبه بالای آن و از ذبح نزدیک قبر و از رکوب جلاله و از اطالت وقوف بر دابه بغیر حاجت
و نهی کرد از سفر کردن تنها و از کثرت کلام بغیر ذکر خدا و نهی کرد از بیع غرر و دران مسائل بسیار است مثل بیع آبق
و مجهول و سمک در آب و لبن در ضرع و طیر در هوا و مانند آن و هو مبسوط فی الفقه و نهی کرد از بیع چیزیکه نزد بایع نباشد
و از بیع لحم بحیوان و از بیع طعام تا آنکه در وی صاعات جاری شود و از بیع توده که کیل آن معلوم نباشد و از بیع
کالی بکالی و نهی کرد از بیع ملامسه و منابذه و بیع حصاة و دو بیع در یک بیع و از بیع طعام مبیع قبل قبض و از بیع
صوف بر پشت یا سمن در لبن و از بیع کلب و هره و از بیع محاقله و از بیع ولاء و هبه و بیع سنین و بیع عربان و نهی کرد
از لعب بحمام و تعلیق تمائم و جمع شدن نزد صاحب میت و رفتن زنان همراه میت و از طیره و نهی کرد از حضور
لعب و حضور باطل و اموختن غنا بصبیان و نهی کرد از بیع علم و شیء ی و از لبس قسی و نهی کرد از تزئین زن برای غیر
زوج و نهی کرد از بیع بوزنه و از بیع شطرنج و لعب کردن بدان و نهی کرد از زدن بر رخسار و از استنجاء باستخوان
و از جماع کردن با زن رو بقبله و نهی کرد از تمنی موت بسبب مصیبتی که بوی رسیده است و نهی کرد از آنکه بگوید که
فلان آیه یا سورت فراموش کردم بلکه چنین بگوید که فراموش کنانیده شدم و آمده است نهی از پیرو کردن نظر بکوکب
شکننده و از اشاره کردن بدست جانب برق رواه ابو موسی الاصفهانی فی الصحابة من حدیث ابی عمیر الاسلمی
و ابن السنی فی عمل الیوم و اللیلة عن ابن مسعود مرفوعا و نهی کرد از انحناء پشت وقت سلام و تقبیل ید و از نام نهادن
غلام را یسار و رباح و نجاح و افلح و نهی کرد از مزاح کردن آدمی با برادر خود و از گفتن یا سید در حق منافق و
فاسق و ظالم و متهم در دین و نهی کرد از گفتن قوس قزح بلکه قوس الله بگوید و نهی کرد از سوال کردن الا مرد کن

خود را چرا نزد و نهی کرد از بد دعا کردن بر جان خود و بر اولاد خود و بر اموال خود و نهی کرد از آنکه بگوید اگر چنین میبود چنین میشد و نهی کرد از قزع که بعض سر تراشد و بعض وا گذارد و نهی کرد از اختصار و آن شدید التحریم ست و در معنی اوست آنچه حیدریه مبتدعه میکنند از خرق ذکر و تعلیق حدید در آن و این بدعت شنیعه محرمه ست و واجب ست بر هر قادر منع از آن و آمده ست نهی از تزوج با زن بجهت حسن و مال وی رواه ابن ماجه و از تزوج زن عقیم زاینده و از نکاح امه بر حره و از اکل طعام متباریین یعنی متفاخرین رواه ابو داود و از خوردن از وسط قصعه بنا بر نزول برکت بر وسط آن رواه الترمذی و صححه و نهی کرد از مسح دست بطعام تا آنکه بلیسد آن را رواه مسلم و نهی کرد از نوشیدن آب از دهن مشک و از سوراخ قدح و از دمیدن در آب در آوند در حالت شرب و از اکل و شرب بدست چپ و از شرب ایستاده و از نتف شیب و از بردن قرآن بزمین دشمنان و از تمنی لقاء عدو و از تداوی بخمر و از داغ دادن و از تحریش بین البهائم زیرا که امتی از امم در آن هلاک شده و در تنبیه الغافلین گفته و آن مناقرت دیک و مناطحت کباش و بقر و جز آن ست و نهی کرد از سوال امارت و در معنی اوست قضا وغیره مناصب و نهی کرد از قضا در حالت غضب و نهی کرد از مثله ساختن و از کشتن زنان و بچه ها در جهاد و از تفرق جیش در نزول و از بیع مغانم قبل تقسیم و از اکل لحوم حمر اهلیه و از مساکنت و مجامعت مشرکان و فرمود من ساکنهم و جامعهم فلیس منا رواه الحاکم وقال صحیح علی شرط البخاری و رواه الطبرانی من حدیث سمرة و نهی کرد از تبتل یعنی ترک نکاح و نهی کرد از تاخیر نماز چون وقت بیاید و از جنازه چون حاضر شود و از بیوه چون کفو وی یافته شود رواه الحاکم و صحح اسناده و نهی کرد از قبول هدیه مقترض و از اخذ عطا از اهل حق و نهی کرد از خفتن قبل طلوع شمس و از ذبح شیر دار و از سب ارض و از سب ائمه و ملوک و از سب دنیا و از رد شربت عسل و از سب ضفدع و از سب لیل و نهار و شمس و ریح و از طلاق زنان مگر از ریبت و فرمود خدا دوست نمیدارد ذواقین و ذواقات را رواه الطبرانی عن ابی موسی و از پوشیدن چشم در سجده زیرا که فعل یهود ست و از وضو کردن در کنیف و از روشنی گرفتن از نار اهل شرک و از کردن نقش عربی بر خاتم رواه احمد و النسائی مراد نقش محمد رسول الله ست و از نوشانیدن شیر زن حمقاء باولاد و نهی کرد از جلوس در رکوب پوست پلنگ رواه احمد و ابو داود و ابن ماجه و از سوار شدن زیاده از دو کس بر دابه و نهی کرد از پرسیدن چیزی از اهل کتاب زیرا که آنها هدایت نکنند شما را چون خود گمراه بوده اند و فرمود ننشینید با هر عالم مگر عالمی که بخواند شما را از پنج چیز بسوی پنج چیز از شک بیقین و از عداوت بنصیحت و از کبر بتواضع و از ریا باخلاص و از رغبت برهبت اخرجه ابو نعیم فی الحلیة من حدیث جابر و نهی کرد از تمارض و فرمود بیمار نه نمائید خود را پس بیمار شوید و گور نکنید برای خود پس بمیرید اخرجه ابو منصور الدیلمی و نهی کرد از تشدید بر نفس و بالجمله منهیات نیز بسیار ست و حصر آن دشوار و فیما ذکرناه مقنع و بلاغ

فصل سیزدهم در بیان منکرات که شیوع آن درین زمان از حد تجاوز کرده و بدع و محدثات ست باآنکه در صحیحین آمده که فرمود رسول خدا صلعم من احدث فی امرنا هذا ما لیس منه فهو رد و در روایت مسلم ست من عمل عملا لیس علیه امرنا فهو رد و فرمود ایاکم و المحدثات فان کل بدعة ضلالة رواه الترمذی و صححه و ابن ماجه و ابن حبان فی صحیحه عن عرباض بن ساریه رضی الله عنه و احمد

و بزار از غضیف بن حارث روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم ما احدث قوم بدعة الا رفع مثلها من السنة رواه الطبرانی
و لفظ وی اینست ما من امة ابتدعت بعد نبیها فی دینها بدعة الا اضاعت مثلها من السنة و روایت کرد ابن ماجه و ابن
ابی عاصم از انس بن مالک که فرمود آنحضرت صلعم ابی الله ان یقبل عمل صاحب بدعة حتی یدع بدعته و رواه الطبرانی
الا انه قال ان الله حجب التوبة عن کل صاحب بدعة حتی یدع بدعته و روایت کرد ابن ماجه از حذیفه که فرمود آنحضرت
لا یقبل الله لصاحب بدعة صوما و لا صلوة و لا صدقة و لا حجا و لا عمرة و لا جهادا و لا صرفا و لا عدلا و یخرج من الدین کما یخرج الشعر من العجین
احادیث درین باب بسیارست و قومی بتقسیم وی بجانب مباح و حسن و واجب و مستحب و مکروه و محرم رفته و قومی قائل
بعدم انقسام شده هر بدعت را ضلالت گفته و درینجا جمله صالحه از بدعات که محرم یا مکروه اند ذکر کرده می آید و از دیگر
محدثات عطف عنان نموده شد که برای ضبط جمله بدعات فرصت بسیار و کتابت بیشمار باید و نیز اهتمام بمحظور اقدم
است از اهتمام بغیر آن بلکه ضبط وی نیز دشوارست چنانکه شیخ محی الدین بن ابراهیم نحاس رح در تنبیه الغافلین گفته که نیست
مطمع در استیفاء بدع محظوره بسبب عدم امکان حصر وی بحسب اختلاف بلاد و اقطار شیطان نزد اهل هر ناحیه و تزیین
آن برای اهل هر قطر و لکن آنچه اکثر الوقوع ست در بلاد ما آنرا بطور نمونه ذکر کنیم و هر که از خدا بترسد حق تعالی برای وی
فرقانی بخشد که بآن در غیاهب فتن مستضیء شود و در وقت حدوث آن در هر زمن بدان استدلال بر صواب نماید و هر چه
مکروه ست انکار آن مستحب و واجب نیست و سکوت از ان مکروه ست و هر چه حرام ست انکارش واجب و سکوت از وی
۱۰۵ حرام والله الهادی انتهی پس منجمله بدعات مساجد یکی خانهای محدثه است در سطحات جوامع همچو جامع عمرو بن عاص بمصر
و جامع ازهر و جامع حاکم و غیرها در قاهره و در مسجد بیت المقدس این همه بدعت ست و دران تحجیر ست بر مسلمانان و تخصیص
نفس خود ست در چیزی مشترک المنفعة با آنکه اکثر سکان وی باوی معامله مسجد نمیکنند بلکه توقی از بصاق و اکل ثوم و
بصل و اخراج ریح متعمد و کثرت لغط و در آمدن دران بحالت جنابت هم نمیکنند و بعضی عیال الدار مع اولاد صغار دران می باشند
و زنان حائض دران آمد و شد دارند بلکه نوبت بجماع هم میرسد و این منکر محرم ست و واجب ست انکار آن بر قادر و هدم آن
و اخراج تراب آن از مسجد و منع مردم از احداث چیزی دران چنانچه ابن بنت الاعز هنگام تولی قضاء مصر با جماعتی در
سطح جامع در آمده همه را هدم کرد و نپرسید که این خانه از کیست و هر چه در آن یافت همه را در صحن مسجد انداخت و مدتی
برین حال گذشت باز آنرا احداث کردند امام مالک گفته منع ست در مسجد و ساده آورده بران نشستن یا پوستین گسترده
بران تکیه کردن زیرا که در وی تشبه مساجد ست به بیوت انتهی و از انجمله ست زخرفت مسجد و محراب در و دیوار وی این
بدعت از اشراط ساعت ست ابن القاسم گفته مالک را شنیدم که ذکر تزویق قبله مسجد مدینه میکرد و میگفت مردم
این را مکروه دانستند و فتنی که بعمل آمد و از انجمله ست انداختن تفل در مسجد و کشتن قمله و برغوث دران با آنکه پوست
این هر دو نجس ست و از انجمله ست بنا ساختن مسجد بخشت نجس و از قاضی ابو طیب تحریم وی نقل کرده اند و نزد شافعی
مکروه ست و از انجمله ست همیشه نهادن کرسی یا چوب یعنی رحل در مسجد برای مصحف و وعاظ و این نیز جائز نیست
بنا بر تضییق بر نمازیان آری اگر در وقت نماز بردارند جائز باشد همچنین داشتن صندوق در مسجد برای اشغال و دران

که این بدعت بی اصل ست انتهی گویم و از همین قبیل ست بوسیدن دست و انگشتان در اذان وقت سماع نام
مبارک آنحضرت صلعم و از آنجمله غالب ساختن وعاظ ست جانب جار را بر مردم بذکر وسعت رحمت و عفو و تجاوز خدا و بیان
ست که احادیث باطله و حکایات غیر صحیحه و خرافات بی اصل بمیان می آرند و آن سبب ضلال بسیاری از جهال و جرئت
ایشان بر معاصی و اجتراء ایشان بر ارتکاب محرمات و کبائر میشود و تعریج بذکر خوف نمیکنند و احوال خائفین را از انبیاء
و اولیاء و علماء و غیرهم و شدت عذاب خدا و عقاب و حساب و کتاب و عظمت و غضب او بیان نمی نمایند و از آنجمله ست نشستن حجامان
و حائکان و ناسخان و دیگر ارباب صنائع در مسجد بطور حرفه و اکتساب معاش و این بدعت مکروه ست و انکارش
ضروری و گفته اند حرام ست و از آنجمله قرائت بعض سوره الم السجده در رکعت اولی در نماز صبح روز جمعه و بعض
هل اتی علی الانسان در رکعت ثانیه یا قرائت بعض سجده در اول و تتمه آن در ثانیه یا قرائت سجده از سجدات قرآن
غیر آن و این همه بدعت قبیحه شنیعه ست انکار آن واجب نبه علیه النووی فی الروضة و شرح المهذب و در داوکا
و تبیان گفته بعضی علما را یافتم که فتوی ببطلان نماز ایشان میدادند حالانکه سنت آنست که در اولی الم سجده
تمام بخوانند و در ثانیه هل اتی تمام و سجده ضمنا در آن آمده نه آنکه قرائت وی برای سجده باشد و از آنجمله ست
قیام مسبوق بر اول سلام امام پس اگر عمدا برخیزد نمازش باطل شود چه قیام بعد هر دو تسلیم امام باید نه قبل از آن و
از آنجمله ست که چون امام را در رکوع می یابند تکبیر در عجلت گفته شریک میشوند و این تکبیر اگر تکبیر احرام ست صحیح نیست اگر
تکبیر رکوع ست یا تکبیر هر دو ست یا هیچ نیت نکرده ست پس نمازش منعقد نشده حالانکه اول تکبیر تحریمه باید بعده
تکبیر رکوع تا نماز صحیح شود و از آنجمله اکتفاست برفع یدین وقت تحریمه بستن بدون تکبیر احرام بگمان آنکه دخول در
نماز همین رفع یدین ست پس لیس حالانکه این نماز صحیح نیست صاحب تنبیه الغافلین گفته و قد شاهدت هذا کثیرا
و همچنین تحویل وجه ست وقت سلام جانب یمین و شمال بدون تلفظ بسلام و درین نیز ترک رکنی از ارکان نمازست
عمدا پس نماز باطل باشد و از آنجمله ست نماز گذاردن در جامه باریک که از آن رنگ بدن مینماید و این نماز نیز
صحیح نیست مگر آنکه در زیر جامه ثوبی باشد ساتر ستر از سره تا رکبه و از آنجمله ست گذشتن از پیش نماز گذارو این
حرام ست و از آنجمله ست آنچه بعضی متقطعین ابتداع کرده اند که وقت در آمدن مسجد نعال را بر دروازه میگذارند
و نعال دیگر که از پوست یا خوص یا حلفاءی باشد پوشیده بر بوریا و بلاط مشی میکنند باین اعتقاد که این مشی
تدین و تورع ست حالانکه بدعت مکروه مخالف سنت و افعال سلف ست از هیچکی روایت فضل آن نیامده با آنکه آنها
اولی تر مردم بودند بورع و احتیاط در دین و مردم در عهد صحابه و تابعین در مساجد برهنه پا در خاک و تراب
و غیره می آمدند کمیل بن زیاد گفته علی علیه السلام را دیدم که در خلاب آب میرود و بمسجد آمده نماز میگذارد
و پا را نشسته و ابن منذر در اشراف گفته که ابن عمر رضی الله عنه در منا برهنه پا در آب و تراب رفت پس نماز گذارد
و وضو نکرد و از کسانیکه از ایشان چنین دیده شد علقمه ست و اسود و عبدالله بن مغفل و سعید بن المسیب و شعبی و احمد
و ابو حنیفه و مالک و این یکی از دو وجه ست برای شافعیه و هو قول عامة اهل العلم انتهی فصل چهاردهم

ونحو سکرات که در بازارها بطریق نادیده میشود مثل بیع سربسته و سوم بر سوم برادر مسلمان و دیگر بیوع فاسده
و ربا و غش و نحو آن است و از آنجمله است پختن گوسفند و بز باینطور که چون آنرا ذبح میکنند بچون رودهای آلوده و پیشاب
بعده همچنان او را در طشت آب می اندازند و آب از ان نجاست ناپاک میشود بعده همچنان متحمل بخون و نجاست در بازار
می پزند و بعضی گوشت را بی غسل پخته بکار می برند پس این گوشت بلکه دیگ و غیره همه ناپاک است و خوردنش ناجائز
و از آنجمله است بریان کردن در تنور و بند کردن سر تنور بخاک نجس مخلوط بالفرث و دم بلکه همراه آن سرگین و آب
نجس میکنند و چون تنور گرم میشود عرق آن خاک درون آن رفته با هر چیزی می آمیزد و همه را نجس میگرداند حالانکه بیع
و شرا و خوردن آن بیع جائز نیست و متعین است بر قادر انکار آن و جهد در تغییر آن و از آنجمله است پختن طعام و غیره
بسرگین پس اگر سرگین حیوان ماکول اللحم است نجس است نزد شافعی و نزد غیر وی طاهر است و اگر سرگین غیر ماکول است
کما هو الغالب پس نجس است اجماعا لیکن دخان وی که بنان میرسد طاهر است یا نجس در وی خلاف است نزد شافعی
نجس نزد غیر وی طاهر و همچنین خاکستر وی و از آنجمله است که بعض نانپزان نان را وزن کرده میفروشند و خریدار
کمی در وزن یافته پاره از نان دیگر از دست وی ربوده بران نان مبیع می افزاید پس این پاره نان با تمام حق
او ست یا کم یا زیاده از حق او چون همه بی وزن نزد مشتری میرود بیع آن حلال نمیشود زیرا که قدر کسره معلوم
نیست و نه وزن خبز مگر آنکه انعقاد بیع بعد از ان بر مجموع نان و کسره وی که در دست مشتری رسیده است
واقع شود و این خاص نیست بنان بلکه در جمیع موزونات و مکیلات میرود و آدمی را باید که بران متنبه باشد تا چنان
نشود که حلال کسب کند و حرام بخورد و از آنجمله آنکه چیزی بثمن معلوم بخرد و وقت ادای قیمت در ان کمی نماید حالانکه
این بیع بر هیچ مذهبی از مذاهب صحیح نیست بنابر جهالت قدر منقوص نزد بائع و مشتری اگرچه بائع بعد از ان بر وی
راضی شود حسب عادت و از آنجمله است بیع اشیاء با ظروف همچو زیت و عسل با آوند و فلفل و زنجبیل با خیش و غیره
در مزود و مانند آن که هر قنطار باین مقدار است و اسقاط ارطال بر ظرف نماید از وزن یا کم از ان و این بیع هم
جائز نیست و از آنجمله است توقیعات بیع محتسبان مکس و مانند آن مثلا کسیکه این توقیع بنام وی بود و بسبب افلاس و مانند آن
از سفر بماند پس آنرا بدست تاجری دیگر بفروخت و اخذ در محصول از وی مسامحت کرد و این فعل حرام است و
انکار بر فاعل وی واجب و همچنین بیع وصول سکه زر و مانند آن بدست کسیکه بنام زکوة و غیره میگیرد و از آنجمله
است دادن گندم بطحان بدون بیان سعر و تصرف کردن طحان در ان بتعدی بدون عقد صحیح و همچنین دادن طحان
آرد سائیده را بخباز و تصرف کردن خباز در ان بتعدی و این حرام است و واجب است اهتمام بلیغ در منع آن و انکار
آن بر قادر و همچنین گرفتن طباخ شیر و برنج را بدون بیان ثمن و عقد صحیح و بدون تنازع در ان از عقب همچنین گرفتن
بسیار مردم آرد و دیگر حوائج طعام از تیوریت و روغن و لحم و غیره بدون عقد صحیح و معاطات و بیان ثمن تا وقت
محاسبه بر اعتماد در ضمانی بر دوده و فروختن برنج و پنیر و غیره در بلاد مصریه و استعمال شقاف غالبا بدون غسل و آن نجس
است زیرا که در سرگین می پزند و از آنجمله است فروختن سیم بطلا هم مغشوش و بیع در دکات بندق بزر مختوم با عتبار

قیمت وبیع ذهب مکسور بمختوم متفاضل وبیع فضه معموله بقطعه واین همه رباست ونیست اعتبار رضای بائع ومشتری
دران چنانکه نیست اعتبار رضای آن هردو در استدانت یکصد بیکصد و ده مثلا و از آنجمله ست فروختن یکدینار به
بست درهم مثلا بدست صراف و دادن صراف بعض دراهم دران وقت و وعده کردن برای بقیه دراهم در وقت دیگر
که مثلا بعد عصر یا مغرب بیا و بگیر و این نیز رباست زیرا که نسیه در نقدین حرام ست و جائز بشرط تقابض در یک مجلس ست
و عقود فاسده در ربویات وغیر آن بیش از حصر ست و محل بسط آن کتب فقه ست و از آنجمله ست ساختن آوند زر و سیم
و اتخاذ آن حرام ست اگرچه استعمالش نکنند و همچنین طواقی حریر که مردان می پوشند و این همه منکر ست و واجب ست
منع از بیع و عمل آن و از آنجمله ست نشستن فروشندگان بضاعت در طرق و شوارع و در ابواب مساجد و جوامع و این
غیر جائز ست بنا بر تضییق طریق مشترکه در میان مسلمانان و آنها غاصب اند مکان نشست خود را پس واجب ست بر
هر قادر منع آنها از نشستن در انجا و کسیکه میخرد اشیا را از آنها پس گویا که اعانت میکند بر ظلم و مشارک اوشان ست
در اثم و از آنجمله ست خلوت فروشندگان شیر و خمیر و زیت و کتان و جز آن که در کوچه ها گردش میکنند با زنان درون
خانها یا دهلیز مکانها و این نیز منکر ست و واجب ست منع آن زیرا که خلوت با اجنبیه حرام ست با جماع و همچنین داخل شدن سقا و
طحان و مزین و نجار و خاکروب زنان و حالانکه وی در خانه تنهاست و همچنین جمع آمدن زنان برین مردم در کوچه غیر
نافذه بدون حجاب برای خرید و فروخت و حالانکه بر بدن بعضی ازین زنان جامه باریک می باشد که ازان تمام جسم
نمایان ست و این بدعت محرمه و منکر شنیع ست و انکار آن واجب و بعضی گمان دارند که احتجاب زنان ازین سفلها
بجهت کثرت مخالطت و شدت حاجت جائز ست و بعضی گمان کنند که پرده از غریب چیزی نیست وی چه میتواند کرد
در تنبیه الغافلین گفته ما این را در مکه معظمه شرفها الله تعالی و بلاد مصر بسیار دیده ایم و این همه ابتداع ست در دین و
افترا ست بر خدا در تحلیل ما لم یحل و بسیار زنان پرده نمیکنند از غلامان و نوکران و خادمان شوهر خود و آمد و شد آنها
بر ایشان بی تکلف میباشد و شوهر هم می بیند و هیچ نمیگوید و گفتگوی زن با آنها بروی کشاده و بیحجاب میشود
و اگر یکی منع کند میگویند که وی از سالها آمد و شد دارد و گاهی ازوی چیزی مکروه دیده نشده و ما ازوی نمی ترسیم
و این کمینه ها چه میتوانند کرد و چه میخواهند گویا الله تعالی در زعم ایشان جز زنا هیچ حرام نساخته حالانکه خلوت با اجنبیه
اگرچه با مولی زن خفته باشند نیز حرام ست و مثل این شوهر شرعا ساقط المروة مردود الشهادة ست و همچنین سقه در خانه
آب کشی میکند و انجا جز یکزن دیگری نمی باشد و گاهی مرد با سقه در راه ملاقی میشود و میگوید برو آب به خانه ام برسان و
حالانکه میداند که انجا زن یا دختر یا خواهر اوست پس خلوت او با زنان اگرچه شکل و صورت آنها نه بیند و سخن با آنها
نکند حرام ست و فروع این منکر بسیار ست و از آنجمله ست دخول سقایان با شتران آب و بول کردن آنها در حالت
آب کشی و آمیختن بول و پشک آنها در آب و باز گرفتن مردم همان آب را در آوندهای آن خانه خود حالانکه آن آب چیز یکه
بان آب رسیده از آوند و لباس و جامه همه را ناپاک ساخته و از آنجمله استعمال سقایان ست مشکهای جدید را که آب
ازان متغیر میشود و مشته باو آب ازان تناول اند و این در حقیقت تنجیس ست و واجب ست منع سقایان ازان

زیراکه از این آب رفع حدث و تطهیر نجاست حاصل نمیشود و از آنجمله است بنا ساختن دکه‌های چوبین و غیره بر ابواب خانها
در شوارع نافذه و این نیز حرام است برابر است که ضرر برهگذار کنندگان کند یا خیر علی الصحیح و واجب است بر قادر هدم آن و
منع مردم از بنا آن زیراکه مردم مشترک اند در راه و هیچ یکی را نمیرسد که مختص شود بچیزی علحده از آنها از امام احمد آمده
که ایشان را دوستی بود که اعزاز وی میکردند روزی وی نزد ایشان آمد اعراض فرمودند چون پرسید فرمودند شنیده‌ام
که دیوار خانه خود را از خارج مطین کردی پس بقدر یک انگشت از راه مردم غصب نمودی و از آنجمله است سوق دواب در
بازار که بالای آنها پشته خار بار است و از آن مردم رهگذر را جامه می درد و ایذا میرسد و همچنین بار کردن بر دواب
فوق طاقت آنها و همچنین ذبح کردن قصابان ذبائح را بر دروازه‌های خود و آلوده شدن راه از خونهای شان و
همچنین انداختن خس و خاشاک خانه بر راه و افکندن پوست خربوزه و دیگر اشیا و روان ساختن آب وضو که از آن
پای کسی بلغزد و بیفتد و همچنین سیلان ناودانهای سقف خانها در راه‌های تنگ و نجس شدن جامهای مردم از آن
و همچنین پروردن سگ گزنده بر در خانه که مردم از آن ایذا یابند و همچنین نشستن و ساتاری راه که سبب تنگی طریق شود در
این همه ممنوع است و واجب است انکار و منع از آن و از آنجمله است ساختن محلها و پوشیدن دیوارها و گستردن حریر از استر
مکان در دکانها بتصاویر و آویختن شموع و قنادیل و اشجار و دیگر تکلفات تزئینات برای قدوم سلطان و تفریح زنان و صبیان
حالانکه معاینه این همه اسراف و تبذیر و بدعت منکر است و ازاله آن واجب و سعی در تغییر و انکارش بقدر استطاعت
لازم و در تنبیه الغافلین گفته واجب است عزلت در زمانه زینت بیوت تا آنکه دیده نشوند و فتوی داد ابن الرفعه تحریم
تفرج و نظر کردن بسوی آن والله اعلم انتهی زیراکه در دیدن بیوت مزینه و مکانات آراسته و پیراسته و دیگر اسرافات
و تبذیرات امرا و اهل دولت و حکام و اصحاب ثروت گویا تحقیق مقصود و تثبیت مطلوب ایشان است پس ناظر هم
در وبال و اثم آن شریک باشد و از آنجمله طواف کنانیدن طفلان و نوعروسان است در هر کوی و برزن بر اسپ و چهره و
پیل و جز آن بتقریب ختم قران یا شادی عقد یا ختان و روشن ساختن شموع و مشاعل و قرات حفاظ و بردن آنها
در راه و این همه بدعت شنیعه است معهود نشده از سلف پس اگر با این معنی اجتماع زنان و رفتن آنها همراه مردان
و مردان و اسراف در روشنی و ضرب طبول و دفوف و غیره هم منضم شود و با آن ضم مفاخرت و مباهات و ریا
و سمعه و اضاعت مال و غیره صورت گیرد حرام باشد و انکارش بر هر مستطیع واجب اگر انکار نکنند همگنان در اثم
شریک باشند و اگر این فعل از قضاة و فقها و علما صادر شود مصیبت عظمی و داهیه کبری باشد و ابلغ بود در ترویج و
اضلال جاهلین و همچنین اگر احدی از آنها حاضر شود در چنین محافل ابن رفعه گفته نظر کردن بسوی این بدعت و
مساعدت بر آن و تکثیر سواد اهل آن حرام است و بعضی منبرها که بر آن طفل نشسته میخواند بحریر و زری پوشند
و این نیز بدعت محرم است و انکارش بر قادر بر آن واجب شاه عبد العزیز دهلوی در منع طواف عروس و غیره در شهر
و کوچه‌های وی چه خوب استدلال از قران فرموده لله دره قال تعالی الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم بطرا و رئاء
الناس الآیه و از آنجمله است بودن صور بر ابواب حمامات و در درون آنها و ازاله این بدعت منکره هم واجب است

برهر قادر غزالی گفته اگر موضع تصویر بلند باشد که انجا دست نرسد پس دخول دران حمام جائز نیست مگر بضرورت باید که
بسوی حمام دیگر برود زیراکه مشاهدهٔ منکر جائز نیست و از انجمله ست کشف کردن حمامیان زانو و ماتحت سره را برای
دلک دور کردن چرک غزالی گفته منجمله منکرات ست در آوردن دست زیر ازار چه مس عورت غیر حرام ست همچو نظر کردن
بسوی آن و دراز شدن پیش حمامی برای غمز اعجاز و افخاذ اگرچه مع حائل باشد نیز مکروه ست و در صورت خوف حرکت
شهوت حرام و از انجمله ست ترک صابون وغیره بر زمین حمام که ازان پای غسل کننده یا دیگری بلغزد و تردد بعضی ضمان
می آید بر حمامی یا بر گذارندهٔ آن و در انجا در تنبیه الغافلین گفته دخول حمام درین زمانه جائز نیست مگر آنکه بداند که دران
مستور العورة و متحفظ بر ستر خود خواهد ماند یا صاحب قدرت بر انکار باشد و در چند حدیث دلالت بر تحریم حمام ست
قرطبی در تفسیر خود گفته دخول حمام درین زمان حرام ست بر اهل فضل و دین بنا بر غلبهٔ جهل بر مردم و استسهال ایشان
در رمی سیار در میان حمام تا آنکه مرد معقول پیر سال خورده را دیده میشود که در حمام برهنه استاده ست و عورت وی ظاهر
ست و هیچکسی بروی ملامت نمیکند این ست حال مردان تا بزنان چه رسد خصوصًا در دیار مصریه فلا حول و لا قوة الا
بالله العلی العظیم انتهی گویم صاحب تنبیه الغافلین این را در وقت خود گفته که سنهٔ هشتصد و یازده هجری بود و از آن
قریب بپانصد سال میشود و اگر حال این زمانه را باز گویم معلوم شود که در اهل اسلام این زمان خصوصًا در دیار هند
هیچکس نیست که او را مسلمان بنسبت بمسلمانان آن زمان توان گفت الا ما شاء الله و قلیل ما هم و کیف که انکار منکر و امر
بمعروف بیکسر از اهل اسلام رفته بلکه از دل هم کراهت این اعمال و احوال بدر رفته علماء و قضاة و مفتیان و فقهاء
و وعاظ هم مباشر این افعال اند بدون نکیر و حجر تا آینده چه خواهد شد نسئال الله العافیة و نعوذ به من الفتن ما ظهر منها و ما
بطن **فصل پانزدهم** منجمله منکرات حجاج که اعظم ست در فتنه و اجل ست از روی مصیبت و اکثر ست از روی
وجود و بلیت تضییع ایشان ست نماز را در راه حج چه رفتن و چه برگشتن و اگر بعضی ترک نمیکنند اوقات نماز را ضایع
مینمایند و بر غیر وجه شرعی آنرا جمع میسازند و این بالاجماع حرام ست و هر که نزد وی محقق شود که در حج اعدا را چنین
نصیب خواهد بود حج بروی حرام ست مرد باشد یا زن ابن الحاج گفته علمای ما گفته اند مکلفی که فوت یک نماز خود در
سفر حج بداند حج از وی ساقط است مالکی را از رکوب بحر برای حج که دران موضع برای نماز نیابد مگر بر پشت
برادر خود پرسیدند گفت سوار میشود جائیکه نماز نمیتواند کرد ویل ست کسی را که ترک کرد نماز را دو بار گفت
این را و گفت ابن الحاج اختلاف کرده اند علمای ما بر چهار قول کسیکه بیاید شب نحر در حالیکه مراهق ست و ادراک
وقوف بعرفه قبل طلوع شمس میخواهد و او را یاد آید که نماز عشا نگذارده ست پس اگر نماز میگذارد وقت وقوف
از دست میرود و اگر وقوف میکند وقت عشا بیرون میرود پس قول مشهور آنست که نماز بکند و حج وی
فوت شده انتهی گویم در عوام هند و امثال ایشان این بلا عام بوده ست کم کسی باشد که حق تعالی او را ازین آفت
نجات بخشیده باشد و شاید که بعضی اهل علم هم از تساهل درین امر خالی نبوده اند و الله الموفق و آنانکه برای گدائی
میروند یا از قرض وطن یا از وحشت خوی زن قصد حج میکنند خود بشمار اند و نصیب ایشان همین ست ایشان

بس بر خسر الدنیا والآخرة وذلک هو الخسران المبین ٥ ای آنکه بسوی کعبه روی واری ۰ دانم که زیبا آرزوی واری و زیبا نه که تند سبزه‌ای دانم ۰ در خانه زن ستیزه و خوی واری ۰ و از انجمله آنکه در راه حج بر محمل سوار میروند حالانکه آن بدعت ست هیچکی از صحابه آنرا نکرده بلکه احداث حجاج بن یوسف ثقفی خارجی ست مردم آنرا سنت گرفتند و علمای زمان حجاج وقت انکارش کرده بودند و رکوب آن را نکروه پنداشته مجاهد گفته ابن عمر رضی الله عنه چون این محامل نوی را که حجاج پیدا آورده بود دید میگفت یعنی الطریق تشنیع که حاجیان کم و سواران بسیار اند انتهی و از انجمله ست آراستن شتران بزیور سیم و زر و قلائد و اساور و حریر و غیره وقت خروج از شهر خود برای حج و هنگام رجوع و نزد دخول مکه و مدینه شرفهما الله تعالی و این بدعات محرمه و منکرات شنیعه ست واجبست انکار بران و منع ازان بر هر قادر و حال اینان برین معنی مفاخرت و مباهات و ریا و سمعه و طلب ثنا و رفعت با قران ست حالانکه همه ایشان آثم اند و ران و همچنین ساکت بران و استحسان کننده و بیننده آن و از انجمله ست ناله کردن زنان و گریستن شان بآواز بلند برای اقربا و اصحاب خود وقت سفر حج و شنیدن مردان آنرا در راه و غیرها و عدم انکار بران حالانکه این بدعت و اجب الانکار ست و از انجمله آنکه بعضی جهال نزد حجر اسود آمده بوسه می دهند و استلامش کرده طواف شروع می نمایند یا این را در آخر طواف بعمل می آرند و بر میگردند حالانکه این طواف وی صحیح نشده زیرا که شرط طواف محاذاة حجر بجمیع بدن خود ست پستر طواف نمودن قاضی ابو طیب آنرا مشابه بتکبیر احرام گفته و هرکه مواجه او شده طواف از وی صحیح نشده و شوط اول در حساب نیامده بلکه طواف او همین شش شوط بوده و این طواف اگر طواف قدوم ست دم بر وی واجبست و اگر طواف افاضه ست حجش باطل ست آدمی را باید که ازین معنی متنبه باشد و هر کرا چنین ببیند حکم کند که از حجر اسود بسوی رکن یمانی اندکی متاخر شود و بیت را بر یسار خود گذاشته طواف شروع نماید و در آخر اشواط بسوی باب اندکی تقدم کرده بیرون رود و از انجمله ست مس کردن بسیار مردم دیوار را بدست خود در طواف وقت موازات شادروان و این طواف صحیح نیست اگر در طواف افاضه ست حج فاسد شده و این فعل بسیرست اما خطر وی عظیم ست تنبیه بران واجب ست و همچنین ست حکم کسی که مستی کرد بر شادروان یا استاده بران یا نهاد بر وی پای خود در حال طواف بسیار کسان بر شادروان استاده روی خود بر دار بیت می نهند ایشان را از مثل همچو امور غایت حذر می باید تا در محظوری واقع نشود و حجش فاسد نگردد و هر کرا ببیند که چنین میکند یا کسی پیش ازین چنین بعمل آورد او را بگوید که یک قدم احتیاطا رجوع کرده طواف کند تا طوافش صحیح باشد و از انجمله ست تقبیل حجر و استلام وی بدست و حالانکه در حجر طیب مسک مالیده ست پس استعمال طیب که حرام ست بر وی بدون شعور می افتد و دم بر وی واجب میگردد و در تنبیه الغافلین گفته گمان نمیکنم درین خلافی و کمتر مردم ازین فعل سالم می مانند پس واجبست بر عالم تحریم این فعل و تنبیه دیگر برادران مسلمان براه خیر خواهی و شفقت بر حال شان انتهی و از انجمله ست طواف کردن از درون حجر و این طواف نیز صحیح نیست بلکه حج وی باطل ست اگر در طواف افاضه ست و تدارک آن نکرده و واجب و سنت ست بر وی دم اگر در طواف قدوم یا وداع ست علی الصحیح و از انجمله ست ترک مبیت بمنی و آن سنت ست و توجه نمودن بسوی

عرفه در شب با ایقاد شموع و قنادیل و تفاخر بدان و این همه از بدع محدثه در دین ست و متعین ست بر صاحب قدرت منع
آن و زجر آنها ازین فعل و آز آنجمله ست طواف کردن بقبهٔ آدم علیه السلام و این نیز بدعت شنیعه ست و انکار بر آن و منع
ازان واجب و آز آنجمله ست کوچ کردن بعد زوال روز عرفه و آمدن بسوی هر دو علم یا قریب بآنها و استادن در آنجا
وهنگام سقوط بعض قرص شمس شتابی کردن در خروج از میان هر دو علم حالانکه نزد شافعی بر فاعل وی اراقت دم ست
استحبابا یا وجوبا و نزد مالک وقوف در پارهٔ از شب واجب بدنه ست و بر تارکش خون ریختن لازم و این فعل بدعت منکره
ست و اجبست بر امیر منع ازان و آز آنجمله ست عدم وقوف اکثر حجاج در مزدلفه و اگر وقوف هم کرد مبیت نمیکنند و انکار
این بدعت هم بر امیر واجب ست زیراکه در ترک مبیت بمزدلفه اراقت دم واجب میشود و ابن خزیمه و جماعتی از علما آنرا
رکن گفته اند برین تقدیر در ترک آن فساد حج ست و بدم جبران نشود و شرط مبیت آنست که در ساعتی از نصف ثانی
شب باشد پس اگر پیش ازان کوچ کرد دم از وی ساقط نشده و اگر پیش از صبح بسوی وی عود کرد ساقط شد و آز آنجمله
ترک سنت وقوف ست بمشعر حرام و این نیز بدعت ست و آز آنجمله رجوع ست روز نحر بسوی مکه و کردن طواف افاضه
اشتغال بدان تا شب مبیت بمکه معظمه در لیالی منی و این نیز بدعت ست و بر فاعل وی اراقت دم لازم نزد مالک و اظهر
اقوال شافعی عدم اراقت دم ست و اظهر نزد نووی وجوب دم بترک مبیت ست وهو مذهب مالک من تابعه و آز آنجمله تاخیر رمی
تا یوم رابع از ایام رمی ست حالانکه رمی قبل زوال غیر معتبر ست زیراکه آن همچو نماز پیش از وقت خود ست پس وجود و عدم
وی برابر باشد پس اگر داند که رحیل قبل از زوال ناگزیر ست روز سوم بعد زوال و رمی کوچ کند تا دم از وی ساقط
شود و چندان بماند که آفتاب فرو رود زیراکه در غروب آفتاب در منی مبیت دران و اقامت تا زوال تا آنکه رمی کند
بجا ازان بروی واجب میگردد و آز آنجمله ست سبقت بعض اتراک و اصحاب جاه بسوی آب منع مردم ازان بضرب
وغیره تا اکتفار خود و ستران خود ازان و این بدعت محرمه ست و تعدی غیر جائز و منکر ایست که سکوت از انکارش حرام
و بر فاعل وی توبه واجب زیراکه آب حق همه مسلمانان ست و جمله مردم دران شریک هیچیکی را تخصیص خود بدان بغیر عذر
و در دفع اهل احتیاج ازان و باجمله منکرات حج هم بسیار ست بیش از حصر و اینکه مذکور شد نمونه ایست ازان طالبانرا
را باید که تفصیل آنرا از کتب فقه و کتب رد بدعات بجوید و الله الموفق محرر سطور را در باب مناسک حج کتابی ست
موسوم برحلة الصدیق الی البیت العتیق دروی مناسک صحیحه ثابته از سنت را از رسوم و عادات حاجیان جدا کرده
و بدعت را از سنت ممتاز ساخته من شاء فلیرجع الیه **فصل شانزدهم** و منجمله منکرات و بدع نکاح استعمال ظروف
حریر ست برای مسح دست بگلاب اکثر این گلاب قمقمه سیم می باشند و همچنین تبخیر در مباخر فضه و فرش حریر و جز آن و
انکار این بدعت واجب ست بر هر قادر پس اگر عاجز ست از تغییر حرام ست بروی حضور و ساقط ست از وی وجوب اجابت
دعوت و آز آنجمله اجتماع زنان ست بر سطح یا غرفه ها برای نظر کردن بسوی مردان پس اگر در آنها جوانان باشند
خوف فتنه ست غزالی گفته این منکر محظور ست تغییر آن واجب بر هر که ازان عاجز ست بروی خروج ازان لازم و جلوس
غیر جائز زیراکه برای مشاهده منکرات رخصت نیست و آز آنجمله ست آویختن پرده ها ئی که بروی صورتهای حیوانات

نقش کرده اند و انکار این بدعت و مبادرت بسوی تغییر وی واجب است و همچنین کج نهادن سربند و سرپوش تا قدم و امثال
و غیره بر صور ذی روح می باشد و این نیز حرام است و شکستن صورت از وی واجب اگر در بساط و وسائد باشد و ممتهن گردد
بود مسکوت نیست اما انجمله اگر در ولیمه کسی باشد که مردم را بفحش و دروغ می خنداند غزالی گفته حضور این مجلس جائز نیست
و اگر حاضر شود انکار بران واجب اگر مزاح بی کذب و فحش است مباح باشد اگر آنرا عادت و صنعت نگرفته است و از آنجمله
است اسراف در طعام و بنا و این نیز منکر است قاله الغزالی و از آنجمله است متوارد در بلاد مصریه آن مبدعی است مشتمل بر
جمیع محرمات همچو فرش حریر و تظلیل بوان و ستر جدران بآن و استعمال اوانی ذهب و فضه و انگشتری از ان بر دان و حضور
مجالس بالات محرمه و انفاق مسرف و ریا و سمعه و مفاخرت و استعاره قماش مستعمل از مردم برای تکثر و این تشنیع است
هیچ مکلف داده نشده اند و دیگر بدعات شنیعه و امور محرمه که بنابر شهرت مستغنی از ذکر است پس منع ازان و تغییر وی بر هر
قادر واجب است و حضور آنجا و سکوت ازان حرام و حاضر آنجا اگر عدل باشد باین حضور فاسق میگردد والله اعلم و از آنجمله
است جلوه دادن زنان مردان را در احسن ثیاب و اکمل حالات در جمیع از زنان اجنبیات و بلادی باین بدعت محرمه عام است
و شام نیست این مگر کسی که خداش نگاه دارد زیرا که نظر کردن بسوی امرد بشهوت باشد یا غیر آن حرام است علی الاصح
با آنکه درین وقت هیچ زن ازان مرد پرده نمیکند مگر نادر پس مرد بسوی زنان می نگرد و زنان بسوی وی نگاه میکنند بلکه
تحدیق النظر و امعان البصر میکنند برای تحقق محاسن آن امرد و بعده باین محرم محرمات دیگر هم منضم میسازند و آن جلوه بخشیدن
عروس است در جامه ترکی از قبا و کلوته و گرفتن شمشیر در دست این همه حرام است و از کبائر در حدیث بران لعنت آمده
و هیچ بهره سنا آنرا انکار ده و از آنجمله است جلوه دادن زن بر شوهر و بر وی مردمان اجنبی و آن مردان گلگشت زینت
و زیور و آرایش و پیرایش این زنان میکنند و این بدعت در طائفه از اهل دمیاط و برلس و غیرها و بلاد مصریه دیده شد
کما قال صاحب التنبیه بلکه اگر آن زن را از مردان پنهان کنند و دیدن ندهند مردان که از قدیم خوگر آن بوده آمده و انسه
در دروازه شکسته بقهر در آیند و رسم خود بجا می آرند و این محتاج بیان تحریم نیست زیرا که از اشنع بدعات و اقبح محرمات است
و هر که از زوج یا مستفرح آنرا حلال داند کافر باشد و گردن زدنی و تارک انکار برین کار از حکام و اقارب و جیران واجب که قدرت
منع دارند آثم فاسق و شریک ارتکاب غیر ناصح برای خدا و رسول و مومنین است نعوذ بالله منه و از آنجمله است نشستن قرا اعیان
مردان در وقت جلوه زن بر منصه همچو برادر و ابن عم و غیرهما و این بدعت محرمه در بلاد مصر و شام بسیار است و از بدعت
اول هیچ فرق ندارد زیرا که در رجال اقارب و اجانب هیچ تفاوت درین باب نیست زیرا که اینها نیز محارم آن زن نیستند
و شاید که بعضی از ایشان بآن زن مفتون هم میشوند بدیدن وی در اکمل حالات زینت و اجمل اوقات فرحت و بران مفاسد
و بنا و دین مترتب میشود کما لا یخفی و از آنجمله اعتزال زن است در حالت حیض و خفتن مرد جدا از وی و این بدعت مکروه
مخالف سنت صحیحه است چه در حدیث عائشه اضطجاع آنحضرت با وی رضی الله عنها درین حالت ثابت است و از آنجمله
کشاب کاتبین بر جامه حریر و نووی بعدم جواز این بدعت در فتاوی خود تصریح کرده و از آنجمله لیسانیدن بعض
قابله باشد بچه را از انچه در انگشتان وی از نجاست متعلق گشته وقت انفصال ولد از شکم مادر باعتقاد آنکه نافع است

از چنین و چنان حالانکه کذب صریح ست و غیر جائز چه سنت تحنیک طفل ست بتمر و نحو آن و از آنجمله خورانیدن زن اینده
ست وقت عسر ولادت زبل موش در میده آرد بروجهی که آن زن نداند باعتقاد آنکه موجب سهولت ولادت ست
و این بدعت محرمه واجب الانکار ست چه خوردن نجاست حرام ست در تنبیه الغافلین گفته زنان را ازین قسم بدعات
ما شاء الله بسیار بوده ست استیفاء آن ممکن نیست و از آنجمله نهادن لوح و دوات و قلم و نان و شکر و غیره ست در شب
هفتم از ولادت نزد سر طفل و پریشان کردن آن صبحدم بر زنان و غیر ایشان بزعم آنکه این عمل برکت دارد و کسیکه از ان
چیزی بگیرد وی را از صداع و غیره نفع می بخشد حالانکه این همه کذب و افترا و ابتداع در دین ست و از آنجمله ست دوران
زن صاحب نفاس در تمام خانه باین طور که وی حامل بچه در کنار باشد و پیش پیش وی دایه و زنی دیگر با طبقه از نمک
و کمون برود و از ان نمک هر طرف یمین و شمال بپاشد و در طبق چیزی از بخور باشد که آنرا برای خود نگاه دارند بزعم
آنکه نافع ست از امراض و کسل و عین و جان و این همه بدعت مکروه ست و از شرع در چیزی نه و از آنجمله ست سوراخ کردن
گوش صبی و انکار این بدعت و منع از ان واجب ست اما دختر پس امام احمد نص کرده بر جواز تثقیب وی بنا بر حاجت زیور
اما غزالی در احیاء العلوم از ان هم منع کرده و گفته که نمی بینم رخصت در تثقیب گوش دختر برای آویختن حلقه های زر زیرا که
این تثقیب جراحت مولم ست و تزئین بخلق بغیر مهم و در مخانق و اسوره کفایت ست از ان و این تثقیب اگرچه معتاد ست اما حرام
ست و منع از ان واجب و استیجار بران غیر صحیح و اجرت که بروی ستانند حرام ست مگر آنکه ثابت شود از روی نقل خصت
دران و ما را تا اینندم رخصت دران نرسیده انتهی **فصل هفتادم** و منجمله بدعات عیادت عدم عیادت مریض
ست روز شنبه و هر که عیادت کند دران روز تطیر کنند بوی و شاق آید بر ایشان و این بدعت ست در دین و مخالف
سنت سید المرسلین و از آنجمله ست ترک عیادت در شب و کراهت آن و تطیر بدان و حالانکه آنحضرت صلعم منع نکرده
از ان نه در شب نه در روز و شاید که آن مریض تندرست نشود پس ثواب عیادت که بران در احادیث حث بلیغ فرموده
اند از تیکس فوت شود و از آنجمله آنکه چون ای عیادت آید چیزی برای بیمار همراه خود بیارد خواه عاید غنی باشد یا فقیر ورنه متهم بعیب و بخل
و رذالت و قلت مروت حالانکه سنت بآن وارد نشده و از آنجمله لطم و نوح و شق جیب و قطع شعر ست بر میت و از آنجمله
قرات مقریان ست پیش پیش جنازه بتمطیط و تلحین و زیادت حروف و انکار این بدعت محرمه واجب ست بر هر قادر و چون
از نووی این مسئله پرسیدند بجواب آن گفت که این منکر ظاهر و مذموم فاحش ست و حرام ست باجماع علما و نقل
کرده ست بران اجماع ماوردی و غیره بلکه اگر قرات مذکور بر وجه جائز هم باشد بدعت مکروه خواهد بود زیرا که
از آنحضرت صلعم و دیگر سلف مقتدی بهم منقول نشده و همچنین بودن ذاکران همراه جنازه بدعت مکروه ست والله
اعلم و از آنجمله ست پوشیدن مرده بلحاف حریر و فوطه حریر و مزین کردنش خواه از بالا باشد یا از زیر و این بدعت محرم
ست و انکارش بر فاعل آن واجب چه تقدیم مرده بسوی خدا تعالی در جامه ذل و افتقار باید نه در لباس تزیین
و افتخار و از آنجمله ست بنا ساختن مقبره و آن حرام ست و هدم آن واجب باتفاق علما ابن الحاج در مدخل گفته
که ملک ظاهر عزم کرده بود بر هدم مقابر که در قرافه مصر واقع ست لیکن وزیر او را بحیله ازین خاطر باز داشت و گفت

انجا تجنو اجراحت ننمادا دیدم آن قلعه محصور دلہذا اول از فقہا استفتا کنید اگر اینہا فتوی دہند بدم باید ساخت
ما ہیچکس را تشویش نباشد راوی این حکایت کہ بروی وثوق دارم و بر صحتش اعتماد تمام ہست میگوید بادشاہ این استفتا
بمن داد تا پیش علما وقت بردم پس نزد ظہیر ترمتی و ابن العجمی و امثال ایشان رفتم ہمگنان خطوط خود نوشتند بیکبار
گفتند کہ بروی امر بہدم آن ہمہ واجب نیست و دور انگندن خاک آنجا لازم و ہیچیکے از علما درآن اختلاف نکرده پس این
فتوی بوزیر سپردم میدانم کہ وی چہ کرد وخاموش ماند و ملک ظاہر بسوی شام رفت و ہمانجا درگذشت انتہی در
تنقیح الغائیین گفتہ و اما بنا بر قبر در غیر مقبره مسبلہ پس آن نیز بدعت مکروہ ست لبشیر مالکی گفتہ فبوذ بموضع زینت و مباہات میت
و لہذا نہی کرده اند از بنا بر آن بر وجہی کہ متضمن مباہات باشد و ظاہر است کہ باین قصد حرام ست و گفت محمد بن حکم در حق
کسیکہ وصیت کرده بنا بر قبر خود کہ وصیت او باطل ست انتہی و در حدیث مسلم ست کہ نہی کرد آنحضرت از گچ کردن قبر و از بنا
ساختن بر آن و در حدیث ابو داؤد و ترمذی و صححہ از جابر آمده کہ نہی کرد رسول خدا از گچ کردن و نوشتن بر ان و پامال
نمودن و بنا ساختن بر وی و از آنجملہ ست کتابت بر قبر و این نیز بدعت مکروہ ست نووی در شرح مہذب گفتہ نیست فرق
در آنکہ مکتوب بر لوح باشد نزد سر میت یا در غیر وی بنا بر اطلاق احادیث گویم این بدعت ہم خیلی عام ست خصوصا در بلاد
امرا و حکام و مشائخ و از آنجملہ ست تاخیر در دفن میت از روز وفات برای اجتماع مردم یا گذاردن نماز جمعہ بر وی یا حضور
قرا و تلاوت و مانند آن و اینہم گاہی سبب تغیر وی میشود و از آنجملہ آنکہ در قبر دیگری دفن کنند کہ مرده سابق آن قبر ہنوز نپوسیده
و اثر وی نرفتہ بتغییر ورثت و این بدعت محرمہ ہم خیلی در مردم شائع ست بلا تخییر و نیست فرق در آنکہ مرده اول
پدر وی باشد یا مادر وی یا پسر یا اجنبی تا آنکہ بعضی وصیت میکنند بدفن خود در قبر پدر و پسر قرابت خود و این جائز نیست زیرا کہ
نبش قبر و کشف میت حرام ست و موضع مختص ست بوی دفن دیگری در وی روا نباشد مگر آنکہ اول فانی مطلق شده باشد
و نشانی از وی باقی نمانده و واجب ست بر ہر قادر انکار آن و اگر قادر نیست واجب ست کہ در چنین جنازه حاضر نشود زیرا
حضور دفن سنت ست و انکار این حرام واجب برای ارتکاب سنت تعرض ترک واجب نتوان کرد و از آنجملہ ست فرش کردن زیر
میت و تکیہ نہادن زیر سر وی و این بدعت شنیعہ ست و ہمچنین الباس و تخت ثیاب از حریر و ذہب بمیت ہمراه کفن و این حرام
بنا بر اضاعت مال من غیر ضرورة و ورثہ را مطالبہ آن می رسد و از آنجملہ ست تجمیر نزدیک قبر و این بدعت مکروہ ست
در حدیث از اتباع میت بنار نہی آمده و ابن منذر اجماع نقل کرده بر کراہت آن و از آنجملہ ست بند ساختن بینی و دہن
میت بپنبہ و این نیز بدعت ست و ہمچنین ادخال قطن در دبر وی بعید و منحو آن ابن الحاج گفتہ این فعل شنیع قبیح ست و
حرام ست در حیات وی تا بعد از ممات چہ رسد و از آنجملہ ست مرارت و ذکر کردن غسال بر میت نزد ہر عضو وی و این
بدعتی ست کہ از سلف وارد نشده و از آنجملہ حضور قرابت بر میت یا قرب خانہ او و گستردن بوریا یا فرش بر راه مستترک برای
نشستن آنہا و این بدعت ست و نہی کرد آنحضرت از نشستن بر راه ہا پس واجب ست انکار آن بر ہر قادر و از آنجملہ ست برابر
ساختن بدن مرده است بہ پر کردن عنبہ زبر و قت و گردن و در ہر دو زانو تا آنکہ از پا تا سر ہموار میشود و در ان چند حرام جمع
میشود اول اضاعت مال دوم اخذ مال ورثہ سوم غصب حق شان و از آنجملہ ست تحن کردن ہمراہیان جنازه

سرود دنیا و بلند ساختن آواز و تحکات قهقهه و تماجر و سباب غیره و این همه بدعت شنیع ست زیرا که سنت در مشی با جنازه سکوت و اطراق و اعتبار و تفکر ست تا با میت چه گویند و بروی چه واجب شد و بعضی از سلف بنابر ضرورت بایاری طاقی شدن هیچ و استند اما چون او را در جنازه می بینند جز سلام حرفی دیگر از مرام نمی رانند و جماعتی از علما قول منادی را که استغفار کنید برای میت مکروه داشته اند و ابن منذر گفته ما هم مکروه داریم آنچه ایشان مکروه داشته اند و از انجمله ست بخشیدن آنچه بر میت ست بغاسل پس بعضی اگر چیزی قیمت دار ست آنرا پنهان دارند تا بدست غاسل نیاید و بعضی برای فخر و ریا چیزی می افزایند و بهر حال این اعطا و اخذ بدعت محرمه ست و در آن اضاعت مال ورثه ست و انکار بر قادر واجب و از انجمله ست آراستن زن صغیره یا نو عروس با حسن ثیاب و زیور و نشانیدن وی همچو عروس و بردن وی با ساز و نشان برای دفن بتاخیر وقت تا آنکه بو میکند و این بدعات عظیمه محرمات شدیده قبیحه ست حرام ست بر هر قادر و سکوت از وی و واجب ست بر هر واحد مساعدت در دفع آن و منع از آن بقدر طاقت و هر که با وجود قدرت منع نکند اگر عادل ست فاسق شود و شهادت وی مردود باشد و از انجمله ست دفن کردن در تابوت بغیر ضرورت و این نیز بدعت مکروه ست احدی از صحابه نکرده و اگر میت وصیت کند بآن نافذ نباشد مگر آنکه زمین نرم و نم باشد و از انجمله ست بردن نان و نقود و بز پیش جنازه بر سر حمالان و چون بر قبر رسند گوسفند ذبح کنند و گوشت وی با نان تقسیم سازند و باین جهت زحمت و ضراب و لغط و نهب واقع میشود و اکثر بغیر مستحق میرسد و گاهی پیش از قسمت میربایند و ناتوان بسبب زحمت و ضراب تا آنجا نمیرسد و این اگر از مال ترکه ست پس حرام ست و اگر میت بآن وصیت کرده یا ورثه رضا داده پس مفاخرت و ریا و سمعه و مباهات ست چه اگر مقصود از آن روی خداست و ایصال اجر بمیت صرف آن در غیر وقت جنازه سرا و جهرا باهل استحقاق چه بد ست و ذبح بر قبر اگرچه سالم باشد از مقاصد فاسده بدعت مکروه ست از اعمال جاهلیت و در ابو داود از انس آمده که آنحضرت فرمود عقر نیست در اسلام و مراد بعقر همان ذبح ست بر قبر که اهل جاهلیت میکردند و از انجمله ساختن صندوق و دراز بر قبر و اکثر این کار با قبور صلحا میکنند حالانکه آنها اولی تر اند باتباع سنت و از انجمله ست تبییت نزدیک قبر در مقبره و این نیز بدعت مکروه ست و همچنین فرش نزدیک آن و پوشیدن وی بجامه یا خیمه و افروختن چراغ و قندیل که این همه بدعت ست احدی از سلف مقتدی هم آنرا نکرده و از انجمله ست نقل میت از بلد ببلد و این هم بدعت محرمه ست و واجب ست انکار آن و نص کرده اند بر حرمتش قاضی حسین و ابو الفرج الدارمی و صاحب التتمه و غیره و از انجمله ست بامداد آن رفتن بر قبر و عتاب کردن بر کسیکه در آن وقت حاضر نشود حالانکه زیارت قبور مستحب ست برای مردان بدون تخصیص بآن وقت و از انجمله ست طیار کردن اهل میت اطعمه و غیره و دعوت مردم بسوی آن و قراءت ختمات تا آنکه هر که آنرا ترک کند گویا امری واجب گذاشته و این اگر از مال ورثه ست بدعت مکروه ست از سلف صالح وارد نشده و اگر از ترکه ست که در آن یتیم یا غائب ست و میت بآن وصیت نکرده خوردن از آن و حاضر شدن آنجا حرام ست و انکار و منع آن واجب و همچنین اگر قراءت بالحان و تخلیط باشد حضور آنجا حرام ست مگر قادر را بر انکار و این بدعت نزد جاهلان سنت شده تا آنکه میگویند که فلانی چه قدر بخیل و شحیح ست

که برای میت خود یک ختم هم بکرده پنج صد قرار طرف وی نداده و آرا انجمله است زیارت کردن زنان قبور را
و گذشتن در کنار و آن انجمله است قبر ساختن قباب قضاء عدی در قبر گلاب این بدعت مکروه است ابن الملقن
شرح منهاج گفته که آن اضاعت مال است و اگر حرام گویند هم بعید نیست آری قبر را با آب صرف برای حفظ خاک تفأل
بترید مضجع پاشیدن رواست و از آنحضرت و صحابه منقول و از آنجمله است نهادن آب و نان در شب بمکان غسل میت
و افروختن چراغ در آنجا باعتقاد آنکه روح میت در آن مکان و خوردن و نوشیدن و روشنی گرفتن وی از آن
و این اعتقاد فاسد است حس مکذب وست و بدعت منکره است از قلت عقول نساء و جهل آنها بشرع ناشی شده
به روح هر که بجای او باشد واجب نیست مع آنها را آن تا بدانند که بدعت سبب ... از صحابه و تابعین بلکه احدی از عقلا
آنرا نکرده و حسرتی نیست که از خرافات نساء جاهلات است **فصل بیست و سیم** در مجمله بدعات مواسم اعیادست ذبح جانور
در شب که صبح آن عید قربان است چه اگر این ذبیحه قربانی است لازم آمد ذبیحه دیگر کردن بعد نماز و اگر دیگر است بدعت است
و فاعل آن آثم و از آنجمله است فروختن جلد ذبیحه قربانی و آن حرام است و همچنین جائز نیست جزار را دادن جلد و چیزی از آن
و از آنجمله است تقسیم کردن گوشت قربانی بعد پختن در دیگ وغیره حالانکه این جائز نیست چه حق فقراء در تملک جزوی از آن
است نه باین طور و از آنجمله است تصدق همه گوشت وی و نخوردن خود از آن و این خلاف سنت است و از آنجمله است زیارت
اموات بعد عید و آنرا قبیل بره و تفجع برای آن ... حالانکه مخالف سنت است چه تعجیل رجوع است بسوی اهل و تشهیر
تصحیح اکل از آن و از آنجمله است استعمال زنان حنا را روز عاشورا و آن بدعت است و همچنین غزل کتان و دوختن کفن از آن
باعتقاد ... منکر و نکیر بسبب برکت آن خیله در آن روز در قبر وی این اقرار است بر جبلاء واجب است توبه و رجوع از آن
و از آنجمله است پختن و ساختن انواع حلاوات در اول پنجشنبه از ماه رجب برای ریا و سمعه و ساختن صور از آن بنام تعالیق
و این بدعت عظیم است ابن الحاج گفته هر که آنرا از ایشان بخرد وی نیز معین و شریک ایشان در این اثم باشد و کسیکه آنجا
حاضر شود شهادت وی مردود باشد و از آنجمله است صلوة الرغائب در این شب آن بدعت است و حدیثی که در آن
وارد شده موضوع است باتفاق محدثین امام ابوبکر طرطوسی آنرا در کتاب خود که مسمی است بحوادث و بدع ذکر کرده
و اول کسیکه آنرا احداث کرده بیان او نموده من اراد ذلک فلینظر فی کتابه و از آنجمله است ایقاد قنادیل رنگین درین
شب و در شبهای که بعد از بست در خانها در دمشق و نواحی آن و آنرا عادت و سنت گرفتن برای امن خود و غالبا این
قندیلها را در طاقهای آویزند و زنان و طفلان تفرج وی میکنند و مردم راه از بیرون می بینند و بآن مفاخرت
میکنند حالانکه بدعت در دین و مخالف سنت سید المرسلین است و آنچه در وی از مفاسد اسراف وغیره است بر هیچ
وی پوشیده نیست و از آنجمله است آنچه احداث کرده اند در شب بست و هفتم رجب که شب معراج نبویست
و در شب نصف شعبان که شب مبارک است از کثرت وقود قنادیل در مسجد اقصی و دیگر جوامع و مساجد و اجتماع زنان
با صبیان و مردان که مؤدی فساد و تنجیس مساجد و کثرت لعب و لغط در آن و در آمدن زنان در جوامع تبرج و نظر
و بسر کردن شب تمام آن جامع اولاد و بول و براز کردن زنان و طفلان وقت ضرورت در آن و یا زنان یا در جامع

یا در بغل یا در آوند یا بیرون مسجد در طریق مسلمانان بنا بر حیاء مردم یا نیافتن جای دیگر و نجس شدن مسجد از تلوث آن و دیگر
مفاسد و این همه بدعات عظیمه در دین و محدثات اخوان الشیاطین ست و اسراف و تبذیر و اضاعت مال و در تنبیه الغافلین گفته
هر که عاجز باشد از تغییر این منکرات او را باید که آن شب نماز در خانه خود بگذارد و در جامع حاضر نشود اگر مسجدی دیگر سالم از این
بدع نیابد از انجمله است انچه احداث کرده اند از عمل مولد در شهر ربیع الاول ابن الحاج گفته و منجمله انچه احداث کرده اند از بدعها
باعتقاد شان که آن از اکبر عبادات ست چیزیست که میکنند آنرا از مولد و آن محتوی ست بر بدع و محرمات بعده ذکر کرده منجمله
آن استعمال ایشان مغانی را با آلات طرب و حضور امردان و جوانان و رویت زنان ایشان را و انچه دران از مفاسد ست
بعده گفته پس اگر خالی باشد مولد از سماع و بسازد طعامی و نیت کند بدان مولد را و بخواند بسوی آن برادران را و سالم باشد
از همه انچه گذشت پس آن بدعت ست بنفس نیت وی زیرا که این زیادت ست در دین و نیست از عمل سلف ماضیین و اتباع
سلف اولی بلکه اوجب است از انکه زیاده کرده شود در دین نیتی مخالف طریقه شان که بران بوده اند صاحب تنبیه الغافلین بعد ایراد
عبارت ابن الحاج بهمین الفاظ که مذکور شد میگوید گفتم کاش سالم می ماند مولد از مناظره و مفاخره و ریا و تکلف و هرگاه که
معلوم شود بقرائن احوال که باعث بران همانست که ما ذکر کردیم پس مکروه باشد خوردن این طعام زیرا که آنحضرت صلعم نهی
کرد از اکل طعام متباریین یعنی متفاخرین و گاهی باعث میشود بران تعرف نبزرگان انانکه می طلبند آنها را از قضاة و امرا
و مشائخ و مانند شان و گاهی باعث می باشد بران بعض مشائخ را طلب توسع بر نفس خود بچیزیکه زیاده شود از حاجت
وی از انچه آورده اند مردم بسوی وی بسبب این مولد بر طریق مساعدت یا هدیه یا حیا یا مناظره اقران از محبان شیخ
و اتباع او و نحو ذلک گاهی می باشد از اهل شر و از کسانیکه پرهیز کرده میشود از زبان او و ترسیده میشود از غضب وی
پس آنکس عمل میکند تا بخشد بسوی خود ضعیف دلان را و کسانی را که از وی میترسند و قدرت وی بروی می رسد بنا بر
خوف خون و طول زبان وی در آبروی او و دشنام دهی وی در ایذائیکه بوی رسد و مانند آن و گاهی باعث بران خلاف آن
این میباشد از انچه منحصر نمی تواند شد بنا بر تنوع مقاصد فاسده و اختلاف آن پس ظاهر میکند که قصد وی اکرام نبی صلعم
اظهار فرح و سرور بمولد اوست و تصدق بر فقرا و قصد باطن وی خلاف چیزیست که ذکر کرده و این نوعی ست از نفاق
و اگر قربت بود در نفس خود باین قصد باطل میگردد و اثم میشود فاعل وی و حاضر وی و ساکت از انکار چیزی که
متحقق شده ست از وی والله یقول الحق و هو یهدی السبیل انتهی کلام الشیخ محی الدین بن ابراهیم النحاس رح فی تنبیه الغافلین
مترجما من العربیه بالفارسیه و من عنده نقلت کاتب حروف گوید عفا الله عنه که تصنیف این کتاب در سنه هشتصد و یازده
بوده پس قریب پانصد سال میشود که ازین بدعت منع کرده اند و حدوث آنرا هشتصد سال یا اندکی زیاده بوده باشد
و از وقتیکه حادث شده ست غالبا محتوی بر بدع و محرمات و منکرات آمده و لهذا علمای دیندار که اقتدای شان
در دین کرده میشود از زمانه حدوث وی از عمل وی تحذیر فرموده اند و اول ایجاد آن از شافعیه شده بعده رفته
رفته در تمام مذاهب رواج گرفته با آنکه در هر چهار مذهب رد آن کرده اند اما اهل بطالت موفق بترک آن نمیشوند و
در جواز عمل آن گفتگوی بسیار دارند تا آنکه رسائل بیشمار از طرفین درین باب باین مطول و مختصر در فارسیه و

عرب وارد و بهم رسیده و تعجبے عجیب و تعسفے غریب روی کار آمده که خبر لظهور مهدی علیه السلام ارتفاع آن از عالم محال
می نماید و الله اعلم و آنچه از آنجمله است موافقت مسلمانان بالنصاری در اعیاد شان و تشبه ایشان در اکل و افعال و
فرستادن هدیه خود و پذیرفتن هدیه شان این از قبیح بدع و اشنع اوست اکثر مردم از روی وقوع بدان اهل بلاد عظیم اند
و درین امر آنچه از وهن در دین و تکثیر سواد نصاری و تشبه با او شان است مخفی نیست آنحضرت فرموده من کثر سواد قوم
فهو منهم و من تشبه بقوم فهو منهم و حق تعالی فرموده و من یتولهم منکم فانه منهم و گاهی مهادات در اعیاد و سبب تالیف باهم و تربیت
مودت و محبت میباشد و حق تعالے گفته لا تجد قوما یومنون بالله و الیوم الآخر یوادون من حاد الله و رسوله و لو کانوا
آبائهم او ابنائهم او اخوانهم او عشیرتهم الآیه با آنچه در موافقت ایشان ست از ایهام شدید در تعظیم اعیاد ایشان و در شک
کردن انها بدین خود و بانچه آنرا مشروع کرده اند و حالانکه شرع منع کرده ست او شانرا از اظهار اعیاد شان و لازم
کرده ست بر او شان اخفا آن و علماء انکار را بر اظهار شان مستحب گفته اند لیکن مسلمانان بر سکوت از انکار و مداهنت
دران اکتفا نکرده بقبول هدایا بلکه با هدا بسوی شان از آنچه معتاد اکل آن بوده اند در اعیاد خود بر داختند بلکه
مبالغه کردند در مداهنت تا آنجا که تشبه نمودند با حال و افعال شان متناهی شدند باز تشبه بیان خود دیگر انا لله و انا الیه راجعون
ابن الحاج گفته مکروه گفت ابن القاسم هدیه فرستادن مسلمان برای نصرانی در عید وی بطریق مکافات و دید آن را
از تعظیم عید وی و عون وی بر مصلحت کفر وی نمی بینی که مسلمان را حلال نیست فروختن چیزے بدست نصاری برای
مصلحت عید شان نه لحم و نه ادام و نه ثوب و نه عاریت دادن دابه و نه اعانت بر چیزے زیرا که این از باب تعظیم
شرک و عون او شان بر کفر ست سلاطین را لائق ست که مسلمانان را ازان نهی کنند و این قول مالک و غیره ست
نمیدانم که دران اختلاف باشد انتهی و افعال قبیحه شان درین باب معلوم ست و شهود همچو اهتمام مسلمانان
درین روز بخوردن هریسه و زلابیه و غیرها و ترک کردن بعضے مر بعضے دیگر را با آب انداختن وی در آب و خروج بسوی
بساتین و رمی بعض مر بعض را در برکه و غیره و در دریا و غیره و جز آن از آنچه ضرر شان متعدی میشود بغیر بار و مساکین
از رجال و نساء و ایذا دهی شان بایشان چنانکه معلوم کسی ست که آنرا دیده و همچنین اهتمام زنان و آنانکه عقل شان
مشابه عقل زنان ست در خمیس عدس باستعمال بخور و رفتن هفت قدم و تفل کردن بروی بزعم آنکه این دافع چشم
زخم و کسل و عکس از جسد ست و همچنین رنگین کردن بیض برائی صغار و کبار و مطاوعت کردن مردان و زنان را درین کار
از روی استخفاف دین و استهوان بدعت و اعراض از آنچه بر او شان ست از انکار تا آنکه کمتر بازار و مکان باشد
که آنجا بیض مصبوغ نفروشند یا قمار نبازند یا قمار نخرند بلا نکیر و همچنین جمع کردن برگهای درختان در شب شنبه و
داشتن آنها تمام شب در آب و غسل کردن بدان صباح شنبه باین زعم که آن موجب نفی تاب مراض و اسقام و دفع سحر
و جز آن ست و همچنین گمان میکنند که اکتحال درین شب بشبت و کحل موجب زیادت نور در بصر ست و اشترا
شبت و مشمش و شبیب کن و شرب دوا را درین شب تاثیر لیست که در غیر آن بالبته نمیشود و زعم دارند که هر کرا جرب یا حکه باشد
و دهن و ادهان کبریت دران شب کرده برهنه در آفتاب نشیند شفا یابد پس بسیاری از زنان بدون ازار و سراویل

در آفتاب می‌نشینند و مردم در بحر و بر برای ایشان میگذرند و همچنین طعامی از شیر می‌پزند و روز شنبه در حمام میخورند
و جسم را بدان طلا میکنند و این همه بدعت مستهجنه و دعوی مستقبحه و حوادث غیر مرضی خدا و رسول ست و آنرا انجمله تشبه ست
بالنصاری در موسم عطاس و آن روزی ست که در زعم آنها مریم علیها السلام دران روز غسل کرده و پس همه نصاری
چه خورد و چه کلان دران شب غسل میکنند و آنرا سنت گرفته اند مردان و زنان مسلمانان هم با ایشان درین رسم
موافقت کردند و آنرا موسم گرفته در نفقه بر اهل و عیال توسع اختیار نمودند تا آنکه بعضی از ایشان باوجود قدرت
ترک اضحیه که سنت صحیحه اهل اسلام و از شعائر شرع ست میکنند اما انفاق آن شب زیاده بر مقدار ثمن اضحیه ترک نمی نمایند
حالانکه این همه نفقات در راه شیطان ست و منفق آن آثم اگرچه بر اهل و اولاد وی باشد چه دران تشبه ست باهل کتاب
و آنحضرت صلعم نهی فرموده ست ازان و آنرا انجمله آنکه بعضی زنان در رمضان حائض میشوند و روزه افطار نمیکنند و این
بلا خلاف حرام ست برابر ست که قضا کنند یا نه و بعضی زنان سحر روزه افطار کرده باز روزه میگیرند و این نیز حرام ست
و آنرا انجمله ست تاخیر بسیاری از زنان در غسل از جماع و حیض وقتیکه پاک شوند در شب تا آنکه طلوع کند آفتاب پس غسل کنند
و نماز صبح قضا نمایند و این حرام ست باجماع و واجب ست بروی تبادر بغسل و نماز گذاردن پیش از صبح زیراکه اخراج
نماز از وقت وی عمدا بالاجماع جائز نیست و زوج اگر باوجود علم بران انکار نکند و سکوت نماید شریک آن باشد در اثم
اگر زن عالم بتحریم اوست و اگر جاهل ست بروی اثم جهل اوست و همچنین چون از حیض پاک میشوند و از وقت نماز آنقدر
باقی ست که دران غسل کرده نماز بگذارند لیکن نمیگذارند تا آنکه وقت میرود و این نیز حرام ست و مبادرت بادراک وقت
واجب و بر زوج انکار آن و تعریف آن لازم و نیز اکثر زنان نماز این وقت قضا هم نمیکنند حالانکه قضاء آن واجب ست
اگر بقدر گنجایش یک تکبیر هم دریافته علی الاظهر و اظهر وجوب ظهر ست باز اگر یک تکبیر در آخر وقت عصر و مغرب در آخر وقت عشا
و آنرا انجمله آنکه چون اکثر زنان بعد دخول وقت نماز حائض میشوند آن نماز را بعد پاک شدن قضا نمیکنند حالانکه اعلنا
به بیان این مسئله واجب ست بلکه بسیاری از مردان هم آنرا نمیدانند تا بزنان چه رسد و از انجمله ابتلاع بعض زنان ست لیت
نان را بآب وقت خفتن بر سیری شکم برای فربه شدن و این بدعت شنیعه ست و اکل بعد شبع حرام ست نزد جماعتی از علما
و مکروه شدید ست نزد بعض دیگر خواه برضای زوج باشد یا بغیر رضای وی و واجب ست بر زوج انکار آن و زوج
شریک اثم وی ست در سکوت بران و در تنبیه الغافلین گفته که گاهے این فربهی تا دل میرسد و آنرا می میراند یا دماغ او
مشوش میگرداند و عقل وی میرود و بعضی زنان چندان فربه میشوند که از استاده نماز گذاردن باز می مانند و
دست شان از استنجا کوتاه میگردد و برای پاکی ازان محتاج بدیگرے میشوند و از بسیاری از طاعات عاجز میگردند
و آنرا انجمله خوردن زنان گل ملتانی وغیره و این نیز حرام ست بر مذهب مشهور از مالک و بر اصح از مذهب شافعی و
و در وی ضرر ست نزد اطبا زردی روی و نفخ بطن و جز آن پس بر زوج و ولی و هر که بران مطلع ست واجب ست
منع کردن ازان و جائز نیست بایع را که باوجود علم بدست وی بفروشد و آنرا انجمله ست پیوند کردن مو و نمص
و تفلیج دندان و این همه از کبائر ست و آنرا انجمله ست نقش و خضاب بسواد و این حرام ست باجماع و مستلزم

فوت نماز ست و آلودگی جسد و پوشاک در آن نجس ست و صحت نماز به نشستن وی خلاف ست پس بر مرد و ولی زن را
واجب ست منع زنان از آن و اگر سکوت کند مع القدرة شریک باشد در اثم آن و از آنجمله ست پوشیدن زنان قمیصهای
کشاده و کلان تا آنکه بعضے قمیص چهل گز یا زیاده می باشد و در عرض هفت گز و این حرام ست بنا بر اسراف و خیلاء و تکبر
بر ضعفاء و گاهی زوج از سرانجامش عاجز میشود پس سبب فساد و فراق میگردد و اگر این قمیص با وجود این طول و عرض
رقیق و باریک هم باشد که از آن بشره نمودار ست همچو تاش سینی و بندقی و شعر و نحو ذلک پس آن حرام اکثر ست چه لبس آن
اگر بمقدار مباح باشد هم حرام ست بنا بر اجلاء بشره اگرچه در خانهٔ خود تنها باشد زیراکه کشف عورت در خلوت بغیر ضرورت
حرام ست و از آنجمله ست ترک کردن بعضے زنان رفت و روب خانه بعد رفتن کسے از خانه بسفری یا عتقاد آنکه این
بدفالی ست و گویا محو اثر اوست و وی عود نکند حالانکه این اعتقاد فاسد ست و این فعل باحداث ست در دین و
نوعی ست از تطیر منهی عنه و از آنجمله ست که بعضے زنان بعد از افروختن چراغ بر حاضرین سلام میکنند و این سلام
بی محل بدعت ست چه شریعت آن وقت ملاقات یکدیگر ست پس رسم از آنجمله آنکه چون بعضے از زنان خانه را بعد مغرب
میروبند طرفی از جاروب میسوزند و گویند که رفتن در شب تفاول رفتن اهل خانه ست و سوختن سر جاروب دافع
این مصیبت ست و انکار این بدعت کاسد و اعتقاد فاسد لائق ست و از آنجمله آنکه بعضے از زنان بعد مغرب هیچ شی
از آتش و دیگ و منخل و غربال و خمیر و جز آن بیرون نمی برند و اعتقاد دارند که باین فعل شوهر وی از خانه بیرون میرود
و می میرد و این بدعت شنیعه و اعتقاد فاسد ست و منع ست از ماعون که باستعارهٔ آن حکم فرموده اند و استعمال
انسان را در آن وقت جز بضرورت نخواهد بود پس منع آن باین زعم فاسد بیجا ست و از آنجمله نیاوردن صابون
و اشنان بخانه روز شنبه و آنرا موجب فرقت میان اهل خانه اعتقاد کردن حالانکه در شرع هیچ اصل آن نیست
و بالجمله زنان را ازین قسم خرافات و بدع مستقبحات بسیار ست که ذکر کردن آن عاقل را مستقبح ست تا بفعل آن
چه رسد حالانکه حصر و استیفاء آن ممکن نیست و هم در تتبع آن اطالت این مختصر ست و الله ولی التوفیق **فصل نوزدهم**
در ذکر منکرات مختلفه و بعض انواع آن از آنجمله ست آنچه بدان بلوی عام شده و بر زبانهای بسیاری از مسلمانان جاری
گردیده و آن کذب ست در ابتداع القاب مثل محی الدین و نور الدین و عضد الدین و غیاث الدین و معین الدین
و ناصر الدین و جمال الدین و کمال الدین و ابو البرکات و ابو المعالی و ابو المفاخر و رفیع الدرجات و رفیع الشان و
جز آن و این دروغی ست که وقت ندا کردن بر زبان میگذرد و همچنین هنگام حکایت و تعریف و غیر ذلک این همه بدعت
ست در دین و منکر ست خلاف شرع مبین و غالباً مسمی باین اسم و ملقب باین القاب مردی فاسق یا ظالم یا جاهل
می باشد که دین را نمیشناسد بلکه اگر حقیقةً نیز چنین باشد تاهم مکروه بود بنا بر آنچه در وی ست از تزکیه نفس و تکلیف
که بعید باشد از مجاز و هم فضلاء محققین ابو عبدالله قرطبی رحمه در کتاب شرح اسماء الحسنی گفته دلالت کرد کتاب
و سنت بر منع از تزکیه انسان نفس خود را بعده گفته که علمای ما گفته اند که جاری میشود درین مجری آنچه در بلاد
مصر و غیره از بلاد عراق و عجم بسیار بوده ست از نعت کردن ایشان نفوس خود را بنعوت که مقتضی

تزکیه و ثناست همچو زکی الدین و محی الدین و علم الدین و مشابه آن انتهی و حق تعالی فرموده با لفظ قال الله یه فیت علیه پس فتیکه محی الدین
یا ناصر الدین و مانند آن گویند لابدست که روز قیامت ازان بپرسند که آیا درین وصف صادق ست یا کاذب اگر این معنی
جائز می بود متقدمین سبقت میکردند بسوی آن و بودند در صحابه کسانیکه نصرت کردند دین را بی شبهه و عزیز گردانید بسبب شان
خدایتعالی دین را و تائید کرد بآنها اسلام را بشهادت خدا و رسول ولیکن ملقب باین القاب نشدند و هیچکس آنهارا ناصر الدین و
معز الدین و مؤید الدین و امثال آن نخواند و نه از اسعار و کنی که آنهارا بود عدول کرد پس کسیکه متصف باضداد این القاب ست
تلقیب وی باین القاب چه قسم جائز باشد ابن حاج صریح از نووی حکایت کرده که وی تلقیب خود بمحی الدین سخت مکروه می پنداشت
و در بعضی از کتب که منسوب باوست واقع شده که وی میگفت نمیگردانم من هیچکس را در حل از کسانیکه می نامند مرا محی الدین
گفت و دیدم بعضی فضلا را از شافعیه از اهل خیر و صلاح چون حکایت میکرد چیزی از نووی میگفت قال محی النووی و
نمیگفت قال محی الدین النووی پس پرسیدم ازان گفت من مکروه دارم تسمیه او بچیزیکه آنرا مکروه داشته در حیات خود
انتهی صاحب تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته و همچنین آنچه ابتداع کرده اند از تسمیه دختران بست الناس و ست العلماء و ست
النساء و ست القضاة و ست الفقهاء و ست الکل و آنچه مشابه اوست و این نیز بدعت قبیحه شنیعه ست و داخل ست تحت
عموم آن لفظ انبیاء و علماء و صلحاء اگرچه مسمی باین اسم معتقد دخول آنها درین اسم نباشد اما این کذب محض ست بغیر ضرورة
و کذب حرام ست باآنکه دران کبر و مفاخرت و تزکیه و غیره علاوه آنست در صحیحین آمده که نام زینب بره بود آنحضرت صلعم
فرمود تزکیه نفس خود میکنی و نامش زینب نهاد باآنکه این نام در حق وی رضی الله عنها صدق و حق بود اما آنحضرت صلعم
تزکیه را ناخوش داشت پس کسیکه در حق وی کذب صریح باشد چه توان گفت اللهم تب علینا من البدعة و عصمنا منها
یا ارحم الراحمین انتهی کاتب حروف گوید عفا الله عنه که این بلا در عجم بیشتر از عرب بوده و راه بسیاری از علماء و امراء
و سلاطین و فقهاء زده حالانکه در قرآن بصراحت فرموده اند و لا تزکوا انفسکم و ازین قبیل ست آنچه دیگران در مدح ایشان
ازین قسم الفاظ استعمال میکنند که در حقیقت کذب صریح ست و باعث بران جای واسطه ارادت و جای تلمذ میباشد
و جای حصول دولت و جای محبت و جای قرابت و جای اغراض فاسده دیگر از جر منفعت و دفع ضرر و جز آن که بر هیچکس
پوشیده نیست درین ادب سخت بی ادب شده اند خصوصا اهل مطابع که در فواتح و خواتیم کتب و رسائل مبالغه در مدح
در حق مولف از حد امکان هم بیرون میبرند و بالفاظی میستایند که سلف هم بآن ستوده نشدند حالانکه هیچکی از ایشان
بغبار آنحضرت صلعم نمی رسد نه در علم و نه در عمل و عجب ازان آنست که قطع نظر از مداحین مسلمین اهل اسلام در مدح کفار نافرجام
هم همین جاده می سپرند و از خدا و رسول خوف و شرم نمیدارند که چه میکنند در حدیث آمده که خاک اندازید در روی
مداحین و فرموده اند که چون مدح کرده میشود فاسق خشم میگیرد رب می جنبد عرش و فرموده اند که مدح برادر گلو بریدن
اوست و غیر ذلک من الاحادیث و ازین قبیل ست رسم تحریر تقاریظ در اواخر کتب که یاران بر کتب یاران و تلامذه بر
کتب اساتذه محض بغرض دنیاوی و محبت یکدیگر مینویسند و بمدح کتاب و مولف کتاب می پردازند خواه آن کتاب
در رد مسائل حق باشد یا در اثبات بدع و خواه مولف وی طالب مبتدی باشد یا عالم منتهی یا جاهل غبی و این بدعت

سنیه هم را و بسیاری از عوام مسلمانان که نظر بر ظاهر دارند و پی بتحقیق نمی برند زده و از راه هدایت گمراه کرده
و از این قبیل ست تحریر سواد خواتم و مواهیر بر استفتاءات مسائل دین بدون امتیاز عالم از جاهل که درین امر هم اهل علم مسامحت
نمایند و هم جهلا جرئت کنند و موجب شهرت و مفاخرت دانند حالانکه فتوی در مسائل دین و احکام شرع امری بس
نازک ست و خطری بس عظیم سلف صلحا با وجود آن همه صلاح بر یکدیگر حواله میکردند و تا امکان تصدی نمیشدند و مجبور در اظهار
حق نمیشدند جرئت الفتوی دهی میکردند امروز هر جاهل سواد خوان را همت فتوی نویسی بهم رسیده و جرئت بر اظهار
بدعت و جهل خود حاصل گردیده عصمنا الله منه و از این قبیل ست انچه بعضی از اهل علم برای اثبات مذهب خود اختراع
عبارت فقهی با نام و نشان مؤلف مشابه نام و نشان علمای سابق میکنند و در کتب خود می نویسند که فلان در فلان کتاب
چنین نوشته و لفظ وی اینست حالانکه وجود آن فلان در خارج متحقق نیست و نه آن کتاب بلفظ بنظر دیگری رسیده
و این افترا عظیم ست و کذب صمیم و جرئت بسیار ست بر خدا و رسول کریم و ارتکاب حرام ست اگرچه برای اثبات مسئله حق
کنند و کیف که انچه حق ست محتاج باین باطل نیست و هر که محق ست احتیاج باین مبطل ندارد و ما کنت متخذ المضلین عضدا
از آن خبر میدهد و گاهی چنان کنند که عبارتی را ساخته بر نام یکی از علمای مشهورین می بندند تا هر که توجه بتصحیح نقل نمیکند
آنرا واقعی دانسته فریب میخورد و این نیز حرام ست و انکار بر آن واجب و گاهی در نقل عبارت صحیح که فی الواقع در آن کتاب
موجود ست خیانت کنند و سباق یا سیاق را ترک داده دلیل مدعای خود میسازند و این هم حرام باشد و گاهی کتابی
تالیف سازند و بنام دیگری برای غرض و مصلحت فاسد شهرت دهند و از انتساب آن بسوی خود انکار نمایند و این نیز
ارتکاب کذب ست بغیر ضرورت ولی وجه شرعی و گاهی دلائل دیگران را دزدیده از آن خود ظاهر سازند و بر آن
مفاخرت کنند و این بر مدعی تشنیع و فعل مستقبح ست که از اعتراف مردم صورت می بندد و با جمله ازین قسم منکرات بسیار
ست که بجهت افشای کذب و ذهاب امانت و دیانت و قرب زمانه قیامت در عالم رواج گرفته و جهانی در آن آلوده گشته
الا ما شاء الله تعالی و از انجمله ست احتیاط نکردن در طبع کلام مجید و گرفتن اجیران کفار بر طبع آن و مس کردن آنها در حالت
جنابت و انداختن آن در گوشه های مطبع با دیگر کتب خواه بالای آن یا زیر آن و از آنجمله ست طبع ساختن
مسلمانان کتب افسانه بی اصل و خرافات شعرا را که مملو ست از مضامین فحش و جماع و شهوت و همچنین کتب مفیده سود
را برای گرفتن سود و کم بازاری تصحیح و رواج آن و از انجمله ست طبع کردن اخبار بلاد و فرستادن آن بجهت ...
معاصی اعوام و ذکر نامت صریح ... و در حدیث آمده ... [illegible]
و در جرح و ذم احبا و اعدا ... نفسانی یا تحریک شیطانی گناهی دیگر ست و فعل حرام چه در حدیث آمده
که همه چیز مؤمن بر مؤمن حرام ست جان او و مال او و آبروی او و فرموده انما المسلم من سلم المسلمون من لسانه و یده
و دشنام دهی مومن فسق ست و از انجمله ست رجسٹری کردن بر کتب دین و منع نمودن دیگر اهل اسلام از طبع آن
حالانکه در استفاده آن حق تمام مسلمین ست بدون تخصیص شخص دون شخص و درین منع خبر بعضی از اهل علم هم
مبتلا شده اند تا آنکه بر مصاحف و کتب حدیث هم رجسٹری کنانیده اند تا بکتب دیگر چه رسد انا لله و انا الیه راجعون

حالانکه این فعل خلاف مقصود شارع ست که ابلاغ احکام دین و اشاعت آن بر کافهٔ مسلمین فرض ست و درین عمل تضییع
احکام وست بغرض نفع دنیاوی خود تاب الله علیهم و ازانجمله ست طبع نمودن کتب اهل بدعت در رد اهل سنت مثل کتب
رفضه باوجود آنکه خود راسنی میگویند و همچنین طبع رسائل اهل بدعت صغری در رد اهل اتباع و این در حقیقت هدم بنیان
اسلام ست حالانکه احادیث مستفیضه صحیحه و حسنه در رد بدعت و اهل بدعت و عدم توقیر شان بیش ازان ست که درینجا
ذکر آن توان کرد و در توقیر اهل بدعت هدم اهل سنت و ابطال فرض و نفل ست بلکه هیچ عبادت مبتدع مقبول نیست
و هر که اعانت آنها کند شریک اثم آنها باشد و ازانجمله ست مبادله کتب دینیه با کتب غیر دینیه از تاجران کفار و غیره حالانکه اهل علم
بالاتفاق از بیع آن منع کرده اند خصوصاً مصحف که آنرا بسرزمین دشمن نبرد و بدست غیر مسلم نفروشند و این مساهلت هم منجر
بارتکاب حرام یا مکروه میگردد و زریکه باین تجارت حاصل میشود از حد حلت می براید و ازانجمله ست فروختن کتب باجرای
اشتهار و خریدن خریداران آنها را بغیر رویت حالانکه این بیع غیر صحیح ست و مشتری را بعد رویت وی اختیار فسخ آن
باقی ست و بالجمله اگر کسی غور کند منکرات بسیار در تجارت کتب و مراسم مطابع پیدا میشود که ازان مال حلال حرام میگردد
و فاعل آن آثم بلکه فاسق مردود الشهادة میشود را بیدار مغز کو و مرد دیندار کجا ازین قسم گلهائی بد بو در آخر زمان بسیاری
خواهد شگفت و ادله و نصوص این منکرات در کتب حدیث موجود اند چون اختصار آن درین رساله خروج از وضع این رساله است لهذا بقصد
ذکر آن نشدیم و ازانجمله شغف اهل علم بکثرت تالیف در علم فروع و مسائل مفروضه و ترک تدوین اصول و عدم درایت
اوست و این عمل منجر برفض نصوص و تمسک بآن شد تا آنکه امروز وجود کتاب سنت محض برای تبرک و تلاوت مانده و
ازانجمله جرات طلبه علم و مترسمان زمانه تجرید بر فتاوی ست حالانکه در حدیث آمده اجرءکم علی الفتوی اجرءکم علی النار
از شعب این عمل ست فتوی دادن بتخریج فقها و تفریع ایشان در هر باب باوجود نصوص صحیحه صریحه مستفیضه برخلاف
آن در کتب تفسیریه و حدیثیه و ازانجمله است ترجیح اقوال مجتهدین و اختلاف ایشان بر آثار صحابه و اقوال شان بلا موجب شرعی
و ضرورت داعیه و ازانجمله تعصب اهل زمان و تصلب ایشان ست در تقلید و اهانت اتباع و ترجیح فقها بر محدثین در تصحیح
مسائل با آنکه غالب فقهای اصحاب آرا اند و عصابه اهل حدیث نوعی از صحابیت همراه دارند و عدول اند بتعدیل رسول
خدا صلی الله علیه و سلم بحکم حدیث یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله و شک نیست که ایشان حاملان علوم رسول و حارسان مردود
و مقبول اند کذب کذابان را از رسول خدا صلعم دور کردند و اعمار طویله در جستجوی یک حدیث باختیار اسفار شاقه و تصحیح
روایت صرف نمودند و شریعت حقه را چنانکه باید و شاید از انتحال مبطلین و تاویل جاهلین رفت و روب نموده پاک و صاف ساختند
و حق واقع را از باطل زاهق جدا نمودند حقوق تقدیم و تعظیم و قبول روایات ایشان بر گردن اسلام قدیماً و حدیثاً
بسیار ست لیکن و قلیل من عبادی الشکور امروز این حرف اگرچه بر کاسه لیسان احبار رجال گران خواهد بود اما فردا
که حدید البصر گردند و پرده خفا از روی حقائق اشیا برخیزد بدانند که محق کدام بود و دست بدامان کدام منصف
کیست و متعسف کو ست ستعلم لیلی ای دین تداینت * و ای غریم فی التقاضی غریمها فتأمل فانه مستقیم و ازانجمله
ست اذان گفتن در دریا در حالت سفر در غیر وقت اذان و این بدعت ست در دین صاحب تنبیه الغافلین از نفس خود

حکایت کرده که از بعض ایشان مشاهده اذان در روز ابر قبل غروب آفتاب ماه رمضان در مرکب و ظن غالب دارم
که بسیاری از مردم که در خانهای خود بودند بگمان اذان مغرب روزه افطار کرده باشند و بسیار است که این اذان در
اوقات مقاربه اوقات نماز واقع میشود پس انکار و منع ازین بدعت لائق است و اعتقاد آنکه این اذان موجب امان
از غرق است اعتقاد فاسد است هیچ اصل آن نیست و اصل مر اذان گفتن آن در وقت نماز است پس بعض همین اذان موجب
امان از عذاب خداست چنانکه در حدیث انس مرفوعا آمده که در هر قریه که اذان گفته شود آن روز از عذاب خدا مامون باشد
رواه الطبرانی و اما آنکه اذان گویند و ما یحسد آن حق است بعد اغب انه باس نی و همچنین اذان در غیر وقت بدعت
لا اصل له است کذا فی تنبیه الغافلین و از آنجمله است آنچه بسیاری از شکاریان در بلده و میاط و برلس و غیرها میکنند که
طائری را گرفته گوش وی بند میکنند و چشم وی میدوزند و تا روز دیگر بے آب و دانه میدارند اگر غرض وی در شکار ایشان
آمد این را ذبح کرده میخورند و با دیگر همین معامله اول می کنند تا شکاری دیگر این صید بگیرند و رنه این را همچنان افتاده
میدارند تا آنکه از گرسنگی می میرد و این منکر واجب الانکار است و در ان مثله کردن حیوان و عدم شفقت بر وی و قتل
جاندار بغیر حق است در احادیث از ان منع کرده اند و باحسان ذبح فرموده اند و ازین قبیل است آنچه غالب صیادان میکنند
که طائر را در شبکه و دام آورده اجنحه او را می پیچند و پایهای او را در یکدیگر می درارند تا آنکه بازوی وی میشکند
و جنبیدن نمی تواند و آنرا شرکه باشند و تا از صید فارغ شوند و آزاد ذبح کنند بهمین حال افتاده می ماند طرفه آنکه بعضے
از جمله فقهاء برای سیر این صید میروند و صیادان را می بینند که با طائران چنین کار میکنند اما بران انکار نمی نمایند حالانکه
واجب است انکار کردن آن بر فاعل و حکم کردن آن بمجرد اخذ بدون تعذیب زنده وی بر تشریک ایشان با تبدد در گناه
و اگر داند که اوشان نه پذیرند و از عادت خود برنگردند پس حضور آنجا بر وی حرام است و بعضے این شرکه را تا یکدو
روز همچنان میدارند بدون ذبح چه اگر ذبح کرده بگذارند بدبو شود پس با این حیله نظافت خوف وی از جوع فهمیده
تا چند روز افتاده میدارند و این در تحریم اشد از اول است زیرا که در ان زیادت تعذیب است و لابد است که حاکم
عادل در قیامت ایشان را بجزای اعمال ایشان رساند و قصاص از ایشان بستاند فمن یعمل مثقال ذرة شرا یره و امثال
این اعمال از صیادان این ملک نیز در صید طیور و غیره واقع میشود فما اشبه اللیلة بالبارحة و از آنجمله است در آمدن شکاریان
آب در آب هندو و مردان یکی بسوی دیگر بے بی حجاب چنانکه نوانیه در بحر نیل میکنند حالانکه کشف عورت و نظر کردن بسوی
آن حرام است و تجاهر باین معصیت و اصرار بران منکر محرم و بدعت شنیع است پس فعل این صیادان و اتباع ایشان
و تفرج و گلگشت نمودن برایشان جمله حرام باشد و هر که از اهل علم و صلاح برای سیر آن میرود و منع نمیکند
اثم در حق وی اکثر است بلکه وی شریک ایشان است درین معصیت و فاسق است خارج از عدالت و از انجمله است
بوسیدن نان که آن بدعت است جائز نیست بوسیدن و بلکه جائز است دوس او چنانکه بعضے از فقهاء بآن فتوی داده اند
آری اکرام و برداشتن آن از زیر اقدام مستحب است و چون عمر رضی الله عنه در بوس حجر اسود که عین خلاصت دار ارض
گفته باشد که اگر آنحضرت را بوسیده تو نمیدیدم هرگز ترا نمی بوسیدم که سنگی غیر نافع و غیر ضار مثل نیستی پس هیچ سبیل

نان چه رسد و آز انجمله ست نهادن گیاه که کلیش نام نزد خود وقت تحویل مهر در برج حمل باعتقاد دفع فقر دران سال این بدعت
واجب التوبه ست و دروی تشبه ست بنصاری و مشتمل ست بر دیگر محرمات که بذکر آن اطالت نمی کنیم پس تا در برادران تا
که انکار و منع کند و اگر نتوانند در مجمع ایشان برای این بدعت حاضر نشود و آز انجمله وسواس ست در طهارت که بسیاری
از متعبدان و متفقهان دران گرفتار اند و آنحضرت صلعم آنرا اعتدا نام کرده و همچنین اسراف ست در کثرت آب غسل
و وضو اگرچه زیاده بر سه بار نباشد و آز انجمله ست وسواس در نیت نماز و آن بدعت ست از هیچیکی از سلف وارد نشده
ابو الفتوح عجلی گفته که نماز موسوس مکروه ست چه وی شک دارد در افعال خود انتهی و بعضی علما گفته اند که عزل امام موسوس
واجب ست زیرا که وسواس بدعت محرمه ست حالانکه تلفظ به نیت نزد هیچیکی از ائمه اربعه وغیر ایشان نه واجب ست و نه سنت
بلکه بسیاری از علما بآن رفته اند که بدعت ست غیر مروی از آنحضرت صلعم و از صحابه و تابعین و پرسیده شد علما ازین مسئله
در زمان حافظ شمس الدین ابن القیم رح پس جواب اونه بآنچه ذکر کردیم و رسید این سوال نزد وی رح پس اطالت کرد در
جواب تا آنکه تالیفی مجرد درین باب گشت و امام ابو العباس ابن تیمیه رحمه الله تعالی گفته که بعضی از ایشان درین یک بدعت
ده بدعت فراهم میکنند که نه آنرا رسول خدا کرده و نه احدی از اصحاب و پس میگویند اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
نویت ان اصلی صلوة الظهر فریضة الوقت اداء لله تعالی اماما او ماموما اربع رکعات مستقبل القبلة پس ترنج میکنند اعضا را
و منحنی می نماید پیشانی را و استاده میشود رگهای چشم وی و فریاد میکند بتکبیر گویا بر دشمن تکبیر میگوید حالانکه اگر یکی عمر نوح
مکث کند و تفتیش نماید که آیا این را رسول خدا کرده صلعم یا یکی از صحابه هرگز فائز بمدعا نشود مگر آنکه تجاهر بکذب بحت
نماید پس اگر دران خیری می بود آنها بدان سبقت میکردند و مارا دلالت می نمودند و بعضی ازین وسواس چنان ست که ازان
نماز فاسد میشود مثل تکرار بعض کلمه کقوله التحیات ات ات التحی التحی و در السلام آس آس و نحو ذلک گاهی امام می باشد
چنین کس پس نماز ماموین هم فاسد میسازد انتهی ملخصا و آز انجمله ست شستن صوف و خورج وغیره از انچه آنرا کفار پیش از
لبس نجس میسازند باعتقاد آنکه ناپاک ست و غسل آن واجب حالانکه آنحضرت صلعم ثیاب منجسه مشرکین را می پوشیدند و در آن
نماز میکردند و مسموع نشد که آنرا شسته باشند پیش از لبس و بود ابن عمر که اهتمام و عزیمت میکرد بامری و چون او را گفته میشود
که آنحضرت چنین نکرده باز می ایستاد ازان تا آنکه گفت قصد کردم که از لبس این ثیاب نهی کنم زیرا که چنان بمن رسیده ست
که بول عجائز رنگین میسازند لیکن ابو مالک او را گفت اگر تو نهی کنی ازان پس رسول خدا آنرا پوشید و در زمانه وی پوشیده شد
و خدا تعالی اگر مید انست که لبس وی حرام ست پیغمبر خود را آگاه میکرد ابن عمر گفت راست گفتی ذکر ذلک ابن القیم رح
و گفت چون قدوم آورد عمر بن خطاب جابیه مستعار گرفت ثوبی از نصرانی و پوشید آنرا بلکه برائی وی قمیصی ازان خ
و وضو کرد از سبوی نصرانیه و نماز کرد سلمان و ابو الدرداء در خانه زن نصرانیه و چون ابو درداء او را گفت که زنی خانه
تو جائی پاک ست که آنجا نماز کنیم گفت شما هر دو دل خود را پاک کنید پس تر نماز بگذارید هر جا که خواهید سلمان گفت بگیر
این مسئله را از غیر فقیه انتهی و آز انجمله ست افروختن چراغان نزد یک احجار و اشجار و عیون و آبار بگمان آنکه این نذر مقبول
ست حالانکه بدعات شنیع و منکرات قبیح ست و ازاله و محو اثر آن واجب زیرا که اعتقاد بسیاری از جهال آنست که آن نافع

و ضد ریست و بالب و واقع و شفای مریض و باد نه بست و این اعتقاد شرک ست قال تعالی ان الامر و المشیة الا لله ع
الحرام نیز من عمل الشیطان فاجتنبوه و حافظ ابو شامه در کتاب حوادث و بدع گفته این قسم نیز از منکرست که ابتلا بدان عام
شده و شیطان برای مردم تحسین نیکان مع عمود و شجر و منافع مخصوصه از هر بلد زینت داده و حکایت میکنند که دیدیم
صالح یا ولی با بخواب دید و اندیشه مخالفت میکنند بران با وجود تضییع فرائض خدا و سنن مصطفی بگمان آنکه این عمل تقرب
میکنند بآن و شان این مواضع بعد با بدلهای ایشان عظمت پیدا می کنند که از انجا امید شفای مریض و قضاء حوائج دارند
این مواضع میداند چنانکه در دمشق است از چشمه و درخت و دیوار و سنگ در بلاد افریقیه در پهلوی یکی از اهل آنجا چشمه بود که آنرا
عین العافیه نام کرده بود و عوام بان جهل معتون بودند و از آفاق دور و دست آنجا میرسیدند و بر سر کنار آن یا والد متعدد میشد
شیخ منت یا با بعین العافیه بیا بیه تا مراد خود بیابید چون بحکم ارفتنه آن ترسید آنرا صبحدم هدم کرده آنجا اذان گفت و نما
کرده که بار خدایا من برای تو هدم کردم بار این سر بلند میشود یس تا الآن سرش بلند نگردید انتهی بیت هیچکس از او پرستیده و همچنین
در دمشق ازین قسم چیزها بود همچو عامود مخلق و شجر که در نهر قلوط نزدیک مقابر نصاری زیر طاحون بصورت صنم بود و سنگی در
مسجد تاریخ و سنگی تر درجه و دیگر اشیا بود بعضی از علما با جماعتی توجه بآن کرده آنرا بشکستند و اثر وی هم گذاشتند و لکن
ماجرا در اوائل قرن ثامن بود و داود خدایتعالی از هر که میخواهد اقامت دین و نصرت سنت سول امین میکناند و تنبیه العاقلین
گفته بر علما واجب ست که چون ازین جنس چیزی شهرت گیرد مردم را از حکم آن بیاگاهانند و بقدر قدرت انکارش نمایند گویم
امروز بجای انکار بران از علما سوء اقرار معاونت و انکار ایشان بر کسی ست که بران انکار کنند تا آنکه نوبت بجای رسید
که هیچ مخلوق از حیوان و جمادات و نباتات باقی نمانده که عامه آنرا بتقلید هنود یا هیود نپرستیده باشند و تعظیم نکرده و طلب
حوائج از وی نپرداخته و این دار عمال بت پرستان ست که در گورستان مبتدعان و مشرکان مسلمان نام خریده
و لقد صدق الله تعالی و ما یومن اکثرهم بالله الا وهم مشرکون مارقانند ابتغوا و می دانند که این گروه ضلالت تر و هیچ
مخلوق را از مخلوقات هر چه باشد و هر کجا که باشد بغیر عبادت نگذاشتند تا آنکه خالق را بهیچ حال نپرستیدند و درخت و
سنگ و آتش و باد و خاک و هر چه سوای او بجا هست همه را معبود گرفتند و بخیال آنکه مظهر اوست بلکه همه اوست عبادت
گوناگون در قوالب بوقلمون با وضاع کثیره و اشکال متنوعه بجا آوردند و جعلوا له من عباده جزءا ان الانسان لکفور مبین

فصل بیست و یکم در آنکه نجابت پوشیدن جامهای پهن و دراز و عمامه های کلان و طیلسانهائی بزرگ بغیر حاجت
و این همه بدعت مکروه یا محرم ست بنابر اسراف و اضاعت مال لیس اگر خیلا و فخر و مباهات و تمیز از اقران هم بدان باو با
قطعا بدون تردد حرام باشد و اکثر مردم از روی استعمال مر این ثیاب المتلبسین بعلم اند تا آنکه شعار ایشان شده و از
غیر خود ممتاز گشته اند و طوائف مردم که علم ندارند در آن مقتدی ایشان شده همچو غالب شیوخ و کتاب و فقرا و کاتب
پس یکی جاهل می آید و شاش کبیر و طیلسان و فرجیه و اکمام و اسعه و عمامه بزرگ و جامه کلان ایشان دیده و اقتدا
او را میکند از ایشان مسئله می پرسد و ایشان هم چون می بینند که وی ایشان را عالم کلان گمان کرده ست از
اظهار جهل خود و گفتن این حرف که نمیدانیم عار کرده هر چه از القا شیطان بخاطر میگذرد بر زبان می رانند بسیار

که این چنین ای نفاق در مسائل نکاح و طلاق وغیره می افکند پس هم خود گمراه میشوند و هم راه دیگران میزنند و این بسبب مخالفت
در لباس روحی دهد فانا لله وانا الیه راجعون شیخ ابن القیم رح در کتاب هدی و جماعتی دیگر از علما ذکر کرده اند که طیلسان پوشیدن
سنت نیست و بعد کلام طویل گفته که در جواز طیلسان برای غیر بر د نظر ست زیرا که از سیمای یهودیان ست که از اصفهان با دجال
خروج کنند چنانکه در صحیح مسلم ست که پیرو شوند دجال را از یهود اصفهان هفتاد هزار بر ایشان طیلسانها باشد و شرع مارا
از تشبه بیهود و نصاری منع کرده هذا معنی کلامه در تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته چون از حقیقت قصد درین لبس تفتیش کنی
غالب ایشانرا یابی که برای خیلاء و عظمت و ریاست می پوشند تا آنکه بسیاری از ایشان از مشی در بلد بغیر طیلسان شرم میدارند
خواه تابستان باشد یا زمستان و آنرا نقص در ریاست و حط از منصب می انگارند که چون مردم ایشانرا بغیر طیلسان ببینند عظمت
ایشان از دلهای شان برود و از چشمهای شان بیفتند و این همه زلت ست از قصد و فساد نیت ست در لبس و اگر
فقیهی را از تطلیس برای فخر و مباهات و خیلاء بپرسی گوید حرام ست و همچنین اگر از طول ثیاب راکبین سوال کنی گوید حرام ست
حالانکه خود با این همه متلبس ست و شعور ندارد و اگر درمی یابد مکابره میکند و سنت در لبس لباس آنست که هر چه یابد بپوشد
که آنحضرت صلعم همچنین میکرد و کذلک سلف صالح از صحابه و تابعین و تبع تابعین و بذاذت در لباس و لبس دون و کم قیمت
سیمای زاهدین ست در صحیحین آمده که مقبوض شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در کساء ملبد و ازار غلیظ و بود بر موسی علیه السلام
روزیکه همکلام شد با خدا گلیم صوف و جبه صوف و کم صوف و سراویل صوف و نعل وی از پوست حمار بود غیر مذکی
رواه الحاکم و صحح اسناده و بر آمد آنحضرت روزی بروی مرط مرحل بود از شعر اسود رواه مسلم و روایت کرد میمونه که نماز
میکرد آنحضرت در مرط زنان خود و بود کساهای صوف که خریده میشد بشش یا بهفت درهم و در موطا است از انس
که دیدم عمر را روزیکه امیر المومنین بود که بر دوش وی سه پیوند یکی بالای دیگری دوخته اند و خطبه کرد عثمان بن عفان بر منبر
و بروی ازاری بود گنده عدنی که قیمتش چهار یا پنج درهم باشد رواه الطبرانی و بود آنحضرت که میپوشید گاهی عالی و گاهی
دون گاهی اسع گاهی ضیق و گاهی صوف و گاهی شعر و بر هیچ یکی نمی استاد بیهقی از ابو هریره از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
آورده که حق تعالی دوست میدارد مبتذل را که پروا نمی کند که چه پوشید و حکایت کرده اند از شیخ الاسلام قاضی القضاة
عز الدین بن عبد السلام که وی می پوشید آنچه می یافت تا آنکه بارها بیرون می آمد و بر سر وی جز کلوته چندی دیگر هیچ نمی بود
و حاضر میشد در درس همین کلوته و گاهی قبا و مانند آن می پوشید با آنکه هیبت او در دلهای امراء و سلاطین مشهور ست
و سطوت او بر ایشان در امر حق معلوم و خضوع آنها برای کلمه وی و انقیاد امر وی امریست که انکار کرده نمیشود تا آنکه
روزی در راه بود سائلی سوال کرد نصف عمامه بوی داد دیگری طلبید نصف دیگر بوی داد یکی از همراهیان گفت
عمامه دیگر بگیر نگرفت وی گفت سیدی در میان مردم چنین سر برهنه میروی هیچ جواب نداد و همچنان میرفت تا آنکه از باب
زویله که میان هر دو قصر بود بگذشت و مردم بر وی ازدحام داشتند و بوی تبرک میکردند و فتوی ها می پرسیدند
و در فتاوی که منسوب باوست نوشته اند که وی پرسیده شد از لبس این ثیاب اسعة الاردان و عمائم کلان که آیا
بدعت ست مستوجب توبیخ در قیامت و مبالغه در تحسین خیاطت و زلق بآن تقرب مقربست یا اهل ورع بآنه بجواب آن

گفت اولی باسان آنست که مقتدی باشد برسول خدا صلعم در اقتصاد در لباس و افراط توسع در آستین و جامه‌ها به
و سرف و تضییع مال ست و تجاوز نکند با مرها از بایستها پس هر چه بر آن افزون شد و آتش دوزخ ست و باک
نیست بپوشیدن معاملهٔ علمای اهل دین تا شناخته شود بدان و پرسیده شود از وی و من محروم بودم و بر جاهلی از عمرین
اگر دیاد ابعات اضلال کرده بودند انکار کردم چون مرا نیست ناختند قبول نکردند بعده چون در جامهٔ فقهاء بر ایشان ظاهر
شد انکار نمودم شنیدند و اطاعت کردند پس اگر لبس شعار فقهاء باین غرض باشد در وی اجر ست که سبب امتثال
امر الهی و انتهاء از مناهی ست انتهی صاحب تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته ای برادر گمان نکنی که توسیع اکمام و طول ثیاب
و کلانی شاشات و طیالسه بار نعت و نفاست و وسعت سراویل بنادق و غیره از شعار علمای اهل دین ست بلکه شعار
اهل بدعت و سرف و تضییع مال ست و جبت موافق سنت نه هر که خلاف این وضع باشد باید که از اهل دین نبود
پس مغرور بقول حضرت شیخ که مانعی نیست بلبس شعار علماء بشوی و از تقلید آن جاهل این غافل نکردی چنانکه دیگرها
مغتر شده آنرا پوشیده اند و میگویند که این شعار علما ست و قصد ما از آن توقیر علم و اهل علم ست و ما مثابیم برین
قصد سوگند بخدا که ایشان غالطند چه حقیقت قصد ایشان فخر و مباهات و تمیز بر اقران ست پس هم ایشان و نیز
کارها ز و ران ناجور و معاقب اند نه مثاب اگر قصد ایشان ازین هیئت همین تلبس بشعار علما می بودی باید که در
مثال سوال و افتای پوشیدندی نه هر دم و هر جا چنانکه شیخ کرد بلکه اگر مقصود ایشان رضای خدا عزوجل و تلبس بشعار
علما می بود هرگز قصد ثیاب نفیسه و صوف رفیع و جامهای عالی نمی کردند و از پوشیدن قماش متوسط عار نمی نمودند
اگرچه بر هیئت مطلوبه از سعت و طول باشد تا آنکه اگر یکی را از ایشان تکلیف دهی که کتان خالص بجای حریر و صوف
رفیع و شاشات بلدیه بجای شمسیه بپوشد نزد وی بجای ذبح باشد اگرچه در سعت و طول برابر بود بلکه اگر یکی را گوئی
که هر دو فرجه را از یک قسم بگیر و از یک قماش بساز هرگز قبول نکند مگر آنکه هر فرجه برنگ دیگر باشد تا بدانند که دو
فرجه وارد و در سعت سراویل و رفع و طول وی فائده چیست با آنکه عالم بآن ممتاز نمیشود و سائل نظر بران سراویل
کرده قاصد سوال هم نمی شود و نه آنکه از بی سروال سوال نمیکند و همچنین فائده طیلسان و رفع و جر او از پس پشت
چیست بلکه آن مقتضی عدم اقدام بسیاری از عوام بر صاحب این طیلسان ست برای سوال والله این همه هیئت
نگر برای آنچه ذکر کردیم از مقاصد فاسده با آنکه متلبسان این لباس امروز جهال اند از ارباب صنائع پس تمیز باین
هیئت مفقود ست و مفسده ما تقدم در قصد صاحب این هیئت موجود بلکه امروز این لباس شعار بسیاری از شهود
و کتاب موسومین و تجار و غیرهم ست که هرگز اهلیت سوال ندارند بلکه بسیاری از اهل ذمه از یهود و نصاری و سامره
لباس متفقه می پوشند و از انها جز در رنگ عمائم در چیزی دیگر ممتاز نمیشوند پس هر که از اهل علم باشد او را باید که
اتباع علماء و اقتدای سلف کند و عبادت خدا بحسب سنت نماید و رنه جمله علل ایشان درین لبس معلول ست و همه
ادلهٔ ایشان درین باب مخبول و المعصوم من عصمه الله تعالی و حکایت کرده اند از امام حافظ ابی عبدالله قرطبی
رحمه الله که وی بر طریقهٔ سنت الخ می بافت می پوشید تا آنکه روزی در خانهٔ خود پارچهٔ خود را می شست و جز آن پارچه

جامهٔ دیگر برداشت پس جامهٔ زنان خود برخود درست کرده با پسر خورد خود مشغول شد تا مادرش از غسل فارغ شود درین اثنا
آرد را خمیر کرده محتاج بنان شد پس جیحان بر دستی طبق و بر دستی دیگر آن پسر را گرفته بسوی فرن بیرون آمد پس زال در
راه ملاقی شد و ادای شهادت نزد حاکم خواست امام همان وقت بهمان حالت همراه وی نزد حاکم رفت و روبروی قاضی و
جماعتی ایستاده ادای شهادت کرد قاضی گفت ترا باین حالت آمدن چه است امام قصه بازگفت و فرمود این زن آمد و ا
شهادت خواست و ترسیدم که عمر بدراز نکشد پس مبادرت در خلاص ذمه خود کردم تا بعد ازان قضای حاجت
خود کنم قاضی روی خود بسوی عدول کرده گفت آیا هست درمیان شما کسیکه این چنین تواند کرد گفتند نه گفت عدالت
کو و مثل این حکایت از سلف صالح از صحابه و تابعین و تبع ایشان بسیارست بحصر نمی آید و غالب علمای شان تقشف و بذاذت
و لبس ثیاب دون بود چنانکه امام عارف ابو طالب مکی گفته که جامهٔ یکی از انها از هفت تا ده درهم می بود و تجاوز نمیکرد و نداشتند
درهم مگر نادر و گفت و از انچه احداث کرده اند از بدع لبس ثیاب کثیرة الاثمان ست این همه تکلف در لباس و طول و عرض آن
که می بینی خصوصا در حرمین شریفین زادهما الله شرفهما از عجم بوده ست و علی قاری بران انکار کرده و فرموده عمائم کالابراج و
کمائم کالاخراج و وجه شیوع این همه منکرات در بلاد اسلام از عرب و عجم برهم شدن سلطنت اسلام و ترک امر بمعروف و نهی
عن المنکر از علمای اسلام ست و داعی بسوی آن قرب زمانهٔ قیامت و مثل تکلف در لباس تکلف ایشان در مطاعم و مراکب
و مساکن و مناکح ست و اهتمام بلیغ در تحصیل و تحسین و تطییب اینها و این همه از آثار اقتراب ساعت کبری ست والله
الموفق و این همه که گفته شد منتخب ست از کتاب تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین و تحذیر السالکین عن افعال الهالکین تالیف
امام عامل قدوهٔ دین شیخ محی الدین بن ابراهیم نحاس تغمده الله برحمته و افاض برکته علینا بالفضل از ابتدا فصل بیان کبائر
و صغائر تا اینجا بطریق اختصار مترجم از عربی بفارسی و انچه در ضمن آن از خود نوشته ایم بسیار قلیل ست و منکرات که درین
است بعد قرون مشهود لها بالخیر بوجود آمده و سنت تمام عالم گردیده و حکم شریعت و دین گشته بیش ازانست که حصر توان
کرد بلکه برای بیان مبتدعات آن دفترها باید این سخن را محمول بر مبالغه نباید کرد بلکه حقیقت باید شمرد چنانکه از ملاحظهٔ کتب
سیر و احادیث و عرض رسوم مروجه و امور متداوله و احوال متناوله این ازمنه بران ظاهر میشود و اهل انصاف و
بصیرت میشناسند که در بسیاری ازین کبائر و منهیات و منکرات علما اینوقت گرفتارند تا بعوام چه رسد با آنکه بعض
از ایشان متلبس بوعظ و نصائح دیگران نیز هستند اما هرگز ازان بذات خود اجتناب نمی فرمایند تا باهل سکوت ازینقوم
چه رسد که ایشان نیز شریک اهل ابتلا اند اگرچه خود ازان مجتنب باشند و لهذا امام حجة الاسلام غزالی رح گفته که هر خانه
نشین هر جا که باشد درین زمان خالی از منکر نیست چه از حیثیت تقاعد از ارشاد و تعلیم مردم و بر انگیختن ایشان بر
معروف و اکثر مردم جاهل اند بشرع در شروط نماز در بلده ها بسیار تا بدیهات و بوادی چه رسد و از ایشان اند اعراب
و اکراد و ترکمان و سائر اصناف خلق و واجب انست که در هر مسجد و محلهٔ شهر فقیهی باشد که بمردم دین ایشان بیاموزد
و همچنین در هر قریه و واجب بر هر فقیه که از فرض عین خود فارغ گشته برای فرض کفایه خالی شده ست آنست که در اهل
سواد خود از اعراب و اکراد و غیرهم که همسایهٔ وی اند برود و تعلیم دین و فرائض شرع مبین بکند و با خود توشه نیز

ابن حبان فی صحیحه پس هرکه میداند که خدا از وی روز قیامت از رعیت و اهل وی پرسنده ست چشم وی چه قسم با اهمال و ترک
اوشان همچو بهائم مرسله خنک شود آنهارا بزمام شرع نکشد و بقید سنت در نیارد و نه انهارا تعلیم کند نه متعلیم فرماید بلکه اگر یکی از انها باوی
صلوة و یا فت صلوة مشغول شود و حیثیت این کس را اندکی تاخیر در هدیا و رسمی نقصان کند بر سرش قیامت برپا سازد و بهر چه تواند با وی
پیش آید حالانکه این در چیزی از دین نیست پس لائق بهر آدمی آنست که زن و پسر و خادم و نوکر خود را امر کند باداء واجبات
و ترک محرمات برفق و آنها اگر اباکنند بسخت کلامی پیش آید باز اگر ابا نمایند بضرب تادیب نماید پس اگر بدین هم باز نمانند از
زوجه مفارقت کند و خادم را بفروشد و از اولاد مهاجرت گزیند چنانکه ابن عمر رضی الله عنه پسر را از آن خود از خود
مهجور کرد تا آنکه بمرد و چون این کس چنین کند نفس خود را خلاص کرده باشد و بانچه بروی واجب بود از انکار و خروج از
عهده و برات از اثم قیام نموده باشد والله الموفق انتهی ولیکن این چنین کس درین زمان کمیاب عزیز الوجود ست بلکه
ممتنع الوجود علما در گفتگو اند و مشائخ در طامات و جستجو و عوام در غفلت کو بکو و اهل حق در عزلت هیچکس از هیچکس در امر دین
حساب بر نمیگیرد بلکه نجات خود در سکوت یا شرکت یا اعانت یا موافقت با ایشان در منکرات مروجه و مناهی معموله
می بیند الا ماشاء الله تعالی و قلیل ما هم و این در حقیقت از آثار قیامت کبری و اشراط ساعت عظمی ست که چون همگنان
همین راه سپرند و الله گوی بر زمین نماند و دنیا از جور و ظلم و زور و ستم پر شود قیامت بر سر ایشان قائم گردد و تقوم
الساعة علی شرار الناس **فصل بست و دوم** و منجمله منکرات عظیمه یست نهادن اهل اسلام در تادیه فریضه زکوة اموال
تا آنکه هزاران مردم را می بینی که نماز میگزارند و باوجود قدرت بمقدار بر نصاب زکوة نمیدهند و علما و جهلا و امرا همه درین امر
برابر اند حالانکه در قرآن مجید زکوة را قرین صلوة فرموده اند و در مواضع بسیار آنرا با نماز ذکر کرده حضرت ابو بکر صدیق
خلیفه اول رسول خدا صلعم با مانعین زکوة قتال و جهاد کرده و فرموده هر که نماز و زکوة فرق نماید مسلم نیست مرتد ست
و هر که یک پابند شتر که در زمان آنحضرت صلعم میداد دانکند با وی بجنگم و وعیدها که درین باب آیات و احادیث وارد
ست بر هیچ یکی از ملا و مولوی بلکه جاهل و غبی پوشیده نیست اما بنوعی از آن غافل شده اند که گویا جائز هم نیست تا بفرض
چه رسد و هر که درین باب با ایشان گفتگو کند دشمن وی میشوند یا میرنجند و بعضی اگر میدهند علی الحساب چیزی میدهند
و آنچه از حساب آید بنفس ایشان هرگز آن جسارت نمیکنند و بعضی در اسقاط فرضیت وی از نفس خود حیله ها می انگیزند
حالانکه این حیله در حقیقت برای وقوع در کبیره است و حیله سلف صالح برای خلاص از کبائر بود ع ببین تفاوت ره از
کجاست تا بکجا؛ و نمیدانند که روز حصل ما فی الصدور هیچ حیله نزد علیم بذات الصدور پیش نرود بلکه مضمون و من یعمل
مثقال ذرة شرا یره پیش آید و چنانکه این گروه در تادیه زکوة واجب تهاون میکنند همچنین گروه حکام و امرا
و روسا و ولاة جور و سلاطین در اخذ زکوة تعدی میکنند و اضعاف اضعاف از واجب شرع از زمینداران و
اهل حرف و غیرهم می ستانند و چیزها ی که در شرع بران محصول وارد نیست عمل بسایر میگیرند و نمیدانند که زیاده
گرفتن از مقدار فریضه ظلم ست و مال ترا بردی و جان مسلمان ستانی اگر چه حاکم باشد حرام و این منکر چنین نیست
که تمام عالم از آن مشحون ست و در هیچ اقلیمی ایشان نمیبینند که فلان والی یا حاکم اخذ زکوة از ملک خود بمقدار کم

گفته‌اند حدیث مذکور نیست میکنند و نعمت آنکه علم و حافظه که در ایران نیست مسموع است تا حدیث یاد داشته
رجال ثقات نیستند و حالا مشهور که بعض از ایشان را العیس بالیات را در ایران هیچ نیست اگر از طرف رئیس
اجنبی شده حکم است و منع از ان منع شود او وظیفه مقرره زنی سید ویران صبر کنان و توکل بر خدا کرد او حقیقت هر که
با وجود قدرت از ان منع میکنند و تهاون در تبلیغ احکام خدا و رسول روا داشته‌اند آیه یا در صورت عدم قدرت از صحبت ایشان
می پرهیزد ترک کلام ایشان است و در تحقیق هم ایشان در روز قیامت همراه ایشان باشند قال تعالی احشروا الذین ظلموا
وازواجهم الآیه دیگر از سکوت مفتی تکفیر کردن بعضی از ایشان بعض دیگر را است مراد این اختلاف حالانکه سلف صالح
را دین باب رعایت احتیاط بوده و در حدیث آمده که هر که دیگری را کافر گوید وی خود کافر میشود بلکه مسلمان را فسق گفتن
و این مسلم تمام السلوک است که کسی را ابتلا آن باقی است ملکه ببعضی از ایشان اکتفا میکنند و نوبت در مناظره بجز را
بات یا تقریر اما اما ابیر که علما متقدمین را که صلاح و فضل و علم و عمل ایشان متواتر اللفظ والمعنی است بد میگویند و معصوم
از ایشان هر دو تحصیل مخالفت میباشند بلکه اقوال آنها را مخالف آرا و اهوای خود یافته اعتقاد فاسد در حق ایشان هم میرسانند
بعدازان هم که گذشته مجتهدین امت را که تبع تابعین اند سب و شتم میکنند و میدانند که این تکفیر و تضلیل تا کجا میرساند و
چون آنها که اصحاب خیر القرون اند و در اعلی مرتبه از علم و تقوی کافر و ضال باشند نعوذ بالله منه ایشان را ایمان بر
خلاف ایشان چه قسم حاصل میتواند شد آری از حسال چنین این خصوص طائفه که مقصد بود و درین زمان اهل سنت
بر آن مبتلا شده‌اند هر واحد برای خود دینی و مذهبی تراشیده و کمر بر شکست دیگری اگرچه بر صواب باشد بر بسته
تعصب عجیب و دی بکار آمده و تمام عرب و عجم را فرو گرفت تا اگر در مکه معظمه حنفیه نشسته می مانند و نماز صبح میگذارند تا آنکه
می بینی که امام مذهب شافعی فریضه صبح ادا میکنند و کذا غیرهم مع غیر او را آرا اینها است تعصب اهل علم در وجوب
تقلید عموما و در تقلید شخصی خصوصا و در منع التقاط یعنی تقلید غیر ائمه اربعه از سلف اهل سنت و ائمه اهل بیت و صحابه
و تابعین و تبع تابعین و علماء محدثین که از ساکنین وادی و سلاطین روایت اند منع از انتقال مذهبی به دیگر با وجود صحت رجحان
او به دلیل صحیح و نص صریح غیر معارض و غیر منسوخ و اعتقاد ختم اجتهاد بر مجتهدین ازمنه ماضیه خصوصا ائمه اربعه اگر
وجه اجتهاد درین زمانه اگرچه در بعض مسائل باشند تا آنکه دلائل شرعیه مساعدت این مذاهب نمیکنند بلکه دلالت آنها
بر جواز این اشیا است چنانکه در محل خود مذکور شده و شک نیست که حدوث تقلید بعد زمانه تبع تابعین شده و مع
حرام یا مکروه است و ائمه سلف و خلف از آن منع فرموده‌اند و انتساب بمذهبی از مذاهب منکر مستحدث است احدی
از سلف آن را نمیشناسد و حصر حق در مذهب اهلسنت و جماعت باشد بحکم ما انا علیه و اصحابی نه در مذاهب اربعه بلکه قول
ملکه قول مشهور آنست که حق میان این هر چهار مذهب دائر است و این حرف از برای آن گفته‌اند که حق در همه مجتهدات
واحد است نه متعدد پس حق واحد محتمله این مذاهب جا است که مطابق کتاب عزیز و سنت مطهره بوده و پس نفس حصر
حق در تقلید ائمه اربعه و اتباع ایشان قول جاهلان است زیرا که محدثین و ظاهریه و اهل ظواهر هم داخل سنت معدود
اند بلکه ائمه ایشان هستند و مقلد هر امام در حق همان کس باشند که اتباع حسن شیوه و مرضیه اوست و ترک تقلید بسر آمد

نصوص شمیه پسندیده او زیرا که از ائمه اربعه رحمهم الله تعالی باسانید صحیحه در کتب مقلدین ایشان مروی ست که از تقلید
خود حضوصًا وقت وجود نصوص وسنن منع کرده اند پس بر متبع سنن برین تقدیر مقلد امامی از ائمه ست و هر مقلد بحت
متبع نیست وتحقیق این مذهب اجاعی دیگرست نه این رساله فلیعلم والله اعلم ابن الجوزی رحمه الله تعالی راکتابی ست در تحذیر
از فتنه شیطان و تخویف از محنت او موسوم بتلبیس ابلیس که دروی بکشف مستور و ابراز خفی غرور آن ملعون پرداخته
وانواع تلبیسات او را با اصناف امت مرحومه در اقسام قوالب در هر زمان و مکان اوضح ساخته واین کتاب مجلدی لطیفه
در بست کراسه مشتمل بر سیزده باب اول در امر بلزوم سنت وجماعت دوم در ذم بدع و انواع آن سوم در تحذیر از
مکائد و فتن شیطان چهارم در معنی تلبیس و غرور پنجم در ذکر تلبیس وی در عقائد و دیانات و درین باب تلبیس او بر سوفسطائیه
و دهریه و طباعیین وثنویه و فلاسفه و اصحاب هیاکل و عباد اصنام و نیران و کواکب از شمس و قمر وغیره بیان نموده و منجمله
آن تقلید جاهلیت را آباء بغیر نظر در دلیل ذکر کرده و تلبیس جاحدین نبوت را بیان نموده و یهود و نصاری و صابئین و مجوس
و منجمین و اصحاب فلک و جاحدین بعث و قائلین تناسخ که در دام تلبیس ابلیس گرفتار شده اند از ایشان سخن رانده و منجمله تلبیسا
او برین امت در عقائد و دیانات تقلید آباء و اسلاف را برشمرده و گفته قد ضل فی هذه الطریق خلق کثیر و به هلاک عامة
الناس وقد ذم الله سبحانه الواقفین مع التقلید و المقلد علی غیر ثقة فیما قلد وفی التقلید ابطال منفعة العقل لانه انما خلق
للتامل و التدبر و قبیح بمن اعطی شمعة یستضیء بها ان یطفئها و یمشی فی الظلمة انتهی ملخصًا بعده ذکر تلبیس ابلیس بر فرقه خوارج
و روافض و گروه باطنیه کرده و باب ششم در بیان تلبیس او بر علما در فنون علم منعقد ساخته مثل قراء قرآن و اصحاب حدیث
که بی معنی آن می پرند و سلسله روایت را محض بنا بر ریا و سمعه اقامت میکنند و فقها که اکتفا بر معرفت آیات احکام منجمله تمام قرآن
می نمایند و خلل اعتماد بر تحصیل علم جدل میکنند و بر اوضاع فلاسفه معتمد بوده ادخال کلام شان در فقه نموده اند و وعاظ
و قصاص که با فسانهای بی سر و پا بموضع اخبار و آثار مشوش چشم و گوش سامعان میشوند و بجای هدایت مصدر ضلالت
میگردند ؎ خون هزار وعظ بگردن گرفته ست ٭ صد آفرین بجرأت گوش گران من ٭ و اگر یکی از صد هزار وعظ را
بر وجه تحقیق میگوید و جاده صواب می پوید غالبًا گرفتار عجب و سرشار باده انانیت بوده ست ؎ صدای شهره
واعظ که بس بلند شده ست ٭ رهین گوش گرانی که داشتم دارم ٭ دیگر تلبیس او بر اهل لغت و ادب است که در ذوق اشتغال
و مزه سخن سازی و بلند پردازی در نظم و نثر از مهمات لازمه عبادات و معاملات و اداب نفوس و صلاح قلوب زمانه
هست را از افضل علوم مثل تفسیر و حدیث و فقه بر گردانیده و ایشان را بنا بر تحسین شعراء و منشیان و مترسلان و علماء کاملین را
یکمند تلبیس خود صید کرده الا من رحمه الله و عصمه بعونه و حسن صونه و باب هفتم این کتاب در ذکر تلبیس بر ولاة و سلاطین
و باب هشتم در تلبیس بر عباد در فنون عبادات از نماز و روزه و حج و زکوة و جهاد و طهارت و جز آن و نهم در تلبیس بر نا
و در انواع زهد و دهم در تلبیس بر صوفیه و یازدهم در تلبیس بر متدینین بما یشبه الکرامات و دوازدهم در تلبیس بر عوام
و سیزدهم در تلبیس بر کل بتطویل امل منعقد نموده و در احوال تلبیسات ابلیس با فرقه صوفیه اطالت ذیل کرده و حق و محجت
درین همه ابواب با صاحب کتاب است تا کرا توفیق دیدن و فهمیدن مثل ازان دارند و کدام بی سعادت را الله برکا

فناء می وسلاویش محروم سازند چون جمله مقاصد این کتاب درباب مسئله لاجواب ست ومبنی ست از آفات واشراط
ساعت لاجرم اشارت بدان رفت تا ناظران مقال اگر در وقتی از اوقات فائز بآن کتاب شوند تلبیسات ابلیس را که
با فرق این امت مرحومه بعد مضی زمان نبوت بعمل آمده منجمله تغیر احوال بنی آدم وعلامات قیامت انکارد و بدان عبرت بگیرند
واز همچو ناهائیست که مخالف طریقه سنت نبویه اند جدا الکن خود را دور و تجرد از جهان این مقاله تحمل تخمیس آن همه مطالب
عالیه که در بیست کراس حلیه افروز اند نداشت ناچار برین ایما اکتفا رفت و تا اینجا از اول کتاب بیان مبادی قیامت
ومقدمات ساعت وحوادث کونیه واشراط صغری وآفات زمانه ومصائب دهر و وقائع روزگار بود که شده ونماند یا موجود
ست ودر ابواب آینده ذکر علامات قریبه ساعت بیاید وبالله التوفیق **باب چهارم** در بیان اشراط عظیمه وامارات
قریبه که متعاقب آن ساعت قیام وقیام ساعت ست این اشراط دو گونه ست یکی متقدم بر ظهور مهدی علیه السلام
ودیگر امارات دال بر قرب ظهور وی ومتقدمه بر ظهورش همانست که در ابواب ماسبق ازین کتاب بتقیید ضبط آمد مثل
وفات آنحضرت صلعم وقتل عثمان رضی الله عنه در سنه ۳۵ هجری و وقعه جمل در سنه ۳۶ وحرب صفین در سنه ۳۷ و وقعه نهروان وملک بنی امیه
وقتل حسین بن علی و وقعه حره وخراب مدینه وقتل عبدالله بن الزبیر وقتل زید بن علی ودولت عباسیه وفتنه فاطمیه وفساد قرامطه وقتال
ترک ونار حجاز وظهور رفضه وخروج کذابین وفتح بیت المقدس وفتح مدائن وهلاک عرب وکثرت مال وزوال جبال وتنوع
خسف ومسخ وقذف وزلازل وقتال وریح حمراء ورفع حجر اسود وظهور کوکب ذی نباله دار وکثرت موت واستباحت مکه و
جز آن از تغیرات وحوادث وفسادات که در ملک ملت مسلمانان راه یافته ودر اوائل کتاب بوجه بسط مذکور شده واما امارات
داله بر قرب مانده وی ومتصل بدان پس بیانش اینست که ظاهر کند فرات کوهی از زر چنانکه ثوبان از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
آورده که فرمود جنگ کنند نزد خزانه شما سه کس همه پسر یکی از انها فرزند پادشاه ست وبدست نمی آید این خزانه احدی را
از انها وظاهر شوند نشانهائی سیاه از طرف مشرق وجنگ کنند با شما آنچنانکه هیچ قوم مثل آن نجنگیده پس بیاید
خلیفه خدا مهدی چون بشنوید بیائید او را وبیعت کنید اگر رفتن او خزیده بدو دست وشکم بر برف اخرجه مسلم ودر روایتی
باین لفظ ست که ظاهر کند فرات کوهی از زر چون بشنوند مردم بیایند بسوی او وجمع شوند پس کسی که هست نزد این
خلیفه ست قتال کنند نزد آن کوه و بدست نیاید بهیچ یکی را از آن هالس بگوید شخصی که نزد او ست والله اگر ترک میکنیم
مردم را میگیرند از وی ومیبرند همه زر را پس قتال کنند بران تا آنکه کشته شود از هر صد نفر نود ونه نفر اخرجه احمد ودر روایتی
آمده کشته شوند نه عشر ایشان ودر روایتی از هر نه کس هفت کس پس گوید هر مرد شاید من نجات یابم از آن اخرجه مسلم گویم فرات
نام جوئی کوفه ست مراد آنکه آبش خشک شود از زیر وی گنجی از طلا برآید گویا کوهی از زر ست ودر صحیحین غیر همانست
از ابوهریره که فرمود آنحضرت صلعم من حضره فلا یاخذ منه شیئا وزیاده کرد نعیم بن حماد در روایت خود که اگر در زمانه خود
تما این کوه را نزدیک نشوید باو واین تحذیر برای آنست که گرفتن وی سبب نزاع باهم وقتال یکدیگر وهلاک
مردم ست یا بخاصیت موجب نزول آفات وحصول بلیات باشد وچون این کوه زر مثل گنج قارون آیتی از آیات
الهی ست انتفاع از وی حرام باشد واز انجمله خلو بعضی بلاد ست از سلطان ابوهریره از آنحضرت صلی الله علیه وسلم

روایت کرده که فرمود منع کند عراق درهم و قفیز خود را و منع کند شام مدی و دینار خود را و منع کند مصر اردب خود را و شوید
شما چنانکه بودید پیش ازین اخرجه مسلم گویم ابوهریره گفته گواهی داد بر صدق این حدیث گوشت و خون ابوهریره مراد آنکه خم
زمان که فتنه و فساد بسیار شود محاصل این مملکت با امام وقت نرسد رعایا بی راعی مانند چنانکه پیش از اسلام بود و قفیز پیمانه
ایست که بدان چیزی غلات کنند و مدی پیمانه دیگر ست که بست و چهار صاع را گنجایش میکند و اردب شصت و چهار صاع
را میگنجد و ازانجمله فتنه احلاس ست ابوسعید خدری گفته فرمود رسول خدا صلعم باشد بعد من فتنه ها منجمله آن یکی احلاس
ست و دران گریختن و جنگیدن و مال مردم غارت کردن باشد و بعد وی فتن دیگر سخت تر ازان پس تر فتنه شود که چون
بگویند منقطع شد عود کند تا آنکه باقی نماند هیچ خانه مگر در آید دران و نه هیچ مسلمان مگر ملول کند او را تا آنکه بیرون آید مردی
از عترت من اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن گویم محتمل که مراد باین فتنه معرکه قتال ابن زبیر باشد یا فتنه دیگر که بقرب عهد مهدی
علیه السلام واقع شود و حلس فرشی را گویند که زیر فروش دیگر افتاده ماند و برداشته نشود مراد طول مدت این فتنه
ست و ازانجمله غزوه هندست ابوهریره گفته وعده کرد مرا رسول خدا صلعم غزوه هند را پس اگر دریابم آنرا صرف
کنم دران جان و مال خود پس اگر کشته شوم افضل شهدا باشم و اگر برگردم پس منم ابوهریره محرر اخرجه النسائی و بلفظ
احمد آنست که فرمود مرا خلیل من صلعم که باشد درین امت بعث بسوی هند و سند پس اگر دریافتم آنرا و شهید شدم
پس این شهادت ست و اگر برگشتم پس هستم ابوهریره محرر که آزاد کرده مرا خدا از آتش دوزخ و ثوبان از آنحضرت صلعم
روایت کرده که فرمود دو گروه ست از امت من که نگهداشته ست آن هر دو را خدا تعالی از آتش دوزخ گروهی که
غزا کند در هند و گروهی دیگر که باشد همراه عیسی بن مریم اخرجه النسائی فی کتاب الجهاد فی ذکر غزوة الهند و اخرج احمد
مثله فی المسند در بدایة النهایه گفته متفرد ست بحدیث ثانی احمد و غزا کردند مسلمانان در هند بایام معاویه بن ابی
سفیان در سنه چهل و چهار هجری و غزا کرد دران محمود بن سبکتگین در حدود سنه اربعمائة انتهی و بعضی علماء بلاد
مشرقیه حمل کرده اند این غزوه را بر جهاد سید احمد بریلوی رح و غزا در هند قدیما و حدیثا بسیار اتفاق افتاده پس
مصداق حدیث یا غزوه اولین هندست که در عهد معاویه رضی الله عنه بوده یا غزوه آخرین وی باشد که بعهد مهدی
صورت گیرد و جمله غزوات مصداق این خبر و بشارت نمی توانند شد و الله اعلم و مؤید اوست حدیث ابوهریره بلفظ
سمعت رسول الله صلعم و ذکر الهند لکم جیش لیفتح الله علیهم حتی یاتوا بملوکهم مغللین بالسلاسل یغفر الله ذنوبهم
فینصرفوا حین ینصرفوا فیجدون ابن مریم بالشام اخرجه نعیم بن حماد و این صریح ست در آنکه مراد غزوه هند در زمان
مهدی و عیسی علیهما السلام ست و لهذا در روایت دیگر آمده که ابوهریره نزد وفات خود وصیت کرد با بلاغ سلام
خود بحضرت عیسی علیه السلام گویا این غزوه و عیسی را در زمان واحد گمان کرده پس شبهه نیست که مراد بدان غزوه
آخرین هندست که دران ملوک او را گرفتار کرده بیارند و این چنین غزوه تا حال نشان نداده اند پس متعین شد
که وقوع آن در آخر زمان خواهد شد و الله اعلم و ازانجمله کثرت حکومت نصاری ست مسلم از مستورد روایت کرده که
فرمود رسول خدا صلعم بر پا شود قیامت و باشند روم بیشتر از همه کس مراد بروم درینجا نصرانیان اند که قوم

زمانهٔ قیامت بسیار شوند و حاکم اکثر مردم زمین گردند و مصداق این خبر از مدت یکصد سال بلکه زیاده در عالم موجود
و مشهود است و در رساله عشریه نوشته چون همه علامات حاصل شود قوم نصاری غلبه کنند و بر ملک های بسیار متصرف
شوند انتهی و ابوذر گفته شنیدم آنحضرت را میفرمود باشد در مصر مردی اخنس قریشی مالک شود سلطنت را و
مغلوب شود در آخر و منتزع گردد از وی ملک بگریزد بسوی روم و بیارد ایشان را بسوی اسکندریه و جنگ کنند
مسلمانان با وی و این اول قتال ایشان باشد اخرجه الرویانی فی مسنده و ابن عساکر فی تاریخه و حدیث معلول
است باختلاف طرق و عمرو بن العاص گفته هلاک شود مصر چون مرمی شود بچهار قوس قوس ترک قوس روم و قوس
حبش و قوس اندلس و یافته شد قوس اول و ایک یافته شود بقیه اقواس اخرجه نعیم بن حماد و مراد جنگ نصاری
رملک مصر است و از آنجمله کسوف قمر در اول شب از رمضان و خسوف شمس در نیمه رمضان است علی بن عبدالله بن عباس
گفته بیرون نیاید مهدی تا آنکه ظاهر شود از آفتاب علامتی اخرجه نعیم بن حماد و ابوالحسن الحربی فی الحربیات و اخرج مثله
الحافظ ابوبکر بن احمد بن الحسن و ابن حماد ایضاً عن کثیر بن مره الحضرمی و البیهقی ایضاً و محمد بن علی گفته مهدی را دو آیه
است که نبوده از روزیکه خدا آسمانها و زمین آفرید کسوف گیرد ماهتاب شب اول از ماه رمضان و آفتاب در نصف
رمضان و اجتماع این هر دو کسوف در ماهی گاهی نبوده مجدد الف ثانی در مجلد ثانی گفته در زمان ظهور سلطنت مهدی
چهاردهم رمضان کسوف شمس خواهد شد و در اول آن ماه خسوف قمر خلاف عادت زمان و بر خلاف حساب منجمان
انتهی گوییم خسوف قمر در اهل نجوم بتقابل شمس بر هیئت مخصوص میشود و در غیر تاریخ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم
اتفاق نمی افتد و همچنین کسوف شمس نزد اقتران قمر بشکل خاص در غیر تاریخ بست و هفت و بست و هشت و بست
و نهم نمیشود پس وقوع این هر دو در ماه واحد در غیر تواریخ مذکوره مخالف حساب نجوم است و غرابت دارد اما
از قدرت قادر قدیر هیچ مستغرب نیست در رساله حشریه نوشته علامت این قصه آنست که پیش از این که ماه رمضان
گذشته باشد در وی دو کسوف شمس و قمر شده باشد انتهی و در اشاعه گفته دو بار در رمضان خسوف قمر شود و هذا
لاینافی الاول کما هو واضح و از آنجمله است طلوع قرن ذی السنین امام محمد باقر بن علی بن حسین گفته چون برسد عباسی
در خراسان طلوع کند قرن ذی السنین در مشرق و اول طلوع کرده بود برای هلاک قوم نوح کرده وقتی که غرق شدند
همگنان در طوفان و هم طالع شده بود در زمانهٔ ابراهیم چون او را در آتش انداختند و زمانی که کشته شد یحیی بن زکریا
علیه السلام و چون این آیت به بینید پناه جوئید بخدا از شر و رفتن و طلوع او بعد خسوف شمس و قمر شود و باز در نگ
نکنند مردم تا آنکه ظاهر شود ابقع نام مردی در مصر اخرجه نعیم بن حماد و کلام درین ستاره گذشت اما این طلوع در رای
این طلوع مقارن زمان مهدی علیه السلام باشد و هم وی از شریک روایت کرده که منکسف شود قمر در رمضان
دو بار پیش از خروج مهدی و حسین بن علی گفته چون به بینید علامتی از آسمان و آتشی از طرف مشرق سه روز
یا هفت روز پس متوقع شوید کشایش آل محمد صلعم و ابوعمرو دانی گفته که حکم بن عتبه گفته محمد بن علی را شنیدم
که بیرون آید از شما مردی که انصاف کند درین امت گفت ارزو دارم من چیزی را که ارزو دارند آنرا مردم و اگر

از دنیا مگر یکروز البته دراز کند خدای تعالی آن روز تا آنکه پیدا شود کسی که آرزو کنید او را ست ولیکن پیش از وی فتنست
بدترین فتن شام کند دران مرد مومن ست و صبح کند کافر ست و بالعکس و هر که دریابد آن فتن را از شما باید که بترسد
از خدا و باشد از خانه نشینان و از ابن عباس مرویست که فرمود آنحضرت صلعم چون بمیرد پنجم از اهل بیت من پس هرج
و هرج تا آنکه بمیرد هفتم گفتند هرج چیست فرمود قتل تا آنکه قائم شود مهدی و عوف بن مالک گفته فرمود آنحضرت صلعم
می آید فتنه غبار خیز و تیره و تاریک بعد دیپا پی شود و فتن بعض مر بعض را تا آنکه بر آید مردی از اهل بیت من که او را مهدی گویند
اخرجه الطبرانی و از علی مرتضی آمده که بیرون آید پیش از مهدی مردی از اهل بیت وی بر دارد تیغ را
بر دوش خود هیژده ماه و جنگ کند و کشتگان را مثله سازد و متوجه شود بسوی بیت المقدس و بمیرد و بعضی در آثار آمده
و نرسد تا آنجا اخرجه نعیم بن حماد و این همه آثار دال اند بر وجود فتن و شرور و علامات ارضی و سماوی پیش از ظهور مهدی
متصل بزمانه او و حذیفه از آنحضرت صلعم آورده که میباشد واقعه در زوراء گفته شد چیست زوراء فرمود شهریست
در مشرق در میان انهار آب ساکن اند آنجا اشرار خلق خدا و جباران امت من عذاب کرده شوند بچهار چیز سیف و قذف
و خسف و مسخ اخرجه ابو عمرو الدانی گویم مراد بزوراء بغداد ست و بعضی ازین چیزها گذشته و شاید متصل زمانه مهدی
باز چیزی ازین فتن در آنجا رود و هم و از آنجمله طلوع ستاره دنباله دار ست و بارها طلوع کرده و باز بالقرب زمانه وی طالع
شود و از آنجمله ظهور ظلمت ست در آسمان و از آنجمله انتشار حمرت در افق آسمان ست همچو حمرت شفق و از آنجمله ندا
که تمام اهل زمین آنرا بشنوند و اهل هر لغت آنرا بلغت خود بفهمند و از آنجمله خسف قریه ست در شام که آنرا حرستا نامند
و از آنجمله آنکه ندا کند منادی از آسمان بنام مهدی و بشنوند آنرا هر که در مشرق ست و هر که در مغرب تا آنکه باقی نماند نائم
مگر آنکه بیدار شود و نه قائم مگر آنکه بنشیند و نه قاعد مگر آنکه قائم شود بر هر دو پای خود و این آواز غیر آن آواز ست که
بعد ظهور مهدی شود و از آنجمله کثرت زلازل و اختلافات ست در اقطار ارض و از آنجمله ست عصابه در شوال
و معمعه در ذی قعده و حرب ذی الحجه و نهب حجاج و قتل ایشان تا آنکه روان شود خونها بر جمره عقبه در اشاعه گفته
معمعه آواز حریق و آواز روز گرم را گویند و مراد بدان فتن ست و از آنجمله آنکه ندا کند منادی از بام آسمان آگاه باشید
که حق در آل محمد ست صلعم و ندا کند منادی از زمین که حق در آل عیسی ست یا در آل عباس و اول ندای فرشته
باشد و ثانی ندای شیطان اخرجه ابو نعیم عن ابی جعفر گویم این ندای اول ست که ذکر شد یا ندائی دیگر باشد والله اعلم
و طلحه بن عبید الله از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آورده که فرمود نزدیک ست که پیدا شود فتنه که نیارامد از ان هیچ جانبی
مگر که بجوشد در جانب دیگر تا آنکه ندا کند منادی از آسمان که امیر شما فلان ست اخرجه الطبرانی فی الاوسط و علی بن ابی
طالب گفته وقتیکه ندا کند منادی از آسمان که حق در آل محمد صلی الله علیه وسلم ست ظاهر شود نزد این حال مهدی در افواه
مردم و نوشانیده شوند مردم محبت او نباشد ایشانرا ذکری جز یاد او اخرجه ابو نعیم و سعید بن مسیب گفته پیدا شود
فتنه که گویا اول وی لعب کودکان ست چون ساکن شود در طرفی بجوشد از طرفی دیگر تا آنکه آواز دهد منادی از
آسمان که امیر شما فلان ست و این ست امیر حق و این ندا سه بار کند اخرجه نعیم بن حماد محمد بن علی گفته چون پیدا شود

واقع در ماه رمضان شب جمعه شنوید آنرا و اطاعت کنید که آن آواز جبرئیل است ندا میکند بنام مهدی و نام پدر
وی و در آخر روز منادی ندا کند ابلیس که فلان مظلوم کشته شد و این ندا برای ایقاع مردم در شک باشد پس بسیار مر
دمان در روز حیرت و شک افتند لیکن شما شک مکنید که صوت اول صوت جبرئیل است و صوت ثانی صوت ابلیس و بعضی
گفته چون سفیان و مهدی ملاقی شوند للقتال مسموع شود آوازی از فلک آگاه باشید که اولیای خدا اصحاب فلان اند
یعنی اصحاب مهدی ذکره السیوطی اسماء بنت عمیس گوید علامت این روز آنست که ظاهر شود پنجه از آسمان آویخته شده
و نظر کنند مردم بسوی آن و حکم بن رافع گفته وقتی که باشند مردم در منی یا عرفات ندا کند منادی آگاه باشید
که امیر شما فلان است و در پی این آواز آوازی دیگر پیدا آید که این منادی دروغ گفته است پس جنگ باشد سلاح ایشان
سپر و شمشیر نزد ایشان پنجه منقش از آسمان و حشت شود کارزار تا آنکه باقی نمانند از انصار حق مگر بقدر اهل بدر و بیعت
کنند بمهدی و نحوه عن سعید بن المسیب این همه آثار علی ما هی دلالت دارند بر وجود آواز از آسمان در باره
مهدی بهر وجه که باشد عموم این صوت اگرچه منشا آن محل خاص باشد و از آنجمله بیدار شدن اصحاب کهف است در
زمان او ابو اسحق ثعلبی در تفسیر خود آورده که اصحاب کهف بعد بیداری سابق بخواب ابدی رفته اند تا آخر زمان نزدیک
بخروج مهدی گویند مهدی برایشان سلام گوید و خدای تعالی برای جواب سلام او ایشانرا بیدار کرده باز بخواب رود
تا قیام ساعت ولیکن ثعلبی سند این قول ذکر نکرده والله اعلم بالصحة و غالب این امارات را در اشاعة هم بدون تخریج
و اسناد ذکر کرده و ابن حجر در قول مختصر قریب صد امارت و کرامت برای مهدی ذکر نموده که از اخبار و آثار سلف
ثابت شده و غالب این علامات درین کتاب بتفریق مواضع مذکور شده و چون این امارات محل اجتهاد نیست و عقل بهیچ
بشر راه بدریافتش نیست طریق گمان میرود که سلف در تلقی و ابلاغ آنها سندی داشته باشند اما کاتب حروف را تفصیلا
بر سندهای این آثار و اخبار و جرح و تعدیل آن اطلاع حاصل نشده محمد بن قدامة گفته حسین بن علی را گفتم آیا هست
علامتی پیش از ظهور مهدی گفت آری گفتم چه گفت هلاک بنی عباس و خروج سفیانی و خسف در بیدا گفتم قربانت شوم
میترسم که این کار دراز کشد گفت این امارات همچو سلک گوهر است یکی پس دیگری اخرجه نعیم بن حماد گویم هلاک
بنی عباس را زیاده بر هفتصد سال گذشته و خروج سفیانی و خسف در بیدا منتظر است و وقوع یکی ناظر در صحت
وقوع هر دو اخت خود است و بعد خروج سفیانی خروج ابقع و اصهب و اعرج کندی هم آمده کما سیاتی امیر المومنین علیه السلام
کرم الله وجهه گفته سفیانی از اولاد خالد بن یزید بن ابی سفیان باشد و این یزید برادر معاویه بن ابی سفیان است
و ابو سفیان پدر هر دو پیش پیغمبر خود روز فتح مکه بکره اسلام آورده در خلافت ابوبکر صدیق رضی الله عنه فوت گشت
و این سفیانی خارج از نسل او باشد و از بنی امیه بود و اول فتن بنی امیه معلوم و این آخر فتن ایشان است وی
مردی کلان کاسه سر است بر روی او آثار جدری باشد یعنی دانه های چیچک و در چشم وی نکته سفید کذا ورد فی
حلیته عن علی و خروج وی از ناحیه شهر دمشق باشد در وادی که آنرا وادی یابس نامند او را در خواب گویند
که برخیز و خروج کن وی برخیزد و هیچکس را نیابد باز در کرت دوم و سوم او را همچنین گویند که برخیز و خروج کن و ببین کسی

دروازه خانه خود و پس در کرت سوم بر در خانه خود بیاید و هفت یا نه نفر را بیابید که با ایشان لوای هست میگویند که
یا اصحاب تو هم و یکی از ایشان لوای معقود داشته باشد نمی شناسند در لوای او مگر نفر تا آنکه بگستر اندا آنرا تا شتی
میل نه بینند آن علم را هیچکی مگر آنکه بگریزد و شکست خورد و پس خروج کند سفیانی در میان ایشان و تابع شوند مردم وادی
و غیره یوبی و در دست وی ست شاخ باشد نکو ید بآن هیچکی را مگر آنکه بمیرد و چون این خبر بگوش مردمان رسد صاحب
دمشق برای مقاتله او برآید و رایت او را دیده منهزم گردد و وی با سه صد و شصت سوار داخل دمشق شود و یکماه
نگذرد که سی هزار کس از کلب که اخوال وی باشند بر وی گرد آیند و علامت خروج وی خسف قریه از قریات دمشق ست و شاید
که نام آن قریه حرستا ست و هم جانب غربی مسجد این قریه بیفتد بعده خروج کند ابقع و اصهب در اشاعه گفته خروج سفیانی از شام و خروج ابقع از
مصر و خروج اصهب از جزیره عرب باشد نه از جزیره ابن عمر که آن داخل جزیره عرب ست و خروج اعرج کندی از مغرب
بود و تا یکسال میان ایشان هنگامه کارزار گرم ماند و سفیانی بر ابقع و اصهب غالب آید و صاحب مغرب مردان را
بکشد و زنان را اسیر سازد و در جزیره رسیده با قیس سفیانی جنگ کند و سفیانی بر قیس غالب آید و مجموع اموال او را
بستاند و هر سترنانش بگیرد بعده با ترک و روم در قرقیسا جنگیده بر آنها هم غالب شود و در زمین فساد کردن
گیرد تا آنکه شکم زنان را بدرد و کودکان را بکشد و مردم قریش از هیبت او بقسطنطنیه بگریزند و وی آنها را از عظیم
روم طلبیده و باز گرفته بمجمع عام بر باب المدینه از شهر دمشق گردن زند باز مردم چند از پس ایشان بروی بیایند
سفیانی گروهی را از ایشان هم بکشد و بقیة السیف منهزم شده پناه بسرزمین خراسان گیرند و وی لشکری از سواران
در پی ایشان بهچو لیل و سیل بدواند این سواران بر سر هر چه بگذرند آنرا هلاک ساخته حصون را بدم سازند و قلاع
ویران کنند تا آنکه در زوراء که عبارت از بغداد ست رسیده یک لک کس از کسان آنجا بکشند و سفیانی با عساکر خود در
کوفه رسیده شصت هزار کس از کوفیان کشته زنان و ذریات را اسیر کند و جنود را در همه بلاد پریشان سازد تا آنکه
تمام مشرق را از زمین خراسان فرو گیرد و خراسانیان را از هر ناحیه جستجو کرده بر آورد و لشکری بسوی مدینه گسیل کند
و چندانکه از آل محمد صلعم و بنی هاشم بیابد مرد باشد یا زن همه را بقتل رساند و جماعتی را از ایشان اسیر کرده بکوفه
بفرستد و بقیه ایشان در صحرا و دشت پریشان شوند و نزد این حال مهدی و بعض بگریزد و در روایتی منصور با
هفت کس بسوی مکه بگریزد و روپوش شود حاکم مدینه بحاکم مکه بنویسد که چون فلان فلان نزد شما برسند آنها را
بکشید اینمعنی بر صاحب مکه دشوار آید بعده بنومروان شب هنگام نزد وی رسیده استجارت کنند وی گوید برون
روید و در این پس اینها برآیند و دو کس را از ایشان بکشند باین طریق که یکی را بقتل رسانند و دیگر بسوی او
نظر میکند و هم نفس زکیه را میان رکن و مقام بکشند و نزد این حال خدایتعالی و اهل آسمان در غضب آیند و آن
دیگر نزد یاران خود رسیده از این ماجرا خبر دهد آنها در جبلی از جبال طائف فرو کش شده از هر سو مردم
را فراهم آرند اهل مکه این خبر دریافته بجنگ برآیند و هزیمت خورند و ایشان غالب آمده بمکه شتابند و
امیر مکه را کشته تا خروج مهدی همان جا بجا مانند در اشاعه گفته ابقع و اصهب و اعرج و منصور و حارث و چندکے

صفات والقاب نمدند اسماء واعلام انتهی گوییم سفیانی هم ازین قبیل ست ابو بکر محمد بن حسین معولی در تفسیر
زیر کریمه ولو تری اذ فزعوا فلا فوت واخذوا من مکان قریب گفته نزول این آیه در حق سفیانی ست که خروج کند
اندر وادی یابس و احوال خود از کاتب و خطبه خواند بر منابر دمشق چون گذر کند بموضع عین التمر خدای تعالی
ایمان از دل وی و لشکریان وی محو سازد و روان شود بر سد بر سر کوه طلاء و جنگ کند و هفتاد هزار مرد
که صاحب سیف محلات و مناطق مفضضه باشند از جان بکشد و بکوفه در آید و کوفیان دران وقت سه گروه شوند
یکی گروه باوی ملحق شود و ایشان شرار خلق باشند و گروهی بجنگ پیش آیند و ایشان شهدا باشند و گروهی
باعراب پیوندند و ایشان عصاة اند و وی بر کوفه غالب آمده شصت هزار کس را بر تیغ بیدریغ کشد و دیت
شمار دو شب که آنجا مکث کند لشکریانش جفتی هزار زن دوشیزه را ازاله بکارت کنند و صبح دم آنها را برهنه
سر بازار بیرون فرستد و زنان مذکور در انحال لاطمات خدود و کاشفات شعور باشند بر دجله یا بر شاطی فرات
و چون اهل بصره این خبر بشنوند از هر بحر و بر دویده این مظلومات را از ایدی آن ظلمه فجره برهانند بعده لشکر
سفیانی سه گروه شود یکی طرف ری رود و دیگر در کوفه بماند و یکی بر مدینه منوره آید و حاکم این گروه مردی از
بنی زهره باشد وی مدینه را محاصره کند و قتل عظیم در شهر واقع شود و غالب اهل مدینه دران مقتول و فانی شوند
تا آنکه مردی و زنی از اهل بیت هم کشته شود و نام آن مرد محمد یا علی باشد و نام زن فاطمه و این هر دو را برهنه
بر دار کشند درین وقت خدا تعالی سخت بخشم در آید و ولی خدا این خبر دریافته از قریات حوش با جماعه نه مرد برآید
و مردم از هر سو و از هر زمین همچو ناقه بسوی بچه فراهم شوند وی چون در مکه رسد آنوقت اقامت نماز گفته باشند
و او را گویند که امام شو وی گوید من امام میشوم شما چاید که عهد شکستید و عهد را احتید پس مردی از ایشان با مردم
نماز گذارد اما بعد از ان مردم بر بیعت او تداعی کنند همچو تداعی شتران تشنه بر حیاض یوم الورد و بیعت کنند
با وی او بعد بیعت گروهی بسرکردگی مردی از اهل بیت بر سر اهل مدینه فرستد تا با زهری مقاتله کند درین معرکه
بعد محاربه عظیم فتح نصیب ولی خدا شود و زهری با یاران خود بقتل رسد انتهی گوییم نزول کریمه موصوفه در باره خروج
سفیانی محتاج سند صحیح ست و ظاهر نص در بیان وقائع اهل حشر ست نه حوادث دنیا در تفسیر خازن اینقدر گفته قیل
هو خسف بالبیداء انتهی و در مدارک گفته اذ فزعوا عند البعث او عند الموت او یوم بدر و در خازن گفته و اخذوا
قیل من تحت اقدامهم وقیل من بطن الارض الی ظهرها انتهی و شوکانی در فتح القدیر گفته قال ابن عباس هو جیش السفیانی
وقد ثبت فی الصحیح انه یخسف بالجیش فی البیداء من حدیث حفصة وعائشة وخارج الصحیح من حدیث ام سلمة وصفیة
وابی هریرة وابن مسعود ولیس فی شیء منها ان ذلک سبب نزول هذه الآیة ولکنه اخرج ابن جریر وصحح عن حذیفة بن الیمان
قصة الخسف مرفوعة وفی آخرها فذلک قوله عز وجل فی سورة سبا ولو تری اذ فزعوا فلا فوت انتهی و هکذا فی تفسیر
فتح البیان فی مقاصد القرآن والله اعلم آرای مجموع اخبار و آثار وارده درین باب مفید خروج شخصی بان لقب نام
بوده اند و در رسائل احوال حشر و قیامت مقالات او در بلاد دمشق از ری و تونس و فارس و خراسان و بلاد ماوراء النهر

و بغداد و سجستان و مدائن و خافر متورا و دمشق و کوفه و بصره و جز آن بیان کرده اند باختلاف روایات که توفیق
میان آنها خیلی صعوبت دارد اما قدر مشترک از آن که خروج و فتنه او باشد ثابت بهر وجه که باشد و هر کجا که بود و این
اخبار و آثار در برهان و غیره بالفاظها مذکورست و روایت آن از جمعی از صحابه مثل انس و ام سلمه و حمزة بن حبیب و یوسف
بن ذی قربات و ابو قبیل و ولید بن مسلم و علی بن ابی طالب و زهری و ارطاة و حذیفه و خالد بن سعدان و ابن عباس
و عائشه و حفصه و ابو هریره و ابو جعفر و غیرهم کرده لیکن این اخبار از کتب صحاح احادیث نیست پس نظر در اسانید آن
ضرور و لابدست و در اشاعه نیز قصه سفیانی را بر وجه اختصار بحذف تخریج و تمام رواة ذکر کرده و الله اعلم و
در رساله حشریه گفته بعد مدتی یعنی از غلبه نصاری بر ملک ثلث بسیار در ملک شام شخصی از اولاد ابو سفیان پیدا شود و اکثر
سادات را بکشد و آئین او در نواحی شام و مصر منتشر شود در این اثنا پادشاه روم را با یک فرقه از نصاری جنگ
پیش آید و با فرقه دیگر صلح مخالفان بر شهر قسطنطینیه متصرف شوند و آن پادشاه شهر خود را گذاشته بملک شام در آید و
بر فاقت یک فرقه موافق با فرقه مخالف از نصاری جنگ عظیم واقع شود و فتح لشکر اسلام را دست دهد بعد شکست مخالفان
یکی از نصاری موافق بگوید که چلیپا غالب آمد و فتح داد و یکی از لشکر اسلام او را بزند و بگوید بلکه دین اسلام غالب
آمد آن نصرانی قوم خود را بخواند و مسلمان کسان قوم خود را پس میان آن دو لشکر خانه جنگی شود و پادشاه اسلام شهید شود
و جمعی نصاری در ملک شام عمل نمایند و با فرنگیان مخالف آشتی کنند و بقیه مسلمانان رو بمدینه آرند و عمل نصاری
تا قریب خیبر رسد در آن وقت مسلمانان در تجسس شوند که حضرت مهدی را تلاش باید کرد تا دفع این بلا از دست ایشان
میسر شود انتهی و ظاهر این روایت در آن است که این فتح و شکست پیش از ظهور مهدی باشد و متصل بزمانه وی بود
و از روایات دیگر معلوم میشود که این ماجرا منجمله وقائع ملحمه کبری ست چنانکه بیاید و الله اعلم و این سفیانی در آخر کار
بر دست مهدی کشته شود و در کتاب انیال زیاده کرده که سفیانی و مهدی سه اند چون سفیانی اول برآید ذکر
او در بلاد عام شود و مهدی اول برآید و نزد خروج سفیانی ثانی مهدی دوم ظاهر شود و چون سفیانی ثالث خروج کند
مهدی سوم جلوه فرماید و این سوم مهدی موعود آخر الزمان باشد انتهی گوییم ماخذ این روایت نظر کردنی ست
تا از کجا آورده آری اینجا جز سفیانی خوارج دیگر اند که متصل زمانه ظهور وی علیه السلام برآیند و بعضی از آنها انصار
بدو گار وی شوند و از امارات داله بر قرب زمانه ظهور وی علیه السلام ست خروج علج از طرف مشرق که زوال ملک دهند
بنی عباس را و بهر شهر که بگذرند فتح کنند و بهر طرف که متوجه شوند منصرف گردند و هر رایتی که بسوی ایشان مرتفع شود
بدرند و بر هر قریه که غالب آیند آنرا بسوزند و ویران سازند و بر هر نعمت که قادر شوند برباد دهند و کمتر باشد که
اراده چیزی کنند و بآن نرسند خدا تعالی رحمت را از دلهای ایشان کشیده رحم نمیکنند بر نالان و جواب
نمیدهند شاکی را و مسلط میشوند بر عاصیان خود و میکشند پدران و مادران را با پسران و دختران و میخشند است
از دست ایشان الغرض تلخ گوییم ظاهر این خبر بر فتنه تاتاریان صادق می آید و زوال ملک بنی العباس هم بر دست
ایشان شده برین تقدیر این امارت بعیده باشد نه قریبه لیکن این فتنه را در امارات قریبه ذکر کرده اند و ازینجا

استيناس ميتوان كرد كه مراد فتنه ديگر ازين جنس ست كه متصل زمانه ظهور مهدى باشد و ملك بنى العباس باعتبار
ماكان گفته باشند و ديه درين چنين ملك ايشان در قطرى از اقطار زمين معلوم نيست و در صراح گفته علج بالكسر
كه هيچ دين ندارد و علوج و اعلاج جمع اوست و اين نيز صادق ست بر تاتاريان زيرا كه ايشان كافر ستاره پرست بودند
و هيچ دين و مذهب نداشتند و اسم صادق مى آيد بر ديگر اقوام بدين و بعد قبول اسلام موسوم شدند بمغل والله
اعلم و از جمله امارات قرب ظهور مهديست انهدام حائط مسجد كوفه از آن طرف كه متصل خانه ابن مسعود رضى الله عنه
ست و بسته شدن پل مسجد كرخ در مدينة السلام و توقف آب فرات تا آنكه كوفه را فرو گرفته ويران كند و مسخ شدن قوم
از اهل بدعت و بر آمدن غلامان از طاعت مالكان خود و ارتكاب كبائر نزد خانه كعبه و آمدن كفره در جزيره عرب
اين فى الحال مشاهد ست زيرا كه در مكه معظمه روسپيان و بيع و شرا مسكرات و استعمال غنا با مزامير موجود ست اگرچه
برو جه اعلان تمام نباشد و هنود و كفار اهل حرفه از نصارى و غيرهم در جده كه سرحد مكه معظمه از طرف درياى شور و حجاب
اقليم هندست و در حديده يمن كه داخل جزيره عرب ست از مدتى سكونت دارند و ديگر تجهيز جيوش و قتل خليفه وقت
و شدت كرب بر رعايا و نداى منادى بر سور دمشق كه ويل ست عرب را از شرى كه نزديك رسيده و وقوع فتح عظيم در بابل
و قتل ذريع ميان كوفه و حيره و ويران شدن معاظم بلاد از آفات و قتل نفس زكيه ست مجاهد گفته بيرون نيايد مهدى
تا آنكه كشته شود نفس زكيه و چون كشته شود وى غضب كند بر ايشان آنكه در آسمان ست و بيايند مردم پيش مهدى
مثل آنكه نداورده چنانكه عروس را شب عروسى بسوى زوج ميبرند اخرجه ابن ابى شيبة و اخرج نحوه نعيم بن حماد عن
عمار بن ياسر و لفظ وى اينست چون كشته شود نفس زكيه و برادر وى در مكه بطريق ضيعه ندا كند منادى از آسمان كه امير
شما فلان ست و آن مهدى باشد در اشاعه گفته اين نفس زكيه غير آن نفس زكيه ست كه در زمانه منصور عباسى از دست موسى
بن عيسى عم خليفه منصور كشته شد و آن محمد نفس زكيه بن عبد الله محض بن حسن مثنى بن حسن بن على بن ابى طالب ع و داعيه
بيعت خلافت كرده بودند و ميگفتند كه وى مهدى ست پس او را در مدينه كشته برادرش ابراهيم بن عبد الله را در عراق
بقتل رسانيدند و پدر ايشان در حبس انتقال فرمود و شيخ على متقى رح در رساله خود نوشته كه پيش از ظهور مهدى علامتى
چند باشد يكى آنكه سيدى بى گناه هاشمى ميان حجر اسود و مقام ابراهيم كشته شود ديگر دهى بود كه نام آن حرستا بود و بجاى
شهر غوطه آن ده با همه در زمين فرو رود و ديگر فتنه در مدينه واقع شود بمقام احجار الزيت و سنگهايش در خون غرق شوند
و خلق از مدينه بيرون روند بمقدار دو فرسنگ بعد از آن مهدى بيرون آيد ديگر آنكه پادشاه شام و پادشاه مصر باهم جنگ
كنند و اهل شام چند قبائل اهل مصر را اسير كنند ديگر آنكه از جانب مشرق مردى پادشاه پيدا شود همراه او بيرقهاى سياه
باشد با لشكرى بسيار براى اعانت مهدى ديگر آنكه اهل بربر طرف شام روند ديگر آنكه تاريكى در عالم پيدا شود و شكل
دخان بار دور شود ديگر آنكه پيش از مهدى مردم بر فرزند امير المؤمنين على عليه السلام جمع شوند و بيعت كنند و اين
فرزند لائق بيعت نباشد پس كشته شود يا بميرد و بعد از آن مهدى ظهور كند انتهى و از على كرم الله وجهه مرويست
كه بيرون نمى آيد مهدى تا آنكه جنگ كنند ثلثى گروه و بميرند ثلث و باقى مانند ثلث اخرجه نعيم بن حماد فى الفتن و گفته

شد نزد حذیفه که بیرون آید مهدی از روی گفت اگر وی بیرون آید و تنگار شده باشید شما زیراکه اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم
در میان شما موجود اند ولیکن وی بیرون نمی آید تا آنکه نباشد هیچ غایب دوست تر بسوی مردم از وی بسبب آنچه به بینند از شر و فساد
اخرجه ابو عمرو الدانی عن ام سلمة و حسین بن علی گفته خروج مهدی را پنج نشان ست خروج سفیانی و یمانی و صیحه از آسمان
و خسف در بیدا و قتل نفس زکیه و هم وی علیه السلام گفته چون دیوار مسجد کوفه که متصل بخانه عبدالله بن مسعود ست منهدم
کرده شود هلک قوم زائل گردد و نزد زوال وی خروج مهدیست و عمار بن یاسر گفته علامت خروج وی آنست که ترک اندازند
بر شما ترک و بمیرد خلیفه شما که جمع میکرد اموال را و خلیفه شود بعد از وی مردی ضعیف که ترک کند سلطنت را بعد دو سال و واقع
شود خسف در جانب غربی از مدینه دمشق و برآیند سه نفر از شام و خروج کنند اهل مغرب بمصر اخرجه نعیم بن حماد و کعب احبار
گفته وقتیکه برگردد آسیای بنی عباس و بربندند اصحاب رایات سیاه اسپان خود و بزیتون شام هلاک کند خدا اصحاب را
و کشته شود وی با اکثر کسان خود تا آنکه نماند مردی از خویشان و نداند و گمراه که بگریزد و روپوش شود و برافتند دو شیعه
که بنی عباس و بنی جعفر اند و بنشیند پسر کلبیة الاکباد یعنی سفیانی بر منبر دمشق و برآیند بربر بسوی شام این علامت
خروج مهدیست اخرجه نعیم بن حماد و از علی مرتضی مرویست که چون بیرون آید خیل سفیانی بسوی کوفه بفرستند
لشکری بطلب اهل خراسان و برآیند خراسانیان در جستجوی مهدی ملاقی شوند خراسانیان و سفیانیان بر باب اصطخر و
واقع شود جنگ عظیم و غالب آیند رایات سود و بگریزد خیل سفیانی تمنا کنند مردم در آنوقت مهدی را و هم نشان خروج
مهدی نشانهاست که از طرف مغرب آید و برین نشانها مردی اعرج از قبیله کنده حاکم باشد اخرجه نعیم بن حماد گویم
این نعیم بن حماد که روایات از وی درباره فتن مهدی آخر زمان بسیار آمده شیخ محمد بن اسمعیل بخاری صاحب صحیح ست
لیکن بهذا التخریج او محتاج تصحیح و تجریح و تعدیل باشد زیراکه این روایات در کتب فتن کتب سته صحیحه یافته نمیشود و
غالب آنست که ضعفی همراه داشته باشد فلینظر فیها من استطاع این ست آنچه در بیان امارات داله بر قرب زمانه مهدی
گفته و نوشته اند و بعد وقوع این امارات زمانه ظهور او ست و ظهورش اقدم و اول اشراط کبری قیامت ست بعد
وی فتن دیگر باشد تا فنای عالم پس بیان احوال مهدی و فتن که در زمانه او واقع شود و بعد از وی بوقوع آید در فصلی
چند ذکر کرده میشود و احادیثی که درین ابواب وارد شده با اختلافات روایات نزدیک نیست که منحصر شود و محمد بن حسین اسنوی
در کتاب مناقب شافعی گفته متواتر شده است از آنحضرت صلعم اخبار بذکر مهدی و بودن وی از اهل بیت نبوی انتهی
و ابوبکر بن ابی خیثمه اسکاف چنانکه سهیلی از وی نقل کرده درین باب توغل نموده در فوائد الاخبار بسند خود از مالک
بن انس از محمد بن منکدر از جابر آورده که گفت رسول خدا صلعم من کذب بالمهدی فقد کفر و من کذب بالدجال فقد کفر
و در طلوع شمس از مغرب نیز مثل این گفته و حسبک هذا غلوا زیراکه صحت طریق وی تا مالک بن انس معلوم نیست با آنکه
ابوبکر اسکاف نزد اهل حدیث متهم بوضع ست والله اعلم **فصل** در ذکر نام و نسب و مولد و مبایعت و مهاجرت
و حلیه و سیرت او و این فصل مشتمل ست بر چند وصل **وصل اول** در بیان اسم سامی و نام نامی او علیه التحیة والثناء
عبدالله بن مسعود از آنحضرت صلی الله علیه وسلم روایت کرده لولم یبق من الدنیا الا یوم لطول الله ذلک الیوم حتی یبعث

فیه خلاف حتی یبعث رجل منی یواطی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم ابی اخرجه ابو داود و سکت علیه و در رساله خود گفته ان ما سکت
علیه فی کتابه فهو صالح و اخرجه ابن ماجة من حدیث ابی هریرة و زاد فیه یملک جبل الدیلم و القسطنطینیة و قال فیه سنده ضعیف
و لفظ ترمذی از ابن مسعود اینست لا تذهب الدنیا حتی یملک العرب رجل من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و فی لفظ آخر حتی یلی رجل
من اهل بیتی و هر دو حدیث حسن صحیح اند و نیز ترمذی آن را موقوف بر ابو هریره روایت کرده و حاکم گفته رواه الثوری و شعبة
و زائدة و غیرهم من ائمة المسلمین عن عاصم عن زر عن عبد الله کلها صحیحة علی ما اصلته من الاحتجاج باخبار عاصم اذ هو امام من
ائمة المسلمین انتهی گویم احمد بن حنبل در حق عاصم گفته کان رجلا صالحا قاریا للقرآن خیرا ثقة و الاعمش احفظ منه و شعبة آن
را بر وی در تثبیت حدیث اختیار میکرد و عجلی گفته کان یختلف علیه فی زر و ابی وائل گویا اشارت بضعف روایت او
ازین هر دو کس میکند و محمد بن سعد گفته کان ثقة الا انه کثیر الخطاء فی حدیثه و یعقوب بن سفیان گفته فی حدیثه اضطراب و
عبد الرحمن بن ابی حاتم گفته قلت لابی ان ابا زرعة یقول عاصم ثقة فقال لیس محله هذا و قد تکلم فیه ابن علیة فقال کل من اسمه
عاصم سیئ الحفظ و ابو حاتم گفته محله عندی محل الصدق صالح الحدیث و لم یکن بذاک الحافظ و اختلف فیه قول النسائی
و ابن خراش گفته فی حدیثه نکرة و ابو جعفر عقیلی گفته لم یکن فیه الا سوء الحفظ و دارقطنی گفته فی حفظه شیء و یحیی قطان
گفته ما وجدت رجلا اسمه عاصم الا وجدته ردیء الحفظ و قال ایضا سمعت شعبة یقول حدثنا عاصم بن ابی النجود و فی
الناس ما فیه و ذهبی گفته ثبت فی القراءة و هو فی الحدیث دون الثبت صدوق یهم و هو حسن الحدیث و ان احتج
احد بان الشیخین اخرجا له فنقول اخرجا له مقرونا بغیره لا اصلا و الله اعلم گویم حدیث مذکور نزد ترمذی و ابو داود
روایت همین عاصم از ابن مسعود است اما درین باب روایات دیگر نیز بطرق آخر است که مساعدت وی میکنند پس
حدیثش صالح احتجاج باشد و در وی دلالت است بر آنکه نام مهدی محمد بن عبد الله باشد و نیز ابو داود بسند خود از علی
کرم الله وجهه آورده و قال علی و نظر الی ابنه الحسن ان ابنی هذا سید کما سماه رسول الله صلعم و سیخرج من صلبه رجل یسمی
باسم نبیکم یشبهه فی الخلق و لا یشبهه فی الخلق یملأ الارض عدلا و این نیز افاده میکند که نامش محمد باشد و در سندش عمرو بن ابی قیس است
ابو داود گفته لا باس به فی حدیثه خطاء و ذهبی گفته صدوق له اوهام و هم در وی ابو اسحق سبیعی است و وی شیعی
بود اما شیخین از وی تخریج کرده اند و در آخر عمر مختلط گشته بود و روایت وی از علی کرم الله وجهه منقطع است و در بعض
روایات نام وی احمد و نام پدرش عبد الله آمده و کنیتش ابو القاسم و در روایت ابو نعیم از حذیفه ابو عبد الله آمده
و تخصیص عرب در احادیث مذکوره بجهت اصالت و شرف اوست ور نه از احادیث دیگر معلوم میشود که وی مالک تمام
دنیا گردد چه عرب چه عجم و درین باب است از حذیفه و ابو الطفیل و ابو سعید خدری و علی کرم الله وجهه و ارطاة
روایت کرده که فرموده آنحضرت نام مهدی محمد است اخرجه نعیم بن حماد در اشاعه گفته بعضی شیعه تعسف کرده اند درینجا
و گفته اند که صواب در لفظ حدیث اسم ابیه اسم ابنی است نه اسم ابی یعنی بنون نه بموحده مراد آنکه نام پدرش حسن باشد
نه عبد الله یا مراد باب جد وی حسین باشد و مراد باسم کنیت وی زیرا که کنیت حسین ابو عبد الله بود پس مراد
آنست که کنیت جد وی حسین موافق نام والد آنحضرت صلعم باشد و این تاویل از برای تصحیح مهدی بودن محمد بن حسن است

عسکری تراشیده اند حالانکه بوجوه چند باطل ست اول آنکه خلاف لفظ روایت ست دوم آنکه محمد بن حسن مذکور در سنه ستین
وانتقال کرد وعم وی جعفر میراث پسر حسن بستاند سوم آنکه مهدی موعود وقت بیعت چهل ساله باشد یا کم وابن محمد بن
حسن صغیر سن درگذشت پس اگر او مهدی منتظر باشد چنانکه شیعیان گمان کنند باید که عمر او وقت بیعت زیاده بر پنجصد
سال بود چهارم آنکه مولد مهدی مدینه ست ومولد وی [illegible] پنجم آنکه در روایت ابن المنادی از علی کرم الله وجهه چنین ست
که پس بیارد خدا مهدی محمد بن عبد الله را وهمچنین احادیث بسیار مصرح اند برد قول ایشان ووجوه دیگر ست که
سخن باینها گران ودراز میکنم انتهی وهم در اشاعه گفته که شیخ عبد الوهاب شعراوی در کتاب الیواقیت والجواهر باین قول
رفته وآنرا نسبت طرف فتوحات مکیه نموده حالانکه در وی اثری ازین قول نیست بلکه خلاف اوست یعنی مهدی از اولاد
حسن ست وشک نیست که محمد بن حسن عسکری از اولاد حسین بود وظاهر آنست که این قول مدسوس ست بر شعراوی ومؤید
اوست عدم تحریر او این کتاب را در حیات خود چنانچه در وی گفته لا احل لاحد ان یروی عنی هذا الکتاب حتی یعرضه علی علماء
المسلمین ویجیزوا ما فیه وانچه از وی نرسیده بود همان واقع شده ومذهب شیعه را در وی مدسوس کردند ومنجمله مدسوسات
بر وی آنست که در طبقات وی دس کرده اند در ترجمه حسین بن علی که عقب صرف از وی باقی ست نه از برادرش
حسن بن علی واین نیز از دسائس نفسانی ست ورنه شعراوی انکار نسب حسن چه قسم خواهد کرد باآنکه اکابر اولاد حسن در مصر موجود
بودند مثل طباطبا وغیرهم فلیتنبه لذلک انتهی ولقب مهدی جائز ست زیراکه جبر کند دلهای امت محمدیه یا جبر کند بر جبابره وظلمه
وبشکند صولت وشوکت ایشان وکنیت وی ابو عبد الله ست وقاضی عیاض در شفا گفته ابو القاسم ست وبهر حال
وی جامع باشد میان نام وکنیت وی صلعم اما قاضی سندش ذکر نکرده ودر رساله حشریه گفته نام ایشان محمد ونام پدر
عبد الله ونام مادر آمنه باشد انتهی وصل وهم اما نسب مهدی منتظر پس از اهل بیت نبوی ست صلعم ابو داود
از علی کرم الله وجهه روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم لو لم یبق من الدهر الا یوم لبعث الله رجلا من اهل بیتی یملأها
عدلا کما ملئت جورا قال محمد بن ابی بکر الاشخر اخرجه احمد ایضا بسند حسن ودر سندش فطر بن خلیفه ست واو را احمد
ویحیی قطان وابن معین ونسائی وغیرهم توثیق کرده اند وعجلی گفته حسن الحدیث وفیه تشیع قلیل وابن معین یکبار چنین
گفته که ثقه شیعی واحمد بن عبد الله بن یونس گفته کنا نمر علی فطر وهو مطروح لا نکتب عنه ونیز گفته کنت امر به
وادعه مثل الکلب ودارقطنی گفته لا یحتج به وابو بکر بن عیاش گفته ما ترکت الروایة عنه الا لسوء مذهبه وجوزجانی گفته زائغ غیر
ثقة وام سلمه گفته شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود المهدی من عترتی من ولد فاطمة اخرجه ابو داود وابن ماجه
والحاکم فی المستدرک ولفظ حاکم اینست که گفت ام سلمه سمعت رسول الله صلعم یذکر المهدی فقال نعم هو حق وهو من
بنی فاطمة وتکلم نکرده بر ان بتصحیح وغیره وابو جعفر عقیلی تضعیف وی کرده ودر سندش علی بن نفیل ست عقیلی گفته
لا یتابع علیه ولا یعرف الا به وعن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم لا تقوم الساعة حتی تملأ الارض جورا
وظلما وعدوانا ثم یخرج من اهل بیتی رجل یملأها قسطا وعدلا کما ملئت ظلما وعدوانا اخرجه الحاکم وقال هذا صحیح علی شرط
الشیخین ولم یخرجاه واخرجه ابو نعیم وحارث بن اسامة ایضا واخرج ابو یعلی من حدیث ابی سعید مرفوعا لیقومن علی

امتی رجل من اہل بیتی یواطی الارض عدلا کما وسعت ظلما یملک سبع سنین وفیه عدی بن ابی عمارة قال العقیلی فی حدیثه
اضطراب لقیه رجاله رجال الصحیح کذا فی التوضیح و حدیث ابراهیم بن محمد بن الحنفیة عن ابیه عن جده قال قال رسول الله صلعم
المهدی منا اهل البیت یصلح الله به فی لیلة اخرجه ابن ماجه و در سندش یسین عجلی ست ابن معین گفته لیس به باس و بخاری
گفته فیه نظر و هذه والمعلوم من اصطلاحه فی التضعیف جدا و اورده له ابن عدی فی الکامل والذهبی فی المیزان هذا الحدیث
منه وجه الاستنکار له و قال هو معروف به و رواه احمد و ابن ابی شیبة و نعیم بن حماد و طبرانی در معجم اوسط از علی کرم الله
وجهه آورده انه قال للنبی صلعم امنا المهدی ام من غیرنا یا رسول الله فقال بل منا یختم الله بنا کما فتح و بنا یستنقذون
من الشرک و بنا یولف الله بین قلوبهم بعد عداوة بینة کما بنا الف بین قلوبهم بعد عداوة الشرک قال علی امومنون ام کافرون
قال مفتون و کافر انتهى و در سندش عبد الله بن لهیعة ست و هو ضعیف معروف الحال و نیز در وی عمرو بن جابر حضرمی
ست و هو اضعف منه قال احمد بن حنبل روی عن جابر مناکیر و بلغنی انه کان یکذب نسائی گفته لیس بثقة و نیز گفته کان
ابن لهیعة شیخا احمق ضعیف العقل و کان یقول ان علیا فی السحاب کان یجلس معنا فیبصر سحابة فیقول هو اعلی قد مر فی
السحاب طبرانی از ام سلمه مرفوعا روایت کرده که مهدی از عترت من ست از اولاد فاطمه اخرجه ابو داود و ابن ماجه
والحاکم ایضا و مروی از علی رضی الله عنه که گفت رسول خدا صلعم مهدی مردی از عترت من ست مقاتله کند بر احیاء سنت
من چنانکه قتال کردم بر اجرای وحی اخرجه نعیم بن حماد و حدیث الحسین ان رسول الله صلعم قال لفاطمة ابشری المهدی
منک ذکره فی کنز العمال ثم قال فیه موسی بن محمد البلقاوی عن الولید بن محمد الموقری و هما کذابان کذا فی التوضیح و گفت
حذیفه فرمود آنحضرت صلعم وای برین امت از ملوک جبابره که بکشند و بترسانند مطیعان را مگر کسیکه ظاهر کند طاعت
ایشانرا پس مومن متقی میسازد با ایشان زبان خود و میگریزد بدل خویش و چون خواهد خدا که عزیز کند اسلام را
بشکند هر جبار عنید را و خدا قادرست بر هر چه خواهد پس درست کند امت را بعد تباه شدن ای حذیفه اگر نماند
از دنیا مگر همین یک روز دراز کند آنرا خدای تعالی تا آنکه برآید مردی از اهل بیت من که جاری شود جنگها بر دست او و غالب
شود اسلام خلاف نمیکند خدا وعده خود را اخرجه ابو نعیم و درین باب ست از انس و ابن مسعود و ابو سعید خدری و
ابو هریره و ابن عمرو ابی امامه باهلی و حسن و حسین و سعید بن مسیب و ابن عباس و عائشه و زهری و غیر ایشان و عقبه
بن عامر گفته میرفتم روزی با معاویه در راه پس گفت والله نیست بر روی زمین مردی که دوست تر باشد بسوی من
از علی بن ابی طالب پیش از آنچه واقع شد میان من و او و من میدانم که مالک میشود یعنی تمام دنیا را از اولاد او کسیکه
بهترین اهل زمین باشد بزمانه خود و او را نامی ست در آسمان میشناسند آنرا آسمانیان و او را علامتی ست که در
زمین باشد از ان شود و غله در وقت او و بمیرد باطل و زنده شود حق و آن زمانه صلح است برداشته اند سرهای
خود را چشم در راه او اند برای او در شرق و غرب مین اخرجه المستغفری فی دلائل النبوة باسناده الی سلمة بن
علی هلالی گفته فرمود آنحضرت صلعم فاطمه را سوگند بکسیکه برانگیخت مرا بحق هر آئینه ازینها هر دو یعنی حسن و حسین مهدی
این امت ست وقتی که گردد دنیا هرج و مرج و ظاهر شود فتن و منقطع شود سبل و غارت کنند بعضی بر بعضی یادرم

کبیر بر صغیر و نه توقیر کند صغیر کبیر را برانگیزد خدا تعالی نزد این حال از ایشان مردی کسی را که فتح کند حصون ضلالت و قلوب غلف را و قائم شود بوی دین یعنی اسلام در آخر زمان چنانکه قائم شده است در اول زمان و پر شود دنیا بعدل چنانکه پر شده بجور اخرجه الطبرانی فی المعجم الکبیر والاوسط وفیه الهیثم بن حبیب قال ابو حاتم منکر الحدیث وهو متهم بهذا الحدیث کذا نقله الهیثمی فی فضائل اهل البیت من کتابه مجمع الزوائد فلینظر ههنا لکلامه انتهی ما فی التوضیح آن عمرو گفته برآید مردی از اولاد حسن از طرف مشرق که اگر پیش آید او را جبال برانداز د آنها را و برآرد راه میان آنها اخرجه تمام فی فوائده و ابن عساکر فی تاریخه ابن العربی گفته مهدی موعود شخصی باشد از اولاد فاطمه که در آخر زمان پیش از عیسی پیدا شود و ولایت محمدیه بروی ختم گردد انتهی گویم در روایات صحیحه همین است که مهدی از اهل بیت باشد از اولاد فاطمه حسن یا حسین علیهم السلام و در بعض روایات آمده که از اولاد عباس باشد کعب احبار گفته مهدی از اولاد عباس است اخرجه نعیم بن حماد و دارقطنی در افراد و ابن عساکر در تاریخ خود از عثمان بن عفان آورده که گفت شنیدم آنحضرت را میفرمود مهدی از اولاد عم من عباس است دارقطنی گفته این حدیث غریب است منفرد است بدان محمد بن ولید مولی بنی هاشم و فرمود آنحضرت صلعم عباس را ای عم ابشر که خدا دین اسلام را بمن نزدیک است که ختم کند آنرا بغلامی از اولاد تو و آن غلامی است که تقدم کند عیسی بن مریم اخرجه ابو نعیم فی الحلیة عن عمار بن یاسر و بغدادی نزد خطیب این است ای عباس ابشر که خدا این امر را که دین اسلام است بمن نزدیک است که تمام کند آنرا بکودکی از اولاد تو پر کند زمین را بعدل چنانکه پر شده باشد بجور و این است آنکه نماز گذارد با عیسی بن مریم و گفت ابن عباس مهدی جوانی از ما اهل بیت است اخرجه ابن منده فی تاریخ اصفهان و نیز گفت که نمیگذرد روزها و شبها تا آنکه مالک شود از ما اهل بیت جوانی اخرجه ابن ابی شیبة و روی شله نعیم بن حماد و عن انس قال سمعت رسول الله صلعم یقول نحن ولد عبد المطلب سادات اهل الجنة انا وحمزة وعلی وجعفر والحسن والحسین والمهدی اخرجه ابن ماجه و در سندش عکرمه بن عمار است مسلم از وی بطور متابعت اخراج کرده و جمعی او را تضعیف و گروهی توثیق نموده و ابو حاتم رازی گفته هو مدلس فلا یقبل الا ان یصرح بالسماع و نیز در وی علی بن زیاد یمامی است ذهبی در میزان گفته لا ندری من هو لیعد و گفته الصواب فیه عبد الله بن زیاد و نیز در سندش سعد بن عبد الحمید است یعقوب بن ابی شیبة توثیق وی کرده و یحیی بن معین گفته لیس به باس ثوری در وی تکلم کرده زیرا که وی فتوی میداد در مسائل و خطا میکرد و ابن حبان گفته کان ممن فحش غلطاه فلا یحتج به و احمد بن حنبل گفته یدعی انه سمع عرض کتب مالک والناس ینکرون علیه ذلک هو ههنا ببغداد لم یحج فکیف سمعها و ذهبی او را در کسانی شمرده که کلام مردم درباره آنها قادح نیست و مجاهد از ابن عباس روایت کرده که گفت منا اهل البیت اربعة منا السفاح ومنا المنذر ومنا المنصور ومنا المهدی فقال مجاهد بین لی هؤلاء الاربعة فقال ابن عباس اما السفاح فربما قتل انصاره وعفا عن عدوه واما المنذر اراه قال فانه یعطی المال الکثیر ولا یتعاظم فی نفسه ویمسک القلیل من حقه واما المنصور فانه یعطی النصر علی عدوه الشطر مما کان یعطی رسول الله صلعم ویرهب منه عدوه علی مسیرة شهرین والمنصور یرهب منه عدوه علی مسیرة شهر واما المهدی الذی یملأ الارض عدلا کما ملئت جورا وتأمن البهائم السباع وتلقی الارض افلاذ کبدها قال قلت وما افلاذ کبدها قال امثال الاسطوانة من الذهب والفضة اخرجه الحاکم وقال نعیم احد

صحیح الاسناد ولم یخرجاه وهو من روایة اسمعیل بن ابراهیم بن مهاجر عن ابیه واسمعیل ضعیف وابراهیم ابوه ان
خرج له مسلم فالاکثرون علی تضعیفه ودر روایتی باین لفظ است منا السفاح ومنا المنصور ومنا المهدی اخرجه البیهقی ونعیم
والخطیب ودر لفظ از حدیث ابو سعید آمده ومنا القائم ومنا المنصور ومنا المهدی فاما القائم فتاتیه الخلافة لم یهرق فیها
محجمة دم واما المنصور فلا ترد له رایة واما السفاح فهو یسفح المال والدم واما المهدی فیملأها عدلا کما ملئت جورا اخرجه الخطیب
گوییم در خلفاء عباسیه قائم وسفاح ومنصور ومهدی نام همه گذشته اند لیکن مراد دراینجا مهدی آخر زمان است والله
اعلم وعن ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال له اللهم انصر العباس وولد العباس قالها ثلاثا ثم قال یا عم اما شعرت ان المهدی
من ولدک موفقا راضیا مرضیا اخرجه ابن عساکر فی تاریخ دمشق وفیه الکریمی وضاع ودر اشاعه گفته روایات مختلف است در آنکه
مهدی در اولاد فاطمه از حسن باشد یا حسین ووجه جمع آنست که ولادت حقیقی حسینی را باشد یا حسنی را ودیگرانیز در وی ولادت
باشد از طرف بعض امهات وهمچنین عباس را نیز ولادت بود در وی باآنکه در اولاد عباس کسی گذشته که موسوم بود بمهدی
وآمد او را لشکرهای سیاه از طرف خراسان چنانکه برای مهدی بیاید وبود پیش از وی منصور چنانکه باشد پیش از مهدی
سعیدیه انتهی گوییم وبود اول ایشان سفاح پس حمل این روایات بر خلیفه عباسی مهدی نام انسب بمقام است ومحتمل که وصف
او باوصاف مهدی موعود از قبیل ادراج باشد وآنچه از ابن عمر آمده که گفت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم فی نفر من المهاجرین
والانصار وعلی بن ابی طالب عن یساره والعباس عن یمینه اذ تلاحی العباس ورجل من الانصار فاغلظ الانصاری للعباس
فاخذ النبی صلعم بید العباس وبید علی وقال سیخرج من صلب هذا حتی یملأ الارض جورا وظلما وسیخرج من صلب هذا حتی یملأ الارض
قسطا وعدلا فاذا رأیتم ذلک فعلیکم بالفتی التمیمی فانه یقبل من قبل المشرق وهو صاحب رایة المهدی اخرجه الطبرانی فی
معجمه الاوسط وفیه عبد الله بن عمر العمری وعبد الله بن لهیعة وهما ضعیفان شوکانی در توضیح گفته قال الهیثمی لکن احادیث کثیرة
وان النبی صلعم لم یکن یستقبل احدا دق وهو شی یکرهه خاصة عمه العباس الذی قال فیه انه صنو ابیه انتهی ودر حدیث عثمان است
المهدی من ولد العباس عمی اخرجه الدارقطنی فی الافراد وفی حدیث ابی هریرة بلفظ یا عم النبی ان الله ابتدأ الاسلام بی وسیختمه
بغلام من ولدک وهو الذی یتقدم عیسی بن مریم اخرجه ابو نعیم فی الحلیة وفی حدیث عمار بن یاسر بلفظ یا عباس ان الله بدأ بی
هذا الامر وسیختمه بغلام من ولدک یملأها عدلا کما ملئت جورا وهو الذی یصلی بعیسی بن مریم اخرجه الدارقطنی فی الافراد والخطیب
وابن عساکر قال الشوکانی ویمکن الجمع بین هذه الثلاثة الاحادیث وبین سائر الاحادیث المتقدمة بانه من ولد العباس من جهة
امه وان امکن الجمع بهذا والا فاحادیث انه من ولد النبی صلعم ارجح انتهی غرضکه احادیث بودن مهدی از اهل بیت نبوی وذریت
فاطمی بحد شهرت واستفاضه رسیده ودر صحاح مروی گشته واهل سنن تجریح بعض پرداخته ودر بعض تخصیص باولاد حسن
وبعضی باولاد حسین ودر بعض بهر دو علی سبیل الترديد آمده وبعضی مطلق وارد شده که از عترت باشد یا از اهل بیت یا از بنی فاطمه
واخبار وارده در آنکه مهدی از آل عباس غریب یا ضعیف یا ماول اند وابن حجر مکی در تطبیق این روایات همان گفته که
صاحب اشاعه ذکر کرده یعنی نیست مانع از اجتماع ولادات متعدده در شخص واحد از جهات مختلفه پس توانند که امین با در وی
ولادت باشد امام حسن بن علی را ولادت عظمی بود زیرا که اخبار در تخصیص وی بیشتر است وممکن که یکی از امهاتش عباسیه

انتہی واہل حدیث نیز ہمین رفتہ اند کہ وی از اولاد حسن بن علی باشد علی قاری در شرح در وی گفتہ واختلفوا فی انہ من
نسل ای الحسنین ویحتمل ان اباہ حسنی وامہ حسینیۃ او بالعکس الاول اولی کما لا یخفی بل قال بعضہم ان الحسن لما ترک الخلافۃ الشفقۃ
عوضہ اللہ الرتبۃ القطبیۃ وجعل من نسلہ المہدی الذی یختم الخلافۃ النبویۃ ویؤیدہ ما اخرجہ ابو داود وغیرہ عن علی انہ نظر
الی ابنہ الحسن فقال ان ابنی ہذا سید کما سماہ النبی صلعم وسیخرج رجل من صلبہ یسمی باسم نبیکم الحدیث انتہی گوییم حافظ ابن القیم ح
گفتہ در بودن مہدی از اولاد حسن سری لطیف است یعنی چون امام حسن ترک خلافت از خود کرد حق تعالی عوض آن در اولاد
وی کسی پیدا کند کہ قائم شود بخلافت حقہ و پر شود زمین بعدل او واین سنت خداست در عباد او کہ چون یکی ترک چیزی
برای خدا کند خدا او را عوض آن نعم البدل کرامت فرماید بخلاف حسین کہ چون وی حرص بر خلافت نمود و مقاتلہ کرد ظفر
نیافت انتہی گوییم نسبت حرص خلافت بسوی حسین علیہ السلام صحیح نیست زیرا کہ باتفاق اہل روایت و درایت معلوم ست
کہ خروج وی بنا بر دعوی خلافت راشدہ کہ بمرور سی سال منقضی گشتہ نبود بلکہ بنا بر تخلیص مظلوم از دست ظالم بود و اعانت مظلوم
بر ظالم منجملہ واجبات ست و آنکہ در حدیث آمدہ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از بغی و خروج بر پادشاہ وقت اگرچہ ظالم باشد منع
پس مراد ان وقت ست کہ آن پادشاہ ظالم بلا مانع و مزاحم تسلط تام پیدا کردہ باشد و ہنوز اہل مدینہ و اہل مکہ و اہل کوفہ تسلط
یزید پلید را راضی نشدہ بودند و مثل حضرت امام حسین و عبد اللہ بن عباس و عبد اللہ بن زبیر و عبد اللہ بن عمر بیعت نکردہ با حکم
خروج امام حسین برای دفع تسلط او بود نہ برای رفع تسلط او و آنچہ در حدیث ممنوع ست آن خروج ست کہ برای رفع تسلط
سلطان جائر باشد و الفرق بین الدفع والرفع ظاہر مشہور فی المسائل الفقہیۃ و این خروج برای دفع تسلط ہم باستبداد
کوفیان دغاباز بود کہ بطلب آنہا از مکہ بکوفہ رفتہ نہ از خود و درین کسیل خاص حمایت دین اسلام فرمودہ خواست کہ جمعی را
از دست یزیدیان ظلمہ فجرہ وارہاند نہ آنکہ بطلب خلافت برخاستہ باشد و ازینجاست کہ چون بسرزمین کربلا رسید و حقیقت
ماجرا دریافت از آنجا برگشتن خواست با حاکم کوفہ مانع آمد و خواہی نخواہی مقاتلہ کرد و بس ناچار بمدافعہ پرداخت و بحکم من قتل
دون مالہ ونفسہ فہو شہید جان را در راہ جان آفرین پروانہ وار بباخت و خود را از مشقت آباد دنیای فانی براحتکدہ آخرت
باقی رسانید وکان امر اللہ قدرا مقدورا ؎ گر نثار قدم یار گرامی نکنم ✦ گوہر جان بچہ کار دگرم باز آید ✦ ساحت عزت
وجاہ وی رضی اللہ عنہ از ان پاکتر ست کہ غبار حرص خلافت وطمع سلطنت بر دامن جلالش نشیند حاشا و کلا وی چہ حرص
بر خلافت کند بعد از انکہ برادر کلانش حسن رضی اللہ عنہ آنرا بعد تبل او گذاشتہ باشد و حدیث ابنی ہذا سید لیصلح اللہ
بہ بین الفئتین از والد ماجد خود ش صلعم شنیدہ و این حرف از جناب ابن القیم قیم غیب و از قبیل مسامحت ابن العربی مالکی ست
کہ گفتہ لم یقتل حسین الا بسیف جدہ آری حسن علیہ السلام را اگر او تعالی بعوض ترک خلافت وحق وی معاوضہ بوجود مہدی
از اولاد وی کند گنجایش دارد اما در وی ہیچ الزام بر حسین لازم نمی آید و کیف کہ از بعض اخبار ولادت حسین نیز در وی
ثابت میشود بلکہ ولادت عباس ہم فلیعلم درینجا بحکم الشیء بالشیء یذکر یاد آمد کہ والد کاتب حروف رحمہ اللہ تعالی کہ از
اولاد حسین بود و نانش از اولاد حسن در کتاب خود را حسن مینوشت پدر بزرگوارش کہ جد من باشد امارت لائقہ و دولت فائقہ در
بعض حیدرآباد دکن داشت پدرم بعد وفات او بنا بر آنکہ متشرع بود ہمہ متروکہ او ترک داد و منصب امارت و نوابی بنا بر خود ہم

امتحان مصون ماند و ... تسلیم ... و تقوی و طهارت ... مذهب اهل سنت و جماعت کثرهم الله
تعالی ... معالی ... کسی سیادکرد بسبب رشد ولت حکومت سید عیسی ... محقر را بدست همت خود
... مصالح حرم طیبه
... و سیرد ... و اسوال و ... و مساکن و مراکب و مطاعم و مساکن و ملابس ... و امداد ...
لا ... ساخته ... که دنیا ... آخرت ... و این توالیف شرعیه سبب نجات اخروی گردد
و ... قیامت ... ماذلک علی الله بعزیز و **فصل سوم**
و اما ... و مهاجر ... و ... وقت ... در مدینه منوره پیدا شود از اهل بیت
رسول ... شد ... علی متقی در رساله خود گفته که تولد او در مدینه مشرفه باشد و ظهور
او در مکه ... و ... در تذکره خود گفته که مولدش ... و ...
از ... که ... لیکن ... منقول نظر است ... صحیح نشده و در ارشاد المسلمین گفته که
وی ... باشد ... اکرمه گویم امام مستغفری در دلائل النبوة باسناد خود مثل آن از ابن عمر آورده و ابوبکر مقری گفته
... گویم ... و دیگر ... تولد دیگر ... در عقاید گفته که ... در ... بنام ... پیدا گردد
... زمان قدیم بوده باشد و اکنون نامش متغیر شده و در آخر زمان ... همان نام مشهور گردد انتهی گویم ابو داود از ام سلمه
در حدیث ... کرده ... آنحضرت صلعم یکون اختلاف عند موت خلیفة فیخرج رجل من اهل المدینة هاربا الی مکة الحدیث
... حدیث دال است بر آنکه بر آمدن او ... از مدینه باشد چنانکه ... پس ...
... حدیث ... و باقی اقوال ساقط و ظهور ... بالاتفاق در مکه مکرمه باشد و از ... الانوار ...
تمام ... و ... در حدیث ... اذا رأیتم الرایات السود قد جاءت من قبل خراسان
فأتوها فان فیها خلیفة الله المهدی ... در شرح ... گفته ... من قبل خراسان و کونه فیها لا ینافی ...
من ... الرکنین ... الحرم ثانیا او بالنسبة الی غیرهم او یکون ... استقبلهم ... عسکر
... الترمذی عن ابی هریرة تخرج من خراسان رایات سود فلا یردها شیء حتی تنصب بایلیا انتهی و ...
میان ... بیعت باکراه او باشد چنانچه در حدیث ام سلمه آمده مرفوعا فیأتیه ناس من
اهل مکة فیخرجونه وهو کاره فیبایعونه بین الرکن والمقام الحدیث اخرجه ابو داود و مهاجر وی بیت المقدس ...
و مدینه منوره ... بسوی بیت المقدس ... گردد و جای ماند و بود ... شود چنانکه در حدیث آمده
بیت المقدس خراب یثرب است کذا فی الاشاعة و عمر او نزد ظهور چهل سال بود و ذکره علی المتقی وغیره و ابو امامه گفته که
فرمود رسول خدا صلعم مهدی از اولاد من است چهل ساله اخرجه ابو نعیم و عبد الله بن الحارث گفته بیرون آید مهدی
و در عمر چهل سالگی باشد گویا مردی کاز بنی اسرائیل است اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن جعفر فرموده برآید مهدی از حجاز
... بر منبر دمشق و او ... سال باشد اخرجه ایضا نعیم بن حماد ... از علی کرم الله وجهه روایت کرده که مبعوث شود ...

و باشد عمر او میان سی و چهل سال و بهر حال زیاده بر چهل سال در روایتی یافته نشد و این روایات حجت اند بر شیعه که
محمد بن حسن عسکری را مهدی گمان کرده یا اختفار او در سرداب سر من رای از صد ها سال اعتقاد دارند علاء الدوله سمنانی در عروة
الوثقی گفته که وی چون از نظر مردم غایب شد در دائره ابدال در آمد و بتدریج ازین مرتبه ترقی نمود طبقه بعد طبقه بمرتبه
قطبیت کبری رسید تا نوزده سال درینحال متوقف ماند و هم درین مرتبه وفات یافت و در مدینه طیبه مدفون گشت انتهی
گویم مقصود از ایراد این نقل اثبات وفات مهدی مظنون شیعه است بقول اهل تصوف و اصحاب کشف نه اثبات مرتبه
ابدال و اقطاب که حدیثی صحیح بدان وارد نگشته و لهذا ابن خلدون در کتاب العبر و دیوان المبتدا والخبر گفته و ظهر منهم ایضا
القول بالقطب والابدال کانه یحاکی مذهب الرافضة فی الامام والنقباء واشربوا اقوال الشیعة وتوغلوا فی الدیانة بمذاهبهم انتهی
و نیز در وی گفته امتلأت کتب المتاخرین من المتصوفة بمثل ذلک فی الفاطمی المنتظر وکان بعضهم یملیه علی بعض و یلقنه بعضهم
بعضا وکانه مبنی علی اصول واهیة من الفریقین وربما یستدل بعضهم بکلام المنجمین فی القرانات وهو من نوع الکلام فی الملاحم انتهی
گویم آنکه از متصوفه متاخرین در شان این فاطمی کلام کثیر کرده است ابن عربی حاتمی در کتاب عنقاء مغرب و ابن قسی در کتاب خلع
النعلین و عبد الحق بن سبعین و ابن ابی واطیل تلمیذ او در شرح کتاب خلع است و اکثر کلمات ایشان در شان وی الغاز و امثال است
و تصریح بدان اقل قلیل و حاصل مذهب ایشان را درباره وی ابن خلدون از کلام ابن ابی واطیل در تاریخ خود ذکر کرده ابن عربی
در کتاب عنقاء مغرب خاتم الاولیا نام کرده و بلبنه فضه ازوی کنایت نموده یعنی تمثیل نبوت بلبنه ذهب و تمثیل ولایت بلبنه
فضه کرده بنا بر تقارب بین الرتبتین و آنحضرت صلعم را خاتم الانبیا و این فاطمی منتظر را خاتم الاولیا قرار داده و گفته که این امام منتظر
از اهل بیت اولاد فاطمه باشد و ظهور او بعد گذشتن خ ف ج از هجرت شود یعنی بعد ششصد و هشتاد و سه از سنین هجرت
و این در آخر قرن سابع بود چون این عصر بگذشت و وی ظاهر نشد بعض مقلدین ابن عربی این سنوات را حمل بر مدت مولد وی کردند
و گفتند که تعبیر بظهور وی از مولد وی کرده و خروج او بعد هفتصد و ده سال شود و از ناحیه مغرب آید و عمر او نزد خروج
چنانکه ابن عربی زعم کرده بست و شش سال باشد و خروج دجال در سنه هفتصد و چهل و سه صورت گیرد و ابتدای
یوم محمدی نزد ایشان از روز وفات رسول خدا است صلعم تا تمام سنه یکهزار و یعقوب بن اسحق کندی گفته الحروف
العربیة غیر المعجمة یعنی المفتتح بها سور القران جملة عددها سبعمایة وثلاثة واربعون وسبعة دجالیة ثم ینزل عیسی فی
وقت صلوة العصر انتهی ابن خلدون گفته الی کلام من امثال هذا یعینون فیه الوقت والرجل والمکان بادلة واهیة
وتحکمات مختلفة فینقضی الزمان ولا اثر لشیء من ذلک فیرجعون الی تجدید رای آخر منتحل کما تراه من مفهومات لغویة و
اشیاء تخییلیة واحکام نجومیة فی هذا انقضت اعمار الاول منهم والآخر بعده گفته و اما متصوفه معاصرین ما پس اکثر ایشان
اشارت بسوی ظهور مردی مجدد احکام ملت و مراسم حق میکنند و حین ظهور او قریب زمانه ما نشان میدهند و بعضی
گویند از ولد فاطمه باشد و بعضی اطلاق کنند و این قول از جماعتی مسموع شد و اکبر ایشان ابو یعقوب بادیسی کبیر الاولیا
بمغرب است انتهی و فصل چهارم در ما حلیه وی پس ابو سعید خدری از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود المهدی
منی اجلی الجبهة اقنی الانف یملأ الارض قسطا وعدلا کما ملئت ظلما وجورا یملک سبع سنین اخرجه ابو داود والحاکم فی المستدرک

وقال هذا حديث حسن صحيح واخرجه ايضا عبد الرزاق والترمذي من حديثه بسند صحيح واخرجه ابن ماجه من حديث ابي هريرة
وثوبان وعبد الله بن الحارث باسانيد صحيحة واخرجه الروياني من حديث حذيفة بلفظ المهدي رجل من ولدي وجهه
كالكوكب الدري قال جمال الدين محمد بن ابي بكر الاشخر گويم ابو داود دربن حديث سكوت كرده است ولفظ حاكم اينست المهدي
من اهل البيت اشم الانف اقنى اجلى يملا الارض قسطا وعدلا كما ملئت جورا وظلما يعيش هكذا وبسط يساره واصبعين
من يمينه السبابة والابهام وعقد ثلاثة حاكم گفته هذا حديث صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه گويم در سند عمران قطان است
در احتجاج بوي اختلاف كرده اند بخاري ازوي استشهاد تخريج كرده اند نسائي اصلا و يحيى قطان ازوي حديث ميكرد و يحيى
بن معين گفته ليس بالقوي وليس بشيء واحمد بن حنبل گفته ارجو ان يكون صالح الحديث و يزيد بن زريع گفته كان حروريا وكان
يرى السيف على اهل القبلة ونسائي گفته ضعيف است وابو عبيد آجري گفته ابو داود را از حالش پرسيدم گفت هو من
اصحاب الحسن وما سمعت الا خيرا و يكبار ديگر ذكر وي كرد و گفت ضعيف انتهى في ايام ابراهيم بن عبد الله بن حسن بفتوى شديد
فيها سفك الدماء ومحمد بن جعفر گفته مهدى باريك حاجب دراز گوكان بروست وبينيش مايل ابرو تاميدوى اقتران كان حسن
اخرجه الحاكم ونعيم بن حماد و در روايت على كرم الله وجهه است كه انبوه ريش و سرمگين چشم وسياه مژگان درخشنده دندان است
و بر رخ خالى داشته باشد و بر شانه علامت آنحضرت صلى الله عليه وسلم بود وعبد الغافر فارسى در مجمع الغرائب وابن الجوزى در
غريب الحديث وابن اثير در نهايه آورده مرفوعا كه ميان سرو دوران وى بعد باشد وعبد الرحمن بن عوف گفته كشاده دندان باشد
ابو نعيم عنه وابن عباس گفته ميانه قد مشرب بالحمرة باشد وابو امامه از آنحضرت صلعم روايت كرده كه باشد ميان شما و ميان
روم چهار صلح چهارم بر دست مردى از آل هارون باشد بماند هفت سال گفته شد اى رسول خدا امام مردم دران روز
كيست فرمود از اولاد من است چهل ساله روى او گويا كوكبى ست درخشان بر رخساره راست وى خالى سياه رنگ باشد
و بر وى دو عباى قطرانى بود گويا مردى از بنى اسرائيل ست مالك شود ده سال بر آرد گنج ها و فتح كند مدائن شرك را رواه
ابو نعيم واخرجه الطبرانى فى الكبير و روياني در مسند و ابو نعيم از حذيفه روايت كرده مرفوعا كه مهدى مردى از اولاد من است
رنگ و رنگ عربى ست و جسم او جسم اسرائيلى و لفظ شيخ على متقى در حليه وى اينست كه در كتف وى علامتى باشد چنانچه در كتف
حضرت صلعم بود و روى او همچو ستاره درخشنده باشد پيشانى كشاده بينى دراز و باريك ميان حتى بلند نمايد كان ابرو باشد
با درازى ابرو چشمهاى او فراخ باشد در ميان دندانها و فرق باشد يعنى سخت متصل نباشند و دنگاه و رنگ عربيان
يعنى گندم گون و جسم او جسم بنى اسرائيل يعنى در عرض و طول بر رخساره راست خال سياه باشد و همچنين بر كف دست راست
نيز باشد و لكنت در زبان او باشد كه در وقت بستگى سخن دست راست بر زانوى چپ زند آنگاه سخن تواند گفت در ميان دو
زانو وى كشادگى و بعد باشد و انبوه ريش بود و چشمهاى او سرمه رنگ خلقى باشد انتهى ونحوه فى الاشاعه و
ابو الطفيل گفته كه آنحضرت وصف كرد مهدى را و فرمود كه در زبان او گرانى ست زند زانوى چپ را بدست راست
چون وقتى كه درنگ كند بروى سخن اخرجه نعيم بن حماد و اين حركت كه از مرد الكن ثقيل اللسان وقت تكلم بى اختيار
صادر ميشود گويم ابو داود بسند خود از على رضى الله عنه روايت كرده كه فرمود آنحضرت صلعم سيخرج من صلبه رجل يسمى

باسم حبیکم یشبه فی الخَلق ولا یشبه فی الخُلق یملاء الارض عدلا خلق اول بفتح خا است بمعنی عادت خلق ثانی بفتح خا است بمعنی
پیدایش یعنی در عادات وخصال مانا بآنحضرت صلعم باشد در صورت وحلیه مانا بوی صلعم نبود در رسالهٔ حشریه گفته حضرت
امام سید اندازبنی فاطمه قد ایشان مائل بدرازی باشد وستبری ورنگ ایشان روشن چهرهٔ ایشان بچهرهٔ جناب نبوت
صلعم مشابه نباشد اما اخلاق ایشان باخلاق آنحضرت صلعم مشابهت تمام دارد ودرزبان شریف وی قدری لکنت باشد
که در وقت سخن گفتن تنگدل شده گاهی دست بران زنند گاه برزمین انتهی وفصل پنجم واما سیرت وی پس ابوداود از ام سلمه
روایت کرده یقسم المال ویعمل فی الناس بسنة نبیهم صلعم ویلقی الاسلام بجرانه علی الارض الحدیث ورجال این حدیث رجال
صحیح اند وابوسعید خدری گفته که فرمود رسول خدا صلعم یجئی الیه الرجل فیقول یا مهدی اعطنی قال فیحثی له فی ثوبه ما استطاع
ان یحمله اخرجه ابن ماجه والحاکم واللفظ للترمذی وقال هذا حدیث حسن قد روی من غیر وجه عن ابی سعید عن النبی صلعم و
لفظ ابن ماجه وحاکم تتنعم امتی فیه نعمة لم یسمعوا بمثلها قط تؤتی الارض اکلها ولا تدخر منه شیئا والمال یومئذ کدوس فیقوم
الرجل فیقول یا مهدی اعطنی فیقول خذ ودر اسانید این حدیث زید عمی ست دارقطنی واحمد بن حنبل ویحیی بن معین
گفته اند که انه صالح وزیاده کرد احمد انه فوق یزید الرقاشی وفضل بن عیسی لیکن ابوحاتم گفته ضعیف یکتب حدیثه ولا یحتج
به ودر روایت دیگر یحیی بن معین گفته لاشیء وقال مرة یکتب حدیثه وهو ضعیف وجرجانی گفته متماسک وابوزرعه گفته
لیس بقوی واهی الحدیث ضعیف وابوحاتم گفته لیس بذاک وقد حدث عنه شعبة ونسائی گفته ضعیف وابن عدی گفته
عامة ما یرویه ومن یروی عنهم ضعفاء علی ان شعبة قد روی عنه ولعل شعبة لم یرو عن اضعف منه وگفته اند که این حدیث
ترمذی تفسیر روایت مسلم ست که از جابر آورده که گفت قال رسول الله صلعم یکون فی آخر امتی خلیفة یحثی المال حثیا ولا یعده
عدا اخرجه الدارقطنی ایضا ورجاله رجال الصحیح ونیز تفسیر حدیث ابی سعید ست قال من خلفائکم خلیفة یحثوا المال حثیا
ومن طریق اخری عنهما قال یکون فی آخر الزمان خلیفة یقسم المال ولا یعده انتهی رواه احمد فی المسند ولیکن درین احادیث
مسلم ذکر مهدی نیست پس نه دلیلی دلالت میکند برآنکه مراد باین خلیفه مهدی ست و رواه الحاکم ایضا من طریق عوف
الاعرابی عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم لا تقوم الساعة حتی تملاء الارض جورا و
ظلما وعدوانا ثم یخرج من اهل بیتی رجلا یملؤها قسطا وعدلا کما ملئت ظلما وعدوانا وقال فیه الحاکم هذا صحیح علی شرط الشیخین
ولم یخرجاه ورواه الحاکم ایضا من طریق سلیمان بن عبید عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری عن رسول الله
صلعم قال یخرج فی آخر امتی المهدی یسقیه الله الغیث وتخرج الارض نباتها ویعطی المال صحاحا وتکثر الماشیة
وتعظم الامة یعیش سبعا او ثمانیا یعنی حججا حاکم گفته حدیث صحیح الاسناد ولم یخرجاه باآنکه از سلیمان بن عبید هیچ از
اصحاب کتب ستة تخریج نکرده لیکن ابن حبان او را در ثقات ذکر کرده ست ومروی نیست که کسی در وی تکلم کرده باشد
رواه الطبرانی فی معجمه الاوسط من روایة ابی الواصل عبد الحمید بن واصل عن ابی الصدیق الناجی عن الحسن بن یزید
السعدی احد بنی بهدلة عن ابی سعید الخدری قال سمعت رسول الله صلعم یقول یخرج رجل من امتی یقول بسنتی
ینزل الله عزوجل له القطر من السماء وتخرج الارض برکتها وتملاء الارض منه قسطا وعدلا کما ملئت جورا وظلما یعمل علی

عدالاقة بسبع سنين نیز در بیت المقدس طبرانی گفته ورواه جماعة عن ابی الصدیق ولم یدخل احد منهم بینه وبین ابی سعید الا
ابا الواصل فانه رواه عن الحسن بن یزید عن ابی سعید انتهی و این حسن بن یزید را ابو حاتم ذکر کرده ولیکن نشناخته گر در سند وی
حدیث و ذهبی در میزان گفته انه مجهول لکن ذکره ابن حبان فی الثقات واما ابو واصل که از ابی الصدیق راوی ست احدی
از اصحاب سته از وی اخراج نکرده مگر ابن حبان در طبقه ثانیه او را در ثقات ذکر نموده و گفته یروی عن انس و روی عنه
شعبة و عتاب بن بشر و در توضیح گفته اخرجه الطبرانی و فی سنده من لم یعرف لکنه اخرجه الترمذی و ابن ماجه باختصار
گویم درین حدیث هم ذکر مهدی نیست بلکه ذکر مردی از امت ست که سیرت وی چنین باشد لیکن ایراد ش در باب مهدی
استیناسی بمقصود دارد و در روایت علی ست در حدیث طویل بذکر مهدی و یرد الله الی المسلمین الفتهم و نعمتهم و قاصیهم
و دانیهم رواه الطبرانی و هم از وی کرم الله وجهه مرویست بطریق ابو الطفیل از محمد بن الحنفیة که گفت کنا عند علی
فسأله رجل عن المهدی فقال علی هیهات ثم عقد بیده سبعا فقال ذلک یخرج فی آخر الزمان اذا قال الرجل الله الله
قتل و یجمع الله له قوما قزع کقزع السحاب یؤلف الله بین قلوبهم لا یستوحشون الی احد ولا یفرحون باحد دخل فیهم
عدتهم علی عدة اهل بدر لم یسبقهم الاولون ولا یدرکهم الآخرون و علی عدد اصحاب طالوت الذین جاوزوا معه النهر قال ابو الطفیل
قال ابن الحنفیة اتریده قلت نعم قال فانه یخرج من بین هذین الاخشبین قلت لا جرم والله لا ادعها حتی اموت فمات
بها یعنی بمکه اخرجه الحاکم فی المستدرک و قال هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین گویم این حدیث فقط بر شرط مسلم ست
زیرا که در وی عمار ذهبی و یونس بن ابی اسحق اند و بخاری از این هر دو تخریج نکرده و نیز در وی عمرو بن محمد عبقری
ست و از وی هم بخاری احتجاجا اخراج ننموده بلکه استشهادا با آنکه عمار ذهبی متشیع بود اگرچه احمد و ابن معین و ابو حاتم
و نسائی و غیرهم توثیق وی کرده اند مگر علی بن مدینی از سفیان روایت کرده که بشر بن مروان هر دو پا شهای او
برید و بود گفتم در کدام چیز گفت در تشیع و عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم یکون فی آخر الزمان عند
تظاهر من الفتن و انقطاع من الزمن امیر اول ما یکون عطاؤه للناس ان یاتیه الرجل فیحثی له فی حجره یهمه من یقبل منه
صدقة ذلک الیوم لما یصیب الناس من الفرج اخرجه العقیلی و ابن عساکر و عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال
یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع والا فتسع تنعم فیها امتی نعمة لم ینعموا بمثلها ترسل السماء علیهم مدرارا ولا تدخر الارض
شیئا من النبات والمال کدوس یقوم الرجل فیقول یا مهدی اعطنی فیقول خذ اخرجه البزار فی سنده والطبرانی فی معجمه
الاوسط واللفظ له و بعده طبرانی و بزار گفته اند که متفرد ست بدان محمد بن مروان عجلی و بزار زیاده کرده و لا نعلم انه تابعه
علیه احد و اگرچه ابو داود و ابن حبان نیز در ثقات او را ذکر کرده و یحیی بن معین گفته صالح ست و یکبار دیگر گفته لیس
به باس ما مختلف فیه ست ابو زرعه گفته لیس عندی بذلک و عبد الله بن احمد بن حنبل گفته رایت محمد بن مروان العجلی حدث
باحادیث و انا شاهد لم نکتبها ترکتها علی عمد و کتب بعض اصحابنا عنه گویا تضعیف وی کرده و از قره بن ایاس آمده که
فرمود رسول خدا صلعم لتملأن الارض جورا و ظلما فاذا ملئت جورا و ظلما بعث الله رجلا من امتی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم
ابی یملؤها عدلا و قسطا کما ملئت جورا و ظلما فلا تمنع السماء من قطرها شیئا ولا الارض شیئا من نباتها یلبث فیکم سبعا

او ثمانيا او تسعا يعني سنين اخرجه ابو بكر البزار في مسنده والطبراني في معجمه الكبير ... حتى يرجع حما
عن ابيه ست واين هر دو سخت ضعيف اند وازابن عباس مرفوعا آمده كه پادشاه تمام روى زمين چهار كس اند دو مومن ذوالقرنين
وسليمان ودو كافر نمرود بخت نصر ونزديك ست كه مالك شود تمام او رانچنين از اهل بيت من اخرجه ابن الجوزي في تاريخه گويند
بيدار نكند مهدي نائم را ونريزد خون را ومقاتله كند بر سنت وترك ندهد هيچ سنت را مگر آنكه قائم سازد وآنرا ونه هيچ بدعت را مگر
آنكه بردارد آنرا وقائم شود دين اسلام در آخر زمان بر مانند او چنانكه بود در اول زمان بعهد سعادت عهد آنحضرت صلعم ومالك تمام دنيا
گردد وصليب را بشكند وخوك را بكشد ابن حجر اين علامات را در ذكر مهدي در قول مختصر آورده واين دو وصف آخر در علامات عيسى
عليه السلام نيز وارد گشته ونيست منافات ميان هر دو زيرا كه محتمل كه اين كار از هر دو بزرگوار بوجود آيد يا نسبت بهر دو باعتبار
وحدت زمان باشد چه مهدي وعيسى هر دو ناصر دين اسلام وتابع سنت خير الانام ومحيي سنن رسول كريم باشند پس فعل وعمل هر يكي
گويا صنع ديگري ست بلا تفاوت وچون مهدي عليه السلام مقاتله بر احياء سنت واماتت بدعت فرمايد علماء وقت كه خوگر تقليد
فقهاء واقتداء مشائخ وآباء خود باشند گويند اين مرد خانه برانداز دين وملت ماست بمخالفت برخيزند وحسب عادت خود حكم بتكفير
وتضليل مي كنند اما از سطوت سيف وجلال شوكتش كار ايشان پيش نرود ودوكان تقليد بي چراغ گردد ودولت كده سنت
بوجود باجود وي منور شود سفيان متبع غالب وعقيان مقلد مغلوب گردند يويده ما اخرج نعيم بن حماد عن ابي جعفر قال يظهر المهدي
بمكة عند العشاء معه راية رسول الله صلعم وقميصه وسيفه وعلامات نور وبيان فاذا صلى العشاء نادى باعلى صوته يقول اذكركم
الله ايها الناس ومقامكم بين يدي ربكم فقد بعث الانبياء وانزل الكتب وامركم ان لا تشركوا به شيئا وان تحافظوا على طاعته و
طاعة رسوله وان تحيوا ما احيى القرآن وتميتوا ما امات وتكونوا اعوانا على الهدى ووزراء على التقوى فان الدنيا قد دنا فناءها و
زوالها واذنت بالانصرام عن اقبالها واني ادعوكم الى الله والى رسوله والعمل بكتابه واماتة الباطل واحياء السنة الخ ودرين
روايت دليل ست بر آنچه ذكر كرديم باوضح بيان وبر حسن سيرت وسريرت وي عليه السلام واخرج ايضا عن علي عن النبي صلعم قال
المهدي رجل من عترتي يقاتل على سنتي كما قاتلت انا على الوحي واين مقاتله بر سنت هانوقت راست مي نشيند كه تفريعات فقهيه
علماء زمان را سنت شمرده نشنود ورنه اين مقاتله هيچ معني ندارد وبالجمله زمان بركت نشان وي منظر بقوت اسلام ورفع ظلمت
كفر وآثام وعموم قسط وعدل ووضع جور وستم عرو ومهر باشد ع جهان چنان شود از عدل وكه ناخن بازه علاج ناخنه ديده
حمام كند * در اشاعه گفته پر كند مهدي دلهاي امت محمديه را بتونگري وامر كند منادي را كه ندا كند هر كه او را حاجت باشد
در مال گو بيايد بگير وپس نيايد او را مگر مردي وگويد منم سائل فرمايد بيا خازن را وبگو او را كه مهدي امر كرده ست ترا كه مرا مالي
بدهي خازن گويد بگير بهر دو دست خود تا آنكه چون مال را بكنار كشد نادم شود وگويد منم حريص تر امت رسول خدا صلعم وعاجز
كرد مرا چيزي كه گنجايش كرد او ستان او خواهد كه آن مال را واپس دهد اما از وي استرداد نكنند ومهدي بفرمايد كه چيزي بخشيده شود باز
نمي گيريم انتهى گويم اين حديث را احمد در مسند وابو يعلى از ابو سعيد مرفوعا آورده اند ورجالها ثقات وقد اخرجه الترمذي مختصرا
واول حديث اين ست ابشركم بالمهدي رجل من قريش من عترتي يبعث على اختلاف من الناس وزلازل فيملا الارض قسطا
وعدلا كما ملئت جورا وظلما يرضى عنه ساكن السماء وساكن الارض يقسم المال صحاحا فقال له رجل ما صحاحا قال بالسوية بين الناس

روا آخر حدیث لفته فنکول لذلک سبع سنین او تسع سنین ثم لا خیر فی العیش بعده و روی نحوه ابن ابی شیبة عن مطر
ک آمنت ما اهل بیت احسابهم اخیه دادیم بازنستانیم + ابو سعید خدری گفته ذکر فرمود آنحضرت صلعم محنتی و سختی
وارسیدنی که بر سه بست را تا آنکه نیابد مرجای پناه که پناه برد آنجا از ظلم مردم پس برانگیزد و بفرستد خدایتعالی مردی از فرزندان
و کسان من که پر کند زمین را بداد چنانکه پر کرده شد بجور و ستم راضی شوند از وی ساکن آسمان و ساکن زمین نگذارد آسمان
از قطرات باران خود چیزی مگر که می ریزد آنرا و زمین چیزی نگذارد از رستنی های خود چیزی را مگر که بیرون آرد آنرا تا آنکه آرزو
کنند احیا زندگی اموات را اخرجه الحاکم فی المستدرک و صححه ؎ رعدل وقت او باز سفید جست پلنگ و ناس او شده و شیر
سیه فیق شغال + شاهین دراز کند بر زمین پر و پنجه تا آن فراز برد در هوا بدو چنگال + در اشاعه زیاده کرده که خوشنود
شود از وی طیر در جو و وحش در قفر و ماهی در بحر انتهی و گفت ابوهریره فرمود آنحضرت صلعم می باشد در امت من مهدی
متنعم شود امت بعهد او بنعمتی که متنعم نکرده است باشند آن نه نیک ایشان و نه بد ایشان و فرستاده شود آسمان بر ایشان باران
بسیار و ذخیره نکند از قطرات خود چیزی و آورده شود زمین تمام رستنی ذخیره نکند از تخم خود هیچ شی اخرجه الدارقطنی
فی الافراد و الطبرانی فی الاوسط و رجاله ثقات ؎ آسود جهان بدولت او + افروخت نظر بطلعت او + ابو سعید
خدری گفته پناه میگیرد امت بمهدی چنانکه پناه میگیرد نگس شهد بسوی یعسوب خود تا آنکه مردم بر مانند امر اول شوند
یعنی کار و بار دنیا بر روش زمانه آنحضرت صلی الله علیه وسلم گردد و مدد کند او را خدایتعالی بسه هزار فرشته که روی
و پشت مخالفین او را زنند اخرجه نعیم بن حماد عن علی و باشد جبرئیل بر مقدمه و میکائیل بر ساقه لشکر او و شاد شوند
بوجود او اهل ارض و سما و طیور و وحوش و حیتان در بحر اخرجه ابو عمرو عثمان بن سعید المقری فی سننه عن حذیفة
بن الیمان مرفوعا و درین باب است از قتاده نزد حمید بن حماد و در اشاعه گفته جاری شود بر دست او ملاحم و برآرد
کنوز و فتح کند مدائن مابین خافقین و آورده شوند روبروی او ملوک هند غل در گردن کرده و این خزائن حلی بیت المقدس
کرده شود و گرگ و گوسفند در زمانه او یکجا بچرند و کودکان بمار و کژدم بازی کنند و با ایشان هیچ گزند نرسد و در کاشت
یک غله هفت صد مد پیدا شود و دور شود ربا و زنا و شرب خمر و دراز شود عمر و ادا کرده شود امانت و هلاک شوند
اشرار و مبغوض شوند اعدای آل رسول صلعم و فروخته شوند بوی مختن عمیا و مامون گردد زمین تا آنکه حج کند زنی با پنج
زنان دیگر بی مرد و نترسد از هیچ چیز جز خدایتعالی و در آثار انبیا آمده که نیست ظلم در حکم او و نه عیب انتهی ما فی الاشاعه گویم
روایت حج زن را نعیم از کعب و حمید بن حماد از قتاده آورده و زیاده کرده که بیرون دهد زمین برکت و زکوة خود و
آسمان برکات خود و علی مرتضی گفته برآید مردی از اولاد من وقتی که بمیرد دلهای مومنان همچو مردن ابدان ایشان
ضرر رسیدن جوع و قتل و تواتر فتن و ملاحم عظمی و اماتت سنن و احیای بدع و ترک امر معروف و نهی عن المنکر پس زنده کند
خدای تعالی بمهدی محمد بن عبدالله یعنی مهدی سنن مرده را و شاد شوند بعدل و برکت او دلهای مومنان و الفت گیرد بوی
جماعات عجم و قبائل عرب اخرجه ابن المنادی و غیره من از کتاب انیال نقل کرده که درست کند خدا بمهدی هر آنچه
تباه شده باشد پیش از وی و در کند اهل ایمان او زنده کند سنت را و فرو نشاند آتش بدعت را و باشند مردم

در زمانه او عزیز و غالب بر مخالفین ابو صباح گفته صغیر در زمانه وی گوید ای کاش پیر شوم یعنی این زمانه را بیشتر دریابم
و دیرتر در آن بمانم و کبیر گوید ای کاش درینوقت صغیر میبودم یعنی تا دیرتر می ایستادم و طول عمر در سایه وی بسر میکردم
قف طاوس که شاگرد ابن عباس ست گفته دوست دارم که نمیرم تا آنکه دریابم زمانه مهدی را که زیاده کرده میشود در
احسان در حق محسن بدیر رفته میشود توبه عاصی و نعمت داده میشود بنا فرمان اخرجه نعیم بن حماد کاتب حروف گوید عفا الله عنه
که من اولی ترم باین تمنا از طاوس رحمه الله تعالی زیرا که زمان وی از زمان ظهور فاطمی موعود بعد تمام داشت زمانه من انشاء الله
تعالی همعنان نیم مائه اوست اگرچه تعیین وقت صحیح نشده اما لا بد اقرب ست از زمان وی و کل ما هو آت قریب و نیز در حدیث
شریف آمده من ادرک منکم عیسی بن مریم علیه السلام فلیقرءه منی السلام رواه الحاکم این دور افتاده نزدیکی طلب را حرص
تمام ست که اگر عهد سعادت مهد حضرت روح الله سلام الله علیه و علی نبینا علیه التحیة والصلوة دریابد اول کسیکه تحفه سلام سنت
الاسلام را از جانب خیر الانام محمد صلعم رساند من باشم تا کتیبه آخر از کتائب محمدیه گردم و کلاه گوشه سعادت دارین باین خدمت
برکت درجبت باسمان هفتم بشکنم ۵ حباب ار بیندازم از نشاط کلاه • اگر ز عکس تو روئی بجام ما افتد • و زینهار التعجب از این تمنا
نکنی که اکابر و مشائخ اسلام نیز پیش از من چنین آرزوها کرده اند و نفسی سرد از دل پر درد بشوق لقای فرحت انتمای وی علیهم
السلام بر آورده بلکه بعضی از ایشان این تمنا را بزبان خامه بطور وصیت سپرده اند و اول ایشان در علم من شیخ ابن عربی
حاتمی ست پستر شیخ محمد یحیی معروف بشاه خوب الله آبادی پستر شاه ولی الله محدث دهلوی آری استحصال مناسبت باین
بزرگواران اگرچه باشتراک در تمنای واحد باشد نعمت بزرگ و سعادت سترگ و دولت شگرف ست ۵ و تشبهوا ان لم تکونوا
مثلهم ان التشبه بالکرام فلاح • من نیز باولاد سعید و اخلاف حمید خود بارک الله تعالی فیهم ولهم وعلیهم بما یحب و یرضاه وصیت
و نصیحت میکنم که اگر بتقدیر الهی از ادراک این سعادت عظمی و موهبت کبری محروم مانم و عمر مستعار من وفا نکند ایشان هرگز
از خود بتقصیری در ابلاغ این سلام برکت انجام میمنت التیام راضی نشوند و خویشتن را از دریافت این نعمت بی بدل و
نصرت مهدی و عیسی علیهما السلام بجان و مال معذور و مقصور و مجبور ندارند و تا توانند در رسانیدن سلام نبوی و التزام خدمت
جان نثاری جناب امام عالیمقام و حضرت روح الله علیه السلام دریغ ننمایند و بالله التوفیق و هر چند احادیث وارده در
وجود مهدی آخر زمان و ظهور وی در آن آوان بنا بر کثرت طرق بحد شهرت و استفاضه رسیده و انکار جمعی را از منکرین
وجود او از هم پاشیده لیکن شک نیست در آن که اسانید اکثر طرق وی معلول ست بغفلت رجال اسانید و سوء حفظ یا
ضعف یا سوء رائی و غیر ذلک اما انچه از وی در سنن ترمذی و ابو داود و ابن ماجه و بزار و حاکم و طبرانی و ابو یعلی موصلی
و دارقطنی و غیرهم مروی گشته اصح ست از غیر آن خصوصا اقل قلیلش که در صحیحین ست زیرا که اجماع بر تلقی وی بقبول
و عمل بر انچه در وی ست در امت متصل گشته و درین اجماع اعظم حمایت و احسن دفع ست غیر صحیحین بمثابه صحیحین نیند و مجموع
این روایات ضعیفه و مطعونه افاده صحت شهادت وجود وی در آخر زمان میکنند اگرچه خالص از انها از نقد اقل قلیل باشد
والله اعلم و فصل ششم و اما علاماتی که شناخته شود بانها مهدی موعود علیه السلام پس از انجمله آنست که
که با وی قمیص و سیف و رایت رسول خدا صلعم باشد و منتشر نشده این رایت از روز وفات وی صلعم و نشود تا آنکه بیرون

آید مهدی و حکمت وی شام بر وی این لفظ البیعة بیعة و اشاره گفته این روایت از گلیم سیاه خط باشد گویم این روایت
را نعیم بن حماد از جعفر اخراج کرده و از آنجمله آنکه بر سرش ابر سایه کند و منادی از وی ندا دهد که این مهدی است خلیفهٔ
خدا اتباع او کنید و بیرون آید از وی دستی که اشاره کند بسوی مهدی به بیعت اخرجه ابو نعیم عن ابن عمر و در روایتی آمده
که فرشته باشد بر سر وی و ندا کند که هذا خلیفة الله المهدی فاسمعوا له واطیعوا اخرجه ابو نعیم والخطیب فی تلخیص المتشابه
عن ابن عمر و علی مرتضی گفته اشاره کند مهدی طرف پرنده پس بیفتد بدست او و بنشاند شاخی از درخت در جایی
از زمین پس سبز شود در دم و برگ آرد ذکره السیوطی و از آنجمله آنکه لشکری از شام بر سر وقت وی رسد و در بیدا میان
مکه و مدینه بزمین فرو رود اخرجه ابو داود عن ام سلمة فی حدیث طویل و از آنجمله آنکه منادی ندا کند از آسمان یا ایها الناس بدرستیکه خدای
تعالی از شما جبارین و منافقین و اشیاع ایشان را زوال کرد بر شما بهترین امت محمد صلعم پس لاحق شوید بوی در مکه
که وی مهدیست و نامش محمد بن عبد الله و طلحه بن عبد الله از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود ستکون فتنة لا یسکن
منها جانب الا تشاجر جانب حتی ینادی مناد من السماء ان امیرکم فلان اخرجه الطبرانی فی معجمه الاوسط گویند مراد باین
درین حدیث مهدی است که ندا کنند بنام وی لیکن در سندش مثنی بن صباح است و هو ضعیف جدا و در توضیح گفته
هو متروک و وثقه ابن معین فی روایة وضعفه ایضا و در حدیث تصریح باسم مهدی نیست اما ذکر این حدیث در ابواب
و ترجمهٔ مهدی کرده اند استیناسا والله اعلم و از آنجمله بر آوردن زمین است افلاذ کبد خود مثل اسطوانهٔ طلا و از آنجمله
بر آوردن اوست کنز کعبهٔ مکرمه را از زیر وی و قسمت نمودن آن در راه خدا شیخ علی متقی گفته وی عالم را بعدل خود پر کند
و خزینهائی که در زیر کعبه است و مدفون است بیرون آید انتهی و در رسالهٔ حشریه گفته ایشان خزانه را که در پیش در کعبه
مدفون است و آنرا تاج الکعبه گویند بر آورده و در مسلمانان قسمت کنند انتهی گویم مرویست از علی که در آمد عمر بن خطاب
بکعبه و گفت والله نمیدانم که بگذارم خزائن بیت الله و ما فیها از اسلحه و اموال یا قسمت کنم آنرا در راه خدا پس گفت
علی برو ای امیر المؤمنین که تو صاحب این خزائن نیستی صاحب وی جوانی از قریش است که در آخر زمان آنرا براه خدا قسمت
کند اخرجه نعیم بن حماد اگرچه درین اثر نام مهدی نیست لیکن گفته اند که مراد بجوان وی است والله اعلم و از آنجمله آنکه تابوت
سکینه را از غار انطاکیه یا از بحیرهٔ طبریه بر آورده در بیت المقدس نهد و یهود بدیدن وی مسلمان شوند الا اندکی منهم و
از آنجمله انفلاق بحر است برای او چنانکه برای بنی اسرائیل شده بود و از آنجمله آمدن رایات سود است بسوی وی
از طرف خراسان برای بیعت و درین باب حدیثهاست اما همه ضعیف و از آنجمله آنکه فراهم شود وی با عیسی بن مریم و نماز
گذارد و عیسی پس وی یعقوب کندی در احوال مهدی منتظر گفته ان هذا الولی هو الذی یصلی بالناس صلوة الظهر
و یجدد الاسلام و یظهر العدل و یفتح جزیرة الاندلس و یصل الی رومیة فیفتحها و یسیر الی المشرق فیفتحه و یفتح
القسطنطینیة و یصیر له ملک الارض فیتقوی المسلمون و یعلو الاسلام و یظهر دین الحنیفیة انتهی و از آنجمله آنکه بر کتف وی
علامت نبی صلعم و در زبان او ثقل باشد کما تقدم هکذا قالوا والله اعلم بالصواب و در اشاعه گفته از حسین بن علی آمده
که صاحب این امر یعنی مهدی را دو غیبت باشد یکی بطول تا آنکه بعضی گویند که وی بمرد و بعضی گویند که برفت و اینه

برجای غیبت او مطلع نشود نه ولی و نه غیر او مگر مولائی که متولی امر او شود و این هر دو غیبت هنوز واقع نشده و شاید
این غیبت اختفار او بجبال طائف باشد و مردم نزد او رسیده فراهم شوند و او با ایشان برآید و اهل مکه هزیمت خورند
بعده در جبال مکه غائب شود و هیچکی بر وی آگاه نشود و موید اینست انچه از ابو جعفر محمد بن علی باقر مروی شده که جناب
این امر را غیبتی باشد در بعض این شعاب بدست خود اشارت کرد بسوی ناحیهٔ ذی طوی و ملائم اوست قول ابی عبد الله
حسین کیم غائب شود وی تا آنکه بعضے گویند که بمرد زیرا که گمان موت در زمان اختفا است که بعد ظهور شود و آنکه امامیه گویند
محمد بن حسن عسکری مهدی مختفی غائب است بر بعض شیعه خود ظاهر گشته باز غائب شد و خواص شیعه او را می بینند پس حجت ایشان
که ظهور برای بعض خواص در حقیقت ظهور نیست عدم اطلاع احدی بر جای غیبت او ولی باشد یا غیر او چنانکه در روایت حسین است
منافی معرفت خواص شیعه مر او راست و همچنین بعد ولی و مختفی در ناحیهٔ ذی طوی را تو غیبت او در سرداب سر من رای است الله اعلم
انتهی گوییم چون این هر دو غیبت در حدیثی صحیح نیامده و مستندش جز قول حسین بن علی که سندش معلوم نیست نبوده حجت تام بر
شیعه نیست مانع را عدم وجود اوصاف مهدی منتظر در محمد بن حسن عسکری و استحاله طول عمر باین مقدار بدون ورود نص صریح
صحیح از شارع و ثبوت وفات وی در صغر سن باتفاق مورخین کافی است بعده در اشاعه گفته در ین سال خروج وی مردم حج کنند
بلا امیر چون همگنان طواف کرده نزول منی کنند بعض قبائل بر بعض شورش نمایند و باهم اقتتال کنند و حجاج بغارت روند
و خونها بر جمرهٔ عقبه بریزد و روان شود و هفت کس اهل علم از آفاق شتی بر غیر میعاد برسند با هر یکی ازین هفت علماء سه صد و
چند کس بیعت کرده باشند و همه ایشان در مکه معظمه مجتمع شوند و یکی دیگر را گوید سبب آمدن شما درینجا چیست وی گوید
در طلب این مرد که بر دستهای او فتن بنشیند و قسطنطنیه فتح شود آمده ایم و ما او را بنام او و نام پدر و مادرش بشناسیم پس
هر هفت کسان اتفاق کرده جستجوی او در مکه معظمه نمایند و او را بگویند که تو فلان بن فلان هستی وی گوید من مردی از
انصارم چون حال او را پیش اهل خبرت و معرفت باز گویند عارفان او بگویند که صاحب مطلوب شما همین است و وی بمدینه
رسیده باشد ناچار در طلب و بمدینه آیند وی از انجا بمکه بگریزد تا آنکه سه مرتبه همچنین شود و صاحب مدینه طلب کردن مردم
مر مهدی را در یافته تجهیز جیش کند در طلب با شمیین بمکه و این هر هفت بمکه رسیده در نوبت سوم او را دریابند نزد رکن
و گویند اثم ما بر تست و خونهای ما بر گردن تو اگر دست خود برای اخذ بیعت دراز نکنی و اینک لشکر سفیانی در طلب
ما متوجه شده و بران مردی از حرم ما موسست و او را ثمه بید تقتل کنند اگر این کار را سرانجام نکنند پس ناچار مهدی میان
رکن و مقام نشسته مردم را بیعت گیرد و نزد نماز عشا با وی رایت رسول خدا صلعم ظاهر شود و هم قمیص و سیف او صلعم
پس نماز عشا گذارده در مقام ابراهیم آید و دو رکعت نماز بجا آورده بالای منبر رود و باعلی صوت ندا کند اذکرکم الله
ایها الناس و مقامکم بین یدی ربکم و خطبه دراز بخواند و در وی ترغیب احیاء سنن و اماتت بدعت فرماید و در سه صد
و سیزده کس بعدد اصحاب بدر و عدد اصحاب طالوت و قت مجاوزت نهر از ابدال شام و عصائب اهل عراق و نجائب مصر
بر غیر میعاد تجمع قزع خریف ظاهر شوند و این رفقاء او رهبان لیل و شیران نهار باشند و جیش صاحب مدینه بر سر ایشان
رسیده مقاتله کند و وی ایشان را هزیمت داده تعاقب کنان تا مدینه رساند و مدینه را از دست ایشان بر آورند چنانکه

ایشان مدینه و پایتخت بار با وجود قوت بیعت شب عاشورا ده بودن مدت بعد قضا مناسک تا شب عاشورا قریب بیست
یا بیست و پنج روز و نه بودن مسافت میان حرمین ده مرحله یا زیاده بسیر معتاد و تخلل طلب ایشان هر بار در هر دو حرم محترم
مشکل نیست زیرا که اتیان مدینه بر رکاب در پنج روز هم ممکن است پس نسبت بنج روز تکرار اتیان ممکن باشد با آنکه ایشان چگونه
اولیا بوده اند ممکن که طی ارض کرده برسند و از اصحاب خطوات باشند انتهی ما فی الاشاعه گویم این تاویل رفع اشکال نمی کند فقیر
مرضی نیست قید تواریخ هم ضرورت ندارد و غرض اصلی طلب تکرار طلب است تا چه اتفاق افتد و تا این تواریخ مستند بحدیث
صحیح از سنت ثابته نداشته باشد بنا اشکال بر آن و توجیه برفع اشکال مذکور عبث است فلیعلم **باب پنجم** در بیان وقایع
و فتن که در زمان ظهور مهدی علیه السلام واقع خواهد شد و اول این فتن خروج سفیانی ست و داستان از حال او گذشته
و بقیه قصه وی این ست که چون سفیانی خبر ظهور مهدی علیه السلام بشنود لشکری از کوفه بمدینه فرستد این لشکر تا سه روز
مدینه را استباح گرداند و قتال کند و مهدی را جستجو نماید و از مدینه برآمده در طلبش قصد مکه کند چون به بیدا نام وادی
برسد اول و آخر و اوسط او همه بزمین فرو رود و واحدی نجات نیابد مگر دو کس که نذیر سفیانی و بشیر مهدی باشد مهدی این
خبر شنیده ارشاد فرماید که آری این اوان خروج ست پس بیرون آید و بر مدینه بگذرد و اسیران بنی هاشم را رها فرماید و تمام
ارض حجاز بر دست وی مفتوح شود در رساله حشریه گفته همان سفیانی که عدو اهل بیت ست جد مادری او از قوم کلب خروج
مهدی بفرستد چون این فوج در صحرای مابین مکه و مدینه رسد و در دامن کوه منزل کند اول و آخر همه خسف شوند و در
زمین فرو رفته دود و در آخرت موافق اعمال و عقیده محشور شوند و هیچ بد و نیک نجات نیابند مگر دو کس یکی آنکه این خبر را بحضرت
امام رساند و دیگری بسفیانی انتهی و لفظ حدیث مرفوع بروایت ام سلمه این ست یکون اختلاف عند موت خلیفة فیخرج
رجل من اهل المدینة هاربا الی مکة فیاتیه ناس من اهل مکة فیخرجونه کارها فیبایعونه بین الرکن و المقام و یبعث الیه بعث من الشام
فیخسف بهم بالبیداء بین مکة و المدینة فاذا رای الناس ذلک اتاه ابدال الشام و عصائب اهل العراق فیبایعونه ثم ینشأ رجل
من قریش اخواله من کلب فیبعث الیهم بعثا فیظهرون علیهم و ذلک بعث کلب و الخیبة لمن لم یشهد غنیمة کلب فیقسم المال و یعمل
فیهم بسنة نبیهم و یلقی الاسلام بجرانه الی الارض فیلبث سبع سنین و قال بعض الرواة تسع سنین ثم یتوفی و یصلی علیه المسلمون
اخرجه ابو داود من روایة صالح ابن الخلیل عن صاحب له ثم رواه من روایة ابی الخلیل عن عبد الله بن الحارث عن ام سلمة فتبین لک
المبهم فی الاسناد الاول و رجاله رجال الصحیحین لا مطعن فیهم و لا مغمز و قد یقال انه من روایة قتادة عن ابی الخلیل و قتادة مدلس
و قد عنعنه و المدلس لا یقبل من حدیثه الا ما صرح فیه بالسماع مع ان الحدیث لیس فیه تصریح بذکر المهدی نعم ذکره ابو داود فی
ابوابه شوکانی در توضیح گفته اخرجه احمد و ابو داود و الحاکم فی المستدرک اخرجه ایضا الطبرانی فی الاوسط و رجاله رجال
الصحیح عن ام سلمة ایضا بلفظ قال رسول الله صلی الله علیه و سلم یسیر ملک المشرق الی المغرب فیقتله فیبعث جیشا الی المدینة فیخسف
بهم فیعوذ عائذ بالحرم فیجتمع الناس الیه کالطیر الواردة المتفرقة حتی یجتمع الیه ثلاث مائة و اربع عشر رجلا فیهم نسوة فیظهر علی
کل جبار و ابن جبار و یظهر من العدل ما یتمنی له الاحیاء امواتهم فیحیی سبع سنین ثم ما تحت الارض خیر مما فوقها اخرجه الطبرانی
فی الاوسط و رجاله رجال الصحیح و حدیثها ایضا بنحو الفاظ الحدیث الاول باختصار و فی الصحیح طرف منه و رواه الطبرانی

فی الاوسط والکبیر وفی اسناده عمران القطان وثقه ابن حبان وضعفه جماعة وبقیة رجاله رجال الصحیح انتهی ودر حدیث ابو هریره آمده مرفوعاً یخرج رجل یقول له السفیانی فی عمق دمشق وعامة من یتبعه من کلب فیقتل حتی یبقر بطون النساء ویقتل الصبیان فیجمع لهم قیس فیقتلها حتی لا یمنع ذنب تلعة ویخرج رجل من اهل بیتی فی الحرة فیبلغ السفیانی فیبعث الیه جنداً من جنده فیهزمهم فیسیر الیه السفیانی بمن معه حتی اذا صار ببیداء من الارض خسف به فلا ینجو منهم الا المخبر اخرجه الحاکم فی المستدرک در اشاعه گفته بعده مردی از ماوراء النهر برآید او را حارث گویند وی حراث باشد بر مقدمه لشکر وی مردی بود که او را منصور گویند وی تمکین آل محمد صلعم پردازد چنانکه قریش آنحضرت را جای داد و نیز بر هر مومن نصرت وی واجب است و این مرد محتمل که هاشمی باشد که ذکرش بیاید حارث لقب وبود چنانکه لقب مهدی جابر ست یا مردی دیگر غیر او باشد انتهی گویم این روایت را ابوداؤد از هارون از عمرو بن قیس از مطرف بن طریف از ابی الحسن از هلال بن عمرو باین لفظ آورده که سمعت علیاً یقول قال النبی صلعم یخرج رجل من وراء النهر یقال له الحارث علی مقدمته رجل یقال له منصور یوطی او یمکن لآل محمد کما مکنت قریش رسول الله صلعم وجب علی کل مومن نصره او قال اجابته و ابوداؤد بعد این روایت سکوت کرده و در جای دیگر گفته هارون هو ولد الشیعة و سلیمانی گفته فیه نظر و وهم ابوداؤد در باره عمرو بن قیس گفته لا باس به فی حدیثه خطاء و ذهبی گفته صدوق له اوهام و ابو الحسن و هلال بن عمرو که در سند این حدیث اند هر دو مجهول اند و معروف نیست ابو الحسن مگر از روایت مطرف بن طریف در رساله حشر گفته شخصی از اهل خراسان که مقدمه لشکر او مردی منصور نام باشد با فوج کثیر بقصد مدد حضرت ایشان بیاید و در راه جماعت کثیر را از نصاری و بددینان صاف سازد انتهی بعده در اشاعه گفته که اهل خراسان شورش کنند بعسکر سفیان و وقعات متعدد در میان آنها واقع شود و وقعه در تونس و وقعه در دولاب ری و وقعه در تخوم زرنج و چون این قتال بر ایشان بطول انجامد مردی را از بنی هاشم بیعت کنند بکف راست او خالی باشد و حق تعالی کار او را سهل و طریقه او را آسان گرداند و وی برادر مهدی باشد از یک پدر یا ابن عم وی باشد و درین هنگام در آخر مشرق بود و همراه خراسانیان و اهل طالقان بیرون آید و با او رایت صغار سیاه رنگ باشد و این رایت غیر رایت بنی عباس ست که بر مقدمه وی مردی از موالی تمیم میانه قد زرد رنگ قلیل اللحیه کوسج شعیب بن صالح نام خواهد بود و با پنجهزار کس برآید و خروج مهدی دریافته متابعت او کند و او را بر مقدمه خود برگمارد و اگر جبال رواسی پیش آیند هدم نماید و تمهید امر کند برای مهدی چنانکه قریش برای آنحضرت صلعم کردند و در حدیث آمده چون بشنوید رایات سود را که آمد از خراسان پس بیائید او را اگرچه رفتن افتد بدست و شکم بر برف و علی کرم الله وجهه گفته اگر در صندوق مقفل باشم آن صندوق و قفل را شکسته بایشان ملحق شوم و در روایتی آمده که در وی خلیفه خدا مهدی ست یعنی در وی نصرت ست و رنه وی درین وقت بمکه باشد انتهی گویم اصل روایت از ثوبان است قال رسول الله صلعم یقتتل عند کنزکم ثلاثة کلهم ابن خلیفة ثم لا یصیر الی واحد منهم حتی تطلع الرایات السود من قبل المشرق فیقتلونهم قتلا لم یقتله قوم ثم ذکر شیئاً لا احفظ قال فاذا رایتموه فبایعوه ولو حبواً علی الثلج فانه خلیفة الله المهدی اخرجه ابن ماجه و الحاکم فی المستدرک و رجاله رجال الصحیحین مگر در سندش ابو قلابه جرمی ست ذهبی و غیره گفته اند انه مدلس و نیز در وی سفیان ست و او مشهور ست بتدلیس و هر دو احدی از ایشان حدیث را معنعن کرده

و صراحت بسماع ننمود پس مقبول نباشد و نیز در وی عبد الرزاق بن همام ست و وی شهرتی دارد و متشیع بود آخر عمر
نابینا گشته بود و ابن عدی گفته حدث باحادیث فی الفضائل لم یوافقه علیها احد ونسبوه الی التشیع انتهی و در توضیح گفته
وفی لفظ من حبیشة اخرجه الدیلمی ستطلع علیکم رایات سود من قبل خراسان فأتوها ولو حبوا علی الثلج فان فیها خلیفة الله المهدی انتهی
و نیز ابن ماجه از عبد الله بن حارث بن جزء زبیدی از طریق ابن لهیعة از ابی زرعه از عمرو بن جابر حضرمی از عبد الله بن حارث
بن جزء روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم یخرج ناس من المشرق فیوطئون للمهدی یعنی سلطانه و در توضیح
گفته فیه عمرو بن جابر و هو کذاب اخرجه الطبرانی فی الاوسط انتهی و فیه ما فیه گویم ابن لهیعه متفرد است بدان و وی ضعیف
ست و شیخ او عمرو بن جابر اضعف ست از وی و ملی بی حال میان او و خیل سفیانی مقتله عظیمه رود و بعد در اصطخر تا آنکه
خیل [illegible] مقتولین تا رسغ فرو روند بعده جنود از طرف سجستان بیایند بر ایشان مردی از بنی عدی بود و او تعالی الفها
و جنود او ظاهر سازد و در آستانه گفته روایت همچنین ست و محتمل که مدد هاشمی بود سپس نه سدائی و مقعد بعد و تعمری شود و
وقعه حاتم تحور او وقعه تخت باشد که هر ناجی از وی خبر دهد رایات سود آید بر آب فرات کشی گردد در حدیث همچنین مطلق آمده
و شاید که مراد باین آب جله باشد و اصحاب سفیانی که در کوفه باشند خبر نزول ایشان بر لب آب شنیده بگریزند و لشکر
در کوفه آمده بنی هاشم اسیر را رها کند بعده قومی از سواد کوفه بر خیزد و عصب نام ایشان سلاح کمتر بود و بعض اهل البصره هم
در ایشان باشند که اصحاب سفیانی را گذاشته آمدند و بنی کوفه را از دست ایشان برهانند و این رایات سود بر بیعت
بسوی مهدی روانه شوند و مهدی از حجاز و سفیانی از کوفه برآیند و این اقبال بعد بلوغ خبر خسف جیش او در بیدا
باشد و تا شام این خبر او را هولناک نکند گویا فراس برنامند [illegible] رهبت کند و لشکری دیگر از شام
بسوی مهدی فرستد و آن لشکر مهدی را در زمین حجاز دریافته بیعت کند و همراه وی تا شام مقاتله نماید و در بعض
روایات آمده که این جیش مخسوف از طرف شام خواهد آمد و در بعض آمده که از طرف عراق خواهد بود و لا منافاة زیرا
بعث از عراق باشد لیکن چون کسانی از مردم شام خواهند بود منسوب بشام شدند و در روایت دیگر کی تالی
ابن حجر و در روایتی آمده که مهدی این جیش ثانی را در عدد اصحاب بدر مقابله فرماید و اصحاب و در آن روز زره پوش
باشند و آوازی از آسمان مسموع شود که آگاه باشید اولیاء خدا اصحاب فلان اند یعنی مهدی و دایره بر اصحاب
سفیانی باشد و درین مقاتله جز شرید کسی باقی نماند وی گریخته سفیانی را خبر کند و جمع میان روایات باین طریق
ست که بعضی از ایشان بیعت بمهدی کنند و بعضی مقاتله نمایند و بگریزند یا مقاتله کسانی باشند که امیر مدینه
از طرف سفیانی ایشان را برای جنگ بمکه فرستاده باشد چنانکه اشارت بدان رفته و موید او ست قتال مهدی
با آنها در عدد اهل بدر و اینکه سپر اصحاب و آن روز بر درع بود چه این صفات مناسب حال ایشان ست در ابتداء
بیعت و بعد استیلاء بر ارض حجاز لشکر او خود بسیار باشد و الله اعلم بعده سفیانی فساد در ارض کند و اظهار کفر
نماید تا آنکه در روز روشن در مسجد دمشق با زنان مجامعت کنند بر مجلس شرب خمر تا آنکه زنی آمده بر زانوی سفیانی
در محراب مسجد بنشیند و مردی مسلم برخاسته بگوید وای بر شما کافر شدید بعد ایمان آوردن این حلال نیست

سفیانی از جا برخاسته گردن او هم در مسجد بزند و جمله شامیان و هم کشته شوند و منادی از آسمان ندا کند که ای مردمان
خدا تعالی قطع کرد از شما جباران و منافقین و اشیاع ایشان را و والی ساخت بر شما خیر امت محمد صلعم را پس لاحق شوید او را
بمکه مکرمه که او مهدی ست نام او احمد بن عبد الله ست مهدی با جیوش خود بوادی قری که از مدینه منوره بود و مرحله ست
بطرف شام برسد بمهد و رفیق تمام و اینجا ابن عم حسنی او با دوازده هزار کس بپیوندد و گوید من احق باین جیش از تو زیرا که ابن حسنم
و منم مهدی مهدی فرماید نی بلکه مهدی منم حسنی گوید ترا کدام آیت ست که با تو بیعت کنم مهدی علیه السلام اشارت بسوی طیر
فرماید آن طیر بر دست او بیفتد و شاخی خشک در بقعه از ارض غرس نماید آن شاخ برگ آرد و سبز گردد فی الحال حسنی گوید ای ابن
عم این جیوش تراست و را شاعه گفته درین روایت یک فائده و یک اشکال ست فائده آنست که حدیث دلالت میکند بر آنکه
مهدی از اولاد حسین ست و ابن ابن عم او حسنی باشد و گمان کند که خلافت در بنی حسن ست چنانکه گویا ابن الحسن مستند وی
درین دعوی دو امر ست یکی آنکه حسن خلیفه شد پس اولادش احق ست بخلافت دوم آنکه وی نزول کرد از خلافت برای حقن
دماء مسلمین پس حق تعالی عوض این نزول خلافت در اولاد او داد و این هر دو امر معارض اند اما اول پس بیعت حسن از بعض
مردم بود که اهل عراق و مشرق و یمن باشند نه اهل شام و مغرب و مصر و بعضی با حسین هم بیعت کردند و اما ثانی پس حسین
تقویت حق خود کرد و بعد نیل آن و حسین بمراد خود نرسید و حق او باقی ماند پس خدا تعالی خلافت باولاد او بخشید و اما اشکال
پس این حسینی اگر سجان ست که با رایات سود قدوم آرد پس گذشت که وی از کوفه ببیعت برخاسته و وی در حجاز نیاید
بلکه در بیت المقدس با مهدی ملاقی شود و اگر غیر اوست پس چه قسم با وی منازعت کند درین امر بعد از آنکه اهل حجاز و مشرق
و عراق با وی بیعت کرده باشند و جواب این اشکال آنست که اگر قادم برایات برادر مهدی ست چنانکه در بعض روایات
آمده پس این حسنی غیر اوست و دعوی او آنست که بیعت مهدی راست از اهل بیت هر که باشد گویا این بیعت برای
متصف باین اوصاف باشد نه برای شخصی بعینه و ازینجا دعوی کند که بیعت او راست زیرا که او مهدیست نه آنکه منازعت
کند مهدی را در خلافت و چون ظاهر شود که وی مهدی نیست بلکه مهدی احمد بن عبد الله ست با وی بیعت بکند و اگر
گوئیم که وی ابن عم اوست پس اگر غیر این حسنی باشد فالجواب مامر و اگر سجان حسنی ست پس معنی ملاقات او آنست که وی جماعت
دوازده هزار کس برای امداد مهدی فرستد بنابر احتیاط یعنی که اگر او مهدی ست با وی بیعت کنید و اگر او مهدی
نیست از وی بیعت من ستانید گویا این بعث بر تردد باشد و چون ایشان با مهدی بیعت کنند گسیل لشکر برای مهدی
صحیح باشد و این ملاقات مجازی بود هذا ما ظهر لی فی هذا المقام والله اعلم انتهی و هرگاه مهدی میان شام و حجاز بر مرحله
شام رسد اقامت کند و او را بگویند که ازینجا روانه بیشتر شوی گوید ابن عم خود صخری را می نویسم اگر وی خلع طاعت
من کرد پس من صاحب شما هستم و چون نامه مهدی بصخری رسد اصحاب و بگویند که مهدی ظاهر شده با وی بیعت بکن
ورنه ما ترا بکشیم و رضا به بیعت دهد و بسوی مهدی روانه شده به بیت المقدس فرود آید مهدی علیه السلام در دست
مردی از اهل شام پاره از زمین نگذارد مگر آنکه با اهل مدینه سپارد و همه مسلمانان را بر جهاد فرستد درین اثنا مردی
از قبیله کلب خروج کند که او را کنانه گویند در چشم او کوکب باشد در جمعی از قوم خود بیرون آید و نزد صخری رسید گوید

ما با تو بیعت کردیم و برایا می دادیم تا آنکه چون مالک شدی این مرد بیعت کردی همراهیان او صخری را اعاره سند و گویند
حق تعالی ترا قمیص پوشانید تو آنرا انلع کردی می گوید ای شما چیست آیا عهد بشکنم گویند آری بشکن یا مقاتله کنیم تا آنکه
باقی نماند احدی از عامریه کا ابن تابع تو نگر لاحق شود بتو و تخلف نکند از تو هیچ یکی از ذوات خف و ظلف پس کوچ کنند با وی
تمام عامریه و در روایتی آمده که وی نقض عهد و استقاله بیعت کند بعد سه سال از بیعت مهدی و مهدی علیه السلام
بدی رایت نفرستد و اعظم رایت در زمان او صد مرد باشد نصف لشکر صخری کلبی و با خیل و رجل و ابل و غنم خود و چون
هر دو لشکر مقابل شوند کلب پشت دهند بگریزند و لشکر مهدی جنگ کند تا آنکه فتح یابد و زنان ایشان را اسیر کنند و زن
دوشیزه را ببست درم بفروشند و صخری را زنده اسیر کرده پیش مهدی آرند و برسنگی که نزد کنیسه بطن جوادی بر درج
بدیر تیا معترض افتاده است در رنگ گوسفند ذبح نمایند. در حدیث آمده الخائب من خاب یومئذ غنیمة کلب لو بعقال
قیل یا رسول الله کیف یغنمون اموالهم ویسبون ذراریهم وهم مسلمون قال یکفرون باستحلالهم الخمر والزنا کذا فی الاشاعه
بعده هاشمی با رایات سود بیاید و پیجده ماه شمشیر او بر عاتق او باشد و در روایتی هشت ماه و قتال کند و مثله نماید تا آنکه مردم
بگویند معاذ الله ار آنکه این کس از اولاد فاطمه باشد و اگر فاطمی می بود رحم میکرد ما را و میان او و بنی عباس و بنی امیه
وقعه باشد در ارض فلسطین و وقعه دیگر بارض حران و شعار ایشان امت امت باشد و در روایتی بکش بکش و معنی هر دو
یکی است تا آنکه او را بمهدی سپرد کنند و در بعض روایات آمده که هفتاد و دو ماه که مدت شش سال باشد شمشیر بر دوش
بردارد و در بعض آمده که رایات را در بیت المقدس بمهدی تسلیم کند و در بعض آمده که وی حتی الموت نرسد و در روایتی
آمده که رایات هاشمی با خیل سفیانی بیاویزد و میان ایشان مقتله عظیمه دو دهد و لشکر سفیانی هزیمت خورد و باز غالب
گردد و هاشمی بگریزد و تمیمی پوشیده در بیت المقدس رسید و تمهید مهدی بسوی شام کند و طریق جمع میان روایات
اینست که مدت شش سال باعتبار جمیع مدت اوست و در حدیث علی است مرفوعا ان رسول الله صلعم قال یکون فی
آخر الزمان فتنة یحصل الناس کما یحصل الذهب فی المعدن فلا تسبوا اهل الشام ولکن سبوا شرارهم فان فیهم الابدال
یوشک ان یرسل علی اهل الشام صیب من السماء فیغرق جماعتهم حتی لو قاتلتهم الثعالب غلبتهم فعند ذلک یخرج خارج من
اهل بیتی فی ثلث رایات المکثر یقول خمسة عشر الفا والمقلل یقول اثنا عشر الفا امارتهم امت امت یلقون سبع رایات
تحت کل رایة رجل یطلب الملک فیقتلهم الله جمیعا ویرد الله الی المسلمین الفتهم ونعمتهم وقاصیهم ودانیهم رواه الطبرانی فی
الاوسط در توضیح گفته فیه ابن لهیعة وبقیة رجاله ثقات انتهی و دال است بر آن حدیث عبد الله بن مسعود مرفوعا قال
بینما نحن عند رسول الله صلعم اذ اقبل فتیة من بنی هاشم فلما رآهم رسول الله صلعم ذرفت عیناه وتغیر لونه قال فقلت ما نزال
نری فی وجهک شیئا نکرهه فقال انا اهل البیت اختار الله لنا الآخرة علی الدنیا وان اهل بیتی سیلقون بعدی بلاء و
تشریدا وتطریدا حتی یاتی قوم من قبل المشرق معهم رایات سود فیسألون الخیر فلا یعطونه فیقاتلون وینصرون فیعطون
ما سألوا فلا یقبلونه حتی یدفعوها الی رجل من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی واسم ابیه اسم ابی فیملک الارض فیملؤها قسطا کما ملؤها
جورا فمن ادرک ذلک منکم او من اعقابکم فلیاتهم ولو حبوا علی الثلج فانها رایات هدی کذا فی الاشاعه و این حدیث را ابن ماجه

وحاکم در مستدرک اخراج کرده و نزد محدثین معروف بحدیث الرایات ست اما در سندش یزید بن ابی زیاد ست شعبه گفته انه کان رفاعا یعنی یرفع الاحادیث التی لا تعرف مرفوعة و محمد بن فضیل گفته کان من کبار ائمة الشیعة و احمد بن حنبل گفته لم یکن بالحافظ و قال مرة حدیثه لیس بذاک یحیی بن معین گفته ضعیف و عجلی گفته جایز الحدیث و کان باخره یلقن و ابو زرعه گفته لین یکتب حدیثه ولا یحتج به ابو حاتم گفته لیس بالقوی و جرجانی گفته سمعتهم یضعفون حدیثه و ابو داود گفته لا اعلم احدا ترک حدیثه و غیره احب الی منه و ابن عدی گفته هو من شیعة اهل الکوفة و مع ضعفه یکتب حدیثه و روی له مسلم لکن مقرونا بغیره و بالجملة اکثر اهل حدیث بر ضعف او رفته اند و ائمه تصریح کرده اند بضعف این حدیث و وکیع بن جراح گفته لیس بشیء و کذلک قال احمد بن حنبل و ابو قدامه گفته سمعت ابا اسامة یقول فی حدیث یزید عن ابراهیم فی الرایات لو حلف عندی خمسین یمینا ما صدقته اهذا مذهب ابراهیم اهذا مذهب علقمة اهذا مذهب عبد الله و عقیلی این حدیث را در ضعفا آورده و ذهبی گفته لیس بصحیح لعدم اشاعه که هیجده ماه باعتبار مدت قتال او با خیل سفیانی و اجتماع شعیب بن صالح با وست و هشت ماه باعتبار مدت مابعد نزول او بکوفه و فرستادن او لشکر را برای بیعت بسوی مهدیست هذا جمع حسن لا باس به و طریق جمع میان روایات اخیره اینست که ملاقات هاشمی با مهدی نشود تا آنکه سفیانی بمیرد یا هاشمی رجوع کند بمهدی و قادم برایات تمیمی باشد و نسبت او بهاشمی مجازست یا رایات بقصد سند و شام را فتح کند و بمیرد قبل اجتماع با وی یا آنکه روایات ورود او برایات و وصول او بمهدی اکثر و اشهرست پس این روایات نزد امکان جمع متقدم نشود و نزد تعارض ساقط گردد و همچنین روایت نصر و غلبه اکثر از روایات هزیمت پس مقدم اند و اگر جمع کنند میان اینها پس وجه جمع آنست که در بعض واقعات منهزم گردد و بیشتر غالب آید و الله اعلم و در رساله حشریه گفته نصاری از هر طرف وجمع افواج کوشش نمایند و از ملک خود از مردم روم بعزم جنگ ایشان بیایند و لشکر نصاری نه لک و شصت هزار باشد و هشتاد نشان داشته باشند و زیر هر نشان دوازده هزار کس و حضرت امام نیز از مکه کوچ نموده بمدینه منوره برسند و از انجا بزیارت جناب ت مآب کرده بسوی شام روانه شوند و از انجا تا بشهر دمشق رسند و از طرف ثانی فوج نصاری در مقابل آید و فوج حضرت امام سه فرقه شود فرقه باشد که از خوف فرنگیان رو بفرار نهد و از لشکر آنجناب جدا شده متفرق گردد و حق تعالی توبه ایشان اصلا قبول نفرماید و جمعی که همراه ایشان باشند بعضی شهید شوند و بدرجه شهدای بدر و احد رسند و جمعی فتح نمایند بتوفیق الهی و مشمول عافیت مامون عاقبت گردند و هیچ گاه گرفتار فتنه و ضلال نگردند پس حضرت امام بقتال نصاری لشکر را بیاراید و جمعی کثیر مسلمانان قسمیه شوند که بی فتح باز نگردند پس همه جماعت شهید شوند و حضرت امام با جمعی قلیل بلشکر باز آیند باز صبح ثانی جمعی کثیر قسمیه شوند که بی فتح باز نگردند و همراه حضرت امام بیایند و داد جوانمردی دهند و بدرجه شهادت رسند و حضرت امام وقت شام با جمعی قلیل باز بخیمه ها رجوع فرمایند روز سوم همچنان جمعی کثیر بهمین قسم و شرط در رکاب آنجناب متوجه کارزار شوند و بدرجه عالیه شهادت کامیاب شوند حضرت امام با جمع قلیل باز بخیمه ها معاودت فرمایند روز چهارم جمع قلیل که بمحافظت خیمه ها بنگاه می مانند همراه آنجناب آمده جنگ نمایند این روز حق تعالی فتح کامل عطا فرماید و جمع نصاری چندان مقتول شوند که بوی ریاست در دماغ باقی ماندگان نماند و بذلت و قلت تمام بگریزند و پریشان شوند و جمع کثیر از ایشان در تعاقب بوادی عدم وجهنم روند بعد ازین فتح حضرت امام انعام

بیشمار بر جلاوران این کار زار قسمت فرمایند اما مردم را بسبب کثرت مقتولین هیچ فرحت بآن مال و دولت نباشد چه بسا
خانوادها و قبیلها باشد که از صد کس جز یکی نماند بعد ازین حضرت امام بند و بست بلاد اسلام و سرانجام و انتظام و ادای
حقوق انام پردازند و بهر طرف عساکر و افواج ظفر امواج روانه سازند و تقسیم خزانه بیحساب بهر دو دست انعام فرمایند
و بعد فراغ ازین مهمات متوجه فتح قسطنطنیه شوند انتهی گویم ظاهر اینقول در است که این جنگ حضرت امام با جماعت
نصاری قبل جنگ قسطنطنیه است و لهذا این روایت را در رساله مذکور بعد جنگ لشکر سفیانی در بیدا نوشته اما از
روایات دیگر معلوم میشود که این همان ملحمهٔ کبری است که بعد صلح با روم بر قسطنطنیه اتفاق افتد چنانکه بیاید و الله اعلم پس تمام
روی زمین بقبضهٔ اقتدار مهدی علیه السلام آید و اسلام قرار گیرد و گردن انداز جمیع ملوک ارض حلقهٔ اطاعتش بگوش
کشند و لشکری بر هندوستان فرستد و فتح گردد و ملوک هند را غل کرده پیش او آرند و خزائن این کشور را زیور بیت المقدس
سازند و درینحال هفت سال مکث کند **فصل** در ذکر ملحمهٔ کبری که بزمان مهدی علیه السلام باشد و این واقعه بعد هلاک سفیانی
واقع شود و ماجرای او اینست که مهدی با روم صلح امن کند و در بعض روایات آمده که مدت این صلح نه سال باشد و
مسلمانان بجهاد و غزو مشغول باشند و این عداوت ایشان مدامی که حق تعالی اهل اسلام را نصرت و غنیمت و تصرف در زمین
ارزانی دارد تا آنکه نزول ایشان بمرج ذی تلول که نام موضعی است اتفاق افتد و قائلی از روم بگوید که صلیب غالب آمده
قائلی از مسلمانان بگوید بلکه الله غالب است و میان هر دو تداول شود و شورش گردد و مسلمانی که دور از ایشان نباشد
بر صلیب سیده آنرا بکوبد و رومیان بر کاسر صلیب حمله آور شوند و او را بکشند و مسلمانان بدیدن اینحال سلاح گرفته بمقابله
پردازند و حق تعالی اکرام این عصابهٔ مسلمین بشهادت فرماید و همه شهید گردند ابو داود از حسان بن عطیه از جبیر بن نفیر از
مردی از اصحاب آنحضرت که او را ذو مخبر گویند روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم ستصالحون الروم صلحا امنا
فتغزون انتم و هم عدوا من ورائهم فتنصرون و تغنمون و تسلمون ثم ترجعون حتی تنزلوا بمرج ذی تلول فیرفع رجل من اهل النصرانیة
الصلیب فیقول غلب الصلیب فیغضب رجل من المسلمین فیدقه فعند ذلک تغدر الروم و تجتمع للملحمة و یثور المسلمون الی اسلحتهم فیقتتلون
فیکرم الله تلک العصابة بالشهادة گویم المرج الارض الواسعة ذات النبات تمرج فیها الدواب ای تسرح مختلطة کیف شاءت
والتلول الاماکن المرتفعة من الارض و الملحمة معظم القتال و چون همین خبر بروم رسد آیند و مسلمانان مغلوب شوند رومیان
پادشاه خود را بگویند که ما شما را از عرب کفایت کردیم و ابطال ایشان را بقتل رسانیدیم حالا انتظار چیست پس مدت
نه ماه که مقدار حمل زن باشد مجتمع شوند و با هشتاد رایت بیایند و در لفظی آمده که با هشتاد بنا سیر کنند و معنی هر دو واحد
است زیر هر غایة یعنی رایت دوازده هزار کس باشند و در اعماق یا دابق که نام موضع است فرود آیند گویم این هر دو
موضع قریب حلب و انطاکیه اند در قاموس گفته العمق و یحرک کورة بنواحی حلب و الاعماق موضع بین حلب و انطاکیة
سیاه کثیرة لا تجف الا صیفا و هو العمق جمع باجزاءه انتهی و غایه بعین معجمه و یای تحتیه بمعنی رایت یعنی نشان است غابه
بموحده نیز گفته اند و هی الاجمة من القصب شبه کثرة رماحهم بها و اعماق بعین مهمله و دابق بر وزن طابع بکسر با و فتح
او است و درینحال گروهی از خیار اهل مدینه بیرون آیند و از هر دو سوی صف قتال بندند رومیان گویند ما را

یکسانی راکه دین ما را دشنام داده باز گذارید که با ایشان مقاتله کنیم مسلمانان جواب دهند که والله این هرگز شدنی نیست
که شما و اخوان خود را تخلیه کنیم لفظ روایت سبوا ست مجهول و معلوم خوانده شده پس اگر مجهول خوانند معنیش آن باشد
که الذین سبیتموهم منا و خرجوا من بیننا و صاروا یقاتلوننا و اگر معلوم خوانند معنیش آنست که الذین سبوا اولادنا و نسائنا
ذکره فی الاشاعه و معنی اول الصق بمقام ست و درین قتال ثلث جماعت از مسلمانان هزیمت خورده بگریزد و حق تعالی توبه ایشان
قبول نکند و ثلث جماعت مقتول شود و ایشان افضل شهداء باشند نزد خدا و ثلث جماعت فتحیاب گردد و گاهی در فتنه
نیفتد و در روایت نعیم بن حماد از ابن مسعود مرفوعا آمده که باشد میان مسلمانان و روم هدنه و صلح مقاتله کنند اعدای خود را هم
ایشان و غنایم را باهم قسمت کنند بعده روم غزا کنند همراه مسلمانان فارس را و مقاتلان آنها را بکشند و ذراری را اسیر
سازند و گویند قاسمونا بالغنایم کما قاسمناکم پس اموال و ذراری شرک را باهم تقسیم نمایند روم گویند و ذراری اسلام
را که در غنیمت بشما رسیده ست هم قسمت کنید مسلمانان گویند ذراری مسلمین را مقاسمه نمیکنیم روم گویند شما غدر کردید اینها
گفته بصاحب قسطنطینیه رجوع آرند و گویند که عرب غدر کرده و ما در عدد اکثر و در سامان اتم و در قوت اشد هستیم از ایشان
مدد ما فرمای که با ایشان مقاتله کنیم وی گوید با ایشان غدر نکنم طول دهر همین ایشان بر ما غلبه داشته اند ناچار پیش صاحب
رومیه آیند و ازین ماجرا او را خبر دهند وی هشتاد غایه بفرستد زیر هر غایه دوازده هزار نفر باشند در بحر و بگوید که
چون سواحل شام بدست آید مراکب را آتش زنید و بسوزید تا بجانهای خود بجنگند اینها همچنین کنند و تمام زمین شام
فراگیرند چه بر و چه بحر جز شهر دمشق و معتق و بیت المقدس را ویران سازند ابن مسعود گفته گفتم دمشق چقدر مسلمانان
را گنجایش کند فرمود والذی نفسی بیده واسع شود بر کسی که بیاید او را از مسلمانان چنانکه وسعت میکند رحم بر ولد
گفتم معتق چیست فرمود کوهی ست بزمین شام از حمص بر نهری که او را اریط گویند و ذراری مسلمین در اعلای معتق باشند
و مسلمانان بر نهر اریط صبح و بیگاه با ایشان مقاتله کنند و صاحب قسطنطینیه چون این حال به بیند راه دریا بسوی
قنسرین سه صد هزار کس روانه سازد تا آنکه مادة الف که او تعالی الفت داده ست میان دلهای ایشان بایمان
بیاید و با ایشان چهل هزار کس از حمیر باشند و در بیت المقدس رسیده روم را مقاتله کنند و هزیمت دهند و از
لشکری بلشکری برآرند تا آنکه بقنسرین رسند و مادة الموالی بیاید گفتم مادة الموالی چیست فرمود عتائق شما اند و
از شما قومی ست که از طرف فارس بیاید و عصبه خود را بگوید ای معشر عرب نباشند با شما یکی از دو گروه یا مجتمع شود
کلمه شما پس قتال کنند نزار یکروز و موالی روز دیگر و برآیند بسوی معتق و مسلمانان بر نهری فرود آیند که او را کذا و
کذا گویند و مشرکان بر نهر دیگر که آنرا رقیه خوانند و آن نهر سیاه ست و مقاتله کنند با ایشان و حق تعالی نصر خود از
هر دو عسکر بردارد و نازل شود صبر بر ایشان تا آنکه یک ثلث از مسلمانان کشته شود و ثلثی بگریزد و ثلثی باقی ماند
پس آنها که کشته شوند پس شهید ایشان مثل ده شهید از شهدای بدر باشد و هر واحد از شهدای بدر شفاعت هفتاد
شهید کند و برسه ثلث متفرق گردند ثلثی بروم ملحق شود و گوید اگر خدا را حاجتی باین دین میبود مدد ایشان میکرد
و ثلث دیگر که مسلمة العرب باشند بگوید بگذرید هرگز روم بما نرسد بیایید با ما بسوی بادیه تا اعراب بروید با ما بسوی

عراق و مصر و حجاز تا آنجا که روم معاف شوند و ثلث سوم پس بعضی بسوی بعضی روند و گویند الله الله عصبیت
را از خود دور کنید و باید که همه شما مجتمع شوید و با دشمن قتال نمائید و هرگز شما منهزم نشوید مادامیکه تعصب نمائید پس
همگنان فراهم شده بیعت کنند برآنکه مقاتله کنند تا آنجا که لاحق شوند باخوان مقتولین خود چون دیده شود
بسوی کسی که تحول کرد با ایشان و کشته شد و به بینند روم قلت مسلمانان برخیزد یکی رومی در میان هر دو صف
و با او رایتی باشد که در بالای آن صلیب است پس ندا کند که غلب الصلیب پس مردی از مسلمانان میان صفین قائم شود و با او
بند یعنی نشان باشد و وی آواز دهد که بل غلب انصار الله و اولیائه و او تعالی بر کافران ازین قول که صلیب غالب
شد غضب فرماید و جبرئیل علیه السلام را در دو لک فرشته فرود شود و بگوید ای میکائیل بفریاد بندگان من برس و می همم در
دو صد هزار از ملائکه نزول کند و حق تعالی نصر خود بر مومنان فرود آرد و باس خود بر کافران نازل سازد پس مقاتله
کنند و هزیمت خورند و مسلمانان در زمین روم در آیند تا آنکه بر عموریه رسند و بر سور او خلقی کثیر باشد گویند ما هیچ شی
اکثر از روم ندیدیم جا آنکه بسیاری را کشتیم و منادی بگوید کثرهم فی المدینة و اینها بگویند که ما را امان دهید تا جزیه
بسوی شما ادا کنیم پس برای خود امان گیرند و روم براو جزیه فراهم شوند و مردم اطراف نزد ایشان مجتمع گردند
گویند ای معشر عرب دجال در پس شما در ذراری شماست این خبر باطل باشد پس که از شما در میان آنها باشد چیزی
که با خویست نه بیند چه ایشان قوت بازوی شما هستند چون برآیند خبر را باطل یابند و روم بر بقیه عرب که در بلاد
ایشان باشند بجهند و آنها را بکشند تا آنکه در ارض روم کدام عرب عربیه و ولد عربی باقی نماند مگر آنکه کشته شود
و این خبر بمسلمانان رسد ایشان بغضب برای خدا رجوع کنند و مقاتلان روم را بقتل رسانند و ذراری ایشان را اسیر نمایند
اموال فراهم کرده بر هیچ مدینه و حصنی زیاده بر سه روز فرود نیایند بر خلیج فرود کش شوند تا آنکه مقبوض شود و اهل قسطنطینیه
دریا و برآرند و بگویند صلیب را که بحر را ممدود شد برای ما و هیچ ناصر ماست و خلیج خشک باشد و در وی خیمه زده شود و دریا
از قسطنطینیه محبوس گردد و گویند بصلیب آیا ممدود شد برای ما یعنی نشد و مسلمانان احاطه مدینه کفر کنند شب جمعه تحمید
و تکبیر و تهلیل تا صباح و نباشد در میان ایشان نائم و نه جالس هرگاه فجر طلوع کند مسلمانان تکبیر واحد بگویند پس برج
بیفتد و رومیان گویند که با عرب قتال میکردیم الآن به رب مقاتله میکنیم حالانکه شهرها از برای ایشان منهدم گردیده
خزینه او برای ایشان بهست پس به ستهای خود زر را بسپرها کیل کنند و پر کرده بدهند و ذراری را قسمت نمایند تا آنکه
در سهم یکی دستی صد زن دوشیزه برسد و متمتع شوند بآنچه در دستهای ایشان ست مادامیکه خدا خواسته باشد پس
بیرون آید دجال و این خبر درست باشد و فتح کند خدا بحال قسطنطینیه برای اقوام که آنها اولیاء الله اند و بردارد
خدا از آنها موت و مرض و سقم تا آنکه فرود آید عیسی ابن مریم علیه السلام و مقاتله کنند با او دجال را سیوطی این حدیث را
بطوله در جامع کبیر آورده و در اشاعه بعد ذکر این روایت گفته که میان مسلمانان و رومیان صلح شود و اهل اسلام مع
رومیان که با ایشان صلح بوده با روم که عدو ایشان اند جنگ کنند و لهذا روم بمسلمین بگویند قاسمونا الغنائم کما
قاسمناکم و فارس دشمن مسلمانان باشند و مقاتل ایشان با عهدی از مسلمانان اند مثل مقاتله بعض با اسلامیان الخ

بعض باشند بر ملک این ظاہر قول ایشان ست لا نقاسمکم و ذراری المسلمین یعنی جمع کنند فارس بسوی کفر و این ظاہر قول
ایشان ست فیقاسمونہم الاموال و ذراری الشرک و بہمین معنی مناسب استعانت بروم ست برای ایشان زیرا کہ روم کفار
باشند و استعانت بکفار بر مسلمانان جائز نیست و برین تقدیر بعض ذراری را از اطراف بلاد مسلمین اسیر کردہ باشند و بعد
استیلا بر فارس آنہا را مسترد ساختند و طلب روم مقاسمہ را درین ذراری از ان جہت باشد کہ در دست کفار آمدند و این
روایت مستفاد شد کہ آمدن روم از طرف دریا باشد و از رسیدن ایشان بدابق و اعماق کہ متصل حلب ست استیلا
ایشان بر جمیع بلاد مسلمین لازم نمی آید تا گمان رود کہ قسطنطنیہ کہ الآن دار الاسلام ست و تا ساعت قیام معمور باد دار
الکفر شود زیرا کہ مراد قسطنطنیہ کبری ست چنانکہ بیاید آری مشکل اینست کہ درینجا آمدہ کہ چون صاحب قسطنطنیہ اینحال
بیند از راہ بر سہ صد ہزار کس و از قنسرین کند پس میتوان گفت کہ این لشکر برای امداد مسلمانان بفرستند و روایت
قلت مسلمین منافی آن نیست زیرا کہ سہ لک کس برابر ہشتاد رایت کہ زیر ہر یکی از انہا دوازدہ ہزار کس باشند قلیل اند
لا سیما انقول بعد قتل مقتولان و تحول متحولان بسوی روم گفتہ شود یا انکہ چون اہل قسطنطنیہ بمہدی بپیوندند بعد ایشان
در انجا کفرہ بمانند و بلاد ایشان را خلیفہ شوند و چنانکہ ارض شام را بگیرند ہمچنان این بلاد را ہم بستانند و ہذا ہو الظاہر
در قاموس گفتہ قسطنطینیہ بزیادۃ یای مشددہ و قد تضم الطاء الاولی منہا دار ملک الروم و فتحہا من اشراط الساعۃ و تسمی
بالرومیۃ بوزنطیا و ارتفاع سورہا احد و عشرون ذراعا و کنیستہا مستطیلۃ و بجانبہا عمود عال فی دور اربعۃ ابواع
تقریبا و فی راسہ فرس من نحاس و علیہ فارس و فی احدی یدیہ کرۃ من ذہب و قد فتح اصابع یدہ الاخری مشیرا بہا و ہو صورۃ
قسطنطین بانیہا انتہی و موافق استثنا دمشق ست روایت دیگر کہ فسطاط المسلمین یوم الملحمۃ الکبری دمشق باشد و نزد
خروج دجال بیت المقدس و اما ارطبس در قاموس گفتہ کہ زبیر موضع و قد ذکر فی الحدیث انہ عند حمص پس احتمال
دارد کہ نام نفس نہر باشد یا موضعی بود کہ نہر را باو اضافت کردہ اند و معنی قول او کہ شہید ایشان ہمچو دہ شہید الخ
باشد آنست کہ ہر شہید را روز قیامت شفاعت باشد برابر شفاعت دہ کس از اہل بدر و اہل بدر شفاعت ہفتاد کس بود
باین حساب ہر یکی را از ایشان شفاعت ہفت صد کس باشد و این از قبیل قول آنحضرت صلعم للواحد منہم اجر خمسین منکم
پس لازم نمی آید تفضیل ایشان بر اہل بدر مطلقا زیرا کہ فضیلت صحبت را ہیچ شی معادلہ نمیکند و تحقیق آنست کہ جہات
تفضیل مختلف اند ممکن کہ فضیلت ایشان از جہتی باشد و تفضیل و شان بجہتی دیگر یا آنکہ بلا ریکی از ایشان ہمچو بلا دہ
کس از اہل بدر ست بنا بر کثرت مقاتلان ایشان از روم و بودن ان بعد زمن نبوت و موید اوست کثرت مدد ملائکہ
برای ایشان بنسبت باہل بدر صد چندان زیرا کہ مقاتلین ملائکہ در بدر سہ ہزار بودند و درین زمان سہ لک باشند
و لفظ عمور در سہ نسخہ بدون یای نسبت و تای تانیث یافتہ شد اما در قاموس عموریہ گفتہ شاید این ہم لغت باشد یا آن
نسخ مذکورہ بیفتاد و درین حدیث حبس بحر یعنی خلیج مذکور ست و در روایت دیگر تعبیر بفلق بحر آمدہ و برین تقدیر
این معجزۂ آنحضرت صلعم باشد و تایید قول بعض علماست کہ گفتہ اند لم یکن لنبی من الانبیاء معجزۃ الا و للنبی صلعم معجزۃ مثلہا
واللہ اعلم بمراد رسولہ صلعم و معانی بقیۂ الفاظ حدیث واضح ست و عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلعم یجلس

الروم على وال من ترق يوالى اسمه سهى فيقتتلون بمكان يقال له العماق فيقتتلون فيقتل من المسلمين الثلث او نحو ذلك
ثم يقتتلون اليوم الآخر فيقتل من المسلمين نحو ذلك ثم يقتتلون يوم الثالث فيكون على اهل الروم فلا يزالون حتى يفتحون القسطنطينية
فبيناهم يقتسمون فيها بالاترس اذا اتاهم صارخ ان الدجال قد خلفكم فى ذراريكم اخرجه الخطيب فى المتفق والمفترق و در وداتى
آمده که مسلمانان شرطه کنند برای موت که بر نگردند مگر غالب شده مقاتله کنند تا آنکه شب میان ایشان حاجز گردد اینها و اینها
هر دو غیر غالب شده باز مسلمانان همین شرطه برای موت کنند و تا سه روز غیر غالب گردند چون روز چهارم آید بقیه اهل اسلام
بر ایشان حمله آور شوند و او تعالی دائره بر کافران گرداند و مقاتله عظیمه رود چه که مانندش دیده نشده تا آنکه هر طائر که از
پهلوی ایشان بگذرد تجاوز نکند مرده بیفتد و پسران یک پدر را شمار کنند که صد کس بوده‌اند و باقی نماند مگر یک مرد پس غنیمت
میراث کنند و نه بغنیمت شادمان شوند و پنجاه زن را در ان هنگام یک قیم باشد گویم شرطه بالضم بمعنی گروهی از جیش است
که تقدم کنند برای قتال و حمله آرد بر اعداء و دائره بمعنی هزیمت است و مراد پهلوی نواحی ایشان است بعد این مقتله
مسلمانان تعاقب ایشان کنند بضرب و قتل تا آنکه بقسطنطنیه کبری رسانند در حقه الدرر گفته این بلده را هفت سور است
عرض سور که محیط هر شش سور است بست و یک ذراع و درو صد باب است و عرض سور دیگر که ملحق ملد است ده ذراع
و بر خلیج که در بحر رومی میریزد بوده است متصل ببلاد روم و اندلس انتهی گویم ظاهر آنست که الآن باین عمارت و هیئت است
و یحتمل که در ان وقت عمارتش باین حد رسد و بالجمله مهدی لوای خود نزد بحر مرکوز کند تا وضو برای نماز بامداد نماید
آب دریا از وی دوری جوید و وی در پس او رود تا آنکه ازین ناحیه تجاوز فرماید باز نشان را بنشاند و ندا کند
ای مردم عبور کنید که حق تعالی بحر را برای شما منفلق کرده و شگافته چنانکه برای بنی اسرائیل شگافته بود همگنان
عبور کنند و مهدی استقبال نماید و اینها تکبیر بر آرند پس دیوار ناگاه بیفتد باز الله اکبر گویند و همین نوبت ثانوی
ما بین دوازده برج ساقط شوند اینها آن بلده را مفتوح سازند و تا یکسال آنجا اقامت کنند و مسجدها بنیاد نهند
پستر در بلده دیگر در آیند و درین میان که قسمت غنائم بسپرها میکرده باشند که ناگاه صارخی فریاد کند که دجال
پس شما در ذراری شماست در شام چون برگردند امر خبر باطل برآید و تارک و آخذ نادم شود و بعده یکهزار سفینه
طیار کنند و در وی اهل مشرق و مغرب شام و حجاز سوار شوند بر قلب رجل واحد و بسوی رومیه روانه شوند از
عبدالله بن بشر المازنی مروی است که گفته یا ابن اخی لعلک ترک فتح القسطنطینیة فایاک ان ادرکت فتحها ان تترک
غنیمتک منها فان بین فتحها و خروج الدجال سبع سنین اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن گویم حدیث ابن مسعود در ذکر ملحمه کبری
بطوله از جامع کبیر سیوطی گذشته و از الخطیب هم در مفترق و متفق از حدیث ابوهریره آورده و عبارت رساله حشریه
درینمقام آنست که چون آنجناب بر کنار دریای روم رسند جماعه بنو اسحق را که هفتاد هزار تن باشند بر کشتیها سوار
کرده برای استخلاص این شهر که اکنون استنبول نام دارد تعیین فرمایند چون این جمع مقابل فصیل آن شهر شوند
بتکبیر آواز بر دارند دیوار مقابل آن شهر بمجرد نام الهی منهدم گردد و مسلمانان حمله آورده در شهر در آیند و کفار را
بکشند و ملک را بقاعده عدل و احسان بند و بست نمایند از ابتدای بیعت حضرت امام تا این فتح هفت شش

سال گذشته باشد که خبری مشهور شود که چه نشسته اید دجال برآمد و بر خانمان شما فتنه و آشوب بر پا نموده حضرت امام کوچ
بطرف شام بقصد معاودت فرمایند در کوچ اول نه سوار برای تحقیقات این خبر پیش پیش لشکر بطریق طلایع برآیند پیغمبر
خدا فرموده اند که من نام ایشان و پدر ایشان و نام قبیله های ایشان و رنگ اسپان ایشان میدانم ایشان بهترین مردمان
روی زمین اند در آن وقت پس ایشان تحقیق نمایند که این خبر دروغ ست هنوز دجال نبر آمده ست پس حضرت امام
شتابی را گذاشته باهستگی و خبرگیری ملک روانه شوند چندی نگذشته باشد که دجال برآید انتهی بعده کنز و حلیه بیت المقدس
که طاهر بن اسماء وقت غزا با بنی اسرائیل گرفته و در آتش سوخته و منجمله آن یکهزار و هفت صد سفینه در رومیه آورده بیرون
آید حذیفه گفته آنحضرت صلعم را شنیدم میفرمود و مهدی این را بر آورده بسوی بیت المقدس بر گرداند اورده فی
الاشاعه و لم یذکر تخریجه در عقد الدرر گفته رومیه ام بلاد روم ست و پادشاه انجا را الباب لقب ست هر که باشد حاکم انجا
بر دین نصرانیت بمنزله خلیفه در مسلمانان باشد و مانند آن کدام بلده در بلاد اهل اسلام نیست و مورخین در صفت رومیه
از عجائب چیزی ذکر کرده اند که گوش من در بارهٔ بلده از بلاد عالم مانند آن نشنیده و قسطنطینیه قریب او ست بروی چهار
تکبیر بر آرند پس جانبی او ساقط شود و شش لک کس از اهل قتل رسانند و از وی استخراج حلی بیت المقدس و تابوت سکینه
و مایده بنی اسرائیل و پاره های الواح توراة و حله آدم و عصای موسی و منبر سلیمن ع و دو قفیز از من نازل بر بنی اسرائیل
که از شیر سفید تر باشد بکنند بعده بمدینه دیگر که آنرا قاطع گویند بیایند طولش یکهزار میل و عرضش پانصد میل ست
و سه صد و شصت دروازه دارد از هر دروازه هزار مقاتل بر آید و این مدینه بر ساحل بحر ست در وی سفینه نیست از آنحضرت
صلعم پرسیدند که این بحر چرا سفینه بر نمیدارد فرمود او را قعر نیست و هر دو از خلیجهای این بحر میکنند و او تعالی
این خلجان را برای بنی آدم منافع ساخته و قعرها دارد که حال سفن ست لیکن وی هم چهار تکبیر بر آرند و وی ساقط
شود و هر انچه در وی باشد آنرا غارت نمایند و هفت سال انجا بمانند پستر بسوی بیت المقدس بیایند و خبر دجال
بایشان رسد که در یهود اصفهان خروج کرده ست اخرجه ابن عمرو الدانی فی سننه و در روایتی آمده پستر بیاید
مدینه را که آنرا قاطع گویند و این بر بحر اخضر محیط بدنیاست و نیست پس او مگر امر خدای عز و جل طول او هزار میل
و عرض پانصد میل سه تکبیر بگویند و دیوارهایش بیفتد و هزار هزار مقاتل را بکشند بعده مهدی توجه بسوی
بیت المقدس فرماید با هزار کشتی و فرود آیند مسلمانان بشام فلسطین میان عکا و صورت و عسقلان و غزه و اموالیکه
نزد مردم انجا باشد بر آرند و مهدی در بیت المقدس فرود شود و تا خروج دجال همانجا بماند یعنی خرگاه مسلمانان
در ملحمه کبری دمشق باشد و نزد خروج دجال بیت المقدس بود و مهدی در همه آفاق در آید و هیچ شهر نباشد که
در وی ذو القرنین داخل شده مگر آنکه وی نیز آنجا در آید و اصلاحش کند و هیچ جبار نماند که او را هلاک نسازد و از
آنحضرت آمده که مالک شدند دنیا را دو مومن و دو کافر اما دو مومن پس ذو القرنین و سلیمان اند و اما دو کافر پس
نمرود و بخت نصر اند و نزدیک ست که مالک شود آنرا خامس از عترت من که مهدی ست و ابن مردویه از ابن عباس
آورده مرفوعا که اصحاب کهف اعوان مهدی شوند اهل علم گفته اند که حکمت در تاخیر ایشان تا این مدت اکتما

شرف دخول در امت محمد ست صلعم اگر ایشان آمده که اول لوائی که مهدی آنرا عقد کند بسوی ترک فرستد و ظاهر آنست
که این فتوح در مدت مهادنه و مصالحه روم باشد زیرا که مهدی بعد استیصال روم برای غزو ایشان خارج نگردد و آری البعوث
وسرایا جابجا الفرستد، باین جهت دخول آفاق بوی مجاز است میکنند از آنحضرت صلعم آمده که ملحمه عظمی و فتح قسطنطنیه و
خروج دجال در هفت ماه و در روایتی در هفت سال باشد ابو داود در سنن خود گفته روایت سبع سنین اصح ست یعنی از روایت
سبعة اشهر والله اعلم **فصل** و اما مدت ملک مهدی پس در حدیث ام سلمه که نزد ابو داود ست آمده فیلبث سبع سنین
و قال بعضهم تسع سنین الحدیث و کلام برین حدیث بطوله گذشته و در حدیث ابو سعید خدری آمده یملک سبع سنین اخرجه ابو داود
واللفظ له وسکت علیه والحاکم ولفظه یعیش هکذا و بسط یساره و اصبعین من یمینه السبابة والابهام و عقد ثلاثة و قد مر
الکلام علیه تفصیلا و هم در حدیث ابو سعید آمده یعیش خمسا او سبعا او تسعا اخرجه الترمذی و ابن ماجه والحاکم و شک در وی
از زید عمی راوی حدیث ست و کلام برین حدیث جرحا و تعدیلا گذشته و لفظ ابن ماجه والحاکم یکون فی امتی المهدی ان قصر
فسبع و الا فتسع الحدیث و قد مر الکلام علیه فیما سبق و رواه البزار من حدیث ابی هریرة قال الشوکانی فی التوضیح و رجاله ثقات
انتهی و نیز در حدیث ابو سعید که نزد حاکم ست آمده یعیش سبعا او ثمانیا یعنی حججا و کلام برین حدیث گذشته و در لفظی ازین
حدیث ست بروایت ابو سعید خدری ان رسول الله صلعم قال تملأ الارض جورا و ظلما فیخرج رجل من عترتی فیملک سبعا او
تسعا فیملأ الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما حاکم گفته این حدیث صحیح ست بر شرط مسلم زیرا که روایتش از حماد بن سلمه
عن شیخه مطر الوراق آمده و شیخ دیگر او که ابو هارون عبدی ست سخت ضعیف ست متهم بکذب و مسلم ازوی اخراج نکرده و لا حاجة
الی بسط اقوال الائمة فی تضعیفه و اما راوی از حماد بن سلمه که اسد بن موسی ست و ملقب ست باسد السنه اگرچه بخاری گفته که
مشهور الحدیث ست و در صحیح خود بوی استشهاد کرده و ابو داود و نسائی باو احتجاج نموده مگر آنکه یکبار گفته ثقة لو لم
یصنف کان خیرا له و محمد بن حزم گفته منکر الحدیث و هم در حدیث ابو سعید ست نزد طبرانی در معجم اوسط
یعمل علی هذه الامة سبع سنین و کلام برین حدیث پیشتر گذشته و در حدیث ابو هریره ست نزد بزار در مسند و نزد طبرانی
در معجم اوسط مرفوعا یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع والا فثمان والا فتسع واللفظ للطبرانی و قد مر الکلام علی هذا الحدیث
فیما تقدم و نیز در حدیث او ست نزد ابو یعلی موصلی قال حدثنی خلیلی ابو القاسم صلعم قال لا تقوم الساعة حتی یخرج علیهم رجل
من اهل بیتی فیضربهم حتی یرجعوا الی الحق قال قلت وکم یملک قال خمسا و اثنین قال قلت و ما خمس و اثنین قال لا ادری و در
سند اگرچه بشیر بن نهیک ست و ابو حاتم در حق وی گفته لا یحتج به لیکن شیخین بوی احتجاج کرده اند و مردم توثیق وی نموده
و بقول ابو حاتم الثقات نموده اما در وی رجاء بن ابی رجاء یشکری مختلف فیه ست ابو زرعه گفته ثقة و یحیی بن معین گفته
ضعیف و ابو داود نیز تضعیف وی کرده و قال مرة صالح و علق له البخاری فی صحیحه حدیثا واحدا و بقیة رجاله ثقات و در حدیث
قرة بن ایاس آمده مرفوعا لیلبثن فیکم سبعا او ثمانیا او تسعا یعنی سنین اخرجه البزار فی مسنده والطبرانی فی المعجم الکبیر والاوسط
و قد مر الکلام علیه فیما سلف و راستی گفته روایات در مدت ملک مهدی مختلف آمده در بعض پنج یا هفت یا نه بتردید آمده
و در بعض هفت و در بعض نه و در بعض اگر کم ماند پنج سال و اگر دیر ماند نه سال و در بعض نوزده سال و چند ماه و در بعض

بیست سال و در بعضی بیست و چهار سال و در بعضی سی سال و در بعضی چهل سال وارد شده و نه سال منجمله این چهل سال با روم مصالحه ماند
ابن حجر مکی در قول مختصر گفته و ممکن است جمع بر تقدیر صحت کل باین طریق که ملک او متفاوت الظهور والقوة باشد پس اکثر
باعتبار جمیع مدت ملک اوست و اقل محمول است بر غایت ظهور و اوسط بر وسط انتهی گوییم دلالت میکنند برین قول
چند وجه اول آنکه آنحضرت صلعم امت خود را خصوصاً اهل بیت را بظهور مهدی بشارتها داده و گفته که حق تعالی جور و ستم را بعوض
معاوضه فرماید بقسط و عدل و لایق بکرم الهی آنست که مدت عدل چندان باشد که در روی ظلم و فتن فراموش سازند و
هفت یا نه سال بسیار قلیل است دوم آنکه وی تمام دنیا را مفتوح سازد چنانکه ذوالقرنین و سلیمان فتح کردند و در همه آفاق
در آید و در سایر بلدان مساجد بنا کند و بیت المقدس را زیور پوشاند و شک نیست که در مدت نه سال و در مادون او سیاحت
ربع یا خمس معموره ممکن نیست تا بسیاحت تمام ربع مسکون چه رسد و جهاد و تجهیز عساکر و ترتیب جیوش و بنا مساجد و غیره
چه قسم متصور گردد سوم آنکه وارد شده که اعمار در زمانه او طویل شود چنانکه ببیان سیرش گذشته و طول عمر در زمانه او
مستلزم طول عمر اوست و تسع ماه دولتش خود هیچ طول نیست چهارم آنکه نه سال را صلح کند با روم و سالی کامل در قسطنطنیه
ماند و هفت سال در مدینه قاطع بگذراند و مسیر او بسوی قاطع دو بار شود و بار سوم رجوع کند و این خواهان سالها است
هم چنین فتح سند و سایر بلدان سنین بسیار میخواهد چنانکه در روایات سابقة الذکر گذشته و این ازید از تسع است
پس درینجا میتوان گفت که تحدید بسبع باعتبار مدت استیلاء او بر جمیع معموره است و معنی حدیث آنست که وی
درین مدت مالک جمیع اهل ارض شود بملک کامل و این بعد فتح مدینه قاطع شود و تحدید بتسع باعتبار مدت فتح او
قسطنطنیه است و تحدید بتسعة عشر باعتبار مدت قتل او مر سفیانی را و دخول جمله اهل اسلام در اطاعت اوست زیرا
نه سال با روم مصالحه باشند و باشتغال و بحرب ایشان و تملک و برای آنها قریب بده سال باشند و تحدید به بیست سال بزیادة
جبر کسر است و به بیست و چهار سال باعتبار مدت خروج او بسوی شام و دخول سفیانی در بیعت او و تحدید به سی
سال باعتبار خروج او در مکه و استیلاء او بر ارض حجاز است و تحدید باربعین باعتبار مدت ملک اوست فی الجمله مشتمل بر
خروج او اول بطائف و قتل کردن او امیر مکه را و غیبت او بعد از آن و خروج هاشمی بخراسان و برداشتن او سیف را
بر عاتق خود هفتاد و دو ماه چنانکه در بعضی روایات است و این جمع اولیست از اسقاط بعض روایات و شک نیست
که این جمع مقدم است بر ترجیح مهما امکن والله اعلم باآنکه نیست مانع از آنکه تسع و ماه دولتش بعد نزول عیسی و قتل دجال
بر دست او باشد زیرا که عیسی از مهدی ملک او نستاند چه ائمه از قریش اند ما دامیکه دو کس هم باشند و عیسی از اخص
وزرای او باشد و تابع او بود نه امیر بروی و اردینجاست که نماز گذارد در پس او و اقتدا کند بوی کما یدل علیه حدیث
جابر عند مسلم ان عیسی یقول له حین یتاخر فی الصلوة ان بعضکم علی بعض امراء تکرمة الله علی هذه الامة آنکه در بعض
روایات آمده که مهدی نماز گذارده باشد با ایشان این نماز بعده عیسی امام شود پس منافی آن نیست زیرا که
چون امامت و ولایت مهدی ثابت شد او را میرسد که عیسی را برای امامت نماز معین فرماید زیرا که وی نبی افضل است
و افضلیت او مستلزم خلافت نیست چه خلافت مفضول با وجود افضل جایز است لا سیما چون فاضل از غیر

در قریش باشد این حرکت یعنی سلب ملک قریش نیست که بعد نزول عیسی ایشان را انتساس بچیزی باوجود او بدان مراجعت نمی باقی نماند و این معارض خبر لایزال هذا الامر فی قریش ما بقی فی الناس منهم اثنان نیست انتهی و شک نیست که این وجه دافع بسیاری از اشکالات ست مثل بودن زمان هر یکی از ین دو موصوف برکت و امن پر کردن ایشان زمین را بعدل و قسط و شکستن صلیب و قتل خنزیر زیرا که زمان هر دو واحد ست پس نسبت این امور گاهی بطرف مهدی شده و گاهی بطرف عیسی و قد یستانس له بقوله صلعم کیف انتم اذا نزل فیکم ابن مریم حکما قسطا و امامکم منکم و الاتی که در لفظ حکما مقسطا مفهوم میشد آنرا دفع فرمود بلفظ و امامکم منکم و ظاهر ست که مراد درینجا امامت نماز نیست بلکه مراد اثبات اتباع عیسی ست برای شریعت محمدیه و بودن او رعیت خلیفه و مروی از جابر ست او صلعم محمد بن عربی طائی حاتمی اندلسی در باب سیصد و شصت و شش از فتوحات مکیه گفته که خدای تعالی را خلیفه ست از عترت رسول خدا صلعم از ولد فاطمه که نامش نام رسول خدا باشد صلعم جدا و حسین بن علی ست بیعت کرده شود او را میان رکن و مقام ماننا باشد برسول خدا صلعم در سیرت نه در صورت اسعد مردم بوی اهل کوفه باشند پنج یا هفت سال زندگانی کند بیرون آید و دنیا پر شده باشد بجور و ظلم پس پر کند آنرا بقسط و عدل مقتفی بود آثار رسول خدا را صلعم خطا نکند او را فرشته باشد که تسدید او کند بحیثیتی که وی را نه بیند حمل کل کند و تقویت ضعیف و اقرار ضیف و اعانت بر نوائب حق فرماید بکند آنچه بگوید و بگوید آنچه بداند و بداند آنچه حاضر شود او را درست فرماید او را خدای تعالی در یک شب هلاک شود ظلم و اهل ظلم قائم گردد دین و دمیده شود روح در اسلام و معزز گردد بعد ذل و زنده شود بعد موت شام کند مرد و در زمانه او بجهل و بخل و جبن و صبح کند وی اعلم ناس و اکرم و اشجع ایشان باشد نهد جزیه را و بخواند مردم را بسوی خدا بشمشیر پس هر که ابا کند کشته شود و هر که نزاع کند مخذول گردد و ظاهر کند از دین چیزی را که دین او ست فی نفسه که اگر آنحضرت صلعم زنده می بود هم بدان حکم میفرمود رفع کند مذاهب را از زمین و باقی نماند مگر دین خالص عدو او مقلدین اهل اجتهاد باشند زیرا که خواهند دید که وی حکم میکند بخلاف مذهب ائمه ایشان پس داخل شوند زیر حکم او باکراه بخوف سیف و سطوت او و بنابر رغبت در آنچه نزد او ست یعنی از مال و نیست او را کدام عدو مبین مگر فقهاء خاصه زیرا که ایشان را بعد از ان وقت هیچ ریاست و تمیز از عامه باقی نماند بلکه نباشد ایشان را علم بحکم مگر قلیل و مرتفع شود خلاف از عالم در احکام بوجود این امام و اگر نبودی تیغ بدست او فتوی میدادند فقهاء بقتل وی لیکن حق تعالی ظاهر کند او را بسیف و کرم پس طمع کنند و ترسند و قبول کنند حکم او را بغیر ایمان از دل و مضمر دارند خلاف او و شادمان شوند بوی عامه مسلمانان بیشتر از خواص ایشان بیعت کنند او را عارفان خدا از اهل حقایق بشهود و کشف و تعریف الهی او را رجال الهیون باشند که اقامت کنند دعوت او را و نصرت دهند و ایشان وزرا او باشند که حمل اثقال مملکت نمایند و اعانت کنند بر جمیع چیزی که لازم ست خدا در گلوی او وزرا این شش نفر باشند بر اقدام رجال از صحابه صدقوا ما عاهدوا الله علیه و همه اعاجم باشند نیست در ایشان عربی مگر کلام نکنند مگر در عربی او را حافظی ست که از جنس ایشان نیست گاهی عصیان خدا نکرده و وی اخص وزرای و افضل امنا او باشد مراد باین حافظ عیسی علیه السلام ست زیرا که جز پیغمبران کسی معصوم نیست

عصمت مهدی در حکم او باشد یا اشارت بفرشته ایست که تسدید او بکند و مؤید او ست نه بودن وی از جنس ایشان
زیرا که عیسی علیه السلام از جنس ایشان ست چرا که بشر ست و اطلاق جنس بر نوع هم آید پس صادق شود بر عیسی بر آنکه
از بنی اسرائیل ست و اطلاق عجم اگرچه بر ما سوای عرب می آید لیکن اطلاقش بر فرس غالب ست و درینصورت عیسی از
جنس ایشان نباشد یعنی بزعم ایشان و الله اعلم و انشد رضی الله عنه ع الا ان ختم الاولیاء شهید ٭ و عین امام
العالمین فقید ٭ هو السید المهدی من آل احمد ٭ هو الصارم الهندی حین تبید ٭ هو الشمس تجلو کل غیم و ظلمة ٭ هو
الوابل الوسمی حین یجود ٭ مراد بختم الاولیاء مهدی ست و بامام العالمین نبی صلعم بعده گفته و قد جاء زمانه و اظلکم
اوانه و ظهر فی القرن الرابع اللاحق بالقرون الثلاثة قرن الصحابة ثم الذی یلیه ثم الذی یلیه ثم جاء بینهما ای القرن الثالث
والرابع فترات و حدثت فی الرابع امور و انتشرت اهواء و سفکت دماء و عاثت الذئاب فی البلاد و کثر الفساد الی ان
طم الجور و طمی سیله و ادبر نهار العدل بالظلم حین اقبل لیله فشهداه خیر الشهداء و امناؤه خیر الامناء بعده گفته و جمیع
آنچه مهدی در قیام وزارت خود بسوی آن محتاج شود نه چیز ست اول نفوذ بصر که در دعوت الی الله بر بصیرت
باشد دوم معرفت خطاب الهی نزد القاء سوم علم ترجمه عن الله تعالی چهارم تعیین مراتب برای ولاة امر پنجم رحمت در
غضب ششم علم ارزاق مملکت هفتم تداخل بعض امور بر بعض هشتم استقصاء در قضاء جمیع حوائج مردم نهم وقوف
بر علم غیب که مدت خاصه کون که مطلع کند او را حق تعالی بر شیون نوازل قبل وقوع آن و وی معصوم باشد از
رای و قیاس دهم رحمت الهی بود بر عباد چنانکه آنحضرت صلعم بود و این نه چیز بمجموعها جز مهدی برای امامی از ائمه دین صحیح
و ثابت نشده انتهی ملخصا و در فتوحات در بیان این نه امور بسط کرده و ذکر این عبارت را محل بیان سیرت مهدی
علیه السلام بود نه این موضع لیکن صاحب اشاعه درینجا آورده و عبد الرحمن بن خلدون در تاریخ خود گفته و للمتصوفة
المتاخرین فی امر هذا الفاطمی طریقة اخری و نوع من الاستدلال و ربما یعتمدون فی ذلک علی الکشف الذی هو اصل طرائقهم
انتهی بعده گفته که متقدمین ایشان درین امر خوض نمیکردند بلکه کلام شان در مجاهده باعمال و نتائج مواجد و احوال
حاصله ازین اعمال بود بیشتر در متاخرین ایشان کلام در کشف و در ماوراء الحس حادث شده و قائل شدند بقطب و ابدال
و گویا حکایت مذهب رافضه میکنند در باره امام و نقباء و اقوال شیعه را نوشانیده شده اند و کتب ایشان مملو ست
بذکر فاطمی منتظر و اکثر الکلام از ایشان در شان فاطمی ابن عربی حاتمی ست در کتاب عنقاء مغرب و غیره فی غیره و ابن
واطیل در شرح کتاب خلع النعلین گفته و لم تزل البشری تتابع به من اول الیوم المحمدی الی قبیل الخمسمائة لنصف
الیوم و تاکدت و تضاعفت بتباشیر المشایخ بتقریب وقته و ازدلاف زمانه منذ انقضت الی هلم جرا انتهی و قال
ایضا و مدة حکمه بضع و البضع من ثلاث الی تسع و قیل الی عشر و جاء ذکر اربعین و فی بعض الروایات سبعین و اما
الاربعون فانها مدته و مدة الخلفاء الاربعة الباقین من اهله القائمین بامره من بعده علی جمیعهم السلام قال و ذکر
اصحاب النجوم و القرانات ان مدة بقاء امره و اهل بیته من بعده مائة و تسعة و خمسون فیکون الامر علی هذا جاریا
علی الخلافة و العدل اربعین او سبعین ثم تختلف الاحوال فتکون ملکا انتهی کلامه گوییم اخبار صحیحه وارده در وجود

وظهور و خروج محمد مهدی سلام الله علیه و آثار مرویه دران مغنی ست از کشف کاشفان و عرفان عارفان و جبر
اهل معرفت لجام سنت و ارباب راست احادیث صحیح که یکی درین قسم اخبارات و مغیبات اسوه مقبول نیست مگر آنکه
کشفی مطابق خبری صحیح واقع شود که در خور استیناس ست نه لائق احتجاج و جمع میان روایات مدت ملک بقای او که صاحب
اشاعه ذکر کرده وفق صحیح و لائق التفات ست که جمله مرویات درین باب بحد صحت و قبول رسد چه بیشتر اخبار وارده
دران ضعیف یا حسن ست باقی اقوال اهل علم اند از تابعین صحابه و من اجدهم من ائمة اهل البیت و اسانید و مسانید آنها
محتاج نظر و تصحیح یا آنکه عبدالکریم خثعمی گفته ابو عبدالله جعفر صادق را گفتم مهدی چند سال ملک کند گفت هفت سال و لیکن
این روز و شب از گردد تا آنکه سالی از سنوات او برابر ده سال از سالهای شما باشد و این هفت سال برابر هفتاد سال
شما بود ذکره ابن حجر المکی فی الفصول المهمة فی معرفة الائمة اما شک نیست که مجموع اخبار و آثار که درباره وجود وی و وقایع
و حوادث و فتن و فتوح و غیره او وارد شده افاده تحقق ظهور وی میکند کیفما کان خواه صحیح باشد یا حسن یا ضعیف پس جمعی از
اهل علم که بملاحظه کلام در روات اسناد اخبار مذکوره و آثار مسطوره انکار امر وشان این فاطمی کرده اند صحیح نیست چه بعض
احادیث این باب در صحاح سته آمده و این کتب محفوظ ست از وضع و کذب روات و انتقادی که در ذیل آن اخبار ذکر کرده ایم
بغایت تنقید و نهایت تصحیح ست و اصحاب کتب سته خصوصاً شیخین مقدم اند بر همه ائمه حدیث در تحقیق جرح و تعدیل رواة
و درایت ایشان مقدم ست بر دیگران و نزول عیسی علیه السلام در زمانه مهدی باشد بالاتفاق بر مناره بیضا شرقی
دمشق و مردم دران وقت مشغول باشند بنماز عصر و امام نماز او را دیده کناره کند و وی مقتدی شده نماز با مردم بگذارد
و بسنت رسول خدا صلعم امامت کند و این منافی احادیث صحیحه دیگر که دران اقتداء عیسی بمهدی در نماز صبح آمده نیست
زیرا که مهدی در حین نزول عیسی به بیت المقدس باشد و نزول او به دمشق بود و این امام نماز که او را دیده تنحی کند امیری
باشد از طرف مهدی بر دمشق در سوید و موضع اوست بودن این امر در نماز عصر و تقدم مهدی و اقتداء عیسی باو در نماز
صبح باشد و اینجا یهود و نصاری و مسلمین همه باشند و آنجا خالص اهل اسلام خواهند بود و آنکه سابق اشارت کرده ایم
که هفت یا نه سال از خلافت مهدی در احادیث آمده محتمل که در زمن عیسی باشد پس نیست منافات میان آن میان
قول وی صلعم کن تهلک امة انا فی اولها والمهدی فی وسطها و عیسی فی آخرها زیرا که مهدی سابق باشد بر نزول عیسی زیاده
بر سی سال و عیسی متاخر شود ازوی سی و چند سال چه درباره مهدی آمده که وی چهل سال مکث کند و در حق عیسی آمده
که وی چهل و پنج سال بماند پس مدت اجتماع هر دو هفت یا نه سال باشد و باقی مدت افتراق قف در اشاعه گفته چون
احادیث وجود مهدی و خروج او در آخر زمان و بودن آن از عترت رسول خدا صلعم از ولد فاطمه معلوم شد و این
احادیث بحد تواتر معنوی رسیده پس انکار آن معنی ندارد و آنکه در بعض احادیث آمده که لا مهدی الا عیسی بن مریم پس
با وجود آنکه این حدیث ضعیف ست نزد حفاظ تأویلش واجب باین طریق که نیست قول مهدی را مگر بمشوره عیسی
اگر گوئیم که او وزیر وی باشد یا آنکه نیست مهدی معصوم مطلقاً مگر عیسی زیرا که عصمت مهدی خاص در احکام باشد یا
معنی اینست که نیست مهدی بعد عیسی چه بعد وی علیه السلام امراء مخلطین باشند و آنچه از کلام تفتازانی در شرح

عقائد مفهوم میشود از نفی او و بنا بر حدیث مذکور بران خرابی باید خورد زیرا که حدیث مذکور ضعیف ست بخلاف احادیث صحیحه
انتهى شوکانی در توضیح گفته و اما حدیث انس اخرجه ابن ماجة والحاکم فی المستدرک لا مهدی الا عیسی بن مریم فیمکن
ان یقال فی تاویله لا مهدی کاملا لا شک ان عیسی اکمل من المهدی لانه نبی الله و هذا التاویل متحتم لمخالفته ظاهره للاحادیث
المتواترة حافظ ابن القیم رح در منار گفته حدیث لا مهدی الا عیسی را ابن ماجة از طریق محمد بن خالد جندی از ابان بن صالح
از حسن بصری از انس بن مالک از رسول خدا صلعم روایت کرده ست و وی متفرد ست بروایت آن از محمد بن خالد و محمد بن
حسن اسنوی در کتاب مناقب شافعی محمد بن خالد را غیر معروف نزد اهل این صناعت از اهل علم و نقل گفته و اخبار بآنکه مهدی
و بودن او از اهل بیت از آنحضرت صلعم متواتر گشته بیهقی گفته تفرد به محمد بن خالد هذا و حاکم گفته هو مجهول و قد اختلف علیه فی
اسناده فروی عنه ابان بن ابی عیاش عن الحسن عن النبی صلعم فرجع الحدیث الی روایة محمد بن خالد و هو مجهول عن ابان و هو
متروک عن الحسن و هو منقطع و احادیث داله بر خروج مهدی اصح الاسناد اند مثل حدیث ابن مسعود و لو لم یبق من الدنیا
الا یوم لطول الله ذلک الیوم حتی یبعث رجل من امتی او من اهل بیتی الحدیث اخرجه ابو داود والترمذی و قال حسن صحیح
فی الباب عن علی و ابی سعید و ام سلمة و ابی هریرة ثم روی حدیث ابی هریرة و قال صحیح و زاد ابن القیم و قال فی الباب عن
حذیفة بن الیمان و ابی امامة الباهلی و عبد الرحمن بن عوف و عبد الله بن عمرو بن العاص و ثوبان و انس بن مالک و جابر و ابن
عباس و غیرهم انتهى کلام الاشاعة گویم یحیی بن معین گفته محمد بن خالد ثقة ست اما توثیق واحد در برابر تضعیف جمعی مقدم
نیست و حدیث مضطرب و ضعیف ست و تاویلی که صاحب اشاعه کرده چیزی نیست لفظ حدیث و ترکیب نحویه صاحب علم
معنی و بیان از ان ابای کلی دارد و بعضی گفته اند معنی وی اینست لا یتکلم فی المهد الا عیسی و مقصود باین معنی رد احتجاج
باوست با جمع میان وی و دیگر احادیث و آن مدفوع ست بحدیث جریج و مثل او از خوارق و هم علم اعراب مساعدت
این معنی نمیکند و احسن اجوبه آنست که حدیث مذکور ضعیف مضطرب ست پس معارض نشود با حدیث دیگر و مقاومت
نکند خبر واحد با اخبار متعدده ثابته و ابن ابی واصل گفته و ما ورد من قوله لا مهدی الا عیسی فمعناه لا مهدی تساوی
هدایته و قد جاء فی الصحیح انه قال لا یزال هذا الامر قائما حتی تقوم الساعة او یکون علیهم اثنا عشر خلیفة یعنی قرشیا و قد اعطی
الوجود ان منهم من کان فی اول الاسلام و منهم من سیکون فی آخره و قال الخلافة بعدی ثلاثون او احدی و ثلاثون
او ستة و ثلاثون و انقضاؤها فی خلافة الحسن و اول امر معاویة فیکون اول امر معاویة خلافة اخذا باوائل الاسماء
فهو سادس الخلفاء و اما سابع الخلفاء فعمر بن عبد العزیز و الباقون خمسة من اهل البیت من ذریة علی یؤیده قوله انک
لذو قرنیها یرید الامة ای انک لخلیفة فی اولها و ذریتک فی آخرها و ربما استدل بهذا الحدیث القائلون بالرجعة
فالاول هو المشار الیه عندهم بطلوع الشمس من مغربها و قد قال صلعم اذا هلک کسری فلا کسری بعده و اذا هلک قیصر
فلا قیصر بعده و الذی نفسی بیده لتنفقن کنوزهما فی سبیل الله و قد انفق عمر بن الخطاب کنوز کسری فی سبیل الله
و الذی یهلک قیصر و ینفق کنوزه فی سبیل الله هو هذا المنتظر حین یفتح القسطنطینیة فنعم الامیر امیرها و نعم الجیش
ذلک الجیش کذا قال صلعم انتهى و درین تاویل نیز نظر ست و جمال الدین محمد بن ابی بکر الاشخر در رسالة الکلام المجدی

فی اثبات خروج المهدی وثلثة حدیث لا مهدی الا عیسی بن مریم اخرجه ابن ماجة واخرجه ابو الحسن الآجری وقد اجابت
الحفاظ کابی بکر بن العربی وابن عبد البر والقرطبی بانه حدیث لا یصح لانه انفرد بروایته محمد بن خالد الجندی وهو مجهول
کما قاله البخاری واختلف علیه فی اسناده فتارة یرویه عن ابان عن الحسن عن النبی صلعم مرسلا مع ضعف وتارة عن الحسن
عن انس عن النبی صلعم قال القرطبی والاحادیث عن النبی صلعم فی خروج المهدی ثابتة اصح من هذا الحدیث فالحکم بها دونه
انتهی قلت وبتقدیر صحته فمدرج وتاویله اوضح بخلاف تاویل الاحادیث التی فی خروج المهدی لا جرم ساقه السیوطی فی الکشف
سیاق الخبر عن طلوع الشمس ثم یذکر فیه خلافا قویا ولا واهیا ومثله العامری فی الریاض المستطابة وشیخنا شهاب الدین فی
الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع والزندقة وفی شرحه الهمزیة محمد بن سعید البوصیری وقال فیه ان عیسی عند نزوله
یدرک المهدی ویصلی خلفه وذکر فیه احادیث فمن قال ان خروج المهدی غیر صحیح فهو قول المعتزلة وامثالهم ومستند امثاله بحدیث
ابن ماجة الذی مر فلعدم احاطته بالاحادیث الصحیحة غالبا او حمله علی ذلک التحامل علی المعتزلة انتهی و در شرح دیگر گفته
المراد بالمهدی معناه اللغوی والتقدیر لا مهدی کاملا فی ذلک الوقت الا عیسی بن مریم وقد اخرج نعیم بن حماد عن الولید
بن مسلم قال سمعت رجلا یحدث قوما فقال المهدیون ثلثة مهدی الخیر عمر بن عبد العزیز ومهدی الدم وهو الذی یسکن علیه
الدماء ومهدی الدین هو عیسی تسلم امته فی زمانه انتهی وقف نعیم بن حماد از طریق ضمره از محمد بن سیرین آورده که ذکر کرد
فتنه را وگفت اذا کان ذلک فاجلسوا فی بیوتکم حتی تسمعوا علی الناس بخیر من ابی بکر وعمر قال ابن ابی شیبة فی باب المهدی
عن محمد بن سیرین قال یکون فی هذه الامة خلیفة خیر من ابی بکر وعمر قیل خیر منهما قال قد کاد یفضل علی بعض الانبیاء وفی لفظ
لا یفضل علیه ابو بکر وعمر سیوطی گفته هذا اسناد صحیح وهذا اللفظ اخف من الاول والاوجه عندی تاویل اللفظین علی ما اول
علیه حدیث بل اجر خمسین منکم لشدة الفتن فی زمان المهدی وتمالؤ الروم باسرها علیه ومحاصرة الدجال له ولیس المراد بهذا
التفضیل الراجع الی زیادة الثواب والرفعة عند الله تعالی فالاحادیث الصحاح والاجماع علی ان ابا بکر وعمر افضل الخلق
بعد النبیین والمرسلین انتهی ما فی عرف الوردی شاه صاحب شاعه گفته تحقیق آنست که جهات تفضیل مختلف میشود جایز نیست
مدار تفضیل علی الاطلاق در فردی از افراد دیگر برگه تفضیل داده او را رسول خدا صلعم زیرا که گاهی یافته میشود مزیت در
مفضول بجهات اخری که در فاضل نیست گذشت که وی معصوم الحکم مقتفی اثر رسول غیر خاطی باشد ابدا وشک نیست
که این جهات در شیخین رضی الله عنهما نبود وهمچنین امور دیگر مذکوره الصدر در امامی از ائمه دین مجتمع نشد و پس از این جهات
تفضیل او بر شیخین نه واست اگر چه او شان را افضل صحبت مشاهده وحی وسابقه اسلام وجز آن از فضائل است والله اعلم
انتهی گویم قول ابن سیرین اگر چه سندش صحیح باشد در ما نحن فیه وقتی حجت است که ماخذ آن مشکوٰة نبوت باشد والا فلا
آری از حدیث امتی کالمطر لا یدری اوله خیر ام آخره استیناس افضلیت بعض است آخر بر بعض امت اول میتوان کرد
ومحقق نزد اهل تحقیق نیز همین است که افضلیت اوائل امت که اصحاب قرون مشهود لها بالخیر بر ما بعد ایشان من کل الوجوه
ومن جمیع الجهات نیست بلکه بالاجمال است وممکن که در امت اخیره کسی پیدا شود که از بعض اسباب ووجوه افضل باشد
از بعض من تقدم والله اعلم علی قاری در شرح مشکوٰة گفته و دلالت میکند بر فضیلت او آنکه رسول خدا صلعم

اورا خلیفة الله نام کرده وابوبکر را خلیفهٔ رسول گویند پس لیس انتهی **قف** دراشاعه گفته چون قصه مهدی مشتمل ست
بر اشراط ساعت اشارت بتحدید آن و ذکر بعض احادیث میکنیم بعده حسر فرات وقتل نفس زکیه وطلوع رایات سود از قبل
خراسان و قذف ارض مرذهب و فضه را وخسف نزد معدن وخسف قریه در غوطه غربی دمشق وخسف ربیدار وانکساف
مهر و ماه در رمضان وطلوع قرن ذی السنین وطلوع نجم ذی الذنب وخسوف قمر دو بار در رمضان وظهور نار از طرف
مشرق وو قعه عظیمه در مدینهٔ کریمه وندا از سما وطلوع کف از آسمان وملحمه عظمی وبودن قیم واحد برای پنجاه زن وعدم
فرح بمیراث وغنیمت وفتح قسطنطنیه ورومیه ذکر کرده واخبار وآثار وارده درین باب ایراد نموده چون این اشراط
در ابواب سابقه مفصل گذشته اند ضرورت اعادهٔ آن درینجا نیست بعده گفته که حافظ ابن القیم رح در منار فرموده که مراد
در مهدی بر چهار قول مختلف اند یکی آنکه مهدی مسیح بن مریم ست و درحقیقت مهدی اوست وحجت اصحابش منقول حدیث
محمد بن خالد جندی ست که گذشت و حالش بیان کردیم وانه لا یصح واگر صحیح هم شود در وی حجت نبود زیرا که عیسی اعظم
مهدی ست پیش ساعت قیامت پس میتوان گفت که نیست مهدی درحقیقت سوای او یعنی مهدی کامل
معصوم اگرچه غیر وی نیز مهدی باشد دوم آنکه مراد بمهدی خلیفهٔ عباسیه ست که بود و گذشت وحجت اصحاب منقول
حدیث مرفوع ثوبان ست نزد احمد اذا رایتم الرایات السود اقبلت من خراسان فاتوها ولو حبوا علی الثلج فان فیها
خلیفة الله المهدی ودر روی علی بن زید ضعیف ست مناکیر دارد بتفرد وی احتجاج نتوان کرد ودر روی ابن ماجه
من حدیث الثوری عن ثوبان نحوه وتابعه عبد العزیز بن المختار عن خالد وحدیث ابن مسعود نزد ابن ماجه مرفوعا
ان اهل بیتی سیلقون بعدی بلاء وتشریدا الحدیث ودر روی یزید بن زیاد سیئ الحفظ ست در آخر عمر مختلط شده وکان
یقبل الفلوس پس اگر این هر دو حدیث صحیح هم شود در وی دلیل نیست بر آنکه مهدی موعود همان مهدی عباسیه ست
با آنکه رایات مهدی منتظر هم از طرف خراسان بیاید وسیاه باشد واین رایات غیر رایات بنی العباس ست سوم آنکه
مهدی مردی از اهل بیت نبوی از اولاد حسن یا اولاد حسین بن علی باشد ودر آخر زمان بیرون آید ودنیا بجور وستم پر
شده باشد وی آنرا بعدل وداد پر کند واکثر احادیث بر همین دلالت دارند وقول چهارم رافضه راست که مهدی
مذکور محمد بن حسن عسکری ست از اولاد حسین نه از ولد حسن حاضر در امصار غائب از ابصار در سردابهٔ سامره طفل صغیر در آمده
وبرین ماجرا زیاده از پانصد سال گذشته وتا حال چشمی او را ندیده وگوشی خبر او نشنیده هر روز انتظار وی کشند
با خیل ورکاب بر باب سرداب ستاده شده صیاح میکنند که اخرج یا مولانا اخرج یا مولانا و بخیبت وخسران بر میگردند فهذا
دابهم ولقد احسن من قال ؎ ما آن للسرداب ان یلد الذی کلمتموه بجهلکم ما آنا ٭ فعلی عقولکم العفاء فانکم ثلثتموا العنقاء
والغیلانا ٭ وایشها مضحکهٔ بنی آدم وسخریهٔ ایشان اند هر عاقل بدان استهزا میکند **فصل** دربیان مدعیان مهدویت
قومی از سلف در محمد بن عبد الله محض ملقب بنفس زکیه دعوی مهدویت کرده بود ابن قیم گفته واما مهدی مغاربه محمد بن
تومرت پس مردی کذاب ظالم متغلب بباطل بود بظلم وستم مالک گشته وجانها کشته وحریم مسلمانان را مباح ساخته وذراری
ایشانرا اسیر کرده واموال ایشانرا گرفته وبد تر بود در ملت از حجاج بن یوسف در شکم زمین جمعی را از اصحاب حیا خود مدفون

میکرد و امر مینمود تا مردم را گویند که وی مهدی مبشر رسول خدا است بعده بر البستان و مدینه مساحت تا تکذیب
نکنند و خود را مهدی معصوم نام کرده بود بعده عبید الله بن میمون قداح ملحد خروج کرد جد وی یهودی بود از حامد له
مجوسی خود را بکذب و زور منسوب باهل بیت نموده و دعوی کرد که وی مهدی است آنحضرت صلعم بوی بشارت داده
و ممالک متسعات و کارش پیش رفت تا آنکه ذریت ملاحده و ما فقمس که المعظم نام ایشان بود در رب اوت خدا و رسول سلم
عرب مصر و حجاز و شام مستولی گشت و عرب و محنت و سبب اسلام سید گردید و هیچ الوهیت میکرد و شریعت
را با ملی خلاف ظاهر ثابت مینمودند و هم ملوک القرامطة الباطنیة اعداء الله مستتر بنقش انتساب باهل بیت نبوی میکردند
و این بن الحاد سدند و همیشه امر ایشان در ظهور بود تا آنکه تعالی امت را از دست ایشان رهائی بخشید و نصرت اسلام
بصلاح الدین یوسف بن ایوب نمود وی ملت اسلامیه را استنقاذ کرد و ایشان را هلاک ساخت و مصر بعد از آنکه دار الحاد
و الالحاد شده بود دار الاسلام گردید انتهی شیخ علی متقی ذکر کرده که در زمانه او مردی در هند دعوی مهدویت کرد
و خلقی کثیر تابع او گشته امرش ظهور گرفت و صیت او دراز گردید بعده وی بمرد اما اتباع او از این اعتقاد رجوع
نکردند گویم مراد باین مرد شاید سید محمد جونپوری مدعی مهدویت است شیخ ابو الفضل در آخر آئین اکبری در ترجمه احوال
خود نوشته گروهی در هند باشند میر سید محمد جونپوری را مهدی موعود شمرند و در آن مبالغه نمایند با علم و عمل
و تهذیب اخلاق چندین الخصوص برا موش کرده در این مذهب غور نمایند انتهی یا کسی دیگر باشد در اشاعه گفته علما و صلحا
که از بلاد هند بحرمین شریفین قدوم می آرند از ایشان شنیدم که این قوم بهنوز بر همین اعتقاد است و بمهدویه مشهور
و ایشان اقالیهم گویند زیرا که هر که ایشان را گوید که اعتقاد شما باطل است او را میکشند تا آنکه اگر مردی واحد از ایشان
میان جمع کثیر از مسلمانان باشد چون او را گفته شود که عقیده تو باطل است قائل را قتل کند و هیچ پروا ندارد که وی
نیز کشته شود یا باقی ماند و با این اعتقاد خبیث بدعات دیگر نیز ضم کرده اند و بسبب آن از صراط سوی خارج گشته
اخبرنی بهذا جمع من ثقات الهند و در جبال شهر زبقریه که آن را رکاب خوانند محمد نام شخصی ظاهر شد و دعوی کرد
که وی مهدی است و خلقی کثیر تابع او گردید و من در آن زمانه طفل بودم امیر این بلاد احمد خان کردی بر وی اغارت
کرد وی گریخت و برادرش اسیر شد امیر قریه او را ویران ساخت و جماعتی را از اتباع او بقتل رسانید و شوکتش زوال
پذیرفت و علما اکراد مجتمع شده فتوی بکفر او دادند و الزام او بتجدید توبه کردند و حکم بتجدید عقد نکاح از ازواج فرمودند
وی در ظاهر توبه و رجوع کرد لیکن بعض مخالطین او میگویند که وی در باطن رجوع نکرده و قبل سنه یکهزار و سیصد و
چون با وی مجتمع شدم او را عابد کثیر الاجتهاد متورع در مآکل و ملابس از حرام ملازم اوراد بر طریقه خلوتیه یافتم
و برادرش که از جهت وی ماخوذ و محبوس شده بود در وی سخت انکار داشت و بسیار ملامت میکرد برادر وی بعد
وی بیخ وفات یافت فهؤلاء الذین ادعوا المهدیة بالباطل و اتبعهم بعض السفهاء و حصلت منهم فتن و فساد کثیر فی البلاد
و قبل تالیف این کتاب مردی بجبال عقرا و عمادیه از اکراد ظاهر شد نامش عبد الله بود دعوی کرد که وی شریف
حسینی است و او را ولدی صغیر دوازده ساله یا کم و بیش است نامش محمد نهاده و لقب و مهدی داده ادعا کرد که وی

موعود ست و جمعی کثیر از قبائل تبعیت او کردند و بر بعض قلاع مستولی شد حالی موصل برسر وی رسید و میان ایشان قتال
و سفک دما واقع شد و مدعی ہزیمت خورد و با پسر خود اسیر گشته باستنبول آمد سلطان الترک عفو کرده از رجوع بسوی
بلاد شان منع فرمود انتہی گوئیم اوصاف مہدی موعود منتظر را نیک در نظر و در خاطر نگاه باید داشت تا مغالطہ رو ندہد
و اعتقاد کدام مدعی باطل بخاطر نہ نشیند ابن خلدون در تاریخ خود نوشتہ اما ما تدعیہ العامۃ و الاغمار من الدہماء ممن لا یرجع
فی ذلک الی عقل یہدیہ و لا علم یفیدہ فیجیبون ذلک علی غیر نسبۃ و فی غیر مکان تقلیدا لما اشتہر من ظہور فاطمی و لا یعلمون
حقیقۃ الامر و اکثر ما یجیبون فی ذلک القاصیۃ من الممالک و اطراف العمران مثل الزاب بافریقیۃ و السوس من المغرب و نجد
الکثیر من ضعفاء البصائر یقصدون رباطا بماسۃ لما کان ذلک الرباط من المغرب من الملثمین من کدالۃ و اعتقادہم انہ منہم او
قائمون بدعوتہ زعما لا مستند لہم الا غرابۃ تلک الامم و بعدہم عن یقین المعرفۃ باحوالہا من کثرۃ او قلۃ او ضعف او قوۃ و
لبعد القاصیۃ عن منال الدولۃ و خروجہا عن نطاقہا فتقوی عندہم الاوہام فی ظہورہ ہناک بخروجہ عن ربقۃ الدولۃ و
منال الاحکام و القہر و لا محصول لدیہم فی ذلک الا ہذا و قد یقصد ذلک الموضع کثیر من ضعفاء العقول للتلبیس بدعوۃ
تمامہا وسواس و حمق و قتل کثیر منہم اخبرنی شیخنا محمد بن ابراہیم الابلی قال خرج برباط ماسۃ لاول المایۃ الثامنۃ و عصر
السلطان یوسف بن یعقوب رجل من منتحلی التصوف یعرف بالتویزری نسبۃ الی توزر مصغرا و ادعی انہ الفاطمی المنتظر
و اتبعہ الکثیر من اہل السوس من ضالۃ و کزولۃ و عظم امرہ و خافہ رؤساء المصامدۃ علی امرہم فدس علیہ السکسوی من
قتلہ بیاتا و انحل امرہ و کذلک ظہر فی غمارۃ فی آخر المایۃ السابعۃ و عشر التسعین منہا رجل یعرف بالعباس و ادعی انہ الفاطمی
و اتبعہ الدہماء من غمارۃ و دخل مدینۃ فاس عنوۃ و حرق اسواقہا و ارتحل الی بلد المزمۃ فقتل بہا غیلۃ و لم یتم امرہ و کثیر من
ہذا النمط و اخبرنی الشیخ المذکور بغریبۃ فی مثل ہذا و ہو انہ صحب فی حجہ فی رباط العباد و ہو مدفن الشیخ ابی مدین فی
جبل تلمسان المطل علیہا رجلا من اہل البیت من سکان کربلا کان متبوعا معظما کثیر التلمیذ و الخادم قال و کان الرجال
من موطنہ یتلقونہ بالنفقات فی اکثر البلدان قال و تاکدت الصحبۃ بیننا فی ذلک الطریق فانکشف لی امرہم و انہم
انما جاؤا من موطنہم بکربلا لطلب ہذا الامر و انتحال دعوۃ الفاطمی بالمغرب فلما عاین دولۃ بنی مرین و یوسف بن یعقوب
یومئذ منازل تلمسان قال لاصحابہ ارجعوا فقد ازری بنا الغلط و لیس ہذا الوقت وقتنا و یدل ہذا القول من ہذا
الرجل علی انہ مستبصر فی ان ہذا الامر لا یتم الا بالعصبیۃ المکافئۃ لاہل الوقت فلما علم انہ غریب فی ذلک الوطن و لا شوکۃ
لہ و ان عصبیۃ بنی مرین لذلک العہد لا یقاومہا احد من اہل المغرب استکان و رجع الی الحق و اقصر عن مطامعہ و بقی علیہ
ان یستیقن ان عصبیۃ الفواطم و القریش اجمع قد ذہبت لا سیما فی المغرب الا ان التعصب لشانہ لم یترکہ لہذا القول
و اللہ یعلم و انتم لا تعلمون و قد کانت بالمغرب لہذہ العصور القریبۃ نزعۃ من الدعاء الی الحق و القیام بالسنۃ
لا ینتحلون فیہا دعوۃ فاطمی و لا غیرہ و انما ینزع منہم فی بعض الاحیان الواحد فالواحد الی اقامۃ السنۃ و تغییر المنکر
و یعتنی بذلک و یکثر تابعہ و اکثر ما یعنون باصلاح السابلۃ لما ان اکثر فساد الاعراب فیہا من طبیعۃ معاشہم فیاخذون
فی تغییر المنکر بما استطاعوا الا ان الصبغۃ الدینیۃ فیہم لم تستحکم لما ان توبۃ العرب و رجوعہم الی الدین انما یقصدون

بما الاتسام من العامة والنسب يتعلقون في نفوسهم واقبالهم الى مناحي الديانة غير ذلك لانها المعصية التي كانوا يهابونها
قبل الفرقة ومنها لو تبعهم فيهم ذلك المنتحل للدعوة والقائم بزعمه بالسنة غير متعمقين في فروع الاقتداء والاتباع انما هم
الاعراض عن النهب والبغي والفساد والسابقة ثم الاقبال على طلب الدنيا والمعاش باقصى جهدهم وشتان بين هذا الامر
من اصلاح الخلق ومن طلب الدنيا فاتفاقهما ممتنع لا تستحكم له صبغة في الدين ولا يكمل له نزوع عن الباطل على الجملة
ولا يكثرون ويختلف حال صاحب الدعوة معهم في استحكام دينه وولايته في نفسه دون تابعه فاذا هلك انحل امرهم وتلاشت
عصبيتهم وقد وقع ذلك بافريقية لرجل من كعب من سليم يسمى قاسم بن مرة بن احمد في المائة السابعة ثم من بعده لرجل آخر
من بادية رياح من بطن منهم يعرفون بمسلم وكان يسمى سعادة وكان اشد دينا من الاول واقوم طريقة في نفسه ومع ذلك
فلم يستتب امر تابعه كما ذكرناه وبعد ذلك ظهر ناس بهذه الدعوة يتشبهون بمثل ذلك يلبسون فيها وينتحلون اسم السنة
وليسوا عليها الا الاقل فلا يتم لهم ولا لمن بعدهم شيء من امرهم انتهى كلام ابن خلدون وما اكثر فائدته واحسن مقصده گویم وازین قبیل
است خروج محمد بن عبد الوهاب نجدی مدعی اصلاح دین وظهور وی در ملک حجاز از حرمین شریفین وغیرها وظهور سید احمد
بریلوی در اوائل صده سیزدهم از هجرت در ملک هندوستان وآنچه دعوی ایشان احیاء سنن واماتت بدع وتغییر منکرات بود
لیکن امر این هر دو بزرگوار سرانجام نیافت اینقدر هست که احدی از ایشان دعوی مهدیت نکرده اگرچه این دیگر فاطمی
النسب بود واول از قبائل عرب حنبلی المذهب آنچه از احوال ایشان بزبان ثقات از اهل عرب واهل هند شنیده ودیده شده
محل جرح شرعی نیست طلب ایشان ملک ودولت ومعاش را هم محقق نشده بلکه ظاهر سیر ایشان دلالت دارد بر آنکه
از علماء صلحاء وعباد ودیندار خداپرست انصاف دوست بودند ونیز در دعوت سید مرحوم مذکور کدام فتنه درین بلاد بر حکام
ومخالفت علماء سوء دنیادار که خوگر بدعات ورسوم آبا بودند منظر مقصود نیست والله تعالی اعلم بسرائرهما ونسبت بسا
نجدیه بعضی شکایت ها دارند تا حقیقت امر چه باشد اما اعتقادیات ایشان که خود در رسائل خویش نوشته اند مطابق
ظاهر شریعت حقه است از شرک وبدع والله اعلم بالصواب نیز ابن خلدون گفته اعلم ان المشهور بين الكافة من اهل الاسلام
على ممر الاعصار انه لا بد في آخر الزمان من ظهور رجل من اهل البيت يؤيد الدين ويظهر العدل ويتبعه المسلمون ويستولي
على الممالك الاسلامية ويسمى بالمهدي ويكون خروج الدجال وما بعده من اشراط الساعة الثابتة في الصحيح على اثره وان
عيسى ينزل من بعده فيقتل الدجال او ينزل معه فيساعده على قتله ويأتم بالمهدي في صلوته ويحتجون في الباب باحاديث
خرجها الائمة وتكلم فيها المنكرون لذلك وربما عارضوها ببعض الاخبار وللمتصوفة المتأخرين في امر هذا الفاطمي طريقة
اخرى ونوع من الاستدلال وربما يعتمدون في ذلك على الكشف الذي هو اصل طرائقهم الى قوله والحق الذي ينبغي
ان يتقرر لديك انه لا تتم دعوة من الدين والملك الا بوجود شوكة عصبية تظهره وتدافع عنه من يدفعه حتى يتم امر الله فيه
وقد قررنا ذلك من قبل بالبراهين القطعية التي اريناك هناك وعصبية الفاطميين بل وقريش اجمع قد تلاشت من جميع
الآفاق ووجد امم آخرون قد استعلت عصبيتهم على عصبية قريش الا ما بقي بالحجاز في مكة وينبع بالمدينة من الطالبيين من
بني حسن وبني حسين وبني جعفر منتشرون في تلك البلاد وغالبون عليها وهم عصائب بدوية متفرقون في مواطنهم وامارتهم

وانهم سیلغون الآفاق من الکثرة فان صح ظهور هذا المهدی فلا وجه لظهور دعوته الا بان یکون منهم و یولف الله بین قلوبهم
فی اتباعه حتی تتم له شوکة و عصبیة وافیة باظهار کلمته وحمل الناس علیها واما علی غیر هذا الوجه مثل ان یدعو فاطمی منهم الی مثل
هذا الامر فی افق من الآفاق من غیر عصبیة ولا شوکة الا مجرد نسبته فی اهل البیت فلا یتم ذلک ولا یمکن لما اسلفناه من البراهین
الصحیحة انتهی کلامه ملخصا گوییم جماعتی که در حق آنها گمان مهدویت رفته دو گونه اند یکی اولیا و صلحاء امت و دیگر امراء و
اهل حکومت اول مثل سید محمد نوربخش و شیخ ادریس رومی معاصر سلطان بایزید و ایشانرا اعتقاد خلیفه بودند و بالآخر
ازین دعوی رجوع کردند و این خاطر از ایشان زائل شد و حال و قال نیک گردید و شاه نعمت الله ولی و معتقدین وی
رافضه بودند و شاه نیاز قلندر و اتباع او قلندریه نام دارند این هم مردی صالح بود و شاه قاسم انوار و سید بدیع الدین
مدار و سالار مسعود غازی و سید محمد بن سید خان جونپوری دوی در هند بآنگ بلند ادعاء مهدویت کرد و جماعتی
کثیر از افاغنه و کرهچ ملک اچیوتانه اتباع او شده خود را مهدویه لقب کردند وی در عمر چهل سالگی درگذشت مجدد الف
ثانی در مجلد ثانی از مکتوبات خود نوشته اند جماعتی از نادانی گمان کنند شخصی اکه دعوی مهدویت کرده بود از اهل هند
که مهدی موعود بوده ست پس بزعم ایشان مهدی گذشته و فوت شده و نشان میدهند که قبرش در فره ست انتهی
و اشارت باین شخص از کلام اشاعه گذشته شیخ علی متقی در مقدمه رساله خود مسمی ببرهان گفته معلوم اهل حق ست که
صادر شده ست دعوی مهدویت از بسیار مشائخ و ایشان اصحاب مقامات سنیه و کرامات علیه بودند و خواص و عوام
متفق اند بر فضل و شرف و علو مرتبت و صحت طریقه ایشان با آنکه صفت ایشان مخالف ست با حدیث نبویه و آثار صحابه
و تابعین که وارد ست درین باب پس لابد ست از سببی برای این امر و نمی شناسد این سبب را مگر کسیکه می شناسد حالات
متقدمین و مقامات و منازلات ایشانرا و معلوم شده ست که این دعوی چیزیست لازم حالات و مقالات ایشان
که مقتضی صدور این امر میشود انتهی گوییم این دعوی از شیخ علی متقی هم صادر شده و حکایت آن شیخ عبد الحق دهلوی زاد المتقین
چنین نوشته اند که از عزیز حالات و عجائب واقعات ایشان مهدویت ست که بجهت غلبه وقت و سکر حال بوجود آمده
و مدت بقاء آن پنج روز بود شیخ حمید محدث ذکر میکرد که ایشانرا وقتی مرضی صعب عارض شده بحدیکه امید حیات نمانده
اول روز از سکری و حالتی پیدا شد خادم را گفتند تو گواهی میدهی که ما در آنچه بگوییم صادقیم گفت آری فرمودند من مهدی
آخر زمانم تو تصدیق کن گفت کردم همچنین تصدیق این دعوی از شیخ عبد القادر فاکهی و شیخ ابو الحسن بکری و شیخ محمد بن شیخ
ابو الحسن جمع استند همگنان تصدیق کردند و گفتند پیش پادشاه مکه برویم او را دعوت کنیم روی بخانه پادشاه آوردند
و بمنزل خود افتادند و در خلوتی که داشتند آمده بر بستر افتادند و بخواب رفتند بعد از نیم شب خادم را خواندند و گفتند
پیش میدانی که از ما چه چیزها واقع شد گفت آنچه بود بشما روشن ست گفتند توبه کردم و باز آمدم از هر چه گفتم پس تجدید توبه
و استغفار نمودند این خبر بشیخ ابو الحسن بکری رسید پابرهنه بسرعت تمام بخانه شیخ آمده و شکرانه حق سبحانه که ایشانرا
ازین مزلقه برآورد بجا آورد انتهی ملخصا و اما ثانی پس حکم بن سعد گفته چون سلیمان قائم شد و ادعاء مهدویت کرد
و اظهار آن نمود پدر جنید بن یحیی را گفتم این همان مهدی ست که ذکرش میکنند گفت نه اخرجه ابن ابی شیبة و نیز

وی را ابراهیم بن سعد اخراج کرده که گفت فارس بالقسم که عمر بن عبدالعزیز مهدی ست گفت آری مهدی ست
لیکن آن مهدی نیست اخرجه ابونعیم فی الحلیة مراد آنکه اطلاق مهدی بر مرد صالح هم می آید و نیز گمان کردند حق
جعفر بن محمد بن حسین بن علی که وی مهدی ست و او انکار میکرد ازین معنی اخرجه المحاملی فی الامالیه و چون موسی بن طلحة بن عبیدالله
بن عثمان بسوی بصره گریخت حق وی گمان کردند که وی مهدی ست اخرجه نعیم عن خالد بن سمیر و نیز گمان کردند در حق محمد بن عجلان
که وی مهدی ست ذکره ابن سعد فی الطبقات و از ابن عمر آمده که وی محمد بن حنفیه را مهدی گفته اخرجه نعیم بن حماد و مهدی تونیا
بیشتر لغوی ست نه اصطلاحی و محمد بن تومرت مغربی که اصحاب دعوت بمهدیه اند نیز وی دعوی کرد و عبدالله بن میمون بن
قداح مستقر قرامطه هم این دعا کرده بود و اشارت بحال این هر دو فتنه گذشت شیخی در بلاد مغرب مهدیت شد و شوکت
عظیم بهم رسانید بلاد مغربیه را تا چهار سال آن را فتوح نمود و این مردانند که قبل ازین مانده و جود بوده و جمعی از اهل عظیم آباد و بنگاله از
پاره سید احمد بریلوی مرحوم نیز این گمان کرده اما آنکه بعض از مریدان ایشان جهل حقیقی درین باب جمع نموده و ایشان
را مهدی وسط قرار داده و قائل بغیبت ایشان در بعض جبال مغربیه شده منتظر عود بوده اند و این غلط عظیم ست که سید
مرحوم این دعوی نکرده و ایما بعوده خود نموده و اگر میکرد هیچ تشبیه بنی نمود بالجمله هیچیکی ازین جماعه صلحی و امرای علامات
مهدی موعود و امارات فاطمی منتظر که اخبار و آثار بدان وارد شده یافته نشده و دعوی همگنان مبنی بر غلط و کشف یا بهوای بیعت
ترمان مال و حصول ریاست عام یا ملک و هر فرقه بحکم کل نفس و دینها بغرض برهم زدن قواعد ملت بیضاء و شیوع الشر
غزا و اتباع نفس و هوا بجای خود مهدی تراشیده و در حق هر ظلوم غشوم یا تخیل معدوم یا صالح معلوم گمان کرده و
دعوی نموده که وی مهدی موعود و امام منتظر ست این فهم ایشان مانا باعتقاد یهود و نصاری و هنود و رافضه ست که هر
واحد ازین جماعه انتظار خروج قائم مظنون خود در آخر زمان میکنند رافضه شیعه دست بدامن مهدیت محمد بن حسن عسکری
زده اند ظهور او در آخر زمان بلکه سیصد آن از اوان حاضر و آینده با سیف و سنان برای قهر اعدا و انتقام حق
و ازاله ملک و دولت ایشان هندستان سیه هنود اصل خود او گروه اهلسنت و جماعت آورده اند و حاشاهم عن ذلک و هنود
این نمود کلکی او تار را در آخر کلجگ ماه ماگه شکل پکهه تیه دسمین بشهر سنبل از خانه بشن جس برهمن از شکم زن او جسود ق نشان
میدهند گویند روزگاری آید که فرمان روای دادگر نماند و بدکاری فزونی گیرد و غله گرانی پذیرد و عمرها کوتاه گردد و بیشتر
از سی سال نرسند مرگ فراوان شود ناچیز و بیحال برای چاره گزینی بران هم انسی پیکر بر آید و جهان را بداد آباد گرداند
و صد سال نزید و سنه او تا بست صد و بست و یک سال آخر دوره کلجگ بماند و در بیان حال این او تار اشلوک ساخته
اند و یهود نامهیبه نیز چشم در راه خروج دجال اعور کذاب دوخته اند و بر آمدن او در آخر زمان بامید اقامت دین خود
و حصول نصرت بر جمیع امم بیان میکنند در حدیث شریف آمده پیروی کنند دجال را هفتاد هزار کس از یهود اصفهان
اخرجه مسلم فی صحیحه عن انس رضی الله عنه و نصاری گوش بر آواز نزول عیسی بن مریم نشسته اند و میگویند که وی برای
آمدن در دنیا پیش از قیام قیامت مستعد نشسته ست و چون بیاید دین عیسوی را قائم و دائم کند کل حزب
بما لدیهم فرحون علی هذا سیح و در خاتمه رساله برهان قاطع بمذاهب اربعه بر بطلان عقاید این فرق نقل کرده که گمان

مهدویت را در حق صاحبی یا فلانی باطل ساخته و نام مفتیان برد و منهم الشیخ احمد بن حجر المکی الشافعی و ابو السرور احمد بن
ضیا الحنفی و محمد بن خطاب المالکی و یحیی بن محمد الحنبلی رحمهم الله تعالی گویم اعتقاد خروج دجال و نزول عیسی علیه السلام
فی نفسه صحیح ست و احادیث صحیحه بدان وارد شده در السنت که یهود و نصاری این هر دو را سعین و منتظم از محالفین خصم دیند
و اهل اسلام یکی را غریب اسلام دیگر را مومیا و بر منبع شرح محمدی بیان میکنند و حق با ایشان ست و مهدویت محمد بن حسن
عسکری که مظنون شیعه ست ملعبه اطفال و مضحکه رجال بیش نیست در تحفه اثنا عشریه لطائف این مقام و محاسن این کلام
مهدویت آن حسن فی حوالة بین تا قجول جماعه اهل سنت ست که منطوق ادله نبویه مسلم اعتقاد وجود این امام در آخر زمان
با وصاف مذکوره در اخبار ثابته دارند و هیچ کار و بار ملک و ملت را بر ظهور وی موقوف ندارند و پیش از خروج وی حق را حق
باطل را باطل شناخته اند اگرچه قامت عمل بالسنة والکتاب از اهل زمان و زوال ملک و دولت اسلامیان را شاکی هستند
و مصداق بدء الاسلام غریبا و سیعود کما بدء بر تو بتمامها میخوانند و دل را بدین بالای حدیث فطوبی للغرباء بسته تا
میتوانند در دیانت سنت صحیحه در هر باب بتقصیری از خود راضی نمیشوند و در آن زمان که وی بر آید جز خدا کسی وقت آن
نداند ان شاء الله تعالی همرکاب وی علیه السلام شوند و انصار و اعوان او باشند و بالله التوفیق **فصل** در ذکر وقت تاریخ
خروج مهدی موعود ابو جعفر گفته بر آمدن او در روز شنبه دهم محرم یوم عاشورا باشد میان رکن و مقام و جعفر صادق فرموده
قائم شود مهدی در سنه دو صد اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن حنفیه گفته زوال پذیرد ملک بنی عباس در سنه نود و هفت یا نه و نود
و قائم شود مهدی در سنه دو صد و مسلم بن عبد السلام گفته زوال ملک بنی عباس قیام مهدیست گویم مراد باین دو صد سال اگر
از الف هجرت ست پس این سنین بگذشت و مهدی ظاهر نشد یا مراد باین مهدی خلیفه عباسی موسوم باین اسم ست یا در آخر
زمان در قطری از اقطار ملک عباسیه باشد و مراد باین دو صد بعد از الف هجرت بود چنانکه بعضی از اهل علم تاویل ظهور الآیات
بعد المائتین همچنین کرده اند در تحفه اثنا عشریه گفته مخالفین او یعنی اهل سنت هرگز دعوی مهدویت او را پیش از هزار سال بلکه
زیاده قبول نخواهند داشت برا که نزد ایشان از مسلمات ست که ظهور الآیات بعد المائتین یکهزار و دو صد از هجرت می باید که
بگذرد و بعد از آن علامات قیامت شروع شود انتهی مراد علامات کبرای قیامت ست و مقدمه این علامات ظهور مهدی ست
علی متقی گفته مهدی خروج کند از مکه بماه محرم روز عاشورا بعد از دو بیست سال که این هزار تمام شود انتهی گویم در لفظ
ظهور الآیات بعد المائتین اگر سندش صحیح شود ذکر خروج مهدی نیست که محتاج این تاویل بعید باشد بلکه لفظ آیات شامل
آیات صغری و کبری هر دو ست پس تواند که معنی وی چنین باشد که تا دو صد سال از هجرت که زمانه مشهود لها بالخیر
بموجب حدیث خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم کدام علامت خوس و بزرگ نمایان نشود و چون زمانه صحابه
و تابعین بگذرد فتنه ها برخیزد و تا آخر زمان برخاسته باشد چنانکه همچنین شد که بعد زمانه تابعین فتنه ها سر بر داشت و
اختلاف در دین و حدوث مذاهب جز آن پیدا شد و هنوز روز افزون ست و این فتن صغری ست و اگر مراد باین دو صد بعد
از الف دارند مقصود با آیات اشراط کبری خواهد بود و بعدیت شامل از منه کثیره ست ابن عربی حاتمی گفته ظهور و یکون
من بعد مضی خ ف ج من الهجرة ابن خلدون گفته در رسم حروف فاثلاثه یرید عدد ها بحساب الجمل و هو الخاء المعجمة بواحد

من نعون ستمائة والفارقت القاف ثمانين والجيم المعجمة لواحدة من اسفل ثلاثة وذلك ستمائة وثلاث وثمانون سنة وهي اما
اخر القرن السابع وما انقسم فلا العشر لم يظهر حمل ذلك بعض المتقدمين لهم على ان المراد بتلك المدة مولده وخبر لظهوره حين ولده ان
خروجه يكون بعد العشر والسبعمائة فانه الامام الناجم من ناحية المغرب قال ابن ابي واصل واذا كان مولده كما زعم ابن العربي سنة
ثلاث وثمانين وستمائة فيكون عمره عند خروجه ستا وعشرين سنة انتهى ومحمد بن حنفيه گفته بوديم نزد علی مردی سوال کرد از مهدی
که مهدی کی بیرون آید گفت هیهات وعقد کرد بدست خود هفت یعنی از یک تا نه بشمرد وفرمود بیرون آید در آخر زمان اخرجه اسحاق
وصححه قد سلف هذا الحديث مع الكلام عليه في موضعه گویم شاید این بشارت ست بآنکه ظهور وی بعد از هفتصد سال از هجرت شود بعد
تا این مدت بیرون نمی آید بعد از ان خروج او مرجوست تا کی بر آید چه بعدیت شامل بعد کثیر ست صفی الدین بن ابی المنصور
عقیده خود گفته در حدیث آمده ان صلحت امتي فلها يوم وان فسدت فلها النصف يوم مراد آنست که اگر میخواهند قوت سلطان
شریعت تا اعتبار الف می ماند زیرا که یک یوم در روز روزگار برابر هزار سال ست بعده امر شریعت مضمحل گردد و دین غریب شود
چنانکه در بدایت امر بود وابتدا این اضمحلال بعد گذشتن سی سال از قرن یازدهم باشد و درینوقت انتظار کرده شود خروج
مهدی علیه السلام انتهی وابو قبیل گفته اجتماع مردم بر مهدی در سنه دو صد و چهار باشد یعنی بعد هزار سال از هجرت
اخرجه نعیم بن حماد و باین حساب ظهور او بر سر صد سیزدهم از هجرت که ما در آنیم لازم می آید گویند شاه ولی الله محدث دهلوی
تاریخ ظهور او در لفظ چراغ دین یافته و بحساب جمل عدد وی یکهزار و دو صد و شصت و هشت میشود و این مخالف ظهور
او بر سر مائه ست هر مائه که باشد اللهم مگر این تاریخ ولادت او گفته است نه تاریخ خروج زیرا که باین حساب اگر بر سر صد سیزدهم
ظهور کرده شود عمر او سی و دو سال باشد و اگر در عشره اولی از مائه خروج فرماید چهل و دو ساله باشد لیکن این سالها گذشت و از
مهدی نشانی در عالم یافته نشد و این کشف صحیح نیامد قاضی ثناء الله پانی پتی در سیف مسلول گفته ظهور او نزد بعضی محققین علماء
ظاهر و باطن در اوائل صد سیزدهم از هجرت گفته اند لیکن این معنی یعنی تاریخ ظهور او از پیغمبر خدا صلعم ثابت نشده انتهی و هذا
هو الحق الصریح و بعض از مشایخ و اهل علم گفته اند که خروج او بعد دوازده صد سال از هجرت شود و در ته از سیزده صد
تجاوز نکند زیرا که مدت عمر دنیا باسقاط کسرات همین هفت هزار و پانصد سال بظن و تخمین نشان داده اند و بعثت آنحضرت
صلعم در اول هزار هفتم اتفاق افتاده و سیوطی گفته وارد است که دجال بر سر مائه خروج کند و عیسی از آسمان فرود آمده او را بقتل
رساند و چهل سال در زمین ماند و مردم بعد طلوع شمس از مغرب یکصد و بیست سال کشت کنند و میان نفختین چهل سال
ست این دو صد سال شد و خروج دجال قبل طلوع شمس از مغرب ست و مدت ما بین خروج دجال و طلوع شمس معلوم نیست که چه قدر است
انتهی و چون تا حال خروج دجال اتفاق نیفتاد و مدت دنیا قریب سه صد سال بر الف سرزده گذشت لهذا گفته اند که بقا این امت
از هزار تجاوز کند اما از پانصد سال بر الف تجاوز نشود و نیز وارد شده که ظهور مهدی هم بر سر مائه باشد مجدد الف ثانی در مجلد ثانی
بذکر قرن فی السنین گفته قدوم او علیه الرضوان بر سر مائه خواهد بود و درینوقت از مائه بیست و هشت سال گذشته انتهی
و احادیث درین باب وارد ست و مؤید او ست بودن مهدی مجدد دین و سنت الله بران جاری شده که هر مجدد دین بر سر صد مبعوث
آید پس ظهور مهدی هم بر سر مائه می باید نه در وسط مائه و پایان او و خروج او بیش از دجال هفت سال بود و دجال بر سر

عیسی بن مریم کشته شود پس قول سیوطی که دجال بر سر مائة خارج گردد معنی وی آنست که مائة ظهور مهدی و نزول عیسی و خروج
دجال واحد است و سر مائة تا ده سال بلکه بیست سال بلکه زیاده ازان متصور ست و فاصلهٔ قلیل میان ظهور و خروج ایشان لائق
التفات نیست و چون ازین قرن که در شمار حمل از سنین هجرت نبوی صلعم سیزدهم ست نود سال گذشته و مهدی در عالم ظاهر
نشده بخاطر میرسد که شاید بر سر صد چهاردهم ظهور وی اتفاق افتد و ابو نصر از ابو عبد الله جعفر صادق آورده که بیرون نیاید
مهدی مگر در سالهای طاق سال یکم یا سوم یا پنجم یا هفتم یا نهم گویا عشره اولی را اول مائة شمرده و بی شبهه تا نصف اول مائة
اول المائة ست نزد ظاهر عقل و در بعض روایات آمده که ظهور او هفت سال پیش از دجال بود و دجال بر سر مائة خروج کند و
مجدد دین ست و آنکه در بارهٔ مجددین آمده که ان الله یبعث علی راس کل مائة سنة من یجدد لها امر دینها پس بعضی از اهل علم
گفته اند که در مجدد شرط ست که مائة بگذرد و وی زنده باشد پس اگر ظهور او را پیش از دجال بهفت سال فرض کنند و بقاء او
تا خروج و قتل آن لعین بچهل ضم نمایند منافاتی میان این هر دو روایت باقی نمی ماند والله اعلم و مؤید او ست وجود فتن صغری
بتمامها در عالم و تسلسل وی چون رنگ پاره های شب تار و سلک گوهر که یکی بعد دیگری بیفتد و بودن این صد سیزدهم موقع فتن و آفات
کثیره عظیمه چیزی ست که بر زبان که و مه شهرت دارد تا آنکه ما بعد دیدیم پیرزنان را میشنیدیم که میگفتند حیوانات ازین مائة پناه
خواسته اند و هر چند این معنی بعینه از حدیثی صحیح ثابت نیست اما ملاحظهٔ انقلاب عالم و تقلب احوال بنی آدم که درین زمان آخرست
شاهد عدل ست بر آنکه پیش ازین رنگ گیتی باین عنوان نبود شرح این ماجرا طوامیر طویله و دفاتر ثقیله میخواهد مشتی نمونه از خروار
و اندکی از بسیار در ابواب سابقه جلوه گر شده مابقی را بران قیاس باید کرد و آنچه باقی ست همین ظهور مهدی موعود ست
تا کی اتفاق افتد و کدام وقت از ازمنهٔ آتیه مرضی او تعالی باشد و این همه تواریخ مستخرجه مکاشفان و عاملان حجت اینی نشاید
بلکه نوعی از ادعاء علم الغیب ست که حق تعالی بدان مستاثر بوده و احدی از خلق دران با وی شریک نیست و خطا در
کشف بسیار ست نعم بالاجمال اینقدر میتوان گفت که زمانهٔ فاطمی منتظر قریب الحصول و مرجو القرب ست زیرا که هر آینه نزدیک
و هر قدر آنت بعینه پیدا شده و توزیع امارات صغری بجمیعها و تغییر عظیم عالم و اهل عالم و ضعف تام اسلام و رفع علم و شیوع جهل و
کثرت فسق و فجور و بغض و حسد و حب شدید بمال و قصر همت در تحصیل اسباب معاش و ذهول کلی از دار آخرت و ایثار کامل
دنیا بر آخرت همه امارات جلیه و علامات بینه قرب بان ظهور او ست والله اعلم بالصواب و سیاق الکلام فی هذا ان شاء الله تعالی فی
موضع آخر ایضا **فصل** اما اعوان و انصار و صاحب رایت مهدی پس ابن عباس گفته انصار او مردم شام باشند سه
صد و پانزده کس بعدد اصحاب بدر و نعیم بن حماد از ابن مسعود آورده یخرج سبعة نفر علماء من افق شتی علی غیر میعاد یبایع لکل
رجل منهم ثلاثمائة و بضعة عشر رجلا حتی یجتمعوا بمکة الحدیث مراد باین هفت نفر و مبایعان شان اعوان مهدی اند و نیز وی
از کعب آورده که گفت قادة المهدی خیر الناس اهل نصرته و بیعته من اهل الکوفة و الیمن و ابدال الشام مقدمته جبرئیل و ساقته
میکائیل الحدیث علی متقی در برهان گفته ناصران و یاران مهدی کوفیان و اهل یمن و ابدال شام باشند انتهی و علی مرتضی
گفته فراهم کند خدای تعالی برای او قومی بسیار مانند پاره های ابر تو بر تو و فرمود آنحضرت صلعم بیرون آید مردی از وراء نهر گفته
میشود او را حارث و ی حراث ست یعنی کشتکار بر مقدمهٔ لشکر او مردی باشد که او را منصور گویند الحدیث اخرجه ابو داود

عن علی و ایں حدیث بطولہ پیشتر گذشتہ علی قاری در مرقاۃ گفتہ و فیہ اشعار الی ان اہل ما وراء النہر محبون لاہل بیت
النبوۃ لا کما یزعم الرافضۃ انہم الخارجیۃ انتہی گوئیم ما وراء النہر ولایتی ست شرقی آن کاشغر و جنوبی طخارستان و غربی بلخ
و بحیرہ و شمالی مغولستان پیشتر از دولت اسلامیہ درین ملک پادشاہی جداگانہ نبود و ست نہ در تاریخی ذکری از ان بنظر رسید
مگر در عہد عباسیہ سامان نام پادشاہ انجا بود و تنہا او ست رایات سود کہ از طرف مشرق یا خراسان بیاید و این حدیث
نیز بطولہ در ابواب سابقہ مذکور شدہ ابن کثیر گفتہ مراد باین رایات نہ آن رایات ہاست کہ ابو مسلم خراسانی آوردہ بود و بدان
ملک دولت بنی امیہ را گرفتہ بلکہ این رایات دیگر ست کہ در زمان مہدی از ان طرف بیاید و این حدیث را طرق ست بالفاظ
متقاربہ و ابو قبیل گفتہ پیدا شود در افریقیہ امیری و حکمرانی کند دوازدہ سال و واقع شود فتنہ و مالک گردد بعد او مردی
اسمر نام پر کند زمین را بعدل و روان شود بسوی مہدی و مطیع او گردد و فی الباب عن الحسن و ازانجملہ اہل طالقان اند علی
مرتضی گفتہ رحمت خدا باد بر بلدۂ طالقان کہ آنجا خدا را خزائن ست اما نہ از زر و سیم بلکہ مردان اند کہ خدا را شناختہ اند حق
معرفت او و ایشان انصار مہدی باشند اخرجہ ابو نعیم و ابن عباس گفتہ مرفوعا کہ اصحاب کہف اعوان مہدی اند ذکرہ
ابن مردویہ فی تفسیرہ سیوطی گفتہ تاخیر اصحاب کہف تا این مدت منجملہ اکرام ایشان ست تا شرف دخول درین امت
دریابند و ازانجملہ ملائکہ آسمان اند کہ اعوان و انصار او باشند و وجوہ و ظہور مخالفین او شوند و ازانجملہ جوان تمیمی ست
شعیب بن صالح نام کہ بر مقدمۂ عساکر خراسان باشد و امداد کنند بہ سہ صد نفر از اہل شام و صاحب رایت مہدی باشد اخرجہ
نعیم بن حماد بالفاظ حسن گفتہ وی مردیست میانہ قد گندم گون کوسج ریش سر توان آید در بلدۂ ری در چہار ہزار کس بر مقدمہ
لشکر مہدی باشد ملتقی نشد او را احدی مگر آنکہ ہزیمت خورد و فی الباب عن عمار و علی و ابی جعفر و کعب بن علقمہ گفتہ وی
مردی حدیث السن خفیف اللحیۃ اصفر اللون باشد علی متقی گفتہ صاحب برق مہدی شخصی باشد کہ او را شعیب تمیمی گویند
ابہی گوئیم در حدیث ابن عمر آمدہ کہ آنحضرت فرمود علیکم بالفتی التمیمی فانہ یقبل من قبل المشرق وہو صاحب رایۃ المہدی
اخرجہ الطبرانی فی معجم الاوسط و فیہ عبد اللہ بن عمر العمری و ابن لہیعۃ وہما ضعیفان این حدیث بطولہ پیشتر گذشتہ و انکہ
الصہب اصح القمع و اعرج کندی ست و روایات تفصیل ایشان مع جرح و تعدیل گذشتند و ازانجملہ ہاشمی ست برادر یا ابن عم
مہدی ج حالش پیشتر مذکور شدہ گوئیم این ہمہ اشخاص وقت ظہور او اعانت و نصرت نمایند و بعد فتح تمام ارض خود ہمگنان تابع
و معین او باشند و چون اول انصار او اہل شام و عصائب عراق خواہند بود لہذا در حدیث از سب ایشان نہی کردہ اند
از علی کرم اللہ وجہہ روایت کردہ ان رسول اللہ صلعم قال یکون فی آخر الزمان فتنۃ یحصل الناس فیہا کما یحصل الذہب فی المعدن
فلا تسبوا اہل الشام ولکن سبوا اشرارہم فان فیہم الابدال یوشک ان یرسل علی اہل الشام صیب من السماء فیفرق جماعتہم حتی
لو قاتلتہم الثعالب غلبتہم فعند ذلک یخرج خارج من اہل بیتی فی ثلاث رایات المکثر یقول ہم خمسۃ عشر الفا والمقل یقول ہم اثنا
عشر الفا و امارتہم امت امت یلقون سبع رایات تحت کل رایۃ منہا رجل یطلب الملک فیقتلہم اللہ جمیعا و یرد اللہ الی المسلمین
الفتہم و نعمتہم و قاصیتہم و دانیہم گوئیم در سندش ابن لہیعہ ست وہو ضعیف معروف الحال و رواہ الحاکم فی المستدرک و قال
صحیح الاسناد و لم یخرجاہ و فی روایتہ ثم یظہر الہاشمی فیرد اللہ الناس الی الفتہم الخ و لیس فی طریقہ ابن لہیعہ وہو اسناد صحیح

کما ذکر و اینجا معلوم شد که مراد بخارج از اهل بیت درین حدیث همین هاشمی ست که ناصر مهدی باشد و اما خلفاء مهدی که بعد از وی
باشند و حکمرانی کنند پس ذکر آنها بیاید ان شاء الله تعالی قف در حدیث سفینه آمده که گفت شنیدم رسول خدا صلعم میفرمود
الخلافة ثلثون عاماً ثم یکون بعد ذلک الملک اخرجه احمد و اصحاب السنن و صححه ابن حبان و غیره اهل علم گفته اند که نبود درین سی سال
بعد آنحضرت صلعم مگر خلفاء اربعه و امام حسن و ابو عبیده بن جراح گفته قال رسول الله صلعم ان اول دینکم بدا نبوة و رحمة ثم یکون ملکا
و جبریة اخرجه البزار سیوطی گفته هذا حدیث حسن و عن جابر بن سمرة عن النبی صلعم لا یزال هذا الامر عزیزا ینصرون علی من ناواهم علیه
اثنا عشرة خلیفة کلهم من قریش اخرجه عبد الله بن احمد و الشیخان من طرق و الفاظ منها لا یزال هذا الامر صالحا و منها لا یزال
هذا الامر ماضیا رواه احمد و منها عند مسلم لا یزال امر الناس ماضیا ما ولیهم اثنا عشر رجلا و منها عنده ان هذا الامر لا ینقضی حتی
یمضی فیهم اثنا عشر خلیفة و منها عنده لا یزال الاسلام عزیزا منیعا الی اثنی عشرة خلیفة و منها عند البزار لا یزال امر امتی قائما
حتی یمضی اثنا عشر خلیفة کلهم من قریش و منها عند ابی داود و فلما رجع الی منزله اتته قریش فقالوا ثم ماذا یکون قال ثم یکون
الهرج و منها عنده لا یزال هذا الدین قائما حتی یکون علیکم اثنا عشر خلیفة کلهم تجتمع الامة علیه و عند احمد و البزار بسند
حسن عن ابن مسعود انه سئل کم یملک هذه الامة من خلیفة فقال سألنا عنها رسول الله صلعم فقال اثنا عشر کعدة نقباء بنی
اسرائیل و ابو داود از جابر بن سمرة روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم همیشه باشد این دین قائم تا آنکه باشند بر شما
دوازده خلیفه اتفاق کند امت بر جمیع ایشان گفته اند که مراد وجود این خلفاء بعد وفات مهدی ست اما احادیث سابقه
ست ازان ظاهر آنست که مراد خلفاء راشدین و مابعد ایشان باشند مثل معاویه از بنی امیه و خلفاء عباسیه لهذا قاضی
عیاض گفته لعل المراد بالاثنی عشر فی هذه الاحادیث و ما شابهها انهم یکونون فی مدة عزة الخلافة و قوة الاسلام و استقامة
اموره و الاجتماع علی من یقوم بالخلافة و قد وجد هذا فیمن اجتمع علیه الناس الی ان اضطرب امر بنی امیة و وقعت بینهم الفتنة زمن
الولید بن یزید فاتصلت بینهم الی ان قامت الدولة العباسیة فاستاصلوا امرهم انتهی حافظ ابن حجر در فتح الباری گفته
کلام القاضی عیاض احسن ما قیل فی الحدیث و ارجحه لتاییده بقوله فی بعض طرق الحدیث کلهم یجتمع علیه الناس و ایضاح
ذلک ان المراد بالاجتماع انقیادهم لبیعته و الذی وقع ان الناس اجتمعوا علی ابی بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی الی ان وقع امر الحکمین
فی صفین فتسمی معاویة یومئذ بالخلافة ثم اجتمع الناس علی معاویة عند صلح الحسن ثم اجتمعوا علی ولده یزید و لم ینتظم للحسین امر
بل قتل قبل ذلک ثم لما مات یزید وقع الاختلاف الی ان اجتمعوا علی عبد الملک بن مروان بعد قتل ابن الزبیر ثم اجتمعوا علی
اولاده الاربعة الولید ثم سلیمان ثم یزید ثم هشام و تخلل بین سلیمان و یزید عمر بن عبد العزیز فهؤلاء سبعة بعد الخلفاء الراشدین
و الثانی عشر هو الولید بن یزید بن عبد الملک اجتمع الناس علیه لما مات عمه هشام فولی نحو اربع سنین ثم قاموا علیه فقتلوه
و انتشرت الفتن و تغیرت الاحوال من یومئذ و لم یتفق ان یجتمع الناس علی خلیفة بعد ذلک لان یزید بن الولید الذی
قام علی ابن عمه الولید بن یزید لم تطل مدته بل ثار علیه قبل ان یموت ابن عم ابیه مروان بن محمد بن مروان و لما مات
یزید ولی اخوه ابراهیم فقتله مروان ثم ثار علی مروان بنو العباس الی ان قتل ثم کان اول خلفاء بنی العباس السفاح و لم تطل
مدته مع کثرة من ثار علیه ثم ولی اخوه المنصور فطالت مدته لکن خرج عنهم المغرب الاقصی باستیلاء المروانیین علی الاندلس

واستمرت في ايديهم متغلبين عليها الى ان تسموا بالخلافة بعد ذلك فانفرط الامر الى ان لم يبق من الخلافة الا الاسم في البلاد
بعد ان كان في ايام عبد الملك بن مروان يخطب للخليفة في جميع الاقطار من الارض شرقا وغربا يمينا وشمالا مما غلب عليه
المسلمون ولا يتولى احد في بلد من البلاد كلها الامارة على شيء منها الا بامر الخليفة ومن نظر الى الامراء كان في الامة بخانة
بالاندلس وحدها ستة انفس كلهم يتسمى بالخلافة ومعهم صاحب مصر العبيدي والعباسي ببغداد خارجا عمن كان يدعي الخلافة في
اقطار الارض من العلوية والخوارج قال فعلى هذا التاويل يكون المراد بقوله ثم يكون الهرج يعني القتل الناشئ عن الفتن وقوعا
فاشيا يستمر ويزداد وكذا كان وقيل ان المراد وجود اثني عشر خليفة في جميع مدة الاسلام الى يوم القيامة يعملون بالحق
وان لم تتوال ايامهم ويؤيد هذا ما اخرجه مسدد في مسنده الكبير عن ابي الخلد انه قال لا تهلك هذه الامة حتى يكون منها اثنا عشر
خليفة كلهم يعمل بالهدى ودين الحق منهم رجلان من اهل بيت محمد صلعم وعلى هذا فالمراد بقوله ثم يكون الهرج اي الفتن المؤذنة
بقيام الساعة من خروج الدجال وما بعده انتهى سيوطی گفته قلت فعلى هذا فقد وجد من الاثني عشر الخلفاء الاربعة والحسن ومعاوية
وابن الزبير وعمر بن عبد العزيز هؤلاء ثمانية ويحتمل ان يضم اليهم المهتدي من العباسيين لانه فيهم كعمر بن عبد العزيز في بني امية
وكذلك الطاهر لما اوتيه من العدل وبقي الاثنان المنتظران احدهما المهدي لانه من آل بيت محمد صلعم انتهى گویم و در روایتے
آمده که بعد مهدی مالک شوند پنج کس از اولاد حسن سبط و پنج کس از اولاد حسین بعده و لد مهدی و تمام گردد عدد دوازده
خلیفه و هر کدام از ایشان امام عادل و هادی مهدی باشد و ابن عباس زیاده کرده که مدت خلافت این دوازده خلیفه
یکصد و پنجاه سال باشد و در معنی این حدیث اقوال دیگر نیز هست و ترتیب خلفاء و مهدی مفوض بر علم الهی است تا کدام
اول و کدام آخر باشد و همچنین مقدار مدت ایشان حواله علم او سبحانه است قاضی محمد بن علی شوکانی یمانی مرحوم در رساله توضیح
گفته ورد السؤال من بعض الاعلام عن الاحاديث الواردة في هولاء هل هي متواترة ام لا فاقول ان الاحاديث الواردة
في المهدي فالذي امكن الوقوف عليه منها خمسون حديثا انتهى ثم سردها بقوله الاول والثاني الى آخر الخمسين ثم قال فهذه
خمسون حديثا فيها الصحيح والحسن والضعيف المنجبر وهي متواترة بلا شك ولا شبهة بل يصدق وصف التواتر على ما
هو دونها على جميع الاصطلاحات المحررة في الاصول والى هنا انتهى الكلام على الاحاديث الواردة في المهدي
واما الآثار عن الصحابة المصرحة بالمهدي فهي كثيرة منها عن ابي امامة عند ابن ابي شيبة ومنها عن ابن عباس ذكره في كنز
العمال وعنه اثر آخر ذكره في الكنز وعنه ايضا اثر ذكره فيه ومنها عن علي عليه السلام عند ابن ابي شيبة وعنه اثر آخر
عند الطبراني في الاوسط وعنه ايضا اثر ثالث عند نعيم بن حماد في الفتن وعنه ايضا اثر رابع عنده ايضا وعنه ايضا اثر خامس
عند نعيم ايضا وعنه اثر سادس عند نعيم ايضا وعنه اثر ثامن عند نعيم ايضا وعنه اثر تاسع عند نعيم ايضا وعنه اثر عاشر عند نعيم
ايضا وعنه اثر حادي عشر عند نعيم ايضا وعنه اثر ثاني عشر عند نعيم ايضا وعنه اثر ثالث عشر عند نعيم ايضا وعنه اثر رابع عشر
عند نعيم ايضا وعنه اثر خامس عشر عند نعيم ايضا وعنه اثر سادس عشر عند نعيم ايضا وعنه اثر سابع عشر عند ابي عثم الكوفي في
كتاب الفتوح وعنه اثر ثامن عشر عند ابي المنادي في الملاحم وعنه اثر تاسع عشر عنده ايضا وفي اسناده سعد الاسكاف
والاصبغ بن نباتة متروكان وعنه اثر يوفي عشرين عنده ايضا وعنه اثر هو الحادي والعشرون عند نعيم بن حماد والحاكم

وعنه اثر منه الثانی والعشرون عند نعیم والطبرانی فی الاوسط وابی نعیم فی کتاب المهدی والخطیب فی التلخیص عنه اثر منه الثالث والعشرون عند ابی داؤد فهذه ثمانیة وعشرون اثرا الحاکم الرفع اذ لا مجال للاجتهاد فی مثل ذلک انتهی کلامه. اینست احوال مهدی علیه السلام که در اخبار و آثار صحابه و تابعین اهل بیت و علمای دین آمده و اهل اسلام انتظار قدوم میمنت لزوم او در هر عصر و اوان کرده اند و بملاحظه وقوع آثار و اشراط صغرای قیامت بقرب زمانه ظهور او اخبار و تبشیر فرموده و شک نیست که بر خاطر حق پرستان اتباع دوست ابتداع و دشمن هیچ امری ثقیل تر از ضعف اسلام و برهمی احکام شریعت حقه نیست و ایشان انقدرت ندارند که منکرات و محدثات از منه را از جهان و جهانیان بر دارند پس لا محاله دل شکسته بوده چشم در راه و گوش بر آواز ظهور فاطمی منتظر بوده اند و بهزار زبان دعای بیرون آمدن مهدی هادی از حق تعالی میکنند تا بوجود باجودش این همه شرور و فتن بکنج عدم خزد و این همه مفاسد دین و دولت مبدل باصلاح ملک و ملت گردد عبد الرحمن جامی رح در ابیات چند آرزوی ظهور او میکند و روی سخن بطور مناجات بحضرت ختمی پناه رسالت دستگاه صلعم میدارد و چون این ابیات بمناسبت مقام وقت مرا خوش کرد آویزه گوش ختام این باب میکنیم و سال وفات نبوی مطابق سنه حال بیان میخواهیم و حال دل خود بزبان قال دیگری بر منصه اظهار می نهم که گفته اند ؎ خوشتر آن باشد که سر دلبران * گفته آید در حدیث دیگران * ختم الله لی بالحسنی واذاقنی حلاوة رضوانه الاسنی قال رح ؎

ای قمر طلعت ملکی مطلع
لیلة القدر ز سویت تاری
قاب قوسین عیان ز ابرویت
فلک از غیرت خاک آشفته
چند در ستر خفا بنشستن
چند بی نرگس پاکت ز غبار
خوابت از دو صد و ده صد بگذشت
شانه زن سلسله مشکین را
کرده نعلین جلادت در پای
منبر اندی قدمان خالی ساز
پرده بگشا ز رخ صدیقی
خوی غلتان گل رخ حیا عثمانی
ظا ظا غزای کارسے بلستان
ساعد کج رقمان ساز قلم
در نخواهی که از اقلیم وفا

مدنی مهد یمانی برقع
وحی منزل ز لبت گفتاری
نقش حم خم گیسویت
لیتنی کنت ترابا گفته
در برین خاک نشینان بستن
خانه بی سر سر بود و تیره و تار
قد برافراز که از حد بگذشت
سر بر کش نرگس عالم بین را
از در حجره خرامان بدر آی
قدرش از مقدم خود کاسا
بدران پرده هر زندیقی
ریز بر کشت وفا بارانی
آب شان زیر غباری بنشان
زن بدان قاعده رست رقم
آوری رو بدین شهر فنا

شقه برقع تو برق افروز
طره ات شعبه همه سودا ما
تا بخواب اجل ای گوهر پاک
چند در حجله به تنها خفتن
چند از سنبل تو بیگانه
چند نعلین ز پاپوش تو فرد
دست از بر دین بیرون آر
جلوه اخلعت نازاندر پوش
طاق محراب تهی کن ز خسان
خطبه ملت دین از سرگیر
ریزه عدل ز دست عمری
پنجه ور کن اسد اللهی را
تاج ملک از سر دونان برباے
بی رهان را حشر بیم فرست
تازه کن عهد نکو عهدی را

لمعه برق رخت برقع سوز
آفتابی ز حروفش لمطه
خوابگه ساختی از بستر خاک
حجله از گرد فنا تار فتن
دل بصد شاخ نشیند شانه
جفت باشند بهاران غم و درد
کف ز جلباب کفن بیرون آر
حلهٔ لعل طراز اندر پوش
سرش از فخر بکیوان برسان
کشف اسرار یقین از سر گیر
زن بفرق سر هر خیره سری
پوست بر کن دو سه رو باهی را
بخت و دولت ز بونان بربای
راه دانی بهر اقلیم فرست
وه و لیعهد خود مهدی را

هست علم لطف ارن	تیغ قهرش بسر اعدا ارن	سبب عیسی ز سیر حرج برین	ستران در سهم آباد زمین
مار دجال دشان بر ترنه	به بیابان عدم شان برد	تا بمیان ال سریایان تو اند	دست امید بدامان تو اند
حاسه آنکس کہ کین سد ترست	چشم گریان شکر خند دست	سیما بنده صدیق حسن	مبتلای الم ستر و فتن
بهره نیست از طاعت در نیستا	لب بجنبان بشفاعت تکر	لوک نقد حو این رطه بیم	در واز ره رسلی دیه تسلیم

باب ششم در بیان خروج دجال و خروج وی یکی از فتن واقعه در زمن مهدی علیه السّلام و اشراط عظیمه است اخبار وی احوال مجلدات دارد جمعی را امه دین درین باب تالیف جداگانه ساخته اند ما نیز بنا بر عظم خطر و کبر فتنه او درین برای ضبط حال وی این باب جداگانه منعقد کردیم معاذ بن جبل رضی الله عنه گفته آنحضرت صلعم فرمود عمران بیت المقدس خراب یثرب خراب یثرب خروج الملحمة خروج الملحمة فتح القسطنطینیة فتح القسطنطینیة خروج الدجال اخرجه ابن ابی شیبة و ابو داود و الحاکم و صححه و بیهقی از شیخ حو حاکم آورده که گفت اول آیات از روی ظهور یعنی بعد مهدی خروج دجال است بعده نزول عیسی بعده فتح یاجوج ماجوج بعده خروج دابه بعده طلوع شمس از مغرب و در لفظی از روی طلوع شمس از مغرب مقدم بر خروج دابة الارض آمده و همین اوجه است صاحب اشاعه احوال این وقائع بر همین ترتیب ذکر کرده عمران بن حصین رضی الله عنه گفته شنیدم رسول خدا را میفرمود ما بین خلق آدم الی قیام الساعة امر اکبر من الدجال اخرجه مسلم و در حدیث ابو هریره است سه چیز است که چون بیرون آیند نفع نکند هیچ نفس را ایمان او که ایمان نیاورده بود قبل از آن دجال و دابه و طلوع شمس از مغرب رواه الترمذی و صححه و در دعوات است صلعم اللهم انی اعوذ بک من فتنة المسیح الدجال بغوی در تفسیر خود گفته که ذکر دجال در قرآن هم آمده و آن قوله تعالی لخلق السموات و الارض اکبر من خلق الناس است یعنی دجال است از باب اطلاق کل بر بعض و در صحیح بخاری است نیست هیچ نبی مگر ترسانید قوم خود را یعنی از دجال و در روایت معمر آمده ترسانید نوح قوم خود را و نیز ابو داود و ترمذی است از ابو عبیده که لیکن نبی بعد نوح الا و قد انذر ترمذی گفته این حدیث حسن است و لفظ احمد این است لقد انذره نوح امته و النبیون من بعده و اخرجه ابن ماجه و اخرجه ابن عمر ایضا گویم درین احادیث دو فائده است یکی عظم خطر کذاب اعور دجال تا آنکه انبیای سابق هم از وی انذار کرده اند دوم نفی علم غیب از انبیا زیرا که خروج او در آخر زمان موعود است زمانه انبیای پیشین رفته و معلوم بود پس اگر بر وقت خروج وی مطلع میبودند اگرچه همین قدر باشد که در آخر زمان بیرون آید تحذیر از وی نمیکردند ازینجا دریافت شد که حق تعالی ایشان را اخبار بفتنه او کرد و علم وقت خروج وی نبخشیده نه انبیا را با وجود نبوت اطلاع برین حال داده است هم داد آری علم غیب خاصه مختصه باریتعالی است احدی را از مخلوق بسوی آن راه نیست پیغمبر باشد یا فرشته یا ولی آنچه قرآن کریم مملو است با دله نفی علم غیب از مخلوقات پس اعتقاد جمعی از عوام بدریافت علم غیب و کشف مغیبات در باره مشایخ و اولیا عقیده باطل است که ایشان را از ایمان و حقایق دین اسلام دور و بکفر و الحاد نزدیک میکند عصمنا الله تعالی و ایاهم عما لا یحبه و یرضاه آمدیم بر آنکه کلام در باره دجال لعین این اعور کذاب سماه و نسبا و مولدا و حلیة و سیرة و فتنة الی غیر ذلک بفصول جداگانه میخواهد پس هر حالی از احوال شقاوت اشتمال او در فصلی مستقل ذکر میکنیم تا دخل باشد در معرفت او و این نوع

رسول اغرض **فصل** در بیان نام و نسب دجال و در اشاعه گفته در سیاق ابن الصیاد یا ابن الصائد ست مولد او
مدینه در این معنی بر آنست که ابن الصیاد دجال باشد اما صحیح آنست که وی دجال نیست این اعور کذاب غیر اوست دجال
شیطان ست که در بعض جزائر او را بسته داشته اند از اولاد کاهن مشهور شق نام یا وی خود شق کاهن ست مادرش جنیه بود
پدرش شیفته شده و از وی شق متولد گردید و شیاطین برای وی عجائب میساختند سلیمان علیه السلام او را محبوس ساخته و لقب او
مسیح ست صفت و لفظ دجال مشتق از دجل که بمعنی خلط و لبس و خدع ست پس معنی دجال صیغه مبالغه بسیار خدعه کننده و تلبیس
کننده بر مردم ست و در معنی ست قول نبی صلعم وقتیکه خطبه کرد ابو بکر فاطمه را علیها السلام ان وعدتها لعلی و لست بدجال یعنی
من خداع علی و ملبس بر تو نیستم و او را مسیح از آن گویند که یک چشم او ممسوح باشد یقال رجل ممسوح الوجه اذا لم یبق علی احد شقی وجهه
عین و لا حاجب الا استوی یا از آنجهت که وی مسح ارض کند یعنی قطع زمین نماید و دور و دیر رسد ابو الهیثم گفته وی مسیح بر وزن
سکین ست و هو الذی مسح خلقه ای شوه و بعضی گفته اند وی مسیخ ست بخاء معجمه و عیسی علیه السلام مسیح ست بحاء مهمله حافظ در فتح
الباری گفته قاضی ابن العربی مبالغه کرده و گفته ضل قوم فرووه بالخاء المعجمه و شدد بعضهم السین لیفرقوا بینه و بین المسیح ابن
مریم و قد فرق النبی صلعم بینهما بقوله فی الدجال مسیح الضلالة فدل علی ان عیسی مسیح الهدی فاراد هؤلاء تعظیم عیسی فحرفوا
الحدیث انتهی در قاموس گفته اجتمع لنا فی سبب تسمیة المسیح خمسون قولا و اما وجه تسمیة عیسی مسیحا لانه لا یمسح ذا عاهة
الا برئ او لانه کان لا اخمص له و منه صفة النبی صلعم کان مسیح القدمین او لانه خرج من بطن امه ممسوحا بالدهن
او لانه یمسح الارض ای یقطعها انتهی گویم در صراح گفته تمسح الارض مساحة بالکسر زمین پیمودن و نام عیسی علیه السلام و نام
دجال کذاب انتهی والله اعلم **فصل** در حلیه و سیرت و فتنه دجال اما حلیه او پس وی مردی جوان باشد و در روایتی
آمده که پیر باشد در اشاعه گفته سند این هر دو قول صحیح ست جسیم سرخ رنگ باشد و در روایتی سفید رنگ ابهق و در حدیث
عبد الله بن مغفل آمده که وی گندم گون ست اخرجه الطبرانی در فتح الباری گفته یمکن ان یکون ادمته صافیة و قد یوصف ذلک
بالحمرة لان کثیرا من الادم قد تحمر وجنته انتهی و وی جعد الرأس قططا اعور عین یمنی باشد گویا چشم او دانه انگورست که بالا
برآمده باشد در صراح گفته جعد موی مرغول رجل جعد مرد گرد اندام و در روایتی آمده که چشم چپ وی اعور باشد و در حدیث
سمره ممسوح العین الیسری واقع شده اخرجه الطبرانی و صححه و ابن حبان و الحاکم و در روایتی آمده انه اعور العین مطموسها و
این معنی بلفظ طافئه مهموز ست حافظ ابن حجر از قاضی عیاض نقل کرده که گفت آنچه از اکثر روایت کرده شده ایم جمهور
تصحیح آن کرده اند و اخفش بران جزم نموده لفظ طافیه بغیر همزه ست و بعضی شیوخ آنرا بهمزه ضبط کرده اند و معنی او
آنست که وی برون آمده بالا شده ست همچو دانه انگور و بعضی انکار آن کرده اند و نیست وجه برای انکار بعده قاضی
عیاض میان روایات جمع کرده و گفته که چشم راست او طافیه ست بغیر همزه و هم ممسوح ست نور او رفته و هو معنی
حدیث ابی داود مطموس العین لیست بناتیة و لا حجراء یعنی نه عالی ست و نه عمیق چنانکه در حدیث ابن عمر در صحیحین آمده
و الیسری طافئة بهمزه چنانکه در روایت دیگر از وی ست و هی الجاحظة التی کانها کوکب کانها نخاعة فی حائط مجصص
الخضراء کالزجاجة کل ذلک فی الاحادیث و برین تقدیر وی اعور ست هر دو چشم معاب هر واحد از آن هر دو عورت ست

وجهش آنست که عور بمعنی عیب دار و عوار بمعنی معیب باشد و دجال را هر دو چشم معیب باشد یکی بذهاب نور
و دیگر بسبب ناتی بودن او در حضرت زنگ بودی گفته و دی در غایت حسن باشد انتهی و بر چشم او ظفره غلیظ بود و آن
جلدی ست که چشم را بپوشد و چون آن را قطع کنند چشم کور شود گویم در فارسی آن را ناخنه میگویند بیضاوی گفته
ظفره گوشت پاره است که در گوشه های چشم میروید و بعضی گفته اند لحمه ایست که در عین بیرون می آید در جانبی که
نزدیک بینی ست و این هر دو قول متقارب اند حافظ ابن حجر فرموده آمده است که در هر دو چشم او ظفره باشد و در بعض
روایات از ابی سعید نزد احمد آمده عینه الیمنی جاحظة لا تخفی کانها نخاعة فی حائط مجصص و عینه الیسری کانها کوکب دری
و در حدیث ابی بکره ست نزد احمد و طبرانی احدی عینیه کانها زجاجة خضراء یعنی یک چشم او همچو آبگینه سبز باشد حافظ
گفته والذی یتحصل من مجموع الاخبار ان الصواب فی طافیة انها بغیر همزه در حدیث عبدالله بن مغفل و سمره و ابی بکره
تصریح آمده که چشم چپ او ممسوح باشد و طافیه همان نارزه غیر ممسوحه است و اما ظفره پس جائز ست که در هر یکی از هر دو چشم
او باشد زیراکه منافات طمس و تنوئیت و چشمی که ضوء او رفته مطموسه باشد یعنی عین یسری و معیبه با وجود بقای اصل جرم
وی البارزه انتهی و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلعم یوم حجة الوداع اسمعت الناس فحمد الله و اثنی علیه ثم ذکر
المسیح الدجال فاطنب فی ذکره فقال ما بعث الله من نبی الا انذر امته انذره نوح امته والنبیون من بعده و انه یخرج فیکم
فما خفی علیکم من شانه فلیس یخفی علیکم ان ربکم لیس باعور و انه اعور العین الیمنی کان عینه طافیة اخرجه البخاری و مسلم و محمد
فحج از شست اینکه قصیر افحج ناسد یعنی کوتاه قد شده تباعد ما بین الساقین و بعضی گفته اند معنی افحج آنست که متدانی صدور
القدمین متباعد عقبین باشد و بعضی گفته افحج کسی ست که در هر دو پای او اعوجاج ست و بسیار موی باشد سخت سفید رنگ گندم
جسیم و اصل الفاظ اینست که جعد الشعر سجان اسم ابیض امر ضخم هیلمان ای عظیم الجثة کان راسه اغصان شجرة یعنی موی سرش
بسیار و متفرق و درهم باشد و در روایتی آمده ان راسه من ورائه حبک حبک یعنی موی سر او مجعد شکسته باشد
همچو آب ریگ چون باد آن را برند در نهایه گفته ای معنی جعد قطط است میان هر دو چشم او ک ف ر نوشته باشد یعنی
حروف مقطعه که هر مسلمان کاتب و غیر کاتب آن را بخواند و کفار آن را نتوانند خواند و او را لا پیدا نشود در مکه معظمه و مدینه
منوره و اهل گرد و اتباع او هم باشد که وجود ایشان همه بر پای مشرق ست هفتاد هزار یهود اصفهان بر ایشان
طیلسانها باشد و در لفظی آمده که سیجان بود و جگنان صاحب تیغهای محلی باشند و در نهایه گفته سیجان جمع ساج ست
طیلسان سبز و بعضی گفته که طیلسان مدور و اربافته شده انتهی و از صفات لعین ست که هر دو چشم او خواب کنند
و دل خواب نکند پدرش مردی دراز حد بر گوشت ست گویا منقار و منقار باشد و مادرش کثیر اللحم دراز پستانها
ست و در اخری ست الهلب یعنی کثیر الهلب بمعنی غلیظ الشعر یعنی بسیار موی میان هر دو گوش او فاصله چهل
گز باشد قدم خود بر منتهای نظر نهد ابو الطفیل از مردی از اصحاب رسول خدا صلعم روایت کرده که گفت بیرون آید
دجال بر حمار رجس یعنی خر نجس اخرجه ابن ابی شیبه و علی کرم الله وجهه گفته بیرون آید دجال همراه او هفتاد هزار باشند
از حاکه و این نام موضع ست بر مقدمه وی اشعر باشد یعنی مردی بسیار موی بگویند بد و بد و اخرجه الدیلمی بلفظه

یدو کلمه فارسی ست بمعنی اسح اسح ودر روایت همین کلمه بعینه آمده اما حال سندش در اشاعه ذکر نکرده که چون ست چون دیگر
تخریج اوست غالب آنکه اگر موضوع نباشد ضعیف خود خواهد بود وهم از علی مرتضی مروی ست که طول دجال چهل ذراع
بذراع اول نیز او حماری باشد اقمر یعنی شدید البیاض طول هر گوش او سی ذراع بود و مابین یک حافر
او تا حافر دیگر مسافت سیر یکروز و شب باشد پیچیده شود برای او زمین منهل منهل بگیرد ابر را بدست خود و سبقت
کند آفتاب را بسوی مغیب او یعنی پیش از آنکه آفتاب از مشرق بمغرب رسد وی بمغرب رسیده باشد کنایه از سرعت سیر اوست
درآید در بحر تا بزانو و کعب خر والحدیث بطوله در اشاعه تخریج این حدیث ذکر نکرده و گفته نیست منافات میان این روایت
و روایت قصیر القامه بودن او زیرا که محتمل ست که این قصر نظر بضخامت او باشد چه ضخامت او مقتضی آنست که از این هم دراز
باشد یا آنکه در ابتدا قصیر باشد که خلقت او در نفس الامر ست بعده چون اظهار کفر کند و ادعا الوهیت نماید طول وی فراخ
شود و ضخامت و ابتلا و فتنه باشد از طرف خدا برای بندگان همچو سائر فتن انتهی گویم این جمع بین الروایات که صاحب اشاعه کرده
خیلی ضخیم ست چرا نتوان گفت که قصر او نسبت بعرض او باشد ورنه فی نفسه جسم او نسبت دیگر بنی آدم اطول باشد
پس اطول بودن او نسبت ماست و اقصر بودن او نسبت عرض خود یعنی طولیکه عرض او میخواهد نخواهد داشت نه آنکه
نسبت ما قصیر باشد والله اعلم و اما سیرت او پس در اول خروج دعوی ایمان و صلاح کند و مردم را بسوی دین بخواند
مردم اتباع او کنند و امرش ظاهر شود و روز افزون گردد تا آنکه بجوقه قدوم شقاوت لزوم آرد و باظهار دین پردازد
و بدان عمل کند و بران مجاب گردد بعده دعوی کند که وی نبی خداست و ازین معنی هر ذی عقل فزع کند و از وی جدا
گردد وی چندر روز مکث کرده دعوی خدائی و الوهیت نماید و گوید منم خدا پس یک چشم او کور و یک گوش او مقطوع
گردد و میان هر دو چشم او ک ف ر مکتوب شود و این کتابت بر هیچ مسلمان مخفی نماند و هر یکی از خلق که در دل او برابر
ذره از ایمان باشد از وی مفارقت جوید هکذا اخرجه الطبرانی عن عبدالله بن عمرو وی صحابی ست و کعب احبار گفته توجه
کند دجال یعنی بسوی بلاد و فرود آید نزد باب شرقی دمشق یعنی ابتدا قبل خروج خود و چون جستجو کرده شود بروی
اقدرت نیابند بعده نزد آبهای نخستر کسوه دیده شود و چون او را طلب کنند معلوم نشود که کجا رفته پس ترظاهر شود
بمشرق و خلافت داده شود یعنی خلیفه گردد پس باظهار سحر پردازد بعده دعوی نبوت نماید و مردم از وی متفرق
شوند یعنی مسلمانان وی بر نهر آید و او را امر کند که روان شود چون روان شود گوید رجوع کن وی رجوع کند باز گوید
که خشک شو وی خشک گردد الحدیث بطوله اخرجه نعیم بن حماد و سبقت کنند او را هفتاد هزار از یهود اصفهان
دستیرده هزار زنان و عامه اتباع او همین یهود و ترک و نسوان باشند و برانگیزد برای خدای تعالی شیاطین برای او
آنها گویند که استعانت کن بما بر هرچه میخواهی وی گوید آری بکنم بروید بسوی مردم و بگوئید او شان را که من رب شما
هستم و این شیاطین را در آفاق منتشر گرداند الی غیر ذلک اما فتن او پس بیشتر از حصر اند از انجمله آنکه روان شوند همراه
او دو کوه در یکی از آنها اشجار و ثمار و آب باشد و در یکی دخان و نار این جنت باشد و آن دوزخ اخرجه الحاکم و
ابن عساکر عن ابن عمر و از انجمله آنکه با وی جنت و نار باشد و مردمان باشند که آنها را قتل کند باز زنده سازد و باز وی گوید

باشند و نهری از آب روان رواه نعیم عن حذیفة و در اشاعه گفته این منافی آن نیست که وارد شده که وی مسلط
شود بر یک نفس نه غیر او و بکشد وی را و زنده کند وی را بار دیگر و آن نفس بگوید که نخواهد کرد وی این کار بعد من با احدی زیرا که این
مردمان شیاطین باشند و قتل و احیاء او ایشان را در رای العین باشد نه بحقیقت در نفس الامر و بعض گفته‌اند که
بحقیقت باشد و آن نفس خضر باشد انتهی گوییم خضر بودن نفس مذکور مرجوح است چنانکه بیاید و در روایتی آمده که با وی
کوه‌ها باشد از نان و مردم در جهد فاقه اند مگر هر که تابع او شده و با او دو نهر بود که من داناترم بآن از وی نهری
باشد که گوید جنت است و نهری باشد که گوید دوزخ است پس هر که را در جنت داخل کند وی در نار افتد و هر که را در نار خود
در آرد وی در جنت شود اخرجه احمد و ابن خزیمة و الحاکم و سعید بن منصور عن جابر رضی الله عنه و عن حذیفة قال
قال رسول الله صلعم ان مع الدجال اذا خرج ماء و نارا فاما الذی یری الناس انه نار فماء عذب اما الذی یری الناس
انه ماء فنار تحرق فمن ادرک ذلک منکم فلیقع فی الذی یری انه نار فانه ماء بارد و عذب اخرجه البخاری و مسلم و ابو داود
و در روایتی این لفظ است من داناترم آنچه با دجال است از وی با او دو نهر است که روان میشوند یکی در رای العین آب سفید
و دیگر در رای العین آتش افروخته پس اگر دریابد یکی از شما این را پس باید که بیاید نهری را که دیده میشود آتش و چشم بپوشد
و سر نگون کند و بنوشد که آن آب سرد است و در روایت بخاری است از مغیره بن شعبه که با وی جبل خبز باشد و زیاده کرد
مسلم که با وی جبال خبز و لحم و نهر ماء باشد و در روایت ابراهیم است که با وی طعام و انهار است و در روایت یزید بن هارون
آمده که با وی طعام و شراب است و در روایتی معه مثل الجنة و النار و عن ابی سعید الخدری انه قال رسول الله صلعم عن الدجال
فقال یدیه نهرا قد اکل الطعام اعهد الیکم عهدا لم یعهده نبی الی امته ان عینه الیمنی ممسوحة جاحظة لا حدقة لها کانها نخاعة
فی حائط و عینه الیسری کانها کوکب دری و معه مثل الجنة و النار فناره جنة و جنته نار و بین یدیه رجلان ینذران اهل
القری فاذا خرجا من القریة دخلها اول اصحاب الدجال اخرجه رزین و در روایت نعیم از ابن مسعود است معه جبل من مرق
و عراق اللحم حار لا یبرد و نهر جار و جبل من جنان خضرة و جبل من نار و دخان یقول هذه جنتی و هذه ناری و هذا طعامی
و شرابی و علما را در این جنت و نار اختلاف است که آیا بحقیقت است یا تخییل است ابن حبان میل بآن است که تخییل است
چنانکه در صحیح خود استدلال کرده است بر آن بحدیث مغیره بن شعبه در صحیحین که وی گفته بود هیچ کس که بسیار می پرسید آنحضرت
را صلعم از دجال پس فرمود مرا و ما یضرک ترا چه ضرر است گفتم میگویند که با وی کوه نان باشد فرمود هو اهون من ذلک
ابن حبان گفته معنی این لفظ نبوی آن است که وی خوارتر است بر او تعالی از آنکه این چیزها او باشد حقیقة بلکه در دیدن
این چنین نماید و در حقیقت هیچ نباشد و مؤید اوست روایت سابقه که در وی لفظ رای العین آمده و جماعتی گفته و
منهم القاضی ابن العربی بلکه اینها بظاهر خود است یعنی این چیزها بطور امتحان باشد از طرف خدا برای عباد و معنی
حدیث آنست که وی اهون ترست از آنکه ترسیده شود از وی یا از آنکه گمراه کند خدا تعالی بوی کسی را که دوست
میدارد و او را و در اشاعه گفته تحقیق اول است کما یدل له قوله فلیغمض لیطأطأ رأسه لیشرب فانه ماء بارد و آنکه در روایات
دیگر آمده فمن ادرک ذلک منکم فلیقع فی الذی یراه انه نار فانه ماء عذب بارد و در روایت دیگر است فالنار روضة خضراء

واخرجه عبرة فوات دخان پس فرق میان این هردو وغیر آن از خوارق آنست که آنرا حقیقت ست و این حقیقت نیست ولاهرست که جنت و نار دار جزا و ثواب عقاب اند می باید که حقیقة جز خدا تعالی غیر را نباشند بخلاف غیر این هردو از خوارق انتهی گوییم و لیلی که صاحب اشاعه برای اثبات تحقیق خود ذکر کرده مرجوح ست زیرا که روایت سواهون من ملک لفظ صحیحین ست در روایت اغماض بر عبرة الفاظ حاکم و ابن خزیمه و غیر هاست در روایت بیهقی بر روایت بخاری و مسلم نمی رسد پس روایت صحیحین مقدم باشد بر آن علاوه بر همه معنی حدیث محتمل که آن باشد که بودن جبل خبز با او امری دشوار نیست که از اهل استدراج ابقیم کارها بسیار نمایان می شود و هیچ قدر و منزلت نمیدارد و بلکه خوار و زبون می باشد حقیقة باشد یا مجازا بلکه امور است از جنبه گوحقائق داشته اند تخییلی بیش نیست و بیانه خواب و خیال ست و ملعبه اطفال و الله اعلم و از انجمله آنست که زمین او را مطوی شود منهل منهل بهچو طی پوستین گوسفند و وی سیاحت تمام روی زمین کند در چهل روز و هیچ بلده نیست مگر که آنرا پامال کند الا مکه و مدینه که سباقی و سرعت او در سیر بهچو باران باشد که در پس او باد افتاده و از انجمله آنکه او در اسه صیحه باشد که اهل مشرق و مغرب آنرا بشنوند و پرنده را از هوا گرفته در آفتاب بریان کند اخرجه الحاکم و ابن عساکر عن ابن عمر و از انجمله آنکه خوض کند در دریا یک روز سه خوض و آتش تا کمر او نرسد و یک دست او دراز تر باشد از دیگر آن دست دراز را بدریا کند و به قعر رسیده چندانکه خواهد ماهیان بیرون آرد اخرجه ابو نعیم عن حذیفة و از انجمله آنکه در رساله حشریه گفته و پیش از برآمدن او دو سال قحط گذشته باشد و او در سال سوم خشک سالی باشد خزانه زیر زمین را بگوید برآ پس خود بخود از زیر زمین برآمده همراه او روانه شود و بعض مردم را بگوید که من پدران شما را زنده کنم تا گواهی بر حقیت من دهند پس شیاطین را گوید تا در زمین یا جسم دیگر درآمده بصورت مردگان متشکل شده برآیند و همچنان مسلمانان را انواع ایذا رسانند و بفضل الهی تسبیح و تهلیل در آنوقت مسلمانان را کار آب و نان کند و از ایذای گرسنگی و تشنگی تسکین بخشد و همین نوع بر چندین ملک تاگذر نماید تا آنکه در سرحد یمن رسد و از هر جا مریدان بسیار را همراه گیرد انتهی و از انجمله آنکه خروج او در خفت دین و ادبار علم باشد و باقی نماند احدی که حجت کند او را و اکثر ارض و غافل شوند مردم از ذکر او و اکثر تابعان وی بادیه نشینان و زنان باشند تا آنکه مردی مادر و دختر و خواهر و عمه خود را بر بندد بخوف آنکه بسوی او برآیند و وی بیاید و مردی اعرابی را بگوید اگر برانگیزم برای تو پدر و مادر ترا گواهی میدهی که من رب توام وی گوید آری پس متمثل شود شیطانی بر صورت پدر او و شیطانی دیگر بر صورت مادر او و بگویند این پدر و مادر ای پسر تابع او شو که وی پروردگار تست انکس تابع او شود و از ینجاست که حذیفه گفته اگر بیرون آید دجال در زمانه شما در پی شوید او را کودکان بسنگریزه زدن ولیکن آید وی در حال نقصان از علم و خفت از دین گوییم مقصود بدان قلت علم و ضعف اسلام ست نفی این هردو علی الاطلاق و این نقصان و خفت در زمان آخر بر وجه کمال موجود ست در جمعی کثیر از مسلمانان یکی را نیابی که فکر سلامت ایمان خود داشته باشد و حسابی از دریافت آثار قیامت و اشراط ساعت مثل ظهور مهدی و خروج دجال و نزول عیسی امثال آن بردارد و همین ست معنی غفلت و ذهول از ذکر او رحمت خدا باد بر سلف این امت و ائمه ایشان که اطفال و صبیان و نسا خود را قبل از تعلیم احکام اسلام تعلیم این اشراط و جواب سوال منکر و نکیر میکردند و پیش از همه تصدیق بیوم الآخرة القاء مینمودند بعده نماز و روزه و غیره می آموختند تا نشو و نمای شان بر اختیار اخروی برآید

وترجیح معاد بر معاش شود و اقبال از عارف دنیای فانی موجب زوال نعیم دار باقی نگردد ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین
سبقونا بالایمان در اشاعه گفته مراد یا عراب رینجا هر شخص بعید از علما ساکن در بادیه وجبال ست برابرست که از عراب
باشند یا از اتراک یا اکراد وجز آن زیرا که نزد ایشان آنچه بدان در حق و باطل امتیاز کنند موجود نیست اکثر نفوس مائل اند بتصدیق
خوارق انتهی گویم اکثر خلق الله در تصدیق عجائب شعبدات اقوام هنود ست که بادنی خدع از جا می روند و بر پرستش خادع بر می خیزند
معوذ بالله من سوء الفهم وخراب العقل وری طمان جهل و دست را در دام تزویر آوردن کاری دشوار نیست برای ایشان احتراز
اسون تر از دجال کافی ست دجال خود فتنه اکبر و اعظم ست از وی اگر اهل علم نجات یابند غنیمت باشد که رسول خدا صلعم از فتنه
او پناه خواسته واست را تعلیم دعای استعاذه از ان فتان فرموده حافظ ابن حجر گفته ابو نعیم در ترجمه حسان بن عطیه که
یکی از ثقات تابعین ست در کتاب الحلیه بسند صحیح تا وی روح آورده که گفت لاینجو من فتنة الدجال الا اثنا عشر الف رجل وسبعة
آلاف امرأة یعنی جز دوازده هزار مرد و هفت هزار زن هیچ یکی از فتنه دجال نجات نیابد گفته وهذا لا یقال من قبل الرای
یحتمل ان یکون مرفوعا ارسله او اخذه عن بعض اهل الکتاب انتهی صاحب اشاعه گوید لایق آنست که حمل کنند این را برانکه
نجات یابند از اعراب نساء اینقدر چه در قصه مهدی ست که با وی در غزو بیشتر ازین مقدار باشند و ممکن که چنین گویند
چون او را بینند اتباع او کنند ولکن این تاویل بعید ست و در قصه قتل عثمان رضی الله عنه گذشته که هر که در دلش برابر
از قتل عثمان باشد وی پیروی دجال کند اگر دریابد او را و اگر ندریابد ایمان آرد بوی در گور خود پس برین تقدیر هر که
از رافضه تا امروز برین اعتقاد باقی باشد وهیچ بمهدی نشود وی پیروی دجال کند چه هر رافضی محب قتل عثمان و راضی
بدانست نسأل الله تعالی ان یمیتنا علی محبة رسول الله صلعم وصحابته واهل بیته آمین انتهی و آنجمله آنکه همراه وی دو فرشته باشند
مشابه دو پیغمبر یکی بر یمین او باشد دیگر بر یسار او و دجال بگوید الست بکم ای روایت یعنی من رب شما نیم زنده میکنم و
می میرانم یکی از ان هر دو فرشته بگوید دروغ گفتی لیکن این را کسی از مردم نشنود مگر صاحب پس وی بگوید راست گفتی و
مردم از ایشنوند و گمان کنند که وی تصدیق دجال کرده و این فتنه باشد و در حدیث ابن مسعود آمده نزد نعیم و حاکم که چون
دجال بگوید انا رب العالمین یعنی من رب جهانیانم او را الیاس بگوید کذبت والیسع بگوید که الیاس راست گفته پس معنی که
این فرشته با وی باشند آن هر دو الیاس والیسع اند کذا فی الاشاعه گویم معنی این هر دو فرشته با دجال اگر این روایات بصحت
رسند از قبیل ابتلاء الهی بحق عباده و استدراج او سبحانه بحق دجال باشد و اما حکمت نابودن این هر دو فرشته با دو کس از انبیا
علیهم السلام سیما تخصیص مشابهت بالیاس والیسع پس مفوض بعلم الهی ست عقل را راهی بسوی دریافت آن نیست انتهی که تحقیق آنکه
وی شیاطین را از مشارق و مغارب زمین فرا گیرد و آنها را بگوید که با استعانت کن بر هر که خواهی و بر هر چه خواهی حال
گوید لغم برویدی و مردم خبر کنید که من رب دشمانم و آورده ام جنت و نار خود را ایشان بروند و بر یک مرد زیاده از صد
شیطان در آیند و بصورت پدر و پسر او و برادران و غلامان و رفیق او متمثل شوند و بگویند ای فلان مارا میشناسی
وی گوید آری میشناسم این پدر من ست و این مادر من و این خواهر من و این برادر من و بگوید آن مرد هر دیگر را چیست
خبر گویند تو خبر ده وی گوید مارا خبر رسیده که دجال دشمن خدا بر آمده ست شیاطین او را بگویند خاموش باش و این گوید

رب شماست میخواهد که حکم کند میان شما این بهشت اوست که آورده و دوزخ ست و با او انهار و طعام باشد و نیست
طعام مگر آنچه پیش وی بود و مگر آنچه خواهد آنمرد و گوید شما دروغ گفتید نیستید شما مگر شیاطین و وی کذاب ست و ما را رسیده
که رسول خدا صلعم حدیث وی کرده و تحذیر نموده ما را از وی فلا مرحبا بك انتم الشیاطین و هو عدو الله و لنزل مستند فرا[?]
بسوی او عیسی بن مریم راه وی بکشد او را پس سوا شده خائب و خاسر برگردند و آنحضرت صلعم فرموده انما احدکم
لیتعقلوه و تفهموه تفقهوه و لتحوه فاعلموا علیه حد ثوابه من خلفکم و لیحدث الآخر الآخر فان فتنته اشد الفتن رواه نعیم الحاکم فی
المستدرک عن ابن مسعود و لفظ حاکم اینست که بیاید دجال را زن و گوید ای رب زنده کن پسر و شوهر و برادر مرا تا آنکه
آن زن معانقه کند شیطان را و خانه او پر شود از شیاطین و بیاید او را بادیه نشینی و گوید ای رب زنده کن برای ما شتران
و گوسفندان ما را پس شیاطین او را امثال آن و غنم بدهند برابر در سن و سمت آنها بگویند اگر رب ما نمی بود اموات ما را برای ما زنده
نمیکرد و گویا حدیث دلالت دارد بر حق کسیکه کفر کند بدجال و این حدیث در حق کسی ست که ایمان آرد با و و تابع او شود و از انجمله
آنکه وی سحاب را ببین خود تناول کند و سبقت نماید شمس را بسوی مغیب و خوض کند در بحر تا بکعبین و پیش او جبل دخان باشد
انضربا شدو ندا کند بصوتی که او را است و شنیده شود این آواز میان خافقین الی اولیائی الی اولیائی الی احبابی الی احبابی یعنی
ای اولیا و احباب من نزد من و بسوی من بیایید منم آنکه پیدا کرد پس برابر ساخت و آنکه تقدیر و اندازه کرد پس هدایت نمود
و منم رب اعلای شما و دروغ گفت دشمن خدا نیست وی رب شما آگاه باشید که دجال اکثر اتباع او یهود و اولاد زنا باشند اخرجه
ابن المبارک عن علی کرم الله وجهه و از انجمله آنکه بیاید بر قومی و بخواند ایشان را پس ایمان آرند بوی و حکم کند آسمان را و
باران میدهد زمین او بر دیاند و بیایند شام هنگام بر ایشان چرندگان ایشان یعنی ماشیه دراز تر چیزیکه بودند در سنام یعنی
کوهان مواشی بلند تر و کشاده تر گردند و ضروع ایشان اطول و خواصر ایشان امد باشد و فربه گردند و برگردد دجال از
ایشان و صبح کنند ایشان و حالانکه قحط زده اند نیست در دست ایشان اموال اخرجه مسلم عن النواس بن سمعان و از انجمله
بگذرد دجال بر جای ویران و بگوید آن خربه را بیرون آر کنوز خود پس همراه او شود خزاین وی مانند یعاسیب نحل رواه مسلم
عن النواس و یعاسیب جمع یعسوب ست که مگس شهد را گویند مراد درینجا جماعت مگسان ست کنایه کرد از جماعت بیعسوب
و حالانکه یعسوب امیر نحل باشد زیرا که چون وی بپرد جماعه مگسان در پی او شوند و از انجمله آنکه بر نهری بیاید و حکم کند که روان شو
روان شود پس امر کند که رجوع کن وی رجوع کند باز حکم کند که خشک شو وی خشک گردد رواه نعیم بن حماد عن کعب الاحبار
و از انجمله آنکه حکم کند جبل طور و جبل زیتا را که گسترده شوند پس هر دو بگسترند یعنی با زمین برابر شوند و بلند نمانند و حکم کند
باد را که برانگیزد ابر را از دریا پس باران بارد بر زمین زار رواه نعیم ایضا عنه و از انجمله آنکه بگوید من رب العالمین ام و این آفتاب
بحکم من جاری ست آیا میخواهید که او را حبس کنم گویند آری پس محبوس شود آفتاب تا اگر روز می برابر یکماه و جمعه یعنی هفته
برابر یکسال شد باز گوید میخواهید که او را روان کنم گویند آری پس یکروز برابر یکساعت شود و اخرجه نعیم بن حماد عن
عن ابن مسعود و از انجمله آنکه قبل خروج وی سه سال سخت بیاید مردم در ان گرسنگی شدید یابند و خدا تعالی حکم کند
آسمان را که حبس کند ثلث مطر خود را و حکم کند زمین را که حبس کند ثلث نبات خود را باز حکم فرماید آسمان را در سال دوم

را حبس کند ثلث مطرها وزمین را که حبس کند دو ثلث نبات را باز امر فرماید در سال سوم تمام آن را که یک قطره نبارد و
نه یک سبزه نروید پس باقی نماند هیچ صاحب سم مگر که هلاک شود الا ما شاء الله تعالی گفته شد ای رسول خدا صلعم
چون این حال شود مردم چگونه زندگی کنند فرمود تهلیل و تکبیر جاری مجری طعام باشد اخرجه ابن ماجه و ابن خزیمة
والحاکم عن ابی امامة و از آنجمله آنکه وی مسلط شود بر یک نفس و پاره کند و بعد او را بنشاند تا آنکه بیفگند او را دو پاره و
گذارد دجال میان هر دو شق و گوید ببینید این را که من زنده میکنم او را الآن باز زعم میکند که او را ربی هست جز من بعده
برانگیزد او را خدا تعالی و گوید خبیث کیست رب تو گوید الله است و تو دشمن خدا دجال هستی والله نبوده ام گاهی سخت تر
از بصیرت درباره تو از امروز و اراده کند دجال که بار دیگر او را بکشد و مسلط نشود بروی اخرجه ابن ماجه و ابن خزیمة
والحاکم والضیاء عن ابی امامة رضی الله عنه گویم منشار بنون یا هر دو لغت صحیح است از نشر و شر یعنی و درین حدیث تصریح
بنام این شخص نیامده که کدام کس باشد و آنکه گویند خضر باشد صحیح نیست و عن ابی سعید الخدری قال حدثنا رسول الله صلعم
حدیثا طویلا عن الدجال فکان فیما حدثنا به انه قال یاتی الدجال وهو محرم علیه ان یدخل نقاب المدینة فینتهی الی بعض السباخ فیخرج
الیه رجل هو یومئذ خیر الناس فیقول اشهد انک الدجال الذی حدثنا عنک رسول الله صلعم حدیثه فیقول الدجال ارأیتم
ان قتلت هذا ثم احییته هل تشکون فی الامر فیقولون لا فیقتله ثم یحییه فیقول حین یحییه والله ما کنت قط اشد بصیرة منی الیوم فیقول
الدجال اقتله ولا یسلط علیه اخرجه البخاری و مسلم و درین حدیث هم نام رجل مذکور نشده **فصل** در بیان محل خروج وی
و وقت و مدت و کیفیت او و طریق نجات از وی و بیان کسیکه او را بقتل رساند اما محل خروجش پس مشرق است چرا که در حدیث
متفق علیه از ابو هریرة مرفوعا آمده که فرمود آنحضرت صلعم سر کفر سوی مشرق است یعنی ظهور دجال و یاجوج و ماجوج و ترکان
از همین طرف شود و سیوطی گفته مراد مشرق فارس است یا نجد و نجد فراز زمین حجاز را گویند و فرمود فتنه ها این
جاست و اشاره کرد بمشرق اخرجه الشیخان عن ابن مسعود و فرمود در نجد زلزله ها است و طالع کند آنجا قرن شیطان اخرجه
البخاری گویم لفظ مشرق درین احادیث مطلق آمده و آن شامل جمله بلاد مشرقیه است و نجد و فارس منجمله او است و مملکت هند
نیز در مشرق واقع شده و در زمان نبوت درین مملکت همه کفار بودند یعنی هنود و ایشان بت پرست یا شمس پرست و غیر ایشان و اهل
سر کفر سوی مشرق صادق است و بعد زمان نبوت اکثر مدن مشرقیه بر دست اهل اسلام مفتوح شد و فوج فوج مردم اهل
بلاد در دائره اسلام در آمدند و اهل فارس نیز هم مسلمانان گشتند و در آخر زمان شاید باز کفر و کافری در مشرق ظاهر
شود و اهل فتن از آن سوی خروج کنند و در روایتی آمده که خروج کند دجال از خراسان رواه احمد والحاکم من حدیث
ابی بکر رضی الله عنه و در روایت دیگر است که خروج کند از اصبهان اخرجه مسلم و خراسان مع اصفهان هر دو در سمت مشرق
اند از مدینه منوره و سابق اتیان رایات سود که در آن مهدی باشد از طرف خراسان گذشته و از اینجا معلوم شد
که مشرق چنانکه محل فتن است همچنان محل صلاح و ایمان نیز هست پس هر خارج و ظاهر از طرف مشرق علی الاطلاق صاحب
فتنه نمی تواند شد و در حدیث ابن عمر آمده که وی بیرون آید از یهودیه اصبهان یعنی محل او خارج اصفهان باشد اخرجه
الحاکم و ابن عساکر و مثله عند احمد عن عائشة و عند الطبرانی من حدیث فاطمة بنت قیس یخرج من بلدة یقال لها اصبهان

سخ قرینه من فرا یقال لها رستاق آباد گویم موبدان هند میگویند که در آخر زمان از مراد آباد سنبهل اوتاری بصورت خوک پیدا
شود و خیلی فتنه انگیز و برهم زن عالم باشد و وقت خروج او قریب است نشان سید هند غالب آنست که مراد دجال باشد اما در تعیین
محل خروج غلط کرده یا فته و رنه اخبار ایشان در خود صحیح و قبول نیست یا کسی دیگر باشد که از تابعان دجال بود والله اعلم در رساله
حشریه گفته دجال مردیست از قوم یهود ملقب به در مردم مسیح بود چشم راست او کور مانند انگور بلند باشد و موهایش
پیچاپیچ و مرکب او خری باشد بسیار کلان اول ظهور او در میان شام و عراق باشد و آنجا دعوی نبوت داشته باشد
و بعد از آن باصفهان آید هفتاد هزار یهود اصفهان رفیق او شوند و دعوی خدائی آغاز کند پس جانب دست است چپ فساد
برپا کند و بر اکثر روی زمین بگردد و مردم را با اقرار الوهیت خود بخواند و خرق عادات عظیم بحکم خدا تعالی برای امتحان
بندگان بر دست او ظاهر شوند انتهی و اما وقت وی پس نزد فتح قسطنطنیه است یعنی بعد فتح نزد خروج شد بر سه ساله کما مر و در
بعضی روایات آمده که بعد فتح قاطع بر آید و وجه جمع آنست که ابتدا خروج او و ادعای وی برای خلافت و نبوت نزد فتح قسطنطنیه
باشد و خروج اعظم او و دعوی الوهیت نزد فتح قاطع بود و مقید باربعین یوم همین خروج است و اما مدت او پس چهل روز است
یکروز برابر یکسال و یکروز برابر یکماه و یکروز برابر جمعه یعنی هفته و باقی ایام همچو ایام شما باشد چنانکه در حدیث نواس بن سمعان
نزد احمد و مسلم و ترمذی و در حدیث ابو امامه است نزد ابن ماجه و ابن خزیمه و حاکم و ضیا که ایام او چهل سال است یکسال همچو
نصف سال و یکسال همچو یک ماه و یکسال چون جمعه و آخر ایام او همچو شرر صبح کنید یکی از شما بر باب بینه پس نرسد تا باب دیگر
او تا آنکه شام کند در اشاعه گفته علما اختلاف کرده اند درین حدیث بعضی گفته اند این کنایه است از اشتغال مردم بجهاد
خود و از فتن تا آنکه ندریابند که روز چگونه میگذرد پس روز همچو یکساعت و ماه همچو یکروز و سال همچو یکماه بگذرد و بعضی گفته
اند که این حدیث بر ظاهر خود است چه در حدیث انس نزد احمد و ترمذی در بیان اشراط ساعت وارد شده که لا تقوم
الساعة حتی یتقارب الزمان فتکون السنة کالشهر و یکون الشهر کالجمعة و تکون الجمعة کالیوم و یکون الیوم کالساعة و تکون
الساعة کالضرمة بالنار و جواب از اختلاف هر دو حدیث یا بترجیح است یا بالجمع پس اگر بترجیح رویم گوئیم حدیث نواس که نزد مسلم
است اقوی است زیرا که اصح است اگرچه آن حدیث دیگر نیز درصحیح است پس مقدم کرده شود بر وی و اگر جمع کنیم پس طریق جمع
بچند وجه است اول آنکه ایامش چهل سال است و سنین را ایام نامند مجازا باز اول ایام سال اول همچو یکسال باشد و دوم آن
همچو شهر سوم همچو جمعه و باقی ایام همچو ایام ما بعده ایام سال دوم نقصان پذیرد تا آنکه سالی همچو نیم سال باشد و هکذا تا آنکه
سال چون ماهی و ماه چون جمعه گردد تا آنکه آخر ایام او همچو شرر باشد و صبح کند یکی بر باب بینه و نرسد تا باب دیگر تا آنکه شام شود
پس سنه اولی از سنین دجال مشتمل بود بر مقدار سنین از سنین ما و سنین اخیر که او که مقدار سال از سنین ما باشد و قریب است
روایت نعیم و حاکم از ابن مسعود که او یقول انا رب العالمین و هذه الشمس تجری باذنی افتریدون ان احبسها فیحبس الشمس
حتی یجعل الیوم کالشهر و الجمعة کالسنة و یقول اتریدون ان اسیرها فیجعل الیوم کالساعة و این روایت سابق گذشته
قفف از آنحضرت صلعم پرسیدند که چون یکروز برابر یکسال باشد نماز در وی چگونه بگذارند آیا نماز یکروز ما را کفایت
کند فرمود نه ولیکن اندازه کنید او را یعنی تقدیر مقدار یکیوم کنید و در آن نماز پنجگانه بگذارید و بقیه ایام را بر آن قیاس

بایدکرد پس پرسیدند آنحضرت صلعم را از ایام مذکوره گفتند چگونه نماز کنیم دران ایام پس رسول خدا فرمود اندازه کنید آن
نماز را چنانکه اندازه بکنید دران ایام طوال و ظاهر است که تقدیر در اینجا عکس اول باشد باینطور که نماز خمسه را تقدیر
یومی در این ایام بگذارد اگرچه این یک یوم مشتمل باشد بر ایام کثیره و آن یوم و الله اعلم بعده در اشاعه گفته که وجه تاویل محقق
شده هست آن است که عالم مثال موجود است و خیال محض نیست بلکه او را حقیقت است که در خارج محسوس است سیوطی
در کتاب المنجلی فی تطور الولی نقلا عن العلاء القونوی شارح الحاوی گفته که ثابت کرده اند صوفیه عالم مثال متوسط در میان
عالم اجساد و عالم ارواح و آنرا عالم مثال نامیده و گفته اند که این عالم الطف از عالم اجساد و اکثف از عالم ارواح است و برینها
تجسد ارواح و ظهور او را در صور مختلفه در عالم مثال بنا کرده اند و بقول تعالی فتمثل لها بشرا سویا بدان استیناس توان کرد انتهی
الغرض منه بعد از باب شصت و سوم فتوحات مکیه تحقیق این عالم نقل کرده و گفته ازینجا معلوم شد که این عالم خیال محض نیست بلکه
مثال محسوس است و بارها تصدیق جمی در خارج اتفاق افتاده چون این مقدمه ممهد شد محتمل که این نیز از ان قبیل باشد
و این مانند برای بعض مردم ایام و برای بعض سنین بود و همه موجود و محقق است و لهذا بروی احکام مرتب شده و تمام نماز دران
واجب گردید کما فی الحدیث المار و دریجا یک وجه دیگر است که ابعد ازین هر دو وجه است آنرا ذکر نمیکنیم والله اعلم انتهی کلامه و در
رساله حشریه گفته شیخ محی الدین بن العربی که از محققان اهل کشف اند نوشته اند که تصویر این روز چنان دریافت می آید که در
آسمان ابر غلیظ از هر جانب محیط باشد و روشنی ضعیف که در حین وزمی باشد تا یکی بعض سایل نشود و قرص آفتاب نمایان
نگردد پس مردم بحکم شرع قدیم به تخمین و اندازه وقت مکلف باشند والله اعلم انتهی گویم مراد صاحب اشاعه بیک وجه دیگر که آنرا
بعید تر گفته شاید همین وجه است و اما کیفیت خروج دجال پس روایات دران مختلف آمده و ابسط احادیث درین باب حدیث
نواس نزد مسلم و غیره و حدیث ابو امامه نزد ابن ماجه و ابن خزیمه و حاکم و ضیاء مقدسی و حدیث ابن مسعود نزد نعیم بن حماد و
حاکم و حدیث ابو سعید نزد مسلم و نزد بخاری معنی او و حدیث ابو سعید نزد حاکم است و ما این احادیث را بیک سیاق سیاق
میکنیم و بحسب تیسیر و امکان میان اختلافاتش جمع مینمائیم و بعض روایات از غیر ایشان هم زیاده میسازیم و بالله التوفیق
گفت راوی خطبه کرد رسول خدا صلعم و فرمود بدرستیکه نبود در زمین از روزیکه پیدا کرد خدا ذریت آدم را بزرگ تر از فتنه دجال
و خدا تعالی نفرستاد هیچ پیغمبر را مگر آنکه تحذیر کرد امت خود را از دجال و من آخر پیغمبرانم و شما آخر امم هستید و وی بیرون
آینده است در شما لا محاله پس پست کرد یعنی کلام را در وی و بلند ساخت تا آنکه گمان کردیم که وی در طائفه نخل است چون
رفتیم بسوی او بشناخت این را از ما و فرمود غیر دجال اخوف است نزد من بر شما اگر بیرون آید دجال و من در شما باشم پس منم
حجیج او بجای شما و من حجیج هر مسلمانم و اگر بیرون آید بعد من پس هر کس حجیج نفس خود است و الله تعالی خلیفه من است بر
هر مسلمان و وی بیرون آید از خله یعنی از طریقی که میان شام و عراق است و برانگیزد مرایا و جنود بیمین و شمال یعنی فساد
کند در زمین و بر مقدمه او یعنی لشکر او هفتاد هزار کس باشند از یهود اصفهان و بر ایشان مردی باشد بسیار موی بگوید آمنا
اسمع یعنی بدو دید و فرمود آنحضرت ای عباد الله ثابت مانید من صفت میکنم او را برای شما وصفی که نکرده است آنرا کدام پیغمبر
پیش از من نی ظاهر شود و بگوید من پیغمبرم و نیست پیغمبر بعد از من باز دوباره گوید وی که من خدای شما هستم و نبینید شما خدای را

تا آنکه میبرید و وی یک چشم ست و ربشانی چشم نیست و مکتوب ست میان هر دو چشم او لفظ کافر بخواند آنرا هر مومن کاتب و
غیر کاتب یعنی حروف تهجی برین صورت ک ف ر چنانکه در بعض روایات تصریح وی آمده و از فتنهٔ اوست که با وی جنت و
نار باشد پس نار او جنت و جنت او نارست هر که مبتلا شود بنار او باید که استغاثه کند بخدا و بخواند فواتح سورهٔ کهف پس شود
این نار بر وی برد و سلام چنانکه بر ابراهیم شده بود و از فتنهٔ اوست چنین و چنان و ذکرش پیشتر کرده ایم در رسالهٔ حشریه گفته
بر جبین او حروف ک ف ر آشکار بود که هر مسلمان خوانند و ناخوانند در یابد و غیر اهل ایمان آنرا نشناسد و همراه او
آتشی باشد کلان بنام دوزخ و باغچه باشد وسیع بنام بهشت مخالفان خود را در آتش اندازد و محبوبان خود را در بهشت
ولیکن آتش او در حقیقت صفت باغ خوش هوا دارد و بهشت او صفت آتش سوزان همراه او آب نان باشد هر کرا خواهد
بدهد و هر کرا خواهد ندهد چون بر فرقه بگذرد اقرار الوهیت او بکنند ابر را گوید ببار پس ببارد و زمین را گوید زراعت بیار
و درختان را گوید بار آرید و مویشی را گوید پر شیر و پر گوشت گردید و اگر مخالفت او کنند باران و زراعت بند کند و میوه و
شیر باز دارد و جانوران لاغر شوند انتهی و با او الیسع پیغمبر باشد و مردم را بترساند و بگوید که این مسیح کذاب است حذر کنید
او را لعنت خدا باد بر وی و بدهد او را خدا آن سرعت که لاحق نشوند او را رجال و در روایتی رو برو وی او دو مرد باشد
که بترسانند اهل قری را هر گاه داخل شوند آن هر دو در کدام قریه انذار کنند اهل او را و چون بیرون روند از آن قریه در آیند
در وی اول اصحاب دجال و نه داخل شود دجال در همه بلاد جز مکه و مدینه و بگذرد بمکه مکرمه و آنجا خلقی عظیم باشد پس بگوید تو
کیستی وی گوید من میکائیل ام فرستاده است مرا خدا تعالی تا منع کنم ترا از حرم او و بگذرد بمدینه منوره و آنجا هم خلقی عظیم باشد
گوید تو کیستی وی گوید من جبرئیل ام فرستاده است مرا خدا تعالی تا منع تو از حرم رسول او کنم و در روایتی آمده باقی نماند هیچ شی از زمین
مگر آنکه پامالش کند دجال مگر غالب وی بر آن الا مکه و مدینه که آنجا نیاید بر نقبی از نقاب وی مگر آنکه ملاقات کنند او را ملائکه بسیوف برهنه
از میان کشیده پس بگذرد بمکه و چون میکائیل را بیند بگریزد و بیشت دهد و صیح کند و برآیند بسوی او منافقان مکه و بگذرد بمدینه
همچنان تا آنکه فرود آید نزد ضریب احمر متصل منقطع سبخه در رسالهٔ حشریه گفته وی نزدیک مکه معظمه نزول نماید و در مکه بجا حفاظت
ملائکه در آمدن نتواند و از انجا اراده مدینهٔ منوره نماید در آن ایام مدینهٔ منوره را هفت دروازه باشد و حق تعالی بر هر دروازه
دو فرشته بفرستد که شمشیر را علم کرده استاده باشند و فوج دجال را دبدبه و رعب نگاهبند و او را در شهر راه ندهند و در آن وقت
مدینه را سه زلزله آید هر کسی که در دل عقیدهٔ بد و نفاق داشته باشد بخوف آن زلزله از شهر بیرون آید و در سحر دجال
گرفتار شده با او ملحق گردد انتهی و متوجه شود بسوی او مردی از مومنین و بگوید یاران خود را والله که میروم بسوی این
مرد و می نگرم که این همان ست که رسول خدا صلعم از وی ما را ترسانیده یا نه اصحاب وی گویند نمیگذاریم ترا که نزد او
روی و اگر دانیم که وی ترا قتل نخواهد کرد چون نزد او روی بگذاریم ترا و لکن میترسیم که در فتنه اندازد ترا پس این مرد مومن
ابا کند بر ایشان مگر آنکه بیاید او را و روانه شود و برود تا آنکه نزد مسالح دجال یعنی طلائع او بیاید آنها گویند کجا میروی
وی گوید قصد این مرد دارم که بیرون آمده است آنها گویند مگر ایمان برب ما نمیداری مومن گوید وی رب حق با نیست
آنها گویند او را بکشید و بعض مر بعض را گویند که آیا رب شما نهی نکرده است از آنکه احدی را بکشید بدون حکم او پس

مومن را مردِ دجال در سخنند و گویند گرفتار کردیم کسی را که چنین و چنان میگوید آیا بکشیم او را یا نگذاریم وی گوید نزد ما بفرستید پس او را نزد دجال برند مومن چون دجال را بیند بصفت رسول خدا صلعم که از وی خبر داده بشناسد و بگوید ای مردم این آن دجال است که رسول خدا صلعم ذکر وی فرموده دجال او را زد و کوب کناند باز بگوید که اطاعت من کن و چیز یکه ترا امر کنم ورنه دو پاره کنم ترا مومن ندا کند ایها الناس این است مسیح کذاب دجال هر که عصیان او کند وی در جنت است و هر که اطاعتش نماید وی در نار است دجال حکم کند و پشت و شکم او را بالضرب کشاده نمایند باز گوید و الذی احلف به لتطیعنی او لاشقنک شقتین وی گوید تو مسیح کذابی بران حکم شق وی کند بمنشار او را از سر تا پا دو پاره کنند و در روایتی است که فمر برجله فوضع حدیدة علی عجب ذنبه فشقه شقتین و دور افگند این دو پاره را بقدر رفتار تیر و مشی کند دجال میان هر دو پاره و بگوید او را بپای خود راست شو پس مرا اگر زنده کنم او را نخواهید دانست شما که من پروردگار شما هستم گویند آری پس یک پاره را بصعید برا که نرد او ست بزند و گوید برخیز وی برخاسته بایستد اولیا او این را دیده تصدیق وی کنند و یقین نمایند که وی رب ایشان است و اجابت او کنند و اتباع او نمایند و مومن را گوید ایمان نمی آری بمن وی گوید زیاده نشدم در تو مگر در بصیرت یعنی خوب شناختم ترا و در روایتی این لفظ است لانا الآن اشد فیک بصیرة منی بعده ندا کند و مردم آگاه باشید که این مسیح کذاب است و وی بعد من این کار با احدی نتوانست کرد دجال گوید و الذی احلف به لتطیعنی او لاذبحنک او لالقینک فی النار یعنی سوگند بکسیکه قسم او میخورم اطاعت من کنی ورنه ترا ذبح کنم و در آتش بیندازم این مرد مومن گوید هرگز اطاعت تو نکنم پس دجال او را بگیرد تا ذبح کند و از رقبه او تا استخوان سینه نحاس انداز د و راهی دیگر بسوی او نیابد و در روایتی آمده که بنهد بر جلد او صفایح نحاس و اثر نکند در وی سلاح ایشان پس هر دو دست و پای او گرفته بیندازد و مردم گمان کنند که او را در آتش افگنده حالانکه وی در جنت افتاده آنحضرت صلعم فرموده این مرد اقرب مردم است در درجه از من و اعظم ناس است در شهادت نزد رب العالمین بدا شاعه گفته این مرد مومن خضر علیه السلام است علی الاصح چنانکه در بعض احادیث تصریح آمده و کشف صحیح بران دلالت نموده و بعضی گفته اند که یکی از اصحاب کهف باشد چه گذشت که اینها اصحاب مهدی باشند و این قول ثانی ضعیف است قاله فی الفتوحات انتهی گویم هر دو قول ضعیف است زیرا که بقای خضر صاحب موسی علیهما السلام بحدیثی صحیح ثابت نیست و آنچه از احادیث مفهوم میشود عدم بقای وست تا دهر طویل و کشف صوفیه در امثال این امور حجت نیست خدا میداند که در کشف چه می بینند و چه می فهمند چه میگویند و ائمه محدثین متفق اند بر نفی حیات وی و ادله ایشان قوی و صحیح و راجح است و در بین احادیث نام خضر و صاحب کهف نیامده ممکن که مردی صالح از مومنان مدینه منوره باشد و در وقوع این استقلال پیش دجال از بین مومن کدام استبعاد است که برای آنحضرت و صاحب کهف در کار باشد صحابه رضی الله عنهم بیش ازین استقلال پیش اعدای خدا و رسول بروی کار آورده اند عارف سر ایشان قوت ایمان ایشان از اینک بیت نا سد و آنکه صاحب اشاعه گوید که در بعض احادیث تصریح نام خضر آمده اگر این روایت را بلفظ ایراد میکرد و نام مخرج و راوی حدیث بر زبان خامه می سپرد سخن دران برو جه بسط او کرده میشد ظاهر آنست که این قسم روایات مصرحه باسم خضر صحیح نباشد حافظ ابن حجر

عسقلانی رح در کتاب الاصابه فی تمییز الصحابه روایات خضر را بر وجه استیعاب ذکر کرده و دران کلام نموده که فوق آن متصور نیست
وخلاصه اش در فتح الباری نوشته محصل آن همه عدم ثبوت حیات خضر تا این زمان ست و کاتب حروف نیز این بحث را بر وجه
تلخیص منقحی در تفسیر خود فتح البیان فی مقاصد القرآن بذیل قصهٔ موسیٰ و خضر علیهما السلام نوشته هر که خواهد بدان رجوع کند و عجب ست از
صاحب اشاعه که با وجود کثرت نقل درین کتاب از حافظ ابن حجر درینجا اعتماد بر قول وی نموده و دست به فتوحات زده مدار صحت
بر کشف مشایخ نهاده با آنکه این قسم کشف کشف عورت بیش نیست کیف که هرچه سندش منتهی برسول معصوم نمیشود صلعم آنهمه
پوچ و باد در هواست هر که گوید و هر کجا که بوید فتوحات مدینه که عبارت از احادیث نبویه باشد چه کم ست تا بفتوحات مکیه که عبارت
از اوهام بشریه باشد آویخته آید ع باغ مرا چه حاجت سرو و صنوبر ست ÷ شمشاد خانه پرور ما از که کمتر ست ÷ علاوه ازین الفاظ
حدیث مذکور صریح ست در آنکه این مرد مومن خضر نیست زیرا که قول وی لا انظر هو الذی انذرنا رسول الله صلعم الا و
گفتگوی او با اصحاب خود در بارهٔ رفتن نزد دجال دلالت میکند بر آنکه این مومن مردی از سکنهٔ مدینهٔ طیبه ست اگر خضر میبود
حوالهٔ انذار بر آنحضرت نمیکرد بلکه ذکر انبیای سابق هم می نمود و هکذا قوله یا ایها الناس هذا الدجال الذی ذکر رسول الله صلعم
وقوله هذا المسیح الکذاب الدجال الی غیر ذلک من سباق الحدیث وسیاقه و لهذا در رسالهٔ حشریه گفته که بزرگی باشد در کمال جوانی
که برای مناظرهٔ دجال بیرون آید الی آخر القصة و بالجمله چون دجال در سواد مدینهٔ مشرفه فرود آید مدینهٔ منوره سه بار جنبش
کند و در وی زلزله آید و هر که دران از منافقان و منافقات باشد بیرون رود و این بلدهٔ مطهره آن روز نفی خبث خود کند
چنانکه کورهٔ آهنگر خبث آهن را می افگند و آن روز را یوم الخلاص خوانده شود و آخر کسی که بسوی دجال برآید زنان باشند
تا آنکه مردی بسوی مادر و دختر و خواهر و عمهٔ خود رجوع کند و توثیق رباط نماید تا مبادا بسوی وی برآیند و در روایتی آمده
یوم الخلاص و ما یوم الخلاص قاله ثلاث مرات یجیٔ الدجال فیصعد احدا فیطلع فینظر الی المدینة و یقول لاصحابه الا ترون الی هذا
القصر الابیض هذا مسجد احمد یعنی روز خلاص آن روزیست که دجال بر کوه احد رود و از انجا مدینه را ببیند و یاران خود را بگوید
این قصر سفید را می بینید این مسجد احمد ست صلعم در اشاعه گفته این یکی از معجزات رسول خدا صلعم ست و اخبار ست
از وی بآنکه مسجد وی مرتفع و مبیض بجص گردد زیرا که در زمن وی مبنی بود بجریده یعنی شاخ خرما و واقع شد آنچه خبر داد آنحضرت
صلعم بدان چه مسجد شریفش از مسافت بعیده سفید مینماید و منابر او لامع اند ببیاض و شاید که خروج دجال قریب ست که
این بنا را ببیند والله اعلم گویم سفید بودن مسجد شریف در زمن صاحب اشاعه دلیل قرب خروج او نمی تواند شد
ممکن که در هنگام خروج او نیز او را از سر نو سفید کنند چه ترمیم عمارت دران همیشه جاری ست و اول
ظهور مهدی باید تا وی خروج کند والله اعلم بعده دجال بمدینه آید و بهر نقبی از انقاب فرشته را ببیند که شمشیر از میان کشیده
با تیغ برهنه استاده ست ناچار بسبخة الحرق بیاید و در لفظی باین سبخه فرود آید و مدینه سه زلزله کند هر منافق و منافقه
و هر فاسق و فاسقه از وی بسوی دجال بیرون رود و مدینه از ایشان خالص گردد و این یوم خلاص ست اخرجه احمد
والحاکم عن محجن بن الادرع ام شریک بنت ابی العکر گفته ای رسول خدا صلعم عرب آن روز کجا باشند فرمود ایشان در آن
روز کمتر بوند و بیت المقدس ایشان را بسوی خود کشیده باشد و پیش ایشان مهدی باشد مردی صالح پس توجه کند

دجال بسوی شام و بگریزند مسلمانان بسوی جبل دخان که در شام ست پس آمده ایشانرا محاصره کند و حصار ایشان سخت گردد
و جهد شدید بایشان رسد در رساله حشریه گفته دجال از ینجا قصد ملک شام کند چون نزدیک دمشق رسد حضرت مهدی در دمشق رسیده باشد
و سامان جنگ طیار کرده لشکر تقسیم میمنه و میسره و اسباب حرب مرتب کرده باشند انتهی و در روایتی آمده که شک کنند مردم در دجال بگر
و تنگ قادر نشود وی برین مردم مومن بار دیگر و شتابان کند بسوی بیت المقدس و برآید بالای عقبه افیق و بیفتد سایه او بر مسلمانان
پس برگشتند کمانهای خود را برای قتال او و قوی تر در ایشان کسی ست که بروک کند یا نشسته باشند از جوع و ضعف زیرا که
پیش از خروج دجال سه سال قحط شدید افتد و جوع شدید بمردم رسد چنانکه در ذکر فتن او گذشته و قوت مومن همان
تهلیل و تسبیح و تحمید باشد تا آنکه چون حصار دجال بر ایشان دراز گردد مردی بگوید این حصار و جهد تا کجاست بیرون آئید
بسوی این دشمن تا انکه حکم کند او تعالی میان ما بشهادت یا بفتح نیستید شما مگر در میان دو حسنه یا شهید شوید یا غالب کند شما را
خدای تعالی بر ایشان پس بیعت کنند بر قتال یعنی که میداند خدا صدق آن از جانهای ایشان پس فرا گیرد ایشانرا تاریکی که نه بیند
یکی از ایشان دران ظلمت کف دست خود را و فرود آید عیسی بن مریم و دور گردد تاریکی از ابصار ایشان و در میان ایشان مردیست
که بروی لامه ست گویند تو کیستی وی گوید منم بنده خدا و کلمه او عیسی اختیار کنید یکی از سه چیز تا بفرستد خدای تعالی بر دجال و
جنود او عذاب جسیم یا خسف کند او را زمین یا بگذار بر وی سلاح شما و باز دارد سلاح او را از شما گویند ای رسول خدا این شق اخیر
شافی تر است برای صدر ما پس آن روز بینی یهودی عظیم طویل اکول شروب را که بر نمیخیزد دست او بسیف از رعب فرود آیند
مسلمانان بر ایشان و مسلط گردند بر آنها و در روایتی آمده که درین اثنا که امام ایشان مهدی نماز میگذارد با ایشان نماز صبح که فرود
آید بر ایشان نبی خدا عیسی بن مریم علیه السلام وقت صبح و برگردد مهدی برجعت قهقری تا تقدم کند عیسی و نماز گذارد با مردم
و گفته شود او را که روح الله مقدم شو و درین حدیث کسی گوید که احرام نماز بسته باشد عیسی فرماید امام شما متقدم شده نماز
با مردم بگذارد و بنهد عیسی دست خود میان دو کتف او و بگوید او را یعنی مهدی را که پیش رو زیرا که اقامت نماز برای تو
گفته اند پس نماز گذارد با ایشان امام ایشان و چون برگردد عیسی فرماید فتح کن پس فتح کنند و در پس او دجال باشد
با هفتاد هزار یهودی که هر یکی از ایشان صاحب سیف محلی و ساج ست دجال چون نظر بعیسی کند بگدازد چنانکه نمک در آب
میگدازد و بگریزد عیسی فرماید مرا در تو ضربه ایست که سبقت نکنی مرا آن ضربه پس دریابد او را نزدیک باب لد شرقی دمشق
و قتل کند او را و شکست دهد خدای تعالی یهود را گویم لد بضم لام و تشدید دال مهمله بروزن مد بلده ایست در نواحی بیت المقدس
میان او و رمله مقدار یک فرسخ سمت بسوی دمشق و در روایت مسلم آمده پس درین اثنا که وی یعنی دجال برین حال باشد بفرستد
خدای تعالی مسیح بن مریم را و فرود آید نزد مناره بیضا شرقی دمشق میان دو مهروده بدال معجمه و مهمله یعنی مصبوغ بهرد و آن چیزی
زرد رنگ ست یا رنگین باشد بزعفران یا ورس و اصابع کف او بر اجنحه دو فرشته بود و چون سرنگون کند بچکد آب از سوی او
و چون بر دارد منحدر شوند از وی مثل جمان یعنی دانه های سیم که بر صورت گوهر سازند پس حلال نیست کافری را که بیابد
بوی نفس شریف وی علیه السلام مگر آنکه بمیرد و نفس وی منتهی شود تا آنجا که نظر کار کند و طلبد دجال را و بیابد او را بر باب لد
و بکشد او را و اخرج الترمذی من حدیث مجمع بن جاریه بلفظ یقتل ابن مریم الدجال بباب لد و من حدیثه ایضا عند احمد بلفظ

یقتلن ابن مریم الدجال بباب لد و فی حدیث اوس بن اوس عند الطبرانی فی الکبیر ینزل عیسی بن مریم عند المنارة البیضاء شرقی
دمشق و فی حدیث عبد الرحمن بن المسیب بن نافع بن کیسان عن ابیه عن جده عند ابن عساکر بلفظ ینزل عیسی بن مریم عند باب دمشق
عند المنارة البیضاء لست ساعات من النهار فی ثوبین ممشقین کانما یتحدر من راسه اللولؤ و فی حدیثه ایضا عند البخاری فی تاریخه
بلفظ ینزل عیسی الخ و در روایتی آمده نازل شود عیسی بن مریم و ندا کند وقت سحر ای مردمان کدام مانع ست شما را از آنکه بیرون
آئید بسوی این کذاب خبیث و بشنوند همگنان این ندا را که آمد شما را فریادرس مددگار گویند این کلام مردی سیر شکم ست و درخشان
شود زمین بنور رب حق و فرود آید عیسی بن مریم و گوید ای معشر مسلمانان حمد کنید پروردگار خود را و تسبیح او گویند یعنی آنچه
و سبحه قوت ایشان باشد که امر پس همچنان کنند و اراده کنند یعنی اصحاب دجال گریختن را و تنگ کند خدا تعالی بر ایشان
زمین را چون در نصف ساعت بر باب لد برسند اتفاقا آنجا عیسی علیه السلام باشد دجال عیسی را دیده بعض یاران خود را
بگوید برپا کن نماز را این حرف از خوف عیسی علیه السلام گفته باشد بعده دجال عیسی را گوید ای نبی خدا اقامت نماز گفته شده
ست حم می فرماید ای دشمن خدا گمان کردی که تو رب العالمین بوده پس نماز برای کدام کس میگذاری و برند او را بمقرعه و بقتل
رسانند در اشاعه گفته طریق جمع میان این روایات آنست که عیسی علیه السلام اول بدمشق نزول فرماید بر مناره بیضا و آن
مناره امروز موجود ست نزول او بر شش ساعت از روز اتفاق افتد و از فتوحات گذشته که وی با مردم نماز عصر بگذارد
و از اینجا احتمال میرود که نزول او بعد نماز ظهر باشد و در اشتغال او به یهود و نصاری وقت عصر در آید پس با ایشان نماز عصر
بگذارد چنانکه در روایتی هست بعده به بیت المقدس تشریف آرد و بفریاد مسلمانان رسد و در نماز صبح با ایشان ملحق گردد
و مهدی علیه السلام احرام نماز بسته باشد و همه مردم یا بعض ایشان تحریمه نماز بسته باشد منجمله ایشان یکی نزد وی بیاید
و برای تقدیم بگوید و مهدی در نماز باشد و رجعت قهقری فرماید و عیسی را بعض مردم بگویند که متقدم شو وی این قائل را
جواب دهد که تقدم امام شما را باید و مهدی علیه السلام اجابت این امر بفعل کند و قائل اجابت آن بقول تا که هر جواب بر طبق سوال
باشد و هرگاه صبح نمایان گردد اصحاب دجال بگریزند زمین بر ایشان تنگ گردد و عیسی علیه السلام ایشان را بر باب لد
دریابد و این مصادف صلوة ظهر افتد و دجال لعین حیله خلاص خود را این جوید که نماز قائم شده ست بگذارید و چون بشتابد
که خلاص از دست شریف او ممکن نیست از غایت خوف همچو نمک در آب بگدازد و عیسی علیه السلام او را دریافته بقتل رساند یا آنکه
بعض ملحد گوید که نماز در غیر وقت انتشار کند با آنکه وی تاویل کرد آن را از ضلالت جهالت خود باد تعالی و قریب این تاویل ست
آنچه در روایت ابن المبارک از علی کرم الله وجهه آمده بکشد او را خدا تعالی در شام بر عقبه افیق وقت سه ساعت از
روز بر دست عیسی بن مریم در قاموس گفته افیق کامیر و منه عقبة افیق انتهی و در اینجا یک جهه دیگر ست که اقرب بسوی تحقیق ست
و آن آنست که پیشتر گذشته که نماز در ایام قصار که آخر ایام دجال ست براندازه بگذارند پس محتمل که این وقت موافق این تقدیر
افتد و برین تقدیر هیچ اشکال نیست در نزول او بدمشق وقت شش ساعت روز و در گذاردن او نماز عصر را با مردم و هذا
جواب مبنی علی التحقیق والله یهدی الحق و یهدی السبیل و در حدیث انس مرفوعا آمده سیدرک رجلان من امتی عیسی بن
مریم و یشهدان قتال الدجال اخرجه الحاکم فی المستدرک و ابن خزیمه بعده حق تعالی یهود و اصحاب دجال را شکست دهد

و باقی نماند هیچ چیز از مخلوق خدا که استتار کند یهودی را مگر آنکه گویا سازد خدای تعالی آن شی را از شجر یا حجر یا دابه تا
باواز بگوید ای بنده خدا مسلمان این است یهودی و در روایتی نزد دجال یعنی اینست دجال بیا و بکشش او را مگر شجر غرقد که آن
از شجر یهود است وی هیچ نگوید قال رسول الله صلی الله علیه و سلم یکون عیسی بن مریم فی امتی حکما عدلا و اماما مقسطا یعنی باشد
حضرت مسیح در امت من حاکم عادل و امام منصف و قصه عیسی ان شاء الله تعالی مفصل بیاید اما کیفیت که چه حال است اینجا پس دو گونه
است علم و عمل اما علم پس باید منظور کرده باشد که وی میخورد و می نوشد و خدای تعالی منزه است از اکل و شرب و وی اعور است و
خدای ما اعور نیست و هیچ یکی خدا را نه بیند مگر بعد از موت و این را مردم در زندگی خود به بیند قبل از مردن خود تا الی غیر ذلک
تمام و اما عمل پس باید که ملتجی شود بسوی یکی از دو حرم محترم زیرا که دجال را ممنوع دخول است و یا ملتجی گردد بسوی بیت المقدس
یعنی مسجد اقصی یا بسوی مسجد طور چه در بعض روایات آمده که آنجا هم نه در آید و بخواند آیات فواتح سوره کهف یا بگریزد از وی
در جبال و براری یعنی کوه و دشت چه اکثر دخول او در قری باشد عبیده بن عمر گفته قومی همراه دجال باشند و گویند
ما در صحبت وی هستیم و میدانیم که او کافر است لیکن صحبت برای خوردن طعام او و رعی از شجر است چون خشم خدا نازل شود
بر ایشان هم فرود آید اخرجه نعیم بن حماد یا تف زند در روی او چه از ابی امامه مرفوعا آمده که هر که ملاقات کند از شما او را پس
باید که تف زند در روی او و رواه الطبرانی و تسبیح و تکبیر و تهلیل که این قوت مومن است در ان عهد سال یا هر که مبتلا شود
بوی ثابت ماند و صبر کند اگر بیفکند او را در نار پس بپوشد چشم خود و استعانت نماید بخدا و این نار برو سلام گردد
اما قاتل دجال پس معلوم است که عیسی علیه السلام او را قتل کند والحمد لله رب العالمین ابن ماجه گفته طنافسی را شنیدم
میگفت که سزاوار است مر معلم را که تعلیم کند کودکان را این حدیث را یعنی حدیث الدجال الی المودب حتی یعلمه الصبیان فی الکتاب
انتهی و از علامات خروج اوست نسیان ذکر او بر منابر **فصل** در بیان دجال بودن ابن صیاد اختلاف کرده اند صحابه و
من بعدهم در تاویل حدیث در آنکه دجال مذکور ابن الصیاد است یا دیگر غیر او و مردود دو قول را اول است در فتح الباری میان آنها
جمع کرده بعضی را اینست که در حدیث جابر در بخاری آمده که وی حلف میکرد که ابن صیاد دجال است و میگفت شنیدم
عمر را سوگند خورد نزد رسول خدا صلعم و انکار نکرد آنحضرت بر وی و ابن عمر گفته ابن صیاد را دو بار دیدم یکبار اول
و بار دیگر او را دیدم چشم او طاقی شده بود و در لفظی نافر شده بود و این چشم بیرون بر آمده مثل چشم شتر گفتم این
چشم تو کی کور شده گفت نمیدانم گفتم نمیدانی و این چشم در سر تست گفت اگر خدا خواهد این را در عصای تو بگرداند و مسح
کرد چشم خود را و آواز کرد سه بار آواز سخت مثل نخیر حمار یاران من گمان کردند که مگر من او را بعصای خود زدم تا آنکه
بشکست و مع الله هرگز ندانستم که چه شد و در لفظی آمده که ما او یهودی بود وی گمان کرد که من دست خود بر سینه او زدم
و گفتم رسوا شو هرگز تجاوز نکنی از قدر خود و این ماجرا بحفصه ذکر کردم گفت چه میخواهی از وی نشنیده که بیرون آید دجال
در غصه که بکند آنرا و در لفظی آمده برانگیزد او را بر مردم غضبی که دی کسما اخرجه مسلم و عبد الرزاق بسند صحیح و ابن صیاد
را با ابو سعید خدری قصه واقع شد که تعلق دارد بامر دجال مسلم از وی بطرق آورده گفت ابو سعید همراه شد مرا ابن
صیاد گفت نمی بینی چه دیدم از مردم و در لفظی است قصد کردم که رسنی گرفته بدرختی آویزم و گلوی خود را بدان خفه کنم

از آنچه میان بیاید مرا مردم ای ابا سعید گمان میکنند که من دجالم شنیده تو رسول خدا را صلعم میگفت که وی بی‌اولاد است و
من مسلمان شده ام و میفرمود که در نیاید مکه و مدینه را و من در مدینه پیدا شده ام و الحال اراده مکه دارم و میفرمود که او را اولاد
نشود و مرا اولاد هست و در روایتی ست که گفت ابو سعید نزدیک شدم که او را تصدیق دارم گفت و لکن من میشناسم او را و مولد او را
و کجا هست و الآن و در روایتی ست که اگر عرض کنند بر من که من دجالم مکروه ندارم گفت ابو سعید پس گفتم او را تبا لک سائر الیوم
این حادیث دال بر دجال بودن ابن صیاد حافظ ابن حجر گفته و لیکن در جمیع احادیث نص صریح نیست در آنکه ابن صیاد همان دجال مذکور
ست زیرا که آنحضرت صلعم در وی قول مردد گفته و فرموده ان یکن هو و این تردد اوائل قدوم او بمدینه بود و چون تمیم داری او را
خبر کرد جزم فرمود بآنکه دجال همان محبوس ست که تمیم او را دیده و حدیث او بیاید و حلف عمر نزد رسول خدا صلعم مبنی بر ظن است
و سکوت آنحضرت صلعم بجهت آن بود که وی در آن وقت متردد بود و حلف جابر مبنی بر حلف عمر ست نزد رسول خدا صلعم و غایت
حدیث ابو سعید آنست که ابن صیاد یکی از دجاجله باشد و از اتباع دجال کبیر بود گویم یا ابو سعید حدیث آنحضرت صلعم را از تمیم داری
نشنیده باشد بنابر این چنین گفته حافظ ابن حجر فرموده و اما تخریج ابو داود از حدیث ابی بکر مرفوعا که مکث کنند پدر و مادر دجال سی
سال و اولاد نشود او را بعده پیدا شود غلامی اعور اضر اقل النفع و بخوابد چشم او و نخوابد دل او و وصف فرمود پدر و مادر
او را گفت پس شنیدیم خبر مولودی که پیدا شد در یهود و رفتم من و زبیر بن العوام در آمدیم بر والدین او ناگاه وصفی که آنحضرت صلعم
کرده بود بود هست گفتیم شما را اولاد هست گفتند سی سال ست که ما را اولاد نمیشود حالا این پسر یک چشم گنگ اقل النفع پیدا
شد الحدیث پس بیهقی در جواب این روایت گفته که متفرد ست بآن علی بن زید بن جدعان و نیست قوی حافظ گفته و سست میکند
این حدیث را آنکه اسلام ابو بکره حین نزول از طائف بعد از وقت حصار او در سنه هشت از هجرت در صحیحین ست که چون جمع
شد با رسول خدا صلعم در نخلستان بود هیچ محتلم یعنی مراهق بود و در لفظی آمده و قد قارب الحلم پس ابو بکره زمان مولد او در مدینه
از کجا دریافته حالانکه وی در مدینه ساکن نشده مگر قبل وفات رسول خدا صلعم بدو سال و چگونه در زمن آنحضرت هیچ محتلم باشد
پس آنچه در صحیحین ست همان معتمد علیه ست بعده از بیهقی نقل کرده که نیست در حدیث جابر زیاده از سکوت آنحضرت صلعم بر حلف
عمر و محتمل که آنحضرت متوقف باشد در امر وی باز تبلیغ از طرف او تعالی آمده که دجال غیر اوست چنانکه مقتضای قصه
تمیم داری ست حافظ گفته بعضی توهم کرده اند که حدیث فاطمه بنت قیس در قصه تمیم منفرد ست حالانکه
این چنین نیست چه فاطمه بنت قیس ابو هریره و عایشه و جابر هم آن را روایت کرده اند و
حدیث ابو هریره را احمد و ابو داود و ابن ماجه و ابو یعلی روایت نموده و حدیث عایشه حدیث فاطمه مذکوره ست از شعبی
گفت ملاقات کردم قاسم بن محمد راوی گفت گواهی میدهم بر عایشه که حدیث کرد مرا چنانکه حدیث کرد فاطمه و حدیث جابر را
ابو داود باسناد حسن آورده و حدیث فاطمه بنت قیس را مسلم و ابو داود بالمعنی اخراج نموده اند و ترمذی و ابن ماجه و ترمذی
گفته حسن صحیح و لفظ روایت مسلم اینست که گفت شنیدم منادی رسول خدا را صلعم ندا میکرد الصلوة جامعة پس آمدم
بسوی مسجد و نماز گذاردم با رسول خدا و چون نماز بگذارد نشست بر منبر و وی خنده میفرمود و گفت بگیرد هر انسان جای
نماز خود را یعنی بجای خود بنشیند باز فرمود میدانید که چرا فراهم کردم شما را گفتند خدا و رسول دانا تر اند فرمود الله جمع

کردم شما را برای رغبت یا رهبت لکن جمع نمودم شما را برای آنکه تمیم داری مردی نصرانی بود آمد و اسلام آورد و حدیثی کرد مرا حدیثی که
موافق افتاد چیزی را که حدیث میکردم شما را بدان از مسیح دجال حدیث کرد مرا که وی نشست در سفینه یعنی کشتی دریائی با
سی کس از قبیلهٔ لخم و جذام پس بازی کرد با ایشان موج دریا تا یکماه پس بچسپیدند یعنی رسیدند بسوی جزیره وقت غروب شمس پس نشستند
در اقرب یعنی سفینهٔ خورد که آنرا با سفینهٔ بزرگ می‌بندند و در کتاب بعضی از آن برای قضای حوائج میباشند پس داخل شدند در
جزیره و ملاقات کرد ایشان را دابهٔ اهلب یعنی حیوانی بسیار موی غلیظ و در روایت ابوداود است که ناگاه زنی است که می‌کشد
موی خود را گفتند وای تو کیستی تو گفت جساسه ام تو بر وزن جساسه بفتح جیم و تشدید سین اول بنابر تجسس که زن او
اخبار را عبدالله بن عمرو گفته دابة الارض که در آخر زمان بیرون آید و با مردم کلام کند همین است پس گفت جساسه بروید بسوی
این مرد که در دیر است که وی بمشتاق خبر شماست گفت تمیم داری چون نام برد مردی را ترسیدیم از وی که مبادا شیطانه باشد
رفتیم بشتاب تا آنکه در آمدیم بدیر ناگاه در وی انسانی است اعظم آنچه گاهی دیده باشیم در خلقت در وثاق شدید مجموع
است هر دو دست وی بسوی گردن وی ما بین هر دو زانوی او تا هر دو کعب وی یعنی دست و پا بسته مقید است گفتیم وای تو کیستی
تو گفت قدرت یافتید شما بر خبر من پس خبر دهید مرا که کیستید شما گفتند ما مردم عربیم سوار شدیم کشتی دریائی را و اخبار
خبر کردند گفت خبر دهید مرا از نخل بیسان بفتح موحده و بکسره نیز خوانند قریه در شام است آیا ثمره میدهد و بار می‌آرد گفتیم آری
گفت آگاه باشید نزدیک است که ثمر نمی‌دهد گفت خبر دهید مرا از بحیرهٔ طبریه در وی آب است گفتند بسیار آب دارد گفت نزدیکا
است که آب برود گفت خبر دهید مرا از عین زغر بضم زای و فتح غین معجمتین بر وزن عمر و بلده معروف است در جانب شرقی
دمشق در این چشمه آب است و اهل وی با آب این چشمه زراعت میکنند گفتیم آری این چشمه بسیار آب دارد و کسان او زراعت میکنند
این آب گفت خبر دهید مرا از نبی امیین که وی چه کار کرد گفتند بیرون آمد از مکه و نزول کرد بیثرب گفت مقاتله کردند او را عرب گفتیم
نعم گفت چه کرد با ایشان پس خبر کردیم او را با آنکه وی غالب شده بر آنچه متصل اوست از عرب و اطاعت او نمودند گفت آگاه باشید
که این بهتر است برای آنها که اطاعت کنند و من مسیحم و نزدیک است که اذن داده شود مرا در خروج پس بیرون آیم و سیر کنم
در ارض و نگذارم هیچ قریه مگر هبوط کنم در آن در چهل شب جز مکه و طیبه که این هر دو محرم اند بر من هر گاه خواهم که در آیم
در یکی ازین هر دو پس آید مرا فرشته که در دست وی تیغ برهنه باشد منع کند مرا از آن و بدرستیکه بر هر نقب ازان باشد
ملائکه باشند که حراست وی کنند فرمود رسول خدا صلعم و طعن کرد بمخصرهٔ خود در منبر یعنی عصا یا شاخی که در دست ملک یا شاه
و خطیب اشاره میکند بدان وقت خطاب منبر مراد چوب دستی خود است که در دست شریف بود اینست طیبه سه بار گفت
این یعنی مدینه آگاه باشید که حدیث کردم شما را پس گفتند مردم نعم آگاه باشید که وی در بحر شام یا بحر یمن است نی بلکه
از قبل مشرق است و اشارت کرد بدست مبارک خود بسوی مشرق و در بعض طرق که در بیهقی است آمده که وی شیخ
است یعنی کهنه سال و سندش صحیح است بیهقی گفته در وی این است که دجال اکبر که در آخر زمان بیرون آید غیر ابن صیاد
و ابن صیاد یکی از دجالین کذابین است که آنحضرت صلعم اخبار بخروج ایشان فرموده و این آنکه بگویند ابن صیاد
دجال است گویا قصهٔ تمیم داری نشنیده اند ورنه جمع میان این هر دو سخن بعید است زیرا که چه قسم التیام میگیرد و

ودر اثناء حیاة نبویه شبهه محتلم باشد آنحضرت صلعم با وی مجتمع گشته او را بپرسید و وی در آخر حیات وی صلعم شیخی مسجون در جزیره
عرب از جزایر بحر موثوق بحدید باشد و ایشان را از خبر نبی صلعم استفسار کند که آیا بیرون آمده یا نه پس اولی آنست که حمل بر عدم
اطلاع کنند و اما اسلام ابن صیاد و حج و جهاد او پس صریح نیست در آنکه وی غیر دجال ست چه احتمال دارد که خاتمه او بشر شود
ابونعیم در تاریخ اصفهان از حسان بن عبد الرحمن عن ابیه آورده که گفت هرگاه فتح کردیم اصفهان را بود در میان عسکر ما
و در میان یهود فاصله یک فرسخ و بودیم ما که می آمدیم اصفهان او غله می آوردیم از انجا پس آمدیم در اصفهان روزی و دیدیم که یهود
پای های خود میکوبند و می زنند یعنی شادی میکنند و رقص می نمایند دوستی را که از ایشان بود پرسیدم این چیست گفت
پادشاه ما که بوی طلب فتح بر عرب میکنیم می آید پس شب نزد او بر سطح خوابیدم و صبح نماز گذاردم چون آفتاب برآمد ناگاه افروختگی از
طرف عسکر معلوم شد چون نظر کردم مردی ست بر وی قبه از ریحان ست و یهود پا میکوبند پس تا این دم عود نکرد حافظ گفته حسان
بن عبد الرحمن بجز نامی نشناسم باقی رواة ثقات اند و ابوداود بسند صحیح از جابر آورده که گفت گم کردیم ابن صیاد را یوم حره
رواه غیره بسند حسن و این خبر جابر بتضعیف خبر مرگ او بمدینه و آنکه بروی نماز گذاردند و روی او را کشاده دیدند میکند و نیز
ملتئم نمیشود با خبر حسان بن عبد الرحمن زیرا که فتح اصفهان در خلافت عمر بن الخطاب رضی الله عنه بوده چنانکه ابونعیم در
تاریخ خود گفته و میان قتل عمر و وقعه حره چهل سال ست چه وقعه حره در زمن یزید پلید بوده و غایت معذرت از وی آنست
که قصه مذکوره را راوی الحسان بعد فتح اصفهان درین مدت مشاهده کرده باشد و جواب لما در قول وی لما افتتحنا اصبهان
محذوف باشد و تقدیر عبارت چنین بود صرت اتعاهدها واتردد الیها فجرت قصة ابن صیاد و زمان فتح اصبهان و زمان
دخول ابن صیاد در انجا متحد نباشد طبرانی در اوسط از حدیث فاطمه بنت قیس مرفوعا آورده که بیرون آید دجال از اصبهان
وکذا من حدیث عمران بن حصین رضی الله عنه و احمد بسند صحیح از انس آورده که بیرون آید دجال از یهودیه اصبهان ابونعیم
گفته یهودیه قریه منجمله قری اصبهان ست و او را یهودیه از ان نامند که مختص بود بسکونت یهود و همیشه همچنین ماند تا آنکه مصر ساخت
او را ایوب بن زیاد امیر مصر در زمن مهدی بن منصور عباسی و ساکن شدند در انجا مسلمانان و باقی ماند برای یهود از وی قطعه
اینست ملخص کلام فتح الباری و حاصلش اصح بودن دجال غیر ابن صیاست بوجه آنکه اعور باشد و از یهود باشد
و در یهودیه ساکن بود و الی غیر ذلک احادیث ابن صیاد همه محتمل ست و حدیث جساسه نص ست پس مقدم باشد در اشاعه گفته
مؤید و مرجح بودن او غیر ابن صیاد ست آنکه قصه تمیم داری متاخر ست از قصه ابن صیاد پس همچو ناسخ باشد برای او و نیز
وقت اخبار آنحضرت صلعم بآنکه دجال در بحر شام یا بحر یمن ست لا بلکه از طرف مشرق برآید ابن صیاد در مدینه بود پس اگر
وی دجال می بود میفرمود که وی در مدینه ست و نتوان گفت که این حرف بآنجهت نفرموده که مبادا او را بکشند و خبر
داد بانجام کار او زیرا که قتل شخص قبل از اجل او نمی تواند شد و مقدر آنست که قاتل وی نبی خدا عیسی بن مریم علیهما السلام
ست و اگر همچنین می بود بیان نمیکرد آنحضرت صفت خوارج را که او را چنین و چنان اصحاب باشند و هم بیان نمیکرد قاتل
علی کرم الله وجهه را که رنگین کند ریش او را از یافوخ او و بیان نمیکرد حکم بن عاص را که از صلب وی مغیر سنت بیرون
آید الی غیر ذلک نیز مؤید است اخراج نعیم بن حماد از طریق جبیر بن نفیر و شریح بن عبید و عمرو بن الاسود و کثیر بن مره

که گفته‌اند دجال انسان نیست بلکه شیطان است که بهیئتا و حلقه در بعض جزائر یمن او را بسته نگاه داشته‌اند و معلوم نیست
که سلیمان بن داود او را بسته است یا کسی دیگر سوای او و چون بیاید وقت ظهور او فک کند خدای تعالی از وی هر سال
یک حلقه و هرگاه نمایان شود دجال پیدا او را باده خری که عرض ما بین هر دو گوش او چهل ذراع باشد و دجال بر پشت او منبری از
نحاس نهاده بر روی بنشیند و قبائل جن او را تابع شده برای او خزاین ارض بیرون آرند حافظ ابن حجر فرموده و این ممکن
نیست با وجود بودن او ابن صیاد و هو الدجال و شاید که ایشان مجهول روایات ثقات تلقی کرده‌اند این را از بعض کتب
اهل کتاب انتهی و این منافی قول بعض جزائر یمن نیست زیرا که محتمل که قول آنحضرت صلعم در قصه تمیم داری من قبل المشرق باعتبار
آخر وقت او باشد چنانکه خروج کند و ابن ضیف مورخ ذکر کرده که دجال از اولاد شق کاهن مشهور است و یقال هو
شق نفسه انظره الله یعنی خود شق است و او تعالی او را مهلت داده و مادرش جنیه بود و بر پدر شق عاشق گردیده و برای
او دجال پیدا کرده و شیاطین برای او عجائب میساختند سلیمان علیه السلام او را گرفته در بعض جزائر محبوس فرموده لیکن
حافظ ابن حجر گفته این قول سخت واهی است و غایت جمع میان مضمون حدیث تمیم داری و بودن او ابن
صیاد آنست که آنکه تمیم او را موثق دیده دجال بعینه همان است و ابن صیاد شیطان است که در صورت دجال ظاهر گشته
در مدتی که او تعالی خروج او را در ان مدت تقدیر کرده است و الله اعلم انتهی اگر گویند که بعد ثبوت اسلام و حج و جهاد ابن صیاد
حکم بکفر او چه قسم میتوان کرد تا بدجال بودن او چه رسد که اصل بقا او بر اسلام است تا موت گوئیم قول ابو سعید در حدیث مذکور
اگر خود را دجال گوید مکروه ندارم دلالت بر عدم اسلام او در باطن میکند چه مسلم هرگز بدعوی نبوت یا ربوبیت راضی نشود
فهذا الذی حضرنی الکلام فی ذلک و الله اعلم **قف** مسند دجال مشتمل است بر چند اشراط الا از آنجمله مسطور شد دیدست تا سه سال در
حدیث این مضمون سابق گذشته و باین اشارت است در قول نبی صلعم یکون بین یدی الساعة سنوات خداعات یصدق
فیها الکذاب و یکذب الصادق الحدیث و از آنجمله است تقارب زمان تا آنکه سال بهچو ماه و ماه چون جمعه و جمعه چون یک روز و روز
چون یک ساعت و ساعت بهچو ضرمة النار یعنی شعله آتش باشد و از آنجمله اخراج ارض است کنوز خود را و این در زمان هر یکی
از مهدی و عیسی و دجال واقع شود و لکل منهم شیء منها لکن در زمن مهدی و عیسی رحمت باشد و در زمن دجال بلا و محنت و
از آنجمله خروج شیاطین است و آوردن ایشان اخبار دروغ و خواندن ایشان قرآن را بر مردم و احادیث ایشان هم مشابه مسند
گذشت و از آنجمله کفر اقوام است بعد ایمان و رجوع ایشان بسوی عبادت اوثان طیالسی از ابو هریره آورده که گفت
قائم نشود قیامت تا آنکه برگردند مردم از اسلام بسوی عبادت اوثان و پرستش کنند او را و احادیث این مضمون بسیار
است گویم این رجوع هم درین زمانه یافته میشود در بعض افراد و نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله و بالله العصمة **قف** شوکانی
در توضیح گفته و اما الاحادیث الواردة فی الدجال فالذی اذکره هنا مائة حدیث الحدیث الاول حدیث ابی سعید الخدری
عند البخاری و مسلم و الثانی حدیث حذیفة عند الشیخین و ابی داود و الثالث حدیث ابی سعید الخدری عند رزین و
الرابع حدیث ابن عمر عند البخاری و مسلم و الخامس حدیث فاطمة بنت قیس فی اخباره صلعم عن تمیم الداری انه لقیه
فی جزیرة و القصة طویلة قد اسندها مسلم فی صحیحه و ابو داود و الترمذی و السادس حدیث عائشة عند احمد فی

السابع حديث ابن عمر ايضا عند البخاري ومسلم الثامن حديث النواس بن سمعان عند احمد في المسند ومسلم والترمذي
التاسع حديث حذيفة عند احمد في المسند وابي داود والحاكم في المستدرك العاشر حديث ابي سعيد عند مسلم الحادي عشر حديث
ابن عمر ايضاً عند احمد في المسند ومسلم الثاني عشر حديث ابي عند البخاري في التاريخ الثالث عشر حديث حذيفة ايضا عند احمد
ومسلم وابي داود والرابع عشر حديث ابي سعيد ايضا عند احمد الخامس عشر حديث ابي بكر عند الترمذي والحاكم السادس
عشر حديث ابي هريرة عند الطبراني في الاوسط السابع عشر حديث حفصة عند احمد ومسلم الثامن عشر حديث ابي هريرة ايضاً
عند البخاري ومسلم التاسع عشر حديث عبد الله بن بسر عند احمد وابي داود وابن ماجة الموفي عشرين حديث ابن عمر ايضاً عند
الحاكم في المستدرك الحادي والعشرون حديث معاذ عند احمد وابي داود والثاني والعشرون حديث ام شريك عند احمد
ومسلم والترمذي الثالث والعشرون حديث هشام بن عامر عند احمد ومسلم الرابع والعشرون حديث عمران بن حصين عند
احمد الخامس والعشرون حديث انس عند احمد السادس والعشرون حديث ابي بكر عند احمد ومسلم السابع والعشرون حديث
ابن عمر ايضاً الثامن والعشرون حديث حذيفة ايضاً عند البخاري التاسع والعشرون حديث ابي عبيدة بن الجراح عند
احمد وابي داود والترمذي وابن حبان والحاكم الحديث الموفي ثلاثين حديث عبادة بن الصامت عن احمد وابي داود
الحادي والثلثون حديث ابن عمر ايضا عند البخاري ومسلم وابو داود والترمذي الثاني والثلثون حديث نهيك بن
صريم عند الطبراني في الكبير الثالث والثلثون حديث انس ايضاً عند احمد والبخاري ومسلم والترمذي وابي داود الرابع والثلثون
حديثه ايضاً عند الحاكم الخامس والثلثون حديث عمران بن حصين ايضا عند احمد وابي داود والحاكم السادس والثلثون حديث
انس ايضا عند احمد ومسلم السابع والثلثون حديث ابي بكرة عند احمد والترمذي الثامن والثلثون حديث ابن عمر ايضا عند ابن
ماجة التاسع والثلثون حديث ابي هريرة ايضاً عند مسلم الموفي اربعين حديث حذيفة ايضا عند احمد والبخاري ومسلم
وابي داود والحادي والاربعون حديث ابن مسعود عند احمد والبخاري ومسلم الثاني والاربعون حديثه ايضاً عند احمد والشيخين
الثالث والاربعون حديث هشام بن عامر ايضاً عندهم وحديثه ايضاً عند احمد والطبراني في الكبير والحاكم الرابع
والاربعون حديث اسماء بنت يزيد عند الطبراني في الكبير الخامس والاربعون حديث ابي هريرة ايضاً عند مسلم السادس
والاربعون حديث ابي هريرة ايضاً عند مسلم وحديث العداء بن خالد عند الطبراني في الاوسط السابع
والاربعون حديث ابي بن كعب ايضاً عند احمد الثامن والاربعون حديث رجل من الصحابة عند احمد والخطيب التاسع
والاربعون حديث ابي سعيد ايضا عند الحاكم الموفي خمسين حديث داود بن عامر عند احمد وابن منيع وابي نعيم و
سعيد بن منصور الحادي والخمسون حديث ابن عمر ايضاً عند احمد الثاني والخمسون حديث سفينة عند احمد و
الطبراني في الكبير الثالث والخمسون حديث ابي سعيد ايضاً عند العقيلي الرابع والخمسون حديث عبد الرحمن بن
جبير بن نفير عن ابيه عن جده عند الطبراني والحاكم وابن عساكر الخامس والخمسون عن حذيفة ذكره في كنز العمال
السادس والخمسون حديث ابن عمر عند الشيخين وابي داود والترمذي السابع والخمسون حديث سلمة بن الاكوع
عند الطبراني في الكبير الثامن والخمسون حديث ابي امامة عند الطبراني في الكبير التاسع والخمسون حديث سمرة

عند احمد والطبرانی الموفی ستین حدیث انس عند نعیم فی الفتن الحادی والستون حدیث رجل من الصحابة عند نعیم ایضا
الثانی والستون حدیث ابی بکرة عند الطبرانی الثالث والستون حدیث ابن عباس عند احمد والطبرانی الرابع
والستون حدیث حذیفة عند الطبرانی الخامس والستون حدیثه ایضا عند احمد السادس والستون حدیث ابی بکرة
عند احمد السابع والستون حدیث نافع بن عتبة بن ابی وقاص عند ابن ابی شیبة والحاکم الثامن والستون عن مجمع
بن حارثة عند ابن ابی شیبة التاسع والستون حدیث اسماء بنت عمیس عند الطبرانی الموفی سبعین حدیث عبد اللہ بن بشر
عند الطبرانی الحادی والسبعون حدیث عبید بن عمیر مرسلا عند نعیم بن حماد الثانی والسبعون حدیث عبد اللہ بن مغفل
عند الطبرانی الثالث والسبعون حدیث المغیرة عند الطبرانی الرابع والسبعون حدیث ابن عمرو عند الطبرانی الخامس
والسبعون حدیث جابر عند الحاکم السادس والسبعون حدیث معاذ عند الطبرانی الثامن والسبعون حدیث ام سلمة
عند الطبرانی الموفی ثمانین حدیث ابن مسعود عند ابی نعیم فی الحلیة الحادی والثمانون حدیث الصعب بن جثامة عند النسائی
وابی قانع الثانی والثمانون حدیث سمرة ایضا عند احمد وابی یعلی وابن خزیمة والطحاوی وابن حبان وابن جریر والطبرانی
فی الکبیر والحاکم فی المستدرک وسعید بن منصور الثالث والثمانون حدیث ابن عباس عند الخطیب فی فضائل قزوین الخامس
والثمانون حدیث علی بن ابی طالب عند الدیلمی السادس والثمانون حدیث ابی بکر عند ابن جریر فی تہذیبہ السابع والثمانون
حدیث عمران بن حصین عند الطبرانی فی الکبیر الثامن والثمانون حدیث ابن عمر ایضا عند الحاکم وابن عساکر التاسع والثمانون
حدیث حذیفة ایضا عند الحاکم الموفی تسعین حدیث نہیک بن صریم ایضا عند ابی سعد الحادی والتسعون عن رافع بن خدیج
عند الطبرانی والبغوی الثانی والتسعون حدیث عثمان بن ابی العاص عند احمد وابی یعلی الثالث والتسعون حدیث اسماء بنت یزید عند احمد وابن
عساکر الرابع والتسعون حدیث ابن عمر ایضا عند احمد والطبرانی الخامس والتسعون حدیث انس ایضا عند احمد والبخاری ومسلم السادس والتسعون حدیث
محجن بن الادرع عند احمد والحاکم السابع والتسعون حدیث مجمع بن جارثة ایضا عند ابن عساکر الثامن والتسعون حدیث
ابن عمر ایضا عند احمد والترمذی التاسع والتسعون حدیث جابر عند احمد وسعید بن منصور الموفی المائة حدیث ابن مسعود
ایضا عند مسلم ولنقتصر علی ہذا المقدار فلیس المراد ہنا الا بیان کون احادیث خروج الدجال متواترة والتواتر یحصل
بالبعض مما سقناه وقد بقیت احادیث وآثار عن جماعة من الصحابة ترکنا ذکرہا وقد وقفنا علی ہذه المائة الحدیث التی اشرنا
الیہا والی من خرجہا انتہی کلام الشوکانی وغالب این اخبار وآثار درین کتاب ذیل ابواب وفصول مذکور ہست کما لا یخفی

باب ہفتم دربیان نزول حضرت روح اللہ عیسیٰ بن مریم عبد اللہ وکلمتہ علیہ السلام واین یکی از اشراط قریبہ قیام ساعت
وساعت قیام ہست قال تعالی وان من اہل الکتاب الا لیؤمنن بہ قبل موتہ وقال تعالی وانہ لعلم للساعة فلا تمترن بہا ودر بعض
قرأت شاذه علم بفتح عین ولام بمعنی علامت خوانده اند ابو ہریرہ گفتہ فرمود رسول خدا صلعم والذی نفسی بیده لیوشکن ان
ینزل فیکم ابن مریم حکما عدلا یکسر الصلیب ویقتل الخنزیر ویضع الجزیة ویفیض المال حتی لا یقبلہ احد حتی تکون السجدة الواحدة
خیرا من الدنیا وما فیہا رواه الشیخان وابوداود والترمذی وفی روایة لمسلم عنہ واللہ لینزلن ابن مریم حکما عدلا فلیکسرن الصلیب
ولیضعن الجزیة ولیترکن القلاص فلا یسعی علیہا ولیذہبن الشحناء والتباغض والتحاسد ولیدعون الی المال فلا یقبلہ احد

آنکه آنحضرت صلعم بسوگند خدا از نزول عیسی بن مریم خبر داده و فرموده که وی صلیب را بشکند و خوک را بکشد و جزیه را به نهد و حاکم حق داد گر باشد. و از جابر مروی ست که گفت رسول خدا صلعم لا تزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاهرین الی یوم القیامة قال فینزل عیسی بن مریم فیقول امیرهم تعال صل بنا فیقول لا ان بعضکم علی بعض امیر تکرمة الله هذه الامة اخرجه مسلم گویم درین حدیث چنانکه بشارت ست بنزول ابن مریم همچنان اخبار ست بهبودن یک گروه واز امت بر حق و غلبه ایشان بر مخالفین بمقاتله و مراد بایشان جماعت اهل حدیث ست چنانکه علی بن مدینی که از کبار ائمه سنت ست فرموده و درین باب احادیث دیگر نیز آمده و در خارج مصداق آن جز اهل حدیث و مجاهدان دین بزبان و سنان کسی دیگر بتصفح اوراق زمان معلوم نمیشود و حقیت طریقه ایشان گویا بنص صحیح رسول خدا صلعم ثابت ست و این بشارتیست که اگر دراست کنندگان احادیث نبویه و قاریان صحاح و سنن و مسانید و معاجم و غیر ذلک بهزار جان بخرند رایگان بدست آید و مفت می ارزد و پس قدر این نعمت شناختن و شکر خدا و رسول و بجا آوردنی ست و کیف که احکام اسلام بر وجه سنت ثابته که در مذاهب اربعه مثلا متفرق ست و امتیاز آن از تفریعات فقهیه و مسائل اجتهادیه و آراء رجال بعرض آنها بر کتب حدیثیه و دواوین سنن سنیه معلوم میشود در مذهب محدثین مجموع و یکجاست پس لفظ اهل سنت و جماعت در حقیقت برای ایشان ست و مصداق اتم آن همین گروه باشکوه ایشان ست کثر الله تعالی سوادهم و رفع عمادهم پس لبس و باقی طفیل ایشانند و نیز این حدیث معجزه مستمره و دائمه باقیه رسول خدا صلعم ست زیراکه باوجود تغیر زمین و زمان و کثرت منکرات زمانیان در هر عصر و قرن جمعی از متداولان علم شریف حدیث و متمسکان بذیل عمل بدان در قطری از اقطار ارض گذشته و هنوز درگذر ست اگرچه این جماعه نسبت بدیگران از اصحاب ای قلیل باشد و قلیل من عبادی الشکور ولیکن باین همه قلت عدد و عدد غالب ست بر همه اصحاب دیانات و ملل و ارباب هوا و نحل در تصحیح روایت و تنقیح درایت و مناظره حق و مکابره باطل چنانکه بر عارف کتب تواریخ بلاد عرب و عجم مخفی نیست اگرچه بعض قاصران غیر ماهر و متعصبان هوا پرور این حرف را بذیرا نکنند و بانکار پیش آیند و بتاویلات بارده و دراز کار آویزند و حمایت دین آبائی و تقلید آراء رجال کنند و گوش شنوا و چشم بینا را معزول از کار و بار آنها سازند و بالله التوفیق و هو حسبی و نعم الرفیق و در حدیث ابو هریره ست مرفوعا بلفظ کیف انتم اذا انزل ابن مریم فیکم فامکم اخرجه مسلم و فی روایة و امامکم منکم ذکره فی کنز العمال و فی حدیثه ایضا عند ابن سعد ینزل عیسی بن مریم قبل یوم القیامة و فی حدیثه ایضا عند الدیلمی بلفظ ینزل عیسی بن مریم علی ثمانمائة رجل و اربعمائة امرأة اخیار من علی الارض و اصلح من مضی و فی حدیث ابن عمر ذکره فی کنز العمال بلفظ کیف تهلک امة انا اولها و عیسی بن مریم آخرها و فی حدیث نافع بن کیسان عند البخاری فی تاریخه بلفظ ینزل عیسی و فی حدیث ابن عباس ذکره صاحب کنز العمال بلفظ سمعت رسول الله صلعم یقول ینزل اخی عیسی بن مریم من السماء علی جبل افیق اماما هادیا حکما عادلا علیه برنس له مربوع الخلقة اصلت سبط الشعر بیده حربة یقتل الدجال و تضع الحرب اوزارها و فی حدیث جبیر بن نفیر بلفظ لیدرکن الدجال قوم مثلکم او خیر منکم و لن یخزی الله امة انا اولها و عیسی بن مریم آخرها اخرجه الحاکم فی المستدرک و فی حدیث عروة بن رویم عند ابی نعیم فی الحلیة خیر هذه الامة اولها و آخرها اولها فیهم رسول الله صلعم و آخرها فیهم عیسی بن مریم و بین ذلک فیج

تمنا رست منهم گویم این حدیث تازیانه ست برای اهل اعتبار زیرا که امت وسط را میان خود و عیسیٰ لشکری که خرد
ی دو سعی دارد یکی ترک اتباع سنت و اقتدا بکتاب چه عمل بر نشان نبوت و بی اسلام بقرآن و حدیث بی معنی
بیت بهترین الطریقه تماشا کنند و تقلید مذاهب اختلاف ملل از میان بر خیزد پس گویا عمل تقلید اهل تقلید یع
اند دیگر ترک غزو و جهاد و کثرت فسق و فجور و ایثار دنیا بر آخرت و نتیجه آن زوال دولت اسلامیه و ضعف و ذلت مسلمانا
ست و قد وقع بحیث لا یخفی علی ذی عینین و کان امر الله قدرا مقدورا آمدیم بر آنکه کلام در بارهٔ عیسیٰ علیه السلام و بیان
حلیه و سیرت و وقت نزول و محل هبوط و ماجریات که بر دست ایشان رود و از ملاحم و جز آن و مدت و موت ایشان اهل
سنت که در ذیل فصول کرده آید تا ناظر راغب بالبصیرت مزید بلکه بصارت کامل حاصل شود و مدعی کاذب بحصول این
علوم ضروری از نبی صادق و امام بحق ناطق باز شناسد پس میگویم **فصل اول در حلیه و صورت و سیرت او**
علیه السلام اما حلیهٔ او پس نزد بخاری ست از حدیث عقیل بن خالد که انه احمر جعد عریض الصدر یعنی وی سرخ رنگ فول
بموی پیچان سینه ست و در روایتی آدم کاحسن ما انت رای من آدم الرجال سبط الشعر ینطف او یقطر و در روایتی له لمة
کاحسن ما انت رای من اللمم قد رجلها آمده یعنی خوبصورت ترین مردم که دیده باشی او ست موی سرش فرو هشته و شانه
کرده گویا آب از وی میچکد و در روایتی آمده که لمته بین منکبیه رجل الشعر یقطر راسه و در حدیث ابن عباس ست مرفوعا
رایت عیسیٰ بن مریم مربوع الخلق الی الحمرة والبیاض سبط الراس یعنی دیدم عیسیٰ را میانه قد سرخ و سفید رنگ فرو
سر زیاده کرده و در حدیث ابوهریره کانما خرج من دیماس گویا بیرون آمده ست از حمام و نیست منافات میان حمرة و ادمة
زیرا که جائز ست که ادمه او صافی باشد چنانکه در ذکر دجال گذشته و مرد گندم گون که صاف رنگ باشد سفیدی او
بسرخی نیز میپیچد کار بیع نفسل و بلفتح فانیا بدگر گر میرد بروی دو چادر زهر دوه باشند یعنی زرد رنگ کارد و در حدیث
ابوهریره ست مرفوعا لیس بینی و بینه نبی و انه نازل فاذا رایتموه فاعرفوه فانه رجل مربوع الی الحمرة والبیاض ینزل بین
ممصرتین کان راسه یقطر وان لم یصبه بلل فیقاتل الناس علی الاسلام فیدق الصلیب و یقتل الخنزیر و یضع الجزیة و یهلک الله
فی زمنه الملل کلها الا الاسلام و یهلک المسیح الدجال فیمکث فی الارض اربعین سنة ثم یتوفی فیصلی علیه المسلمون اخرجه ابوداود
و درین حدیث بیان نزول و حلیه و سیرت او ست و اخرج الحاکم من حدیثه ایضا نحوه الی قوله و یضع الجزیة و زاد و یدعو الناس
الی الاسلام فیهلک الله فی زمنه المسیح الدجال و تقع الامنة علی اهل الارض حتی ترعی الاسود مع الابل و النمر مع البقر و الذئاب
مع الغنم و یلعب الصبیان مع الحیات فیمکث اربعین سنة ثم یتوفی فیصلی علیه المسلمون اخرج احمد فی المسند من حدیثه بلفظ
الانبیاء اخوة لعلات امهاتهم شتی و دینهم واحد و انی اولی الناس بعیسی بن مریم لانه لم یکن نبی بینی و بینه و انه نازل فاذا
رایتموه فاعرفوه ثم ذکر بلفظ الذی قبله و اما سیرت وی پس بکوبد صلیب را و بکشد خوک را بر زند او بردارد جزیه را و قبول
نفرماید مگر اسلام را و یکسان گردد دین و پرستیده نشود دیگر خدای عز و جل و ترک دهد صدقه را یعنی زکوة را بسبب عدم
قابض و گیرنده او ظاهر شوند کنوز و خزائن در زمانه او و رغبت نکنند در چیدن اموال یعنی بسبب علم بقرب ساعت و برخیزد
بغض و کینه و عداوت بسبب قلت این اسباب و غالبا و بر دو سمیت هر ذی سم تا آنکه اطفال بحیات و عقارب بازی کنند و گر

یا الیسع یکجا چه بیوی گردند نه سیاه و پرپشه و زمین بسیط و منعدم گردد قتال و جدال و بهرپا نه زمین نبات خود مثل عهد
آدم علیه السلام تا آنکه جمع شوند بر یک خوشه انگور و سیر کند ایشان را و تجیبن انار و ارزان شود و بیشک عدم
قتال و گران شود گاه بنابر کثرت حرث که همه زمین مزروع شود و در حدیث ابو هریره ست بلفظ طوبی لعیش بعد المسیح یوذن
للسماء فی القطر و یوذن للارض فی النبات حتی لو بذرت حبک فی الصفا لنبت و حتی یمر الرجل علی الاسد فلا یضره و یطاء علی
الحیة فلا تضره و لا تشاحن و لا تباغض اخرجه ابو سعید النقاش فی فوائد العراقیین و سلب شود در زمان او ملک از قریش آن
حجر مکی فقیه شافعی در قول مختصر گفته و سبقه الی ذلک السخاوی فی القناعة یعنی سلب ملک از قریش آنست که باقی نماند
قریش را اختصاص بچیزی بدون مراجعت بسوی عیسی علیه السلام پس معارض حدیث لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی اثنان
من الناس نشود انتهی گویم و دال ست برای قول او حدیث جابر نزد مسلم فیقول امیرهم ای لعیسی تعال صل لنا فیقول لا ان بعضکم
علی بعض امراء تکرمة الله هذه الامة و برین تقدیر نیست منافات در آنکه مهدی امیر باشد در زمن عیسی و مراجعت کند بسوی
او در امور مملکت این یکوجه دیگر ست در جمع میان اختلافات روایات در مدت ملک مهدی که نه سال می مانند آن محمول ست
بر ما بعد نزول عیسی علیه السلام و اربعین بخوان با عتبار جمیع مدت ست تا آنکه با زمان عیسی علیه السلام و اشارت باین جمع گذشته
در اشاعه بعد ازین گفته اگر گویند که معنی حدیث لا یزال هذا الامر فی قریش الخ چگونه صحیح میشود با آنکه می بینیم که قریش نیز قرنها
ملک نه ارند گوییم معنی حدیث استحقاق خلافت ست برای قریش اگر چه ظالمی آنرا بگیرد و شک نیست که عیسی علیه السلام
کمال عدل فرماید پس جائز نیست که حق ایشان را بستاند و الله اعلم انتهی و در حدیث ابن عباس ست بلفظ قال قال رسول الله
صلعم اذا سکن بنوک السواد و لبسوا السواد و کان شیعتهم اهل خراسان لم یزل هذا الامر فیهم حتی یدفعوه الی عیسی بن مریم اخرجه
الدار قطنی گوییم سکونت عباسیه در سواد و پوشیدن لباس سیاه و آمدن رایات سود همراه ابو مسلم خراسانی از طرف مشرق
واقع شده و شاید که اینحال نزد قرب زمانه نزول حضرت روح الله علیه السلام باز واقع شود یا بر همان وقوع اول اکتفا رود و نزول
عیسی که باقی ست بوجود آید و لیکن در سند این حدیث احمد بن ابراهیم ست سیوطی گفته لیس بشی و شیخه مجهول و الحدیث ضعیف
حتی ان ابن الجوزی ذکره فی الموضوعات انتهی قف قسطلانی در مواهب لدنیه و زرقانی در شرح وی در بیان خصائص امت
رسول خدا صلعم نوشته اند که هر کسی که فرود آید در زمان این امت از انبیاء علیهم السلام بعد رسول خدا صلعم مثل عیسی پس حکم
حکم نخواهد کرد در عالم مگر بانچه مشروع کرده ست آنرا محمد صلعم و در این امت ست زیرا که عیسی وقت نزول خود بالاتفاق منجمله این امت
باشد با وجود بقای او بر نبوت خویش بلکه جمعی از علما بدان رفته که وی صحابی ست چه مجتمع شده ست بر رسول خدا صلعم
در شب اسرا و وی زنده ست و بر رسول خدا ایمان آورده و تصدیق کرده و وصول شرائع محمدیه بعیسی بطریق
الهام احکام یا اطلاع بر روح محمدی یا بما شاء الله تعالی باشد یعنی بطریق استنباط از کتاب و سنت و سیوطی را ازین معنی رساله ایست
بود نه گفت انبیاء علیهم السلام در زمان خود عالم جمیع شرائع من قبلهم و من بعدهم می باشند بوحی الهی بر لسان جبرئیل
علیه السلام و تنبیه بر بعض احکام در کتاب منزل بر او شان و عیسی علیه السلام نظر در قران کند جمیع احکام این امت از آن
فهم نماید بدون احتیاج بسوی مراجعت احادیث چنانکه آنحضرت صلعم امرا از قران فهمیده زیرا که قران منطوی ست بر جمیع

و مع ... بر نبوت و رسالت ایشان نفس جدا شده باشد و بانفعل شرح دینی اسلام درست کرده و دقت نام امت تعریف ...
و ... ثابت است پس لازم نیست که در زمان حکم کند مثل آنحضرت صلعم بوحی حدود است ...
باشد بوحی منتهی شد . و پس ... مطابق شریعت محمدیه صلعم حکم شریعت مخالف شریعت انجیل نمیده اگر ...
وحی بر قرب ... و حکم کند در سلسلهٔ شریعت نبی صلعم اخذ می ... از آنحضرت یا بواسطه باشد و ...
کرده ... دیگر گفته اند که عیسی ... بنبینا بالقرآن والسنة پس اخذ او سنت را بالطریق ...
مستا ... وقت نزول ... شده ... رسول خدا صلعم ... صحیح ... فی احادیث پس نیست ...
صلعم ... ان از احکام شریعت ... برای ... استدلال ذکر کرده ...
از وحی صلعم کرده و حکم کند میان امت تحریم و تحلیل مطابق حکم نبوی ... مطابق شریعت خود کرد ... دولت و رسالت ...
... است صلعم ... الترمذی الحکیم فی کتاب ختم الاولیاء ... صاحب ...
التفتازانی فی شرح عقائد النسفی ... انه یصلی بالناس ویؤمهم ویقتدی به المهدی محمد بن عبد الله الحسنی ...
آخر الزمان لانه افضل منه ... اولی قول ابن ... فی النفس اشکال القبیل ... تقدم ...
... المهدی ... بنبینا ... لا نبی بعدی ... خلاف ... الامة ...
وقیام الساعة ... من الاقوال ان الارض لا تخلو من قائم بحجة ... فالحکم ... بالقرآن ... الانجیل ...
... قال ابن ابی ذئب ... ابن عیسی اذا نزل ...
احمد وسلم ... الشام ... خلیفة فی الامة المحمدیة ... رسول ونبی کریم ...
بعض الناس ... نبوة ورسالة ... بالموت ...
الا ... نبوته ورسالته ... لنبینا صلعم والحکم بشریعته لا بشریعة الانجیل ...
صحیح مسلم والبخاری لیوشکن ان ینزل فیکم ابن مریم حکما مقسطا فیکسر الصلیب ویقتل الخنزیر ویضع الجزیة فما معنی ...
الجزیة فاجاب ابن بطال بانا انما قبلناها لاحتیاجنا الی المال ولیس یحتاج عیسی عند خروجه الی المال لانه یفیض فی ایامه
حتی لا یقبله احد کما فی الصحیحین فلا یقبل الا القتل او الایمان ... واجاب الشیخ ولی الدین احمد بن العراقی بان
قبول الجزیة من الیهود والنصاری لشبهة ما بایدیهم من التوراة والانجیل وتعلقهم بزعمهم بشرع قدیم فاذا نزل عیسی ...
الشبهة ... کعبدة الاوثان فی انقطاع شبهتهم وانکشاف امرهم ... فی انه لا یقبل منهم
الا الاسلام والحکم ... بنزول ... الاصابة
... ابن مریم رسول الله وکلمته القاها الی مریم وذکره الذهبی فی التجرید مستدرکا علی من قبله فقال رأی النبی صلعم لیلة الاسراء
وسلم علیه فهو نبی وصحابی وهو آخر من یموت من الصحابة والغزه القاضی تاج الدین السبکی فی قصیدته التی فی آخر القواعد له
فقال من باتفاق جمیع الخلق افضل من خیر الصحاب ابی بکر ومن عمر ومن علی ومن عثمان وهو فتی من امة المصطفی
المختار من مضر ... وکذلک من یقول ... کقول ابن عطیة والرازی والبغوی والقرطبی من العلماء ...

باقی الی الیوم فانه تابع لاحکام هذه الملة وکذلک الیاس علی ما صححه القرطبی المفسر انه حی ایضا ولیس فی الرسل من تبعه رسول
الانبیا صلعم وکفی بهذا شرفا لهذه الامة المحمدیة زادها الله شرفا انتهی المقصود منها ملخصا کاتب حروف گوید عفا الله عنهم
که اتباع عیسی بشریعت محمدیه وحکم فرمودن بموجب آن صحیح ست احادیث صحیحه بران دلالت دارند وظاهر آنست که وی علیه السلام
حکم مطابق کتاب وسنت که در زمان سعادت نشان او بر روی زمین در اقطار ارض موجود خواهد بود خواهد کرد واین احتمالات
که بالمشافهه اخذ شریعت از آنحضرت صلعم کند یا در ارض بعد ممات نبوی مجتمع شده بلا واسطه ادراک نماید حدیثی صحیح مساعد
آن نمیکند وهمچنین حیات خضر والیاس مرجوح ست نصی صحیح بران دلالت نکرده وقرائن واستنباطات بعیده ومشاهدات
صوفیه در ما نحن فیه لائق التفات نیست بحث را درین مسائل محل دیگرست وهمچنین افضلیت عیسی علیه السلام بر اکثر اصحاب بوجه نبوت
وروح الهی بودن کلمه ملقاة من الله تعالی ست نه تنها بصحبت ساعتی که در شب اسرا رو داده واجتماع او با رسول خدا
صلعم بکرات ومرات در طواف وغیره چنانکه در مواهب جز آن مذکورست مجروح ست بنا بر عدم ورود دلائل نقلیه سمعیه صحیحه درینا
باقتباس نزول وی در حیات نبوی از سما بارض به پایه ثبوت نرسد اجتماع یعنی چه واگر در عالم مثال فرض کنند پس خارج از ماخن
فیه باشد در فتح الباری گفته حکمت در نزول او نه نبی دیگر آنست که یهود زعم قتل او دارند پس الله تعالی کذب ایشان ظاهر سازد وی بر
دست او ایشان را بقتل رساند یا نزول او بنا بر قرب اجل او باشد تا در زمین مدفون گردد زیرا که هیچ مخلوق من التراب را نمی رسد
که در غیر ارض بمیرد وبعضی گفته اند که چون وی علیه السلام صفت آنحضرت صلعم وامت او دید آرزو کرد که از امت او باشد پس
حق تعالی دعای او را مستجاب کرد تا آخر زمان باقی داشت وهو وی در وقت نزول مجدد امر اسلام باشد ونزول او موافق
خروج دجال اتفاق افتد واو را بکشد الاول اوجه انتهی **فصل دوم** در بیان وقت نزول عیسی ومحل نزول ومدت
وفات او وآنچه جاری شود بر دست وی از ملاحم اختلاف روایات در محل نزول وی وجمع بین الروایات در وقت نزول وی علیه
السلام وحاصل جمع بالاجمال درین مقام آنست که نزول عیسی علیه السلام نزد مناره بیضا شرقی دمشق باشد واین مناره امروز
موجود ست وهر دو کف خود بر اجنحه دو فرشته نهاده باشد واین نزول وقت شش ساعت روز اتفاق افتد ومسجد دمشق
رونق بخش شده بر منبر نشیند ومسلمانان در مسجد درآیند وهمچنین نصاری ویهود وهمه امیدوار او باشند تا آنکه اگر
چیزی بیفگنی جز بر سر انسانی نیفتد بسبب کثرت مردم وهجوم خلق ومؤذن مسلمانان وصاحب بوق یهود وصاحب ناقوس نصارا
بیایند وقرعه اندازند چون قرعه بر آید مؤذن اهل اسلام اذان گوید ویهود ونصاری از مسجد بیرون روند وعیسی علیه السلام با
مسلمانان نماز عصر بگذارد وجمع میان نزول او وقت شش ساعت از روز ومیان گذاردن او نماز عصر بیشتر گذشته بعده
وی علیه السلام با اهل دمشق در طلب دجال برآید ومشی کند بر روی سکینه ووقار باشد وزمین برای او مقبوض گردد وهر کافر را
که نفس مبارک او دریابد بکشد ونفس جای رسد که بصر او انجا افتد تا آنکه کفار را در حصون وقریات ایشان در گیرد تا آنکه به بیت
المقدس رسد واز اغلاق یابد دجال حصار او کرده باشد واین رسیدن موافق نماز با مداد افتد کار دجال لعین بقتل
رساند وهلاک یاجوج وماجوج هم بدعای او شود کما سیاتی ابن خلدون گفته متصوفه زعم کرده اند که خروج دجال در سنه
ثلاث واربعین وسبعمائة از یوم هجری اتفاق افتد وابتدای یوم محمدی نزد ایشان از روز وفات رسول خدا صلعم ست

تا تمام الف آنچه حیث آمده وارد نکنند گویم این تاریخ هم از قبیل مکاشفه و تواریخ ظهور مهدی است بحاله محال و یعقوب بن اسحق
کندی گفته مدت عربیه غیر محمیه یعنی مفاتح سو قران مجدمه بشش صد و چهل و سه سال میشود و هفت سال از ان دنیا
درست باز بعد وقت نماز عصر فرود آید و دنیا درست شود و گوسفند با گرگ مماشاة کنند بعده باقی ماند ملک عجم بعد اسلام
ایشان با عیسی علیه السلام یکصد و شصت سال بر عدد حروف عجم که ق ی ن باشد و دولت عدل منجمله آن چهل
سال ست انتهی و ابن ابی واطیل گفت نزول عیسی یکون فی وقت صلوة العصر من الیوم المحمدی حین تمضی ثلاثة ارباعه انتهی
و کندی در کتاب جفر که دران ذکر قرانات کرده گفته که چون قران تا ثور بر راس جنیح برسد مراد شش صد و نود و هشت سال
از هجرت ست چه ضاد ترد مغاربه نود باشد و صاد شصت قال فنزل عیسی علیه السلام نزول فرماید و حکم کند میان زمین دانکه
خدا خواهد گویم این تاریخ باز یادت سنین کثیره بران گذشته و عیسی نزول نموده پس این کشف صحیح نیفتاده بعده گفته که در
حدیث آمده ینزل عند المنارة البیضاء شرقی دمشق بین مهرودتین یعنی حلتین مزعفرتین صفراوتین ممصرتین واضعا کفیه علی
اجنحة الملکین له لمة کانما خرج من دیماس اذا طاطأ راسه قطر و اذا رفعه تحدر منه جمان کاللؤلؤ کثیر خیلان الوجه و در حدیث
دیگر ست مربوع الخلق الی البیاض و الحمرة و فی آخره انه یتزوج فی الغرب الغرب لوالبادیة یریدانه یتزوج منها و تلد
زوجته انتهی گویم این احادیث در بیان حلیه جلیه وی علیه السلام گذشته لیکن دران لفظ کثیر خیلان الوجه نیست یعنی بر روی
مبارک وی خالهای بسیار باشد و همچنین ذکر تزوج در غرب نیامده و مدت وی پس نزد طبرانی و ابن عساکر از ابو هریره مروی
ست که فرمود آنحضرت صلعم ینزل عیسی بن مریم فیمکث فی الارض اربعین سنة یعنی چهل سال در زمین باند و نزد ابن ابی شیبه
و احمد و ابی داود و ابن جریر و ابن حبان از ابو هریره آمده که انه یمکث اربعین سنة ثم یتوفی و یصلی علیه المسلمون و یدفنونه
عند نبینا صلعم یعنی بعده وفات یابد و مسلمانان بروی نماز گذارند و نزد رسول خدا صلعم دفن نمایند و عایشه گفته که گفت
رسول خدا صلعم ینزل عیسی بن مریم فیقتل الدجال ثم یمکث عیسی فی الارض اربعین سنة اماما عدلا و حکما مقسطا اخرجه
ابن ابی شیبه و احمد و ابو یعلی و ابن عساکر و هم احمد در زهد از ابو هریره روایت کرده که گفت یلبث عیسی بن مریم فی الارض
اربعین سنة لو یقول للبطحا سیلی عسلا لسالت و در روایتی چهل و پنج سال آمده و تقلیل منافی تکثیر نیست و شاید که روایت
اربعین بالجار کسر را رد شده و در روایتی نزد مسلم از ابن عمرو هفت سال آمده و در روایت ابن عباس نزد نعیم بن حماد
نوزده سال آمده و بعضی جمع کرده اند باین طور که وی وقت رفع بر آسمان سی و سه ساله بود و نازل شود در هفت سال
پس این چهل سال شد و چون تقلیل منافات ندارد با تکثیر حاجت این جمع نیست گویم رفع او بعمر سی و سه سال زعم
نصاری ست چنانکه وهب بن منبه گفته و ثابت در احادیث نبویه رفع او بعمر یکصد و بیست سال ست چنانکه طبرانی در حاکم
در مستدرک از عایشه آورده اند که قال فی مرضه الذی توفی فیه لفاطمة ان جبریل کان یعارضنی القران فی کل عام
مرة و انه عارضنی بالقران العام مرتین و اخبرنی انه لم یکن نبی الا عاش نصف الذی قبله فاخبرنی ان عیسی بن مریم عاش
عشرین و مائة سنة و لا ارانی الا ذاهبا علی راس الستین و رجاله ثقات و له طرق و تمام بحث در مدت لبث وی در کمواعد
لدنیه و شرح وی مذکور ست فلیرجع و شک نیست که مکث اربعین عام ارجح ست والله اعلم و احمد و ابن جریر و ابن عساکر

از ابو هریره آورده که فرمود رسول خدا صلعم ینزل عیسی بن مریم فیقتل الخنزیر ویمحی الصلیب وتجمع له الصلوة ویعطی المال حتی لا یقبل
ویضع الخراج وینزل الروحاء فیحج منها او یعتمر او یجمعهما یعنی جمع کرده شود او را نماز و فرود آید بموضع روحا و از اخراج کند یا عمره
یا هر دو کند و ترجمه بقیه الفاظ حدیث مکرر گذشته و در روایتی نزد مسلم و ابن ابی شیبة از وی آمده لیهلن عیسی بن مریم
بفج الروحاء بالحج او العمرة او لیثنینهما جمیعا یعنی اہلال کند عیسی از راه روحا برای حج یا عمره یا هر دو کند فج بمعنی طریق ست
و روحا مکانیست ما بین مدینه طیبه و وادی صفراء در راه مکه مکرمه و هم از وی حاکم و صححه و ابن عساکر روایت کرده اند
لیهبطن ابن مریم حکما عدلا و اماما مقسطا ولیسلکن فجا حاجا او معتمرا او لیاتین قبری حتی یسلم علی ولاردن علیه علی قاری گفته قوله
لاردن ای ظاهرا والا فهو صلعم یرد علی من یسلم باطنا کما فی حدیث ما من احد یسلم علی الا رد الله علی روحی حتی ارد علیه فیفید الحدیث
الشریف تخصیص عیسی بهذا المنصب المنیف فمن ادعی هذا المعنی المبنی علی کمال العناء من غیره من العلماء او المشائخ الکرماء فعلیه البیان
انتهی گویم لفظ حدیث هرگز افاده ظاهر نمیکند مجرد وهم ست و در سلام ظاهر و جواب باطن کدام منفعت نیست که ضرورت این
احتمال باشد والله اعلم ابو هریره گفته ای پسران برادر من اگر ببینید شما او را یعنی عیسی علیه السلام را بگوئید که ابو هریره شما را
سلام میخواند و نیز حاکم از انس آورده که فرمود رسول خدا صلعم من ادرک منکم عیسی بن مریم فلیقرءه منی السلام و ابو هریره گفته
فرمود رسول خدا صلعم انی لارجو ان طال بی عمر ان القی عیسی بن مریم فان عجل بی موت فمن لقیه منکم فلیقرءه منی السلام اخرجه
مسلم و احمد باسناد رجاله رجال الصحیح علی قاری در شرح رد گفته فیه تنبیه نبیه علی ان الاجمال کاف فی الاعتقاد و انه
ینبغی للمراد ان یتمنی رؤیة الانبیاء والاصفیاء لما یترتب علیها من الفوائد وانه یتعین علی من ادرک عیسی علیه السلام ان یبلغه سلام
نبینا علیه التحیة والاکرام انتهی گویم در حدیث دیگر از ابو هریره مرفوعا آمده یوشک المسیح بن مریم ان ینزل حکما مقسطا فیقتل
الخنزیر ویکسر الصلیب وتکون الدعوة واحدة فاقرءوه من رسول الله صلعم فلما حضرته الوفاة قال اقرءوه عنی السلام اخرجه
احمد باسناد فیه کثیر بن زید وثقه احمد وجماعة وضعفه النسائی وغیره وبقیة رجاله رجال الصحیح وبعضه فی الصحیح کذا فی التوضیح
للشوکانی رح گویم این بنده حرص تمام دارد که اگر زمانه حضرت روح الله سلام الله علیه را دریابم اول کسیکه ابلاغ سلام نبوی کند
من باشم و اگر من عمر نیابم هر که از اولاد و اخلاف من دریابد حرص تمام کند بر خواندن این سلام و هم سلام این دور افتاده
بدل نزدیک آنجناب هم علیه السلام برساند و پیشتر کلام در این سلام منت الاسلام بر وجه اتم گذشته آنجا که قول طاوس
شاگرد ابن عباس رح تمنای او یاد راک زمانه مهدی علیه السلام ذکر کرده ایم و بالله التوفیق آنجا همدوش جار طاوس تابعی
شدیم اینجا هم آغوش تمنای ابو هریره صحابی گردیدیم ع یارب این آرزوی من چه خوش ست * تو بدین آرزو مرا برسان
و بالجمله وارد شده که وی تزوج کند بعد نزول و او را اولاد شود باز بمیرد بمدینه و شاید این موت او نزد حج و زیارت
رسول خدا صلعم باشد و رنه او در بیت المقدس خواهد بود و عبد الله بن سلام گفته مکتوب است در توراة صفة محمد صلعم
و این که عیسی بن مریم مدفون شود با وی اخرجه الترمذی وحسنه ابن عساکر و بخاری در تاریخ خود و طبرانی و ابن عساکر
از ابن سلام آورده اند که یدفن عیسی بن مریم مع رسول الله صلعم وصاحبیه فیکون قبره رابعا و بقاعی در سر الروح ذکر کرده
که ابن الراعی در تاریخ مدینه و ابن جوزی در منتظم از عبد الله بن عمر مرفوعا آورده اند که ینزل عیسی بن مریم الی الارض

فیتزوج ویولد له ویمکث خمسا واربعین ثم یموت فیدفن معی فی قبری فاقوم انا وعیسی بن مریم من قبر واحد بین ابی بکر وعمر
وعزاه القرطبی فی آخر تذکرته الی ابی حفص المیانشی انتهی و این حدیث عائشه ذکر و صاحب کنز العمال بلفظ قالت قلت
یا رسول الله انی اری انی اعیش بعدک فتاذن لی ان ادفن الی جنبک فقال و انی لی بذلک الموضع ما فیه الا موضعی و
قبر ابی بکر و عمر و عیسی بن مریم زرقانی در شرح مواهب لدنیه گفته ذکر ابن عساکر ان وفات عیسی تکون بالمدینة فیصلی علیه
هناک ویدفن بالحجرة النبویة وروی الترمذی عن عبد الله بن سلام قال مکتوب فی التوراة صفة محمد وعیسی بن مریم یدفن
معه و اختلف فی موته قبل رفعه فظاهر قوله تعالی انی متوفیک قال الحافظ و علیه اذا انزل الی الارض ومکث المدة المقدرة
له یموت ثانیا وقیل معنی متوفیک قابضک من الارض فعلیه لا یموت الا فی آخر الزمان وقال فی موضع آخر وعیسی وهو
حی علی الصحیح ولم یثبت رفع ادریس وهو حی من طریق مرفوعة یعتمد انتهی کلامه ابن خلدون از کندی آورده که وی گفته وفات عیسی
بعد چهل سال شود و عیسی در مدینه وفات یابد و بجانب عمر بن الخطاب مدفون شود و آمده که ابو بکر و عمر میان دو پیغمبر محشور
شوند انتهی و ابن ابی واطیل گفته والشیعة تقول انه هو المسیح مسیح المسایح من آل محمد ابن خلدون گوید تکلف بعض علیه
حمل بعض المتصوفة حدیث لا مهدی الا عیسی ای لا یکون مهدی الا المهدی الذی نسبته الی الشریعة المحمدیة نسبة
عیسی الی الشریعة الموسویة فی الاتباع وعدم النسخ الی کلام من امثال هذا یعینون فیه الوقت والرجل والمکان بادلة
واهیة وتحکمات مختلفة فینقضی الزمان ولا اثر لشیء من ذلک فیرجعون الی تجدید رای منتحل کما تراه من مفهومات لغویة و
اشیاء تخییلیة واحکام نجومیة فی هذا انقضت اعمار الاول منهم والآخر انتهی گوییم شک نیست که تعیین تاریخ ظهور مهدی یا
نزول عیسی یا خروج دجال یا جز آن از وقائع وفتن که اخبار و آثار بوقوع آن در زمان آخر بالاجمال دلالت دارند از پیش
نفس خود بکشف یا حساب نجوم یا تخیل موهوم یا مفهوم لغت یا انتحال نصوص یا تاویل یا دله تحریف کلام نبویست
و این همه شود ولیکن وقت آن جز عالم الغیب والشهادة هیچکس را معلوم نیست و نه امید علم اوست در آید و مدعی آن
کاذب و مقرر آن خاطی ست و تاویل شیعه برای حدیث لا مهدی الا عیسی کما تحریف بحت ست برای خبر نبوی و تبدیل
حکم شرعی ست بحکم عقل کاسد و رای فاسد خود عصمنا الله سبحانه وجمیع المسلمین عن امثال هذه الزلات واتباع خطوات
الشیاطین من الانس والجن اجمعین **قف** صاحب اشاعه درین مقام تذنیبی نوشته و در آن بر جهله حنفیه باب بودن
مهدی و عیسی مقلد امام ابو حنیفه رضی الله عنه رد و تشنیع نموده و خلاصه کلام او در اینجا نوشته میشود که خالی از فائده نیست و
تسمیه او این دنباله کلام را به تذنیب لطفی دارد که پوشیده نیست میگوید که بعض جهله حنفیه ادعا کرده اند که هر یکی
از عیسی و مهدی علیهما السلام تقلید مذهب امام ابی حنیفه خواهند کرد و این را بعض مشایخ طریقه سلاسل هند نیز در تالیف
فارسی خود که در آن دیار شیوع دارد ذکر کرده اند و بعض متوسمین بعلم از حنفیه که متصدر تدریس اند نیز این قول را شهرت
میدهند و بدان فخر مینمایند و در مجلس درس خود در روضه نبویه تقریر آن میکنند چون ذکر این سخن بمن آمد انکار کردم و قائل
و ناقل و مقرر او را منسوب بجهل نمودم چون او را انکار من رسید مرا نسبت به تنقیص در حق امام ابو حنیفه کرد و حاشاه
من ذلک اگر امام ابو حنیفه این را میشنید فتوی بتعزیر یا تکفیر قائل میداد بعده بعد مدتی شیخ علی قاری هروی نزیل

تا مشتهر نسازد تا لیفی درین باب اتفق شدم که نامش المشرب الوردی فی مذهب المهدی نهاده و در وی این قول را القلارد و
بران رد تشنیع کرده و قائل را جاهل و امنوده پس این کتاب را بمجلس روم می فرستادم و بر می خوانده شد و میان ملاغره نمود
رسوا گردید پس کلام علی قاری درینجا باختصار نقل میکنیم زیرا که بر قبول عوام حنفیه اعون ست چه آنها جمود دارند بر نقول
اهل مذهب حنفی و اگرچه متعلق بفقه نباشد قال رحمه الله تعالی ولقد عارضنی فی هذه القضیة یعنی مسئلة التقلید المذکورة کم
سوء عار من الفضیلة بالکلیة ابرز نقلا مما کتب فی قفا الدفاتر یقطع ببطلانه حتی ذوو العقل القاصر وهو مع هذا منقول من کتاب
مجهول وقد صرح الامام ابن الهمام بعدم جواز النقل من غیر الکتب المتداولة سواء العلوم الاصلیة والفرعیة ثم ان رکاکة الفاظ
ومبانیه تدل علی بطلان معانیه بعده ذکر تلمذ خضر بابی حنیفة تا پنجاه سال و بعد وفاتش تعلم شرع از قبر او تا پانزده سال و
وآموختن خضر بقشیری علم ابو حنیفه بامر الهی تا سه سال و تعلیم نمودن حقائق و دقائق بوی تا آنکه قشیری هزار کتاب تصنیف
کرد و مریدان و تلامذه او بسیار شدند کرده و گفته که قشیری جمله کتب خود در صندوق نهاده از دست مریدی در جیحون
بیفگند و از وی دستی بر آمده صندوق را گرفت و گفت من بحفظ امانت شیخ سو کلم قشیری گفت سر در آن آنست که قرب
قیامت چون دجال بر آید و عیسی نزول کند و انجیل نزد او نه تهمندی تلاش کتب شرع محمدی کند و در تمام دنیا کتابی
یافته نشود و عیسی دعا کند جبرئیل آید و گوید که بر نهر جیحون برو و این صندوق ابو القاسم قشیری ندا کن و آرا آنجا صندوق
گرفته کتب آرد و شرع را باین کتب زنده کند و جبرئیل گوید ابو القاسم باین رتبه از رضای والدین رسیده کذا فی کتاب انیس
الجلساء ملخصا و علی قاری این حکایت را بطولها و الفاظها ازین کتاب نقل کرده و گفته لا یخفی ان هذا مع رکاکته ولحنه کلام بعض
الملحدین الساعین فی فساد الدین بعده رد هر لفظ او بدلائل ساطعه نموده و گفته فبطل قول القائل وکفر فیما اظهر لا سیما فیما
ابرز بالنسبة الی نبی الله عیسی علیه السلام ومن قال بسلب نبوته کفر حقا کما صرح به السیوطی فانه النبی لا یذهب عنه وصف
النبوة فی حیاته ولا بعد موته وقد صرح السبکی ان عیسی یحکم بشریعة نبینا بالقرآن والسنة و عیسی را بعد نزول وحی الهی آید چنانکه
در حدیث النواس بن سمعان نزد مسلم وغیره آمده یقتل عیسی الدجال عند باب لد الشرقی فبینما هم کذلک اذ اوحی الله تعالی الی
عیسی بن مریم انی قد اخرجت عبادا من عبادی لا یدان لک بقتالهم فحرز عبادی الی الطور الحدیث و ظاهر آنست که آرنده
وحی بسوی او جبرئیل علیه السلام باشد بلکه بهمین یقین داریم و دران تردد نمیکنیم چه جبرئیل سفیر خداست درمیان انبیا علیهم السلام
و فرشته دیگر برای این کار معروف نیست ابو حاتم در تفسیر خود آورده انه وکل جبرئیل بالکتب بالوحی الی الانبیاء و آنکه بر السنه
عامه مشهور شده که نزول جبرئیل بسوی ارض بعد موت رسول خدا صلعم نشود بی اصل محض ست و در چند حدیث
نزول او بر زمین آمده چنانکه حضور او نزد ممات بر طهارت و لیلة القدر و نزد منع دجال از دخول مکه و مدینه و جز آن
از مواقع و از حافظ ابن حجر پرسیده بودند که عیسی علیه السلام نزد نزول حافظ قرآن و سنت نبویه باشد یا تلقی آن
از علماء وقت خود کند گفت درین باب چیزی منقول نشده و لائق مقام عیسی علیه السلام آنست که تلقی آن از
رسول خدا صلعم کند و مطابق آن تلقی در امت حکم کند زیرا که وی در حقیقت خلیفه اوست انتهی علی قاری گفته راجح
اوست سنت را از آنحضرت صلعم بطریق مشافهة بغیر واسطه یا بطریق وحی و الهام و از ابو هریره مروی ست که

چون وی اکثار روایت احادیث کرد مردم بروی انکار کردند گفت لئن نزل عیسی بن مریم قبل ان اموت لاحدثنه
عن رسول الله صلعم فیصدقنی پس قول وی فیصدقنی دلیل ست برآنکه عیسی عالم جمیع سنت نبی صلعم باشد بدون احتیاج
اخذ او از احدی از امت تا انکه ابو هریره در تصدیق مسموع خود از انحضرت صلعم محتاج تصدیق وتزکیه او شده انتهی
کلامه وهو فی غایة النفاسة هکذا فی الاشاعة وقد لخصنا لمخفه وبعده علی قاری تقلید مهدی را با بوحنیفه نیز بادله شتی
رد کرده ومقرر نموده که وی مجتهد مطلق باشد صاحب اشاعه گفته واین مخالف چیزی ست که از فتوحات گذشته که
مهدی قیاس نمیداند واگر میداند برای اجتناب از ان میداند پس وی حکم نکند مگر بالقاء ملک مسدد که او تعالی بسوی
او فرستاده باشد وذلک هو الشرع المحمدی الذی لو کان محمد صلعم حیا ورفعت تلک النازلة لم یحکم فیها الا بحکم المهدی
فیعلم ان ذلک هو الشرع المحمدی فیحرم علیه القیاس مع وجود النصوص التی منحه الله ایاها وانه قال فی صفته یقفو اثری
لا یخطی فعرفنا انه متبع لا مشرع انتهی کلام الفتوحات وبرین تقدیر مهدی مجتهد نباشد چه مجتهد حکم میکند بقیاس و
بروی حکم بدان حرام بود ونیز مجتهد خطا میکند ووی خطا نکند چه معصوم ست در احکام بشهادت نبی صلعم واین مبنی ست
بر عدم جواز اجتهاد در حق انبیا علیهم السلام وهو التحقیق انتهی کلام الاشاعة گویم آنچه از احادیث صحیحه ثابت میشود همین قدر ست
که مهدی وعیسی علیهما السلام حکم بشرع محمدی میکنند واین تفاصیل که تلقی آن از علماء وقت نمایند یا از انحضرت صلعم یا از وحی
والهام هیچ وارد نشده پس تعمق در امثال این امور که ایشان مجتهد باشند یا نه از قبیل خوض لا طائل و فضول کلام ست
که اهل علم از طرف شارع بدان مامور نیند وظاهر آنست که قرآن کریم که اعظم حجج رب العالمین واکرم معجزات رحمة للعالمین ست
وسنن نبوی که در کتب صحاح وسنن ومعاجم ومسانید مدون ست ودر حدیث در حق آن وارد شده اوتیت القرآن ومثله
معه تا قیام قیامت باقی ست ودر اکثر بقاع ارض میسر وموجود مهدی وعیسی علیهما السلام را در عمل بشرع خاتم الانبیاء
کافی ووافی شود نه حاجت تلقی از علما افتد ونه ضرورت اجتهاد زیرا که نصوص کتاب وسنت کفیل احکام جمله حوادث حال و
استقبال ست مهارت وعبوری باید تا حکم هر حادثه ازین هر دو حجت نیره برآرد وآنکه گفته اند که تلقی سنت بالمشافهه تصور
کنند محتاج سند صحیح مرفوع ست چه آنحضرت صلعم بعالم آخرت رفته مشافهه یعنی چه آری تلقی بوحی یا الهام الهی چیزی دیگر
که انچه در دواوین سنت امروز مدون ست دران روز عیسی ومهدی را بوحی یا الهام بران مطلع فرمایند واگر مراد بمشافهه استفاده
از قبر نبوی ست پس این همان تعلم خضر از قبر ابوحنیفه شد علاوه وآن هیچ روایتی ضعیف هم نیامده که این بزرگواران التجا بروضه
مقدس یا قبر مطهر وی صلعم خواهند کرد وقطع نظر ازان سکونت ماندن بود مهدی وعیسی علیهما السلام در بیت المقدس باشد
مدینه از انجا مسافت بعیده دارد با این مسافت استفاده از قبر صورت نمی بندد پس انچه نزد تو بخاطر میرسد سوای فتح
ظاهر نصوص ست حاشا که باحکام قرآن موجود بین الخلق وسنت موجوده میان اهل اسلام ست ولا اعتبار علیه ولا التفات فیه
والله اعلم وبعده صاحب اشاعه سیزده چهارده وجه عقلیه ونقلیه فقهیه در رد حکایت خضر وتقلید ابوحنیفه بحق مهدی
وعیسی علیهما السلام ذکر کرده حاجت ایراد آن درین مقام نیست که از قبیل هذیان جهله حنفیه وهفوات فرقه تقلیدیه
ست واین قسم مقلده استحقاق جواب والتفات خطاب ندارند وکدام بلا وآفت ست که بدولت این تقلیدات وتاویلات

در اسلام واقع نشده این همه فتن و مفاسد که می بینی و این همه منازعات و شنائع که میشنوی همه بطفیل تقلید آرا رجال و تاویل
نصوص و صرف آن از ظاهر وی ست یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید حدوث تقلید مذهب و انتساب هر طائفه بسوی عظیمی از عظماء اسلام
بعد قرون مشهود لها بالخیر شده و باقرار مقلده و از آثار قیامت ست و ورود وعید هجران نصوص و اجتنبه الاخذ والاطاعه بر وجه استیفا
ست و در هر قرن جمعی از اهل علم و اهل حق بمدافعه آن تحریرا و تقریرا و مناظرة بلکه مباهلة پرداخته اند الی یومنا هذا و می پردازند
اما گوش شنوا و چشم بینا کجاست و کان امر الله قدرا مقدورا در اشاعه گفته ثم ان هولاء الجهلة لفرط تعصبهم و عنادهم لیس مطمح
نظرهم الا تفضیل ابی حنیفة ولو بما لا اصل له ولو بما یودی الی الکفر ولیس عندهم علم بفضائله الجمة التی الف فیها الکتب فیرضون بالاکاذیب
والافتراءات التی لا یرضاها الله ورسوله ولا ابو حنیفة لنفسه ولو سمعها ابو حنیفة لافتی بکفر قائلها وفی فضائل ابی حنیفة المقررة
المحررة کفایة لمحبیه ولا یحتاج فی اثبات فضله الی الاقوال الکاذبة المفتراة المودیة الی تنقیص الانبیاء انتهی گویم غلو و مبالغه که
بالخصوص حنفیه را در باره اثبات فضل بلکه تفضیل ابو حنیفه رح بر ائمه دیگر ست مقلدان مذاهب شافعی و احمد و مالک را نیست
اگرچه کتب مولفه در مناقب چهار ائمه مجتهدین خالی از تکلفات و مبالغه بی اصل نیست و ابو حنیفه رح فضل و جود در قرون مشهود
لها بالخیر و همچنین ائمه ثلثه را چه کم ست که احتیاج تفضیل فقها و بر سنت نبوی که موجب تنقیص شان رفیع نصوص شارع صلعم ست
عارض حال گردد و همچنین که خلف امت را با سلف امت و ائمه شان باید و تذکر آنها برحمت و غفران شاید کفایت میکند این همه لاف
و گزاف چرا و این همه جمود بر تفریع فقهاء و شور و شغب بسوی که مفضی بتوهین ادله کتاب و براهین سنت میشود یعنی چه حق تعالی
مسلمانان را عقل سلیم بخشد و از شر نفس و هوا سلیم دارد و بعده صاحب اشاعه گفته عجائب اینست که قهستانی را با وجود آن
فضل و جلالت چیزے ازین باب واقع شده در شرح خطبه نقایه گفته ان عیسی اذا نزل عمل بمذهب ابی حنیفة کما ذکره فی الفصول
الستة ولیت شعری ما الفصول الستة وما الدلیل علی هذا القول فانا لله وانا الیه راجعون وعلیک باتباع السنة الغراء فانها حرز
وحصن من الاهواء والاراء وجنة من سهام الشیطان المرید وایاک والاغترار بمثل هذه الترهات الباطلة ودع التعصب فانه باب
عظیم من ابواب الشیطان الرجیم اللهم انا نعوذ بک من شر الشیطان وفتنته ونفخه ونفثه ونسئلک التوفیق لما تحب وترضی انتهی
کلامه گویم قهستانی تنها درین ورطه گرفتار نیست بلکه دیگر مشائخ حنفیه هم با وی همدوش اند قیم حنفیه صاحب در مختار گفته
الی ان یحکم بمذهبه عیسی علیه السلام تم وهذا یدل علی امر عظیم اختص به من بین سائر العلماء العظام انتهی لیکن رد المحتار گفته تبع فیه
القهستانی وکانه اخذه مما ذکره اهل الکشف ان مذهبه آخر المذاهب انقطاعا لکن لا دلیل فی ذلک علی ان نبی الله عیسی یحکم
بمذهب ابی حنیفة وان کان العلماء موجودین فی زمنه فلا بد له من دلیل ولهذا قال السیوطی فی رسالة سماها الاعلام ما حاصله ان
ما یقال انه یحکم بمذهب من المذاهب الاربعة باطل لا اصل له وکیف یظن بنبی انه یقلد مجتهدا مع ان المجتهد من آحاد هذه
الامة لا یجوز له التقلید وانما یحکم بالاجتهاد او بما کان یعلمه قبل من شریعتنا بالوحی او بما تعلمه منها وهو فی السماء او انه
ینظر فی القرآن فیفهم منه کما کان یفهم نبینا صلعم واقتصر السبکی علی الاخیر وما یقال ان الامام المهدی یقلد ابا حنیفة
رده علی القاری فی رسالة المسماة بالمشرب الوردی فی مذهب المهدی وقرر فیها انه مجتهد مطلق ورد فیها ما وضعه
بعض الکذابین من قصة طویلة وهذا کلام باطل لا اصل له ولا یجوز حکایته الا لرده کما وضحه لاصحابه واتباعه انتهی ملخصا

وکم داین قبیل ست غالب تیج این بیت منسوب بابن المبارک ست فلعنة ربنا اعداد رمل علی من رد قول ابی حنیفه واگرچه
صاحب حاشیه شامی یعنی ابن عابدین تاویل معنی این بیت نموده اما دل فقیر از بعضی بیت درقلق ست وصحت انتساب او
تسوی ابن المبارک محدث بلا ریب حق آنست که این قسم مبالغات و اغراقات از اتباع مذاهب اربعه در حق ائمه مذاهب خود
واقع شده ست مانحن بصدده نیست **قف** در رساله حشریه گفته که بعد انفصال مقدمه دجال حضرت امام مهدی و حضرت عیسی
علیهما السلام دران بلاد سیر فرمایند و ملاکشیدگان دجال را به بیان درجات ایشان تسلی دهند و نقصانهای آنها
ایشان را بعنایات و الطاف تدارک کنند و حضرت عیسی حکم بقتل خنزیر و شکستن صلیب و قبول نکردن جزیه از کفار و تکلیف بقبول
اسلام بیان فرمایند بعون عنایات الهی در جمیع بلاد اسلام هیچ کافر نماند و تمام زمین بعدالت حضرت مهدی معمور گردد
و بیخ و بنیاد ظلم و فساد برکنده شود و همه مردمان سرگرم طاعت و عبادت باشند و مدت خلافت ایشان هفت سال یا هشت
سال یا نه سال باشد و ظاهر آنست که هفت سال با فراغت ست و سال هشتم در تدبیر جنگ دجال و دجال سال نهم بمصاحبت حضرت
مسیح علیه السلام باین حساب عمر مبارک ایشان چهل و نه سال شود و درین اثنا حضرت امام مهدی برحمت پیوسته شوند و حضرت
عیسی بر ایشان نماز گذارند و دفن کنند بعد ازین جمیع مهمات و رتق و فتق امور بدست عیسی علیه السلام مسلم شود و عالم
حالت نیکتر باشد و درین اسرار جناب الهی بایشان وحی رسد که من بندگان از پیدا کنم که هیچکس را با ایشان دست
مقاومت نیست و پس بندگان مخلص مرا بکوه طور پناه بده حضرت عیسی در قلعه که حالا بکوه طور قائم ست تبدل فرمایند
بجمیع اسباب ضرور از وقه پرداخت نمایند و درین اثنا قوم یاجوج و ماجوج سد اسکندری را شکسته بیرون آیند انتهی و احوال
خروج ایشان در باب آینده ست تحریر می یابد **قف** شوکانی در توضیح بعد ذکر احادیث وارده در عیسی بن مریم گفته فهذه
تسعة و عشرون حدیثا تنضم الیها احادیث اخر ذکر فیها نزول عیسی علیه السلام منها ما هو مذکور فی احادیث الدجال
منها ما هو مذکور فی احادیث المنتظر و تنضم الی ذلک ایضا الآثار الواردة عن الصحابة فلها حکم الرفع اذ لا مجال للاجتهاد
ذلک فمنها عن ابی هریرة عند ابن ابی شیبة و منها عنه ایضا ذکره فی کنز العمال و منها عنه ایضا ذکره فیه و منها عن ابن
عباس ذکره فی الکنز و منها عنه ایضا ذکره فیه و منها عن عبد الله بن عمر ذکره ابن ابی شیبة و منها عن ابن مسعود ذکره
فی کنز العمال جمیع ما سقناه بالغ حد التواتر کما لا یخفی علی من له فضل اطلاع فتقرر بجمیع ما سقناه فی هذا ان الاحادیث الواردة
فی المهدی المنتظر متواترة و الاحادیث الواردة فی الدجال متواترة و الاحادیث الواردة فی نزول عیسی متواترة و فی هذا القدر
کفایة لمن له هدایة انتهی کلامه گویم شوکانی این رساله در سنه ۱۲۱۱ نوشته و اخبار و آثاریکه دران اشارت نموده فالبعض درین کتاب
بتفریق ابواب و فصول مذکور ست و کاتب حروف نقل رساله مذکور از حدیده در سنه ۱۲۸۸ هجری بقلم خود در سفر مبارک حج
گرفته و بالله التوفیق **باب ششم** در بیان خروج یاجوج و ماجوج و ان نزدیکی از اشراط عظیمه قریبه قیام ساعت ست خروج
ایشان در عهد حضرت روح الله عیسی بن مریم علیهما السلام باتفاق ست قال الله تعالی یا ذا القرنین ان یاجوج و ماجوج
مفسدون فی الارض و قال تعالی فی سورة الانبیاء حتی اذا فتحت یاجوج و ماجوج و هم من کل حدب ینسلون و فرمود رسول خدا صلعم
لا تقوم الساعة حتی تکون عشر آیات طلوع الشمس من مغربها و الدخان و الدابة و یاجوج و ماجوج و نزول عیسی بن مریم

وظهور المهدی وثلاث خسفات ونار تخرج من قعر عدن الی آخر الحدیث اخرجه ابن ماجه عن حذیفه بن اسید واحادیث وارده
درباره ایشان بسیار است ودرین حدیث ترتیب وقوع این روایه ذکر کرده و — کلام در یاجوج وماجوج بذیل چند فصل نوشته میشود

فصل اول در بیان نسب ایشان و درآن اقوال است یکی آنکه بنی آدم اند از اولاد یافث بن نوح و وهب وغیره همین جزم کرده
اند وبسیاری از متاخرین برآن اعتماد نموده دیگر آنکه ترک هستند قاله الضحاک وبعضی گفته که یاجوج از ترک اند و ماجوج از دیلم وکعب گفته
این اولاد آدم اند مگر نه از حوی بلکه آدم بخواب رفت و او را احتلام شد و نطفه او بخاک آمیخت ازان یاجوج و ماجوج متولد شدند و
این را رد کرده اند بآنکه احتلام بر انبیاء جائز نیست و جواب داده اند که منفی رویت جماع در نوم است نه احتلام صرف که برآمدن منی
از اندام باشد پس محتمل است که فقط دفق بارشده باشد و این جائز است چنانکه بول کردن جائز است حافظ ابن حجر در فتح الباری
گفته الاول هو المعتمد والا فاین کانوا حین الطوفان و نووی در فتاوی خود گفته یاجوج و ماجوج از اولاد آدم اند از غیر حوی نزد جماهیر علما
پس برادر ما باشند از طرف پدر حافظ ابن حجر گفته این را از احدی از سلف جز کعب احبار مروی نیست و حدیث مرفوع رد او است
انهم من ذریة نوح و نوح بی شبهه از ذریه حوی است و ابو هریره مرفوعا آورده که ولد لنوح سام و حام و یافث فولد لسام العرب
و فارس والروم و ولد لحام القبط والبربر والسودان و ولد لیافث یاجوج و ماجوج والترک والصقالبة حافظ گفته در سندش
ضعف است و در رساله حشریه گفته اینها بنی آدم اند از اولاد یافث بن نوح ملک ایشان در اقصای بلاد شمالیه بیرون از هفت
اقلیم است جانب شمال ایشان دریای شور است که آب وی بسبب شدت برد چندان غلظت دارد که گذاره کشتی در آن ممکن
نیست و در شرق و غرب ایشان دو کوه عظیم بسیار بلند مانند دیوار که راه برآمدن و درآمدن ندارد از آن جانب راه بسته اند و بطرف جنوب
ایشان آهسته آهسته نزدیک میشوند چنانکه در میان ایشان فاصله قلیل مانده بود و سکندر ذوالقرنین آنرا بدیوار آهنی که بلندتر
باقله هر دو کوه و عرضش شصت ذراع باشد بند کرده این خبیثان همیشه بکافتن و شکافتن آن مشغول میشوند اما حق تعالی
عدد و حفظ خود شبانه بدستور اول راست میگرداند و در وقت حیات جناب نبی آنحضرت صلی الله علیه وسلم بقدر میانه حلقه دو انگشت یعنی
از انگشت وسطی و انگشت شهادت رخنه افتاده بود ولیکن هنوز باینقدر نرسیده که بنی آدم توانند برآمد آنروز که این دیوار شکسته
شود بیرون آیند **فصل دوم** در ذکر حلیه و سیرت ایشان ابن ابی حاتم از طریق شریح بن عبید از کعب آورده که گفت
ایشان سه صنف اند صنفی است که اجساد ایشان مثل ارز است بفتح همزه و سکون را و زای معجمه و آن درختی بسیار بزرگ باشد
در نهایه گفته هو شجر الارزن هو خشب معروف وقیل شجر الصنوبر انتهی و در صراح گفته ارز و رز برنج و ارزه بفتحات درخت
ارزن و ارزه بالتسکین درخت صنوبر انتهی و صنفی است که چهار ذراع در چهار ذراع است و صنفی است که گوشهای خود
میگسترانند و یکی را لحاف میسازند و در حدیث حذیفه هم مانند آن آمده و هم حاکم و ابن ابی حاتم بطریق ابن الجوزی از
ابن عباس آورده که یاجوج و ماجوج یک یک شبر و دو دو شبر اند و اطول ایشان سه شبر باشد و فیه نظر و از قتاده آمده که ایشان
بست و دو قبیله اند و ذوالقرنین بر بست و یک قبیله بنای سد کرده و یک قبیله از ایشان غائب بود بغزو رفته و هم
فاتراک ایشان باقی ماندند ترک از احاطه سد اخرجه ابن ابی حاتم و ابن مردویه از طریق سدی روایت کرده که گفت
ترک سریه از سرایای یاجوج و ماجوج اند غائب بودند که ذوالقرنین آمده سد بست و ایشان خارج ماندند احمد و طبرانی

از خالد بن عبد الله بن حرمله از خاله وی مرفوعا آورده که انکم تقولون لا عدو وانکم لا تزالون تقاتلون عدوا حتی تقاتلوا
یاجوج و ماجوج عراض الوجوه صغار العیون صهب الشعور من کل حدب ینسلون کان وجوههم المجان المطرقة یعنی پهنارویه
کوچک چشم سرخ موی مانند گویا روهای ایشان سپرها بر هم نشسته است در صراح گفته ترس مطرق ترس مطرقة التی الیطرق
بعضها فوق بعض کالنعل المخصوفة یعنی تو بر تو اتهی در اشاعه گفته و این موید آنست که ترک قبیله از ایشان ست و صهوبة یعنی
میان حمرت و سواد است بقال رجل اصهب امراة صهباء انتهی و اما کثرت ایشان پس ابن حبان در صحیح خود از ابن مسعود
مرفوعا آورده ان یاجوج و ماجوج اقل ما یترک احدهم من صلبه الف من الذریة یعنی یکی از ایشان کمتر از هزار اولاد صلبی خود نمیگذرد
مراد کثرت نسل ایشان ست و نسائی از روایت عمرو بن اوس عن ابیه مرفوعا آورده که ان یاجوج و ماجوج یجامعون ما یشاؤن
ولا یموت رجل منهم الا ترک من ذریته الفا فصاعدا یعنی کثیر الجماع اند با زنان و لهذا اولاد بسیار میشود و ابن ابی حاتم و ابن مردویه
روایت کرده که ان یاجوج و ماجوج لهم نساء یجامعون ما شاؤا و شجر یلقحون ما شاؤا الحدیث یعنی گویا درخت اندبارمی آرند چنانکه
میخواهند و حاکم و ابن مردویه از طریق عبد الله بن عمرو آورده اند ان یاجوج و ماجوج من ذریة آدم و راءهم ثلاث امم ولن یموت
منهم رجل الا ترک من ذریته الفا فصاعدا و طبرانی و ابن مردویه و بیهقی و عبد بن حمید از ابن عمر نحو آن روایت نموده و زیاده
کرده که آن سه را تاویل و تاریس و منسک نام ست و هم عبد بن حمید بسند صحیح از عبد الله بن سلام مانند آن آورده و ابن ابی
حاتم از عبد الله بن عمرو روایت کرده که گفت الجن و الانس عشرة اجزاء فتسعة اجزاء یاجوج و ماجوج وجزء سائر الناس
یعنی جن و انس ده جزو اند نه جزو از آنجمله یاجوج و ماجوج اند و یک جزو باقی مردم و در خبر مرفوع آمده ان یاجوج و ماجوج یحفرون
السد کل یوم یعنی هر روز سد را میکنند تا برآیند ابو هریره مرفوعا روایت کرده السد یحفرونه کل یوم حتی اذا کادوا یخرقونه
قال الذی علیهم ارجعوا فستخرقونه غدا فیعیده الله کاشد ما کان حتی اذا بلغ مدتهم و اراد الله ان یبعثهم علی الناس قال الذی
علیهم ارجعوا فستخرقونه غدا ان شاء الله تعالی واستثنی قال فیرجعون فیجدونه کهیئته حین ترکوه فیخرقونه علی الناس الحدیث اخرجه
الترمذی و حسنه و ابن حبان و الحاکم و صححاه یعنی سد را هر روز می کنند تا آنکه چون نزدیک بخرق آن میشوند کسیکه بر ایشان
حاکم ست میگوید برویم برگردید فردا خرق خواهید کرد و او تعالی آنرا سخت تر از آنچه بود میسازد تا آنکه چون مدت
خروج خود برسد و اراده الهی بعث ایشان بر مردم شود حاکم ایشان بگوید برگردید فردا ان شاء الله تعالی وا خواهید کرد و استثنا کند پس برگردند و آنرا روز فردا بر شکلی که گذاشته رفته بودند بیابند پس سد را شکسته بیرون
آیند بر مردم حافظ ابن حجر گفته اخرجه الترمذی و ابن ماجه و الحاکم و عبد بن حمید و ابن حبان کلهم عن قتادة و رجال بعضهم
رجال الصحیح ابن العربی گفته درین حدیث سه آیت است یکی آنکه حق تعالی ایشان را از حفر سد در روز و شب منع کرده
و باز داشته دوم آنکه منع کرد ایشان را از برآمدن بر سد بنردبان و آلات حفر و خرق و ایشان را الهام نکرده این کار با ایشان
آموخت یعنی با آنکه در احوال ایشان آمده است نزد وهب که اشجار و زروع و غیره آلات ساخته اند سوم آنکه باز داشته
ایشان را از گفتن استثنا یعنی ان شاء الله تعالی تا آنکه وقت محدود بر سد حافظ ابن حجر فرموده در وی ایست که
ایشان اهل صناعات و اهل ولایت و سلطنت و رعیت که اطاعت من فوق خود میکنند بوده اند و در ایشان کسی هست

که خدا را ایشان شناسند و اقرار بقدرت و مشیت او میکنند و محتمل که این کلمه بر زبان حاکم ایشان بی‌ساخته رود و معنی آن نشناخته
باشند و مقصود که برکت این کلمه است حاصل گردد و لیحده برای هریکی ازین دو احتمال حدیثی آورده و گفته که نزد عبد بن حمید
از طریق کعب احبار نحو حدیث ابوهریره آمده و در آن گفته است فاذا جاء امر الله القی علی بعض السنتهم نأتی غدا ان
شاء الله تعالی فنفرغ منه و نزد ابن مردویه از حدیث حذیفه مانند حدیث ابوهریره آمده و فیه فیصبحون و هو اقوی منه
بالامس حتی یسلم رجل منهم حین یرید الله ان یبلغ امره فیقول المؤمن غدا نفتحه ان شاء الله تعالی فیصبحون ثم یغدون علیه فیفتح الحدیث
و سنده ضعیف انتهی کلام الحافظ و حاصل این احتمال القاء استثنا بر زبان یکی از ایشان است و این اقوی است و احتمال اسلام
آوردن یکی از ایشان چنانکه روایت بر آن دلالت میکند نیز هست و روایت نعیم بن حماد از ابن عباس مرفوعا وارد است و لفظه
انیست بعثنی الله حین اسری بی الی یاجوج و ماجوج فدعوتهم الی دین الاسلام و عبادته فابوا ان یجیبونی فهم فی النار مع من عصی
من ولد آدم و ولد ابلیس کما هو واضح کذا فی الاشاعه فصل سوم در بیان خروج و افساد و هلاک یاجوج و ماجوج مسلم از حدیث نواس
بن سمعان در حال خروج ایشان بعد ذکر دجال و قتل او بر دست عیسی علیه السلام وغیره آورده که فرمود آنحضرت صلعم ثم یأتیه یعنی
عیسی قوم قد عصمهم الله من الدجال فیمسح وجوههم و یحدثهم بدرجاتهم فی الجنة فبینما هم کذلک اذ اوحی الله الی عیسی انی قد اخرجت
عبادا لی لا یدان لاحد بقتالهم فحرز عبادی الی الطور و یبعث الله یاجوج و ماجوج فیخرجون علی الناس فینشفون الماء و یتحصن الناس
منهم فی حصونهم و یضمون الیهم مواشیهم و یشربون میاه الارض حتی ان بعضهم لیمر بالنهر فیشربون ما فیه حتی یترکوه یبسا حتی
ان من یمر من بعدهم لیمر بذلک النهر فیقول قد کان ههنا ماء مرة حتی اذا لم یبق من الناس احد الا احد فی حصن او مدینة یمرون
بحیرة طبریة فیشربون ما فیها و یمر آخرهم فیقولون لقد کان بهذه مرة ماء و یحصر عیسی نبی الله و اصحابه حتی یکون راس الثور و راس
الحمار لاحدهم خیرا من مائة دینار حاصل معنی آنکه عیسی علیه السلام وقت خروج ایشان بوحی الهی مع مسلمانان بکوه طور متحصن شوند و
ایشان برآمده آبهای دریاها بنوشند و آنرا خشک سازند و مواشی را بخورند و از قلت رزق سر گاو و خر بهتر از صد دینار نزد مسلمانان
باشد در رساله حشریه گفته مثل موج و ملخ بیرون آیند و از هر طرف هجوم آرند بجز قلعه و حصن از دست ایشان نمانند و در قتل و غارت
هیچ باک نکنند و نیز گفته کثرت ایشان بحدی است که جمیع اولین ایشان بر بحیره طبریه چون برسند آبش را بنوشند و خشک سازند
و بحیره طبریه چشمه ایست در طبرستان مربع است هر طرف او بقدر هفت کروه یا ده کروه و آبش بسیار عمیق است و چون جمیع آخرین
ایشان برسند گویند شاید وقتی اینجا آب بوده باشد و همین کثرت با انواع ظلم از قتل و نهب و اسیر و بی ناموسی و غدرهای
شدید و آدم خوری وغیره مشغول باشند و بهمین صفت در ملک شام بیایند چون آنجا رسند گویند که در زمین کسی را از آدمیان
نگذاشتیم بیایید تا خلقت آسمان را نیز بکشیم باین اراده تیرها بجانب آسمان بپرانند حق تعالی آن تیرها را برنگ خون آلوده
واپس اندازد چون این حال معاینه کنند خوشدل شوند که حالا غیر ما هیچکس نمانده انتهی گویم در روایتی آمده لمسلم وغیره فیقولون
قد قتلنا من فی الارض هلم فلنقتل من فی السماء فیرمون بنشابهم الی السماء فترجع الیهم مخضوبة دما و فی روایة ثم یهز احدهم حربته
ثم یرمی بها الی السماء فترجع الیهم مخضبة دما للبلاء و الفتنة فیرغب نبی الله و اصحابه الی الله فیرسل علیهم النغف فی رقابهم و فی روایة
دود کالنغف فی اعناقهم فیصبحون موتی کموت نفس واحدة لا یسمع لهم حس فیقول المسلمون الا رجل یشتری لنا نفسه فلینظر

بالعمل فاالحد و فيتجردون رجال منهم محتسبا انفسهم قد وطنوها على انه مقتول فينزل فيجدهم موتى بعضهم على بعض فينادي يا معشر
المسلمين الا ابشروا ان الله عزوجل قد كفاكم عدوكم فيخرجون من مدائنهم وحصونهم ويسرحون مواشيهم فما يكون لها رعي الا لحومهم
فتشكر عنه احسن ما شكرت عن شيء قط حتى ان دواب الارض لتسمن وتشكر شكرا من لحومهم ودمائهم ويهبط نبي الله عيسى واصحابه الى الارض
فلا يجدون في الارض موضع شبر الا ملأه زهمهم ونتنهم فيؤذون الناس نتنهم اشد من حياتهم فيستغيثون بالله فيبعث الله ريحا يمانية
غبراء فتصير على الناس غما ودخانا وتقع عليهم الزكمة ويكشف ما بهم بعد ثلاث وقد قذفت جيفهم في البحر وفي رواية فيرغب نبي الله
عيسى واصحابه الى الله فيرسل عليهم طيرا كاعناق البخت فتحملهم فتطرحهم حيث شاء الله تعالى وفي رواية فتطرحهم في البحر وفي رواية في
النار ثم يرسل الله عليهم مطرا لا يكن منه بيت مدر ولا وبر فيغسل الارض حتى يتركها كالزلفة ثم يقال للارض انبتي ثمرك وردي
بركتك فيومئذ تاكل العصابة من الرمانة ويستظلون بقحفها ويوقد المسلمون من قسي ياجوج وماجوج ونشابهم واترستهم سبع سنين
حاصل معنی این حدیث آنست که ایشان بگویند ما اهل زمین را قتل کردیم اهل آسمان را هم بکشیم و تیر خود بر آسمان اندازند و آن تیرها
رنگین بخون باز گردد و برای آزمایش و فتنه و عیسی با اصحاب خود دعا کند در گردن ایشان نغف یا دود برآید که از ان هلاک
میشوند و حسی از ایشان مسموع نشود و نغف دودی را گویند که در بینی شتر و گوسپند باشد و در رساله حشریه گفته بیماری گردن
را النغف گویند و آن اینست که در بینی یا در گردن پیش می آید و مرد اندک مدت بمثل طاعون هلاک میسازد انتهی و مردی از مسلمانان
جان خود بر قتل نهاده برای دریافت حال ایشان برآید و مرده یافته ندا کند که خوشی باد ای مسلمانان شما را الله تعالی کفایت کرد
از شما دشمن شما را پس از شهرها و قلعها بیرون آیند و مواشی خود را بچریدن بگذارند و جز گوشت ایشان چراگاهی نباشد و چارپایان
گوشت و خون ایشان خورده خیلی فربه اندام شوند و عیسی با اصحاب خود فرود آید و یک شبر زمین خالی از شحم و بد بوی ایشان
نیابد و مردم از آن گزند یابند و از او تعالی دعا کنند حق تعالی بر ایشان بادی فرستد که زکمه و دخان آرد و توده خاک
را برکند و گزند ایشان را بعد سه روز دور کند و جیفه یاجوج و ماجوج را در بحر اندازند یا پرندگان که بچو گردنهای شتر باشند
بفرستد و ایشان این جیفه را برداشته آنجا که خدا خواهد ببرند یا در بحر اندازند و در رساله حشریه گفته حق تعالی جانوری
پرنده دراز گردن و دراز جثه بفرستد که آنرا در عرب عنقا گویند آن جانوران بعض ایشان را بخورند و بعض دیگران را
در جزائر و در آب شور دریا افگنند انتهی و درین روایت منافات نیست زیرا که بجز روز قیامت افروخته شدن آتش گرد
و بعده برای دفع خون و نتن ایشان باران آید تا چهل روز و هیچ خانه صوف و خشت نماند که در ان نخزد و زمین آنچنان
زلقه سازد و زلقه بمعنی آئینه است که آدمی در ان روی و صفات خود را به بیند و در رساله حشریه گفته هیچ مکان پخته و خام و هیچ
خرگاه و خز و خس پوش بی چکیدن نماند و این باران بسبب نور برکات و کلان رویندگی نا گردد انتهی و زمین را حکم شود که
ثمر و برکت خود بیار و گروه جماعتی از یک انار سیر شود و زیر برگ آن سایه گیرد مراد کلان بودن انار و محض است در رساله حشریه
گفته آسایشی رو دهد که مردگان آرزوی زندگان کنند و بر روی زمین غیر اهل ایمان نباشند و کینه و عداوت از دل همه
و همه معروف احسان و طاعت شوند و درندگان و ماران مردم را ایذا ندهند انتهی و مسلمانان تا هفت سال کمان و
یاجوج و ماجوج را بجای هیمه بسوزنند در رساله حشریه گفته و این حالت تا هفت سال بر وجه کمال مانده بعد از آن

عمل خیرات و طاعات لوازم بشریت و نفسانیت اندک اندک ظهور کردن گیرد و این همه در عهد مبارک حضرت عیسی علیه السلام بوقوع
آید و مقام حضرت عیسی در دنیا چهل و پنج سال باشد و ایشان نکاح کنند و فرزندان برای ایشان متولد شوند بعد این مدت
حضرت عیسی سفر آخرت گزینند و در روضه مطهره منوره حضرت پیغمبر صلعم مدفون شوند انتهی فـائده اختلاف کرده اند در اشتقاق
یاجوج ماجوج از کدام ماده است بعضی گفته اند مشتق از اجیج النار است و اجیج نار التهاب افروختگی او ست و بعضی گفته اند از اجه
بمعنی اختلاط یا شدت حر و قیل من الاج بمعنی تیز دویدن و قیل من الاجاجة بمعنی آب سخت نمکین و بر همه تقادیر وزن وی یفعول و
مفعول است و همین است ظاهر قراءة عاصم چه وی تنها این لفظها را بهمزه خوانده و همچنین قراءة باقین اگر الف را مسهل از همزه
گویند و قیل وزنهما فاعول من یج و مج و قیل یاجوج من ماج اذا اضطرب و وزنه ایضا مفعول قاله ابو حاتم و گفته اصل موجوج است و
این همه اشتقاقات مناسب حال ایشان است و مؤید اشتقاق اوست از ماج قوله تعالی و ترکنا بعضهم یومئذ یموج فی بعض و این بر حین
خروج از سد باشد فصل قصه عیسی علیه السلام مشتمل است بر چند اشراط از آنجمله قتال یهود است مسلم از ابو هریره روایت
کرده لاتقوم الساعة حتی یقاتل المسلمون الیهود فیقتلهم المسلمون حتی یختبی الیهودی من وراء الحجر و الشجر فیقول الحجر او الشجر یا عبد الله
هذا یهودی خلفی فتعال فاقتله الا الغرقد فانه من شجر الیهود و از آنجمله قتال یاجوج و ماجوج است احمد و طبرانی از خالد بن عبد الله بن
حرملة آورده اند انکم لاتزالون تقاتلون عدوا الله حتی تقاتلوا یاجوج و ماجوج عراض الوجوه صغار الاعین صهب الشعر من کل
حدب ینسلون در صراح گفته صهبة شقرة فی شعر الراس صهوبة کذلک اصهب نعت منه و یقال للابل الذی یخالط بیاضه حمرة
و هو ان یحمر اعلی الوبر و تبیض اجوافه انتهی و از آنجمله مطر است که پوشیده نماند از وی هیچ خانه مدر و نه وبر احمد از ابو هریره آورده
لاتقوم الساعة حتی یمطر الناس مطرا لا تکن منه بیوت المدر و لا بیوت الوبر در صراح گفته مدر کلوخ مدره جمع اهل المدر و الوبر اهل دیه و صحرا و خیمه
بفتحتین پشم شتر و پشم ناک شدن انتهی و از آنجمله انقطاع جهاد و کشتکار شدن مردم است طبرانی از ابو امامه آورده لاتقوم الساعة
حتی تزرعوا حراثین در صراح گفته حرث کشاورزی کردن حراث کشاورز حرث احترث مثل زرع و ازدرع انتهی و از آنجمله
نزول خلافت است در ارض مقدسه یعنی در آخر زمان بدوران مهدی و عیسی دار السلطنة اسلامیان بیت المقدس باشد
چنانکه در عهد خلافت خلفاء ثلثه مدینه منوره و در عهد علی کرم الله وجهه و امام حسن کوفه و بعصر بنی امیه دمشق و بزمانه خلفاء
عباسیه بغداد و بعهد تیموریه دهلی و آگره و درین زمان اسلام بول است احمد و ابو داود و حاکم از ابن حوالة مرفوعا آورده اند یا ابن
حوالة اذا رایت الخلافة نزلت الارض المقدسة فقد دنت الزلازل و البلابل و الامور العظام و الساعة یومئذ اقرب الی الناس
من یدی هذه من راسک کان وضع یده علی راسه و مراد بدین حدیث اگر مطلق خلافت باشد پس در زمن بنی امیه هم واقع
شد و پس از قسم اول باشد و ذکر بعضی از امور عظام دولت این گروه بی شکوه انجا ذکر کرده ایم و اگر مراد خلافت کامله است
پس عنقریب در زمن مهدی و عیسی صورت گیرد و امور عظام این زمن و ابر و شمس و نار و ریح و غیرها است و یدل للثانی آخر
الحدیث و الساعة یومئذ اقرب الی آخره و از آنجمله کثرت مال است شیخین از ابو هریره روایت کرده اند لاتقوم الساعة حتی
یکثر المال و یفیض حتی یخرج الرجل بزکوة ماله فلا یجد احدا یقبلها منه و حتی تعود ارض العرب مروجا و انهارا و فی روایة حتی
یکثر المال فیکم و ذکر این علامت در قسم اول گذشته و نیست مانع از آنکه این روایت ثانی اشارت باشد بانچه واقع شده

درزمن عثمان و عمر بن عبد العزیز کثرت مال بقرینه قوله حکیم یعنی صحابه در روایت اولی اشارت باسد بانچه درزمن عیسی
و مهدی علیهما السلام واقع شود و لهذا ذکرش درهردو جا کردیم وانچه آنکه هرگاه و بیک وغیره نزد ابن ابی شیبه از قیس
آورده لا تقوم الساعة حتی یقوم راس البقر بالاوقیة و این در حصار یاجوج ماجوج برای عیسی و اصحاب وی علیه السلام شود که
وآنچه خشک شدن بحیرۀ طبریه ست و یاجوج و ماجوج آنرا نوش کرده باشند و آنرا بجمله ارزانی اسپ گرانی گاو ست ابن
ماجه و ابن خزیمه وغیرهما از ابی امامه روایت کرده اند که ان من شراطها ان یکون الفرس بالدریهمات و یکون الثور بکذا
کذا مایة دینار قیل و ما یرخص الخیل یا رسول الله قال عدم الجهاد قیل و ما یغلی الثور قال ان الارض تحرث کلها و آنرا بحواله بروکلی
برکات و نزع سم بر ذی سم ست الی غیر ذلک کذا فی الاشاعة و این همه علامات بذیل قصه عیسوی و داستان یاجوج
مذکور شده و تکرار برای تعداد و تذکر اشراط ساعت ست **باب سیوم** در بیان ویران شدن مدینه منوره و خروج قحطانی
وجهجاه و رشیم و مقعد و غیرهم و هدم کعبه و سلب زیورات و اخراج کنزوی و درین باب فصلهاست **فصل اول** در بیان خراب شدن
منوره قبل قیامت بچهل سال و خروج اهل مدینه از مدینه شرفها الله تعالی ابوداود از معاذ مرفوعا روایت کرده که عمران بیت المقدس
خراب یثرب ست و خراب یثرب خروج ملحمه و خروج ملحمه فتح قسطنطنیه و فتح قسطنطنیه خروج دجال ست و درین حدیث این چنین مرتب واقع شده و
تیرب نام جاهلیت ست برای مدینه و طبرانی روایت کرده سیبلغ البناء سلعا ثم یاتی علی المدینة زمان یمر السفر علی بعض اقطارها فیقول
کانت هذه مرة عامرة من طول الزمان و عفو الاثر و روی احمد نحوه بسند حسن و نیز بروایت ثقات آورده المدینة یترکها اهلها و هی مرطبة
قالوا فمن یاکلها قال السباع والعوافی و در صحیحین ست لتترکن المدینة علی خیر ما کانت مذللة ثمارها لا یغشاها الا العوافی و آخر من یحشر
منها راعیان من مزینة الحدیث و در صراح گفته عافی خواهنده روزی از مردم و ستور و مرغ و تاقی طعام در دیگ انتهی مراد عوافی
طیور و سباع اند و روی ابن زبالة و تبعه ابن النجار لا تقوم الساعة حتی یغلب علی مسجدی هذا الکلاب والذئاب والضباع فیمر الرجل
بباب فیرید ان یصلی فیه فما یقدر علیه و ابن ابی شیبه بسند صحیح آورده و بالله لیدعنها اهلها مذللة اربعین عاما للعوافی اتدرون ما العوافی
الطیر والسباع و بروایة ابن زبالة نحوه و دیلمی در مسند الفردوس از عوف بن مالک روایت کرده که گفت تخرب المدینة قبل یوم
القیامة باربعین سنة و عن ابی هریرة لا تقوم الساعة حتی یجیء الثعلب فیربض علی منبر النبی صلی الله علیه وسلم فلا یهیجه احد و ابن ابی شیبه
روایت کرده که لیخرجن اهل المدینة منها ثم لیعودن الیها ثم لیخرجن منها ثم لا یعودون الیها ابدا ولیدعنها خیر ما تکون مونعة و روی
ایضا عن عمر و نحوه و حاصل این احادیث آنست که مدینه منوره در آخر زمان ویران گردد و اهل وی از وی بیرون روند در حالیکه
ثمار و اشجار وی بحد کمال و پختگی رسد و پرندگان و درندگان در انجا مانند و بیرون و کثرت کنند و مسجد شریف نبوی جای بود و
باش سگان و گرگان گردد اگر یکی بر در وی رسیده نماز گذاردن خواهد بسبب این حیوانات نتواند و این ویرانی چهل سال پیش
از قیامت شود گویا مردم بار و ثمار دنیا برای عوافی گذاشته رفته اند و یکبار که از مدینه بروند بسوی وی عود کنند و بار دیگر
که از انجا رحلت اقامت بر دارند باز عود نکنند و ترک مدینه بر حال خیر که ثمر وی بالغ باشد بکنند و دراشاعه گفته ذکر ترک
اول گذشته و این ترک ثانی ست و سبب بر آن اد والله اعلم آنست که اهل مدینه همراه مهدی بجهاد روند و بعد مدینه
کیند و بنا فقان را بسوی دجال بیفگنند و مومنان خالص که در انجا باقی باشند هجرت بسوی بیت المقدس کنند زیرا که ابدو ست

ستكون هجرة بعد هجرة وخيار الناس يومئذ الزمهم مهاجر ابراهيم الحديث يعني بعد اين هجرت يک هجرت ديگر باشد وبهترين مردم
آنروز کسی ست که بسيار لازم گيرنده ست مهاجر ابراهيم عليه السّلام را وهر که از ايشان باقی ماند روح او را ريح طيبه قبض کند کما
سياتی پس لامحاله خالی و ويران باقی ماند واين سر خراب دست قبل عنقريب کاتب حروف گويم از احاديث وکتب سير معلوم ميشود که
عمران مدينه بعهد آنحضرت صلعم مثل ديگر بلاد بود ليکن در ۱۲۵۳ هجری که اتفاق ورود دراين آواره دشت ايجاد اتفاق افتاد مدينه
مبارکه را بر مثال قصبه مختصری يافت اگرچه حصار پخته دارد وآثار کهنگی و ويرانی بروی ظهور داشت تا آنکه اندرون فصيل شهر
هم بيوت کثيره را خاوية علی عروشها بچشم خود ديده وسيان او ومسجد قبا وقبلتين ويرانی بحت ست حتی که اهل باديه جامه وزر
زائران وحجاج از نهايا فته نهب ميکنند آری حوالی مسجد شريف عمران خوب ست وسوق متوسط دارد وآنچه رونق
وبرکت عمارت ست منحصر در اين مسجد مبارک ست پس بس بخلاف مکه که آبادی او برابر بلده کلان ست وروز افزون تا مرضی
حق سبحانه تعالی درباره اين بلده طيبه در زمان استقبال چيست واهل مدينه فی الحال جز توکل يا قدری تجارت هيچ معاش
ندارند الا ماشاء الله تعالی وغالب مکان او وغالبين متوسط الحال آمد چنانکه اهل مکه مرفه الحال ودر احاديث صحيحه فضائل
صابرين بر لاوار مدينه وارد شده وآمده المدينة خير لهم لو كانوا يعلمون وموت آنجا داخل فضيلت عظمی ست تا آنکه عمر بن الخطاب
دعا کرد اللهم ارزقني شهادة في سبيلك واجعل موتي في بلد رسولك اخرجه البخاري مرجانی در اخبار مدينه از جابر مرفوعا روايت
کرده ليعودن هذا الامر اي الدين الى المدينة كما بدء منها حتى لا يكون الايمان الا بها الحديث يعني عود کند ايمان بمدينه چنانکه ابتدا
ازوی شد تا آنکه جز بمدينه جای ديگر وجود دين نباشد ونسائی از ابو هريره مرفوعا آورده اخر قرية من قرى الاسلام خرابا
المدينة ورواه الترمذي بنحوه وقال حسن غريب ورواه ابن حبان بلفظ آخر قرية في الاسلام خرابا المدينة ودر روايت صحيحه
آمده ان الدين ليارز الى المدينة كما تارز الحية الى جحرها واين روايات بحسب ظاهر منافی روايات سابقه اند وطريق جمع ميان
اينها آنست که فتن وشرور بعد دنيا را عام شود چنانکه در ذکر خروج مهدی گذشته ومدينه با مهدی بماند پس دين بمدينه
بازگردد زيرا که مومنين کامل همين تابعان خليفه برحق باشند وچون امام حق موجود باشد هر که او را نشناسد ومتابعت
وی نکند موت او موت جاهليت شود گويا محط حديث ان الدين ليارز الى المدينة الخ اين ست بعده مدينه نفی خبث خود در زمن
دجال بکند ومنافقان ازوی بدر روند وايمان خالص دروی باقی ماند بخلاف بيت المقدس وغيره بلاد که در آنجا اهل فساد و
منافقان هم باشند زيرا که ايمان اوشان بعد نزول حضرت عيسی عليه السلام خواهد بود واين محط حديث جابرست که حتی
لا يكون الايمان الا بها مراد ايمان خالص ست که شائبه نفاق ندارد وبعده بادی وزد وجان هر مومن ومومنه را بستاند
واتيان اين ريح بارده از طرف شام يا يمن خواهد بود يا از هردو کما جمع به بين الروايتين وشک نيست که بادی از طرف شام
بيايد ابتدا باهل شام کند وآنکه از طرف يمن برسد بدايت باهل يمن نمايد ومنتهی نشوند اين هردو باد تا مدينه مگر بعد هلاک مومنين
اهل هردو اقليم مذکور پس آخر کسانيکه از مومنين مقبوض شوند اهل مدينه باشند واين محط حديث ابو هريره ست نزد نسائی
وترمذی وابن حبان کما مر بعده در اين حين بمدينه جز مومنان نباشند زيرا که در زمن دجال متخلص گشته وبمجرد موت
ايشان مدينه خراب و ويران گردد وباز تا بقای دنيا معمور بشرار مردم باشد وبر ايشان قيامت قائم گردد کما باقی در اشائه

گفته وهذا مما ظهر لي عند كتابتي لهذا المحل ولعله ليس بعيدا عن الصواب لم اقف في كلام احد عليه فان كان خطأ فهو مني الا
من احد ونسأل الله السداد وانما ذكرته هنا وان كان يصلح ان يذكر بعد طلوع الشمس والدابة ايضا لان ابتداء حرابها
بالخروج عنها كما دلت عليه الاحاديث والخروج يكون في زمن عيسى فلهذا ذكرناه هنا والله اعلم انتهى كلامه گويم شك نيست كه
اين جمع وعدم منافات ميان روايات مذكوره كه صاحب اشاعه ذكر كرده بسيار خوب است جزاه الله عنا خير الجزاء اما تقدم
كه در وى ترتيب حوادث مذكوره لازم مى آيد وعلم ترتيب تقديم وتاخير بعض بر بعض و از بعض جز بحوادث تعالى شانه احدى
معلوم نمى تواند شد **فصل دوم** واما خروج قحطانى وجهجاه وبشير ومقعد وغيرهم بعد عيسى ومهدى عليهما السلام پس
ابو الشيخ از ابوهريره مرفوعا روايت كرده كه ينزل عيسى بن مريم فيقتل الدجال ويمكث اربعين عاما يعمل فيهم بكتاب الله و
سنتي ويموت فيستخلفون بامر عيسى رجلا من بني تميم يقال له المقعد فاذا مات المقعد لم يات على الناس ثلث سنين حتى يرفع
القرآن من صدور الرجال يعني بعد موت عيسى مقعد خليفه شود وسه سال بر موت او نگذرد كه قرآن از سينه هاى مردم
برداشته آيد و در اشاعه گفته مراد صدور رجال است و در نقص در ايشان تا موافق بقاى دين تا مدت مديده بعد
عيسى باشد انتهى وطبرانى از عليا سلمى آورده كه گفت بر پا نيشود قيامت تا آنكه مالك شود مردم را مردى از موالى ان جهجاه نام
ومسلم از ابوهريره روايت كرده كه گفت لا تذهب الايام والليالي حتى يملك رجل يقال له الجهجاه وشيخين از وى آورده اند
كه لا تقوم الساعة حتى يخرج رجل من قحطان يسوق الناس بعصاه وطبرانى در كبير وابن منده وابونعيم وابن عساكر از قيس
بن جابر عن ابيه عن جده روايت كرده اند كه ان النبي صلعم قال سيكون من بعدي خلفاء ومن بعد الخلفاء امراء ومن بعد الامراء
ملوك جبابرة ثم يخرج رجل من اهل بيتي يملأ الارض عدلا كما ملئت جورا ثم يؤمر القحطاني فو الذي بعثني بالحق ما هو دونه
يعني بعد من خليفه و بعد خليفه امير و بعد امير ملك جبار باشند و بعد مهدى قحطانى امير شود و والله كه وى كمتر از مهدى
نيست يعني در صلاح سيرت و سريرت ونعيم بن حماد از سليمان بن عيسى آورده كه گفت مرا رسيده است كه مهدى چهار
سال مالك بيت المقدس باشد پستر بعد از وى مردى باشد از قوم تبع كه او را منصور گويند و آن قحطانى
است ويكسال در بيت المقدس مكث كند پستر كشته شود پستر غلامى مالك گردد و سه سال مكث كند بعده كشته شود
پستر بعد از وى مالك شود هشيم سه سال وچهارده ماه وده روز وهم از كعب روى است كه مهدى بميرد و مردم بعد از
وى مردى را از اهل بيت او والى كنند در وى خير و شر هر دو باشد وشر او بيشتر از خير او ست خشم گيرد بر مردم و
بخواند ايشان را بسوى فرقت بعد جماعت بقار او قليل است بجوشند بروى مردى از اهل بيت او و بكشند او را اخرجه نعيم
بن حماد ونيز وى از زهرى روايت كرده كه بميرد مهدى بموت خود و مردم بعد از وى در فتنه افتند وبيايد بسوى ايشان
مردى از بنى مخزوم وبيعت كرده شود او را ومكث كند زمانى پستر ندا كند منادى از آسمان كه نيست انس وجن بيعت
كنيد فلان را وبرنگرديد بر پاشنه هاى خود بعد هجرت پس نظر كنند ولكن نشناسند آن مرد را باز ندا كند سه بار پستر بيعت
كرده شود منصور و برود بسوى مخزومى ونصرت دهد خدا او را بر وى و بكشد مخزومى را و كسى را كه با او باشد ونيز از كعب
آورده كه گفت والى شود مردى از بنى مخزوم باز مردى از موالى پستر روان شود مردى از عرب جسيم طويل عريض

مابین المنکبین و بکشد کسی را که بر خورد او را تا آنکه در آید بیت المقدس و بمیرد بموت خود و باشد دنیا بدتر از آنچه بود بعده والی
شود مردی از مضر بکشد اهل صلاح را ظلوم غشوم باز والی شود بعد مضری یمانی قحطانی و بر سیرت مهدی رود و بر دست او مدینهٔ
روم فتح شود و نیز روی از ولید بن معمر آورده که قال قال رسول الله صلعم ما القحطان بدون المهدی و نیز از عبد الله بن عمرو
روایت کرده که بعد جبابره جابرت پس مهدی پس منصور پس سلام پس امیر عضب و هم از وی آورده که سه امیر اند که والی شوند
فتح کند خدا تمام زمین را بر ایشان یکی صالح جابر پس مفرج پس ذو العضب و مکث کنند در زمین چهل سال پس نیست خیر در دنیا
بعد ایشان و نیز از کعب روایت کرده که باشد بعد مهدی خلیفه از اهل یمن از قحطان برادر مهدی در دین عمل کند بعمل او و فتح
کند مدینهٔ روم را و برسد بغنائم او و نیز از ارطاة آورده که گفت مرا رسیده است که مهدی چهل سال زندگی کند پس بمیرد بر
فراش خود پس بیرون آید مردی از قحطان مثقوب الاذنین بر سیرت مهدی بقاء او بست سال باشد پس بمیرد در حالیکه مقتول بسلاح
ست پس بیرون آید از خاندان نبی صلعم مهدی حسن السیرة و غزا کند مدینهٔ قیصر را و وی آخر امیر است از امت محمد صلعم بعده بیرون آید
در زمان وی دجال در اشاعه گفته اکثر این احادیث متعارض اند و فقیه ابن حجر در قول مختصر گفته الذی یتعین اعتقاده ما دلت علیه
الاحادیث الصحیحة من وجود المهدی المنتظر الذی یخرج الدجال و عیسی فی زمانه و یصلی عیسی خلفه و انه المراد حیث اطلق المهدی و
المذکورون قبله لم یصح فیهم شیء والذین بعده امراء صالحون ایضا لکن لیسوا مثله فهو الاخیر فی الحقیقة انتهی گوییم غایة امکان در جمع
روایات آنست که مهدی کبیر همانست که روم را فتح کند و دجال در زمانه او برآید و عیسی در پس او نماز گذارد و خلافت مراد را باشد
و بعد از وی قریش را و عیسی از قریش ملک ایشان را سلب نکند بالکل بلکه مشورهٔ امور بسوی او باشد و وی حکم عدل باشد و امام
مقسط در ایشان و تعلیم دین کند ایشان را و اشارت باین معنی سابق گذشته و بعد مهدی مردی از دودمان او که بر سیرت وی
باشد والی گردد و قحطانی با مهدی بود در زمان او و معنی فتح کردن قحطانی مدینهٔ روم را آنست که وی امیر باشد بر سریه که
مهدی آنرا بسوی روم فرستد و قحطانی این بلده را در حال تبعیت مهدی مفتوح سازد نه در وقت خلافت خود و تبعیت
خویش بعده عیسی علیه السلام بمیرد و بعد او باستخلاف وی مقعد نشیند و او نیز از قریش باشد و چون وی درگذرد والی شود
از قریش کسیکه سیرت او نیک نبود و بروی مخزومی خروج کند بسیرت قحطانی و لقب او منصور باشد و مراد بمردی از تبع نیز
او ست و همچنین مراد بمردی از یمن نیز همین شخص است و بست و یکسال مکث کند و هر که بست سال گفته وی کسر را انداخته و بعد
بعده دنیا نقصان پذیرد و موالی متمکن شوند و شر غالب گردد تا آنکه آفتاب از مغرب برآید و الله اعلم و در رسالهٔ حشریه گفته که
ازان خلیفهٔ ایشان شود مردی از ملک یمن از قبیلهٔ قحطان که نام او جهجاه باشد بر طریقهٔ صالحهٔ عادله سلطنت نماید و بعد
ازان چند پادشاه دیگر پیدا شوند و در مردم رسوم کفر و جهل شایع شود و علم کمتر شود و درین اثنا یک مکان در ملک مشرق
و یک مکان در ملک مغرب خسف شود و مردم آنجا در زمین فرو روند و آن فرقه از منکران تقدیر باشند انتهی فصل سوم
و از اشراط عظام ست هدم کعبه و سلب حلیه و اخراج کنز او شیخین و نسائی از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود آنحضرت صلعم
یخرب الکعبة ذو السویقتین من الحبشة یعنی ویران کند کعبه را حبشی که نام او ذو السویقتین باشد و اخرج احمد عن ابن عمر نحوه و زاد
و یسلبها حلیها و یجردها من کسوتها فلکانی انظر الیه اصیلع افیدع یضرب علیها بمسحاته او معوله و اخرج الازرقی عنه یخیس البحر

بمن فیه من السودات ثم یسیلون سیل النمل حتی ینتهوا الی الکعبة فیخربونها والذی نفسی بیده انی لانظر الی صفته فی کتاب الله
افحج اصیلع افیدع قائما علیها یهدمها بمسحاته وحاکم از حارث بن سوید آورده که گفت شنیدم علی رضی الله عنه را میگفت حجوا قبل ان لا تحجوا
فکانی انظر الی حبشی اصیلع افدع بیده معول یهدمها حجرا حجرا گفتم این چیزیست که تو آنرا برای خود میگوئی یا از آنحضرت صلعم
شنیده گفت لا والذی فلق الحبة وبرأ النسمة ولکنی سمعته من نبیکم و در صحیحین ست کانی به اسود افحج یهدمها حجرا حجرا و
حدیث علی کرم الله وجهه ست نزد ابی عبید در غریب الحدیث از طریق ابی العالیه که گفت استکثروا من الطواف بهذا البیت قبل
ان یحال بینکم وبینه فکانی برجل من الحبشة اصیلع او قال اصمع حمش الساقین قاعد علیها وهی تهدم رواه الفاکهی من هذا الوجه
و رواه یحیی الحمانی فی مسنده و من وجه آخر عن علی مرفوعا رواه الازرقی عنه بنحوه گویم سویقتان تصغیر ساقین ست یعنی هر دو ساق
پای او باریک باشد چنانکه غالب ساقهای حبشه این چنین باشند و اصلع کسی را گویند که موی مقدم سر او رفته باشد و اصیلع تصغیر
اوست و افیدع تصغیر افدع ست یعنی کسی که در دست او اعوجاج و کجی باشد و معنی اصعل کوچک سر ست و اصمع کسی که هر دو
گوش او کوچک بود و قیل بزرگ گوش را گویند و اسود بمعنی سیاه ست و افحج آنکه میان هر دو ران او تباعد باشد حاصل
معنی احادیث مذکوره آنست که این چنین حبشی بر کعبه استاده باشد یک یک سنگ او را با آلهٔ که در دست او باشد بکند و
ویران گرداند پیش از آنکه وی این کار کند و میان مردم و کعبه حائل شود حج و طواف بیت الله بکنید حافظ در فتح الباری
گفته درین حدیث نزد احمد از طریق سعد بن سعید بن سمعان از ابو هریره تمام تر ازین سیاق باین لفظ واقع شده که یبایع لرجل
بین الرکن والمقام ولن یستحل هذا البیت الا اهله فاذا استحلوه فلا تسأل عن هلکة العرب ثم تجیء الحبشة فیخربونه خرابا لا یعمر
بعده ابدا وهم الذین یستخرجون کنزه و رواه بهذا اللفظ الازرقی فی تاریخ مکة و حاکم نحو وی روایت کرده مرفوعا لا یستخرج
کنز الکعبة الا ذو السویقتین من الحبشة یعنی بیرون نیارد خزانهٔ کعبه را مگر صاحب دو ساق باریک از حبشه و سابق گذشته
که وی حلیه او را سلب کند و از کسوت مجرد سازد و آمدن این سودان از طرف بحر باشد مثل سگسان شهید بیایند و ویرا نشر
سازند و در رسالهٔ حشریه گفته چو همه اهل ایمان از جهان بروند غلبهٔ حبش شود و سلطنت ایشان در جمیع بلاد منتشر شود و آن
حبشیان کعبهٔ معظمه را منهدم سازند و حج موقوف شود و قرآن شریف از دلها و ورقها و کاغذها برداشته شود و علامات خدا
پرستی و حق شناسی و خوف آخرت از مردم محو شود و حیا از میان برخیزد و مردم مانند خران و سگان جماع کنند رفته
رفته جهل و ظلم و تعدی رعایا با همدیگر از حد افزون شود و دیهات ویران شوند و قصبه های کلان همچو دیهات شوند و شهرهای
کلان چون قصبات باشند و آفت قحط و وبا و غارتگری پی در پی آیند و مردم جماع بسیار کنند و اولاد کم شود و رجوع
بحق تعالی از دلها گم شود و جهل بحدی رسد که هیچکس الله الله نگوید پس درین اثنا در ملک شام امن و ارزانی بیشتر شود
و مردم جای روزگار چه اهل حرفه و چه تجار و چه سپاه و صاحب مقدور سواری پیدا کرده و اسبابها برداشته خانه کوچ
بملک شام روند و بعد چندی بسبب سختیها در ملکهای دیگر مردم فراری شده ده کس بنوبت بر شتری پنج کس بر شتری
بهمین طرف شام بگریزند انتهی بعده ذکر حشر نار کرده قف گفته اند که این روایات مخالف قوله تعالی ست اولم
انا جعلنا حرما آمنا و نیز او تعالی مکه مکرمه را از اصحاب فیل ممنوع کرد و ایشان را بر تخریب کعبه تمکین نداده با آنکه در آن وقت قبله

قبله نبود و پس بعد از انکه قبله مسلمانان شد چه قسم حبشه را بران مسلط فرماید و جواب آنست که این محمول ست بر وقوع خراب در
آخر زمان قریب قیام ساعت حتی که احدی در زمین قائل الله الله نماند و این مخالف چیزی نیست که از کعب آمده که وقوع این خراب
در زمن عیسی علیه السلام باشد و اولی آنست که در فتح الباری بدان اشارت فرموده و هو ان یقال تدا اشار صلعم الی
الجواب فی الحدیث بقوله و لن یستحل هذا البیت الا اهله پس در زمن اصحاب فیل اهل او استحلال وی نکردند لهذا او تعالی اهل فیل
ازان باز داشت و حبشه که آنرا هدم کنند بعد استحلال اهل او بمرات و کرات بکنند و هم اهل شام در زمن یزید بامروی و حجاج
در زمن عبد الملک بحسب حکم او استباحت او کردند بعده قرامطه بعد سه صد سال استحلالش کرده مسلمانان بیشمار را در عین
مطاف بقتل رسانیدند و حجر اسود را برکنده ببلاد خود شان بردند و این همه ماجریات در ابواب سابقه گذشت و چون استحلال
مکه از اهل او مرارا واقع شده حق تعالی غیر اهل او را هم بران امکان و قدرت بخشد با آنکه در آیه کریمه استمرار امن دران نسبت
انتهی گویم بعضی معنی این چنین گفته اند که هر که در وی در آید او را مامون کنید و اگر یکی نکرد وبال او بر وی ست و مراد باهل او
اهل اسلام اند نه خاص ساکنان این بلد حرام و اختلاف کرده اند در آنکه هدم کعبه در زمان عیسی علیه السلام اتفاق افتد
یا قرب قیام ساعت وقتیکه الله گوی بر زمین نماند پس کعب گفته که در زمن عیسی علیه السلام باشد و کذا قال الحلیمی عیسی
آواز وی رسد و بران گروهی را مابین هشت تا نه بسوی آن صریخ بفرستد و بعضی گفته اند که هدم کعبه در زمن وی شود و بعد
هلاک یاجوج ماجوج مردم حج گذارند و عمره برآرند چنانکه گذشته که عیسی حج یا عمره یا هر دو کند و نیست منافی او را روایت
لاتقوم الساعة حتی لایحج البیت و در لفظی استکثروا من الطواف بهذا البیت قبل ان یرفع و هدم وی دو بار شده و رفع و هدم
سوم شود و حافظ گفته در کتاب التیجان لابن هشام یافتم که عمرو بن عامر پادشاهی تاجدار کاهن معمر بود برادر خود عمران بن عامر
معروف بمزیقیا را نزد حضور وفات خود گفته که بلاد شما نزدیک ست که ویران شود و خدا را در اهل یمن دو سخط و دو رحمت
پس سخط اول هدم سد مارب و خراب بلاد بسبب او ست و ثانی غلبه حبشه بر یمن و رحمت اول بعثت نبی صلعم از تهامه ست و نام
وی محمد باشد و نصر فرستاده شود برحمت و غالب گردد بر اهل شرک و رحمت دوم آنست که هرگاه ویران شود خانه خدا بفرستد
خدا مردی را که او را شعیب بن صالح گویند و وی هلاک کند کسی را که ویران کرده ست او را و بیرون کند ایشان را تا آنکه نباشد
در دنیا ایمان مگر در زمین یمن حافظ گفته اگر این روایت ثابت شود از وی نام قحطانی و سیرت او در زمان او معلوم گردد انتهی
در اشاعه گفته درین روایت این ذکر نیست که این شعیب همان قحطانی ست چرا جائز نباشد که این شعیب بن صالح آن تمیمی
باشد که با رایات سود بسوی مهدی قدوم آرد و عیسی او را نزد واتیان صریخ بفرستد و مؤید اوست بودن لقب او منصور
و بر تقدیریکه قحطانی وی باشد میتواند بود که قبل خلافت وی باشد و منجمله کسی باشد که عیسی او را امیر ساخته ست برایشان
و رحمت بودن او برای اهل یمن مستلزم آن نیست که از اهل یمن باشد و دفع او حبشه را از ایشان بر وجهی که جز در یمن
ایمان باقی نماند برای رحمت بودن کافی ست و نیز حجاز از یمن ست و لهذا کعبه را یمانیه گویند و نیز در بیجاد لالت بر تأخر
ایمان اهل یمن از اهل مدینه نیست تا آنکه هر دو در حدیث متعارض گردند و مؤید مراد بودن حجاز بیمن آنست که خلافت
دران وقت بارض مقدس باشد نه بیمن و هر چه باشد این بروال ست بر تقدم هدم کعبه بر موت مؤمنین لکن باقی میماند

احتمال آنکه این هدم بعد ازین باشد زیرا که خروج او سبب مرد نقعر باشد و وی طواف کند بر مردم پس نگر آنکه گویند که هم
بر بی بانند بعد خراب هدم کعبه و مکه معمور ماند بعد از وی و بعضی گفته اند که هدم او بعد جمله آیات است قرب قیام ساعت
تا آنکه حج منقطع شود و نماند در زمین کسیکه الله الله گوید و سوید او ست آنکه زمین حبشیه همه سلم و خیر و برکت و این است که کعبه تمام اسلام ان
ست حج بسوی او یکی از ارکان دین است پس چیا باید که باقی ماند کعبه بقاء مسلمین و منهدم شود با رفع قرآن و اشارت بسوی
آن خواهد آمد ان شاء الله تعالی فقهاء گفته اند چون هدم کرده شود کعبه والعیاذ بالله پس عرصه کعبه در منزلت کعبه است و هوا
خارج اوست او را استقبال این عرصه مطلقا جائز ست اگرچه بالاتر از وی باشد مثل آنکه کسی نماز بر جبل ابوقبیس گذارد و هر که
نماز گذارد در وی ضرور ست که استقبالش کند و شاخص بود بر قدر دو ثلث ذراع از بنا او یا آنچه ملحق باوست مثل عصا که مرکوز
یا شجره نابته اگرچه خشک باشد یا تراب مجتمع یا حجر باشد یا مخاکی بود و در آن فرو آید بمقدار مذکور و الا نمازش صحیح نیست
و همچنین طواف می باید که خارج از وی کند والله اعلم فصل چهارم در مسند رویانی از ابو الاز آورده که وی شنید
رسول خدا را صلعم میفرمود سیکون رجل من قریش اخنس یلی سلطانا ثم یغلب علیه او ینزع منه فیفر الی الروم فیاتی بهم الی
الاسکندریة فیقاتل اهل الاسلام بها فذلک اول الملاحم و در روایتی از وی است سیکون بمصر رجل من بنی امیة اخنس نحوه
و نعیم بن حماد از عبد الله بن عمرو آورده تقاتلکم الاندلس بوسیم فیاتیکم مددکم من الشام فیهزمهم الله ثم یاتیکم الحبشة فی
ثمانیة الف فتقاتلونهم انتم واهل الشام فیهزمهم الله و از عمر رضی الله عنه مروی است که مردی را از اهل مصر گفت لیاتینکم اهل
الاندلس فیقاتلونکم بوسیم حتی ترکض الخیل فی الدم فیهزمهم الله ثم یاتیکم الحبشة فی العام الثانی و نیز نعیم بن حماد از ابو قبیل
آورده که بیرون آمد در آن روز مردی از نزد مسلمة بن مخلد و وی امیر بود بر مصر و گذشت بر عبد الله بن عمرو باستعجال عبد الله
او را ندا کرد کجا میروی گفت امیر مرا بسوی منف فرستاده است تا کنز فرعون برای او حفر کنم عبد الله گفت برگرد بسوی
او و از من بر وی سلام بخوان و بگو که کنز فرعون نه ترا و یاران تراست بلکه برای حبشه است که در سفینهای خود بیایند تا
فسطاط و سیر کنند تا آنکه در منف فرود شوند پس ظاهر کند خدای تعالی برای ایشان کنز فرعون را و بگیرند از وی چندانکه
خواهند و بگویند هیچ غنیمتی بهتر ازین نمیخواهیم در رجوع کنند و در پی ایشان مسلمانان بر آیند و ایشان را دریابند و حق تعالی
حبشه را شکست دهد و مسلمانان بقتل و اسر ایشان پردازند اخرجه السیوطی فی جزء له و در آثار العرش فی اخبار
الحبوش گفته که حاکم در مستدرک از طریق عبد الله بن صالح آورده که گفت حدیث کرد مرا ابو قبیل از عبد الله بن عمرو
که مردی از اعداء مسلمین در اندلس هست او را ذو العرف گویند وی جمع سکند از قبائل شرک جمع عظیم و هر که اندلس است
می شناسد که او را طاقت مقابله او نیست اهل القوه از مسلمانان در سفن نشسته بسوی طبد میگریزند و باقی مانند ضعفا
ناس و جماعت ایشان که سفن ندارند که بر آن عبور نمایند و بر انگیزد خدای تعالی آوعال او پراگنده شود برای ایشان
بدریا پس عبور کنند وعل یعنی بز کوهی و نه پوشد آب یا سمهای او را و بر بینند این را مردم گویند الوعل الوعل بگذرند تا به
مردم در پی او بعده دریا بر حال سابق خود گردد و بگذرد دشمن بر مراکب چون اهل افریقیه ایشان را ببینند همه از پیش
بگریزند و مسلمانان اندلس هم ایشان را فرار گیرند تا آنکه داخل فسطاط شوند و متوجه شود این عدو تا آنکه نزول کند

درمیان ترلو و تا اهرام که مسافت پنج برید ست و انجای را بجای برکنند و برآید بسوی ایشان رایت مسلمانان برپل و
نصرت دهد خدای تعالی ایشان را بر دشمنان و هزیمت خورند و کشته شوند تا موضع لوعه که مسافت ده شب دارد و اهل فسطاط
نعجل و ادای ایشان تا هفت سال آتش افروزند و ذو العرف از قتل منفلت شود و با وی کتابی ست که نظر نمیکند دران
مگر که منهزم میشود پس باید دران ذکر اسلام وامر کرده شود بدخول در سلم پس امان طلبد بر جان خود و بر کسیکه اجابت اسلام
کند از قوم او و مسلمان گردد و باز آید در سال دوم مردی از حبشه که او را اسیس گویند وی جمعی عظیم فراهم کند و مسلمانان
از وی بگریزند تا آنکه در انجا و مادون او احدی از مسلمانان باقی نماند مگر آنکه بفسطاط در آید و اسیس با جیش خود در منف
فرود آید و رایت مسلمانان بر جسر برای مقابله ایشان بیرون آید و نصرت دهد حق تعالی مسلمانان را بر ایشان پس مقاتله
کنند و اسیر نمایند ایشان را تا آنکه یک اسود یعنی حبشی بیک عبا یعنی جامه فروخته شود حاکم گفته موقوف صحیح الاسناد
انتهی در اشاعه گفته درین حدیث اشکال ست چه واقعه ذو العرف تا حال واقع نشده ورنه ذکر وی در کتب تواریخ
نوشته میشد و اگر وقوع او در استقبال گوئیم نیز مشکل ست زیرا که در اندلس در انوقت بلکه امروز مسلمانی نیست پس گریختن
ایشان ازین و غیر او یعنی چه و میتوان گفت که انجا مسلمانان باشند که آنهارا بر جزیه مقرر داشته اند و چون آن ادان برسد
بگریزند و ممکن که وقوع این وقعه بعد موت مهدی و تناقص دین و رجوع مردم بسوی شرک باشد و مصر بسبب بعض خلفاء در
بیت المقدس آباد باشد بالاسلام و این وقعه قبل هدم بیت یا بعد او شود على ما سبق من الاختلاف فی وقته لکن قرطبی در
تذکره گفته که ایشان مهدی و اتباع او باشند و جاییکه و غل دران مشی کند جسری ست که ذو القرنین از برای همین مرتبا
کرده ست چون وقت این وقعه در رسد بروی بگذرند و مرور نمایند والله اعلم انتهی باب دویم در بیان طلوع شمس از مغرب
و خروج دابة الارض و این نیز یکی از اشراط عظیمه قریب ساعت ست و ازین هر دو امارت هرچه سابق دیگر شود آن دیگر در پی او
باشد پس اگر آفتاب پیشتر طالع شود دابه وقت چاشت همان روز بیرون آید یا قریب باین وقت و اگر دابه پیشتر خارج شد شمس
فردای آن طلوع کند ابن ابی شیبة احمد عبد بن حمید و ابو داود و ابن ماجه و ابن منذر و ابن مردویه و بیهقی همگنان از
عبد الله بن عمرو روایت کرده اند که گفت حفظت من رسول الله صلعم اول الایات خروجا طلوع الشمس من مغربها و
خروج الدابة ضحى فايتهما كانت قبل طلوع صاحبتها فالاخرى على اثرها و گفت عبد الله و بود که کتب میخواندگان میکنم که
اول این هر دو در خروج طلوع شمس از مغرب ست و حاکم گفته والذی یظهر ان طلوع الشمس من مغربها قبل خروج الدابة
و حافظ ابن حجر باعتماد قول حاکم فرموده و لعل الحکمة فی ذلک ان بطلوع الشمس من مغربها ینسد باب التوبة فتخرج الدابة
فتميز بين المومن والكافر تکمیلا للمقصود من اغلاق باب التوبة انتهی و درین باب دو فصل ست فصل اول در طلوع
شمس از مغرب قال الله تعالى يوم ياتى بعض آيات ربك لا ينفع نفسا ايمانها لم تكن آمنت من قبل او كسبت فى ايمانها خيرا جمهور
مفسرین بر انند که مراد باین بعض آیات طلوع شمس از مغرب ست و قال تعالی و جمع الشمس و القمر فریابی و عبد بن حمید
و ابن ابی حاتم و طبرانی و ابو الشیخ از ابن مسعود در تفسیر بعض آیات روایت کرده اند که گفت طلوع الشمس و القمر من مغربها
مقترنين كالبعيرين القرينين بعده این آیه خواند و جمع الشمس و القمر و ابو هریره گفته فرموده رسول خدا صلعم لا تقوم الساعة

حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت ورآها الناس آمنوا جمیعا حین لا ینفع نفسا ایمانها ثم قرأ الآیة اخرجه عبد الرزاق
واحمد وعبد بن حمید والستة غیر الترمذی وابن المنذر وابو الشیخ وابن مردویه والبیهقی وهم ابن مردویه از حذیفه روایت
کرده که پرسیدم رسول خدا صلعم چیست آیت طلوع شمس از مغرب فرمود دراز شود این شب تا آنکه باشد بقدر دو شب
ویزید وابن ابی حاتم از ابن عباس آورده اند که فرمود آنحضرت صلعم آیة تلکم اللیلة ان تطول قدر لیلتین او ثلاث
فیستیقظ الذین یخشون ربهم فیصلون ویعملون کما کانوا لا یرون النجوم قد قامت مکانها ثم یرقدون ثم یقومون ثم
یقضون صلاتهم واللیل کانه لم ینقض فیضطجعون حتی اذا استیقظوا واللیل مکانه حتی یتطاول علیهم اللیل خافوا ذلک
خافوا ان یکون ذلک بین یدی امر عظیم فیصبح الناس فلج بعضهم فی بعض فقالوا ما هذا فیفزعون الی المساجد فاذا
اصبحوا طال علیهم طلوع الشمس فبینما هم ینتظرون طلوعها من المشرق اذ هی طلعت علیهم من مغربها فضج الناس ضجة واحدة
حتی اذا صارت فی وسط السماء رجعت وطلعت من مطلعها ودر رساله حشریه گفته در ماه ذی الحجه بعد یوم النحر شب دراز گردد
بحدیکه مسافران تنگ دل شوند وبچگان از خواب خیزند ومواشی برای چراگاه شور کنند وهرگز صبح نشود تا آنکه مردمان
از هیبت وقلق بیقرار شوند وناله وزاری آغاز کنند وتوبه واستغفار نمایند چون درازی شب بقدر سه چهار شب
رسد مردم در اضطراب باشند که ناگاه قرص آفتاب بنور قلیل بشکل کسوف قمر از جانب مغرب طلوع کند آنوقت هیچکس
نباشد مگر بوحدانیت حق اقرار کند لیکن بوقت طلوع آفتاب از مغرب دروازه توبه که هفتاد سال راه عرض دارد و
همیشه کشاده می ماند ودر طرف مغرب ست بند شود نه توبه کسی پذیرا شود ونه ایمان کسی قبول چون آفتاب بهمان
طرف مغرب چندی مرتفع شود که بوقت چاشت میرسد باز بحکم الهی میل بافق کند وبدستور غروب شود وبعد ازان
روز از طرف مشرق بانور ورونق بمعتاد خود برآمده باشد وابو الشیخ وابن مردویه از انس آورده که گفت قال رسول
الله صلعم صبیحة تطلع الشمس من مغربها یصیر فی الامة قردة وخنازیر وتطوی الدواوین وتجف الاقلام لا یزاد فی حسنة ولا
ینقص من سیئة ولا ینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنت من قبل الآیة وبیهقی از عبد الله بن عمر آورده که صدقه دهند مردم
زر سرخ را وقبول کرده نشود از ایشان وگفته شود که کاش دیروزی بود وابن مردویه از ابن عباس آورده که
همیشه جاری میشود آفتاب از مطلع خود بسوی مغرب خویش تا آنکه بیاید آنوقت که مقرر کرده است او تعالی برای
توبه بندگان خود پس اذن خواهد آفتاب که از کجا طلوع کند واذن طلبد قمر که از کجا طالع شود پس اذن نشود این هر دو را
ومحبوس داشته شوند مقدار سه شب برای آفتاب ودو شب برای ماهتاب نشناسند مقدار حبس این هر دو مگر
اندکی از مردم وایشان بقیه اهل ارض وحاملان قرآن اند میخوانند هر مرد از ایشان ورد خود درین شب
وچون فارغ شود از آن ونظر کند شب بحال خود است پس نشناسند طول این شب مگر حمله قرآن وندا کنند بعض
انسان مر بعض را وفراهم شوند در مساجد خود بتضرع وبکا وبر افزاع بقیه این شب ومقدار این شب سه ساعت است
بعده بفرستد خدای تعالی جبرئیل را بسوی شمس وقمر وبگوید که رب تعالی امر میفرماید شما را که برگردید بسوی مغارب
خودتان وطالع شوید از آنجا چه نیست ضوء برای شما نزد ما ونه نور پس بگریند مهر وماه از خوف روز قیامت وخوف مرگ

و رجوع کنند هر دو و طالع شوند از مغارب خود پس درین میان که مردم این چنین اند و تضرع میکنند بسوی خدای عز و جل
و غافلان در غفلات خویش هستند که ندا کند منادی آگاه باشید که دروازهٔ توبه بند شد و مهر و ماه از مغرب خود با طلوع
میشوند پس نظر کنند مردم و این هر دو اسود شده اند همچو عکم نیست ضوء برای ایشان و نه نور فذلک قوله تعالی و جمع الشمس
و القمر و را شاعر گفته عکم غراره را گویند یعنی کالغرارتین العظیمتین و از ینجاست که هر که غرایر را بر شتری بندد او را عکام خوانند گوگا
در صراح گفته عکم بالکسر تنگ بار عکمان دو تنگ جامه دان و عکمت المتاع شد و تم عکام م بالکسر بار بند عکم تنگ بار بر ستور بستن
و برای کسی تنگ بار بستن انتهی و غراره بالکسر غرائر جمع در صراح گفته و اظنه معربا انتهی و غرشکن جامه و نورد و پوست در حدیث
ام زرع ست عکومها رداح پس مرتفع شوند این هر دو همچو دو شتر مقرون که نزاع میکنند هر یک از آنها صاحب خود را در استباق
و فریاد بر آرند اهل دنیا و غافل شوند مادران از اولاد خود و بنهند هر زن باردار بار خود را و اما صالحان و ابرار پس نفع دهد
ایشان را گریستن ایشان هران روز و نوشته شود ایشان را عبادت و اما فاسقان و فجار پس سود نبخشد ایشان را گریه
ایشان آنروز و نوشته شود برای ایشان حسرت و افسوس چون برسند مهر و ماه بمناف آسمان که نیمهٔ اوست بیاید این هر دو
را جبرئیل و بگیرد قرون ایشان را و رد کند هر دو را بسوی مغرب غائب نکند ایشانرا در مغارب ایشان یعنی مغارب طلوع
آنروز که جهت مشرق ست ولکن غروب کند هر دو را در مغاربی آنها که باب توبه ست عمر بن الخطاب آنحضرت را گفت باب توبه
چه باشد فرمود ای عمر آفریده ست خدا بابی برای توبه در پس مغرب و آن از ابواب جنت ست او را دو مصراع ست از
ذهب هر دو مکلل بجواهر اند و در میان این مصراع تا آن مصراع مسافت چهل ساله راه ست برای سوار تیز رو و این باب
کشاده ست از روز یکه خدا خلق خود را آفریده تا بامداد این شب نزد طلوع شمس و قمر از مغارب خود و توبه نکرده بنده از بندگان
خدا توبه نصوح از زمان آدم تا امروز مگر آنکه در آمد توبه درین باب پس تر مرفوع میشود بسوی خدا پس گفت معاذ بن جبل
ای رسول خدا توبه نصوح چیست فرمود نادم میشود بنده بر گناهی که کرده ست و می گریزد از ان بسوی خدا باز عود نمیکند
بسوی آن گناه تا آنکه برگردد شیر در پستان فرمود پس غروب میکنند آن هر دو را جبرئیل در ان باب پس تر بند کرده میشوند
هر دو مصراع و التیام میشود میان هر دو و میگردند آنچنانکه گویا میان هر دو گاهی شگاف نبود و نه خلل و چون باب توبه
بند شود قبول کرده نشود برای هیچ بنده بعد ازان توبه و سود ندهد او را هیچ حسنه که بکند آنرا مگر آن حسنه که پیش ازان
کرده ست که آن جاری میشود برای ایشان و بر ایشان بعد ازان چنانکه جاری میشد قبل ازان فذلک قوله تعالی یوم
یاتی بعض آیات ربک لا ینفع الآیه پس گفت ابی بن کعب ای رسول خدا صلعم فدایت باد مادر و پدر من چه کرده شود با مهر و ماه بعد
ازان و چه شود حال مردم و دنیا فرمود ای ابی پوشانیده شود شمس و قمر را بعد ازان ضوء و نور پس تر طالع شوند بر مردم
و ظاهر شوند چنانکه قبل ازان بودند و اما مردم پس چون ببینند این آیت و عظمت او را الحاح کنند بر دنیا و آباد سازند
او را و جاری کنند دران نهرها و بنشانند درو درختان و بنا کنند دران بنیان و اما دنیا پس اگر بزاید برای مردی
اسپ کره سوار نشود آنرا تا آنکه برپا شود قیامت از وقت طلوع شمس از مغرب تا روز نفخ در صور فقها گفته اند این شب
دو شب یکروز باشد و در وی آئین پنج نماز گذارده شود زیرا که در شب اول خود هیچ نماز نبود و چه بعد نماز مغرب

و شتا بموجب مدت ماه سه و شب یک بار رود و صلوة خمسه بجا آرند و این صلوة مرقیاس ایام دجال بجای طول باشد
چنانکه قیاس کرده شده در روز اخیر او را بر روز اول و برین تقدیر هر که بخواب رفته ست از نماز خود و آن را نگذارده دروی
باقضای هیچکاره قضا نماز نیست که آن را نگذارده بجهت این واضح ست و داخل شود وقت نماز صبح روز طلوع مهر از مغرب
بطلوع فجر و نماز ظهر برجوع شمس وسط سما که این منزله زوال ست و عصر و مغرب و عشا مثل بقیه ایام باشد و امتداد امن
ابن ابی شیبه از ابن عمر آورده که گفت اشرار بعد اخیار بیست و یکصد سال ماندند در اشاعه گفته کذا فی الاصل المنقول عنه یعنی
اینقدر باقی مانند و روی عن ابن عمر قال یمکث الناس بعد طلوع الشمس من مغربها عشرین ومایة سنة وروی عبد بن حمید
عنه ایضا قال تبقی شرار الناس بعد طلوع الشمس من مغربها عشرین و مایة سنة و نعیم از وی روایت کرده که بر پا نشود ساعت
تا آنکه پرستند عرب چیزی را که می پرستند پدران ایشان بیست و یکصد سال بعد نزول عیسی بن مریم و بعد دجال و عبد بن
حمید از ابو هریره روایت نموده که گفت فرمود رسول خدا صلعم لا تقوم الساعة حتی یلتقی الشیخان الکبیران فیقول
احدهما لصاحبه متی ولدت فیقول زمن طلعت الشمس من مغربها یعنی دو مرد پیر باهم برخورند و یکی از دیگری پرسد که
کی پیدا شده ای گوید بزمانه طلوع آفتاب از مغرب و نیز روی و ابن ابی شیبه و ابن منذر از وی آورده اند که همه آیات
در هشت ماه ست و غیر ابن ابی شیبه اخراج کرده اند از ابو العالیه که گفت الآیات کلها فی ستة اشهر یعنی همه در شش ماه
باشد و گذشت لو ان رجلا انتج لمهر لم یرکبه حتی ینفخ فی الصور در فتح الباری گفته و تبعه فی المقاصد که طریق جمع
میان این روایات آنست که مدت همین بیست و یکصد سال ست لکن این مدت بسیار تیز گذرد و بسرعت هرچه تمام تر بمقدار بیست
و یکصد ماه چنانکه در صحیح مسلم است از ابو هریره مرفوعا لا تقوم الساعة حتی تکون السنة کالشهر الحدیث وفیه والیوم کالساعة
الساعة کاحتراق السعفة انتهی و برین تقدیر تقارب زمان و تقاصر ایام دو بار شود یکبار در زمن دجال و بعده برکت از حق
و طول ایام بحالها گردد باز بعد موت عیسی نقصان پذیرد تا آنکه در آخر دنیا باین حال گردد در اشاعه گفته و بنده تنبیه حسن
لم ار من نبه علیه بالله التوفیق گویم آنچه در فتح و قناعه گفته مقتضی آنست که این مدت بمقدار ده و ازده و سال رستیل با
لس اشکال بحال خود ست زیرا که رکوب اسپ کره در ده سال هم نیشود و بر تقدیر تسلیم و تحمل آنکه مراد بیان رکوب
برای کر و فر در حرب ست و این در نسل اصیل حی باشد این رکوب بی عسر و بالعادت خواهد بود جمع میان این میان
روایت هشت یا شش ماه ممکن نیست و نیز منافی اوست حدیث سابق ابو هریره حتی یلتقی الشیخان الخ مگر آنکه گویند که
کبر و کلانی اهل آن زمان بر حسب سن ایشان باشد و بران انتاج مهر و رکوب و در سنین معتاده تقدیر کنند و اولی آنست
جمع باین طور کنند که مدت قلیله قدر بقاء مومنین ست و یکصد و بیست سال برای کفار و اشرار چنانکه روایت سابق الاشرار
بعد الاخیار بران تصریح میکند و معهذا لابد ست از قول بتقارب زمان تا چهل سال که در حدیث سابق ابن مسعود
بقاء مومنین واقع شده مقدار چهل ماه باشد و تقدیر انتاج مهر و رکوب واضح گردد و معنی قیام ساعت دران حین
برینحال آنست که قیام او بر مومنان باشد بموت ایشان و نظیره ما فی البخاری ان رجلا سأله صلعم عن الساعة فنظر
الی احدث القوم سنا فقال ان یستنفد هذا عمره لم یمت حتی تقوم الساعة علما گفته اند مراد ساعت حاضرین ست نه ساعت

ساعة خلق ولئن ثبت در روایت ثمانیة اشهر پس وقت است سنه هر اگر نیست بر سند او نتها واجب است تخفیف اختلاف کرده اند در آنکه چون
این حال شود دنیا بعد از وی چند گردد تا آنکه این امر منتشر شود و نوادرا منقطع شوند خبر از ان بدرجه احاد رسد پس هر که
در ان حین اسلام آرد و توبه کند از وی این توبه مقبول شود یا نه ابو اللیث سمرقندی در تفسیر خود از عمران بن حصین آورده
که عدم قبول ایمان و توبه نزد طلوع ست و هر که بعد از ان مسلمان شود و توبه کند توبه او پذیرفته شود حافظ در فتح الباری گفته آنچه
احادیث ثابته صحاح و حسان بران دلالت میکنند آنست که قبول توبه را غایت طلوع شمس از مغرب ست و مفهوم او آنست
که بعد از ان قبول نیست بلکه در بعض روایات تصریح بعدم قبول آمده چنانکه احمد و طبرانی از مالک بن یخامر و معاویه و
عبد الرحمن بن عوف و عبد الله بن عمرو مرفوعا آورده اند لا تزال التوبة مقبولة حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت طبع علی
کل قلب بما فیه وکفی الناس العمل در حدیث سابق ابن عباس ست نزد ابن مردویه فاذا اغلق ذلک الباب لم تقبل بعد ذلک
توبة و لا تنفع حسنة و نزد نعیم بن حماد ست از ابن عمرو فینادیهم مناد یا ایها الذین آمنوا قد قبل منکم یا ایها الذین کفروا
قد اغلق عنکم باب التوبة وجفت الاقلام وطویت الصحف و از طریق یزید بن شریح و کثیر بن مره آمده اذا طلعت الشمس
من المغرب یطبع علی القلوب بما فیها و ترفع الحفظة و تومر الملائکة ان لا یکتبوا عملا و عبد بن حمید و طبرانی بسند صحیح از عایشة رضی الله
عنها آورده اند اذا خرجت اول الآیات یعنی طلوع الشمس من مغربها طرحت الاقلام وطویت الصحف و خلصت الحفظة
و شهدت الاجساد علی الاعمال و عن ابن مسعود قال الآیة التی تختم بها الاعمال طلوع الشمس من مغربها حافظ گفته این آثار
بعض موید بعض میکنند و همه متفق اند بر آنکه چون مهر از مغرب آید باب توبه بند شود و بعد از ان مفتوح نگردد و این خاص بروز
طلوع او نیست بلکه تا یوم قیامت ممتد شود گویم و موید اوست افتادن ابلیس در سجده نزد طلوع او و دابه او را بکشد
چه وی نمیرد تا آنکه فارغ شود از عمل کما سیاتی **فصل دوم** در بیان اول آیات در بعض روایات آمده که اول آیات
طلوع شمس از مغرب ست و در بعض خروج دجال را و در بعض خروج دابه را و در بعض ظهور نار را که حاشر مردم بسوی محشر
شان باشد اول آیات نشان داده اند حافظ ابن حجر فرموده طریق جمع آنست که دجال اول آیات عظام موذن بتغیر
احوال عامه در ارض ست پس منافی تقدم مهدی بر دجال نباشد و این تغیر منتهی شود بموت عیسی بن مریم و بعد
از وی بقحطانی و غیره و طلوع شمس از مغرب اول آیات موذن بتغیر احوال عالم علوی ست و این منتهی شود بقیام
ساعت یعنی و دابه همراه اوست گویا هر دو یک چیز اند و خروج نار اول آیات موذن بقیام ساعت ست انتهی و هذا جمع
حسن رحمه الله تعالی و دلالت میکند بران آنچه در بعض روایات آمده و آخر ذلک یعنی الآیات نار تحشر الناس الی محشرهم
و نعیم از وهب بن منبه آورده که گفت اول آیات روم ست باز دجال سوم یاجوج و ماجوج چهارم عیسی یعنی چهارم بودن عیسی
باعتبار تاخر وی از یاجوج و ماجوج ست اگرچه باعتبار نزول او مقدم بر وی ست و باین اعتبار ثالث میشود نه رابع و
باعتبار آخر رابع ست پنجم دخان کما فی الحدیث و سیاتی بیانه ششم دابه و شمردن او باعتبار آیات ارضیه ست و هر که طلوع
شمس را ششم کرده پس این نیز موید جمع حافظ ست ولکن اگر میگفت که این منتهی شود بخروج دابه بدلیل قول وی که عیسی
همراه اولی واضح می بود و بودن روم اول آیات حقیقیه نیست و بودن دجال اول اضافی زیرا که وی اعظم ست از روم و

مردم نظر با چیزی نیست صاحب ساعه درین مقام تبصره نوشته و دران قوله تعالی یوم یاتی بعض آیات ربک الی آخر الآیه
ایراد کرده تقریر اشکال نموده و اجوبه آن تحقیق تمام از تفسیر بیضاوی و تفسیر کورانی در رد کشاف و مذهب اعتزال او
آورده و همچنین ابو السعود نموده و اجوبه او را ما تنکات بیانیه مشابه گفته و مدح اجوبه بیضاوی کرده و از صاحب انتصاف نقل
آورده وجوه دیگر اشارت ببعض اجوبه جدیده نموده بعده نوشته که بعض متاخرین محققین اعجم علی هذه الآیه رساله مبسوطه
مسمی بالمناطقة التی فیها بالعجب العجاب و کشف فیها عن وجه المقصود الحجاب گفته و لبعض المحشین علی البیضاوی هنا خبط و
اضطراب انتهی چون محل این اشکال و تقریر جواب او کتب تفسیر است درین مقام ایراد آن ضرور نیست و نعیم بن حماد در فتن و حاکم
در مستدرک از ابن مسعود روایت کرده اند که گفت لبث نکنند یعنی مردم بعد یاجوج و ماجوج تا آنکه برآید آفتاب از مغرب و
حساب شود خامها پیچیده شود نامها و قبول کرده نشود توبه از احدی و بیفتد ابلیس سجده کنان و ندا کند ای بار خدا امر سجده
میکنم برای هر که خواهی تو و فراهم شوند بسوی او شیاطین و گویند ای سید ما بسوی کدام یک فزع میکنی وی گوید
سوال کرده بودم رب خود را که مهلت دهد مرا تا روز بعث پس مهلت داد مرا تا روز وقت معلوم و برآمد آفتاب از مغرب و حینئذ
این وقت معلوم است و ظاهر شوند شیاطین بر روی زمین تا آنکه بگوید مرد این قرین من است که اغوا میکرد مرا پس حمد
خدا را که رسوا کرد او را و افتاده ماند ابلیس در سجده گریه کنان تا آنکه بیرون آید بسوی او دابه و بکشد او را و او در سجده
باشد و این روایت دلالت دارد بر تاخر دابه از شمس و تمتع کنند مومنان بعد چهل سال تمنا نکنند چیزی را مگر آنکه داده شود
تا آنکه تمام شود چهل سال بعد دابه پستر شود کنند در ایشان مرگ و شتاب کند پس هیچ مومن باقی نماند و همین کفار بمانند و تهارج
کنند در طرق همچو بهائم تا آنکه جماع کند مرد با مادر خود در میان راه برخیزد یکی از وی و فرود آید دیگری و افضل ایشان کسی باشد
که گوید اگر کناره میکردید ما از راه بهتر می بود پس این چنین می شده باشند و پیدا نشود احدی از نکاح و جده عقیم سازد خدا
زنان را تا سی سال و همه اولاد زنا شرار مردم باشند و بر ایشان بر پا شود قیامت طبرانی و ابن مردویه از عمرو بن
العاص آورده که گفت چون برآید مهر از باختر بیفتد ابلیس سجده کنان ندا کند و جهر نماید الهی مرا امر سجده کن بسجده کنم و فراهم
آیند بسوی او ذریه او و گویند ای سید من این چه تضرع است وی گوید ما سالت ربی ان ینظرنی الی یوم الوقت
المعلوم و هذا الوقت المعلوم و بیرون آید دابه الارض از شگافی که در صفا است اول قدم که نهد در انطاکیه نهد و بیاید
ابلیس و او بکشد او را یعنی بکشت. **قف** در طلوع شمس از مغرب دست به اهل هیئت و هر که موافق ایشان است میگویند
که آفتاب جز از فلکیات بسیطه است مقتضیات او مختلف نمیشود و تغیر عارض علیه بدان راه نمی یابد کما گفته و قواعدهم
منقوضه و مقدماتهم ممنوعه و علی تقدیر تسلیمها فلا امتناع من انطباق منطقة البروج علی المعدل بحیث یصیر المشرق مغربا
و المغرب مشرقا انتهی گوییم این جواب بمسلمات خصم است ورنه نص کتاب و سنت در ما نحن فیه حجت نیر و بس است گوییم حافظ
عبد الرحمن بن عبد القادر بن مهدی الهاشمی العلوی را در حدود سنه یازده صد و چهل و چهار هجری از اول آیات
که قبل ساعت ظاهر شود قتل و دخان و دابه و طلوع شمس از مغرب و نزول عیسی و یاجوج و ماجوج و خسوف ثلاثه که یکی در
مشرق و دوم در مغرب و سوم بجزیره عرب شود و نار خارج از زمین و مکث دجال و غیره پرسیده بودند ایشان

بجواب سوال مذکور فتوی نوشتہ آمد چون از تحقیق و تطبیق بہرۂ وافر داردم بر دستش بعینہا درین فصل مناسب افتاد
میگوید الآیات التی بین یدی الساعۃ او کلہا علی الحقیقۃ کما جاء فی حدیث الحاکم والبیہقی وافتی بہ الحافظ ابن حجر العسقلانی
وتبعہ الحافظ السخاوی وغیرہ خروج الدجال من قبل المشرق جزما کما قالہ الترمذی فی الدیباجۃ وابن حجر فی الفتح لکن جاء فی
روایۃ من خراسان وفی اخری من اصبہان فیمکث فی الارض اربعین یوما منہا یوم کسنۃ ویوم کجمعۃ وسائر ایامہ کایامکم ویطوف
الارض کلہا خلا مکۃ والمدینۃ ثم نزول عیسی بن مریم علیہما السلام فینزل کما فی الحدیث عند المنارۃ البیضاء شرقی دمشق فیقتل
الدجال بباب لد عند بیت المقدس فیمکث فی الارض اربعین عاما وفی حدیث ابن عمر انہ یمکث خمسا واربعین سنۃ وفی خلال
ہذہ الاربعین یخرج یاجوج وماجوج وہم قیل من ولد آدم من غیر حوی وقیل من ذریۃ نوح وقیل غیر ذلک لم یات فی مدۃ مکثہم فی الارض
شیئ بل ظاہر الاحادیث انہم یجیئون یتوسطوا الارض ویقربوا بیت المقدس یقتلہم اللہ بالنغف ای الدود والذی یدخل آذانہم
ثم بعد ذلک یموت عیسی ثم یطلع الشمس من مغربہا ولا تزال طالعۃ ذلک الیوم الی ان تصل الی کبد السماء ثم تنزل نحو
المغرب ای من مطلعہا ثم یطلع بعد ذلک الیوم من المشرق کعادتہا فان قلت جاء فی روایۃ اول الآیات طلوع الشمس من مغربہا
فکیف یکون اسناد ذلک قلت ہو اول الآیات باعتبار وہو آیۃ الآیات العظام السماویۃ المؤذنۃ بتنزل العالم وخرابہ ای ہو
خارج علی مجاری العادات المالوفۃ واما خروج الدجال فہو اول حقیقۃ او ہو اول الآیات الارضیۃ العظام المؤذنۃ بتغیر الاحوال
العامۃ فی معظم الارض ثم بعد طلوع الشمس من مغربہا یخرج الدابۃ کما قال الحاکم خروجہا ضحی کما فی صحیح مسلم قال الحافظ ابن حجر و
السخاوی والحکمۃ فی ذلک ان بطلوع الشمس من مغربہا یغلق باب التوبۃ فتخرج الدابۃ تمیز المؤمن من الکافر تکمیلا للمقصود
من اغلاق باب التوبۃ وخروج الدابۃ قیل من مدینۃ لوط وقیل من بعض اودیۃ تہامۃ خارج مکۃ وقیل من مکۃ وہو المشہور ثم
اختلف فقیل من صدع بالصفا وقیل بالمروۃ وقیل من شعب اجیاد ویجمع بین ہذہ الاقوال بما جاء فی الاحادیث المرفوعۃ والموقوفۃ
کما قال الحافظ السخاوی وغیرہ من انہا تخرج ثلاث خرجات الاولی من اقصی البادیۃ ولا یدخل ذکرہا القریۃ یعنی مکۃ ثم تمکث زمانا
طویلا ثم یخرج مرۃ اخری دون تلک ای من بادیۃ قریبۃ من تلک البادیۃ فیعلو ذکرہا القریۃ یعنی مکۃ الثالثۃ خروجہا العام
لکل الخلق من مکۃ فتبسم المؤمن فیبیض وجہہ ویکتب بین عینیہ مؤمن وتسم الکافر ویکتب بین عینیہ کافر فیسود وجہہ وتطوف
الارض کلہا ثم الدخان ویمکث فی الارض اربعین یوما کما فی الحدیث من روایۃ حذیفۃ مرفوعا وتعم الارض فیاخذ بانفاس
الکفار ویاخذ المؤمن کہیئۃ الزکام وانما یکون قریبا من قیام الساعۃ واما الخسوفات الثلثۃ فالذی بالمشرق ہو ما وقع
بعراق العجم کما قالہ ابن الجوزی وغیرہ واقرہ علیہ صاحب الدیباجۃ والسخاوی وغیرہ والذی بالمغرب فما وقع بقرب الاندلس
من بلدۃ تسترد ونحوہا کما قالوہ ایضا واما الذی بجزیرۃ العرب فالمراد بہا ہنا الخسف الذی یقع ببیداء من الارض وفی روایۃ
ببیداء من المدینۃ یقع بالجیش الذی یغزو الکعبۃ قالہ الحافظ الدمیری فی شرح ابن ماجۃ قال العلماء والمراد بالبیداء من
المدینۃ ہو الشرف ای المحل المرتفع الذی قدام ذی الحلیفۃ جہۃ مکۃ واللہ اعلم ویخرج اکثر ہذہ الآیات والناس بحالہم
او اکثرہم من قراءۃ القرآن وغیرہ لکن بعد طلوع الشمس من مغربہا کما فی الحدیث یبعث اللہ ریحا الیمن من الحریر فیقبض
ارواح المؤمنین ثم یبقی الناس کالحمر حتی قال صلعم کما فی الصحیحین یتہارجون تہارج الحمر ای یتسافدون او یتقاتلون ثم آخر

هذه الآیات کلها کما فی صحیح مسلم نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس الی محشرهم ای ارض محشرهم تبیت معهم اذا باتوا و
تقیل معهم اذا قالوا ثم ینفخ فی الصور النفخة الاولی فیموت کل الخلق و یمکثون اربعین عاما کما فی الصحیحین ثم ینفخ فی الصور النفخة
الثانیة فیقوم الخلق للعرض و الحساب فان قلت قول مسلم آخر الآیات النار التی تخرج ینافیه دابة اول اشراط الساعة نار
تحشر الناس قلت لا منافاة بینهما لانه آخر حقیقة و اول بالنسبة لاحوال الساعة ای البعث اذ یقع بعدها النفخ فی الصور
و قیام الناس للموقف فهذا جواب ما تضمنه السؤال و الله اعلم بحقیقة الحال انتهی کلامه **فصل سوم** در بیان دابة الارض

قال الله تعالی و اذا وقع القول علیهم اخرجنا لهم دابة من الارض الآیة اهل تفسیر گفته اند این وقتی شود که امر بمعروف و نهی عن
المنکر نکنند بیضاوی گفته اذا دنی وقوع معناه و هو ما وعدوا من البعث و العقاب ابن مسعود گفته اذا مات العلماء و ذهب
العلم و رفع القرآن اخرجنا لهم دابة من الارض تکلمهم من الکلام و مؤید اوست قرائت او این کلمه را بلفظ تنبئهم و قرئ تحدثهم
و این تکلم ببطلان سایر ادیان باشد جز اسلام و بعضی گفته اند مشتق از کلم ست بمعنی جرح و زخم و تفعیل برای تکثیر باشد و مؤید
اوست قرائت وی تکلمهم بفتح و سکون و قرئ تجرحهم و ابو الجوزاء از ابن عباس پرسید که تکلمهم او تکلمهم فرمود هر دو کار کنند
با مومن سخن نماید و کافر را زخمی سازد و گذشت که این دابه همان جساسه ست و بیضاوی و غیره بدان جزم نموده و قرائت
کوفیان و یعقوب ان الناس بفتح همزه ست و باقیان بکسر همزه خوانده اند بر آنکه حکایت معنی قول او یا حکایت قول او ست یا این بود
انچه بیاید که وی ندا کند باعلی صوت خود ان الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون یا استیناف ست و علت برای خروج او
یا علت برای تکلم او بر قرائت کسر یا علت بحذف جار بر قرائت فتح ای انما اخرجناها لان الناس کانوا و انما تکلمهم لان الناس
کانوا و ابو العالیه گفته وقوع قول سد باب ایمان و توبه ست و برین تقدیر در کتاب کریم نیز اشارت باشد بسوی تاخیر دابه
طلوع شمس من المغرب برا که وقوع قول با وست و اما حلیه و سیرت و خروج دابه پس در حلیه او از ابن عباس آمده که او را گردن
دراز باشد و به بیند او را هر که در مشرق ست چنانکه به بیند او را هر که در مغرب ست و او را روئی ست مثل روی انسان
و منقاری ست همچو منقار طیر پشم دارد و زغب ست و ابو هریره گفته انها ذات عصب و ریش و صراح گوید عصبه پی عصب
جمع معصوب سخت گوشت و ابن عباس گفته انها ذات و بر و ریش یعنی پشم و پر دارد و فیها من کل لون لها اربع قوائم یعنی
رنگ دارد و چهار پایه ست و ابن عمر گفته انها ذات زغب و ریش یعنی صاحب موی زرد و کوچک ست و حذیفه گفته
انها سلهبة ذات و بر و ریش لن یدرکها طالب لا یفوتها هارب یعنی تیز رو ست نه ربایند او را طالب و فوت نشود او را هارب
یعنی گریزنده و علی کرم الله وجهه را گفتند که مردم گمان میکنند که تو دابة الارض هستی فرمود و الله دابه را پر و موی کوتو
زرد باشد و مرا خود پر و زغب نیست و او را سم باشد و مرا سم نیست و وی بیرون آید دونده مثل اسپ تیز رو سه بار
و هنوز ثلث او هم بیرون نیامده و از عمرو بن عاص رویست که سر او باسمان ساید و بیرون نیاید پائی او از زمین و ابن عمر
گفته انها تخرج کجری الفرس ثلاثة ایام لم یخرج ثلثها و ابن جریر بروایت سابق بروئی از علی ست و ابو هریره گفته ان فیها
من کل لون ما بین قرنیها فرسخ للراکب المجد یعنی میان هر دو شاخ او مسافت یک کروه ست برای سوار تیز رونده و ابن
عباس گفته انها مؤلفة ذات زغب و ریش فیها من الوان الدواب کلها و فیها من کل امة سیما و سیماها من هذه الامة انها

تکلم الناس بلسان عربی مبین تکلمهم بکلامهم یعنی در روی زنگ همه چهارپایها باشد. و نسلا ختی اذا انشقه باشد از هر است و علامت او
از بین راست آنست که سخن کند ایشانرا بکلام ایشان بزبان عربی واضح در اشاعه گفته زغب پرهای کوچک اگویند یا اول چیز یکه
بیرون آید از ان قاله فی النهایه گویم در صراح گفته زغب چوزهای زرد موی از لغب الشعر اذا نبت بعد الحلق واز لغب الفرخ
طلع ریشه بزیادة اللام انتهی و از ابن زبیر مرویست که وی وصف کرد دابه را و گفت سرش سر گاو است و چشم او چشم خوک
و گوش او گوش فیل و شاخ او شاخ ایل یعنی بز کوهی و گردن او گردن نعامه یعنی شترمرغ و سینهٔ او سینهٔ اسد یعنی شیر
و رنگ او رنگ پلنگ و خاصرهٔ او یعنی میان تهی خاصرهٔ گربه و دم او دم بز و پاهای او قوائم شتر و گذشت از ابن عباس که روی او
روی انسان و منقار او منقار طیر باشد و در میان هر دو مفصل از وی دوازده ذراع باشد زهی نقش طرازی قدرت
که چندین صورت در یک پیکر جلوه گر گردانید و عاصم بن حبیب بن اصبهان گفته شنیدم علی کرم الله وجهه را بر منبر میفرمود
ان دابة الارض تاکل بفیها و تکلم من استها یعنی طعام از دهن خورد و گفتگو از جای پیخال کند. و از حسن مرویست که موسی
سوال کرد او تعالی را که بنماید بوی دابه را پس بیرون آمد سه روز و شب میرفت در آسمان و دیده نمیشد یکی از طرفهای او
پس دید موسی منظر فظیع و گفت ای رب دفع فرما این را و باز گردان پس رد کرد او را و آنحضرت او پس با وی عصای
موسی و خاتم سلیمان بن داود باشد و به آواز بلند ندا کند که ان الناس کانوا بآیاتنا غافلون و داغ دهد مردم مومن و کافر را
اما مومن پس دیده شود در روی او همچو ستارهٔ درخشان و بنویسد در میان هر دو چشم او لفظ مومن و اما کافر پس بنگارد
میان هر دو چشم وی نکتهٔ سیاه کافر و در روایتی آمده فتلقی المومن فتسمه فی وجهه واکته فتبیض بها وجهه و تسم الکافر واکته
نسود لها وجهه در صراح گفته و کته نجک کالنقطة یقال فی عینه وکتة انتهی و در روایتی آمده و فارفض ای تفرق الناس عنها شتی معا
و ثبت عصابة من المؤمنین و عرفوا انهم لن یعجزوا الله فبدأت بهم فجعلت وجوههم حتی جعلتها کانها الکوکب الدری و ولت
فی الارض لا یدرکها طالب و لا ینجو منها هارب حتی ان الرجل لیعوذ منها بالصلاة فتاتیه من خلفه فتقول یا فلان الآن
تصلی فیقبل علیها فتسمه فی وجهه ثم تنطلق و یشترک الناس فی الاموال و یصطحبون فی الامصار یعرف المومن الکافر و
بالعکس حتی ان المومن یقول یا کافر اقض حقی و حتی ان الکافر لیقول یا مومن اقض حقی یعنی مردم از وی جدا گردند و گروه
مسلمانان ثابت مانند و بشناسند که ایشان خدا را عاجز نتوانند کرد و شروع کند دابه بمسلمانان در روی های ایشان همچو
اختر درخشنده شود و در همه زمین گردش کند هیچ جوینده او را نیابد و هیچ گریزنده از وی نجات نیابد تا آنکه مردی
پناه بنماز برده باشد وی از پس او آمده بگوید الکنون نماز میگذاری چون نمازی متوجه وی شود در روی او داغ دهد و برود
و مردم در اموال و صحبت شریک یکدیگر شوند در امصار و بلاد و مومن کافر را و کافر مومن را بشناسد مومن گوید
ای کافر حق من ادا کنی و کافر گوید ای مومن حق من بدهی و در روایتی آمده که بیرون آمده سه آواز کند و بشنود آنرا
هر که میان خافقین است در صراح گفته خافقان مشرق و مغرب و در لفظی آمده رو کند بنجد و در آواز کند آنچنانکه نافذ کند
آنرا پس رو کند بشام و صرخه نافذه برآرد بعده مستقبل مغرب شود و صرخه نافذه کند. و بعد حرکت بسوی یمن و آواز کند
آواز یکه برسد انجا را و در روایتی آمده که باقی نماند مومنی مگر آنکه نکته نهد در مسجد وی یعنی جای سجده که پیشانی است

بدست کسی که مومن باشد سفید و نورانی شود و این نکته تا آنکه درخشان شود در جبین وی روی او و نه پیچ کافر نقطه سیاه
و بینی او بخاتم سلیمان و بیان شود و این نکته تا آنکه سیاه شود روی او تا آنکه خرید و فروخت کنند مردم این سوق
با یکدیگر و با یکدیگر گویند یا کافر یعنی این چیز بچه می ارزد و قیمت او چیست و وی گوید بگیر این را ای مومن مومن گوید بگیر
این را ای کافر و در روایتی آمده که بیاید کافر را وقتی نماز میگذارد در مسجد پس بگوید که این نماز از حاجت تو نیست الا
نیست مگر عادت و بشکن او را و بنویسد میان هر دو چشم او لفظ کافر اب گذشت کردی بکشد ابلیس را و بشکند او را
و اما خروج او پس وارد شده که او راست خروج در دهر سه بار یکبار در انتهای بادیه برآید و در روایتی از منتهای آن
و داخل نشود ذکر او در قریه یعنی مکه باز پنهان شود زمان دراز باز بیرون آید بار دیگر کمتر از اول و فاش شود ذکر او
در اهل بادیه و در آید ذکر او در قریه یعنی مکه آنحضرت فرمود صلعم باز در بین اثنا که مردم در اعظم مساجد از روی حرمت
بر او تعالی و اکرم آن باشد یعنی مسجد حرام بترسانند ایشان را مگر آنکه وی بپرد میان رکن و مقام و می افشاند
بر سر خود خاک را پس متفرق شوند از وی مردم جدا جدا این چنین وارد شده است از ابن عباس حذیفه و بعض طرق حدیث
حذیفه صحیح است و نیز ابن عباس گفته که بیرون آید دابه از بعض اودیه تهامه یعنی در یمن خروج خود و اول در خروج او خبر
ست ابو هریره و ابن عمرو عایشه گفته اند که انها تخرج باجیاد و ابن عمر از آنحضرت صلعم آورده که فرمود می بینم جای
که بیرون آید از وی دابه و آن جای رو بروی سنگانی ست که در صفاست و هم ابن عمر گفته که خروج او از صفا باشد شب
منی و بامداد کنند میان مردم او نلغزد و نعزنده و نه بیرون آید بر آینده تا آنکه چون فارغ گردد وی از آنچه امر کرده
خدا تعالی هلاک شود هالک و نجات یابد ناجی و اول قدم که نهد در انطاکیه باشد و در بعض روایات ست که از مروه
بیرون آید و در بعض از مدینه قوم لوط و در بعض از مسجد و جمع میان این روایات دو گونه ست یکی آنکه اعداد سه
خروج باشد پس در یک خروج از مدینه قوم لوط برآید و این روی صادق ست که از انتهای بادیه برآمده ست و در بعض
خروج از بعض اودیه تهامه برآید و صادق ست بران که از دیار مکه یا یمن برآمده چه حجاز یمانی ست و لهذا کعبه را
یمانیه گویند و در نوبت اخیر از مکه برآید و سار عظم جثه و طول او میتوانند که از میان مکه و صفا و اجیاد بیرون آید هم
بقدر یک روز یا زیاده مکث خواهد کرد و درین حین صادق ست که گویند که از مروه برآمد یا از صفا یا از اجیاد و یا از مسجد
دوم آنکه از جمیع این اماکن بیرون آید بر یک آن بطور خرق عادت در صور مثالیه و این مبنی ست بر ثبوت عالم مثال
مخصوص فتوی داد سیوطی در باره دو مرد که سوگند خوردند هر دو بطلاق مضمون هر سوگند آنکه شیخ عبد القادر
طحطوحی نزد او در شب احد معین خفته با مکه این طلاق واقع نشده از هیچکی از ان دو مرد و گفته که این مسئله از قبیل
واقع شده علما در ان بعدم حنث فتوی داده اند انتهی در اشاعه گفته بعده ابن علان را دیدم که در تفسیر خود مسمی
بضیاء السبیل گفته بالفظ و قد قیل تخرج فی کل بلد دابة مما هو مبثوث نوعها فی الارض ولیست واحدة فدابة علی هذا
القول اسم جنس انتهی و چون قائل بقوم تعدد صور مثالیه از قول بحسب اغنا میشود انتهی کلام الاشاعه گویم وجه توهم
آنست که وی با این همه جثه عظیمه که دارد سریع السیر ست بغایت درجه چنانکه گذشته که خروج او مثل دویدن اسپ

تا سه روز باشد پس ممکن که این خروج واحد یا ثلثه او از جای خاص باشد جای مثلا باشد و در اقصر مدت و اطول زمان در اکثر مواضع دیدن او اتفاق افتد و هر که او را در جای ببیند آن جا را محل خروج او بیان کند و در واقع خروج او جز یکجائی خاص نباشد و مولد او ست خروج او هنگام شام در شب منی در رساله حشریه گفته روز دوم آن یعنی از طلوع شمس از مغرب که مردم دران بیان باشند کوه صفا که بجانب است مشرق کعبه ست بزلزله شق شود از انجا جانوری نادر شکل بیرون آید و سابق یکبار در ملک یمن و یکبار در نجد چرچه ظهور او در افواه عوام افتاده باشد لیکن بزودی غائب شده باشد و این مرتبه سوم بتمامی صورت خود آشکارا شود و در شکل مشابهت بهفت جانور دارد در رویش چون چهره آدمی و پایش چون پای شتر و گردنش با یال چون یال اسپ و دمش چون دم گاو و کفلش چون کفل آهو و شاخهایش چون شاخهای گوزن و دستهایش چون دستهای بوزنه و بفصاحت گویا باشد در یک دست او عصای حضرت موسی و در دست دوم خاتم حضرت سلیمان و در جمیع بلاد سیر کند بسرعت تمام هیچ جوینده نتواندش یافت و هیچ گریزنده از دست او رهائی نیابد و هیچ خزنده از دست او پناه نبرد بر هر کسی نشانی زند اگر صاحب ایمان ست بعصای حضرت موسی علیه السلام بر پیشانی او خطی نورانی کشد که تمام چهره از و منور و پر رونق گردد و اگر ایمان ندارد بخاتم حضرت سلیمن بر بینی یا بر گردن او مهره سیاه زند که از تیرگی او تمام چهره مکدر و خجل و بی رونق شود تا آنکه بر یک دسترخوان جمع نشینند ایمان و کفر هر یکی بر دیگری هویدا باشد این جانور را دابة الارض میگویند چون ازین کار فارغ شود غائب گردد انتهی و الله اعلم و بالله التوفیق **باب یازدهم** در بیان دخان و ریح بارده و ناریکه از قعر عدن بر آید و این نیز یکی از اشراط ساعت کبری ست و درین باب فصلهاست **فصل اول** در بیان دخان و ریح بارده حذیفه بن اسید گفته طلع علینا رسول الله صلعم و نحن نتذاکر فقال ما تذکرون قالوا الساعة یا رسول الله قال انها لن تقوم حتی تروا قبلها عشر آیات فذکر الدخان و الدجال الحدیث اخرجه مسلم و الترمذی و ابن ماجه و روایت کرد حذیفه از آنحضرت صلعم که این دخان که منجمله ده علامت قیامت ست چهل روز در زمین مکث کند و در روایتی آمده که انفاس کفار بگیرد و مومنان را بهیئت زکام اخذ کند و گذشت که نزد هلاک یاجوج و ماجوج دخانی بیاید و سه روز باشد پس محتمل که این همان دخان باشد یا غیر او ولکن لابدست که پیش از ریح باشد چه بعد ریح خود مومنی باقی نماند و نزد دخان مومن یافته شود چنانکه صریح عبارت ست و منها ریح طیبة تقبض روح کل مومن و رجوع الناس الی عبادة الاوثان و دین ابائهم در رساله حشریه گفته دخانی عظیم در آسمان نمودار شود و بر زمین فرود آید مردم را تنگ سازد و مومنان را زکام و تشنگی دماغ و آواز و کدورت حواس لاحق شود و منافقین و کافرین را بیهوشی پدید آید و بعضی در یک روز و بعضی در دو روز و بعضی در سه روز بافاقت آیند تا چهل روز دخان پایدار ماند بعد ازان آسمان صاف شود انتهی و مسلم و غیره از عایشه آورده اند که گفت نمیرود روز و شب تا آنکه پرستیده شود لات و عزی الخ بخدا الحدیث و در وی ست فیبعث الله ریحا طیبة فیتوفی بها کل مومن فی قلبه مثقال حبة من ایمان فیبقی من لاخیر فیه فیرجعون الی دین آبائهم و این را شاهدی ست از حدیث حذیفه بن اسید و احمد و مسلم از ابن عمر آورده که پس بفرستند خدا یعنی بعد موت عیسی بادی سرد از طرف شام پس نماند

بمیرد هر زن و مردی که در دل او برابر ذره از ایمان باشد مگر آنکه قبض کند او را تا آنکه اگر یکی از ایشان در جگر کوه درآید این باد در وی داخل شده قبض روح او بکند و باقی مانند شرار مردم در خفت طیر و احلام سباع نه معروف را شناسند و از منکر انکار کنند و متمثل شوند برای ایشان شیاطین و گویند شما قبول نمیکنید از ما بگو چه میفرمائید ما را پس امر کنند ایشان را بعبادت بتان و بپرستند آنها را و ایشان در حال رزق بسیار و عیش خوب باشند که ناگاه در صور دمند و در این گفتن منافی قتل دابه مر ابلیس را است بحسب ظاهر و ممکن که با وجود بعد چنین گویند که این شیطانها غیر ابلیس اند و احمد و مسلم و ترمذی از نواس بن سمعان روایت کرده اند که پیغامبر صلی الله علیه و آله و سلم گفت که فیبعث الله ریحا طیبة فتاخذهم تحت آباطهم فتقبض روح کل مؤمن و مسلم و یبقی شرار الناس یتهارجون فیها تهارج الحمر فعلیهم تقوم الساعة یعنی این باد زیر بغل ایشان را بگیرد و ارواح ایشان بمیرند و مردم بد باقی مانند و چون خران بر زنان برجهند و ساعت بر ایشان قایم شود و از ابن مسعود گذشته که مومنان تتبع کنند بعد از چهل سال بعده در ایشان مرگ آید و شتابی کند و مومن نماند و کفار تهارج در طرق مثل بهائم کنند و احدی مولود از نکاح نشود و زنان تا سی سال عقیم شوند و همگنان ولد الزنا بدترین مردم باشند و علیهم تقوم الساعة و حاکم از ابو هریره آورده که برانگیزد خدایتعالی بادی از طرف یمن نرم تر از ابریشم نگذارد احدی را که در دلش برابر دانه از ایمان باشد مگر که قبض کند آنرا مناوی در تخریج احادیث مصابیح گفته جواب از اختلاف این هر دو روایت یعنی وزیدن ریح از طرف شام و از طرف یمن آنست که این هر دو ریح شامی و یمانی اند و ابن ماجه از حذیفة بن الیمان روایت کرده که کهنه شود اسلام چنانکه کهنه میشود نقش جامه تا آنکه دانسته نشود که روزه چیست و نماز کدام و نسک و صدقه چه و باقی مانند طائفه از مردم شیخ کبیر و زن پیر گویند آبا خود را برین کلمه یافته ایم پس ما هم میگوئیم مردی حذیفه را گفت این کلمه چه فایده کند او را و شان حذیفه از وی اعراض کرد وی بازا سه بار سوال نمود بار دوم و سوم پس حذیفه در بار سوم گفت نجات دهد ایشان را از آتش دوزخ و احمد بسند قوی از انس رضی الله عنه آورده که لا تقوم الساعة حتی لا یقال فی الارض لا اله الا الله و این حدیث نزد مسلم نیز هست لیکن بلفظ الله الله و درین احادیث دلالت است بر آنکه مراد از شرار در حدیث همان کسانند که لا اله الا الله یا الله الله نگویند و مادام که در نوع انسان کسی هست که کلمه طیبه میگوید ساعت قایم نمیشود و قیام او نخواهد بود دیگر بر کفار که نکاح را نشناسند و از نکاح متولد نشوند بلکه بهائم در صورت انسان باشند و در حقیقت انسان نیستند اولئک کالانعام بل هم اضل و اینکه می بینی خلاف آدم اند و نیستند آدم خلاف آدم اند و شیخ ابن عربی حاتمی در فصوص بذیل فص شیثیه واننه ذکر کرده و در اشاعه آنرا مع کلام شارح او جامی شرح آورده و هی قال و علی قدم شیث علیه السلام بل علی قلبه فی التهیئ للتجلیات الذاتیة و العطایا الوهبیة یکون آخر مولود یولد فی النوع الانسانی لان مراتب الوجود دوریة فکما ان شیث علیه السلام کان اول مولود من سلسلة اولاد آدم المتهیئة الینا ینبغی ان یکون آخر مولود ایضا کذلک لتتم الدورة بانعطاف آخرها الی اولها و هو حامل اسراره و من یاو سره و تجلیاته لما ذکرنا و لیس یولد بعده ولد فی هذا النوع الانسانی فهو خاتم الاولاد و یولد معه اخت له تخرج قبله و یخرج بعدها یکون راس بنته عند رجلیه

اخته قبله ويخرج هو بعدها لانه لو لم يتأخر عنها في الولادة لم يكن خاتم الاولاد ويشبه ان يكون شيث عليه السلام في الحاقه بكر
ذلك ليكون اول مولود ويكون رأسه عند رجليها ويكون مولده بالصين اقصى البلاد ولغته لغة بلده ويسري العقم
في الرجال والنساء فيكثر النكاح من غير ولادة ويدعوهم الى الله فلا يجاب في هذه الدعوة فاذا قبضه الله وقبض مؤمني
زمانه بقي من بقي مثل البهائم فهم حيوانات في صور الانسان لاظهار كمال الحقائق الحيوانية الطبيعية البهيمية السبعية في صور
الانسانية تماما على ما تقتضيه الطبيعة من حيث هي هي من غير وازع عقلي او مانع شرعي لا يحلون حلالا ولا يحرمون حراما يتصرفون
بحكم الطبيعة بشهوة مجردة عن العقل والشرع فعليهم تقوم الساعة وتخرب الدنيا وتنتقل الامر الى الآخرة انتهى بعده صاحب
اشاعه گفته که مراد شیخ رضی الله عنه بقوله ليس يولد بعده ولد في هذا النوع الانساني فهو خاتم الاولاد انتهى نوع انسانی
حقیقیست پس نه خاتم اولاد مؤمنین یا خاتم اولاد نکاح باشد و عقم دو بار شود یکمرتبه در منکوحات و بار دیگر در مطلق زنان چنانکه قول
شارح من غير ولادة اشارت میکند بدان چه اطلاق نکاح چنانکه بر عقد آید بر جماع هم می آید پس منافی آن نیست که بعد از آن
بهائم در صور انسان متولد شوند چنانکه کلام وی او من الزنا بدان مشیرست چنانکه صراحت او در حدیث سابق ابن
مسعود آمده فيكونون على مثل ذلك حتى لا يولد لاحد من نكاح ثم يعقم الله الناس ثلثين سنة ويكونون كلهم اولاد زنا شرار
الناس عليهم تقوم الساعة پس منافاتی میان کلام شیخ و این حدیث نیست و حدیث را اگرچه حاکم تضعیف کرده اما کشف
صحیح دلالت بر صحت این مقدار از وی میکند بلکه برای بقیه او بلکه مجموع او را شواهدست انتهى کلامه گویم این کشف
ابن العربی چیزی نیست خواب پریشان ست بلکه بلاء گران و هیچ نقل صحیح مساعدت او نمیکند و ایراد صاحب اشاعه
آنرا بلفظ فائده بلائی دیگرست و وی خواتم بسیار بسودای خام خود تراشیده پس چنانکه مهدی را خاتم الاولیاء و مر او را
خاتم الانبیاء نام کرده این مرد موهوم را خاتم الاولاد لقب داده و امثال این امور تا بادلهٔ سمعیهٔ مطهره و کتاب عزیز پایهٔ
ثبوت نرسد خوض دران و حکم بدان و تلقی آن همه بلیات و آفات در آفات ست و اگر جزوی ازین افسانه موافق اثر
ابن مسعود افتاده نفع و سودی نمی بخشد و قول او که مراتب وجود دوری ست مانا بقول براهمه هنودست که عالم فانی را
ادوار اربعه ثابت میکنند و هر دوره او را به لکوک سال تقدیر مینمایند و هلم جرا گویند این آمد و شد همیشه کذلک
جاری و ساری میماند ولا يعلم الغيب الا الله تعالى وحده بعده صاحب اشاعه گفته که حکمت عقم نساء تا سی سال والله اعلم
آنست که اگر ایشان توالد کنند لازم آید تعذیب صبیان قبل بلوغ و آنحضرت صلعم فرموده رفع القلم عن ثلاث و منجمله
ایشان یکی صبی ست تا آنکه بالغ شود و اگرچه بلوغ برسیدن پانزده سالگی حاصل میشود لیکن حق تعالی ایشان را
الهام کند که بجوانی رسند برای الزام حجت و نتوان گفت که ایشان اهل فترت اند پس تعذیب ایشان چه قسم متصور
شود زیراکه از شرح فصوص گذشته که مولود مذکور دعوت ایشان بسوی خدا کند و اجابت کرده نشود و نیست
مانع ازانکه این مولود بعد هلاک جمیع مؤمنین باقی ماند برای الزام حجت و این موافق آن قول ست که شیطان را اول بقتل
نرسانند و اعمال بعد طلوع شمس از مغرب نوشته نشود بعده در اشاعه گفته انچه مذکور شد بحسب ظاهر منافی قول نبی صلعم
ست لا تزال طائفة من امتي يقاتلون على الحق ظاهرين الحديث چه ظاهر روایت سابقه آنست که احدی از مؤمنان باقی

نماند تا بقائم بحق و ظاهر چه رسد در فتح الباری گفته ممکن که مراد بقول او که تعالی آن ریح باشد امر بوزیدن فرموده ان
باشد که ظهور این طائفه قبل هبوب می بود و گفته که باین جمع اشکال زائل میشود بتوفیق الله تعالی انتهی و آنچه سابق از ابن عمر
در بعض روایات بجای امر خدا یوم القیامه وارد شده چه هر چه متقارب چیزی می باشد او را حکم آن چیز میدهند پس
ریح وقت بنا بر قرب قیامت اطلاق قیامت کردند و این جمع او احسن از جمع غیر اوست با آنکه بعض مردم کفر کنند و بعضی با تمسک
مانند بنا بر بنا ناکش برای کلیات وارده کما لا یخفی و موضح اوست روایت حاکم از عقبه بن عامر و آن را صحیح گفته که گفت
عقبه شنیدم رسول خدا را میفرمود لا تزال عصابة من امتی علی امر الله قاهرین لعدوهم لا یضرهم من خالفهم حتی
تاتیهم الساعة پس گفت عبد الله بن عمرو که آری بر انگیزد خدا ریحی که بوی او مسک بود و لمس او مس ابریشم باشد نگذارد
هیچ نفس را که در دل او برابر دانه از ایمان باشد مگر که قبض کند آنرا پس ترا باقی مانند شرار مردم و بر ایشان بر پا شود
قیامت چه این قول ابن عمرو در برابر روایت عقبه همچو صریح قول ماست والله اعلم در رساله حشریه گفته بعد غیبت دابة
الارض باد خوش از طرف جنوب که بسبب آن زیر بغل هر صاحب ایمان دردی پیدا شود که افضل پیش از فاضل و
فاضل پیش از ناقص و ناقص پیش از فاسق مردن گیرند و در قرب قیامت نطق حیوانات و جمادات اند چنانکه دران
و پاپوش بسیار شود و اینها باحوال خانه و دیگر امور خبر دهند انتهی **قف** این قصه مشتمل ست بر چند امارت
عظمی ح آثار قیامت کبری آنرا از انجمله رفع قرآن کریم ست از مصاحف و از صدور دیلمی از حذیفه و ابو هریره مرفوعا روایت
کرده که برده کتاب الله در یک شب تا بامداد کنند مردم و نیست از وی آیتی و نه حرفی در جوف مگر آنکه منسوخ شده
یعنی رفته و فراموش گردیده و از ابن عمر آورده که قائم نمیشود قیامت تا آنکه مرفوع شود قرآن از انجا که آمده
و باشد او را دوی یعنی آوازی گرد عرش همچو آواز مگسان انگبین و گوید رب عز و جل چیست ترا میگوید قرآن بگوید که
خرجت و منک عدت اتلی فلا یعمل بی پس نزد این حال برداشته شود قرآن و اخرج الخطیب فی تاریخه و ابن مردویه
فی تفسیره والضیاء المقدسی فی صفة الجنة عن ابن عباس مرفوعا انزل الله تعالی من الجنة الی الارض خمسة انهار سیحون
وجیحون ودجلة والفرات والنیل انزلها الله من عین واحدة من عیون الجنة من اسفل درجة من درجاتها علی جناحی
جبریل فاستودعها الجبال واجراها فی الارض وجعل فیها منافع للناس فذلک قوله تعالی وانزلنا من السماء ماء
بقدر فاسکناه فی الارض فاذا کان عند خروج یاجوج وماجوج ارسل الله جبریل فیرفع من الارض القرآن والعلم
والحجر من البیت ومقام ابراهیم وتابوت موسی بما فیه وهذه الانهار الخمسة فیرفع کل ذلک الی السماء فذلک قوله تعالی
وانا علی ذهاب به لقادرون فاذا رفعت هذه الاشیاء من الارض عدم اهلها خیر الدنیا ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة
و سجزی از ابن عمر روایت کرده که بر پا نمیشود ساعت تا آنکه برداشته شود رکن و قرآن و ازرقی در تاریخ مکه آورده
اول ما یرفع الرکن والقرآن ورویا النبی صلعم فی المنام یعنی کسی آنحضرت صلعم را بخواب بیند و ابن ماجه بسند قوی
و حاکم و بیهقی و ضیاء از حذیفه رضی الله عنه روایت کرده اند که یدرس الاسلام کما یدرس وشی الثوب حتی لا یدری
ما صیام ولا صلوة ولا نسک ولا صدقة ویسری علی کتاب الله لیلة فلا تبقی فی الارض منه آیة وتبقی طوائف من الناس

الشیخ الکبیر والعجوز یقولون ادرکنا اباءنا علی هذه الکلمة لا اله الا الله فنحن نقولها و از انجمله هدم کعبه ست و احادیث آن با توجیها
گذشته و درینجا ذکر وی بجهت آن کردیم که بعضی گفته اند که این هدم بعد موت مومنین قریب قیامت نزد انقطاع حج شود
و از انجمله برگشتن مردم بسوی پرستش بتان ست و احادیث آن نیز گذشته و بعضے از مردم ایمان آرند بدجال و این
تحت حدیث تلحق قبائل من امتی بالمشرکین پس همه کافر شوند پیش از روز قیامت و این تحت احادیث مصرحه بعموم ست
دهر و از اشراط اند و از انجمله بادی ست که مردم را بدریا اندازد و از برجه لم نگند اخرج الستة غیر البخاری عن حذیفة
بن اسید مرفوعا لن تقوم الساعة حتی تروا قبلها عشرة آیات و قال فی العاشرة وریح تلقی الناس فی البحر و فی
لفظ الترمذی والعاشرة اما ریح تطرحهم فی البحر و اما نزول عیسی بن مریم بالشک من الراوی و مراد بودن عیسی علامت
دهم در شمار بست نه در وقوع و ظاهر وی آنست که این ریح غیر آن ریح ست که یاجوج ماجوج را در بحر فرو خواهد افگند و
این ریح نزد خروج نار باشد یا خود همان باد باشد و از انجمله تقارب زمان و قصر ایام ست بروجهی که سال همچو ماه باشد مسلم
از ابو هریره و ترمذی از انس روایت کرده اند که لا تقوم الساعة حتی یتقارب الزمان فتکون السنة کالشهر و یکون
الشهر کالجمعة و تکون الجمعة کالیوم و یکون الیوم کالساعة و تکون الساعة کالضرمة بالنار واللفظ للترمذی و در ذکر
دجال گذشته که این وقعه هم در زمان او باشد و مانع نیست از تکرر آن دو بار در زمن او و یکبار در آخر زمان فالقدرة
صالحة لکل شیء **فصل** در بیان خراب بلاد و امصار قبل از قیام قیامت قال الله تعالی وان من قریة الا نحن مهلکوها
قبل یوم القیامة او معذبوها عذابا شدیدا در تفسیر مدارک زیر این کریمه گفته قریه صالحه را هلاک ست و قریه طالحه را عذاب
مقاتل گفته یافتم در کتب ضحاک در تفسیر این آیه که ویران مکه معظمه از دست حبشه شود و هلاک مدینه بجوع و هلاک بصره بغرق و هلاک
کوفه بترک و هلاک جبال بصواعق و رواجف و هلاک خراسان بانواع عذابها و هلاک بلخ بهده یعنی بآواز هائل که از آسمان آید و بصدمه
آن اهل بلخ بمیرند و هلاک بدخشان بوطی اقوام و هلاک ترمذ بطاعون و هلاک صغانیان تا واشجرد بقتل کثیر و هلاک سمرقند بغلبه
بنی قنطورا یعنی ترک و همچنین هلاک فرغانه و بلده شاش و اسبیجاب و خوارزم و اما بخارا پس ارض جبابره ست و بمیرند بقحط و جوع
و هلاک مرو بغلبه رجل حروریه واقعه اهل علم و عبادت بمیرند و هلاک هرات بباران مارها یعنی مارها از ابر فرو ریزند و ایشان را بگزند
و نیشاپور ببرق و رعد و ظلمات پس اکثری از ایشان هلاک شوند و ری بغلبه اهل طبریه و دیلم و اما ارمینیه و آذربیجان بسمهای
اسپان و یورش جیوش خاقان و صواعق و زلازل و هلاک همدان بدر آمدن دیلم و هلاک حلوان بباد ساکن که دیتان خفته
باشند و ریح بر ایشان بوزد و چون بامداد کنند بوزینه و خوکها شده باشند بعده مردی از قبیله جهینه خروج کند و بمصر در آید
و ویل ست از ان اهل دمشق و افریقیه و رمله و مصر را و داخل نشود وی در بیت المقدس و هلاک سجستان بریح عاصف و این باد
تند چند روز جاری بوزد بعد از وی آوازی از آسمان بسیار هولناک مسموع شود و اهل عالم بشنیدن آن آواز بمیرند و هلاک
فارس و کرمان و اصفهان بدست دشمنان و صیحه ایشان که از ان دلها منخلع و ابدان مائت شوند انتهی ما فی المدارک و بغوی
در تفسیر خود زیر کریمه مذکوره نوشته که خراب قریه و اهل قریه را بانواع عذاب حق شود که اکثر مردم کفر و عصیان ورزند و مقاتل
و غیره گفته اند که هلاک در حق مومنین ست بامانت و عذاب در حق کفار ست بانواع عقاب ابن مسعود رضی الله عنه فرمود

بیرون آورده شود و نابود و ویران ... خدای تعالی در الا ... القریة نیست مگر کتاب یعنی قرآن کریم و از عبادة بن صامت
مرویست که گفت شنیدم رسول خدا صلعم را میفرمود اول چیزیکه آفرید خدا قلم است گفت بنویس عرض کرد چه نویسم فرمود
بنویس حصه آنچه بوده و آنچه کائن است انتهی کلام البغوی و در سعد السعادة در ارشاد المسلمین از علی کرم الله وجهه روایت کرده
که هرگاه قریب شود قیامت ملک شام کر ولایت فرخت و ... ویران شود از دست کرد و از ... و عراق را فتنه ها
مردم تباه کنند آذربیجان بخشک سالی و گرانی برباد گردد و فارس مرگ مفاجات ... در روایتی بمرگ سرخ بمیرند یعنی کشته
آن زمین کشته شوند و ارمینیه بری مجانیق صواعق هلاک شود و در روایتی بقحط و شدت جوع و کوفه از دست ترک و انبه و اطرف
آب مصر بطغیان نیل و دیلم از گرسنگی و روم بصاعقه و خراسان بآفات مختلفه و بلده مرو بتعرض کفار و حجاز و کاشغر بغزو کفار و سند
و سغد بزلزله و طوس بر دست غوریان و نیشابور بکثرت باران و موصل بباد سموم و مدائن بنکبات دهر و کرمان بمرگ
مفاجات و طبرستان بوقوع قحط و سیستان بهبوب باد صعبه گویند بادی بوزد که از صلابت آن کوهها پاره شود و در چین
برگ گیاه بپزد و مردم از هول و ترس آن بمیرند و اول از همه بلخ ویران شود و در روایتی بطوفان آب ویران گردد و هرات
بارانها گیرند و بغداد بطغیان آب دجله و اصفهان بموت ناگهان و در روایتی بمحاربه و یمن و بلخ و در روایتی بتعرض حبش و
هند بر هن یا بلند و در روایتی بقتل یکدیگر و حرق و دطان بدست خود و طغیان بحر و مکه از دست حبش و مدینه بقحط و بدخشان
بجنگ اعدا و سرخس بیانگ ... و غزنی ... و خوارزم بآسیب لشکریان و بخارا بقحط و تاجنت ترکان و سمرقند بلشکر ترک
و فرغانه و چاچ و اسبیجاب بدست کفار و در روایتی بدست ترک و همچنین جند و طراز و طالقان و فاریاب بطغیان طلیع و غزنه
بظلم غوریان و ترمذ و چغانیان بوبای طاعون و قسطنطنیه بر دست مهدی آخر الزمان بطریق فتح ویران شود انتهی و گویم
آنچه از کریمه قرآن کریم ثابت میشود همین قدر است که پیش از قیامت جمیع قریه از قریات دنیا یا هلاک و یا بعذاب شدید
مانند و سیاق آیت دلالت میکند که این هلاک و عذاب دفعة واحدة نخواهد بود بلکه بحسب تقدیرات الهی و در زمان خصوصیات
بلاد و بلاد که در روایات مرتضویه مذکور است که احتیاج برفع نسبت آن بحضرت صلعم است چه این معنی بی ارشاد و اعلام شارع
دریافت نمیشود و اجتهاد را در امثال این امور مداخلت نیست پس اگر روایت آن حضرت امیر علیه السلام بصحت رسد
میتوان گفت که اصلی داشته باشد و رنه در خور التفات نیست اعتقاد اجمالی بمضمون آیه کافی است و علم تفصیل آن
باوقات مقدره حواله بسبحانه تعالی است و مقریزی در کتاب المواعظ و الاعتبار گفته روی قاسم بن اصبغ عن کعب الاحبار
قال الجزیرة آمنة من الخراب حتی تخرب ارمینیة و مصر آمنة من الخراب حتی تخرب الجزیرة و الکوفة آمنة من الخراب حتی تکون
الملحمة و لا یخرج الدجال حتی تفتح القسطنطینیة و عن وهب بن منبه انه قال الجزیرة آمنة من الخراب حتی تخرب ارمینیة
و ارمینیة آمنة من الخراب حتی تخرب مصر و مصر آمنة من الخراب حتی تخرب الکوفة و لا تکون الملحمة الکبری حتی تخرب الکوفة
فاذا کانت الملحمة الکبری فتحت القسطنطینیة علی یدی رجل من بنی هاشم و خراب الاندلس من قبل الزنج و خراب افریقیة
من قبل الاندلس و خراب مصر من انقطاع النیل و اختلاف الجیوش فیها و خراب العراق من قبل الجوع و السیف و خراب
الکوفة من قبل عدو من ورائهم یحفرهم حتی لا یستطیعوا ان یشربوا من الفرات قطرة و خراب البصرة من قبل العراق و خراب

الابلة من قبل عدو يحصرهم مرة برا ومرة بحرا وخراب الري من قبل الديلم وخراب خراسان من قبل التبت وخراب التبت من
قبل الصين وخراب الصين من قبل الهند وخراب اليمن من قبل الجراد والسلطان وخراب مكة من قبل الحبشة وخراب المدينة
من قبل الجوع وفي رواية خراب ارمينية من قبل الرجف والصواعق وخراب الاندلس والجزيرة من سنابك الخيول واختلاف الجيوش
وعن عبادة بن الصامت قال ان اسرع الارضين خرابا البصرة ومصر فقيل له وما يخربهما وفيهما عيون الرجال والاموال
فقال يخربهما القتل الاحمر والجوع الاغبر كاني بالبصرة كانها نعامة جاثمة واما مصر فان نيلها ينضب اي قال ييبس فيكون
ذلك خرابها وعن الاوزاعي اذا دخل اصحاب الرايات الصفر مصر فليحتفر اهل الشام اسرابا تحت الارض وعن كعب علامة خروج
المهدي الوية تقبل وعليها رجل من كندة اعرج فاذا ظهر اهل المغرب على مصر فبطن الارض يومئذ خير لاهل الشام وعن سفيان
الثوري قال يخرج عنق من البربر فويل لاهل مصر وقال ابن لهيعة عن ابي الاسود عن مولى لشرحبيل بن حسنة وعمرو
بن العاص قال سمعته يوما واستقبلنا فقال يا هالك مصر اذا رميت بالقسي الاربع قوس الاندلس وقوس الحبشة وقوس الترك
وقوس الروم وعن الشيباني قال تهلك مصر غرقا وحرقا وعن عبد الله بن معلانه قال لابنته اذا بلغك ان الاسكندرية
قد فتحت فان كان خمارك بالمغرب فلا تاخذيه حتى تلحقي بالمشرق وعن ابن عباس يرفعه قال انزل الله تعالى من
الجنة الى الارض خمسة انهار سيحون وهو نهر السند وجيحون وهو نهر بلخ ودجلة والفرات وهما نهرا العراق والنيل وهو نهر مصر انزلها الله
تعالى من عين واحدة من عيون الجنة من اسفل درجة من درجاتها على جناحي جبريل عليه السلام واستودعها الجبال واجراها في
الارض وجعل فيها منافع للناس في اصناف معايشهم وذلك قوله عز وجل وانزلنا من السماء ماء بقدر فاسكناه في الارض
فاذا كان عند خروج ياجوج وماجوج ارسل الله تعالى فرفع من الارض القران كله والعلم كله والحجر من ركن البيت ومقام ابراهيم
وتابوت موسى بما فيه وهذه الانهار الخمسة فيرفع كل ذلك الى السماء فذلك قوله وانا على ذهاب به لقادرون فاذا رفعت هذه الاشياء
من الارض فقدت اهلها خير الدنيا والدين وعن عبد الله بن عمر قال ان اول مصر خرابا انطابلس وعنه قال اني لاعلم السنة التي
تخرجون فيها من مصر قال سالم فقلت ما يخرجنا منها يا ابا محمد اعدو قال لا ولكن يخرجكم منها نيلكم هذا يغور فلا تبقى منه قطرة حتى يكون
فيه الكثبان من الرمل وتاكل سباع الارض حيتانه وكان يخرب مدينة فسطاط مصر سببان احدهما الشدة العظمى التي كانت في خلافة
المستنصر بالله الفاطمي والثاني حريق مصر في وزارة شاور بن مجير السعدي وقال محمد بن العربي الطائي في الملحمة المنسوبة اليه
قاهرة تعمر في سنة ثمان وخمسين وثلثماية وتخرب سنة ثمانين وسبعمائة وقال شارح هذه الملحمة كانت بداية عمارة القاهرة والنيران
في شرفهما الشمس في برج الحمل والقمر في برج الثور وهو برج ثابت قال فعمر القاهرة ومدتها اربعمائة واحدى وستون سنة قال
في الاصل واذا نزل زحل برج الجوزاء عزت الاقوات بمصر وقل اغنياؤهم وكثر فقراؤهم ويكون الموت فيهم ويخرج اهل برقة
عن اوطانهم لاسيما اذا قارن زحل الجوزهر فان الحال يكون اشد واقوى قال الشارح كان ذلك في سنة اربع وستين وستمائة
في ايام الملك الظاهر ركن الدين بيبرس فانه نزل زحل برج الجوزاء فوقع الغلاء وفي اخر سنة اربع واول سنة خمس وتسعين
وستمائة في ايام الملك العادل كتبغا حل زحل في برج الجوزاء وكان معه الجوزهر فكانت اشد واقوى وكثر الغلاء والوباء
قال سئل المغيرة عن الترك ما هم فقال قوم مسلمون يامرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويقيمون الحدود والواجبات

ويقاتمون في سبيل الله قد تغلب الفضول تم قال اطلاع قرن ليت يحون بما الم قال يحون كيف او كان ان في يعلم
في جمة حزك شديدة قيامت لانه ان نقال كذا يكون زوالهم اقبل بعضهم بعضا قال صه اعيد في ان القران
والعبر الذي قبل تقدامنا قرر وقال بشاتي ادل القران العاشر في سنة ست وثمانين وسبعمائة وفيه تكون كاينات
بالجمع عمر ولعاية اختيار القول عن القاهرة وتحرب في سنة خمس وثمانين وسبعمائة يعني حوادثه اختلاط من سنة
وسبعمائة التي فيها القران العاشر وثبت في عشرين سنة التي هي ايام القران قد ذكر في الربع الآخر زيادة وحمل
وتحليات ابنا حدة عمر القاهرة وتداو وتهاعي كاريخ تمام عا ذلك ثمانمائة وتسع عشرة سنة وفي ذلك الوقت
وهي ما بين سنة ثمانين وسبعمائة الى سنة تسع عشرة وثمانمائة ويكون ذلك بسبب قحط عظيم وقلة خير وكثرة شر
يتصف ايضا قال قران زحل والمريخ في برج الجدي يكون في سنة سبعين وسبع مائة فصعد كل مائة ستة من بين
سنين فيكون ثلاثا وعشرين سنة تزيد ماء سبعمائة وسبعين سنة تبلغ سبعمائة وثلاثا وتسعين سنة ففي منتهاها
يكون اول خراب القاهرة انتهى وتهذيب القول ان زحل كلما حل برج الجوزاء انقضت احوال مصر وذهبت اموالهم
والقضاء بينهم بحيث لا وضاع الفلكية وزحل يحل في برج الجوزاء كل ثلثين سنة شمسية فيقيم فيه نحو اثنا من سنة
وتمرت امور العالم وجدت الحال كما ذكرنا فانه كلما حل برج الجوزاء وقع الغلا بمصر وذكر ان القران العاشر
القاهرة ورايناالامر كما ذكرنا فان القران العاشر كان في سنة ست وثمانين وسبعمائة وبعد عشرون سنة
اخرها سابع عشر رجب سنة سبع وثمانمائة وفي هذه المدة اتضح حال القاهرة واهلها تغيرا قبيحا من الاوقات
ايضا اقتران زحل والمريخ في برج السرطان ويكون ذلك في كل ثلثين سنة شمسية واقترانا في سنة ثمان عشرة
وثمانمائة وفي هذه تنقضي الاربعة الالية والاحدى والستون سنة التي ذكراها عمر القاهرة في سنة تسع عشرة وثمانمائة
وشواهد ذلك اليوم تصدق ذلك فما سيرا اهل القاهرة الآن من الفقر والفاقة وقلة الاموال وخراب الضياع والقرى
وتدمير مستغلاتها وشمول الخراب اكثر معمول القاهرة واختلاف اهل الدولة وقرب انقضاء مدتهم وغلاء سائر الاسعار
وقد سمعت عمن يرجع اليه في مثل ذلك ان العمارة تنتقل من القاهرة الى بركة الحبش فيصير هناك مدينة والله اعلم
مترجم اين حال قاهره در عصر مقريزي بود ودرين تاريخ بلده مصر اكثر معمور است واهل او بكثرت اموال واولاد واين
اسباب فراغ بال اكثر اهل بلاد ارمن اند وبعد ازين باز خراب شود تا آنكه بقرب ساعت خرابي او شود وعمران بحكم
واين اقترانات كه ذكر يافته اتفاقات ست ورنه حال عمران وخراب بلاد مصر باشد يا كدام بلده ديگر با اوقات معينه نزد حق
سبحانه وتعالى كه مدبر ارض وسما ومنزل امر از عرش ست ديگري نميداند وتا نقلي از شارع درين باب موجود
نباشد جزم باخبار اهل تنجيم نتوان كرد اگرچه بعض حوادث مطابق حسابات ايشان يا كشف مكاشفان واقع شود
كه دوازده صد ونود سال از هجرت ماضي شده انقلاب عمران وخراب بلاد نسبت بازمنه سابقه خيلي متفاوت افتاده
بسا مدن خراب كه آباد گرديده وبسا بلاد معموره كه ويران شده ولله الامر من قبل ومن بعد تفصيل اين بالا گذشت
فصل دوم درميان نار كه از قعر عدن برآيد ومردم را بسوي محشر ايشان برد واين نيز يكي از اشراط عظمي است

داخر آیات ست از انس رضی الله عنه مرفوعا مروی ست اما اول اشراط الساعة فنار تخرج من المشرق فتحشر الناس الی
المغرب الحدیث اخرجه احمد والبخاری وہم بخاری از حذیفه بن اسید مرفوعا آورده لن تقوم الساعة حتی تروا قبلها
عشر آیات الحدیث وفیه وآخر ذلک نار تخرج من الیمن تطرد الناس الی محشرهم ودر روایتی نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس
الی المحشر ودر لفظی من قعر عدن ابین وابین بر وزن احمر نام بادشاهی ست که آنرا بنا کرده قاله فی النهایه ووجه جمع میان اولیت
وآخریت او گذشته ومراد بمحشر درین احادیث شام ست وزمین شام را ارض مقدس نامند وآن عبارت ست از
زمین واقعه میان فرات وبحر قلزم در طول واز ساحل بحر عمان تا بحر اسود در عرض واحمد وابو داود وحاکم وابو نعیم از ابن عمر
رضی الله عنه روایت کرده اند که ستکون هجرة بعد هجرة فخیار اهل الارض الزمهم مهاجر ابراهیم ویبقی فی الارض شرارها تلفظهم
ارضوهم وتقذرهم نفس الله وتحشرهم النار مع القردة والخنازیر تبیت معهم اذا باتوا وتقیل معهم اذا قالوا وتاکل من تخلف
یعنی باشد هجرتی بعد این هجرت پس بهترین مردم زمین کسی ست که لازم گیرنده ست جای هجرت ابراهیم را وباقی ماند
بدترین مردم بیفگند ایشان را زمین ایشان وگنده داند ایشان را نفس خدا وحشر کند ایشان را آتشی با بوزنه وخوکها
شب بسر کند با ایشان جائیکه شب کنند وقیلوله کند با ایشان جائیکه قیلوله کنند وبخورد کسی را که در پس ماند وسی و
سال قبل ولادت مسیح هم بنی اسرائیل بصورت قرده مسخ شده اند ودر آخر زمان هم این حادثه واقع شود ودر اشاعه گفته استقذار
نفس خدا از متشابهات ست ایمان بدان بر حسب اراده خدا ورسول واجب نیست حاجت بسوی تاویل او زیرا که حدیث
مثل قرآن ست لا یعلم تاویله الا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا گویم ازینجا معلوم شد که مختار
ومذهب صاحب اشاعه نیز عدم تاویل صفات باری تعالی ست که در کتاب وسنت وارد شده وهمین ست مذهب صحابه وتابعین
وائمه مجتهدین وسلف صالحین وجماعه محدثین وجمله متبعین بخلاف اهل کلام از ارباب مذاهب اربعه که خوض در تاویل آیات
وصفات وارده در قرآن وحدیث میکنند وبی وجه موجه صرف نصوص از ظواهرش جائز میدارند واز اطلاق آن صفات
بر او تعالی بگمان تنزیه ذات مقدس وی ولزوم تشبیه در اطلاق احتراز مینمایند ونمیدانند که درین اعراض تعطیل نصوص
ست وتشبیه بکلمه اجمالیه قرآنیه لیس کمثله شیء منفی وزائل وحلا قل این مباحثه ومناظره قدیما وحدیثا سر باسمان کشیده
ونوبت مقاتله ومباهله باهم اهل اسلام خصوصا در حنابله ودیگر طوائف جز ایشان رسیده وحق صرف وتحقیق حقیق باتباع
درین مسئله مختار سلف است وائمه ایشان ست پس بس که اجرا واطلاق صفات کما وردت ووجوب ایمان بمقتضای
لغت واضحه عرب وعدم تاویل وتعطیل وتشبیه وتکییف وتمثیل باشد وبالله التوفیق واحمد وترمذی از ابن عمر آورده اند
وترمذی آنرا حسن صحیح گفته که ستخرج نار من حضرموت او من بحر حضرموت قبل یوم القیامة تحشر الناس قالوا یا رسول
الله فما تامرنا قال علیکم بالشام یعنی خروج این نار از حضرموت نام بلده که در یمن ست یا از بحر این بلده باشد پیش از
قیامت وبحشر مردم پردازد پرسیدند ای رسول خدا ما را چه میفرمائی گفت بر شماست رفتن بشام وهمین ست
مراد بمهاجر ابراهیم در روایت سابقه وطبرانی وابن عساکر از حذیفه بن الیمان آورده اند که گفت البته قصد کند شما را
آتشی که امروز خاموش ست در وادی که آنرا برهوت گویند میپوشاند مردم را در وی عذاب الیم ست بخورد جان و

مال را و گم شود در تمام دنیا و بیست روز بیکجا آیند بر جان باد و ابر گرمی او در تب بیشتر و سخت تر از گرمی باد در روز
باشد و در میان آسمان و زمین آوازی مثل آواز رعد قاصف ست این آتش نه سرمای صاعقه نزدیک تر
از جهنم ست حتی سایه رسول خدا صلعم یا مسلم باشد دران روز بر مومن ثج ساعت فرمود آن روز مومنین و مومنات کجا
باشند هر ترا نزول اند قناعت کنند مثل مشاهده بهایم یعنی بر کیه بمثل بیمار یا بهائم نیست در ایشان مروت
که گوید بیمنه سه یعنی گمان کن قواعد و معنی و ماوردی و ابن قانع و ابن حبان و طبرانی و حاکم و ابونعیم از رافع بن بشر
سلمی آورده اند که گفت نزدیک ست که بیرون آید آتشی از حبس سیل سیر کند مثل سیر شتر کم رفتار روان شود در روز و
اقامت کند در شب صبح کند و شام کند و گفته شود صبح کرد آتش ای مردمان صبح کنید و قیلوله کرد آتش ای مردمان قیلوله
بکنید و شام کرد آتش ای مردمان شام کنید و هر که او را یابد بخورد در اشاعه گفته این نار مذکوره درین احادیث که از
قعر عدن برآید سوای نار مدینه ست که ذکر وی گذشته و خروج این نار از حبس سیل بر معانی نیست آنرا زیرا که اصل خروج
وی از برهوت باشد و آنرا وادی آتش گویند و آن در قعر عدن ست و عدن در ناحیه حضرموت ست بر ساحل بحر
پس تا اول ملاقات و احادیث مگذر او بر حبس سیل بود و خطاب اهل مدینه ست و حبس سیل شرق مدینه ست و حصول
این با بسوی او قبل وصول بمدینه باشد پس صحیح ست که بایشان گفته آید که این نار از حبس سیل برآید و در رساله حشر
بعد ذلک بحیث گفته بعد ازان بچند مدت آتشی عظیم از طرف جنوب نمودار گردد و بر مردم حمله کند و مردم بی تحاشی
بگریزند و آتش ایشان را تعاقب کند چون مانده شده وقت نیمروز جا بجا افتند آتش نیز ساکن شود و چون آفتاب
گرمی کند آتش دویده و چون شام شود آتش بجای خود برقرار ماند و مردم منزل نمایند باز چون صبح شود آتش
در پی آید و مردم گریزان شوند بهمین طور تا ملک شام برسانند و بعد ازان آتش ناپدید گردد و غائب شود و بعد ازان مردم
یادگاری ملک خود خال خال متفرق شوند اما آبادی تمام در ملک شام باشد و این آخر علامات قرب قیامت ست
و اول علامات قیام قیامت بعد ازین سه چهار سال مردم بغفلت تمام مشغول باشند و نعمتهای دنیا از باران و رزق
و اموال و شهوات فراوان باشد انتهی **قف** حافظ ابن حجر از قرطبی نقل کرده که حشر چهار ست دو حشر در دنیا
و دو حشر در آخرت آنکه در دنیاست در سوره حشر مذکور ست و آن حشر یهود بسوی شام بود و دیگر حشری ست که
در اشراط ساعت آمده و در حدیث انس در مسئله عبد الله بن سلام از نبی صلعم ست که چون وی اسلام آورد فرمود
اما اول اشراط الساعة فنار تحشر الناس من المشرق الی المغرب و در حدیث ابن عمرو نزد حاکم ست مرفوعا تبعث علی اهل
المشرق نار فتحشرهم الی المغرب تبیت معهم حیث باتوا وتقیل معهم حیث قالوا ویکون لها ما سقط وتخلف وتسوقهم سوق
الجمل الکبیر حافظ ابن حجر گفته خروج او از قعر عدن منافی حشر او مردم را از مشرق بسوی مغرب نیست زیرا که
ابتدا خروج او از عدن باشد و چون بیرون آمد در همه زمین منتشر شد یعنی چنانکه در روایت طبرانی و ابن عساکر
از حذیفه ست انها تدور الدنیا کلها فی ثمانیة ایام یا مراد تعمیم حشر ست نه خصوص مشرق و مغرب و معنی وی آنست
که حشر کند در میان مشرق و مغرب یا آنکه بسبب اشتعال اول مشرق را حشر نماید والله اعلم و جمیع بیان امور

تدور الدنیا کلها فی ثمانیة ایام و در روایت آنها تسیر سیر بطیئة الابل و الجمل الکبیر و تبیت و تقیل آنست که انتشار وی در شست
روز شود بعاده بر رفتار مردم سیرکند و حشر سوم حشر اموات از قبور بعد بعث ست قال تعالی و حشرناهم فلم نغادر منهم احدا
چهارم حشر ایشان بسوی جنت و نارست انتهی حافظ گفته حشر اول حشر مستقل نبوده زیراکه مراد بدان حشر هر موجود
دران روز ست و این حشر برای گروهی مخصوص بوده و این قسم حشر بسیار واقع گردیده چنانکه بنی امیه را ابن زبیر از مدینه
بیرون کرده و بسوی شام فرستاده انتهی گویم مراد او سمائی حشر ست بر زبان شارع و او تعالی حشر اول را حشر نام کرده
بخلاف غیر او و از ینجا فرق ظاهر گشته **وقف** اختلاف کرده اند مردم در آنکه این حشر قبل روز قیامت ست یا خود در
قیامت و بر تقدیر اول این نار حقیقی ست یا مجازی که مراد بدان فتنه هاست حلیمی بسوی شق ثانی میل کرده و غزالی بدان
جزم نموده و گفته که دلالت میکند برای آن حدیث ابو هریره در صحیحین و غیرهما یحشر الناس علی ثلث طرائق راغبین و راهبین
اثنان علی بعیر و عشرة علی بعیر و تحشر بقیتهم النار تقیل معهم حیث قالوا و تبیت معهم حیث باتوا و تصبح معهم حیث اصبحوا و تمسی
معهم حیث امسوا یعنی این حدیث گویا تفسیر قوله تعالی ست و کنتم ازواجا ثلثة حافظ ابن حجر گفته و موید اوست حدیث ابو ذر
نزد احمد و نسائی و بیهقی که حدثنی الصادق المصدوق ان الناس یحشرون یوم القیامة علی ثلاثة افواج فوج طاعمین کاسین
و فوج یمشون و فوج تسحبهم الملائکة علی وجوههم الحدیث باز اختلاف کرده اند بر یک قول در جمع میان حدیث ابو هریره و حدیث ابن
عباس در صحیحین و غیرهما مرفوعا انکم تحشرون حفاة عراة غرلا الحدیث اسمعیلی گفته تعبیر میکنند بحشر از نشر بنابر اتصال او بوی
آن اخراج خلق از قبور ست پس بیرون آیند از قبور پیاده پا برهنه و رانده شوند و فراهم نموده آیند بسوی موقف برای
حساب بعده حشر اهل تقوی بر شتر و حشر مجرمان بر وجوه شان شود و غیر او گفته بر آیند از قبور بر صفتی که در حدیث ابن عباس ست
باز محشور شوند بسوی موقف بر وجهی که در حدیث ابی هریره ست و بعض شراح مصابیح یعنی تورپشتی گفته که حمل حشر بر نیمعنی
اقوی ست بچند وجه یکی آنکه مراد بحشر نزد اطلاق شرع حشر از قبور ست مادامیکه دلیلی تخصیص آن نکند دیگر آنکه تقسیم مذکور در
خبر مسطور در حشر بسوی شام مستقیم نمیشود زیراکه مهاجر را لابد ست که راغب یا راهب یا جامع میان هر دو صفت باشد پس
هرکه تنها راغب یا راهب باشد و این یک طریقه ست که او را از جنس وی ثانی نیست فلا سوم حشر بقیه ست بر وجه مذکور و الجا
نار ایشان را بسوی آن جهت و ملازم بودن نار با ایشان و جدا نشدن از ینها و این قولی ست که توفیق او وارد نشده
و ما را نمیرسد که حکم کنیم بتسلیط نار در دنیا بر اهل شقوت بغیر توقیف چهارم آنکه بعض حدیث مفسر بعض ست و در حدیث ابو ذر
آمده باین لفظ که ثلثا علی الدواب و ثلثا ینسلون علی اقدامهم و ثلثا علی وجوههم و این تقسیم قوی ست نظیر تقسیمی که در سوره
واقعه ست و کنتم ازواجا ثلثة الآیات پس مراد بقول وی راغبین راهبین عموم مومنین مخلصین اند و هم اصحاب المیمنة و مراد
بقول وی و اثنان علی بعیر الی آخره سابقین اند و هم افاضل المومنین رکبانا و مراد بحشر بقیه الی النار اصحاب مشأمه اند و
یحتمل که بعیر ده کس را یکبارگی بردارد و این سعی از بدیع قدرت او تعالی ست که یک بعیر آنجا قوت چیزی داشته باشد
که ده بعیر دنیا بر ان قوی نباشند و یحتمل که متعاقب سوار شوند انتهی ملخصا و خطابی و قرطبی گفته و قاضی عیاض تصویب
و تقویت او فرموده بحدیث حذیفه بن اسید که این حشر قبل روز قیامت باشد و حشر احیاء مردم بسوی شام

واما حشر از قبور پس بر نهجی باشد که در حدیث ابن عباس است و مراد بعیران دو کس بر یک شتر آنست که بتعاقب
سوار شوند یکی بگوید دیگر مشی نماید یعنی بپای رفت ظهور رجینا که در بعض احادیث است قاضی عیاض گفته و مقوی اوست
آخر حدیث ابو هریره تقیل معهم وتبیت وتصبح وتمسی و این اوصاف مختص بدنیا است و رجحه الطیبی و تعقب علی الشارح
المذکور و جواب او است از اول آنکه وجه ترجیح او ثبوت دلیل مخصص است چه هرچند احادیث وقوع حشر در دنیا بسوی
شام وارد شده و منها آن حدیث حذیفه است که گذشته و حدیث معاویه بن حیده است مرفوعا انکم تحشرون ونحی بیده
نحو الشام رجالا و رکبانا و تجرون علی وجوهکم اخرجه الترمذی والنسائی بسند قوی و حدیث ستکون هجرة بعد هجرة و
تحاز الناس الی مهاجر ابراهیم ولا یبقی فی الارض الا شرارها تلفظهم ارضوهم تحشرهم مع القردة والخنازیر تبیت معهم اذا
باتوا وتقیل معهم اذا قالوا اخرجه احمد بسند لا باس به و حدیث ستخرج نار من حضرموت تحشر الناس قالوا فما تامرنا یا رسول
الله قال علیکم بالشام پس مراد بنار در این احادیث نار آخرت نیست چنانکه معترض ذکر کرده ورنه چنین میگفت تحشر بقیتهم
الی النار حالانکه لفظ وی تحشر بقیتهم النار است و حشر را اضافت بسوی نار کرده و گفته که جواب ثانی آنست که تقسیم مذکور
در سورهٔ واقعه مستلزم آن نیست که این همان تقسیم مذکور در حدیث باشد زیرا که آنچه در حدیث است وارد و آن بر قصد
حاصل از عقبه است تا هر که فرصت را غنیمت دانسته سیر کند بر سعت ظهر و تفسیر او در زاد و راغب به مستقبل راهب به ستنگ
آمده واین صنف اول است و هر که دیر کرد تا آنکه قلت ظهر شد و وقت از وسعت رکوب تنگی کرد ناچار شریک یکدیگر
شده یار عقب سواری کردند و در اینجا حاصل شد اشتراک دو کس بر یک شتر و همچنین شرکت سه کس که از این هر دو اکثر
است واما چهار کس پس ظاهر از حال ایشان تعاقب است و نیز ممکن است اشتراک اگر سبک تن یا اطفال باشند واما ده
کس پس تعاقب سوار شوند لاغیر و سکوت کرد از مافوق برای اشارت بآنکه منتهی درین امر اینست و باین چهار و ده
را بجا اراده استقصا ذکر نمود و این صنف ثانی است و از صنف ثالث تعبیر بقول تحشر بقیتهم النار فرموده و در آن اشارت
است بسوی عجز ایشان از تحصیل مرکوب و در حدیث حال ایشان واضح نشده بلکه محتمل است که مشی کنند یا کشیده
شوند بنابر فرار از نار و مؤید اوست آنچه در آخر حدیث سابق ابوذر آمده که ایشان بسبب مشی مذکور رسیدند
و هو تلقی الآفة علی الظهر حتی لا یبقی ذات ظهر حتی ان الرجل لیعطی الحدیقة المعجبة بالشارف ای الناقة المسنة ذات
القتب یعنی پشت را آفت رسد تا آنکه مرکوبی باقی نماند و یک ناقه به یک بستان ارزد زیرا که بسبب قلت ظهر کسی
را بمقصود رسانیدن متاع خوار و زبون گردد و قدر و قیمت نبارد و این لایق بحال آخرت و مؤکد مذهب خطابی و
غیر اوست قوله فوج طاعمین کاسین وفی این موافق قول اوست راغبین راهبین و قوله فوج یمشون موافق صنف
متعاقب علی البعیر است زیرا که صنف مشی لازم حال ایشان است واما صنفی که نار ایشان را احاطه کند پس کسانی اند که ملائکه
ایشان را بر وجوه ایشان کشیده برند و جواب از ثالث آنکه شواهد حدیث مبین گشته که مراد باین نار نار آخرت نیست
بلکه ناری است که در دنیا بیرون آید و آنحضرت صلعم انذار بخروج وی فرموده و کیفیت او در احادیث مذکوره ذکر یافته
و جواب از رابع آنکه حدیث ابوهریره از روایت علی بن زید است که معترض با وجود ضعف وی بدان استدلال کرده

سهذا مخالف حدیث باب ملک موافق حدیث ابو ذر ست در لفظ و حدیث ابو ذر دلالت میکند برآنکه این نار دنیاست
دنار بی که بعد بعث در حشر بسوی موقف باشد چه انجا نه حدیقه ست و نه آفتی بر پشت و در حدیث علی بن زید مذکور
نزد احمد آمده انهم یتقون بوجوههم کل حدب وشوک یعنی بروی تا می خود را از هر پست و بلند نگهداری کنند و زمین موقف
زمین هموارست لا عوج فیها ولا امتا و نه حدب ست دران و نه خار بعده گفته هذا ما سنح لی علی سبیل الاجتهاد بعده در
صحیح بخاری در باب الحشر دیدم که یحشر الناس یوم القیامة علی ثلاث طرائق و دانستم که انچه تورپشتی گفته همان
حق ست لا محید عنه انتهی کلام الطیبی ملخصا حافظ ابن حجر در فتح الباری بعد نقل این عبارت گفته قلت ولم اقف فی شیء
من طرق الحدیث الذی اخرجه البخاری علی لفظ یوم القیامة لا فی صحیحه ولا فی غیره وکذا هو عند مسلم والاسمعیلی وغیرهما
لیس فیه یوم القیامة نعم ثبت بلفظ یوم القیامة فی حدیث ابی ذر المنبه علیه قبل وهو دال بان المراد بذلک ان یوم القیامة
یعقب ذلک فیکون من مجاز المجاورة ویتعین ذلک لما وقع فیه ان الظهر یقل لما یلتقی علیه من الآفة وان الرجل یشتری
الشارف الواحد بالحدیقة المعجبة فان ذلک ظاهر جدا فی انه من احوال الدنیا لا بعد البعث انتهی کلام الحافظ بلفظه حاصل
آنکه حمل لفظی از حدیث بر مجاز اهون ست از الغاء جمله از الفاظ او و ابطال معنی الحدیث پس مجاز متعین ماند و برین تقدیر
اگر لفظ یوم القیامة در بخاری نیز ثابت شود در خور تاویل باشد کذلک لذلک گویم در حدیث عمر نزد احمد و ترمذی
وصححه گذشته ستخرج نار من حضرموت او من بحر قبل یوم القیامة تحشر الناس الحدیث و در وی تصریح ست بآنکه
این نار قبل روز قیامت ظاهر شود و حدیث حذیفة بن اسید نزد بخاری ست لن تقوم الساعة حتی ترون قبلها
عشر آیات و منجمله آن یکی نارست و بر تقدیر ثبوت لفظ یوم القیامة حدیث مذکور بخاری متعارض باشد و تاویلش بر خلاف
ان ممکن نیست پس مصیر بسوی آن واجب ست دفعا للتعارض وثابت شد که این نار قبل یوم القیامة باشد و بالله التوفیق
اگر گویند که بودن نار آخر آیات مستلزم آنست که خیار در زمین نباشند و در حدیث سابق حذیفة نزد طبرانی و ابن عساکر
آمده قال یا رسول الله اهی سلیمة علی المؤمنین والمؤمنات قال فاین المؤمنون والمؤمنات یومئذ الحدیث
و در حدیث ابن عمر ست نزد احمد و ابی عبیدة و ابو داود و حاکم و ابی نعیم فخیار اهل الارض الزمهم مهاجر ابراهیم و در بعض احادیث
راغبین راهبین طاعمین کاسین آمده پس لازم می آید که خیار دران روز یافته شوند و این تناقض ست یا کالتناقض گویم در حدیث
همین قدر ست که خیار ناس مهاجرین الی الشام اند که باختیار خود هجرت کرده رفته اند بحال رفاهیت و رخا و ازان لازم
نمی آید که تا خروج نار باقی مانند بلکه ثابت آنست که ریح ارواح ایشان را قبض کند و باقی نمانند مگر شرار مردم و مراد
خیار مردم اند در حالت حیات دنیا و هم الطاعمون الکاسون الواجدون الظهر والسعة و لازم نیست که اینها نزد خدا هم
خیار باشند و همچنین راغب بودن ایشان در وصول الی السلامة و راهب بودن از نار کما فسره الطیبی مستلزم مؤمن
بودن ایشان نیست وهذا واضح و در صحیحین از ابو هریره آمده ان آخر من یحشر راعیان من مزینة ینعقان بغنمهما فیجدانها
وحوشا حتی اذا بلغا ثنیة الوداع خرا علی وجوههما گویم ثنیة الوداع قریب مدینه ست بسوی شام علی الاصح و در روایت
ابن ابی شیبه از عروة تابعی لفظ است رجلان رجل من جهینة ورجل من مزینة فیقولان این الناس فیاتیان المدینة

فلا یجدان الا الوحش فینزل الیهما الملکان فیسحبانهما على وجوههما حتی یلحقاهما بالناس رواه ابن ابی شیبة ایضاً عن
حذیفة بن اسید قال آخر الناس محشراً رجلان من مزینة یفقدان الناس فیقول احدهما لصاحبه قد فقدنا الناس منذ
حین انطلق بنا الی نحو بنی فلان فینطلقان فلا یجدان احداً ثم یقول انطلق بنا الی المدینة فینطلقان فلا یجدان
بها احداً فیقول انطلق بنا الی منزل قریش ببقیع الغرقد فینطلقان فلا یریان الا السباع والثعالب فیتوجهان نحو
البیت الحرام حاصل معنی آنکه آخر کسی که محشور شود در دنیا دو شبان باشند از قبیلهٔ مزینه یا یکی ازین قبیله و دیگر
از قبیلهٔ جهینه و در تلاش مردم افتاده تا مدینه رسند و آنجا کسی را جز درندگان و روباه ها نیابند درین میان
دو فرشته رسیده و ایشان را بر روی کشیده و بمردم ملحق سازند و در روایتی متوجه بسوی کعبه شوند و سمهودی در جمع
بیان این روایت گفته که شاید این هر دو فرشته قبل توجه ایشان بسوی بیت الحرام رسیده ایشان را بر روی کشند قبل از آنکه
این هر دو بکعبه رسند پس مخالف ما تقدم نیست و بودن هر دو از مزینه بطریق تغلیب آمده ورنه یکی از جهینه و دیگر از مزینه
خواهد بود و تا چه این هر دو آخر حاشره باشند تا نفخ صور چه بعد از ان در صور بدمند و ساعت قائم شود و عالم فنا گردد
شیخین از ابو هریره مرفوعاً روایت کرده اند لتقومن الساعة وقد نشر الرجلان ثوبهما بینهما فلا یتبایعانه ولا یطویانه ولتقومن الساعة
وهو یلیط حوضه فلا یسقی فیه ولتقومن الساعة وقد رفع اکلته فلا یطعمها حاصل معنی آنکه دو مرد با هم جامه گسترده
خرید و فروخت میکرده باشند و هر که آب بخاک درست نموده باشد و کسی لقمه بسوی دهن برداشته باشد پس هنوز
جامه نه پیچیده و حوض درست نه کرده و لقمه را بدهن نبرده که قیامت برپا گردد و در حدیث ابن عمرو است نزد مسلم بلفظ
یخرج الدجال فیمکث اربعین لا ادری اربعین یوماً او شهراً او عاماً الحدیث وفیه فیبقی شرار الناس فی خفة الطیر واحلام السباع
الی ان قال ثم ینفخ فی الصور فلا یسمعه احد الا اصغی لیتاً ورفع لیتاً قال واول من یسمعه رجل یلوط حوض ابله فیصعق ویصعق
الناس گویم معنی یلیط یلطخ بالطین است یقال لاط حوضه یلیطه ویلوطه اذا لطخه بالطین واصلحه وکله لسم خزره بمعنی
است و در نهایه گفته اللیت بکسر اللام صفحة العنق وهما لیتان واصغی بمعنی مال انتهی حاصل معنی آنکه نزد قرب قیام ساعت
مردم نادان سبک حرکت همچو پرندگان و درندگان باقی مانند و در حال نفخ صور شود و هر که آواز شنود هر دو گوش خود بسوی
آسمان بردارد چنانکه کسی سماعت ندا از فوق میکند در رسالهٔ حشریه گفته روز جمعه که روز عاشورا باشد بعد از ورود
صبح مردم منتشر شده هر یک بکار خود مشغول شوند کسی بخرید و فروخت و کسی بچرانیدن مواشی و کسی بصاف کردن آب جو
و کسی بمهیا ساختن اسباب پخت و پز و همچنین هر کس بکاری مشغول باشد که ناگهان آوازی باریک و دراز بگوش مردم افتد
این نفخ صور باشد مردم از هر جا در شنیدن آن یکسان باشند و همه متحیر باشند که این چه آواز است و از کجا است
پس آن آواز سخت شدن گیرد تا آنکه مثل آواز رعد و صاعقه شود پس در مردم هول عظیم و قلق جسیم پیدا شود و چون شدت
نماید مردم از هول و ترس مردن گیرند و در زمین زلزله گیرد و مردم از خانها بصحرا برآیند و جانوران وحشی بسبب خوف
بسوی مردم گرایند و زمین جا بجا شق شود و آب دریاها در موج آید و بسبب شکستن کنارها هر طرف متفرق شود و کوه
و آتش بسبب شدت تپش شگفته شوند و بسبب شدت وزیدن بادها از جای خود مثل ریگ پریدن گیرند و در هوا آسمان دیگر

این رنگها و غبارها و ابرها و بادها از هر طرف بدوند و جهان تیره گردد و آن آواز ساعت بساعت در شدت باشد تا آنکه
باواز سخت هولناک آسمانها بشگافند و ستارها فرو ریزند و پاره پاره شوند و مبادی این حال مردم در هول موت باشند
و بعضی پس دیگر بمیرد از زمان ملک الموت برای قبض روح ابلیس لعین متوجه شود و این ملعون از جای بجای گریزان شود و تنها
تا آنکه بگیرد زبانی آتشین او را گرفته بغلطانند و نزع او نمایند و هر قدر الم و ایذا که بر مجموع افراد بنی آدم گذشته است بر وی
بلرزد و بعد از انتهای نفخ صور که بقوت یکدم تمامش یاد باشد نه آسمان ماند نه زمین نه ستاره نه کوه نه دریا و نه هیچ چیز
همه نیست و نابود شوند و ملائکه هم بمیرند میگویند که هشت چیز از فنای کل مستثنی هستند عرش و کرسی و لوح و قلم
و دوزخ و حور و جنت و صور و ارواح را نیز بیخودی و بیهوشی آید که از عذاب قبر هم وا رهند و بقول بعضی این هشت
چیز را نیز یک لحظه فنا و عدم ست انتهی بلفظه گویم در حدیث ابوهریره ست مرفوعا که فاصله میان هر دو نفخه چهل سال
ست و نحوه و عند ابی داود و ابن مردویه عنه رضی الله و روی ابن المبارک عن حسن مثله و نزد مسلم و نسائی ست که پیشتر
بفرستد خدا باران را گویا شبنم ست و بروید از وی اجساد بنی آدم باز بدمند در صور بار دیگر پس ناگاه ایشان استاده اند
می نگرند پس گفته شود ای مردم بیایید بسوی پروردگار خود و حکم شود ملائکه را که استاده کنید ایشانرا ایشانند
سوال کرده شده الحدیث در رساله حشریه گفته بالجمله بعد تمامی فنا که غیر ذات حق تعالی نماند رب العزت جل شانه و تبارک
کجا اند پادشاهان و کجا اند دعوی کنندگان سلطنت و کرامت امروز پادشاهی باز خود جواب فرماید که خدای یکتای قهار
راست پس حق ظهور را حدیث صرف باشد انتهی گویم این مدت همان مدت ما بین النفختین ست که گذشت و این سوال و
جواب قرآن کریم مذکور ست لمن الملک الیوم لله الواحد القهار و آنچه از روز بعث تا دخول جنت و نار واقع خواهد شد
بیانش از رساله حشریه بلفظها در باب آینده نوشته میشود اتماما للفائدة و اکمالا للعائدة و بالله التوفیق

باب دوازدهم بنحوی که غیر او نمیداند باز از سر نو بنیاد آفرینش نهد و آسمان و زمین و ملائکه پیدا سازد و زمین
باشد که دروی آثار عمارت و حدود و بامکان و نباتات و کوهها و دریاها هیچ نباشد و از حیا که زنده کردن کسی منظور ست عجب ذنب
او را آنجا نهند و دیگر اجزا را که در ترکیب بدن داخل کرد نیست متصل همان عجب ذنب نهند و عجب ذنب آخر استخوان ست که از طرف
پشت تا نشستن گاه میرسد و این استخوان تمام نیست بلکه جزئیست از آن که شروع پیدایش استخوانها از وست و این جزء
را ملائکه بحکم الهی از تفرقه و جمیع آفات نگاه میدارند بوسیدگی و سوختگی با و راه نمی یابد و بعد جمع و ترتیب اجزا حق تعالی
از زیر عرش بقدرت کامله خود باران بفرستد که در قوت منی مردان باشد پس اجزای هر یکی را آنچه مناسب ست از
صورت و گوشت و پوست و رگ و پی و استخوان و مغز بخشد **قف** بعد تسویه قالبها مجموع ارواح را در صور داخل
فرماید و بحضرت اسرافیل فرماید که بقوت تمام دمی برانها بزند و خود ندا دهد که قسم بعزت و جلال من که هیچ روح از قالب
خود خطا نکند و چون رفتن جانور بآشیانه خود درآیند و در صور بعدد همه ارواح جاها سوراخها ست پس ارواح بسیار
سوی ملخ از سوراخهای صور برآیند و در ابدان خود درآیند بعد از آن بقوت نفخ صور اسرافیل برای برآمدن متعلق
باجسام شوند و زنده گردند و باز بقوت آن نفخ صور زمین ها بشگافند و مرده ها از گورها برآیند و بسمت آواز افتان

وچنین مدونند میگویند که این نفخ صور در جای واقع شود که صخرهٔ معلقهٔ بیت المقدس آنجاست و در میان نفخهٔ اول
و نفخهٔ ثانی چهل سال فاصله است برخاستن مردم از قبور موافق شکل ولادت انسان از شکم مادر باشد برهنه تن
و برهنه پا و بی ختنه و بی ریش و بی بروت و با موی سر مگر آنکه دندان نباشند و موافق بعضی روایات مردم با کفنها
برخیزند اما در عرصهٔ قریب آن کفنها فروریزند اما روایات اول قوی تر و مشهور تر است و بچگان و جوانان و پیران بقامت
عمر خود برخیزند کوران و کران و لنگان و جا ماندگان و دست بریدگان سلیم الاعضا باشند اول کسی که زنده شود
خاتم النبیین محمد رسول الله صلعم باشند متصل ایشان حضرت مسیح علیه السلام بعد ازان انبیا جا بجا برخیزند و بعد ازانها
صدیقان و شهیدان و صالحین و بعد ازان عوام مومنین و بعد ازان فساق و کفار در اندک مهلتی همه‌ها برخیزند
و حضرت ابوبکر و حضرت عمر رضی الله عنهما در میان خاتم النبیین و حضرت مسیح باشند پس است آنحضرت صلعم بآنجناب
هر پیغمبر با پیغمبر جمع فراهم آیند و از شدت هول مردها همه را نظر بر آسمان باشد و هیچ یکی التفات بشرمگاه دیگری نکنند
و اگر بکنند مانند بچگان هیچ کاروایهٔ شهوت خالی باشند قف چون مردم همه جا بجا قرار گیرند آفتاب دیگر کرده شود
تو بر یک میل است و از طرف آسمان بروق خاطفه و اصوات هائله متواتر شنوند و بسبب گرمی آفتاب عرق از بدنها
هر یکی جاری شود اما انبیاء و افاضل مومنین را کف پا تر شود و سائر را تا پاشنه و شتالنگ و نیم ساق و زانو و کمر و سینه
و گلو موافق اعمال هر یکی باشد و کفار را مثل لگام تا دهن و گوش در گیرد و ایذا بسیار دهد و مردم از گرسنگی
و تشنگی عاجز شوند و دفع گرسنگی بخوردن خاک بکنند که خاک آن زمان چون میدهٔ شیرین باشد و برای دفع تشنگی بر
حوض کوثر روند و انبیاء دیگر را نیز حوضها باشند لیکن بوسعت و لطافت حوض کوثر نرسند و سوای گرمی آفتاب
هولهای دیگر مثل آوازهای تند و صوتهای ترسناک نیز لاحق باشند قریب یکهزار سال مردم درین هول و رنج
گذارند و هفت گروه را که ذکر آنها در عقب خواهد آمد بسایه بخشیدن مکرم سازند و بجمع روایات این جماعه که در سایه باشند
قریب چهل فرقه میرسند قف بالجمله آخر ناچار شده بحضرت آدم علیه السلام وسیله جویند و پیش او روند و بگویند یا
ابا البشر شما اید که حق تعالی شما را بدست خود آفریده و از فرشتگان خود سجده کنانیده و در بهشت خود ساکن
گردانیده و اسمای همه اشیا بیاموخته امروز برای ما شفاعت کنید که تا ازین رنج و هول حق تعالی ما را نجات بخشد
ایشان فرمایند که حق تعالی امروز بر سر خشم است که گاهی چنین نباشد و من تقصیری کرده ام که گندم بعد منع آنجناب
خورده ام از مواخذهٔ آن ترسانم روی شفاعت ندارم لیکن پیش حضرت نوح علیه السلام بروید که اول پیغمبر بود
که فرستاده شد مردم پیش حضرت نوح علیه السلام بیایند و بگویند که یا حضرت نوح شما اول پیغمبر اید که بسوی مردم
فرستاده شده اید و حق تعالی شما را بندهٔ شکر گذار خود خطاب فرموده بر ما رحم کنید و بسوی حق تعالی برای ما شفاعت
طلب کنید ایشان فرمایند که حق تعالی امروز نهایت بر سر غضب است که گاهی چنین نبوده باشد و از من تقصیری صادر
شده که در غرق پسر خود ادب نداشته سوالی کردم و از مواخذهٔ آن ترسانم و روی شفاعت ندارم لیکن پیش
حضرت ابراهیم علیه السلام بروید که حق تعالی او را خلیل خود خوانده است پس مردم پیش حضرت ابراهیم علیه السلام

ن [illegible]

بیایید و بگویید که یا حضرت ابراهیم شمائید که حق تعالی شما را خلیل خود خوانده ست و نار را بر شما برد و سلام کرده و شما را
امام الانبیا ساخته برای ما شفاعت کنید پیش رب العزت تا ازین هول و بلا برهاند ایشان فرمایند که حق تعالی امروز
بر سر خشم ست چنانکه گاهی نبوده و نخواهد بود و از من درسه کلام ایهام دروغ شده و از مواخذهٔ آن ترسانم باین سبب یارای
شفاعت ندارم بروید بسوی موسی که او را حق تعالی کلیم خود ساخته و با او سرگوشی نموده باید دانست که سه دروغ اشارت
بسه قصه ست اول آنکه یکبار قوم ایشان در روز عید اطعمهٔ گوناگون پخته روبروی بتها گذاشته و درهای بتخانه را مقفل
کرده بزینت و تکلف تمام بصحرا برآمدند و حضرت ابراهیم را گفتند که شما نیز همراه ما برآئید حضرت ابراهیم بستاره نا نظر کرده
گفتند مرا بیماریست این یک ایهام کذب بود و دوم این که حضرت ایشان بعد خالی شدن شهر درهای مقفل بتخانه را
کشاده و تبر بدست گرفته با بت ها گفتند که این نعمتهای لذیذ چرا نمیخورید چون آنها جواب ندادند گفتند چرا با من سخن نمیگوئید
چون هیچ جواب ندادند ایشان سائر بتها را شکسته مگر یک بت کلان را گوش و بینی بریده تبر را بر گردن او گذاشته درها را
بند نموده مقفل ساخته بخانهٔ خود آمده نشستند چون کافران باز آمدند در بتخانه را کشادند اینحال را دیدند دلها سوخته
و جان بآتش غضب فروخته در تحقیق افتادند که این عمل کرده کیست بعضی مردم که مذمت بتان سابق ازین از زبان
حضرت ابراهیم شنیده بودند گفتند جوانی ابراهیم نامی را شنیده بودیم که ایشانرا ببدی یاد میکرد این کار بجز وی
کسی نکرده و نتواند کرد پس حضرت ابراهیم را حاضر کردند و پرسیدند که مگر این کار کرده شماست ایشان گفتند نه بلکه
که این تبر بدست کلان ست همون بنابر خشم و غضب این دیگرانرا شکسته ست این مجروحان سوال کنید تا خود بیان نمایند
این ایهام کذب بار دیگر بود و سوم آنکه چون ابراهیم علیه السّلام شهر خود گذاشته پیش عم خود در حران رفتند در انجا با دختر
عم خود مسماة حضرت ساره نکاح کردند و از انجا نیز بسبب مخالفت دین از عم خود جدا شده هجرت نمودند در اثنای راه بمصر
رسیدند در شهر مصر پادشاهی بود جبار هر زن صاحب جمالی را که میدید بزور میگرفت اگر همراه شوهر میبود مدعی خود شناخته
میکشت و اگر وارث دیگری بود او را چیزی داده راضی میکرد که بنکاح من بده چون حضرت در انجا رسیدند و این ماجرا
شنیدند متحیر شدند ناگهان مردم آن ظالم آمده پرسیدند که این زن با تو چه علاقه دارد ایشان فرمودند که این خواهر من ست
زیرا که بنت العم بود و از روی دین بحکم انما المؤمنون اخوة باهم اخوت دینی داشتند و همین سخن حضرت ساره را تعلیم
فرمودند که اگر کسی از شما بپرسد که این مرد کیست بگوئید برادر من ست این ایهام کذب سوم بود مختصر آنکه مردم ظالم چون
حضرت ساره را بردند حضرت ابراهیم بدعا و التجا در نماز استادند حق تعالی همه در و دیوار وغیره حائل را از نظر حضرت
ابراهیم علیه السّلام محو و زائل ساخت چنانچه حضرت ساره هیچ لحظه از نظر ایشان غائب نشدند پس مردم آن ظالم
حضرت ساره را در مکان او نشانیدند و آن ظالم آمده سه بار نیت فساد با ایشان نمود هر بار از بند شدن نفس
و دست و پا زدن قریب مرگ میرسید و از ایشان توبه میکرد و دعای رهائی خود میخواست و بدعای ایشان خلاص
میشد آخر کار مردم خود را طلبیده گفت که این زن ساحره ست زود این را ببرید و حضرت هاجره را بایشان بخشید
و بسلامت پیش حضرت ابراهیم رسانید ایشان آن ملک را ترک کرده بملک شام رفتند و سکوت کردند تمام شد قصه

ف [illegible] حضرت ابراهیم علیه السّلام

کذب مقف آدیم براحوال شفاعت که چون مردم بحضرت موسی آیند و گویند که یا موسی شما اید که حق تعالی با شما بی
کلام کرده، بشما کتاب توریت خود نوشته داده برای ما و بروی حق عز و جل شفاعت کنید ایشان گویند که حق
تعالی امروز چندان خشمناک ست که گاهی چنان نبوده و گاهی نخواهد بود و از دست من قتل قبطی بی اذن بوقوع آمده
از مواخذهٔ آن ترسناکم طاقت شفاعت ندارم پیش عیسی بن مریم بروید پس مردم پیش عیسی علیه السلام آیند و گویند که
یا حضرت عیسی حق تعالی شما را روح خاص و کلمه خود خوانده و روح الامین را رفیق شما ساخته آیات بینات شما را عطا
نموده امروز برای ما شفاعت کنید که ازین هول و بلا ما را نجات دهد ایشان گویند که حق تعالی امروز چنان پرخشم ست
که گاهی نبوده و گاهی نخواهد بود و امت من گاهی مرا خدا و گاهی پسر خدا مرا خوانده اند و این قول را من نسبت کرده
من از مواخذهٔ تحقیقات آن ترسانم پیش حضرت محمد صلعم بروید پس مردم پیش حضرت محمد رسول الله صلعم بیایند و گویند
که یا حضرت شما محبوب خدا اید و حق تعالی شما را در دنیا بمغفرت اول و آخر بشارت داده اگرچه حق تعالی بر خلائق دیگر
هزاران گونه پرخشم و عتاب باشد با شما هیچ مواخذه و پرسش نیست و شما خاتم النبیین هستید اگر شما جواب دهید پیش کردگار
البته برای ما در جناب الهی شفاعت کنید که ما را ازین هول و بلا نجات بخشد آنحضرت صلعم فرمایند آری منم امروز برای
این کار و حق من ست شفاعت گری پس بجناب الهی در آمدن خود متوجه شوند و حق تعالی دران روز آشکارا در برابر
مردم حضرت جبرئیل علیه السلام را با براق بفرستد و آنجناب بحضور همه سوار شده بطرف آسمان بروند و مردم را
آسمان مکان نهایت وسیع و نورانی معاینه شود آنجناب در آن مقام در آیند و نام آن مقام محمود ست پس چون همه
مردم در آمدن ایشان را بهبینند زبان بتوصیف و ثنای آنجناب بگشایند و آنجناب را دران مقام تجلی ذات بزرگ
مجید نمودار شود و بمجرد دیدنش در سجده افتند تا مدت هفت شبانه روز در سجده باشند پس حق تعالی بفرماید یا
محمد سر خود بردار هرچه بگوئی بشنوم و هرچه خواهی بدهم و اگر شفاعت کنی قبول نمایم پس آنحضرت صلعم سر مبارک
بردارند و جناب الهی را چندان صفت و ثنا نمایند که از اولین و آخرین کسی نگفته است بلکه فرمودند که مرا همچنین صفت
خاطر نمیشود و درین مقام بعد صفت و ثنا گویند الهی در دنیا جبرئیل مرا از جانب تو مژده رسانیده که امروز مرا هرچه خواهی
میشنوم خرسند و شادمان نمای من امروز وفای آن عهد می خواهم حق تعالی فرماید که راست گفته ست و او هرگز
دروغ نمیگوید و امروز البته شما را راضی میکنم و شفاعت شما را قبول می نمایم پس بروید من هم بر زمین تجلی میکنم
و حساب بندگان گرفته هر یکی را بجزای عمل میرسانم پس آنحضرت صلعم بر زمین بیایند همگان سوال کنند که پروردگار
ما در حق ما با شما چه گفت ایشان فرمایند که حق تعالی بر زمین تجلی میفرماید و حساب هر یکی گرفته بجزای اعمال او میرساند
درین اثنا نوری عظیم از جانب آسمان بر زمین با آواز هولناک فرود آید چون نزدیک رسد تسبیح فرشتگان شنیده شود همه
پرسند آیا پروردگار ما همین نور ست ایشان گویند پاکی و تنزیه حق تعالی را ست ما فرشتگان آسمان دنیا هستیم
ایشان فرود آمده بدور ترین کناره های زمین استاده شوند و بعد ازان نوری بزرگتر از سابق با آوازی پرهول
از آسمان نازل شود چون نزدیک برسد از ایشان مردم استفسار نمایند آیا تجلی پروردگار ما درهمین نور ست

پاکی و تنزیه خدای تعالی راست ما فرشتگان آسمان دوم هستیم پس نزدیک تر از فرشتگان سابق جای گیرند و همچنین فرشتگان
هر آسمان فرود آیند و هر یکی از دیگری بیشتر و با عظمت تر باشند و نزدیکتر از سابق جای گیرند بعد ازان ملائکه گرد عرش فرود آیند
نزدیکتر از همه استاده شوند پس حضرت اسرافیل را حکم شود که نفخ صور کنند پس آنچ از صور جمله ایشان بیهوش شوند مگر
حضرت موسی علیه السلام که ایشان را بسبب بیهوشی از تجلی طور استعداد دیدن تجلی بهم رسیده است پس حق تعالی بر عرشی
از عرشهای خود تجلی فرماید و هر چهار کنج آن عرش را هشت فرشته برداشته بر زمین آرند و پایه پیشین او را بجای صخرهٔ
بیت المقدس نهند و زیر آن تخت هفت گروه را جای دهند چنانچه در حدیث شریف وارد شده است پادشاه عادل را
و آنکه در جوانی بعبادت بسیار برخاسته و آنکه همیشه دل بمسجد متعلق دارد و محض برای ذکر و نماز و آنکه شبها بخوف و شوق خدا
گریه بکند و آن دو کس که برای خدا محبت میدارند و حاضر و غائب یکسان اند و آنکه صدقه میدهد باخفا که هیچکس غیر او تعالی
نداند و آنکه زن صاحب جمال و مال او را بخود میخواند و از ترس حق تعالی باز ماند و در روایت دیگر بعضی مردم سوای
اینها نیز آمده اند و ظاهر است که سایهٔ ایشان در تیزی آفتاب خواهد بود چنانکه گذشت و هر چهار پایهٔ عرش را دو دو
فرشته بردارند و کیفیت نزول هیچکس را معلوم نباشد چون اسباب سلطنت الهی جابجا قرار گیرد و سراپرده های عزت گرد
عرش بکشند حضرت اسرافیل را حکم شود که بار دیگر در صور دم کنند تا مردم بافاقت آیند و درین افاقت بتاثیر آواز صور
پردهٔ حائل در میان عالم غیب و عالم شهادت شق شود تا مردم را اشخاص ملائکه و جن و صور اعمال و احوال و اقوال و
بهشت و دوزخ و عرش و تجلی معائنه گردد و اول کسی که افاقت یابد جناب حضرت خاتم النبیین باشند و بعد ازان بهر ترتیب
که خدا خواسته باشد و این زمان روشنی شمس و قمر بیکار گردد و زمین و آسمان و ظاهر و باطن بنور حق تعالی روشن شود و این هنگام
اول حرف که خدای تعالی با بندگان فرماید اینست که حکم شود ملائکه را تا بندگان را خاموش کنند چون همه خاموش شوند
ارشاد شود که ای بندگان از عهد آدم تا آخر دم در دنیا شما شب و روز حرفهای نیک و بد میگفتید و من همی شنیدم
و ملائکه من مینوشتند اکنون شما همه یک حرف من بشنوید که امروز بر شما هیچ ظلم نیست اعمال شماست که شمار کرده میشود
و جزای اینها بشما میرسد لیکن کسی که خوبی بیابد باید که ستایش الهی بجا آرد و کسیکه چیزی دیگر بیند پس ملامت نکند مگر
خود را و درین حال حکم شود که بهشت و دوزخ را حاضر کنند تا بندگان حقیقت هر دو را معائنه نمایند و آشنا شوند
پس بهشت را با کمال آرایش و زینت و نعمت بر یمین تجلی الهی کشیده بیارند و دوزخ را حاضر سازند هزار هول و هیبت
عیان ساخته و طعمه آتش نهاده تا شعله های دراز برخیزند و شررهای پی در پی برابر محله های کلان مانند قطارهای
شتران پی در پی جستن گیرند و آوازه تند تسبیح حق جل و علی و خواستن غذای خود از جن و انس و بتان بنوعی از
هیبت و قهر ادا سازد که همه مردم بلرزه آمده بزانوها بیفتند و اگر یکی عمل نیک برابر هفتاد پیغمبر داشته باشد بداند
که برای این روز هیچ نکرده ام و دوزخ را سری و گردنی باشد و دهان و چشمان که هر سو آتش میبارد که بمسافت
هفتاد سال و زیاده ازان گرمی و بوی بد او منتشر میشود درین حال حکم شود که یک کس را از دوزخیان که هیچ یکی را
در جهان آسایش و راحت زندگی برابر او نبوده باشد و هیچ غم ندیده باشد حاضر سازند و همچنین یکی را از بهشتیان

کرشل در مبتلائی نقصان بدل و فقر و مرض و ذلت وشکستی دیگری نباشد حاضر سازند چون هر دو حاضر شوند بلا تکلیف
را حکم شود که این بهشتی را بر لب دار و بهشت ساعتی قائم کرده و باز بیارید و این دوزخی را ساعتی برده دوزخ دا
ما زآرید چون هر دو بجهت یاران آیند ازان بهشتی پرسند که در عمر خود گاهی سختی دیده گوید فی هر رگ وپی و هر بن مو
من چندان لبریز لذت و راحت ست که هیچ سختی در خیال من نمانده و ازان دوزخی پرسند که گاهی در عمر خود آرام
کرده ولوی ولذتی دیده بودی گوید در هر جزء من هزاران گونه آلام و بی آرامی تا سرایت شده که تصور راحت ولذت
بتوهم من نمیگردد و بخاطر من نمی آید آن زمان حقایق همه اعمال بصورتها حاضر شوند نماز گوید منم نماز با الهی حاضر آم روزه
گوید الهی منم روزه حاضرم زکوة گوید الهی منم زکوة حج گوید الهی منم حج حاضرم علی هذا القیاس جهاد و عتاق و تلاوت
و ذکر وغیره همه حاضر شوند هر یکی را حکم شود که شما همه بکیها بستید بجای خود باشید که بکار خواهید آمد بعد ازان
اسلام بیاید و گوید الهی تو سلام هستی و من سلام هستم حکم شود که حاضر باش و نزدیک شو که از تو مواخذه دارم
و مرا و از اسلام اقرار مضمون کلمه خواهد بود والله اعلم بالصواب بعد ازان حکم شود ملایکه را که صحائف اعمال هر یکی
پراسد و حکم شود که صحیفه اعمال هر یکی بدست او برسد و او را خود حساب کنند پس اعمال نامه هر یکی بدست او در آید
لیکن مؤمنین را رو بروی دست راست و کفار را از پس پشت در دست چپ چون هر یکی در و نظر بکنند بمقتضای
آیه کریمه ان الله سریع الحساب یک نظر همه نیک و بد معاینه شود ولیکن حکمت الهی برای اظهار مرتبه و حال هر یکی
اختیار او را بار گذارد پس اول از کافران سوال توحید و شرک باشد کافران انکار صرف نمایند که ما گاهی شرک
نکرده ایم برای الزام ایشان آن قطعه زمین را که بر و کفر میکردند و آن قطعه آسمان را که زیر او میکردند و آن روز و شب
و ماه را که در و میکردند و حضرت آدم را که احوال اولاد ایشان هر روز بر ایشان اظهار میشود و ملایک را که هر قول و فعل
ایشان مینویسند شاهد آرند چون از کمال انکار شهادت هیچ یکی را قبول ندارند و بر زبان مهر کرده شود و هر عضو
ایشان را با عمال خود گویا سازند چون اعضا شهادت دهند اول بر اعضای خود نفرین ولعن کنند که ما این همه برای
شما میکردیم اعضا گویند که ما بتسخیر الهی در اختیار شما بودیم اکنون بحکم او گویا شدیم شما ستمگار بودید که مخالفت مالک حقیقی
ما را خود در بلا کردید و شکر تسخیر ما بجا نیاوردید غرض ار دادن ما نفهمیدید بآخر کلمه حق خواهیم گفت پس ملزم شوند و
بشرک و کفر و افعال بد خود اقرار نمایند لیکن ثانیا عذرهای گوناگون را در میان راه دهند اول آنکه ما بیخبر بودیم و احکام
شما را ندانستیم از جناب الهی حکم شود که ما پیغمبران را با معجزه های ظاهره و باهره فرستادیم و اینها پیغام مرا با مانت تمام شما را
رسانیده اند ما کی غافل بودید چرا اقرار نمودید گویند که پیش ما هیچ پیغمبری نیامده است و هیچ پیغام بما نرسانیده
پس اول حضرت نوح علیه السلام را در مقابله قوم ایشان حاضر سازند حضرت نوح بگویند که ای منکران وای دروغ گویان
یاد ندارید که من شما را این قدر مدت دراز که نهصد و پنجاه سال باشد بطرق گوناگون ترسانیدم و پیغامهای حق
سبحانه تعالی رسانیدم و چه قدر محنت کشیدم و کوشش کردم در خلوت و جلوت چه قدر اشارت و صراحت حق
در رسالت خود نموده دلیلهای واضح و معجزهای لایح آرا ثابت کرده ام پس دانید که فلان مجلس شما چنین گفتم که شما

چنین جواب داده اید و همچنین قصه های تبلیغ و انکار بنیاد دهند این کافران انکار پاک بکنند و گویند که با شما را ندیده ایم و نمی
شناسیم و هیچگاه از شما پیغام نشنیده ایم پس حضرت حق جل و علا حضرت نوح را فرماید که یا نوح بر تبلیغ خود شاهدان
حاضر کنید ایشان عرض نمایند که یارب العزة شاهدان من امت حضرت محمد مصطفی اند پس عالمان و صدیقان و شهیدان
این امت را حاضر کنند و گویند که شما خبر دارید که نوح بامت خود پیغام الهی در باب توحید و اثبات نبوت رسانیده است
ایشان گویند ما شاهدیم و گواهیم و حال چنین است بدلیل این آیه و لقد ارسلنا نوحا الی قومه فلبث فیهم الف سنة الا
خمسین عاما فاخذهم الطوفان وهم ظالمون کافران امت حضرت نوح گویند که شما در وقت ما نبوده اید و احوال ما ندیده اید
و گفتار ما نشنیده اید شهادت شما در حق ما چگونه مسموع شود و حضرت صلعم فرمایند که امت من است میگویند که ایشان
در دنیا این حقیقت بتحقیق از خبر الهی که قوی تر از معاینه است بثبوت رسیده آنگاه این کافران ملزم شوند و همین طریق
است حضرت هود و حضرت صالح و حضرت ابراهیم و حضرت لوط و حضرت شعیب و حضرت موسی و دیگران هم در جواب جرح
مقابل کنند و ملزم شوند و بعد از آن راه معذرت پویند و گویند که فی الواقع نفهمیدیم و خطا کردیم لیکن این موجب اغوای
دیگران بوده عذاب ما بر ذمه ایشان بنهد و ما را بسوی دنیا بفرست تا عمل نیک بجا آریم و با حکام تو گرائیم از جناب الهی
جواب آید که عذر شما نامسموع است آنچه حق تفهیم بود ادا کردیم و مدت دراز فرصت دادیم حالا بازگشتن محال است
پس اعمال کفار را که نیک بوده اند در همانجا حبط کنند و سیآت را بر قرار دارند چرا که هر عملی نیک که از برای اصنام کرده
بودند از جناب الهی مقبول نشد و هر عملی که برای حق تعالی کرده بودند بسبب جهل در معرفت او تعالی و مخالفت امر
او و ایفار حق تعالی سبحانه جزای او را در دنیا مستحق بدل نماند پس فرمان الهی بحضرت آدم علیه السلام رسد که لشکر
دوزخ از اولاد خود جدا کن ایشان عرض نمایند که الهی بچه حساب فرمان شود که از هزار تن یکی برای بهشت و نهصد و نود
نود و نه برای دوزخ این زمان در مردم هول فتد که بیش از بیان است پس حکم شود که هر کسی که عملی کرده است از معبود
خود جزای آن بخواهد پس هر گروه در پی معبود شوند صورت پرستان را روحانیت شیاطین که بآن صور متعلق
بوده اند و کرشمها اظهار میکردند و در خواب و بیداری راه اغوا می پیمودند رو برو حاضر شوند و بت پرستان بشهادت
قلب و مناسبت باطن در پی ایشان شوند و جمعی که حضرت مسیح و ملایکه و دیگر انبیا و اولیا را پرستش میکردند چون آن
جمیع صالحین از ایشان بیزار بودند و فی الحقیقت دلربای ایشان شیاطین بودند رو بروی ایشان همان شیاطین
حاضر شوند و ندا دهان قصدا بپرسند که آیا همین اند معبودان شما ایشان بشهادت
دل و مناسبت معنوی بگویند که فی الواقع همین اند معبودان ما ملائکه گویند پس بروید همراه ایشان تا برسانند شما را
بجزای کردار های شما این کافران بسبب شدت تشنگی از ایشان آب خواهند و رو بروی نظر ایشان سراب مانند آب
نمودار شود چون بآنجا رسند آن سراب محض آتش باشد که زبانهای دراز ایشان را در خود کشد و برای جمعی از این
کافران گردنی از دوزخ برآید مانند جانور که دانه التقاط میکند بمنقار خود بر داشته ایشان را فرو برد و بعضی مرکبان
آن آتش رسیده او بلا آغاز کنند و استادگی نمایند ملائکه قهر یکی را ابرو و دیگری را از مو کشیده سر و پا گرفته بدوزخ

پرتابه و چنین تا آخر عمار و کفار چون همه را درآن آتش که سیه وادی های دوزخ ست جمع شوند شیطان بر تودهٔ
آتش برآمده همه را بخود بخواند همه را گمان آنکه سردار ماست بکر و حیلهٔ نجات برای ما درست کرده باشد بروند و آرند
او بگوید که بدانید پس رده گر شما خدا بود و جمیع احکام او بر حق بود و من دشمن شما و دشمن همه شما بودم و هیچکس بر من بر
نبود نکسیم مگر شما را آواز دادم و ترغیب نمودم و شما بحکم عقل و خام طبعی آن وسوسه را راست پنداشته
و درپی آن افتادید پس اکنون ملامت بخود کنید و مرا هیچ توقع نجات و سعی در حل من مکنید چون این حرف
ناامیدی و رسوای از و بشنوند بخصومت لعن و طعن با هم درآویزند هر یکی از تابعان و متبوعان خواهند که بار
خود بر دیگری میندازند و خود تخفیف یابند لیکن این خیال محال را گاهی نرسند و درون آرزوی باطل خ بینند تا
قهر بر یکی را کشتان کشتان بجایی که مقتضای اعتقاد و دین و عمل او ست برسانند و گرمی آن آتش هفتاد درجه زیاده از
گرمی آتش این جهان ست و رنگش اول سفید بود و بعد هزار سال سرخ گشت و بعد هزار سال سیاه گشت اکنون سیاه
و دوزخ را هفت طبقه ست و هر طبقه را دروازه ایست کلان و مالکیان اول برای عصات مومنین یا کافرین که
را با کفر نوعی از اعمال صالح جمع کرده اند مثلا با شرک یکی را از انبیا نصرت و حمایت نموده و طبقات دیگر فقط
برای کفار ست مثلا یکی برای مشرکان و یکی برای مجوسان و یکی برای دهریه و ملاحده و یکی برای کفار یهود و یکی
کفار نصاری و طبقه ایست زیرتر برای منافقان و نام طبقه اول جهنم ست و دوم حطم و سوم سعیر و چهارم سقر و جحیم
لظی و ششم هاویه و هفتم حطمه و هر یکی ازین طبقات وسعتی عظیم و عذابهای گوناگون و مکانهای نشان مند ست
مثلا مکانیست که نام او ویل ست که از سختی و طغیان او دوزخ هر روز چهار صد مرتبه از حق تعالی پناه میخواهد و مکان
دیگر که نام آن زمهریر ست و آنجا سردی ست شدید و مکانیست که او را جب الحزن میگویند یعنی چاه اندوه و جایی
که او را طینة الخبال گویند و کوهی ست که او را صعود گویند و هفتاد سال بر آن بردن و راندن کافری را بالای او ست
و از آنجا بطرف پایین بغلطانند تا در قعر دوزخ افتد و تالابی ست که او را حمیم خوانند پس آب آن تالاب چنان گرم ست
که چون بلب رسد لب بالا سوخته و ورم کرده تا بینی و چشم پوشد و لب زیرین ورم کرده تا سینه و ناف برسد با
سوخته دهان را تمام چون در حلق برود معده و رودها را چاک چاک سازد و دیگر تالابی ست که او را غساق گویند
چرکین و خون و ریم کفار گداخته در آنجا جمع میشود و چشمه ایست که او را غسلین گویند یعنی کثافتها و آلودگیها کفار
در آنجا جمع میشود و مکانیست خاص برای متکبران که آنرا وادی هیبت گویند و همچنین مکانهای بسیار و بعضی اهل
دوزخ را برای بسیار کردن عذاب تن های دراز و پهنا دهند و هر جزو را و هر عضوی را ظاهر و باطن چندین انواع
عذاب از سوختن و کوفتن و مار و کژدم و خلانیدن و چاک کردن جرمها و نشانیدن مگسها بر گوشت و برآمدن و
مانند آن از انواع عذاب ظاهر و دردها و غمها و حسرتها و ناامیدیها و جدال میان خود ها و توقع اعدا گوناگون
تکلیفات اشد در باطن بقدر آن بدنها بردارند چنانچه بعضی کافران را غلظت پوست چهل و دو ذرعه و دندانها
مثل کوه ها و جای نشستن میان سه منزل راه و دیگر اعضا نیز مناسب آن بدهند و ازین شدت و حرقت نجد

رسیدن آتش هرگاه بدن سوخته گردد فی الفور بدن تازه برویند تا بران عذاب بچشند و در ساعتی هفتصد بدن مبدل
شوند که اجزای اصلی ایشان را فنا نیست و گوشت و پوست دم بدم خواهد رست و بعد مدت دراز تر هر گاه فران سوای
این همه عذابها عذاب گرسنگی شدید چندان مسلط کنند که برابر همه عذابها گردد و بقلق تمام طلب غذا نمایند و حکم شود که
از درخت زقوم که تیز و تلخ و خاردار و سمی سخت است و در قعر جهنم میروید مثل این قوم که از آب و گل رسته ست بخوردن
ایشان بدهند چون ازان درخت بخورند گلو بگیرد و آنگاه یاد کنند که چون در دنیا لقمه در حلق بند می شد با آب میگذرانیدیم
پس آب طلب نمایند حکم شود که از حمیم بخورانند بمجرد رسیدن او بلب لبها سوخته و ورم نموده تا ناصیه و سینه برسد و
زبان منقبض شود و حلق چاک چاک گردد و امعا ریزه ریزه گشته از دبر برآیند چون ازین حالت بیقرار شوند بسوی
مالک که از جمله نوزده ملک موکل بدوزخ رئیس مطلق ست عاجزی نمایند که ما را مرده سازد تا ازین ایذا برهیم بعد از
هزار سال و ناله و زاری های بسیار جواب گوید که شما برای همیشگی پیدا شده اید از موت چه حرف بعد ازان هزار
سال دعا کنند و فریاد نمایند خداوندا جان ما را بستان و ما را برحمت خود ازین عذاب برهان بعد هزار سال حق تعالی
فرماید که خاموش شوید با من سخن مگوئید که شما را برآمدن نیست آنگاه بگویند بیائید تا صبر کنیم که انجام صبر آرام و کشایش
ست پس حق تعالی را بزاری و عجز هزار سال یاد کنند بعد هزار سال ناامید محض شوند و بگویند که برابر ست ما را
بیقراری و صبوری هیچگونه امید خلاص نیست اینست حال کفار و آمد و رفت ایشان در دوزخ از جای بجای و از
محشر بجهنم واژگون بروی باشند پایها طرف بالا شوند و سرها طرف پائین ایستاده باشند و همین حال از
موذیات راه پرهیز کنند و بعضی جمع از ایشان مسخ شوند بصورت سگها بعضی بصورت گرگها و بعضی موشها و
بعضی بصورت بوزینه و بعضی بصورت خرها و بعضی بصورت مارها و بعضی بصورت دیگرها و بعضی را که کمال گردن کشی
و تکبر باشد در محشر بقامت مورچها آرند تا در کمال ذلت پائمال باشند این ست حال کفار اما مسلمانان که در محشر
باشند بر مراتب گوناگون باشند جمعیکه محض نظر بر جلال خدا با یکدیگر محبت و ملاقاتها و جدائیها داشتند بر
منبرهای نور طرف یمین تجلی حق باشند و جمعیکه بکمال توکل آراسته نظر در سائر مهمات دین و دنیا بغیر از حق نداشتند
روی های ایشان را مانند شب چهارده ساخته برای جنت از سائر مجمع بی حساب کتاب جدا سازند
و جمعی را که با ترک دنیا و فقر کشی بحقوق جهاد و قیام داشتند نیز بی حساب کتاب برای جنت جدا سازند و جمعی دیگر را
که قیام لیل بکمال حضور و ادب مینمودند باسم سادات الناس مخاطب و مفتخر ساخته نیز بی حساب بی کتاب برای جنت
جدا سازند و بعد ازان جمعی را که در هیچ لحظه خلا و ملا از شغل طاعت و عبادت عاطل و غافل نبودند در مسرت و عسرت
حمد و شکر الهی میگذاشتند مباهی و مستعز باسم اشرف الناس نموده امتیاز بخشند و سائر مومنین را از صالحین
و دیگر منافقان را که بدعوی ایمان شریک ایشان بودند فرقه های مختلف سازند اهل نماز یکجا و اهل صیام یکجا و اهل
صدقات و اهل حج و عمره یکجا و اهل جهاد یکجا و اهل خدمت و تواضع یکجا و اهل احسان و حسن خلق یکجا و اهل ذکر و
اهل اوراد یکجا و اهل خوف و اهل ترحم یکجا و اهل عدالت و انصاف یکجا و شهیدان یکجا و اهل صدق و وفا یکجا و

اهل علم و عمل بی‌عمل یکجا و زنا و زناکاران یکجا باشند و عوام کالانعام یکجا و حاکمان ظالم یکجا و جوییان یکجا و رباخواران
و دروغگویان یکجا و دزدان یکجا و غارتگران یکجا و رقاصندگان نادروبدند یکجا و تلف حقوق کنندگان یکجا و شراب
خوران یکجا و سودخوران یکجا و رشوت‌خواران و مال‌خواران یتیمان یکجا و مانعان زکوة یکجا و تارکان صلوة یکجا و خائنان
امانت یکجا و شکنندگان عهد و پیمان یکجا باشند و همچنین هزارها گروه باشند و هر امت همراه پیغمبر خود باشند و از این
گروه‌ها که جامع دو صفت و سه صفت و چهار صفت و همچنین جامع صفات و صفات نیک نباشند جدا جدا شوند و
مانعان زکوة جانوران را در صحرا بر پشت بخوابانند و آن جانوران را حلقه کرده بر روی ایشان بگذرانند تا پایمال کنند و
به دندانها بگزند و به شاخها بزنند چون یکدوره به انجام رسانند دوره دیگر شروع نمایند و همچنین رباخواران را به شکل
آسیب‌زدگان برخیزانند و شکمهای ایشان مانند حجره‌ای پر از مار و کژدم سازند و مصوران را تکلیف دهند که در این صورتها
روح در آرند و خواب دروغ‌گویان را تکلیف دهند که در دو جو گره زنند و ناحق خاموشی گیرندگان را شیشه گداخته
در گوش اندازند و همچنین بعض فاسقان را در مؤاخذه و معاتبه دارند تا آنکه زمین محشر بالکل از کفار خالی شود و
در این هنگام حق تعالی جمیع مسلمانان که از هر فرقه و ملت بوده‌اند و در محشر یکجا جمع شوند خطاب کرده بگوید مردم
همه اهل دین و مذهب بجاهای خود رفتند شما چرا همین جا ماندید ایشان بگویند هر اهل دین همراه معبود خود رفتند
چون معبود ما با ما همراه خود خواهد برد خواهیم رفت آنجناب فرماید که منم معبود شما همراه ما بیایید لیکن مردم آن صورت
نشناسند که تجلی حق است بگویند پناه بگیریم بخدا از تو هرگز معبود ما نیستی از آنجناب خطاب شود که شما معبود خود
دیده‌اید گویند ما چه قدر دیده بودیم که معبود خود را توانستیم دید پس از آنجناب خطاب شود که شما را از معبود خود
نشانی هست که بآن بتوانید شناخت گویند آری پس آن تجلی مستور شود و تجلی دیگر نمایان گردد و از میان
آن پرده‌ها را بر داشته آید پس همه اقرار نمایند که تویی پروردگار ما و همه به سجده افتند مگر منافقان که مهره پشت ایشان
یکسان شود و بجای سجده به پشت‌ها بیفتند و باید تمام از آن حالت برخیزند و آن تجلی معظم در هوا پیش پیش روان
گردد و حکم شود که بهشت را ور آرند و دوزخ را در میان این محشر و بهشت بگذارند و ظلمت شدید روان
شوند و هر امت همراه پیغمبر خود روان شود و اهل ایمان را دو مشعل عنایت شود یکی پیش رو و دوم بطرف
دست راست و بعضی را که کمتر اند یک مشعل و کمتر از آن را مشعل در دست باشد و ناقصان را نوری افتد بر
ناخن انگشت و ناقص از آن را نیز اندک نوری باشد بر انگشت مانند کرمک شب‌چراغ که گاهی مدد فروغ
گاهی تاریک شود و منافقان را مطلق نور نباشد مدد نور دیگران برود تا آنکه بر کناره دوزخ رسند آنجا پلی بر پشت دوزخ
قائم کرده باشند که باریک‌تر است از موی و تیزتر است از شمشیر پس حکم شود که از این پل بطرف جنت بگذرند
گویند که راه آن پل پانزده هزار ساله راه است پنج هزار سال برای بالا رفتن و پنج هزار برای هموار رفتن و پنج هزار سال
برای فرود آمدن و در بعضی روایات حساب اعمال در زمین محشر میشود و موافق آن بر پل میگذرند و در بعضی روایات
بالای آن پل هفت جا صحرای ست بسیار دور و بغایت وسیع که همه مردم در آنجا پس و پیش جمع شوند و قرار گیرند

دران صحرا ترازو نایبه برای وزن اعمال استاده ست و در هر جا حساب یکنوع اعمال در پیش و در جای اول حساب نماز
و دیگر عبادات بدنی مثل روزه و اذکار و دعوات که در عمر خود چند نماز بر ذمه خود میداشت و چند نماز ادا کرده ست
و بچه نوع ادب ظاهر و باطن بجا آورده ست و نوافل چه قدر گزارده اگر فرض تلف کرده باشد بعضا نفل همسنگ فرض
گردانند و نماز صورت انسان شده حاضر شود آنکه تام ست تندرست باشد و آنکه باورا د و اذکار ست مزین بلباس و
زیور باشد و آنکه ناقص ست نقصان در صورتش هویدا بود و همین دستور حساب روزه باشد در صحرای دیگر و علی هذا القیاس
حساب زکوة و سائر عبادات مالی بهمین وضع باشد زیراکه همین رابطه در جمله اعمال جاری ست و در صحرای دیگر عبادات
مرکبه چون حج و جهاد با کافران و در صحرای دیگر از اخلاق و احوال قلب از زهد و حرص و علوم و ثبات و در صحرای
دیگر از جنایات قتل و جراحات و در صحرای دیگر از جنایات احوال و اکل و شرب و عقود فاسده و در صحرای دیگر از
جنایات حقوق خلق ازینها بعد پخته شدن حساب از تضعیفات اعمال و هر تقصیرات آنها و از کفارات اعمال بد و
حبط کردن آنها و از اعمالیکه از طرف دیگران بدعاها و احسانها و مکافات از ظالمان که بر ذمه او ثابت شده ست
کاغذش را درست نموده بر پل صراط روانه سازند موافق حساب خود در راه پیش آید و حقوق مظلومان را اندازه
فرمایند و برابر آن حسنات ظالمان بمظلومان دهند و اگر در پیش ظالمان حسنات نماند گناهان مظلومان بهمان اندازه
گرفته بر سر ظالمان نهند و مسلمانان را سبکسار سازند و درین مکافات ایمان را و اعمال قلب را داخل نمیسازند اعمال
بدنی را تبدیل و نقل میکنند و این تبدیل و نقل اول در نوافل شود و چون کفایت نکند در فرائض نیز جاری
سازند و بعضی مردم صاحب همت باشند که نظر بر اعمال نداشته همت بر فضل خدا گماشته بعضی حسنات بجای
ی مکافات بخشند و چندین برابر آن از فضل خدا بیابند چنانچه در روایت ست که دو کس برابر در مقام وزن
حاضر شوند یکی باشد که میزان حسنات و سیآت او برابر باشد که اگر یک حسنه بیفزاید آن پله گران تر شود و
مستحق بهشت گردد و دیگری باشد که در مقابله سیآت همگی یک حسنه دارد اول را حکم شود که از دوستداران
و حق داران خود یک نیکی بیار تا مستحق بهشت گردی او هر کسیکه توقع میداشت التجا نماید کسی باو مواسات نکند
چون شخص دوم این حالت دریافت نماید بگوید چون در مقابله سیآت من یک حسنه ست و ترا باین همه خوبیها
کسی یک حسنه نداد مرا که خواهد داد ازین یک نیکی بمن چه خواهد کشود این نیکی را بتو بخشیدم برو به بهشت من
دانم و خدای من پس او سبحانه عم نواله فرماید که هر دو را در بهشت ببرند و در درجه برابر سازند و وزن اعمال
در ترازو بطومارها نوشته باشند و آن چیزها که بآن تقرب در جناب الهی جسته اند مثل آب وضو و خون و گوشت قربانی و بول
و سرگین اسپهای جهاد و بچه های خود که بر موت ایشان صبر کرده باشند در میزان داخل سازند و کلمات تسبیح
و تعظیم حق تعالی بقدر وسعت معرفت گوینده پهنا و کشاده سازند و گرانی اعمال بقدر قوت یقین و کمال
اخلاص و جای گرفتن در ته دل ها باشد چنانچه روایت ست که یکی باشد که او را نود و نه طومار بدی باشد و هر طومارے
بمد نظر از مشرق تا مغرب باشد چون ببیند امید از نجات قطع نماید گویند ترا نیکی هست از فرشتگان نیکی او حاضر سازند

یک برات یعنی چیثی خرد حاضر سازند چون به بینند بگویند که ای خداوند این برات در برابر این طومارها چه قدر دارد
چرا بود این را رسوا می سازی چه لائق دو تر خم مالک تو لی هر جا که خواهی ببر بست رب العزة فرماید که پیش ما ظلم نیست
آن را وزن بکنید آن برات سنگین شده بزمین نشیند و آن طومارها بر هوا روند و همین آن سزاوار بهشت گردد و در
گمان کاتب الحروف آنست که آن یک براه شهادت خاتمه بالخیر ست که گناهان تمام عمر را محو می سازد والله اعلم
اما اختلاف ست علما را که میزان و صراط یکیک اند که تمام خلق کار خود از آن میگیرند یا یک نوع میزان ست که فردها
بسیار دارد و همچنین یکنوع صراط ست که افراد بسیار دارد و بمقتضای آیه کریمه ونضع الموازین القسط لیوم القیمة دلالت
کند که ترازوها بسیارست و باین قیاس دریافت می شود که صراطها هم بسیار باشند خواه برای هر شخص خواه برای هر
امتی خواه برای هر فرقه والله اعلم بالجمله چون از زمین محشر بر سر پل رسند ندا شود که ای اهل محشر چشمها بپوشید که فاطمه
بنت محمد رسول الله صلعم بر پل میگذرد و یک جمعی مانند برق درخشان بگذرند و بعضی مانند باد و بعضی مانند اسپ
و شتران و دوان بعدازان بطور خویش روان بعدازان بمحنت کشان کشان و از میان آتش سر رهای دراز
سر کشند کسی نجات یابد از ایشان و کسی را با جزای بدن برسد و بعضی سلامت مانند و بعضی را کشیده در آتش
اندازند همچنین از هر دو جانب این پل قرابت و امانت همراه شوند و آنان را که حق تلفی ایشان کرده بودند در آتش
افگنند و مردم را درود و اعمال صالح نماز و روزه دستگیر شوند و خیرات از آتش حائل گردد و قربانی سواری شود
و از کمال هول المقام از کسی بیدار نخیزد و دیگر پیغمبران در حق امتان گویند رب سلم سلم چون مومنان بر صراط سوار شوند
منافقان در ظلمت گرفتار باشند فریاد کنند یاران اندکی انتظار ما هم کشید تا در نور شما ما هم روان شویم ایشان بگویند
قدری پس پشت خود بنگرید و از جائیکه ما نور آورده ایم شما هم بیارید چون پس پشت خود بگردند در انجا ظلمت
بیکران بینند دران هول عظیم در مانند و با ضطراب تمام برگردند و بینند که بر کناره پل دیواریست و دروازه ایست
فراز کرده بجزع و فزع فریاد نمایند که آیا ما همراه شما نبودیم که ما را همراه میگیرید مسلمانان گویند که آری بودید بظاهر با ما در
باطن شک و شبهه داشتید و در حق ما بدیها اندیشه میکردید و حسرت کفار انتظار می نمودید پس امروز با همان یاران
ملحق شوید که ناگاه در همین اثنا شعله های آتش ایشانرا در گیرد و بجهنم کشند و در طبقه پائین سرنگون اندازند و مسلمانان
بهمان کشاکش و گذشتن باشند و جمعیکه مانند برق و باد تند و تیز و قوی گذشته باشند گویند شنیده بودیم که
در راه دوزخ می آید ما هیچ ندیدیم و دیگران که بسلامت با اینها ملحق شده در صحرای آن طرف پل صراط توقف کنند
و از شکایتها که در دنیا باهم داشتند سوای معاصی بحلی شوند و تراضی نمایند پس جناب نبوت صلعم بدست خود
قفل جنت کشاده مردم را در بهشت رسانیده خود متوجه اهل دوزخ شوند و تفقدی از امت خود فرمایند درین حالت
است آنحضرت صلعم چهارم حصه مجموعه بهشتیان باشد پس چون خبر داده شود ایشانرا که چندین هزاران هزار در
دوزخ افتاده اند آنجناب بمقتضای آنکه رحمة للعالمین اند محزون شوند و در جناب الهی التجا نمایند که الهی امت مرا نیز از
دوزخ خلاص فرما این شفاعت هم بدستور شفاعت سابق کبری بعد سجده بهشت روزه و ثنا های عجیب غریب بجا آورده

پس از جناب الهی حکم شود که هرکه در دل او برابر یک جو ایمان باشد او را برآرید و بمتابعت آنجناب انبیای دیگر هم شفاعت امتهای
خود بکنند پس آنجناب بحکم الهی فرشتگان را همراه گرفته در راست خود بر کناره دوزخ تشریف آورده فرمایند که ای
یاران و دوستان و عزیزان خود را یاد کنید و از حال آنها نشان دهید تا آنها را ملائکه از آتش برآرند شهیدان را شفاعت
هفتاد کس و حافظ را شفاعت ده کس و علما و اولیا را موافق مراتب خودشان صدها و هزارها را شفاعت دهند و سوای
اینها را ایشان ملائکه در آتش غواصی نموده برآرند و درین شفاعت پیش از همه نجات عاصیان اهل بیت باشد و همچنین
در شفاعتهای دیگر چون این شفاعت بانجام رسد مردمانیکه اینقدر ایمان دارند برآیند امت آنجناب صلعم در مجموع
اینها که نیز نجات یافته اند ثلث گردند پیش ازین شفاعت ربع بودند بعد ازین پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز تفقد امت
خود نمایند که حالا چه قدر در دوزخ مانده اند مردم عرض کنند که هنوز هزارها در آتش هستند پس بار دیگر بدستور سابق
در جناب الهی شفاعت فرمایند حکم شود که هرکرا بهمسنگ دانه خردل ایمان در دل باشد او را نیز از دوزخ برآرید آنجناب
بدستور سابق اصحاب و علما و اولیا را فرمایند که هر یکی از شناختگان و متوسلان خود را یاد آرید و از آتش برون
کنانید موافق فرموده بعمل آرند و هزاران هزار کس را از آتش برآرند و این زمان است آنجناب نصف اهل بهشت
باشند بعد ازین شفاعت باز تفقدی بحال امت نمایند و بعد از دریافتن احوال عاصیان در جناب الهی بار دیگر
بدستور سابق شفاعت کنند و اذن یابند تا هرکرا بقدر ادنای ذره ایمان باشد برآرند پس بهمان دستور سابق متوسلان
آنجناب بحکم ایشان خلق عظیم را از دوزخ برآرند و در شفاعت سوم امت آنحضرت صلعم برابر همه امتهای دیگر گردد
و بعد ازین باقی نمانند از اهل توحید مگر جمعی قلیل که توسل بانبیا نداشتند بنابرآنکه از احوال ایشان خبر نیافتند نه آنکه
بانکار شتافتند پس پیغمبر صلعم در حق ایشان نیز شفاعت فرمایند حق تعالی فرماید که این مفوض بشما نیست بلکه اینها را
من نجات بخشیدم درین اثنا در دوزخ چنان واقع شود که مشرکین اهل توحید را که باقی مانده اند در طعن و ملامت کشند
و گویند که شما با ما در دنیا بر توحید بحث و جدال می نمودید و حقیت خود ثابت میکردید رایگان محض شد توحید شما هیچ کار
نیامد ما و شما یکسان شدیم و یکجا مانده ایم پس غیرت الهی بجوش آید که آیا توحید ما را برابر شرک خود کردند قسم بعزت من
موحد را برابر مشرک نکنم پس بدست قدرت جمله موحدان را در آخر آن روز که پنجاه هزار ساله ست از نار خلاص دهند و
این جمع را که از نار برآمده اند بدنهای ایشان مانند انگشت سیاه شده باشند در نهر آب حیات که روبروی دروازه
بهشت ست اندازند ایشان بسرعت تمام برویند و قالبهای ایشان درست و تر و تازه شوند پس در بهشت درآرند
و برگردنهای ایشان داغ سیاه بماند و مدتی دراز لقب ایشان در جنت جهنمی باشد بعد مدت دراز عرض کنند که
خداوندا چون ما را از دوزخ خلاص فرمودی آن اثر و لقب نیز از ما زائل گردان بقبول در رحمت الهی آن نشان و آن
لقب نیز زائل شود و آخر کسی را که از دوزخ برآرند و در بهشت درآرند مردی باشد که او را برآورده بر کناره دوزخ
نشانند چون ساعتی بخود باز آید و راحتی از آن رنج بیحساب یابد ناله و فغان آغاز کند که روی من ازینجا بگردانید
پس حق تعالی ازو عهد و پیمان گیرد که سوای این چیزی دیگر طلب نکنی چون مواثیق محکم بدهد رویش بگردانند بعضی

اشجار خوش سایه و خوشبو در تربت جنت او نمودار شوند پس از ناله و زاری آغاز کند بعد عهود بسیار ترک زنان
طلبی پاران مد هشتاد برسد و چون ترتیب چنین اشجار و مکانات دیده مشتاق شود که باز نقض عهود نماید تجدید عهود با آنجا رسد تا آنکه ماه
در بهشت آید و رونق بهشت دیده بیقرار شود و نقض جمیع عهود سابقه با نجاح تمام خواستگار دخول بهشت گردد پس از نزع
دخول جنت دهند اما خیال او آنکه جنت معمور است گنجایش او ندارد پس عذر تنگی مکان آرد حق تعالی فرماید که
برو آنجا جای بسیار است عرض کند که ای خداوند مگر با من استهزا میکنی و تو رب العالمینی حق تعالی در مقابل او صورت
ضحک ظاهر سازد و بفرماید که آرزو بکن چون همه آرزوهای او ختم شوند بقیه آرزوهای دنیا او را یاد دهانند چون همه آرزوها
او منقطع گردند بفرماید که ترا این آرزوها و ده چندان از نعمتهای بی شبه و مثال عطا فرمودیم و این حال ادنای
اهل جنت است در منزلت بالجمله چون اهل بهشت بجای خود قرار گیرند در اوقات ملاقاتها و صحبتها یاد کنند که فلان
در دوزخ با ما چنین و چنان خصومت میکرد اکنون حال او چه باشد پس حق تعالی در پایین طرف دوزخ کشاده سازد
و در بینائی قوت دهد که ببینند دوزخیان را در میان آن دوزخی بصد زاری طلب آب و طعام جنت نماید ایشان جواب دهند که این
نعمتها بر شما حرام است گویند بیان کنید که وعدهای حق تعالی را چگونه صادق و واقع یافتید گویند یافتیم همه وعدها را
صادق و واقع یافتیم ایشان چون پشیمانی عاجزی ظاهر سازند بهشتیان هیچ نبندند بهشتیان چون در منازل قرار گیرند از اهل و عیال خود که
در درجات پایینتر اند تفحص نمایند ملائکه گویند که در منازل خود بحسب اعمال خودها هستند بهشتیان گویند که ما را بدون
ایشان هیچ لذت و راحت نیست ایشان را بما رسانید گویند که اینجا هر نفس گرفتار عمل است و بی عمل چیزی نیابد بهشتیان
گویند بروید در جناب الهی عرض سازید که خداوندا بر تو روشن است که ما در دنیا بودیم بجهت کسب معاش و خدمت بر
میکردیم و همه عیال او پرورش می یافتند و پرورش شان موجب خنکی چشم ما میشد اکنون ما خدمت و بندگی مثل شما
اکرم الاکرمین بجا آوردیم چگونه اهل و عیال و احباب خود را از نعمت شما محروم داریم امیدواریم که اوشان را بما رسانید
حق تعالی حکم فرماید که اهل اوشان را بایشان رسانید و اسباب نعمت آنها آنچه مناسب این درجه عالیست از سرکار ما
مهیا سازید که قسمت نعمت ایشان باعث نقصان نشود پس عیال هر یکی با و جمع شوند بطفیل ایشان بنعم عالیه سوای
جزای اعمال خود متنعم گردند و جنابشت را در جنت نیز برای رفع درجات شفاعات باشند که موافق محبت و تقرب
آنجناب درجات فوق الاستحقاق یابند و بعد در آمدن همه بهشتیان منادی در میان بهشت و دوزخ ایستاده
ندا کند که ای اهل بهشت بکناره دیوار بهشت بیائید و ای اهل دوزخ بکناره دیوار دوزخ برائید اهل بهشت ترسند
که ما را بوعدهٔ خلود در آورده بودند حالا چرا میطلبند و اهل دوزخ بفرحت تمام برآیند که شاید ما را حکم مغفرت شده
باشد و ما را از نار برآرند پس چون همه حاضر شوند موت را بشکل گوسفند ابلق حاضر سازند و گویند که این را
میشناسید هر یکی گوید که خوب می شناسیم چرا که کسی نیست که موت را نچشیده باشد پس او را ذبح کنند گویند
که ذبح کننده او حضرت یحیی پیغمبر اند پس منادی آواز دهد که ای اهل جنت همیشه باشید که موت نیست و ای
اهل دوزخ همیشه باشید که موت نیست اهل جنت را چندان خوشی افزاید که اگر موت فنا میشد شادی مرگ

میشدند و اهل نار چندان باندوه افزاید که اگر موت فنا میشدند شاید که از شدت غم بمیرند پس حکم شود که دروازهای دوزخ
را بربندید و بر پشت آن شهتیرهای گران آتشی بکشید تا اهل دوزخ هیچ خطره بر آمدن از آتش بخاطر نیارند و اهل جنت
بفراغ خاطر بعیش و عشرت مشغول باشند بنای دیوار جنت بسیم و زر ست که خشتی ست از زر و خشتی ست از سیم و بجائی گل
مشک و زعفران ست صفهای او و روشهای او از زمرد و یاقوت و بلور و چمنهای او مصفا و منزه و بجائی سنگریزه‌ها
در ان چمنها جواهر افتاده باشند و از مروارید و زمرد و لعل و غیره نیز و درختانش را پوست نقره و طلا و شاخهایش
بی خار و بی خزان و در میوه‌اش اصناف لذتهای طعام دنیا و در زیر آن نهرها که هر دو کناره‌اش مصفا و موزون و
مرصع باشند و نهرهای آنجا بر چهار گونه ست یکی از آب شیرین سبک خنک و یکی از شیر که ذائقه‌اش از دیر ماندگی تغیر
نه پذیرد و یکی از شرابهای شیرین خوش رنگ خوشبو و فرحت انگیز و یکی از شهد مصفی کف گرفته و سوای این نهرها
چهار قسم نهرهای سر چشمه دیگر اند که یکی کافور نام دارد و خاصیت او خنک ست و دیگر زنجبیل نام دارد و سلسبیل
و خاصیت او گرم مانند قهوه و چای سوم تسنیم ست که از کمال لطافت معلق در هوا جاریست این هفت آب
بهشت ست و این چشمها که هستند از این هر یکی در خانه مقربان حوضی میرسد و خالص میخورند اما اصحاب الیمین که در مرتبه
کمتر اند از این چشمها شیشه‌ها سر بمهر بایشان مرحمت می‌شوند و ایشان بر آشامیدنیهای خود مانند گلاب و بید مشک
اندک اندک آمیخته میخورند و در وقت دیدار حق سبحانه تعالی چیزی دیگر عنایات خواهد شد نام او شراب طهور
ست که از همه افضل و اشرف ست ع ذوق این می نشناسی بخدا تا نچشی و درختهای آنجا باوجود بسیار بلندی و
سایه گستری چنان باشعور باشند که هرگاه بهشتی بمیوه یکی بچشم رغبت نگرد خود بخود آن شاخ چندان مائل شود که
بی حرج بدست خود تناول نماید• فرشهای جنت و لباسهای اهل جنت همه از شگفتن گلها بیرون می‌آیند بر قدر
قامت آنها تقطیع نموده برنگ خوب رنگ کرده و منقش دلخواه منقش شده آنکه بسیار باریک ست بطور پارچه لاهی
و قدر باریک پارچه سندس نامیده میشود آنکه صفت ست بدستور اطلس محمودی استبرق نامیده میشود و لطافت
لباس جنت بحدیست که از زیر هفتاد و نه جامه جسم بنظر می‌آید و در جنت نه گرمی ست و نه سردی ست نه شعاع آفتاب
و نه تاریکی بلکه حالتی ست مانند حالت صبح روشن پیش از طلوع آفتاب لیکن نه بآن درجه بلکه هزاران چند مراتب زیاده از آن
و این روشنی مستفاد ست از نور عرش نه از شمس نه از قمر چنانچه وارد شده ست که اگر یک نی بزمین پرتو انداز در روشنی
زیور و لباس زینتش جهان را روشن کند که شعاع آفتاب بی رونق بنظر آید و در جنت از کثافتهای ظاهری بول و براز
و حدث و لعاب دهان و آب بینی و چرک بدن و گوش هیچ نیست مو بر سر باشند و ریش و بروت و موی دیگر جاها که در
جوانی پیدا میشوند هیچ نباشد و بیماری نیست و کثافت باطنی از کینه و بغض و حسد و تکبر و عیب جوئی هیچ نباشد و خواب
نباشد برای خلوت و استراحت رغبت بسایه‌ها و مکانهای مسقف کنند و برای ملاقاتها و نزهت بصحنها و میدانها
سیل کنند و شغل غذا بعرق معطر و آروغ معنبر دفع میشود و هر قدر که بخورند فی الفور هضم میشود و تخمه و گرانی گاهی
نشود و صحبت با زنان بنهایت لذت باشد و انزال بخروج ریح فرحت بخش باشد و زنان را بعد فراغ باز حالت بکارت

فا ۱ صفت بنای جنت

فا ۲ انهار جنت

خود کنند به اینجا که موجب پیدا والم وملولت شدن بدن باشد و سیر و حرکت مردم در بهشت بر مرکبها وتختها نوسی
از مرغت ست که در ساعتی راه ماه قطع توانکرد و در بهشت قبها و برجها و بنگلها باشند از یک مروارید و یاقوت و
زمرد و بلور و دیگر جواهر رنگارنگ که بلندی آنها شصت میل باشد و عرض او بر موافق ان قدر باشد زیرا که مناسب
ست که اگر عرض وارتفاع مکان برابر نباشد ناموزون شود و در هر گوشه ازان خانهای مردم باشند که یکی دیگری را
نمی بیند و همه خدام واحتشام وازواج و خواص یک شخص اند مالک آنها هر وقت که میخواهد بر ایشان گذر میکند و ملاقات
میکند و آسایش می نماید و بهشت هشت است هفت برای سکونت مردم و هشتم برای حصول دیدار باجتماع
گویا بارگاه الهی ست و نامهای بهشت این اند جنت الماوی و دار المقام و دار السلام و جنت الخلد و جنت النعیم و جنت
الفردوس و جنت العدن و جنت الفردوس اعلای جنتهاست و اعلی ترین طبقها جنت العدن ست که بر سبب حق
تعالی جل شانه وعم نواله دران تجلی میفرمایند و گوناگون نعمتهای تازه وعنایتهای بی اندازه می آفرینند و ذخیره
میگذارند و جنت هشتم در نام او اختلاف ست ابن عباس گفته که نام او علیین ست و منصوص قرآن مجید است
که علیین مستقر اهل جنت و جای حضور مقربان ملائکه و بنی آدم ست نه طبقه جنت و بعضی علما جنت الکثیب گفته اند و این
ماخوذ ازان حدیث ست که مسلمانان جمع میشوند بر کثیبهای مشک پس باد می خواهد وزید که آن مشک را بر جامها و رویهای
ایشان خواهد ریخت و معطری ایشان مضاعف خواهد شد در همین حال حق تبارک و تعالی تجلی خواهد فرمود و با هر کسی که بقدر استعداد
او از انوار و برکات رحمت خواهد شد مخاطبه میشود و در اعتقاد فقیر نام آن مقعد الصدق ست و آن مقتبس ست از آیه کریمه
ان المتقین فی جنات و نهر فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر و مروی ست که عدد درجات جنت بعدد آیات قرآن مجید ست و
اعلی درجات جنت علی الاطلاق درجه ایست که نام آن وسیله ست و آن مخصوص ست بحضرت خاتم النبیین صلعم و جای او
انست که صاحب حکم و وزیر دار دگر هیچ فیضی و نعمتی باهل جنت نرسد مگر بطفیل او و دست او و کیفیت این طبقات انست
که یکی دیگری را حائل نیست ستون سقف خانه بلکه سقف همه عرش الهی ست و این همه بدستور پایین باغ و بلند باغ اند و یکی
در وسط دیگر ست گرداگرد دیگر که هیچکس احاطه وسعت او نتواند کرد مگر خالق او و رب العزت جل شانه وعم نواله و مردم پایین را
مردم طبقه اعلی چنان می نمایند که گویا ستاره ایست بالای کناره شرقی یا غربی آسمان این قدر معلوم ست که جنت الماوی زیر همه
ست و جنت العدن در وسط و جنت الفردوس میانه همه و بالای همه ست و ادنای اهل بهشت را ده چند مجموعه آن زر دنیای
دنیوی او بدهند و موافق بعضی روایات مملکت او که گنجایش املاک و باغات و خوبیها و حشم و خدم و مراکب و اسباب
لذت و عزت او کنند مسافت هشتاد ساله راه خواهد بود و دیگر از تحائف بهشت انست که بعضی میوه های کلان خوشه
بشکنند چون ادراک شگافته شد کنند بغایت خوش رو خوش بو بالباس فاخره و زیور بیش قیمت نوجوان ازان بر آید با مالک خود
مجلس و خدمتگار باشد قامت اهل بهشت همه بر قامت حضرت آدم شصت ذراع بذراع مردم دنیا و اعضای دیگر
مناسب این قد و قامت باشد و در حسن و صورت بسیار خوش آیند و خوش تقطیع و صورت هر یکی مانند کسی که در عمر
عین شباب سی ساله باشند و ذکر الهی بر دل و زبان ایشان چنان جاری باشد که در دنیا بی تکلف نفس جاری است و نعمتها

جنت همچنان که لذتهای بدنی بخشد همچنان لذت باطنی بدریافت انوار و تجلیات الهی بخشد مثلا سبحان الله درختی ست
درجنت همچنان که لذت ذائقه می بخشد جان را لذت باطنی بدریافت انوار و تجلی باری تعالی اشنا و محظوظ سازد و اهل جنت
را انواع نعمت و لذت باشد و افضل نعم دیدار رب العزة جلشانه ست مردم در دیدار الهی بر چهار مرتبه باشند جمعی
باشند که در سالی یکبار باین نعمت عظمی مشرف شوند و جمعی در هر جمعه و جمعی خاص باشند که در روزی دو بار بهره مند
شوند چنانچه وارد شده ست که اداکردن نماز صبح و عصر بخشوع و آداب و عظیم در تحصیل دیدار در مثل این دو وقت
می نماید و جمعی دیگر اخص الخاص اند که بمنزله غلامان و کنیزان حضور پادشاهی باشند که هیچ لحظه از ایشان پرده نیست
و طریق دیدار آنست که بالای هفت طبقه بهشت طبقه هشتم ست که میدانی ست بس فراخ که در آنجا نه حور ست نه قصور
زیر عرش در آنجا کرسیهای نور و زمرد و یاقوت و مروارید و سیم و زر و غیره بحسب مراتب نهاده میشوند و جمعی
را که کرسی نیست بر تلهای مشک عنبر نشانند و در ان انبساط و سرور هیچکس را اندوه که کدام مرتبه نیست هر یکی
بجای خود خوشوقت باشد و درین حال بادی خنک خوش آینده با انواع طیب ایشان وزد بوجهی که گاهی مثل
آن ندیده بودند نه در دنیا و نه در بهشت درین حال حق تعالی تجلی فرماید بر آنها که جمع شده اند بوجهی که هیچکس حائل
دیگر نباشد و هر یکی چندان قریب بیند که رازهای دل خود بنوعی که دیگری نداند عرض تواند کرد و خطاب بجناب
سرا و جهرا میتوانند شنید درین حال بملائکه حکم شود که شراب طهور بهر یکی برسانند و بنعمتهای غیر مکرر محظوظ
سازند و بیندگان را چندان استغراق در لذت دیدار باشد که همه چیزها سوای او فراموش میکنند و تمام نعیم جنت
در برابر آن بجوی نمی خرند چون ازینجا رخصت شوند در راه بازاری بینند که تحائف روزگار که هیچ چشم ندیده و هیچ گوش
نشنیده باشد مهیا باشند هرچه بخواهند ملائکه از ان حواله نمایند و از آنجمله صورتهای بسیار خوب ست که هر کسی
بهر صورتی ترغیب کند در ان صورت در آید و بر آید چون ازینجا بخانه خود رسند حوران بهشت در تحیر افتند
در رسیدن ایشان حسن ایشان هم افزون بتضاعف شود و باهم تهنیت کنند و گویند که شما را چه شد که جمال شما
و کمال بر کمال متضاعف گشت جواب گویند که همین ست سزاوار کسیکه بدیدار رب العزة فائز شود و حضرت عزت
گاه گاه بر اهل جنت در خانهای ایشان نیز تجلی فرماید بمشاهده جمال بمثال و مخاطبات پر عنایات مبتهج و مشرف
گرداند و در جنت سماع و نغمه های لطیف بسه نوع باشد یکی آنکه از بدر آمدن هوا در شاخها و برگهای درخت
طوبی الحان خوش نوا طرب افزا برمی آید و شنوندگان را هوش میربایند و در جنت هیچ خانه نیست که در وی شاخی از
درخت طوبی نباشد و از میوهای او گوناگون اطعمه و اقسام لباس و ریاح معطر و دلخواه و الحان بدیع و جواری
پر حسن پیدا میشوند دوم آنکه حوران بهشت در بعضی مکانات نزهت با اجتماع میکنند و نغمه های خوش آینده در
بیان حسن شمائل و خوبی اوراد و اوصاف مالکان خود چنانچه در دنیا مردم برای عروس مرتب می سازند
می سرایند سوم آنکه در مجامع دیدار رب العزة حکم شود بعضی بندگان خوش آواز مقربین را چون حضرت اسرافیل از ملائکه
و حضرت داود از پیغمبران که رب العزة را تسبیح کنند و صفات کمال او بر حاضران عرض سازند طرفه حالتی از وجد

ذوق وشوق هم بهم رسد ودر جنت هیچکس بی زن نباشد میگویند که هر بهشتی را دو زن صالح از زنان دنیا باشند
آن زنان که بی شوهر رفته اند یا خود بسال مرده اند وهر زنی که چند شوهر متعاقب نیا کرده باشد با هر کسی که موافقت وصحبت
بیشتر داشت وشرب منتسب دینی ودنیوی درجه دارد در نکاح او خواهد آمد وبعد گذشتن هشتاد هزار سال بهشت
انتها ولذتها یکبار رب العزة در روز تجلی ارشاد فرماید که ای بندگان من هیچ طلب وآرزو شما باقی مانده است
گویند الهی هیچ مقصدی در خاطر ما نبود که میسر نشد وهزاران درجه افزون از آرزوهای ما عنایت شد واکنون هیچ
مقصد بجا الحال بخاطر ما نمیرسد که زیاده از آن طلب کنیم حکم شود که آری شما را نعمتی میدهیم بس بزرگ وآن آنست که شما را
رضامندی خود مرحمت می کنیم بعد از آن ناخوش نشوم از برکت این رضا استواری در قوی ولذت در ارواح
واجسام پیدا شود که تمام نعیم بهشت در مقابل آن چون غباری گو باشد وخدام اهل بهشت سه نوع باشند یکی ملائکه
که رسل میان ایشان وحضرت حق تعالی باشند هرچه از آن جناب عنایت شود بایشان رسانند وهرچه ایشان
عرض نمایند بآنجناب رسانند وهم چنین برای رسانیدن تحفه ها وهدایای انبیاء ومقربان که بآنها محبت ورابطه میداشتند
دوم غلمان که خلق ست علحده در بهشت مستور حوران ایشان همیشه بر یک عمر باشند مانند دانهای مروارید
از سلک گسسته ریخته هر طرف میگردند سوم اولاد صغار مشرکین باشند که پیغمبر صلعم برای امت خود بجهت خدمت
درخواست فرموده اند ودعای مبارک باجابت رسیده عرض نموده اند که الهی این بیچارگان در روز الست اقرار
بوحدانیت تو کرده اند بعد از آن بحد تکلیف قلم تکلیف بر ایشان جاری نشود نرسیده اند پس کفر از ایشان مطلقا
واقع نیست چنانچه در اطفال بی تمیز واقع نیست ودر جناب حضرت کبریا مواخذه واعتبار آن نیست امیدوارم
بچه اولاد مشرکین را انعامی در دنیا بامت من عطا نمودی ووسعی ایشان رواداشتی در جنت نیز اینها را بامت
من بخشی واین همه بیان اهل نار واهل جنت شد آما جماعه که بر پل صراط روان شدند وازان عبور کرده اند وازان
تسهیل اند که حسنات وسیئات ایشان برابر است نه استحقاق ثواب غالب گشته ونه استحقاق عذاب غلبه نموده ایشان
بعد گذشتن از پل صراط در مکانها که بر کناره جهنم اند محبوس دارند وبنشانند وهمچنین جماعه که دعوت پیغمبران بایشان
نرسیده وافعال بد هم نکرده اند ونیک هم نکرده اند ونه اعمال نیک نموده اند بلکه بدستور بهائم در اکل وشرب
جماع وطلب معاش عمر گذرانیده اند وهمچنین کسانیکه بعمر بلوغ رسیده اند اما بسبب فساد عقل از جنون وسفاهت
مفرط التفات دل وصرف همت بشرایع ومعرفت حق وباطل نکرده اند این همه جماعه را بهمان مواضع که اعراف نام
آنهاست جای دهند تا انتهای روز حشر که پنجاه هزار سال است پس ایشان را دیدن سختی حال کفار وشدت عذاب
آنها موجب الم روحانی واستیلای خوف واضطراب میشود ونظر کردن به بهشت وطهارت ودخول نیافتن نیز باعث
غم باشد اما توقع درآمدن بهشت موجب تسکین وتسلی خاطر میگردد ودرهمین کشمکش باشند وباهل جنت وباهل نار
کلامی که لایق هر یکی است مانند تهنیت وآنست باهل جنت واهانت کردن وندامت دادن باهل نار درپیش آید
بعد از آن کس کس محض بفضل الهی وعنایات او در اتباع بهشت درآمده داخل بهشت شوند ودر بعضی روایات

آمده است که جمعی از مردم که بسن تکلیف نرسیده اند یا رسیده اند لیکن بشعوری که میان حق و باطل را تفریق نمایند نرسیده
و یا فوت شده اند لیکن بایشان خبر پیغمبران و معجزات شان نرسیده است خواه بسبب بعد زمانی که دران وقت پیغمبران مبعوث
نشده اند یا بسبب بعد مکانی که اتباع و امتان پیغمبران بایشان نرسیده اند و اظهار احوال دعوت نموده اند و محاسن شرع
و قبح مناهی آن و معجزات پیغامبران بیان نکرده اند این جماعت را همه یکجا کنند برگرد مکان پر از آتش و حضرت حق جل و علا تجلی فرماید
و بگوید که ای بندگان من کیستم همه گواهی دهند که توئی پروردگار ما و خالق ما و مالک ما موافق آنکه بروز الست گواهی داده
بودند پس حکم شود چون منم پروردگار شما آنچه بگویم بجا آرید همه تیار شوند پس حکم شود که شما همه خود را درین آتش بیندازید
جماعه بی تحاشا خود را دران شعله های تیز و تند در اندازند و جمعی دیگر عذر در پیش آرند و گویند که کجا طاقت این کار داریم که در شعله آ
ست از ما سرانجام نمی شود ما را معذور دار حق تعالی آن آتش را بر آن گروه که داخل شده اند گل و گلزار گرداند و آرام و راحت
بخشد و برد و سلام گرداند و بگوید اگر اینها بر احکام من اطلاع می یافتند البته بجا می آوردند که سهل تر از ان در دنیا طلب کرده بود
که اقرار بتوحید من نمایند و آن جماعه دیگر را فرماید که اگر شما در دنیا می بودید البته گرفتار حاجات و شهوات و رسوم و محبت
اقارب می بودید که حالا از ان چیزها هیچ نیست و یقین که از رسیدن فرمان من با مواجهه اینوقت انکار دارید در دنیا تمام عمر
بواسطه پیغام و رسانیدن پیغمبران که مثل شما آدم و بسته خواب و خور بودند کجا ممکن بود و چون اینوقت حکم مرا قبول نکردید در دنیا
کی قبول میکردید پس شما کافرانید بتحقیق همراه گروه خود باشید پس آنها را در آتش داخل کنند باید دانست که چنانکه بنی آدم
مکلف بشرایع اند جنیان نیز مکلف اند و در سورة الرحمن در ذکر ثواب و عقاب هر جا جن را نیز شریک آدمیان فرموده اند اما
علما را اختلاف است در آنکه بعد حساب و کتاب حال جنات چه خواهد بود و جمعی بر آنند که کفار جن را خلود در نار است و صلحا
ایشان را اصلا دخول جنت نیست بلکه مثل بهائم خاک خواهند شد و مذهب جمعی دیگر آنست که صلحای جن را نیز لذات
مخلد است اما نه مالکیت جنت که جنت را حق تعالی بوالد ما آدم علیه السلام بخشیده بود بلکه گرد اگرد دیوار جنت بطور
رعایا باشند و برای گرفتن منافع و نعیم آمد و رفت در جنت میکنند و بنعیم جنت و ربانات آنجا نیز بهره مند می شوند و بعد
دنا قبین و ارزال و بقولی اینها را هم بدستور بنی آدم استحقاق دخول است و مالک منازل خود میشوند و قول میانه بقیاس
نزدیک تر است والله اعلم و هم چنین در حدیث شریف وارد است و آیه کریمه و ما من دابة فی الارض و لا طائر یطیر بجناحیه
الا امم امثالکم ما فرطنا فی الکتاب من شیء ثم الی ربهم یحشرون هم دلالت میکند که جانوران را نیز حشر است و قصاص ظالم از
مظلوم میشود اما از یک نوع مثلا گاو شاخ دار دیگری را که بی شاخ یا ضعیف بود ایذا رسانیده است آن بی شاخ را
شاخ و بی قوت را قوت دهند که انتقام خود بگیرد بعد از ان ایشان را بهشت و دوزخ نیست بلکه خاک جنت میشوند
آنانکه برای خدا تعالی مذبوح شده اند در مراتب عالیه و آنانکه برای حاجات بنی آدم بنام حق تعالی مذبوح شده اند
در مراتب کمتر از ان در خاک جنت آمیخته میشوند و چون خاک درختان جنت نیز خالی از شعور نیست یکنوع لذت فرا میگیرند
و باقی در خاک زمین داخل گشته جائیکه خاک دنیا محو میشود محو میشوند و صورت محو شدن خاک دنیا و آسمان آنست که
که آسمانها را برهم زده بهشت را بجای ایشان پهن میکنند و زمین را مثل میده شیرین نموده در غذای اهل جنت

صرف میسازند و این وقتی باشد که مردم بر صراط بروند و زمین خالی گردد و در صحاح آمده که چون مردم از پل صراط عبور کنند
در میدانی محبوس شوند تا هر کی از شکایت دیگری و حقوق ضعیفه نیز باستغفار پاک گشته در بهشت بروند دیگر آنکه روبروی
اهل جنت یک گاو و یک ماهی حاضر سازند که با هم جنگ نمایند و یکی دیگری را مجروح سازد و بهلاک رساند اول از جگر گوشت آن
کباب نموده در اهل جنت تقسیم نمایند بعد ازان آن هر دو را کباب نموده همراه سیده زمین بخوردن ایشان دهند بدین نحو
خاک محو گردد دیگر چند چیز از اشیاء دنیا فنا نمی سازند مثلا از جانوران کبش حضرت اسمعیل و ناقه حضرت صالح و سگ اصحاب کهف
و از نباتات استوانه حنانه و از مکانات کعبه معظمه و کوه طور و صخره بیت المقدس و مابین منبر و روضه مسجد نبوی و میزان حساب
اینها و مانند اینها را صورت پسندیده بخشیده و صفا و رونق اجسام بهشت داده و بعینه در بهشت در آرند و همیشه
نگاه دارند و بالجمله بعد از فراغ روز محشر و حساب که پنجاه هزار سال مدت دارد و بعد از کشیدن ستونها بر دوزخ روز
خلود شروع میشود منصوص کلام مجید و احادیث شریف است که اهل جنت را همیشه نعمت و ترقیات قرب و اهل نار
را عذاب بی تخفیف و شدت و سیاست تا ابد الآباد است هیچ فنا نپذیرد حق تعالی ما را و دوستان ما و جمیع مسلمانان
را ازیشان گرداند و از اهوال ما نجات بخشید و از عذاب و عتاب محشر محفوظ داشته بجنت رساند و رضامندی و دیدار خود روزی
کند بحق حبیبه خاتم النبیین و آله الطاهرین و اصحابه المهتدین برحمته و کرمه و هو ارحم الراحمین فقط

خاتمة الکتاب

در بیان آنکه اهل اعمال صالحه مقصود اند بدخول جنت و دخول جنت مقصود نیست برایشان بدانکه خدا تعالی داخل نار
میکند کسی را که هیچ کاری بد نکرده و نه عذاب میکند بآتش مگر نافرمان را و اما جنت پس می در آرد در آن هر کرا میخواهد
بمحض فضل و امتنان و جود و احسان خود و بعضی را داخل میکند باسبابی که توفیق بوی داده و اعمال صالحه را برای
وی مقدر فرموده و او را برای آن اعمال آفریده پس دخول وی در جنت بسبب آن اعمال حسنه و افعال صالحه میشود
چنانکه بقول صدق و وعده حق که باجماع مسلمین متخلف نمیگردد ثابت شده است قال تعالی والذین آمنوا وعملوا الصالحات
سندخلهم جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ابدا وعد الله حقا یعنی این وعده است از خدا و معلوم است که وعده
از حق باشد و تخلف نپذیرد و لهذا موکد فرموده آنرا بمصدر که دلالت بر تحقیق و وقوع خبر دارد و فرموده ومن اصدق
من الله قیلا یعنی هیچکس در قول و خبر راستگو تر از وی نیست لا اله الا هو ولا رب سواه و فرموده ومن یعمل من الصالحات
من ذکر او انثی وهو مؤمن فاولئک یدخلون الجنة ولا یظلمون نقیرا یعنی برابر چاک پشت هسته خرما هم ظلم کرده نشوند
و این بر سبیل مبالغه در نفی ظلم است و وعده است بتوفیه اعمال بغیر نقصان و در آیه بیان احسان و کرم الهی است در
قبول اعمال صالحه از عباد مؤمنین مردان باشند یا زنان و نوید است بدر آوردن شان در جنت و کم نکردن از
حسنات شان اگرچه مقدار نقیر باشد و فرموده ادخلوا الجنة بما کنتم تعملون و فرموده تلکم الجنة التی اورثتموها بما کنتم
تعملون یعنی بسبب اعمال صالحه زیرا که بای موحده برای سببیت است و وجود سبب با وجود مسبب لازم و عدم وی
عدمش مستلزم چنانکه در مظان آن معلوم است و وارث نمیشود انسان مگر باستحقاق او تعالی مراد از فضل و احسان

خود بردی چه معنی یا ورثتموها آنست که جنت ارث شما گردیده و اطلاق ارث از اعطاء مجازی ست بنا بر تحقق استحقاق
ایشان و ما موصوله در بما مصدریه ست ای بعملکم یا موصوله ست بمعنی الذی کنتم تعملون و درباره جنت ارشاد کرد
اعدت للمتقین الذین امنوا بالله و رسوله و فرمود تلک الجنة التی نورث من عبادنا من کان تقیا و فرمود ان الذین آمنوا
وعملوا الصالحات کانت لهم جنات الفردوس نزلا و فرمود قد افلح المومنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون والذین هم عن اللغو
معرضون و الذین هم للزکوة فاعلون و الذین هم لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء
ذلک فاولئک هم العادون و الذین هم لاماناتهم و عهدهم راعون و الذین هم علی صلوتهم یحافظون اولئک هم الوارثون الذین
یرثون الفردوس هم فیها خالدون و در مسند احمد وغیره آمده که فرمود آنحضرت صلعم فرود آمد بر من ده آیه هر که اقامت
کند آنها را در آید بهشت بعده این آیات تا تمام ده آیه فرو خواند و فرمود سارعوا الی مغفرة من ربکم و جنة عرضها السموات
والارض اعدت للمتقین الذین ینفقون فی السراء والضراء والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین و فرمود
والذین اذا فعلوا فاحشة ذکروا الله فاستغفروا لذنوبهم و من یغفر الذنوب الا الله و لم یصروا علی ما فعلوا و هم یعلمون اولئک
جزاؤهم مغفرة من ربهم و جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها و نعم اجر العاملین و فرمود و لمن خاف مقام ربه جنتان و
فرمود و اما من خاف مقام ربه و نهی النفس عن الهوی فان الجنة هی الماوی پس ایشان اهل بشری هستند در حیات دنیا
و در آخرت که عقبی هست و همین مراد بقوله سبحانه تعالی و بشر الذین امنوا و عملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار و قوله تعالی الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون الذین امنوا و کانوا
یتقون لهم البشری فی الحیوة الدنیا و فی الآخرة لا تبدیل لکلمات الله ذلک هو الفوز العظیم و قوله تعالی ان الذین قالوا
ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائکة الا تخافوا ولا تحزنوا و ابشروا بالجنة التی کنتم توعدون و قوله تعالی الذین امنوا
و هاجروا و جاهدوا فی سبیل الله باموالهم و انفسهم اعظم درجة عند الله و اولئک هم الفائزون یبشرهم ربهم برحمة منه و رضوان
و جنات لهم فیها نعیم مقیم و قوله تعالی و الذین امنوا و عملوا الصالحات فی روضات الجنات لهم ما یشاؤن عند ربهم ذلک هو
الفضل الکبیر ذلک الذی یبشر الله عباده الذین آمنوا و عملوا الصالحات و قوله تعالی من اتبع الذکر و خشی الرحمن بالغیب فبشره
بمغفرة و اجر کریم و قوله تعالی یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا و مبشرا و نذیرا و داعیا الی الله باذنه و سراجا منیرا و بشر
المومنین بان لهم من الله فضلا کبیرا و قوله تعالی ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون فرحین
بما آتاهم الله من فضله و یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم من خلفهم الا خوف علیهم ولا هم یحزنون یستبشرون بنعمة من الله و فضل و ان الله لا یضیع اجر المومنین و قوله تعالی نصر من الله و فتح قریب
و بشر المومنین و قوله تعالی ان المسلمین و المسلمات و المومنین و المومنات و القانتین و القانتات و الصادقین و الصادقات و الصابرین
و الصابرات و الخاشعین و الخاشعات و المتصدقین و المتصدقات و الصائمین و الصائمات و الحافظین فروجهم و الحافظات
و الذاکرین الله کثیرا و الذاکرات اعد الله لهم مغفرة و اجرا عظیما و قوله تعالی التائبون العابدون الحامدون السائحون الراکعون
الساجدون الآمرون بالمعروف و الناهون عن المنکر و الحافظون لحدود الله و بشر المومنین و قوله تعالی ان الله
اشتری من المومنین انفسهم و اموالهم بان لهم الجنة یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون و یقتلون وعدا علیه حقا فی التوراة
والانجیل و القرآن و من اوفی بعهده من الله فاستبشروا ببیعکم الذی بایعتم به و ذلک هو الفوز العظیم پس سبحانه و تعالی درین

کریمه بر نفس قدس خود منت برای اہل جنت بقول صدق و وعده حق خود واجب کرده و ایمان بوعده‌های او وصدم
تحتم آن بر هر اہل ایمان بخدا و یوم آخرت وارد و واجب ست بوجوب شرعی و در حق او تعالی این وجوب لغوی ست
بمعنی ثبوت چه اوجب در لغت بمعنی ثبت ست و واجب بمعنی ثابت کما قال صلی الله علیه وسلم للجنازه وجبت وجبت ای ثبتت
و وجوب شرعی که فاعلش مثاب و تارکش معاقب گردد که این معنی در حق وی سبحانه مستحیل ست تعالی الله عن ذلک علوا
کبیرا علامه ابن القیم در بیان کریمه گفته قد جعل الله ثمن الجنة نفوس المؤمنین و اموالهم و عقد معهم هذا العقد و اکده بانواع
من التاکید احدها اخباره سبحانه بصیغة الخبر بان الثانی الاخبار بذلک بصیغة الفعل الماضی الذی وقع و ثبت و استقر
الثالث اضافته هذا العقد الی نفسه سبحانه و تعالی و انه هو الذی اشتری هذا المبیع الرابع انه اخبر بانه وعد بتسلیم هذا الثمن وعدا
لا یخلفه و لا یترکه الخامس انه اتی بصیغة علی التی للوجوب اعلاما لعباده بان ذلک حق علیه احقه هو علی نفسه السادس انه اکد
ذلک بکونه حقا علیه السابع انه اخبر عن محل هذا الوعد و انه فی افضل کتبه المنزلة من السماء و هی التوراة و الانجیل و القرآن
الثامن اعلامه لعباده بصیغة استفهام الانکار و انه لا احد اوفی بعهده منه سبحانه التاسع انه امرهم سبحانه ان یستبشروا بهذا
العقد و یبشر بعضهم بعضا بشارة من قد تم له العقد و لزم بحیث لا یثبت فیه خیار و لا یعرض له ما یفسخه العاشر انه اخبرهم
اخبارا موکدا بان ذلک البیع الذی بایعوه به هو الفوز العظیم و البیع هاهنا بمعنی المبیع الذی اخذوه بهذا الثمن و هو الجنة
و معنی قوله بایعتم به ای عاوضتم و ثامنتم به و افهمت الآیة شرف النفس الانسانیة و عظم مقدارها بان السلعة اذا خفی علیک
قدرها فانظر الی المشتری لها من هو و انظر الی الثمن المبذول فیها ما هو و انظر الی من جری علی یده عقد التبایع فالسلعة
النفس و الله سبحانه المشتری لها و الثمن جنة النعیم و السفیر فی هذا العقد خیر خلقه من الملائکة و اکرمهم علیه و خیرهم من
البشر و اکرمهم لدیه سه قد هیؤوک لامر لو فطنت به فاربأ بنفسک ان ترعی مع الهمل انتهی و این جنین درجزاء آن
بشارت ست و مدار آن بر سه قاعده باشد ایمان و تقوی و عمل خالص برای خدا موافق کتاب و سنت و این بشارات
برای اہل همین اصل سه گانه ست نه برای کسی که مخالف ایشان ست از سائر خلق و در این بشارات قرآن و سنت
بر همین کسان ست پس بس همین هر سه در دو اصل مجتمع میگردد یکی اخلاص در طاعت خدا دوم احسان بسوی
خلق او تعالی و ضد این هر دو اصل مجتمع ست در مرائیان و مانعین ماعون باز این هر دو اصل راجع بیک خصلت ست
که آن موافقت رب العالمین در محاب و سب و نیست راه بسوی این موافقت مگر بتحقیق اقتدا بظاهر و باطن رسول
صلی الله علیه وسلم و اما اعمال که تفاصیل این اصل هستند پس هفتاد و چند شعبه اند و ماخذش از دو آیه کریمه ست یکی لیس البر ان تولوا
وجوهکم قبل المشرق و المغرب و لکن البر من آمن بالله الی آخرها دیگر قد افلح المؤمنون الخ و اعلای آن قول لا اله الا الله
و ادنای آن اماطت اذی از طریق و میان این هر دو شعب بسیار شعب ست که مرجع آن تصدیق رسول خدا صلی الله علیه وسلم ست
در همه آنچه بدان خبر داده و طاعت وی در جمیع اوامر ایجابا و استحبابا مثل ایمان باسماء و صفات و افعال و آیات الهی
بغیر تحریف و تعطیل و تکییف و تمثیل شافعی گفته الحمد لله الذی هو کما وصف به نفسه و فوق ما یصفه به خلقه گویا این
مضمون از قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم اخذ کرده اللهم لک الحمد کالذی تقول و خیرا مما تقول و ایمان عبارت ست از قول و عمل و

ایمان رانده ناقص میگردد و چنانکه خدا و رسول صلی الله علیه وسلم بدان خبر داده اند و استثنا در ایمان از باب استثنا شک نیست چنانکه بعض
مردم گمان میکنند بلکه سنت ماضیه نیز در اهل تحقیق ست و انشاء الله تعالی گفتن برای تبرک ست نه برای ارتیاب کما قال صلعم
وانا انشاء الله بکم لاحقون با آنکه لحوق باهل قبور قطعی ست همچنین آدمی مومن حق نمی باشد مگر دمیکه خاتمه او با ایمان شود و بر
ایمان بمیرد و این جز نزد موت صورت نه بندد و لهذا گفتن انا مومن انشاء الله تعالی مستحسن شد و مراد باین استثنا خاتمه ست
همچنین ایمان عبارت ست از اعتقاد و اقرار و عمل و بودن انسان آتی باعمال صالحه مقبوله امری مشکوک فیه ست و شک در بعضی
از اجزاء ماهیت موجب شک در ماهیت باشد پس واجب شد که انا مومن انشاء الله تعالی بگوید اگرچه اقرارش با ایمان صحیح
ست و نیز در گفتن انا مومن حقا مدح نفس قائل ست باعظم مدائح و بسیار ست که باین قول عجبی بحال وی لاحق شود چون انشاء الله
تعالی گفت این عجب از وی زائل گردید و انکسار تام حاصل شد و اما قوله تعالی اولئک هم المومنون حقا پس جوابش اینست
که انما مفید حصر ست یعنی مومن حق کسی ست که این پنج وصف دارد یکی خوف خدا دوم اخلاص سوم توکل چهارم اتیان نماز
ایتاء زکوة و ممکن نیست که احدی بحصول این صفات برای خود قطع کند بلکه در وی دلیل ست بر آنکه وصف نفس خود به بودن
مومن حق جائز نیست زیرا که او تعالی اقوام مخصوصین را بدان وصف فرموده و در هر واحد این اوصاف متحقق نیست و اگر متحقق هم
بقای آن تا موت ان معلوم نمی تواند شد بقوله صلعم ان احدکم لیعمل بعمل اهل الجنة حتی ما یبقی بینه وبینها الا ذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل النار فیدخلها
ابن ابی نجیح گفته مردی حسن بصری را گفت امومن انت حسن گفت اگر از ایمان بخدا و ملائکه و کتب و رسل خدا و روز آخرت و جنت و نار و بعث و حساب پرسی
پس من ازیشانم و اگر از قوله تعالی انما المومنون الذین اذا ذکر الله وجلت قلوبهم می پرسی پس نمیدانم که من از ایشانم یا نیم
و علقمه گفت در سفر بودیم با قومی ملاقات دست بهم داد گفتیم کیستید شما گفتند نحن المومنون حقا پس هیچ جواب ندادیم و عبدالله
بن مسعود را خبر کردیم گفت شما هیچ جواب او ندادید گفتیم نه فرمود چرا نگفتید که آیا شما از اهل جنت هستید زیرا که مومنین اهل جنت اند
و سفیان ثوری گفته هر که زعم کرده که وی مومن حق ست و گواهی نداد که وی در جنت ست پس آنکس بایمان او رد به نیمی
نیم دیگر و نیز هر که متصف است باوصاف خمسه مذکوره در کریمه و موت او بران شد نزد ما نیز مومن ست حقا و خیر و شر قدر
از طرف خدای عز و جل ست و احدی را بر و تعالی حجت نیست بلکه خدا راست حجت بالغه بر خلق لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون
و علم خدا ماضی ست در خلق او بمشیت وی و معصیت را از ابلیس و دیگر عاصیان از زمانیکه عصیان او کردند تا قیام ساعت
معلوم وا دارد و ایشان را هم برای معصیت آفریده و همچنین طاعت را از اهل طاعت دانسته ست ایشان را برای طاعت
آفریده فکل میسر لما خلق له و صائر الی ما قضی علیه والله الفعال لما یرید و هر که زعم کرده که او تعالی از عاصیان و منکران
طاعت خواسته و عباد برای نفس خود شر و معصیت خواستند و عمل بمشیت خود نمودند آنکس زعم کرده که مشیت
عباد غالب ست بر مشیت خدا و زیاده ازین کدام افترا بر خدا تعالی خواهد بود بلکه این قضا و مشیت و تدبیر اوست در
ایشان و عدل حق ست در خلق و هر که مقر علم ست او را اقرار بقدرت و مشیت او لازم ست کما هو معلوم اگر گوئی که
جمع میان آیات داله بر دخول جنت باعمال صالحه و میان قول آنحضرت صلعم لن یدخل احد بعمله الجنة قالوا و لا انت
یا رسول الله قال و لا انا الا ان یتغمدنی الله برحمة چیست گوئیم منفی در حدیث دخول جنت بعمل مجرد از قبول ست و مشیت

دیات دخول او عمل معلل ست و حصول آن بی رحمت ممکن نیست ... تعالی ... حق اوکرم
جمیل لطفه میان آیات و حدیث هیچ تعارض نیست زیرا که معنی آیات دخول جنت بسبب اعمال ست و توفیق اعمال
و هدایت اعلام حصول آن رحمت الهی ست و این خاص ست باهل طاعت و ناشی از فضل و رضای رب سبحانه و رحمت
مراد آنکه گنجایش هر شی کرده آنرا بعض خود برای خلق واجب گردانیده ست بقوله تعالی کتب ربکم علی نفسه الرحمة
و این استعطاف ست از وی برای متولین عنه و تنبیه علیه و اخبار ست برحمت وی برای عباد و عدم تعجیل بعقوبت
بلکه وی سبحانه قابل توبه و انابت ست از تائب و منیب بخاری و مسلم از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم
لما قضی الله الخلق کتب فی کتاب فهو عنده فوق العرش ان رحمتی تغلب غضبی و فی روایة للبخاری ان الله کتب کتابا
فهو عنده فوق العرش ان رحمتی سبقت غضبی فهو مکتوب عنده فوق العرش و فی روایة لهما ان الله لما خلق الخلق و عند
مسلم لما قضی الله الخلق کتب فی کتابه ... فهو موضوع عنده ... علی العرش ثم اتفقا ان رحمتی تغلب
غضبی هم شیخین از ابو هریره روایت نموده اند که گفت شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم میگفت جعل الله الرحمة مائة جزء فامسک عنده
تسعة و تسعین و انزل فی الارض جزءا واحدا فمن ذلک الجزء یتراحم الخلق حتی ترفع الدابة حافرها عن ولدها خشیة ان تصیبه
و لمسلم ان لله مائة رحمة انزل منها رحمة واحدة بین الجن و الانس و البهائم فبها یتعاطفون و بها یتراحمون و بها تعطف الوحش
علی ولدها و اخر الله تسعة و تسعین رحمة یرحم الله بها یوم القیامة و اخرج مسلم عن سلمان الفارسی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله
خلق یوم خلق السموات و الارض مائة رحمة کل رحمة طباق ما بین السماء و الارض فجعل منها فی الارض رحمة فبها تعطف الوالدة
علی ولدها و الوحش و الطیر بعضها علی بعض فاذا کان یوم القیامة اکملها بهذه الرحمة و اخرج الشیخان عن عمر قال قدم علینا
رسول الله صلی الله علیه وسلم بسبی فاخذته امرأة و الصقته ببطنها و ارضعته فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اترون هذه المرأة طارحة ولدها فی النار
و هی تقدر ان لا تطرحه قلنا لا و الله فقال لله ارحم بعباده من هذه المرأة بولدها و میان این هر دو رحمت عموم و خصوص
مطلق ست و بسیاری از جاهلان اعتماد کرده اند بر رحمت و عفو و کرم خدا و گویند سیغفر لنا تا آنکه امر و نهی او را ضائع ساخته
اند و شدید العقاب بودن او فراموش نموده و نمیدانند که وی سبحانه باس خود از مجرمان رد نمیکند و هر که اعتماد بر رحمت
عفو با وجود اصرار بر معاصی معاند مولی تعالی ست معروف کرخی گفته رجا رحمة من لا تطیعه من الحمق و الخذلان
و بعض اهل علم گفته هر که عضوی ترا بدزدی سه درهم در دنیا قطع کنانید از عقوبت وی در آخرت بر مخوان مامون مباش
حسن بصری را گفتند ترا بسیار طویل البکاء می بینیم ماجرا چیست گفت اخاف ان یطرحنی فی النار و لا یبالی و هم مردی
او را گفت ای ابا سعید چگونه مجالست قومی کنیم که ما را چندان می ترسانند که دلهای ما به پریدن نزدیک میشوند گفت
و الله اگر با قومی نشینی که میترسانند ترا تا آنکه ادراک امن کنی بهتر ست ترا از صحبت قومیکه مامون میکنند ترا تا آنکه
مخاوف بتو پیوندد و این اعتماد چنانکه بعضی گمان میکنند از حسن ظن بخدا نیست بلکه از باب غرور و حمق ست
چه حسن ظن آنست که عمل بطاعت کنی و امید وار قبولش باشی نه آنکه هیچ نکنی و رجای رحمت شوی و هر که رجا و اطماع
و بطالت در رجا است وی مغرور ست باطماع کاذبه و حظی از طاعت خدا و رسول و اقتدا بکتاب و سنت ندارد و کسی

فانما یهتدی لنفسه ومن ضل فانما یضل علیها ولا تزر وازرة وزر اخری وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا وان من امة الا
خلا فیها نذیر ونذیر عام است از آنکه رسول ونبی باشد یا خلفا او عشر بعد عشر حافظا [illegible]
احکام هی غایة العدل والحکمة احدها ان هذا المتعبد بالایمان مع العمل الصالح لنفسه لا لغیره الثانی ان ثمرته [illegible] ذلک تخالف
عنه علی نفسه لا علی غیره الثالث ان احدا لا یواخذ بجریمة احد الرابع انه لا یعذب احدا الا بعد اقامة الحجة علیه بالرسل فتامل ما
ضمن هذه الاحکام الاربعة من حکمته تعالی وعدله وفضله والرد علی اهل الغرور والاطماع الکاذبة ولیس للجنة الا طریق واحد
باتفاق الرسل من اولهم الی خاتمهم صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین واما طریق الجحیم فاکثر من ان تحصی ولهذا یوحد الله
سبحانه طریقه وسبیله ویجمع سبل النار ویفرقها بقوله وان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله
وقوله تعالی وعلی الله قصد السبیل ومنها جائر ای ومن هذا السبیل جائر عن القصد وهو سبیل الغی وقال هذا صراط
علی مستقیم وقال ابن مسعود رضی الله عنه خط لنا رسول الله صلعم خطا وقال هذا سبیل الله ثم خط خطوطا عن یمینه وعن
یساره وقال هذه سبل وعلی کل سبیل منها شیطان یدعو الیه ثم قرء وان هذا صراطی مستقیما الآیة فان قیل قد قال الله
تعالی قد جاءکم من الله نور وکتاب مبین یهدی به الله من اتبع رضوانه سبل السلام قیل هی سبل تجتمع فی سبیل احد
وهی بمنزلة الجواد فی الطریق الاعظم وهذه هی شعب الایمان یجمعها الایمان کما یجمع ساق الشجرة اغصانها وشعبها وهذه
السبل اجابة داعی الله سبحانه بتصدیق خبره وطاعة امره فطریق الجنة هی اجابة الداعی الیها فالمقصود من هذه السبل
واحد لعینه بخلاف تلک فقد روی البخاری فی صحیحه عن جابر رضی الله عنه قال جاءت ملائکة الی النبی صلعم فقال بعضهم
انه نائم وقال بعضهم العین نائمة والقلب یقظان قالوا ان لصاحبکم هذا مثلا فاضربوا له مثلا فقالوا مثله مثل رجل بنی دارا و
جعل فیها مادبة وبعث داعیا فمن اجاب الداعی دخل الدار واکل من المادبة ومن لم یجب الداعی لم یدخل الدار ولم یاکل من
المادبة فقالوا اولوها له یفقهها فان العین نائمة والقلب یقظان الدار الجنة والداعی محمد صلعم فمن اطاع محمدا فقد اطاع الله
ومن عصی محمدا فقد عصی الله ورواه الترمذی عنه ولفظه خرج علینا رسول الله صلعم یوما فقال انی رایت فی المنام کان
جبریل عند راسی ومیکائیل عند رجلی یقول احدهما لصاحبه اضرب له مثلا فقال اسمع سمعت اذنک واعقل عقل قلبک انما مثلک
ومثل امتک کمثل ملک اتخذ دارا ثم بنی فیها بیتا ثم جعل مائدة ثم بعث رسولا یدعو الناس الی طعامه فمنهم من اجاب الرسول
ومنهم من ترکه فالله الملک والدار الاسلام والمائدة الجنة وانت الرسول یا محمد فمن اجابک دخل الاسلام ومن دخل
الاسلام دخل الجنة ومن دخل الجنة اکل مما فیها ولیس لها الا مفتاح واحد فهو شهادة ان لا اله الا الله وذکر البخاری
فی صحیحه عن وهب بن منبه انه قیل له الیس مفتاح الجنة لا اله الا الله قال بلی ولکن لیس من مفتاح الا وله اسنان فان
اتیت بمفتاح له اسنان فتح لک والا لم یفتح وروی ابو نعیم عن انس قال قال اعرابی یا رسول الله ما مفتاح الجنة قال لا
اله الا الله وقد جعل سبحانه لکل مطلوب مفتاحا یفتح به فجعل مفتاح الصلوة الطهور کما قال صلعم مفتاح الصلوة الطهور
ومفتاح الحج الاحرام ومفتاح البر الصدق ومفتاح الجنة التوحید ومفتاح العلم حسن السوال ومفتاح النصر والظفر الصبر
ومفتاح المزید الشکر ومفتاح الولایة المحبة والذکر ومفتاح الفلاح التقوی ومفتاح التوفیق الرغبة والرهبة ومفتاح

الاجابة الدعاء ومفتاح الرغبة في الآخرة الزهد في الدنيا ومفتاح الايمان التفكر فيما دعى الله عباده الى التفكر فيه ومفتاح
الدخول على الله اسلام القلب وسلامته والاخلاص له في المحبة والبغض والفعل والترك ومفتاح حياة القلب تدبر القرآن
والتضرع بالاسحار وترك الذنوب ومفتاح الرزق السعي مع الاستغفار والتقوى ومفتاح العز طاعة الله ورسوله ومفتاح
الاستعداد للآخرة قصر الامل ومفتاح كل خير الرغبة في الله والدار الآخرة ومفتاح كل شر حب الدنيا وطول الامل وتعلم
مفاتيح الخير والشر من انفع العلوم ولا يوفق لمعرفته ومراعاته الا ذو حظ عظيم فان الله سبحانه جعل لكل خير وشر مفتاحا
وبابا يدخل منه اليه كما جعل الشرك والكبر والاعراض عما بعث الله به رسوله والغفلة عن ذكره والقيام بحقه مفتاحا للنار
كما جعل الخمر مفتاح كل اثم وجعل الغناء مفتاح الزنا وجعل اطلاق النظر في الصور مفتاح العشق وجعل الكسل والراحة مفتاح الخيبة والحرمان وجعل المعاصي
مفتاح الكفر وجعل الكذب مفتاح النفاق وجعل الشح والحرص مفتاح البخل وقطيعة الرحم واخذ المال من غير حله وجعل الاعراض
عما جاء به الرسول مفتاح كل بدعة وضلالة وهذه الامور لا يصدق بها الا كل من له بصيرة وعقل يعرف بما في نفسه وما في الوجود من
الخير والشر فينبغي للعبد ان يعتني كل الاعتناء بمعرفة المفاتيح وما جعلت مفاتيح له والله من وراء توفيقه وعدله له الملك
وله الحمد وله النعمة والفضل لا يسئل عما يفعل وهم يسئلون انتهى كلامه عرض كيا ياد رہے كه دخول جنت باعمال صالحہ
ہے بلا ریب جیسا کہ آیات قرآن گذشتہ سے ثابت ہوا قولہ صلعم ان احدكم ليعمل بعمل اهل الجنة حتى ما يكون بينه وبينها الا
ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل اهل النار فيدخلها وان احدكم ليعمل بعمل اهل النار حتى ما يكون بينه وبينها الا ذراع فيسبق
عليه الكتاب فيعمل بعمل اهل الجنة فيدخلها متفق عليه وقال صلعم ان الله خلق آدم ثم مسح ظهره بيمينه فاستخرج منه ذرية
فقال خلقت هؤلاء للجنة وبعمل اهل الجنة يعملون ثم مسح ظهره فاستخرج منه ذرية فقال خلقت هؤلاء للنار وبعمل اهل النار
يعملون فقال رجل ففيم العمل يا رسول الله فقال رسول الله صلعم ان الله اذا خلق العبد للجنة استعمله بعمل اهل الجنة حتى
يموت على عمل من اعمال اهل الجنة فيدخله الجنة واذا خلق العبد للنار استعمله بعمل اهل النار حتى يموت على عمل من اعمال
اهل النار فيدخله به النار اخرجه مالك والترمذي وابو داود واسحق بن راهويه بسند جيد دارمی هشام بن حكيم بن حزام روايت
كرده ان رجلا قال يا رسول الله ايبتدى الاعمال ام قد قضى القضاء فقال ان الله لما اخرج ذرية آدم من ظهره اشهدهم على انفسهم
ثم افاض بهم في كفيه فقال هؤلاء للجنة وهؤلاء للنار فاهل الجنة ميسرون لعمل اهل الجنة واهل النار ميسرون لعمل
اهل النار ودر صحيحين است از ابو هريره رضي الله عنه ان اعرابيا جاء الى رسول الله صلعم فقال يا رسول الله دلني على عمل
اذا عملته دخلت الجنة قال تعبد الله لا تشرك به شيئا وتقيم الصلوة المكتوبة وتؤدي الزكوة المفروضة وتصوم رمضان
قال والذي نفسي بيده لا ازيد على هذا شيئا ولا انقص منه فلما ولى قال من سره ان ينظر الى رجل من اهل
الجنة فلينظر الى هذا وفي صحيح مسلم عن جابر رضي الله عنه قال اتى النعمان الى النبي صلعم فقال يا رسول الله ارأيت
اذا صليت المكتوبة وحرمت الحرام واحللت الحلال ادخل الجنة فقال النبي صلعم نعم وفي الترمذي عن ابي هريرة قال
قال رسول الله صلعم من خاف ادلج ومن ادلج بلغ المنزل الا ان سلعة الله غالية الا ان سلعة الله الجنة وعن ابي امامة
رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلعم يخطب في حجة الوداع فقال يا ايها الناس اتقوا الله وصلوا خمسكم وصوموا

شهر کم وادوا زکوة اموالکم واطیعوا اذا امرکم تدخلوا جنة ربکم اخرجه الترمذی وقال حسن صحیح وسأل معاذ رضی الله عنه النبی صلعم
عن العمل الذی یدخله الجنة ویباعده من النار فاخبره برأسه وعموده وذروة سنامه ثم قال الا اخبرک بملاک ذلک قال بلی یا رسول الله فاخذ بلسانه فقال
کف علیک هذا فقال یا نبی الله انا لمؤاخذون بما نتکلم به فقال ثکلتک امک یا معاذ وهل یکب الناس فی النار علی وجوههم او علی مناخرهم
الا حصائد السنتهم قال الترمذی هذا حدیث صحیح و این بسیار است که آدمی از فواحش و ظلم متورع می باشد لیکن زبانش در آبروهای
زندگان و مردگان چیره دستی میکند و از آنچه میگوید پروا نمی نماید در مسلم از حدیث جندب بن عبدالله آمده که فرمود رسول
خدا صلعم قال رجل والله لا یغفر الله لفلان فقال الله عز وجل من الذی یتالی علیّ ان لا اغفر لفلان قد غفرت له واحبطت
عملک جای نظر کردنی ست که یک حرف عبارت این عابد قدیم را حبط کرد و عمل او را باطل ساخت و نحو آن در حدیث ابو هریره
نیز آمده و زیاده کرد تکلم بکلمهٔ او بهشت دنیا و آخرة وهم از وی در صحیحین مرویست که فرمود آنحضرت صلعم ان العبد لیتکلم
بالکلمة من رضوان الله لا یلقی لها بالا یرفعه الله بها درجات و ان العبد لیتکلم بالکلمة من سخط الله لا یلقی لها بالا یهوی بها
فی جهنم و فی حدیث انس قال توفی رجل من الانصار فقال رجل ابشر بالجنة فقال له رسول الله صلعم و ما یدریک لعله
تکلم فیما لا یعنیه او بخل بما لا ینقصه اخرجه الترمذی وحسنه وفی الصحیحین من حدیث ابی هریرة یرفعه من کان یؤمن بالله والیوم
الآخر فلیقل خیرا او لیصمت و فی الباب احادیث کثیرة و عن سفیان الثقفی قال قلت یا رسول الله قل لی فی الاسلام قولا
لا اسأل عنه احدا بعدک قال قل آمنت بالله ثم استقم قلت یا رسول الله ما اخوف ما تخاف علی فاخذ بلسان نفسه ثم
قال هذا و الحدیث صحیح و عن ام حبیبة زوج النبی صلعم عنه صلعم قال کلام ابن آدم علیه لا له الا امر بمعروف او نهی عن منکر او
ذکر الله اخرجه الترمذی و حسنه و اخرج ایضا عن ابی هریرة باسناد صحیح مرفوعا من حسن اسلام المرء ترکه ما لا یعنیه و
در حدیث دیگر آمده ان العبد اذا اصبح فان الاعضاء کلها تکفر اللسان تقول اتق الله فینا فانما نحن بک فان استقمت
استقمنا و ان اعوججت اعوججنا و سلف و خلف اختلاف کرده اند در آنکه جمیع ملفوظات عباد نوشته میشود یا فقط خیر و شر و در
قول اظهر اول ست و بعضی از سلف گفته اند که هر سخن آدمی وبال ست برو مگر یاد کردن خدا و آنچه بدان پی ماند و ابو بکر
صدیق رضی الله عنه زبان شریف خود را میگرفت و میفرمود هذا اوردنی الموارد و گفته اند سخن اسیر تست و چون از دهان
برآمد تو اسیر او شدی و او تعالی نزد زبان هر گوینده باشد قال تعالی ما یلفظ من قول الا لدیه رقیب عتید ۵
بخاطر هیچ مضمون بهر لب بستن نمی آید ÷ خموشی معنئ دارد که در گفتن نمی آید در رسالهٔ الدرة الفاخرة فی ذکر الدار
الآخرة بعد این همه که مذکور شد گفته محصل الفائدة ان اهل الاعمال الصالحة مقصود و من علیهم دخول الجنة و لیس دخول الجنة مقصود
علیهم والله اعلم ۵۵

الحمد لله که این جریدهٔ فریده با وجود قلت فرص و کثرت غصص و عدم فراغ بال از مهمات و فصل خصومات و انواع اشغال
ریاست بعون الهی و برکت حضرت رسالت پناهی کیفما اتفق کسوت انجام و پیرایهٔ اختتام پوشید و پریشانی این رساله
بحالیکه مامول بود و شیرازهٔ جمعیت یافت در ارتسام تواریخ و اخبار و وقائع و حوادث مراعات تحقیق و تنقیح مهما امکن بعمل آمد و تقصیر در ان اثنا
در تحریر اشراط ساعت و علامات قیامت و احوال اهوال دنیا و آخرت در تصحیح روایت و تنقید درایت بمقدوریکه میسر بود کوتاهی نرفت و فروگذاشتی نگردید پس اگر این نامه را جهانیان گوید

بیش ترش اگر آئینه سکندر خوانند میرسد بحری ست در کوزه نهان و جهانی ست در حجره آباد ان دل آفرینه نما
داده و آخر را بهاء دل برسته شکایت دوران و حکایت ایمان ست سخن از ازل بدایت دارد و با بد نهایت ختم
لله الامر من قبل و من بعد تقضیه تقاضاء اوست و کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام یکی از مطالب تذکار
عالم ست و یادگار احوال بنی آدم خلاصه دفاتر گوناگون ست و علاله دواوین تهیه قلمین غمگسار دل شکستگان خاکدان
کهن دنیاست و هم زبان بیکسان گمگشتگان جاده اخری امیدواری از حضرت باری جل جلاله و عم نواله آنست که سواد مداد
این نقوش را سرمه چشم بصیرت اولی الابصار فرماید و زبانی معانی و مضامین این مجموعه یابی راچون اجمعین نعم اقبال
اهل علم فرمود دیده بینش برگزیده های آفرینش را تا بیاییش از خواب غفلت مستی شست و شو نماید چون قبله همت
وجهه نیت ایقاظ و تنبیه سیه مستان از خود رفته جهالت غنوده گان تحیر خفته بطالت ست این نامه نامی و مقاله گرامی را
وسیله آمرزش و رحمت الهی میداند و رجا واثق دارد که حضرت ارحم الراحمین بفحوای کلام رحمة للعالمین سبقت رحمتی غضبی
و هو اصدق القائلین ظن بنده کمترین را بساحل یقین گرداند تا مضمون انا عند ظن عبدی بی جلوه گر شود نمقه بیناه
القاصره و بیده الداثره افقر الخلق لباب الله الغنی صدیق بن حسن بن علی الحسینی البخاری القنوجی ختم الله له بالحسنی
و اذاقه حلاوة رضوانه الاسنی و الحقه بسلفه الصالحین و جعل له لسان صدق فی الآخرین و کان ذلک فی اواخر ذی الحجة
سنة الف و مائتین و الثنتین التسعین الهجریة علی صاحبها افضل الصلوة و السلام التحیة و الحمد لله ظاهرا و باطنا و اولا و آخرا

خاتمة الطبع

از جامع فضائل صوری و معنوی مولوی محمد عبد الرشید بن محمد شاه کشمیری مدرس ملازم ریاست بهوپال
تاج الکرام تحمید و تمجید حضرت مبدئی و معیدیست که کل شیء هالک الا وجهه له الحکم و الیه ترجعون غریو کوس سطوت و سلطنت دست
عز سلطانه و تعالی شانه و علا اسمه نغاسه تقدیس و تسبیح اول و آخری ست که کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام اعلی
رفعت اعلام قدرت اوست بهر برهانه و عم احسانه ؎ بذکرش هرکسی سرمست و مدهوش ٭ نموده شورشش محشر فراموش
بوحدانیتش احجار و اشجار ٭ گواهی میدهد هر یک بتکرار ٭ هر آنچیزی که در عالم پدید ست ٭ بخود خط پرستاری کشیده ست ٭
قیامت وعده دیدار خود کرد ٭ ازان رو گرمی بازار خود کرد ٭ شبی بی یاد او صبح قیامت ٭ دمی با نام او سال سلامت
چنان از سوز عشقش سوخت محشر ٭ که از چشمان تر افشاند اخگر و کلام مجید مدحت محمدی ست که عسی ان یبعثک ربک
مقاما محمودا اشید ارکان بنا بر تربت فیض اعلاء اوست و تشریف ردی و ورد درود و سلام احمدی ست که و لسوف یعطیک
ربک فترضی شکوفه ثمر شجر بار آور ریحان اوست ؎ لبی کو ترانه زد مدحش سخن ٭ زبانش شود دانشی در دهن ٭ ثناء سخن
مدح خیر الوری ست ٭ بچشم سخن مدح او توتیا ست ٭ المکتب نرفت و نخوانده سبق ٭ ولی برد و بر هر دو عالم سبق ٭
بیان کرد ما کان هم ما یکون ٭ بیانش بود از تخلف مصون ٭ بیان کرد اشراط ساعت تمام ٭ علیه الصلوة و
علیه السلام ٭ و عقد الدرر نظم و نثر توصیف آل و اصحاب ست که کنتم خیر امة اخرجت للناس خانه حیدر شاهد

مساعی جمیله ایشان و دیوان المبتدا و الخبر جمله تعریف اشیاع و اتباع ست که رضی الله عنهم و رضوا عنه
دیده محبوب محاسن جلیله ایشان ست فرضی الله عنا و عنهم مانکتب اخبار البشر و یفصل الکلام و مختصر تلبیس بر ضمیر منیر
طبعان دقیقه رس و بلند خیالان عیسی نفس ممنوح و مکشوف باد که نعت اسلامیه خصوصا و ادیان منزله من السماء عموما
قاضی و حاکم بوقوع واقعه قیامت و ظهور سانحه ساعت ست و هر کسی بحسب استعداد و قوت درّاکه خود که اظهار اشراط و آثار آن
روز که بجز اعلام و انباء علام الغیوب راه در آن نیست ازین اشراط از قبیل محالات عادیه و عقلیه ست خیلی سعی ورزیده و دلائل
و براهین بر اثبات مزعومات و متخیلات خود قائم کرده برخی از کسان باقوال کاهنان و منجمان استناد کرده و جمعی
بمکاشفات و الهامات صوفیه و اشراقیه تشبث نموده و جماعتی از شاهراه ملاحظه احادیث صحیحه دور افتاده بعض آثار
و ضعیفه بجوی نیرزد معول علیها شمرده مصداق ترسم نرسی بکعبه ای اعرابی کین ره که تو میروی بترکستان ست
شده اند الغرض بحسب للناس فیما یعشقون مذاهب هر یکی روشی دیگر پسندیده و بمسلکی جداگانه دویده مسکن
تعطش ایمان و مواقع خطرات نفسانی خود شده ست و پر ظاهر ست که نفس خبر بدون ملاحظه خارجی محتمل صدق و کذب
ست خبری با حال الطرفین بدون قرینه مرجحه خارجیه نتوان کرد پس اخبار اشراط ساعت با سرها بدون قرینه خارجیه که بمثابت
از ثبوت رفع بجناب رسالتمآب ست همگی اضغاث احلام و انیاب اغوال ست بلکه اصغار بآن مفضی بتصدیق کذب
لان التصدیق الکذب کتکذیب الصدق بنا علیه و لحاظا الیه بتوفیق حضرت موفق حقیقی و استعانت مستعان تحقیق
درین جزو زمان که همدوش زمان فترت و اقرب حیان ساعت ست سلاله دودمان نبوت و خلاصه خاندان فتوت
مضمون جمله نجابت مبتدا خبر وجاهت مصدر افعال سنیه مرجع ضمائر کافه بریه مبرا ابهام روایات مرجع مقالات الصوفیه
درایات دیباچه دواوین فضائل خاتمه دفاتر فواضل اشارة النص آیت عطوفت و مهربانی عبارة النص کلام سحربیانی
موضوع قضیه فراست و کیاست رابطه حاشیتین ریاست و سیاست ماهیت وجود وجود و ایثار فصل مقسم اخبار و
آثار مفتاح کنوز فصاحت ریحانه بوستان بلاغت مجتهد صحیح النظر مجدد مائه ثالث عشر بقیة السلف حجة الخلف
نواب الاجاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان صاحب بهادر اعلی الله العلی الاعلی اعلام
الأعلام فی ایام دولته و حیوته و اجدی الله الواجد لاجدکل الناس بکلامه و کلماته ما یستفسر عن آثار الحشر و یتربص لخروج المنتظر
سه گهر افشان شده کلکم ازان رو شدم در وصف دریای سخن گو ٭ بحر فیض اوچون برزوم سر ٭ رخ سعی فروزان شد
چو اختر ٭ حدیث عدل و هرجاست مشهور ٭ نثار فضل او مذکور و مسطور ٭ به تنقید حدیث و ضبط اقوال ٭ بتحقیق رجال و
رفع اشکال ٭ سبق بر معشر حفاظ برده ٭ حدیث فخر خود متروک کرده ٭ تعالی الله چه نیکو بادشاهی ٭ شریعت را از و پشت
و پناهی ٭ این عجاله نافعه و این علاله رائقه بعد تتبع و تفحص آثار و اخبار و مراجعت و ملاحظه کتب فارسان این مضمار و بحث
از اجمال و تفصیل و کلام بر جرح و تعدیل و اقتناص شوارد تطبیق و ارتکاض بمیادین موارد تحقیق و تدقیق و تفتیش سوابق
اخری و اولی و تجسس حوادث و وقائع اکاسره و دول و استکشاف مبادی کائنات و استبراز تقلب احوال کیفیات
و استجماع فنون عریض و طویل و استجلاء و استنوار اطوار ضخیم و وبیل که نطاق بیان از وسعت بسط آن کوتاه و تنگ

و پا بی و پاستمه محول عصا درطی مسافت آن پاس پاس ولنگ ست از مطول نشست امشا بختصر بیع و تالیف
کیما آورده حسین میان ا ماجد ا فاضل قریبه ور روشن دقلوب ماجد اعیان عاظم تازه و گلشن جانب جانان این
صفحات و ورقیات که تعویذ بازوی فحول علما و نسخهٔ اکسیر عوائد و فوائد طلبا ست درخور آنست که بر صفحات خدود
حوران بهشتی خط نسخ کشند و داغ غلامی بر سودی مهرتابان بنهند آگاهان رموز انفس و آفاق و گلگشت کنان حدائق
دفاتر و اوراق و حرم نوشان میکدهٔ نظامی دنثاری و مدهوشان ساغر تاریخ نگاری سحرکاری صلا نوید و نداء بشارتیم جا
ست که شاهد رعنائی قصص گوناگون و دلبر دل براخبار مده و قرون کسوت اختتام انطباع پوشید و غازهٔ درستی
الفاظ و معانی بر چهرهٔ خود کشید اگر نقادان در خریدن آن نقد دل بسیار ندار زان ست و اگر در دیدن آن اولوا الع
همه تن دیده شوند عین انصاف و شایان ست ه بحمد الله که این مجموعهٔ خوب و آخر آمد آغاز مرغوب و اخیر خلوت
صاحبدلان شد و قبول بارگاه مقبلان شد و همه ایجاز دحاکی ز تفصیل و همه اطناب دخالی ز تطویل و کلید
مخزن اسرار عالم و زهی آئینهٔ اطوار عالم و مباحث صفحاتش نور علی نور و سوادش از سواد دیدهٔ حور و گلستانی پر ز
گلهای رنگین و بهار لاله زار ملت و دین و عباراتش چو گلهای شگفته و اشاراتش چو محبوبان نهفته و قیامت نا
جنت نشان و برون آورد از فردوس خوانی و چو در تعریف او کردم زبان تر و بکام من درآمد حوض کوثر و العرص
فروغ این نیر درخشان و سطوع این صبح تابان و ظهور این بوارق معارف الهیه و وضوح این شوارق عطیات غیبیه
بعهد سعادت مهد فرد دریای امارت مهر رخشندهٔ سپهر ایالت کوکب درج رفعت و احتشام خورشید فلک عفت و احترام
غرهٔ ناصیهٔ سلطنت و تاجداری قرهٔ باصرهٔ معدلت و شهریاری ملکه ملکی ملکات مالکه فلکی ثبات صبح سعادت جاه و اجلال
نواب شاهجهان بیگم صاحبه فرمان روای ریاست بلدهٔ بهوپال متع الله المسلمین بقاء سلطنتها
و دوام دولتها تصحیح و تنقیح فاضل بی بدل عالم باعمل مکرم و مجد مولوی سید ذوالفقار احمد مصحح مطبع و
مولوی محمد عبد الصمد صانهما الله تعالی عن شر کل حاسد اذا حسد بمقام واقع رقم شیخ وحید الدین کاتب مطبع
عالم رب العالمین اختتام یافت و تاریخ سال تالیف این صحیفهٔ کامله از منشی احمد علی صاحب احمد و قصیدهٔ بدیعهٔ مدح مؤلفش از
حان محمد خان شهیر زیب این خاتمه ست هم نظم تاریخ رونق بازار شعر اسیت کند و هم وزن قصیده معنی طرازان بلند
پرواز را گوشه خمول میبنشاند اگر اول معجز بیانی میکند ثانی ید بیضا می نماید و اگر ثانی برا اول می چربد
اول بر ثانی مقدم می نشیند و بجا نیز ان و بالله التوفیق و هو المستعان

تاریخ ختم کتاب حجج الکرامه فی آثار القیامه از منشی احمد علی صاحب متخلص به احمد سلمه الله الصمد

شریفی سیدی عالی جنابی	جهان را فخر و عالم را مباهات	نکو طلعت نکو محضر نکو خو	نکو ظاهر نکو باطن نکو ذات
سراپا میمنت مسعود طالع	مبارک منظر و محمود اوقات	بسیمای مبارک می توان دید	ز عنوان سیادت شد علامات
امیر الملک صدیق الحسن خان	خداوندا نگهدارش ز آفات	ز مردم دلربا و جان فزا دید	ز اهلیت و لطف و احسان و مدارات

بی مشتاق دیدار جمالش　　بشهر جیلانی هنگام ملاقات
ریاست اندرین ایام گرامی　　خراب ممکنت را التفاتات
امیران پرورش بهر رواج　　فقیران را بنزد او شفاعات
بهجرش ابهت تابنده اختر　　به تخت مکرمت آذین و لمعات
به بزم علم صدر مسند دین　　به رزم کفر باساز و سلاحات
باحیای سخن چون آب حیوان　　باخماد فتن طوفان آفات
نجوم از خامه اش داد براهین　　عرب را نامه اش احیا ابیات
اولو الالباب را برهان عقلی　　ذوی المنقول را نقش مقالات
کشد در قالب لفظ از معنی　　گشاید از رگ معنی مسامات
فضائل را از و نازش بگیتی　　فواضل را از و فخر و مباهات
جهان خامه ناطق شد بدستش　　صریر کلک می آرد شهادات
بهر علم و هنر استاد دانا است　　خصوصا در فن اخبار و آیات
روایت را امام بی مثال است　　درایت را دلیل بی محاکات
همه تالیف او تشریح سنت　　همه تصنیف او تفسیر آیات
همه تحریر او ترغیب ترهیب　　همه تقریر او تهذیب عادات
همه کردار او عین رشادت　　بری از جمله شطحیات و طامات
همه اوقات او صرف هدایت　　تمامی فکر او نفی خرافات
مجدد در علوم ملت حق　　مدون بهر آثار رسالات
برای حج و عمره یافت توفیق　　که سیکردش سحرگاهان مناجات
مناسک اشعار را ادا کرد　　طواف و سعی و هدی و رمی جمرات
زیارت کرد قبر مصطفی را　　سعادت یافت از دیگر زیارات
مسخر کرد ملک لفظ و معنی　　بچرخ چارمین افراشت رایات
نشنود قصه های پوچ بی اصل　　نیارد گوش بر حرف حکایات
چو قانون بدایع کند ساز　　حریری پیش او خواند مقامات
درین آخر زمان چون او ندیدیم　　بچشم اختران پیر سماوات
حسین بن علی را طرفه فرزند　　خواطر را مراد است مناجات
بهر کس دلدهی و جان فزائی　　مدار کار بر لطف و مدارات

فراهم کرد رشد دین و دنیا　　برای او خداوند بریات
چنین تنظیم کرد اندر جهان او　　بحصول ممالک رتقاعات
برای دوستان گنجینه زر　　بجان دشمنان تیغ نکایات
شتاب دست نبرد هر از دست　　سپید و زر گذشته راحتیات
کلیم عصر هنگام تکلم　　مسیح وقت در احیای اموات
خراب از دست او کاشانه ظلم　　عمارتها از و بهر دیانات
خلف را هست در علم فتوی　　سلف را باقران او مواخات
سخن در پارسی راند که تازی　　بهر آهنگ سید اند مقامات
فراهم کرد اسباب فضیلت　　ز هر ملکی کتب آمد رسوغات
عجائب ها شنیدستیم و دیدیم　　خبر داد و ست از اعجاز کرامات
و عدد از گلزار این نامه او　　ریاحین معانی و نباتات
اصول فقه و تفسیر احادیث　　همه داند نکو و اندر اثبات
عصا اندر کف موسی عمران　　قلم در دست این فرخنده آیات
همه گفتار او پند و نصیحت　　همه رفتار او نقش سعادات
همه تعلیم او تذکیر و تادیب　　همه تنقیح او واردی حالات
همه افکار او اصلاح عالم　　همه اندیشه اش ادراک آفات
همه اسرار او اظهار توحید　　همه اضمار او افشار طاعات
همه اخلاق او مجموعه لطف　　همه عادات او سادات عادات
حریم کعبه را احرام بربست　　بصد اخلاص و اشواق و ارادات
سوی یثرب بمن آورد روی　　بجود آسان گرفته این مشقات
تماشا کرد بلدان عرب را　　کتب اکرد حاصل از مقامات
نیارد سر ببالین فراغت　　تدارک تا نسازد بهر مافات
قلم در دست او گوید سخنها　　عجب دارم من از نطق نباتات
چنان راند سخن اندر کتابت　　که در او صاف و عاجز عبارات
رسول هاشمی را قرة العین　　علی مرتضی را عین مرضات
جهان شوکت شان صلات　　سوا و اعظم فضل و کمالات
بهر دم بهر محتاجان مشتت　　ز هر دو بهر مسکینان مواسات

تمامی ملک و معمور و آباد
خرابی نیست او را در خرابات

همه بنا عمات او صرف عمارات
همه اوقات او وقف عبادات

بنا و قصر همت را نه حدے
فضای صحن دولت را نه غایات

نه بینم بحر علمش را کرانه
بدانم کار دانش را نهایات

چگونه وصف او یک یک شمارم
چه کس باشم که اندیشم محالات

بحال من بسا لطف نهانے
بسوی من بسی چشم عنایات

رقم فرمود در اشراط ساعات
ز اخبار و احادیث و روایات

شگفته نسخهٔ تحریر کرده
مبارک نامهٔ فرخنده آیات

کتابی مغنی از طومار عالم
کتابی حافل مجموع اشتات

باین بسط و باین ضبط و باین نظم
ندیدم من کتابی در دراسات

دلیل رهروان دار آخرے
انیس خاطر با سور آنات

نمودم بهر تاریخش تفحص

بحیثیت عالی با کارسازی
جنابش مرجع ارباب حاجات

دو نیمه کرده ام جمله بسیجش
یکی نیمه خرد دیگر کرامات

جبینش صبح دولت را طباشیر
جمالش چشم را عین مرادات

همه خوی خوش کار فهم و فراست
سراپا دانش داد و دیانات

بخواهم دیدنش هر صبحگاهان
نباشم پیش وی هیهات هیهات

درین فرصت کتابی لاجوابی
که نام او بود حجج الکرامات

ز آدم بلکه از آغاز عالم
نهایت را رسانیده بغایات

سواد نسخهٔ رنگینش دیده حور
سطورش هست کشف اسرار جنات

محذر ز ابتلای فتنهٔ کم
بشیر حوادث در قیامات

زهی تحقیق و تنقیح مقاصد
سراپا جامعیت در بیانات

چو سال طبع و تالیفش بجستم
ببخت ما و حسن اتفاقات

سروشم گفت محشر را علامات
۱۳۰۱

قصیدهٔ بعید از سخنور نامی حافظ خان محمد خان شهیر شاگرد غالب دهلوی ملازم ریاست بهوپال در مدح حضرت مولف حجج الکرامه فسح الله فی مدتهم

فغان بر آرم از دل بهر نفس ناچار
نفس گره ز تنگیهای آرزوی کنار

مپرس از تپش بستهٔ دل ناشاد
اگر ز خار خسک پیرهن چه و تن زار

تن مرا است ز بیداد خستهای سپهر
دلی مرا است ز هم شکستهای نگار

ز دست ماه رو نشو رسیده ام تا کی
ز دست مهر ز من سور سیده ام [illegible]

زمانه با همه بیگانگی یگانهٔ جور
سپهر با همه چرخ ایستاده تیار

کنیم بحجرهٔ بخت پایمال طریق
کنیم بر و نصیب و فتاده هنجار

مرا است سوی هیولی طراز مشعل آه
مرا است مشعله آه نقشبند شرار

قصیدهٔ سحر اسیری منم که هست از
ظهیر رانده شهیر ایستاده دربار

زهی سلالهٔ اولاد حیدر صفدر
زهی سلالهٔ آل محمد مختار

چنان که رنگ سعاند گرفت پیدا شد
ز سم توسن او گل شگفته [illegible]

چه لطف دست او نهان خندیده نسیم
چه خلق اوست که از جیب عطار

ایا قضا جوهر خنجرت تهدیدستی
ایا که در زره بندگان تو دربار

بوصل خیز الم و رستم ز مهجوری
ز ناتوانی خویشتن و هم از نزاکت یار

تن نزار بجان حزین بر آن ماند
که مجرمی بعقوبت فرا کشند بدار

دل شکسته با نبوه لشکر اندوه
تن نزار با فواج صد هزار آزار

ز تنگنای ز خود رستم ز جان گشته تنگ
ز روزگار خود رستم جگر برشته غبار

سپهر را ستم اندرون گزیده بر خاک
ستاره را نه منم اکنون خریده بیکار

اگرچه من بجدا در نوای بخشش [illegible]
دلی نصیب فلک ستم ترا به سیار

ایا زمانه مزاجیم بندهٔ درگاه
ایا فلک تو شناسیم چاکر سرکار

جناب سید والاگهر امیر الملک
که روی توسن او بود طراز بهار

بکام شکر خوانش خسته تقریر
تشبیه بلبلش باز بسته گفتار

سینه بسته و آمان شوکتش صد بحر
کز شکسته کوه و قار او کهسار

ایا بهوی تو هر جا فرو در سر گل
ایا بزم تو مینو نمود از رشک غبار

بسر کجای عبارت شرف پیشانی
بر آستان تو پیشانی است عرف غبار

عنایت تو بود فاتحان خراب سراب … سخاوت تو زجود در ریز گر اشکار
بکام تست بیا تکان شام اندک … زبسکه بر کف جود تو نقد شد بسیار

عجب بود که بود با تو روز من همه شب … عجب نبود که بود با تو هر شبم شب تار
رسیده سر اشفته ام تخیل سهل … رسیده دل دیوانه معنی دشوار

چنانکه شان بود از خوبی تلاوه فخر … مرا ز نسبت شاگردی اساتذه عار
چنان بوصف تو شهرت گرفته ام که نجار … که پا بوام ستد از نشستنم رفتار

کمال نقته غالب همیشه که فرسود وست … شود از زبان من اندر سفینه اشعار
چو بنده خوبی و خوبی خدا ندیست … اگر نه بهر من از بهر خود عزیزم دار

امیر ملک تو باشی و من دبیر الملک … سزد اگر نه پسندی مرا باین درار
چسان ثنا گفت ای ستوده عالم … کنون دعا کنمت کای مجیب دعوت زار

بدوستان تو پاداش بهر حسن عمل
بدشمنان تو تعذیب قرب بوی کار

قصیده حمیده در مدحت جناب معلی القاب رئیس والا و اعظم طبقه اعلای هند نواب شاهجهان بیگم صاحبه رئیسه عالیه بهوپال ادام الله لها الاقبال نتیجه خاطر ارجمند و فکر آسمان پیوند فاضل بلند پایه عالم گرانمایه ادیب فرید ابن من مولوی فیض الحسن صاحب سهارنپوری سلمهم الله تعالی

سنم که بیکسم از بخت تیره گون برباد … که در حضیض خود مانده عروج استعداد
درین امید شبابم تمام شد که شبی … بچشم خود نگرم چهره حصول مراد

در اشتیاق حصول مراد جان دادم … چنانکه در غم شیرین بیستون فرهاد
نصیب کوکب بختم ترقی معکوس … قرین طالع نحسم نحوست آماد

بکام خود نتوانم بکام خویش رسید … خدا کند که کسی خیزد از پی امداد
که خیزد از پی امداد چون من بی بخت … جز آنکه در کنف دست این جم دولت داد

جناب شاهجهان بیگم آنکه همت او … هزار دولت قارون فنح و بر باد
بسعی همت او مدعا مراد حصول … بصرف دولت او بیقدر حصول مراد

کسی نماند که مقصود او نشد حاصل … مگر کسی که چو من در ربی نصیب افتاد
مرا انچه بود در امکان همه بفعل آمد … ز داد و دانش و دنیا و دین و حسن نهاد

اساس دولت او بر زمین انصافست … جهان بجنبد اگر جنبد این چنین بنیاد
هنوز بحث حدوث قدم در امکانست … که بیت سلطنتش بود داخل الاوتاد

ببین دل او و دست او دل آزاد … مجوز آخر او که وست آخر آباد
ریاستی که بنا شد بزیر فرمانش … خراب خسته چو بیت الحزن بود برباد

ثنای همت والا بش اول طاعات … دعای دولت جاوید بش آخر اوراد
اگر بملک عدم می رسید شهرت او … تشافتی و گرار راه جانب ایجاد

بعهد معدلتش سرکشی چنان معدوم … که نخل شعله نبالد بکوه و حداد
همین معدلتش می رسد که تا بابد … بدل شود بتساوی تباین اضداد

ازین که دخل تغیر بمرز و بومش نیست … بگوش کس نرسد حرف کون و فساد
حکیم بر سر میلان او بز زنبرد … بچشم خود نگرد لا تناهی ابعاد

چه تابست که دست ستم دراز کند … زبان طلب زه نه تد از تلفظ بیداد
تتبع او نرسد تیغ ال ستم … بزور او نرسد وارثان قباد

رحی که تعرض برادای خود ز مد چون تیغ … کند رگ رگ و پی خصلم شکستگی فریاد
کرا مجال که سویش نظر کند بیباک … کرا دماغ که بویش بدم کشد آزاد

حجاب عفت او مانع وصول نظر … شکوه مکنت او سیل … حساد
بکام عصمت او گوشه عفت … نبرم او نتوان غنچه لب بخنده گشاد

سواد لیل و بیاض نهار در بر او … برابرست مگر شبی بیاض و سواد
ثنای او نتوانم بجز این عاجزم … که تا سکون اراضی و دور سبع شداد

بهار دولت او باد قایم و دائم … بحق سید کونین و آل الامجاد

صحت نامہ حجج الکرامہ فی آثار القیامہ

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۲	۱	وہیں	یہیں	۲۳	۱۱	صحیح	اصح	۲۵	۲۶	مورت	مرتیت
۳	۳	اہوال	احوال	۲۳	۲۳	انکار	انکار	۳۶	۵	تعریب	تقریب
"	"	احوال	اہوال	"	۲۹	مقش	مقش	۳۷	۲۷	جدا	جدال
	۸	[illegible]	شدہی	×	×	×	×	۳۰	۱۳	المتداولة	متداولہ
۵	۱	ماثل	ماثل گوم	۲۵	۳	سال	سال	"	۲	فصل سوم	فصل چہارم
۶	۲۷	ماول	ماسولت	۲۶	۲	مریحا	مابیحا	۳۹	۴	درجہ	درجہ
۴	۲۵	واحدتوملو	واحدتولو	"	۲۷	اوتسع	اوسع	"	۱۹	موود	موودہ
۵	۲	یکونوں	یکونوں	۲۷	۲۲	مذو	مذوئ	"	۲۷	مسال	مسال باشد
۸	۹	الدؤس	الدرس	۲۹	۲۲	سہسال	سہسالے	۴	۲۷	ناظر	ناظر
"	۱۷	دیس	ایس	۳	۳	وشاہہ	وشاہسہ	۴۲	۱	تالم	عالم
۹	۱۷	تعلیات	تقلبات	۳	۷	وحلالہ	حلالہ	۴۳	۴	المریج	المریج
	۱۰	متدل	متبدل	×	×	"	×	"	۱۴	وامتہ	وامتہ
۹	۲۱	مریابی	دریاسد	۳۱	۲۳	حواسد	حواسد	۴۴	۶	یوم	یوم
۸	۲۲	معاى	لمعاد	۳۲	۱۷	حرامتہ المقدس	حرامتہ المقدس	"	۱	فصل چہارم	فصل پنجم
۱	۱۳	ودر	در	۳۲	۲۳	چہل گذشتہ	چہل سال گذشتہ	"	۲۲	ہزاررا	ہزاررا
۱۱	۱۴	مساشت	ساست	۳۳	۱۰	لااعلم الام	لااعلم	۴۵	۱	شدہ	شدہ
۱۲	۸	دوئی	دموئی	"	۱۳	اصلاحہ	اصلاحہا	"	۸	وودیں	ودیں
۱۲	۱۲	لستہ	شدشدہ		۱۰	فصل دوم	فصل سوم	۴۶	۲۰	طرر	حرر
۱۳	۱	اسیہم	اسیم		۲۲	سہد	سہد	۴۷	۱	علیہ	قولہ علیہ
۱۳	۹	ارسیہ	ارسیہ	۳۳	۳	مشہور	مشہور	۴۸	۱۹	راعی	رائی
۳	۳	والعاحم	والعماخ	"	"	ورعوا	ورعوا	۴۹	۴	کروی	کروی
۱۳	۹	عدوہم	عدوہم	"	"	سرسقیم	ست سقیم	۴۹	۱۵	الصیغة	الصیغة
۱۳	۲۳	العہ	ثلثہ	"	۵	الاف	ثلثہ الاف	۴۹	۱۸	فصل پنجم	فصل ششم
۱۷	۳	اطارم	ہم انظار	"	۱	طہوروماد	طہوروزادشت	۵۱	۵	نعتہ	نعتہ
۱۹	۷	رہتم	اسم	"	۷	وسہ	سہ	۵۲	۱۱	فصل ششم	فصل ہفتم
۲	۲	محتبس	محتسبین	"	[illegible]	المعدود	المعدود	۵۳	۹	حیبہ	تیبہ
۲	۲۳	آمہ	امہ	"	"	ماذا	مادل	"	۱۲	شیت	شبیب
۲۳	۱	غذیوں	[illegible]	۳۴	۵	النور	الشور	"	۱۲	ادراس	انارص
"	۶	وطیرہ	وطیرہ	"	۱۷	ادا	اد	۵۶	۱۸	یوہاں	پہلا
				"	۱۱	ماھیس	اتیس	۵۸	۹	مردمرا	مردمرا

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۵۷	۳۵	رائی	رائی	۷۸	۲۱	طاہرین	طاہرین	۹۷	۱۰	شبہ	شبہہ
″	۳۶	گشت	گشت	۷۹	۱۸	اہواش	واہواش	″	۱۱	ازمقالات	مقالات
″	″	ولبت و	ولبت	″	۲۱	فصل نہم	فصل دہم	″	۱۴	جزز	جز
۵۹	۹	خلدون	ابن خلدون	۸۰	۲۲	انبہہ	انبہ	″	۲۵	علیحد	علیحدہ
۶۰	۴	حمدان	ہمدان	۸۱	۱۶	وجر	وحجیر	″	۲۶	مقالہ باید	مقالہ سوابقین و مقالہ با
″	۱۷	سفر	سعر	×	×	+	×	″	۲۷	نمیشود	نمیشوند
″	۱۸	سفرول	معزول	۸۳	۲۳	لذاشتہ	گذاشتہ	۹۸	۴	شبہ	شبہہ
۶۲	۹	قتل	قتل او	″	″	وکول قلعہ	وقلعہ کول	″	۱۰	کن فیکون سگوید این	کن گفتہ آن
″	۱۴	اہن	ابن	۸۵	۶	اگر	آگرہ	″	۲۳	دوسومہ	دوموسۃ
۶۳	۲	وناصر	×	×	×	×	×	″	۲۷	لعلن	لعن
″	۲۳	وبعضی	بعضی	۸۶	۱۲	جونپور	جیپور	۱۱۰	۶	وشبہ	وشبہہ
۶۳	۲۳	بیسوی	بسوی	″	″	ونبات	وبنات	″	۷	رافضہ	ورافضہ
۶۴	۱۹	رو	دو	۸۷	۲۴	فاباونا	فابادنا	″	۹	حجرضب	حجرضب
″	۲۶	شہو	شہود	۸۸	۱۶	باانخلیصار	بانخلیصار	″	″	فصل یازدہم	فصل دوازدہم
۶۵	۱۹	فصل ہفتم	فصل ہشتم	″	۱۷	ومال	ومآل	″	۱۰	وکیفت	وکیفیت
۶۸	۱۰	عیاسیہ	عباسیہ	۸۹	۳	دازوج	وازدوج	۱۰۱	۲۳	کنند	سیکنند
″	۳۵	محمد	محمد	″	۴	وغتار	واغتار	۱۰۲	۸	تقلت	ثقلت
۷۰	۱	اسپہان	اصبہان	″	۵	واعذار	واعذار	″	۹	واخوۃ	واخوہ
″	۱۷	ناجیۃ	ناجیہ	″	۱۰	یزیل	تزیل	″	۱۴	خلاف اہم	خلافہم
۷۱	۸	فصل ہشتم	فصل نہم	″	۱۳	ورشہر	وشہر	۱۰۳	۲۲	بروررش	بارورش
″	۲۷	×	الفا	″	۱۹	سی لک	سی لک	″	۲۴	زبیدین	زبیدن
۷۲	۹	ثلثمائۃ	ثلثمائۃ	″	۲۴	اطرلف	اطراف	″	۲۷	تائل	قائل
″	۱۰	ودام	ودوام	۹۰	۲۱	نارتہہ	تاتہہ	۱۰۴	۱	انمہ ہدی	ائمۂ ہدی
″	۱۸	بیت	بیت	۹۱	۲	بلکردیمن	ملکہ یمن	″	۱۶	شاگراو	شاگرداو
″	۲۵	سواد	السواد	″	۱۱	وآر	وار	″	۱۷	نثرت	نشرت
۷۳	۴	سنتنۃ	ستنۃ	۹۲	۲۳	ستیز	ستیز	۱۰۶	۱۳	اسبت	است
″	۱۸	تمۃ	تتمۃ	۹۴	۲	وشگرق	وشگرف	″	۱۴	فصل دوازدہم	فصل سیزدہم
۷۴	۲۴	ترزی	بزری	۹۹	۱۴	فصل دہم	فصل یازدہم	″	۱۶	علی ثلث	علی ثلث
۷۷	۷	بن عبیداللہ	بن عبید	″	۱۴	علم	عالم	″	۱۸	سیعلے ثلث	علے ثلث
۷۸	۱	دانشۃ	درشتہ	″	″	علم	عالم	۱۰۷	۱۴	گفت الذی	گفت الذی

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۰۶	۱	مریب	الکتیت
۱۱۱	۱	کل واد	معانی کل احد
۱۱۳	۵	دز مرجہ	درمرتبہ
〃	۱۰	اصطلاماب	اصطلاحات
〃	۱۸	مرائی	برای
۱۱۴	۲۷	وکتاب واحد	وکتب واصحہ
۱۱۵	۲	فصل سیزدہم	فصل چہاردہم
۱۱۷	۱۸	فریقیہ	افریقیہ
	۲۳	االسادہ	اسادہ
۱۱۸	۱۸	والامتہ	والاامتہ
۱۱۹	۹	اہل علم	اہل عالم
〃	۱۰	فصل چہاردہم	فصل پانزدہم
〃	۱۱	محمد صلعم	محمد صلی اللہ علیہ وسلم
۱۲۲	〃	حدمہ	حدمتہ
〃	〃	دمشق و	ودمشق
۱۲۵	۴	الطایع	الطائع
〃	۴	یتعمر	یتعمرو
〃	۴	الاسعار	الاصغار
〃	۱۱	وسلمان	وسلمانان
۱۲۶	۵	ترسہ	تربیہ
〃	۴	العطار	الخطار
۱۲۷	۱	معتہ	صیتہ
〃	۲۶	محل	مہمل
۱۲۸	۲۷	وقرقہ	دقرقہ
۱۲۹	۱۵	التصب	الملقب
۱۳۰	۸	فصل پانزدہم	فصل شانزدہم
۱۳۲	۹	لقرامسر	نصرالسد
〃	۱	عدولہ	عدولہ
۱۳۳	۲۳	فصل شانزدہم	فصل ہفتدہم
〃	۲۷	معروف لقصبہ	معروف لفصل

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۳۲	۱	بکر	تکر
〃	۱۵	ستحدثات	مستحدثات
۱۳۷	۲۶	باسکرہ	باستکرہ
〃	۲۰	السوقہ العام	السوقہ والعوام
۱۳۸	۱	المخلقہ	المختلقہ
۱۳۹	۱۹	وتشبع	وتشیع
۱۴۰	۲۰	تعطوبا	تعطیا
۱۴۱	۱۷	کردو	کرد
۱۴۲	۱۰	فصل ہفتدہم	فصل ہیجدہم
〃	۲۵	شاقردہ	شاردہ
۱۴۳	۱۹	ومرار	ومراد
۱۴۴	۳	وآمرد	آمرد
〃	۲	باسحدیت	باسحدیث
۱۴۵	۲۷	یدی	یدی الیک
۱۴۷	۱۴	فصل ہیجدہم	فصل نوزدہم
۱۴۸	۲	دسری	سری
〃	۹	برستند	برسند
〃	۱۷	بمحروات و	بمحروات
۱۵۰	۲۳	اسقامت	استقامت
〃	〃	رایند	رانید
۱۵۲	۳	داراموو	ودرامور
〃	۲۱	درزمان	روزگار خویش
۱۵۴	۱۰	مدامتہ	مداہنتی
۱۵۵	۲۲	ابدالدنیا	ابدالدنیا
۱۵۷	۱۳	لیس ستی	لیس سیتی
۱۵۹	۶	قیص	قبص
۱۶۲	۱۴	جلیش	جبیش
۱۶۵	۹	صلعم	صلعم راکہ
〃	۵	بسرخود	بسہ خود
۱۶۶	۲۶	روبردی وے	روبرو سے

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۶۷	۱	عمرس	عمروبن
〃	۳	این	ان
〃	〃	وحوارزمے	دی حواری
۱۶۸	۲	عمرو معاویہ	عمرو ومعاویہ
〃	۳	عمر بن عاص	عمرو بن عاص
۱۶۸	۱۴	وحلع	دی حلع
۱۶۹	۲	الدرزعم	بالدرزعم
۱۷۰	۲۴	وکات نجم	وکاتب نجم
۱۷۱	۸	ببیند	بیستنی
۱۷۵	۴	لعی	یعنی
〃	۱۳	ذنبا	دنیا
〃	۱۴	فقیہ	فقیہ
۱۷۷	۳	خدا	خدارا
۱۷۸	۲	خطبتہ	خطبہ
۱۷۹	۱۱	الحسین	الحسن
۱۸۵	۱	نعاق	طریق نفاق
۱۸۷	۱۳	کردہ دو	کردہ
۱۹۲	۲۰	نیز	نیز
۱۹۶	۲۴	مراختکم	مراسکم
۱۹۸	۲۶	ہاکہ	تاانکہ
۲۰۳	۷	وانہتکوا	وانتہکوا
〃	۲۵	مشبہاتکلیتہ	متراکلمتہ
〃	〃	وتشتم	وشتم
۲۰۴	۲۱	السعرع	والتضرع
۲۰۵	۱۳	مشاہیرم	مشاہیرام
〃	۲۴	یدس	بدلس
۲۰۶	۱۳	وجاجیاں	وجاجبان
〃	۱۷	الف	الف
۲۰۷	۳	وانہتال	وانہماک
۲۰۸	۱۳	حبسا	ملسا

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۲۰۹	۲	یقتضیہ	بقتضیہ	۲۴۵	۱۱	کاق	کاد	۲۶۰	۱۵	غربیۃ	غربیہ
//	۱۶	طلاتم	تلاطم	//	۱۵	الشلبی	الشبلی	//	۱۶	ظہرت	ظہر
۲۱۳	۴	واودیگ	واودیک	//	//	بقاہریۃ	بقاہریہ	۲۶۱	۱	باعث	باعث
۲۱۴	۹	افرنجہ	افرنج	//	۲۰	ہذہ	ہذا	۲۶۲	۳	بہا	بہا
۲۲۰	۲۱	بیس عظیم	ببس عظیم	۲۴۷	۳	دواج	زواج	//	۴	ایدی	ایدیہم
۲۲۲	۲۳	درجرام	درحرم	//	۱۴	البرزال	البرزال	//	۱۳	الی	ال
۲۲۳	۱۱	وجداراں	وجدران	//	۱۹	بیسولیوس	وبیسولیوس	//	//	زور	دور
۲۲۴	۷	ظلامات	ظلمات	//	۲۰	سنہ ۱۱۰۳	سنہ ۱۱۱۳	//	۲۲	ایضامن	الضامن
۲۲۶	۱۱	اغنیہ	ابنیہ	۲۴۹	۵	گوبیند	گوبید	۲۶۳	۱۴	زنا	زنی
۲۲۷	۱۹	انہارہ	انہارا	//	۲۷	سنہ ۱۱۲۰	سنہ ۱۱۲۹	//	۲۷	سنہ ۱۱۹۱	سنہ ۱۱۱۸
//	۲۷	منقش برجب	منقش باجوہر عجب	۲۵۰	۲	بقلعہ	بقلعۂ	//	//	بسنہ ۱۱۹۵	بسنہ ۱۱۹۷
۲۲۹	۷	ست وشتم	سب وشتم	//	۷	مسلمان	سلمان	۲۶۴	۱	سنہ ۱۲۰۱	سنہ ۱۲۱۰
۲۳۱	۱۲	آل طالب	آل ابی طالب	۲	۲	۸	×۰	//	۹	بار	مار
//	۱۸	قول او	قول اورا	۲۵۲	۳	ودوہزربا	وہر زمانہ	//	۲۳	سنہ ۳۱۰۰	سنہ ۳۰۱۰
//	۲۲	بلک ما	بلکہ ما	//	۹	باشندایں	باشندگان این	۲۶۵	۱	سنہ ۶۰۱	سنہ ۶۱
//	۲۶	وطوائف	طوائف	۲۵۳	۲	لاعلم بہ	لاعلم لہ بہ	//	۲	سنہ ۴۹	سنہ ۵۹
۲۳۳	۷	ضنعا	صنعا	//	۱۰	خاضران	حاضران	//	۱۶	سنہ ۱۱	سنہ ۱۰
//	۱۰	بجران	نجران	۲۵۴	۵	ہنج	خلیج	//	۲۱	سنہ ۱۸	سنہ ۱۸
//	۱۲	صنغا	صنعا	//	۱۰	عبیدہ	عبیدۃ	۲۶۶	۵	سنہ ۹۲	سنہ ۸۱
۲۳۶	۳	امرات	امرت	۲۵۵	۳	شدربت	شدہ دست	//	۱۰	سنہ ۹۳	سنہ ۹۳۶
۲۳۷	۱۹	یافیہ	یافتہ	//	۶	تو	ترا	//	۱۴	سنہ ۱۰۶۹	سنہ ۱۰۶۱
//	//	وگفیہ	وگفتہ	//	۱۴	المنتظر	المنتظم	//	۱۵	سنہ ۱۸۰۰	سنہ ۱۸۰
//	۲۴	اظہر	ظہر	۲۵۷	۲	تربیت	بہ تربیت	۲۶۹	۴	داخل علاآن	داخل آن
//	//	بعد	بعض	//	۲۱	کثرت از	کثرت نمی از	//	۱۳	اتجاد	اتحاد
//	۲۳	اشنین	اثنین	//	۲۴	بربا	برما	۲۷۱	۳	بند	ببند
۲۳۹	۳	الدنیا	الی الدنیا	۲۵۸	۱۸	اون جلوس	اول جلوس تا یک	//	۶	نانی	مانی
۲۴۱	۱	بانبوولن	نابوسرون	۲۵۹	۵	لغتا	لغۃ	۲۷۳	۱	دراز زند	دارند
۲۴۲	۹	وقسطنطنیہ	وقسطنطینیہ	//	۲۷	سنہ ۳۱۰۰	سنہ ۳۱۰	۲۷۶	۲	از دیدہ	ہر کہ از دیدہ
۲۴۳	۱۴	وبرہ	وبرد	۲۶۰	۱	سنہ ۳۰۱۲	سنہ ۳۰۱۳	//	۷	مبطریق	بر طبق
۲۴۵	۳	باخراز	باحراز	//	۱۳	انقضا خشتہ	انقضائنہ	۲۷۹	۱۵	فذکر	فذکرہ

۲۶۲ | ۲۴ | ایضامن | الضامن

۱۶۸ | ۱۶ | اکبار | مکارم

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۲۸۹	۲۳	،الاعتزار	اعتزار	۳۲۱	۲۲	ومرزکش	ومرزکش	۳۵۱	۲۶	مہتہم	متہم
۲۸۴	۳	ارانجلہ	وازانجلہ	۳۲۲	۹	گردن	گردن‌بر	۳۵۳	۱۵	بمدر	بدر
۲۸۹	۱۳	برجازہ	برجاج	〃	۱۷	ولستانی	ولستان	۳۵۲	۱۸	یشبہ	یشبہہ
〃	۱۴	مرادر	مرادر	۳۲۳	۱	تشتیع	تشنیع	〃	〃	ولایشبہ	ولایشبہہ
۲۹۱	۲۱	درقفا	درقفا	〃	۲۱	الیتمۃ	التتمۃ	۳۵۴	۱۷	جابر	جبار
۲۹۲	۲۳	پایکدیگر	بایک دیگر	۳۲۴	۱۳	تقیع	تفجع	۳۵۵	۲۵	عدوق	عدوہ
×	×	×	×	۳۲۵	۲۳	تشتشمد	ستشمد	۳۶۴	۲۶	کتاب ابتیال	کتاب انیال
۲۹۳	۲۴	ان	برادران	۳۲۶	۸	ابابہم	ابائہم	۳۶۹	۱	ولقۃ	وثقہ
۲۹۴	۱۷	وونیاہد	ونیابد	〃	〃	ابنائہم	ابنائہم	〃	۳	فیقتلبا	فیقتلہا
۲۹۵	۱۳	خداہن	مداہن	۳۲۸	۱۱	تفادل	تطیر	〃	〃	جسد	جسدا
〃	۱۳	یاشعف	یاتمزیق مصحف	〃	۱۷	میرا	مرا	〃	۱۲	کااورا	کارا ورا
۲۹۶	۵	زورکن	درکن	۳۲۹	۱۵	وعصمنا	واعصمنا	۳۷۰	۱۱	ودر	در
〃	۹	جواز	جوار	〃	۱۷	ولا	فلا	۳۷۱	۴	حسینی	حسنی
۲۹۹	۱	کور	وکور	۳۳۰	۱۲	وابن پنر	واین تیز	۳۷۲	۲۳	بیہا	بینا
〃	۷	واسحال	واستحلال	۳۳۱	۱۷	ترجیع	ترجح	〃	۲۴	نزہی	نزہی فی
۳۰۰	۲۶	وبوسیلہ	بوسیلہ	〃	۱۹	فقہائی	فقہا	۳۷۳	۱	گفتہ اند	گفتہ اند
۳۰۱	۱۷	المحسنا	الحسنات	۳۳۲	〃	فمن یعمل	ومن یعمل	۳۷۷	۱۲	اربط	ارتبط
۳۰۲	۲	زوز	زور	۳۳۳	۲۱	فصل بست کیم	فصل بست دوم	〃	۱۹	بدرا	بدررا
〃	۲۲	زخشف	زحف	۳۳۵	۹	بیرست	بپرسی	۳۷۸	۱	فیقتتلون	فیقتلون
〃	۲۵	ارحاکم	ارحامہم	〃	۱۳	بلبنہ	ملبتہ	۳۸۰	۲۵	اثماتیا	تماتیا
۳۰۴	۷	پپہید	پہیتہ	۳۳۷	۱۷	جیش	نبیش	〃	〃	المعجمۃ	معجمہ
۳۰۶	۱۹	السلام	اسلام	〃	۲۳	انگیخین	انگیختن	۳۸۳	۱۹	جاوث	حادث
۳۰۷	۲۷	ودست	ودست اجماع	۳۳۸	۱۰	تنتہا	تنہا	۳۸۴	۹	وغیرہا	وغیرا
۳۰۹	۹	امارت	امارات	۳۳۹	۱	ابن حبان	وابن حبان	۳۸۵	۱۱	انی الباب	وفی الباب
〃	۱۸	کروق	کرد	۳۴۱	۱۱	عامتہ	عامہ	۳۸۷	۳	النفردا	النفرد
۳۱۳	۹	بنہہ	نہہ	۳۴۵	۱۳	ہمرت	حمرت	〃	۸	خرج	خروج
۳۱۵	۲۱	دفتنہ	فتنہ	۳۴۶	۲	بس	کس	〃	۱۰	مخلتق	مختلف
۳۱۶	۱۴	غزلت	عزلت	〃	۲۵	گاشتہ	کاستہ	۳۸۷	۳	خراسال	خراسان
〃	۱۶	اصحابت	اصحاب	۳۴۷	۱۲	بپابدکم	بپابدکہ	۳۹۲	〃	الحاطی	المحاملی
۳۱۷	۱۴	این	ابن	۳۴۸	۹	کاشفاف	کاشفات	۴۰۲	۱۲	جبک	جبکا

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۰۴	۲۲	اوباشد	باوباشد	۴۳۹	۹	فصل	قف	۴۶۶	۱۸	قال	قیل
۴۰۶	۲۰	والیاس	الیاس	〃	۱۳	لغتة	لغة	〃	۲۵	من عز شیعتقان	من عز شیه یزدان المعنه یشعقان
۴۰۷	〃	یعسوت	یعسوب	۴۴۰	۲۰	العودون	یعودون	۴۷۰	۱	الثعت	الثعلب
۴۰۹	۲۳	کراوکر	او	۴۴۱	۱۷	پس دین	پس دین چنین دین	۴۷۲	۲۱	چنین نباشد	چنین نبوده نه باشد
۴۱۳	۶	وهرکه کجا	وهرکجا	۴۴۸	۵	ولاپری	ولایری	〃	۲۵	نبوده باشد	نبوده ونه باشد
〃	۲۴	نقظی	لفظی	۴۴۹	۲۲	یاتی	یاتی	۴۷۶	۱۵	درزیه	درزیر
۴۱۴	۱۶	شود	شو	۴۵۱	۴	نشود	شود	〃	۱۸	وبرزبان	برزبان
۴۱۶	۴	نجات جال	نجات ازجال	۴۵۲	۳	واجوابه	واجوبه	۴۷۸	〃	بیبردن	ببردن
〃	۱۵	مجازبی	مجازبا	۴۵۳	۲	اولها	اولهما	〃	۲۱	اور	اورا
۴۱۹	۲۰	مست	ست	〃	۱۱	بتنزل	بتنزلزل	۴۷۹	۱۰	سال را	سال
۴۲۱	۱۱	عن احمد	عنداحمد	۴۵۵	۱۴	واکتة	واکته	۴۸۰	۲۲	وناقص	وناقصر
〃	۱۲	والبوداود	والی داود	〃	۱۵	لتسود	فتسود	۴۸۲	۲	چولایق	چون لایق
۴۲۲	۱۷	جارثة	حارثة	۴۵۶	۲۶	بجیسه	بجنسیت	〃	۶	بمقتضای	ومقتضای
۴۲۳	۲۰	انزل	نزل	۴۵۷	۱۶	طلع	اطلع	〃	۱۳	شواری	سواری
〃	۲۴	وعالا	عادلا	۴۵۸	۳	وازشکر	ونداز شکر	〃	۱۹	ندیها	بدیها
۴۲۴	۲۱	الاسود	الاسد	〃	۲۶	یولد	تولد	۴۸۳	۶	انجاات	انجناب
۴۲۵	۱۳	من منهم	می بنیم	۴۵۹	۴	فی صور	فی الصور	۴۸۴	۲۶	اوازدید	آوازدهد
۴۲۶	۲۰	والایمان	اوالایمان	۴۶۰	۹	درساله	دررساله	×	×	×	×
〃	۲۲	الانقطاع	انقطاع	〃	۱۲	وبگوید	وی بگوید	۴۸۴	۲۷	شادی مرگ	ازکمال شادی
۴۲۸	۹	واسفا	واضحا	۴۶۱	۱۳	قصل	قف	۴۸۵	۱	بیشدند	بیمردند
〃	۱۰	وانزا	وافرا	〃	۱۷	ضغانیان	صغانیان	۴۸۸	۸	باکود	باکوه
〃	۲۲	وباکثیر	باکثیر	۴۶۲	۱۸	کراحتیاج	احتیاج	۴۹۱	۳	ومارموصول	وما در
۴۲۹	۶	اولیاتین	ولیاتین	۴۶۳	۱۷	عمر	عمرو	〃	۳	ورسوله	ورسله
〃	۷	من یسلم	کل من یسلم	۴۶۴	۳	برویته	رویته	۴۹۲	۱۰	ادنی	ادنی
〃	۱۶	فلما	السلام فلما	〃	۱۷	ایضیاع	الضیاع	〃	۲۴	دوشعب	دوشعبه
۴۳۴	۵	وعیسی	وان عیسی	۴۶۵	۲	لمغرب	المغرب	〃	۲۷	ماالقول	مانقول
۴۳۵	۱۳	سدت	شدت	۴۶۷	۱	درروایت	ورروایت	۴۹۳	۱۲	لقلوله	لقوله
〃	۲۲	گوشتهای	یکی ازگوشتهای	〃	۲۷	وحشر	بحشر	〃	۲۳	رعیاد	وعباد
۴۳۶	۲	نمیگذرد	نمیگذارد	۴۶۸	۲۳	لالیق بکال اخرت	لالیق بکمال یاخرت بکمال اخرت	۴۹۵	۲۴	داخل	دخل
۴۳۸	۲۵	زندگان	زندگانی	〃	۲۶	انتزار	انذار	۴۹۶	۲	وسلامتة	وسلامتة
								〃	۷	الخمرة	الخمر ۲
								〃	۲۱	دلتی	دلنی
								〃	۲۷	السدد	الشدربکم و

صفحہ	سطر	غلط	صواب	صفحہ	سطر	غلط	صواب	صفحہ	سطر	غلط	صواب
۴۹۷	۱	اطیعوا اولی	اطیعوا ذاامرکم	۴۹۷	۲۲	مستقصر	مستقصر را	۵۰۱	۲۶	قسلامت	سلامت
؍؍	۲	فی	بی	؍؍	۲۴	احوال اولی	احوال و اہوال	؍؍	۲۷	تموت	بموت
؍؍	۱۳	الامر	الامر	۴۹۸	۲۰	سلاست	سلامت	۵۰۲	۱۵	تنگ	بنک
؍؍	۱۷	اعوجبت	اعوجبت	۵۰۱	۸	اولوالالباب	اولوا الالباب				

وقت افطار آب شیرین طلب کرد و منع کردند پس بخواب رفت چون وقت سحر شد گفت آنحضرت صلعم نظر کرد بر من
از این سقف یا دری و دلوی از آب بود گفت بنوش ای عثمان پس نوشیدم تا آنکه سیراب شدم پس گفت زیاده کن باز نوشیدم
تا آنکه پر شدم و مروی است از مهاجر بن حبیب که فرستاد عثمان رضی الله عنه کسی را نزد عبدالله بن سلام و وی محصور بود و گفت
بردار سر خود را و ببین این گوشه را بدرستی که آنحضرت صلعم اشراف کرد از این سوراخ امشب گفت ای عثمان محاصره کردند ترا گفتم
آری پس فرو آویخت دلوی از آب نوشیدم از آن می یابم برودت آن بر جگر خود و پستر فرمود اگر خواهی دعا کنم خدا را پس نصرت
دهد ترا بر ایشان و اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم افطار را نزد آنحضرت صلعم پس کشته شد همان روز اخرجه
الحارث بن ابی اسامة فی مسنده جلال الدین سیوطی در تنویر و ابن طاوس در مزیل الشبهات از عبدالله بن سلام
که گفت آمدم عثمان را و وی محصور بود پس گفت مرحبا ای برادر دیدم رسول خدا صلعم در این خوخه که میفرماید
محاصره کردند ترا گفتم آری فرمود تشنه کردند ترا گفتم آری پس آویخت دلوی که در وی آب بود و نوشیدم از آن
چندانکه سیراب شدم تا آنکه می یابم سردی آن در میان هر دو پستان و میان هر دو دوش خود و فرمود اگر خواهی
منصور شوی بر ایشان و اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم اینکه افطار کنم نزد وی پس کشته شد عثمان
رضی الله عنه همان روز و گفت عدی بن حاتم رضی الله عنه شنیدم آوازی روزیکه کشته شد عثمان مژده باد ای ابن
عفان بروح و ریحان بشارت باد ای ابن عفان برب غیر غضبان شاد شو ای ابن عفان بغفران و رضوان پس التفات
کردم پس هیچکس را ندیدم رواه ابو نعیم و گفت زر بن حبیش دفن کردیم عثمان را شب هنگام پس فرو گرفت ما را سوادی
از پس پشت ما پس ترسیدیم تا آنکه نزدیک بود که برگردیم پس ندا کرد منادی نیست ترس بر شما ثابت باشید ما آمده
ایم تا حاضر شویم او را با شما پس بود زر که میگفت والله که این ملائکه بودند اخرجه الطبرانی و ابو نعیم و هم ابو نعیم
روایت کرده که مکث کرد عثمان در حش کوکب نام موضعی ست بمدینه ۳ روز دفن نمی کردند او را تا آنکه
آواز داد هاتف دفن کنید و نماز مگزارید بر وی که خدای تعالی نماز کرد بر وی و تا آنکه خروج کردند بر وی عبدالرحمن
بن عدیس بلوی و کنانه بن بشر رئیس خوارج بودند و غیر ایشان که با اهل مصر آمدند و خلقی از اوباش مردم بر وی فراهم
گردیدند و عبدالرحمن مذکور و اصحاب وی بعد یکسال یا دو سال زین واقعه بجبل لبنان کشته شدند و در حدیث آمده
که آنحضرت فرمود صلعم بیرون آیند مردم که بیرون روند از دین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه کشته شوند در جبل
لبنان رواه البیهقی و ابو نعیم و اورده السیوطی فی الخصائص الکبری و هم ابو نعیم از عثمان بن مره عن امه روایت کرده
که گفت مادر وی شنیدم جن را که نوحه میکردند بر عثمان بالای مسجد رسول خدا صلعم تا ۳ شب پس از آنچه گفته اند
شب سنگریزه زدن جنی این ست شعر ادیرون بالضحی الصلاب ؛ ثم جاؤا بکرة ینعون صقرا کالشهاب ؛ زینهم
الحی و المجلس فکاک الرقاب ؛ و بود علی علیه السلام هنگام قتل وی در زمینی که مراو را بود و چون خبر قتل وی آنجا شنید
از شدت سماعش دهشت کرد و از آنجا آمده امام حسن علیه السلام را طپانچه زد و در سینه حسین علیه السلام هم دستی زد
و عبدالله بن جعفر و ابن الزبیر را سخت گفت و فرمود آیا کشته شود عثمان و شما زنده باشید پس اعتذار کردند